

égi
Magyar
Költők
Tára

RÉGI MAGYAR
KÖLTŐK TÁRA
XVII. század

9. kötet

A KÉT RÁKÓCZI GYÖRGY
KORÁNAK KÖLTÉSZETE

(1630 – 1660)

Sajtó alá rendezte
Varga Imre

Az 1630-tól 1660-ig terjedő esztendőekben Erdély a Bethlen Gábor által megalapozott gazdasági virágzásban élénk szellemi, társadalmi életet élt, politikailag is „hatalomnak számított”. A költészet gazdagon virult, és tükrözte a békés állapotokat attól az időtől kezdve, hogy I. Rákóczi György fejedelemsége megszilárdult. Hangváltás II. Rákóczi György szerencsétlen uralkodásával köszöntött be. Az ismétlődő török – tatár dúlások teljesen tönkretették a virágzó országrészt. A fejedelemségért folytatott áldatlan harc a költészetben is lánggra lobbantotta a gyűlölet tüzét.

Kötetünk a XVII. század e legkevésbé feltárt három évtizedének verses emlékeit tartalmazza. A felbecsülhetetlen forrásértékű politikai-történeti versek nagy része nyomtatásban most jelenik meg először. A gazdag jegyzetanyagban Varga Imre sok, idáig teljesen ismeretlen korabeli szerző életét és munkásságát mutatja be.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XVII. SZÁZAD
9.

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA XVII. SZÁZAD

9.

SZERKESZTI:
STOLL BÉLA

1. A TIZENÖTÉVES HÁBORÚ, BOCSKAY ÉS BÁTHORI GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE
2. PÉCSELI KIRÁLY IMRE, MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN ÉS NYÉKI VÖRÖS MÁTYÁS VERSEI
3. SZERELMI ÉS LAKODALMI VERSEK
4. AZ UNITÁRIUSOK KÖLTÉSZETE
5. SZOMBATOS ÉNEKEK
6. SZENCI MOLNÁR ALBERT KÖLTŐI MŰVEI
7. KATOLIKUS EGYHÁZI ÉNEKEK
8. BETHLEN GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVII. SZÁZAD

9.

A KÉT RÁKÓCZI GYÖRGY KORÁNAK
KÖLTÉSZE
(1630 — 1660)

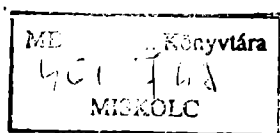
SAJTÓ ALÁ RENDEZTE:
VARGA IMRE

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST
1977

KÉSZULT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

~~17.346~~

ISBN 963 05 1034 0

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1977

Printed in Hungary

ELŐSZÓ

A XVII. századi magyar költészet korpuszában a jelen kötet ugyanolyan jellegű, mint az előző: keltezhető, a kor eseményeihez — főleg történeti eseményeihez — köthető szövegeket tartalmaz. Kronológiailag közvetlen folytatása az előző, Bethlen Gábor fejedelemségének idejét felölelő kötetnek: az 1630—1660 közötti három évtized anyagát tartalmazza. A következő két kötet előreláthatólag szintén ilyen jellegű lesz, s a 10. és a 11. kötetrel körülbelül 1685-ig jutunk majd el.

Kötetünk jellegében és felosztásában híven követi sorozatunk előző, 8. kötetét. Első részében olyan szerzők verseit adjuk közre, akiktől viszonylag terjedelmesebb versanyag maradt fenn. A következő rész az 1630—1660 közötti keltezhető versanyagot tartalmazza. Ennek gerince a politikai költészet: Erdély történelmének szinte valamennyi fontos eseményét énekek kísérik. Különösen gazdag az 1650-es évek tragikus eseményeit: II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratát és az ezt követő tatár fogságot megverselő szövegek szép sorozata. E részt az ún. Rákóczi-eposszal zártuk, amely ugyan 1660-nál jóval később keletkezett, de nagyobb részében az 1650-es évek eseményeit tárgyalja. — A „Keltezetlen darabok” című fejezet az 1630—1660 között másolt kéziratok énekanyagát, a „Czerey János énekeskönyvének keltezetlen énekei” című fejezet egy háromszéki faluban, Osdolán elmondott halotti búcsúztatók szövegeit tartalmazza. A kötetet végül a naptárversekkel zárjuk.

LASKAI JÁNOS

1.

PASQUILLUS AD PROCERES REGNI HUNGARIAE

AD ILLUSTRISSIMUM
PRINCIPEM GEORGIVM RAKOCZIUM

1. Az Istennek dolgat Rakoczi, forgassad,
Hiuatalod teölle vagion, jól megh lassad,
Papasok tanaczat gyakran el mulassad,
Hogi magad hazádhoz io moddal szabhassad.

AD STEFANUM BETHLEN PATREM

- 5 2. Melto chronicaban irni dolgaidat,
Alazatossaggal tartád megh hazádat,
Akarad le tenni nagi meltosagodath,
Hogi az vér ontastol menczet orzágodat.

AD SIGISMUNDUM KORNIS

- 10 3. Nemzeteden kerlek, Kornis, szegient ne tegi,
Hanem érkeolczeöknek teis keovetteöie legi,
Mind arulok *voltak, tis* onnat peldat vegi,
S' el hizem, hogi hamar nekik utannok meg.

AD SIGISMUNDUM PRAEPOSTVARI

- 15 4. Praepostvari vram, sem prae sem post nem vagi,
Beltek várát eörizd, *hol jövedelmed* nagi,
Arra viseli gondot, hogi teörben ne akadgi,
Partolo vvak között ne legi elseö hadnagi.

AD NICOLAUM EZTERHASI

5. Eszterhasirais az ezterha cziorogh,
Palatinussaga mert cziak iregh forogh,

1 II [A strófa feletti címszó:] Ad Georgium Rakoczi Principem. 3 II [A sor után:] Kengyelidet igyenesen nyomgyat 4 II Hogy iob moddal hazzadhoz szabhassad 5 II [A strófa feletti címszóból a *patrem* hiányzik.] 7 II Nem szanad le tenni 8 II Hogy ver ontastol 9 II Kornis kerlek 11 *voltaktis* II *voltak* ess onnat 12 II hamar tassis utanak 14 I [A kéziratban szakadás van] h . . . vedelme II eöreözt hol jeövedelmet 15 II gondat teörben 17 II [Címben: Ad Palatinum Nicalaum] is mar az

20 Munkatsioth nem adgiak, haidukrais morogh,
Félven Zolyomito! hassa ugian korogh.

AD STEFANUM KOVACZIOZIKI

6. Kovaczioziki uram haniod az kelepczet,
De megh tuttak *am azt*, ugi forgasd az béczét,
Az mise nem haznal, nemis fogsz geörliczet,
Hanem hofi el buhas, ásd megh jól az pinczet.

AD STEFANUM HALLER

25 7. Vesd el magad Haller, mert vtannad vadnak,
Haddel jozagodat, mert Cassán mast adnak,
Büzt teóttel Erdeliben, fattia leól hazadnak,
Titkon romlasara tractalal vradnak.

AD MELCHIOREM ALAGHI

30 8. Az fezket Alaghi Regetsben rakattia,
Vakot vet az koczka, mert szemével *látja*,
Az neostennie magat sirván sipoltattja,
Az horvat eneknek notaiat futattia.

AD PAULUM FORGATS

35 9. Fokhagimat eótel uolt Forgats uram, reggel,
Hofi sokakat czialhas, eólhes megh mereggel,
Az agi vetve vagion pokolba teóvissel,
Az katlanis egh már szamodra kenkeóvel.

AD STEPHANUM NIARI

40 10. Nyár vezteó Nyares immar teolben halász,
Czukasa nem leven erdekli sok kalasz,
Az vizben *hasigh áll*, az feien vakarasz,
Uiza helliet akadt varsaiaban káráz.

AD ANDREAM KAPI

11. Kapi Andras vram santalni eredtel,
Hofi felseó jozagbol puztulnia kezdtel,
Melli miat vgy vagion nagi *butis* szenvedtel,
Maradgi húseghben cziak, megh lez az mit kertel.

19 II sem adgyuk 20 I <Zyot> Zolyomito II Szolyomitol; ugyan borogh 22 I amazt II [*De*
hiányzik.] benczet 23 I fogh II missa sem hasznal 's nem foghaz 25 II magadat 26 II
jozagodat Kassan 28 II tractalal 29 II rekezhben[!] 30 I latattia II latya 31 I magad
II magat 33—36 II [16. strófacént.] 33 I [Elóbb:] Foghagimat II Feó hadimot [!] 34
II czialhas es eólhes mereggel 36 II katlan is szamodra 37—40 II [11. strófacént.] 37 II
Nyari's 38 I erdebli II Czuhaja nem leven Erdelyi [!] 39 I hasighal 40 II Vidra
41—44 II [12. strófacént.] 42 I puztulna II Mert; pusztulni 43 I bútis II sok but
44 I [Elóbb:] Maraghi; az lez megh

AD STEFANUM BETHLEN FILIUM

- 45 12. Hűséged magadnal nagjobba tettett,
Ekes bezeddeddel edgiüté keötetet,
Elmeuelis Isten elessel szerettet,
Mind hűven szolgáltal valla hun kelletttet.

AD DAVIDEM ZOLJOMI

- 50 13. Solyom modra nyargalsz io vitezid eleöt,
Kedvesseget niertely, vitessegedt kellet,
Az keössegh nem vehet pihenest es szelleöt,
Mert cziak Szekel hidra gyüteöd az sok velleöt.

AD CATARINAM

- 55 14. Meg trefalad magad Catharina aszszonny,
El haniad kenczedet, ki neked nem haszon,
Az meli té lattrod volt arulodis azon,
Cziaki miat lezen pendeliedis vazon.

AD STEFANUM CZIAKI

- 60 15. Hát neked mint teczik az vdvarbirosagh?
Örizd az el czialt penzt, mert masé az orszagh,
Alab, alab zaly cziak, tala/ az koczissagh,
S' nem ment Isten teölle, rád szál az lovássagh.

AD PETRUM BETHLEN

16. Nem talaltam nalad egiebbet hüsegnel,
Cziak hagi teobbet keöltéz kis jeövedelmednel,
Nem éred festekkel, bár meg göngerödnel,
Tovab ne nyutoznal pokrocziöd veginel.

AD CAPITANEUM TOKAIENSEM BAKOS

- 65 17. Bacchus természetű Bakos, nez magadra,
Melly szép vagi, hagi fűzhets olvassot nyakadra,
Alunan keonieörgez, ugi nez az padlásra,
Uerebek hullatnak rezet aiakadra.

AD JOANNEM BORNEMIZZA

- 70 18. Wariak araniazo koszos Bornemiszsza,
Tericz az lo zaiat, takarodgial vizza,
Mert el unod varni megh bé áll az Tizza,
Megh akad az berken nyakadbéli lesza.

45—48 II [9. strófaként, a címszóban *filium* helyett *juniozem.*] 45 I tettét II tetettét
46 I edgiüt II beszédiddel edgyüé 48 I hűve<t>n [A *t* ráírva az *n*-re.] 49—52 II [15. stró-
faként.] 52 II gyuti 53—56 II [13. vsz.-ként, Ad relictam Gabriel Bethlen címmel.] 53 II
trefalod 55 II Az ki 57—60 II [14. strófaként.] 59 I talam II tsak talal 61—64 II [10. stró-
faként.] 63 I Nemeréd II pestekhel [1] bar megh geöngyörednel 64 II nyutozal 65—68 II
[17. vsz.-ként, Ad Stephanum Bakos címmel.] 66 I olvassod II fűztel olvasod nyakra
68 II Ven ebbek; aiakidra 69 I [Előbb:] aranazo 70 II vakaradgyal 71 II migh megh fogy

AD HADONES

19. Tippanos vitezek ugi *serénkedgietek*,
Botskortok teleket szorossan füzettek,
75 Keri Janos hadat mezze kergessetek,
Mert boytoriant akar hinteni keozzetek.

AD LECTOREM

20. Akarnad, iol tudom, ki vagiok erteneni,
Az versekben vagion, ha megh tudnad lelmi,
80 S-ezeknek végere ugi tudhatnal menni,
Hogi az locum tenens keru vdvarlanni.

21. *Cziak ne sieš, vard megh az gloriat,*
Es az orszaghnak salutatioiat,
Mert neked adgyak az Brachium regalt,
Az melyet regen Bekes is aspiralt.

2.

[VERSES LEVÉL A CHARICLÉÁRÓL]

1. Nagyságod levelét meg adván énnékem
Mint nagy groff urfitol beczülettel vettem,
Abban mit poronczol rendel meg értettem,
5 De hogi méltatlanul szolgálja tettem.
Nagyságodnak szivböl azonnal engettem.
2. De hogj éltedéglen választ nem tehettem
Írásomban, és még eddig nem kerestem
Nagyságodot, bizony modot nem lelhettem,
Ez dologrul, kiröl meg boczássa vétkem,
10 Kérem nagyságodot kegielmessen nékem.
3. Nagyságod im azért miként poronczolta
Leveliben nékem és előmben atta,
Valamint éneke két iffiunak tartya,
Meg irván sietvén aztot puntrol puntra,
15 Hogi lenne irasa mind czak egi manusra.
4. Mihelyt én kezemben akatt, ehez fogtam,
Dolgomat érette azért hátra hattam,
Az mint irni tudok, ejel ,s, nappall irtam,
Almamat giakorta érte szakasztottam,
20 Mint Epimenides, sokat nem aluttam.

73 I serkendgietek II [A versszak felett: Az haydunak.] serenkedyetek 74 II telyekkit [!] szorossan keössetek 75 II vissza kergesetek 77 II vagyok meg tudni 78 I [Előbb:] vesekben II vagyok; megh tudot 79 II tudhattom 81—84 I [Hiányzik.] 83 II regat [A javítás a *Conspiratio Kendiana* alapján, valamint a rím miatt történt.] 84 II Bekest

- 25 5. Az Epimenidest mert Creta szigedben
 Juhért küldte vala az atya mezőben,
 Keresvén juhokat széllyel szigetekben,
 Fáradván ballaga edgi barlang közepben,
 Ott aluvék eotven heted esztendeiglen.
- 30 6. És mikor az után ott fel serkent volna,
 Ki jöven barlangbol mezőben meg álla,
 Szellyel szemeivel erőssen vigiáza,
 Juhokat valahol ha találhatnája,
 Két vagy három ora estvéli alvása.
- 35 7. Maga addig hova lettek, ki mondhattya,
 Még csak ször szálátis senki nem tudhattja,
 Nem lelvén juhokot, mezött addig futtya,
 Haza menyen tehát, mind attja s, mind annya
 Régen meg holtanak, ninczis marádekja.
- 40 8. De nagyságod erre honnan inditatott,
 Hogi poronczolatott errul nékem adott?
 Ha nap fénytül mikor az eczak el zárlott,
 Itt szegény szállásán nagyságod meg szállott,
 Még edtsernél többszer éngemet nem látott.
- 45 9. Másik: nagyságodnak lám, deáki vannak,
 Ejel és mind nappall, kik hiven szolgálnak,
 De hivatallyokban serényen forgodnak,
 Kig egi felé és kik más fele irkálnak,
 E zeremnel, tudom, sokkall jobban irnak.
- 50 10. Gondolom, elébbi szolgált uram dolga,
 Az kinel ez ének nála *vagyon* irva,
 Réghi szolgálatért hogi meg nem utálta,
 Eo szegény szolgáját, de söt commendálta,
 Légien az Istentől érette meg áldva.
- 55 11. De mit mondjak s irjak tehát ez énekre,
 Holott kellett néznem három személyyekre,
 Mindenik fő réndü és uri nemzetre,
 Egyik szolgált uram, ki poronczolt erre,
 Meg irnám, intéset nem tehetem félre.
- 60 12. Másikat gondolom, hogi ezt ki szerzette,
 Németbül magjarra versekben rendelte,
 Szép rythmusok szerént edgibe szedegette,
 Igaz szeretőknek kedvekre mivelte,
 Tudom, annak nevét nagyságod értette.

47 vann [A szótagszám miatt javítva.] 51 énekbe [A következő sorok rímei alapján javítva.]

13. Noha tellyességgel el nem végezhetette,
Ez éneknek rendit végben nem vihette,
Mivel ez nélküls elég dolgát lelte,
65 De nagi bölcz elméjet ebben addig törte,
Hogi iffiaknak elég például rendelte.
14. Harmadikat fellyebb ighen meg gondoltam,
Hogi az tékentetes ur levelét láttam,
Poronczolattyának azonnall helyt attam,
70 Nagyságodtol reá mihelyt indittattam,
Ez historiáczkát mindgjárt irton irtam.
15. Annak irásával nemis sokat késtem,
Nappali dolgomtul mert mihelyt ürültem,
Deli álmaiból vagi hogi ha ebrültem,
75 Azonnall iráshoz siettséggel kezdtem,
Isten meg engette, már végbennis vittem.
16. Bizony dolog, czudas, hogi az Teagenes
Minden erkölczében felette ighenes,
Az ő mátkájához olyan szerelmetes,
Az Caricleais abban pedig edgies,
80 Méghis nem árt nékik Amor, noha merges.
17. De tisztán áldozták az Hymenaeusnak,
Az ki volt istene szüzesség virágnak,
Noha sokat széllyel edgiütt bujdostanak,
85 Az mellett néhányszor rabsagra jutottak,
De méghis nem tutták izit házassagnak.
18. Mert idő nap előtt nem akartak élni,
Szent házasság kívül egi mást meg ismérni,
Diánátis inkább akarták tisztelni,
90 Hogi sem mint Venusnak okalbol [1] aldozni,
Előbb hazájokban de akartak menni.
19. Itt lehet azerten előb Cariclea,
Szerelmes mátkáját eleiben hija,
Mert tudgja, ferfinak természeti buja,
95 Mind addig szép szoval Teagenest vija,
Valamig hitivel azt fel nem fogadgia,
20. Mig haza nem ernek, addig hogi nem bántja,
Leányi voltából meg nem aszszonyitya,
Az kívül semmiből ötet meg nem tiltja,
100 Szerelmét az felől ugian véle tartya,
Nem egiéb hálálnal tölle meg szakasztya.

90 hazátokban 95 azt <ö> fel [A *fogadgia* javítás, ráírva az olvashatatlan eredetire.

21. Az Teagenesis arra reá hajla,
Mert eo kurvaságát felette jovallya,
Nagi erös hitivel megis confirmállya,
Hogi ö fogadását igazán meg állya,
105 Magát életével nékijs ajánlya.
22. Ilyen nagj szerelme vala két iffiaknak,
Kiknek szép mátkájok nállok jegjben vannak,
Edgiiket nevezték vitéz Cyampusnak [!],
Másikat pediglen az Menelausnak [!],
110 Kik atták magokat giakron vadászatnak.
23. Midön edgjkor azért vadászni mennének,
Sok kopot, s, agarat véllek ki vivének,
Otthon eo mátkájok kéttsegesse lönek,
Hogi szeretőjekhez néha czéllengnének,
115 Czak hamar utánnok ökis eredenek.
24. Meg akarván látni, hova járkálnának,
Hogi olyan giakorta hazul indulnának,
Egi czerében titkon ökis bé állának,
Ebekellis azok czerében oszlának,
120 Nagi sok kialtassall hajcz szokot mondának.
25. De mint esik dolgok, hogy ott sulognának,
Leányok czerében ketten lomoznának,
Bokrok köszt a' kopok addig cziholának,
Agarakis végre rájók akadának,
125 Vadak gianánt oket ott mind el szagगतák.
26. Az két vitéz urfi hogi oda jutának,
Meg ismere testett kiki mátkájának,
Nagi soka felettek keményt jajgatának,
Azért szerelmekért ugi tanácskoznak,
130 Mindenik fegeverben bé boczátkoznak.
27. Nem kicziny dolog hát hidgjed az szerelem,
Venustol származott mert a' giözedelem,
Ki sokaknak lészen czupa czak sérelem,
Némellyeknek pedig feje veszedelem,
135 Másoknak viszontak neve pökedelem
28. Mert szolyak Asopus király leányarul,
Kit az Capaneus vett volt házas tarsul,
Ez olly fő vitez volt, nem félt semmi harcztul,
Hanem végre egből, fel fuvalkodasbul,
140 Az Juppiter istent hitta volt bajnokul.

107 vala [A rímek alapján javítva.] 136 [A leányarul szóban az u o-ból javítva.] 139 eg(y)ből

29. Azt írja Statius, azzal ő azt nierte,
Iuppiter haragját fejére gerjeszte,
Nagi meny kövel ötet égből agion ütte,
Eo érdemes soldgiát azzal meg fizette,
145 Fel fuvalkodasert ezen végét érte.
30. Kit hogj feleséghe keményen siratta,
Ez Evadne aszony sokat ohajtotta,
Holt teste égetni rakás fát hordatna,
Hammát koporsóban hogi bé czinálhatná,
150 Eszt emlékezetül házánál meg hadná.
31. Azonban rakás fa hogj keményen égne,
Az holt testel edgiütt ighen füstelegne,
Várja, hogi az tűznek szernjeb langja lenne,
Ura szerelméjert ő bele szökelle,
155 Igi mind a' két test ott hertelen meg ége.
32. Lycurgus lányátis Amor ebben hozta,
Traclina királynét de meg nem választá,
Phyllis aszonyt tüze mérge ugi giulasztá,
Demophoon szerelmét annyéra ohajta,
160 Egj mondula fára magát fel akasztá.
33. Pyramus iffuius az miatt mint jára,
Tysbé szép leánnyal ugi végeszték vala,
Babyllonián kül vagion edgi hires fa,
Ejell az városbol ki mennének oda,
165 Ott meg várnák egi mást, meddig elé jutna.
34. Leány hagjott helyre elébb oda juta,
Tehát ő az alatt edgi oroslányt láta,
Ruháit njakából hamar ki forditta,
Eleiben földre sietve hagittá,
170 Eo maga bokorban sietve bé futa.
35. Oroszlány ruháját ott mind el szaggata,
Rut véres tajtékos fogaival rága,
Azis, futván onnét, foltonként ott hagia,
Pyramusis juta, az ruhát meg láta,
175 Az vad szaggatta el leányt, azt álitá.
36. Leánynak halálán felette buskodék,
Rut veres ruháján sokat siránkozők,
Végre ő magában addig gondolkozők,
Halálnak mérgével erőssen bírkózők,
180 Éles fegiverében belé boczátkozők.

144 sologiat 147 [Az ohajtotta javítva ohajtna-ból.] 162 Tybé 170 [A futa f-jé j-ből javítva.]

37. Leányis nem soka fához vissza méne,
Nagy félve czellengve mikor oda ére,
Láta, szerelmének nagi meszsze foly vére,
185 Öis holt testinél ott addig keserge,
Belé boczátkozék ott azon fegiverbe.
38. Nemellyikét pedig Amor meg trefállya,
Kicziny vagi nagi rendü, ö azt nem gondollja,
Hamis kiztikivel mind addig onszollja,
190 Nagi mérges tüzével foggattya ,s, furdallya,
Hogi végre sokkeppen ötet meg gugollja.
39. Az Thebas városban Cadmus király leánt,
Meg szerette vala Juppiter formáját,
Erte feleséget meg unta Junojat,
195 De végre Junois meg álla buszuját,
Semelje leányon igi tölte ki buját.
40. Mikoron leányhoz nagi gjakorta járna,
Juppiter sok képpen hozzája kullogna,
Szerelmessen ketten véle mulatozna,
200 Kedvessenis azzall sokszor vigadozna,
Juno czalárdtságot rolla igi gondola.
41. Vala Semelenek egi vén szolgálója,
Környüllötte valo igen jo bábája,
Latogatott sokszor ez aszszony hozzája,
205 Királyis leányát bizta ö reája,
Mivel az előttis volt néki dajkája.
42. Az bába képében Juno hozzá mene,
Az leányhoz titkon éjel házban lepe,
Sok dolgokrol véle akkor beszélgete,
210 Beszéd köszt nékie ilyen szokot ejte,
Az mire kerdelek, kellek, felely erre.
43. Mond meg, ha Juppiter valoban szerete,
Tegedet, aszszonyom, jo szivel kedvelle,
Mikor veled vagyon eszedben vehedde,
215 Valami fogadást néked ha tészene,
Avagy czak hejában tölled el megiene?
44. Semele bábának azt felelé, s, monda,
Jo vén aszszony, bizony éngem kerdesz nagira,
De mikor Juppiter mellém jö az agira,
220 Szerelmében nekem eszküszik ,s, fogadgia,
Valamit kívánok eo tölle, meg adgia.

181 vissza <juta> méne 191 Theas 192 [A sor után a másoló a 198 – 200. sort írta le, majd ezeket áthúzta.]

17/36

45. Vén aszszony leánynak ismét igi felele,
Aszszonjom, ha volnék bizony én Semele,
Juppitertől kérném, mikor égből jü le,
És agiamban mellem oldalára dülne,
225 Olly pompáson velem, mint Junoval élne.
46. Esztelenül azért hogj azt kérte volna,
Juppiter az égből agion ütöte vala,
Egj menkövel szegényt, ki miatt meg hala,
230 Mivel hogi ő néki azon eskütt vala,
Valamit kívánna, mindent ő meg adna.
47. Leány Juppitertől de terhesült vala,
Jollehet méhében még gyermek nem vala,
Noha meg idétlen, de ki vette vala,
235 Leanybol, s-Juppiter aszt mivelte vala,
Maga ágiékában be csinálta vala.
48. Ideje el jövén gyermek hogj születék,
Szinte az fársángban világra adaték,
Az nevét eo néki Bacchusnak nevezék,
240 Bornak istenének végre tisztelteték,
Sok poharak borrhall mert akkor töltetnek.
49. Más trefálásais volt Juno aszszonynak,
Mert Argeusoknak az eo királyoknak,
Inachus királynak egi szép leányának,
245 Nevezeti szerént neveztek Ionak,
De foglyava lett volt ezis Cupidonak.
50. Juppiter ennekis esett szerelmében,
Mellyet hogi az Juno vett volna eszében,
Meg haragván reá erőssen szüvében,
250 Változtatta leányt tinonak kepeben,
-S- Argussal hajtatta Nemesis erdőben.
51. Az Argusnak vala száz szeme fejében,
Azoknak kettei állott csak fektiben,
Többivel vigiázott mindenkor czerébe,
255 Meg hatta, őrizze erdőben, mezőbe,
Ne lohassak el azt Archadia földébe.
52. Juppiter ez dolgot értvén, azt mivele,
Mercuriust szárnyon hamar oda küldö,
Meg hagiá, az Argust mellette meg ölnö,
260 Az tinot keziből onnat ki mentene,
Bosphorus tengeren Aegiptumban vinne.

244 junonak 257 Mercurist

53. Mercurius gjorsan Argushoz repüle,
Mivel isteneknek eo volt fő követé,
Bübájos verseket ott addig énekle,
Argus el aluvék, s, a' földre le düle,
265 Kit Mercuriusis azonnall meg öle.
54. Midön az tinoval onnat meg indula,
Az Aegjptum felé szép lassan ballaga,
Junonakis hamar tuttára lett vala,
270 Azonban sok darást utánnok támaszta,
Mig oda jutnának, mardosnák oldalba.
55. De méghis nehezen ö el vitte vala,
Noha darás miatt véle baja vala,
Mert széllyel imide ,s, amoda fut vala,
275 Szarvon fogva vizen által vitte vala,
Elébbi képiben változtatta vala.
56. Aegjptumban kiraly az Osyris lakott,
Kit az ország akkor beczületben tartot,
Mercurius leányt ott el házasított,
280 Feleségül ennek az királynak adott,
De *Ionak* neve az után hivatott.
57. Juno pedig Argust ott fel kerestette,
Feiböl szemeit mind ki szedegette,
Majorban azonnall azokat vitette,
285 Egi páva farkára edgienként helyezte,
Juno madarának azt osztán nevezte.
58. Mit mivel az Amor iffiu Herculesnek,
Szerelmében ejté szep leány Ilesnek [!],
Kinek az ös attya thebasbelieknek,
290 Ö királya vala Euritus ezeknek,
Sokan ö utánna leányaért lesnek.
59. Hercules az leányt annyéra szerette,
Sokaig szolgálók köszt hevert mellette,
Végtére szerelme ötett arra vitte,
295 Leány ruhájában öt fel öltöztette,
Ejel nappall kösztök font, azt czelekette.
60. Az szerént Achilles jára Siriában,
Hogi *Lycomedes*nek laknék udvarában,
Király leányának esék amorjában,
300 Fel öltözött öis leányi ruhában,
*Deidamiá*val ugi lakot házában.

280 Iunonak 290 Ies(z)nek 295 az 297 Laomedesnek 298 <Az> Király 300 Laomedontával

61. Mint jára Maedusa, Phorcisnak leánya,
Pallás templomának menven aldoznia,
Neptunusis fogván oda ballagnia,
Amor tüze kösztök kezde szikráznia,
305 Nem Pallast, de Venust kezdék aldoznia.
62. Kiért Pallás isten reája haragvek,
Maedusával ilyen dolgot czelekedek,
Chimaera érette ighen boszonkodék,
Minden szál hajai kégyova változék,
310 Hogi ő tölle minden az után irtoznék.
63. De Caricleának ő igaz szerelmit
És eo mátkájával edgiütt valo létit,
Az isten aszszonyok nem bánták életit,
Sem nem irigilették az eo szép szemeljit,
315 Söt mindenik atta néki segittségihit.
64. Mert baráttya vala amaz Pándorának,
Példáját követte az kemény aszszonynak,
Ki nagi kedvében volt Pallásnak Venusnak,
Az nagy Apollonak és Mercuriusnak,
320 Kik nagi ajándekcall ajándekozának.
65. Pallás bölcességét atta az aszszonynak,
Apollo tanittá rendit musikának,
Ki nagi kedviben volt Pallásnak, Venusnak,
Vénus nagi szépséget ad ábrázattyanak,
325 Mercurius tudományt njujt Pándoranak.
66. Ez bölez tudományok Caricleábannis
Benne femlettene, söt bujdostokbannis,
Szerelmek edgjezét még rabságokbannis,
Álhatatos voltak meg maradt ebbennis,
330 Az mint irva vagyon historiábannis.
67. Az Teagenesés kész vala halnia,
Miként czelekedék amaz szép Panthea,
Mikor Cyrus menne Babyioniara,
Haddall le vágaték nagi szerelmes ura,
335 Magátis mindgiárást adá az halálra.
68. De mit mivelt réghen Stráton felesége,
Melly Straton Sidonnak volt ő fejedelme,
Az várost persaknak meg szállá ereje,
Féltvén az ő urát, meg öletnék ebbe,
340 Maga fejjverével az urát meg ölte.

315 segittségihit 336 Stránta

69. És holt urát szépen öltöztette vala,
 Városra ellenség azonban rohana,
 Bástyáit erőssen az nép ostromollya,
 Az ura fegiverit ismét hamar rántya,
 345 Által utvén magát, urára borula.
70. Ezekert szomjuzot sokat Cariclea,
 Az eo szerelmének de nincz semmi héja,
 Az ura halálán pedig Cecilia
 350 Nagy szörnjen bánkodván éseg addig szója [!]
 Senkinek nem szolván, lelkit el ki fuja.
71. Az Caricleaban nem volt rut fősvénység,
 De benne tündöklöt nagj szemérmesség,
 Ugi viselte magát, hoga sok tolvaj népseg
 Nem bántaná, hanem éppen az szüzesseg
 355 Benne meg maradott leányi tisztesség.
72. Igj feljtette réghen az eo tisztességet,
 Az Thebas városban Timoclaea horet,
 Mikor Alexander az városnak nepit
 360 Meg vévén, praedára hánta volna kéczeit,
 De vitezek közül szeplösítették testit.
73. Ezen tisztas aszszony igen háborodot,
 Amaz pedig tölle azon tudakozott,
 Sok aranyat és pénzt hoga hova dugott,
 365 Mint edgi szeretőit ugi tulajdonított,
 Aszszonj boszujában néki igjen szollott.
74. Mivel ellenséget gjakron reám vartam,
 Meg hidgied jo legény, sok aranyat dugtam,
 Ezüstet és kéczet im ez kutban hántam,
 370 Fris ruháim fellyüll csak azokra szortam,
 Szárazonnis kutat azért csináltattam.
75. Gondolkodik legény erőssen magában,
 Mi képpen láthassa marhát kut kávbán,
 És koporithassa csak maga markába,
 375 Többinek ne jutna benne tarsojában,
 Az aszszonnyal oda mene az órában.
76. Mikor legény nézne oda alá *kutban*,
 Meg ragadá *lábát*, taszita be abban,
 Ugj teczik, nyavalyás belé ugjan dobban,
 380 Sok kövekkell aszszony benne veri agiban,
 Ezt mivelé rajta nagi gialázassaban.

350 [A *Senkinek* javításként ráírva *Lelki-re.*] 352 [A *nagj* ráírva a *nött-re.*] 363 *tugott* 376 az *kutban* 377 az *lábát* 380 *gialázassan*

77. Az Alexandernek dolog hirre esék,
 Igazán mint történt, néki meg beszéllék,
 Tisztesség rontása csak semmiben mulék,
 De az mi marháia tölle praedaltatek,
 385 Valamit mondhatott, minden meg adaték.
78. Cyane leányis apjával mint jára,
 Nagy reszsegséghiben ő hozzá járula,
 Ötet szüzességben keményen meg rontya,
 Feltiben leányis erőssen titkollya,
 390 Az mellyért nagi pestis városokra szálla.
79. Templumon azerton mikor áldozának,
 Városbéliekis ott sokan volnának,
 Ketten az apjával ökis ott álnának
 Az eo modgiok szerént hoga imátkoznának,
 395 Az oraculumtol illy szok mondatának.
80. Városbol az pestis addig meg nem szünik,
 Miglen itt egi ember meg nem büntetődik,
 Az leány gondolá, hoga rolla értődik,
 Nagi sugva attyára érette feddődik,
 400 Hoga vetkéért pestis városban tülüdik.
81. Azonban az apját üstökön ragada,
 Üstökinél fogva az oltárhoz ránta,
 És ötöt késivel ottan fel mészárla,
 Aldozat gjanant legjen — ez ottan mondá,
 405 Magátis meg ölvén, ott a' testnél hala.
82. Hát mi képpen veszte Pitsenena [!] magát,
 Mikoron szolgálta edgi romai polgárt,
 Felette szereté gazda szolgálóját,
 Sokat feddi ,s, igir néki, ha virágát
 410 Meg engedi szedni s-venni akarattyát.
83. Mindgjárt több nymphaknak kezde remánkodni,
 Hoga ne hadnák ötet, azon remenkedni,
 Mert Pán tisztességhe akarja veszteni,
 Hirében nevében ötet meg rontani,
 415 Toban nád szálakká kezdé változtatni.
84. De mikor az Pánis oda jutott volna,
 Láta, hoga nádakka változtatott volna,
 Giorsan bé gázola azon öis toba,
 Az edgiik nád szálbol egi sipot tsinála,
 420 Azon keservessen notakat fuvalla.

412 remenkedik 414 [A *Hireben* javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] 418 gázol(n)a

85. Nem czuda az leány ha előtte futna,
Utálatos néki az ő ábrázattya,
Homlokában ki nőtt két igjenes szarva,
Mellyin alá függett rut borzos szakállá,
425 Lábai voltanak mint keczkének lába.
86. Az felett nagj botott ő nála hordozott,
Mezőben ,s, berkekben szelljel ugi ballagot,
Mindenkor hét száru sipot nála tartott,
430 Ha kedve volt, notákat azon fuvallott,
Minden pásztor ötöt tisztelte ,s, imádott.
87. Nem hagjom el amaz Daphne szép leántis,
Kit igen szeretett Appollo istenis,
Egikor szegénnyt kezdé széllyel kergetniis,
435 Előtte szaladni foga az leányis,
Ijettiben futva csak meg nem halais.
88. Meg akar nevének felelni Apollo,
Mert neve nékie mondatik à pello,
Nem teczik, de Daphné hogi mondgia Apollo,
440 Hanem azt akarja, hogi legien ujulo,
És az mindeneknek sebei orvoslo.
89. Ez a' Dáphné vala Peneus leánya,
Ki Arcadianak akkor volt királya,
Vagi mint mások mondgiak, Thessália ura,
445 Látván Apollotol hogi nem szaladhatna,
Szép borostyán fáva magát változtatta.
90. Irásom tovább már nem njujtom, mert bánna,
Edgjütt olvasniis nagyságod meg unná,
És egiéb dolgait érette el hadná,
450 Noha írást pennam meg szaporithatná,
Több historiakkall mert azt állathatná.
91. De inkább nagyságod boczánatot adgja,
Olvasott elméjét ha ebben fárasztya,
Vagi valami modon, hogi ha meg bántodgia,
455 Nehézséget rajtam nagyságod ne hadgja,
Ez írásoczkámot mikor olvasandgia.
92. Mert én nagyságodnak ajánlom magamat,
Hogi ha nem nézendi méltatlan voltomat,
Sem én érdemetlen kis állapotomat,
460 Meg nem vonszom soha én szolgálatomat,
Szolgállok, mig Isten fenn tartya napómat.

421 czuda <ha> az; [A futna szóban a t beszúrva.]

93. Ez mellett az Isten adjon minden jokat,
Nagyságodnak érni szerenczés napokat,
Boldogul heteket és sok holnapokat,
Egészségben elis mulatni azokat,
465 Sok jo esztendőkkell lásson illy ifiakat.

3.

RITHMI HUNGARICI IN OBITUM ILLUSTRIS
AC MAGNIFICI DOMINI DOMINI COMITIS STEPHANI BETTHLEN
JUNIORIS ALBAE JULIAE DECLAMATI

1. Vesd le, oh magyar nép, az friss öltözetett,
Ládd, nem illet teged, mint egyéb nemzetett,
Az szüntelen sok gyász ugy meg környékezett.
- 5 2. Bar az vigasságot mar te meg se emlits,
Dolgod tsak az legyen, hogy köntöst feketits,
Teljes eletedben tsak sirj és tört készits.
3. Mert mi haszon néked az gyászt leis vetned,
Rövid idő mulva ha meg fel kell venned?
Hiszem, jobb örökké hollo szint viselned.
- 10 4. Különbet se tehecz, ha jól meg gondolod,
Melloled mind el hült régi ős gyámolod,
Tsak nem támasz nélkült vagyon mar oldalod.
- 5 5. Tekintsd el, számláld meg az ország fő rendit,
Sok nagyságos nemnek erted immar vegit,
15 A kik vadnak, vjjak, kevesett látz regit.
6. Ne hozzam bár elő amaz nagy vrakat,
Dóbót, Kendit, Magotsit, többeket, sokakat,
Kiknek ritkán latod mar maradekjokat,
- 20 7. Tsak emlitsem az nagy Báthori nemzetett,
Ki Erdellynek sok jó fejedelmet nemzett,
Az töröknek penig gyakor igyet szerzett.
8. Hova lött? Bathori Andrasban el fogyott,
Mert ő fiu ágot vtánna nem hagyott,
Magyarsag, ha látod, kárt vallottal nagyott.
- 25 9. Jo fad szaradott ki, tsak szálly magadban,
Mert hazádnak sűrű haboruságában
Sokszor meg nyugodtal ennek árnyekában.

10. De immár ki aszott, többé meg sem zöldül,
Ki dölt törzsökiből, fiatal sem zöldül,
30 Azért már székedben Báthori vr sem ül.
11. Bizony ez esetenn volna igen méltó,
Böv könyvezesedből hogy aradna melj tó,
Ha volna közzüled valaki hálá adó.
12. De nintsen, nintsen, mert emlekezetijis
35 Majd el töröltetik, nem szanya senkiis,
Vrak, tanuljatok, mint járhattok tiis.
13. De talam magadat ezzel vigasztalod,
Az Báthori nemnek noha fogytát látod,
De az Betthleneket ő heljette látod.
- 40 14. Szép vigasztálás ez, tsak volna állandó,
De melly bizonytalan és melly változando,
Ihonn bizonyságod lehatt az koporsó.
15. Mellybe szegeztetett ifju Bethlen István,
Maradekja sintsen egyis holta utánn,
45 Reménseged azért ebben maradt csonkánn.
16. Öreg Vrunkban is bizodalmad csekély,
Mert már sok ideje, hogy ő nagysága él,
Nem tudod, mely oránn eltének véget ér.
17. Ifju Betthlen Péter maradhat egyedül,
50 Az bokrosonn fel nőtt nagy Betthlen nemzetből,
Az kit allathatnál elődbe reményül.
18. De ő nagyságais vagyon még társ nélkütl,
Sok irigyis forog iffju feje körül,
Nem tudom, ennekis szive meddig örül.
- 55 19. Felek, hogj mint Jonas regenten, tsak ugy jársz,
Hajleket hervado borostyanbol tsinálsz,
Meg ragják gyökerét, árnyékától meg válsz,
20. De az Isten dolgat hat ne hánytorgassuk,
60 Jövendő karunkat bar ne hánytorgassuk,
Tsak az jelen valot mostan sirathassuk.
21. Mert ha ez szomorú 'sellyére tekintek,
Méltánn két orczamra sűrű könyvet hintek,
Es így siralomra minden rendet intek.
- 65 22. Sirasd Magyar ország ifju Betthlen Istvánt,
A ki mig elhetett, meg kerdette, ki bánt,
S- melletted mindjáraát ki tamadni nem szánt.

23. Az kereszténységnek vólt eröss bátyaja,
Kinek bátorsaggal rejtezett alája
Minden csendülesbenn körül Várad tája.
- 70 24 Eszét s- vitézségét látta Bodrog, Tisza,
Ellenségit rajta mint kergette vissza,
Sirjatok, s- ne legyen hát vizetek tiszta.
25. Kemeny természetü tuis, vitéz hajduk,
Lagyítsak sziveteket avagy tsak most az bük,
75 Mikor kinek kinek két füle jajjal zúg.
26. Mert amaz jo szivü, ókós vezéreték,
Kinek botya utann bizvást mehettetek,
El esett, szanyatok, ime elöttetek!
27. Hát te gyászban borult szép hazam, Erdély föld,
80 Mint tetzik az pohár, mellyet Isten meg tölt?
Vgy latom, tavaszod hogy fekete, s- nem zöld.
28. Tavasz erdöt, mezöt gyaszbol vetkezteti,
Sok szép külömb külömb színben öltözteti,
Erdellyben az embert gyászban fertezteti.
- 85 29. Tavaszszal az el ment madarak meg térnek,
Hazunkonn, padunkonn tölünk szállást kérnek,
Erdellyben varaink töllünk bútsút vesznek.
30. Tavaszszal az meg hólt fergek fel támadnak,
Minden sok allatok akkor szaporodnak,
90 Erdellyben emberek ki vesznek és fogynak.
31. Siralmas hát neked, Erdelly, ez az tavasz,
Mellyben ilyen hasznos fiatal fád ki asz.
Kitsoda, kerededé? Gróff Betthlen Istvan az.
- 95 32. Ha szülsz és ha nevelsz ij fiat, nem tudom,
Istvan koronad volt, azt vallom es hallom,
Meg hervadt kőszórud, azert azt mondhatom.
33. Tekintetes vrunk, kegyes fejedelmünk,
Ebből el értheted, most miért keseregünk,
Ezert, mert igen nagy kárt vallott nemzetünk:
- 100 34. Mellyenn nagyságodis méltan kesereghet,
Mivel-hogy réáis ez kár ki terjedett,
Mert előtted halva ladd egy nagy hivedet.
35. Ez, kihez hasonlo körülöd sok nem vólt,
Mert minden ügyedbenn veled együtt elt s hólt,
105 Mást nem gondolt s nem volt, az mint előtted szólt:

68 alájok 70 Bodrog <taja>

36. Alexandert hallom, hogy griff madarakonn
Egy allatt repesett felhők közt magosson,
Nagyságodis majd így járt Betthlen Istvánonn.
- 110 37. Te nagyságod penig, az Zollyomi David,
Nem szomorkodiké, mint régen szent Dávid,
Mikor az gonosz hirt gyilkos szolgál meg vitt?
38. Ki mihelt meg hallá holtát Jonathannak,
Mint ő szerelmes lelki barátjának,
Botsatkozik mingyárt im ilyen sirásnak:
- 115 39. „Óh Izráélnek (ugy mond) ekéssége,
Oh sidok vezere, seregek istene,
Latodé, mint veszett az nép erőssége?
40. Ne mondjátok azt meg Ascalon városban,
Se ne hirdessetek Gadnak vtzájában,
120 Hogy ne tapsolyanak az ő halálában.
41. Te Gilbo hegyei és ti, magoss mezők,
Ne szallyanak rátok harmatok és esők,
Mert Sault s- Jonathant tölleték el veszték.”
- 125 42. „Oh jo atyam fia, oh vitéz pajtársom,
Kellemetes, serény ifju Jonáthánom,
Ennekem kész halál tölled meg válásom.”
43. Teis, mondok, ekképpen ott nem sirattadé?
Ne hirdessék széllyel, meg nem tiltottadé?
Halalanak helyet meg nem atkoztadé?
- 130 44. Mert ez volt egyetlen egy hu Achatesed,
Tegedet, mint magát féltő Piladesed,
Egy szóval: sogorod *mint* tulajdon lelked.
- 135 45. Ketsleges dolgokban volt bizonyos tanácsod,
Szandekodnak végben viteliben másod,
Jódonn örvendező s- kártól örző társod.
46. Erössek voltatok, mint két oroszlán fi,
Meg löt, akartatok valamit ketten ti,
Ellenetek nem mért motzánniis senki.
- 140 47. Török, nemet, lengyel tudta neveteket,
Kerdezte s- becsülte vitéz hireteket,
48. Tsudalatos vala az ti egyesegtek,
Ettől félt s- rettegett minden ellenségtek,
Mert tudta, boszút áll mástokért egyitek.

132 volt mint [A szótagszám miatt javítottuk.]; lelket 141 [A másoló a sor helyét üresen hagyta.]

- 145 49. De jaj, el valatok, s- egyedül maradál,
Oh szép pár tarsaság, két felé szakadál!
Erötlen vagy immár, hogy meg hasonlottál.
50. Mar Zollyomi vram, vigyázz, s- ód magadat,
Többed magaddal járd, s- ne éjjel, vtadat,
150 Mert majd el temeted leg föbbik strásadat.
51. Meg nezd falattodat, s- úgy mártsad az tálban,
Meg lásd, s- ugy igyál, mi vagyon a pohárban,
Mert aki vigyázott, ezentúl száll porban.
52. Ez utánn, el higyed, találkoznak többek,
155 A kik eletedre titkonn s- nyilván törnek,
Ha okosonn nem jársz, bizony, megis ejtnek.
53. Szép hirrel tündöklő Betthlen familia,
Erzedé számognak, hogy egyik nagy hijja?
S- tsórba vagy, mert meg holt egy jó atyad fia.
- 160 54. Kitsinyből hirtelen nagyá névekedtél,
Felek rajta viszont, az mint hozza kezdtél,
Ennél hirtelenben meg ne kevesegyél.
55. Vram, Betthlen Peter, sirszé avagy vigyász?
Vendegeket torba vagy lakasba hivacz?
165 Mert örömmel, buval most egy arant vihacz.
56. Menyegződ előtted, azonn örvendezhez,
De viszont eltedben azonn kesereghez,
Hogy batyad vraddal ott nem tisztelkedhez.
57. Natsagos asszonyom, Zollyomi Davidne,
170 Hajadon kis asszony es te Gyulaffine,
Eszes batyatokat nem konyveziteke?
58. Hozzad nemis szollok, natságos asszonyom,
Szomorú özvegység akit az földre nyom,
Idegenn földön vagy arva, nehez, tudom.
- 175 59. Söt natsagodnakis buját nem nevelem,
Atyai szivedet szoval nem terhelem,
Hanem mint Timanthes régen, azt mivelem.
60. Volt Agamemnonnak hajdonn egy léánya,
Kinek neve vala szép Ifigenia,
180 Ez egykor vitették fel aldoztatnia.

166 [Az 56. strófa a másolatban az 57. versszak után áll, a másoló számozással jelölte meg a margón a helyes rendet.] 177 Timanthes

61. Hanem egy setét gyászt borita réája,
Jelentvén, hogy senki kép író pennája
A szülék banatját ki nem rajzolhatja.
- 185 62. Enis csak azt mondom, mint Jakob kis fiam
Vagy az nagy Tobiás kissebbik Tobián,
Kis Bethlen Istvánon úgy sir Bethlen Istvan.
63. Te penid ő neki sok kedves jóságga,
Melly volt benned Magyar es Erdély országa,
Keseregj, mert el költ vrad vrasága.
- 190 64. Leg elsőbenis te, szép erőss ház, Deva,
Sirankozz, kiálts fel nagy keserven, ejha,
Mért hogy meg evéd az almát, anyank, Eva!
65. Hogy már mindeneknek meg kellett halni,
Meg kell varaitol s- jovaitol válni,
195 Es az föld gyómrában rothadasra szalni!
66. Nyisd fel szemeidet, tekincs meg, tés, Hunyad,
Az halál völgyeben te vrad hol szunyad,
Mar szemed alomra nints ki enyet hunjad.
- 200 67. Az tót, mely körül vett, könyveiddel, Eczed,
Tölts meg, mert epeszti szived erős eczet,
Hogy kegyelmes vrad belölled ki esett.
68. Csudálom szép orczád, te neked is Várad,
Az könyv hullatastol ha mostan meg szárad,
Midönn minden jonak szeme könyvel labbad.
- 205 69. Máramaros, sirasd jámbor ispánodat,
Oh, Transylvania, vri fő szolgadat,
Egygyel kevesebben kivanyak sok jodat.
70. Sok az vralkodo, ritka az hü szolga,
Vesző-felben azért az orszagnak dolga,
210 Sirját minden szijja, jóvát kevés folgya.
71. Feltem, igen feltem azért szegény Erdellyt,
Hogj rövid időnn er ez valami veszélyt,
Mert el szedett Isten sok fő kegyes szemeljt.
- 215 72. Kinek ha neveket kezdeném számlálni,
Beszedemben olyat gond volna találni,
Verseimet azért fogom ebben hagyni.
73. Gyakor könyörgéssel csak az Istent kérjük,
Ne engedje, hogy mi az időt meg erjük,
Hanem fő .nkel magunk egy mást tégyük.

219 [A fő szó után egy szónyi helyet üresen hagyott a másoló.]

KISMARJAI VESZELIN PÁL

4.

[A „KEGYES ES ISTENES BESZELGETESEK” VERSES RÉSZLETEI]

a)

[Jó, hogy senki sem tudja a halál óráját.] Melyre nevezte igazán az Poëta:

Mors certa, incerta dies, hora agnita nulli,
Extremam quare, quamlibet esse puta.

Az az

Oh emberi állat! bizonyos az halál,
Bizontalan napja, orával sem kénál,
Mint gyenge fűszalat veletlen le kaszal,
Azert minden napra vigyazz, es ne jatzal [9—10]

b)

[A pápának senki sem mer ellene szólni.] Ezert szokta mondani.

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

Igy legyen, így akarom: Mit? ki mit mondhat ez ellen?
Tetszesem, kedvem nekem ez; így akarom. [21]

c)

[Megromlottak az Úr pásztorai.] Innet mondotta Palingenius

Pontifices nunc bella juvant, sunt coetera nugę
Nec praecepta Patrum, nec Christi dogmata curant.

az az:

Az Papok az harczot szeretik most, minden hazugsag
Ez kívül ő nallok: az Atyaknak szent végezesit
Meg pökik: az Christust s- tudományat semmire tartyak. [126]

d)

[Senki nem bántja azt, aki a pápa lábait csókolgatja, ha üldözi is az igaz hívőket], az honnet vagyon imez vers:

Sis fur, sis latro, sicophanta, et turpis adulter,
Calvinum ferias fulmine; magnus eris.

az az:

Legy lopo, legy tolvay, parázna legy, es rut eretnek,
Szidgyad Calvinust: hidgyed így Urra lehetz. [128]

5.

KEGYES INTES A PAPAS ECCLESIAHOZ,

mellynek utalatosagi ez könyvetskeben ki-jelentetnek

- O Babylon! élted gyalazat rut rusnya pironasag,
 Ez könyvetske mikent meg tanit arra teged:
 Tisztatalan vagy te s- Kiralyod Sodomita parazna
 A tudomany nállad lelked emesztő szalak.
 5 Vérszopok az fiaid, lelki vaksagba tevelygök,
 Vldözik à Christust; vipera nyelvü fiak!
 Ismerd meg magadat, jobbuly meg, félyed az Istent,
 Míg az Ur hozzad tér idvözit-is tegedet.
 Oh nem jobbulz meg! jay langozo gehenna jutalmad
 10 Fergek, tűz, szomoru jaygatas es siralom.
 Poklos fekelyes Bált szentsegére nevednek
 Gyogyistd [!] meg kérlek szent seregeknek Ura:

6.

DEBRECZEN VÁRASANAK KESERVES SIRALMA
ES ESEDEZÉSE 1640 ESZTENDOBELI ROMLASABAN

mely bizonyos ritmusokban foglaltatott imez Enek notajara:

Uram Tegyed valamikor kezd, etc.

1. Veghetetlen, nem kegyetlen Istene ez világnak,
 Felső Ura, bölcs birája, teremtet állatoknak,
 Füled haycsad, meg se tarcsad, szavára siralmimnak.
2. El ájultam, meg fárattam, szörnyü veszedelmemen,
 5 Az kik látnak, csudálkoznak, iszonyu esetemen,
 Sirok rivok es ohaytok raytam löt szörnyüségen.
3. Szörnyü romlás rut pusztulás, esék raytam véletlen,
 Meg hanyatlék, földre szállék, jay mint járék hirtelen,
 Ur haragja, rám burula, estem bé mely veremben.
- 10 4. Ellenségim rut hohérim imé rám dühötenek,
 Ucsáinkban házainkban tüzes taplot reytenek,
 Ugy égetnek es süllyesztnek, Oh jay mayd meg-emésztnek.
5. Lóthért Soárt, mely tüzet várt, régen miként meg tartad,
 15 Egy darabját, házam falát tüztül ugy oltalmazád,
 Azt-is féltem, hogy el-vesztem, hagyattam Uram reád.

10 dühötek 11 hazáinkban 13 Lothárt

6. Itileted, tekinteted, haragos Uram raytam,
Megh érdemlem, jól ismerem, mert bünnel meg rakottam,
Ha ram nem nész, es jól nem tész, el-veszek által lattam.
- 20 7. No mit tégyek, mit mivellyek? fárat elmém nem tudgya,
Sok büneit, álnakságit lelkem elő forgattya,
Csak rettegek, es rezketek, szivem veszélyét várja.
8. Pünköst hava, szép folyása, lön jay bu s-keserüség,
Mi jot várjak? csak ohaytlak, téged mennyei felség,
Ha meg nem szánsz, hozzám nemláts, maydan lészek szörnyüség.
- 25 9. Aldot vagy te mind örökké: Ez te róllad beszédem.
Akar mit tégy, csak velem lég, hozzád megyen kerésem.
Te meg rontasz, s-meg gyógyítasz, vagy tehát reménségem.
10. Lelkem ohayt, teged suhayt, vár hogy hangos füledet,
Hozzám haycsad, meg mutassad kegyes tekintetedet,
30 Mely éppicsen, jomra légyen, né hadd-el szent helyedet.
11. Kicsiny nyájad, kedves fiad vagyon mégh Debreczenben,
Kik tégedet, szent nevedet tisztelik kegyességben,
Nézz azokra, szent Fiadra, ne hadgy veszedelemben.
- 35 12. Istenem vagy, kérlek né hadgy, hiszem sajátod vagyok,
Magyaroknak, szent nyájadnak annya egyyk én vagyok,
Szent plantaid, csemetéid kegyes daykája vagyok.
13. Sir az Schola, s-hivek akla, mert pusztulását lattya,
Meg bomlását el romlását nagy darab föld megh bánnya,
Orvoslását el költ javát hol talallya ki tudgya?
- 40 14. Megh fog szünni, el kezd kélni Ifiak szép éneklese,
Lelki ehseg, léssen ketseg, hiveknek el esese.
Aldot Isten, ne ad legyen bennem lelkek veszese.
- 45 15. Az kik minket, hiveidet, keméletlen rongyolnak,
Egy csöp vizben, percsentésben, el-veszteni akarnak,
Iay praedául, martalékul, né adgy ez harpyaknak.
16. Rettensced-meg, söt roncsad meg vér-szopo hohérinkat,
Mit forraltak, meg koholtak, boncs el ros szándékokat,
Pironsággal, mint rut nyállal burits bé orcsájokat.
- 50 17. Igy mi rollunk, téged kérünk, Isten, engedelmeddel,
Sziv ébreztő, vidámito, felséges kegyelmeddel,
Haragodat, bus voltodat, fordics-el sietseggel.
18. Az pusztaság, kormos rutság, így fog rollam le szálni,
Szép házakkal, palotákkal fog à Sion éppülni,
Seregeknek Ura kérlek, ne hadd ez jót el mulni.

29 tekintedet 30 kelyeket 33 Fiadba 35 nyájaidnak 47 szándákokat 53 hazákkal

- 55 19. Ismerjek meg, es lássak megh, kik romlásunkat várják,
Örökséged kedves néked Debreczen, kik ezt láttyák,
Irgalmadat, raytam jodat mindenek magasztallyák.
20. Ezt ha teszed, veghez viszed, mindenek félnek teged,
En-is szivel vig örömmel, dicsirem áldot neved,
60 Amen légyen. Oh szent Isten, engedgye ezt felséged.
21. Ezer öt száz, negyven, s-meg száz esztendő folyásában,
Szivem ronto, meg emésztő, siralmas romlásában,
Ezt éneklém, Urhoz küldém, tellyes bizodalomban.

7.

PSALMUS CXXX.

Ugyan azon notara irattatott.

1. Chérubimok, Séráphimok Ura Iehova Isten,
Menynek földnek mely Tengernek igazgatoja, Isten,
En beszédim ohaytásim, reád néznek szüntelen.
- 5 2. Inségimnek, szükségimnek, melyseges örvényiből,
Kiáltottam, ohaytottam, csak te hozzád szivemből;
Igazulást, szabadulást, tölled kértem mindenből.
3. Sies haycsad, meg né tarcsad, Iah kegyes füleidet,
Azt mondtottam, kiáltottam onszolván felségedet:
Figyelmes légy, szóm halgasd meg, várom kegyességedet.
- 10 4. Mi büneink, álnaksagink, sokak mint Tenger vize,
Másás ónnál, so bádognál sullyossab nehessége,
Gyalázatos, utálatos, előtted undok böze.
- 5 5. Azok-szerint, voltok-szerint, ha megh itélsz bennünket,
Megh rostálod es meg tartod, meg-regzöt büneinket,
15 Mind el veszünk, pokol helyünk, ördög gyötri lelkünket.
6. Rád marattunk, hagyattattunk, Uram, nállad kegyesség,
El-estekhez, tevettekhez, vagyon engedelmesség,
Hogy dicsirjünk, téged félyünk, nekünk légy kegyelmesség.
- 20 7. Iesus Urunk, idvösségünk, kereszt-fán meg holt ertünk,
Büneinkért, szép piros vért ontot, s-el vette vétkünk,
Igy tégedet meg engesztelt, né hadgy azért el veszünk.
8. Az mi rám néz, szivem rád néz, vár csak teged egyedül,
Ohaytással, suhaytással kér hóg el jöy Siónrul,
Szent igédben, beszédedben, remenlek en boldogul.

- 25 9. Inkáb várlak, ohaytalak, Uram, az vigyázóknal,
Kik az strasan, Vár-vartáján reggelt várják hómálynál,
Az vigyázók, Vár-vérrasztók, nem serénybek nálamnál.
10. Példa lésezek, à míg ęlek, házadban hiveidnek,
Iora intem, hozzád viszem, hogy kegyelmessęgednek,
30 Bő vizeit, szép folyásit ęgyák kegyessęgednek.
11. Azert intlek, téged kérlek, Izrael az Iehovát,
Hiven várjad, mert te hozzád irgalmának bő javát,
Mint bő-kezü, ajándéku Ur nyujtya vig orcsáját.
12. Leszen rajtad, mint meg látod Urtul naę kegyelmesség,
35 Büntül megh ment, mert hozzád tért, Izrael az kegyesség,
Hogy öt áldgyad, es azt mondgyad: Isten tijéd dicsősęg.

8.

[AZ „OKTATO ES VIGAZTALO PRAEDICATIOK”
VERSES RÉSZLETEI]

a)

Isten áldasa es boldogitasa nélkül az embereknek minden munkajok es faratsagok vigyazasok es gond-viselesek csak semmi, mellyet regen Gregorius Nazianzenus in distich. sentent. vers. 225. tom. 2. Görög nyelven ęgy mondot ki:

*Θεοῦ δίδοντας, οὐδεν ἰσχύει φθονος
Καὶ μὴ δίδοντας, οὐδεν ἰσχύει Πονος,*

melyet Joanna Graja Angliai országban az Suffolciai Hercegségnek tizenhat esztendős leánya Görög es Deak nyelven tudos leven ki az Ker. vallasert à Maria kiralyne asz-szonytul meg ölettetet, mint Joannes Foxus de persec. Anglic. p. 188. meg irta, Deak nyelvre ęgy fordítot, es à tömlöcsnek, melyben fogva tartatot, falaira fel irattatot volt ilyen ęgekkel

Deo juvante, nil valet timor malus.
Et non juvante, nil juvat labor gravis.

az az,

Retteges es ęfélelem, valahol vagyon Uri segitseg,
Semmit nem használ, nincsen-is annak helye.
Hol meg vonszod Uram segedelmed, munka faratsag
Semmit nem használ, nincsen-is haszna bizony.

b)

melyre nézet ama Nemetek tuköre Philippus Melanchtonnak imez ekes versben foglaltatot sententiaja

Nullis est foelix conatus et utilis unquam
Consilium si non detque juvetque Deus,

az az

Gondos firfi tanács, söt akar mely munka faratsag
Nem boldog s-hasznos, valahol nincs Uri segitseg.

MADARÁSZ MÁRTON

9.

[„BOLDISAR MEISNER SZ. ELMELKEDESINEK”
VERSES RÉSZLETEI]

a)

Oh melly szép joságos cselekedet az alázatosság!
Trita beat, damnat corda superba Deus.

Az Isten a' töredelmes sziveket bódogíttya,
A' kevély szívüeket pedig kárhoztattya. [56]

b)

... az irégység putredo ossium tetemek (csontok) rothadása, Prov. 14. v. 30.

Justius invidiá nihil est, quia protinus ipsum
Autorem torquet; discrutiatque suum.

Az irégységnél igazbb;
Nincs semmi s-ártalmasbb:
Mert mindgyárást ő szerzőjét
Csuda mint gyötri szüléjét. [69]

c)

Az Elő szám-ki-vetés a' Kristus-é... Ha Szent Felsége meg-szenvedte érettünk a'
szám-ki-vetést, miért nem akarnánk ő véle ideigh szám-ki-vestésben lenni?

Terra Dei est, et ubique sumus sub tegmine coeli
Exulis auxilium, qui fuit exul, erit.

Az az:

Istené a' föld, azért az égh-alat légyünk akar holott
A'szám-ki-vettetnek mindenüt segítsége lesz,
a'ki szám-ki-vetet vólt. [95]

d)

Az Isten ugyan a' magasságba lakik, de az alázatosokat nézi, Psal. 113. v. 6.

Trita beat, damnat corda superba Deus.

Töredelmes szívet Isten bódogít,
Kevély szívet pedig pokolra taszít. [142]

e)

A világ, melyben élünk, tenger: Az Anya-szent-egy-ház, mellynek tagjai vagyunk,
hajó, ama' versecske-ként:

Mundus et est pelagus, sic est Ecclesia navis.

Az az:

Miként tenger a' világh:

Ugy hajó az Anya-szent-egy-ház. [148]

f)

mihelt a' keresztségben ki-megyünk a' bün fogságából, a' pokólbéli Faraó nem szünik-meg
bennünket az ő fegyverével csapdosni.

Nunquam bella piis, nunquam discrimina desunt,
Et quocum certet mens pia semper habet.

Az az:

Az Isten-félök hadakozás-nélkül

Nincsenek soha, és veszél-nélkül.

S-vagyon mindenkor a' kegyes elmének

Kivel küzdeni, a' jámbor embernek. [226]

g)

A' kereszt, jó Tanító-mestere a' könyörgésnek. Es ismét: Ubi non est crux et tentatio,
ibi non est vera oratio. az az: A' holott nincs kereszt és késértet, nincs ott igaz könyörgés-is.

A' holott kereszt és fáydalom nincs,

Ott szívből származott könyörgés sincs: [245]

h)

Most az üldözések hajjai támadnak, most az eretnokségeknek szél-veszi csapdosnak
bennünket. De

Durate, et vosmet rebus servate secundis.

Allyatok megh, és a' jó szerencsés állapotra tartozzatok. [278]

i)

Végezetre e' tengeren-is által költözünk:

dabit Deus his quoque finem.

Végét szakasztya ezeknek-is az Isten. [278]

j)

A Dicséretes tanítónak két tulaydonsági vannak, mellyek benne szükség-képpen meg-
kévántatnak: 1. Az élet fedhetetlensége. 2. A' tanítás tisztasága. Honnan költ e' két
versecske:

Quem non doctrinae vitium, non crimina vitae
Accusant, tutus spernere cuncta potest.

Az az:

A' kit tanítása és élete vétke nem kárhoztat,
Az mindeneket nagy bátorságon meg-utálhat. [285]

k)

Gyalázat igasságot mondani, és gonoszúl élni . . . Esméretes Mathesiusnak ama' ver-
secskéje:

Regula virtutum pulcherrima, Vita docentis.

A' jámbor Tanítóknak élete példája,
Jószágos cselekedetek szép regulája. [290]

l)

Szent Nazianzenus-is azt mondgya:

Vel non doceto, vel doceto moribus.

Az az:

Vagy ne taníts, vagy jó erkölcsöddel taníts. [290]

m)

[Le kell vetnünk a hitetlenség és istentelenség bűnös leplét,] a' Kristussal lepedök-nélkül
támadgyúnk-fel.

Quid ratio in sacris, nisi deliteratio, rebus.

Az az:

Az okosság a' Szent Irásokban micsoda?
A' szent dólgoznak rút meg-homályosítása. [318]

n)

Várjad a' tanítványokkal szintén estveig: Bizonyosan el-jő a' te Idvözítőd, és örülsz
látván az Urat. Honnan igazán mondották a' régiek: Horae Dei sunt tardae, sed veldè¹
gratae. az az: Az Istennek órái késedelmesek, de igen kedvesek.

Mennél tovább hallasztya Isten segítségét,
Annál inkább vigasztallya az ember szívét. [326]

o)

Hinni kell a' titkokat, de hogy meg-értessenek; nem érteni, hogy hijessenek. Igazán
énekli Prosper az emberi okosságról:

Quanto plus graditur, tantó [!] longinquius errat.

Az az:

Mennél többet jár,
Annál meszszeb vár. [330]

¹ veldè

p)

a' kigyónak feje meg-rontatot és a' halálnak birodalma el-vétetött. üdvöz légy
arany békeség.

- - - pax optima rerum
Quas homini novisse datum est.

Az az:

Leg-jobb a' békeség, minden dólgek közöt,
Embernek elméje mellyeket meg-fözöt. [335]

r)

A' halállal való hartzolásban vagy küzdésben, . . . Példát ad amaz Első-mártyr a' Szent
István, a' ki im maydan meg-köveztetvén,

Ibat ovans animis et spe sua damna levabat.

Mégyen vala örvendező szívvel,
Kárait enyhítvén reménséggel. [404]

s)

Tudottak az Uy Testamentomi üldözések . . . annyira hogy igazán írta Palingénius:

Pontifices nunc bella juvant, sunt caetera nugae.

Az az:

Hadak segítik mostan a' Pápákat,
Tarttyák a' többit mint hiúságokat. [410]

t)

mindenkor meg-kell emlekeznünk a' Soltárnak amaz ígéröl: Eöldöklettetünk napon-
-ként: és úgy tartattunk mint a' meg-ölni való juhok. Ps. 44 v. 22.

Sanguine fundata est Ecclesia, sanguine coepit,
Sanguine succrevit, sanguine finis erit.

Az az:

A' Szent-egy-ház vérrel épült, s-vérrel kezdetet
Vérrel-is nevedet, vérrel-is veszen véget. [411]

u)

Mi itt végezzük-el, és az Anya-szent-egy-házzal áttatos szívvel éneklyük:

Dicsőség Atyának, à Fiúval,
Es à Szent Lélek Vigasztalóval,
S-küldgye à kegyes Fiú nékünk-is
Szent Lelke malasztyát, kérjük mi-is. [427]

v)

[A Szentháromság és a feltámadás titka felülmúlja az emberi értelmet. Azért] Szent
Prosperal meg vallyad:

Quantò plus graditur, tantò longinquius errat.

Az az:

Mennél többet futkos,
Annál inkább ütköz. [444]

z)

Magán a' gazdagságok nem kárhoztatnak Proverb. 10. v. 22. . . . Mert a' mint mindenek-
ben, úgy a' gazdagságban-is

Usus habet laudem, crimen abusus habet.

Az az:

A' jól élés (méltán) dicsértetik,
A' gonoszúl-élés kárhoztatik [450—51]

a')

A' Pápaságban bün-bocsánattya és a' mennyország ígértetik, de pénznek közben-járása-
-által. Honnan mondatott régenten a' Romai Tanács-ház vagy Ecclesia felől,

Dantes exaudit, non dantibus ostia claudit.

Az az:

Az adókat meg-hallgattya,
A' kik nem adnak, ki-zárja. [466]

b')

. . . nem remélheti idvösségét, a' ki el hagyja az Ecclesiát. Mert a' kívül nincs idvösség
miképpen az özönvizkor a' Noe bárkája-kívül senki meg nem tartatot. Innét jelessen
mondotta Szent Nazianzenus:

Quaero ratem¹ Noe, quò mortis flumina vitem.

A' Noe kis Bárkáját keresem:
Hogy a' halált el-kerüllyem. [502]

c')

az Isten-nélkül senkinek igyekezeti hasznos nem lehet. Θεού² δίδόντος, etc.

Non adjuvante, nil valet labor, Deo.

Az az:

Nem segítvén az Isten,
Hasznunk munkánkban nincsen. [507]

¹ Quaeror atem

² Θεού

d')

[Kövessük Krisztust,] mondgyuk az Emmausiakkal a' Szent Lukáts Evangélista irásának
24. v. 29:

Vespera jam venit nobiscum maneto,
Extingui lucem ne patiare tuam.

Az az:

Krisztus, bé-estveledik, kérünk, maradgy-meg fiaiddal,
S-ígéd világát, Belzebub, óltsa, ne hadd. [511]

e')

[Krisztusnak] Hálákat adgyúnk. Prudent. in Hym: post cib. Pastis visceribus, ciboque
sumpto, Quem lex corporis imbecilla poscit, Laudem lingua Deo Patri rependat.

Testünk étellel meg-elegétetvén,
Erőtlen test jussa, Istentől lévén:
Adgyúnk hálát néki; ötöt dicsérvén. [559]

f')

[A hamis próféták jelei:]

Hamis tudománt hirdetnek
Nagy ki-gondolt csalárdsággal,
Ellenkedöt csirippelnek
Az íge gyalázattyával. [574]

g')

[Isten előtt nincs rejtve semmi.] Imé fölötted vádolnak az Angyalok, kik a' mennyei
Atyának orcáját mindenkor láttyák, Matt. 18. v. 10. és a' gonosz cselekedetekett bé-
vádollyák. Innét mondották a' régiek:

Nec pecces, Dominus videt, et tuus Angelus adstat.

Az az:

Ne vétkezzél, ó ember, mert az Ur láttya,
S-az Angyal, ki melletted áll, bé-vádollya. [589]

h')

Mi a' poklosokkal kiáltók legyünk, és a' Könyörüly raytúnk-nak meg-kettőztetői. Mert;
a' mint a' Poeta mondotta:

Per miserere mei, tollitur ira Dei.

A' könyörüly raytúnk
Az Istennek harag-át
El-veszi mi rólunk. [659]

i')

Az Isten kinek kinek osztogatta az ő ajándékait, és adot talentumot, hogj azzal kereskedgyék, Mat. 25. v. 15. E' kivöl ha többet kívánsz, heába léssen, és semmit sem használsz.
Az-okaért a' Poeta intése-szerént:

Tu praesens cura, Domino committe futura.

Visely gondot, ember, a' jelen valokról,
Az Úr gondot viselvén a' jövendőkről. [677]

j')

... olly el-fordúltak vagy gonoszok sokan, hogy az ideig valókat föllyeb böcsüllýék az örökké valóknál, és örömesbben vesztik-el a' lelkeket, hogy sem a' disznójokat, ama' versecske-ként:

Cura suum major, quam verae cura salutis.

Az az:

A' gondviselés nagyob a' disznokról,
Hogy sem a' valóságos idvösségről. [731]

k')

A' nyomeruság az embereket áitatosokká tészí . . . Innét igazán mondgya a' b.e. Luther Márton:

Qui cruce non premitur, malè vivere creditur ille.

Az az:

A' ki a' keresztül nem nyomorgattatik,
Az feslettül élni igazán hihetik. [768]

l')

[A képmutatás] Atkozot bün ez, mind-az-által ez emberi életben ennél nincs semmi közönségesbb. Gyakorta,

Os nectar promit, mens aconita vomit.

A' száy származtat mézet,
Az elme okád mérget. [810]

m')

ha betegségéből meg-akarsz gyógyúlni, csak egy értelmes Orvossal ély. Mert a' mint igazán mondgya Verinus:

Impediunt certam medicamina crebra salutem,
Non plures medici, sed satis unus erit.
Nunquam (crede mihi) à morbo curabitur aeger,
Si multis Medicis creditur una febris.

Az az:

A' gyakor Orvosság az egéséget meg-bántya.
Nem töb, hanem elég egy Orvos gyógyitása.
A' beteg (hidgy ennékem) soha meg-nem gyógyúl,
Ha egy hideg-lelés sok Orvosra szorúl. [825]

n')

[Az ítélet napján az Úr igazságosan ítél majd meg bennünket.] Ne félyünk azért e' naptól, hanem azt víg ortzával várjuk mindenkor mondván Szent Bernhárdal:

Desidero te millies,
Mi JESU, quando venies?
Quando me laetum facies?

Az az:

Téged kívánlak ezerszer,
O JESUSOM, mikor jösz-el?
S-engem viggá mikor tészesz? [862]

10.

[AZ „ELMELKEDESEK” VERSES RÉSZLETEI]

a)

Az üdvöztöt igen szerette, álhatatosan hitte, és innét nem fél vala semmi veszedelemtől.
Szent István, Ibat ovans animis, et spe sua damna levabat.

Mégyen vala lelkében örvendezvén
Faydalmít reménség-alat szenvedvén. [22]

b)

A Magasságban lakó Isteni felségnék gyakorta ez szokása, hogy az ő cselekedetít alázatosan kezdgye, de dicsőségesen végezze. . . . Mikor szülne az újjonnan születet gyermekekének vánkosocskája, vagy ágiszerszáma széna vólt, és fekteté ötöt à Jászólba, honnét énekellyük:

Bársonyod s-bíborod à széna
Néked és rongyos polaczka
Mellyeken mennyek királlya
Nyugodnál mindenek ura. [25]

c)

[Hirdessük Isten dicsőségét, aki] töt ígretít valóságban meg-telleyesettette:

Semper honos, nomenque Dei laudesque manebunt.

Minden tisztesség és dicsőség egyedül az Istené.
Ő, és meg-marad, à fő felség egyedül, mind örökké. [37]

d)

Az Jésust elmédben forgassad: s-boldog léssz.

O Jesus néked dicsőség és hála-adás légyen
Mostan és örökké való idök kerülésében
Es à te édességes üdvözítő Jesus neved
Halálom orájan légyen vigasztalásom, enged.
Amen, Amen. [125]

e)

Adgy minnyajúnknak jó eszet, egésegés testet, csendes, nyugodalmas életet, bóldog halált és végezetre az örökké való örökseget, à holot esztendőt esztendőből, szombatot szombatból élhessünk mindenkor meg-kettőztetvén:

Dicséret, s-végetlen dicsőség,
Néked Atya és Fiú Felség,
Es Vigasztaló Szent Istenség,
Légyen örökké, három Egység,
Amen. [137]

f)

[Az Isten a könyörgést meghallgatja.] Azokaért,
Non miser est, qui vota facit, pergitque precari.

A' ki könyörög és fohaszkodik
Az örökké el-nem hagyattatik. [191]

g)

[Az embernek barátitól és szomszéditól el-hagyatni, nyomorult dolog], de az Istentől el-hagyatni sokkal nyomorultab, à hova néz è Német példa-beszéd:

Jókat el-veszteni, semmit el nem veszteni
Eszét el-veszteni, felét el-veszteni
Az Istent el-veszteni, mindent el-veszteni. [272]

h)

az szomjúhozó üdvözítőnek nem találta senki, az ki kedves italt nyúytot volna;
honnét nem ok-nélkül kiált nagy szóval ilyen modon à Poëta:

Cujus cuncta bibunt fontibus, Eccel sitit.

Az az:

Az ki kútyából minden iszik
Imé! az igen szomjúhozik. [293]

i)

[Krisztus a keresztfán sokat szenvedett.] Mindazáltal mind ezeket meg-kellett az Krisztusnak késérteni.

Tantae molis erat nostram reparare salutem.

Illy nagy munkás dolog vala,
Eletünk vissza-váltása. [302]

j)

[A pápisták] tévelyegnek, hogy az tulaydon jó-cselekedetekben bíznak, mellyekért mindazáltal sémmit nem érdemelhetünk, mert ha mindeneket meg-cselekedünk-is, mindazáltal haszontalan szólgák vagyunk, Luc: 17. v. 10. Ha az jó-cselekedetek és az törvény-által az igasság, tehát az Krisztus heába hólt-meg. Gal: 2. v. ult:

Ha te magadnak valamit érdemelhetsz vala,
En nékém érott-d-meg-halnom mi szükség vala. [322]

k)

Én Istenem vagy Te; Magasztallak téged, mostántól fogva mind örökké, Amen.

Cede Satán; Succede Deus, Tibi servio soli:
Pax, Pietas, Virtus, hospita grata veni.

Az az:

Cso-tova Sátán; Jöy-elő Isten, vagyok Te szolgád
Békeség, kegyeség, Jóság, jöy-el kedves vendég. [377]

l)

Uram, te adtad egyedül meg-ismernem bűnéimet, mert Igaz vagy, és meg-bocsátottad, mert Irgalmas vagy; és engem mindenestől meg-úytottál, mert Hatalmas vagy. Azért

Semper honos, nomenque tuum laudesque manebunt

Tisztességed, neved s-dicséreted,
Mind örökké meg-marad te-néked. [382]

m)

[Krisztus testének az úrvacsorában való jelenlétét hinni kell.] Ha ellene-zajog az okosság,
Hogy módgyát nem tudgya, és hogy az nem lehet, fedgyük-meg azt, mivel-hogy az itélő
párt ötet semmi-képpen nem illeti:

Quid ratio in sacris, nisi deliratio, rebus?
Quantò plus graditur, tantò longinquius errat.

Az okosság, micsoda az szent dólgekban, hanem bolondság?
Mennél tovább mégyen, esik annál nagyob tévelgésben. [428]

n)

Vólt pedig az palást hoszsu ruhának neme, melly okból aszszony-állati bokáig le-bocsátot,
vagy írő ruhaért szokot vétetni. Innét mondgya Horatius Satyr. 2.

Ad talos stola demissa et circumdata palla.

Az az:

Bokáig le-bocsátot palástal
Környül-vétettetvén és köntössel. [452]

o)

Kiáltsúnk ő hozzá buzgoságos imádsággal és jelen való szükségünket öregbítsük,
ismég mondván:

Vespera jam venit, nobiscum, Christe, maneto:
Extingvi lucem, ne patiare tuam.

Az az:

Krisztus maradgy velünk:
Mert bé-estveledünk.
S-ne hadd igéd tüzét,
El-óltani s-fényét. [490]

p)

Alázatosok légyetek és töredelmes szívűek, ha az Krisztust közöttetek jelen lenni kívánnyátok

Trita beat, damnat corda superba Deus.

Az az:

Töredelmes szívet Isten bódogít
Kevély szívet pedig, pokótra taszit. [514]

r)

[Az Isten lelke] Ki-mégyen mind azokból, à kik az bünökben gyönyörködnek és az testnek szólnak:

Spiritus excutitur dominante libidine carnis.

A' hól à test vágyodása uralkodik
Ott à Szent Lélek ki-üzettetik. [581]

s)

Annak-okáért ma sziveinket és kezeinket emeljük-fel és szívünk belső részeiből könyörögjünk:

Jövel Szent Lélek Isten
És bocsásd-ki mennyekbül
Világod szép sugárit.
Jövel szegények Attya,
Jövel malaszt adója,
Jövel szívek világa.
Te kegyes Vigasztaló
Lelkek édes vendége
Édes meg-hivősetője,
Az munkában nyugalom
Az hevőségben hívőség
Az sirásban vigasság

Oh bódog világosság,
Tölcs-bé szívek reytékít
Az te jó hiveidnek
Te Isteni erőd-nélkül
Nincs semmi az emberben
Nincs semmi idvösséges
Mosd-meg az mi rut undok
Öntözd-meg az mi száraz
Gyógyíts-meg az mi sebes
Hayts-meg az mi nagy kemény
Melegítsd az mi hideg
Igazgasd az mi tévelg. [587—88]

t)

[Istennek tökéletes szívvel kell szolgálnunk.] Mert nem elég el-kezdeni; hanem szükség el-végezni és végig meg-maradni, mely nélkül senki nem üdvözl, Matth: 10. v. 22.

Nulla dies abeat, quin actio sancta supersit.

Egy nap se múllyék, hogy szent dolog ne cselekedtessék. [681]

u)

[Isten az alázatosakra tekint.] Ennek-okaért ne essel kétsegeben, ha meg-vetetteb állapotban forgódo:

Trita beat, damnat corda superba Deus.

Isten à töredelmes szívet bóldogittya
A' kevély szíveket pokóltra karhoztattya. [707]

v)

Már pedig minékünk-is szarándokságot kell járnunk, valamíg élünk; Mi minnyájan az Jákób Patriárka Rendi-hez tartozunk; út ez élet; itt vendígek vagyunk, és más várást keresünk; Mi minnyájan

Tendimus in patriam, sedes ubi fata quietas
Ostendunt, illic fas nostra resurgere regna.

Az az:

Hazánk felé tartunk
Hól csendes nyugalmunk,
Haláltól mutátik
S-Országunk költetik. [730]

z)

[Isten megkívánja az erős bizodalmat]
Fidentes nescit, deseruisse Deus.

A'ki Istenben bízik,
Töle el-nem hagyatík. [740]

11.

[„A' JÓ VAGY KEGYES ÉLET ÉS BÓLDOG HALÁL MÓDGYÁRÓL”
VERSES RÉSZLETEI]

a)

Apoc: 14. v. 13.

A' ki bóldogúl kíván meg-halni,
Eléb tanúllyon kegyessen élni,

b)

S. Aug: 1. de Doct: Christ.

Non potest malè mori, qui benè vixerit:
Et vix benè moritur, qui malè vixit.

Nem halhat-meg-gonoszúl, à ki jól élt
S' alíg hal-meg jól, a ki gonoszúl élt.

c)

[Minden embernek meg kell halnia.] A' halál az egész földnek úta: hogy,

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam:
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

az az:

Mínyáján oda tartozunk,
S' azon egy czél-hoz sietünk;
Törvényére mindeneket
Hí halál és embereket: [6]

d)

Omnes una manet nox,
Et calcanda semel via lethi

Minden embernek egy éj leple,
S' tapodandó halál ösvénye. [7]

e)

Meg-halnak à vének, meg-halnak az Ifiak, sőt à kisdedek, Férfiak, Aszszonyok, Impera-
torok, Királyok, Fejedelmek, Nemesek, Porok, Tudósok, Tudatlanok, Gazdagok Szegé-
nyek szépek Rútak. Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas Regumque¹
turre, Neque ulla est aut magno aut parvo lethi fuga.

Az az:

A' hálál azon lábbal zörget à királyok palotáján,
A' mellyel à nyomorult szegény emberek kalibáczkáján
Es, az elöt se nagy, se kiczíny el-nem futhat gyors ló hátán. [8]

f)

[Az ember ne kevélykedjék.] Járúlly, valaki à kevélyseg-tül észteneztetel, à halottak
koporsójá-hoz, és semmi külömbseget nem talasz, semmit egyebet hamunál, pornál és
rothat csontoknál nem² látsz. Es gondold-meg amazt:

Vidi potentes impios
Gravique fastu turgidos
Virescere instar laureae
Amaena propter flumina

¹ Regnique ² nam

Specto, repentè, en lubricae
Imago nunquam gloriae,
Nusquam manent vestigia
Cunctis gravis potentiae.

Az az:

Az Istentelen hatalmasokat
Láttam s' kevély fel-fuvalkódtakat
Zöldelleni mint borostyán fákat
A szép kies folyó vizek miat.
De tekéntém, s' ímé nagy hirtelen
Múló dicsőségeknek képe tetszés-ben
Se nagy hatalmok elébbeni helyben
Közzülök, sohúl csak egynek sincsen. [146]

g)

[A fősvényység ellenében megerősítheted magad, ha eszedben forgatod:] Eledelelünk lévén;
s' a' mivel bé-födöztessünk, azokkal meg elégedgyünk. Es amazt:

Puer fui, nunc sum senex,
Ope destitutum nec pium
Videre memini, nec stipem
Ejus petentes liberos.

Az az:

Gyermek vóltam és meg-vénhettem
S' az Isten félöt nem emlétem
Elhagyatot, és az ö magva
Kenyér-kereső, hogy vólt volna. [150]

h)

[Lefekvés előtt vizagáld meg lelkiismeretedet. Ezt ajánlják a pogányok is.] Mert így ír
á-fölöl Pythagorás, amint az ő verseit Virgilius meg-fordította:

Non prius in dulcem declinent lumina somnum
Omnia quam longi reputaveris acta diei.
Quae praeter gressus? quid gestum in tempore? quid non?
Cur isti facto decus abfuit? aut ratio illi?
Quid mihi praeteritum? cur haec sententia sedit?
Quam melius mutare fuit?
Quid volui, quod nolle bonum foret? utile honesto
Cur malus antetuli? num dicto aut denique vultu
Perstrictus quisquam? cur me natura magis, quam
Disciplina trahit? Sic dicta et facta per omnia
Ingrediens, ortoque à vespere cuncta revolvens,
Offensus pravis, dat palmam et praemia rectis.

Az az:

Míg tétedről nem vész számot
Ne adgy szemeidnek álmot.
Mit hadtál-el? s' mit miveltél
Ez időt? s' ezzel mint éltél?
Oka ennek mi, s' amannak

Ekés, vagy nagy rút vóltanak?
 Azt nem, akartad ezt miért?
 El-hadnod jobb léssz vólt ezért?
 Hasznost tisztességeseknél
 Föllyeb miért böcsültél?
 Meg-sértél kit szemoiddel?
 Kit szóddal, s' téteményeddel?
 A Természet visel miért,
 S' nem figyelem inkább s' kiért?
 Mondasodról és téted-ről
 Így végy számot mindenek-ről
 Midön estve nyoszoládba
 Bé-mégy háló kamorádba.
 Meg-dicsérvén jó-tétidet,
 Fedvén pedig vétkeidet. [186—87]

i)

Ember Emlekezzel-Meg a' Halal-ról
 Es Az örökke Valóság-ról,
 Es Elted-ben Gondold-meg,
 Hólot Kel a' Halál-után
 Mind örökké Elned. [250]

12.

[„SZ. BERNARD ATYANAK SZEP AITATOS ELMELKEDESI”
 VERSES RÉSZLETEI]

a)

[Anagramma Szent Bernát nevéből: Bona Nardus.] Jó Nárdus kenetnek magyaráztatik,
 a' mint imez Epigrammában, vagy Szent Bernárd Epitafiomában, melyet 1164. eszt.
 irtak, világosan láthatni.

Nomen habes? ita: Quod? Bernardus. Non sine causa?
 Non: Dic ergò, quid hoc est? Bernardus? Bona nardus.
 Cur nardus? quis fragro: quo fragramine? dulci.
 Cui fragras et ubi? lectori, codice sacro.

Az az:

Neved vagyon? ugy: kicsoda? Bernárd. Nem ok-nélkül?
 Nem: Mond-meg tehát micsoda ez? Bernárd. Jó nárdus.
 Miért nárdus? mert illatozom: micsoda illattal? édessel.
 Kinek illatozol és holott? az olvasonak, a' Szent Bibliában. [A2b]

b)

Nem szolgálhattok az Istennek és a' mammonnak, Matth. 6. v. 24. Ezen értelemmel mond-
 gyá Plautus-is in Amphit. Act. 2.

Nec potest fieri, tempore uno
 Homo idem duobus locis, ut simul sit.

Nem lehet, hogy azon egy időben
 Azon egy ember, két helyen legyen. [A8b]

KASSAI ANDRÁS

13.

ELEGIA AVTORIS DE PASSIONE D. J. C.

adhuc Juvene et Studioso composita. Christus in cruce pendens
et in agone constitutus loquitur.

Qvi me cernis homo, te cerne tuumque reatum,
Nam sine morte forem, tu nisi mortis eras.
Quod patior tuâ culpa facit, quodque impleo legem,
Justiciam mereor, tu modo crede, Tibi.
A cruce tu pende, namque in cruce pendeo pro te,
Qui DEUS et qui sum crimine purus Homo.
Sed pro labe tuâ factus reus ante Parentem,
Quæ tu debueras, hæc cruce solve mea.
Te finxi, pro te solvi, atque ex hoste recepi,
Sum TUUS, atque meum fit meritum omne tuum.
Quid magis poteram dare, vel Tu poscere majus;
Magnus amor certè est, hostis amore mori.
En caput! ut spinis urgetur; ut aemula soli
Lumina mox tenebras omnia mortis habent?
Os quoque, quo verae trado praecepta salutis,
Inficitur tristi felle amarore gravi.
En faciem! qua sancta oculos gens pascere gaudet,
Quam pugno et quam livida sputa tulit?
Cerne pedes unco fixos, quibus aequora pressi,
Summa, quibus colubri, frango nocentis opus.
Cor, quod amore Tui flagrat, terebrabitur hastâ,
Vixque habet in nobis jam nova plaga locum.
Restat lingua favens hosti, et lata arva latroni,
Discipulo Matrem, dans, animamque Patri.
Omnia complevi Vatum monumenta priorum,
Ergò meae Vitæ finis origo tuæ est.

Ejusdem Paraphrastica Hunnica Versio

- ¹ 1. O Minden fák-közöt, ékesebben fel-nöt, Christusnak kereszt-fâja,
Kit szépen meg-festet, vérével meg-kent, ő szentséges ódala,
Mint Rósa szép szággal, drága Balsamommal, el-tölt már földnek tája.
- ⁵ 2. O bódog, áldot, tövisből bé-font igen kemény Corona,
Szentéges fejét, annak tetejét az ki nyomja vala,
Eörök tisztességünk, mennyei nagy kéncsünk az által reánk ârada.

3. O bódlog szegek, bódlog mély sebek, avagy hoszszu nagy dárda,
Mely szent oldalát valóba ki-váyt, és igen el-szaggatta:
Ertünk bünösökért, gyarló esendőkért, ezekre magát adta.
- 10 4. Adta erre magát, hogy az ő sâjâttyát, piros vérével méncse,
Testi rusnyaságból, az bünnek átkából, egyszer el-ki-vezesse.
Eleszsze, gerjessze, mennyeivé tegye, és örökké szeresse.
5. Vay-ha amaz keserő, valóban emelgő eczet volna italom,
Mellyet az Ur szája, áldot haylékocska bê-vöt s-óltalmam,
15 Lenne kinaimban, halál nyílaiban, óltalma szomjuságom.
6. Ez ital énnékem, szerzi-meg életem, édesb minden rây-mêznél,
Kinek ártó mérge, vagy keserüsege, lágyabb az erős ércznél,
Gyengébben táplállya, édesebben tarttya, az szép fejéres Teynél.
7. Mely epének mérge, keservetes kérgye, bennem kívânom maradgyon.
20 Söt nem csak mint szinnel, külső tekintettel, szivemben el-bé-hasson,
Hanem által járvàn, azt jól meg vizsgálván abban óltárt rakhasson.
8. Így azért Christusom, édes Kalauzom részeltéss kinaidban,
Hogy az élet után, mikor által jutvân léphessek Országodban,
Az holot fenyesség, dücsösség és szépség helyeztetet vigságban.
- 25 9. Ên rût ocsmány ember, kit bünöm gyakran vër, vagyok ennek fő oka,
Ki miattam függesz, Kereszt-fádon levegsz, végre mégy az halálra,
Artatlan te lévén, semmi bünt nem tévén, vagy ilyen nagy kénokban,
10. Mert nem csak fen függesz, másképpen-is evesz, náddal fejed veretik,
Szent oldalad nyilik, orczád-is verettetik, piros véred ki-omlik,
30 Gyenge te szép kezeid, azon-szerént lábaid, szegecke [!] liggattatik.
11. Söt értem te-néked, kit Meny és föld retteg, fejedben tétettetik,
Töviskes koszoró, szomorúság hozó, Sidoknak mert így tetczik,
Hozzám nagy szerelmed, édesseges kedved, nyilvánással már fénlik.
12. Tested sebbel rakva, tellyesen márczongva vagyon ártatlanúl,
35 Mellyet te én értem kit nem érdemlettem, föl vettél hamarságúl,
Azt szakadoztattad, véred ki-hüllattad, maracz halhatatlanúl.
13. Sirjatok, sirjatok, jaygatvân sirjatok, hát ti fene állatok,
Kietlen erdőben, mélyseges völgyekben lakozó kemény Pârduczok,
Barlangok fenekén, sötétes tömlöczén Tigris, Medve, Oroszlányok.
- 40 14. Ti-is ô halandók, veres földből valok, gyarló emberek, sirjatok,
Velem edgyüt noszsza, mint az üdö hozta, kereszt-fához járúlyatok,
Lelki Orvosunkat, édes Christusunkat mert érdemli, áldgyátok.

15. Oh ha ez Bay-vivónk, erőssen Harczolónk, mellettünk nem vólt vólna,
 Avagy Zálag-képpen Attya eleiben ö bé nem lépet vólna,
 Egyenesen bünéért, pokolra hirtelen alá szállottunk vólna.
- 45
16. De oh Keresztyének, Istenes hü lelkek, bünnek véget vessetek,
 Ezer hat száz negyven-kettőben, az ki-nyilt esztendőben, velem így
 zengedeztetek.
 Lánt, Hárffa, Musica, szomorú Melodia gerjezgesse sziveteket AMEN,

14.

[A „CENTURIA” VERSES RÉSZLETEI]

a)

Anno

Pro nobis passus ac Mortuus,
 Istis In angustis Defensus nos;

az az:

Ki mi érettünk szenvedet
 S-meg-hólt tarcsa-meg életünket.

b)

Az Anya-szentegyháznak régi Doctora és Tanítója-is Bernhard, az keresztyén embernek
 szép és szükséges instructiót ad edgyüt és azt mondgya:

Quotidiana hominis Christiani lectio,
 Debet esse CHRISTI JESU Passio,
 Et ejusdem ardens meditatio.

az az:

Leczkéje és minden-napi tudománya
 Mi légyen embernek; minden jól meg-tanúllya,
 Nem egyéb bizonynyal, hanem Urunk halála,
 Nagy szenvedéssel járó keserves fájdalma.

Erről sokszor s-gyakran ember elmélkedgyél,
 És kereszted közöt serénnyen vitézkedgyél:
 Ebből keress erőt vagy végy vigasztalást s-véle ély,
 Eördögtől, haláltól, sötétes pokoltól, Te ne fély.

[3. számozatlan lap]

c)

[Hasznos dolog a Krisztus szenvedéséről való elmélkedés,] bizonyítja azt Eusebius,
 mikor így szól: Nulla salus cernitur, ubi Passio Christi à memoria alongatur:

az az,

Urunk testéből ki-omlot szent vérét,
 És kinockal érzet ő szent szenvedését,

Az ki el-feleiti és azzal ő szivét
Nem biztattya, tarttya: érzi halál mérgét. [4. számozatlan lap]

d)

[Ha Krisztus szenvedéséről elmélkedünk, a bűneink miatt ránk mért keresztet] békes-
ségesebben szenvedhettyük, a' mint Gergely Doctor ékessen mondgya: Si Passio Christi
ad memoriam revocatur, nihil adeò durum, quod non aequo animo toleretur.

az az:

Christus szenvedésének emlékezeti szerzi,
Hogy ember azzal maga keresztit könnyebbitheti. [6. számozatlan lap]

e)

Kiváltképpen pedig Bernhardus azt írja: Nihil dulcius, nihil optatius in tribulatione,
quàm Passionem Christi recogitare; hac enim meditatione omnis crux et acerbitas fit
dulcis, quemadmodum injectâ arbore, aquae in Mara dulces reddebantur, az az:

Semmi job vigasztalás szükségben nincsen,
Mint gondolkodni Christus kinnyairól éppen,
Gyakorta valaki gondolkodik arról,
Vagy üdejében nagy bölcsességgel szól:
Annak keresztje édesse tétetik,
Mint keserü viz, méz-izre változik.
Mellyet meg-innya egészeség vólt,
Az Pusztában attól senki ot meg-nem hólt.
Az Fatúl édesse keserü Mara-vize lön,
Mellyet az Moyses Ur parancsolattyából vön.
[6. számozatlan lap]

f)

Az keresztjén Anya-szentegy-ház-is imigy énekel:

Urunk kemény kinnyait az kik meg-böcsüllik,
Het szent szavait szivekben bé-kötik,
Azokat Isten-is kegyelmesen tarttya,
Kereszt szél-veszei sokáig nem bántya:
Hanem it-is földön jóval van hozzájok,
Amot Meny-országban lészen bődögságok.
[6. számozatlan lap]

g)

. . . a' mi Apastali és keresztjéni Anya-szent-egy-házunkban a' szent Vacsoráról
énekelni szoktuk:

Ember, ha érdemeddel üdvözülhettél volna,
Eretted én Vérem, tehát? miért ki-omolna. [10]

h)

Eö egyedül az, kiröl méltán és igazán mondhattuk:

Csak te-hozzád én Christusom, buzog lelke,
Tied vagyok, mert te vagy én reménységem.
Jól tudom te vagy erős vigasságom,
Te nálad-nélkül nincs semmi uyjulásom,
Kezdetül-fogvást nem vólt soha senki,
Nem-is léssen soha, ki lelke ki-mentheti,
Szükségéből: Oh JESUS! csak egyedül Te vagy,
Kérlek szerelmedért, engem ne hadgy. [11]

i)

Minék okáért az az ember gonosz és átkozot léssen, üdvösségétül-is távúl vagyon, a' ki vigasztalást és üdvösséget csupa-pusztá emberben keres, és nem az felséges Istennél és méltóságos Urnál. Mert:

A'ki ez kívül más czéla röpül
meg-csalatik kárával,
Az Jesus kívül; arra sok gond gyül,
és támad ellensége hamár,
Eördög rút-Madár kivel fút sok kár,
Csalárdságával rettent:
Távúl-távúl légyen túllünk,
Isten legyen mi mellettünk, Amen. [11]

j)

Némellyek azt állatták: hogy a' Paradicsom a' viz-özön elöt azon a' helyen vólt, a' mellyen a' viz-özön-után a' Sídó-Ország állot, és a' meg-tíltot fa, a' jó és gonosz meg-tudásának fája, az Galgatha hegynek tetejében vólt fel-állatva, melyre a' Christus fel-feszítették¹ . . . Mellyet egy kevesse el-váltóztatot igéckel ki-fejezván, erröl így szoktunk énekelni-

Adam vetus quod polluit,
Adam novus hoc abluit;
Jumens, quod ille deiicit,
Humilimus hoc erigit.

az az:

A'mit Adamban az idegen bünért el-vesztettünk-va,
Mely miá mindnyájan meg-keseredtünk-va,
De az idegen kegyelem, a' Jesus Christusban,
Elö-vén bennünket s-vagyunk uyjulásban.
Es mikor Adámnak esete-által vólnánk halálban,
Már Isten Fia, halálával szerze Meny-országban [38]

¹ fel-feszítteék

k)

[Isten az egész emberiségért áldozta fel fiát.] Es ez aránt az Isteni-felsegnek-is, szive-szerént-való kedve nyugot-meg rayta, amaz tudot versecske-szerént:

Actio displicuit: Passio grata fuit.

az az:

Sidók gonosz cselekedetit,
Bánta Isten, tanácskodásit,
Urunk penig hogy meg-sebesítettet,
Az nékünk idvösseget szerzet,
Ezt cselekedte kedvéből Isten,
Hogy bé-szállyon a' fenyves Menyben. [48]

l)

[Krisztus kereszthalálával megfizetett bűneinkért.] Es arról a' keresztyén Anya-szent-egy-ház-is imigy énekel:

A' Pokolnak kinnya közepiben búsit bennünket bűneink,
Hol keressünk vagy vegyünk segedelmet, hogy éllünk:
Csak egyedül te nálad áldot Ur Christus:
Ki véredet ki-öntéd, és bűneinket el-vévéd. [50]

m)

[Krisztus halálával megfizetett bűneinkért.] Es innét egy keresztyén Poeta-is helyesen énekdégl:

Vulneribus Christi, quisquis sua vulnera jungit:
Ille potest cunctis fortior esse malis.

az az:

A'ki szivének sebeit és annak tellyes mérgességit,
Viszi hamár sebeihez; Urunk gyógyító érdeméhez:
Talál erőt, egészséget, vig kedvet és elégséget,
Meg-gyözi avval a' halált, pokol, ördög tülle el-ált. [51]

n)

minden keresztyén lélek, Dyonisius Püspöckel méltán imigy imádkózhatik és ezt mondhattya: Domine JESU Christe, ultimum verbum tuum in cruce, sit ultimum meum verbum in hac luce: Et cum amplius fari non possum, exaudi finalibus cordis mei desiderium:

Az az:

Uram JESUS Christus, szent utólsó szavaid,
Az fán nagy erővel meg zendült kiáltásid,
Legyenek énnékem utólsó Oramon,
Lelkem testemből ki-menvén, légy biztató óltalmam,
És ha többet én már akkor nem szólhatnék,
Vedd végsó fohászzkodását, még-is én szivemnek. [65—66]

o)

Es a' keresztyén Anya-szent-egy-házzal-is ezt mondhattya:

Aldot Isten, lelkem ajánlom kezedben,
Istenem, Istenem, ne távozzál-el tüllem,
Kezed óltalmában helyezettess-bé engem,
Ah! erős Istenem! vezérem énnékem. [66]

p)

[Az ember emlékezzék Krisztus hét szavára, hogy] minden szenvedésiben-is békességes
tűrő lehessen . . . A' mint az Anya-szent-egy-ház-is arról énekel:

Az ki Christusnak halálát és kinnyait,
Meg-böcsüli s-gondollya hét szentséges szavait,
Isten-is ajánlya annak áldomásit,
Söt kegyelmével meg-is környékezi,
Az után az fenyves Meny-Országban bé-viszi. Amen. [67]

r)

Valamennyiszer a' Christusn keresztye alá állunk, és a' ki-feszitet keresztre tekintünk,
gondollyuk-meg, nem a' végre állatot az a' mi szemeknk eleiben, hogy azt valamint
imádnánk: Nem semmi-képpen, mert azzal nagy bálvány-imádást cselekednénk, hanem
inkáb im ez két Versecskéhez igazgassuk magunkat:

Effigiem Christi dum transis (vel cernis) semper honora,
Non tamen effigiem, sed quem designat, adora.

Az az:

Mikor a' Christus képe mellől te mégy,
Buzgó ahétatos emlékezetben légy:
Tiszteld mindenkor te a' keresztet,
De üdvösségedért kérlek tégedet:
Azt ne imádjad. Hald-meg beszédemet,
Hanem a' Kereszt, a'mire mutat
Azt tiszteld és imád, jól látod dolgotat. [81]

s)

[Krisztus szeretetből szenvedett.] A' keresztyéni Anya-szent-egy-ház-is erről
így énekel együt:

Meg-száná Isten nyomoruságinkat,
Testi-lelki sok-féle nyavalyainkat,
Irgalmassága juta néki eszében,
Melyre nézve minket véve-is kedvében,
Atyai szent szívét fordítá mi hozzánk,
Drággább kénccsevel meg-ajándékoztatánk:
Szerelmes Fiának ilyenképpen szóla:
Imé az üdö! melyben szívem fel-indúla.
Meny-el azért Fiam szívemnek öröme,

A' szegényeknek légy te üdvössege,
Söt segicsd-ki őket a' bűnök sárából,
Keserű halált-is öld-meg te erődből,
S-éllyenek te veled örökké szerelmedből, Amen [85]

t)

... mi-is igen helyesen az Isten felő Monica Aszszonynyal, Agostonnak Annyával, az öröcké-való mennyei öröm-életre, melyet nekünk a' Jesus Christus szenvedése és halála által egyedül meg-szerzet, szívünk-szerént örvendezhetünk és ezt mondhattuk:

Evolemus, Evolemus hinc fideles:

Kellyünk-fel, kellyünk-fel én kedves szerelmesim,
Kellyünk-fel, kellyünk-fel kedves Atyám-fiaim,
Kellyünk-fel, kellyünk-fel én szerelmes húgaim,
Minnyáján kellyünk-fel én hívő édes társaim.

Ez siralomnak völgyéből, az örömnak Palotájában,
Jer mennyünk-bé kívánt édes hazánkban.
Az mennyei dücsössegek és felségnek házában,
JESUS Urunkhoz; az hallhatatlanságban. Amen. [94]

u)

Ismét:

Intra expansa mihi tua brachia Christe Redemptor,
Vivere sufficiat, sufficiatque mori.

Uram Jesus szent kezekben vagyon élet és halál,
Engemet Te óltalmaztál és magadhoz foglaltál,
Elég nekem így életem, csak te légy bár én vezérem,
Hogy ez testből ki-költöztvén vigy menyben engem. [94]

v)

Ismét:

Vita mihi Christus, mors est mihi nobile lucrum,
Et dum funus ago, nil nisi faenus ago.

Eletem az Christus, halálom fő nyereségem:
Végeztvén életém, léssen menyben tellyességem. Amen [94]

15.

REGGELI HÁLA-ADÁS ÉS KÖNYÖRGÉS

1. Halat adok Uram a-te jó-vóltodért,
S-ez el-múlt éjyel rám viselt gondodért,
Kiben Szent óltalmad minden felől úgy ért,
Hogy semmi *ártalom* személyemhez nem tért.

- 5 2. Éép egészségemre hoztad fel a' Napot,
Raytam martalékot ördög nem kaphatot,
Noha veszélyemre sokat olalkodot,
Gondviselésedben de ö meg-akadot.
- 10 3. Terjezd-ki lelkemre Lelkednek világát,
Hallhassák füleim szent Igédnek hangját,
Szivemről ircsák-le tévelygések gazzát,
Igéd értelmének vegye az igazát.
- 15 4. Józan mértékletes testi táplálást adgy,
Lelki kenyérből-is ehezövé ne hadgy,
20 Ellenségem ellen ügyemben ki-támadgy,
Vehessék eszekben hogy óltalmam te vagy.
5. Adgy az elégségben elégséget vennem,
Es az elégséget adgyad-is ismernem,
20 Ki élvén ne-is hadgy telhetetlenkednem,
Szorgalmatoskodó, kapdósóvá lennem.
6. Gyarló és halandó életet gyámolicsd,
S-meg-rettent lelkemet kedvedből bátoricsd,
Minden jóra penig rest elmémet ebricsd,
S-bálra tért vóltomat job-kéz-felé téricsd.
- 25 7. Igy vártassad velem a' Nap nyugodalmát,
Ki végezze raytam áldással forgását,
En könyörgésemnek hald-meg kívánságát,
Es azoknak velem eresztessed hasznát.
- 30 8. Kiért dicsirettel hogy áldgyam nevedet,
Igyekezetemhez add segedelmedet,
Viseld felettem-is vezérlő kezedet,
Zárhassam jó véggel bé az jó kezdetet.

16.

ESTVÉLI HÁLÁ-ADÁS ÉS KÖNYÖRGÉS

1. Mi kegyelmes Atyánk, tégedet dicsirünk,
Hogy nap Estvéjét engetted meg-érnünk,
Bocsásd-megh kegyessen vétkeinket nékünk,
Tudva, tudatlanúl kiket cselekedtünk.
- 5 2. Mint a' Napnak fenyét Ey el-enyészttette,
Világát föld-alá nyugovással vitte,
Bününket előtted ugy emészted *el te*,
Büntetést, vádolást ne vegyünk érette.

- 10 3. Adgyon kegyelemre az csak néked okot,
A'ki mi képünkben szenyvedett kénokot,
Es meg-engesztelte a' te haragodat,
Mind bé-pecsételvén az áldozatokat.
- 15 4. Ugy lelki mind testi nyugalommal áldgy,
A' te itiletod ellenünk legyen lágy,
Hiszszük, hogy világod setettségben nem hágy,
S-nem vét párnát alánk, pokolbéli tűz ágy.
- 20 5. Maradgy Uram velünk mert el-setétedet,
Szükségünk vagyon rád, terjezd-ki fenyvedet.
Zárd áklódban azt-is, az ki el-tévedet,
Csak te jártadhatod velünk ösvényedet.
6. Fedez-bé bennünket, szárnyad árnyékával,
Ne telhessek ördög töllünk mint praedával,
Vallyon gyalázatot sok praktikállásával,
Födöztessed Tóbiás-úti Angyalával.
- 25 7. Szabadics minket-meg minden ellenségtől,
Eyjeli szörnyü rettenetességtől,
Ne sebesítettsek lelkünk-is kétségtől,
S-testünk se bántassék sullyos betegségtől.
- 30 8. Szent akaratodnak terjedgyen ránk árja,
Virratát hogy szívünk vig örömmel várja,
Ki-ki már álomra szemét húnnya, zárja,
S-reggel szent nevedet szánk dicsirje, áldgya.

KŐRÖSI RADÓ ISTVÁN

AYÁNLO RHYTHMUSOK

1. Ghőrógh Póétáknak ha hinny kőllenék
Czudára méltó hirt felőlők irhatnek,
Orpheusrol sokat, s, Linusrol szolhatnek:
Őket Urania s, Calliope szűlék
- 5 2. Fű vala Linus az vers rendőlésekben
Herculesnek sokat kedveskődék ebben
Nagyobra lépőt volt Orpheus mindenben
Mert volt halhatatlan erő verseiben.
- 10 3. Mellyekkel vizeket foljással állatot.
Érős kő szálakat megh tánczoltattatot
Vad Oroszlanyokat kezehöz szoktatot.
Nagy hatalmas fakat heljeből ingatot.
- 15 4. Hathato versekkel elmék fölőt álló
Kilencz Musak előt nagy ékessen szollo
Linus s, Orphéusnak Attyok volt Apollo
Kihöz Amphyon-is nem lehet hasonlo.
- 20 5. Amphion szavará hegyek megh indultak
Zörgés czattagással kővek szakadoztak
Erős kő bástyáit ha látod Thebasnak
Gőrógh országk kőszőnd azt csak Amphionnak.
6. Ezeknek így lőnnj hihetetlen czoda,
De versők hatalma, gondolhad miczoda
Mert vad természető népek laktak oda,
Kikhöz ékes szollás jó erkőlezőt toda.

7 n(y)agyobra 21 [A czoda-ban az o ráírva u-ra.]

- 25 7. Mint sebössen foljo vizeknek forrása
 Bűnökben nemelynek olyan áradása
 Szőlidúlhetetlen némelly vadulása
 Mint kő sziklák között vadak ordítása
- 30 8. Fák föld mélségeben ha gyökeresülnek
 Az nagy erős szelek ellen-is zöldülnek
 Ha penigh idővel avulnak s, ledülnek
 Apro fiatalok vesztere revülnek
- 35 9. Sokan ez világhban nagy gyökeret vernek
 Az egek Uratol bű aldomast nyernek
 Véghtere halálnak merghetől revülnek
 Sokak siralmára földben hidegülnek
- 40 10. O erős kő sziklák szelek kesedelmj
 Nevedekón zöld fák, s, fűvek veszedelmj
 Erős ballangokkal vadak segódelmj
 Mőlly nehez tinektek repednj s, ledülnj.
11. Jlly nehez sokaknak láttyuk szőlidülj
 Kik vad természetben szoktak öregbülj
 Sokan nem akarnak bűnöktől el hűlnj
 Virtus es zent erkőlcz utára terülj
- 45 12. Thebásnak Amphion volt erős bástyaia
 Szép tudomannyával jóra szoktatoia
 Versivel virtusra kegyes oktatoia
 Mert virtus embernek lehet fű Jstapia
- 50 13. Noha sem Orpheus sem az bölcz Amphion
 Mellette nem viselt derek tudomanyon
 Parnasus hegyen-is legh alaczomb halmon,
 Űtem s, nemis jártam szárnyas Pegasuson.
- 55 14. De im az szent erkőlcz nemes méltóságát
 Hívek elót kedves fenyos abrázattyát,
 Kik kívánnják nyuytom tükőrös orczáiát
 Ennek nyomdokára rándiczuk az zablat,
- 60 15. Nem birok Hermusnak sárgha javajval
 Sem penigh Sabannak tőmjenyős halmával
 Mivel Jsten látot kedveskedőm azzal,
 Az kik el olvassák ez nihany Rhythmussal.
16. Keresztyen olvaso túlem fogia hiven
 Mint nagy Artaxerxes kis vizeczket reghen,
 Nagyob szolgálatnak beljege ez legyen,
 Azert kegyelminek szárnya alá vigyen.

48 [A *fű ű*-je ráírva *δ*-re.] 58 [A *tőmjenyős* második *δ*-je *e*-re írva.]

ARANY LANCZ

Az az VIRTUS. Ép Zent Erkölcs Mellyel Az hit, remenség, szeretet, Jgasságh, okosság, bekeségős türes, erős elme, mértékletőség, jozanságh egyben lánczoltatnak. Magyar Rhythmusokban szóm eleiben terieztetöt M.D.CXXXIX. 1. Cor. 23. v. 1. Fides, Spes, Charitas tria sunt maxima autem illarum Charitas. Duodena Annorum. Jn Laudem virtutis, puta: Fidei, Spej, Charitatis, justiciae, Prudentiae, Patientiae, Fortitudinis etc.

Vade salutatum Magnos pulcherrima virtus
 Sedula, pollentes dexteritate viros
 Téque secuta tenax properet velocibus alis
 Salvifico Christi Sangvine pasta Fides.
 5 Spes pia rumpe moram Diva virtutis alumna
 Erige coelestes, te super astra, domos.
 Dulcis Amor celsos non dedignare Curules
 Ubera pauperibus lactea pande genis.
 Sydereis delapsa plagis Aschraea bilancem
 10 Dirigis, et dextrá porrigis arma, manu
 Circumspectatus [!] speculum Prudentia vultu
 Consule, serpentis tegmine cincta manus.
 Cur dejecta oculos lugos Patientia moestos
 Jnque tuo mollis continet agna sinu?
 15 Erigit ut frondes victrix sub pondere palma
 Erige sic vultum Mens valitura tuum.
 Arida Sobrietas tecúmque Modestia faulrix
 Largiús exhaustj dona vitate mej,
 Pergite doctisonae dulcissima turba Sorores
 20 Dicite supremi jussa verenda, Dej.
 Plaudite Pannonibus Latio sermone remisso
 Confert Hungaricis Hungaris ore, loquj.
 Jte redite, vias longas, húc ite, redite
 Saepiús indociles, ite, venite. lares.

Notaia: Jádzik az szerencze.

1. Virtus áldot erkölcs vidam Jsten Aszon
 Mennyei szép rosa idvőségős haszon
 Szívünkben személyed ekössege haszon
 Jora valo szandek: hogy bennünk né azon
- 5 2. O szep dragha zalogh örvendetes virtus
 Lólkj jo illattal harmatozo Myrtus
 Égh magosságával egyenlő nagy Cyntus
 Lólkünk ékesítő győződelmes Laurus.

Cím: Annor. 1 pulcherrima

1 Aszon 3 [Előbb:] haszon [A haszon második s-e z-re írva.]

- 10 3. Tegeted minden szent áld, magasztal, diczjr
Mondván: bűneinknek gyógyítója szent ír
Lőlkj vidámsággal fülünkben zöngő hir
Áldot az az ember az kj teveled bir
- 15 4. Világi jok közöt nincz hozzád hasonlo,
Kit te kőrnnyűl foghacz mint fat termőt komlo.
Bator az dolgában, s, lóhet ékes szollo
Mint az kilencz Musak mestere Apollo.
- 20 5. O sőtétségh után föl jót fenyves Czillagh
Haynalj pirosságh mőly nap előt villagh,
Az te diczereted nem tunya nem ballagh
De kerek föld hátán mint nap égen Czillagh.
6. Nem fél az ellensegh ugy erős Tábertul
Rettentesre ki vont két elű pallostul
Trombita és álgyuk rut harsogasitul
Mint rőtthógh az őrdógh szép abrazatottul.
- 25 7. Mint piros hajnalnak mindenek őrílnék
Hogy sőtet el menvén nap világhra kelnek
Az Eghj madarak szépen enekelnek
Méggh az betegek-is ugyan könnyebűlnék
- 30 8. Az te szépségődnek hivek ugy őrílnék
Angyalj karokis Eghekben zőndűlnék
Kik Jsten lőlkitől földön viseltetnek
Az te szerelmedre ugyan gőrjedeznek
- 35 9. Nagy Udvar néppel birsz kik neked szolgálnak
Szeretet, remenségh, Hit túled származnak,
Okosság erősségh előtted udvalnak
Igasságh, jozanság téged aszonyolnak.
- 40 10. Mind téy s, mind méz vagyon az te birtokodban
Igaz Hűttel táplálsz idvősségh dolgában
Czorgo lépes mézűnk Remenségh az Urban
Szeretet lánczával kiket kőcz derekban
11. O harczon forgoknak erős kő bástyaja
Teget követőknek aczelos sisakia
Paissa, két keze, éles, s, fenyves kardgya
Virtus áldot erkőlcz, hivek Coronaia
- 45 12. Fű szerszám fűstinek jo szaga veszője
Tömjen halmán termőt Czillagos Czészeie
Tővis közöt fénlő Liliom szepseghe,
Kit Jstenis kedvel virtus ékesseghe.

9 [A diczjr j-je ráírva é-re.] 21 [A Tábertul u-ja o-ra írva.] 23 [A harsogasitul u-ja rá-írva o-ra.] 24 abrazadottul

- 50 13. Az Hit, szeretettel veled nyeri solgyát
Melletted remenség aranyozza tárgyát
Jgassagh, okosság, jól talállya Céllyát
Jozansagh, túressel egy aránt fut pályát.
- 55 14. O Hit nemes Virtus kit követ Jgassagh
Szeretet, Remensegh, Erőssegh, okosság,
Szép mértékletőség, túres es jozansagh
Mi lehet náladnal dragab kincz es joszagh
- 60 15. Hit Patriárchaknak erős diadalmok,^a
Ördög, Pokol ellen bajos viadalmok,
Kisertesők között Hit volt birodalmok.
Hit által Jstenben mert volt bizodalmok.
16. O Hit dragha Gyemant Mojses pálczaja,
Sidoknak pusztában éltető mannaja
Földtúl Eghigh érő Jakob laytorjaja
Jlles Prophetanak tűzes Lectikája
- 65 17. O Hit az Noénak faragot bárkaja
Szabadulására le czendesült habja
Hit volt Josuenak kedves áldozattya,
Melly mégh az Napot-is Eghen megh állattya,
- 70 18. Jericho falait mi rontá le? az Hit
Nem trombita, kúrt szo, kiáltas, zay, csak Hit
Oroszlan fogaktul? Danielt menté Hit
Hitnek méltóságán czudalkozhatnál it.
- 75 19. Reminség az Hitnek föl emelt job keze
Keserűségében édesítő meze
Szeretet közöttők vakok szeme finye
Éhezők kenyere esendők sóvénye.
- 80 20. Jgassagh mindennek igaz törvént kiált
Az szép okosságis jot gonosztul ki vált
Túres baráttyának kárt nem kevan s, halált
Az mertékletőség azzal tud mit talált
21. Mint koszoru formán egyben kötöt Cyprus
Illy szép dolgokból áll az szép nemes Virtus
Draghab ez az kincznel kit szórzót volt Chraesus.
Erre int az jora mindent Urunk Christus.
- 85 22. Virtus o szent Erkölcz Mennyei dragha kincz
Menyország aytaián könnyen nyilo kilincz
Az ki tégöd követ azon szoros birincz
Sem Pokolnak kinnya, kénkóves tova sincz

^a Heb. 11.

74 [Keserűségében szóban az utolsó előtti szótag e-je j-re írva, de lehet fordítva is.]

23. Angyali kár közül hozzánk szállot Erkölcs
 90 Kit minden jávánál föllyeb bőczült az bőlcz
 Siketült fülemben ennekemis ivőlcz
 Lőlkj buzgoságot én szivembenis tőlcz
24. Ekcs tollaidat ha szélnek eresztőd
 Sugár szárnyaiddal föllyegeket mecződ
 95 Czillagos egheket utánnad tekintőd
 Amaz igaz Nap fént szentőkkel szőmlclőd.
25. Nekemis njis utat az boldogultakhoz
 Czak szép közel jártass fenyec tollaidhoz
 Sugaridnál fogva viselly az nagy Urhoz
 100 Ki sok szep intessel gyakran hiv magához.

19.

AZ JAKOB LAJTORIAIA PÉLDAZTA CHRISTUS URUNKAT
 MINDEN JO TÉTEMENYVEL

1. Jakob Patriarcha Haranban indula
 Kire áldás miát Esau csak dulfula
 Már egy napi utat hunnyából rándula
 Az napis azonban eyelre fordula
- 5 2. Nyuyta szép könyörgést Istenehöz búvón
 Az tőb kővek közül egy nagy követ föl vón
 Puha vánkoc gyánant, kit feje alá tőn
 És szép czendességgel el alvek az kővón
- 10 3. O gyönyörűséggel tellyes nyugodalom
 Nem győtrj elmejet haszontalan álom
 Az melly némőllyeken olly nehez mint halom
 Mellyet is gyakorta ebrezthet siralom.
- 15 4. Ez áldot könyörgés az Eghekcben hata
 Mőllyel bú áldomást Istentől váta
 Egy magos laytoriát mert álmában láta
 Mellyet nem látot volt az kerek föld háta.
- 20 5. Ennek also része az föld hátán állott
 Kire az Ur Jsten föllyűl réá haylot,
 Ahonnan Jacobnak ilyenkeppen szollot
 Oltalmat s, kegyelmet utyára ajanlott.

94 [A föllyegeket-ben a k g-re ráírva.]

Cím: [A tétcmenyvel szőban a harmadik szótag e-je ráírva i-re.]

6. En vagyok Istene Attyadnak Isaknak,
 És Jsák Attyának az nagy Abrahamnak
 Én akarok lenni Istene magadnak
 Czillagha s, vezére minden utaidnak
- 25 7. Móllyón most aluszol az föld tied lészen
 És maradekidra szall sok ezer izen,
 Benned és magodban áldást minden vészen
 Istenségem veled illy kegyelmet téssen.
8. Szerlecz nap nyugotra, keletre eszakra,
 30 És délre, mert magvad lészen olly szapora,
 Mint nyárj időbén száraz földnek pora,
 Avagy mint esőknek temerdők zápora
9. Azonban az kék égh kezde piroslanj
 Holdis el eniszven szépen haynallanj
 35 Mint Éghó szövetnek az nap czillámlanj
 Fől ebrede Jakob s, igy kezde szollanj
10. O szentséggel telles és aldot föld háta
 Mellyen én szivemben illy nagy öröm hata
 Ahol be hunt szómóm illy szép látást láta
 40 Ahol kalauzzát utam fől találta.
11. Az Isten házánál it bizony egyeb nincz
 It nitot ablakot amaz Jstenes kincz
 It njilt fől ennekem az Mennyei kilincz
 It szakat le rolam az ártalmas birincz
- 45 12. Az móllyón alut volt az követ oszlopul
 Mezőn fől omele mint egy kis oltarul
 Olajt önte arra főllyúl áldozatul
 S, ilyen fogadást tön Istennek azontul.
13. Ha az én utamban Jsten velem lészen
 50 Ahová indultam bekevel el viszen,
 Kenyerem ő tüle s, kőntősóm megh lészen
 Túlem hálá adást szolgálíátul veszen,
14. Ha Attyám házához térők szerenczessén
 Egességóm szolgal ackorigh fényessen,
 55 Ez kő kit fől tőttem Isten háza lészen,
 Mélyhöz mindenemből az Isten részt vészen^a
15. Az á Lajtoria czak Christus Urunk lehet^b
 Kire ha valakj hit által szórt tehet^c
 Azon igyenessen Menyorszagban mehet
 60 Fáratsági utan nyugodalmat vehet

^a Jo. 1. ^b Jo. 3. ^c Jo. 14.

16. Laytorianak also része emberségét,
Főlső penigh jedzi Christus Istenségét
Kinek elme meghnem foghattya mélségét,
Nyelv sem mondhattya kj diczös fényességét
- 65 17. Angyalj étlettel fénlő keresztyenek
Az bárány veretül megh szépült edenyek^d
És az igasságot szomiuzo szeginyek^e
Fől mennek, az kiknek czak Isten remények,
- 70 18. Jsmit alá júnnek ezer féle jockal
Bánat utan valo vigasztalásokkal,
Betegséghből valo megh gyógyulasokkal
Bűn igája alol szabadulasokkal.
- 75 19. Az kik holtok után utolszor fől mőnnek
Tőbbe nyomoruságh völgyére nem jőnnek
Christussal ha szentek itilnj le űlnek,
Ackor az fől s, alá járások megh szűnnek.
- 80 20. Ezen az Lajtorian minden Ova járjon
Hittel tamaskodgyék, és érőssét állyon,^f
Hogy test, világh s, őrdőgh le ne taszigallyon,
Sőt Lazar őróme Menyben réád szállyon.
21. Erőssen megh fogia, s, tarcza két mellyekét
Az Sácramentomat és az drága ighét,
Melyben Isten nyuytja nagy kegyelmességét
S, ighirj hiveknek őrók idvősséghet.
- 85 22. Minden foghaira szómőssen vigyazzon
Ketelkődéseket sziveről le rázzon
Uráért szenvedgyen hévűllyön s, hol fázson
Hogy Pokol továbban őróckén ne ázzon
- 90 23. Kőrnnyűl nézve lépjen megh ne tantorodgyon
Őrdőgh s, Pokol ellen fogon megh maradgyon,
Az mennyei joért testit hátra hadgyon^g
Hogy főlső foghárol nyaka ne szakadgyon
- 95 24. Ennek also fogha testben fogantatás
Tőbbj az zent szűztől bűn nélkül származás
Szenvedes kőrózt fán halállal áldozás^h
Három darab gyoleczal koporsóban szállásⁱ
- 100 25. Az főlső foghai Christus támadása
Fől támadas után menybelj szállása
Szent Attyanak jobián űlvén országhlása
Az hivek számára heljők foglalása

^d Apoc. 4. ^e Mat. 5. ^f Luc. 16. ^g Matt. 6. ^h Heb. 9. ⁱ Jo. 20.

89 [Előbb:] tantorodgyek 94 [A szűztől ő-je ráírva ű-re.] 98 szollása

26. Ez Laytoria lészen verseimnek Cellya
Másképpen az irigy azért ne acéllya
Bator elmejenek rostáján karellya,
Czak az jot gonoszra rutul ne patellya.

20.

Ezök után jövendőben következőzni foghnak Christus Urunk születeséről,
szenvedéséről föl támadásáról, és Menyben meneteliről valo Elmelkődesők

AZ CHRJTVS JESVSNAK KÉNSZENVEDESERŐL VALO ELMÉLKŐDESHŐZ INDITO KÉSZŰLET

1. O én bűnös lölkóm szarándok testemben
Miglen engettetik laknod ez életben,
Leg fűveb szándekod ez légyen elmedben
Hogy az Ur Jstennek szolgálj mindenekben.

- 5 2. Szent Lélek malasztyát az Atyától kérjed
Fia érdemiért hogy tőle megh nyerjed
Kit erted halálra bocsáta ősmérjed
Boldogulásodot az által hogy erjed

- 10 3. Ur Jesus Uradnak uttyaira eredgy
Nagy kin szenvedésén bus szivedben epedgy
Mint kemény kő szikla nagy szelektől repedgy
Jo voltát diczerni torkom be ne rekedgy

- 15 4. Jlly lölkj bánatban hogy lehetne kedved
Világh javaihoz vagyodo szerelmed
Holot tővisk alat szenved fejedelmed
Rutul czufoltatik bűn ellen védelmed

- 20 5. Keserves halálán az Eghekis sirtak
Czillagok magokra fekete gyaszt vontak.
Fenjes Nap, és az Hold homáljban borultak
Zent teremőjőkön olly igen busultak

6. Nagy erős kő halmok ugyan szakadoztak,
Az föld megh repedőt, koporsok megh nyiltak
Kikből Uy életre halottak tamattak
Kik Jerusalemben sokaktul láttattak.

- 25 7. Hat én bűnös lölkóm veled edgyűt megyek
Uramnak halálán hogy ne keserőggyek
Kőny hullatasokat orczamra hol vógyek
Hogy zokogo jaj szot bűneimert tégyek

- 30 8. Az én rutságimert pógdősöt orczáját
Tóvissel sértetet feje kaponyáiát
Megh ostoroztatot véres keres [?] hátát
Kőny hullatásommal mosogatom tagiát
- 35 9. Oldala sebben Lólkóm rekeszködgyél,
Mind éyel és Nappal arról elmelködgyél,
Kisertetid közöt azzal diczeködgyél
Hogy holtom idein megh ne keserödgyél.
- 40 10. Sok bűneid ellen ot találsz mentsegőt
És az móllyel fizés erdemes költsegőt
Ez nyauualjás testből, hogy ki mégy szépségőt
Csak az által nyerhez örök diczóságót.

21.

AZ JUDÁS ARULÓSÁGHAROL

1. Oh átkozot Judas Joab maradekja*
Föld kereksegenek temerdek moslekja
Pokolbelj merges Pluto jvadekja
Miert forr-Uradra bűdös szád tajtekja
- 5 2. Mit készűlsz arulo fegyveres kezekkel
Fogok czikorgato roppant seregekkel
Botokkal pálczákkal sok szóvétnekekkel
Hogy ez világh Urat keressed ezekkel.
- 10 3. Papoktul penzt mért vél mestőröd vére
Keserves kinokkal terhős gyótrelmere
Vermet ásal nekj ő megh eytésere
Nem nezel veled tót réghj kegyelmére
- 15 4. Ah volt ki világhra tegódet teremtőt
És Apostolsághra többj közze föl vót
Szómeid láttára menni czudakot tót
Canaban vizből lőt jo borral vendeglőt
- 20 5. Sok szor betegőket ágyokból gyogitot
Ép láto szemekkel vakokat viditot
Sántakat bennakat lábokra állitot
Némákból sokakat szollásra inditot
6. Ehséggel pusztában megh nem szomoritot
Keves kenyereket sokká szaporitot
Móllyekkel öt Ezer embert gyamolitot
Jsten Fia volna: ezzelis tanitot

* 2 Reg. 20.

4 [A *tajtekja* szóban az első *j* ráírva *k*-ra.] 6 roppant

- 25 7. Mit látál csak minap ben Bethaniaban
 Negyed napigh fekvék Lázár koporsóban,
 Kinek nehez szagha hathata orrodban^b
 Christus Urunk által nézd mint járt az házban,
- 30 8. Nem sirattya immar Jairus Léányát
 Sem az Naimbelj aszony kit vitt fiát
 Mert mihelt illete Urunk, koporsoját
 Fől támat Iffiunak az nép hallá szavát.
- 35 9. Az Attya Istennek illy hatalmas Fiat
 Szeplőtelen szűznek szerelmes magzattyát
 Illy olczon kőllötte harácsolnod Urát
 Harmincz ezüst pénzön adnod bűn váltságat
- 40 10. Talám Unicornis volt teneked Atyád
 Pusztában nevelt volt mint Romulust Anyád
 Ragadozo Farkas volt szoptato Dajkád
 Teremtőd jo voltát: hogy vőnnj nem tudád
- 45 11. Mit használsz pénzóddel Sidoknak vid megh bár
 Nem lőhecz ez utan pénz hordozo sáfar
 Nem sok idő mulván füledet nyttya kár
 Mert Pokol kénkőves Tova magához vár
- 50 12. Kevés számu pénzert el vesztőd lőlkődet
 Gyalázatra adád édes Mesterődet
 Soha nem remelhed már idvősségődet
 Pokolban készítik holnap ebedődet
- 55 13. Job volt volna soha világot nem látnod
 Mégh Anyád méheben burokban megh fűlnod
 Vagy bábád kezéből halálra kj hulnod
 Hogy sem veled jól tőt Urad el árulnod
- 60 14. Jgy akart én Uram olczon el adatnj
 Szegenyek sirianak földet vasaltatnj
 Hol földet Fazekás szokot volt ásatnj
 S, abbol fazekait piaczon kongatnj.
- 65 15. Ezt el végezte volt az mennyei Főlség,
 Hogy el arultatnék Christus egy reminség
 De te szómód előtt nem forgot ez á vég,
 Hanem csak az álnok temerdek fősvénség.
- 70 16. Orczátlan arulo hogy mersz szőmben mennj
 Jol tőt mesteróddel nylván beszellenj
 Hogy merőd kezedet vállaira tennj
 Senyvet száddal czokot szent orczáián vennj.

^b Jo. 11.

42 [A lőhecz ő-je ráírva e-re.] 45 [A vesztőd ő-je ráírva e-re.] 46 [A Mesterődet ő-je ráírva e-re.] 62 [mesteróddel szóban az ő ráírva e-re.]

- 65 17. Poharodnak szélet édes mezzel kenéd
 Hogy annak jo izit véle el hitetnéd.
 Belől megh emisztó mérőggel elgyted
 Méznek szine alat Uradra köszöned
18. Az mint az madarasz madarat sip szoval
 70 Az mehesz az mehet meznek io szagával
 Teis czalard Lélek mestőrőző szoddal
 Akarad Uradat fogatni Sidokkal
19. Jol láttya szivedet ez világhnak Ura
 Kész az én megh váltom mennj az halálra,
 75 Mert azért vón Testót az Szűztől maghára
 Azért jún elődben, mert el jót az Ora.
20. De oh gonosságban atalkodot rosz faj
 Mit használ teneked ez föl zőndült sok zaj
 Urunkra rohannak Sidok mint merges raj
 80 Ez dologert követ téged végetlen jaj
21. Lólkód ismeretj lészen legh fűb tanod
 Szabadulásodban nem lóhet semmi mód
 Langozo rakás fa lészen te koporsod
 Mikoron fón akacz ez lősz utolso szod
- 85 22. El adám Uramat kj mint arany alma
 Ollj tiszta kin bűnnek nem vala hatalma,
 Jay nekem, mert raytam Pokol diadalma
 Arultatásomnak ez legyen jutalma.

22.

CATECHESJS ECHICA

az az Az Echonak egy kérdőzködő szóméljnek kérdésire valo idvősseges feleletj az utolso Rhythmusnak vegheből
 Notaiia: Az zent Haromságban, kinek etc.

1. O mennyei Echo Istentül jött szent szo felely egynehan szómra
 Kerdesimnek szavát és annak utollyát szold vigasztalásomra,
 Mellyet elől tévén zent szádbol ki vévén essek boldogságomra.
2. *Elmémön* főnt forogh: hogy nem kiczin dologh az bűnőkre hanyatlás
 5 Az kikben vétközni jokkal meg útközni már ugyan be vót szokas
 Ás-e örök Poklot hova Judas botlot bűnből rakodot rakás? Echo: Ás.

9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45, 48, 51, 54 [A kézirat az *Echo* szónak csak a kezdőbetűjét adja.] 4 El mennem

3. Ás túled im hallom, enis nem javallom hogy Jstenhöz nem térnek,
Sőt gonoszat jo-ért lólkók váltsagaért megh váltojoknak mérnek
Érneke vedelmet az kik megh kegyelmet jól tót Uroktul kérnek?
Echo: Ernek.
- 10 4. Ernek mert irásból értóm sok példakból: hogy Isten sokaigh várt,
Mindent az kj megh tért arra réghj bűnért nem adot halálos kárt
Arté eletemnek: hogy megh téresemnek mesze vétőttem határt?
Echo: Art.
- 15 5. Árt bizonynyal tudom de én gyallosaghom elmém félre tekerj
Akaratom ellen testóm az kegyetlen bűn Sáriában keverj^a
Veri-e az kegyes az ki joktul úres s, ideit csak heverj? *Echo*: Verj.
6. Veri ha jobbulast az bűnből ki állast az emberben nem talál:
Mond megh az ki eddigh, valo kérdésemigh csak szomorito halál
Alle az Ur boszut vegtelen nagy hosszut, mikor el jún az halál?
Echo: Al!
- 20 7. Ál, de kik megh térnek és kegyelmet kérnek irgalmás az Ur immár
Az kegyetlen Satan amaz Leviathan fenyőgetődgyék ám bár
Váre hogy megh terjek, boczánatot kérjek Isten, ki mint erős váár?
Echo: Vaár.
8. Váar bizonynyal hiszem mert szavából veszem hogy kegyelemmel imád^b
Látván gyöngheseghóm s, erőtelenseghem mőly olly mint hajlando nád
Ád-e mégh job idót bűnt unásra erőt kitől az valaszt hozád?
Echo: Ad
- 25 9. Ád mert hozzá vőhet, zent lólkevel tőhet engemet erősebbé
Lólkómben epithet, bűntül úresithet hogy változhassam szébbé
Hát ugyan be vészen s, hozzam kedve leszen ha nem vetkőzóm többé?
Echo: Bé.
10. Bé veszen s, az szerint vetkeim az mikent erdemlenék, nem sujt s-vér
Noha az bűnt iszom mint vizet ugy szivom mint Spongia vagy hévér,^c
30 Miczoda az à bér az mőllyert hozzám tér és nagy irgalma kővér?
Echo: Véer.
11. Vér lólkúnk aranja, éustje Gyemantja mőllynél soha nagyobb bér.
Nem volt sem nagyob kincz kárhozat azzal nincz ki ez által hitet nyér^d
Ér-e idvősseghót s. órók diczöseghót erről szikrázot czőp vér?
Echo: Ér.
- 35 12. Ér, mőllyet kőrősztt fán erettem megh halván szent oldalából amaz
Élő Isten Fia, ki az bűnőst hjia ki onta, lévén igaz
Az-e az megh valto bűnből szabadito ki hiveknek irgalmaz? *Echo*: Az.

^a Rom. 7. ^b Matt. 11. ^c Job. 15. ^d Joan. 3.

13. Az, enis hát annak, mint jól tót Uramnak lészők hív s, engődelmes
Tudom keresemre s, eszedőzéseimre mindenkoron figyelméz
Ez-e ki véghetlen őrdőgh s, Pokol ellen mindeneket vedelmez?
Echo: Ez.
- 40 14. Ez. hat o, én lőlőkőm buktul epet szivem Urad utjara ereggy
Magad megh alázván eleiben borulvan könyhullatással epedgy
Eggye az szo szollo kihöz túlem ez szo: haragodban meg ne fedgy?
Echo: Eggy.^e
15. Eggy én erősseghem minden reminsegem kiről őrvendetős hirt
Fülemben zőnditel almombol őditél ez ád csak gyogito irt
45 Irt-e hát Attyahoz utat s, én Attyámhoz, kj boldoghságot ighirt?
Echo: Jrt.
16. Jrt, hat enis irtok, ha ahoz halgatok kinél nincz nagyob Főlségh
Ő velem jól tőhet ő általa lőhet éltem véghé Idvősségh
Miczoda az à hell, hova hiveknek kell jutnj; és az fényességh?
Echo: Égh.
17. Égh amaz diczőseg hol lakik az Főlségh kiben kőll reminlenem
50 Kinek sebeiben mint erősseb helben lőlőkőmmel rekeszkődnem
Ennek jo voltában bűneim foljtában kőlle megh kételkednem?
Echo: Nem.
18. Nemis kétőlőkődóm, nekj remenkődóm halálomkoris nem hágy
Ő benne kelők fel, ő benne nyugszom el mikor szőmóm álmot vágy
Éneklesim után mellyet testem kévan mi lehet az à szép lágy?
Echo: Ágy.
- 55 19. Ágy? Hát maid le fekszem megh fáradot testem Istenemnek hirével.
Testemet lőlőkőmet én pihentesimet réa bizom őrómmel
El kőlle hat mennóm, nyugodalmat vőnnóm, édes házam népevel?
Echo: El.
20. El megyek: hogy reggel buzgó könyőrgessel viszont énekőlhessek,
Uram hajlékaban, imátságh házában jokert könyőróghessek,
60 Hogy az én Uramtul, édes megh váltomtul uyob áldást vőhessek.
21. No már Jsten hozzád kj szomat megh szollád Echo vigh Isten Aszon
Az te szádnak hangja, mint Daidnak lantya sok sziveket át hasson
Hogy az jo reménségh hitbelj kegyességh hivekben megh ne aszon.

^e 1. Tim. 2. Ps. 6.

49 [A reminlenem utolsó e-je ráírva l-re.] 60 [Az Uramtul két utolsó betűje ráírva az olvashatatlan eredetire.]

KÖRÖSPATAKI B. JÁNOS

LVPVJ VAIDAROL VALO ENEK

Midön maga fel-fuvalkodotságában, Havasalföldi Máthé Vajdára mentébe, Isten tsudálatos-képpen meg-büntette, és nagy szégyenbe hozta, Mathé Vajda és az Erdélyi Fejedelem által, etc. Esa : 37. 20. Mostan azért Uram, mi Istenünk szabadits-meg minket az ő kezéből, hogy ez földnek minden Országi ismérjék-meg, hogy egyedül te vagy az Ur.

1. Edgy új dolgot hozzunk elé,
Mert Havasalfölde felé,
Mennek Máthé Vajda mellé,
Ki-ki hartzon állyon elé.
- 5 2. Két Oláh-Országi Vajda,
Edgybe vadnak háborodva,
Vagyon Isten előtt látva,
Nem Fejedelmünk az oka.
- 10 3. Egészséggel Mathé Vajda
Nagysagodat Isten áldgya,
Egészségedet meg-tartsa,
Országodat oltalmazza.
- 15 4. Az Erdélyi Fejedelem,
Lészen tenéked védelem,
Töle mégyen segedelem,
Tiéd lesz az gyözedelem.
- 20 5. Vagyon vitéz öltözetben,
Ellenségre készülésben,
Villog az fegyver kezében,
Nem retteg semmit szivében.
6. Ellenségre bátran készül,
Biztat sokat népe közzül,
Ne féllyenek ellenségtül,
Maga-is ott lesz ezentül.

- 25 7. Noha maga személyében,
Nintsen jelen az seregben,
De ott vagyon erejében,
Jó vitézi álnak rendben.
- 30 8. Sok szép hadát melléd küldi,
Ellenséged azzal üzi,
Az kit el-ér le-is veri,
Országod Lupujtol félti.
- 35 9. Ne fély azért mert nem hadnak,
Az Magyarok igen szánnak,
Melletted fegyvert-is vonnak,
Ha kelletik vért-is ontnak.
- 40 10. El-futott Lupuj előtted,
Népét le-vágtad s' meg ölted,
Magát havason kergetted,
El-folyt hired vitéz neved.
11. Kevés néppel sokat győztél,
Ellenségedtől sem féltél,
Bátran vélek szemben mentél,
Népében sokat meg-öltél.
- 45 12. Mert te biztál az Istenben,
Lupuj bizott sok kintsében,
Meg-verted ötet sok izben,
Hoztad ötet nagy szégyenben.
- 50 13. Fút előtted Kozák, Tatár,
Nem tarhattyá-meg Jászvásár,
El-széledett köztök Jantsár,
Népét szabadon vágjad bár.
- 55 14. Szaladgy Lupuj ha szaladhatz,
Mert előtted vagyon nagy hartz,
Utánnad sok holt testet hadtz,
Országodban sem maradhatz.
- 60 15. Mathé Vajda ütközetben,
Nyargal elől az seregben,
Sokat le-vág ellenségben,
Fegyvere véres kezében.
16. Forgodgyatok jó Magyarok,
Fút az ellenség, láttyátok,
El-fogjatok kit kaphattok,
Akar penig le-vágjátok.

- 65 17. Vitézkedgyél hü Magyarság,
Fút előtted az Kozákság,
Meg-hült benne az bátorság,
Oda Lupujtul az Ország.
18. El-fogták Generalissat,
70 Örizi Szamos-úJVárat,
Sohajtya szegény hazáját,
Kiváltképpen házas társat.
19. Meg-fizet Isten Lupujnak;
Mint olly hamis vén latornak,
75 Ki ugy örül az predának,
Mint az farkas az báránynak.
20. Neve-is nem tisztességes,
Maga-is nem embereséges,
80 Hamissaggal igen híres,
Veszzen gonoszul el ő-is.
21. Sietet Mathé Vajdára,
Akart menni Országára,
Onnét mi szegény hazánkra,
De lön szégyen vallásara.
- 85 22. Lupuj Vajda most ugy jára,
Mint Aesopus komondora,
Ki kontz árnyékához kapa,
Gyomra üressen marada.
23. Ő-is Erdélyt szomjuhozta,
90 Havasalföldét kívánta,
De Erdélyt Magyar nem adta,
Havasalföldét sem hadta.
24. Moldovát-is nem birhattya,
Mert onnét-is ki-szorula,
95 Addig vágya nagyobb kontzra,
Az vén ag eb im mint jára.
25. Szégyen valva el-szalada,
Tzuhája nálunk marada,
Azt az Magyar húzza vonnya,
100 Miglen el-szakad galléra.
26. El-fogták feleségét-is,
Véle edgyütt gyermekét-is,
Fel-osztották kintseit-is,
El vették tőle Sutsvát-is.

- 105 27. Kozákok-is kik jöttek,
Lupuj mellé segítségnek,
Az santzban igen éheztek,
Végre fejekkel fizettek.
- 110 28. Az Kozákok döggel laktak,
Borzát burjánt egybe ráktak,
Mert egyebet sem kaphattak,
Éhség miá el-száradtak.
- 115 29. Havasalföldi Oszpodár,
Ki árulók tanátsán jár,
El-veszett volna feje bár,
Nem lött volna magyarban kár.
- 120 30. Igen vesztek Magyarokban,
Többen vesztek Kozákokban,
Noha nintsenek ök számban,
Vadnak sok halom rakásban.
31. Az többi-is el-veszszenek,
Magyarokra ne törjenek,
Egyebekre se mennyenek,
Veszszén vége nemzeteknek.
- 125 32. Atkozzák az Kozákokat,
Moldovában Clastromokat,
Fel-rontották Templomokat,
Ki-vitték minden jóvokat.
- 130 33. Egye rosda Szablyájokat,
Verje Magyar táborokat,
Rontsa Lengyel Országokat,
Égesse tűz hazájokat.
- 135 34. Azt gondolták az Kozákok,
Az Magyarok tsak Szúnyogok,
De olyanok mint Darások,
Erejekben Oroszlányok.
- 140 35. Adgy Ur Isten jó szerentsét,
Fegyverünknek vér ontó élt,
Kozákok kik ontottak vért,
Álly boszszút ránk támadásért.
36. Vitézt illet az jó fegyver,
Éles fegyvert vérben kever,
Ellenségben sokat le-ver,
Sutsva körül sok test hever.

- 145 37. Az Sutsvai komondorok,
Kozák testén hiztak latrok,
Sebben hever bűdös tagjok,
Varjak gyomra koporsojok.
- 150 38. El pusztult Sutsva városa,
Azt az Magyar el-rontotta,
Az Lengyel-is húzta vontá,
Tábori nép tüzre horta.
- 155 39. Oh melly nagy kár olly épület,
Kinek mássa alig lehet,
Szárnyára mikoron kelhet,
Mi időnkben az nem lehet.
- 160 40. Moldovának pusztulása,
Lupuj miat lön romlása,
Minden magát sohajtozza,
Hogy hazáját pusztán láttya.
41. Isten verjen Lupuj Vajda,
Szerentsés napod ne adgya,
Életedet el-fogyassa,
Gyermekidet árván hadgya.
- 165 42. Miattad sok vitéz veszet,
Két fél népben sok el-eset,
Kozák sántzban bé-rekedet,
Éhség miatt ott epedet.
- 170 43. Mikor Magyar talpon állot,
Jesust, Jesust hogy kiáltot,
Akkor az Kozák orditot,
Ebek módgyára uगतot.
- 175 44. De őket Isten meg-veré,
Az Sántzban meg-éhezteté,
Népét Magyarral veszteté,
Testét ebekkel éteté.
- 180 45. Sok szép Zászlót el-nyerének,
Kozákoktól el-vövének,
Magyarok serénkedének,
Jó hirt nevet ők lelének.
46. Űzik Lupujt sok ezeren,
Szalad által az Neszteren,
Mint oly sebes folyo vizen,
Nézi Sutsvát keservesen.

- 185 47. Nem siet Kozák Országgra,
Mert nintsen ott állapottya,
Nints senkihez bizodalma,
El-lötetet Hetmány fia.
- 190 48. Lupuj Vajda szomorkodik,
Éjel nappal tsak bánkodik,
Szine gyakorta változik,
Éte, ita, mert nem tettzik.
- 195 49. Nints semmi jo állapottya,
Roszszul vagyon feje allya,
Sokszor vét vakot kotzkája,
Alig füstölög konyhája.
- 200 50. Szalada Tatár Országgra,
Mint kedvetlen szállására,
Nem fér ló hús az fogára,
Mert szokatlan ahoz gyomra.
51. Az mit észik nem jó izü,
Italát mondgya keserü,
Ortzája hirtadot színü,
Szemébül könyve sokszor jö
- 205 52. Elöbbeni álopottya,
Jút eszében vig lakása,
Magát sem musikáltattya,
Búra fordult minden dolga.
- 210 53. Légyen néki ö kereste,
Magának lön veszedelme,
Mathé hada meg-kergette,
Az Magyar éröleg érte.
- 215 54. Sok kéntsétöl meg fosztaték,
Uraságbol le-vetteték,
Országából ki-üzeték,
Idegen földre bújdosek.
- 220 55. Ott Lupuj el-felejtette,
Hogy szakállát meg-festesse,
Haja vállára eresztve,
Belé borult gyazba, szenybe.
56. Meg-szokta Isten büntetni,
Valaki magát el-hiszi,
Más állapottyát irigyli,
Az mint Lupuj kezde jájni.

- 225 57. Az ki más alá vermet ás,
Maga esik belé nem más,
Arról tanit az Szent Irás,
Lupujrol erről példát lás.^a
- 230 58. Lupuj Vajda mostan ugy járt,
Azt tudta azzal másnak árt,
De magának tön véle kárt,
El-vették Sutsvát, Jászvásárt.
- 235 59. Mind örökké oda veszzen,
Hazájába se térhessen,
Mathé vajda örülhessen,
Fejedelmünk hon lehessen.
- 240 60. Fejedelmünk vigan vagyon,
Szive lelke örül azon,
Hogy ellenség távoly vagyon,
Hazánk-is ollyat ne lászson.
61. Máthé Vajda sem bánkodik,
Országában uralkodik,
Rákocinak kedveskedik,
Egéssegejért-is iszik.
- 245 62. Ezeket ép szeretettel,
Szent Ur Isten edgyességgel,
Ruházzad-fel eszességgel,
Ellenségünket oszlasd-el.
- 250 63. Edes hazánk tés örvondezz,
Semmi bánatot ne érezz,
Háboruságot se szerezz,
Háládo légy Istenedhez.
- 255 64. Országunkban tsendességet,
Adgy Ur Isten békeséget,
Lakó földönkben böséget,
Egymás között edgyességet.
- 260 65. Tselekedd ezt jó nagy Isten,
Ellenségünk hogy el-veszzen,
Ez békeség álhasson fenn,
Míg az Nap fenn lesz az égen.

^a Prov 26. 27.

66. Ezeket az ki szerzette,
Hazáját igen szerette,
Az nagy Istent azon kérte,
Maradhassunk békeségbe.

265 67. Ezer hat száz ötven három,
Mező-Tsáváson ezt írom,
Mert az hadat igen szánom,
Hogy haza jött azt akarom.

24.

AZ HAVASALFÖLDI HARTZROL VALO HISTORIA

Ez Havasalföldi Enek,
Mellyet nem régen szerzének,
Magyarok emberkedének,
Ellenséget meg-verének,
Istentől segítettének.

Prov. 21. v. 31. Az lo el-készítették az ütközetnek napjára, de az Uré a'
meg-tartás.

Nota: Várom Uram Isten fejemre etc.

1. Embernek elméje gondolya-meg utát,
Isten igazgattyá annak ő járását.
Fejedelmeknek-is sziveknek szándékát,
Vezérli hogy tegyék néki akarattyát.
- 5 2. Valakinek utát az Isten kedvelli,
Annak ő járását boldogul vezérli,
Még ellenségét-is baráttává teszi,
Mindeniket szépen egyben békélteti.
- 10 3. Ellenben pediglen ő azt cselekeszi,
Valakinek utát bányá s' nem kedvelli,
Annak ő járását nem szerencsésíti,
Joakaroját-is ellenséggé teszi.
- 15 4. Hadaknak vezére, táborok mestere,
Ki jó moddal állatsz mindeneket helyre,
Szépen rendezel-el őket ütközetre,
Adsz erőt népednek a' győzedelemre.
- 20 5. Hadat hirdettének, táborban készülnek,
Dob szoval erednek, zászlokat emelnek,
Mely alá vitézek szépen seregelnek,
Majd hírével léssen Havasalföldének.

6. Máthé Vajda meg-holt, országunknak nagy kár,
A' mi szerencsénkre élne ne bánnok bár,
Mert a' meddig éle volt olyan mint vég vár,
Nem jöhetett reánk könnyen Török Tatár.
- 25 7. Havasalfödében sem lett volna romlás,
Nem hallatott volna annyi sivás rivás,
Sem pedig másoktól sok el-huzás vonás,
Az miolta meg-holt nem támatt olyan más.
- 30 8. Holta után hamar pártütés támada,
A' Szi
39.
155 Szegény Magyarokra olyan törvényt raktak,
Fő rend s' köz vitézből rabokat hajtsanak,
Fejedelmünk penig vigyék a' Császárnak.
40. A' Szimijén azért ottan el-készüle,
Minden készségével táborunkra üte,
160 Lövő szerszámival erőssen lötete,
A' tábor-is azon mindgyárt fel-zendüle.
41. Fejedelmünk hamar vévén ezt eszében,
Hogy ellenség vagyon tábora széliiben,
Ottan a' sereget állattya szép rendben,
Trombitát fuvának sátor ellenében.
- 165 42. Mindgyárt Fejedelmünk tábori ruhában,
Fel-öltöztvén hamar karvasban sisakban,
Bíztattya a' népet forgodik azonban,
A' vitézek voltak elől csatázásban.
- 170 43. Noha egy először népünket meg-tolyák,
Egy kevéssé őket víz mellé szoriták,
De a' gyalogokat nékie fordíták,
Németekkel edgyüt menten meg-indíták.
- 175 44. Vigan vagyon ezen a' Magyar nemzetség,
Hogy Fejedelmünkben vagyon olly mérészség,
A' melytől meg-ijed az hitlen ellenség,
Féltékben sokakat le-üt a' betegség.
- 180 45. Isten fel-ruházta ötet eszességgel.
Es fel-öltöztette hathato fegyverrel,
Hogy midőn meg-indul tábori népével,
Imitt amott láttya ellenségét széllyel.

30 [Két levél, azaz a 30–153. sor hiányzik. A' Szi órszóként olvasható a levél alján.]

46. Igaz Ura s' tagja mi szegény hazánknak,
Nem ád semmiben helyt rosz akaróinak,
A' kik alattomban Erdélyre szomjuznak,
Fegyvere éliről innya ád azoknak.
- 185 47. Dávid vitézinek ilyen képpen szolla,
Mennyetek-el ugy mond előttem a' hadba,
En-is utánnatok el-megyek azomba,
Nem maradok itthon el-szántam magamba.
- 190 48. De a'vitézi rend néki igy felele,
Ne jőj-el mi velünk mert ha lész el-esve,
Annyit tész egyedül személyedre nézve,
Mint ha mi közzülünk tiz ezer el-veszne.
- 195 49. Lehettek olyanok Fejedelmünk körül,
A' kik igy szollottak a' vitézek közzül,
Vallyon Fejedelmünk hadba miért készül,
Véghez vihetnek ott mindent nála nélkül.
- 200 50. Mert ha valamiként a' dolog történik,
Hogy mi Fejedelmünk a' csatán el-esik,
Tiz ezer vitéznél károsbnak tartatik,
Azért honn maradni jobbnak ítéltetik.
51. De azt Fejedelmünk magában el-szánta,
Hogy országgal egygüt el-mennyen az hadba,
De már nem azért hogy magát mutogassa,
Hanem forgolodgyék ha szükség kívánja.
- 205 52. Ha Molduvában-is benn lehetett volna,
Magyarban annyi kár ott nem eset volna,
Kozákokban többen el-hullottak volna,
Fegyvernek élire mert hányattak volna.
- 210 53. Kemény Jánosis már vagyon fel-üléssel,
Biztattya a' tábort szerén szerte ezzel,
Hozzá vitéz hozzá a' Jesus hirivel,
Nékünk adgya Isten legyünk rajta kézzel.
- 215 54. Gyalog Kapitány-is nem kevéssé fárad,
Mert sok biztato szo szájából ki-szakad,
Ellenséget ölni ott a' csatán szabad,
Mind addig kell vini mig az Nap el-halad.
- 220 55. Mikesis mint vitéz magát nem kimilli,
Ellenségnek népét igen üzi s' veszti,
Vérrel fordul vissza fegyverének éli,
Mind addig kergeti mig Ploest el-éri.

56. Barcsaival együtt vitézek fárattak,
A' nagy viadalban igen el-lankattak,
Lovok-is alattok felette bádgyadtak,
Addig el-setétült mig Ploesig juttak.
- 225 57. Boros hü kapitány igen megyen elől,
Jo vitézit láttya mellette két felől,
Bátor ő népével nem-is fél senkitől,
Fénlik a' fegyvere ellenség véréből.
- 230 58. A' másik Borosis bátorsággal mégyen,
Ellenség népében hogy sokat ölhessen,
Jo vitézit inti beszédével szépen,
Nosza jo vitézek minden ember légyen.
- 235 59. Gaudi Kapitány-is vitéz Németekkel,
Lötet ellenségre rettenetességgel,
Forgodik maga-is nem gondol senkivel,
Ellenség előtte fut nagy reszketéssel.
- 240 60. Maxfel Kapitány-is vitézit biztattya,
Seregével ő-is ellenségnek váltta,
A' Szimin táborát egymástól szaggattya,
Magát népeivel vitézül forgattya.
61. Gellyén Kapitánnyal vitézek nyargalnak,
Kösztök betsüje nincs a' rosz katonának,
A' kik véle vadnak ellenséget ontnak,
Lovaiknak lábok vérrel festve vadnak.
- 245 62. Bánházi Kapitány ha kezével nem-is,
Mint hogy el-költ töle a' régi idő-is,
De mint próbált vitéz még a' nyelvével-is,
Biztattya vitézit ne félljen senki-is.
- 250 63. Kovács Kapitány-is fegyverét forgattya,
Ellenségnek népét igen üzi s' hajtja,
A' kit kézre vehet életben nem hadgya,
Hogy jól nem forgodott senki nem mondhattya.
- 255 64. Jármi Kapitány-is siet ellenségre,
Jo vitézit nézi két felől mellette,
Ellenséget hánnak köztök kézzől kézre,
Ő vitézségeknek meg-vagyon a' hire.
- 260 65. Szilágyi Kapitány seregivel siet,
Ellenségnek népén meg-láttya mit tehet,
Kimillést nem teszen a' kit elé vehet,
Vitézivel edgyüt forgodik mint lehet.

66. Harsányi Kapitány vitéz Hajdusággal,
Vágja ellenségét oly nagy harsogással,
Meg-szédült Szimin már vagyon el-omlással,
Nem gondolnak semmit holt test tapodással.
- 265 67. Puskások Hadnagyja által ment Téláson,
Az ellenség véle láttya szemben vagyon,
Vitézi forgodnak vagdalkoznak bátron,
Láttyák hogy vér csepeg nem irtoznak azon.
- 270 68. Nosza hozzá Magyar előtted a' proba,
Menny elé a' csatán mit busz a' bokorba,
Vond ki fegyveredet ne tartsad tokjába,
Tisztességed lészen ha jöhetsz hazádba.
- 275 69. A' Magyarság előtt Szimin hull és esik,
Mező és a' bokor holt testel rakodik,
Az égi madarak válogatva eszik,
Sok ki-omlott vérből föld-is bővön iszik.
70. Magyarok előttök ellenséget hajtnak,
Le-om
- 280
101.
Stéphán és Kosztándi két Oláh Vajdától,
Mikor el-butstuztak mind hárman egymástól,
Nem titkolhatták-el magok könnyhullástól.
- 405 102. Fejedelmünk azért mi szegény hazánkat,
Birhassa békével romlott országunkat,
Ne láthassa senki szomoruságunkat,
Tölthessük örömmel el-folyo napunkat.
- 410 103. A' Stephán Vajda-is Molduva országát,
Birhassa békével mint szintén hazáját,
Várhassa örömmel nap fel-támadását,
Békével láthassa el-is nyugovását.
- 415 104. Kosztándi Vajda-is Havasalföldében,
Uralkodgyék vigan ő lako helyében,
Tartsa-meg hüségét hozzánk mindenekben,
A' mellyet fogadott sátor közepiben.
- 420 105. Áldassék az Isten mi tölünk érette,
Hogy mi táborunknak maga lön vezére,
Fejedelmünket-is szerentséssé tette,
Boldog örömmel lött onnét meg térése.

278 [Két levél, azaz a 278 – 401. sor hiányzik. A *Le-om* órszó.]

106. Ez után-is minden hadi viselésben,
Légyen olyan erős mint nap fény dél színben,
Hogy mikor ellenség jövend véle szemben,
Fusson és szaladgyon előtte féltében.
- 425 107. Havasalföldében bánattal nem mentünk,
Sem pediglen onnet szomorún sem jöttünk,
Mert ellenség népén diadalmat vettünk,
Mellyért Istenünknek Innepet szenteltünk.
108. Mint hogy Fejedelmünk hadaival benn volt
430 Táborunk ezt látván bátorságot vett volt,
De ellenség győző nem csak mi népünk volt,
Hanem kiváltképpen a' mennyei Úr volt.
109. Senki azért magát ezzel el ne hidgye,
Háta megé pengig Istenét se vesse,
435 Hanem a' ki tudgya előtte visellye,
Mert nem tudgya senki mit hoz nap fel-jöte.
110. Istenünknek neve áldassék érette,
Hogy Fejedelmünket kedvelte szerette,
Mert a' menyfi földön el-terjedet hire,
440 Mind annyi nemzetség ismérkedik vele.
111. Valamig a' nap s' hold az égen fenn lesznek,
Sűrű szép csillagok oda fel félnenek,
Mind addig békeség adassék földünknek,
Ne árhasson senki szegény nemzetünknek.
- 445 112. Ezer hatszáz felet irván ötven ötben,
Nagy háboruság lön Havasalföldében,
Kérjük a' szent Istent mi könyörgésünkben,
Ne essék ilyen sors soha mi földünkben.
113. Irtam munkálkodtam sokat gondolkodtam,
450 Havasalföldében noha benn nem voltam,
De kik oda voltak töllök tudakoztam,
Mező-Csávás az hol versekben formáltam.
114. Ez éneket irák egy fő Ur kedvéjért,
A' Fejedelemnek egyik Ur hivéjért,
455 Régi jó Urának emlékezetéért,
Ha mi vétek benne ne vessed meg azért.

444 árhasson

ERDELYNEK ES MAGYAR ORSZÁGNAK SZÖRNYŰ ROMLASAROL
ES AZ NEPEKNEK RABSÁGRA VITELERŐL VALÓ RÖVID HISTORIA

1. Erdéj -s- Magyar ország érkezék nagy gondod,
Ved eszedben magad, változás te dőlgod,
Mert idegen földön njomorog magzatod,
Pogánjok közt hever sok szep szavu dobod.
- 5 2. El esék fejünknek ekes koronája,
Bura, gondra fordult hazánk állapotya,
Mert népünket pogánj szintén el fogyattya,
Méltán azért magát minden sohajthatya.
- 10 3. Békességben valánk, de el romlánk, omlánk,
Egész országotól búdúlásra jutánk,
Szenjben borúla bé szegenj édes hazánk,
Az sok sohajtságban el hervadot órczánk.
- 15 4. Pásztorunk el hagyta, jutánk árvaságra,
Nem akar viselni gondot országunkra,
Meg vonta ő magát, nintsen óltalmunkra,
Kiert szörnű romlás borula hazánkra.
- 20 5. Mikor gerlicze jutand árvaságra,
Mind adig sem akar szállani zöld ágra,
Sem siet repülni tiszta viz itatra,
Valamig nem talál el veszet társára.
6. Jaj, mert országotól ügyünk juta arra,
Felső és alsó rend a nagy árvaságra,
Mind addig nem juthat lelkünk vigaságra,
Valamig nem érünk regi állapotra.
- 25 7. Hallatlan dolog az, az mi rajtunk forog,
Azert meg gondolniis rettenetes dolog,
Menji kereszténység pogánj közt njomorog,
Kiknek ő testekből az vér böven tsorog.
- 30 8. Apro gyermekeket az földhöz paszkoltak,
Kiket ő magokkal el nem hurczolhattak,
Gyenge leánzókkal éktelenül bántak,
Meljek nagy kénokban az halálra váltak.
- 35 9. Nemzetes fő rendek és nemes aszszonjok,
Meljeket el vittek rabságra pogánjok,
Sirván kísérték el őket szolgálójok,
Kiknek, mint az dob szó, oljan vólt siralmok.

10. Dali köntösöket meljeket viseltek,
Mikoron házoknál békességben éltek,
Kiváltképpen hogj ök innepeket értek,
40 Mind azokkal együt poganj kézbe estek.
11. Semit nem vittek el egjebet hazoktól,
Hanem az nagj jaj szót, kit tőnek magoktól,
Sirván bútsúztak el minden jószágoktól,
Kik pusztán maradtak fene pogánjoktól.
- 45 12. Terhes aszszonj népet lovakra kötözték,
Hogy terhesek vóltak, azért szídták, verték,
Szép ruházatyokból már le vetkeztették,
Magzattyokat vélek erővel szültették.
13. Az leányzokatis ugy el vesztegették,
50 Kezeket rab szíjjal az földre kötözték,
Vélek fertözödvén vérekben keverték,
Es kívánságokat rajtok el töltötték.
14. Aenáés Sylvius Constánczinápolynak
Romlását hogj látá az szép palotának,
55 Siralommal kezdé bánatyát el annak,
Végre fel kiáltván igj szól az várasnak :
15. „Jaj te néked, váras! De jaj az népednek,
Jaj az gyermekednek es emlön függőnek,
Jaj a szép szüzeknek -s- aszonj embereknek,
60 Jaj az öregeknek -s- jó korban élőknek!”
16. Látván ö sokaknak sebben heverését,
Apró gvermekeknek falhoz veretését,
Verrel fútatták ki vélek anjok tejét,
Minden féle népnek fegjver éré végét.
- 65 17. Vajha, edes hazank, mostan itt járhatna,
Aenáés Sylvius tegedis láthatna,
Keserves siralmat rajtad indithatna,
Éppen ezen szokkal megis sirathatna.
18. Jaj azért nékedis, Három szék, szep hazám,
70 Meljben ez világra éngem hozá anjám,
Tsak nem hasat szívem, hogj romlásod hallám,
Erted való banat hervasztya az orczám.
19. Kellemetes népek belölled szármoznak,
Kik gyermekségekbe fel gjarapodtanak,
75 Szegénj házánk mellet njughatatlankodtak,
Szükségek idején fegyvertis ragadtak.

20. De te, edes hazám, jaj mire jutottál,
Dali nepeidtől mind ki fordítottál,
Magzatot neveltél -s- másoknak tartottál,
80 Mint az szedet szülő, majd tsak új maradtál.
21. Mert ezer hat százban és az ötven hétben
Országunknak színe esek tatár kézben,
Kikért nagy sok bánat rekedé szívünkben,
El sem felejtethyük életünk rendiben.
- 85 22. Most ismét ujjabban ötven njóltzadikban,
Vgyan azon pogány nyargal országunkban,
Dúl, rabol és praedál, eget is azonban,
Lako szép földünket hagyák pustaságban.
23. Hegyek, völgyek zengnek, az hol rabok mennek,
90 Nagy szíralmat tesznek, igen keszeregnek,
Regi állapatról kik meg emlékeznek,
Tsak nem hasad meg már hártýája szíveknek.
24. Zuhogó patakok éyel nappal foljnak,
Széles nagy tengerre mikor alá jutnak,
95 Az szegény rabokra azok habot hajtnak,
Meljjet az kik látnak, színekben változnak.
25. Szep hir nevet szerzél magadnak Csik -s- Gyergyó,
Noha réád jöve az vipera kigyó,
De meg gyözéd ötöt mint erős baj vivó,
100 Mert heljen vólt szíved; kezéd, fegyvered jó.
26. Gidófalva, Szent György, es te Jlyefalva,
Kikben jeles népek vóltak takarodva,
Rád ment török, tatár szörnyü sivalkodva,
El vivék népedet ő magokkal fogva.
- 105 27. Változásra jutál mar te is Barczaság,
Nem mondhatod azt, hogy nem vólt ott pogányság,
Mert benned hagyaték kár és nagy pusztaság,
Majd csak ugy maradál, mint a fonyat virág.
28. Hamar meg hódolál te koronas Brassó,
110 Meljben néped oly szép, mint a fejr borsó [?],
Azoknak beszéde mint az jó izü só,
29. Nagy félelmet szerzél e szegény hazánknek,
Bátorságot adál szívében pogánynak,
115 Mert kedvét kereséd töröknek, tatárnak,
Kintseddel dugád bé torkokat azoknak.

82 [A sor után a másoló tévedésből a következő vsz. 3–4. sorát másolta le, majd ezeket áthúzta.] 110 szép(en); [A sor utolsó szavának kezdőbetűje javítás; Szabó T. Attila borsónak olvasta.] 112 [A sort a másoló kifejejtette.] 113 hazánkban [A rímek miatt javítva.]

30. Iszonyu pogánjság vólt rajtad Fogaras,
 Azt gondolta az eb, hogy lehet artalmas,
 De meg gyözéd öket, mint erös körmös sas,
 120 Ez után is lehes rajtak diadalmas.
31. Közél járt az tatár te hozád Seges vár,
 Nem botsátá közél öket az felleg vár,
 Nem kitsin felelem vólt benne, hidgyed bár,
 Kiknek szinek oly volt, mint az fekete szár.
- 125 32. Bekével maradál te Maros vásárhelj,
 Rabságra viteltöl üres lön az a hely,
 Kiert Isten előtt kedves dólgot mively,
 Hogy ellenség elöt hó hátán ne teley.
- 130 33. Minden ostrom nélkül tartatik meg a vár,
 Nem mehetet oda sem török, sem tatár,
 Idegen nep miá nem lön ott semmi kár,
 Maradgj szép békével ezután-is ámbár.
- 135 34. Melleded mene el az ellenség Medgjes,
 Fejedelmed heljet más urat ne keres,
 Az magyar nemzettel az jóban légj részes,
 Hogy az háboruban magadra ne vethess.
- 140 35. Az ellenség hozzád közél járt Brotalom,
 De megis nepedböl nem rakaték halom,
 Békével maradtál, mint másoktól hallom,
 Egyebekkel njilván enis azt akarom.
36. Alattad hevere az ellenség Szeben,
 Vajha löttél vólna teis az eszedben,
 Semmit adtál vólna rajtok, mint az eben,
 Azoknak romlások löt vólna kezedben.
- 145 37. Hazánknak básztyája teis Boros Jenő,
 Olyan ékes valál, mint az burkos fenjő,
 De im el praedála az fene keszeljő,
 Az kiért bánatod nem apad, hanem nö.
- 150 38. Dali vitéz népek belölled ki mentek,
 Kik szivel lélekkal ellenségre repültek,
 Pogánj ellenséggel batran szemben mentek,
 Azoknak vérekkal mezöket festettek.
- 155 39. Ki esék kezünkböl Lúgos, Kárán sebes,
 Az kiért hihető, szivedben vagy sebes,
 Csak ne légy Istenben felette kéttséges,
 Meg adgya idővel, mi neked szükseges.

134 Fejedelmel 150 lélekkal <az>

40. Lön Isten ótalmad te néked Szás város,
Nem engedte azt, hogy változásra juthas,
Sem-penig kapudban ellenséget láthas,
160 Ez utánnis tölle csendesen maradhas.
41. Bud, gondod érkezék, Alvintz és Borberek,
Mert rajtad voltanak fene pogánj népek,
Nágy károdra lönek az barbarus ebek,
Kin siránkozhatnak minden rendbeliek.
- 165 42. Királji helj voltál te Gyúla fejér vár,
Ott vólt az ellenség, vólt nepedben nagy kár,
Szép palatád, tornjod az földön hever már,
Eppen mindenestől el ronta az tatár.
- 170 43. Ez elöt te vóltál fejedelmek fészke,
Kiben ök gjakorta múlattak kedvekre,
Fel emeltettél vólt az éghnek szelire,
Most alá vettettél az földnek színére.
- 175 44. Trombita és dob szó benned hallattatot,
Mivel fejedelmed gyakrabban ot lakott,
Ha penig népével másunnan meg jutott,
Az sok hadi szerszám harsogot, tsáttogot.
- 180 45. De imé Istentől te meg itiltettél,
Mert ellenne nagyot és sokat vétettél,
Kiert kegyelméből, kedvéből ki estél,
Ellenség kezében bünödért vettettél.
46. Mindenfelé vétek benned uralkodot,
Rikóltás, orditás naponként aradot,
Ektelen rut élet benned találtatot,
De most, mint Sodoma, heljed úgj maradott.
- 185 47. Fejér várral együt veszél, collégium,
Ki olj ékes valál, mint ki nyilt lilium,
Tanúlo iffiaknak vóltál kis Belgium,
Heljedre álhas, nem eri emberi njom.
- 190 48. Nagy veszedelemben forgál te is Enjed,
Kinek romlásodot nézi szölő hegyed,
Az kin siralmidat éjjel nappal tégyed,
Kenjeredet penig sohajtással égyed.
- 195 49. Földig le rontatál te is Maros uy vár,
Hitetlenségével tsala meg az tatár,
Belölled el vit nép valjon mostan hol jár,
Kiknek veszedelmek, oh nagj Isten, melj kár.

184 mind 188 <Hogy> Heljedre

50. Iszonju romlásban forgál te is Thorda,
Anji volt az poganj benned, mint a tsorda,
Altal mene rajtad török -s- tatár hada,
200 Rakat házaidnak tsak fala marada.
51. Siralmason mondhad enekedet Ajton,
Mert oda ment tatár az pusztító úton,
Lakó szép heljedet hagyá romlot módon,
Mindenek szánhatnak, a kik mennek azon.
- 205 52. Nagy summat fizetél magadért, Colosvár,
Draga szépségedet el praedálta tatár,
Elébbi romlásod követé más nagj kár,
Nagj bűn mentél által, el hidgje minden bár.
- 210 53. Szép emlékezettél te el hiresedtél,
Mert sok szegénjekkel gyakorta jól töttél,
Most is sok rabokat pogánjtól mentettél,
Pénzel -s- kinjeredel kezekből ki vettél.
- 215 54. Meg fizeti Isten, lészen még olj üdö,
Mikor el közelit az kedves esztendő,
Az hol az fizetés nem apad, hanem nő,
Ott legyen te néked minden hatalmad bö.
55. Kolosvár meg maradt -s- el ége Monostor,
Altal méne benned török, tatár tábor,
Ő kezekben sok vólt az rab hajtó ostor,
220 Nem vólt senkibenis a meg szánás akor.
56. Bura fordult dólgod, nékedis Szász *fenes*,
El éget az falu -s- annak helje szenes,
Romlot házaidnak a falai szennjes,
Igyekezzél azon, hogj szárnjadra kelhes.
- 225 57. Számtalan pogánjság mene alád *Gyalu*,
Annji vólt alattad, mint a por és hammu,
De még sem árthatot, noha vólt sok számú,
Idegen tűz által el ége az falu.
- 230 58. Földig le rontatál te is Banfi Hunjod,
Szerkenjen fel azért, az ki benned szúnyod,
Mert nem kitsin romlás forgat rajtad, tudgjad,
Kiért félben szakad gjakron édes álmod.
- 235 59. Edgyüt vestél véllé, te is Kalotaszegh,
Kiben az iffiuság vólt mint virág seregh,
Belölled el vit nép mostan csak keszeregh,
Kiknek éték, itok az keszerü méregh.

221 Szász város [Elírás.] 225 Gyúla [Elírás.] 227 száma [A rím miatt javítva.]

60. Siralmas éneked mondhatod Sylátság, Kiben találtatot szokszor jó barátság, Rabságra vitetet sok vén és ifiuság, 240 Jaj, mert úgy maradál, mint az le töröt ágh,
61. Tüzzel vassal veszél, jaj te néked, Tasnád, Ki olj ékes valál, mint a szépen nőt ág, Vajha epülésed valaha láthatnád, Méltán Istenedet erte imádhathnád.
- 245 62. Eppen el rontának téged Almás vára, Kiben sokaságu nép vólt bé takarodva, Oda mene tatár, esék nagy karodra, Kötözve népedben soka vit rabságra.
- 250 63. Nagyob romlás annál tsak alig lehetet, Mert benned sok nemes és also rend veszet, A' mélséges kútban sok test bé vettetet, Kiknek gjenge tagok mind oda senjvedet.
- 255 64. Két felöl ment réád az ellenség Várad, Kik ellen Istentől várhatod óltalmad, Ha emberi erö te benned el apad, Ott az szent Istené napról napra árad.
65. Ne félj, az szent Isten ez utanis nem hágj, Ö felsége hozdad nem keménj, hanem lágj, Mivel szived néked az törökhöz nem vágj, 260 Menjbe légjen néked érte szép vetet ágj.
66. Nyughatatlanságban forgattál Szalonta, Viradtig alunnod ellenség nem hadta, Végre most a török heljed el foglalta, Alnokúl népedet belölle ki tudá.
- 265 67. Vitezi szep neved el hiresült, Sarkad, Hitetlen pogányság le njomta az sarkad, Mert mint az fene vad, oljan lön allattad, Mindenek szánhatnak, hogy ez esék rajtad.
- 270 68. Adgyon Isten ernünk örvendetes napot, Romlot országunkban támaszszan olj magot, Ki szabadithassa idővel azokat, Az kik siralommal epesztik magokat.
- 275 69. Az ezer hat százban és az ötven njoltzban, Mikor szegénj hazánk forga változásban, Ez éneket szerzék nagj szomorúságban, Lekentse vizének alá foljásában.

248 sokan [Értelem szerint javítva.] 256 Isten

OROSZHEGYI MIHÁLY

AZ FENYŐ FANAK HASZNOS VÓLTÁRÓL

Es az Sendely tsinálóknak kellemetes és hasznos
munkájokról-való Historia.

1. Minden rendek látván miként munkálkodnak,
Hivatallyok-szerint dolgokban el-járnak,
De tsak az Poéták semmit nem újítanak,
Az fák hasznairól semmit-is nem írnek.
- 5 2. Im én elő-vésem kis papyrossamat,
Az után keresem el-apatt téntámat,
És beléje mártom meg-száradt pénnamat,
Az Fákról szollani készitem Musamat.
- 10 3. Kezdetben hogy Isten világot teremté,
Az Napot az Égre szépen helyhezteté,
Holdal s' Planétákkal azt meg-ékesité,
Az Eg allyát néhult Fákkal bé-ülteté.
- 15 4. Hagyom most szollásom az Napról és Holdról,
És az Tsillagoknak ékes világokról,
Ö ragyogásoknak áldott hasznairól,
Tsak hálá-adással tartozunk azokról.
- 20 5. Affelett tzélomban írok tsak az Fákról,
Az kit ki nevezek szóllok tsak mind arról,
És épületinek nagy sok hasznairól,
Az kik ezt mivelik az után azokrol.
6. Elete embernek ládd melly sok karban áll,
Az ötvös és Szabo elsöb az Vargánál,
Noha Saru s' Tsizma lábunkon töle ál,
De amazok mive tisztess azokénál.

- 25 7. Lám az mivesek közt rendi van mindennek,
Az Szabó mestere dolmánnak mentének,
Az Szötsökre tendál az bérlése ennek,
Takátsokhoz illik hogy vásznat szöjének.
- 30 8. Ez szerint az Fák-is noha nagy sok félek,
Kikben az elmémmel nagy sok hasznat lelek,
Némellyeknek vagyon kedves szép gyümölsők,
Némellyeknek pedig hasznos épületek.
- 35 9. Az ő mi-voltokat midön meg gondolom,
Hasznát némellyeknek gyakran tapasztalom,
De ha mindeniket ugyan meg-visgálom,
Nem utolsonak az Fenyő-fát találom.
- 40 10. Ez az kire mostan inditom pennámat,
Hogy ezt meg-ditsirjem készitem Musamat,
Ha talállok erre ma Argumentumat,
Véghez kell itt vinnem fel-tett szándékomat.
11. Ne szollyak bár mostan Libánus fáiról,
Az Sidóság közöt lévő Cedrusokrol,
Amaz ékes kedves s' szagos szép Laurusrol,
Sem az zöld Ciprosrol, és az Borostyánrol!
- 45 12. Az Mondola fák-is maradgyanak hátra,
Drága Hebenum fák legyenek mászorra,
Azokrol-is szolni mert sok idő volna,
Mellyek spatiumába nem két óra folyna.
- 50 13. Amaz szép Citromok és Poma-gránát fák,
Az Narantsal edgyütt az kedves Fige fák,
Kinek gyümölsőkért Aranyat-is adnánk,
Bár azok-is mostan abban maradgyanak.
- 55 14. Járuly-elő mostan te kedves Fenyő-fa,
Kinek itt mi köztünk már nem lehet mássa,
Mert tsak egy ház-is nints itt köztünk fundálva,
Ki abbol nem volna rakva, és padolva.
- 60 15. Ez egész Országot bár mind széllyel el-járd,
Avagy bár egy Várba te magadat bé-zárd,
Hogy tsak Bük-fa házat láthass abban ne várd,
Majd minden házakban az Fenyő-fát meg-ládd.
16. Fenyő-fa fedelek az derék Váraknak,
Noha némellyiket tseréppel-is raknak,
De még az alá-is Fenyő fát furdalnak,
Az tserepek róla hogy le ne hullyanak.

- 65 17. Midön az Kümüves az házat meg-rakja,
Az szarvazásáig köből fel állattya,
Noha az derekát kö s' mézből állattya,
De az töb részeit Fenyő fához hadgya.
18. Az Templomokban is sok Fenyő-fa vagyon,
70 Kik mellé Tornyokat éppitnek-fel nagyon,
Ritkán azok közzül ha valahol vagyon,
Hogy Fenyő fa nélkül fedele maradgyon.
19. Templomban Fenyő fák sok helyt az gerendák,
Fenyő menyezetet kik erőssen tartják,
75 Az székeket-is Fenyő-fából tsinállyák,
Mellyekben az hivek az Istent imádgják.
20. Az praedikálló szék is Fenyő-fából áll,
Az Istennek képe az Pap kibe fel-áll,
Onnét az kösségnek fel szóval praedikáll,
80 Melly által az ember idvösseget talál.
21. Fenyő fábol-is áll az Isten Oltára,
Hol osztogattatik ő szent Vatsorája,
Mellyet minden az ki nem vészen hozzája,
Lelke idvösseget külömben ne várja.
- 85 22. Fenyő-fából Pohár székeket éppitnek,
Mellyet az fő rendek szepen fel-készitnek,
Aranyas kupákkal drágán ékesitnek,
Midön vendégséget vig lakást szerzenek.
23. Fenyő-fa az Asztal az kin az kenyered,
90 Midön el-fogyatod ebédedre étked,
Fenyő-fára tészed akkor edgyik feled,
Hogy ne fügjön éppen fenn-állásban tested.
24. Midön az Vitézek hadban meg-ütköznek,
Hogy erős viadalt edgymás ellen tésznek,
95 Fenyő-fa Kopiát edgy más ellen visznek,
Kivel ellenségben nagy sokat el-vesztnek.
25. Fenyő-fa az ajtó kinn házadba bé-jársz,
Kit az lopo előtt étszakára bé-zársz,
Fenyő-fa az ágy-is kiben étszaka hálsz,
100 Padlásba tekintvén Fenyő-fára találsz.
26. Házadon a' Sendely Fenyő-fából vagyon,
Tsürödnek kapuja ugyan abbol vagyon,
Mellyet hogy az marhád buzádba ne járjon,
Szükség hogy az szolgád gyakorta bé-zárjon.

- 105 27. Az házad négy szege mindenütt Fenyő-fa,
Noha Tsere talpra vagyon el-fundálva,
Fenyő-fából vagyon Ládátskád tsinálva,
Az kibe sok pénzed vagyon bé-koltsolva.
- 110 28. Hogy ha meg-látogat Isten magzatokkal,
Minek utánna élsz az szent házassággal,
Fenyő-fából böltsöt tsináltatz az Atsal,
S' abban rengetteted gyakran az dajkával.
- 115 29. Fejér némüdet-is mikoron meg-mosod,
Mikoron testedről szeny miá le-hányod,
Hogy vizessegéből száradgyon akarod,
Fenyő rúdra rakod s' azon szárogatod.
- 120 30. Midön az mezőben szekered meg-rakod,
Gabnádat, szénádat hogy bé-takarítod,
Fenyő-fa lajtorja közibe azt rakod,
Fenyő rúddal fellyül osztán meg-nyomtatod.
31. Hogy ha széna réted honnyodban sok vagyon,
Fenyő deszkád s' létzed bővön elég vagyon,
Hogy marhádnak télre sok szénád maradgyon,
Bé kerited véle hogy pusztán ne állyon.
- 125 32. Szegény ember étkét tálból ha meg észí,
Hogy osztán meg-mossa viszont elő-vészi,
Fenyő-fa tálásba az tálat fel-tészi,
s' Fenyő-fa fogasba az kalánt függeszti.
- 130 33. Midön süvegedet fejedből le-vészed,
Még minek-elötte ebédedet észed,
Fenyő-fa fogasra Süveged függeszted,
Ön edényedet-is tsak arra bidgyezted.
- 135 34. Mi lehetne mássa hát az Fenyő-fának,
Mennyi haszna vagyon tsak az forgátsának,
Az Sendely tsinálók mellyet le-faragnak,
Osztán hogy Sendelynek apron hasogatnak.
- 140 35. Az esölékjénél ennek étket főznek,
Kiben az tselédek édesdeden észnek,
Némellyek alkotmányt forgátsival fednek,
Az Sendelyes házra kik szert nem tehetnek.
36. Az testből az lélek midön ki költözik,
Rothadatatlanságba az test fel-öltözik,
Fenyő deszka közzé az hólt testet tészik,
Az után temetni az sirhoz ugy viszik.

- 145 37. Fenyő-fában kezded eleit éltednek,
 Hogy böltsöt tsinálnak abból testetskédnek,
 Abban-is végezed végét életednek,
 Mert selyét tsinálnak abból holt testednek.
38. Ama szépen szálló Musika szerszámok,
 150 Édesdeden zengő Virgyinák s' Cimbalmok,
 Fenyő-fa ezeknek némellyik szerszámok,
 Noha Atzél és Réz szépen pengő húrok.
39. Ezekről szent Dávid így ír az Soltárban,
 Psalmusanak szintén a' leg-utollyában,
 155 Ditsirjétek Istent zengő Cimbalmokban,
 Áldgyátok szent nevét Dob s' Trombita szokban.
40. Midön Izraelben Illyés üldöztetnék,
 Az Akáb királytól: s' az pusztán bújdosnék,
 160 Edgy Fenyő-fa alatt fáradtan el-alvék,
 Kenyeret vün néki egy Angyal s' azt évék.
41. Fenyő-fából álló kérge az Szitának,
 Kivel szép kenyeret az Sütök meltatnak,
 Fenyő-fa az Tábla kin Szakátsok vágnak,
 Fenyő fán-is gyurnak téstát az Laskának.
- 165 42. Amaz hitván Som-fát olly nagyra bötsüllik,
 Hogy még az Birák-is kezekben viselik,
 Még némellyek végít ugyan meg-*szemlélik*,
 Az szegény Fenyő-fát tsak semminek vélik.
43. Maga lakó házunk tetejétől fogva,
 170 Éppen mind Fenyő-fa az földig le jutva,
 Még háza földe-is azzal van padolva,
 Annak az ki rá vágy afféle munkára.
44. Fenyő-fa által mégy ajtón bé házadba,
 Fenyő-fára fekszel estve bé ágyadba,
 175 Fenyő-fára ülsz-le asztalhoz az padra,
 Fenyő-fara tésznek étket asztalodra.
45. Midön Arpa s' Zabbol italod méltatod,
 Annak-is az Serit Fenyő-fában tartod,
 Fenyő-fa edényből marhádat itatod,
 180 Mikor hideg télben az Jászlon ben tartod.
46. Udvaroknál midön Kappant, Pipét sütünek,
 Kikhez drága levet Szakátsok készítnek,
 Az Tál felü fellyül Fenyő hidat tésznek,
 Mellyet az Inasok az asztalra visznek.

167 meg-zeméllik

- 185 47. Az Urak konyháján ha kukrejtet főznek,
Mellyet téhen húsból Szakátsok készítenek,
Egy kis Fenyő magot ha belé nem tésznek,
Nem mondhatják még azt igazán kukrejtnek.
48. Hová lennének-el amaz szegény Vargák,
190 Kik Sarudnak sokszor fészéset bé-varják,
Az Fenyő-fa szurkot hogy ha nem kaphatnák,
Az sertés fonalat kihez meg-surolyják.
49. Ők az Fenyő szurkot nagy drágán meg-vészik,
És az tisztos helyre Scatulyába tészik,
195 Ezzel-is szegények kenyereket észik,
Néha Ládájokban ettől sok pénz fekszik.
50. Hát az ditsiretes tudós fő Borbélyok,
Kiknek sebesekkel gyakran van sok bajok,
Hogy ha az ír közzé nem lenne szurokjok,
200 Nem telnék annyira pénzel az Ládájok.
51. Az meleg Nyár után hogy az ősz érkezik,
Melly után az Tél-is hamar következik.
Minden-féle zöld fa akkor le-vetkezik,
Szines ruhájából és gyászba öltözik.
- 205 52. De tekintsd akkor-is az szép Fenyő-fákat,
Melly szépen viselik Télben-is magokat,
Akkor sem vetik-el ök zöld ruhájokat,
Hát jobb móddal hadta az Isten azokat.
53. Alatta-is néki szép gombák teremnek,
210 Mellyet az fő rendek nagy kedvesen vésznek,
Kit ha az Szakátsok jó lével meg-föznek,
Vendégekkel abból édesdeden észnek.
54. Más féle gyümölts-is ezek között terem,
Kit Málnának hinak ha rá emlékezem,
215 Ezt édessegeért magam-is ditsirem,
Mert kedves nálam-is az mikor el-érem.
55. Kedves ezek felett néki az árnyéka,
Nem igen szereti ott lakni az Balha,
Sétálni alatta kedves néha néha,
220 A' fő rendek arra nem vágyodnak noha.
56. Ne mondgyad hát kérlek tellyes életedben,
Ha ki neveltettél Fenyő-fa böltsöben,
Ki még végre mégy-is Fenyő-fa Sellyében,
Hogy az Fenyő-fának nints haszna semmiben.

- 225 57. Söt én velem edgyütt minden azt kiáltsa,
 Meny-ütő kövekkel az Isten ne rontsa,
 Kö s' zápor esőit soha rá ne ontsa,
 Minden szél-vész ellen békeségben tartsa.
- 230 58. Mert nem kitsiny haszna van az Fenyő-fának,
 Az fák közt nem tartom én öt utolsonak,
 Minden alkotmányok majd mind abból álnak,
 Titulussát azért im ezt adom annak:
- 235 59. Mivel Malom mester Atsoknak Hadnagyok,
 Szárnyas madaraknak az Solyom az urok,
 Az fene vadaknak Oroszlány Királyok,
 Az fáknak Fenyő-fa légyen az Tsászárok.

MASODIK RESZE

- 240 60. IM az Fenyő-fának Titulussát hallók,
 Hasznait jó rendben itt meg-is találók,
 Sok bizonyságokkal lám meg-is mutatók,
 Hogy az egyéb fáknál sokkal fellyebb valók.
61. De hallyuk meg immár kik ez-által élnek,
 Alkotmannak valót kik ebből készítnek,
 Melly nagy erős munkát magokra fel-vésznek,
 Ki hasznokra vagyon minden miveseknek.
- 245 62. Ennek mivélése job részt két karban áll,
 Edgyik mivelője ennek Sendelyt tsinál,
 Az másik peniglen deszka metzésben áll,
 Ez nem igen hasznosb edgyik az másiknál.
- 250 63. Miként hogy az Sajt jó az áldott Kenyérrel,
 Így az deszka hasznos öszve az Sendellyel,
 Mert az házat kívül meg-fedik Sendellyel,
 S' meg éppitik belől deszka eszközökkel.
- 255 64. Jollehet az Szabók szép munkát tsinálnak,
 Kamukát, Atlatzot, s' Bársonyt szabogatnak,
 Iskárlát, Gránátból köntösöket szabnak,
 De ők is tsak deszka asztalon tégláznak.
- 260 65. Amaz ötvösök-is szép mivet mivelnék,
 Aranyból ezüsből kupákat készítnek,
 Tallért és Aranyat az pénz verők vernek,
 Kikkel az Királyok tárházakat töltnek.
66. De ha fejek felet a' Sendely nem vólna,
 És nag'-sebes eső az égből le-hulna,
 Ott nékik az nyakok jól meg-lotsosulna,
 Ez drága-mivek-is félő meg rútulna.

- 265 67. Az Vargák-is midön az Sarukat varják,
Néha az бүдös бөрт hogy fogokkal fogják,
Ha kívül házokat Sendellyel nem raknák,
Meg-vizesülnének az suba-fák s' kapták.
- 270 68. Ez egész Országban valahol kelsz és jársz,
Vagy ollyas Faluban estve lévén meg-szálsz,
Sendelyes alkotmánt az szemeddel találsz,
Melly alatt elsőben nagy örömet meg-hálsz.
- 275 69. Brasso, Szeben, Medgyes, Szász-város, Fejér-vár,
Köhalom, Vásárhely, Besztertze, Seges-vár,
Te is ki meg-romlál ő szegény Kolozsvár,
Jaj tsak hallani-is ez szép város melly kár.
- 280 70. Ez gazdag Városok hová lennének-el,
És mind az többi-is Erdélyben ezekkel,
Hogy ha nem értetnék deszkával sendellyel,
Minden alkotmányok el-pusztulna széllyel.
71. Ezeket peniglen nem a' Vargák varják,
Sem az cendi pendi mives Szabók szabják,
Vagy az бөрrel bajló Sziogyártók aggattják,
Az Kovátsok-is azt fogóval nem fogják.
- 285 72. Noha eszközöket ehez Kováts tsinál,
Fűrész, Faragó kés, Fejsze mert töle áll,
De ő-is gyakrabban az Sendely alatt hál,
Az Sendely tsináló kit nagy bajjal tsinál.
- 290 73. Nem szükség ám ehez tseres kád, kapta s' ár,
Sem segéd vas s' kapots kivel él az Kádár,
Gyüszüt, töt és crétát s' ollót se keres bár,
Az Sendely tsinálás mert nem ezeken jár.
- 295 74. De tsak szükség ehez faragó kés s' horony,
Az mellé az Fűrész kit szükség jól meg-vony,
S' nagy rodalló Fejsze kinek éle vékony,
Hogy az Fenyő-fában légyen haladékony.
- 300 75. De melly szörnyü bajjal lelik-fel az fáját,
Sendely tsinálásnak kik fel-vészik baját,
Meg-kerülik sokszor az Sik-aszó táját,
Mig az Fenyő-fáknak fel-lelik az jóvát.
76. Midön sok járással azkot fel-találják,
Ródaló fejszével az után le-vágják,
Az héját el-hántván nagy bajjal el-róják,
Vonó marhájokón viz mellé vontattják.

- 305 77. Az Eg csatornája mikoron meg-indul,
 És az föld színére nagy sok eső le-hull,
 Az Küköllő akkor erőssen meg-újul,
 Az Sendely tsináló ottan hamar fordul.
78. Tsudálkozhatnának kik ezeket látnák,
 310 Mikor az sok fákat az ár-vizbe hánnyák,
 Melly veszedelemre ő magokat adgyák,
 Kik az Fenyő-fákat vizen alá-hozzák.
79. Az nagy mély Tengeren ha valaha jártál,
 Tudom hogy az Gályán ott-is nagy bajt láttál,
 315 De nem sok hogy ott-is hasonlót nem látnál,
 Az fák hozásakor ha reá vigyáznál.
80. Mikor ök szegények az fákkal küszködnek,
 Akkor az ötvösök veszteg üldögélnek,
 Aranyból ezüstből kupákat készitnek,
 320 Illy szörnyü nagy munkát magokra nem vésznek.
81. Egyéb mesterek is illy erős munkával,
 Nem élnek mint ezek Sendely tsinálással,
 Az Várgák bajolnak árral és kaptával,
 Az Szabók gyüszüvel, tüvel és ollóval.
- 325 82. Ne mondgyad hát kérlek ez munkát semminek,
 Ki árnyéka alatt ülsz ez hasznos münek,
 Az Sendely tsinálót ne tarts leg kiszebnek,
 Hanem inkább ezért adgy hálát Istennek.
- 330 83. Mert ám bátor légyen sok gabonád, buzád,
 Kintsed boros pintzéd s' minden féle marhád,
 De ha fejed felett nints meg fedve kunnyád,
 Nem lehet jó izü ebéded s' vatsorád.
84. Hiszem az fő rendek nagy pompával élnek,
 Pénzel s' gazdagsággal sokkal bővölködnek,
 335 Sendely s' deszka nélkül de ök sem élhetnek,
 Söt nagy meszsze földrül ezért érte küldnek.
85. Noha Várákat-is köből kerittetnek,
 És udvar-házakat nagyon készittetnek,
 Hogy belé ne essen meg-sendelyeztetnek,
 340 Deszka eszközökkel belöl éppittetnek.
86. Szolhatna most erről a' szegény Kolosvár,
 Kinek ő romlása oh nagy Isten melly kár.
 Az Sendely tsináló hogy nem utolsó már,
 Mert hogy épülhessen sok Sendelyt, s' deszkát vár.

- 345 87. Ne mondgya bár senki az Sendelyt drágának,
Ha abban nyoltz százat egy forintért adnak,
A' mellyre nyoltzával helyében alkusznak,
Mert ládd ki sok bajjal ehez hozzá jutnak.
- 350 88. Söt minden én velem ezt oltsonak mondgya,
Ha ki peniglen ezt nyoltzával drágállya,
Házát fedél nélkül egy télen próbállya,
S' fogadom tavasszal maga meg-oltsollya.
- 355 89. Mert még az Béres-is az ki ezt hornyollya,
Az főt étket kétszer napjában meg-várja,
Az flestekemet-is gyakran meg-kévánnya,
Még az osonnát-is ritkán hátra hadgya.
- 360 90. Ez néhány vers erről mostan elég légyen,
Itiletet ezért senki rám ne tégyen,
Hazugságot irtam olyyat ne-is vélyen,
Söt ez mind igasság bár olyyat reményen.
91. Jó Sendely tsinálók lám meg ditsirélek,
A' több miveseken hátol nem tévélek,
Söt ez munkátokért *éig* emelélek,
Ne feletkezzetek tü-is rolam kérlek.
- 365 92. De minnyájan kik itt Zetelakán laktok,
Az Sendely tsinálást kik gyakorollyátok,
Vagy száz száz Sendellyel meg-látogassatok,
Azt jó kedvel vészem töletek ha adtok.
- 370 93. Ha ki penig Sendelyt adni nem akarna,
S' az Fenyöbe menne, törjék-el az Szána,
A' Fejszéjének-is szakadgyon-el nyaka,
S' az Fenyö-fa Lomja hullyon az nyakába.
- 375 94. Ezer hat száz után ötven ötödikben,
Az nagy Küköllönek el alá-mentében,
Kis Aszszony havának második hetében,
Ez Verseket irám egy nyári ereszben.
- 380 95. Ez hely közel vagyon hideg Hargitához,
Az melly jó eleve téli havakat hoz,
Közel vannak penig az Fenyö-fák ahoz,
Gyirgyo edgyik felöl szomszéd az Faluhoz.

363 földig [Értelemszerűleg javítottuk.] 365 Zetelekán

CONCLUSIO

1. Oh drágalátos hely, ki illy fákat nevel az emberek hasznokra,
Kit az Poéták-is, ditsirnek, Musak-is s' áldást kérnek azokra,
Tölem-is áldott légy, Fenyő-fás völgy és hegy ne meny szél-vész azokra.
- 5 2. Hallom Andrásfalván lakik Molnos Péter néki háza Sendelyes,
Mutasd-meg néki-is ez néhány versemet ö-is azt mondgya helyes,
Tudom helyén hadgya, méltónak-is mondgya ha lész véle beszédes.
3. Adgyon Isten néki Fenyő árnyék alatt tsendesz bóldog életet,
Az mit szive kíván, Isten fellyül látván adgyon-meg néki mindent,
Ez bö áldás között ha mikor nálunk jár keressen-meg engemet.
- 10 4. En-is Fenyő-fával mint bányász arannyal bővös vagyok ez helyben,
Ha szüksége tartya szekerét fárasztja tudok szerezni ebben,
Tudom ott jártomban és nála száltomban ugy lát bötsületesben.
- 15 5. Engemet Mihálynak az kik rá találnek hinak most Zetelakán,
Mint ez Historia elei mutattya az versfejek tajekán,
Vagy az Oroszhegyit kérdezd és meg-találsz az nagy Küköllő partyán.

27.

INTES

Vagy edgynehány Versetske az Vevő Személyekhez

1. Járuly ide mostan ki az újsagokban,
Gyönyörködik szived, afféle dolgokban,
Mert tenéked irták, hogy ezt múltatodban
El-olvasván, hasznát meg-tudod azonban.
- 5 2. Hiszem jobb illy dolgon tölteni idődet,
Hogy nem mint száradon tsapdosni az legyet,
Vagy másban egyébben fárasztani az testet,
Melly meg-háborittya az szivet és lelket.
- 10 3. Ez Könyv hasznát penig ugy vehed eszedben,
Az sik mezön járnod edgy iszonyu szélben,
Vagy ott mulatoznod nagy rút fergetegben,
Es meg-lotsosulván edgy zápor esöben.
- 15 4. Jó akaró Uram hát ez Könyvet meg-vedd,
Ha az szép újságra vagyon ugyan kedved,
Ha által-olvasod tudom meg-szereted,
Hasznát Fenyő-fának meg-mutattya néked:

13 Zetelekán

AZ MAGYAROKNAK 1657 ESZTENDŐBELI POGÁNY TATÁROKTOL
VALÓ SZOMORU EL RABOLTATÁSOKROL IRT SIRALMAS VERSEK

1. Oh mily keseredet szegény Erdély Ország,
Mely messze tavozot tőled az vigasságh!
Vann mind szélyyel benned sok jaj, szomorúság,
Tsak még ne találna nagyob nyomoruság.
- 5 2. Razd le 's rollad hánd le szines ruhaidat,
Kikkel ékesgetted nemes fiaidat,
Ted félre bátor most minden musikádat,
Keszítsed sirásra inkább te magadat.
- 10 3. Országok szama közt mert te is ki valál,
Meddig nepeidben illy nagy kárt nem vallál,
De szep lakoidtol, jaj, mint meg fosztatál,
Melly nagy pusztulásra s- siralomra jútál.
- 15 4. Sok vitézlő neppel szinte tellyes valál,
Mert más országokat majd fellyül haladál,
Az szép bekessegeben nyugodni nem tudál,
De, jaj, véletlenül mint meg aláztatal.
- 20 5. Zokogással irom rolad verseimet,
Mellyel ejjel nappal töröm en szivemet,
Nem türhetém tovább hogy le ne irnám ezt,
Mint szerentse hozá rad ez veszedelmet.
6. Hol vadnak most mar sok hadi szerszamaid,
Kikkel tündöklöttek mint pavák vitéqid?
Hova maradtanak sok lövő szerszámid,
Kikkel rakvak voltak sok helyen bástyáid?
- 25 7. Emellől seregid hova maradtanak,
Nagyságos nemzetes hived hol vadnak?
Kik okosságokkal teged igazgattak,
A pogány tatártol rabságra hajtattak.
- 30 8. Gyalogság, seregid vallyon s-hova löttek,
Kik mint kékk galambok ugjan tündöklöttek?
Mezei hadaid hartzonn mind el vesztek,
Ha kik meg marattak, rabsagra vitettek.
- 35 9. Jeles lovas serged hova maradt tülled,
Melly nagy sok zaszlokkal mene ki belölled,
Sok vitézlő hagynagy hová lett mellöled,
Hol vann ezek felett Kemény János, hived?

1 II Oh mely 13 II szinten 19 II türhetöm 21 II szerszamid

10. Majd mind oda vagjon az szegény székellység,
Aki az orszagnak volt nagyobb erősség,
Rabsagra hajtotta az pogány ellenség,
40 Szabadítsd meg őket, óh menyei Felső!
11. Jo Magyar országnak vitézlő nepei,
Kik Erdély országnak voltanak oltalmi,
Jaj mint rabbá ejte tatárok seregi,
Sokat leis vagott fegyvereknek éli.
- 45 12. Hol az varmegyéknek tündöklő serege,
Ki fejedelmünknek volt gyönyörüsége,
Ez kis magyarsagnak nemes erőssége,
Sok szegény anyaknak lön nagy epedsége?
13. Artatlan életben fel serdült szep ifják,
50 Testi bujaságtól kik meg tisztak voltak,
Kik többekkel együtt taborba indultak,
Oh melly számtalanonn rabsagra jutottak.
14. Le esek zaszlojok, tzimerek, lobogok,
Hol vannak alolla vdvari gyalogok?
55 Mind el vesztettek az idegen országok,
Olyak löttek, mikent pasztor nélkül juhok.
15. Immar kihez bizzál? Vitézlő neped nints,
Oda lön belölled sok szép fegyver es kints,
Lakosid kezeinn tsügg az sok vas bilints,
60 Nyíjjál szegényekre, ó menyei kilints!
16. Falukonn az vtza mar tsak jaj szoval tseng,
Varasok vtzaja keserves jajjal zeng,
Meg szünt az trombita, az musika sem peng,
Vri palotákis sok jaj, jaj szotol reng.
- 65 17. Ki sirattya fiat, s- azzal kedves tarsát,
Kivel házassagra egybe adta magát,
Sok szegény anyaknak haljad jajgatását,
Keserves anyaknak fiokert sirását.
18. Sirhattok, oh atyák, szép fiaitokonn,
70 Sirhattok, ti anyak, kedves magzattokon,
Kiket hordoztatok két karjaitokonn,
Miként hurtzoltatnak pogany országokon.
19. Tekintetes nemes nagysagos vri nép,
Kiknek ő magzati olyyak, mint angyal kép,
75 Rabbá esetekenn hol volna sziv oly ép,
Mellyet szörnyü bánat s- keserüség nem tep.

20. Sok apro tsemetek mint sirnak atyokonn,
Nemellyek zokognak szerelmes bátyokonn,
Nemelyek ohajtnak kedves rokonokonn,
80 Nemelyek bankodnak vitéz baratyokonn.
21. Viraghoz hasonlo szept jfjui sereg,
Ki szerelmes atyann s- ki batyán kesereg,
Kit az keserűség gyötör, miként vass szeg,
Etke s- itala is, mint keserű mereg.
- 85 22. Oh mely keseredett, s- epedt szívü anyak,
Kiknek sirásokat mind valakik hallyak,
Nintsenek olly kemény szivek, kik nem szánjak,
Nagy epetsegeket kik fiokert hallyák.
23. Arvasagra maradt sok apro magzatok,
90 Olaj-fa mogjára ki bimbozott agok,
Sirhat rajtatokis keserves anyátok,
Hogy kis-korotokban arván maradtatok.
24. Hirrel névvel fenylő s- tündöklő magyarság,
Kit illy alnoksággal tsalt meg az kozákság,
95 Es állott elődben az pogany tatárság,
El állott mellölled az két Oláh Ország.
25. Hatul az nyakadon vagyon az lengyelség,
Elötted peniglen az pogany ellenség,
Oltalmúl előttd köz árok erősség,
100 Szand meg szegényeket, óh isteni felseg.
26. Miként vitéz Hector Troja varassáért,
Nem szant vitéziért ki ontani sok vert,
Ugy az szegeny magyar kedves hazájáért,
Hiven vitézkedett hiriért, s- nevéért.
- 105 27. Szegeny magyarok már ugyan el faradtak,
A pogány tatarral addig vagdalkoztak,
Sok pogany fejeket földre le hullattak,
Közzüllök is sokann vitézül meg holtak.
28. Nints már szegenyekben tovább az tehetség,
110 Mert szamtalan rajtok az pogány ellenség,
Nintsen egy felöllis segítség, reménység,
Testeket el fogta faratság s nagy ehség.
29. Fegjvernek élitöl akik meg maradtak,
Es rejtekhelyekre el nem szaladhattak,
115 Vrat az köz rendtül ki nem választottak,
Egjütt, mint az barmot, rabságra hajtottak.

114 I [Előbb csak:] rejtekre [A helyek beszúrva.]

30. Hires Kemény János Kornis Ferentz vrral,
Nemes Torma Mihály Karolyi Miháljal,
Nemzetes Beldi Pál Domokos Tamassal,
120 Vitéz Toldi Miklos Ferentzi Istvannal.
31. Nemzetes Nagy Tamas Mikola Sigmondal,
Es Szilvási Matyás Sebesi Miklossal,
Apaffi Boldisar Apaffi Mihállyal,
Királyfalvi Gáspár Ajtoni Istvannal.
- 125 32. Vitéz Huszár Péter Földvári Ferentzel,
Nemes Ispan Miklos nemzetes Vas Györggjel,
Torotzkai Ferentz Karolyi Gergeljel,
Nemes Stépán Ferentz Fekete Péterrel.
- 130 33. Kontz Pál és Kontz András Kassai Miklossal,
Es Szalantzi Gábor Bartsai Andrással,
Nemes Nagj Boldisár Cserenyi Miklossal,
Vitéz Soghar Istvan Ladanji Istvánnal.
34. Nemes Vitéz Gábor hiv Sarkutzi Györggjel,
Boldvai Gergelly a Bodaki Imrevel,
135 Vitéz Horvath György az Csiszár Gergelljel,
Hoszu-telki Phlistik az több nemességel.
35. Ezek és töbe~~ek~~is, sok vitéz hagynagyok,
Kiket le nem vagott a poganyok kardjok,
Meddig el nem fáradt hartzolasban karjok,
140 Le vagott sok pogánt vitéz modra kargjok.
36. Ezek voltanak am Erdélynek oszlopi,
Az ellenség ellen öriző bastyai,
Szomoru hazanknak hiv oltalmazoi,
A pogany tatarnak de lönek rabjai.
- 145 37. Ezenn kívül penig szamtalan nemzetség,
Es azokkal együtt lovas, gjalog köség,
A kik utánn vagyon nagy sok keserűség,
Atyoktól, anyoktól siralmas epeség.
- 150 38. A kik az rabságtól el szabadulhattak,
Mellyben meg kötözve erőssen tartattak,
Mint juhok erdőben akkeppen bujdostak,
Edes hazájokban amig haza juttak.
- 155 39. Nagyságos nemzetes sok vri fő rendek,
Kiknek itt honyokban frissen volt ebedek,
Nints ott szegenyeknek egyéb eledelek,
Lo husra szorultak mind fő s- mind köz rendek.

128 I [Előbb:] Tépán 137 I töbekekis

40. A kötözés miatt testek mind el romlott,
Mellyet sok veressel a pogany ugj taglott,
A nagj éhség miatt szinek el hervadott,
160 Mert szemek sok napig kényeret nem látott.
41. Szand meg szegenyeket, szent Jehova Isten,
Atyák ohajtása hassonn fel elődben,
Anyák *epesige* jusson az egekben,
Szabadítsd meg oket szent fiad neviben.
- 165 42. Rollad verseimet mar tovább nem irom.
Tsak Isten kegyelmét szegenyekre várom,
Szabadítsa oket fiáért, kívánom,
Kit nekemis agjon szemeimmel látnom.
- 170 43. Az ezer és hát száz s- ötven het esztendő
Erdelly orszaganak lön szomoru idő,
Szegeny nemzetünknek rabsaggal fizető,
Sok özvegj anyaknak sziveket epesztő.

163 I Anyák ohajtása II [A főszövegben.] 165 II versimet tova mar nem 169 I hat II es ötven hat

1630—1660

[BRUNTZIK TÓBIÁSNAK LELKI GYÖTRELMÉRŐL VALÓ
VALLÁS-TÉTELE]

1. Bruntzik Tobiásnak, most harmintzadosnak,
Galgoczon lakosnak, hittől el-szakattnak,
Rut apostátának, Plutó predájának
Lelki gyötrelme ez, s' eötse is Judásnak.
- 5 2. Tudjátok, ki voltam, hogy Szeredben laktam,
Es ott nagy kevélyen magam rá tartottam,
Rá tartottam, mivel püspökségben bízam,
Kevélyen, pompásson és predikállottam.
3. Ime mostan immár én gonoszságimnak,
10 Erzem büntetésit rut álnokságimnak,
Mert lelkem fájdalmi rágnak és kinoznak,
Ejjel nappal engem nyugodni sem hagynak.
4. Hittül szakadásom soknak botránkozást
Szerzett a' gyengéknak kétséget, hanyatlást,
15 Mivel én indítotték igasság tagadást,
S' a' helyében hozám a' rut bálványozást.
5. Én Gergely komámmal és Pintér Mártonnal
Szeredi tömlötzbzen lántz, békó, vasakkal,
Nem a' szent irásnak szép igasságival,
20 Erővel hajtottam vallásra mást s' vassal.
6. Maga igen tudtam, mert gyakran hallottam,
Söt szép végezését országnak olvastam,
Hogy a' három vallás megállyon, jól tudtam,
Egyaránt jaj, azont én meg nem tartottam.
- 25 7. Ha kérded, olvasó, mi vitt erre engem,
Megfelelek néked: az én kevélységem,
Magam nem betsülém meg, se püspökségem,
Vallom, nem tagadom embertelenségem.

27 [Előbb:] püspökségben

- 30 8. Nyilván vallom mostan tudatlanságomat,
Gonosz tanátsomat, nagy dagáltságomat,
En számárságomat, rozsz pásztorságomat,
Mint hagyám aklyomat farkasnak s' nyájamat.
- 35 9. Menék a' vásárra, elszökém Kassára,
Megjövék nagy kárra, lelkem fájdalmára,
Luciper javára állék kormányyára,
Indulok pokolra, Judásnak úttjára.
- 40 10. Harmintzadosságra Galgoczon a' vámra,
Vámos hid utjára ló, ökör dézmára,
Allék fukarságra, fosztó contrabontra,
Püspökség így jára, s' kapék harmintzadra.
11. Régenten a' vámról, mint a' Szent Máthérol
Emlékezet vagyon, bizonyság dolgárol,
Christus fukarságról hivta el a' vámról,
Báránybol farkassá levék torkosságbol.
- 45 12. Kiállék és hitem tevém a' tsatára,
De rozsz levék gátra, résen megállásra,
Hogy biza Bruntzikra, számár Tobiasra,
Szered, Semthe, Galgotz mert gyászra fordula:
- 50 13. Tudom számadásra, pokolnak kinnyára
Jutok nagy sirásra, ördög rabságára,
Tartom lelkem kinra megvetett ágyára,
Kigyok marására, kénköves tavára.
- 55 14. Mert esküvém vala a' szent bibliára
És ama' szent tisztre, predikátorságra,
De nem hamis gonosz hormintzadosságra,
Szegénynek, árvának nyomorítására.
- 60 15. Nem menti meg lelkem kárhozattul éltem,
Sem ur, fejedelem, nem leszsz ott érdemem,
Istentül azt nyertem, pokolra vettetem,
Testi s' lelki kinban forog szegény fejem.
16. Jobb lett volna nekünk tüz-lángba vettelnünk,
Itt halált szenvednünk, hitünkért öletnünk,
Nyájunkért szenvednünk, mint pásztor letennünk,
Vérig vitézkednünk, s' koronánk elnyernünk.
- 65 17. Hogy sem életünket e' világi jókért,
Örök gyalázatért, rut hir-név hallásért
Elrontánk s' motskolánk hivek romlásáért,
Szered, Sempte, Galgocz mivel ránk vét azért.

18. Bátor Kassa árka, Hernád vize árja,
 70 Bátor a' sok vadnak nyílt volna fel torka
 En reám Brunczikra, mert ime pokolra
 Szorulék, jutok is örök kárhozatra.
19. Eltünkben melly vallást sokszor szidalmaztunk,
 Átkot rá mondottunk, lelkünk hozzá tódtuk,
 75 Bálványnak mondottunk, hamisnak tartottunk,
 Most arra állottunk, átkozottul jártunk.
20. Jaj nekem Bruntziknak, jaj Gergely contrámnak,
 Rosz Pintér társunknak, mert a' mi kinunknak
 Soha vége nem lesz, mint *titulusinknak*,
 80 Férgeink ujulnak kívül s' belől marnak.
21. Jaj nekem Bruncziknak, kis tsemetéimnek,
 Jaj Gergely contrámnak s' ő maradékának,
 Jaj Pintér Mártonnak és ő tselédinek,
 Száz idő forgásban kiknek nem lesz hírek.
- 85 22. Ezt jövendőlkem: jaj, jaj mi fejünknek,
 Gyalázat, otsmányság bére gyermekinknek,
 Mi hitves társaink részesi ezeknek,
 Ezt hozá hit szegés mi nemzetségünknek.
23. Errül mondá Urunk, ha botránkozása
 90 Lesz tántorodása, egy kisednek kára,
 A' ki annak oka, el kell kárhoznia,
 Mi béres pásztorok, hogy ne mennénk kinra.
24. Jaj nekünk, hidgyétek, kik minket ésmértek,
 Mert pokolra megyünk, mondhatjuk tinéktek,
 95 Erzem is magamban, kirül vallást tesztek,
 Nem álmod beszélek, igaznak hidgyétek.
25. Minket füstölöink, sos viznek ereje,
 Sem szentek érdeme, sem papok levele,
 Képek tisztelete, butsu járó neme
 100 Nem segíthet soha, lelkünk próba erre.
26. De a' kik igazán Kristus érdemében
 Biznak idvességes drága érdemében,
 Idvezülnek, de mi részesek e' kintsben
 Soha nem lehetünk, mert biztunk szentekben.
- 105 27. Bruntziknak pokolban lesz örökén jajja,
 Komájával maga mostan nyilván vallya,
 Pintér is ugyan azt maga felől mondja,
 Ezeknek utjoktól kiki magát ójja.

79 Titulusnak 82 <k>contrámnak 96 <m>beszélek

- 110 28. A' ki látja s' hallya Sempte, Galgocz-vára,
Ezeknek templomi Bruntzik Tóbiásra,
Gergelyre és amaz rosz Pintér Mártonra
Kialthatja nyilván, Isten átka szállja.
- 115 29. E' sorsa mindenkor hittül szakattaknak,
Soha tsendességek nem leszen azoknak,
Tisztességes hírek nyilván mind elmulnak,
Hanem testi s' lelki kinnyaik ujjulnak.
- 120 30. Nem tudom, mint adnak számot az nagy-Urnak,
Ha kérdi azoknak lelkeik hol vadnak,
Kik pásztorságoknak tisztiben kimultak,
S' éltekben nagy sokan bennünk botránkoztak.
31. Semmiként ott nékünk nem lehet mentségünk,
Mivel álnokságot mi tsak tselekedtünk,
Tisztünkre igazán gondot nem viseltünk,
Nem viseltünk, igaz hitünköl ki estünk.
- 125 32. Semptei, szeredi hiveknek temploma,
Galgocz városának szép s' hires lakosa,
Látom, hogy miattunk már gyászra fordula,
Melly keserves sorsnak én vagyok fő oka.
- 130 33. Tudom, sok zokogást, Istenhez kiáltást,
Ezer fohászzkodást tesznek fel óhajást,
Mert szerzénk a' hitben való tántorodást,
S' Bálnak készítettünk a' helyében szállást.
- 135 34. Bizonságot teszek, mig döggé nem leszek,
Nem vagyok most részeg, igazán beszélek,
Hogy nagy rettegések, lelkemben sértések,
Vagynak tsipdezések, s' Plutóje is leszek.
- 140 35. Ezer esztendőben hat-száz s' három tizben,
Harmintzados tisztben lelki gyötrelemben,
Boldog-Aszszony napján hogy vásár Szeredben
Esék, ott létemben szerzettem versekben.

30.

[PRÉPOSTVÁRY ZSIGMOND VÉDELMERE ÍRT VÁLASZ]

1. Sem ízi, sem búzi czibertes versednek,
Apró szégyenkéi másádnak nyersednek,
Megsúlyosodtanak ikrái versednek,
Hézagos helye van czafrangos versednek.

121 (leszen) lehet 125 templomi

- 5 2. Irtás kellett volna Parnassus hegyének,
És megöblögetés músádnak begyének,
Had szedhetett volna több zajdát mellyének,
Kivel használhatna csélcsapos helyének.
- 10 3. Gazból iparkodjál, ám sülve vár az zúz,
Magad kettyenfity vagy, versed is gézengúz,
Talám véled vala, hogy te légy kalaúz,
És hir név tornyában kéznél fogva felhúz.
- 15 4. Mohón okadozol Praepostvári ellen,
Nagy méltóságában piszkálál szertelen,
Mely dologért neved por és embertelen,
Besikárlád orczád rosz hirrel szertelen.
- 20 5. Ország eleiben támosztom én azt most,
Praepostvári Sigmond hogy mind prae és mind post,
Prae ő az jókban s az roszban penig post,
De poetánk torkán sült volt patvari rost.
6. Nyilván való dolog, a mit mostan mondék,
Szent András havában megbizonyosodék,
Erdély s Magyarország hogy felháborodék,
Töle az uraknak jó tanács adódék.
- 25 7. Drágalátos jókban szüntelen forgódik,
Galádul te nyelved, poeta, morgódik,
Az arany békesség tüle óhajtatik,
Hervasztó villongás szivből utáltatik.
- 30 8. Soha pártos nem volt Praepostvári Sigmond,
Minden keresztyén nép ú róla csak jót mond,
Gyakorta ment véghez ú enyette sok gond,
Hazugság czégerét hát poeta bevond.
- 35 9. Záloga lelkének az keresztyén élet,
Virágzik nála az isteni tisztelet,
Az szent kegyességnek zöldelteti jelét,
Az menyországnak már elnyerte itt felét.
- 40 10. Értelmével feljül haladta Scipiót,
Nem táplál kebelében mérges scoriót,
Alphonsusként országunknak sőt kíván jót,
Az pártosokkal sem eszik kenyért és sőt.
11. Nagyságos úr lévén, buzog szelidséggel,
Mint vitéz Ulysses teljes bölcsességgel,
Tanács adásában ú nem Achitophel,
Álhatatlan embert bizonynyal nem kedvel.

- 45 12. Tiszta szent erkölcsű Jósiás életű,
Kegyes természetű, elégséges kincsű,
És az kék egekben már megnyertes drincsfű,
Udvara árváknak es felnyilt kelincsfű.
- 50 13. Éles tanácsával Chusait feléri,
Achimást, Jonatát dolgában követi,
Az szent békességet szüntelenül kéri,
Minden reménségét istenében veti.
- 55 14. Lássad, magyar nemzet, csudaszép virtusit,
Praepostvári urnak lelki triumphusit,
Hazájához való buzgó nagy szerelmit,
Békesség szerzésben istenes értelmit.
- 60 15. Tehetsége szerint azon igyekezik,
Jó példát mutasson mindennek, kik nézik,
Ország inségéről gyakran emlékezik,
És fájdalmas ügyén ugyan verítezik.
16. Végiglen megmaradt ország hűségében,
Gyönyörködik ű az boldog békességben,
Magyar nemzet előtt vagyon kedvességben,
Szép hírneve vagyon böcsületességben.
- 65 17. Istenfélő főúr Praepostvári Sigmond,
Ocsmány ű előtte az cselelendi bolond,
Imide-amoda czéljában nem csapong,
Isteni félelem udvarában zeng-bong.
- 70 18. Tós, magos, gyökeres magyarországi úr,
Ellenünk practikát soha össze nem gyúr,
Békesség paisán sem álrést ű nem fúr,
Sőt az békességre olyan mint pengő húr.
- 75 19. Ellenzi mindenkor az háboruságot,
Bánja, ha az magyar lát nyomorúságot,
Forgolódásában mutat igazságot,
Fejedelmünk előtt nyert nagy méltóságot.
- 80 20. Zászlós urak, ennek az fű zászlós úrnak,
Járjátok utát Praepostvári Sigmondnak,
Felőle magyarok széllal áldást mondnak,
Nem szánta sok baját ezerféle gondnak.
21. Illendő buzgóvan árvákért fáradoz,
Eggyesség szerzésre lelkében áradoz,
Igaz követséget hűségesen hordoz,
Éjjel-nappal annak pályáján izzadoz.

- 85 22. Gerjede s gyuladoz ország oltalmában,
Pártoló sáskákkal nem falt egy almában,
Akart megmaradni Isten árnyékában,
Végre hogy lakhassék égnek hajlékában.
23. Alélkodás ítet meg nem környékezte,
90 Sulyos s bajos dolgát hiven elvégezte,
Vérontó kútfejet keze berekeszte,
Ugy hűségnek tollát fejében szegezte.
24. Zugolódás nem volt kebelében zárva,
Segítségért hozzá járul szűkült árva,
95 És felemeltetik békességnek szarva,
Az rongyos is leszen köntösben takarva.
25. Hazánk ily hűv fiát az ki rágalmazza,
Fergetektül Isten azt nem oltalmazza,
És csalárd világnak féltetteti vázza,
100 Gyalázat gödrében nyakra-fűre rázza.
26. Áldott keresztyén úr, kegyes patronusom,
Praepostvári Sigmond, nemes Moecenasom,
Nagyságodat velem áldja minden társom,
Mert tudományomban nekem is vagy sorsom.
- 105 27. Zebaoth istennek java házadra fűtt,
Fejrede áradoz az mennyei szent kút,
Melyből nem meríthet az, ki ocsmány és rút,
De tégedet vezérl az idvösséges út.
28. Az Magyarországhban jeles oszlop te vagy,
110 Úri méltóságod jó hirrel, névvel nagy,
Békességszerzők közt lól szintén fűhadnagy,
Istenes dolgokban semmit hátra se hagyj.
29. Fénlik dícsíreted mint ég boltásán nap,
Jesus Christus őrződ, amaz igaz nagy pap,
115 Habok örvényéből szent kezével kikap,
Semmi rosz ártalom te hozzád nem harap.
30. Igazgatott téged teljes Szent háromság,
Jártodban, költödben nem ért nyomorúság,
Szolgáltatótt ettül neked mennyből jószág,
120 Övé földön-mennyen birtokos uraság.
31. Az Istennek nyelvünk hosannát mondjanak,
Már allelujával mind hangicsáljanak,
.....
Meghozá közinkben s azért tapsoljanak.

- ¹²⁵ 32. Az ezerhatszázharminczegy esztendőben
Irtam ezt az bőjtnék második hetében,
Egy kis városban, Erdődallya Béltekben,
Szivemben hogy volnék vig örvendezésben.

31.

CANTIO APOLOGICA MAGNIFICI DOMINI STEPHANI CZYAKI

in emissum contra se pasquillum

1. Segiütsegül Vram, cziak tegedet hilak,
Kit az kereztienek tiztelnek s imadnak,
Minden szükségükben hozzád folyamodnak,
Legi oltalmazoia en igassagomnak.
- ⁵ 2. Te read egiedül en az bozzu allast
Biztam, hogy megh büntesd ezt az alnok halaszt,
Most lepet vdvarban, holót az gyalazast
Veteknek sem tartia ember ragalmazast.
- ¹⁰ 3. Én nemzettem keözzül nem volt egi arulo,
Attiámis hazamban io strasa eor allo,
Mikor kevantatott volt io peldatado,
Hat engem sem illet ott gyalazatos szo.
- ¹⁵ 4. Pluto scholaiabol te most hogi ki leptel,
Nem hoztal kiczin lebe egyebet epenel,
Szüüünk haborgato keserves meregnel,
Kiuel ily nemzetes nagi vrat veztenel.
- ²⁰ 5. Ha Isten valasztia az feyedelmeket,
Papokis tanitnak erre benneteket,
Tizteleti meltok s' megh bucziuilljük eoket,
Te hogi igi gyalazod, karhozatos vetek.
6. Azt mondod, hogi, latra voltam en vramnak,
Igaz hú szolgália voltam s' vagiok annak,
Hazucz aruloul, noha arulonak
Mondasz engem lenni s' eo aruloanak.
- ²⁵ 7. Nagi vr vagiok, voltam s' leszekis mind addig,
Migh Isten akaria, talan megh tart vegigh,
Hazamnak zolgaliak eletem fottaigh,
Az en aszszonnyomnak miben tudok s' illik.

3 szükségünkben hozzád folytamodnak 4 oltalmoia [!] 10 [Előbb:] or allo 18
Pappis 19 bucziuillőek 23 arulnak 24 engem(et) 26 tala

8. Vgi vagion, sok ioual volt, azt nem tagadom,
 30 Még erdemletteis talam szolgálatom,
 De ha latra voltam, utólsó oramon
 Megh büntessen Isten, azt eo rea bizom.
9. Sok aldasi *keözet* az Isten engemet
 Elmeuelis ollyal lattodt es szerettet,
 35 Az lovazok keozzul eleb lessek hidgied,
 Megh erdemlek talam lovaz mesterseget.
10. Cziak arrais tudom, hoga te tudatlan vagi,
 Ha lovassagra iuccz, kezemben ugi akadgi,
 Megh tanitlak mibeöl all az kalan mazzagh,
 40 Gane szarasztani abrakot milyent adgi.
11. Hoga ha koczissagra iutna az en úgiem,
 Kiteöll az Vr Isten megh otalmaz engem,
 Rudas mestersegben lenne maradasom,
 Abbannis elhidgied mert vagion io modom.
- 45 12. Akarz azert talam folleitarom lenni?
 Megh tanitlak, mint kel ostor *hegyet* fonni,
 Lözert oldaladon hinnet kel viselni,
 Gyeples lonak mint kell füleit megh merni. [?]
13. Kotyodol en ream, te neked ugi teccik,
 50 Hoga mar engem gyalasz, de azt el nem hizzik,
 Ismer Erdely orszagh, ezenteöl megh teccik,
 Ki volt haza fia, s' kiteöl puztitatik.
14. Igienest akarom kengielemet nyomni,
 Igazan akarok hazamnak szolgálni,
 55 Vram feidelmem elis fogia hinni,
 Hiü szolgálatomat mikor fogia latni.
15. Ennekem iol teccik az vduarbirosag,
 Mint hoga beöiteös vagiok, itt vadnak szép vizak,
 Zep kecziege vagyon, io boris es harcziak,
 60 Az ki te eleötted, hizem, igen vyság.
16. Nem azert lakom itt, hoga arulo volnek
 Vagi hoga feidelmem ellen practicalnek
 Hazam romlasara hoga mit inditanék,
 Nemzetem, iol tudom, aszal gyalazodnék
- 65 17. Elegh nagi latorsagh teölled kikeken kapsz
 Engemet meltatlan arulonak vadolsz,
 Iteletkor azert az Christus meg atkoz,
 Mesteredhez mikor iutandasz Plutohoz.

30 erdemletis 33 keözeti 40 mi ent 46 heztet 64 tudo<t> [?]m 65 kikek 66 [Elöbb:]
 vadasz

18. Kevanhatnek gonoszt, de nem illik hozzam,
 70 Mert vr vagiok, s tudod, nagi vr volt az attiam,
 Talam az Vr Isten boczattot igi ream,
 Szent Daudid eleöttem vagyon lam szep peldam.
19. En nem irok teöbet, nemis karhozatalak,
 Nem aranzom hasznat az moczykolódsnak,
 75 Gyalazad magadot, mert en nem gyalazlak,
 Nem itellek teged hoszszam haszúnlonak.
20. Latom, tucci deakul, tudot amaz peldat,
 Meg gyozzed am bator azért rusniasagat,
 Nem kerülhetted el büzyt es mocziokiát,
 80 Ne kerely hat teöbbit, ertem az igazat.

32.

CANTIO NOVA PALATINI

1. Nem regen keuelien groff ur Eszterhas,
 Erdeljre -s- vesztere mint lator daras
 Vigan megien sok neppel, az vndok sok louász
 Feyedelemseget titkon horgász.
- 5 2. De mikor mégh iokor az eszes Pallás
 Eö teölle mas rendre amaz ereos inás
 El haylana, hirtelen rea nagi ver ontas
 Szalla feyere rut szegyen vallas,
 Ohaytas, rut siras.
- 10 3. Jertek el szegennel vissza, vitezek,
 Nem leszen itt keönnyen, az mint remenlem,
 Giermekek czak, azt tuttuk, mind az erdelijek,
 Rauaszszaghoz semmit nem ertnek.
- 15 4. Azt tuttuk, hoga talan baglyok mind ezek,
 Tartani, neuelni nemis tud feszkek
 Illy repüleö solymokot, melljeket most nezek,
 Almelkoduan szemlelek, megh terek,
 Sietek -s- veszteglek.
- 20 5. Nepemnek -s- hiremnek gialazattiaara,
 Jstennek, hiueknek boszszusagara,
 Czaszaromnak -s- erseknek bolond tanaczara,
 Rut szegien vallasara,

71 boczattod 74 m<y>oczykoldasnak 76 haszúnlonak 79 büzy
 12 az

6. Lelkémnek -s- feyemnek nagi romlasara,
 Az testnek, hir newnek kiuansagara
 25 Jay, bar soha eltemben ne jechettem volna
 Az szep Kassa varassa hatarara,
 Jly bura, atokra -s- romlasra.
7. Zaszloy, vitezim, kiket hoztam volt,
 Törökre boczatny kiket szantam vot,
 30 Az Tiszaba iob resze mind bele loczogot,
 Remenitelen igen el hulot.
8. Halaltul -s- Tiszatul meli megh maradot,
 Arokra -s- megh masra ismet akadot,
 Zoliomy keörmey miat mind megh szaggattatot,
 35 Iauaitul megh fosztattatot,
 Ili dolgot ki latot -s- ki hallot.
9. Nem czoda, ily sorsa hazanknak iuta,
 Istenek ostora nepemre szalla,
 Czoda bizoni, hogi egis bennünk megh marada,
 40 Orszagunkban hogi be iuthata.
10. Mj nem tet tinektek kárt Erdeli orszagh,
 Nem teöle -s- belöle ment ki ez rutsagh,
 Mert eö nalok nem kedues ez ili haborusagh,
 Keöl eö keöztök ez egi iamborsagh.
- 45 11. Czepregben nem regen küleömben iarek,
 Felesen dühössen reayok rohanek,
 Ot kedvemre mint farkas bennek ugi niargallek,
 Artatlan uert sokakat ontek.
12. Mint rostat akkoron senkit nem szanek,
 50 Feles deögh, sok eördeögh mert velem banek,
 Keresztisegh vereben ot kedvemre uszek,
 Nem uala ot, az kitül felnek,
 Mint iarek, but lelek, keresem -s- megh nierem.
13. Nezd azert Czepregert boszszuyat alla,
 Ereössen az Isten raytunk meg torla,
 55 Vri meltosagomat mert porban takara,
 Gialazatra hiremet hozá.
14. Az hamis Forgaczis regen igi iart volt,
 Az lo hus mint tyuk hus kedues etek volt,
 60 Füge gianant az czipke io olasz gyúmeolez volt,
 Hauas odalba mikor szorult volt,
 Ily dolgot ki latot -s- ki hallot.

26 <h>va<t>rassa [A v h-ból, az r t-ből javítva.] 27 [Az atokra szóban az r más betűből javítva.] 41 [Javítgatás miatt nem vehető ki tisztán az eredeti. Talán:] nem vetet 43 e<ü>ö 44 iam <borsagh> borsagh 53 [Előbb:] megh nierem -s- keresem [A másoló a szavak fölé írt számokkal utalt a végleges sorrendre.]

15. Hirt mondok -s- tanitok mindent eltemben,
Hogi senki ne mennyen tiszt keresesre,
65 Ne siessen Erdelyben feyedelemsgre,
Mert be nem ülhet ott szekben,
Úlesben -s- lepesben az szekben.

33.

EDGY NÉMINÉMEŰ HELVETICA VALLÁSBAN LÉVEŐ
KEÖREÖSZTÉNY LEÖLKI PÁSZTORNAK PANASZA ÉS
YEÖVENDEÖLÉSE AZ ECCLESIÁNAK

1. Jehova Istene, panaszszát népednek
Halgasd megh, à mit mond kisdéd seregednek,
Tekéncsd megh ereyét benneünk az edgy hitnek,
S' ne bátor érdemét cselekedeteünknek.
- 5 2. Reménségeünk kiveül talála ostorod,
Elleneünk fordula kemény ereöss karod,
Mint Siloë tornya talám aszt akarod,
Nyakunkban romollyon, s' neme les ott karod?
- 10 3. Jelencsd megh, Jehova, most akaratodat,
Hogy hová fordittod eszt à kis bárkádát,
Deöbreöczeny szegény leölki pásztoridat,
Várodi s' pataki akademiádot.
- 15 4. Nijlván aszt akarod, hogy ez kis aklodnak
Ugy szakadgyon vége mint edgy Bél bálvannak,
Parázna Jezabél sok prophétáinak,
Illyés keze miátt kik igen romlának.
- 20 5. Mi nem aszt fogadád edgyeütt szent Mátthéval,
Hogy eleöbb el fodgyon bárkád ez világhnál,
De mayd alégh hogy ha az Dágon bálvással,
Eleöbb ideigh tart viz mosta Rénánál.
6. Kemény itiletod nagy ereöss funttyában,
Mint régen az sidok Babyioniában,
Avagy Syriának nagy ereöss foghsághban
Vettéteünk Vulcanus égeö fazokában.
- 25 7. De talám csak probálsz, Jehova, benneünket,
Feöl nem tettetted szintén utolso czélunkat?
Noha proba alá vetéd az cseheket,
Feöldigh le gyalázád hireket s' neveket.

65 [Az *Erdelyben* szó vége javítgatás miatt nem vehető ki tisztán.] 67 [az *szekben* más színű tintával beírva.]

13-16 [A sorok rendje előbb: 14, 15, 13, 16.] 17 Mátthával

- 30 8. Eörvendezik vala sziveünk Friderinknek,
Aszt tudánk, csillaga légyen az cseheknek,
Bethlen fenyves napya az erdelieknek,
Azomban rontoi leönek my hiteünknek.
9. Eleiteül foghva sokat forgolodánk,
Az pápista csonton mind addigh rágodánk,
35 El fogyatny méghis semmiként nem tudánk,
Minden haszon nélkeül fogunkat váslatánk.
10. Lehetetlen jmmár, bátor agyarkodgyunk,
Kálvinista, Luther, hogy my szaporodgyunk,
40 Az mint látom, naprul napra mind el fogyunk,
Noha az mint lehet, gyakran iparkodunk.
11. Veszedelmes hireünk ieöve nem régénis,
Svecus hogy el futott, à megh iett canis,
Mennij kárunk esék Magdeburgumbanis,
Romla ecclesiánk imittis s' amottis.
- 45 12. Az példa beszedben aszt szokták mondany,
Hogy ha ki másoknak árkot akar ásny,
Maga nyaka szakad belé, el keöll hinny,
Az pápista néppel nem keöll hát jádczany.
13. Keörmeös ebnek valo futny sima jégen,
50 Sas ellen bagolynak tusakodny szegyen,
Csehek esetibeül nem tanulánk régen,
Mindeneknek példa Magdeburgum légyen.
14. Hizelkedö ideö és álnok szerencse,
Véghre talám mijs ugy járunk, mint az cseh,
55 Kiteül vallásunkat Jehova megh mentcse,
De bolond elménket nincsen, à ki intcse.
15. Jm, mennij nagy urak, ereöss jstápyaink,
Kikben helyhesztetve vala â my hiteünk,
60 Semmiben mulának minden practikáink,
Nemis tudgyuk, hová lének feyedelmink.
16. Aszt mondhatom, mint edgy malom keö az vizben,
Hamar alá mégyen akar mely mélységben,
Bethlenis ugy szálla ama nagy eörvénben,
Pluto sáros, beüdeös, égeö kebelében.
- 65 17. Régi cseh országhi nagy hatalmas urak,
Sebessen reöpeülleö mint edgy friss madarak,
Pápista nyom beüzleö io futo agarak,
Kikbeöl most az eördeögh pokolban halmot rak.

18. Tudgyátoke vallyon, hová leön Groffont ur?
 70 Jágendorffis jmmár teöbbeöl sánczot nem tur,
 Posony alatt edgyszer fekeüvék mint edgy hur,
 Manczfeld hová leön el, az árullo mazur?
19. Palatinatumbol ama feö elector
 Ki vetteték, mint edgy jok keözeül à lator,
 75 Az hol most fanyalogh, másé az à sátor.
 Az mit nyert agh ebeünk, légyen eövé bátor.
20. Németség, mint yára szegény Fridericus,
 Kiesett száyából ama szép darab hus,
 Heldenbergában feött keövér káposztás hus,
 80 Akarom mondany az palatinatus.
21. Saxois nem régen azon oskolában
 Jndula, mint Antal réghenten Zabrághban,
 Megh unta lakassát az Vittenbergában,
 Bogár után indult, hogy vigye rutsághban.
- 85 22. Oktalan elméyeü goromba elector,
 Az császárral uyat vonny merő lator,
 El fuyattattanak feöld szinyéreül mint por,
 S nem tudodé, eösseöd mint yár vala edgykor?
23. Neme jobb lesz vala akkor szepelkednek,
 90 Belseö szivel mérget el ki jelentened,
 Magadat latorrá mint az teöbbi tenned,
 Jágendorff és Manczfeld s' egyebekkel veszned?
24. Most már utollyára edgyeütt à svécussal,
 Roka és éhel holt megh deöghleött farkassal,
 95 Mezetelen bagoly à nagy szárnyas sassal
 Versent akarsz futnya, sánta à labossal.
25. Tudode, svécusnak vagyon abban modgya,
 Noha most az hámot veled edgyeütt todgya,
 Hogy szekered sárban marad, aszt iol tudgya,
 100 Hus nékeünt az száraz csontot rágnod hadgya?
26. Szekered valaha, megh hidd, ha megh seüllyed,
 Svécus hogy ki vonnya, bár megh se reméllyed,
 Saxoniát akkor nagy távul kereüllyed,
 Avagy latorságos képet le teöreüllyed.
- 105 27. Látom, szágodában bocsáttád lovadat,
 Megh ránttya az Jsten hamar nap zabladat,
 Mint hogy el árultad iámbor császaro-dat,
 Friderikkel edgyeütt adgya jutalmadat.

28. Noha im nem régen jeött vala oly hireünk,
110 Hogy már megh nem seüllyed, teöbbeöl â szekereünk,
Erdélyben eörvendett és egyébeütt sziveünk,
Hogy már feyéres lesz ezután kenyereünk.
29. Legh ottan nagy hamar Te Deum laudámust
Cántáltuk Trencsénben, Orámust s' hagyámust,
115 Feö képpen hogy édés volt az idén az must,
Jrtunk uy hireket, s' koptattunk calamust.
30. De mikor az ebek kezdnek ordittany,
Az tehenek éyel az akolban beöghny,
Hogy eöreömeök légyen, nem keöll aszt el hinny,
120 Szamár rivás szél vészt akar jelenteny.
31. Jgen féleö, hogy mégh az ieövendeö ideö,
Az ezer és hat száz harmincz két esztendeö
Ne légyen allfeleünk alá feöl deött feördeö,
Minden practikáink haszontalan s' meddeö.
- 125 32. Jrtozom, ugy tetczik az jeövendeö nyártol,
Kivált képpen szintén szent Mihály havától,
Mint hogy â szerencse gyakorta jár hátol,
Jgen felek azért nyakon csapássalol.
33. De s' hányszor járt immár eleöl az szekereünk,
130 Nem lett utollyára eleöl meneteleünk,
Az ebek soldgyára ha mégh edgyszer keleünk,
Felelek, hogy bizony megh esik minékeünk.
34. Noha most svecusnak szekere eleöl, jár,
Saxo taligáya igen csusz, hogy nincs sár,
135 De ha feörgeteges lészen az jeöveö nyár,
Hát tudom, mind ketteö hogy bizony ebeül jár.
35. Ednehányszor immár igen iparkodtunk,
Mennijt eleöl, hátra annijt csuszamodtunk,
S az konc helyett gyakran az árnyékhoz kaptunk,
140 Mint Aesopus ebe, mindenkor ugy jártunk.
36. Mostany szerencsénk ha cserben nem hadna,
A mit által faltunk, szánkban nem szakadna,
Svéd és saxo az my taligánkon volna,
Romáigh mehetnének, ugy tetczik, io volna.

V E T É S S I I S T V Á N

Meltán jrta volt egi poeta

Multis mens leva est, sed eisdem numina dextra
Quis male quod coeptum est vertit et jn melius.

kiket en magyarul ekkeppen fordítottam.

Sokaknak elmeiek meró balgatagság,
Erkolcsokis penig mind eppen nem joság,
Isteni job kezbeol de meli nagi titkosság,
Hogi reaiok mégis mint foli az boldogság.

F I L E K I J Á N O S

[HALOTTI VERSEK
BETHLEN KRISZTINA TEMETÉSÉRE]

1. Te Pannonianak

Nemes tartomannak
Szomorodot serege
Meltan Hunnianak
5 Vitez Mars fianak
Fényesseges öröme,
Kiknek minden felöl
Fölsö s- közep rendből
Ram nez szemetek fénye:

10 2. Ez keserves jay szok

Siralmas enek szok
Kerdede mire valok ?
Harangok zengesi
Sokak könyvezesi
15 Miert sziv szomorítók ?
Ez sirással gyaszlo
Fekete koporso
Meg mondgya mire valok.

20 3. Tudgyuk az hivekkel

Vilag szerte szerrel
Minden rendek hallottak
Mennyi sok Kiralyok
Herczegek s- Csaszarok
Halal kezet kostoltak,
25 Imperatoroknak
S- életet sokaknak
Az Parcak el fogyattak.

4. Az első Szent Atyák
Regi Patriarchák
30 Töle meg ölettenek,
Isten Prophetái,
Kedves Apostoli,
Meg nem menekettének,
Töb Keresztyen nepek
35 Noha voltak hivek
Gratiát nem nyertének.

5. Amaz regi Adam
S- nagy hitü Abraham
Kegyés életü Iacob,
40 Ez keserves völgyben.
Mint arany az tűzben,
Ugy meg probaltatot Iob,
Halal elöt masnal
Avagy csak Irusnal
45 Nem volt tudod ö-is job.

6. Noha szantalan sok
Fösveny gazdak dusok
Vilagban örvendeztek
Sok erős vitezek
50 Szep ekes személyek
Igen gyönyörköttének,
Ezek az bölczekkel
S- tudos emberekkel
Halal töreben estek.

7. Vallyon Atyllanak
Isten ostorának
Leheteje mentsege?
(Az ki ez vilagnak
Nagy sok Kiralyoknak
60 Vala rettentésere,
Nem: mert az halalon
Mint erős baynakon
Nem vala gyözödelme.

8. Sandort Augustussal
Chraesust Dariussal
65 En elő nem hozom itt,
El hagyom Pompejust
Xerxest es Tulliust
Kiket az halal el vitt,
70 Csak tekencz hazadnak
Edes Patriadnak
Immar ki dült oszlopit.

9. Hol hív Mathyas Kiraly
 Es az Lajos Kiraly
 75 Szegeny hazank kü-fála?
 Hol Bathori Istvan
 Ki mint az Szent Istvan
 Szepen tündöklik vala,
 Hires Eczed Vára
 80 S- templum Bathorina
 Megh felel erre sirva. —
10. Az Hercules gyözö
 S- hirrel nevel fénlö
 Felseges Bethlehemus,
 85 Az kit mint egy Lajost
 Emlitnek meg már most
 Mert volt ra nagy respectus,
 Tudod ö-is megh holt
 Ez vilagbol ki mult
 90 El jöt volt az terminus.
11. Nincs hát semmi bizony
 Ez szeles vilagon
 Vegig meg maradando,
 Mindennemü szépség
 95 Kivant jó egesseg
 Csak ideig allando,
 Minden fris eppület
 Csak mint az lelekzet
 Egy szoval el mulando.
- 100 12. Hát ennyi sok peldat
 Ily sok Historiat
 Mit hozok ez dologra?
 Ez fekete gyazban
 Buritatot ágyban
 105 (Tekencz az koporsora,)
 Be helyezettet test
 Kit nem bant már kereszt
 Im jay mikeppen jara!
- 110 13. Ki midön ez szeles
 Romlotsaggal tellyes
 Szin mutato vilagba,
 Mint szép piros rosa
 Zöldellő Cipros fa
 Ugy nevededik vala,
 115 De az sárga halal
 Ki mindent le kaszal
 Töreben be akada.

14. O Isten nyajanak
 S- Ecclesiajanak
 120 Hivseges Patronusa!
 Özvegyek s- arvaknak
 Keresztyen hazadnak
 Ki vagy igazan Attya,
 125 Męltan juttal gyaszra
 Mert szemed vilaga
 Fekszik az koporsoba.
15. Ti Musak ligeti
 Szep kies helyei
 Tavozzatok örömtül,
 130 Mert Pindus halmanak
 Szep viragzasanak
 Let bantasa az dértül,
 Helicon forrasi
 Kedves folyamati
 135 Nem üressék az téltül.
16. Hogy ha keservessen
 Szent David regenten
 Az Absolont siratta,
 Mikor hazajara
 140 Tamadvan Attyara
 Az harczon meg holt volna
 Sirhacz te-is ugyan
 Ez eseten mostan
 Szomoru szivü Atya.
- 145 17. Bezzeg keserves lön
 Az alma kit meg ön
 Első Atyank az Adam,
 Mert minden nyavalya
 Buknak morotvaja
 150 Reánk szalla az utan,
 Ugy kel mar kentelen
 Nekünk keservessen
 Iárnunk az halal uttyan.
18. De bölcs iteletü
 155 S-kegyes természetü
 Szent IEHOVA Istenünk,
 Kiben mint kü-szalban
 Keresztyen hazankban
 Vettyük mi remensegünk,
 160 Ez keserves Pompat
 Szomoru Coronat
 Örvendeztesd meg kerünk

19. No Keresztyensegnek
Meg váltot szent nepnek
165 Hivseges Coronaja
Mi kegyes Urunknak
Ki mult magzattyanak
Testet az koporsoba,
Lelket az Christusnak
170 Hivek Pasztoranak.
Ajanlyad Szent Markaba.

20. Fényes dicsőségben
S-szentek seregeben
Örvendező Aszszonyunk,
175 Lelkednek az Menyben
Testednek az földben
Boldog nyugvast kivanunk,
Az örök életre
Angyali örömré
180 Tamaszson fel Christusunk.

36.

T A R C Z A L I P É T E R

[A „RÖVID BESZÉLGETÉS” VERSES RÉSZLETEI]

a)

... sir az Istennek fejünk felet ekesen ekesitetet alkotmánya az Egh: sir ez vilagnak
Tündöklő lámpasa az Nap: zokog az Hold es banattyokban megh homalyosodtak az
Eghet ekesítő csillagok, megh indult az föld ez siralmas dolgon es nagy fel szoival im ezt
lattatik kialtani.

Szerelmes Baranya
Szentül élt Leanya
Ez vilagbol kimulek
Az Bethlen Istvannak
S- magyarok karjanak
Szep viraga el romlek
Kiért csak kialtok
Fü rendek sirjatok
Mert az öröm el mulek. [F3b]

b)

Hadd zokogjam az Tekintetes es Nagysagos nagyobbik Groff Bethlen Istvan unokajanak
az Bethlen Christinanak keserves es siralmas halalat: Hadd keseregjem meg-is az Tekin-
tetes es Nagysagos nehaj Szecsi György Leanya tudni-illik Szecsi Maria Magzattianak el
nem feledendő vilagtul valo meg szabadulasat ekkeppen,

Oh te ekes alak,
Vidamito ablak
Ki valal szüleidnek,
Mire ily sötet gyaszt
Mint fekete palast
Hagyal te nemzetidnek,
Iay jay szep virag szal,
Tested mozdul s- mayd szal
Gyomraban be az földnek. [G2b]

c)

Tegedet annak okaert megh szoliltak fekete sötet koporsoban be szallot, es el hervat
Rosa szal igaz Bethlen Christina, hogy en velem eggyüt szerelmes szüleidtül edes Atyad
fiaidtul az kik mostan halalodon keseregnak vegyed végső bucsudat. Kely fel, kely fel,
kerlek, kely fel, es en velem eggyüt mondgyad

1. Szerelmes szüelim
Es kedves rokonim
Nekem meg bocsassatok
Kik mindenkor engem
5 Szolgaltatok hiven
Hogy kinomat lattatok
Nektek en-is azert
Christus erdemeért
Minden jokat kivanok.
- 10 2. Oh szerelmes Atyam
Igaz gyamol palczam
Ki valal életemben
Az velem tött jokert
15 Draga beszededert
Szomoru kebeledben
Öröm öntettessek
S-az Mennyei Fölseg
En hozzam hozzon Menyben.
- 20 3. Te-is edes Anyam
Kezedet ki raytam
Tartod nagy banatodban
Sürö köny-hullastul
Siras s- ohaytastul
25 Tilts magad ez oraban
Mert neked-is hiszem
Iövendöben leszen
Reszed az Mennyországban.
- 30 4. Ti-is ne sirjatok
Kik itt jelen vattok
En raytam most ez igyben
Mert Christus Pasztorom

Oltalmam s- vezerem
Ennekem az Mennyegben
Tiktekét csak varlak
35 Az Szent Angyaloknak
Tarsasagokban Amen. [G3a]

37.

MAROSVÁSÁRHELYI JÁNOS

RYTHMI VALEDICATORII

1. Mikor ez vilagra
Sok Kereszt utara
Az ember születetik
Akkor nagy sok bura
5 Szantalan kinokra
Hanyat homlok be esik
Az melyből halala
Végh Tragaediaja,
Kinek kinek erkezik.
- 10 2. Mert mihelt az kigyó
Mint álnok arulo
Belepek az Edenben
Ottan az Adamot
Mi első Attyankat
15 Meg czala szentsegeben
Kiből halandosag
S-Bánat nyomorusagh
Szalla ra életében.
- 20 3. Vallyons hát lehete?
Vagy, talaltatike
Oly ember ez vilagon
Az ki az halalnak
Mérgecs fulakjának
Ellene hogy alhasson?
25 Nem, mert Isten szava
El rendelt tanacsa
Minden ember meg-hallyon
- 30 4. Hol vannak az Szentek
Vén jambor emberek
Kik az első időben
Istennek nagy hiven
Es tökéletesen

18 Szallara [1] 32 tökéletesen

- Szolgaltanak éltékben
 Hol van Ezechias
 35 S-Az Szent Esaias
 Hol van az Benjamin?
5. Megh holtak mert voltak
 Rabjai halálnak
 Es az Isten átkának
 40 Kinek sulyságának
 Es terhes voltanak
 Ki mond ellene annak?
 Nem az gazdag Craesus
 Sem az szegeny Irus
 45 All ellent hálojának.
6. Igy en életemnek
 Kedves örömemnek
 Szintin jo viragaban
 Mikor volnék s- elnék
 50 Örögbölest varnék.
 Gyenge állapotomban,
 Amaz sziv bagyazto
 Az kegyetlen Clotho
 Kerité halojaban.
- 55 7. Ki élttem fonalat
 Gyenge ágaczkajat
 Szarlojaval el vaga
 Mert en-is Evanak
 Mi első Anyanknak
 60 Voltam egyik rayszattya
 Igy tetszet hát neki
 Ez volt vegezeti
 Nincs nala *ἐπίκεια*
- 65 8. Oh kegyetlen halal
 Kinek fulakjanal
 Nem mergesb az Aloös
 Mint az Schorpioknak
 Kegyetlen vadaknak
 Tekinteti keserves
 70 Miert engemet-is
 Ily gyenge edent-is
 Nyilaiddal lövöldesz
9. De hogy sok bezeddel
 Terhelő igikkel
 75 Füleitöket ne tölczem
 Ez vegsö szózatom

46 eletennek 47 örömennek 67 Ment

Es vale mondasom
Hald meg édes Nemzetem
Hallyatok szüleim
80 Kedves rakonsagim
Ez utolso beszedem.

10. Az mennyei Urnak
Meny s- föld birajanak
Kinek markaban lelkem,
85 El es Uralkodik
S-Örvend s-vigadozik
Ezzel vagyon eletem
Itten Abraham-is
Isak az Iacob-is
90 Eneklenek en velem.

11. Titeket szüleim
S-Kedves rakonsagim
Eletemnek oszlopi.
Szallyon meg áldasa
95 Es gazdagitasa,
Foghjon meg környekezni
Mert ertem munkatok
Es gyors vigyazasztok
Nem szántátok el hadni.

100 12. Hogy mint az Zöld Laurus
Es ragyago Phoebus
Tündököllyek életetek
Ekes virtusokkal
Mint szép Iaspisokkal
105 Büvölködgyek elmetek
Az Urnak áldasa.
Es meg uyjitasa
Adassek meg tinektek

13. De te kivaltkeppen
110 Aldással sokkeppen
Meg keseredet Atyam
Sis omnium pace
Bellica virtute
Föl öltöztetve Daykam
115 Hogy pater patriae
Bonae Hungariae
Lehes mint David Kiraly.

14. Ely hoszszu idöket
Szamos esztendöket
120 Mikent régen az Nestor

Sok jó egészséggel
Eszszel és elmevel
Lattással mint az Hector
Es halálod után
125 Vegyen Környül bátran
Angyali fényes Tábor

15. El hadlak már téged
De hiszem hogy fészked
Eggyüt leszen még velem
130 Holot az Szentekkel
Idvezőlt lelkekkel
Lesz csendes bekeségem
Itt vélek örvendek
Hosannat eneklek
135 Mert lesz nagy dicsőségem;

16. Neked edes Anyam
En hívseges Daykam
Eletemnek Istapja
Gyenge mi voltomnak
140 S-Allapotoczkamnak
Ki valál fő oszlopa
Mit adgyak mit mondgyak
Mert immar el hadlak
Szivemnek vidamsága

145 17. Nincsen már mit adnom
Istentül kel varnom
Hogy neked meg fizessen
Sok jó teteledert
Hív daykaságodert
150 Boldogságot engedgyen
Az örök életben
Hívek seregeben
Hóltod után be vigyen

18. Tudom hogy nagy sokszor
155 Sőt talám mindenkor,
Téged busítottalak,
Erőtlensegemből
Gyenge mi voltomból
Megh haborítottalak
160 Mikor sirasommal
Vagy kiáltasommal
Szünetlen bantottalak.

19. Kerlek hát ezekkel
 En rut vetkeimmal
 165 Engem ne sententiazz
 Söt az Meny-orszagra
 Boldogsag utara
 Csendesen inkab bocsas
 Holot az Istenre
 170 Mint szep Iaspis köre
 Holtod utan tés vigyasz.
20. Ti-is szep rokonim
 Neneim s- battyaim
 Kedves jo akaraim
 175 Itten állo kössegh
 Idegyült nemesseg,
 Kik vattok mind szanoim,
 Urak, Ur Aszszonyok
 Szolgak es szolgálók
 180 Kik voltatok örszőim
21. Nekem el menőnek
 Utra keszőlönek
 Bocsanatot adgyatok
 Ti jo voltotokert
 185 Es fáratsagtokert
 Sok joval lattassatok
 Az Mathusaelnek
 Hoszszu életenek,
 Koronajat birjatok
- 190 22. Mar többet nem szóllók
 Angyali szot Varok
 Kikkel utra indulok
 Testemet az földben
 Anyamnak meheben
 195 Mingyarast berakjatok
 Lelkemet Christusnak
 Ö megh valtojanak
 Velem égyüt adgyatok
- 200 23. Iövel, jövel, jövel,
 Iesus Christus s-vidd fel
 Lelkemet az mennyegben
 Holot örvendezzen
 Tegedet dicsirjen
 Az szentekkel egyenben
 205 Szent Szent, az Iehova
 Mindeneknek Ura
 Mind örökke ugy-legyen.

VÁCZI P. JÁNOS

[HALOTTI VERSEK
BETHLEN KRISZTINA TEMETÉSÉRE]

1. Atya szerelmével
Christus érdemével
Meg váltot frequentia,
Szent Lelek Istennek
5 Hívek vezereinek
Meg szentelt tiszta háza,
Az nagy Elohymnak
Egysegh s- Haromsagnak
Nemes szep Abrázattya.
- 10 2. Kiben jelen vattok
Latom Udvert áltok
Nagysagos Uri rendek,
Nemes s- Praedicator
Deak s- több Viator
15 Gazdag es szegeny rendek
Kiket ez Lugubris
Sed tamen celebris
Hely be fogot, tinektek
- 20 3. Az nagy Ur Istentül
Minden jok fejetül
Idvösseges áldomast,
Szerencses életet
Hosszsu egesseget
Házatokra sok áldast,
25 Kivanok; s- szollasra
Rövid praefalásra
Szabad által bocsatast.
- 30 4. Nekem-is segítsegh
Beszedre elégsegh
Legyen az IEHOVATUL
Nyelvem rebegese
Idöm gyengesege
Erösitessek attul,
Hogy-ha nem frissen-is
35 Pro virili meg-is
Szollyak itt az dologrul.

5. Mert nem vagyok Varro
 Mucius s- Cicero
 Deaki nyelvnek attya,
 40 Ki ekessegevel
 Szomnak erejevel
 Nyernem kiki halgatna,
 Hanem deprecalva
 Kerem ez szep Pompa
 45 Keves szomat halgassa.
6. Helyessen mondotta
 Pindarus Poëta
 Regenten imez mondast,
 Fata nec aeneus
 50 Neque ignis murus
 Tenet, mert igaz voltat,
 Latom meg proballya
 Noha nem jovallya
 Minden ki büntül nem valt.
7. Kicsoda ugyan-is
 55 Ki volt ki leszen-is
 Ki ellene alhasson,
 Istennek, s- ö vele
 Az mi végezese
 60 Ellene kardot vonnyon,
 Micsoda az ember
 Bünnel teli veder
 Hogy vele szemben szallyon?
8. Ha az régieknek
 65 Pogany Isteninek
 Ez volt birodalmaban,
 Hogy semmi oly allat
 Kit ez nagy föld tarthat
 Ellene ne alhatna,
 70 Honnet sententiat
 Föllyeb meg irt szavát
 Az Poëta mondotta.
9. Mennyivel Istennek
 75 Meny s- föld teremőnek
 Hatalmat magasztallyam,
 Az ki nem fogható
 Sőt meg sem mondható
 Illik inkább czudallyam!
 80 Hogy nagy erejü ő
 Hatalmas itilő
 Mindenek elöt vallyam.

10. De teritem szomat,
 Nem mulatok sokat
 Ez meg holt s- boldogultra
 85 Az Nagysagos Bethlen,
 Kit eltessen Isten
 Szerelmes magzattyara
 Ki mar koporsoba
 Mert el tölt az ora
 90 Im fekszik latasunkra.
11. S- kerdem mi az oka
 Hogy sem az palota
 Sem penig az Urasagh,
 Nem az nagy erőssegh
 95 Kö-fal es mesterseg
 Sem penig az méltosagh
 Öt meg nem tarthatta
 Hogy ne lenne foglya
 Halalnak ? Mert gyarlosag ;
- 100 12. Kerdem meg mi oka
 Hogy az gyenge rosa
 Ily hamar el hul, el vész,
 Kit semmi oltalom
 Emberi hatalom
 105 Ettől meg nem videlmez ?
 Mert reménseg előtt
 Idő s- Váras elöt
 Immar el jöt az szélvész
- 110 13. Kerdem meg tovabba
 Vallyons s- mi az oka
 Hóg Bethlen Christin halva ?
 Ilyen gyenge virag,
 Mig el nem jöt agsag,
 El szakat meg hirtvadva ?
 115 Az Bünös Adamnak
 El eset Attyanknak
 Ezt hozta nehez sorsa.
- 120 14. Kiröl az rut bün-is
 Mint írja Szent Pál-is
 Ez vilagra be lepet.
 Mellyel az nagy halal
 Ki mindent le kaszal
 Egyszer-smind el erkezet
 Es mar azokra-is
 125 Kik ugy-mint Adam-is
 Nem vetkeztek, el terjet.

15. Im az bün dolgat ladd
Kerlek hát ne czudald
Ha meg hal az csecsemö
130 Az első embernek
El eset vétkesnek
Mert maradeka volt Ö
Kijert az halalnak
Az bünnek zolgyanak
135 Bizony hidgyed foglya Ö.

16. Te-is hát szomoru
Uri méltosagu
Nagysagos Bethlen Istvan
Kinek szep magzatod
140 Szerelmes leanyod
Elötted fekszik halvan
Seczi Mariával
Szerelmes tarsoddal
Ne legy így el bágyodvan.

145 17. Noha nem mondhatom
Söt bizonnyal latom
Okot szomorusagra
Talalsz; s- az vigassagh
Hogy ha nalad uysag
150 Volna, ez-is nem czuda
Mert iffiusagodnak
Viraga s-hazadnak
Im fekszik koporsoba.

18. Kiben életében
155 Migh volt egessegeben
El hittem gyönyörködtel
Igen bizvan ebben
Hogy talam az Isten
Eltetne, reminlettel
160 Mint Keresztyén atya
El hittem gyakorta
Magadban így beszeltel:

19. Sok aldasu Isten
Az kitül van minden
165 Könyörgök felsegednek
Szep hazas tarsomat
Kedves magzatomat
Tarcz meg en szemeimnek:
Hadd adgyak ezekert
170 Az te jó voltodert
Nagy halat szentsegednek.

20. Nem-is czuda hidgyed
Hogy ha volt ily beszéd
Mert nem kicsiny nyajasság
175 Embernek ez testben
Elni kedvessegenben
Bizony nem kicsiny vigság
Szerelmes felevel
Edes gyermekeivel
180 Lenni mely szép boldogság;

21. Ez lehetet volna
Ha tovább élt volna
Ioppebeli Thabita
Az Ecclesianak
185 Istennek hazának
Hivseges promotora
Keves buzajával
Illyest olojával [1]
Taplalo Saraptana.

190 22. Hires nemzetinek
Edes szülöinek
Mindenekben öröme
Istenes éltevel
Kegyesszövedével
195 Tisztaságnak tüköre
Hogy ha érte volna
Ez lehetet volna
Bizony Udvar szépsége.

200 23. De ha az Istennek
Kinek lám engednek
Még az oktalanok-is
Tetszet hogy tanacza
Vegzet akarattya
Most tellyek ü rayta-is
205 Ö atta volt tudgyuk
Ö vötte el aldigyuk
Még az gonoszokban-is.

210 24. Az beketelenség
Gonosz keptelenségh
Istennek ellensége
Türö szenvedösegh
Haladas bekeségh
Nekie kedvessege
Mi-is hát hivei
215 Adgyunk halat neki
Minden keserüségbe.

25. Ha soha nem volna
 Vilagon töb pelda
 Intö az szenvedésre
 220 Elegge minket int
 Olvasd meg s- megh tanit
 Szent Iob keserüsege,
 Kinek az nagy Urral
 Ugy vagyon bizonnyal
 225 Nagy vala bekessege.
26. Ennek tizszer valo
 Mayd ki nem mondható
 Keserves szomorusagh,
 Nem szalla-e szivet
 230 Mikor tiz gyermeket
 Talala nyomorusag,
 Bizonnyal el hittem
 Hogy sirt keservessen
 Lasd nagy boldogtalansag;
- 235 27. De ha mind ezekben
 Meg maradot éppen
 Mikent tartya az irás,
 Nem illik neked-is
 240 Hogy ha keseregsz-is
 (Mert megh lehet az siras)
 Isten ellen menned
 Beketelenkedned
 Mert azt tiltya az iras.
- 245 28. Pogany volt Harpagus
 Mint ezt Herodotus
 Egy könyveben irta volt,
 Maga fia testet
 Kiraly kit főzetet
 250 Lám meg-is meg otte volt,
 Valamit mivelne
 Az Király, tetszene
 Önekie, így, szö't volt.
- 255 29. Tessek hát neked-is
 Hogy ha keserü-is
 Kedvesednek halala,
 Lám nem Pogany Kiraly
 De Mennyei Kiraly
 Tüled el valasztotta,
 Nem meszarlotta fel
 260 De égben vötte fel
 Az örök boldogsagra,

30. Sirsz? Igen örölhecz
Bizony örvendezhecz
Ha gondolkodol rola,
265 Isten im maganak
Te iffiusagodnak
Első rajat foglalta,
Honnat meg jelenik
Hogy voltal meg tetszik
270 Házaban kedves szolgál.

31. Adhat az Ur Isten
Ki kezében minden
Ez helyeben nektek mast,
Ha az vén Sáranak
275 Az Nagy, Abrahamnak
Adhatott ilyen áldast,
Türy csak s- hidgy ö neki
Bizony igereti
S- Varjad az meg halgatast.

280 32. Ezeknek utanna
Istennek aldasa
Áradgyon Nagysagtokra,
Lelke sziveteket
Sebhet elmeteket
285 Kivanom orvosollya,
Es végtére osztan
Ti holtotak utan
Az boldogsagot adgya.

39.

ALVINCZI PÉTER

[A „SERMO CONNVBIALIS” VERSBETÉTJE]

[Kárhuzatos a házasok közti gyűlölség.] Bizony dologh az ki Faustinára talál mint M. Aurelius Imperator, avagy Xantippére mint Socrates, vagyon tribulatioja, és rea illik amaz reghi barát vers:

Foemina quem superat nunquam vivit sine poena,
Libertate caret, turpi constrictus habena,
Heu, nisi mors veniat, rumpitur ista catena.

Az az:

Az kit aszszony meg gyöz, fején lehet bu s-geosz.
Annak nincs szabadságh, rút békos lábál hágh
Iáj ha halál nem jö, láncza nem szakad, nő.

ALVINCZI PÉTER

[A „POSTILLA I.” VERSES RÉSZLETEI]

a)

[A lakodalom nem lehet alkalom a tobzódásra.] Az józan jámbor emberek előtt-is gyalázatos, melyre nézve Agoston Doctor asztalára ilyen sententiát iratot vala:

Quisquis amat dictis absentum rodere famam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi. az az:

Hogy ha ki nyelvével titkon mászt rág, szidogat, szól.
Asztalom olyantúl nagy tilalomba vagyon. [243]

b)

Eleitől fogván, minden bölcs embereknek tetzet, Tulliusnak imez értelmes mondása:
Repentina omnia videntur graviora. az az: Minden hirtelen dolgok nehezbeknek tetzenek.
Az bölts Cáo ezen értelmet így foghlalta versbe;

Nam levius lēdit quicquid p̄vidimus ante,
Et p̄visa minus lēdere tela solent. az az:

Nem sanyarit nehezen valamit meg láthat az ember,
S-fel húzot kard-is, sebre nem olyan erős. [674]

ALVINCZI PÉTER

[A „POSTILLA II.” VERSES RÉSZLETEI]

a)

[Gonoszat cselekszik a rágalmazó.] Agoston Doctor, ki az ragalmazot ilyen versel tiltotta el asztalától.

Quis quis amat dictis absentum rodere famam,
Hanc mensam vetitam, noverit esse sibi.

az az:

Hogy ha ki rossz nyelvel, titkon mászt rág, szidogat, szól,
Asztalom olyantól nagy tilalomban vagyon. [141]

b)

Dresda városába az Saxoniai Hertzegh alabastrumból építetet asztalan ilyen verset olvastam:

Absit ab hác mensa detractio, murmur et ira,
Sed cum lētia sumantur potus et esca.

az az:

Asztalomat szidalom, szólással mord haragos nyelv
Ne illesse: de legyen, vigh öröm, étel, ital. [141]

c)

az testi halál ellen, semmi némü patika szerszám nem használ. Innet költ amaz köz vers:
Contra vim mortis, non est medicamen in hortis. az az:

Kertbeli fü szerszám, mérgét nem rontya halálnak. [313]

d)

Vgy kel tehát élünk, mint ha ez órába el kelletnek költöznünk ez árnyék világból, azt adgya Lactantius Doctor tanacsúl. Innen formálták amaz verset, melyet szünetlen elménkbe kellene forgatnunk: Mors certa est, incerta dies, hora agnita nulli. Extremam quare quamlibet esse puta. az az:

Ez bizonyos, megh halsz, napjával kétes az óra:
Rád eredet órat mind elegy annak alics. [315]

e)

Kész az részegh ember, az titok ki mondásra . . . Mégh az Pogány bölcsekis ilyen értelembe vóltak ez felöl, à mint az Horatius szól, mondván:
Quid non ebrietas designat operta recludit: Spes jubet esse ratas, in prælia trudit inermem.¹ az az:

Mit szerez az borus esz, titkot kész mondani közre:
Biztatis ö szörnyen, tör nélkül hartzra taszit ki. [335]

f)

[Az ítélet napjától] ne rettegjünk, hanem inkább örömel várjuk. Megh leszené az itilet napja? Megh leszen bizonyára, à mint ez széles világ el oszlot kereszténység, az Apastall Credoban arról vallást teszen; De mégh az Pogány Sybillákis meg vallottak, mondván:

Judicij signum, tellus sudore madescet
E coelo Rex adveniet per secla futurus
Scilicet in carne præsens ut judicet orbem.

az az:

Itilet jele lesz, föld kezd izzadnia szörnyen,
Iő Király el menyből, ki vólt ez leszen öröcké,
Hogy maga képében mindent itilnie foghjon. [536]

g)

[Az ítélet napján] semmi nem leszen mit felelhes, holot az égh és föld, az levegő égh és viz, és ez egész világh ellened fogh álani. Ezent erősitik amaz réghi Rhytmusok, mondván.

Jbi nihil proderit quicquam allegare,
Neque excipere neque replicare,
Nec ad Apostolicam sedem appellare.
Jbi non erit locus Codici nec Digestis
Jdem enim Dominus, Iudex, Actor, Testis.

az az:

Ott nem leszen hasznal valamit felelni,
Semmi fogást tenni és vissza felelni,
Sem Romai Székre dolgót appellálni.
Nem leszen ott helye semmi Decretomnak,
Holot az Vr leszen, biró, peres, tanu. [538]

¹ inermem

CANTIO ALIA DE ZOLOGY

1. Igy kölle örökkén nyavalyássan élnem,
 Ez rosz világh kinnyát testemben viselnem,
 Sok gondokkal emésztetnem,
 Rabságnak terhét viselnem,
 5 Holtig keseregnem ?
2. Gondaimtul im már annyira jutottam,
 Hogy mint széna nyárban ugyan el szárottam,
 Mert örömömtül távoztam,
 Régi időmtül fosztattam,
 10 Árvájul marattam.
3. Ekes iffiuságom iáráll illy véletlen,
 Mint solyom, ki törben bé esvén hertelen,
 Azt tartya, hogy ma vagy holnap
 Lészen élte fogyato nap,
 15 Halálát röttögvén.
4. Zöngö szavu hattyu ugy miként árvaul
 Vensége idején hagyatik társátul,
 Mert barátim távul álnak,
 Gyülőloim reám szolnak
 20 Szidalmazván rutul.
5. Szintén tsak Istennek légyen akarattyá,
 Ki io tetszésébül fiát látogattyá,
 Semmit ellene nem szollok,
 Zugolodásra sem hajlok,
 25 Mert iomra fordittyá.
6. Oltalmát sött inkább mivel sokszor vettem,
 Bátor sanyargatis, tsak ne hadgyon vesznem,
 Mert az melly fiát sujtollyá,
 Az ö néki kedves tagia,
 30 Mint irásbul érttem.
7. Igen hamarsággal az fene tigrisnek,
 Zabolát tud vetnyi az tenger fenéknek,
 Mikor gálllyákbul rend kívül
 Benne valok az mélységbül
 35 Rémülvén üvöltnek.

3 emésztetem 14 [A *fogyato* végső o-ja a-ból javítva.] 32 fenken

8. Ditsösséges gongya érkezik reám is,
 El tölli orcámrul siralmim árját is,
 Mert szokása, hogy kár után
 Örömet adgyon bu után,
 40 Nem késvén semmit is.
9. Tenger melységében, lám, vesznyi nem hagyád,
Czet halnak gyomrábul Ionást is ki hozád
 Honnénd kevés idő mulván,
 Irgalmasságra fordulván,
 45 Ott meg szabadittád.
10. Jgy volt bizonyára Davidra is gondgya,
 Büneiért kit vert sanyaru ostorra,
 De sok szenvedése után,
 Iob karját néki kinyultván,
 50 Vivé uraságra.
11. Csillagos kék égnek *alkuto*-Istene,
 Rettegő sziveknek gyógyitto mestere,
 Ki vagy arváknak reminnye,
 Bánkodoknak reminsége,
 55 Életnek kut feje.
12. Engemet is immár szent szinednek kedve,
 Ujitsa meg végre hathato ereje,
 Ez rabságbul szegény fejem,
 Mencia ki, hogy neved ditsérjem,
 60 Mert el iött ideje.
13. Fárot elmémnek sok busulási után,
 Ezer hat száz fölöt harmincz harmadikban,
 Igyemet bizván Uramra,
 Igy szollok előtte sirván,
 65 Bizom oltalmában.

43.

S Z A T H M Á R I B A K A P É T E R

[VÉGSZÓ FIACSKÁJÁHOZ]

1. Bucuzo éneket, ki fonyast sziveket, édes őczem képedben;
 Hallank fwleinkkel, s edes szwleimmel, sirvan mongiuk ezenben;
 Ha el menél túllúnk kiert könyvez szemúnk nyugodgiek Lelked
 Menyben.

42 Ionást is ki hozád czet halnak gyomrabul [A rím mitt javítottuk] 45 szabadittát
 47 ostorral 51 alkut kuto 59 ditérjem

- 5 2. Gyenge tested földbe, kit az halal mérge meg hatot mayd tetetik,
(Ez ideig valo szallas, s változando honnet el kisirtetik)
Az fel tamadasnak, remensege alatt itiletigh tartatik.

44.

S Z A T H M Á R I B A K A P É T E R

[VÉGSZÓ FELESEÉGÉHEZ]

1. Angiali seregben az szép feniessegeben, Menyei diczossegeben,
En szerelmes Anyam, nyavaliaid utan vitetél az egekben,
Az holot veg nekül s fogiatkozás nekül őrvendesz mar lelkedben.
- 5 2. De nekünk siralmat, hagyal nagy banatot, Hogy edes arvaiddat
Hirtelen el hagyal, engemet s Hugomat Neveletlen arvaiddat,
Melliel Nemzetünknek s io akaróinknak Neveled banattyokat.
3. Túllünk el menesed s foldben temetesed, oh en szerelmes Anyam,
Nem azért keserves, hogy mostan Őrvendesz Menyegben edes Anyam,
De hogy el marattunk s arvakka iutottunk oh oh szerelmes Anyam.
- 10 4. Seőt mind ezek felett veled kedvessen élt Tiszteletes Atyamat
Hogy megh keserited s özvegységben hagiad ily hűseges tarsodat,
Ezert minyaiunknak el hagiattattaknak könyv ásztatja orczankat.
5. Szollanom mar többet nem enged egiebet ez kis alkalmatossagh,
Hanem; hogy megh boczas szúlem, mert volt bantas de hozta azt
gyarlosagh,
- 15 Mellyet le vetkezni s uy eletet elni, engedgyen szent Haromsagh.

45.

S Z A T H M Á R I B A K A P É T E R

[FELSZÓLÍTÁS A HOLTTEST ELHANTOLÁSÁRA]

1. Ez vagon mar hatra, tekintven egy masra, ez megh hidegült testet
Fogiatok s azonban tegietek az sirban, mert kivan czendesseget,
Honnet fel tamadvan, az Ur szavat halvan, veszen örök eletet.

MISKOLCZI PUAH PÁL

[A „HALOTTI ELMELKEDESEK” VERSES RÉSZLETEI]

a)

[Az idő változó.] Így az emberis illyeten változo ez életben, amaz mondas szerént
Tempora mutantur et nos mutamur in illis.

Az idők változnak mijs változunk azokban. [B1b]

b)

[A szomorúság megsárgítja az embert, miatta a vér a szívre száll.] Nem egyéb ugyan is az
sárgaság, hanem, *Justi et bene temperati calor absentia.* Az igaz és jól él készült meleg-
ségnek nem létele.

Erre nézve mondgyak az egességről irok:

*Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graves irasci crede profanum.*

Ha te egességben kevansz lenni bekességben
Szomoru gondokat; tegy le haragokat. [D2a]

c)

Ide tartozik amaz mondas.

*Cura viris levibus, rerum solet esse suarum
Proditor eximijs maxime fragilibus.
Cura facit canos quamvis non habeat annos
Tristis et admodum perdit opaca virum.*

Embent az sok gond sokszor fonnyásztya terhével.
Nagy hámar el veszti s' szépséget ronttja szelével.
Gondgya-is özségét neveli sok szamos időkre:
Így veszti s' ronttja szomoru gond ember életét. [D2b]

d)

[Az elhunyt ifjú] Azt mondgya én általam maga.

*Vixi dùm potui; potui dùm Christe volebas
Nec mihi vita brevis; nec mihi longa fuit.*

Eltem migh lehetet; lehetet migh Christus akartad,
Hoszszu sem rövid, szama nápomnak: elég. [E3a]

e)

[Az emberek élete gyors változásának okául] Nemelylek, úgy mint az Epicuraeusok az vak szerencsét tartják, mondván:

Omnia sunt risus, sunt pulvis et omnia sunt nil:
Caecus enim et praeceps, omnia casus agit.

Minden nevetség csak por és mindenek semmi:
Mert minden lam csak az vak idötül vagyón. [E3a és H3a]

f)

[Aegeus, mikor a fia meghalt, nagyon bánkódott] Ezt mondván:

Mi fili, mi fili, mi fili Thesae,
Hem ubi est expectatio nostra?

Edes fiam, edes fiam, edes fiam Theseus,
Hun vagyón az mi varakozásunk.

[Ezt kénytelen mondani most ez ifjú apja is]

Mi fili, Mi fili, Mi fili Alexander.
Hem ubi est expectatio nostra?

Edes fiam, Edes fiam, Edes fiam Sandor.
Hol vagyón az mi varakozásunk? [G1b]

g)

... jól mondgya Propertius:

Vino forma perit, vino corrumpitur aetas.

Idöd termetted boritáltol szokot el esni. [K1a]

h)

[Más kárán tanulj, távoztasd el a részzegeget]

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Boldog kit másnak szomorú sok kárá tanít meg. [K1b]

i)

[Meg kell alázkodnia az embernek,] hogy erőtelen voltát meg ismervén, ne kevélykedgyék,
hánem inkább nagy alázatossággal értvén maga felöl, ezt mondgya.

Sunt mala, quae mea sunt; bona sunt, quae sunt tua, Christe.
Corrige quae mea sunt, protege quae tua sunt.

Jo dolog én bennem nincsen meg romlot edenben
Christe penig benned minden jók vádnak; erőddel
Ezeket örizzed; s' azokat jobbitsád azonban. [L2b]

j)

[Az ember] Christust kövesse és tanulja, előtte viselven az többi közöt amaz mondást:

Si Christum bene scis, satis est, si caetera nescis.
Si Christum nescis, nihil est si caetera discis.

Ha többet nem tudcz eleg Christust tudni tenéked;
Nem tudván Christust, csak semmi sok tudományod. [L3a]

47.

AZ RAGALMAZOHOZ

Ha ki ez munkacskát akarod guggolni
Igasság mardoso fogaiddal rágni
Szükség hogy erödet meg kezdgyed vizgalni
Osztan lassád hogy kel ferges szot pokdösni
5 Ha elméd szárnyain fellyébben repülhez
Apollohoz Lantal ha bátran le ülhez
Pegasus kutából merték nélkül élhez:
Ez kérkedes téged gyalázattal meg mecz.
Miert halgattál eddig ilyen szent dologban?
10 Avagy hogy ha nem térsz Musakkal egy fontban.
Miert talalsz ganczot mások írásaban?
Ved jó néven, s-nyélved tarcsad hatarában.

48.

SELYEI BALOGH ISTVÁN

HONORARIUM IN EXEQUIALEM LIBELLUM

Sok emberek czifra meséket formálnak
Hogy azzal magoknak jó hirt kaphassának.
Avagy nagy hadákrol verséket irkálnak
S-hadi veszelyekről énekeket mondnak.
5 Ez aránt némellyek bölcsen beszélének
Kik historiákat magoktul szerzének.
Sok számai gyakrab tudos embereknek,
Vagy mesét mondanak vagy csak vesztéglének
De ez uton régen már sokan ballágtak
10 Kik közül jó hirre kevésen találtak.
De te MISKOLCZI PAL Isteni eröböl
Ez világi gonozt ki veted elmédből

jl tudez

5 szárnyani

6 mgoktul 7 gyakrab 8 mondonak

Világi dicsőség buborék előtted
 Tudod hámar el vész; s-azért nem követed.
 15 Hanem az Istennek Igejét hirdetni
 Tudatlan kösséget készeb vagy tanítani.
 Szent Pál Apostolnak nyomdokit követed
 Midön az Istennek Igejét hirdeted
 Oly dolgokra inted az keresztyéneket
 20 Mely által Istennek meg tarcsák Léleket
 Ely sokáig szentül Tisztéletes PAL PAP
 Néved tündököllyék mint az fényes NAP.
 PAL vagy: azért néved mindenkor fen állyon
 Jó híred ez földön soha meg ne Hallyon.
 25 Istenes OLVASO forgásd ez könyvecskét,
 Léلكi éledelül mert mutat csemegét;
 Ebből te magádnak véhecs boldogságot
 Ha szentül olvasod, Léلكi vigasságot.

49.

SELYEI BALOGH ISTVÁN

In Novissimam Tvbam A Generoso Domino Christophoro Darholcz de Finta
 Hungarico Jdiomate perpolite donatam

SANCTA ADGRATULATIO

1. Nincsen hasznosb dologh az kegyes életnel,^a
 Bekessegh szeretet igaz szelidségnél,^b
 Iob ez Isten elöt minden draga kincznel^c
 S' Országokat gyözö hádi vitességnél.^d
- 5 2. Az igazito hit ebbül ismertetik^e
 Mert Szent Lelek magva, s-hova esik fönlik,^f
 Hegyen épült varos el nem reythetik,^g
 Nyomorusagh alat inkab nevededik.^h
- 10 3. Valahol ez vagyon magat ki mutattyaⁱ
 Egyik embert mastul hamar megh valasztya,^j
 Virágot mert megh ert gyümölczie jutottya^k
 Ha igaz erejet mind vegigh meg tartya^l
- 15 4. Ez kegyesség soha munkajat nem szannya,^m
 Léلكi aratasban ha idejet lattya,ⁿ
 Mas ember restségét magara nem vonnya,^o
 Közönséges javat mindennek kivannya.^p

16 Tudatlan 17 pál

^a I. Timoth. 4. 8. ^b Heb. 12. 4. ^c Act. 3. v. 6. Prov. 16. v. 8. ^d Prov. 16. v. 32. ^e Iacob. v. 17. ^f Luc. 8. 11. ^g Matth. 5. v. 14. ^h Act. 14. v. 22. ⁱ I. Cor. 13. per totum Luc. 8. 16. ^j I. Cor. 10. v. 31. 33. ^k Luc. 8. v. 15. ^l Rom. 11. v. 29. ^m I. Cor. 13. ⁿ Act. 9. v. 17. ^o 2. Cor. 11. v. 17. 2. Cor. 11. v. 28. ^p I. Cor. 7. v. 7.

20 5. Ez kegyességhez hozot DARHOLCZ CHRISTOPH erre,
Hogy ez Deák könyvet hozzád Magyar nyelvre,
Mellyel tanitokat öztönöz tisztekre,
Hogy fel serkennyenek ök-is effélékre.

6. Ely sokkaigh ezért Istennek s Hazádnak,
Vegyed bö jutalmat az Vrtul munkádnak.
Elmednek erei megh ne lankadgyanak,
Hasonlo Munkara söt inkább follyanak.

50.

SELYEI BALOGH ISTVÁN

[A „TEMETŐ KERT” VERSES RÉSZLETE]

... az híveknek e' világon való élteken sok nyomoruságokat kell szenvedni, Act. 14. 22.
Es sok fele szorongatások lévén, mindenkoron vitézkedniek kell, ama mondás szerént:

Nunquam bella piis, nunquam certamina desunt,
Et quocum certet mens pia semper habet.

Harczai, sok hadai mindenkor vadnak a' jóknak
Es kivel harczollyon a' kegyes elme, vagon.

51.

SZIGETHI FERENC

RHYTHMI HUNGARICI

1. Boldog, kinek addèg niült napiai hossza
Hogi fel serdült édes aprodit láthatta
De kedvetlen vendég iob Korban szállotta
Fèlben szakadt szép ifiui vidámsága.
- 5 2. Igi vetemènedben latz halandosagot
Viràgok hullatva vonsznak Sàrgasàgot
Rosa mihelt èri dèli szèl, megh aggot
Mezon nem orockè zold bårsoni szín tartott
- 10 3. Sèrben minniàunknak feiunk nem birikè?
Menedèk levelet errül valot tudtzè?
Egire köldust, kiràlit halàl nem hordottè?
Tsak eginek valaha kedvezni tudottè?

T H E S A U R A R I U S F E R E N C

A L I V D

1. QVANQUAM propinquo Dacia funere
Pullata, moestos tristis agat dies,
Immersa curarum tenebris,
Bethlenio viduata Sole:
- 5 2. Inter procellas non minus aestuum
Calamitosas, MAURITII inclyti
Auxit recens fatum dolorem,
Hassiacaeque domus ruina.
- 10 3. Angit molesta sollicitudine:
Crescit dietim materies mali,
Longoque vires fumit usu
Vulneris impatiens cicatrix.
- 15 4. Hinc lacrymosis Pannonies et Daci
Flent Gabrielem planetibus undique:
Hinc Teutones clarum Dynastam
Tristibus ingeminant querelis;
- 20 5. Utrosque fortes, magnanimos, pios,
Quos novit aetas postera, quos recens:
Nativa quos virtus potenter
Perpetuis decorat trophaeis.
6. Nullúmne tantis praesidium est malis?
Sempérne luctus et lacrymae anxiae?
Nec ulla tantis spes bonorum
Saucia corda malis levabit?
- 25 7. Sepone curas Dacia paululum:
Germana tellus fume animum: viden'?
Solatium regni futurum,
Imperii geminas columnas.
- 30 8. Illic avorum germen amabile
Succedit haeres, nobile gloriae
Sydus paternae, tot triumphis
Mauritii soboles coruscans.
- 35 9. Hic jura genti Pannonicae dabit
Virtute pollens, sanguinis Hunnici
Rakocius Princeps, Dacorum
Imperii moderator unus.

10. Moeroris ergò hinc quicquid habes, age
Depone; planctus, quisquis es, exue:
Felicitatem quin perennem
40 Hassiaco-Dacicis precare.

IDEM UNGARICE

1. Noha most *Erdély* keserghi halottyat,
Gyazban oltozven ulli setét napiát:
Homályos kod állya satorat,
Mert Bethlen Nap nem adgya világát:
- 5 2. Tob gondgya kozòt érkezék nagy buva,
Mauritiusnak hogy történt halála:
Orogbedet sullyos bánattya,
Hassia háznak hogy lon romlása.
- 10 3. Nyughatatlansagh hantorgattya szivét
Mert nem isméri gyog'ulni mély sebét
Sot lattya *uy* oregboleset
Ertven Mauritius el-esését.
- 15 4. Innet keserves szóval Pannonia
Gabor halálát sirattya Dacia
Innét Nemet Országgh panaszsza,
Mert halva *fekszik* kegyes tutora.
- 20 5. Mind ketto eros, bátor szivo, *kegyes*,
Kiket hallottunk, volt ez két fo nemes:
Tekentetes joszaggal tellyes;
Dicseretes hirrel nevel fényes.
6. Hát már sohonnán nincsené segítség?
Sok konyhullatás es sok keserosegh,
Migh marad koztunk ez nehézség?
Migh sebhethi szivunket az kétség?
- 25 7. Todd félre budat kevesse Dacia:
Jo reménségben legy szép Teutonia,
Megh leszsz szived vigasztalása,
Lasd hogy áll országod két oszlopa.
- 30 8. Az egyyik reghi nagy elei helyet
Nemet nemzetbol rendben kovetkezet,
Orszaganak hoz gyozedelmet,
Mauritius neked az kit nemzet.

1 Fidély 11 ny 16 fehszik 17 hegyes

9. Másikbolis, eszes Pannonia Ura,
 Magyar Nemzetnek igaz vére, taghja,
 35 Rakoczi Gyorgy Erdely tutora,
 Es birodalma gubernatora.
10. Feleycs el tehat, ha mi gondod vagyon
 Akar kicsoda légy, *nincs* abban haszon:
 Sot inkab imatkozzál azon,
 40 Ez ket Orszagnak Isten iót adgyon.

53.

V A R S Ó C I I S T V Á N

AZ KÖRÖZTÖLŐ SZENT IANOSNAK FOGANTATÁSARUL, SZÜLETÉ- SERÜL, HIVATALLYÁRUL, HÜSÉGÉRÜL, TUDOMÁNYARUL, FOGÁ- SÁRUL ÉS HALÁLÁRUL VALO SZÉP HISTORIA

1. Iöy segétségül, Uram Jstenem, illy nagy szüksegemben,
 Szent lelköd által epécsd elmémet igaz értelemben,
 Hogy szent dolgotat magyarázhassam mostan ez énekben.
- 5 2. Maid emléközném, tisztös uraim, ha meg halgatnátok,
 Egy szent emberrül, ha ital közben fület haitanátok,
 Az Köröosztölő nagy Szent Jánosrul most tanulhatnátok.
3. Mondom először az Szent Jánosnak élete folyását,
 Mászodszor tisztit, hivatallyában hiven el íarását,
 Harmadszor értsed Herodes által méltatlan halálát.
- 10 4. Erthets it példát Jstennek szentín szép ajandékáru,
 Vehets értelmet lelki pásztorok fő hivatallyáru,
 Híteleneknek természettyökrül s kemény romlásokrul.
- 5 5. Eredetirül az szent Janosnak szent Lukács igyen szol,
 Első könyvének első részében mindennek nyilván szol,
 15 Szent papi röndbül eredeti volt, ily bizonságot szol.
6. Rönd szörint hozza ü eredetit Levi nemzetébül,
 Mert ü fia volt Zachariásnak Abia röndebül,
 Annyátis mondgya, Ersebet aszszonyt Aron nemzetébül.
- 20 7. Jlyen szent röndebül, nagy nemzetségbül a' Szent János vala,
 Ki szüleinek nagy vénségökben születtetet vala,
 Fogantatását Gábriel angyal igy hirdeté vala.

37 Feleyes 38 mices 39 imatbozzál
 12 Hirteleneknek

8. Történék egykor, hogy Zachariás az templomban vala,
Az Ur Jstennek ü rőndi szőrént ot áldozik vala,
Gábrriel angyal job keze felől hogy meg jelent vala.
- 25 9. Az angyalt látván Zacharias pap igen meg röttene,
Meg háborodván az ü szívében vala nagy félyelme,
Látván az angyal ü röttegését, hadgya, hogy né félne.
10. „Meg halgattatot, ugy mond, Jstentül te esedőzésed,
Emléközetben jutot ü nála buzgo könyörgésed,
30 Ime Ersébtöt fogad méhében, s fiat szül tenéköd.
11. Söt az ü nevét Jánosnak hivod, kin örömed lészön,
Mert Jsten elöt az te gyermeköd méltóságos lészön,
Születésébül az Szent Lelöckel tellyesödvn lészön.
12. Térét nagy sokat Jzrael közül az nagy Ur Jstenhöz,
35 Jlyés lölkével ü elötte jár, juttat kegyelméhöz,
Attyák sziveket az fiakéval viszi békességhez.”
13. Ezeket halván szent Zachariás tsak el álmélkodék,
Okosságának rosztanácsából ebben kételködék,
Tüle hörtelen angyal szavára ilyen szö adatékt:
- 40 14. „Parancsolatod, vigasztalásod noha kedves néköm,
De beszédödöt most tellyességgel én el nem hihetöm,
Mert Ersébtel, idönk el telvén, igen meg vénhöttünk.”
15. Halván ez szökat az angyal monda: „Gabriel én vagyok,
45 Ki mind szüntelen az Ur Jstennek színe elöt állök,
És követségén hozzád küldetvén, most tenéköd szöllok,
16. Annak okáért, miért nem hittél az én beszédimnek,
Imé nema lész s meg lészön kötve szöllása nyelvednek,
Addigh nem szolhacs, mig én beszédim bé nem tellyesödnek.”
17. Nem sok nap mulván szent Zakariás el házához méne,
50 Nagy némaságban meg nem mozdulhat vala néki nyelve,
És azon közben Ersébet aszszony fogada méhében.
18. Vala hatodik holnapia immár Ersébet terhének,
Gabriel angyal hogy elejben állapék az szüsznek,
Gyümöltsözését mikor jelönté Mária méhének.
- 55 19. Söt Ersebetnek hogy szülésének napiai telének,
Szüle egy fiat, az kit Jánosnak ük föl nevezének,
Zachariásnak meg oldatának köteli nyelvének.
- 20: Bölcés ének szöval az nagy Ur Jstent Zacharias áldá,
60 Hálákat adván, hogy ennyi jóval Jsten ütét áldá,
Kisded fiának jövendö tisztit melyben prophétalá.

23 szőrént (imátkozik vala) ot

21. Az Szent Jánosnak fogantatását, születését hallok,
 Őtet attyáruul és mind annyáruul szent nemzetnek mondok,
 Nevelködését és bölcseségét lélok által tudok.
22. Pusztában néki bizony lakását az szent Lukács írja,
 65 Első részének nyoltsvan versében igyen bizonyítja,
 Mind az ideigh, mig az Ur Jsten őt ki nem mutatta.

MASODIK RESZE

23. Erteközzünk már az Szent Jánosnak meg szentölésérül,
 Értsük meg nyilván, mit ád előnkben az lélok tisztirül,
 Hogy tanúságot mijs vehessünk ü nagy hüségerül.
- 70 24. Jmmár Szent János harmits esztendös hogy keszd vala lenni,
 Jsten beszéde, parantsolattya kezde hozzá lenni,
 Hogy az ü tisztit és hivatallyát ideje föl vönni.
25. Jol lehet tudgya, hogy ez hivatal rakva nyavalával,
 Mert az kevély nép öszve nem férhet Jsten tanásával,
 75 Mind azon által örömet enged, nem gondol magával.
26. Szent Janos halván Jsten beszédét, keszde kiáltani,
 Poenitentiát, az köröztsegöt keszdé praedikálni,
 Az melly dolgáruul őt Baptiztának keszdék hivogatni.
27. Tanuld meg ember, alázd meg magad Jstennek szavára,
 80 Kész légy mindgyárást magadat adni parancholattyára,
 Hogy ha ez világ torkát tátya is testöd rontására.
28. Tanításának kezdeti löve az körtnek innepén,
 Sidok nyelvében az Tisri honak legh első kezdetén,
 Szent Mihály honak kit mi nevezünk nyelvünknek értelmén.
- 85 29. Az Tiberius tizön ötöd esztendeje taján,
 Mikor Pilatus tisztarto volna Judéa országán,
 Antippas király Galiléának szélös tartományán.
30. Ennek fölötte Jturéán és Thraconis országán
 Az Philöp vala fő fejedelöm ezök tartományán,
 90 Lysaniasis Abilinének regnála országán.
31. Cajafas Joseph Annassal edgyüt papi fejedelmek,
 Valának akkor sido országban ezek az fő népek,
 Mikor Jánosnak praedikállását hallák az köz népek.
32. Az Szent Jánosnak tanításának summája ez vala,
 95 Hogy tartának poenitentiát, praedikállya vala,
 Es jo gyümölcsel ékösödnének, azt kívánnya vala.

33. Nagy sok nép hozzá illy beszédere pusztában fut vala,
 Ötet halgatván Jordán vizében meg fürödnek vala,
 És uij életöt az Ur Jstennek így ígérnek vala.
- 100 34. Tecsék Istennek, hogy bizonyoságot János által tönne
 Az Ur Jesusrul, hogy ü szent fia, Christussa az lönne,
 Kit ha vönnének, meg szabadulás ü általa lönne.
35. Ottan a' sidok Jerusalembül követöt küldének,
 Nagy sok papokat és lévitákat hozzá eresztének,
 105 Az ü tisztirül, méltóságáru hogy értéköznének.
36. Jgen kérdözék ot az követök, hogy kicsoda volna,
 Ha Jlyés volna, prophéta volna, avagy Christus volna,
 Igaz beszeddal meg vallá nékik, hogy egyik sem volna.
37. O törvénybeli prophéták közzül egyik ü nem volna,
 110 Sem az Achabnak idejebéli Jlyés ü nem volna,
 De az pusztában kiálto szava az Jstennek volna.
38. Azok mondának: „Miért körösztolysz, ha Christus te nem vagy?”
 Eö is felele: „Noha Jstentül az én tisztöm is nagy,
 De az Messiás nagyob nálamnál, ki ti köztetök van.
- 115 39. Utánnam ha jöt, de ugyan nagyob sockal én nálamnál;
 Én körösztollek vizben tiktöket ez folyo Jordánnál,
 De ü körösztol tüzes lélöckel külömben nálamnál.”
40. Nagy sok röndbéli nepek jövének az után hozzáia,
 Mit kellyön tönnik, kik tudakozzák, szabadulásokra,
 120 Egyenlö képpen tanitá őket poenitentiara.
41. Jövének hozzá fariseusok, nagy sok szörzetösök,
 Kemény beszeddal őket szollitván monda ü nékiek:
 „Mérögös kigyonak kölkei, ide mi hozot tiktöket?”
42. Sietvén azért ti meg térgyetök, igasság utára,
 125 Ne is bizzatok ti atyátoknak nagy méltóságára,
 Jsten haragia mert már föl indult boszu állására.”
43. Vehet it példát az tanito rönd Szent János dolgáru,
 Senki szömélyét, se méltóságát ne nezze szavabul,
 És ne kedvezen az uraknakis bün dorgálásábul.
- 130 44. Azonban jöve Jesusis hozzá Názáret várasbul,
 Hogy meg fürödnék Jordán vizében Jsten hagyásábul,
 Ot Messiásnak bizonyitatnék Jstennek szavábul.

100 <Tecsék Jstennek bizonyoságot János által tönne> [A lap utolsó sora volt, a másoló áthúzta.] 105 tisztirül <és> 123 [A mérögös g-je d-ből javítva.]

45. Rövid beszeggel kezdé Baptista Jesust tilalmazni:
 „Nem néked illik, hanem énnéköm te tüled mosodni.
 135 Felele Jesus: „Hagy békét annak, igasság igr lönnny.”
46. Söt másod napon látá Szent János Jesust ottan jární,
 Népek láttára mindgyarást kezdé *ujjal* rá mutatni:
 „Ez az Jstennek ö szent báránya, ki az bünt el vészi.”
47. Oh romlot edény, emberi állát, tanuly Szent Jánostul,
 140 Más tisztességét, kit Jsten adot, ne kévánd gonoszul,
 Tiztöld meg teís, ki tisztöltöttöt fölséges Uradtul.
48. Csöndes lélökkal jo neven vögyed Jsten ajándekát,
 Agy hálát néki, ne kövesd szived szidalmas szándékát,
 Az miben bizot, abban hiven járgy, né kévánd más jussát.
49. Jm látod azt is, hogy az lelki tiszt fűgh tsak az Jstentül,
 145 Nem adathatik ajándék halando embertül,
 Mert az prophéták és szentok szoltak Jstennek lelkétül.
50. Vagyonné menybül parantsolatod lelki hivatalra?
 150 Mindgyarást kész légy, mert az Szent lélok vezérl tégöd arra,
 Mind elégségöt, mind tehetséget ü ád néköd arra.
51. Soha te abban hivatal nélkül *magad* te ne ártsad,
 Mert meg szégyonülsz te életödben, akár miként márcsad,
 Az mit a' szent Ur teneköd adot, azt erőssen tartsad.
52. Sok esztendökben Jzrael közöt propheta nem vala,
 155 Mikor az Jsten János Baptiztát el küldöttö vala,
 Életévelis ütöt köz röntül külömbözte vala.
53. Az ü éllýése mezei sáska s erdei méz vala,
 Az ü dérékát nagy kemény szijal ü övedzi vala,
 Köntösse élös teve szörébül készéttöt vala.
54. Eöltözetiben chak parast modon a' Szent János vala,
 160 Eledellyében nagy csudálátos keményseggel vala,
 Részőgétésre való itallal soha nem élt vala.
55. Vala ü benne az nagy Jstennek drága ajándéka,
 165 Mivel hogy vala az Messiásnak élötte jároja,
 Jzrael közöt az idvösségnek igaz ut irtoja.
56. Oh roszt itélet, hamis reménység, gyalázatos hivság,
 Fris öltözetben járo népeket bölcsrül tudhatatlan,
 Lágy ruhák miat kevéll szivektül távul menyország ál.
57. Nagy bölcheségét az Ur Jstennek Szent Janoson lássad,
 170 Ü eledellyét, tellyes életét magadban chodállad,
 El tartásodat, táplálásodat chak ü réá bizzad.

137 jujal [!] 146 [Csonka sor, a másoló kihagyott egy szót.] 151 nélkül abban

58. Nagy és fő tisztí az szent Janosnak bizonynyal ez vala,
Poenitentia köröszttségével hogy utat irtana,
Az Messiásrul, az Ur Cristusrul hogy bizonyétana.
- 175 59. Vala nagy gondgya az ü tisztiben hogy hiven el járjon,
Az bünös ember hogy feddés nélkül előtte ne járjon,
De hogy gonoszrul tanétás által jo utra fordullyon.
60. Nem ok nélkül hát a' szent Mathenál Christus Urunk mondgya,
Hogy prophétákat az szent Baptizta tiztel föllyül multa,
180 Aszonij állat nem szült nagyobát soha, mint Baptizta.
61. Chak ez versökben ü hivatallát akarám foglalnom,
És rövidedön ü nagy hüségét bizonyságul adnom,
Ü halálátis maid meg mondanám, chak innom adnátok.

HARMADIK RESZE

- 185 62. Szollyunk már rönddel a' Szent Jánosnak kemény fogságáarul,
És értéközzünk ü fogságának bizonyos okáarul,
Utolszor pedig nagy ártatlanul szörnyü haláláarul.
63. Vala ackoron Galilaeanak Herodes királlya,
Ki Antippasnak tulaidon nevön hivatattik vala,
Vala peniglen Nagy Herodesnek ez is edgyik fia.
- 190 64. Bátor és okos, ravasz elméjü ez Antippás vala,
Mellyért Urunkis rokának ütét méltán mondot vala,
Sok gonossággal, vakmerü bünnel szive rakva vala.
- 185 65. Herodes egykor Tiberiushoz Rómában keszüle,
Hogy ot dolgait igazitaná, indulván siete,
Dolgát végezvén, hazája felé sietvén erede.
66. Egy idő korban Philöp királyhoz Herodes tért vala,
Mely Philöp király ü néki édes attya fia vala,
Mivel hogy az is Nagy Herodesnek egyik fia vala.
- 200 67. Rut dolog esék kiralyok közöt ot az vendégségben,
Herodes király Philöp házassát keváná szivében,
Az Herodiást elis ragadá hitetlenségében.
68. Oly bátorsággal, gyönyörüséggel véle lakik vala,
Semmit bünérül örömében nem emléközik vala,
Mint ha ü dolga jól helyen volna, ugyan vigad vala.
- 205 69. De ne mikorban ez latorságban hir lön Szent Jánosnak,
Herodes király hogy feleségét elvette battyanak,
És nem leheté elszenvedöje ily latorságának.

70. Erössen feddé Heródes királyt Szent János Baptizta,
 210 Hogy attyafia feleségével élny nem jo volna,
 Ezt pirongatást Herodes király igen bánnya vala.
71. Nem szünik vala az szent prophéta kiraly feddésétül,
 Hogy el tiltaná, szándéka vala ily förtelmességtül,
 De meg gyözeték végre Herodes ily hitötlenégtül.
72. Ez idvösségös jora tanitást nem hallá jo kedvel,
 215 De söt haragra lám, föl indula nagy vak meröséggel,
 Hogy el vesztené az nagy szent jámbort, el száná szivében.
73. Ez rossz szándékát ily hir alat nem meré veghöz vinni,
 Az egész kösség mert az Baptiztát prophétának hiszi,
 Félt, hogy élete és méltosága kezd miáttá veszni.
- 220 74. Egygyet gondola, hogy párt ütönek Szent Jánost mondaná,
 Az sokaságot ki az császártul más felé haitaná,
 Ezzel az hirrel az szent Baptiztat tömlöcsre haitana.
75. Choda szép tükör lelki pásztornak körösztelő János,
 225 Vigyázás dolga, nyissa föl szömét és ne légyen álmos,
 Az bünt meg lássa, el se halgassa, mert igen ártalmas.
76. Ebben ne nézze senki szöméllyét, uri méltóságát,
 Királynál Jstent nagyobnak tarcha, féllye uraságát,
 Szömében szollyon kedvezés nélkül, fedgye latorságát.
- 230 77. Meg ne röttennyön se fegyveretül, sütét tömlöcsétül,
 Kész légyen azért mindent szenvedni, meg válni éltétül,
 Nagy ur szolgálja, szám adás dolga, félljön Jstenétül.
78. De tekénts ismét, hitötlenségnek ilyen természeti,
 Hatalmas lator büne feddését el nem szenvedheti,
 Söt hatalmával jora intöket, ha lehet, el veszti.
- 235 79. Dohos tömlöcsben, erős fogságban János förtöng vala,
 Nagy kalodában az ü lábai szorittattak vala,
 De ö tisztiben Jsten szolgálja hátra nem áll vala.
80. Elötte forog tanitványinak rut botránkozása,
 240 Hogy ha ü néki Herodes által most léssen halása,
 Kis seregének kétséges szivel lenne el oszlása.
81. Ottan szollitá két tanétványját, az Jesushoz küldé,
 Hogy ha ü volna az ígért Christus, tüle kérdözteté,
 Tanitváninak lelki javokért ezt mind cheleködé.
- 245 82. Oly békösséges szivel fogságát ü szenvedni vala,
 Tudván, Jstennek hogy hiven szolgalt, benne bizik vala,
 Szolgálattyának édes jutalmát hüttel várja vala.

211 [A feddésétül t-je s-ből javítva.] 221 az <Cha> császártul 223 köröszlő

83. Parázna király noha szívében dul ful Szent Jánosra,
De hogy modnélkül ütet vesesse, nem mehetne arra,
Mert Jsten félő prophéta volna, azt bizonyal tudgya.
- 250 84. Juta egy korban jeles vig kedve, lakodalmat szörze,
Hogy születése napiat akkor is békességben érte,
Galilaeaban fő fő uraknak ebédet készéte.
85. Tarttya nagy vigan király vendegit, itattya borait,
Részegség, duska, telhetetlenség haitya vigaságit,
255 Hogy azt az napot szokszor meg érte, köszöni poharit.
86. Vig lakás közben nincs ki emletse Jsten tisztosságét,
Már az királyis régön föl tötte az Orbán süvegét,
Szent János penig kemény fogságban nyeli tömlöts mérgét.
- 260 87. Lantos, heigedüs, cimbalmos, harphás vernek tánych notákat,
Az fő fő urak aszszony nepeckel ugordgyák tánychokat,
Trombita, sip, dob, clavicordiom bé tölt palotákat.
88. Az vigasság közt am bé érközék királyne léánya,
Salome aszszony, és az királynak ékes térdet haita,
Az vendégségben urak láttára nagy fris tánychot iára.
- 265 89. Nagy kedvet löle az király elöt Salomé tánychával,
Ot meg esküvék az király néki nagy fogadásával,
Valamit kérne tüle, meg adna fele országával.
90. Tekéncs meg embör, részeg királynak lásd nagy bolondságát,
Augustus császár atta volt néki ez kis uraságát,
270 Most egy kis tánychért uraságával árullya országát.
91. Ezt halván léány az igéretöt köszöné királynak,
Onnat fordulván ám eleiben állápék *anyjának*,
Nagy vigasággal ily igéretit meg mondá királynak.
- 275 92. Felele ackor az Herodiás, monda léányának,
„Eregy bé, fiam, és tisztóséggel így szoly az királynak,
Légyen kegyelmes fölséges király ü szolgálójának.
93. Imé, fogadtad, valamit kérök, mindent meg adts nékem,
Te fölsegednek hozzám ily kedvet honnand érdömlöttem,
Ha kedvet leltem, az Baptiztának adgyad fejét nékem.”
- 280 94. Nagy gyorsasággal ez tanétásban léány ot el jára,
Reszög királyhoz lakodalomban mi helyen bé juta,
„Ad nékem uram, Baptizta fejét most egy tálban”, monda.

259 Lastos [Örszóként az előző sor után:] Lantos 272 királynak [Értelemszerűleg javítottunk.] 277 fogadtat

- 285 95. Jól lehet király leány beszédén ot meg szomorodék,
De hogy meg esküt az urak előtt, nincs mit chelekedgyék,
Szolgáját küldte, az szent jambornak am feje véteték.
96. Sokat ígérnek részög korokban az tobzodo népek,
Bolond fogadást, hamis esküvést lám, mely sokat tésznek,
De jozan korban, ha rá szoréttyák, bánkonía kezdnek.
- 290 97. Sok helyön most is az hitötlenek laknak, vigadoznak,
Az szent jámborok nagy háboruban, fogságban iajgatnak,
Söt nagy gyakorta Jsten szolgai vérökkel áldoznak.
98. Jgaz itelő felséges nagy Ur, tekéncs hiveidre,
Ha késértetöt ez világ szerént eresztes szentidre,
Örök életben koronázzad meg te dicséretödben.
- 295 99. Az te szentidnek nincsen ez földön semmi vigaságok,
Mert ez életben hitötlenek közt chak siralom dolgok,
De holtok után fölségöd előtt lészen boldogságok.
- 300 100. Mely igen örül az hitötlenység ez világ javának,
Az idvösségrül nem gondolkodik, hire sincsen annak,
De még jai lészen utolsó vége nagy vigaságoknak.
101. Járgy el hüseggel, Jsten szolgája, Uradnak dolgában,
Bizzál mindenkor jó reménseggel szent fogadásában,
Ű meg fizeti te jutalmadat szent igazságában.
- 305 102. Jmmár hallátok Herodesnek is érdömlöt jutalmát:
Ártatlan vérnek mint állá Isten ű raita boszuiát,
Hogy innét tudgya ű szent Urára minden hadni dolgát.
103. Arabiában Arétás király uralkodik vala,
Kinek leánya az Herodesnél feleségül vala,
Minek előtte Philöp házassát el ragadta vala.
- 310 104. Arétás király Herodes ellen nagy hadat indéta,
Mert ű leányát Herodiásért Herodes utálta,
És meg ütközven Herodes népét fottig el hullatta.
- 315 105. Meg kissebödék kevély Herodes ű birodalmában,
Meg szégyönödék latorsagáért nagy bátorságában,
Igy veré Jsten gyilkosságáért méltó haragiában.
106. Az után látván az Agripának fényös birodalmát,
Herodiásnak midön követné ű irégy tanáchát,
Császárhoz méne, hogy birná egész Jzrael országát.
- 320 107. Cajus meg értvén Agrippa által az ű chalárdságát,
Mind országostul tüle el vévén gyüjtöt gazdagságát,
Szám kivetésre feleségestül kergette ű magát.

283 szomodék 315 Isten (paráznaságért) gyilkosságért 319 Cajus (császár) meg

108. Csoda szégyönben, nagy gyalázatban ü élete forga,
Hazáia felé menny mert szabad nékie nem vala,
Kis Galliában, az Lugdunumban élete el fogya.
- 325 109. Ez lön jutalma kevély kegyetlen Herodes királynak,
Ki bizony lehet igen nagy példa az ollaténoknak,
Vak merő bünben kik gyinyörködvn szentöket el rontnak.
110. Ebbül magoknak szép vigasztalást azokis találnak,
Hitlenek miát kik háboruban epednek, fáradnak,
330 Jsten hivei ez rosz világgal baj vivásban vadnak.
111. Lám ez volt sorsa régy időben a' szent prophétáknak,
Illyen mértékkel fizete dolgát ez világ Christusnak,
Mártýromsági meg irván vadnak szent apostaloknak.
112. Ez világ mostis mind Herodesnek ebben követöje,
335 Mert igen bánnya, ha szömében szol Jstennek embere,
Mindgyárt tömlöcsnek, tűznek, fegyvernek lészen keresöje.
113. Ritkán találok ki io helt adgyon Jsten igéjének,
Alaja vesse io kedvel magát az Ur feddésének,
Bünét el hagyván utát kövesse Jsten kögyelmének.
- 340 114. Adgyon az Jsten szent lelket nékünk ü szent fia által,
Hogy tanétását jo néven vögyök, meg térjünk az által,
Hogy mind öröcké el ne kárhozzunk hitötlenység által.
115. Térécse hozzá Jsten szivünket hatalmasságával,
Es mosogassa gonosz bününket irgalmasságával,
345 Hogy örülhessunk vég nélkül véle az ü szent fiával.
116. Ezer hat szászban és harmich ötben ez versöket szörzém,
Az Szent Gergelnek sovány hetiben Kozarban röndölem,
Mert ezt az idöt Herodeséhez hasomlonak lölem.

54.

FR Á T E R P Á L

1. Az citrom s narantsot nagi kedvessen vöttem,
De inkább hoga túlled el nem fellejttem,
Azt mindenek felet nagirais bötsültem,
Kit meg is szolgálók, ha fen ál életem.

331 propétáknak 339 Isten (igéjének) kögyelmének 347 sovány (az ü) hetiben

- 5 2. *keszkenő*,
Szomorú szívemnek s bus lelkemnek kellő,
De hoga az varrója nem közzellijib kelő,
Nékem a gíemant is csak semminek tező.
- 10 3. Én is ell küldöttem egi kis vásár fiát,
Mellyel csendesitem lelkem érted kinnyát,
Ki mint vár virrasztó éjjel nappal kiált,
Vagi mint szarvas rijja messze tévedt fiát.
- 15 4. Kérlek ez utánn is, édesem, ne felejcs,
Sok bánatid miatt szivedből ki ne ejcs,
Érted keservimből hoga engemet ki feijcs,
Lelked tárházában engemet jól el reijcs.
- 20 5. Egi uijformán való gienge vékony lánczot
Én is im, küldöttem, melyben semmi gáncsot,
Tudom, nem itélhez a vagi mocskos ránczot,
Adjá Isten, benne járassunk még lánczot.
6. Mint az kemény tigris lánczal kötöztetik,
Lánczal kőszikla is öszve kőcsoltatik,
Sok erős alkotmány azzal csatoltatik,
Válhatatlan képpen öszve ragasztatik.
- 25 7. Lelkem az lelkedtől ugi el ne válhassék,
Sőt változhatatlan szeretet tartassék,
Nékünk ne árhasson órányi szüghség,
S tőlünk távolij legien ártalmas rut kétcség.
- 30 8. Én bus verseimet tőd az kebeledben,
Hoga az mikor látod, juthassak eszedben,
Talán mégh olly időt érek ez életben,
Magam olvashatom csendesen őledben.
- 35 9. Érted háborúim akkor csendesednek,
Siralmas keservim szivemből ki esnek,
S mint a Sebes Keres ujan el enyésznek,
Tovább jó hivedet nem vesztnék, sillyesztnek.
- 40 10. Az magas Crivánnok kősziklás tetején,
Reggel mikor deren csillagszik az nap fény,
Az zöld fenyves közöt vadakat kerghetvén,
Írám nagi reszketve, fejem szédelegvén.

5 [Szakadás miatt a sor hiányzik, a *keszkenő* szó csak az 1901-es kiadásban olvasható.] 13 felejcs 24 Válhatlan 31 isz 33 háborim

M E D G Y E S I I S T V Á N

Cum Praeclaram Hujus Libelli utilitatem, in eoque divinum divinae pietatis exercitium animadvertissem haec pauca ex charitate scribere debui.

Biblia post, Lector, praestat pietate libellus
Hic cunctis chartis: ut doceare, lege.
Invidia est: Hunnis, sed si modo vera fatemur,
Nemi dedit tantum Religionis opus.

Ugyan Azon.

1. Nints oly iras az szent Biblia utan,
Mint ez kis Könyv kegyesség tanitasban,
Ha nem hiszed, olvasd-altal, s- azonban
Meg-tapasztalsz nagy igassagot szomban.
- 5 2. Söt azt mondom (irigyseg legyen tavúl)
Nem adatot Magyaroknak senkitül
Istenesb Könyv, tsak hogy olvasasatul
Meg ne szünnyek ember követisetül.

V Á R I M I K L Ó S

I N P R A X I N P I E T A T I S

a Reverendo pietatisque amantissimo Viro Domino Paulo Medgyesi
Ungarico idiomate donatam.

1. Mindenkor jo hirrel s- nevel viragoznak,
Mint az Zöld Cyprus fak ugyan illatoznak,
Feledekensegben soha nem-is jutnak
Az kik egyebeket irassal oktatnak.
- 5 2. Io emlekezetben Augustinus leszen,
Valamig az nap, hold, tündöklük az egen,
Calvinus Doctoris meg marad ep hirben,
Mert sok szep könyveket irot eleteben.
- 10 3. Ez könyvet-is akki először formalta,
Nagy Britanniaban vilagra botsatta,
Nevezetes leszen mig fen lesz Anglia
Meg az egekben-is szep jutalmát lattyá.
- 15 4. Nagy jutalom követ tegedis meg latod,
Ki Magyarul szolni ez könyvet tanitod,
Mert Istennek igyét te ezzel tamasztod
Nemzetsegedet-is igen gyamolitod.

- 20 5. Oh mely draga kintset ez könyvel szerzettél
Szegény Magyar népnek munkaddal kerestél!
Nintsen senki ki meg mondhassa nyelvevel,
Am bar Ciceronak birjon elmejevel.
6. Azert ez könyvetsket szüntelen olvassad,
Írást valaki tudtz serennyen forgassad,
Ebbül bus szivedet te meg vigasztalhad
Menyország aytajat te magad meg nyithad.
- 25 7. De talam nem adhatz hitelt beszédemnek?
Kerlek olvasd által levelit ez könyvnek,
Meg kostolod hidgyed izit, mint jó méznek,
Lelki vidamsagot mely szerez szivednek.
- 30 8. Kivanode szibül az Istent ismérni?
Ötet alazatos lelkeből tisztelni?
Akarode magad sorsatis meg tudni?
Ez könyv mind ezekre kesz utat mutatni.
- 35 9. Az Isten minemü elődben le írja,
Ember allapattyat elődben szamlallya,
Eltében s-holtában mitsodás ő sorsa,
Pokol es Menyország mint fizet meg mondgya.
- 40 10. Mitsoda rendet tarts az imatkozásban
Estve, reggel, delben, az szent szolgálatban,
Magad Cellajában avagy az templomban,
Innen meg tanulhad jeles regulakban.
11. Mit kellyen teneked Szombaton mivelned,
Mint kel te magadat à Böytben viselned,
Mint kel az szent Ióbbal keresztet szenvedned
Innen ha akarod, könyü meg ertened.
- 45 12. Ha betegségben vagy, s-götrödöl ágyadban,
Kisirtő Satannal küszködöl nagy kínban,
Itt fegyvert, tört, paist szerezhetz hartzodban,
Orvossagot lelhetz mint bö Paticaban.
- 50 13. Ne restellyed tehat ez könyvet olvasni
Ha kegyessen akarsz ez világon elni,
Holtod utan pedig Menyországban lakni,
Az szent Angyalokkal örökke vigadni.

MEDGYESI PÁL

[A „PRAXIS PIETATIS” VERSES RÉSZLETEI]

a)

... minden Igy-bayban igazat ítély, mert bizonyos légy felöle, hogy meg te-is rejá találsz az igaz Biróra, a' kinek nem sokára eleiben-is kell menned, s-ez Epiaphiumot koporsod feliben függesztendő verseket hagyod te testamentumban barátidnak:

Nuper eram Judex, jam Judicis ante tribunal
Subsistens paveo, judicor ipse modò.

Az az:

Biró valék tegnap már most reszketve Birámnak
Széki elöt törvént hallok a' munka szerént [347]

b)

... bizonyos légy arrúl, hogy az Ige szebb és méltóságosb notája az éneknek szivetekben, hogy nem mint a' külső zengedezés füleitekben; mert a' szivbéli kedves éneklés az a' miben az Ur tellyességessen gyönyörködik, amaz régi Vers szerint:

Non vox, sed votum; non musica cordula, sed cor;
Non clamans, sed amans psallit in aure Dei.

Nem szó, hanem szó fogadás;
Sziv, nem külső hangitsálás;
Buzgoság, nem a' kiáltás
Mennyekben az ének mondás. [414—5]

c)

Mert senkinek szive másoknak nyavalyáján úgy meg nem eshetik, mint a' ki már az elöt hasonló nyomoruságban forgott. Innen a' bünös ember, nyomoruságban bizvást kiált-hattya a' Christusnak:

Non ignare mali, miseris succurrito Christe.

Christe ki, ez nyavalyát kostoltad, jöy segedelműl. [738]

a1 II Tegnap Biro voltam most már a2 II törvént állok

M E D G Y E S I P Á L

[A „HET NAPOKI EDGYÛT BESZELGETESEK”
VERSES RÉSZLETEI]

a)

[A római egyház a régi valláson sokat változtatott; Jézuson kívül más közbenjárókat iktatott be,] hiszen à magatok Mises-könyvekben vagyon ez Imadsag:

Tú per Thomae sangvinem¹
Quem ille pro te pendit,
Fac nos Christe scandere
Quò Thomas ascendit.

Az Az:

Iezus, Tamás vereért
Mellyet érted ontot,
Oda vigy erdemeert
A hova ő jutot. [40—41]

b)

[Istenen kívül senki másban nem kell bizalmunkat vetnünk.] Mitsodas könyörges hát ez!

Iuva ergo omnes Gentes
In te Sancte confidentes
Confessor Armigile.

az az:

Segits meg minden Nepeket
Kik az te Nevedben hisznek
Confessor Argimile. [41]

M E D G Y E S I P Á L

[ULÁSZLÓ KIRÁLY EPITAPHIUMA]

. . . gondollyuk meg csak veszett állapotunkat. El halgassam bár a' régieket: ne szolják Varnánál Romániában, ez előtt 215 esztendőkkal, esett szomorú romlásunkról, Amurates Török Császár miat, kivel akkori Királyunk Wladislaus, a Pápa Követének ösztönzésére, igazság kívül a' frigyét fel-bontotta vala. Melyről-is illy keserves Epitaphiumut irt volt egy jámbor Poëta

Romulidae Cannas, ego Varnam clade notavi:
Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi Pontifices jussissent rumpere foedus;
Non ferret Scythicum Pannonis ora, jugum.¹ sengvinem

Mellyet ilyen Magyar Strophaban fejezek én ki:

Romaiak Cannast,
A Magyarok Varnát
Jól meg-festék vérekkal:
Tanulj minden innen,
Szörnyő hit szegésben
Ne leledzél senkivel.
Izgága ha Pápa
Hazánk, nem lesz vala,
Birnánk most-is békével.

60.

[MIKÓ JÓZSEF HALOTTI BÚCSÚZTATÓJA]

1. Az tenger fővénye ki sok,
Bokros búk igaz olyanok,
Sellyében takaró napok,
Gyorsok mint habok.
- 5 2. Az mit mutogat ez világ
Óllyan mint magyaró virág,
Kit fejsze nagy hamar le vágh,
Meg hervad mint ágh.
- 10 3. Ez nagy földre ha mi le tér,
Egy szép liliumat nem ér,
Mellyet meg csap az őszi dér,
Mindgyárt veszni tér.
- 15 4. Fáradságra születettünk,
Sok kinban forog életünk,
Gyakran ágy fenekén nyegünk,
Sirban ugy mégyünk.
- 20 5. Sok banat mi fejünkre száll,
Sok buban mi *szivünk* is áll,
Sokszor sok siralom talál,
Végre az halál.
6. Dütsössége vilagnak oly,
Hol nints maradandó sámoly,
Gyakran kellő napunk el foly,
Mint az gyenge moly.

1 III mely sok 2 III buk éppen 3 II Főjhöben ragyogo 4 II Ollyak 5 I mutagot II az világ 7 II Mellyet fejsze hamar III Mellyet fésze mihelyt 8 II Meg szárod az III az ágh 9—12 III [Hiányzik.] 9 II az mi 14 II Sok buban 15 III Sokszor 16 II—III Sirban még 17 II fejünk 18 I fejünkhöz II buban fejünk is III buban szivünk is 19 II szidalom III Sok kár sok 21—24 III *Hiányzik.* 23 II Gyorsan köllő

- 25 7. Nints bölts, nints uraság sohúl,
Nézd, mindent az halál le dúl,
Mint ősszel lilium borul,
Minden rendbe hull.
- 30 8. Apró gyermekek és iffiak,
Ország oszlapi, vén urak,
Tisztos nemzetes urfiak
Sirban hullanak.
- 35 9. Tés Mikó Josef, elhalál,
Mint rosa tsak iffiu valál,
Sok gyászt nemzetiden hagyál,
Jaj, mint meg haláll.
- 40 10. Hat-száz és ezer el futa,
Az harmincz hatodik juta,
Melyben bárka téged kapa,
Hóltig kapcsola.
11. Atyád holta után esél
Agyadban, betegeskedél,
Harmintz öt heteket élél,
Kikben tsak nyegél.
- 45 12. Hat esztendeje husz felett
Éltednek csak alig lehet,
Megis az halál el vehet,
Ily nagy kárt tehet.
- 50 13. Gyorsan *tölt* rövid életed,
Oh bé hunva te két szemed.
Kin jajgat kegyes özvegyed,
Nem szolhat veled.
- 55 14. Matskási nemes Ilanád
Ohajt, hogy hamar el hagyád,
Talpig szegént gyászban hagyád,
Bura juttatád.
- 60 15. Özvegységre hamar juta,
Buval lelke meg árada,
Jaj szóval szive fárada,
Árván marada.

26 I Mert II Nézd minden; le dült III Nézd; el dült 27 II—III burult 28 II rend le hult III Minden lehullott 32 III Mind sirben [!] hulnak 33—88 III [Hiányzik.] 33 II Te is mikor Joseph valál 36 II Jaj meg hervadál 38 I [Előbb:] Harmincz az II Harmincz és 39 II Minden téged akkor szána 40 II Könyvet hullata 43 II heteket töltél 44 II Kiben 45—48 II [Hiányzik.] 49 I föld II Gyorsan tölt 51 II Jajgat te 55 II gyászban szegént 56 II Nem szolhat te szád

16. Im nemzetedet el hagyád,
 Ennek gyámola vólt anyád,
 Immár néz vala csak reád,
 Árváúl hagyád.
- 65 17. El multak te kevés napid,
 Meg hültek te nemes tagid,
 Így gyültek ide nemzetid,
 Sírnak hugaid.
18. Szánnyák mert rövid életed,
 70 Iffiu vólt hidegült fejed,
 El hagyád kegyes özvegyed,
 Nem szolhat veled.
19. Immár tégedet el viszünk,
 Az sirban szomorán tészünk,
 75 Mi penig bánatban lészünk,
 Rád nem nézhetünk.
20. Csendes nyugadalomban légy,
 Mert most régi hazádba megy,
 Tündeklö koronát te végy,
 80 Örvendezve légy.
21. Hivek közzé az Ur vigyen,
 Meg nyittatván Sión légyen
 Kristussal lakásod légyen,
 Nagy dücsösségben.
- 85 22. Ez verseket azért szerzém,
 Rövid voltunkát ismérém,
 Az halálhoz jól készülvén,
 Istenhez menvén.

61.

S Z A L Á R D I S Z. M I H Á L Y

RHYTHMI DE VI ET EFFICACIA PRECUM
 IN GRATIAM AUTHORIS CONSCRIPTI

1. Az kegyes beszédnec
 Tiszta könyörgesnec
 Nagy hasznalatossagat
 Ki tudna nyelvevel
 5 Emberi elmevel

62 II vólt atyád 63 II Immár az vala 66 II hültek nemes tagaid 69 II Szánnyák im [Ez-
 zel a sorral a kézirat megszakad.]

Meg mondani josagat
Mellyel az kegyesség
Egesz keresztyenseg
Erôsiti ô magat?

- 10 2. Ezt lelki fegyvernek
Es Istent gyôzônek
Mondgya az iras lenni
Kerd meg^a Izraeltul
Ez erôs bajnaktul
15 Teneked meg jelenti
Ki kônyôrgesevel
Esedezisivel
Az szep aldast el nyeri.
- 20 3. Az nagy^b Patriarcha
Alazatos atya
Hasznat ennek meg mondgya
Ki amaz nagy Birot
Gyôzhetetlen erôt
Engedelemre hozza
25 Hogy ha tiz igazac
Az varasban vadnac
Mulnac az ô haragja.
- 30 4. Kiseded^c Ismaelnek
El vetet gyermeknek
Ohajtasi azt mondgyac
Hogy az szomjuhozoc
Istenhez kialtoc
Az kut fût meg talallyac
Ha kic tiszta sziböl
35 Az Vrhoz nem szinböl
Kônyôrgeseket nyujtyac.
- 40 5. Amaz^d juh pasztornac
Isai fianac
Ha szemleled dolgait
Egyedul csac erre
Mint igaz fegyverre
Mindeneket igazit
Kic az szorulasban
Vadnac haboruban
45 Ezt keressec erre int.
6. Soc volna hasznait
Dragalatos izit
Ennec ki beszelleni
Nisd fel az bibliat

^a Gen. 26. 28. ^b Gen. 18. 32. ^c Gen. 21. 17. ^d Psalm. 50. 15.

50 Mint egy kincses ladat
Te elődben terjeszti
Lásd meg az példákat
Kövessed azokat
-s- Tanitnak imatkozni.

55 7. Ez könyvet azértan
Ved kezében -s- osztan
Ely vele jószansággal
Csendes állapotban
Ki vagy haboruban
60 Olvassad bátorsággal
It az erős fegyver
Debreceni Peter
Mellyet ad vig orczával.

62.

S Z A T H M Á R I L Á Z Á R M I K L Ó S

PRO RE NATA SUCCINCTA ALTARIS THYMIAMATIS ACCOMODATIO

Ex Exod. XXX.

1. Akarsze valaki jó illat tetellel
Aldozni? oltart^a Sittim faból amely fel,
-S- egészen^b borics be azt, arany fedellel,
Szarvait^c rendelled egyenlő mértékkel.
- 5 2. Kőrös körül csinaly rajta szép^d coronat,
Coronaja ala, két arany^e karikat
Azokban cifrazva temerdek^f rudakat,
Tanult mesterseggel készítsd el azokat
- 10 3. Az superlat^g előtt, mungyart helye legyen
Kegyelem^h tablaja szinten elleneben,
Hol Isten te veledⁱ leszen szemtúl szemben
Illatodnac füstieleiben megyen.
- 15 4. Minden reggel^j estve, illatot tegy azon
Draga illatokból, nem más de te^k Aaron
Az Űr előtt tűze^l szüntelen langollyon
De semmi idegen^m ahhoz ne járullyon.

^a Exod 30. 1. ^b v. 3. ^c ib. ^d ib. ^e v. 4. ^f v. 5. ^g v. 6. ^h ib. ⁱ ib. ^j v. 7. ^k ib. ^l v. 8. ^m v. 9.
9 mongyart

5. Rothadatlan Sittim oltar^a az mi Vruc,
 Ki fel^o emeltetet; s- hol az mi^p aranyunc?
 Szeretet^a az; mellyet hittel^r ra ruhazunc,
 20 Fa -s- pozdorja^a miat hogy ne gyalasztassunc.
6. Ez oltar szarvai; az^t alazatosag
 Harmas^u tisztel; kiben vagyon nagy^v meltosag
 Corona^x fejeben, hatalmas Vrasag
 Nekünc szelidsegre^v nagy alkolmatossag.
- 25 7. Ket arany karika; Istennec^z hatalma
 s-Szent igiretinec^{aa} tókellet irgalma
 Ezekben az két rud; Christus^{ab} bizodalma
 Masod az szent Lélec^{ao} tanubizonsaga.
8. Be tétetet egyszer^{ad} az Sacrariumban,
 30 Kegyelem^{ao} ládaja vagyon birtokaban,
 Esedezic értünc^{af} Attyanal untalan,
 Mely el hid bizonynal hogy nem^{ag} haszontalan.
9. No hát estve -s- reggel készüly ez oltarhoz,
 Szent^{ah} Papsag! remenseg^{ai} hit^{aj} s-sziú^{ak} kel illathoz
 35 Szüntelen buzgosag^{ai} s- sohajtás az Vrhöz
 Semmi ez vilagit ne egyelics^{am} ahöz.
10. Summa szerint azért, ez te aldozatod
 Hogy kedvet talallyon; ez lesz hivatalod,
 Legy bölcs, hogy meg erthesd, mit -s- mint kel kivannod;
 40 Buzgo; más hogy halhat, magad ha nem hallod.
11. Szüntelen Istennel légy elmelkedesben,
 Alazatos es hiü, te könyörgesedben
 Alhatatos erös az remenlo hitben,
 Vegig bizodalmas az igiretecben.
- 45 12. Így illatod füstí meg járja az eget,
 Be tölti egészen az szenteknec szentét,
 Onnat nagy gazdagon, minden jot csepegtet,
 Söt végre magadis, oda be férkesztet.

^a Hebr. 13. 10. ^o Ioh. 3. 14. ^p I. Cor. 3. 11. ^q Cant. 1. et 2. et 8. ^r Psal. 2. 12. et I. Cor. 16. 22. et Ioh. 14. 21 23. ^s I. Cor. 3. 15. ^t Phil. 2. 8. ^u Actor. 3. 22. 23. Psal. 110. 4. Heb. 7. 21. ^v Luc. 1. 32. ^x Apoc. 6. 2. ^y Phil. 2. 3. Rom. 15. 3. ^z Psal. 145. ^{aa} Rom. 8. 32. ^{ab} Ioh. 11. 42 ^{ao} Rom. 8. 16, 26. ^{ad} Hebr. 9. ^{ae} ib. ^{af} Rom. 8. 34. I. Iohan. 2. 1. ^{ag} ib. ^{ah} I. Pet. 2. 5, 9. Apoc. 5. 10. ^{ai} Ioh. 16. 23. ^{aj} Matt. 21. 22. Rom. 10. 14. ^{ak} Ioh. 4. 23. 24, ^{al} I. Thess. 5. 17. Luc. 18. 1. ^{am} Iac. 4. 23.

MOHÁCSI BAROVIUS ISTVÁN

Παράνεσις AD CHRISTIANUM LECTOREM.

1. Valaki Istenhez akarsz járulni
Ez nagy Fólseggel szembe beszelleni,
Tüle aldast menybòl fejedre kerni;
Hitbòl kõnyòrgest kel neki nyujtani.
- 5 2. Az el vett jokert Istent dicsirnùnk kell.
Azert ruhazot fel okos lélekkal;
De Christusban en nec bòlcsen lenni kell:
Mert más-keppen Istennec semmi nem kell.
- 10 3. Ezt pedig kel szüntelen cselekednùnç,
Mert minden nap uy ajandekot veszùnç,
Lelki testi soc ellenseg kõrnyùlùnç,
Kiket csac kõnyòrgessel meg gyòzhetùnç.
- 15 4. Kõnyòrges által ment Enoc menyegbe,
Illyest szekeren ragadta az egbe,
Minden Szentec ezt kõvettec eltekben,
Azert vadnac mostan bodog òròmben.
- 20 5. Teis aldast Istentùl sokat vettel:
Ellensegtùl latod kõrnyùl vétettel,
Menyben menni tudom hogy igyekezel:
Kõnyòrgeshez lass azert serensseggel.
6. Modgyat en nec ez kicsiny kõnyvecskeben
Debreceni Peter foglalta szépen
Ely csac vele mindennemù igyedben,
Hidgyed juthacz teis Isten élében.

HÖVEI BALOG GERGELY

AD TRANSLATOREM LIBELLI
ET ALIOS PIOS LECTORES

1. Hogy Deákból Magyárt
Forditasz mint igazt
Nincs senki ártására.
Mert az ki Deákúl,
5 Nem tud csak Magyárúl
Lészen nagyob hasznára.

- Vigasztalást abból
Meg-is véssen s-tanúl.
Élete jobbitásra.
10 Hogy ö-is naponként
Isten szerént innét
Hozza magát jo útra.
2. Mit árt, ha az ember
Nyelveket túd és ért
15 Hiszem inkább éppithet.
Lám az Tanitványok
És szent Apostolok
Tudományok éppitet.
Sok nyelveken szólvan
20 Irást magyarázvan
Sokakat-is térítet
Mellyen almétkodván
Sokan azt nem tudván,
Szent Péter igen feddet.
- 25 3. Iratosi Janos
Kiben Isten tudos
Ezért gonoszt nem hallasz.
Jstenes dologban.
Hogy forgasz illy jóban
30 Senki nem-is, szidalmaz.
Söt Istentől vary jót.
Ki mennyei adót
Ad néked jövendőben
Hogy enni üdödben
35 Vólt el-nem feledvén
Nyom coronát fejedben.
4. O könyv meny-el szépen
Kinek jutz kezében
Hadd olvasson édesden.
40 Hogy életét szépen
Viselhesse éppen
Mint kévánnya az Isten.
Kinek nincsen kedvesb
S-nincsen-is job s-edesb
45 Hanem csak hogy jól éllyen
Ember ez világon,
Hogy az más világon
Mind örökké élhessen.
5. Vedd jó néven azért
50 Kihez jutz ez kedvért
Mondgy jót te-is érette

Senkihez lám pénzért
 Semmi nyereségért
 Magát nem kötelezte,
 55 Hanem csak jó kedvért
 Az igaz vallásért
 Nemzetét fel-tisztelte
 Mondgyad mind ezekért
 Kedves jó tétéjért
 60 Áldgya Isten érette.

65.

M E D E R P É T E R

[XXX. ANAGRAMMA]

1. Elterjedet az te hired,
 Tisztességes bóczületed,
 Mellyen méltan Uri fejed,
 Örvendezhet, szép sereghed.
- 5 2. Sok urak, Nagyságos rendek,
 Az kik tégedet ósmernek,
 Erős viteznek hirdetnek:
 Bölcznek, okosnak beszélnek.
- 10 3. Ennek elég bizonsagha,
 Megapolis tartomannya,
 Melynek te vagy egyik agha,
 Isten utan nagy oltalma.
- 15 4. Ély sokaigh ez Vilagbon,
 Mikor kimulsz, boldog modon,
 Menyországban (ezt kivanom)
 Az Jehovah téged hijon.

66.

CANTIO FLEBILLIS

1. Siralmas volt nékem világra születnem,
 Mert már közel értem vegsö ki mulásom.
2. Mi haszna volt nékem világra születnem,
 Ha ily véletlenül tüle meg köll válnom?

56 II Hirért barátságért 57 II Magát véled közlötte 59 II Jngyen tet jó tetejért 60 II Jsten áldgya érette.

- 5 3. *Életemnek* szintén virágzó színében
Lészen ez világbul által költözésem.
4. Hogy illy véletlenül életem el fogyot,
Hizelkedésseddel nékem így fizetet.
- 10 5. Kiért az én szivem szintén el bágyodot,
Köny hullástul szemem meg homályosodott.
6. Azért kéllek, Uram, az te szent nevedért,
Légy kegyelmes nékem az te szent fiadért.
7. Bünömet bocsásd meg ö szent haláláért,
Az ö szent vérenek el ki folyásáért.
- 15 8. Mert én nagy sok képpen ellened vétkeztem,
És nagy sok vétkekkel neved meg bántottamm.
9. Azért megis sirván hozád fohászkodom,
Fogadásod szerint oltalmamat várom.
- 20 10. Légy kegyelmes nékem, ne nézd büneimet,
Törült el rutságát tselekedetimnek.
11. Mert az én eltemet csak álomnak tartom,
Mint szintén az álom, olyannak alittom.
12. Uram Jépus Christus, sies el önyie,
Mert már az én lölkom kész kiköltöznie.
- 25 13. Hiszem én értem io áldozatot tettél,
Az magas kereszt fán hogy veritekézél.
14. Abrohám, Isáknak nemes teremtoje,
Lölkömet ved hozzad, hiveknek vezére!
- 30 15. Mert majd butsut veszek ez árnyék világtul,
Im már ki költözöm romlot sátorombul.
16. Oh te szép termö fa, ki világra hoztál,
Sok buval, bánottal engem föll tartottál.
17. Az fuvo széltül is engem oltalmaztál,
Néked mit fizessek, ki sok ioval voltál?
- 35 18. Légyen Isten hozád, oh én édes anyám,
Fizesse meg Isten io dajkaságodat!
19. Oh én édes bátyám, légyen Isten hozád,
Veled egyetemben, iffiu Fodor Mihály!

20. Isten már hozzátok, sok vitéz bárátim,
40 Kikel sok próbákon fejemet hordoztam!
21. Oh ti nyomorodot szegény rab társoim,
Sok nyomoruságot együt szenvedőim.
22. Fölötte io néven veszem szolgálottok,
Én ki mulásomon kik környülem vattok.
- 45 23. Gonosz akaróim, tiis, kik hol vattok,
Minnýájon énnékem ti meg botsássotok!
24. Rágalmazást rolam többet ne tegyetek,
Hiszem már tietek az, mit kívántotok.
25. Mert lölkömet Isten kegyelmében vette,
50 Az örök életben ott részesse tette.
26. Testem temetésre az kik el vizitek,
Isten meg fizesse minýájon tinektek.
27. Hamar, Jésus Christus, sies el iönyie,
Immár az én lölköm kész ki költöznyie.
- 55 28. Siralom patakján hamar által menyí,
Meg ditsöült testben akarok öltöznyie.
29. Az szent angyaloknak ü társosagokban
Had ditsérjem neved örök ditsösségben.
30. Küld el, Uram Jésus, te szent angyalidat,
60 Had vigyek elődben én szegény lölkömet!
31. Várodon ezt szerzék keseredet szivel,
Várván Ur kegyelmét az ö szent lölkével.
32. Vegsö butszuzása iffiu Fodor Pállnak,
Véletlenül eset halála szegénynek.
- 65 33. Az ezer hat százban és az harmincz nyoczbán
Szent Mihály havának utolsó hetiben.

55 meny 62 szent <nevével> lölkével

SZENTGYÖRGYI TZUCHIUS MÁRTON

EZ LELKI ALDOZATOKNAK IDVÖSSÉGES HASZNOKRÓL

1. Gyönyörködgyél kegyes lélek az Urban,
Gyakorlatos légy az háláadásban,^a
Hogy Istentől jót várhas dolgaidban,
Es szerencses lehes imádságodban,
5 Ne te-tovaz szived kívánságában,
2. Lelked tisztaságtól üres haylékát,
Szenteld Urnak, meg érzed tisztulását,
Daniellel az Oroszlanyok száyát,^b
Bé kötözöd nyered Isten irgalmát,
10 Föl alléted hütöd erős bástyáját.
3. Ezekias kérvén Isten Angyalát,^c
Ezzel gyözi Senakerib Taborát,
Judit aszszony Holofernes halálát,^d
Viszi végbe; szent Péter-is Thabitáth,^e
15 Föl támasztya halálból; lásd nagy hasznát.
4. Az Istennek Angyala szent oltaron,^f
Jó illattal áldozik, de nem Baalon,
Arány füstölöbül hanem Jesuson
Szentek Uran, mennyben aétatoson,
20 Az Szenteknek imádságából batron.
5. Ember vétkes vagy tékozlo fiuval,^g
Bocsánáttyát kérjed Publicanussal,
Nem nyérsz semmit rút föl-fuálkodással,^h
Papas Udvár után futo pályyással
25 Elégedgyél Israél forrasival.
6. Leselkedgyék à Satan bár utánnad,
Igért maggal mardossa ám bár sorkad,ⁱ
Ha az Isten lészen néked óltalmad
Pokolbéli Pharaon-is hatalmad,
30 Ö általa lészen, és diadalmad.
7. Az Israél népe könyörgésere,^j
Vörös Tenger vize el-all két részre,
Utat enged néki által menésre,
Az ellenség hogy ne érjen vesztére,
35 Kit el-vara, s-búréta fenekére.

^a Ps. 50. 15. ^b Dán. 6. ^c Esa. 37. 36. ^d Jud. 13. ^e Act. 9. 40. ^f Apoc. 8. 3. ^g Luc. 15.
^h Ibid. ⁱ Gen. 3. ^j Exod. 14.

8. Az kit semmi nagy erő meg nem foghat,
 Imádságod sengeje meg alazhat,
 Kitől elméd elő világot várhat,
 Isten fia; betegséged gyógyulhat,
 40 Benne bizzal: Könyörögy, óltalmazhat.
9. Hogy ha azért kegyes sziből szolgálód
 Istenédet, meg álléttya ta Nápód,^k
 Viadalra reád adgya paysód,
 Hogy el-üzzö testedtől poklosságód,
 45 Ne fély, mondgya: jó hütöd szabadétód.
10. Keresztednek izzoságot meg óltya,
 Szenedésed tüző langját meg foytya,
 Segedelmét néked jó szivel nyuitya,
 Haboruból elmédet szabadéttya
 50 Ellenséged töled el-tavoztattya.
11. Illy mennyei áldozatok sok hasznát
 Szived lelked öröme gazdagságát,
 Föl találod ez könnyvbe mulatságát
 Isten, s-Angyalokkal szép nyajasságát,
 55 Élly jól vele, s-meg érzed jó illattyát.
12. Annak pedig ki lelkednek kíván jót,
 Eletednek tellyes rendiben mondgy jót,
 Hogy szivédben foglált rólad illy sok jót,
 Adgyon Isten buzgo olvasznak jót,
 60 Kitül származótnak véllyen minden jót.

68.

BALASSAGYARMATI T. MÁTYÁS

CANTIO PRAEELEGANS

Ex cap. 7. Mich.

Ad notam: Olly buval etc.

1. Micheas Propheta keserűsegeben,
 Isten seregenek ő kittsensegeben,
 Igy panaszkodik az ő beszédeben,
 Az mint irvan vagyon hetedik reszeben.
- 5 2. Jay ennekem ugymond, ki lettem ollianna,
 Mint szöllő tarlazo szüretnek utanna,
 Az el hagiót szőlöt keresi vigyazva,
 Szorgalmatossaggal nezi hol találna.

^k Jos. 10.

7 vigyazvá⟨n⟩

3. Ninczen mégh etelre valo szep szöllő fő,
10 Io gyümölcsöt termő ekes szöllő vesző,
Igy ritka keresztien igaz Istenfeleő,
Kevés emberekben tökeletes hitű.
4. El veszett igassag' az földnek szinerül,
15 Az tökeletesseg' nagy sok emberektül,
Mesze el tavozot az igaz ösventül,
Az Iesus Christusnak igaz vallasatül.
5. Mind az ver ontasban törik elmeiket,
Czak az hamisagban törik ö feieket,
20 Eggik attyafiu az masiknak verét
Kevannya megh innya mint farkas barani vért.
6. Az mi ionak tetsik nekik, azt mivelik,
Es az mi igaznak latsik, cselekeszik,
Istennek beszedet szaiokban viselik,
Kivel ö magokat szenteknek ielentik.
- 25 7. Az ki gazdag' köztök, mindent cselekeszik,
Penzehez biztaban ö fel fuvalkodik,
Minden gonossagra neki ut adatik,
Mert sok penze vagyon, feie meg' mentetik.
8. Ha ki vallia magat keresztiennek lenni,
30 Tökellerteskeppen az Christust vallani,
Isten neve mellet nem mér fel tamadni,
Ö zazloia alat rettegh vitezkedni.
9. Hogi ha mind ezeket mi iol meg' gondolliuk,
35 Es az mi üdönkhöz mi ezeket szabiuk,
Igaz voltat ennek bizoni meg' erezzük,
Es magunkat innet iol meg' itelhetiük.
10. Sokan viselik most az keresztien nevet,
Isten beszedevel kik mossak nyelveket,
40 Kik reszegsegekben pökik tenyereket,
De iozan korokban meg' vetik hitüket.
11. Az ki magat mostan keresztiennek tartia,
Istennek ösveniet nyomdokia, azt mondgia,
Alnoksaggal szive rakva, minden lattia,
És cselekedeti nylvan meg' mutattia.
- 45 12. Minden gonossagot meg' mér czelekedni,
Az mi neki tetsik, azt meri mivelni,
Pénzehez biztaban gonoszt czelekedni,
Az Ur Isten ellen mer ö rugodozni.

43 szikve 45 [Előbb:] czeledni

- 50 13. Tisztesseget felti az Christus hitiert,
Az igaz vallasnak meg' maradasaert
Nem mer föl tamadni az keresztienékert,
Es az igaz hitnek szep diczeretiért.
- 55 14. Nagi böczületesnek tartya gazdagságot,
Az hitetlenekkel valo nyaiassagat,
Es az igaz hitnek nem mutattia hasznat,
Mint tövisses karo, ha tekented dolgat.
- 60 15. Kic fő embereknek magokat allittyak,
Az keresztienék közt ezt elsönek tartyak,
Az hitetleneknek sarkokat nyomodgiak,
Kivel fő voltokat mutatni akariak.
16. Jsten seregének fő ellensegevel
Eggiút nyajaskodnak az hiteleneckel,
Semmit nem gondolnak Isten igeievel,
Feniegetesevel, sem io intésevel.
- 65 17. Nagi gyakorta halliuk Isten igeieből,
Praedicatoroknak kegies intesekből,
Ideie el terni az hamis ösvenitül,
Az hitetleneknek ö tarsasagoktul.
- 70 18. Semmi közi ninczen Istennek ördöggel,
Az keresztieneknek ördögh seregevel,
Nagi igyenetlenség' barannak farkassal,
Jsten hiveinek ördögh taboraval.
- 75 19. Christus Urunk mondgya, nem aze Menyorszagh,
Kicnek csak ayakan mozog' az iamborsagh,
Es czelekedeti mindenben hamissagh,
De azt nem mutattia, mit kevan igassagh.
- 80 20. Nem elegh csak szayal az Christust vallani,
Es az reszegsegeben rola beszelleni,
Az nagi kevelisegből szot szaporítani,
De czelekedettel kel bizonyítani.
21. Boldog' ember az ki szerzeset Jstennek
Fogadgia mindenkor ö teremtoienek,
Es parancsolattiat ö szent feölsegenek
Örizi mindenkor kegies Istenenek.
- 85 22. Jstennek aldasa feien leszen annak,
Isten orszagaban resze leszen annak,
Az ki tisztesseget teszen az Istennek,
Helt ad mindenkoron kegies intesenek.

54 [Elöbb:] nyassagat 62 nyaskodnak

23. Sok nyomorusagot kel annak el túrni,
 90 Es haborusagban czendessegben lenni,
 Az igaz hűt mellet sokat el szenvedni,
 Orszagat Istennek ha akaria venni.
24. Megh lassatok azert az kik ezt halliatok,
 Kik az Christus-Jesust igazan valliatok,
 95 Ő zazloia allat ti ugy forgodgiatok,
 Hogi hazugh szolganak ne talaltassatok.
25. Diczertessel Attya mindenható Jsten,
 Es az Iesus Christus veled egietemben,
 Az Szent Lelek Isten aldassek meniegben,
 100 Tellies szent Haromsag' legien boczfületben.

69.

ISTVÁN DEÁK

CANTIO ALIA DE MATRIMONIO

1. Istenemtül mit én szivem szerent
 Kértem sokszor hivatalom szerént,
 Hogy szerzése szerént,
 Nékem kedvem szerént
 5 Valo társott adgyon világ szerént.
2. Szent szerzését rajtam bizonyittya,
 Konyörgésem nékem meg halgattya,
 Mert im meg muttatta,
 Elömben állotta,
 10 Házos társul téged nékem ada.
3. Tartson ezért, kérjük öfölségét,
 Édes társom, minket égességben,
 Kivánt tsöndességben,
 Egy más szerelmiben,
 15 Fegyhetetlen tiszta szent életben.
4. Uram Jésum, segily minket erre,
 Szivünk szerént, mint mast esedezve
 Kérünk könyörögve,
 Térdünkre le esve,
 20 Hogy élhessünk mi idvössegünkre.

13 [A *tsöndességben* szóban a *d* utáni *e* *s*-ből javítva.]

5. Ald meg, Uram, mi házosságinkat,
Szaporítsad két közi munkánkat,
Agy io magzatokat,
Néked szolgálókat,
25 Velünk együt szent neved áldokat.
6. Ne engedgyed, Uram, az sátánnak,
Ki rontoja volt első atyánknak,
Nékem és társomnak,
Gyöngé juhotskámnak,
30 Hogy ártthosson mi házosságinknak.
7. De sött, Uram, légy erős oltalmunk,
Édes Jésum, légy kegyes hadnagyunk,
Mindenben gyámolunk,
Óriző pásztorunk,
35 Ördög ellen hatalmas baj vivonk!
8. Eletünknek minden idejében
Hogy elhessünk szép egyenességben,
Kivánt tsöndesztségben,
Tiszta szent életben
40 És egy máshoz valo szeretetben.
9. Aldot Jésum, erősíts szivünket,
Szent lölköddel gyámolíts hitünket,
És egy mással minket
Elégíts kedvünket,
45 Hogy senkire ne vessük szemünket!
10. Kit engedgyen nekünk Szent háromsággh,
Földön mennyen lakozo méltósággh,
Erös hatalmassággh,
Tündöklö urasággh,
50 Meny országgra élet, ut, igassággh.
11. Ezer hat száz negyven esztendőben
Augustusnak szintén közepiben
Im ilyen versekben
Egy helyben léteben
55 Szerzé, kinek neve vers fejekben.

DEBRECENI TISZTA JÁNOS

JOT-KEVANO RYTHMUSOK

1. Ez könyvnek authora, ki légyen meg-irva, vagyon à titulusban,
Erre indította Varasunk romlása, ötet nagy siralminkban,
Mikor az tűz-miatt, szörnyü égés-miat, szivünk volna bánatban.
- 5 2. Hogy azért ez igyben, lelkünkben kétségben, né esnénk, ezek-ellen,
Orvosságot szerze, uyjitást kerese, az Istennek könyvében,
Szép tanításokkal, Praedicációkkal, vigaztala szivünkben.
3. Mellyeket hazánknak, hazánk fiainak, (irigy valaki bányya)
Ez kis könyvetskében, nyomtatás rendiben, emlekezetül hagyja,
Kiert az nagy Isten, ötet szent igyeben, kegyelmesen meg-áldgya.
- 10 4. Ki ez nyomtatástul, Istenes munkátul, kölcségedet nem szántad,
Ebben jot kívánni, hiveknek szolgálni, magadat mełtoztattad,
Imé hiv-voltodat, jo-akaratomat, Urhoz ezzel mutattad.
- 15 5. Isten azért veled, latogasson téged, kedves jo-egésséggel,
Várasunk javára, hiveknek hasznára, lásson kegyelmességgel,
Es igy jövendőben, coronázzon menyben, téged örök élettel.

DEBRECENI TISZTA JÁNOS \

DEBRECZEN VARASANAK TÜZ MIAT VALO
MEGH ROMLOT ALLAPOTTYARUL RÖVID ELMELKEDESE

Nota: Az jo hitü ember szelid.

1. Iehova, Ur Isten Seregeknek Ura,
Minden állatoknak bölcsen alkotoja,
Az Felső Sionbol tekincs árváidra,
Az te hiveidnek könyhullatására.
- 5 2. Oh mire jutottam, kiben meg fárattam,
Az nagy veszedelmen csak el nem ájultam,
Debreczen Várasát pusztaságban láttam,
Kiessebbik részét tüztül égni lattam.

3. **Hire** vagyon mostan szégény Várasunknak,
10 **Keresztyén** szomszédink raytunk szanakoznak,
Ellenünk Practikát az kik indítottak,
Meg bünteti Isten kik raytunk kacsagnak.
4. **Az istentelenek** reánk dühöttek,
15 **Az mi házainkra** tüzet gerjesztettek,
Puska-port kanotot gyujtani rendelték,
Szép örökségeket hamuá tettek.
5. **Nálad Uram** tudom ezek nyilván vannak,
Noha alattomban mostan csak halgatnak
20 **Az szégény** romlottak csak sirnak es rinak,
Mert minden javoktul úk meg fosztattanak
6. **Nem gondollyáké** megh az hitlen emberek,
Kik az testi tüzzel minket égettenek,
Hogy az Géhennában Istentül vettetnek,
Es ha meg nem térnek örökké ott égnék.
- 25 7. **Ebregy fel** Ur Isten, né hágy el bennünket,
Hadd engesztelhessük te szent Felségedet,
Tarts meg Várasunknak meg maradot részét,
Az el pusztultaknak éppits örökségét.
- 30 8. **Soárnak** Várasát Istent-felö Lothertt,
Te meg tartád régen Pellát az hivekért,
Ierusálembeli választot Sidokert,
Minkét-is Ur Isten tarts meg szent nevedért.
9. **Tudgyuk Uram** nyilván hogy meg érdemellyük,
35 **Szörnyü** ostorodat hoğ méltan szenvedgük,
Az te szent igedet hallani restellyük,
Isten szolgainak intesit meg vettyük.
10. **Innep** napjainkat gyakorta meg rontyuk,
Tilalmas dolgokkal Felségedet bántyuk,
40 **Irigység, gyüöltség, harag** köztünk láttyuk
Töb sok büneinkel nevedet busittyuk.
11. **Szent György** napja nekünk siralomra méltó
Ezer hatszáz negyven esztendőben folyo,
Pünkösdney havá-is azon sórsban forgo,
Napjaiban kérünk légy meg vidámito.
- 45 12. **Tekints** reánk kérünk keserves nyájadra,
Debreczen Várasnak számos lakosira,
Az Istennek köztünk Ecclésiájára
Szegény juhaidnak oltalmazására.

- 50 13. Az te szent házadat tarts meg Uram köztünk,
Nem kevés munkával mellyet építettünk
Te tisztessegedre néked fel szenteltünk,
Tégedet szolgálni abban igyekezünk.
14. Diciretre melto veteményes kertét,
Az Istent szolgáló ifiuságnak helyét,
55 Az Musáknak fezkét diszes szép seregét,
Tarts meg Uram kerünk annak tündöklesét.
15. Ez nagy romlás után állas helyre minket,
Kár vallásink után építs meg bennünket,
Szomorúság után vigasztaly megh minket,
60 Kiért dicsirhessük te szent Felségedet.
16. Bu bánat siralom, harmad nap el mulva,
Rettenetes nagy tűz viszontag indula,
Nagy keserves sivás es kiáltás vala,
Szél miatt az tűz láng nevededik vala.
- 65 17. Rémulés közöttünk mert igen nagy vala,
Szép örökséginkből csak ki futunk vala,
Mindenüt az jay szo oh hallatik vala!
Mert minden jóságunk el veszendő vala.
18. Espotályra az tűz mikor jutot vala,
70 Szégény csonka-bonkák reménkednek vala,
Tűz alól hátokon ki hordattak vala,
Némellyek közzülök ott meg sülteek vala.
19. Csudálatos Isten az ő tanatsában,
Bokrosan csapását az ő haragjában,
75 Szokta bocsátani ránk igasságában,
Hozzája hogy vegyen irgalmasságában.
20. Istenem, Istenem, jay szoval kiáltnak,
Vének es az ifiak bolyogván futkosnak,
Azonban házokbul mit kiragadhatnak,
80 Az ucsán-is meg ég, oh mint suhaytanak.
21. Némellyek aprokkal es az czezemökkal,
Mezőre futottak bölcsöbéliekkel,
Csak szaladhassanak tűz elöt nagy sebbel,
Kézen fogva viszik szörnyő rezketéssel.
- 85 22. Véledé azt hogy ha meg halhattak volna,
Sokan jóságokért meg holtanak volna,
Mert semmiék nekik nem maradot vala,
Meg raytok valo-is meg gyuladoz vala.

23. Szép örökségektől sókan megh foztattak,
90 Hammá löt házoknak helyén siránkoznak,
Házanként kenyeret keresnek kuldulnak,
Mert az éhség miat meg szoritattanak.
24. Felelem azonban nevekedik vala,
Tűznek szörnyüése megh rettentet vala,
95 Harangot csak félre verni várjuk vala,
Mert az nagy rettegés megh emésztet vala.
25. Az Isten házában gyülni félünk vala,
Naponként ucsákban tanítás lesz vala,
Scholánkbéli tudos ifiak közzül vala,
100 Örömet jó szivel Praedicálnak vala.
26. Az el rakot helyen tűz gerjede vala,
Magát az láng gyakran mert ki veti vala,
Vigyáztván hertelen kit érthetnek vala,
Azt nagy serénységgel verik oltyák vala.
- 105 27. Csak nagy hamarsággal feltöb jóságinkat,
Némellyek szekérre hánták fel azokat,
Tűzet látván hamar nyitnak sarampokatt,
Szaladván mezöre mondnak nag jay szokot.
- 110 28. Csapása Istennek mert raytunk nagy vala,
Fő biránk, polgárink nem nyughatnak vala,
Tanáts Uraink-is ugy vigyáznak vala,
Magok szemelyében forgolodnak vala.
- 115 29. Imé tanátskoznak ez veszedelemben,
Hogy hogy utat s-modot talallyanak ebben,
Közönséges gyülest tesznek egyetemben,
De nincs erő s-tanáts hidgyük Isten ellen.
- 120 30. Ez mostani romlás oh jay raytunk vagyon,
Mely Istentül reánk bocsattatván vagyon,
De idvességere lelkünknek ez vagyon,
Mely kárt most szenvedünk hidgyük jonkra vagyon.
31. Bizonyára tehát Istennek ostorát,
Szenvedgyük békével ilyen nag csapását
Adgyunk hát ezekért nékiè nagy hálát,
Kérjük-is hogy vegye el rollunk haragját.
- 125 32. Abraham es Isak Iakobnak Istene,
Néked könyörgöknek vagy gondviselője,
Az te hivedidnek kegyelmes vezere,
Hozzád kiáltóknak te vegy segedelme.

- 130 33. Mindenkor te voltál az mi oltalmazónk,
Sok veszedelmek közt mi nekünk meg tartónk
Es nagy inséginkben mi reánk vigyázónk
Sok, nyavalák közöt kegyes vigasztalónk.
- 135 34. Meg ígérted Uram nekünk az Irásban,
Hogy az bünös ember foházkodásában,
Mikor meg tér hozzád irgalmasságodban,
Meg halgatod ötet imátkozásában.
- 140 35. Az Izrael népét az Pharaoh ellen,
Őrizéd kegyesen az vörös Tengerben,
Es le telepítéd Chánaán földében,
Téged dicsirének érette szivekben.
36. Az három ifiakat égő kemencsében,
Meg halgatád az nagy rettenetes tűzben,
Dávidot meg tartád Saul Király ellen,
Danielt az éh oroszlánok vermében.
- 145 37. Mostan azért mi-is illy nagy romlásunkban,
Hozzád foházkodunk nag kár-vallásinkban,
Epits meg bennünket irgalmasságodban,
Kíért dicsirhessünk téged haladásban.
- 150 38. Hogy ha Uram minket meg telepítédez,
Keserves szivünkben meg csendesitédez,
Siralom helyében örömet szerzédez,
Kegyelmességében hog ha bé vejendez.
- 155 39. Az te szent házadban nagy örömmel mégyünk,
Szent igéd halgatni serényben sietünk,
Meg tartói leszünk, azonn igyekezünk,
Segits Uram Isten erre, téged kérünk.
- 160 40. Es igy mind örökké tenéked szolgálunk,
Chérubim, Séráphim Angyalokkal áldunk,
Tudván hog lelkünkben tüled meg tartatunk,
Az örök életre által vitettetünk.
41. Mert téged egyedül illet az dicsiret,
Az ki teremtetted mennyet es az földet,
Tenéked ajánlyuk testünket lelkünket,
Végy szárnyaid alá mind fejenként minket.
- 165 42. Az ki ez éneket rendelé irásban,
Szive vagyon gyázban, szemei sirásban,
Hazájának illy nagy szörnyü romlásában,
Magát-is hogy láttya hasonlatos sorsban.

- 170 43. Ezer hatszáz felet negyven esztendőben,
Az nagy Ur Istenhez esedezésében,
Pünkösd innepében írta ezt versekben,
Az mi jó Istenünk légyen velünk Amen.

72.

HELMECZI M. MÁRTON

AZ PATIKA SZERSZAMOS BÓLTNAK VELÜNK KÖZLŐJÉHEZ

1. Nincs hasznosb mesterseg az jól meg-halasnál
De nehezeb sintsen emberek közt annál
Az ki azt nem tudgya vendég leszsz Plutonal
De ki meg-tanulta bódogab Craesusnal.
- 5 2. Dicsíretet tehát Perkinsus érdemlet
Mert Nemzetének írt olyan mesterseget
Mellyel gyárló ember halálhoz készülhet
S-jól meg-halván végre Christussál-is lehet.
- 10 3. Ez jámbor irásat sok népek kedveltek
Spaniolok Franciák magokéva tötték
Söt Deák nyelven-is az után szerzették
Dragalatos hasznát mert tudom érzették.
- 15 4. Csak az mi nemzetünk vólt ez könyü nélkül
De hogy ne maradnánk itt-is részetlenül
Iratosi Uram cselekedéd szüböl
Magyarra fordítad mert ezt Deák nyelvből.
- 20 5. Jly jó tételedért vallyon s-mit érdemlesz
Hogy te Nemzetünkel ilyen kincsét közlesz
Valamíg az égen Nap, Hold, Csillág, fen lesz,
Nagy jó hired neved érte addig fen lesz.
6. Hat te ki olvasod ez jámbor irásat
Tanúld-meg belöle életed mi vóltat,
Itt betegségedben találasz oly patikat
Kiből orvosollyad szivednek faydalmat
- 25 7. Halálod orájan mikor késértetel,
Szörnyü büntetéssel ha ijezgettetel
Csak azt cselekedgyed mire itt intetel
Isten után attól ottán menekedel.
- 30 8. Többi közöt ez-is kívántatik tölled
Haladatlanságnak vétkét el-kerüllyed
Ki ez szép tudománt muttatta böcsüllyed,
Hírét ne gyalazzad söt meszsze terjeszszed.

30 vékét

9. Minem könnyü dolog könyveknek írása
 Egy nyelvből más nyelvre ékes fordítása,
 35 Ez könyvnek-is nálad ne légyen unása,
 Tudván sok munkával löt ö odálása [!]
10. Isten, authorának, sok napokat adgyon,
 Iratosi ennél többet-is írhasson,
 Magyaroknak véle sokat használhasson,
 40 Erre akar ki-is bátor Áment mondgyon.

73.

TYUKODI MÁRTON

RHYTHMI HUNGARICI

1. Valakic meg-tudni
 Akarjác érteni
 Josephnec szép virtusit,
 Ez könyv meg-mutattya,
 5 Szépen magyarázza,
 Az ö viselt dolgait,
 Gyermekségtül fogva,
 Miben forgott sorsa,
 Arrol-is meg-tudosit.
- 10 2. Az Isten elsőben
 Azokat nagy böltsen,
 Mind földig meg-alázza,
 Kit fel-akar venni,
 Fő helyre ültetni,
 15 Lábac alá taszittya:
 De ismét fel-vészi,
 Az porbol fel-költi,
 S-fejec meg-koronázza.
- 20 3. Ha ki gyüölöséget,
 Méltatlan szenvedet,
 Joseph azt megkostolta,
 Ő kútnac mélységét,
 Dohát, szörnyüségét,
 Méрте s-probálván tudta,
 25 Mikor mély veremben,
 Rút férgec köziben,
 Bátyya bé-taszította.
- 30 4. Lás méltatlanságot,
 Ilyen szörnyü dolgot,
 Eg, föld ha többé hallott,

- Abel vére régen,
Nyelv nélkül az égben,
Miképpen fel-kiáltott,
Igy Joseph nec menyben,
35 Isten füleiben,
Jajgatása fel-hatott.
5. Mint Adamas követ,
Bak vére el-törhet,
Igy Rubennec ő szivét,
40 Isten meg-lágyítá,
S-gyermekhez inditá,
Mert megszaná szép ötsét,
Többinec szándékát,
El-bontá tanátsát,
45 Oltalmazván életét.
6. Juda nem sokára,
Ruben mellé álla,
Kinec ez lön értelme:
Ha en nec életét,
50 El-titkollyuc vérét,
Mi hasznunc léssen benne?
Jer inkább adgyuc-el,
Meszsze iktassuk-el,
Ne kiáltson ránc vére.
- 55 7. Noha szép ruháját,
Tarka kamukáját,
Eö nékie le-vonác,
Es nagy dühösséggel,
Kegyetlen kezeckel,
60 Megtépéc és martzongác,
Gödölye vérében,
Mint Joseph vérében,
Bé-mártvan megmotskolác.
- 65 8. Noha félszeg árron,
Tsak harmintz garason,
Mint edg' Christust eladác,
Es az kereskedő,
Aegyiptusban menő,
Népec meg-árendálác,
70 Kik mint szép Aromát,
Jó illatu rosát,
Aegyptusban iktatác.
9. De el nem veszhettéc,
Noha el-vetettéc,
75 Mint fene ötte tagot,
Es kemény munkára,

- Sanyaru igára,
Attanac mint edgy rabot,
Hogy Isten vólt véle,
80 Hol senki nem vélte,
Ott talált Uraságot.
10. Iffiuság virágát,
Hitit jámborságát,
Ott-is tisztán tartotta,
85 Gonosz aszszonyánac,
Mosolygo szájánac,
Tsokiát fel nem vállalta,
Sem jó gazdájánac,
Az hiv Puthiphárnac
90 Ag'át meg nem motskolta,
11. Jollehet rabságot,
Méltatlan fogságot,
Ezért ö meg-szenvedet,
Az tömlötz fenekén,
95 Sok időket töltvén,
Ah mely sokat keserget!
Lábain vas lévén,
Kezén tsintsér fűgvén,
Lelke-is meg-epedet.
- 100 12. De nézd az Istenec,
Szent rendelésénec,
Mélységes bölts tanátsát,
Kemény fogságánac,
Szabadulásánac,
105 Mint törte-el vas lántzát,
Hogy Uri rend légyen,
Méltóságra mennyen,
Mint találta fel-módgyat.
- 110 13. Titkos böltseséggel,
Mennyei erővel,
Josephet fel-ruházá.
Két foglyoc álmait,
S- azoknac titkait,
115 Szépen meg-magyarázá,
Es így a' Pohárnac,
Pharaho Királynac,
Nagy későre meg-mondá.
14. Mivel tsuda álmot,
Pharaho-is látot,
120 Mellyen meg-háborodot,
Mert eszében vette
Hogy Isten öntötte,
Elméjében ez dolgot,

- 125 Josephet hivatván,
Töle tudakozván,
Ez nagy Mysteriomot.
15. Az Ur meg-tanítá,
Es szájában adá,
Mit szollyon a' Királynac,
130 Az hét buza fejec,
Kik vóltac tellyessec,
Mire tanitanánac,
Hét bö esztendőket,
Mindenben böséget,
135 Nékiec praedikálnánac.
16. Viszont a' meg-fonnyatt,
Hevségtül el-száratt
Buza fejec jelentic,
Hogy hét szüic esztendő,
140 Mindent el-tökitö,
Idö ismét érkeziec,
Melly nagy vólt a' böség,
Nagyobb lesz a' szükség,
Azt bizonynal el-hidgyéc.
- 145 17. Leg ottan Josephnec,
Nyakában veténece,
Királyi arany lántzot,
Székben bé-ültetéc,
Mint Királyt tiszteléc
150 Kiáltván illy szózatot:
Te vagy gyenge Atya,
Világ meg-tartója,
Kire nép Ament mondott.
18. Kinec szolgálattya,
155 Szép illatozása,
Sok Országgra ki-terjet,
Tanáts ado nyelve,
Adakozo keze,
Mindenfelé érkezett,
160 Kánahánban attya,
Ehezö tiz báttya,
Töle szépen éltetett.
19. Az mig Joseph éle,
Izrael nem féle,
165 Addig az Palléroktul,
Mert meg-óltalmazta,
Sárt gyurni nem hadta,
S-meg mentec szolgálattul,

170 De hogy ő meg-hala,
Izraelre szálla,
Tégla vetés azontul.

20. De mivel nem lehet,
Hogy versel eleget,
175 Irhassunc mind ezekről,
Az Homiliákban,
Minden tractatusban,
Bövebben szóltunc erről,
En az olvasókat,
Hogy lássác azokat,
180 Oda botsátom erről.

74.

ROZGHONYI SUTORIS JÁNOS

ISTENHEZ VALO HALADO ES KÖNYÖRGŐ ENEK,

mellyet az vers feyekben valo személy akkor szerzet, mikor böczületes io
akaroi matkasytasaban forgolodtanak 1642-ben böyt elő hoban

1. Ragyogo szép fenyben lako szent Jehova Ur Jsten,
Ki Kiraly szeked tötted minden egek föliben,
Eltemben
Szüntelen
5 Aldlak teged mindenben.
2. Oltalmam es erős bastyam mert te vag s' idvőségöm,
Anyam mehetöl fogvan ingyen kegyes gondviselöm,
Jstenöm,
S'Tutorom
10 Es örizo pasztorom.
3. Zarvan engem szent aklod juhainak séregeben
Vagy ülök vagy alok, fekszöm, környülem vagy kegyesen,
Viselven
S vezerlven
15 Jgaz ismeretedben.
4. Gondot visely kerlek ez utan-is Jstenem, rejam,
Minden dolgomban, munkamban legy kegyelmesen Uram,
Söt Atyam,
Kö sziklam
20 Es oltalmazo varam.

Cím: 1642 en

5. Olalkodvan hogy ellensegh ne arthasson ennekem,
 Semmi fele alnok töriben ne eythessen engem,
 Eiletem
 Es lelkem
 25 Ne ad neki Jstenem.
6. Nagy irgalmassagodbol lam, Szent fiadat minekünk
 Attad ez vilagra testben, hogy lenne mi erettünk
 Valtsagunk,
 Szentsegünk,
 30 Satant ronto helyettünk.
7. Így ö artatlanasaganak szép drága köntöseben
 Fel öltöztetel bennünköt szenteges erdemében
 Kedvesen,
 Edesen,
 35 Hogy be vigy a' menyekben.
8. Jacobot mint Isach az Esav szagos köntesében
 Kedvesen vöt volt regen illatos öltözetiben,
 Jgy ebben
 Kedvelven
 40 Kerlek, algy megh mindenben.
9. Az te Szent nevedet hogy szüvböl batran diczyerhessem,
 Jrgalmat, hüvseges voltat mindenkor hirdethessem,
 Hihessem,
 Felhessem,
 45 Örökke tisztelhessem.
10. Nuyczy evegre Uram, nekem kedvező kegyelmedet,
 Ad lelkem s' testem szentelesere való Lelkedet,
 Ertelmet,
 Szent szüvet,
 50 Alando remenseget.
11. Onneyt felöl az egekből e melle agy minden iot,
 Eltemig ayandekoz minden szüksegemre valot,
 Taplalot
 S' Ruhazot,
 55 Tisztesseseges eltetöt.
12. Szent Ur Isten ezekert bizvast hozzad folyamodom,
 Mint David hadgya, utamat czyak teread tamasztom,^a
 Mert bizom
 S' El hiszem,
 60 Hogy megh nem czyalatkozom.

^a Psalm. 37, 5.

32 Fel öltöztet(v)e(n)l 34 [Edesen után zárójelben: kegyesen] 35 vigy(en) 39 (Kegyesen)
 Kedvelven

[LORÁNTFFY ZSUZSANNA ELLEN ÍRT GÚNYVERS]

1. Hajdon Frigyládáját borjas tehén vitte,
Míg ígret földin megtelepítette,
Terhe alatt bögve csendesen léptete,
A mely úton Isten angyala vezette.
- 5 2. Már a hit szekerit egy kanczaló rántja,
A konty alatt nagy haj s rövid elme hajtja,
Viszi, de nem tudja, gyepelöt asszony tartja,
Szedjétek lócseit, szegét, — porrá rontja.

KISS PÁL

1. Amit Ember igaz hitbül
S' tiszta szibül
Kér az *ü* teremtetül
Hidd el nékem mind meg nyeri
5 Es el veszi
Aztot szent Fölsegetül.
2. Mert ha nyomorusagatul,
Es kinnyatul
Ki megh akar szabadulni,
10 Anna*k* Isten szenvedését
És kérését
Joval szokta mégh fizetni.
3. Hogy ha akar Mennyorszagban
Wigassagban
15 Elny, Istenét mégh látván:
Angyaloknak társaságok,
S' barátságok
Ottis nem lesz megh tiltot.
4. Mind ezeket Te megh élte*d*
20 Mert el nyetted
Az örök boldoghsagot,
Mig itt valál ez vilagban,
Mint arnyékban,
Láttál mind csak hamisságot.

3 az Ti ü Jere*m*töjetül 10 Anna*k*e 18 tiltat 19 élte

25 5. Noha nagy erőtelenség
Es betegség
Életedben sanyargatot,
Mind az által Téged Isten
Attul éppen
30 Megh mentet, hogy nem arthatot.

6. Mert megh adta mind azokat
A sok jokat,
Mellyekhez volt kívánságod:
Es be vett a' Mennyországban
35 Nagy vighságban,
Ahol ütet már jól látod.

7. Boldogoknak így tartatnak
A kik jarnak
Isten paranczolattyában,
40 Mert őket ü el nem hadgya,
Söt, megh aldgya
Ebben és az más világhban.

77.

S Z E N T G Y Ö R G Y I G E R G E L Y

[AZ „ELMELKEDESEK AZ ÖRÖKKÉ-VALÓSÁGRÓL” VERSES RÉSZLETEI]

a)

Némellyek az Örökké-Valoságot árnyékozták a' Napon, és Hóldon. a' mint írja
Cátullus: Soles occidere. etc.

A' Nap le-mégyen, 's meg fel-jő;
Mí éltünkben nincsen olly erő:
Mert, ha egyszer föld-alá száll,
Örökké csak egy éjet hál. [12—13]

b)

[Gondolj az örökkévalóságra.] Azért jobbitad-meg magadat, és ez-után szüntelen eszedbe
forogjon ama' mondás: Momentaneum quod delectat, aeternum quod cruciat:

A' gyönyörűség tart csak kis-korig,
A' gyötörő kín marad örökig. [17, 188, 449]

c)

[Ha többet gondolnánk az örökkévalóságra, nem kívánnánk annyira ezt a világot.]
igazán mondotta szent Bernárd:

A' ki az örökké-valókat kívánja,
A' múlandókat az meg-vetni nem szánja. [155]

d)

[Lefekvés előtt engeszteld meg az Istent.] Oh balgatag, és nyomorúlt ember, akárki légy!
Potes hoc sub casu ducere somnos?

Illy félelmes állapotban,
Hogy álhatol lágy duhnádban? [250]

e)

[A bizonytalannál jobb a jelenlévő bizonyos.] Plautus-sal mí egyyet értünk: Tum credunt
manus nostrae, cum sunt oculatae;

A'mit szemünk lát, 's fog kezünk:
Olyat nagy könnyen el-hiszünk. [259]

f)

az Isten kegyessége, majd minden háboruságban táplál bennünket valami remén-
séggel: Spero dum spiro;

Reménli jógyúltát Beteg ö ágyában,
Lélekzetét a'míg érzi ö tagjában. [262]

g)

... a'míg lehet, reményünk; de csak olyat, a'minéműt illik reménlenünk. Ovidiusnak
régí intése ez: Omnia sunt homi:

A'mivel ember bír, el-szakad mint fonál:
'S a'mi vastagon áll, az majd romlásra száll. [263]

h)

az örök üdvösségnek keresésére, minden ember túnya, és igen rest ... a'mint egy
Poëta írja; Hoc monstrant Vetulae, etc.

Dajkáktól az Aprók ha pénzt kunyorálnak,
Ö-tőlők csak olyan tanuságot halnak.
Elébb meg-tanúllják ezt a' veszett leczkét
A'kis Leánkák-is, hogy-sem az Abécét.
Chak ebből erednek minden chalárdságok,
Innen folynak minden bünök s' álnokságok. [266]

i)

[Az örökkévalóságról való elmélkedésből levonható tanulság:] mit használ embernek, ha
e' széles világot magáévá teszi-is, lelkének pedig kárát vallya? Omnia si perdas, etc.

Oh emberi állat!
Ha el-veszted-is mindenedet;
Azon lég, hog meg-tartsd lelkedet. [295]

j)

[Hamar ellankadunk az örökkévalóságért való harcban.] Azt mondhatnók itt: Laudamus veteres, et nostris vivimus annis;

A' Szentek jutalmát, méltán magasztaljuk:
De a' hartzban őket követni általjuk. [378]

k)

[Nem akarjuk követni a szentek példáját.] Igen illik ide ama' régi Comicus mondása:
Sed cum inde suum quisque ibant diversi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi jusserant;

Predikaziókor hogy őket szapulták,
Lelköket hogy tisztán tartanák, fogadták:
De othon letékben, hamar meg-másolták:
'S lelköket rút sárral ismét bé-mázolták. [379]

l)

az Örökké-valóságért szenvedgyünk és harczoljunk: . . . hallyad te-is Magyarországra; hallya az egész Világ!

Nem lehet ott semmi bizonyos bátorság,
A'hol kétséges az Örökkévalóság. [400, 480]

m)

[Feledkezzél el a földiekről,] az Örökké-valóságról gondolkodgyál. Az Igazat meg nem szomorította, akár-mi történnék-is rajta. Si vel coelum etc.

Ha rá dől-is az Ég; nem fél:
Mert ő itt mindent pihnek vél. [405]

n)

Immár végét értük e' kis Könyvetskének:
De végét nem érjük a' Vegetlenség-nek. [410]

o)

Ezt a' Lelkek szereteti tanáchlotta;
'S az Isteni félelem ki-bochátotta. [411]

p)

[Minden bizonytalan, csak az nem, hogy meg kell halnod.] Nálunk vannak még most-is ama' Nemes Ifiatska koporsójára metzett Versek, kit a' Halál csak minap, életének virágában lopa-ki véletlen az Iskolából: Olvasd-meg figyelmetessen: Formae, etc.

Ekes szép termettel, nagy gazdag nemzettel,
Minap virágzom vala:

De ezt a' Virág-szált, mint valami nád-szált,
 A' Halál ki-vagdala.
 5 Hol most a' fel-serdült, 's kedvesen fel-derült
 Ifiúságom róságja?
 El-lankatt 's meg-hervatt, sőt már mind el-száratt;
 Maratt csak a' kórója.
 Chak nem még életben, Isten törvényébe
 10 Idéztetek bús fejem.
 Holott sem a' szépség, sem hímes nemesség
 Meg nem mentheté ügyem.
 Királyok fölségét, Urak dichőségét,
 A' Halál csak guggolya.
 15 Világ bódogságát, gyenge puhaságát
 Mosolyogva chüfollya.
 Azért, oh! Páránál gyarlób 's buboréknál,
 Emberi gondatlanság!
 Hasson-bé szívedbe jó mélyen elmédbe,
 20 Az Örökké-Valóság! [418—19]

r)

[Másként ítélnék az emberek, másként az Isten,] hatalmadban vagy azért, hogy örökké, vagy bódog, vag bódogtalan légy. Lássad, è kettő-közzül melyiket választod. De, minek-előtte ily nagy fontos dologban választást tégy, jusson eszedbe Sz. Ferencznek amaz aranyas mondása: Modicá hie voluptas, etc.

Rövid itt a' gyönyörűség:
 De örök a' keserűség.
 Hamar el-foly a' fáradság:
 De meg-marad a' bódogság.

Válaszsz.

Igen sokan hívattatnak:
 De kevesen választatnak:
 Minnyájan jutalmaztatnak. [431]

s)

Az Örökke-valóság tartósságát meg nem mérhetni.

Menyi chillag égen villag,
 Harmat menyi chöppenik;
 Tengerekben, 's fellegekben
 Menyi chöpp taláztatik;
 5 Ki-keletkor, víg tavaszkor
 Menyi levél zöldellik;
 Szép kertekben, zöld rétekben
 Menyi virág tündöklük;
 Hány ékesség, 's gyönyörűség
 10 Erdőkben nevelkedik;
 Hány illattal, virágokkal
 A' mező bévelkedik;

Menyi chengés, ének zengés
 Vigasztallya fülünket,
 15 Kies szépség, kedves zóldség
 Vidámíttya szemünket;
 Derék nyárban, 's aratásban
 Menyi gabna-szem lehet;
 Meg-ért őszkor, bor-szüretkor
 20 Menyi szőlő-szem lehet;
 Menyi haj-szált, gypjas szór-szált
 Vadak 's barmok viselnek;
 Kórót, magvat, bogas ágat
 Fák és füvek nevelnek:
 25 Mind ezeket, és többeket
 Végy nagy hosszú sommában;
 Az Örökké-valóságot
 Még sem veheted számban
 Számlálly ezer, és még ezer
 30 Millio esztendőket:
 Fel nem érted, 's el sem kezdted
 A' végetlen időket.
 Minden mesterséged, 's minden szám-vetésed
 El-fogy itt, 's el-lankad fáratságos munkád.
 35 Oh meg-mérhetetlen, 's ki-meríthetetlen,
 Végetlen hosszúság! Örökke-valóság'. [443—4]

78.

CONFESSIO RAKOCZIANA

RAKOCZY

1. Lelkem ismereti most kezd mar furdalni,
 Hitetlensegemert Istennel vadolni,
 Kin elmem olly igen meg kezd bodolni,
 Hogi lator hadammal ki indulek dulni.
- 5 2. De hogi ell ne veszen lelkem a' testemmel,
 Ketsegeben ne essem edgiüt gyermekimmal,
 Maidan beszélgetek a' feleségemmel,
 A mi tanaczozt ad vehessem örömmel.
- 10 3. De megint mit mondgiak, ö lön oka ennek,
 Czaszar ellen valo hitetlensegemnek,
 Job, hogi mind meg gionom bünöm Gelleinek,
 Vadolom magamot az egész Erdelynek.
- 15 4. Jer menniünk Gelei, be a' szent templomban,
 Akar pedig csak itt az magam hazaban,
 Büneimrül vallast teszek itt Kassaban,
 A mig be szorulok munkaczi varamban.

15 Karsaban

GELLEI PRAEDICANS

5. Igen iol gondolta mostan ezt nagisagod,
Nagi es melli az arok, de ha altal hagod,
20 Nagi fanak allottal, azt mikor le vagod,
Akkoron bizhatol, leszen boldogsagod.
6. Üllion le nagyságod, beszeld rendel elő,
Mi furdallia szived s-lölköd mostan belö,
Latom, igen izzacz, noha fuy a' szellö,
De csak czontaidban maradhasson velö.

RAKOCZI

- 25 7. Ugian csak fen alva meg vallom bünömöt,
Igen meg bantottam az en giernekimet,
Ugi halgattam s- feltem a' felesegemet,
Sokkal inkab iobban, hoga sem Istenemet.
8. Ö lön mind tanacza s- hohera lölkömnek,
30 Torkok meg meczöie edes giernekimnek,
Ugi iarek s- azt nierem, hoga fell ültetenek,
Dolga az mint törtent Esopus ebenek.
9. De te jo pasztorom es lelki munkasom,
Biztas valamivel s- legi titkos tanaczom,
35 Mit mondasz, ha szambul ki esik kalaczom,
Akarom mondani kezembül Munkaczom ?

GELLEI

10. Jo kegielmes uram, abbol nem vetettel,
Hoga ha aszoniunktol tanaczot kerdettel,
40 Kit tudos es okos aszoninak ismertel,
Egi lo-rantas utan Patakban erkeztel.
11. Nem volt meg hohera aszoniunk lelkednek,
Mikent meczette meg torkat giernekidnek,
Illi tudos aszonia s- doctora Erdellynek,
Tamaszto oszlopa giülekezetünknek ?
- 45 12. Hoga pedig kettözik az elmed, nem teczik,
Kalaczot emlegecz, szived masut fekszik,
Dorston, kiben biztal, ne felli, mert nem kesik,
Kes nélkül a' torkod addig meg nem meczik.
- 50 13. Had erczem, mond elő meg vilagosabban,
Mit vetket talaltal kegies aszoniunkban,
Nincz olli betü nalunk a' szent bibliaban,
Kit nem tudna masnal s- magamnalis jobban.

RAKOCZY

14. Igazan meg vallom, ö lön annak oka,
 Hogi ha most ell török a' feiszemnek foka,
 55 Igaz, hogi bölcz s-okos, görbe alnok roka,
 Az ö tanaczanak nem lön jo a' soka.
15. Mert midön bekevel Feiervarban lakot,
 A honnet meg töltem kinczel a' Patakot,
 Engem szep szavaval vezetet mint vakot,
 60 Simon haitya vala elöl a' lovakot.
16. Ot ell bizvan magat szep niugodalomban,
 Feiet kezde törni olli nagi bolondsagban,
 Ki nem az ö tiszt, könyvek irasaban,
 Firkalt mint egi allat a' szent bibliaban.
- 65 17. Hogi firkalasanak meg adak az árat,
 Nem teczet ö neki, meg vona az orrat,
 Eö ültete lora engem jambor vrat,
 Kiert ell veszthettiük maidan Patak varat.

GELLEI

18. Igi meczettée meg torkat gyermekidnek,
 70 Ha lam mind a' ketten egessegeben elnek?
 Ep helie Pataknak es mind a' többinek,
 Czak hogi most helit ne adgi a' hitetlensegnek.
19. Munkacsert s- Patakert lölköd hatra ne vesd,
 Hogi ketsegeben esven torkodot meg ne mesd,
 75 A mit ell kezdettel, azt czak magadra vezd,
 De bator mindenben aszoniunkot kövessd.
20. Meni tovab, meg mi van hatra a' dologba,
 Mert it nem keshetünk sokkaig Kassaba,
 Siessen nagyságod, menniünk be Munkaczba,
 80 Mert roszt almot latam az eiel agiamba.
21. Vgi teczet ennekem, azt lattam almomban,
 Mint ha szep velös konczt lött volna a' szadban,
 Egi sas utolliara repülle Patakban,
 Ki ragada szadból s- futank Fogarasban.

RAKOCZY

- 85 22. A te almod nekem Gelei, nem teczik,
 Vgi be telliesedik, torkokot meg meczik,
 Hogi ha fiaimtol Patakot ell veszik,
 È kent maradekink koldussais teszük.

71 Eb 72 [hogi a sor fölé besúrvva.]

23. Isten büneimert meg ver jövendőben,
 90 Midön kedvem szerent valek czendessegben,
 Eszem, iszom vala mint viragos kertben,
 Vralkodom vala mindenen Erdelyben.
24. El bizvan magamot ottan en azomban,
 Mikeppen egi allat vizen a' haioban,
 95 Nem törtem feiemet soha semmi joban,
 Regi gonossagom most kerit haloban.
25. Meg vallom aztotis, hogi senki nem bantot,
 A romay czaszar meg sem haboritot,
 Noha ö en bennem semmi jot nem latot,
 100 Kegielmessegeből Munkaczhoz iutatot.

GELLEI

26. Vane megh valami titkon a' szivedben,
 Kit Isten orczadra fordit jövendőben?
 Volte bizodalma a' pogani törökben,
 Nagi sok alnoksaggal be giütöt kinczedben?

RAKOCZY

- 105 27. Nem csak hogi *meg* bizot szivem a' poganiba,
 Sokszor követimet boczattam Budaba,
 Nekiek igerven, hogi a' veg hazakba
 Valasztana kettöt, venne meg azomban.
- 110 28. Szabad rablasrais ötöt ingerlettem,
 Nagi sok keresztien vert nekiek igertem,
 Hogi vegben vihetnem az mit ell kezdettem,
 Lelkemet ezzelis igen meg sertettem.

GELLEI

29. Nem practicaltale egieb latrokkalis,
 Tatarral, olaval, a' gallusokkalis,
 115 Avagi hogi eltele hazugsagoddalis,
 Szövetseget vetven meg a' pokollalis?
30. Vagi hogi vetettede hited a' koczkara,
 Meliből sok szegenynek eset nagi sok kara?
 Arulo ha voltal, meg banod sokkara,
 120 Maset ha ell vetted, nagi leszen az ára.

91 Estem is(t)zom 105 nem [Értelemszerűleg javítottuk.]; poganiba<n> 107 hazakba<n>
 108 [Az *azomban* ráírva a kivakart *azokat*-ra.]

RAKOCZY

31. Had gondolkodgiam még, halgas egi kevesse,
Nem türöm tagadom, minden felöl vesze,
A mi nem enijm volt, iol tudtam, hofi mase,
A jambor kiralye, az Ferdinanduse.
- 125 32. Okot reia nem adot, hitemet meg szegtem,
Az austriay haz aruloja lettem,
Posonnial Szombatot svecusnak igertem,
Meg vallom, hofi ebül s-latrol czelekettem.
33. Idegen nemzettel szövetséget tettem,
130 Gallusnak es svednak zalagot kötöttem,
Mind az ket fiamot nekiek igertem,
E-kepen az Erdelyt koczkara vetettem.
34. Egi gonossagomot ell felettem volt mégh,
Kiért a' szivemben ninczen semmi epsegh,
135 Föl kialt ellenem edgiütt a' magos égh,
Kiért talam lelkem regen pokolban égh.
35. Juta iol eszemben, Betlen idejeben
Förtöztettem magam artatlan verekben,
Kik most Isten elöt vadolnak menniekben,
140 Verek szava fell hat ellenem az egben.
36. En valek ot oka s- hohera azoknak,
A fell bardoltatot három martyrumnak,
Kiért iay ennekem s- Kassa varasanak,
Most fizettiük arrat nagi gonossaginknak.

GELLEI

- 145 37. Hallom nagi kegietlen vetket nagyságodnak,
Hofi maga volt oka azok halalanak,
Nem tudode, meli nagi büntetese annak,
Mint fizetet Isten az gilkos Cainnak.
38. Abel vere szavat Isten hofi be veve,
150 Az föld szinen mindgiart buidosova teve,
Azok menybül mostan nem mondgiak hofi ave,
Jait kialtnak neked, domine mi, cave.
39. Jait mondhat nagyságod s- kialthat Kassanak,
Mert a' miben estell, abban ök hozanak,
155 Nagyságoddal latrok maymot fogatanak,
Gialazatos hirben nevben iutatanak.

125 [adot ráírva a kivakart, olvashatatlan eredetire.]

40. Midön tisztességben volna mindeneknél,
Magad nem ismerven semmit nem ertened,
Oktalan baromhoz mayd hasonlova léi,
160 Gialazatos hiti - szeget mindeneknél.
41. Meg vallad valoba ennek a' kuvarczat,
Hogi ha magadra vetted a' török all orczat,
Hireddel be tölted a' Becznek piaczat,
Aszoniunkra adad vissza a' szuvarczat.
- 165 42. Egiebet sem nierenk örök gialazatnál,
Hogi törökkel Allat kialtánk Palanknál,
Pogannial bagzani, ninczen rutab annal,
Förtelmesb vrahoz a' haladatlanál.

RAKOCZY

43. Jo Gellei uram, mind igazan mondod,
170 Legien a' szollasban mostan minden modod,
Ezzel a' coronat feiemben nem adod,
Kire kivansagom vagion, regen tudod.
44. Veszen el bar Kassa s- minden szabadsaga,
Roncza ell a' maga regi latorsaga,
175 Hogi soha senkinek vele tarsasaga
Ne lehessen alnok lator baratsaga.

GELLEI

45. Hadgion beket mostan nagyságod Kassanak,
S- mind peniglen amaz gonosz kivansagnak,
180 Nehez szerit tenni a' szent koronanak,
De sokkal hamareb az koldus taskanak.
46. Hallottade uram, sok peldaink vadnak,
Adonidesekkel kez lab nélkül hadnak,
Ha ugi leszen dolgod mint Beleazarnak,
Vgi szerit teheted szalma koronanak.
- 185 47. Szived mert tetovaz, alhatatlankodik,
Szandekat mint vigie vegben ugi törödik,
Titkos gonossagat noha maid meg kerdik,
Midön lelked pokol toiabán förödik.
- 190 48. Variaje meg szived svecus segitseget,
Mint vihetne vegben indulattia veget,
Abban vagie mostis, ha a' töröksegét,
Hogi ki öncze szived czaszar ellen merget?

168 hadatlanál 180 koldos

49. Ves ki az szivedbül minden undoksagot,
 Szand meg ezt a' kiseded niomorult orszagot,
 195 A fiadis, latod, rothat fara hagot,
 Hazankkal ne bövecz a' Török orszagot.
50. Erdelyt azt iol tudod, nem fiad saiattia,
 A török hoga öve, mind csak azt kialtya,
 A mig ö akaria, csak addig nem bantya,
 200 De ha kedve nem lesz, belöle ki rantia.
51. Egesz Magyar orszag mar nem jo akarod,
 Erdeliben ha harmat talalsz, bator fell rod,
 Ha nem lesz melletted jo tamaszto karod,
 Ket felöl ösztönöd lesz eles vakarod.
- 205 52. Erdeliben nagi alnok practikakkal eltel,
 Menij sok joszagot masoktul ell vettel,
 A minemö törvenit magadnak szerettel,
 Ottan jelen leven csak ollyat tetettel.
- 210 53. Istentöl iol lattam, hoga soha nem feltel,
 Masokra hamissan gonossagot kentel,
 Leg ottan fiscalist joszagokra küldtel,
 Melly gonossagodert Isten majd meg itel.
- 215 54. Ez nem volt mar elegh, kiralyra tamattal,
 Vrad orszagaban nagi hamissan kaptal,
 De hid meg, hoga azert gonosz almot lattal,
 Nem javallom aztot, hoga sassal almodtal,
- 220 55. Szanode, banode nagi sok büneidet,
 Kikkel meg bantottad urad Istenedet,
 Hoga igi ell pusztitad s- rontad feleidet,
 Fel zurad, zavarad edes nemzetedet ?
56. Nem volt modod benne, uraddal fell tettel,
 Kitül attiad s- magad nagi sok jokat vettel,
 Vak haláadatlansagh, hoga el feletkeztel,
 Ne band ha azt mondom, ebül czelekettel.
- 225 57. Eb sem czelekette volna azt vraval,
 A mint czelekedel orszagunk karaval,
 Örök poklot vevel lelkednek árival,
 Nem gondolvan semmit sok szegeni arvaval.
- 230 58. Gondolode, meni lelket vil pokolra,
 A kik oda varnak örökke a' torra ?
 A bilikum szinten el készül akkorra,
 A mikor be lepel pokol kapuiara.

195 latot 198 mint 213 nam

RAKOCZY

- 235 59. Szanom banom igen, a' mit ell kezdtem,
Hogi ez üdö alatt végben nem vihettem,
Söt leg inkább banom s- azon ell ijedtem,
Remensegem kívül, hogi ha meg selliettem.

GELLEI

- 240 60. Mit beszél nagyságod, nem elege meg ez?
Hid meg, hogi szandekod semmit el nem vegez,
Im mint egi tengeren mostis alig evez,
Egesz Magyar orszag mind töröknek nevez.

RAKOCZY

- 245 61. En pokolra, mondod, hogi sok lölköt küldöttem,
Azok közül talam senkit nem ismertem,
Papistakkal edgiet abban nem ertettem,
Hogi pokol lehessen, meg el nem hihettem.
- 250 62. Jo Gelei uram, pokollal feniegecz,
Papista hir csak az, hogi azzal feniegecz,
Lassad te Gellei, hogi ha oda mehez,
Inkab tartok attol, hogi general a' Gecz.
- 250 63. Most en a' pokollal keveset gondolnek,
Csak hogi a' feiemben coronat tehetnek,
El kezdet dolgomban ha eleb mehetnek,
Az utan lölkömnek mas helliet keresnek.

GELLEJ

- 255 64. Im hallom, nagyságod a' poklot nem hiszi,
Minden gonossagra szivedet az viszi,
Meg a' poganinalis kegyetlembé teszi,
Hitetlensegenek roszt iutalmat veszi.
- 260 65. Hamar nap, ell hidgied, hogi czalardsag talal,
Maid mar ell közelget a' keserü halal,
Mostani utadba hogi ha elöl talal,
Fiaid niakokban ugi koldus taska szal.
66. Erdelyben meg mondam en azt nagyságodnak,
Hadnal beket e' nagi gonosz indulatnak,
Sokkal nagiob modgia volt Betlen Gabornak,
Nehez rugodozni sas ellen bagolinak.
- 265 67. Bethlen nem volt szinten sem kuphar sem töser,
Elmed elmejevel meg mondtam, hogi nem ér,
Kit csak abban forgacz ökrökön menijt nier,
Koczis sem volt mint mas, hanem jo kavalier.

- 270 68. A törökök Budan tudode mitt mondtak,
A midön Palanknal kuvarczot vallottak?
Bre kepegh Rakoczy, rosz koczisnak szittak,
A kanot szagaban mikor sokat ittak.
- 275 69. Ez vakmeröseget vallion honnat vetted,
Hogi Szent Pal mondasat nagi mesze vetetted,
Istenedet mostan de s- mert hogi nem felted,
Jambor kiralliodot, vrad nem tisztelted?

ULTIMA ADMONITIO

- 280 70. Megis intem azért s- kerem nagyságodat,
Ved eszedben e' nagi lelki vakságodat,
Alazd meg s- haiczad le föll emelt szarvadot,
Melly miat a' lelked ugian meg rothatod.
71. Czak a' kinczed s- penzed remenseged immar,
Büdös kád a' szived, noha nem vagi timar,
Lelkedis terhelve mint egi lankat szamar
Vagi tengeren jaro czalard hamis kalmar.

RAKOCZY

- 285 72. Engem ne pirongas többet mar Gellej,
Mert indulatimnak a' mint lett eley,
Lehetetlen, hogi ez az ördög szeley,
Mas keppen uiulna a' feiünk veley.
- 290 73. Mint roka az farkat, haniom az elmemet,
De meg sem vihetem arra a' szivemet,
Olly ellensegöl volt előttem az nemet,
Az papista nevis meg emeszt engemet.

GELLEI

- 295 74. Latom, nagyságodban nincz töredelmesseg,
Szivedben giökeret vert a' vakmerösege,
Azert mely tavol van földtöl az magas égh,
Olly mesze lelkedtöl meniorszag s- magas égh.
- 300 75. Eleget intelek, jobbiczd eletedet,
Ne vetned koczgara a' szegeni lelkedet,
Elegge ell veszted hiredet s- nevedet,
Azzal edgiüt czak nem minden giermekidet.

297 [A *jobbiczd* szóban a *d* betű kiszakadva.]

76. Büneid rutsagat mind latom s- mind hallom,
Valamire intlek, előtted csak alom,
Szived az ördögnek mint egi feske s- alom,
Pokol leszen hellied, igazan meg vallom.
- 305 77. Az mit czelekettel, az Isten am lassa,
Akkent szallion reiad menniej aldasa,
Menni lölköknek lett miattad romlása,
Hassek fell az egben azok kialtasa.
- 310 78. Minemö gionasod, büneid vallasa,
Olli poenitentiad s- annak oldozasa,
Feleseged s- magad sok karomkodasa,
Szallion fiaidra Cain buidosasa.

POENITENTIA

79. Büneidert hagiom, kialcz harom Allat,
Isten hogi ha meniböl read tekint s- meg látt,
315 Talam ki szaggattia szived gonosz tollat,
Pokolis pörsöli annak vndoksagat.

ABSOLUTIO

80. Es a' mindenható Isten soha raitad
Meg ne köniörüllön, hogi ötet ell hattad,
Edes szép hazánkot ok nélkül rontottad,
320 Pogannial bagzani nemis vtallottad.
81. Az örök életben teged be ne vigien,
Kegielme Istennek feieden ne legien,
Szallion fiaidra mindennemö szegien,
Arulo Judassal egi jutalmat vegien.
- 325 82. Az vr Jesus Christus teged meg kötözzön,
Bünöd rutsagaiert haragia öntözzön
Testedből a' lelked hamar ki költözzön,
Erdelly s- Magyar ország giazba ne öltözzön.

79.

Nota Mikor Senachirib az Jerusalemet

1. Mjdön Adrianus Syon várassátul
El tilta sydokat Jsten templomátul,
Esztdönként egyszer templumot csásártul
Ki nyertek, akkoron nem söntek szirastul.

309 gionasod <s->

3 II Egesz esztendönként 4 II nyerek es akkor nem szünek III nyerték es akkor

- 5 2. Nem czuda hát, ha en kenyvező orczával
Gyakran meg jelentem ez helben sirással
Nemzetem romlásat, hogy sok ohaitással
Sirassam s le irgyam esetit iai szoval.
- 10 3. Mert mi valasunknak sabados folása
Zabolában vetven vagyon meg gátolva,
Amaz szülő aszon buidosik pustában,
Mert az régi kigyó bü vizet arasta.
- 15 4. Az Mihaly angyaltul midön partot ötöt,
Az *Bál* oltalmára eles fegyvert kötöt,
Mely miát az Urnak igye szarban esöt,
Buidoso Jlesnek szive el epedet.
- 20 5. Ha kik voltanakis, kik Bálra tamadtak,
Sok izben fegyverrel szélel koncoltatak,
Sokann meg nyuzattak, szép szüzek rontatak,
Sokan buidosásban hidegel fagyaltak.
6. Sokan az nep közöt söm hev, sem hidegek,
Kiknek ö Jstének csak io szörönzeiek,
Jsten s az Báll közöt csak szinten kezepök,
Szöröncze *széléhez* tartnak, mint revések.
- 25 7. Ninczen ki szirassa Josephnek romlását,
Nincsen ki forgassa am az Urnak pártját,
Nincs ki meg mutassa igaz magyarságát,
Nincs ki egyenössen megh fussa az pályyat.
- 30 8. Oh io hirü nevü vitezlő magyarok,
Kik mind ez vilagnak felelmi valatok,
Rommáigh az földet meg hodultatatok,
Holy vattok, kik Béczöt, Troiat pustitatok?
- 35 9. Mert ime mint buza az malom kövek közt,
Mellyet az örlető az garatban öntöt,
Rontatok kietlen ket nagy bestia közt,
Mely miat siralmunk mind el közelitöt.

6 II megh jelenem 7 I nemzetem <vallását> II romlasan 8 I szova(t)l 9 II – III Mert im
10 II megh vagyon III Zabalyában vettetett vagyon meggátlása 11 III Ám az 13 III min-
den pártot 14 I Buval II Az Bal III Az Baal oltalmára minden fegyvert 15 II Urnak
nyaja III porban 16 II – III szine elepedett 20 I, III buidosokat II buidosasban hideggel
fagytanak 21 II hidegnek III sem melegek 24 I szekeket II – III szelehez 26 II – III
im az 27 II Nicz(en) 29 I magyarság II – III magyarok 30 II az világnak 31 II – III
ez földet 32 II – III Pragat puztitatok 33 II – III Most ime III buza malom kövek
között 34 III garatba töltött 35 II Rontatol kietlen nagy ket III két bestia között 36 II
miyat koporsotok mar el III siralmunk már

10. Oh gonosz sátánnak meg dühöt serege,
Oh nagy Babillonnak rut kegyetlensége,
Oh emberi nemnek fene dühössege,
40 Te szortál sokakat regtül fogvan földre.
11. Neró husz szaz ezört raitad öletöt meg,
Eiel gyertya helet sokat égetet meg,
Annyát, tanitotiat ö maga ölte meg,
Rut kegyetlenséget szépen mutatá meg.
- 45 12. Traián, Domicián sokaknak gyilkosi,
Csak azert, hogy Christust akarnak követni,
Adrian es Antal el fel mészárlani,
Készök tiz szász ezert szellel darabolni.
13. Severus, Maximian hogy csaszarak voltak,
50 Decius, Walérian mikor uralkodtak,
Bü körösztény verel az vizek foltanak,
Az mint historiat erüly büven irtak.
14. Aurelianusis bü körösztény verel
Meg fösté az földet mint szep barszony szinnel,
55 Dioclecianus szörnyü dühössege
Banek az Jstennek kicziny szeregevel.
15. Mert csak egy templomban husz ezört öletöt,
El véve azonban Egyiptomnak földét,
Tizön két ezörnek ot ki önté vérét,
60 Hizlalá vérökkel nagy kegyötleniségétt.
16. Albigensesök közt az pápa tiz ezört
Szörnyü nagy kinokal sirban költöztetöt,
Epen tizön három esztendöket töltött
Ez szomoru pohár az táboriták közt.
- 65 17. Párisban hallatik nagy szörnyü kiáltás,
Mert az egy varasban harmincz ezör nostrás
Am halva feküsznek, kiket perséquált Márs,
Sárban hever, senki nekyök sirt nem áss.

37 III ördögnek megdühödt nagy mérge 38 II [39. sorként.] rut ektelensige III rut Babilonnak rut 39 II [38. sorként.] rut kegyetlensige 40 I [A *szortál* javítva, az eredeti talán: szoltal volt.] III Le sóztál 41 II ezeret 44 II – III ezzel 46 II Christus akarna III akarták 47 II [48. sorként.] III Adrianus Antal felmészároltatni 48 I Készök (tiz) tiz II [47. sorként.] ezeret III tiz ezeret 49 II Severianus Maximian mikor uralkottak 50 II Domitian Valerian hogy csaszarak voltak 52 II historiat III historiát arrol 53 II Adrianus mikor III Az Aurelianus böv 54 II Az földet megh festé III ez földet 56 III [A kéziratban az éneknek ez az utolsó sora.] 57 II Mert az; ezer öletet 59 II ki üzven lelket 60 II Hizlalta verekek ö kegyetlensiget 61 II Albigensek között az pápa saz ezeret 64 II Az szomoru; taborik köszt(e) 65 II Tarsisban hallatik iszonyu nagy sirás 66 II Mert egy varasbannis hetven ezör 67 II feküszik 68 II Verben kevert

18. Magdeburgban penig harmincz ezör fekszik,
 70 Mellyeknek vérökbüly az parázna iszik,
 Amaz nagy Babilion mellyel részögödik,
 Ez altal vég keppen még sem elégöszik.
19. Mert Hybernyában ismet mészárszéköt
 Keszitött, az melyben szinten két szaz ezört
 75 Megh ölé, vérekel jsmét pohárt töltöt,
 Mellyet Hibernja gyázban meg kesergöt.
20. Jt csak el halgatom *valdensesek sebét*,
 Kik közt csöcsömöknek agyok veléjüket,
 Rántottnak főzte megh az fene ellensegh,
 80 Meg ötte, jelöntven szive dihösségétt.
21. De ti nyugdgyatok amaz oltár alát,
 Mig minkett Babillon el fely meszároltat,
 Az után az bárány, tudom, törvént láttat,
 Tündöklő koronát mi feiünkben nyamat.
- 85 22. Mit kesöl Babillon, dárdádat kesiczd fely,
 Im hol még az Jles, te dühös Jészabel,
 En söm vagyok dragab azoknal, az kikkel
 Mergedet ittatad nagy sok ezörökkel.
23. Sies, Herodias, János halálára,
 90 Oh te kemény Háman, sidok romlasara,
 Röndöld Mardocheust nagy akászto fára,
 De Jsten ezt vegre viszi urasagra.
24. Nem kivanunk többet kinlodni ez *testel*,
 Lelkünket gyötreni Sodoma verevel,
 95 Az szent Daniellyel orozslany vermevel,
 Nem gondolunk sömmit tüzes kemenczevell.
25. Mert szám ki vetezben iay nekünk buidosnunk,
 Iay az méseek nepé kezét sokka laknunk,
 Iay az kedáriták földén nyomorganunk,
 100 Iay az bekesegnek ellenseget látnunk.
26. Mert tudgyuk, ez világ az körösztseneggel
 Sokot daikalkodni csak mostoha kezzel,
 Szent Palnak meg fizet tömlötsel, kérékkel,
 Jakabnak s Janosnak feiek vetelevell.

70 II Melynek ö verekbül a' 72 II Ez altal; sem eligedik 74 I ezör II ezeret 75 II verekből 76 I Hibern(eb?)ja 77 I az Lendensesöket (!) II [Lásd a főszövegben.] 78 II az agyok velejét 79 II Rátottnak főzte az 82 II Babillon majd fel 84 II fejünkben rakat 85 II bar dodat keszicz el 90 II te kevely 91 II Rendelt 92 II Ísten ezt 93 I testben II többbe bujdosni 94 II Sodoma vetkevel 95 II Oroszlán vermével az szent Daniellel 101 II keresztyenekkel 102 II daikalkodik 103 I [A tömlötsel beszúrva.] II tömlöczel kövekkkel

- 105 27. O te gonosz világ, miért vagy ily botlo?
Az mely embőrökre te nem volnál méltó,
Azoknak jutalmok nálad igen olcso,
Az szentök vérében vagy igen poroszlo.
- 110 28. Oh te gonosz Acháb, te vagy haborito,
Mégis azt iteled, te volnál gyógyító,
Az Nabothnak vére kiált örre allo [!],
Mellyert te verednek éb gyomra koporso
- 115 29. Oh meg foghatatlan bölcz Jsten tanácsza,
Ki az ő szereget, mint mirhat morsolla,
Ugy mint vetőt magot ugyan meghosztalla,
Hogy bü proventussa legyen io illattya.
- 120 30. Ha azért az kiben vagyon körösztnén vér,
Mely vasat, paissát kösse fel, mint Abner
Meg czüggedés nélkül fusson, mert ha czelt ér,
Meg esküt az Jsten, lesen jutalmas bér.
31. Mert ez utban fekut Petör, Eszaiiaás,
Ez uton iarának Abel, Zakarias,
Sies ezök után, hidgyed, raikok talalsz,
Ha meg botlász nélkül az io ösvenyen iarsz.
- 125 32. Miért siralminkon indulsz kaczogásra,
Oh szentök vérével részegült parázna?
Mitt vigadcz, hogy vellünk borát kostoltattya
Az Ur, mert sepreiet te veled itatya?
- 130 33. Szentöknek gyilkossa, te kevel Babillon,
Boldogságod napian iol eszedben iusson.
Fely emelt az Jsten, hogy ugyan sulosson,
Mint Kapernaumot, az földhöz paskoljon.
- 135 34. Mitt erüls, mit vigacz az mi nyavalankon,
Mit nevedcz, *örvendesz* szomorusaginkon?
Mert az Urnak ezön akarattya vagyon,
Hogy teged kétszörte az borral itasson.
- 140 35. Nem késék az idő, hogy az láda elöt
Le essék amaz Báll, Babillon le düllön,
Undok állatoknak lako hele légyen,
Az szentek véreiért az Ur meg fizessen.

105 II mire 108 II igen pazarlo 109—116 II [Hiányzik.] 117 I körösztnenseg II No azért ha kiben vagyon keresztyen ver 120 II jutalmi bér 121 II utban futnak Peter es Pal 122 II Ezen uton járttak 123 I tala(s)lz 124 II ez yo 126 I parázna(k) 128 II te veled sepröstöl 132 II hogy majd sulosabban 132 I paskolom II paskollyon 134 I jövendelsz II örvendesz szomorú gászunkon 136 II ez borral

36. Fussatok ki azért amaz Babillonbul,
Távozzatok mészre Chore satoratul,
Kik az paráznának keszerü borából
Nem akartok innya, részt venni kinyából.
- 145 37. Hat mi io paztorunk, bennünket nem szánse,
Angyalodat tüzben hozzánk nem küldödé,
Szömöd fényét sértik, hát megh nem indulsze,
Öletik az szögény, vallon s ki nem kelszé?
- 150 38. Mert im gyenge *erönk* szintén el färadot,
Az nagy tereh alat válunk el lankadot,
Esau nagy haddal, látod, ránk támadot,
Halálra kereszi az szögény Jakobot.
- 155 39. Azért Rabsácénak káromlását hald megh,
Kérünk Sennacherib *tanácsát* csufold megh,
Az elös bárd alol Jsakodat mencezd meg,
Holtunk után lelkünk, kerünk, boldogiczd meg.

80.

EZEK AZ MOSTANI APRO URACZKÁKRÓL IROT
UY MAGYAR VERSEK

1. Lás egy füles baglyat mostan az zöld ágon,
Ki el hitte magát, s mely büz ez világon,
Lépes mézet czipked szeghfü szép virágon,
Mint sáska harmattal szögdéczel high lábön.
- 5 2. De pók szép virághról nem szedhet jó mézet,
Mert ingyen sem hozta néki az természetet,
Mint szintén szu féregh, mely rágh csak fa kérget,
És boczát magából keserü réz mérget.
- 10 3. Mint *Viczay Adam* nagyságos nevével
Tobzódék s nem hizék koncz nélkül levével,
Nóha hizelkedik magának szivével,
Másoktul kit vészen nyelveknek színével.
- 15 4. Nagy erös kö várban végh lakásban, Losban,
Hol nyughszik kényessen meleg h lág y vánkosban,
Íó föl tartván orrát, mely szokás az kosban,
Pizsmag h, neszez, vigyáz, mint vad kan az rosban.

141 II azért immar 145 II Hat te yo 147 II fenyet <fenyet> serti 149 I vérünk II gyenge
erönk igen el szaradott 150 II terhek 152 II Halálra kergeti 154 I panaszat II Kevely
Senacherib tanaczat czafold

9 Mint V. A.

- 20 5. Nóha titulussa ő néki nagyságos,
Minden rendek között de igen czúfságos,
Föstékkal sem iré, mert üres nagy sákos,
Fösvény szive, s keze rövid, nem adákos.
6. Lóczbul, kóczbul, Lostul ez penigh ki sem sü!,
Hogy ha kazdagh Mydás kénczet neki nem szül,
Az nagy méltosághoz kevés marat eöstül,
Tárházais üres sok aranytól s üsttül.
- 25 7. Az hol az királynak jó lovát patkólyák,
Ülvén számár háton, ötetis czudállják,
Siet az kovácshoz, hol öis (azt mongyák,
Akar patkóltatny), kiért csak gugollyák.
- 30 8. Söt, nagy groffok nyomán, úgy mint füles számár
Ballagh, hogy öis már selyem szövö bogár,
De uborka fára nem hághat, mert layhár,
Az kin röpülhetne, szárnya sinczen sugár.
- 35 9. Vitéség s tisztesség élő bátorsághra
Ám be lépet vala az capitánsághra,
De nem termet szive az katonasághra,
Visza másza, mint rák, haza kalmársághra.
- 40 10. Vannak most felessen sok apro uraczkák,
Az kiknek nyakokon fűghven üres táskák,
Szép hazánk javára tunyák es roszaczkák,
Ollyak, mint ganéjon s gazon nőtt gombáczkák.
11. Sokan ezek közül köntösben, prémessen
Vannak föl öltözvén pipessen, fényessen,
Viselvén magokat gögössen, kényessen,
Mint apró vad keczkék, úgy lépnek hegyessen.
- 45 12. Mint terhes számárok mely örömost hallják,
Midön metzett szeczkát nékik pallyák s adgyák,
Igy az uri nevet ök olly mohon kapják,
Mint keccke só után, szájokat úgy nyallyák.
- 50 13. Ez nagy sákos nevet, ha nincz ehez bányád,
Jób vólna, hogy ingyen csak neis kívánnád,
Én igazat mondok, s bolondságh, ha bánád,
S ha ki megh szidsz ezért, legyen ám kurvanyád.

81.

GELEJI KATONA ISTVÁN

A' szók a' dolgok jegyei,
A' tudománynak kultsai;
Akarszé azért bölts lenni?
Tanulj nyelveken szollani;
5 Mellynek tsak Isten adoja,
Kijé légyen a' gloria!

82.

GELEJI KATONA ISTVÁN

RÖVIDBE' FOGLALT RHYTHMUSOS MENTSEG

1. Mind szent az Isten igéje,
Akar-mint légyen rendelve,
A' rend ha ád kedvesbséget,
Nem ád néki szentebbséget.
5 Egy Methodus mindenekre
Átok alatt nints vettelve.
2. Ha vagy egy könyv e'nél rosabb
Vagyon valahol, s' hasznotlanb,
Az ótsárlo nyelvek ellen
10 Nékem elég mentség lészen.
Nem, mint akartam, lehetett,
Hanem mint Isten segített.
3. Jobb lötté nap-fényt látnia
E'nek, mint el nyomatnia?
15 Hogy ha jobb lött tsak mivel-is,
Nem gyalázhatja senki-is,
Akarni-is a' nagy dolgot,
Elég gyanánt lenni szokott.
20 A'kinek kell, vegye hasznát,
S' a'kinek nem, írja mássát.

83.

GELEJI KATONA ISTVÁN

Ha akaratlan a' vétség,
Hathatós lehet a' mentség,
Jeltől ha ki jól mivelni
Akarván, vétket fog ejtni.

GELEJI KATONA ISTVÁN

SUMMAJA, RENDI, ES CZELJA AZ EGÉSZ MUNKÁNAK

1. A' Váltság Részei ezek:
Christus meg-testesülése,
Szüz Anyától születése,
Teste környül-metszetése.
- 5 2. Profetai, s' Papi tisztje:
Idvösséget hirdetése,
Kén, s' gyalázat szenvedése,
Lelkének le-tétetése,
- 10 3. Alázatos temetsége,
Ditsőges fel-keleése,
Gyözködös menybe-menése,
Attya-jobbjára-ülése,
- 15 4. Onnan Szent-Lelket küldése,
A'nak más-szeri szülése.
Egy szón: Christus elég-téte,
S' velünk-is közöltetése.
- 20 5. A'nak két függő petsétje,
Szent fürdő, s' Ur vendégsége;
S' háládatosságnak jele,
Uj élet követtetése.
6. Az hit ajándékja szerént,
Mellyet az Ur énnékem mért,
Ezeket meg-fejtegettem,
S' hasznokot ki-jelentgettem.
- 25 7. Uj értelmet nem költöttem,
Hanem a' régít követtem,
A' szent-írást én előttem
Szövétnék gyanánt viseltem.
- 30 8. Néked eleget nem tettem?
Hidd-el hogy még magamnak sem.
A' jó szándék meg-volt bennem,
De rá szinte nem érkeztem.
- 35 9. Fejemet én váltig törtem,
A' munkának nem kedveztem:
Mások-is indittassanak
Példámval, munkálkodjonak.

10. Egy tálumra ez elég
 Bé-szolgáltatott nyereség:
 Az öt girákrol adjonak
 40 Egyebek ötöt Uroknak.
11. Igazság állattatása,
 S' hamisság czáfoltatása,
 Hitnek vastagittatása,
 Volt elmémnek fel-tett czélja.
- 45 12. Lelk-isméret rostáltatást,
 Casusokról vizsgálodást,
 Hagyok jó kedv-vel azoknak,
 Kik a'ban gyakorlottabbak.
13. Hirt, nevet-is nem vadászok,
 50 S' óltsárlásval sem gondolok:
 Gonoszoktól gyaláztatni,
 A' jonak nagy ditséreti.
14. Istennek légyen ditsőség,
 A'kitől jövt a' segítség.
 55 A'mi hiba lött dolgomban,
 Potolja-ki azt másokban!

85.

WEBER JÁNOS

CAUTELA

Sunt animas qui praeservant à peste maligna;
 Corpora sunt curae credita, crede, meae,
 Haec ego praeservare volens à Peste maligna
 Exhibeo chartis pauca legenda meis.
 Quae benè servabit quis quis documenta, valebit
 Sentiet, et pestis noxia tela minus.

Némellyekre Lelkek gondgya,
 Bizatot és orvoslása,
 Réám bizatot dög-ellen,
 Az testeket védelmeznem,
 5 Azért azoknak használni,
 Akarván, itéltem lenni
 Jónak, arról írást tenni,
 Könyvecskét ki-bocsátani
 Mellyet ki olvassa hiven,
 10 Abba bár bizonyos légyen,
 Azokat meg-tartván épen,
 Megh-tartatik Pestis ellen.

WEBER JÁNOS

AZ KEGYES OLVASÓNAK

Az régiék mit értettek
 Minémü Orvossággal éltek,
 Pestis ellen, rövideden
 Irásommal meg-jelentem,
 5 Noha tudom azt-is nyilván
 Hogy meg-rágalmaznak sokan,
 De az mi igaz vólt régen,
 Minálunk-is kedves légyen
 Vének tanácsával éllyünk,
 10 Utainkban eléb megyünk.

WEBER JÁNOS

[AZ „AMULETUM” VERSES RÉSZLETEI]

a)

[Hogy az Isten] néha büntet minket, minnen magunk vagyunk okai. Mert ama' mondás szerént: Frustra omnia mala ad fortunae crimen relegamus, nemo nisi sua culpa dolet.

Az szerencsét hijába vádollyuk,
 Ha mikor gonoszúl vagyon dólunk,
 Mert senki egyebet it nem szenved,
 Csak a' mit magának maga szerzet. [7. számozatlan lap]

b)

[A pestis elől nem szégyen elfutni.] Miképpen ez oká-ért kellyen futni? Annak módgyát Nicolaus Asclesius három Adverbiummal és három Verbummal szépen meg-magyarázza:

Haec tria tabificam pellunt Adverbia Pestem,
 Mox, longè, tradè, cede, recede, redi.

Ez három szó: hamár, meszsze, késön,
 Pestis ellen orvosságod lészön,
 Hamár el-meny, s-meszsze távozod dögtől,
 Es késön térj viszsza, ha fész attól. [12]

c)

Egyéb hasznos orvosságok-között az méreg ellen nem utólsó az citron, annak leves haját rágni, és a' nedvességet ki-szinni belöle, vagy magvát rágni, igen hasznos az dögleletesség-ellen, melyről Virgilius-is dicsiretessen ilyen értelemmel szól:

Czitron noha keserü alma,
De vagyon igen nagy haszna,
Betegség ellen igen használ,
Ha méreg vólna-is ellene ál,
A' nyavalyát el-kergeti,
Vént és iffiat meg-erössiti. [38]

d)

Ezt eszekbe vegyék ama' túnya és álomban gyönyörködö emberek, kik életeknek nagyob részét álommal mulattyák-el, és semmi dölgot nem tésznek; bár jól tanúlyák-meg az Cato sententiáját:

Plus vigila semper nec somno deditus esto,
Nam diuturna quies vitis alimenta ministrat.

Idöd tölcsed vigyázással,
Inkáb hogy sem aluvással,
Mert hoszszú álom nem hasznos,
Töb kárt, gonoszt te réád hoz. [50]

e)

Ehez hasonló amaz-is, Schola Salernitana,

Sit brevis, aut nullus tibi somnus meridianus,
Febris, pigrities, capitis dolor, atque Catharrus,
Haec tibi proveniunt ex somno meridiano.

Déli álomtól távozzál,
Kicsinyt, vagy semmit se aludgyál,
Nátha, fő-fájás és restség,
Hideg, és egyéb betegség,
Déli álomtól származik. [50]

f)

Egy Doctor, és Poëta az testi mozgásról eképpen szól:

Naturae hinc calor invigilat, benè concoquit omnes,
Effugiunt sordes, famis, et ardor adest,
Segnities, torporque abeunt, medicina valebit,
Nominis est¹ solo, non mihi grata sono.

Ingadozás a' természetet igen segíti,
Jól emésztet, éltet, kivántat, a' rútságot ki-kergeti,
Restséget távoztat, orvoslás nála használ,
Csak nevezeti-is kedvetlen sokaknál. [54—55]

¹ et

g)

helyt adgyunk ez mondasnak: Baccho Cerereque temperanter utitor. Akár mely étellel és itallal mértékletesen ély. Et:

Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus

Felettéb ne terheld magadat,
Ha az egészség kedves nálad. [56]

h)

[Az Elmének indulatiról . . .] Stigelius Poëta erről így mond:

Haec hominum poterunt tristes condire labores,
Conjux et vinum, musica, colloquium.

Ezek az ember bús kedvét,
Meg-vidamittyák elméjét,
Szép s-Istenfelő házas-társ,
Bor, Musica, nyájaskodás. [63]

i)

[Az ember] mentül hamaréb élyen orvossággal, mig eröt nem vészen az mérges dögleletesség, addigh eleit kel venni, mert gyakorta el-is üzettetik az orvossággal, ama' mondás szerént:

Principiis obsta: serò medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

Ottan mindgyárt ellene ály,
Nyavalyádnak orvossággal,
Mert ha eröt vészen raytad,
Héában orvoslod magad. [72]

j)

[Az ember.] ha betegsége elöt mértékletlenül élt Isten ajándékival, az után modicè et medicè; mértékletesen és Orvosok Regulája-szerént élyen. Mert igaz mondás ez: De plenis cyathis multos periisse sciatis.

Sokan a' kik egyest ittak,
Eletektől meg-fosztattak. [107]

k)

. . . a' mennyire ki-terjednek a' jó cselekedetek az üdvösség dolgában, annyira terjednek-ki az Orvosságok, az testnek es egészségnek megh-tartásában és meg-orvoslásában; azért azt mondom

Jó cselekedeteket tegyünk,
De azokba bizodal munkat ne vessük,
Azon szerént az Orvosságokkal-is élyünk,
De mindenestől reménységünket benne ne vessük. [111]

l)

[Tartsunk bűnbánatot; a halál órájában] örömet poenitentiát tartának, de késő
lészen, akkor azt mondják nékiek: Tardè cantas frater:

Késő immar attyámfia
Hosszú misét mondaná. [118]

m)

Más az, hogy a' beteg gyakorta inkább kívánja az olyan dolgot a' mely meg-tiltatik
tőle, úgy mint ártalmas, hogy sem mint azt követné a' mit a' Doctor eleibe adot, ama'
mondásként: Nitimur *in vetitum*,¹ semper cupimusque negata.

Mi azt leg-inkább kívánnyuk,
A' mi meg-tiltatot töllünk. [139]

n)

bizd az Istenre magadat, és a' megh-gyógyulásért az Istennek szüntelen könyörögy.
Mert: Interdum doctâ plus valet arte malum.

Az betegségh néha úgy el-hatalmazik,
Hogy semmi mesterséggel meg-nem gyógyithatik. [140]

o)

az orvosság akkor használ, mikor az Isten áldása réá szál, ama' versek szerint.

Ni Deus adfuerit viresque infunderit herbis,
Haec rogo, quid thermae, quid Paenacaea iuvant.

Mit használ a' fürdő vagy gyógyító füvek?
Ha Isten meg-vonsza áldását töllök. [141]

p)

Azon Remediommal avagy Orvossággal én-is bé-rekesztem mea Medica media, Szemeimet
az hegyekre fel emelvén, az honnan jö a' segítség, és mondván:

Grassantur Pestes heu! currit laethifer annus!
Da bene Christe mori, sed sine Peste mori!

Sokakat meg-ölt a' dög-halál,
Az el-múlt esztendő által,
Jesus adgy bóldog ki-múlást,
Dög-halált töllünk távoztasd,
Hogy it mind kegyessen éllyünk,
Amot dicsirőid legyünk. [145—46. (Nab) lap]

r)

Uram Jezus légy Orvosunk,
Bánatinkban vidamságunk.

¹ invetitum

MAGYAR ORSZÁG SOHÁITASA NAGY HIRŰ NEVŰ PALATINUSAHOZ
ESZTERHAZY MIKLOSHOZ

1. Eszterházy Miklos atyam,
Hugom, néném, anyam, batyam
És minden nével nevezendő nagy bastyam!
Jai, meg hervattam,
5 Szinben apattam,
Meg szorult szivem,
Elfogiot hivem.
Hol vagy serkentöm,
Eszterhasi, nagy mentöm?
- 10 2. Magyar kiralyok helyyet
Te voltal Austria mellet,
Mert csaszaroknak tanaczod igen fénet.
Turnus, Cassander,
Sem Alexander
15 Nem volt serényeb
S-ioban kemenyeb.
Veled fent voltam,
Ellenzöim el toltam.
- 20 3. Betlen Gabor bizonsagom,
Ki miat nagy urasagom,
Csak nem meg aszszot szép zöldellö fris agom.
De én Miklosom,
Estoras sorsom
25 Olly serénységgel,
Tanáczos fénnel
Dolgom forgatta
S-tornyom helyben alatta.
- 30 4. Sok székelyeknek mostis czontya
Lakompaknal bizonittya,
Esztoras néunek hérét nagy meszszü ontya.
Ot körül vévén,
Nagy eröt téven,
Hogy vigyék félre
Bethlen részére.
35 De hivet Isten
Menti Esztorast menten.
- 40 5. Esztoras bölcsessége
Lön Bethlen Gábornak vége,
Igy maratt éppen magyar népem serege.
Mindenem iol folyt
Esztoras által,

- Igaz hit-is volt
 Io allapottal.
 Lön fényes napom,
 45 Eszterhazy oszlopom.
6. Spanyol kiraly hogy meg tutta,
 Arany bárányát nem szanta,
 Esztoras első magyar urnak föl atta.
 De nem arannyal,
 50 Ugy mint barannyal.
 Nagy ur volt, ékes,
 Szava szép, mézes,
 Az mint szavával,
 Szintin ugy gyözte kardgyával.
- 55 7. Rakoczy György-is föl állá,
 Sok haddal nyakamra szalla,
 Esztoras kardgya hamar ülteté *ala*.
 Akkor szép nével,
 Sok érdemével
 60 Menybe keszult.
 Testevel üle
 Mint magaiba,
 Nagy szombati templomba.
8. Jai, kihez mar folyamodgyak,
 65 Inségben kihez fordullyak,
 Népem egy mas közt midön magokat rontyak?
 Esztoras Palnak,
 Griff madarnak
 Vagyon hatalma,
 70 Nagy magos halma.
 Itt fenlik czillag,
 Kire néz magyar világ.

89.

VARADI MIKLOSNAK . HÁZAS-TÁRSÁN . . . ES NÉGY SZÉP
 MAGZATIN VALO KESERVES KÖNYHULLATÁSA, SIRALMA

A' SZOMORU FERJNEK ES EDES ATYÁNAK SZAVAI A' MEG-HÓLTAKHOZ

1. Leg drágább embernek két szeme világa,
 Melly ha el-távozik a' testnek vaksága
 Következik; s' mulván minden vigasága.
 Reá szál tsak nagy bu, s' világnak ő gondgya.
- 5 2. Edgyik szemem fénye te valál énnékem
 Banrevi Ersebet szerelmes jegyesem,

57 ala ala

Második valátok édes Tsömötéim,
Kedvem szerént nevelt szép virág szálaím.

3. De mihelyen tölem el-foszta a' halál
10 Titeket; mint tolvaj, ki titkon útat áll,
Hagyatám ugy töle, mint ki alamsinán
Eletét tengeti; s' lassatskán jár után.
4. Szerelmes virágom, én édes Angyalom,
15 Mennyei Uramtul adatott hü Társom
Banrevi Ersebet, kedvem s' vidámságom,
Hogy esék illy hamar töled távozásom!
5. Eltedben világom fénlík vala nékem;
Mert valamit szemem lát, s' gondolhat szívem,
20 Mindenekben tudom vólt öregbülésem,
Szegényeket szánó, s' tápláló kedvesem.
6. Ti-is szemem előtt villago Tsillagim,
Edes Istenemtül vótt ajándékaím,
Szívem vidamító tsátsogó Zajkoím,
Miért hagyátok-el én édes Bárányim!
- 25 7. Mikoron e' földön jóra tanitalak,
S' Mint édes atyátok gyakran apolgotlak,
Múlandó kincset-is gyűjtök s' takargatok
Számotokra: oh melly hirtelen el-hultok!
8. Ti nálatok nélkül már halál életem,
30 Keserünek tettzik még a' méz-is nékem,
A'mellyért szívemnek gyászszát-is viselnem
Mind addig kell, miglen el-költözik lelkem.

A' MEG-HOLT ASZSZONYI-ALLAT SZÓL MEG-KESEREDET'T FÉRJÉHEZ

9. Rajtam siránkozó szerelmes Hitesem,
Isten után minden én gyönyörüségem,
35 Mig, ö ki teremtett meg-hagyta életem
Veled; Mint hü Dajka azt kellett mivelnem.
10. De meg-botsás nékem hogy ha mit vétettem,
Aldását Istennek mindenben helyettem
Kévánom; Országát az után. Szerelmem
40 Többet veled szólnom már nem lehet nékem.

A' MAGZATOK-IS SZOLLANAK SIRÁNKOZÓ ATTYOKHOZ

11. Edes árva Dajkánk, gyámoltalan Atyánk,
Ki ugy-mint Nahumi maradál, sir orczánk
S' Neved változtatván Máraának mondhatnánk,
Mind-azáltal enyhüly, s'hallyad mint szólhat szánk:

- 45 12. Tennen magad vallád Isten adományi,
Vóltunk kezeidnél ő szép ajándéki,
Mit tehetünk azért hogy kedvedet szegi,
Ur ő, s' a' mit akar azt tselekedheti.
13. A' virágokat-is el-szokta plántálni,
50 Edgy helyből más helyben által költöztetni
A' Kertész; s' ő magát ugy gyönyörködteti:
Ezt szokta Isten-is övéivel tenni.
14. Nem szükség hát néked rajtunk kesergeni,
El-távozásunkon könyveket hullatni;
55 Mert drága hely mellyet mi kezdettünk lakni,
Nem lehet senkinek azt ki-beszélleni.
15. Ha tovább éltünket Isten hagyta vólna,
Jól tudgyuk hogy kedve azt tartotta vólna;
De a' bün ugy nálunk szaporodott vólna,
60 Mellyért a' halál-is sanyarúbban fogna:
16. De most nem sok terhe vállainkat nyomta
Melly miatt ostroma kevéssé-is tartta,
Ez-is ide járúl, hogy ha éltünk vólna
E' világi sok gond szivünk járta vólna.
- 65 17. Jobb vólt hát meg-halni most, mint tovább élni,
Akár-ki-is ennek okait értheti,
Mellyeket hogy ha ki elméjében venni
Nem késik; meg-szünik hallottit siratni.
18. Nem-is ugy hagyunk-el édes atyánk téged,
70 Hogy soha ne látna minket a' te szined,
Tsak ideig való, bátor ezt el-hidgyed
Nékünk kedvesünknek, majd velünk kel lenned.

A' KESERVES ATYANAK SZAVAI SZERELMES MAGZATIHOZ

19. Edgy madaratskát ha kap kedvére tartja
Az ember; Etelét, s' italát meg-adgya,
75 Kalitkáját szépen hozzája formállyá;
De ha el-szalasztja igen meg-sohajtya.
20. Magzattyát hát ember hogy-hogy ne ohajtsa,
A'ki maga tagja, s' Isten ábrázattya,
Mig szem előtt forog kedve s' vidámsága
80 Szüléknek; s' nem vólna szomorú válása?
21. Nem vólt olly Mostoha ki fiát nem szánta;
De meg arra térek Isten Decretoma,
Mellynek soha nem vólt senki el-bontoja,
Azért hagyom dolgom a' hatalmas Urra.

KOPORSOI VERS

- 85 22. Itt nyugszik tetemek öt szép virágoknak;
Banrevi Ersebet szerelmes Társomnak
Anna, Judit, Ersok, s' Gábor rajzatimnak,
Ki tiz s' három esztendök alatt ki-múltak.
- 90 23. Ersebet Hitesem kivel nyájasságban,
Tizen-öt esztendöt éltem e' világban,
Urahoz költözék Jánuáriusban,
Eltének huszon-hét esztendös korában.
- 95 24. Anna első rajja hét esztendöt töltvén,
Ezer hat-száz felett harmincz kettödikben,
100 Mint-szent hónap szintén a' leg közepiben,
Annya előtt kedvem meg-szegé véletlen.
25. Ersokom-is lévén esztendös heted-fél,
Jánuáriusban mikor fénlík a' DEL,
Ezer hat száz harmincz és nyolczban bé-lépvén,
105 Nénniyét kész követni útára eredvén.
26. Gabor hét napokat, s' majd annyi órákat
Számlálván el-siet, s' ugy végzi azokat,
Harmincz hét esztendö elein; utakat
Ne tsinálna néki világ gonoszokat.
- 110 27. Judith penig éltem tündöklöbb világa
Ki vala egyedül; s' vénségem Istápja,
Tizen-négy esztendös, s' három holnap tájba,
Nénniyét, Hugát, Hugát, s' kis Öttsét azonba.

AZ OLVASOKHOZ ES SIR ASOKHOZ VALO VERS

- 110 28. Ez Oszlopnál álló keresztyén Olvaso,
E'veseknek légy te ajtaját bé-zárlo,
Te-is vas-lapáttal s' kapákkal itt járó,
Sír Asó; légy innen áldással el-muló.
- 115 29. Mert valaki tudva ezt meg-károsittya,
Vagy, melly nagyobb, földből testeket ki-hánnya,
Testére amaz nagy Istennek ö átka
Reá-száll, kétség nints semmi ez dologba.

90:

ALIA CANTIO

1. Hozzád illendő io akaratomat,
Ajanlom néked sok szolgálatomat,
Adgya az Isten, hogy ez mondásomat,
Rövid nap érjem ily kívánságomat.

- 5 2. Mast rövideden ved köszönetemet:
Az nagy Ur Isten verjen meg tégedet,
Kit meg tagattál te veszedelmedben,
Hozzád el iö hamar ily szegénysegedben.
- 10 3. Lovad határul nyakad meg szakadgyon,
Veszprimi sereg hátodon nyargallyon,
Tüz, viz, fuvo szél ellened támogyon,
Sas, varju, hólló fejedek kákogion.
- 15 4. Elsö iövésed az után vesztetre
Légyen lopásod meg fizetésedre,
Paj társoidnak fejek vételére,
Iusson magyarok fegyvere élire.
- 20 5. Vér has, fö fájás ágyodban gyötöriön,
Kolika, guta hirtelen rád iöjjön,
Éjjel és nappal ágyodban gyötöriön,
Szived mint nyár fa levél ugy reszkessen.
6. Iob lesz, ha azzal otthon ulsz házodban,
Mit eddig loptál, hogy nem az karoban,
Kis verebeknek tojni oldaladban,
Kit már magad is meg láttál álmodban.
- 25 7. Tudode, mint vivéd minap el az pásztort?
Vesd le, mast még iol te vékony gatyadat,
Mert az alfeled el okátta magát,
Addig ohajtád Veszprimnek io borát.
- 30 8. Szalagy és iges, ne ved tréfára,
Mert közel, látod, az magyar koplyája,
Sies hirt vinni hamar Pálotara,
Lásd vitézidnek, ha mind meg van száma.
- 35 9. Sarczoltasd othon el vit rabiaidat,
Kikhez nem meréd ki vonnyi szablyádat,
Nem is vihetted volna el azokat,
De vélték látnyi magyar katonákat.
- 40 10. Ezeket Isten mind meg szabadittya,
Kopasz fejedet mi kezünkben adgya,
Vajtaj Mártony üveg borát nyultya,
Nyakad el vágnyi szablyáját ki rántya.
11. Popiom, keröt talász társoidnak,
Talám koporso köl tolas fiaidnak?
Fentöben tevék fejét iobbitoknak,
Lovát el vonták egy nyihányotoknak.

- 45 12. Vakmerőséget vitéz magyaroknak
Igen tsúdálom. Három tizenötnek
Meg felelének vitéz törököknek,
És vitéz modra koplyákat is törnek.
13. Nem fogyot még el Veszprimnek bogara,
50 Hidgyed, ott terem könyü gyalog hadgya,
Mindenikének vagyon száz száz onnya,
Kopasz társoidnak kész gondot adnyia.
14. Nem iut eszedben az Hosztoti harcza,
Nyolczvan magyarnak ilyen nagy csatáia,
55 Hat száz töröknek szigyen el futása,
Sok törököknek talpok el nyalása?
15. Vitéségeddel othon pirityölnyi,
Tucz az Bakanybul pásztorokat lopnyi,
De vitézekkel nem mersz szemben álnyi,
60 Ha mit el lophacz, kész vagy el szaladnyi.
16. Okos az roka, de az csávaban iut!
Esik elődben még olly csoportos ut,
Mellyen io lovad nem oly sebessen fut,
Ki meg kötözhet, talász még olly hajdut.
- 65 17. Mi haszna sokat szolnunk rosz voltodrul,
Mordájságoddal valo lopásodrul?
Ha ezt halhatot, gondolkodgyál arrul,
Meg hozzák nyársod hamar az Bakonybul.
18. Ez kis munkámot nagy io néven vegyed,
70 Mire iut iged, hogy iol meg gondollyad.
Ha meg szicz érte, süj kellyen alfeleden,
Hetven hét féle kosz te kopasz fejedben.
19. Egyik majorban minap mulattomban
Irák ezeket egy bükk fa oldalban,
75 Az ezer hat száz és az negyven hatban,
Hushagyó előtt való vatsorámban.

91.

[MOLNOS ISTVÁNNÉ HALOTTI BŰCSÚZTATÓJA]

1. Ezer hat sziasz utan negyven hatodikján,
Beoyt eleo havanak tizen niolczad napián,
Az hatvan hatodik esztendeie taján
El mene keozüllünk az halál hajoján.

71 alfeledben

1 [Az utolsó szó három utolsó betűje a kézirat szakadása miatt hiányzik.]

- 5 2. Cziak öt napot feküt nehéz beteghegben,
Mellyeket el teoltot sok szep koniörgesben,
Nem tantorodot meg io remensegheben,
Lelket ajanlotta az Jsten keziben.
- 10 3. Sok niomorultaknak volt ez táplálója,
Az szent tanitásnak kegyes halgatoja,
Hazi szegenieknek meg látogatója,
Szegheny ügye fogiot árvaknak daykája.
- 15 4. Sok attyafiayt házánal nevelte,
Jly kegyes aszszionynak bizony kár el este,
Jambor uranakis mert kedvit kereste,
Derek boszsziusággál soha nem illetté.
- 20 5. Gyámoltalan árvak, meltán sirattyátok,
Meg holt gond viseleo szerelmes aniátok,
Szemeteket immár kire fordittyatok,
Ki oktat tükteokeot, s ki tekint reátok?
6. No az Jsten dolgha, Jsten igy akarta,
Ez kegyes patronát keozüllunk el hidta,
Hogy szepen temeszük, testit köztünk hadta,
Menyországban lelkit meg bóldogította.
- 25 7. Valakik most azért temetesen vadtok,
Sok attyafiay, sok jambor szomszedok,
Varási feleim, ferfiak s aszszioniok,
Az holt test kepiben illien sziót halliatok:
- 30 8. Kedves nemzetseghim, ha kiknek vetettem,
Az mig ez világban közöttetek eltem,
Meg bocziássatok most minnyaian ennekem,
Utolsó órámot mert immár el ertem.
- 35 9. En házi czieledim, teollem vált arváim,
Sok io akaróim, en kedves sziomszedim,
Varási feleim, jambor sziomszedsághim,
Bocziánatot várok, szerelmes komáim.
- 40 10. Molnos István uram, hűtesz hazas társom,
Huszonkét esztendeot vólt veled lakasom,
Leg keservesb nekem tölled meg válásom,
Bocziánatot kíván vegseo buczuuzásom.
11. Aldgion meg az Jsten világhban eltedben,
Boldog bekessegben, kívánt egessegben,
Feoldi futásodot mikor viszed vegben,
Nyery örök életet az fenies menny egben.

- 45 12. Immár az Istennek dicziretet mondgiunk,
Az szegheny hólt testnek niugodalmat adgiunk,
Valakik most azért temetesen vagiunk,
Clára aszszionynak ilyen áldást mondgiunk.
13. Niugosson meg Isten kegielmessegeiben,
50 Mikor Christus el ieo angiali seregben,
Keolczeon fel tegedet meg dicsöült testben,
Adgion szep coronat az feiedben Amen.

92.

AZ MIRIGYRÖL VALO SZEP ENEK 1647

1. Sok szomorusaggal meg rakodot jdö,
Siralommal arat keserues eztendö,
Im mely ritka nalunk a' sziben öruendö,
Orczank meg törteni nem iut eleg kendö.
- 5 2. Gyaszban borula be vilagi életünk,
Szi szakasztó mirigi hogi regnal közöttünk,
Derek uigasagot szüünköl le töttünk,
Kony hullatasinkal mert eluegi kenyérünk.
3. Bokrossauál kezdék az holtakat uinni,
10 Az egessegesek nem gyöznek sirt asni,
Az temető helyis meg kezdé teriedni,
Eöruendetes napot mikor tudunk uarni.
4. Gyakron uirradunk fel rettenetes bura,
15 Bűnünk ellen mozdult az Jsten haragia,
Sebes szarnyan siet az utolso ora,
Szomoru deszkabol czynalt koporsora.
5. Az keserues pestis sirat sok atyakot,
Mely ohaytasra uitt sok szegenj anyakot,
Mert siruan temettek edes magzattjokot,
20 Minden felöl hallunk szomoru jay szokot.
6. Kik taualj ilyenkor egessegeben eltek,
Töb eztendökötis noha remenlettek,
Szep tellyes haz neppel egimasnak örültek,
Jay szegenyek, immar az sirban költöztek.
- 25 7. Sirua nezik sokan pusztá hazok falat,
El hanta az halál örömök cnyllagat,
Homallyal uonta be szemeknek uilagat,
Le meczuen elteknek zöldellő szep agat.

8. Hazassagban elök egimastol meg ualnak,
 30 Sok ieles ferfiak, aszszonjok meg hálnak,
 Az aruak gyamoli naponkent el foginak,
 Mikor leszen uege az remitö bunak.
9. Noha most igi büntetecz, hiszszük, hagi elnem vetecz,
 Mert ha meg kesergetecz, megis öruendeztecz,
 35 Egi kezzel ha sebhetez, masikkal be kötesz,
 Tölled meszsi nem vetecz, mert atyank uagi, s szeretecz.
10. Ezer hat szaz vtan negiuen hatra iutuan,
 Dög halal hajoiian keseruen foroguan,
 Nemzetem siralman enis szomorkoduan,
 40 Jrtam nagi ohaytvan böyt elönek fottan.

93.

[PASQUILLUS A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉSRŐL]

1. Panaszos napokra jutot magyar nemzet,
 Diczeretes neved gyalázattal fizet,
 Mérges szóckal gyüitecz kosárodban mézet,
 Reszeges vendégre bár ne töltes vizet.
- 5 2. Atyánk örökségét pogániságh el vette,
 Nyakunkban torháíát az nemetis pökte,
 Titok tanáczával elménket vesztette,
 Mostoha pálczáíát fejünkhöz ütötte.
- 10 3. Tókos nemzetségel viraghzik mi vérünk,
 Okosságunk miat bőrünkben sem férünk,
 Czoda, hogy kenyeret másoktul nem kérünk,
 Megh büntet az Isten, ha hozzá nem térünk.
- 15 4. Eszes Matyus földe indulgentiat talált,
 Kivel takargatta az czalárd világ baiat [?],
 Ket esztendeje már ereje expiralt,
 Most hozzák az posták, szomszed faluban hált.
- 20 5. Ruháiát az páva tarvarjunak atta,
 Hogy lenne madarak vezére, biztatta,
 De mégh az dolmányat vissza nem ránthatta,
 Magát megh gyalázcván seregét bontotta.
6. Pirongato leczkét szabhaczc io papunknak,
 Neki atták, tudod, szöbbét jországunknak,
 Port ruga szemében jambor királyunknak,
 Gyalazatot szerze palotanknak.

9 [A *Tókos* szóban a *k*-ra utólag ráírva a *t*:] Tótos 13 [*Matyus u*-ja javítás.] 14 [A sor két utolsó szavát utólag átírták, az eredeti szavak olvasata bizonytalan; az áthúzott javított szók beszúrva:] Beliat 16 [A *hált* szóban a *h* ráírva talán *s*-re.] 21 [A *szap-haczc* szó *p* betűje *b*-re javítva.] 22 [Az *atták tt* betűiből javítva *d*:] adák

- 25 7. Aranyas püspökök földünk mostis rontyák,
Coronás kiralyunk kötésit föl bontyák,
Az nagyságos nevet vrakrol le rántyák,
Végre bőrünkketis testünkről le hántyák.
- 30 8. Tétova nyargalnak dominicanisok,
Praebendan el hisztak az paulicánisok,
Imátsággal biztatnak franciscanisok,
Batyam hugát czokollyak az plébanusok.
- 35 9. Zabot palol vrak közöt egy fejér kan barát,
Bársonyos lovakon az ersek el fárat,
Buzát vetet tavaly, mégis konkolit arat,
Achitofel unokaia, nezd, hol marat.
- 40 10. Eördöngös czalárdságh az jeusitáknál,
Békével nem marad város, hová beszáll,
Velenceis, hallom, azolta sorkon áll,
Miulta ez pestis varasaban nem hál.
11. Tapogatva foghacz kopasz fején tetüt,
Az vers fökön számlály ala vagy tiz bötüt,
Neve nincz fátyolon, hoz frauczimer egy tüt,
Pátér Paczotnakis magyarázhatod öt.
- 45 12. Szentséges köntösben felessen sétálnak,
De szemtelenséggel nem kevesen hálnak,
Jegyesekhez közelb te tudod, kik álnak,
Hazánk aruloi, hallod, mit czinálnak.
- 50 13. Palatinus vram iszik az tiszt mellet,
Ki hozá nyakunkra papságunknak kelyhét,
Igasságunk mellet tudode, ha pörlöt,
Országunk iavára neveletlenné lét.
- 55 14. Mint az Venus czillagh, Palfi ugy tündöklük,
Dul ful az országh közt, hogy hazánk öldöklük,
Helyén költ az szive, az nyelve sem botlik,
György pap tanáczával az éghis megh döglük.

25 mostis <kik> [A kik áthúzza, elébe beszúrva: is] 29 [nyargalnak után utólag beszúrva: az] 30 [A paulicánisok szövegében az u egykorú beszúrás, a szövegben az is-ből későbbi eredetű javítás: us-ra.] 36 [Az Achitofel szövegében a hi javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] 38 [Hogy megh lád megh szavak áthúzza, békével után beszúrva: nem; marad után pedig: Varos; biszál utólag javítva beszál-ra. A javítgatott sor: Hogy békével marad megh lád megh hová bizzál.] 39 [Az azolta szóra olvashatatlan javítás írva, majd áthúzza és föléírva: erősebb] 40 [varasaban áthúzza és föléírva: <varsaban>. A sor alá írva: varosaban] 42 [számlály: egykorú sor föléírás] 47 [Jegyesekhez szövegében a k-ra ráírva: d.] 53—56 [A sorok rendje előbb: 55, 56, 53.] 56 [tanáczával-ból utólag tanáczátul javítva.]

15. Bottyáni Forgáczal az fő birótul vár,
Zriniek elméje vélek egj nyomban jár,
Attyoknak tanácsza nincz mégh nálok, bé kár,
60 Országunk iavára éllyenek, mongyuk bár.
16. Szunyogh Erdödivel más fel lábra sántál,
Barkoczi, jol tudgyok, látor kertet fontál,
Ballássza es Doczi szalannákat vontál,
Az vegh ház solgyára hány aranyat szántál?
- 65 17. Czobor szomszedinak ayánlya az pápát,
Nikolicz atkozza az dietas napót,
Kéri János szunnyad, hogy már tisztre kapot,
Lippai Gasparnak serege czak tapod.
18. Nadasdi pharaho kargyát fel kötötte,
70 Izrael inségét népére vezette,
Szitokkal átokkal az Christust kergette,
Hazáia oltalmát pányiban vetette.
19. Busul Veselény, ayakátis rághia,
Patyolatos bakro Murántis megh haghia,
75 Országunk láttára Máriát mustrállya,
Gyümölczös kosárral Egret ha próbállya.
20. Szakálát ingerlő [?] vitéz contradictor,
Czáki László papok részere fő actor,
Viczei Czirákkal okossab prókátor,
80 Szégyen vallástokat sirassa megh az tor.
21. Bár mostis Maytény diplomakot javaly,
Ersek seregéből füz fa kürtöt fuvaly,
Révai Ferencz it mint egy kopasz fő ály,
Pap szamarj közöt, László, teis meg haly.
- 85 22. Szokat mondgyak vrak egy szivel lélekkal,
Bayt vijunk hazánkért réghi vitezekkel,
Hunyadi, Tóldival fénlík ez étlettel,
Kenési bikait clerus öklelte el.
23. Nem járánk régulát, kugli nem tud tréfát,
90 Kakuk szónál tanit fosztogatny hárs fát,
Az ki pap, templumban foroghia az oltárt,
Mi nem mondot Szent Pál az tanaczban soltárt.

61 lábra <sem ál> [Föleírva:] sántál 62 [A fontál javítva: fundál, valószínűleg a 2. kéztől.] 63 [A sor, valószínűleg a 2. kéztől így javítva: Ballásszajs Doczi szalannáját kaptál] 65 [A pápát javítva Papot-ra.] 69 [kötöttö, utolsó betűje javítva.] 72 [pányiban kezdőbetűjére a 2. kéz T-t írt.] 77 Szakál(a) <t> <ingerlő.> [Föleírva:] czinogato 81 [A diplomakot szóban az o, a, o hangok javítgatásként ráírva az olvashatatlan eredetire.] 84 [A szamarj j-je a-ból javítva.] 85 [A Szokat szóban a z-t a 2. kéz áthúzgálta.] 89 [A sor, feltehetőleg a 2. kéztől, így javítva: Nem járánk régulát kuglin nam tud tréfát.] 92 [A Tanaczban szóban az aczban áthúzott rész fölé a 2. kéz usban-t írt; a soltárt r-je l-ből javítva.]

24. Hallottatok fákon megh ért gjümölcsöket,
Akar kijs bizvást kosárában tölcze,
95 Bécz táíán virághzot, noha vad erkölcze,
Zugolodas nélkül minden vigan kölcze.

94.

[HERTEL PÉTER SÍRFELIRATA]

El mvlt *élet* vtan iovendo világba vigiazvan
It Hertel Peter nyvgodalomban vagion.
Nem sok eztendők, hvz felet hatra virágzok,
Istenesen mvlok, eorok életre folyók.
5 Nemes hazaianak így szvletven eoromere,
Ifiiv Hertel Peter nem vez el hire neve.
Csendesen az földben testet nyvgossa koporso,
Lelke vigad menyben, mert az eorokke valo.
El fogy sir halomis, feltamad minden halottis,
10 Ez holtis fel kel. Kely fel eoromre tesis:

95.

[BALÁSI JAKAB ÖZVEGYÉNEK SÍRFELIRATA]

Ez rövid élettal éltem végére sietven
Hatvan hat eztendom betegesvlve vevem
Házastársa valek Balasi kécsináló Iacabnak,
Bernad doctornak Kata leánya valék.
5 Eozvegységnek agyat tisztan viselvén elettal
Itt nyvgozom, midon halállal indvlok el.
Foldre szvlettetvén, futásom iora végeztem,
Meg halásombanis Christvs orok életem.

96.

S Z Ó L Ő S I J Á N O S

E Z K Ö N Y V E C Z K E R Ő L

1. Lön az Isten szava regen szent Ianoshoz
A pusztában amaz kialto szozathoz,
Hogy az közelítő Urnak utat irtson,
S. akadályt előle hüseggel el tiltson.

94 kosárában <tölcze> szedhet

1 mvlt vtan

7 iutásom [Értelemszerűleg javítottuk.]

- 5 2. Ő általa, mely sok lelkeben megh serült
 Izrael fia, az nagy Istenhez térült!
 Ez ilyenek osztan jól el készült neppe
 Löttek, s. az gyógyito Christus által éppe.
- 10 3. Jól vötte ez könyvnek iroja eszeben,
 Nekiis hogy ezért adatott kezében
 Az Iras, hogy, kiben Christus lelke szállott,
 S. jo ut tudasara immar elő állott,
- 15 4. Az előtt igassagh utát igyengetné
 S. az életnek szoros utara vezetné,
 Hogy vagy elmejében meg né haborodnek
 Vagy tilalmas utra el ne tantorodnek.
- 20 5. Tedd Isten ez munkát hatalmas eszközzé,
 Vigy vilagossagot â tieid közzé
 Altala, hadd ök az jo uton jarjanak,
 S. teged valtsagokra örömmel várjanak.

97.

P Á P A I P Á R I Z I M R E

HALOTTI ENEK

1. Eletnek halálnak Ura,
 Legy erős bátorságom,
 Halállal bajt vivásomra,
 Erkezett lelki harczom,
 5 Testem erős viadalon,
 Lelkem el válásán vagyon,
 Légy jelen oh én meg váltom.
2. Meg vivok ellensegimmel,
 Hü leszek mind halálíg,
 10 Eordöggel világgal bünnel,
 Tusakodom erömíg,
 Halál árnyéka előttem,
 Pokol kotele félelmem,
 Légy velem Jésum mind végíg.
- 15 3. Ennyi ellenségim között,
 Gyözhetetlen Christusom,
 Szent lelkével el gyürözött,
 Nem lehet semmi károm.
 20 Ostromollyon bár a' satán,
 Oreditson mint éh oroszlán,
 Nintsen praedája vállamon,

4. Rajtam kapdosot mint az ág,
Második ellenségem,
Ez hitető gonosz világ,
25 Töör volt és el esésem,
De világ dolgod veszendő,
Mint az virág rövid idő,
Jésus az én reménségem.
5. Immár haláudo testemet,
30 Eorömet le vetkezöm,
Es halhatatlán éltemet,
Bün nélkül fel öltözöm,
Idöm tölt sok nyavalyákkal,
Beteg voltam az Lázárral
35 Jésus az ellen örömöm.
6. Csak bün a' romlot természet,
Ez is egy ellenségem,
Eorök kárhoyattal ijeszt,
Soksága rémit engem,
40 De nem árt nékem a' bünis,
Vayon szálagom arrol-is
Jésus elég fizetésem.
7. Utolso ellenseg halál,
Semmit nem félek töled,
45 Mert utánnad élet talál,
Az tölem el nem vehed,
Fektes bár engem az sirban,
Mint Christust az koporsoban,
Halála után fektteted. [!]
- 50 8. Szép Jézusom ez világbol,
Ki mult s-fel támat ismég,
Szintén ugy a koporsobol,
Enis fel támadok még,
55 Trombita szo harsogásra,
Archangyal fuvallására,
Fel kelek mert leszen uj égh.
9. Pokol teis ellenségem,
Hol vayon diadalmad,
Hogy el fogjad szegény lelkem,
60 Kapudat ki nyitottad,
De Abrahám kebelebe,
Angyalok vitték az égbe,
Nints rajta semmi hatalmad.

10. Azért az Embernek Fiát,
 65 Ha látom az felyhőben,
 Ez egész foldnek biráját,
 El jöni fényességben,
 Halottakat itiletre,
 70 Hogy fel költi szám vételre,
 Nem lések én félelemben.
11. Por hamu lévén meg halok,
 Földé változik testem,
 Noha rothadásra jutok,
 Férgék emésztnek engem,
 75 De el Idvezitöm tudom,
 Ezen testben még meg látom,
 Nem más láttya meg helyettem.
12. Az hitöt vegig meg tartván,
 Lelkem ki menekedve,
 80 Vagyon ez harczolás után,
 Futásom el végezve,
 Igaszágnak kóronája,
 Ditsőségnek szep ruhája,
 Vagyon fejembe tétetve.
- 85 13. Jésus a' te kezeidet,
 Érettem a' kereszt fan,
 Ki terjesztéd sebeidet,
 Bünösökért áldozván,
 Jövel utolso orámon,
 90 Lelkemet ki mulásomon,
 Ved hozzád Atyádnak jobján.

98.

MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS

1. Teremt, Kijöv, Levi, Száml, Törvény summái.
 Jos, Bir, Rut^h, Samuel, Királyok Könyvei.
 Chronic, Esdrás. Nehem, Esth, Historiai.
 Iob, Sóltárok, Példák. Predicans, Eneki.
- 5 2. Esa, Jerem, Ezéch, Daniel, szavával,
 Hosé. Ió, Am, Abdi, Iòn, Michê, Náhummal.
 Habak, Sophon, Aggé, Zach, Malachiással.
 Máté, Marc, Lucátsal, Iános, az Actákkal.
- 10 3. Roma, Corinth, Galat, Ephés, Phil, Colossê.
 Thessal, Timot, Titus, Philemon, Sidoké.
 Jakab, Peter, Iános, Iudás, Jelenésé.
 Ide ne tégy többet, Eddig az Istené.

2 Rutzs 9 lorinth

MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS

[„AZ MENNYEI IGASSÁGNAK TŰZES OSZLOPA”
VERSES RÉSZLETEI]

a)

Nem szót, hanem dolgot
Találsz itt, nagy gondot
De ezis kivan tüled. [A címlap verzóján]

b)

Mitsoda jegyei vagynak az Elváasztásnak . . . Én ez jegyeket, hogy rendel elmembenis
meg tarthaszam, im e' ket versekben foglaltam:

Erzvé, Meguyúlt, Szeret, öt Gyülölik az Urért,
Mert Bizonyos, Békés, Mégelégült, Várj biráját. [9]

c)

Mitsoda jegyei vagynak a' Megvettetésnek? En igy mondom ki, rendel:

Nints ige, Nem hajlott, Keményült sziv, Alvò lélekben.
Elme gonoszra, Sàtànè, Nemszeret, Jóval abutál. [13]

d)

Kilentz magaval járó jegyei vagynak az Elhivattatásnak, kибól azt megtudhatni . . .
En ez két rhythmusokban foglaltam, hogy elmémben rendel megtarthassam:

Világos, bünt Gyülöl. rosszat Utál. Jól él.
Kész. Békés. és Bizik. Bötsüll. mindent Römênl. [46]

e)

Mellyek a' Gyengeb Hitnek Jegyei? En igy tartom rendel elmémben:

Erzi szükét, Hartzol, Ohaitya Ur kedvét.
Tagad. Banvàn. Bötsüll. s' Szereti Ur népét. [68]

f)

Hát mellyek az Eröseb hitnek jegyei? Ezeketis igy tartom elmémben:

Erzi Ur szerelmét. Eörül. Almèlkodvàn.
Màst Nyer. Alkalmaztat. Fügг. Eliövèst vàrvàn. [69]

MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS

1. 1. Érezd veszettséged, jajgasd bűneidet,
2. Christussal egyesülly, s' erősséts'd hitedet,
3. Ő tüle vonny jokra, lelki tehetséget,
4. Többekkel tegyed ama' nagy fő tiszteidet,
- 5 2. 5. Bünre hajlo voltod jókor megelőzzed,
6. Gonosz ellen szived az Urra szegezzed,
7. Lelki mi-voltodnak jo ézít érezzed,
8. Szenteld Istent, s' ő leszsz félelmed, szerelmed.
3. 9. Benned elő lélek közönséges légyen,
(Ha ez volna töb jot látnank nemzetünkben,)
- 10 10. Vond el szived az el mulandoktul éppen,
Hogy megboldogullyunk, a' fényes egekben.

MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS

[AZ „ISTENES TSELÉDEKNEK LELKI PREBENDAJOK”
MOTTÓVERSE]

Ha nem jóvallodis tselekedetemet,
Ne gyalázd, ha jo vagy, igyekezetemet.

SZOKOLYAI ANDERKO ISTVÁN

[A „SERELMES LELKEKET GYOGYITO BALSAMOM”
VERSES RÉSZLETEI]

a)

Tiszteletes Uram; Hogy ha az Orvos Doctoroknak ama' közönséges régulájik szerint:

Principiis obsta, serò medicina paratur.
Cum mala per longas invaluere moras:

A' nyavalyak ellen vigyázz: mert többire késő
Gyogytnod magadat ki-terülések után. [A2a]

b)

Avagy tsak edgyik ujjadat-is nyuits-ki én reám; söt szóllly tsak edgy igét; söt tsak edgy-
szeri szemlélésseddel tekints én reám, és azonnal mind testem s-mind lelkem
meg-gyógyúl.

Add látnom ortzád világát.
S-mindgyárt fogom áldomását, Amen. [105]

[KONCZ MÁRTON SÍRFELIRATA]

1. Ezer hatszáz hogy elfvta,
Negyven nyolcz vtánna jvta,
Koncz Mártonnak élte fotta
Lön jvniusban vr napja.
- 5 2. Harmincz három eztendeje,
E világra mikor jeove,
Nemes verbeol eredete,
Volt tizteseges elete.
- 10 3. Ez keövet emlékezetre
Szabo Anna készítette,
Nyvgodjek csendesen teste,
Ez alatt ferie teteme.
- 15 4. Amaz vtolso nagy napon
A feoldbeol fel is tamadgyon,
Kristvs jobja feleol allyon,
Menyországba boldogvlylon.

SZEGEDI ZSIGMOND

Egy ifiunak ura halalan való siralma, tudni illik amaz nagy emlékezető
öregbik IKTARI GROFF BETTHLEN ISTVÁNNAK TEMETESERE IRT
SZOMORU VERSEK

1. Siralomban borult idő,
Banattal folyo esztendő,
Minket gyászban öltetető,
Gondal emésztő.
- 5 2. Zengő musikaink helyyet
Szerzel hallotti eneket,
Kinél szomorub nem lehet,
Szívet emészthet.
- 10 3. El fogyának vigh napjaink,
Mert hulton hulnak oltalmink,
Czak könyben usznak szemeink,
S' kedves feleink.

4. Gyászban borult szép hazája,
 Hogi bűneink melto soldgya
 15 Immár attul megh fosztotta,
 Az ki vólt attya.
5. Erdélynek három nemzete,
 Magyar országnak nagi része,
 Hunyad s' Maramaros népe
 20 Érted sir szive.
6. De ti, templomok es scholák,
 Scholákban tanulo iffiak,
 Siryatok sok nyomorultak,
 Meg holt atyatok.
- 25 7. Igasságnak hü oltalma,
 Bekessegunknek istapya,
 Czak atjasságh volt groffsága,
 S' ki nem sirhatna.
8. Szemeidet koporsodbul
 30 Ha fel nythatnad a' sirbul,
 Ki neznél a' sötet földbül,
 Gyászlo sellyédbül.
9. Jay kiáltó leányidat
 Lathatnad, ki ki mint sirat,
 35 Szivek el epedet, fonnyat,
 Czak sohajt s' iajgatth.
10. Gyaszban öltöztek mind talpigh,
 Sirnak éretted mind holtigh,
 Nem feleythetnek sokkaig,
 40 Teged mind eltigh.
11. Mert nem szollasz többbe vélek,
 Tanáczóddal már nem élnek,
 Bölczességedtül nem fügnek,
 Kiben volt kedvek.
- 45 12. Oly gond viselöyök voltál,
 Kit éltek már fel nem talal,
 Nem csak fel tartojok valal,
 Oltalmok valáll.
13. Noha jó edes annyokat
 50 Eel sirattak két battyokatth,
 De illy temerdek banatot
 Egyik sem hagyott.
14. De te

A P A F I M I H Á L Y

TISZTELETES ÉS TUDÓS VERESEGYHÁZI SZENTJEL
JÁNOS URAMHOZ;

nékem hűséges Praeceptoromhoz való haláadó szeretetemnek külső jeléül irtam
ez néhány magyar verseket

1. Eleitől fogva hasznos irásokkal
Valakik fénlettek, s-virágzottak azzal.
Feledékenségnek soha habjaival
El nem borítottak, tengeri zugással.
- 5 2. Te-is ki a' Napnak fényére e' Könyvet
Ki-botsátod, mellyben idvössegre mindent
Meg-tanítasz, hogy hogy kell öltözni fegyvert.
Háboruság ellen, meg-vonni az ivet.
- 10 3. Ebben minden hidgye menynek útát álni,
Ezek nélkül senkit oda nem mehetni,
Kereszt és háboruk által kell-bé-menni,
Ugy kell az Istennel örökké regnálni.
- 15 4. Te-is bár el-hidgyed bizonynyal azt végre,
Ez oktatásodért Koronát le-téve
El-vészesz, s-meg-látod jutalmodat menybe.
Ott fogsz uralkodni vigan mind örökké.

CANTIO MILLITIS

1. Zöldítsed Ur Isten, hamar az erdöket,
Hogy próbálhossuk meg éles fegyverünket.
2. Ellenségünkre is bátran mikor iutunk,
Pogány ellenséggel bátran meg ütközünk.
- 5 3. Az Deli Kortvánt is kezünkben keritsük,
Az Menhet Szártot is lorul le öklellyük.
4. Kegyelmes Ur Jsten, tenéked könyörgünk,
Hogy adgyad kezünkben pogány ellenségünk.
- 10 5. Az vitéz magyarok mikoron ki ütnek,
Pogány ellenséggel bátran szemben mennek.

Cím: millites 1 [Az *Ur* fölé írva más kézírással:] Egek 2 [A *meg* fölé írva más kézírással:] már; [Az *éles* után a lapszélen más kézírással:] nyugott

6. Ottan sok pogányok tsak hamar el esnek,
Magyar fegyverétül sebekben feküsznek.
7. Ments meg nagy Ur *Isten*, minket az inségtül,
Az hitván szokatlan török csorbájutul.
- 15 8. Adgyad nagy Ur Isten, hogy pogány fejekkel
Ékesithessük meg az mi fejeinket.
9. Az végbélieknek add meg erejeket,
Hogy pogány vérében mossuk fegyverinket.
- 20 10. Az ezer hat százban és az nyegyven nyolczban
Éneklé ezeket egy jffiu magában.
11. Az ki ezt halgattya, vitéz akar lennyi,
Az enek mondonak kész légyén pénzt adnyi.

107.

PASQUILLUS CONTRA JOANNEM KEUCZKY

in domo regnicolarum per incertum ejusdem auctorem projectus et publice
inventus

1. Nuszt, hiuz, rokával beöwelkedeó János
Keuczky, ki ualál latrok közt kormányos,
Urunk hűségében mindenkor hyanos,
Nemes szabadságban Kassán syb uásáros.
- 5 2. Róka szelidséget hoztálé Posonban,
Hiuz dűhösséget ellenünk gyomrodban?
Nusztal takarítál papokat Posonban,
Kiért nesz rágodgyék három fán husodban.
- 10 3. Dormit leo, mondad, insultarunt mures,
Oka mert iol látták, libertatis fur es,
Hectornak tartanak cassay lemures,
Szar törvényed után nem lesz már Hercules.
- 15 4. Thurócz miért neult ily pizsmos uirágot,
Aludgy, Bely fiam, mondást ky nem hallott?
Melcs kuruiszin, prngaus, beszédben zabállott,
Tháis szülejének eólében kakállott.
- 20 5. Hatt misese, mond megh, mit használla néked,
Nem de ky rugájé legh hasznossabb éked?
Nem volt io ky gyártua bagaria féked,
Articulus súllya megh dagasztya leeped.

13 [*Isten* hiányzik.] 18 [A *mossuk* alá írva más, de az előzőktől elütő kézírással:] márt-
sak

6. Köntösök terilve Leötsén fogadának,
Pipessen sztrangalis iol gazdálkodának,
Eliseus papnak lenni gondolának,
Lelket túled futni magokban várának.
- 25 7. Igy iár az kevélység, ualua ió az szégyen,
Fuss, latrott keresnek, túlem ky nem mégyen,
Magadnális, kérlek, ell tagadua légyen,
Fejed s orczád iódért holtig búzben éllyen.

108.

[GÚNYVERS

A KOLOZSMONOSTORI JEZSUITA ISKOLÁRÓL]

1. Meg iffiusagomban tizen niolcz esztendőmkor,
Hun legh szeb üdömet uezstegettem el akkor,
Mereggel, boszszuual tele töltem mindenkor,
Etem, itam ritkan esek jo iszün ebedkor.
- 5 2. Ha nyomorusagim en mind elő szamlalnam,
Esztendeigh hires szamuetöknek adhatnam,
Nem tiz szam uetökre, de huszra oszthatnam,
Megis annak uegit soha nem talalhatnam.
- 10 3. Salamon, el hidgied, nagy elmejü okos uolt,
Ez ket elmejeuel ki nem gondolhatta uolt,
Miczioda scolaban szegeny fejem ot tanult,
Sok tanusagh miat sarga uolt, mint egi holt.
- 15 4. Sohult semmi orszagh anni cziate patekkal
Nem elhetet uolna anni exceptiokkal,
Semmi ispan jaras erösseb decretumakkal,
Nem jarhatot uolna nagjob ostromakkal,
- 20 5. Mint Kolos monostort az paterek hazanal,
Egiebet nem lattal uolna törüeny szabasnal,
Auagy hogy keserü tot fekete suphanal,
Vagy milieböl czinalt tarka guliobisaknal.
6. Hogy ha abban egiet nagy kinnal megh ehettem,
Egesz egy hetigis giomrmban ot zörgettem,
Mikor futottam, hogy lotiogot, gionörkettem,
Magam hogy mulassam, eröuelis többet ettem.
- 25 7. Minden fele nemzetcziigh ani tot etkeket,
Nem tud anni kömenies nemet leueseket,
Vagy ama rut szuppabol föt eledeleket,
Menni ala cupredat ettem -s- mericzeket.

5 [A *nyomorusagim*-ban az *y* javítva *i*-ből.]

8. Cziuda neuü etkekkel ki akar kerkedni,
 30 Vagy uajas eteknel egiebet nem akar enni,
 Mennien Monostorra, ki nem unta koplalni,
 Kenied szerent ot nem szabad hürpegetni.
9. Harom poharoczkaual adnak, igial, ha kel,
 Nem mondom bizony ott, nem iszom, mert nem kel,
 35 Madar modra innia megh tanulsz paterekkal,
 Nem iszol, el hidgied, ot nagy köszöngetesekkel.
10. Nem Sibaritikus ebedeuel etettnek,
 Sem penigh Mitridates borauaal legelnek,
 Nem itatnak borauaal hires smiraleknek,
 40 Nem mondonok ettől az bortol reszegesnek.
11. Nem tepik azért hajadat, hogy nem ihatol,
 Nem költegetnek borral, szabadonn alhatol,
 Nem szabalsz, hidgied, ot edes boroktol,
 Szomjuhon el mehez pinczébül külziaszol.
- 45 12. O uezesse Isten az sok nem, nem, nem mondast,
 Nem untam megh, hidgied, ot az sok bor iuast,
 Nem mondgiak azt az aldot szot tölcz, tölcz, tölcz bizuast,
 Nem reszkecz, szabadon tanulhatod az irast.
13. Sok cziengetes mia ugian megh süketültem,
 50 Legh alab napiaban tizen ketczer cziengettek,
 Veghtere sok cziengetes mia megh remültem,
 Megh mostis fülemben uan zengese, ugy ertem.
14. Cziak superiorunk mindenkor harom uolt,
 Azon kül ki poronczioolt, mester harom uolt,
 55 Akar melik, mint szerette, tudta, korbacziolt,
 Nem kemellet, rongalt, rugdosot, rutul tagolt.
15. Bizoniara mondom, tiz szam, tiz nieluem uolna,
 Megis soha rolla eleget nem szolhatna,
 Akar ki conuictust, mi izü, megh probalya,
 60 Haszugsagban, tudom, bizonioson nem hadna.
16. Ha böjtölni megh nem tudcz, jaruli ide, jambor,
 Megh tanulhatod, cziak legien melletted jo bor,
 Hidegen legien melletted jo fenesi bor,
 Megh igiad, ha adgiak, jo melegennis az bor.
- 65 17. Jo baratom, tudde, micziodas az polieka?
 Ha ehethel, jere, leszen keszen tatarka,
 Ha azt sem szereted, lesz mindgiarast hariska,
 Vagy ha keduednek tetczik, uajba rakua laska.

37 [El6bb:] etettek 44 külziaszul 47 [A harmadik tölcz beszúrva.] 55 [A tudta d-je t-b6l javítva.]

18. Szeretettel hilak, tartlak dara kasaua,
 70 Az masodik fogasban tartlak hajdinaual,
 Harmadikban penigh rut fekete gombaua,
 Negiedikben tormas tejes ludnak sirjaua.
19. Aepiciusnak nem uolt tob fele tal etke,
 Sem Eusebiusnak asztalan anni czieszeczke,
 75 Darius cziaszarnak cziudasab pohar szeke,
 Menni patereknek uolt szürke tal etke.
20. Estue penigh kellet uagy nem kellet alunnam,
 De ot kellet ketelen nekem pislogatnam,
 Maga bizony eszembe sem jut, hogy alhatnam,
 80 Megis agiamban eröuel kellet boklatnam [?].
21. Nem engedem azt megh, hogy Aegiptus földében,
 Az Jsrael nepe lehetet nagiob tömleczben,
 Mint en ebben az repas atkozot helyben,
 Veszedelmeztem ide, -s- aggottam megh ebben.
- 85 22. Ha feö ember ment, nem szabad nezni uczakra,
 Ottan ottan fel hagdastunk az palankakra,
 Azt be tapasztattak, hogy ne lathassunk arra,
 Merö barataknak eltünk regulajakra.
23. Volt mi kösztünk egy hitetlen neuü meper tot,
 90 Ki mind eörökke ragot uolna cziakazonsot [!],
 Nem erdemlette uolna megh egy fejer czipot,
 Itiletem szerent erdemlet uolna bikot.
24. Valamennin ott uoltak mind priszniokok uoltak,
 Egy Jstok neuün kül egirül egik korcziosak,
 95 Amaz igen hitetlen szörös talpu totak,
 Vagy ueres hasuak, kiknel ninczienek latrabbak.
25. Oltalmaz, Ur Isten, effele ostorodtol,
 Mencz megh, kerlek, minket illien kemeny hadaktol,
 Ellensegemetis illien disciplinatol,
 100 Kit mi rettegünk, barátok kalastrumatol.
26. Az papoktol megh az giermekekis felnek,
 Mikor megh ijjesztnek, bü, barattal ijesztnek,
 Hiszen, elegh nagy purgatorium embernek,
 Az mely ember akad kezekben patereknek.
- 105 27. Hogy ezek ennekem legienek mencziegemre,
 -S- edes felebaratim ne jussanak erre,
 Keuanom Istentöl, ne uitessenek erre,
 Hogy ugy ne legienek, amment mondok auegre.

69 ta<r>tlak [A második t az r-re ráírva, az r a sor fölé írva.] 79 h<a>ogy 80 [A boklatnam első betűje a javítgatás miatt nem vehető ki világosan.]

28. Ezeket en szerzem nagy szomorusagomban,
110 Mert nem tudtam akor, mit tenni nagy bumban,
Negyven kilenczedikben az ezer hatszaszban,
Szép pünkösöd hauanak kilenczedik napiaban.

109.

GYIRWA VENCEL

CRISTVS VRVKNNAK SZENT PETERREL VALO BESZELGETESE

Ez mostani világnak el-fordult és gonosz s' veszedelmes állapottyárol
Urunknak Szent Peterrel valo beszélgetese, így következik.

SZENT PETER

En édes Uram Istenem,
Ne légyen heában kérésem.
Engedd-meg mostan énnékem,
Kit kívánok oh szerelmem!
5 Mennyek alá ez világra,
Hadd lássam magát mint tartya.
Ugyé még-is mint akkoron,
Hogy edgyütt jártunk ez földön.

AZ UR

Péter, hogy im kérsz engemet,
10 Nem szegem-meg te kedvedet,
Hogy gondolatod illyre vitt,
El-mehetz békével innét.
De meg-lásd hogy meg ne bánnyad,
Mostani világban jártad.

SZENT PETER

15 Tsak ez okért alá-megyek,
Hogy ott tsudákat szemléllyek.
Ott ez világ mi hittel bir,
Örömmel ha Istent ditsir.
De Uram meddig engeded,
20 Hogy alatt maradgyak töled.

AZ UR

Péter, hald-meg edgy holnapig.
De tovább nem lehet hidgyed.
Ott alatt ne szitkozódgyál,
Se pöröly se patvarkodgyál.

SZENT PETER

25 O Uram, hat hétig kérlek,
Hogy ott alatt én lehessek,
Nétalámtán találkoznék,
Hogy barátimmal mulatnék.
Mert ugy akarom tartani
30 Magam, mint illik viselni.
Es ez meg-nevezett időn,
Viszsa-jövök ez esztendőn.

AZ UR

Nohát hü szolgálóm meny alá,
Az emberek látására.
35 A' kevés rövid napokban,
Meg-probálhadd te azokban.
Most ez világban sok féle,
Vallás és rend szerén-szörte.
Gyülekezetem-is szinte,
40 Találmányokkal van tele.

SZENT PETER

No immáron el-indulok,
Mert az útra-is kész vagyok.
Uram ne vigy kisirtetben,
Hanem légy jelen igyemben.
45 Péter hamar vissza-térvén,
Tsak két hétig alatt lévén.
A' lakás néki nem tetszék,
De az földre zugolódék.

AZ UR

Nosza Péter honnét mostan,
50 Véltém hogy tsak most vagy ottan.
Mint tettzik azért ott néked
Az világban, meg-beszéllyed.

SZENT PETER

Oh Uram ott vándorlottam;
Edgy darabján el-fordultam.
55 De hald meg én panaszimat,
Kérlek még-is hald-meg szomat?

45—48 [Péter szavai és e sorok között a magyarban nincs sortávolság; a németben a sorok külsőleg is el vannak különítve.]

Igéd s' parantsolatiddal,
 Senki nem gondol azokkal.
 Tsak gyönyörködnek roszságban,
 60 S' förtöződnek gonosságban.
 Alatt semmi josag nintsen,
 Tsak merő rusnyaság minden.
 Ha én így mint magad volnék,
 Mindeneket el-vesztenék.
 65 Tüzet s' kénkövet azokra
 Hannék, büntetvén, nyakokba.
 Es így minden birodalmot,
 El-rontanám ez világot.
 De Uram engedd-meg kérlek,
 70 Bár tsak edgy nap birjak vélek,
 Akaratom szerént őket,
 Hadd büntessem seregeket.

AZ UR

Ne Péter, ez tanáts nem jó,
 Erre szándékom sem hajló,
 75 Hogy büntessem hirtelenül,
 A' meg téröket mód nélkül,
 Mert én jó vagyok s' kegyelmes,
 Irgalmas és nagy kegyelmes.
 Nem mindgyárt érdemek szerint,
 80 Büntetem az embereket.
 Jol tudom hogy mind bünösök,
 De még-is kegyelmes lészök.
 Néha néha nyavalyákkal,
 Meg-sanyargatom azokkal.
 85 Kikkel lágyítom sziveket,
 S' így hozzám térítöm őket.
 Penitentia tartással,
 Bünöknek el-hagyásával.
 S' így kell nékem térítenem—
 90 Meg, mert könyörülő szívem:
 Mert sem ezüstön aranyon,
 Hanem drága nagy váltságón,
 Véremmel szabadítottam,
 Pokolba nem botsátottam.
 95 En az bünösnek halálán,
 Nem örülök kárhozattyan,
 Inkáb meg-térökhöz hajlok,
 Kit ezer izig-is áldok.
 De kik engemet tsufolnak,
 100 Nevek ki-törlöm azoknak.
 Meg-büntetem a' testekben,
 El-is veszttem ő lelkekben.

67 mi den [!] 74 srándékdin 96 ürülök

SZENT PETER

De oh Uram hally nagy tsudát.
 Miképpen jártam ott alat!
 105 Midön szélyyel jártam vólna,
 Igyen gondolkodom vala:
 Templomokban ha bé-megyek,
 Talám ugy vannak mindenek.
 Igéd ugy prédikáltatik,
 110 Hasznossan ki-szolgáltatik.
 De te igéd mellyet hagyál,
 Praedikálni parantsolál,
 Az egyházban hogy bé-menék,
 Ötven halgatót ha láték.
 115 Melly dolgon el-tsudálkozván,
 Hogy több vala száznál utzán.
 Kik igédet nem halgatván,
 Felette rajta busulván.
 Mikor piatz körül járnék,
 120 Es ott vélek mulatoznék,
 Köztök sok morgást én hallék,
 Némelly Papra szitkozodnék.
 Illy dolgokat láték s' hallék,
 Kit halgatni el nem türek.
 125 S' mondám, az ördög vakított,
 Hogy miveltek ilyen dolgot?
 Az Isten meg-vér bennetek.
 S' edgy hozzám szolla közzülök,
 Az verjen téged pokollal,
 130 Mi közöd néked azokkal?
 Mi haszon templomban lenni,
 Ha nem adnak innya s' enni?
 Pap és káplán hon lakoznak,
 De másnak semmit sem adnak.
 135 A' többi tsak tsufol vala,
 Mellyet szenvedék halgatva.
 Az után edgy szegeletbe,
 Láték edgy tzégért ki-téve.
 Ott én nagy kiáltást hallék,
 140 Kinn szivem el álmélkodék.
 Mondák hogy ott bort mérnének,
 Kinek látására menék.
 Ott kártyás és kotzkást láték
 Az bornál többet szemlélek
 145 Hogy sem mint az szentedgyházban,
 Vigadozván bor italban.
 Közikben edgy székre ülék,
 Magamnak én-is hozaték.
 Ott edgyik társaságokbol,
 150 Hozzám szolla vig voltából,

Job kéz fogva köszönt vala,
Másikkal pedig meg-ránta.
Ez latorságát el türem,
S' többi tsufolását nézém.
155 Mint az Bagoly köztök valék,
Sok boszszuságot szenvedék.
Kit ugy én-is fizetnie,
Akarék vissza mérnie.
De én magam meg-gondolván,
160 Mihelyt sok voltokat látván.

AZ UR

Péter, vadnaké közöttök
Istenes s' kegyes emberek,
Hü tanítók várasokban,
Prédikátor Országokban?
165 Vagy Oskolának Mesteri,
Iffiúságnak oktatoji.
Tanitnaké mint kívánom,
S' tartyáké parantsolatom.
Hiveim mint szaporodik,
170 Kikkel én országom telik?

SZENT PETER

Meg-lehet némelly helyekben,
Találatnak emberekben,
Hogy te igédet igazán
Hirdetik, és nagy szép tisztán.
175 De az sok gonosz emberek
Miatt, útdról térülnek.
Kik tsak szájokkal igédet,
Illetik szent törvényedet.
Tettetik ök-is kegyessek,
180 De minden dolgok szinesek.
Nints szivekben semmi jóság,
Hanem tsak merő tsalárdság.
Szegény embereken húzó,
Hamissággal rajtok vonó.
185 Es ha valaki házokhoz
Mégyen, menten, kész tsaláshoz.
Egyebet semminek tartván,
S' baráttyoknak hazudozván.
Abban igen gyönyörködnek,
190 Hogy tsallyanak, böltselködnek.
Söt okossaknak-is mondgyák,
Magokat olly nagyra tartyák.
Szinnel pedig keresztyénnek,
Hittel igen nagy tellyesnek.

195 Szolnak néha szent irásból,
 De semmit nem tartnak abból.
 Ha feddettetnek belőle,
 Semmit sem gondolnak véle.
 Nem hisznek tanítójuknak,
 200 Jóra intőt rágalmaznak.
 Egyéb helyen-is hol voltam,
 Egyebet ollynál nem láttam.
 Hogy emberek ö dolgokat,
 Igédhez szabnák magokat.
 205 Hanem edgyik a' másiknak
 El-vesztésen olálkodnak.
 Több sok rusnya viszszálkodás,
 Köztök forog az vér-ontás.
 Igen forgattyák az irást,
 210 Még sem vesznek vigasztalást.
 Ott én sok Papoknál vóltam,
 Tudományokat tsudáltam,
 Hogy ök olly rosz tudatlanok,
 Legeltetni-is nem tudnak.
 215 Templomban hogy tanitanak,
 A' kit magoktul faragnak.
 Szegény edgyügyü kössegnek,
 Szemek azzal ki-veretnek.
 Néha azoktol irtoznak,
 220 Hogy külömbek találatnak.
 Sok emberektöl hallottam,
 Kinn magam-is el-busultam.
 Ha az parasztot dorgállják,
 Papunk sem jobb, még ezt mondgyák.
 225 Ha tanítások szivekböl
 Volna, tehát ez veszélyböl
 Nétalám ki-térülnének,
 Pokolba-is nem mennének.
 Nagyok s' ki-mondhatatlanok,
 230 Dolgok is tsudálatosok.
 Ott találatik Sophista,
 Pickhárd és Zwinglerus abba.
 Elö nem tudom számlalni
 Mind mik fognak találatni.
 235 Edgykor menvén edgy városba,
 Láték edgy templomot abba.
 Benne penig sok Papokat,
 Kik hirdetnek új dolgokat.
 Ki-ki mind hasznát keresi,
 240 Tsak láttatnak tanítani,
 Mindenekre zugolódni,
 Nem hasznossan tanítani.
 De Uram ha birodalmom
 Lött vólna, vólt akaratom

245 Hogy el törölvén mind őket,
 Erdemelvén el-veszteket.
 Tovább mit mondgyak, s' mivellyek,
 Vagy többeket még beszéllyek,
 Mert akkor tisztos emberek,
 250 Vóltanak tudós Mesterek.
 Kik az gyenge iffiúságot,
 Szépen oktatták azokat,
 Tanítván szegényt s' boldogot,
 Nem nézván az ő hasznokat.
 255 Többet végeztek intéssel,
 Hogy nem szitokkal veréssel.
 Mint az mostani tanítók,
 Vagy Oskolára vigyázók,
 A' kik tsak innya és enni,
 260 Vagy buján szerelmeskedni.
 Magokat igyen oktattják,
 Sipolással vigasztallyák.
 Edgy hétben sem jút eszekben,
 Hogy könyv lenne ő kezekben.
 265 Tsak az aszszonyokkal vigak,
 Tanulókkal nem gondolnak.
 Hadnak letzkét az apróknak,
 Imigy amugy tanitgatnak.
 Halgassák s' vegyék eszekben,
 270 Mert szégyent vallnak ezekben.
 Igen néznek fizetésre,
 De ritkán az gyermeksegre.
 Az Ur tudgya nem tanitnak,
 Még ritkán köztök-is vadnak.
 275 Némellyik az A-b-cétkét,
 Azt sem tudgya a' kis letzkét.
 Mesterek templomban menni
 Szégyenlik gyermeckel jární.
 Inkább tükör előtt állnak,
 280 Othon vagy égett bort isznak.
 Ollykor jól tudnak Deákul,
 Nyelveskednek sok dolgokrol.
 Nem rég én egy helyre menék,
 Mestert Cántort edgyütt lelék,
 285 Az tudám Cisiojánost,
 Hát forgatnak bolondságot.
 Szégyen nem vala ezekben,
 S' nem gondolván gyermekekben
 290 Hamarébb fog az gonosság,
 Hogy nem az oktato joság.
 Nem hogy ok az szent írásbol
 Oktatván őket azokból.

Illyen rút gonosz példákkal,
Iffiúság tsak vész azokkal.
295 Igy öreg korokban osztán,
Senki nem tarthattya zablán,
Mert iffiúság hasonlatos,
Az gyermekdéd gyümölts fához.
300 Mig gyermekdéd nem kötözik,
Öreg korban meg tsonkudik.
Es igy osztán semmi jóban,
Hanem merül gonosságban.
Semmi jámborság körüle,
Nem marad az jó ö véle.
305 Mindeltig töle tsak gonoszt,
Nem hallni töle semmi jót.
Kiket töle el nem üzhet,
Az mollyel nem üdvezülhet.

AZ UR

Péter, hogy nem tanítottál,
310 Felölem nem praedikáltál,
Ugy meg-lágyitván sziveket,
Hozzám térítvén mind őket.

SZENT PETER

Igy sem fogtak volna hinni,
De söt Uram velem bänni
315 Mint kesztek vólna rongálni,
Es te szódat el nem hinni.
Mert valaki igasságot
Szóll, az tehát boszszúságot.
Söt annak feje bé-törík,
320 Avagy el-ontya téj-fölit.
Es nem tsak kergetik vonnyák,
De mindenütt kinzák s' rontyák.
Mert az igazság el-rejtve
Vagyon, s' hamissággal telve.
325 Birodalom-is nyomatik,
Tölök mind el-tapottatik.
Maga birónak olly dolga,
Pénzel az ö boldogsága,
Hanem kell-is az jót rontya,
330 Tsak fordithassa hasznára.
Nints olly dolog kit a' pénzel,
El nem köthet az ezüstel,
Akar erős és értelmes,
Az pénz által veszedelmes.
335 Joszág kintsek mind el-vesznek,
Tüz miatt osztán meg-égnek.

Ez világot hasonlítom,
Es tsak pók hálónak mondom,
Kinn dongo légy által menvén,
340 A' szunyog meg-kötöttetvén.
Igy jóságos tselekedet,
Alig nyom edgy nehézéket.
Törvényben-is a' gazdagnak,
Tetteti vagyton subának.
345 Többet hisznek ö nékiek
Uram, hogy nem a' szegénynek.
Illy dolgokat ök mivelnek,
De légy kegyelmes ezeknek.
Törvényben ez példa beszéd,
350 Mit malomban viszz azt örhedd.
Szegénynek nints annyi pénze,
Procátort meg-elégitse,
Es igy minden igazságát
El-veszti, s' lásd gazdag dolgát.
355 Hogy lehetz olly nagy türhető,
Illy sokáig szenvedhető?

AZ UR

Péter tsudás vagy elmédbe,
Ki vagyok én, vedd eszedbe.
Sokáig váro kegyelmes,
360 Bünösökhöz nagy figyelmes.
Mert ez világ árnyék völgynek
Hivattatik, embereknek
Keresztel benne élniek,
Szükség azért mindeneknek.

SZENT PETER

365 Uram hallyad még-is szomat,
Meg-beszéllem rosz vóltokat
Nyelvem most elődben hozza,
Miként magát tobzottattya,
Több bujaságban-is élnek,
370 Nintsen mértékletességek.
Most más újságot gondoltak,
Gonosságra kit fordítottak.
Kotzkán nyert jószágért isznak,
Üveg pohárral tobzódnak.
375 Több ha oda jö itatnak,
Isten hozott, igy szóllanak.
Szép tiszta borral kínálnak,
Nagy pohárockal onszolnak.
Jokat hogy már ök tisztelik,
380 De boszszúsággal illetik

Es ha ki akarattyoknak
 Nem enged tartják bolondnak.
 Láttam több találmányokat,
 Bünre hajlandóságokat.
 385 Paputsból mosdoból ivót,
 Uram láttam illy dorbézlót
 Kik az üvegeket-is rákták,
 Némelytől nyelettek gyertyák.
 390 Sokaknak büdös vólt szájok,
 Bor miatt rothat az májok,
 Sokak szegényekké léznek,
 Az ital miá el-vesznek.
 Hamar éltek végezödik,
 Bor miatt rövidítettik.
 395 Sok bün kár vallás nem vólna,
 Ha igy nem vágnának borra.
 Modgyával s' mértékletessen,
 Ha innának istenesen.
 Bort meg-iszsza, értelme nints,
 400 Soknak végre semmie sints!
 Ajándékok tobzodásra
 Fordittyák nem táplálásra.
 Hogy ök másnak szolgálának,
 S' szegényeket táplálnának.
 405 Vagyon még több latorságok,
 Kiknek nintsen immár számok.
 Kik köztök mint burjáng fel-nőtt,
 Hamisságoknak feje lött.
 Ki közöttök szerelmetesbb,
 410 Azt mondgyák hogy leg mesterebb.
 Hogy tudós ö affélében,
 Az vigaságos mindenben.
 Effélék ha edgyben ülnek,
 Napestig illyről beszélnek.
 415 Paráznás s' kurvás dolgokat
 Forgatnak s' szollyák az jókat.
 Nem ugy mint az régi kegyessek,
 Istenessen beszélgettek.
 Mint monstanság az újétók,
 420 Tsak latorságot forgatók.
 Mellyik tud üzni tsufságot,
 Ez nyer sokszor uraságot,
 A' kiknek módgyok van ebben,
 Mért ereszted elő ebben.
 425 Tsak játék az paráznaság,
 Ha haragod rájok nem hág.
 El-merültek az aszszonyok,
 Férfiak és az leányzók.

400 sint 401 Aján-ékok

430 Kiknek lábok koporsóban,
Azok-is fők ez dologban.
Azok pénzért aszszonyokkal,
Uram büntesd-meg pokollal.

AZ UR

Péter, ez szók ellen ki-vét,
Mellyet szent Pál nékik jelent,
435 Holott mondatnak boldognak,
Testekkel Christus tagiának.
Tinéktek mindnyájakoknak,
Ugy lészen mint a' Christusnak.
Midön osztán fel ébrettek,
440 Földnek porából fel-keltek.
Kik testeket a' Christustol,
El-szakasztyák ez nagy jótól,
Es életét paráznával
Tölti ijeszti pokollal.
445 Ez beszédet ki-tsufságnak
Tartya, tehát már jaj annak.
Többé bennek én nem lakom,
Lássák ha meg-szomoritom.
Tsak az meg-térőkért vagyon
450 Az szép nap-is ez világon.

SZENT PETER

Uram el-válásom után
Negyedik éjel hol hálván,
Vitézekkel meg-beszéllem,
455 Mint történt dolgom énnékem;
Voltak tele bujasággal,
Öltözetek undoksággal.
Azt el-hiszem kétség nélkül,
Ördög-is illy éktelenül,
Vagy formán volna pokolba,
460 Mi haszon szolnia rola.
Egy szegeletben le-ülvén,
Az edgyik hozzám el-jövé.
Monda rokonom légy vigan,
Süvegem el-lopá ottan.
465 El-mene s' menten el-adá,
Kit szemlélék boszszonkodva.
Még-is tsak veszteg halgaték,
Hald-meg szomat ott mint járék.
Ottan más jöve én hozzám,
470 Köszöne edgy italt reám,
Az ur élteszen, azt mondám,
Sörrel tele fuvá ortzám.

Ugy meg-ásztata azontul,
 Mint kit ki-vonsznak a' kútbol.
 475 Azon felette busulék,
 Noha rola nem tehetek.
 Mert helyemből ki-mozdulni,
 Nem merek vala fel-kelni.
 Más Compánia hogy juta,
 480 Edgy kovászból ez-is vala.
 Edgyik monda a' többiknek,
 Az ördög hozott bennetek.
 Tsudálám ez gyűlés honnén,
 Bálint korsága el-lellyen.
 485 A' Lucipér most titeket,
 Honnét hozott benneteket?
 Szájokból semmi jó nem jött,
 Hanem tsak szitok ki-szökött.
 A' Bibliában olvasván,
 490 Az Josue mint hartzolván.
 Le-esvén Istent imáda,
 Hogy az Amorettel viva,
 Ez insegből szabaditná,
 Igéretit meg-gondolná.
 495 Igy a' napot meg-állatá,
 Mig ellenseget meg-rontá.
 De ez Soldáktul nem vala,
 Illy imádság ki-buzogva.
 Hanem merő istentelen
 500 Rút átokkal vólt éktelen.
 Nints olly szitok ez világon,
 Mellyet szájok ki ne fújon.
 Atkozodo voltok miatt,
 Tsuda az nap-is fenn maratt.
 505 Sodomának s' Gomorrának,
 Nem volt illy nagy gonosságok.
 Kiket tüzzel el-süllyesztél,
 Es bünöknek nem kedvezél.
 Mit ezekért tselekedtél,
 510 Kereszt-fára feszítettél.
 Nagy ként s' fájdalmot szenvedél,
 Kit értek nem érdemlettél.
 Még-is tsufollyák jóvóltod,
 Es gyalázzák szent haláloed.
 515 De igéd gyalázattyáért,
 Rontsd-meg ö gonosságokért.
 Jelennyél-meg hatalmaddal,
 Szivek lágyítsad azokkal.

520 Már az leg rosszabb állapot,
Most el-fogta ez világot.
Uram mért engetz nékiék,
Hogy el nem hágyod veszniek?

AZ UR

Péter, jól tudom időmet,
Altal nem hágom rendemet.

SZENT PETER

525 Még edgy dolog van eszemben,
Mint élnek ott az rút völgyben,
Magokat olly nagyra tartják,
A' tanitót nem halgattják.
Tsak éjel nappal lakoznak,
530 Sok bort ök el-tikozlanak.
Ki által meg-szegényednek,
S' következik veszedelmek.
Az után panaszolkodnak,
Es tégedet okul adnak.
535 Szerentséjek hogy nem volna,
Nem gondollyák magok oka.
Jovaik el-tikozlóttak
Egéssegek-is el fogytak.
Némely rendek az urakra
540 Vetnek; mint az volna oka.
Semmi segítséggel nintsen,
Ezért szegény mostan igen.
Mostan az paraszt emberek,
Mint edgy Nemes formát üznek.
545 Magokat igen rá tartják,
Pénzek miatt el-is bizzák.
Edgykor lelék edgy parasztra,
Ki az mezőben jár vala.
Ennek bársonyos ruhája,
550 Mint edgy Diszno részeg vala.
Paripáját ez nyargallya,
Keményen ugrándoztattya.
Annyira bolondoskodván,
Kétszer engem tapodtatván.
555 Uram tekints hatalmatat
Parasztoknak rossz voltokat
Ronts-meg, fordits elméjeket,
Ne engedgyed veszélyeket.
580 Így el-hagyván rossz vóltokat,
Elő vésznek jámborságot.

539 uokra [A német alapján javítva: „klagen sie über den reichen”.]

Ha büntetés a' parasztban
Nem forog jut kárhozatban.
Szokása ez hová megyen,
Rá tartya magát nagy fennyen.
565 Es bor felöl tudakozik,
Ha talál meg-részegedik.
Az után meg-verekedik,
Halálig mind viaskodik.
Illyet sokat tselekesznek,
570 Mitsoda, pénzel fizetnek.
Uram hald-meg többet mondok,
Mitsodás törvént tartanak.
Ki ebet ölénd közöttök,
Azok nem tisztességessök.
575 Nem érdemel köztök lakást,
Vészen mindentöl utálást.
De ha ki ember vért botsát,
Tsak le-tészi annak diát.
Mint ötödik parantsolat
580 Tartya, nem nezi az táblát.
De kérlek hogy ez világban
Ne örvendeztesd a' jókban.
Mert utollyára tégedet,
Le-vonszák te Felsegedet.

AZ UR

585 Péter, ülök nagy magassan, (sc. nem félek)
Bátor jöjön hatalmassan.

SZENT PETER

Leg-föb dolgom el-felejtve,
Van panasom aszszony s'férjre.
Mert az ö pompás voltokat,
590 Fitogattyák ö magokat.
Ha tizen-öt esztendősök
Az ö fiok és leányok,
Edgyik az másikat láttya,
Hogy vagyon jó ruházattya,
595 Ottan irigységbe jutván,
Mond: nem jobb nálamnál bátyám.
Es igy az attya és annya,
Leányát-is meg-ruházza.
Ha akarják szerettetni.
600 Az leánt meg-kell ruházni.
Annak két vagy három szoknyát,
Kell meg-venni az palástyát.
Haj-fonót sinórt és övet,
Meg-tziffrázván talpig ötöt.

605 Piatzon jár nagy fényesen,
 Otthon penig az kenyérben,
 Alig ihatik az vízben,
 Még-is tartya magát fennyen.
 Nem néznek szemérmetessen,
 610 Még-is nékik férjek léssen.
 Osztán, hogy gyermekek léssen,
 Sokszor edgy pénzek-is nintsen.
 Minden marháját árullya,
 Fele árrán másnak adgya.
 615 Nagy változás minden rendben
 Van Uram minden népekben.
 Tobzodó voltokrol szolnom
 Vagyon nékem most szándékom.
 Mostan vadnak olly kalmárok,
 620 Kik fü-szerszámot árulnak.
 Azokat nyakokon hordgyák,
 Gazdagoknak oltsón adgyák.
 Azzal igen kereskednek,
 Ha pokollal-is nyeletnek.
 625 Ollyakat sokakat tudok,
 A'kik szegényeken huzók.
 Elnék hamis rosz fontokkal,
 Tsalnak hamis szerszámokkal.
 Bors között sokat találnek,
 630 Hogy közzéje sárt morsálnak.
 Azonképpen gyömbérben-is
 Törnek, és a' Sáfrányban-is.
 Tyukmon sárgáját, mondolát,
 Így elegyiti áruját.
 635 A' mértékben nehéz lényen,
 Meg-elegyitik ök igen,
 Edgyik az másikat tsallya,
 Igyekezik penig rajta.
 Esküsznek a' te nevedre,
 640 Hogy fü-szerszámok jo féle.
 Semmit véle nem gondolván,
 Tsak az nyereség szolgálván.

AZ UR

Péter, mond-meg a' szomszédok,
 Mint viselik magok azok.
 645 Vagyoné edgyesség köztök,
 Maga birók nem kényesök.

SZENT PETER

Mint az ebek és a' matskák
Elnek, s' edgymást huzzák, vonszák.
Edgymás mellett lakó népek,
650 Mindenkor tsak versenyesek.
Ha edgyik másiknak köszön,
Nem fogadgya azt tisztosön.
Részegen öszve-találnak
Az utzán, osztán morognak.
655 Edgyik másiknak mond fiát,
Igy szeretgeti szomszédgyát.

AZ UR

Péter, azt nem jolt tselekeszik,
Hogy ki-ki mind veszekedik.
Hát szolgák és a' szolgálók,
660 Tisztességben tartják urok?

SZENT PETER

Azt tselekszik mit akarnak,
Dolgokban ök el nem járnak.
Ha penig urok szoll nékik,
Ördög vidd-el mint haragszik.
665 Azontul menten butszuk,
Kin az gazdag boszszonkodik.
De ha készülnek asztalhoz,
Gyorsan meg le-ülnek ahoz.
Az ételben melegesznek,
670 Dologban penig reszketnek.
Nintsen semmi kedvek ahoz,
Tsak juthassanak jussokhoz.
Ha parantsol nékik reggel,
Dellyest mondgyák te végezd-el
675 Ottan hogy dolga végződik,
Jol lakásra gondolkodik.
Minden joszága el-fogyna,
Ha maga hozzá nem látna.
Annak okáért meg-értsed,
680 A' jót igen ritkán leled,
Edgykor és edgy helyben juték,
Tsak el-imigy amugy valék;
Szállás miatt én busulék,
Nagy késön-is hozzá juték.
685 Találék egy fono házban
Menni, hát edgy kurva gazban
Mások edgymást üzik vala,
Futkároznak bolondozva.

Töb gonosság-is vólt dolgok,
 Nem az fonás ö szándékok.
 Egyéb dolgot-is miveltek,
 Feddvén, inkább tselekedtek.
 Kinn boszszonkodám reájok,
 Mondám átok szál reátok.
 695 Edgy vén azonban kezd szolni,
 Keményen rám morgolódni.
 Es hatvan esztendös vagyok,
 Itélet naprol is tudok.
 Papok rola fabulálnak,
 700 Kível sok embert bodétnak,
 Mond miért nem volnék vigan,
 Iffiak gyönyörködnek abban.
 Eleinten iffiúságban,
 Örömesben laktam vigan.
 705 Mondék; tellyes latorsággal
 Vagy te, gonosz bátorsággal.
 Öket jora tanítani
 Kellene rosztul tiltani.
 Ezt Isten rajta boszszullya.
 710 A' vén aszszony hozzá szolla:
 Monda hozzám; halgass kopasz,
 Mert majd ugy jársz mint edgy kuvasz.
 Jol hozzám veré a' rokkát,
 Ki miatt vövék szaladást.
 715 A' szolgák penig utánnam,
 Elöttök van szaladásom.
 Ott én edgy tsürben szaladék,
 Hidegben tsak meg nem halék.
 Uram az nagy latorságért,
 720 Verd-meg öket ez gonoszért.
 Mert mind szolgák és szolgálók,
 Merö gonosságra valók.

AZ UR

En sokáig türo vagyok,
 Adosságot öszve-rakok.
 725 Ha bünökböl meg nem térnek,
 Mind örökké ök el-vesznek.
 Onnan nintsen szabadulás,
 Péter, hát szegény nyavalyás,
 Kiknek nintsen tartományok,
 730 Gazdagoktul táplálások.
 Ez szegényeket én tartom,
 Felette van rájok gondom.

711 Nonda 730 táplások

SZENT PÉTER

Uram semmi bötsületek,
 Gazdagtól nintsen nékiek.
 735 Azok kitsint könyörülnek,
 Nem tápláltatik szükségek.
 Mondom némely kis kenyérrel,
 Nem ajándékoz-meg edgy pénz~~el~~.
 Találkozik néha edgy ád,
 740 Tizz közül-is alig ezt ládd.
 Némelly koldus ezt el-járja,
 Az országot bé-nyargallya.
 De némelly egészségesek,
 Tsalárdok s' nem betegesek.
 745 Tetteti hogy már beteges,
 De az gyomra egészséges.
 Ha reá kél jól ihatik,
 Es másokkal szömben-szökik.
 Edgykor öket edgy kortsomán,
 750 Hogy találám, tsudálkozván,
 Minémü-képpen tántzolván,
 Duda-sipnál mulatozván.
 Köztök olly beszédek vala,
 Mellyet én nem értek vala.
 755 Magokkal edgy komondor vólt,
 Az tudott sok fele tántzot.
 Effele sok gonosságnak,
 Örültek az latorságnak.
 Midön az eb tántzát végzi,
 760 Ottan néki adnak enni.
 Fejér kenyeres levessel
 Tartyák a' roszt kuvaszt illyel.
 Az el-fogyván turbájokban
 Többet keresnek azokban,
 765 Vajjal kenyeret meg-kenvén,
 Az eb osztán ezt igy évén.
 Az után több vigasággal
 Mulattak a' roszt vislával.
 Roszt aszszonyok is ö vélek
 770 Iddogalván beszélgettek,
 Rusnyák, fertelmese~~k~~ vóltak,
 Beszédek hasonlatossak.
 Edgy-edgy roszt foltos palástba,
 Néhol fődözte Amita,
 775 Rút ruhájok, s' roszt sarujok,
 Kuldusokkal latorkodók.
 De az után tovább mi lött,
 Palatzkokat edgy meg-töltött,

738 pénz~~ek~~ [A rím és az értelem miatt javítva.] 750 találálám 771 fertelmesen [Értelem szerint javítva.]

Az után belöle ittak,
 780 Néha penig meg mosdottak,
 Semmi nyavalya ezekért,
 Nem érkezett bor italért.
 De reggel viszont fel-kelvén,
 Azon motskoson hörpöntvén.
 785 Ilyen módon ö magokat
 Tartyák, kiáltnak hujjákat.
 Gondolván nem árt nékiek
 Ördög, mert edgyütt születtek.
 Semmi nyavalyájok nintsen,
 790 Tagjaik jó egészségben.
 Az után meg-tudák mások,
 Hogy hamis alamisnások,
 Mellyet kellett volna adni,
 Erdemeseknek osztani.
 795 Azok osztán ö közölök,
 El igazították tölök.
 Más koborlókat-is tudok,
 Vitezekből valók azok,
 Midön parasztokhoz jutnak,
 800 Erövel mindent el-vonsznak,
 Nem szokták ök az koldulást,
 Hanem inkább tsak az dulást.
 Afféle rüt nyuzásfosztás
 Parasztnak elég bodulás.
 805 Mert vitézek közzül sokak,
 Öszve eskütt atyafiai.
 Kiknek sokszor szép leányok.
 Hajduktul szeplöket vallók.

AZ UR

Péter, nézd-el ez világot,
 810 Melly igen most meg-változott.

SZENT PETER

Meg Uram. Majd imitt amott
 Alig edgy jó, el-rongyozott.
 Mert most az mester ember-is
 Edgy marhát el-ád kétszer-is.
 815 Edgyik másnál fellyebb tartya
 Magát, és jobnak alittyta.
 Parasztnak ha van edgy fia,
 Mestersegre tanittattya,
 Ez midön osztán ki-tanul,
 820 Faluban mivel kontárul.
 Veszekedik az mint lehet,
 Miveli az mesterseget.

Rosz munkátskáját fél árron,
El-adgya azt tsak nagy oltsón.
825 Goromba emberek vészik,
A' rosszért fel-bötsültetik.

AZ UR

Mivel nints semmi rend-tartás,
Rájok ér az boszszú állás,
830 Hogy ez világ illy dühössen,
Vetekedik igém ellen.
Nagy haragomban meg-rontom,
Országokbol el ki-hajtom.
Hadat, rablást, és dög-halált,
835 Sok éhseget közöttük lát.
En ígémet ha fogadgyák,
Es ha bünöket sirattyák,
Magokat nem tobzottattyák,
El-jövésemet várhattyyák.
840 Akkor szép örvendetes helyt,
Adok mennyei eledelt.
De kik jó voltom nem vészik,
Azok magokat el-vesztik.
Eörökké pokol kinnyába
845 Kell nékiek maradnia,
Holott öröm és vigaság,
Nem adattatik szabadság.
Te Péter, meny tsak ajtohoz,
Más rendet ne botsáss ahoz.

110.

G Y I R W A V E N C E L

AZ SYBILLANAK JÖVENDÖLESERÖL, ES SALAMON KIRALYNAK BÖLTSESEGERÖL

S-tsuda dolgok tételekröl, mellyek löttének:
és kik még lejendnek itélet nap előtt

Igy következik Sybillanak Salamon kirallyal valo beszélgetése.

Kezdetül az Isten vólt és meg-is maradt,
Mert ö Istensege soha meg nem halhat.
Ki alkotta mennyet s' ez széles világot,
S' benne való minden fele állatokat.
5 Nem tsak azok fölöt de ö alattok-is,
Más segítség nélkül, maga végezet-is.

Eö maga szerzője már minden dolgoknak,
 Kik löttének s' ugyan mindenkor maradnak.
 Eö az ki mindenben bö és mindenható,
 10 Mind ebben s' örök életben-is adható.
 Minden-féle dolgait ö tudván láttya,
 Kik lettek és ottan léznek-is jól tudgya.
 Még ezek után-is kik még következnek,
 Kétség-nélkül ezek ö általa léznek.
 15 Eö igen jól tudó már minden dolgokban,
 Es mit kellyen tselekednie azokban.
 Eö teremtette az Angyalokat menyben,
 Nagy sokakat és tsuda képpen ezekben.
 Hogy ö benne azok nagy örömet lelnék,
 20 S' az ö akarattyát mindenekben tennék.
 Es egy ékes Angyal már mind ezek fölöt,
 Leg ékesbnek véle magát azok között.
 Mert ö Lucifernek neveztetett vala,
 Azértán ö magát fel-emelte vala.
 25 Hasonlo Istenhez lenni akar vala,
 Es nagy társaságot melléje vöt vala.
 Kiktül tiszteltessék majd ingyen mint szintén
 Hasonlo-képpen, vagy akar maga Isten.
 De az erös Isten nagy hatalmassággal,
 30 Azonnal le-veté minden társasággal.
 Mennyeknek országából ottan azonban
 Mélyseges pokol fenékre az orában.
 Kiknek kell ördögge örökké maradni,
 Eöröm nélkül lenni, és nagy kint szenvedni.
 35 Az örökké való gyönyörü örömet,
 Mellyet Isten Angyaloknak meg-készített.
 Hogy ez jeles Chorus kár nélkül ne légyen
 Angyali seregek laknák söt nagy szépen.
 Embernek-is Isten így akarja vala,
 40 Eörök életét s' örömet-is adnia.
 Es igen jó és szép lako helyt földön-is,
 Abban örvendezvén vagy gyönyörködévén-is,
 Mellyben külömb-féle gyümölsök valának,
 Akar melly helyen ollyak nem találatnak.
 45 Es ki kezdettöl fogva abban-is lakott,
 Mindenkoron nagy örömben él vala ott.
 Nem-is lát vala ö ott semmi nyavalyát,
 Nem hogy az halálnak keserves fulákját,
 Paraditsomnak az neveztetett vala,
 50 Mellyet Isten maga kezével alkuta.
 Abban im egy embert, s' annak ö tsontyából,
 Isten szerzett aszszonyt annak oldalából.
 Az Isten az embert nevezé Adámnak,
 Az aszszonyt peniglen viszontag Evának,

19 örömmel [Értelemszerűleg javítva.]

55 Kézen fogván őket, ezt mondván nékiek :
 Minden birodalom ebben léssen néktek.
 Külömb különb-fele gyümölszel élhettek,
 Tsak ez egy kivülett, azt ne értessetek.
 Im amott a' holott én almát mutatok,
 60 Soha ne egyetek arról kit ott láttok.
 Ez paratsolatot mostan adom néktek,
 Tinnen magatokat eszekben vegyétek.
 Mert valamely órában ti abban észtek,
 Azontol halálnak ti fiai lésztek.
 65 A' teremő Isten ott el mene tölök,
 S' az ördög leg ottan mene ő hozzájuk.
 Mingyarást egy kigyó képében változék,
 Es monda nékiek ez gyümölsöt ennék.
 Melly nékik Istentől ott tiltva meg vala,
 70 Hizelkedvén ottan ő igyen szoll vala :
 A' meg-tiltott gyümölsöt ti ha észitek,
 Tinéktek én mondom hogy örökké éltek.
 Ti ottan minden jót s' gonoszt meg-ismértek,
 Mint Isten ő maga okossak is lésztek.
 75 Illyen álnoksága az ördögnek vala,
 Mert emberek javát ő irégyli vala.
 Se maradékoknak ditsősseges éltét,
 Se örökös boldogságos üdvöségét,
 Mellyből kevélység miá le-taszittatott,
 80 Társaival edgyütt pokolra hányatott.
 A' nélkül el-lészek, az Adam így szolla :
 Mind az-által kigyonak engede Eva.
 Azontol a' fárol egy almát szakaszta,
 Es belé harapa, mellyet Adám láta.
 85 Eva abban évén, és meg nem hal vala,
 Eö-is ottan mingyárt meg-kostolta vala.
 Imigyen Istennek ő paratsolatlytát
 Meg-szegé, fogadván az Evának szavát.
 Mond Isten Adámnak : te mit tselekedél ?
 90 Kit én parantsoltam, álnokul meg-szegtél.
 Adám szégyenletében ottan ezt mondá :
 Feleségem kit adál vön engem arra.
 Eva pedig tagadatlanul így szolla :
 Ugy-mond, a' kigyó ide jövéen, tanátslá.
 95 Ottan Isten azontol nékiek hagyá,
 Paraditsombol mennyenek-ki parantsolá.
 Adám kapálással s' nagy sulyos munkával
 Mond : kenyeredet eszed, s' keresed-is azzal.
 Itt ez arnyék világon tenéked leszen
 100 Mindennémü keresményid keservesen.
 Gondviselés és szorgalmatosság rolad,
 Söt maradékidtol-is ez el nem muland.
 Eva pedig te sirással s' fájdalommal,
 Fiaikat szülsz világra nagy ohajtással.

105 Adam-is mint a' töb ferjek hatalmasok,
 Aszszonyokon légyen nékik birodalmok.
 Férjeknek ök legyenek engedelmesek,
 Mert azért hogy Eva vala első vétek.
 Adámnak s' Evának meg-kelleték válni
 110 Paraditsomtul, és szomorun ki-menni.
 Ez után fiakat hogy nevelnek vala
 Munkával, mint most-is, ök fel tartják vala.
 S' mit szollyak? e' világon meddig élénék?
 S' edgyütt sanyaruságban meg-vénhettenek.
 115 Es midön hogy kilentz száz esztendös volna,
 Minden ereje ötet el-hadta vala.
 Ottan beteg és nyomorultá lött vala,
 Mert természeti már néki hozza vala.
 Elméje-is ottan el-távozott vala,
 120 Hogy maga-is immár mit tenni nem tuda.
 Igen egészeget keresne magának,
 Azontul ne lenne még fia halálnak.
 Gondolkodik vala, örömet gyógyulnék,
 Ha én az gyümölsben még egyszer ehetnék.
 125 Paraditsomban hagyá fiának menni,
 Néki abbol monda kellene el-hozni.
 A' fia attyához szó-fogado vala,
 S' paraditsom eleibe mégyen vala.
 Ottan ö egy Angyalt jöni láttya vala,
 130 Hozván egy zöld ágat, s' így hozzá szólt vala:
 Meddig mégy te mostan nagy gondolatidban?
 Atyám küld gyümölsért a' Paraditsomban,
 Felette beteges, s' olly igen kívánnya
 Gyümölsben, netalám attol meg-gyógyulna.
 135 Angyal mond ö néki: im ihon eg' zöld ág.
 En tölem ved mostan atyádnak és adgyad.
 Isten után ez ágnak ö erejétöl
 Gyogyul, és élni fog mind örökké attol.
 Adámnak ö fia beszédet nem érté,
 140 Angyalnak mondását tsak semmire vélé.
 De gondolá attya mindeltig e' földön
 Meg-gyogyul, és soha beteges nem lészen.
 Ottan ö Angyaltol el-vévé zöld ágat,
 Attyának akará adnia kit hozott.
 145 Azontol meg gyógyul ig' gondollya vala,
 Eö hogy haza jutván, már attya hát halva.
 Ottan ö az ágat veremben bé-tévé,
 A' holott az attya vala el-temetve.
 A' mellyből osztánnan öreg fa nőtt vala,
 150 Ki Salamon Király ideig áll vala.
 Akkoron a' Király igyekezik vala,
 Az Urnak lako helyt építeni kezd vala.

106 biroda mok 113 éln [Az utolsó betűk kiszakadva.] 123 Gondelkodik

Es parantsolattya ö népéhez vala,
 Hegyeken s' völgyeken fakat vágnak vala.
 155 Jobbat s' nagyobbakat mellyeket találának,
 Mindennün hozzá azokat hozának.
 Tehát a' leg nagyobb s' öregebb fák között,
 Adámnak ö fája közzé elegyedött.
 Es mind a' fák ott meg-átsoltattak vala,
 160 Tsak Adám fája egyedül maradt vala.
 Mert átsok azt a' fát sohová nem tudták,
 Igazétanéja, akar hová vonták.
 Mert annak se széle se hossza nem vala,
 Avagy hogy öreg s' keskeny mindenüt vala.
 165 Es sohult helt néki nem találának vala,
 Mert Istennek akarattya igyen vala.
 De midön épület végződött vólna,
 Akkoron egy hidnak tsináltatot vala.
 Egy nagy vizen által ötet tették vala,
 170 Es azon sokáig ottan maradt vala.
 Sok rendbéli ember azon által-jára,
 De senki mivoltát annak nam tudhattya.
 Ez Salamon Király idejében vala,
 Midön böltsesége ki-terjedett vala.
 175 Mert ö az Istentől el-ki nyerte vala,
 Hogy illy böltseséggel meg-áldatott vala.
 Mert nem tsak udvara s' rend szerént országa,
 Ekessen építöt mindenekben háza.
 De nagy szépséggel-is s' ékes okossággal
 180 Az ember nem látot hasonlót ily moddal.
 Az időben akkor egy aszszony él vala,
 Jövendő mondónak ö tartatik vala.
 Annak penig ö neve Sybilla vala,
 Söt Isten előtt-is ismérötes vala.
 185 Mert ö a' tsillagokhoz-is ismér vala,
 Itilet nap előtt mi lesz láttya vala.
 Egynehány száz esztendővel-is előtte,
 Mindeneket nyilván s' igazán beszélte.
 Az aszszony igen szép és gazdag-is vala,
 190 Annak penig mint egy ludnak lába vala.
 Kit aszszony felette igen szégyenl vala,
 Mind-az-által ö rajta jár és ál vala.
 Sybilla néminémü szókat hal vala,
 Salamon Királyrol, és hozzá jött vala.
 195 Ottan aszszont Király eszébe hogy vövé,
 Mi keresetben jár ö töle azt kérdé.
 Illyen vendéget én örömet fogadok,
 Mellyet keresve-is nem sokat talállok.
 Aszszony mond: én Király affélet szolhatok
 200 Böltsesegedről kit hallottam mondhatok.
 Nem tsak te szép épületedről mondottak
 De más dolgaidrol-is sokat szollottak.

Annak okáért én mostan ide jövök,
 Hogy illy tsudálatos dolgokat szemlélnék.
 205 Király mond: nem ohatom magam elsöben.
 Asztalomnál velem fogsz enni étkekben.
 Sybilla udvarban ebédhez hogy készül,
 Helyheszteti magát mint illik aszszontul,
 Es midön a' hid fán menni akar vala,
 210 Ottan Sybilla meg-álopodott vala,
 Mind addig mig hid fát jól meg-nézi vala,
 S' nem rajta de vizen által gázol vala.
 A' fának olly nagy bötsületet tött vala,
 Ki azon a' vizen által-téve vala.
 215 Ez bötsületiért az Isten hatalma
 Rajta, mert lud lába ottan meg-gyogyula.
 Ember lábhoz hasonló néki lött vala,
 Mellyen az Sybilla igen örül vala.
 Salamon Király azt midön látta volna,
 220 Addig tsak halgata mig ök észnek vala.
 Király mond: Sybilla én tsudáalom vala,
 Hid fán menni által te nem akarsz vala.
 Sybilla mond: mert születtetik e' földön
 Egy szüztöl gyermek, melly nagy tsudákat téssen.
 225 Es ezen a' hid fán ö néki kell halni,
 Emberi nemzetet fog szabadítani.
 Midön örök lelki nagy nyavalyájokat,
 Mellyekben ejtették vala ö magokat.
 Mert abban nagy sokak igen hinni fognak
 230 Eö annyával edgyütt bötsületben tartnak.
 Azontol a' Király ötet kérdi vala,
 Honnét találod te ezeket Sybilla?
 Engemet azokban tégy most bizonyossá,
 Ezentöl én tölem válaszod lesz monda:
 235 En egy tsillagot mennyékben látok vala,
 Mellynek kerítése olly igen nagy vala.
 Ebben egy leánt gyermekkel látok vala,
 A' mellett jövendő dolgokat-is abba.
 Kiket Isten nékem meg-nyilatkoztata,
 240 Bizonnyal mondhatom Király néked arra.
 Király azontul öt viszont kérdi vala,
 A' gyermeknék neve hogy vallyon mi volna?
 Sybilla mellyről szolsz hogy ö e' világra,
 Ki így születtenék illetén dologra.
 245 Sybilla monda: kétség-nélkül hidgy annak,
 Tartatik Istennek s' embernek fiának.
 Mert a' mint ennékem jelentetett vala,
 Jesus Christusnak öt ugy nevezték vala.
 Es jól tud minden-féle nemzeteket,
 250 E' világon igazgatni embereket,

It fog adnia más fele törvényeket,
 Es azon időben tartnak más hiteket.
 Minden népek ő benne fognak hinni,
 S' mindenben ötet mindenek követni.
 255 *Mert az igasságot fogja praedikálni,*
Azért ötet Sidoság meg-fogja ölni.
 Akkoron Istensége meg-ismértetik,
 Minden országokban ki jelentetik.
 Es ötet mindenütt tisztelni s' imádni
 260 *Fogják keresztyének, s' benne szaporodni.*
 Az után a' keresztyének miá szintén,
 Sidoság el-nyomattatva osztán léssen.
Ez után ő nékik Királyok nem léssen,
 Mert Isten ő rajtok boszszuját ki-töltvén.
 265 *Királynak ez beszéd nem-is tetszik vala,*
 Es igen keveset felöle vél vala.
 Söt ennek-felette hinni sem akarja,
 Mint régen Sidoknak ez sokása [!] vala.
 Most is a' Christusrol valamit ha halnak,
 270 *Nékiek mondanak, nem hiszik sem vallnak;*
Hidgy Király kit mondok; így szolla Sybilla,
Kit én most tenéked jövedölök monda.
 A' tsillagon én ezeket látom vala,
 Mellyek mind itélet elöt léznek vala.
 275 *Es midön a' Kiraly ezt halgattya vala,*
 Továbbá még többet ő kérdezi vala.
 Sybilla, azolta hogy szollál Christusrol
 Nékem, s' következendő keresztyénekröl.
 Noha szintén néked én nem hiszek vala,
 280 *S' még-is örömmel őket halgatom vala.*
 Miképpen lejendnek e' földön az után,
 Midön hogy el-terjed keresztyénség osztán.
 Sybilla mond: Király néked szollok mostan,
 Ha szintén keveset hiszesz-is el szomban.
 285 *Keresztyén rend Tsászárokat és Urakat,*
 Magok között tésznek ök nagy Királyokat.
 Annyira hogy Sidokban kevesen léznek,
 Mert azokon ottan nagy hatalmat vésznek.
 Akkoron keresztyénség fog szaporodni,
 290 *Es külömb-fele hüt közöttök terjedni.*
 Mind azon által hitökben meg-maradnak,
 De hamis s' tsalárdságtul el nem szakadnak.
 Ennyire hogy egymásnak senki sem hiszen
 Eröszakkal ki-ki birodalmat véssen.
 295 *Király néki monda, s' töle kérdi vala:*
E' világ vallyon s' meddig fog állania ?

253, 255, 258, 263 [A sorok első betűi kiszakadva.] 271 [A két első betű kiszakadva.]

Sybilla felele: már én azt nem tudom,
 De a' következendő dolgokat mondom.
 Minek-előtte itélet nap el-jövend,
 300 Illyen dolgokat beszélhetek, el-hihed;
 A' ki azokat akarja meg-tartani,
 Tizen-négy száz esztendő múlva kell várni.
 Christus születése után az időben,
 Páva farku tsillag láttatik az égen.
 305 Akkoron ő magát meg-fogja mutatni,
 A' mellett penig sok tsudák fognak esni.
 Keresztyenség között igen nagy hamisság
 Lesz hazugság, dulás, rablás és gyilkosság,
 Iszonyu paráználkodás országokban,
 310 Vizeken-is élnek illy gonosságokban.
 Ez még semmi, de hatvan esztendő múlva,
 Keresztyenség lesz nagy latorsággal rakva.
 Es kit eleinten nagy latorságoknak
 Tartnak vala, akkor nagy jámborságoknak.
 315 Király mond: az Urak mért lesznek illy restek,
 Hogy illyen nagy visszálkodást meg-engednek?
 Sybilla mond: azokat ök oltalmazzák,
 Söt inkább el-terjed köztök a' latorság.
 Ha törvént s' igasságot ök tartanának,
 320 Országokban békeséggel maradnának.
 Mert atya fiak-is mind egymásra vadnak
 A' hatalmasb a' szegénnyel ujat vonznak.
 Söt minden országokban nagy hadak lesznek,
 Es egy A a' másik A miatt el-vesznek.
 325 Ottan-is egy H-nak életét el-vesztik,
 Mert az Urnak testével ötet étetik.
 Egy L, és F, edgyütt fognak hadakozni,
 Az Imperiomért hét esztendeig vini,
 De az L, még-is leg győzödelmesb leszén,
 330 Es népek ö tole ítéltetnek szépen.
 Ottan Király Sybillának igy szolla:
 Mond-meg nékem mitsodát jegyez az az A?
 Sybilla mond néked igazán jelentek,
 Az A, meg-neveztetik Király Albertnek.
 335 A' másik penig Király Adolffus lejend,
 Ezek edgyik másikat ottan meg-ölelend.
 Az H is légyen tenéked isméretes,
 Henricus Tsászár az, leszén nevezetes.
 Akkorban midön ö Tsászárrá tétetik,
 340 Ottan öt praedikállo rend meg-étezik.
 F, ki légyen Király azt nékem el-hidgyed.
 Fridiricus annak neve mondom néked.
 Ennek után Lajos Tsászár nevü leszén,
 Viszont ez után tsak egy leszén ez földön.
 345 Ki Carolusnak mondatik meg-nevezvén,
 A' tájban zurzavar Urak közt nagy leszén.

Ez egész Imperiom veszetben szintén
 Kezd, mert pusztulni fog miattok minden,
 Kérlek mond-meg nékem, Király kérdé, ebben,
 350 Mint fog lenni Carolus Tsászár idében;
 Sybilla felele: lesz nagy nyomoruság,
 Mert keresztyének az Ur Istent boszszontyák,
 Eö nevével esküsnek [!] és szitkozodnak,
 Es nints semmi olly kivel nem átkozodnak.
 355 Külömb külömb-fele ö esküvésekkel,
 Az ö nagy szitkokkal és Lelkezésekkel.
 Azokáért nagy sanyaruságok nékik,
 Onnan fellyül menyből nyakokra küldetik.
 Szél, kö, s' zápor esö edgyütt embereknek,
 360 Arvizzel-is sok károk nékik tétetnek.
 Minden gyümöltsökben harmada el-veszvéen,
 S' fölötte nagy szükség e' világon lészen.
 Mellyek soha emberektül nem láttatnak,
 Sem emlekeznek sem tudnak hogy voltanak.
 365 Emberekben-is halni fognak hirtelen,
 Es sokak hadakban viadalon veszvéen.
 Ekképpen világon nagy tsudák történnek,
 Még-is nem lesz jobbulása embereknek.
 Söt mennél tovább annál inkább rosszabbak,
 370 Rágalmazók, fősvények és torkosabbak.
 Sok külömb külömb-fele találmányokat,
 Keresik bünöknek nagy áradásokat.
 Hamis hitre, kevély pompára néz szivek,
 Hogy tsak szeplös rút életeket tehessék.
 375 Nem taláttatik nálok semmi kegyesség,
 De mind tsak azon fölötte nagy fősvényseg.
 Némellyek közzülök hogy gazdaggá lészenek,
 Nem tudgyák mitsodás ruhát viselleyenek.
 Rövidet, keskenyté, széleszté vagy hosszút,
 380 Isteni felelem azoknál nints sohult.
 Aszszonyokon-is olly ruha taláttatik,
 Minden-fele színü szövésü láttatik.
 Praedikátornak tanítását kevesen,
 Nem gondollyák intésit semmiképpen.
 385 Tsak ki-ki ö maga akarattyán jární
 Akar, s' tsuda modu süveget viselni.
 Es minden-fele új mód fel-taláttatott
 Tsudálatossan, ki eléb nem láttatott,
 Férjek és aszszonyok magokat ruházzák.
 390 Mint ha néznéd tündöklö fenyét az napnak.
 Es minden állapot igen el-fordulván,
 S' e' föld hitlensege ugyan meg-toldulván.
 Ha penig az ember most valamit szolánd,
 Ottan az ö szivek hamissat gondolánd.
 395 Akkor az időben igasság s' itilet
 Mindenben meg-szünik, s' ritka a' ki jol-tett.

Némellyek azok közül tsak kedveskednek,
 Kinek láttattya nints, hazudozva élnek.
 S' így vének és iffiak között találatik
 400 Minden-fele vétek, s' igazság meg-szünik.
 Főképpen szegénynek lassan szolgáltatnak
 Törvény igasságát, kit ők által-hágnak.
 Salamon Király tovább kérdezi vala,
 Kérlek mi lesz még jövendőben Sybilla?
 405 Király én abban meg-szemlélttem monda:
 Papság közt történik ily iszonyu tsuda.
 Mert utollyára ő magokat forgattyák,
 Es két fele rendben kevesen láttatnak.
 Mert egy tsillag másikat le-veti ottan,
 410 Így Papság közt hadak fognak lenni osztán.
 Pápa Püspökök közt nem lesz egy akarat,
 Mert az egyenesség tőlök távol maratt.
 Mert
 Oszlopoknak ő parantsol akkor szolni,
 415 Nagy tsudálatos dolgokat-is beszélni.
 E' földön-is téssen szép zöldellő fákat,
 Viszontag ő meg-szárasztja-is azokat.
 Minden népek közzé nagy felelmet viszen,
 Valakik az ő akarattyát nem tévén,
 420 Es hogy így ezeknél jól meg-ismertessek,
 Ki baráttya avagy szolgája láttassék.
 Ezeket tészí ördögi álnoksággal,
 Tessék hogy keresztyén, ilyen ravasszággal.
 Es nagy sok tsuda jeleit tetteti,
 425 Mellyeket ördögökkel végben viteti,
 Halottaknak parantsol ő fel-támadni,
 Kiknek testekben ördög maga fog lenni.
 Ez világon minden kintseket keresni,
 Fog ördög nagy mesterseggel fel-találni,
 430 Ezzel az kintsel ő úgy meg-gazdagulván,
 Hogy azzal minden népeket hozzá tsalván,
 Ilyen modon ő szemeket meg-vakittya,
 Főképpen az ragadozókat bodéttya.
 Edgyügyüket tsalárdsággal fordittya,
 435 Ravasszággal-is, mint az ördög tanittya.
 Boldogok penig kik ő benne nem hisznek,
 Noha azok kinokkal fenyegettetnek.
 Ez világon dolga tsak azon tsalárdság,
 Tanítása, szava, tsak merő hamisság.
 440 Követeit-is olyanokat el-küldvén,
 Kik népet szavával, s' erővel hitetvén.
 Mellyek praedikálnak és tsudákat tésznek,
 Embereket ez földön ők el-hitetnek.

S' akkoron az Antichristus idejében,
 445 Keresztyéneknek két Prophetát küld Isten.
 Mellyek igen tudósok és böltsek lésznek,
 Paraditsombol ok praedikálva jönnek.
 Enoch és Illyés-is nagy tüzes nyelvekkel,
 Keresztyéni vigasztalo beszédekkel.
 450 Igaz hitüek kétseǵben ne essenek,
 Söt inkább az hitben ok erössödgyenek.
 Azok praedikálnak tisztán és igazán,
 Három esztendeig Isten szavát szolván.
 Mondván: hogy Antichristusnak *szolasa*,
 455 Tsak azon nagy hamisság az ö mondása.
 Ez után Antichristus meg-ölettetik,
 Akkor fekszik temetetlen harmad *napig*.
 Nem lészen olly ember ez egész *világon*,
 Ki ötet el-temesse és hozzá nyullyon.
 460 Tizen-öt nap mulva ö halála után,
 Nagy parantsolatot ismég ád leg-ottan.
 Hogy minden népek hozzá gyülekezzenek,
 Hogy fel nem támadna, ne vélekedgyenek.
 Mert im ö mennyékben fel-mégyen, lássanak,
 465 Azonban ördögök kit tsak el-ragadnak.
 Az Isten pengig öt nagy hatalmassággal,
 Eördögökkel edgyütt le-vét hamarsággal.
 Tüzzel, kénkövel, és nagy zápor esövel,
 Pokol fenekére taszittya erővel.
 470 Ottan kell maradni ördögökkel társul,
 Melly helyböl ö soha nem-is ki-szabadul.
 Es midön mind ezek igy meg-lejendenek,
 Még rövid idöket hágy Isten ezeknek.
 Kik igaz hiteket akkoron el-hadták,
 475 Lésznek még fiai poenitentziának.
 Akarja Isten, kik hogy még az orában,
 Bünökbül meg-térnek, és igy meny-országban.
 Istennel örömben ezek gyönyörködven,
 Hogy öket az örök életben bé-vivén.
 480 *Kik* még Antichristusnak szolgálattyában
 Vadnak, mind örökké maradnak-is abban.
 . . ok-is sokakat ö hozzájok vonsznak,
 S' örök kárhozatra magokkal taszítanak.
 . . Antichristus ki-jelentetik,
 485 Szolgaival edgyütt nap fenyre hozatik.
Ezek után osztán ha mind ez meg-lejend,
 Azontul az Isten itéletre jövend.
 De minek elötte ezek igy történnek,
 Mondom, hogy tizen-öt fele jegyek lésznek.
 490 Azok mind külön az tizen-öt napokban,
 Minden-képpen nagy tsudák lésznek azokban.

454, 456, 457, 458, 461 [A sorvégek kiszakadva.] 480, 482, 484, 486 [Szakadás miatt a sorok csonkák.]

Az első napon fel-emeli először,
 Hegyeknek feletto-is magát az tenger.
 Annyira hogy negyven ölni magossága,
 495 Látva fellegekben bé-szivánd azonba.
 Másod napon penig vizóntag le-apad,
 Annyira hogy azontul-is alig láthadd.
 Harmadikon halak és tengeri tsudák,
 Külömb-fele szörnyü szókkal kiáltanak.
 500 Negyed napon minden vizek fognak égni,
 Eötödiken levél s' fü vérrel izzadni.
 Hatodikon penig mind egyenlö-képpen,
 Esnek kis és öreg éppületek egyben.
 Hetediken viszont mind közönsségessen,
 505 Kösziklák meg-hasadnak minden helyekben.
 Nyoltzadik napon lesz egész föld indulás,
 Kilentzediken penig mindénben romlás.
 Tizediken valaki el-rejti magát,
 Viszont ki kell jöni, látván az Ur napját.
 510 Tizen-edgyedikén ottan bizonyossan,
 Halottak fel-támadnak nagy hatalmassan.
 Az ö koporsojokból mind elő-jönek,
 Es így állanak Isten itiletinek.
 Midön az tizen-kettödik napra jutván,
 515 Tsillagok az égből mind le-hulnak osztán.
 Tizen-harmadikon meg-hal minden állat,
 Ki ez földön elébb sokáig tartatott.
 Tizen-negyedikben föld és a' meny egyben,
 Egni fognak osztán edgyütt mind a' ketten.
 520 Tizen-ötödiken viszont újét Isten,
 Mennyet és az földet tisztán minden-képpen.
 Illyetén látható, és nagy tsuda jegyek,
 Sok kemény sziveket lágyithatnak ezek.
 Ha eszekben Isten itéletit vennék,
 525 Melly bizonyossan akkor az el nem mulik.
 Mert Istentől büntetlen senki nem marad,
 Valaki gonosságában itt meg-marad.
 Ha hol találatik Isteni fejelem,
 Nem bünök soksága, ott léssen kegyelem.
 530 Ez tsudálatos dolgok mind azért lésszenek,
 Hogy teremtettt állatok tüle fügjenek.
 Istentől féllyenek, söt meny-országban-is,
 Eö itéletiért Istent ditsérjenek.
 Bünös ember illyenre nem igyekezik:
 535 Istent féllyni, ki minden órán vétkeznek.
 Es tsak minden időben ö vigan lakik,
 S' ilyen Isten ellen bünökben förtöznek.
 Azonban ugy szegény sok bünei miatt,
 El-veszti leg-ottan a' boldog jutalmat.
 540 Ezek után kivált-képpen mind így hiszzen,
 Hogy Christus Josaphát völgyében-is léssen.

S' meg-jelenik Isteni hatalmasságban,
 Fellegekben, s' rettenetes lesz azokban.
 Es abban ugy jö-el ítéletet tenni,
 545 S' így minden embertül számot-is kezd venni.
 Kik az ő akarattját itten nem tették,
 Azok örökké-valo kinban vettetnek.
 Kegyeseknek pedig ő fog adatnia,
 Menyországot ő véle edgyütt birnia.
 550 Es valamint világ teremtetet vala,
 Edgyütt benne valókkal lettenek vala;
 Azonképpen viszont ők semmivé lésznek,
 Mert hallyuk s' láttyuk-is hogy azok el-vesznek.
 Miként minket a' szent irás tanítása,
 555 Mond: mind az embereknek fel támadása
 Lesz, kiknek és ottan mind arra kell . . . ni,
 Hová rendeltettek, s' örök .
 Es ki-ki valamint kereste v
 Mint minket szent irás . . . son.
 560 Avagy miként itten élet ,
 Hogy meg-halván le . nek adta.
 Eörökkétig kell maradn
 Valamint ott szolgál . országban.
 Es valaki akkor a' pokolba
 565 Eördögök társává örök
 Es soha semmi reménség onn .
 Valaha szabadulása hogy . .
 S' ki a' magos menyből . . la,
 Az a' mi testünk
 570 Ugyan azon testben értünk meg-hal vala,
 S' örök halaltól minket meg-váltott vala.
 Es valakik ő benne hisznek igazán,
 Azok igaz értelemben vadnak nyilván.
 Mi igaz hitben ő hozzá folyamadunk,
 575 Valamit a' Christusrol azokban hallunk.
 Minden gondolatinkban tsak reá nézzünk,
 Hozzája meg-térvén, és ötet szeressük.
 Mindennémü reménségünk légyen benne,
 Bizodalmunkat-is ne vessük egyébbe.
 580 Hogy mi örömétől el ne távozhassunk,
 Es soha ő töle el ne szakasztassunk.
 Az Istennek Fia el-jövend itélni,
 Eleveneket és holtakat fel-költöni.
 S' imigyen ember fiainak utol,
 585 Erdemek szerint fizetni fog azontul.
 Gonoszokat ő ottan el-választja,
 Menyzei örömtől őket el-szakasztja.
 ők szolgáltanak ez világban,
 . . . egyemben szenvednek pokolban.

556—569 [Szakadás miatt csonka sorok.] 586—599 [Szakadás miatt csonka sorok.]

590 uságok s' munkájok a' kinban,
 , s' örökké kinlodnak ab .
 . penig mind örökkétig,
 . gában meg-tartya mindéltig.
 . gy öröm soha el nem múlik,
 595 . penig vége nem-is olvastatik.
 . . . unk Jesus Christus és Istenünk,
 . . . ő és rettenetes itélönk.
 . letit kezdi tenni,
 völgyében fog ez meg-lenni.
 600 Az ö Isteni igasságát el-rejti,
 S' irgalmasságát-is illyektől el-vészi.
 Valakik meg-jelentetnek az órában,
 Bánás és jobbitás nélkül ott akkorban.
 De mostan addiglan ez földön keressék,
 605 Istennek irgalmát, s' azt el se vessessék.
 Itten minden embernek meg-mutattatik
 Kegyelme, Kiktől igazán hivattatik.
 Minden bünök és vétkek meg-botsáttatik,
 Es Isteni szelidség nékik adatik,
 610 A' mellet-is meg-ismérhettyük irgalmát,
 Ki hozzá tér, kedvesen mutattya magát.
 E' világnak itéleti itt ez földön,
 Istentül meg-láttatik, nintsen különben.
 Itten ha gonosságban ki-találtatik,
 615 Itt valo törvény más-képpen szolgáltatik,
 Es ha az ö gonossága bizonyodik,
 Midön töb emberek által nyilatkozik.
 Ottan ha lopó volt, gyilkos vagy égető,
 Nagy törvént rá tesznek, mért volt gonoszt tévő.
 620 S' így a' gyilkos kerék törést meg-érdemli,
 Ha penig lopo azt fel-kell akasztani.
 De az Isten törvénye nem így tartatik.
 Ha szintén nagy bünösnek-is találtatik.
 Számtalan vétke volna-is életében,
 625 Nem mondhatná-is ki mint élt ő ezekben.
 Volna Isten világ igassága ellen,
 De ha itt meg-szánya vétkeit ekképpen,
 Isten szolgálja előtt meg-gyonik szépen,
 Mellyeket ő szándékával töt mind éppen.

629 [Szakadás miatt csonka sor. A többi hiányzik.]

B A R A K O N Y I F E R E N C

[BÚCSÚZÓ ÉNEK]

1. **B**anattul nehezült keserues feiemnek
Ha találnek oruost sebessült szüemnek,
Megh auult sebemnek,
Most keresnek üdöt szabad életemnek.
- 5 2. **A**lnok mert vilagnak nicz allando hitj,
En rollan peldaul kiki el hiheti,
Ezis természeti,
Szin alatt eöruenyben iffiait uezeti.
- 10 3. **R**absagot feiekre veszedelmesen hoz,
Kez lab kötözessel idestoua hordoz,
Lanczol bekoiahoz,
Sürü zapor keppen bukot reajok hoz.
- 15 4. **A**m lassa, mit teszen az eö rabiaiuul,
Akar mint keritczen merges haloiaual,
Ellyen hatalmaual,
De mar én fejemis el szabadsagauul.
- 20 5. **K**edues mulatsaggal teöltöt iffiusagom,
Kiben sok probakkal folt eltem s halalom,
S nyereseggel karom,
Leg keseruésb nekem tülled megh valasom.
6. **O**llian nallad nekül az emberi elet,
Mikint az esztendeo, kiben nincz kikelet,
Var ember czak telet,
Te tudod, hogy eltem mergeddel jol lehet.
- 25 7. **N**incz mod utaidot hogy tobbe niomhassam,
Seotet barlangidot uagy touab buhassam,
S kenom ujethassam,
Azon leszek, jodot hogy megh jutalmazsam.
- 30 8. **J**llik ez most hozzam, nymphak szep serege,
Ket szemem feniének kedues ekessege
S eltem konnyebsege,
Hogy egynehany szoual tollem legy köuetue.
- 35 9. **F**eienkent tünektek uiragzo szep süzek,
Kik szerelmetekben mashoz köttettetek
S tollem jot vöttetek,
Isten s jo szerencze legien tü ueletek.

4 [Az *üdöt* *d*-je más betűből javítva.] 5 világ<ban> nincz<en> [A *vilagnak* szóban
a *nak* ráírva *ban-ra*.] 14 <az> merges 34 *Ki*

10. Eltem kedueteken, hogy nektek szolgalliak,
 Vekony értékemnél hogy hatreb se alliak,
 S ne aggasztallialak,
 40 Nem tudom, jotokert nektek mit halalliak.
11. Ream nehezsegtek erette ne legien,
 Ha nem szolgálhattam, nem voltam keduetlen
 S neha beketelen,
 Egy kegiesre nezve, ki giötrött szüntelen.
- 45 12. Erre nezue tudom, hogy mindeniteknek
 Keduet nem tölthettem szep szemelieteknek,
 S ne idegenysegeknek
 Tulajdoniczatok, de az egy kegiesnek.
13. Nincz mar bus elmemet houa forditanom,
 50 Tengeri szeluesz kozt, ugy teczik, haboznom,
 Latuan allapotom,
 Ninczis ez vilagon egynel töb oruosom.
14. Czak eö rea hagiom bum, gondom s terhemet,
 Eö giogithattia megh halalos sebemet,
 55 Latuan keseruémet,
 Halaszthattia touab utolso vegemet.
15. Zokogassal eötöt hat ez uerseimben,
 Ha megh könyuezhethnem megh budult eltemben,
 Megiek eleiben,
 60 Ily szokkal köszöntöm eötöt szemeliben.
16. Magnes természetü kegies szep viragom,
 Kinek kötöttem uolt feöldi szep uilagom
 S ekes iffiusagom,
 Nem tudom, mint kezgiem te hozzad szollasom.
- 65 17. Orczamot mert keönyuem, szemem arpatakia
 Sok üdeötül fogua mereggel aztattia,
 Sebemet ujettia,
 Ki miat keseruem szamat sem tudhattia.
18. Nylliek megh elötted sziuemnek tarhaza,
 70 Belölle szep verit read harmatozza,
 Nincz töb kenczes haza,
 Ha keduednek teczik, aztis fel aldozza.
19. Aelus kjrallynak egy szep leaniarul
 Irnak az poetak az szep Alcionrol,
 75 Oluasz peldaiarul,
 Igasz szerelminek hüsegos uoltarul.

37 <masnak> [Föleírva:] nektek 39 [A ne n-je javítás.] 52 Ninczis <eg> 69 elötte(k)d
 [A d ráírva k-ra.]

20. Ki mikor Czeienek keötelessegeben
 Nagy Trancinianak uolna felsegében,
 Vrat ezenközben
 80 Az szeluesz uetette tenger eörueniében.
21. Jgen siet menni szelies tenger fele,
 Hogy latna szerelmit joni haza fele,
 S mikor azt sem lelne,
 Lat egy megh holt testet kozel az part fele.
- 85 22. Jgen siet menni egykor szep Alcion,
 Eö szerelmit latnj allapek az parton,
 Varia banatoson,
 Hat tauol egy testet lat uizben megh holton.
23. Szeltöl haniattatuan keözeleb az parthoz
 90 Lattia szep Czeienek testet, ki ott haboz
 S' szeluesztül ingadoz,
 Vitztül nem irtözuan keszül halalahoz.
24. Sirással rohanuan ura teste fele
 Siet, de nem mehet. Isteneket kére,
 95 Ki megh keönieörüle,
 Szep hattiu madarra eöt mindgiárt tüntete.
25. Sebes szarniaiuall repüluen urahoz
 Gyenge szep csokokot nyut abrazattyahoz,
 Szorrituan magahoz
 100 Keserues sirással borul orczajahoz.
26. Almabol istenek emesztis tekentek,
 S csokok erejetül hogy eleuenkednek,
 Neki megh engedek,
 S' masik alcjonna eötötis tüntetek.
- 105 27. Nem külömben enis te szep csokiaidtul,
 Claris aiakidal szollo csokiaidtul,
 Holt allapotomrul
 Fel eluenkednem apolgatasidtul.
28. Az te vig szerelmed, kit hozzam mutattal,
 110 Hüseges jo voltod eltemig mind fen all,
 S naponkent nem hogy szall,
 De megh sziuémbennis fel metczettem s ugy all.
29. Tülled hat szerelmes kedues Alcionom,
 Mindennel kedueseb, zöldellö myrthosom,
 115 Rosam, szep viragom,
 Sürü könyueimmel tülled el buczuzom.

92 irtözuan 101 <sz>tekentek [A t ráírva az sz-re.] 114 myrthosom

30. **Olugion** meg bennem minden iz, tetemem,
Az ki jot nem kiuan teneked, edesem,
Oh szep szerelmesem,
120 Liliun szalakkal be nõtt edes kertem.
31. **Legien** Isten hozdad s algion hüségedert,
Sokszor velem kozlött aldot jouaidert,
Kit-töttel keduemert,
Kit en szegeny fejem nemis erdemlet, kert.
- 125 32. **Boczasd** uetkeimet, mellickekkel tegedet
Buzgo szerelmemböl bantottam fejedet,
Feleicz el ezeket,
Vakon irtak, tudod, az igaz szerelmet.
- 130 33. **Veled** mar sok üdön eggiütt nem elhetek,
Az szerencze dolga, rolla mit tehetek,
Hogy ilj szerelmesek
Vallianak egymastul, legien bus eletek.
- 135 34. **Czinczeres** kezemet hogy megh erestetted,
Megh lanczolt rabodot megis keserülted,
Kötelből eggiedet,
Algion megh az Isten, hogy eöt megh mentetted.
- 140 35. **Zarlott** kalitkambol most boczatottal ki,
Szarnyaim szelibol sugart neueltel ki,
Tollat sem szetted ki,
Ki teged ne algion ezert, ninczen senki.
36. **Valaha** megh Isten talam ad oli üdött,
Seötet homaliomra hogy küld fenies felhöt,
Erunk sok böij elöt [!]
S elis tauoztatunk alom hozo szellött.
- 145 37. **Zugolodasnekül** egymás szerelmeben
Elhetünk vilagon sok irigink ellen,
Kik ez ideiglen
Fenen dühüsködnek mi szerelmünk ellen.
- 150 38. **Jstennis** engedgie nekünk azt az üdöt
Eggesegel ernunk, aggion olj esztendeöt,
Kiben vilag elöt
Egymas eorömiben erjünk mi sok üdöt.
- 155 39. **Kedues** szerelmetol az ki ez enekben
Buczuzuan kesereg szamos verseiben,
Nincz neue ezekben,
Szerelemrül vehet peldat ebben minden.

129 üdom <u>eggiütt 145 szerelmben

RITHMI SCRIBENTIS PLENI QUAERELIS

1. Szerencze kerekén forog állapotom,
Egy felől mert nékem keözel gialazatom,
Biztat de mas felől erös kö oszlopom,
Isten es remenyseg, kihez tamaszkodom.
- 5 2. Ez, tudom, hogy soha megh nem czal, szegienit,
Szent Pal leueliben mikint mond, bizonit.
Veszeliem homalia ha elis közellit,
Jstenemben bizom, tudom, hogy megh segit.
- 10 3. Ez volt az szenteknek erös uas maczkaia,
Keserü halalnak reuen kormaniossa,
Abraham, Isaknak remenseg istapja,
Melj által jutottak az niugodalomra.
- 15 4. Akar mint forgogiek s jarjon veszeliemre,
Fenen dühöskögiek en kiczin hiremre
Keserü busulast ki ontot sziuemre,
De uelem Cristusom, nem ereszte töbre.
- 20 5. Vduarnal lakasom eddig uolt megh czendes,
Vramnal hitelem erdememig kedues,
Most niomattatik el, nem lesz touab diszes,
Varjon jöuendötül azki ebben reszes.
6. Jstent hiszem s kerem, hogy el ne szenueggie,
Czelekedetiert seöt megis büntesse,
Erdem szerent fizet, neis fedezgesse,
Ha Isten ostorat boczattia erette.
- 25 7. Nincz semmi ketsegem, hogy ebbenis Isten,
Az melj uermet asot nekem eö kegiétlen,
Maga fejet eiti abban eö veletlen,
Ahoz noha volna szertelen keduetlen.
- 30 8. Ki uelem ezeket czelekette, tudom,
De most neuzetit megh nem magiarazom,
Jllendeö virtusit ha ele szamlalom,
Tudom, nem haragszik, ha igaz mondasom.
- 9.
- 35

28 szereltelen 33—36 [A másoló egy versszaknyi helyet üresen hagyott.]

10. Hogy ha megh fogadod, egy tanaczo adok,
Okosb uagy nalamnal, az ellen nem mondok,
40 Meg ne haragugial, ha igazat mondok,
Tericz megh orczamra uisza, ha hazudok
11. Emlekezzel rea, mi uoltal s mi leszes,
Noha az szerencze fautorad es fel uétt,
Kereke ha fordul, tudod, ismet le uet,
Forog allapottia, az ki mostan fell lett.
- 45 12. Ne sies olj igen fenyen masok ellen,
Ne kiuand latnia romlasat veszelyben,
Kiczin szerenczejét ne nészd setetségben,
Ne irigield, mert uagy nagio b fenieségben.
13. Regtül foguan hallom az szep szententiat,
50 Fide, cui uide, az bölczek mondasat,
Rajtam tapasztalom ennek ualtozasat,
Miltan biszonitom erős igaz uoltat.
14. Az kiuel mert giakran eggiütt eöttem, ittam,
Egy kinieret ottem s egy felé bort ittam,
55 Kit attiamfianak itiltem, tartottam,
Vgian attul mostan földig gialaztattam.
15. Jgazan monta uolt amaz bolcz imesztis:
Non putarem (ugy mond) non est sapientis,
De ha most ueletlen ez rajtam törtentis,
60 Maszor mast tanitok, adhatok peldatis.
16. Ez aramt magamot bolondnak mondhatom,
Az bolcznek mondasat magamra szabhatom,
Enek szoual fenien miltan kialthatom,
Halgatassal hozza bekeuel lakhatom.
- 65 17. Ekesnek mondhatom az virtusok kozül
Az taciturnitast, ki igazgat szentül,
Sziuemben fel meczem örökös bekéjül,
Tudom, igazgatom haszna s erő jelül.
18. Dabit Devs finem his quoque remellem,
70 Kit hogy megh engegien, alazoduan kerem,
Hala ado uoltomot ezekert igirem,
Dolgaim vegeit bekeuel ha erem.
19. Jstenis engegie nekem azt az üdöt,
Sötet homaliomra külgiön fénies felhot,
75 Kegielmet feiemre, mikint gienge szellöt
Varom, ha el erem az boldogh esztendöt.

46 [Előbb:] romlasat latnia 58 putaram 61 bo<ldog>nak [Főléírva: *londnak*] <alittam>
mondhatom 69 funem 72 <k>bekeuel

20. Sok busulasim közt minap gondolkoduan,
Szines baratimtul magamnak hagiatuan,
Laruas orczajokkal ram uisza forduluan,
80 Jram ez uersekert keseruen bankoduan.

113.

1. Istennel nincz keduesb, feöldön diszesb s ekesb az emberek elöt,
Mint ki iffivsagnak viragiat hiusagnak s eördögnek nem szenteli,
Nem romlandosagnak elt, de Cristusanak, vdvesseget megh niérte.
2. Ez most engemetis, bünöst, nyaualiastis teszen ketsegesse,
5 Isten birosaga, milto igassaga szertelen felelmesse,
Ellenben irgalma biztat kegies uolta, nem hagy lennem bunösse.
3. Sokszor hozzad téruén, bünömon töroduen megh siratom keseruen
Ellened esetim, töt czelekedetim, megh bantuan giakor helien,
Megh jobbulasomot, hala ado uoltomot igiruen nagy szüntelen.

114.

ALIA

1. Kinom s nyaualiamban, halalt hozo bumban egiedül hü oruosom,
Sulios probaimban, sok haboruimban uig vidamito solymom,
Taul szep viragom, keseruen siratom, erkezik mert romlasom.
2. Az üdötül fogua, miolta nem latta szemem szep szemeliedet,
5 Nem tudom, ha else vagy halni keszülse, hogy nem hallom hiredet,
Hid, bizonial banom, hogy megh nem tudhatom titkos lako helyedet.
3. Talam az rut halal, ki egy arant kaszal szegent, boldog, gazdagot,
Ream aduan giaszat, el vagta fonalat eltednek s megh hiruastot,
Szamlalt taboraban, idöd jobkoraban elned touab nem hagiott?
- 10 4. Az mit sokszor siruan, elötted zokoguan meg montam, hogy hiuednek
Hozzad husegeben s kötelesegeben ne ketelkegiel ennek,
Mostis azont tartom, s megis bizonitom faidalmaual sziuemnek.
5. Nem kesnék, sietnék, ha el repülhetnék szarniámon ráro modra,
15 Ot czak meg nyugodnam, füstit hol lathatnam hazadnak, s labaidra
Eörömmel boruluán, mint Argirus siruan szeretöje agiara.
6. Agi ualast ezekrül s tudosicz eltedrül, mikor s holott letedrül,
Elne feletkezzel, s mint en, emlekezel rollam, igaz hiuedröl,
Nem uehecz eszedben, nezd meg bar tükörben, szin mutatást keperül.

5 [Az *elsze* l-je s-ből javítva.] 8 ragta 9 jobkoraban <Elned> elned 18 [A *mint in*-je eredetileg ü volt, az *n* ennek második szárából alakítva.]

- 90 7. **K**iuanuan szemelied, latni szep szerelmed, jgy kesereg mind addig,
Miglen nem lathattia, tested nem apollia, ha halad sok ideigh,
Megh kell halni kinban, de te kiuant jokban ely, akarom sokaigh.

115.

SIRUAN BUCZUZIK

1. **H**oszu siralomra vezető köteled,
Veletlen erkezek foglalo lueled,
Melliel engem kenzo sebemet neueled,
Noha nem rosz uegre mieued, azt ueled.
- 5 2. **O**kkal nem anniera giösz megh, mint szep szodal,
Valhatatlan kepen hozzad czatlo jokkal,
Kikkel megh emesztes, mint merges kigiokal,
Halodban kerithecz egy s ketszeri czokkal.
- 10 3. **S**ebes heia mikint fel kapot praedaiat
Körme köze fogia s ugy szaggattia kostiat,
Igy szerelmed engem, most niert martalekijat
Megh öl s eleuenit lanczoltatot rabiat.
- 15 4. **Z**allagul kezemet kezedben szoritad,
Homallial szememet feketen boritad,
Egy szeretetteddel ugj megh zabolazad,
Fen jaro elmemet szarniarul le kapad.
- 20 5. **V**gy legien am bator neked, mikint teczik,
Mert keduemis tülled nem idegenkedik,
Masokra mar nem uagy, nemis serenkedik,
Veled elegedet, benned batron nyugszik.
6. **M**arinkam, szep rosam, kedues Majorannam,
Veled ha elhetnek, magam halni hadnam,
Kertemben plantalt s nött lilium szalaczkám
Illattal eltetö zöldellö cziprus fam.
- 25 7. **A**z te vig keduedet kit hozzam mutattal,
Hüseges jo uoltod eletemig fen all,
Nem el feleithetö s naponkent nem hogy szall,
De meg sziuembennis fel meczettem, s ugy all.
- 30 8. **R**ollad feledeken mint lacz, hidd nem leszök,
Emlekezetedre egy notat fel ueszök,
Kobzomon pengetuen aldozatot teszök,
Venusnak ajakim enekelni keszök.

9 [A *praedaiat* t-je n-ből javítva.] 12 [A *lanczoltatot* szókezdő l-je z-ből javítva.]

9. Isten legien hozzad s algion hüsegedert,
Csak eddigis uelem közlött jouaidert,
35 Kit rementelenül miueltel keduemert,
Kit en szegeny fejem nemis erdemlet s kért.
10. Aldast de eltedben böuen rad terjedni
Nem kiuanok, de söt azokal tisztelni,
Hozad hü uoltomert ha el akars hadni,
40 Auagj meg utaluan kinra masnak adni.
11. Nillyek meg elotted sziuemnek tarhaza,
Belölle szep uerit read harmatozza,
Elegieiel uelle, nincz töb kenczes haza,
Ha teczik keduednek, aztis fel aldozza.
- 45 12. Agj ualast edesem, ez keserues szünek,
Mert szep szemeliedert megh hiruadot fünek,
Hid, enis jouallom, de iol megh lasd, kinek,
Neis feletkezzel ezen kegiesednek.
- 50 13. Ket kezemmel nekod irt ez leuelemben
Neued terjestettem, oluasd uers fejekben,
Te se feleicz engem, ne hig szerenczeben,
Ely sokaigh uegre, kiuanom ez testben

116.

MAS

Notaia: Ambator ugy legien

1. Okat banatimnak ha kereded, Mynerua,
Megh felelek, sziuem mert mereggel rakua.
2. Sok keserusegét sziuemre ez ont, füz,
Hogy szerelmes rosam megh heruadot s nem szüz.
- 5 3. Réa hat szauamot ez arant forditom,
Melj buia almabol serkentem, noditom.
4. Monduán: „Szep szerelmem, miért hogy rabodot
Ennyere kinezod s üzöd haragodot?”
- 10 5. De rad nem uethetek, mert magam uetettem,
Szant szándekkel sok jait eltemre emeltem.
6. Szuniadozassal mert üdömöt toltöttem,
Ki miat rosamtul, jaj, melj mesze estem.

36 [A kézirat szakadt. A sor kiegészítése a 109. sz. ének 124. sora alapján történt. A sor tisztán kivehető utolsó szava:] erdemlem

7. De megh leuen immar, rolla mit tehetek,
Piros orcajarul czokot sem uehetek.
- 15 8. Oh gonosz szerencze, nem fizecz erdemre,
Meg tanittad uolna ez kegiest mert erre.
9. Latom, megh fogatot kegiesem uilagtul ,
Nemis fenieskedik uiragzo uilamtul.
- 20 10. Mely miatt teortent légien, *en nem* mondhatom,
Sem milto okait megh nem szamlalhatom.
11. Mindenestül mert uagy czak türö.
Nem hamar hiruado, mint szöldellö . .
12. Venus szep kertiben plantalt rozmarinka,
Nem Katalin, Borka, de Hoszu Marinka.
- 25 13. Hoszu s nagy josaggal, de termettel képes,
Gyengen zengö szokkal s kiuant jokkal terhes.
14. Maga uiselessel s tekintettel kegies,
Nem fel fualkodott uagy nyegedes, testes.
- 30 15. De tauul mi hasznom, ha czak így kinlodom,
Geriedezesemben törödom s failodom.
16. Az irig szerencze tölled fostot, latom,
Keserüsegemre masnak adott, banom.
17. Veg menedeket hat most adok, szerelmem,
Szabad életedre, gyogitom, szerelmem.
- 35 18. Az nagy Isten azért kiuantad sok jokkal
Tarczon megh uegtere [?] elet hozo jokkal.
19. ig böuen szerenczekkel,
. kkel mint en illienekkel.
- 20.
- 40 21.

19 ennekem 21 Mindenestül <czak> [A sor utolsó szavai hiányoznak.] 22 [A sor két utolsó szótagja hiányzik.] 32 adott <latom> 34 [A *gyogitom* m-je ráírva egy más betűre.] 37, 38 [A sorok eleje a kézirat átnedvesedése miatt olvashatatlan.] 39—42 [Az átnedvesedés miatt olvashatatlan sorok.]

PASQUILLUS

1. Wincz, Borberek, Jara kinek lako haza,
Veletlenül rajta törtent s im mint jara,
Nöton nő s öregbül niaualiaia, kara,
Kussebbül de vizont szep hirenek arra.
- 5 2. Pavallik az kappan, megh sem szol az biro,
Elhiszem, Marian, hogy uagy rosz uers iro,
Melj miat lött azis mar keseruen siro,
S megh hiruad ezennel, mint mezöben koro.
- 10 3. El hittem, megh szükült abrak tariszniadban,
Azert igy mind ketten haboztok banatban,
Sarkanytiud el kopot, s csak az tarejaban
Maratt kiczin tompan, nem bizhatom abban.
- 15 4. Azert nem jo keduü s uig nyergelt paripad,
Port rug az szemeben futua. .alad
Vary csak megh üdötül, de meg masnakis ad,
Kinek az sok uiztül nem nött orraban nad.
- 20 5. Sequens Maria aszony, mint jaral, azt kerdem,
Az mit illendönek velem, nem födözem,
Elödben terjestem s eppen ki födözem,
Sziuemben mert uagion ellened nehezem.
6. Ma holnap, ma holnap eöröme sziuednek
Megh ujul, de uisza eöröme szivednek
Eöregbedik kinnal el alutt lelkednek,
Hü oruoszt hol talasz, nem tudom mergednek.
- 25 7. Noha eleg keppen titkos niaualidrol[!]
Nem tehettem volna terhes gondaidrul,
De nyuthattam uolna olayt ajakimrul,
Vigoztalaskepen mezet uiolamrul.
- 30 8. De talam azt véled, hogy mar az szentseget
Eppen nyelhetted el az giöniörüseget,
Az edes mez altal sok keserüseget,
Nem hittel lappangni romlqt uezsetseget.
- 35 9. Praedaiul uetettel engem szerenczere,
Forgo kerekenek jatekul szeliere,
Siuel igiekeztel, latom uezseliere,
Szin alatt de Isten nem segellet erre.

12 [A *Maratt* *tt*-i más betüből javítva.] 14 [Egy szó olvashatatlan, *Erdélyi* szerint: fut-e teste.] 22 szibednek 27 [A *nyuthattam u-ja y*-ből javítva.]

10. Erre nezue enis mostan niauualiadon
 Nem sokat busulok, seöt tombolok azon,
 Ez utan szep rosat czipken s boitorianon
 40 Nem keresek s kapok bolondul arniekon.
11. Jo bizony az noszes uagy az feryhez menes,
 De nehez mindennap s bai az ketszer fözes,
 Az seliem szokniahoz nem illik böitöles,
 Koplalas, sugorgas, szappanozas, szütes.
- 45 12. Most uolna ideie az majorkodasnak,
 Ha nem restellened, az takarodasnak,
 De az ki keueset uet, aratasanak
 Hamar ueget eri minden munkajanak.
13. Jo, uan ket sellered, azis tetü eötte,
 50 De azis nem tied, mert nem apad uötte,
 Noha most az Orbant, latom, felen tötte,
 S keuelien homlokat ranczoson be szette,
14. Veled iatekomra uolna materiam,
 De az beken türö köntöst uezsem ream,
 55 Mar kussebsegemre nem terjesztem cretam,
 Eggiet kerdek tüelled, felelj uisza ream.
15. Miben hisz, remellesz ilj fualkodással,
 Rad szant jokert gonoszt mers ilj batorsaggal?
 Okat nem ismered, magad batorsaggal,
 60 Egy szoual le irom merön igassaggal.
16. Orczad az *minemü*, azzal ualamint uagy,
 De ahoz az farod dajka forman nöt s nagy,
 Azzal niomot saitban ennekem bar ne agy,
 Holtodig Basaddal, nem banom, uezs s maragy.
- 65 17. Fekete bakaczin szint abrazatodon
 Vissels halouan giaszal elegiesen azon,
 Magamot czudalom, miért kaptam azon,
 Czalard szinnel fosztet pattogo szamaron.
18. Jo lelekkal szepnek bizony nem mondhatlak,
 70 S nynphak seregeben bizony nem adhatlak,
 Jsten ostoranak de tapasztaltalak
 Raitam s mason, kiert jokkal nem aldhatlak.
19. Janczo s Tini meg holt, kiken szemed kapott,
 Azok közül mar fen latod czak Donatot,
 75 Ki grammaticabol heliesen oluasott,
 Hogy pusztá piaczra megh sem hazosodott.

61 meniemü [!] 68 szamarom 74 közül <la> mar

20. Nem sok respectusa uolt ajandekidra,
 Noha meg uiselte, attad lodingodra,
 Azt jól czelekette, hogy ajandekodra
 80 Szinnel hailott s laptát niutot jatekodra.
21. Mikola Kamutit im mar el jedzette,
 Horuatis jutalmat erdem felet nyerte,
 Az czalard remenseg nem keduez felette,
 Nekedis, ugy latom, szerenczed fedezte [?].
- 85 22. Vinczrül kinem telik, hogy Sigmondhoz bizom,
 S ennek jouaiual erdemesen hozzon,
 Az ros z persecutor [?] akarmint hordozzon,
 S mind holtig am bator feieden szakaszon.
23. Reöuidseg okaert most töbet nem szollok,
 90 Felek hogy mert attol gialazatot uallok,
 Fel öött szandekomtul inkab hatreb allok,
 Jgy tudom semmiben hatreb nem maradok.
24. Tökölletlen sziuet szin alatt hordoztal,
 Kiüüllem mert mastis kebledben tartottal,
 95 Czalard mesterseggel czak szoual hordoztal,
 Sok kepen egy naprul masra halasztottal.
25. Maga iol tudhatod, utannad nem jartam,
 Szeöt el reitet kenczem sziuemben be zartam,
 Tolled bizony soha jouaid nem vartam,
 100 Szü ohajtasodot megh nem taposztaltam.
26. Touab nem akarom immar terjeszteni
 Rollad uerseimet s elmem emeszteni,
 Ezentül tegedis gondal emeszteni,
 Sziuembül de immar ki uagni s veszteni.
- 105 27. Ez paraszt versemrül, nem banom, itily megh,
 Miltan czelekeszel, mert hamar lett, felseg,
 Siettem, mert közöl uolt az deli meleg,
 S tüllem tauozot uolt borral teli sellegh.
- 110 28. Ezzel menedeket most szabadsagodra
 Adok, s verseimet be zarlom lattodra.
 Istentül s en tüllem meny batron utadra,
 Ha sokaig elsis, nem leszen karodra.

79 ajandakigra 85 bizom 87 [A *persecutor* szó olvasata bizonytalan.] 92 tudom <hogy>
 101 immar <ha>

VÁRADI SZIKRA ISTVÁN

A' Tiszteletes Férfiunak

PANKOTAI FERENCZ URAMNAK

a' Szalontai Ekklesiának lelki Pásztorának, ez könyvetskének fordítójának,
és minden keresztyén olvasónak minden jokat kívánván irtam e' követke-
zendő szokat.

1. E' Világi öröm,
Keserü mint üröm,
Es ö tsak addiglan tart,
Miglen a' gazdagság,
5 Békesség, s' boldogság,
Embernek árnyékot tart:
De mihelyen ezek,
Ö szárnyokra kelnek,
Ollyan mint az omló part.

- 10 2. A' lelki örömrö,
Hitnek gyümölsére,
Tehát szert tenni kész légy,
Mély szomorúságban,
Sok hányodásidban,
15 Szivedben hogy te vig légy,
Késértetek között,
Kétség habja fölött,
Hogy vigságos eröt végy.

- 20 3. Kérlek e' könyvetskét,
Lelked éppítőjét,
E' végre te olvassad,
Ennek fordítóját,
Christus hü sáfárát,
Nyelveddel meg ne rázzad,
25 Söt ö jo szándékát,
Hasznos fáratságát,
Aldással koronázzad.

TÉCSI JOÓ ISTVÁN

E' szent vidámságra szomorú sziveket emelgető Könyvetskének Magyar nyelvre fordítójának,

TISZTELETES PANKOTAI FERENCZ URAMNAK;

a' Szalontai szent Gyülekezetnek hűséges Lelki Pásztorának, nékem az Ur Jesusban Lelki Atyámfiaának; és a' Keresztyén Olvasoknak, kegyes vidám szivből irtam Váradon 1. Mart. A. 1650.

1. Elsöben e' könyvet a' ki szedegette,
S' szomoru sziveknek hasznokra szerzette;
Sok jót, s' áldást hallott világban érette,
Fényes egekben-is már jutalmát vette:

5 2. Magyar nyelven folyni te-is ki e' könyvet
Botsátod, ültetél drága szölö tövet,
Hazádban; érette áldás, s' jo hir követ,
Istentölis áldást vész mint igaz Követ.

TÉCSI JOÓ ISTVÁN

A' KERESZTYÉN OLVASÓNAK

1. Vagyoné szivedben forro szomoruság?
Vedd-meg e' kis könyvet, ebben van orvosság;
Olvassad meg, ehez nem kell nagy fáradság,
Szomoru szivedre itt fakad vigasság.

5 2. I. E' könyvben meg-láthadd mely utálatosság
Légyen a' felettébb valo szomoruság;
II. Veszedelmes izü gyümöltsöt termö ág;
III. A' Christus érdeme ez ellen orvosság.

10 3. IV. E' könv meg-mutattya Isten adott javát,
V. Es néked adando drága áldomássat;
VI. A' szomoruságból ki-hozott vigságát;
VII. S' Eltednek bujdosó, és szarándokságát.

15 4. Ha ez hét dolgokra vigyászz e' kis könyvben,
Eörom fakad hidgyed szomoru szivedben,
Vigan szolgálhatod Istent ez életben,
Holtod után mehetsz fényes szép egekben.

IN LUGUBRES EXEQVIAS GENEROSI DOMINI
FRANCISCI JARMI

1. Emlkezel ember az utolso napra,
Mert mostan elöted egy szomorü pelda,
Feledvén, mi legyen sorsunk, megh mutatya,
Minyajunknak megh kel halnunk, azt kialtya.
- 5 2. Adam vetke miat fizetyük ezt az bert,
Amaz egy eretlen alma harapasert,
Sok ember ez mia az föld gyomraba tert,
Az tiltot gyümölcznek az megh kostolasert.
- 10 3. Egy nehany esztendöt az Ur Isten hagyott,
Hogy viselyunk abban utunkra jol gondot,
Szerezünk es gyüjtsünk kolczeget.
- 15 4. Mikor el indulunk az halal utyara,
Töbe onnet ide megh nem terünk vissza,
Ez vilagra nemis emlekezünk soha,
- 20 5. Bucsut kell hat vennünk jo akarointkol,
Kedves emberinktol, atyank fiaitol,
Urunktul, szolganktul, kedves fiainktol,
Halal utan senki mert senkinek nem szoll.
6. Könyves szemmel nezek amaz koporsora,
Benne el bagyadot Jarmi Ferencz urra,
Ki most el hagy minket retenetes bunkra,
Mivel csak hirtelen az Ur szolította.
- 25 7. Faldalmanak merge szüvet altal jarta,
Utolso beszedet kinnya megh gatolta,
Nyelvet, szülos terhet [?] halal altal jarta,
Ennekem mondanom illyenkeppen hadta.
- 30 8. Szerelmes hazanknak kegyes fejedelme,
Magyari nemzetnek oltalmazó feje,
Nagysagodnak szol egy alazatos hive,
Halgasson jo szivel vevsö beszedere.
- 35 9. Nagysagod jo letet könnel erde.
Hogy kegyelmeseget gyakorta el.
Jo akaratyaval kedvem szerint
Szarnya alat nyugot csendes

3 Feletvén 11, 12, 16 [Szakadás miatt olvashatatlan.] 13 induluk 19 szolgantul
33—36 [A levél sarka leszakadva.]

10. Az mit én kevántam, az boebben megh lött,
 Noha csekely voltom annyit nem erdemlet,
 Nagy kegyelmesege *gyakorta* kornyl vöt,
 40 Az altal ez földön tisztetegem meg nyött.
11. Jot adgyon ezekert Isten nagysagodnak,
 Aldgya meg orajit minden napjainak,
 Terjesze hatarat nemes orszagodnak,
 Hasznat *öregbitse* nagy birodalmodnak.
- 45 12. Udvezult urunknak özvegy hazos tarsa,
 Kegyesegel fenlö Lorantfi Susana,
 Fogyatkozásomat kerem meg bocsassa,
 Kiert nagysagodat Isten joval lassa.
13. Jo fejedelmünknek kedves hites tarsa,
 50 Ki Eszter aszonymnak igazan vagy masa,
 Szallyon Istenünknek read oly aldasa,
 Hogy legy Susananak menyorszagban massa.
14. Fejedelmi zöld agh, teis Rakoczi Sigmond,
 Egy szolgáló hived, halgas rea, mit mond,
 55 Ha vetet, bocsasd meg, magadat meg ne vond,
 Hogy neked szolgáljon, sziveben volt nagy gond.
15. Eltesen az Isten hazanknak hasznara,
 Edes nemzetünknek meg maradasara,
 Minden elenseged jusson gyalazatra,
 60 Esztendöd es napod legyen joval rakva.
16. Tekentetes urak, Erdelynek oszlopi,
 Kegyelmes urunknak eszess tanacsossi,
 Töletek bucsujat Jarmi Ferencz veszi,
 Büne botsanatyat szive szerint kerü.
- 65 17. Tiszta szent életü tisztos hü aszonyok,
 Kik temetesemen sirankozva vadtok,
 Tudom, hogy vetetem, arol mit mondhatok,
 Vegsö szom hozzatok, hogy megh botsasatok.
18. Vitezekel fenlö hires neves Varad,
 70 Kinek ditsireti naprol napra arad,
 Jo emlekezete soha megh nem fonad,
 Oltalmazon Isten ellensegtol, Varad.
19. Keves ideigh volt te benned eletem,
 .megh jól megh sem üsmerhetem,
 75 im hol lön belöled ki estem,
 lajdonicsad hogyha mit vetetem.

39 *gyarkorta* 44 *öregbitse* 49 Jo <kedves> fejedelmünknek 50 igazan <nagy> 57 hazankra
 59 *elenseged* 71 [A *nem szó megh*-ből javítva.] 73 *eltem* 74—76 [Kiszakadva.]

20. Kapitansagomban levő varmegyeim,
Var megyekben valo vitez kapitanim,
Eretem vigyazo kedves hü baratim,
80 Bocsanatot varok, ha vadnak vetsegim.
21. Minnyajan itt levő vitezlő nemesegh,
Aldgyon megh titeket az menyei felsegh,
Tudom, ellenetek tollemis volt vetsegh,
Kerlek azert ream ne legyen nehezsegh.
- 85 22. Istennek hazaban szolgalo tanitok,
Isten orszagara kik vattok ut irtok,
Legyetek vetkemről tü bocsanat adok,
Igy niynak meg nektek az menyei ajtok.
23. Oh Christus Jesusnak annya szentegyhaza,
90 Szent eletüekből allo ecclesia,
Kitsin hajotoknak hü oltalmazoja,
Rút szel veszek ellen legyen part fogója.
24. Ez nemes varosnak birai, polgari,
Jo hirel tündöklő vitez tanatsosi,
95 Szallyanak tu ratok Istennek aldasi,
Sok napotok legyen bekeseget teli.
25. Jarmi Miklos, kedves edes atyamfia,
Tudom, ellened volt beszedemben hiba,
Kerlek edes öcsem, legy meg botsatoja,
100 Kiert legyen Isten elted megh aldoja.
26. En jambor sogorom, te is Jaraj Mihaly,
Ilyen szuksegemben melolem elne aly,
Jo szokasod szerint testem mellet szolgaly,
Kiert meny orszagban böseges jot talaly.
- 105 27. Isten utan ratok bizom maradvamat,
Atya s anya nelkul valo arvaimat,
Szegenyekre kerlek, viselyetek gondot,
Ezert is ad nektek Isten bodogsagot.
- 110 28. Szep atyamfiai, minden rokonsagom,
Jarai Mihalyne, jo akaro hugom,
Mar nem lesz veletek töbe multisagom,
Most mindanitakat az Istennek hagyom.
29. Oh edes maradvam, növendő fiaim,
Arvasagra marat apro csomötejim,
115 Kincsem, gazdagsagom, nagy fenlő joszagim,
Vensegemben valo nagy gyönyörüsegim.

30. Mivel most tüledek leszen tavorasom,
Gondviselestekre az nagy Istent hivom,
Az arvakra neki gondgya vagyom, tudom,
120 Csak ütet felyetek, tüneknek azt hagyom.
31. Nevelyen tütöket az felseges Isten,
Ő tiszteletire sokaigh eltessen,
Jo szandekotokban, kerem, hogy szegelyen,
Hogy eltetek vege az meny orszag legyen.
- 125 32. Tuis en meletem forgodo szolgaim,
Ertem szanakodo jo jambor jobagim,
Kik voltatok nekem jo szo fogadoim,
Tuis legyetek most megh bocsatojim.
33. Minnyajan ide gyült Isten *felő* nepek,
130 Ferfiak, azok ez [!] minden mas emberek,
Kik temetesemre most ide gyültetek,
Isten meg fizese ez jo tetel^l nektek.
34. Szollas miat szinte megh faradva vagyok,
Ez vagyom tsak hatra, hogy selyet fogjatok,
135 Testemet ez földben mindgyart szalitsatok,
Minnyajan el hadlak, Isten mar hozzatok.

122.

SZATHMÁRI ÖTVÖS ISTVÁN

EZ JELES KÖNYVNEK MIVOLTAT, ES FORDITÓJÁNAK KEGYES INDULÁTTYÁT JOL MEG FONTOLVAN IRAM EZEKET

1. Mik vagyunk? bujdosok, mig élünk világban,
Szüntelen ohajtunk mennyei hazankban,
Vrtól távoly vagyunk, járunk tsak homáljban
Miglen itt nyomorgunk testi sátorunkban.
- 5 2. De azért azonban mig ez uton járunk
Lelki költségnelkül mi szarándokságunk
Nem lehet, mert káros ha meg fogyatkozunk,
S' Annál sulljasb lenne ez nyomoruságunk.
- 10 3. Ha ki akarsz azért ez uton jol jarni,
Lelked örömével pallyádat meg futni,
Ez UTI KÖLTSEGRE szert kell elébb tenni,
El hittem utad igy nem kezd nehéz lenni.

123 szandektokban 129 fenlő 132 tetel 134 selye

4. Ez lelki költséget az Vrnak tárháza
 15 Bövön szolgáltattya tsak rakjad sakodba,
 Ez kis könyvétsékis ennek Patikája,
 Ki azon büségnek tiszta folyamattya.
5. Mint hogy penig az Ur ez lelki költséget
 Nem tsak egy nemzetnek rendelte, e véghett
 Tisztednek ez aránt töttél eléghséget,
 20 Találszis az joknál meltán kedvességét
6. Oh KEGYES FORDITO, hogy hazánk javára,
 Tanitod ez könyvet Magyarul szollásra,
 Az Vr tselekedgye hogy legyen hasznára
 Bujdoso lelkednek táplaltatására.

123.

A P Á C Z A I C S E R E J Á N O S

A' Mennyei Lámpást Magyaroknak ajándékozo kegyes és tudos Bökényi Philep
 János képében, az Isten országára tudakozo

MAGYAR HIVEKNEK MEG SZOLLÉTATÁSOK

- Lámpást s-fáklyákat törvény ki adásakor Isten
 Trombita dörgésben Sinain láttokra Sidoknak,
 Gyujta, kinél járván hallott törvénynek utárol
 El ne botolnának Menyországnak kapujáig.
 5 Lámpásnál Gedeon Midiánt el veszté, nagy álom
 Szürkületbe kiket mélyen környül foga, mellyet
 Arpa kenyér éjjel Seregekre le szálva jelente.
 Lámpással, szüzek völegénnyel örömbé menének
 Etszaka nagy vigan, hogy hallik à hivo kiáltás:
 10 Mely nélkül az öti künn nagy szomorán rekedének.
 Nagy Británnianak így azért tés Mennyei Lámpást
 A' ki minap gyujtál, mutatád meg az emberi nemnek
 E' siralom völgyén mi legyen kalauzza, világja
 A' maradandonak, s-dühös ördögnek fene nyilát
 15 Mint törjük s-rontsuk, s-mi Vrunknak mint végezetre
 Tétessék méltán ditső koronája fejünkbe.
 Im e' drága arany lámpás most à' Magyarokkal
 Közletik, Aldot légy kegyes Isten! Kérlek oh ember!
 Iárj nála s-meg ládd, ez életnekis iszonyu terhét
 20 Meg könnyitti, mutat végén mennyei világot.

APÁCZAI CSERE JÁNOS

[A „MAGYAR ENCYCLOPAEDIA” VERSBETÉTJE]

Lát az elő, mozdít szemet a' más, harmada kostol
'S a' negyed, hall az ötöd, vándor hatodik, heted a' nyelv.

SERPILIUS SÁMUEL

SZIVBÉLI OHAITÁS

Ó Fölséges Ur Isten, ez Uy házassokat
Áldgyad kegyelmedből, s-látasd minden jókat!
Gerjezd benne hitet és Isteni félelmet,
Egy más hoz kép mutatás nélkül szerelmet!
5 Üzd tőlök az ördögöt csalárdságival,
Ellenközést támaszto hamisságival!
Tarcсад őket gyönyörűséges békeségben,
S éltesd sokaig kedves jó egészségben!
Vigyed őket élet után az boldogságban,
10 És koronázd dicsőséggel menyórszágban.

ZASZKALICZKY ANDRÁS

Az Zygia [1] öszoe köti az óltárnál
Hutves-s-jó férfiat egj szép szüz viraggal.
Hogj minden bánatot egj mástól el özzen
Az *mint* az Nymphákis *azt* mondgják ugj legjen
5 Az Ceres-s-az Bacchus oe ajándékokkal
Jönek hogj vendégek az uy házassokkal
Legjenek nagj végak, és tanczhoz lábokat
Készécsék-s örömetst ök egj mast szóléchék:
Enis ide jövén kivánek tenéktek
10 Hogj légen Istenhöz erős ti hütetek.
Melly által ez földön sokáigh élytetek
Megh halván mennyeknek országát nyerjetekek.

2 mindem

1 óltáznál 4 Az nunt az Nymphátis aze mondgják ugj legjem 5 Jacchus 9 tenékek
10 erőz 12 mennyeknek országát nyerjetekek

ZASZKALICZKY ANDRÁS

A Mit csendes és békességes időben
 Edes hazánknak nem nyerhettél,
 Azt keserő és könyves *tekergésedben*
 Vigh-s-örömes szüvel elvettél;
 5 Tudományodnak Mesteri coronáját
 Mellyet, kész szüvemből kivánom
 Itt ékesécs, az után Isten orczáját
 Lássad-s-lölked menyben vigadgyon.

MALOMFALVAY GERGELY

[A „BELSŐ-KÉPPEN INDÍTÓ TUDOMANY” VERSES RÉSZLETEI]

a)

... meg lásd, hogy midőn leg-kevesb-et gondolkodol halálodról, és leg bátrabban biztat
 as [!] orvos Doctor; akkor ne verien az földhöz a' halál, le-Czöpülvén körmeidről; és
 Siralmas verseket ne irjanak koporsódra; illy moddal.

1. Ekés tekintetem

Es nemes nemzetem
 Szép virágim valának;
 De az halál férgé
 5 'S' Méz-szín alatt mérge
 Erven; im el-hullának.

2. Bölcheségem élet

Erömnek veleiét
 Az halál el-pazarlá
 10 Midön körmös kézzel
 'S' Mergében méz ízzel
 Lábamrol le-kaszála.

3. Se ifiúságam,

Se mosolygó szájam
 15 Nékem nem használnak:
 Gazdag tár-házaim,
 Es kéczes ládáim
 Meg-nem szabadítottának.

4. Valaki ezekben

20 Bízol; hidd, csak jégben
 Veted reménségedet;

2 nyezhetél 3 tekergé sedben

Mert csak koporsódig,
'S' Vtólsó órádig
Követhetnek tégedet.

- 25 5. Ottan az Istennek
'S' Itélő mesternek
Székéhez kell állanod;
'S' Valamit éltedben
Viseltél szivedben,
30 Eppen ki-kell-vallanod.
6. Ezt tehát olvasván
Vagy füllel halgatván
Halando Ember: Nád-szál.
Forogion elmédben,
35 'S' Lángallyon szivedben;
Reád örökké mi száll. [85—86]

b)

Ezeket olvasván gondolkodgyál az örökké-valóságról; és ha tetszik, ezen szauait
Szent Ferencznek, vedd versekbe; illy módon.

- Istentől áldottim
'S' Szerelmes fiaim
Kiket lélekben szültem.
Figyelmezzetek rám
5 Mert néktek szól a' szám
Kiknek ügyét föl vettem.
Tőlem, ki Atyátok
És Patriárkátok
Istentől rendeltettem;
10 Vegyétek jó szível
Es szelíd elmével,
A' mit szólni rendeltem.
Nehéz ígát vettünk
Vállunkra; mert féltünk
15 Világ álnokságától.
De örök jók várnak
Minket; 's' adathatnak
Nekünk; *mi szent* Atyánktól.
Visellyük ez-ígát
20 Mellynek nehézb Súlyyat
Viselte Kristus Isten,
Ohaytsuk az jókot
Mellyekkel biztatott
Minket az Atya Isten.

25 E' gyönyörüségért
 'S' Rövid szenvedésért
 Mellyel világ kínálhat
 Véghetetlen inség
 Es örök dichőség,
 30 Mí ránk örökké szálhat.
 Sokan hívatattak
 De nem választattak
 Az örök dichóségre:
 Mert bűnben heverték
 35 'S' Igy magok siettek
 Pokolbéli inségre.
 Iutalmok azoknak
 Az kik választatnak
 Bizony örök bódogság:
 40 De kik hívatattak,
 Es bűnben maradtak;
 El hidd: Bóldogtalanság.
 Örökké-valóság
 Oh melly nagy bódogság!
 45 Az Örökké-valóság.
 Örökké-valóság
 Jai! Bóldogtalanság;
 Az Örökké-valóság.
 Ez a' bünösöket
 50 'S' Istenteleneket
 Gehennában tzélozza:
 Amaz az híveket
 Es Isten-félokét
 Mennyekben jutalmazza. [113—15]

c)

A' következő verseket olvasván — annyi száz ezerni ezer esztendőköt gondoly-ki,
 az Örökké-valóságnak meg-merésére; a' menyi Czillagot, Czöp-vizet; fa-levelet; zöld
 füvet; hay-fürtöt; szem-pillantást; apró-pontot; fővenyeket, etc. találisz-fel, nemek
 szerént, az versek rendiben; ugy hogy magányoson mindenik Czöpre, etc. Czillagra, szem-
 pillantásra, etc. száz-ezerni ezer esztendő essék.

VERSEK

1. Örökké-valóság; örökké-valóság!
 Ki vagy nagy Bódogság, vagy Bóldogtalanság:
 Vallyon meg mérhete téged az okosság?
 S, Meg határozhat-è föld, pokol ,s, Menyország?

41 Ez 49 bünösöket [A rím miatt javítottuk.]

- 5 2. Mióta az egek tengelye végei,
Es el-készültenek ő erős Sarkai:
Azóta terjedvén elméknek sugári.
Bár okoskodgyanak Egek ,s, föld tudósi.
- 10 3. Olvassák mind sorba ,s, egy számba ezeket:
A' levegő egek valahany Czóppeket;
Es a' szélyes mezők zöldellő füveket
Adhatnak ,s, Tengerek apró fővenyeket.
- 15 4. Az egek Czillagit bátor számlállyák-meg:
Vagy mennyi pih vagyon ég-alatt, nézzek-meg:
Essők és harmatok Czöppi hány? mériek-meg.
Tenger ,s, folyó vizek habiait rójak-meg.
- 20 5. Tavasz ki-keletben melly sok virágokat;
Kék színü és kedves gyenge Violákat;
,S, Külömb külömb féle szép liliomokat;
Olvashat az ember, vagy ékes rosákat:
6. Viszont, az kedves nyár valahány bimbókot;
,S, Böven leveledző szép fiatalokot;
Es töb gyümölchökkel illatos almákat
Hozhat; olvasd egybe ezeknek számokot.
- 25 7. Ismég mind azokat a' szölömagokot,
Mellyeket ősz adhat; ,s, az meg-ért makkokot:
Es mind levelestől a' sok fa-ágakot
Számláld mind egy rendbe, és mond-meg számokot.
- 30 8. E' fölött a' Tél-is fagyaló mérgével,
Menyi sok Czöp vizet fog egybe jegével;
Hideg Zúzmarázzal, és hees essövel;
Valahány helyt lep-el Förgeteg szelével.
- 35 9. Nem elég; meny tovább; Tekéntz ez világnak
Négy szegeletire: és az föld hátának
Vtólsó határit járd-el ,s, hézagának
Számláld-meg ponttyait földig ég allyának.
- 40 10. Eg-alatt föld háta meny sok barmokat
Táplál ő-magában: ,s, Mély vizek halakat:
Es a' szélyes világ élő állatokat:
Olvasd öszve, s mond-meg bizonyos számokat.
11. Az levegő égben melly sok (Atomus) van,
Mellyeket szemmel nézsz kézzel nem foghatván;
Midön nap Sugári fénylenek ragyogván:
Annyi száz esztendöt olvass öszve számán.

- 45 12. Emberi fejeken menyí hay-szál ,s, üstök:
Barmokon ,s, juhokon mely sok gyapias fürtök
S, Hány-szál serték vannak; melyek igen sértök:
Mond-meg ha tuthatod, számot vetvén köztök.
13. Számláy ezek fölöt ezer esztendököt,
50 Es ezer Million esztendös idököt:
,S, Add hozzá azokhoz, öszve gyülésököt
Minden Tengereknek; ,s, ezeknek Czöppököt.
14. Töltz-bé az idököt szem-pillantásokkal:
A' szélyes világot szám-vetö ponttokkal:
55 A' tágas egeket apró irásokkal:
,S, Az földet az éjig mák morsalékokkal.
15. Semmit nem mondottál ezeket számlálván,
Sz örökké-való-ságot magyarázván:
Nyomában sem léptél illy sokat olvasván,
60 Az örök idöknek határit nyulászván.
16. Örökké-valóság, örökké-valóság!
Az igaz híveknek, óh mely nagy böldogság!
Örökké-valóság: örökké-valóság!
Iai az bünösöknek, mely böldogtalanság. [130—32]

129.

M A L O M F A L V A Y G E R G E L Y

[A „HALOTTAS PREDIKATZJO” VERBETÉTJE]

[A halál válogatás nélkül mindenkit elragad,] a' mint a Vers szerző helessen mondgya:

Aequo pulsat pede pauperum
Tabernas, Regumque Turres.

Az szegények házát,
S' koldusok szállását,
Serény lábbal meg-iária,
5 Király kéczes tornyát,
S-bástyás Palótáiát
Hatalmával föl dúllyá

130.

[ÉNEK LUPU VAJDÁRÓL]

1. Készülettel az Ojtozon,
Bé ment Kövés Viz zugáson,
Igen nagy bátorságoson,
Viselvén magát okoson.

130. sz. [A kipontozott vagy kurzivált szövegrészek az eredeti nyomtatvány csonkasága miatt hiányoznak.]

- 5 2. *Lupultol*-is volt vigyázás,
Mint farkastol bárány rivás,
Használt néki az strásálás,
Szégyen de hasznos az futás.
- 10 3. . . . Kamarását megh fogták,
Az Erdélyi jo *katonák*,
Nem sirattyák a *aknák*,
Mit hamissan vett, el vonták.
- 15 4. . . . Példa az Embereknek,
Minden tisztbe heljhezteknek,
Ebül gyüetetett szerdéknek,
Ebül kel veszni mindennek.
- 20 5. *Lupul* jo szolgálit *postán*
Küldette, lássák hol Stephán,
Vigyek néki paranczolván,
Halálára szándékozván.
6. *Mikint* jártanak az szolgálk,
Stephán után ménő posták,
álták az Magyar strásák,
. fejit el czapták.
- 25 7. partya,
éten tartya,
. . záttya,
. pattya.
- 30 8. Kik viszva szaladhattanak,
Iszonján el nyargaltanak,
Hogy bizonyos hirt mondgianak
Hütitöl szakadt Lupulnak.
- 35 9. Esziben vévén az dolgot,
Hogy megh vették az hálomot,
Megh adyák az vers tronfot,
Mely tölle volt el osztatott.
- 40 10. Hadait jól megh számlállya,
Az Boérok *attya*,
Kiknek feje . . aszt mondgya,
Megh kell tisztiért vinia.
11. *Sok* rész hada el a *a*,
Kiknek jóvát huszta vonta,
Azt nagy bátron kiáltotta,
Nem jó ki m *tte* Kardgja.

44 [Koncz így következtette ki a hiányzó szavakat:] most (mert) érte

- 45 12. Gondolkodott eő magában,
 Hogy más Vajda Molduvában,
 Könyve hullott szakálában,
 Mely sokszor volt az czávában.
13. El készítette hadait,
 50 Megh terheltette Lovait,
 Megh kenette szekereit,
 Fel rakatta sok szép
14. El indult nagy kedvetlenül,
 Utat fogott véletlenül,
 55 Czapták Lo. . ú
 Viszva ne
15. volt az Poszto ruha
 Talpigh alá ért az hossza
 Scárlát es Gránát az jova
 60 Ezüst és arany az gombja.
16. szép selyem matériák,
 Olá modra szabot szoknyák
 Hozattak, s-drágán árulják
 De igen olczon kívánnják.
- 65 17. . . gonosz futoval ki fut
 Egy arányu lészen az ut,
 Igen sok Boér megh pusztult,
 Az ki Lupul mellé fordult.
18. k egynéhány Lovokot,
 70 Szolgálatra hasznosokot,
 . . .ni s-szaladni valokot,
 Hordozzák az Magyarokot.
19.nak fáratsága,
 Nem lött akkoron héjába,
 75koron Kénczes ládába,
 Könyökig nyultak tallérba.
20.béli gazdaghságát,
 Sákmányra hányatták javát
 Számtalan sok szép marháját,
 80 Más feji, s-vészi az hasznát.
21. l hiszi magát,
 . cza elötte ez példát,
 szerenczének mivoltát,
 ki nem tudgya utóllját.

- 85 22. Bolondság fel fuvalkodni,
Embernek magát el hinni
Ezért fogh meg szégyenülni,
Másnak is példát tud adni.
23. Le fordult gonosz szerencze,
90 Álhatatlan rossz kereke,
Fellyel volt s-le néz . . . eje,
Csak alá vigyáz az földre.
24. Hadai közöt az legh job,
Ki Neszter vizin legh uszob,
95 Elsőre nem néz az utolsb,
Tudatlant tanit az tudosb.
25. Nemellyik fejsze modgyára,
Uzott az Neszter nagyára,
Nem érhetett az partyára,
100 Nagy félelem vitte arra.
26. Nem nézték az viz hol küsseb,
Vagy által menni lengéseb,
Néki fogtak hol sebeseb,
Nem gondolták hogy erőseb.
- 105 27. Lupul Vajdais eö maga,
Hajón hogy által szalada,
Jobbik Lovára fordula,
Kin Neszter parton nyargala.
28. Megh maratt Társzekerivel,
110 Vagyon nagy busult lélekkal,
Népe el terjedet széllyel
Kit tartott sok fizetéssel.
29. Az mely két ho pénzt fizetet,
Az Kozákoknak terjesztet,
115 Akkor eszet mágától vett,
Jo hogy rejtékben le nem tett.
30. Még nagyobb szándéka is volt,
Az melyben immáron megh holt,
Erdélyre-is tanácskozott,
120
31. Egyik része Lupul pártya,
Azon vágyon ákarattya,
Hogy Stéphán népit le vágja,
De vakot vetett koczkája.

- 125 32. Stéphan hada diadalmas,
Keze fegyveres s-ártalmas,
Vértől kardgya nem tilalmas,
- 130 33. *Nem lehetet tehetsége,*
Mert az Isten ő felsége,
Volt mindenben reménsége,
Holtábannis segítségé.
- 135 34. . . . k modra czatát adott,
Miglen ért harczo napot,
Tökéletlenül forgodott,
Farkas modra olálkodott.
- 140 35. . . . et lesre vezethetett,
Ez világotol megh mentetett,
Azzal szerzet ditziretett,
Magának nagy tisztéséget.
36. . . . arék harcztot hogy érte,
Hadaít ki sergeltette,
Széllyel hogy megh tekintette,
Diadalmasoknak vélte.
- 145 37. *Máté* Vajdais ellenben,
Vagyon igaz reménségben.
Vitézít hányván seregben,
Biztatván igaz ügyiben.
- 150 38. Bár kiseb az Máté hadá,
Igen sokkal megh számlálva,
De nagyob az bátorsága,
Mert Isten állot pártokra.
- 155 39. Mind két fél seregh el készült,
Egyik az másra szüvesült,
Harczolásra kételenült,
Lupul hadában vér megh hült.
- 160 40. Ő magais Máthé Vajda,
Lovát szivesen nyargallya,
Seregh előtt probálgattya,
Biztattya népit, s-tanitya.
41. Sergiben vagyon hintaja,
Melyben vagyon sok kéncz *rakva*,
Vonsza hat szekeres lova,
Viszsa fordulni nem hadgya.

- 165 42. Az Boérok tanácsolták,
Hintóját visszva fordiczák,
Kénczit belölle le rakják,
Melyre reá nem hajthatták.
- 170 43. Mathé három okot töt fel,
Egyik az hogy semmit nem fél,
Második hogy Vajda migh él,
Harmadik hogy bir kölczéggel.
- 175 44. Hogyha az dologh fordulna,
Ne mondgyák volt szegény Vajda,
Holta után méltosága,
Ne nyomatnék bé az porba.
- 180 45. Istennek irgalmassága,
Fordult az Máté pártýára,
Támadot Lupul hadára,
Rettenetes nagy zápora.
46. V̇ttették az sok dobokot,
Futatták az Trombitákot,
Az sok rend seregh sipokot,
Hogy megh indiczák harcokot.
- 185 47. Megh teczet hogy Máthé Vajda,
Nem állot harc hátullyára,
Megh lötetet egyik lába,
Megh tölt vérrel az czizmája.
- 190 48. Mégis megh nem jelentette,
Harcolásnak migh lött vége,
Hogy vitézit ne retteneze,
Czak engedelmissen türte.
49. De Lupul aligh maradott,
195
50. Lupul mégis gondolkodott,
Hogy keczer megh gyalázodott.
Probálta az harmadikot,
200 Azis markában szakadott.
51. Ugyan megh vette ö magát,
Egykoron az Lona hidgyát.
Megh állotta erős utat,
De meg kerülték mint kurtát.

- 205 52. Megh ijedet Lupul Hada,
Fogyatkozott bátorsága,
Erdélyi vitéz katona,
Azokat szivesen vágta.
- 210 53. Az volt job ki szaladhatott,
Sok közöttök nem vont kardot,
BOLHO patakán az árkot,
Testvel töltötték mint gátot.
- 215 54. Megh adták volna magokat,
De nem találtak modot,
Mert az Magyar ugy forgodot,
Hogy nem adhattanak okot.
- 220 55. Lupulnak vér attyafia,
Mely volt főebbik Hatmánnya,
Lovát valoban futtattya,
Czak héjában korbáczollya.
56. Egy Erdélyi tanolt vitéz,
Ki ötett üzni igen kész,
Sziviben bátor s-jo mérész,
Nem tudgya mi légyen az félsz.
- 225 57. Megh ragadta vitéz modra,
Mint kis tyukfiat az héja,
Visza örömmel hureczollya,
Tudván hogy vagyon fő foglya.
- 230 58. Az mi nála volt el vonták,
Az látott hallott katonák,
Köntösitől buczuztatták,
Magyar modra tanították.
- 235 59. Vitték Stéphán eleiben,
Egy lábravaloban s-ingben,
Iszszonyu kételenségben,
Ültették kopott nyeregben.
- 240 60. Nem nézte Stéphán vétkei,
Rá adta egyik mentéjit,
Hogy bé takarja az testit,
Nézte maga böczületit.
61. Két lábát lo hasa alatt,
Által kötni paránczolat,
Nagy szokatlan nyugodalmat,
Ő nyomorusága szoktat.

205 [KONCZ közléséből a két első szó hiányzik, VERESNÉL teljes.] 233 [KONCZ közlése az elveszett második példányból. VERESNÉL az első három betű pótlás, de a sor többi része nála is megvan.]

- 245 62. Egy rossz üggető posta lon,
Hozták ki őt az Ojtozon,
Vaczorája volt komoron.
Mégis nyelve szollot bátron.
- 250 63. KEGYELMES URUNK fogságban,
Tártattya Szomos Uy Várban,
Ninczen olyan szabadczágban,
Mint madár az kalitkában.
- 255 64. Mely lába czizmákat viselt,
Mostan nagy vasakat zerget,
Melyben titkon el nem mehet,
Mert van körülle örizet.
- 260 65. Eleget főznek az konyhán,
De észik igen szomorán,
Czetneki nadrágh az szárán,
Örömit bura forditván.
66. Ennek
- 265 67. Beszélgetik nagy örömmel,
Mint jártak az ellenséggel,
Rájok mentek készülettel,
S-Megh fizettek az bőrökkel.
- 270 68. Buskodik magába Lupul,
Hogy az szerencze jár hátul,
Eleiben már nem fordul,
Mivel birt majd mind el pusztul.
- 275 69. Mikor megh részegültenek,
Világra nem eszédtenek,
Mint holtak úgy hevertenek
Boszszuért megh fizettének.
- 280 70. Egyenként mind le vagdalták,
Fejeket mind el czapodták,
Egy oldalos helyre vonták,
Testek mezitelen hadták.

261 Ennek [Őrszóként.]

71. Kiáltottanak gyakorta.
Ejjel sötétben modgyokra,
Átkozodtanak Lupulra,
Hogy küldötte *oly* nagy kénra.
- 285 72. Minden éjjel szöktön szöktek,
Hogy szörnyü képpen éheztek,
Az strásák éjjel lesködtek,
Kit megh kaptak mind meg öltek.
- 290 73. Iszszonyán lötték az Sánczot,
Pattyantus béle arányzot,
Minden Kozák földbe ásott,
Oltalmára küs házakott.
- 295 74. Essö vizivel meg tölteek
Házok, mégis benne ültek,
Czudára méltó hogy éltek
Mind fejenként el nem vesztek.
- 300 75. ge az Magyarnak,
Lengyelnek s-az Oláságnak,
Sűrüsége az bodzának,
Melyből Kozákok aratnak.
76. Sánczba szorult marhájoknak
Hordgyák czatázo lovaknak,
Mert más élést nem kaphatnak,
Abbanis csak titkon lopnak.
- 305 77. Mert volt igen nagy vigyázás,
Ejjel és nappal strásálás,
Ha kün kaphatta az puskás,
Félben maratt az aratás.
- 310 78. paripájok szolgáltak,
Minden napon ki czatáztak,
Bolond modra riaszkodtak,
Mellyel semmit nem használtak
- 315 79. osba ki czaptanak,
Mérészi az Kozákoknak,
Hogy gyümölczöt kaphátnának,
Mit kenyér helyyin rágnának.
- 320 80. *Az magyarok* az Lengyellel,
Egy néhány napon jo reggel,
. okot jo reménséggel,
vötték egy értelemmel.

284 olyan [Szótagszám miatt javítva.] 293 tölték [A rím miatt javítva.]

81. *Sánczokbol* ki szoritották,
Az Magyarok le vagdalták,
Az gyümölcs árrát megh vonták
Mivel nem nekik plántálták.
- 325 82. Klastromokban bé rejteztek,
Féltekben bérekeszkedtek,
Onnan sebessen ki löttek,
Mellyel magoknak kárt töttek.
- 330 83. Némellyet vettek ki tüzzel,
Némellyet nyuvado füstvel,
Némellyet éles fegyverrel,
Az vitézek serénységgel.
- 335 84. Némellyek sötét pinczékben,
Mentenek rejték helyekben,
Szoros sütő kemenczékben
Szaladtak bé rettegésben.
- 340 85. Onnatis mind ki hordották,
Eggyenként mind le czapodtak,
Ekképpen szaparitottak
Kozákokat az katonák.
86. *Az Magyar Generálisok,*
Kapitányok és Hadnagyok,
Voltanak nyughatatlanok,
Sokszor szakadot megh álmok.
- 345 87. *Az Magyar szivel forgodot,*
Sáncz alá bé nyargalodzot,
Az Lengyel sem álmadozot,
Az Oláságh csak sohajtot.
- 350 88. *Amaz kozák Hatmány Timus,*
Ki gonoszságban volt primus,
Paráznaságban intimus,
De jámborságban ultimus.
- 355 89. . . . ez valo Titulus,
Mi volt arrol Articulus,
Vétek több benne mint Virtus,
Vitéz volt ő de rusticus.
- 360 90. *Kiczapot Sánczbol gyakorta,*
Parasztit mind ki nogatta,
Kételensége tartotta,
Mert előtte volt halála.

353 ez valo [KONCZ az elveszett példányból közölte.]

91. . . . hevert az Sátorában,
Vették ötet arányzoban,
Ugy talalták az ágyában,
Által ment az ágyékában.
- 365 92. Az golyobis volt tiz fontos,
Pattantyusa tanolt s-okos,
Megh találta valóságos,
Fizetésre meltoságos.
- 370 93. Azzal megh holt ő leg ottan,
Nem fetrenget soká kénban,
Nem jö többször Molduvában,
Pusztittani más Országban.
- 375 94. *El* vitték testit az Várban,
Nagy rejtékben és titokban,
Voltak nagy tanácskozásban,
Hirt ne vinni más táborban.
- 380 95. *De* az éhségnek miatta,
Sok Kozák Sánczát el hagyta,
Az dolgot mind ki mondotta,
Mely közöttök volt titokba.
96. Az Kozákságh megh félelmett,
Hogy fő Hatmánn yok *elesett*,
Nem tartnak jó reménségett,
El vinni az nyereséget.
- 385 97. Mikoron az fő el esik,
Az töb tagh véle bucsuzik,
Veszedelemtől irtozik,
Egy más között nem nyughatik.
- 390 98. Fötől árad az derék viz,
Eggyen kezdetik el az tiz,
Testekben el lankadot iz,
Az emberekkel te nem birsz.
- 395 99. Sokat huzot vont éltiben,
Sok álnokságh volt sziviben,
Sok czalárdczágh elméjiben,
Sok hitetlenség testiben.
- 400 100. Az melynek vészi jutalmát,
Nem szintén jó kívánságát,
Valamint viselte magát,
Ugy fizetik megh munkáját.

384 nyereségit [A rím miatt javítva.] 389 darék

101. Ismét más Hatmányt választanak,
Hellyiben czalárd Timusnak,
Kit álnokul tanácsolnak,
Mint szolgállyon az hadaknak.
- 405 102. Sok döghe vízben hevert,
Az Kozák abból italt mert,
Hasának czinált rut czemert,
Mely gyomrában büdös helyt vert.
103. Minden marhájok el veszet,
410 Mely táborokban nagy büszte tett,
Kozák abban nagy kelve ett,
Sülve főve nem kimélet.
104. Zavaros víz volt az leve,
Sártól aligh láczott színe,
415 Bodzagyükér peterselyme,
Mellyet ásott éjjel félve.
105. *Só nélkül szükösön éltek,*
- 420
106. Vitézite halmokban vonták,
Edgy néhány helyekre hordták,
Ebek testeket hurczolták,
Két ho pénzeket meghadták.
- 425 107. Mit koborlottak utokban,
Az Két Olá Országokban,
Lupul mellet járásokban,
El veszte mind egy órában.
108. *Minden házban* latrok voltak.
430
109. Bé érkezvén fő követe,
Vitézeji [!] sereghvetve,
435 Kozákságh volt nagy rettegve,
Gondolván hogy halál vége.
110. Mindgyárást frigyete jártanak,
Két három nap tractáltanak,
Békeséget kévántanak,
440 Melyre jó választ adtanak.

111. *Egy kis darab pogáczával,
A vagy egy kiczin czipoval,
Ki vásárlott az Kozákkal,
Más félnek lött jutalommal.*
- 445 112. *Egy kis kenyérvél vehetet,
Szép uy paplant és szönyeget,
Egy almával vett oly nyeret,
Az mely egy tallértis meghért.*
113. *Nem volt annyi kívánsága,
Mint az ételnek soksága,
Kozákok sok prédálása,
Másnak használt kborlása.*
- 450
114. *Megholt lovoknak helyyiben,
Kit el vesztettek éhségben,
Más lovat vettek ismétlen,
Kár hogy volt engedelemben.*
- 455
115. *Azt is megh vötték nagy árron,
Tiz forintost tiz arannyon,
Sok ékes ezüst szerszámon,
Czak ne járjon gyalogh lábön.*
- 460
116. *Lupul Vajdáné buskodik,
Éjjelis ébren aluszik,
Kozákoktól nem nyughatik,
Holt lovoknak árrát kérik.*
- 465 117. *Essös idön indultak el,
Sánczokból nagy vigh örömmel,
De voltak nagy félelemmel,
Hogy járnak veszedelemmel.*
118. *Nem volt sohais oly napjok,
Sem peniglen éczakájok,
Migh Sánczban volt nyomorgások,
Hogy édes lött volna álmok.*
- 470
119. *Mikoron jobban szunyodtak,
Éjjel akkor rájok czaptak,
Koplalásban nem nyughattak,
Veszecedelmes kénban voltak.*
- 475

449 [KONCZ az elveszett példányból közölte. A sor VERESnél is megvan.] 477 [KONCZ az elveszett példányból így közölte:] Jol meg gondolták utokban [A Jol megvan az OSzK csonka példányában is. VERES-nél az első szó hiányzott, a többit lásd a főszövegben; vö. a jegyzettel is, 678.]

120. Jól megh tanoltak utokban,
Mint mennyenek Molduvában,
Mint vájják magokat Sánczban,
480 Tudosbak mostan minnyájan.

121. Bujdosik szégyennel Lupul
Az Neszter vizin sokkal tul,
Kozákok közü nem fordul,
Más nemzeczégh közü szorul.

485 122. Tatár Hámhoz folyamodik,
Holott roszt válasz adatik,
Ott nyavalyás megh fogatik,
Az mint közünkben hallatik.

490 123. Vasat vertek az lábára,
Küldték sötét palotára,
Örzött küldtek ajtajára,
Ne járhasson szabadgyára.

495 124. Szerencze kerekin alól,
Vagyon, s-nem hághat magától,
Megh pusztult minden javától,
Mint páva fényes farkától.

500 125. Az feleségit gondollya,
Stéphán Vajda miként tartya,
Ki az előtt volt Aszszonya,
Mostan birtokában rabja.

126. Ki mettek fia orrában,
Ne léphessék Vajdaságban,
Az Attyának nyomdokában,
Ne lehessen Molduvában.

131.

LUPULJ UAJDANAK ROMLASAROL

es uitez magyaroknak s, Hauas el földenek njertes allapattyókról ualó enek
Jsten engedelmeből edgy anachureta által

1. Geonyörüsegébet föld kereksegeben nem talaltam eltemben,
Mint keresztjenségh köszt s az Ola orszagh köszt adot Isten Erdelyben.
Ne legyen rest ebben, se roszt kedüü senkj, ki kj uegye eszeben.

2. My üdeön Lupulj vayda szantalan kozakkal ieöue Mathe vaydara,
 5 Oredit az kozaksagh, vgrattya io louat, siet Targaljstyara,
 Ket Ola orszaghnak -s uitez magyaroknak hogy Lupuly lenne vra.
3. Mathe az Istennek illy keonyirgessel szol keseredet szüeben:
 „Oh Jsten, oh Jsten, megh testesult ige, kj lakozol mennyeghben,
 Csak te benned bizom, életnek kutfeje, ne hadgy igaz ügjemben.”
- 10 4. Az uitez magyarok s Rakoczi hieuéj azzonnal erkezenek,
 Nagy bator uigh szokkal bisztattyak az vajdat, eorüleön uitezinek,
 Mert mellette lesznek, meddigh az kozaksagh foldre nem tapottatnek.
5. Vayda ütközetnek uitez magyarokkal indula serenyken [!]
 15 Tetoua szaggatuan nyargalodua mennek kozakok seregeben,
 Szalad az kozaksagh, mert nincz houa lenni, uezsnek rettenetesen.
6. De tiszszerte inkab az Lona hidgyanal harczok nekik uyla,
 Erdely fele Lupuly mikor asitana, magyar rea rohana,
 Mint sebes uigh raro, tetoua rugdosuan gyüleuesz nepe hulla.
7. Tizen nyolcz szaszlokot magyarok nyerenek, hatmany kezben akada,
 20 Erdely vra latni uitez magyaroktól fogua uitetik uala,
 Erdelyre teörese nekj eszt hasznala, fogua uasban megh hala.
8. Az tegze nyakabol Lupulynak ki essek, az ija kette romla,
 Mert szantalan kozak bal es iob kez felöl mellette foldre omla,
 Ott mi üdön nem uolna, immar mihez kapna, Kozak orszagban futa.
- 25 9. Szekj oltalmara s, kencz eörizesere Thimus fiat boczata,
 Hogy lengyenek ellen -s az magyarok ellen kardgya uonua harczolna,
 Szoczua varasanak s Moldua foldenek lenne oltalmazoia.
10. Timus azt aljttya, hogy uitez magyarsagh gorolykatol reszegül,
 30 Nem uigyazna semmit, etszakj üdöben el alunek bolondul;
 De lam talpon alua uillogo pallossal uinak mind oroszlyanul.
11. Szoczuaij sakmanybol kozaksagh ki fogya, nagy jaj rea arrada,
 Ehsegh miat ügye, mert ninczen mit enni, bozza gyükerre iuta,
 Harczon eset lo hus, czak kaphattyak uala, sotalanis io uala.
12. Masik jay erkezek, mert ehel holt kozak sarban, büzben nyu uala,
 35 Mint urge lukaban magyar elöt sanczban kozaksagh be szorula,
 Pluto s Cerbero rut büdossegehez hasonloban sok hala.
13. Harmadik jaij ez uolt, mert uitez magyarok, mint solyom ugy uigyaz-
 tak,
 Valakit keozüllök kezekben kaphadtak, azt eles kardra hantak.
 Negyedik jay ez uolt, *mikor* Thimus hatmant algiuual szaggattatak.

27 [Elöbb:] lenne gubernatora [Az *oltalmazoia* fölé írva.] 38 Valikit 39 mjkor mikor

- 40 14. Megh remulue uagyon, hidgyed, az kozaksagh, nem ordit mar eb
modon,
Estuelj s regelj Jesus kjaltokot nem karomlya illy ruton,
Feie le fuggesztuen, nagy suttogua megyen ketten harman az uton.
15. Azon kezben mindgiart bekesseget iartat nyomorudot kozaksagh,
Nagy Jsten keduiert könyorogh, adassek ualami irgalmassag,
45 Hogy ne ueszen mind itt fegyuer s, ehsegh miat ez megh marat ko-
zaksagh.
16. Miuel az Vr Jsten szüuet meg szallotta kenczes Erdely vranak,
Lelki bolczi által es Szent lelek által ad tanacztot maganak,
Kegielem adatek io conditional az kik maradhatanak.
17. El feleijte Lupuly szakallat festetni, Kozak orszaghban lappangh,
50 Mert szep vrasaggal el hiuen eo magat, hire uala egy nagy hangh,
De kiralij bottya hogy masnak adatek s, haraghszik, mint az tü_z
langh,
18. Niughatatlansaga -s- szin alat iarasa vrasaghtol megh foszta,
Szoczuabely kenczet, kiben bizik uala, magyarsagh el predala,
Thimus fia uesztet -s- szantalan kozaket el tauol kakucsolla.
- 55 19. Lupuly most ugy iara, mint Esopus ebe, koncz arnyekahoz kapa,
Ket fele tekintuen, az kj uolt, el ueszte, semmi nelkult marada,
Egy iarnak mind azok, kik alnoksagh teoret assak masnak alaja.
20. Eöruendgyen magyarsagh -s- az ket Ola orszagh, hogy Jsten megh
aldotta,
Jo feiedelmekkel -s- feö haduiselökkal Jsten ugy meg sanczolta,
60 Az keresztiansseget -s- uitez lengjeneket egyesulesre hoszta.
21. Ez eneket szerze egy anuchureta uigh mulatasi közben,
Mikoron irnanak az ezer hat százban es eötuen negyedikban,
Eörvendez szüueben az anachureta io köuet szauat ertuen.

132.

U P O R I I S T V Á N

1. En edes rokonim, szerelmes feleim, mar Istennek ajánlak,
Mert lelkem az egben, testemis az földben tétetik, oda varnak,
Szomoru megh valnom, tületek buczuznom, de el mégyek, mert hivnak.
2. Az felseges Isten reatok mindenben vigyazzon s takargasson,
5 Sokaig eltessen tikteket ez tiztben, es hiven oltalmazzon,
Hogy éz familia, nemes prosapia nadgy meszsze ki agazzon.

40 mod<ra>on 42 fuggesztuen <ketten harman megyen nagy suttogua ketten harman
megyen nagy suttogua az uton ketten harman> nagy; az <egy> uton 44 irgalmassal 50
leot uala mint [Föleírva:] hire uala 51 [A hogy az im szó fölé írva.] 62 [A negyedikben
szókezdő n-je előtt két áthúzott betű van.]

3. De legh kivalkeppen ezen faj en szivem, hogy illy nadgy özvegyezegre
Fejedet kell hadnom, edes hazas tarsom, gyamoltalan eletre.
Oh gonosz szerencze, hogy hoza veszeljbe, en szivemnek öröme.
- 10 4. Hozzam hüsegedert, tiszta szerelmedert immar mivel fizessek?
Nem tudok egyebet adni, de kegyelmet neked az Urtul kérek,
Arva özvegyezeged fordecza teneked örömrre, mar el megjek.
5. Tikteket az Isten algjon megh kegjessen, kik hideg tetemimet
Ide kisertetek, hogy sirba tegjete rothadasra testemet.
- 15 Mar többet nem szollok, mert im felly szot hallok: jüj, vegy tellyes
örömet.

133.

SZENTSEGES ROMAI BIRODALOMNAK HALALA,
S NEGIEDIK FERDINAND KIRALINAK EMLEKEZETI
KESERVES HOLTANAK

- Siriatok, eghek, teli faidalommal,
Sötetek legietek mind fekete giazzal,
Tedle minden örömed, banatod ne fedezd,
Fenies Nemet orszagh, mert siralom illet.
- 5 Segeli bankodni, segeli szomorkodni,
Sohajtvá segellien minden sirankozni.
- Oh nap -s- oh eghek szep fenies czillagi,
Oh hold -s- oh vilagh minden feniesegi,
Iob, ha testeteket giaz ruha fedezi,
- 10 Mar nem leven semminek előttünk kellett.
Tavózek mi tölünk minden vigassaghtok,
Ez elöt sokaktol kevánt nagi pompatok,
Faion minniajtoknak, kiraljunk el hala.
Faion de nektekis Ferdinand halala!
- 15 Halala Jstent felö feiedelemnek,
Romain csaszarnak, Ferdinand kiraljnak.
Iol tudom, kit nevezek, kit szomorán ielentek,
Sirassa mind az vilagh, az kit emlegetek.
- 20 Latom, vilagh unta keserves halal
Szeget es boldogot egiant le kaszal,
Vakmerön mint kö fal erőszakot al,
Maganal erősbet vilagon nem tanal.
Ambar volna erős, tsak szegen feiünköt,
Ily igen s ily hirtelen busult nemzetünköt
- 25 Ujab niavaliaban es szomorusaghtban
Ne keverte volna ujab halalban.

Ezen halál minket hasonló banatban
 Nemzetsegől szüntelen sirásban,
 Buban keverien s- vegetlen banatban,
 30 Söt, ha neki teczik, tegien részt magában.
 Jer, sies szomorú konihullatasunk,
 Most lehet hasnos keserü banatunk,
 Most van az ideie, most sirankozzunk,
 Negiedik Ferdinand megien el mü tölünk.
 35 Oh szép ekes rosa, meli hamar hirtvada!
 Hova teged valljon oly merges szel fuva,
 Kivel szüleidet [?] szinedtöl meg foszta,
 Eltedet el veven, szargasagot ada.
 Edes szüleidnek örök but ki hagia,
 40 Felseges nemednek el fottasa hoza.

134.

K É R Y S Á M U E L

[A „KERESZTYÉN SENECA” VERSES RÉSZLETEI]

a)

[Sok nyomorúsága van a gazdagnak,] miért? mert adós, mivel? mondod, Mindenekkel, hanem-ha talám Külömbnek itéled, az Embertől és a' szerenczétől kölczönt vennj. Mit használ? (Am bár.)

Bársony színben, fékezetlen, szárnyos lábbal nyargallyon;
 Festet kárpit ,s, szünyegekkel Cifrált, házban vigadgyon:
 Drága szép láncz ,s, arany függő, Nyakán ,s, mellyén villogion. [115]

b)

. . . . rú a' ki midön a' nap magossan föl-ment fél-álmosan hever, a' kinek verrasztása
 délkor kezdődik, és még-is ez sokaknak haynal-gyanánt vagyon: vannak a' kik az éy-nek
 és napnak tisztit föl-forgattyák, és nem előb nyíttják-föl a' tegnapi részegség-miát meg-
 nehezült szemeket, hanem mikor az étszaka kivánni kezdette, ilyen azoknak állapottyok,
 kiket a' természet mi-alánk tévén ellenünk fordított;

Zugásival serkentett-fel
 Minket az nap fel-támadván,
 De azoknak igen késén
 Gyújtott gyertyát piroskodván. [176]

37 [A sor két első szavának olvasata bizonytalan, a másodikban javítgatás is van.]

BEREGHI M. JÁNOS

ODA ELEGIACA

Avagy Amaz utálatos Feietlen-Labsagnak tenyészésén bankodó Magyar Versek

Landresnek mikoron nehai tündöklő tselédgyét,
 Egy szóval emlitem, változó sorsát, ügyét.
 Ez ám amaz Város, kiről Maro Virgilius szól.
 Néppel és kintsel kérkedő gazdag akol.
 5 Hol a Saxó népek, meg szálván hitre tèrenek,
 Igaz vallásra, nagy szépen érkezének.
 Kit latvan Pluto fényes világát irigylé,
 Pört indító szelén konkolyát ide veté.
 Izzatván ezzel, Boltont gyeplöjet eresztvén,
 10 Mert Plebánusságnak nem vala sóldgya révén.
 Ez Britot kívül meg szálván, mardosá sarkát,
 Akará feltenni szín helyén első raját.
 Pallas erejével formált tudományát árulván,
 Itt Brun Robertet hagyá kötözve tóban.
 15 Londoniak végre Várból táborba ki-mennek,
 Kezdet sectáknak itt vala mondgyák helyek.
 Bolton mert meghólt fa lovat Városra bé vinni,
 Akarják sokan, tüzre s-patakba vetni.
 Várnak zárja romol, zeng a nép lónak örülven,
 20 Nem vélik hogy halál vólna belöll fenekén.
 Oh híres Landres! mostanis vajha virágod,
 Régi szép lilium, fénlene vajha szagod!
 De most Oh nyavalyás! hol van tudománnak alakja?
 Avagy nem te vagyé, Secta szülő edes Anya?
 25 Vajha bövön erről! de lúdat mutatni távolról,
 Könyü megtudni dongó legyet szavàrol.
 Fejetlen lábnak veszett tudománnya mi légyen
 Ha kívànod látni, sok színü köntösében.
 Kinek itt nyilván, lám kezdetit és folyamattyát,
 30 Meglathadd igazàn, sok-felé terjett agát.
 Ez az, a ki miatt Dromo pokolra le-szálla.
 Ez miatt Adamnak szentsége bünre juta.
 Ennek Pluto mikor viszont meg-fonta tanyàját,
 Le-tévén benne maszlagosito borát.
 35 Kit mikoron Bolton, egykor meg-kostola titkon,
 Meg-vakita sokakat véle Britanniaban.
 Mit nyere magànak? koczkàja mert vete vakot,
 Judas modgyàra felköté fàra tagát.
 Mi jöve Britonra? romlás, szakadásnak igàja,
 40 Szü szomorító gyász, zürzavar, àrto ragya.
 Tragus mint jàra, ki vött vala két feleséget,
 Vént s- Iffjat nyavalyàs két kopaszito kezét.

Az iffjabb öszült haját biberézve ki-szedte
 Masik barnáját, s- lön sima végre feje.
 45 Körmét oroszlani szerelemért mért le-vetette,
 Igy juta tsufsàgra nagy nyavalyàsul ügye.
 Tuddé dobos nem nyer magának gratiat azzal,
 A harczonn bàr ne ölt senkit ö pallosával:
 50 De mint hogy másokat dobbal viadalra támasztott,
 Ellenség kardgya végre nyákàra jutott.
 No tehát jo Vándor, meg-làsð hogy Micha szerelmét,
 Ne rejts elmèdben, mint Rachel Attya képét.
 Procorust ne küvesd, mindent hazádra ruhàzvàn,
 Szabadosabb kapta van Brito Galla lábànn.

136.

PASQUILLUS

1. Magyarok, jámborok, szómat meg halljátok,
 Kik Pannoniában telepedvén vadtok,
 Erdély s Magyar Országban kik el oszlottatok,
 Kérlek, beszédemet most meg hallgassátok.
- 5 2. Az üdők el multak, mindenek változnak,
 Még az csillagok is egekben bujdosnak,
 Nap és hold egy más közt gyász ruhát hordoznak,
 Azok is minékünk ugyan praedicálnak.
3. Nem régen az szép nap az ég közepiben,
 10 Meg sirata minket szomorú köntösben,
 Világát elhagyá mind szinte dél színben,
 Hogy tanulnánk tülle, lennénk meg térésben.
4. Mit példázzon a nap, nem világi dolgot,
 Hogy ha meg forgotod az sok írásokat,
 15 Akarja mutatni az sok ujságokat,
 Az Chrisztus aklyában sok találmányokat.
5. Másodszor jelenti ez világnak végét,
 Amaz rettenetes napnak el jövését,
 Az Chrisztus színének hamar jelenését,
 20 Mind az egész földnek az ő vétkes terhét.
6. Ezek mind meg esnek hamar üdő mulva,
 Mint az nap mi nekünk tavaly meg mutatta,
 Prophéták írása mind azt bizonyítja,
 Az üdő folyása ugyan azt kiáltja.
- 25 7. Szent Pál mint meg mondta, szakadások lesznek,
 Utolsó üdőben ezek mind bételnek,
 Mint mostan immáron sokan el tévedtek,
 Az Chrisztus aklyából ki térni készültek.

- 30 8. Ilyen volt Blandrata, Dávid Ferencz apja,
Ki Szamos-Ujvárbán Erdélyben rothada,
Minden eretnekek ez széles világban,
Valakik voltak hűt változásában.
9. Ilyenek mostan is bővön találatnak,
Kik nagyrészent immár szakadásban vadnak,
35 Szeginy hazánkra is még fegyvert hozhatnak,
Neveket is renddel meg mondom azoknak.
10. Elsőben Váradon fekszik ennek hárma,
Az várbán negyedik kigyók kövit fűjja,
Borsai, Magyarai, Kovásznai, Szikra,
40 Beszélik, rövid nap, hogy meg gyúl az fáklya.
11. Szikra áspis módra fiait szoptatja,
Fraus meszelyével szüntelen itatja,
Rút mérges kölykeit mardosni tanítja,
Valakik hol vadnak széljel ő alatta.
- 45 12. Kovásznai Péter olyan mint vipera,
Ki mérgét, mikor fél, hűtével le rakja,
Szakmár Némethiben, tudjátok, mint jára,
Akkor meg esküvék, s ismétlen fel szíтта.
13. Magyarai Benedek basiliscus kigyó,
50 Ki tekintetivel sokakat meg fojtó,
Jenőbül, Tályáru ki csapták, mert költő,
Mérgei gonoszak, tudománya sem jó.
14. Borsai borsoló borsolja konyháját,
Azt tudja, hogy végbe viheti szándékát,
55 Deformálta ez is jámbor kapitányát,
Judás mellé társul hittel adta magát.
15. Samuel Enyedi mi közöttünk exlex,
Indoctus medicus, optimus carnifex,
Nám ő is olyan lett, mint a zavaros fex,
60 Az vérontók között mi nállunk egyik grex.
16. Angliabul hozott orvos doctorságot,
Magyar nemzet közzé merő hóhérságot,
Mondják, oda fel is sok embert fel bonczolt,
Mi nállunk is immár ahoz hozzá fogott.
- 65 17. Tarpai Váradon esperestséget vár,
Elméje Jenőben nagy szüntelenül jár,
Szép tudományával hogy abutál, be kár,
De gyomrával köztök ő is egyik tatár.

18. Csatáron túl Cséki késit köszörüli,
 70 Szegény nemzetünket igen élesíti,
 Veres bort magával nekünk akar szűrni,
 De neki seprejét vissza fogjuk adni.
19. Bányai Telegden már vétkit dolálja,
 Praesbyterium felől dolgait megbánta,
 75 Kiért Székelyhidrul ugyan el is ugra,
 Rühös barátihoz gyorsan mene vissza.
20. Szemeit kancsalság hogy neki el fogta,
 Franekéra tudja, szemét hogy ki szúrta,
 Maga is jól tudja, cigány mézen kapta,
 80 Ki miatt plundráját paplan alatt hadta.
21. Komáromi István Máriában készült,
 Hol praesbyterium igen meg hidegült,
 Nem viheti véghez, miben eddig épült,
 Meg látjuk rövid nap, hogy onnét ki perdült.
- 85 22. Pankotai Ferencz Szalontán csak hallgat,
 Mert ő fel nem talált hallgatásnál jobbat,
 Innovatorul nem beszélget sokat,
 De azonban ő is velek együtt mozgat.
23. Kisfalvi Tamás pap Belényesben nagyon,
 90 Arra van nagy gondja, hogy malma forogjon,
 Szép tiszta buzából köve lisztet járjon,
 A többivel együtt tömlő sipot fújon.
24. Mostan gyött bé hozzánk Igaz Kálmán deák,
 Kolosvárrul jött ki, mert ott nem kívánták,
 95 Uj tudományáért Erdélybül ki tudták,
 De az váradiak Szalárdra tukmálták.
25. Csípi Csalányosi Ujlakon forgódik,
 Vén feleségére gyakorta kéredzik,
 Hogy bárány hust enni nem adhat, feddözik,
 100 Az püspöki pappal egy moslékot iszik.
26. Diószegi Mátyás Biharra költözött,
 Kit nem régen az Ur Szent Jobrul ki űzött,
 Hogy az újítókkal egy tüznél fütözött,
 Kedvébül Rédei immár ki is vetett.
- 105 27. Ürögdön Nemethi felette újító,
 Az szalkai pappal igen hűség tartó,
 Sülelmedi Bálint ezekhez hasonló,
 Nem tudok, ki volna hozzájuk egyenlő.

28. Hentes Kerestszegben kocsonyát árútat,
 110 Veszett bikát barátinak mészároltat,
 Kösztvényes lábára hogy immár fel állhat,
 Hallgatóival új étkeket kóstoltat.
29. Tányér nyaló Harsányban lakó Görgői,
 Alföldrül, Balárül ki csapott Bürgözdi,
 115 Lám hozzád is immár el hatott az ízi,
 Az uj tudománnak mételet adó búzi.
30. Mondják az őrvendi papot, hogy meg hízott,
 Belényesi uram szintén el dagadott,
 Csaknem szintén immár disznóvá változott,
 120 Mert az uj vallásban igen sokat iott.
31. Szerenyeyi Péter Kerekiben lakik,
 Az praesbyteriumra erőssen eszküszik,
 Az váradiakkal egy nyomon forgódik,
 Hidd meg, hogy közzülök ez is ki nem válik.
- 125 32. Bagoly szemű Szél-Pál, Takács, Komáromi,
 Ki csapták Jenőbül, mert azt nem érdemli.
 Gonosz erkölcséért jó hely bé nem veszi,
 Tudatlan, szemtelen, még is magát pöki.
- 130 33. Valakik Szikrának szárnya alatt vadnak,
 Egy üszögöt fúnak, együtt gyujtogatnak,
 Egy húron indultak, egy nótát dúdolnak,
 Mind együtt sípolnak, tánczolnak, tombolnak.
34. Iram ezt Váradon az scholában talpon,
 Mikor vacsorához készülnék számosan,
 135 Igazán forgatván elmémet nagy bátron,
 Mig az étket látnám fenn lenni asztalon.

137.

[KOLOZSVÁR SIRALMAI]

Nóta: Téged Uram valamikor

1. Jo hirekkel s nagy értékkel szépen fénlő Kolosvár,
 Hogy meg romlal s el-pusztulál, ilyen igen melly nagy kár!
 Hozzá térni s meg jobbulni téged Jsten megis vár.
- 5 2. Olly vad szivü s természetü ez világon hol vólna,
 Illy romlásért s pusztulásért ki tégedet nem száanna,
 Maradványa vagy másikja Cambisesnek a' vólna.

3. Jerusálem, kin sírsz velem, romlásának mert mássa,
Egyedül lész, ha meg nem térsz, pusztulásának mássa,
Az szornnyü bün, mind belöl s kün kö falaidot ássa.
- 10 4. Jsten ellen, ki erőssen meg büntetett, vétkeztél,
Bün habjába s hajójában térés nélkül eveztlél,
Mélly viziben, orvénnyiben alig hogy el nem vesztél.
5. Mellyel kérlek téged s intlek, hogy igen jól meg gondoly,
Jó mértékkel s józon fővel mindeneket meg fontolly,
15 Romlásodra, nagy károdra bünre senkit ne onszolly.
6. Hogy postáit, sok ostorit el ne küldgye sietve,
Haragjában, búsultában rád kezit ne ereszsze,
Kegyelminek s jó kedvinek oszlopit ki ne döjtse.
7. Fekete gyász, olly rút mint váz, előtte semmit nem fog,
20 Ostorival s tsapásival tsak egyaránt mindent fog,
Ha nem tértek, bünben éltek, rátok több bú jöni fog.
8. Most sok kintse s kegyessége varostoknak hová lön?
Melly hirtelen és véletlen por s hammua minden lön,
Ur tsapása, tüze langja tütököt mazurrá tön.
- 25 9. Urasághoz, pompasághoz kik ez előtt szoktak vólt,
Mulatások, vig lakások palotákban, kiknek vólt
Szivek búhoz, nyelvek jajhoz szegénységnek már tanólt.
10. Keservesen, nagy szivesen azokat tsak gondolyák,
Mert már el-költ, s töllök el-tölt régi javok, jól tudgyák.
30 Könyv szemeket, seb lelkeket kimiletlen bágyaszttyák.
11. Arany s ezüst mint pára, füst, szemek előtt el multak;
Rejték helyben nagy erőssen, kik zár alatt tartattak,
Tsak sirásra, sohajtásra keresői marattak.
12. Nagy zokogva s ohajtozva immár sirnak házakért,
35 Lelkek vesztő s szépen fénylő drágalátos kintsekért,
Hogy meg váltak s meg pusztultak azoktól sok bünökért.
13. Melly álnok kints, ki mássa nints, némellyeket meg főjtott,
Sebes tűzben, szörnyü füstben hogy mellette marasztot,
Lépeihez, rút ennyvihez halálokra ragasztott.
- 40 14. Füst parája, nehéz doha, ki testeket el járta,
Romlásokat, sok károkat meg nézniek sem hatta,
De halalra s' végső napra szegényeket jutatta.
15. Kik halalan s ki mulásán szerelmesi bánkodtak,
Sok jajj szóval s köny hulással eseteken szánkodtak,
45 Sok jovoktól, rókonoktól hogy egyszers mind meg váltak.

19 mind

16. A szörnyü tűz, ki sok bút füz, jaj ki nagy kárt ezzel tön,
Hogy *semmié*, porrá s földé gyengén hizlalt testet tön,
Semmi kedvet, sem kegyelmet szegényekkel ő nem tön.
17. Jsten háza, szent temploma mind ezeknél keservesb,
50 Minden kárnál s gazdagságnál iszonyabb és sérelmesb,
Mellyben kérés vagy könyörgés Jsten előtt leg kedvesb.
18. Hogy azoktól, kik szájoktól gyakran hallott szép hymnust,
Szépen zengő s ott ditsirő hangoskodó szep psálmust,
Igy el rontá s el pusztitá néki szentelt szép chorust.
- 55 19. Mellyért gyászban szomoruan Kolosvár van öltözve,
Keserőség es sok inség gyükeriben födözve,
Szörnyü búnak s nagy bánatnak ezért szüvén van fészke.
20. El romlása, pusztulása néki lészen jóvára,
Mert hüségit, erős hütít proba köre igy vonza,
60 Ha békével, csendes szivvel türni tudná, próbálta.
21. De ne félljen, söt reméllyen erössen az Jstenben,
Az kegyelem, segedelem mert néki van kezében,
Velle lészen, hidgye készen mindenütt inségiben.
22. Miként fiát vagy magzattyát edes attya meg veri,
65 Nagy szerelmit és jó kedvit mellyel hozzá jelenti,
Igy az Jsten nagy jó böltsen kedves népit serkenti.
23. De hát meg lasd, jól meg visgáld, te meg romlott Kolosvár,
Tsendesen türj, perben ne ülj Jsteneddel, mert nagy kár
Ismét talál, melly le kaszál joddal egygyütt, hidgyed bár.
- 70 24. Minden előtt szemed előtt ezt forgassad gyakrabban,
Jsten házát, szent templomát mint épithesd leg jobban,
Az többire segítségre, hogy szent nevét hidd abban.
25. Azt meg építsd, magad keszítsd szent szinihez Jstennek,
75 Könyörgéssel, könyves szemmel eleiben székinek,
Tégy fogadást, nem adsz szállást többé ondok vétkekeknek.
26. Haragjából s tárházából hogy ostorit ne öntse,
Rád tsapását, praedálását aldásinak ne küldgye,
Hogy meg térhes, szentül állhess, élted tzéllját terjeszsze.
- 80 27. Sok pénz erő, szépen fénylő gazdagságot most el vött,
A böltokban s tár házakban por s hammuá minden lött,
Egy kús résznek, sebes tűznek porontsolván üdöt tött.
28. Hogy meg térjen s kedvet nyerjen számtalan büneinek,
Mert jutalmát és bö árrát vészi azis mivének,
Ha ostorit, büntetésit rád botsáttya kezinek.

47 semmi é 51 kevesb 77 praedálását

- 85 29. Melly meg lássa, ki meg hatta illy keserves veszéllytől,
Szem láttára, nagy tsudára sebes langu tüzítől,
El ne ályon, vagy pártollyon az kegyes Ura mellől.
30. Ki ostorát s most probaját rád botsáttá bal kézből,
Orvoslásra s gyógyulásra adgyon irat jobb kézből,
90 Téged szánni, könyörülni nézzen alá mennyégből.
31. Kolosvárnak s mint Trójának hogy gondolom romlását,
Eötven ötben aprilisben történt szörnyü siralmát,
Ez énekkel, könyves szemmel siratám, nézván kárát.

138.

ALIA

Nóta: Sok szomorúsággal

1. Jaj szegény hazánknak iszonyu romlása,
Ékes városunknak szörnyü pusztulása,
Mire jutál immár Jstennek szent háza,
Méltó vagy bizonynyal sok köny hullatásra.
- 5 2. Vallyon s ki érhetett valaha olly időt,
Kit szerencsétlenség soha nem követett,
Ha bóldogúl töltünk egy vagy két esztendőt,
Siralommal érjük az jövendő időt.
- 10 3. Jm müis egy küsség vigasságban éltünk,
Kitől már meg foszta kérkedékenységünk,
Ezt hozta mi nekünk mi nagy kevélységünk,
Az eget fel érte jstentelenségünk.
- 15 4. Ha meg gondolodis, óh hires Kolosvár,
Bizony méltán sirhatsz, mint egy meg romlott vár,
Nem lehetet volna te benned nagyobb kár,
Azért sirat téged immár sok eröss vár.
- 20 5. Mi valál az előtt, immár mire jutáll
Régen sok kintsekkel a ki bövös valál,
Siratható dolog a' miképpen jártál,
Félő, hogy ez után még nagyobb kár talál.
6. De hollehet immár ennél szörnyebb romlás,
Egy szegény városnak egy nagyobb kár vallás,
Mint hogy nem hallatik a' szép harang szollás,
Kiért szállott reánk illyen nagy busulás.

- 25 7. Gyönyörködtél régen szép magos tornyodban,
Szép faragott kőből rakott templomodban,
Erős bástyáidnak szép alkotmánynyiban,
De immár mind ezek vadnak le romlásban.
8. Örültél az előtt hangos harangidban,
30 Kik ugyan fel hittak az Jsten házában,
Erössen hangozó trombita szóllásban,
De immár mind ezek vadnak halgatásban.
9. Ahóvá az urak igen nagy pompával
Régen bé szállottak sok vitéz szólgákkál,
35 Dali térd hajtással, nagy trombita szóval,
Nézik tsak a' helyjét sűrű ohajtással.
10. Láttya minden ember szántalan károdott,
Rajtad nagy hirtelen történt nyavalyádott,
Siratásra méltó sok kár vallásódott,
40 De senki nem láttya meg jobbulásodott.
11. Oda vadnak immár számtalan szépségid,
Jaj mint meg romlottak te fris palotáid,
Jaj hogy el veszének te szép tzifraságid,
Gazdagsággal rakot sok eröss bóltaid!
- 45 12. Nagy Isten ostora kezdett uralkodni,
De még sem akarunk bününkből ki térni,
Inkább igyekezünk gonoszabbul élni,
Az utolsó romlás kezdet hátra lenni.
13. Tsudálkozik minden vakmerőségeden,
50 Hogy semmit nem jobbulsz enynyi büntetésben,
Meg rögzöttél immár te sok büneidben,
Semmit sem hadsz alább a' nagy kevélységedben.
14. Félő, hogy még téged olyan veszély talál,
Az miképpen soha még eddig nem jártál,
55 Még a' nagy Jstenis tégedet meg utál,
Sok büntetésiben egygyet sem fogadál.
15. Jaj melly sok városok az bün miatt vesztek,
Iszonyu vétékben hogy véget nem értek,
Poenitentiával soha meg nem tértek,
60 Azért az Jstentől nagy büntetést vettek.
16. Sodomát, Gomorát, im mint meg büntete,
Kénköves essövel bünökért el veszte,
Sok hamisságokért olly igen meg veré,
S igen tsudálatos veszedelem éré.

- 65 17. Mely igen szerette Jsten sidó népét,
De mivel meg unta számtalan vétkeket,
Gyakorta meg verte a' Jerusálemet,
El vette ő töle fejedelemséget.
18. Nabugodonozor az Jsten templomát,
70 Tüzzel el égeté ditsőséges házát,
A' földig le rontá annak szép óltárát,
Az Jstennel kötött frigynek szent ládáját.
19. Ha ez városnakis nem lesz jobbulása,
Egy könek a' máson nem lesz maradása,
75 Mert el tapodtatik minden cifrasága,
Ott bé tellyesedik a' Kristus mondása.
20. Melly bódlogok vattok, kik el nyugodtatok,
Ez sok búval tellyes földről ki multatok,
Tü immár a' földben békével alusztok,
80 De a' kik még élnek, vallyon s mire juttok.
21. Óh kegyelmes Jsten, tekints te népedre,
Nézz kegyelmes szemmel szegény hivedre,
Mi mostis varosunk ostoriddal tele,
Bününk sokasága az eget fel érte!
- 85 22. Szány meg, Uram Jsten, illy nagy keservünkben,
Ne büntess már tovább te keménységedben,
Kérünk, hogy ne örülly mü veszedelmünkben,
Hadd lakjunk békével meg maratt helyünkben!
23. Légyen elég immár ennyi sok fájdalunk,
90 Sok nyomoruságunk számtalan bánatunk,
Szivünköt bágygyasztó nagy nyomoruságunk,
Légyen elég immár ennyi kár vallásunk!
24. Ne tekénts, Ur Jsten, számtalan vétünköt,
Te hozzád kiáltó keserült lelkünköt,
95 A' vagy az nyomorult kiseded gyermekeket,
Nyavalyában borult erőtlen véneket.
25. Meg vallyuk, Ur Jsten, számtalan vétünköt,
Hogy meg érdemlettük az büntetésedet,
De tudgyuk, Ur Jsten, kegyelmességedet,
100 Hogy mindenkor szánod a' te hivedidet.
26. Azért folyamodunk te hozzád, Ur Jsten,
Mert tudgyuk, meg maradsz te igiretedben,
Hogy meg halgatz minket keserüségünkben,
Ládd, mostanis vagyunk nagy veszedelemben.

- 105 27. Azért segíts, Uram, minket mindenekre,
Te szent templomodnak fel építésére,
És szent egy házadnak öregbülésére,
Ne jutas már minket nagyobb szegénységre.
28. Gerjezd fel szívünköt az jámbor életre,
110 Indítsd fel lelkünköt buzgó könyörgésre,
Hogy ne szállyon immár nagyobb bú fejünkre,
Lágyan gondod, kérünk, szegény hiveidre.
29. Bizunk, Uram Jsten, te segedelmedben,
Minket bátorító kegyelmességedben,
115 Ne fogyatkozzunk meg nagy veszedelmünkben,
Kérünk, légy mi nékünk segítség mindenben.
30. Az ezer hat százban és az ötven ötben,
Kolosvár el éget tavasz kezdetiben,
Hogy el ne felejtjük tellyes életünkben,
120 Én ötöt siratom ez küs énekemben.

139.

CSISZAR GERGELY CSUFOS TRAGEDIAJA

1. Alhatatlansagat az vak szerencsenek,
Hamar változást urak szerelminek
Dolgában szemlélhed itt Csiszar Gergeljnek,
Safara volt Isten az kinek eszinek.
- 5 2. Ennek remensége, kedve csak egy urban
Volt, s-eő benne bizot minden dolgaiban,
Kit megis tapasztalt sok állapotokban,
De végre az hozta holtig gyalázatban.
3. Mert Havasalföldet midön nagy taborral,
10 Tolvai selleritől erdelyi szablyakkal,
My kegyelmes urunk merisz batorsaggal,
Meg gyomlalta volna sok vitez szolgakkal,
4. Isten kegyelméből nagy jo szerencsekkel,
Tervén országában kár nélkül nepevel,
15 Rukajt el haladván hadi ereivel,
Taborat szálléta Csigához szep rendvel.
5. Ez hely van nagy magos kö szalak allyaban,
Honnan Erdely fele jünek az havasban,
Nagy völgy szép füvekkkel, patak csorog abban,
20 Kiert vitezlő nép, volt ott nyugalomban.

16 redvel

6. Az természet penig ott egy hegy oldalban
Csuda mely szép forrast csénalt kö szalakban,
Az meleg bor nyarban meg hivösül abban,
Olyan rettenetes hideg eö magaban.
- 25 7. Ennek nezésere Csiszar Gergely mene,
Dolmányat le vette, egy balta kezébe,
Az viz szép csorgasat addiglan szemlélte,
Hogy eö kezes lett volt, azt el felejtette.
- 30 8. Törvinyre mely embert elő kel volt hozni,
Azonban thaborban eöt kezdek keresni,
Sohuntis az latrot mert nem találhatni,
Kiert Csiszar Gergely majd fog meg busulni.
- 35 9. Mert az generalis szegént meg fogata,
Törvenyre hogy latrot eleö nem hozhata,
Az kék gyalogoknak kezében adata,
Könyökit istrangal hatra szoritata.
- 40 10. Nem kedvez eö neki régi bolondsaga,
Nem használ trefaba valo nyajassaga,
Nem szabadéhattya szines hazugsaga,
Az fejere most tert minden alnoksaga.
11. Fogsagat egy orszag thabora mind latta,
Ur az köz rendekkel inségit kaczagta,
Az eo gyalazattyat olahsag csudalta,
Maydon fel akasztyak, minden alította.
- 45 12. De ez egy dologért öt nagy sokan szantak,
Attol meg vettetni az mikoron lattak,
Kiben reménsége eörökke volt, tuttak,
Nagyob oszlopanak azt ott alítottak.
- 50 13. Ezért, mint Markalphnak, kegyelmet adanak,
Emlékezetül ott egy halmot hanyanak,
Melljet gyepes hantbol magossan rakanak,
Egy krucsat feliben hamar faraganak.
- 55 14. Így volt temetese ö becsületinek,
Mint oly haladatlan esze feleytetnek,
Az mellyen sok fele sipok kesergettek,
Puska ropogással gyalogok tiszteltek.
- 60 15. Morio azonban ott a' kyetlenből
Érkezek, s-ily intést tön az erdő szeliből:
„Méltó rabsagodat néztem en helyemből,
S-tégedet dorgalni jöttem most szekemből.

16. Azt alitom, hogy te Letes vizét ittal,
Eszédteől, elmédteől most bizony meg valtal,
Latrot kezességen hogy szabaditottal,
Ki miatt szegyenben holtodiglan juttal.
- 65 17. Hejában haragszol te Kemény Janosra,
Inkab boszonkodgyal nagi bolondsagodra,
Téged haloban vitt Kemeny Boldizarra,
Miatta most juttal vala az rabsagra.
- 70 18. Masnak neve alat mert eő kötöztetett,
Az te panaszidon szivesen nevetett,
Hozzad busult szivet alnokul tettetett,
Az generalisnak alitottad esztet.
- 75 19. Innen esmerszik meg, hogy meg az te eszed
Isten meg nem adta, Csiszar Gergely, s-elméd,
Kit imadsagaban anyad kért volt neked,
Hogy jól tett uradat bolondul meg vetéd.
- 80 20. Kérlek, terj eszedre, gyogjuly az hagimazboll
De ninczen oly orvos, ki az bolondsagbol
Valakit gyogiczon, s-ez egi njavaliabol
Halal szabadit meg tégedetis abbol.
21. Ram ne haragudgial ez egy nehany szoméért,
Az bolond neheztel, tudom, az intésért,
Teis az lész, hogy ha neheztelsz ezekért,
Ez nevet tavoztasd tüled, az Istenért.”

140.

ELOGIVM X. FERDINANDO III.

Electo, et Coronato suo Regi Hungaria.

1. Regi Aegyptusnak, s' ím az Oedipusnak
Hogy követ nézegettem;
Régi Királyimnak s' el-dölt Oszlopimnak
Szép hírét emlegettem;
- 5 2. De reád tekintvén, szívem-rád függesztvén,
Remélve foháskottam!
Es már nem sírással, de nagy óhaitással,
Ottan így okoskottam:

79 ez <egi> egi

- 10 3. Romlott-Aegyptusnak, s' tólmács-Oedipusnak
Írásít ím itt látom.
Règi szépségemnek, és dicsőségemnek
Romlását nem siratom,
4. Mert Ferdinandomban, választ Királyomban,
Mint Királyi kö-szálon,
15 Régi Királyimnak, s' édes Fiaimnak
Szép nevét fel-találom.
5. Istvántól, Lászlótól, Mátyás Királyomtól
Valakik most félnének
Magyar-Koronádban, Magyar Országodban
20 Hogy ha most ők élnének;
6. Nagy Ferdinandomtól, mint úji Istvanomtól,
Kivánom hogy féllyenek
S' az én Szent Királyim, vitéz Kapitányim
Ferdinandban éllyenek.
- 25 7. En vagyok Atyádnak, s' Császár-homlokodnak
Szabad koronázója!
Kérlek koronámnak, maroknyi hazámnak
Te légy Oltalmazója:
8. Szomszéd-ellenségem hamis békességem
30 Hogy azt ne vesztegesse;
Hanem Oszlopimmal, úri-Fiaimmal
Felséged építhesse.
9. Hallyon ellenséged, és éllyen Felséged
Szabad Magyar Országban:
35 Hogy Istvan Királynak, és koronájának
Társa légy Meny Országban.
10. Eddig è köveknek, mint élő könyveknek,
Romlott kö-kép-írasi.
40 Kö-, s' könyv-olvasásban, és könyhullatásban
Úszó pennám-írasi!

141.

STROPHAE VALEDICATORIAE

super exequijs Spectabilis ac Magnificae Dominae Dominae Susannae Kalay,
Spectabilis ac Magnifici domini Domini Joannis Kemeny etc. consortis
charissimae etc.

1. Fenyos bodoghsagnak dücsyosseges helyye,
Te hozzad sietek, vigassagh kut feje,
Hald megh panaszomat, Jstennek ereje.

- 5 2. Ki terhes halálnak igaiat en uontam,
Uilaghi probaknak saytojatis nyomtam,
El megyek, mert Jerusalemet ohajtam.
3. Nem elege nekem az földön budosnom?
Harmincz hat eztendöt gondal, buual futnom?
Jdeje hat jmmar nekemis niugodnom.
- 10 4. Rodhadas közt en nem szemlelek szepseget,
Az hol az fergek megh emesztik az testet,
Kiben nemis latok allando epseget.
- 15 5. En edes szüleöjm eorültek napomon,
Nyaios beszedimen, s' uigattak dolgomon,
Kik ha most elnenek, sirnanak almomon.
6. Kegiessen neuelték, hoga Jstennek ellyek,
Szarnyomra bocsiatuan, hoga mastol ne fellyek,
Tarsnak aduan, hoga ighi egyedül ne legyek.
- 20 7. Jstennek aldasat kiuel böuen veottem,
Uri meltosaghban szepen reszesettem,
S' mind csiak nem koronat feyemen viseltem.
8. Galambhoz hasonlo ferjel megh aldottal,
Es szep maghzatokkal minket latogattal,
Tiztesseggel mint egi angialt fel ruhaztal.
- 25 9. Ekés nemzetimmel az ki dücsykedtem,
Tekintetes ueremmel kerkedni mertem,
Mindeneknel nijluan, hoga meltan megh nyertem.
- 30 10. De mind ezektölis bucsiumot kel vennem,
Keseruessen nezem, de nincsyen mit tennem,
Mert maidan megh nemul zengedezo nyeluem.
11. Indullyatok megh tü, keonyuejm hullasi,
Koporsomat önteozzetek aradasi,
Mert homalyassodnak szemem rogiogasi.
- 35 12. Hidegült tagajm kiuánnnyátok aldast,
Ueleték kik eltek ez földön aldomast,
Es az élet után láthassatok egi mast.
13. Oh en ezer kozzül választot szépegem,
Gyonginél és aranyal dragab ekessegem,
Engem szerető sziniem és minden kincsyem,

14 dolgoman 15 <napomon> almomon 24 [Az utolsó szó három utolsó betűje a levelek összefűzése következtében olvashatatlan.] 27, 29, 30 [Az utolsó szavak utolsó betűi nem olvashatók.]

- 40 14. Legyen Jsten ueled, en szerelmes feryem,
Kinek ez esetet kiuantam, ne erjem,
Auagi koporsojat keonyuejmmel hincsyem.
15. Seöt tudod, eltemben kerestem keduedet,
Gondaydban keonnyebbitettem elmedet.
- 45 16. Tollem tauozassod uolt nagi keserüsegh,
Meszsi leted pedigh szübeli epessegh,
Ki miat ritkan volt nallom az egessegh.
17. Házádot szeretuen mint jo házá fia,
50 Keöuetseghben iaruan edes házád dija,
Ugijs en nagi bumnak nem volt semmi hija.
18. Uartalak, mint seötit ey uilagossagot,
Teomleczben tartatot fogoly szabadsagot,
Megh keseredet szü nyaaios vigassagot.
- 55 19. Az halal fenieget, nem birom nyelvemet,
En szerelmes feryem, megh bocsiasd vetkemet,
Gyarlosaghból ha mi teörtent, esetemet.
20. Jstennek, uradnak ely szegeni házádnák,
Jgye fogiattaknak es szep maghzatidnak,
60 Ne feleics el neuet te hü Susannadnak.
21. Kett szemem vilagha, edes ket maghzatom.
Uensegem jstapianak kiket tartottam,
Hogi touab elhessek veletek, kiuantam.
- 65 22. Karomon viseluen en ugi neueltelek,
Zemem fenyenelis inkab feltettelek,
Eretlen szarniatokra repitettelek.
23. Joseph [?] voltam tu anyatok,
Koporsoban fektem, el hittem, szannyatok,
Züuetekben neuem, fiajm, iryatok.
- 70 24. Zerelmes menyeyjm, titeket keouetlek,
Megh hasad az sziuem, hoga touab nem nezlek,
Az Jstent fellyetek, s' egimast szeressetek.
25. Hires nemzetzegem, Jstennek ayanlak,
Ez szoros selyebül minden jot kiuanak,
75 Zauat nem veszitek ez utan nemanak.
26. Fenyos fejedelmem s' tündeclö aszszonijm,
Kik kegyelmes szemmel uoltatok nezöjm,
Jsten sok iot adgyan, s' eltessen, örzeojm.

64 Káromon 65 <Mi> Zemem 67 [A sor elejének olvasata bizonytalan, ill. a második szava olvashatatlan.] 76 fejedelmim

- 80 27. Kedues edes hazam, s' sok jo akarojm,
Teolletek megh valam, vigh nyajaskodojm,
Uiragozzatok, kik uattok kiseröjm.
28. Egi hazi hü szolgak, scholak es halgatok,
Felseö, kozep, also rend, öreögh es aprök,
Mindgiayan aldasban legyetek maradok.
- 85 29. Jrighym hogy ha kik ennekem voltanak,
Tiszta sziuböl én megh bocsiatok azaknak,
Reouid üdön eokis ez utra indulnak.
30. Megh untam magamat, nem birom tagamot,
Reopüluen megyek, mert latom megh valtomat.
90 Kerestem s' megh letem edes Christusomot.
31. Feöld, fogad be azert senyuet tetememet,
Takary el, nem szollak mar senkinek többet,
Niugosd, az migh Jsten eleö kéri teolled.

142.

TEKINTETES ES NEMZETES BETHLEN MIHALY URAM TEMETESERE ES HALALARA

iratattak ez nehany magyar rythmusok szokszori el vöt jó tetemenynek em-
lekezetire es ahoz valo haladatosságának bizonsagara

Ad notam: Lasd meg Uram en ügyemet; az notanak folyasa egy periodussal töb.

1. Oh gyorsan változo világ,
Tsak olyan vagi, mint a' virag,
Mellyet kasza, mikor le vag,
Giorson meg hívad, mint zöld ág.
- 5 2. Egi kis vigasagot mutatcz,
Abban hoszas feszket nem hadcz,
Mereggel hamar fel fokacz,
Eörömünktöl el szakasztasz.
- 10 3. Szepseged semmire kellö,
Halal merget hozo szellö,
Nints ot egesseges velö,
Horgot alnokul vetz elö.
- 15 4. Sok kiralyokkal jadczottal,
Sok urakat meg trefaltal,
Kiknek ha mezet mutattal,
Alatta merget nyuitottal.

89 [A *valtomat* szó utolsó két betüje nem olvasható.] 90 Christusomat
10 merge 12 [A sor után:] <Szepseged semmire kellö>

5. Phylöp kiraly fiat, Sandort,
 Fel ülteted mint egi jambort,
 Meg le veted mint egi vandort,
 20 Advan neki siralmas tort.
6. Absolonnal hiteted el,
 Hogi Davidat kergesse el,
 Erdön futvan sebességel,
 Egi tölgi fara fúgeszted fel.
- 25 7. El ment az eöszver alolla,
 Absolont függeni hadta,
 Ez vilag ugi meg trefalta,
 Szomoru peldat ugi hagia.
- 30 8. Jlyen ez vilagnak dolga,
 Sokakat fel emel polczra,
 De vegtere gialazatra,
 Jutat sokakat nagi bura.
- 35 9. Seöt nem tsak az gonoszt bantya,
 Az iokatis elő rantya,
 Az kinban ugian meg ránttya,
 Meg szaradnak mint az hartya.
10. Az iamborokis meg halnak,
 Az halalban sok kint valnak,
 Kit az het jeles ifiaknak
 40 Ki mulasi meg mutatnak.
11. Illyen ez vilagnak merge,
 Az ioknak sints bekesege,
 Hogi ha Jsten eö felsege
 Nem lesz lelünk segetsege.
- 45 12. Nez Bethlen Mihaly uramra,
 Peldajaval nezd magadra,
 Ha életben jöttel mara,
 Talam halva jutnz holnapra.
- 50 13. Eöis ez rövid életben
 Volt neha rövid eörömben,
 Most akat halal körmeben,
 Fekszik szomoru sellyeben.
- 55 14. Töltöt nem ighen sok fídöt
 Harmintz eöt romlot esztendöt,
 Hogi az ver folyas meg nem szűnt,
 Az halal kinnyaban el dölt.

15. Eö az Istent szentül felte,
Mint hoga igazan ismerte.
Szent igeyetis szerette,
60 Tiszteletit epitette.
16. Erdelynek volt igaz tagia,
Az szegenyeknek istapia,
Az szeretetnek peldaja,
Nemes nemzetenek napia.
- 65 17. Mostan ki mulasat szanom,
Giaszlo özvegiot siratom,
Arva gyermekit ohaitom,
Mindenektol butszuztatom.
18. Valakik azért it vadatok,
70 Uri rendek, feö aszonyok,
Most körülle ohaitotok,
Kepeben ily szot halljatok.
19. Isten nektek meg fizesse,
Vetketeket özszve kösse,
75 Tenger fenekében vesse,
Lelketeket üdvezitse.
20. Hoga engem nem utaltatok,
Holt testemhez faradtatok,
Tisztességgel sirnak adtok,
80 Menyország legien hazatok.
21. Ki teriet nemes nemzetem,
Futasomat el vegesztem,
Koporsomban béis leptem,
Legien veletek Istenem.
- 85 22. Tiszteletes anyam aszony,
Edes Somborine *aszony*,
Jsten neked sok iot adgion,
Lelki testi iokkal aldyon.
23. Tartson Jsten boldogsagban,
90 Lelki testi aldasiban,
Ha vetettem giarlosagban,
Legi ennekem botsanatban.
24. Atyafisagunk tekintsed,
95 Arva gyermekimet intsed,
Az tanitast rajok hintsed,
Legien meny ország kintsed.

86 aszonyom [A szótagszám miatt javítva.]

25. Szívemnek szerelmes tarsa,
Nemes Bornemisza Katha,
Ha vettem neked valaha,
100 Nekem botsanat legien ma.
26. Meg botsas, szerelmes tarsom,
Tölled maid leszen valasom,
Ez utolso butszuzasom,
Jsten hozzad, edes tarsom.
- 105 27. Szerelmes edes magzatim,
Nevedekeny szep arvaím,
Ket szemeimben fenyeim,
Jsten hozzatok sziveim.
28. Noha en most halva vagiok,
110 De el menyben szent uratok,
Gondot visel ty reatok,
Mert eö az arvaknak atyok.
29. Semmi rut hirrel nem saros,
Kedves batyam, Bethlen Janos,
115 Legi minden dolgodban hasznos,
Nekemis legi botsanatos.
30. *Tisztess* Apaffi nemzetseg,
Nemzetemmel egi nemzetseg,
Ha volt töllem neked vetseg,
120 Meg botsass, az a' kegiesseg.
31. Bethlen Ferentzne aszonyom,
Haly szot töllem most szomorun,
Jsten neked sok jot adgion,
Meg botsas, szüüböl kivanom.
- 125 32. Bethleni nemes urfiak,
Többe immar nem lathatlak,
Azert mar Isten hozzatok,
Nekemis meg botsassatok.
- 130 33. Szerelmes edes eötsejm,
Matskasi nemes nemzetim,
Udvaromban nöt arvaím,
Jsten hozzatok fiaim.
34. Az ur legien tutorotok,
135 Mindenben igazgatotok,
Onnan felyül aldas ratok
Szallyon, és meg botsassatok.

117 Tisztesses 136 s [A szótagszám miatt javítva.]

35. Nemes vitezlő uraim,
 Szep hirrel femlő szomszedim,
 Jambor vigiazo szolgaim,
 140 Isten hozzatok, jobbagym.
36. Nyugodgial mar kegies urunk,
 Mert valal edgik giamolunk,
 Eltedben jo patronusunk,
 Szep vilagunk, fenyas napunk.
- 145 37. Tested nyugodgiek a' földben,
 Lelked eörvendgyen az egben,
 Christus urunk el jöteben,
 Tegien szep Coronat fedben.

143.

KÖVESDI PÁL

Mindenek, kik bölcsek az mennyei szent tudományban,^a
 Mint az fényes egek félnenek holtok után.
 Kik pedig éltekben voltanak oktatoi az idvösségnek,
 Mint az csillagok ük szüntelen tündöklenek.
 5 Félnel tehát Teis, mert bölcs voltál szent tudománnyal,
 Az igasságnak uttyán sokakat és vezettél.
 Tundököly mind örökén mint az szép hainalicsillag,
 Testedis már nyugodgyék csendeszen véghsö napig!

144.

G Ü N T H E R A N D R Á S

1. Mikképen Istennek az ember szolgat téezen,
 Ikképen munkâ után az dicsössége léezen,
 Az törvény tudomanyt kerestél igasságal,
 Az bölczességet-is talaltal batorsagal.
- 5 2. Szorgalmatossan most tanúly, osztán országnak
 Szolgály, szolgálhasson magadnak-is világnak
 Mind időjeben. Hogy ha keszszülsz haza menni,
 Nagy örömmel tudhadsz jo hasznat tüle venni!

^a Dan. 12. v. 3.

1 srent 8 csendesren
 8 rüle

1. Magiarsag, romlott ág,
Rendedben nincs iosag,

5

17. Buiokban, banatban
Ezt iram gondomban,
Hatsas felet ezerben
Ötvenhat estendöben,
85 Segeni legeny végékben.

PÁPAI BORSÁTI FERENC

VALTOZASA AZ NÉHAI TEKÉNTETES ÉS NAGYSÁGOS
BOLDOG EMLEKEZETŰ RAKOCI SIGMONDNAK;

az az: Az ő kegyes, és külömb külömb féle jországos cselekedetekkel tündöklő
életének, és boldogul e' világból való ki-mulásának Poetica inventioval való
le-írása Deákul és Magyarul

1.

Citherákkal pengő rendelt szép versei,
Tarentula modra formált nevetési.

- 5 2. Hogy ha mosolyodik csalni igyekezik,
Jaj néked ő mérge ha reád érkezik,
Ki hizelkedéssel sokakhoz férkezik,
Kiknek végre testek tüzzel verétezik.
- 10 3. Példa erre Sándor telhetetlensége,
Kit világnak meg-csalt ő hizelkedése,
Absolont termettel ragyogzo szépsége,
Annibált pohára, s' ez volt az ő mérge.
- 15 4. Pompeust ez világ fényes dicsösségre,
Emelte Juliust Császári felségre,
Ki-ontaték végre mindeniknek vére,
Illyen e' világnak, kivel fizet, bére.
- 20 5. Tettetett orczával ha rád mosolyodik,
Hidd-el hogy csalárd ő, s' azért hizelkedik,
Miként hálojában akadgy kereskedik,
Ha meg-tréfál rolad az után kérkedik.

Mert méznek szine
alatt mérget ad in-
nya.

6. Mert szeret e' világ hizelkedésével,
Azon oláلكodik hogy s' mint ejthessen-el,
Sok jokat ígér ő mézzel kent beszéddel,
De belől ígélet van tele méreggel.
- 25 7. Miként a' madarász madarat sip soval,
Ez világ iffjakat csal ajánlásival,
Ő magához hajtván vidám orczájával,
Csak hamar el-veszti mérges fulánkjával.
- 30 8. Tekéntetes Sigmond hogy hallá ezeket,
Személye változék vén piros színeket,
Tartya elméjében hallott beszédeket,
Csudállya világi ravasz szépségeket.
- 35 9. Serényen ezekről midőn gondolkodnék,
Zöldellő pásittyán kertnek hogy bánkodnék,
S' gyakorlatossággal égre fohászkodnék,
Istenhez magában szíve kívánkozának.
- 40 10. Mennyei Szerelem azonban kézijét,
Meg-vonyá, s' sebhete Sigmondnak a' szívét,
Kinek piros vére fogá kert zöld füvét,
Ezzel-is nevelé kertnek ékességét.
11. Oh! mely csudálatos iffjunak véréből,
Szép rosa fa neve nagy hirtelenségből,
Bársony színnel tellyes rosák ez tőkéből,
Tündöklenek miként Rubint a' gyűrüből.
- 45 12. Jaj keserves eset! zöldellő pásiton,
Kegyess Sigmond fekszik félig már meg-holton,
Mennyei szerelem kit meg-löve otton,
O mely sokan sirtak bizonnal e' sorson.
- 50 13. Azonban Gábriel Archangyal mennyegből,
Angyali sereggel küldetéك İstentől,
Kiknek ékességek le-hata az égből,
Fénlék arczélatyok a' nagy dicsösségtől.
- 55 14. Örvend az Angyali sereg az iffjunak,
El-fogá Gábriel lelkét a' Sigmondnak,
Hogy hamar bé-vinné keblébe Abrámnak,
Holott alleluját zengene Jesusnak.
- 60 15. Fel-vivék tapsolvan szép iffjunak lelkét,
Vitelben a' lélek égnék dicsösségét,
Öltözé magára napnak fényességét,
Csudállják az egék ennek ő szépségét.
- Ideig valo gyönyörűség örök veszedelmet hoz.
- Sigmond csudállya e' világnak ravaszságát.
- Elmélkedik mint távoztassa-el fulákját.
- Hogy gyönyörűségétől el ne boritassák,
- mennyei szerelem megelőzi Sigmondot, s'
- hog' magának tartsa meg-lövi.
- Jesus Sigmond lelkét menybe felviteti Angyalok zengésében.

16. Fejérb az Hattyunak ö ékességénél,
Tündöklöb az lelke aranyánál s' ezüstnél,
Sokkal tekinteteseb Carbunculus könél,
Nem tisztult egyébbel Jesus érdeménél.
- 65 17. Gábriel hogy lelkét az Herczeg Iffjunak,
Mennyegben fel-vivé kertében Jesusnak,
Azt ott helyezetté, holott virágoknak,
Halhatatlansági Christustul ragyognak.
- 70 18. Tapsolának ezen Angyali seregek,
Szörnyen vigadának a' boldogult lelkek,
Hogy meg-bövíttetnék az ö szent seregek,
Tündöklést nyujtanak az égbéli jegyek.
- 75 19. Ez kertben élő viz Jesus Christus vagyon,
Kinek az ö partyán zeng a 'sok Hálcyon,
Tengelicz, Gerlicze, zöldellő ágakon,
Gyönyörü notákat fujnak Cedrus fákon.
- 80 20. Szerelmetessége nagy e' szép forrásnak,
Soksága mellette van plántálva fáknak;
Kik alatt serege mennyei Musáknak,
Örökké dicséri szent nevét Jesusnak.
21. Ez kertben van amaz szentséges jo Manna,
Kit ez világra szült Bethlemben Mária,
Kinek lábát mosá könyvével Magdolna,
Es kiről jövendölt Prophetissa Anna.
- 85 22. Calliope midön Musák ékessége,
Szemlélné Sigmondot Angyalok serege,
Hogy az égre vinné, szerelmetessége
Fel-indítá szívét, s' ilyképpen keserge.
- 90 23. O én kedvem Sigmond s' minden vigasságom,
Miért távozá-el örök vidámságom,
Lám te benned vala halhatatlanságom,
Jaj jaj miért hagyál-el én világosságom!
24. O Nagyságos iffju el-hagyád ez földet,
Nagyobra böcsülléd te a' fényes eget,
95 Kévánom békével szent Idvezitödet,
Nézzed és örökké áldgyad Istenedet.
- 100 25. Mennyei lelkeknek dicső hajlékokat,
Kévánom örökké lakjad szent házokat,
A' Christus kertében plántált virágokat,
Vigsággal szemlélyed szentséges Rosákat.
- Fénlik lelke Isten
dicsőségétől.
- Helyezettett a'
boldog lelkek köz-
zé, nem oly álhatat-
- lan ékességek
közzé mint az hol
az előtt él vala.
Vigadnak
- néki a' mennyei
seregek, örülnek
Christus körül a'
boldog lelkek.
- Az Eszeség e' föld-
ről keservessen né-
zi Sigmondnak el
menését, nem re-
ménlvén helyében
- hasonlo patronust.
- Kéván örök viga-
ságot a' boldogult
lelkeknek.

26. Beszédét végezvén a' bölcs Calliope,
Bánatos orczával az eget szemlélé,
Mint midon Gerlicze a' társát keresné,
Az levegő égen így magát el-vivé.
- 105 27. Sigmond uj lakosa mennyei várasnak,
Csudállya szentségét annak az országnak,
Böségét hogy láttya Tömjénnek Myrrhának,
Kikkel szent oltáron az lelkek áldoznak.
- 110 28. Azon kívül Sigmond Jesusnak kertében,
Magát vigasztalja nagy gyönyörűségben,
Láttya virágokat hogy vadnak szép rendben,
Fris szellő táplállya itt lengedezésben.
- 115 29. Csudállya Rosáknak szép öltözeteket,
Külömb külömb féle virággal mezőket,
Mennyei Violák ékes nevéseket,
De nem tudgya medgyen látván mind ezeket.
- 120 30. Szép Hyácinthusit a' nagy Abrahamnak,
Jesse törökéből fel-nöt virágoknak,
Liliumit nézi a' kegyes Judithnak.
Csudállya Rosáit a' szüz Susánnának.
31. Isák csömötéin Jákobnak virágit,
Szemléli ez kertnek minden ékességit,
Örvendez magában hogy ily nagy szépségit,
Ez kertnek láthattya dicső gazdagságit.
- 125 32. Spikinárdit nézi más felől Dávidnak,
Balsamom virágit a' szüz Máriának,
Tündöklő Rosáit a' Magdalenának,
Ékes ragyagzását szent Apostoloknak.
- 130 33. Rakoci Sigmond hogy ezeket szemlélné,
Virágok szépségét ékessen kedvelné.
Ő hozzájok való kedvét ki-jelenté,
Szerelmes beszédét ily képpen el-kezde.
- 135 34. O! ha szabad lenne énnékem el-válnom,
E' szentséges kertben virággá változnom,
Virágok közt lenne én illatozásom,
Jesusnak kertében örök virágzásom.
- 140 35. O édes Jesusom! kedvem s' kívánságom,
Szentségem, örömem, minden vidámságom;
Szent érdemed által én ártatlanságom,
Hálá légyen néked hogy vagy vigasságom.

örül a' boldogult
lelkek közt.

Az Szent Patriar-
kakat es Aposto-
lokkal.

kevan örök-

ke az Szentekkel
Iesusnak áldozni.

Az boldogult lel-
kek,

36. Alig végező-el Sigmond ez beszédét,
 Leg-ott vé eszébe virággá lételet,
 Fejér Liliommá valo fel-nevését,
 Vigad, virágok közt mert láttya élését.
- 145 37. Leg utolszor Sigmond szollá ez beszédet,
 Dicsérlek én édes Jesusom tégedet,
 Hogy ennyire kedvelléd szegény lelkemet,
 Örökké éneklek szentséges nevedet.
- 150 38. Jesusom virágja én immáron lések,
 Halhatatlanságban mind örökké élek,
 Alnokságátul már világnak nem félek,
 Christus én életem s' én-is néki élek.
- 155 39. Istenemnek kertét Cásia illattal,
 A' szent virágok közt magasztalásokkal,
 Vég nélkül valo sok szent áldozatokkal,
 Bé-töltöm, s' dicsérem Istent háládással.
- 180 40. Szerelmes Jesusom te ártatlan Bárány,
 Juda nemzetéből hatalmas Oroszlán,
 Te kivüled lelkem már semmit nem kíván,
 Nem félek haláltul, már mérget rám nem hány.
41. Jesusom! már lések te szent Liliomod,
 Szentséges kertedben bé-plántált virágod,
 Ez után kit táplál örökké hatalmod,
 Éélleszzen vég nélkül szentséges harmatod.
- 165 42. Végező beszédét Sigmond ezek után,
 Tapsolnak virágok mennyegben ujjulván,
 Jesusnak örömmel Hosánnát kiáltván,
 Vigsággal dicsérik nevét magasztalván.
- 170 43. Azonban érkezék a' szent kertnek Ura,
 Boldogult lelkeknek Christus Directora,
 Kinek oldalából élő víz ki-forra,
 Minden élő lelkek mennek innya arra.
- 175 44. Fellyül halad mindent kedvessége ennek,
 Nem éri-fel izit édessége méznek,
 Kellemetesb szine hogy nem mint ezüstnek,
 Ehez folyamodni mindenek sietnek.
- 180 45. Ez kutbol Jesusunk kegyes virágokat,
 Öntöz, hogy hozzanak kies illatokat,
 Halhatatlansággal szép piros Rosákat,
 S' éltet ez harmattal ékes Violákat.

közzéis be vétetik.

Vigad Idvözítője-
nek

öröкке Allelujat Ie-
susnak mond.

Mivel világ alnok-
ságátul meg men-
tette s Országában
be vitte.

A' boldog lelkek
örülnek.

Iesus elő kut fő.

46. Sigmondot Jesus hogy látá uj Virágot,
Öntöznie kezdé a' szent Lilomot,
Meg-áldá teremjen sok számu virágot,
S' mennyei oltárra hozzon áldozatot.
- 185 47. Idvesség váltsága ez kegyes Sigmondot,
Szolétá ekképpen az uj Liliomot,
Fellyül mullya szined a' szép Spikinárdot,
Es te ragyogzásod tündöklő Smaragdot.
- 190 48. Mint az Hengédi szép szőlőében Cyprus,
Ollyan én Sigmondom tündöklő Sáphirus,
Mint velem vigadoz kedves Paranympus,
Kertemben virázzik piros Hyácinthus.
- 195 49. Teremjél kertemben Sigmond szép Virágom,
Libánusrol kedven hozatott Cedrusom,
Myrrhát s' Tömjént termő zöldellő Hermonom,
O! mely szép vgy immár szerelmes Sigmondom.
- 200 50. Most te ki lakozol az én szép kertemben,
Dicsöült lelkeknek ő szent seregekben,
Jöj hozzám kegyessen, s' vigadgy szerelmemben,
Tapsoly mert régen vagy szerelmem kedvében.
51. Itt lakjál szerelmem drága füvek hegyén,
O! én szép Galambom Jesusod mezején,
Örvendezz kegyesem e' Sion tetején,
Illatozzál e' szent Libánus erdején.
- 205 52. Mitsoda vagyon a' te szerelmesedben,
Egyéb szerelemnél te Idvezitödben,
Kinek élsz örökké szentséges keblében,
Ez téged örökké tart az ő kedvében.
- 210 53. Ily szokkal illeté Jesusunk Sigmondot,
Es felöltözteté mint szép Spikinárdot,
Aloes illattal s' Myrrhával; uj Holdot,
Ugy hogy fellyül mulá a' szép Hyácinthot.
- 215 54. Egbéli Rosák közt Christus Liloma,
Sigmond vigad, s' vagyon néki nyugodalma,
Mulando dolgokkal nincsen aggodalma.
Örvend, s' Jesusban van minden bizodalma.
- 220 55. Azonban hogy Sigmond fel-vitetett volna,
Musáknak szállásit Calliope sirva
Körül jár, mondván senki ne mulatna,
Hanem gyász ruhában öltözni indulna.

Sigmondot az boldogult Lelkek közt
Jesus hogy látá,
kegyesen paranczolya öröкке
vigadni.

öröкке valo dicsőségben.

Meg dicsösíté Sigmondot
Jesus örök életnek koronajaval.

Calliope minden tudományoknak
hírré teszi Sigmondnak

56. Kegyes természetű Rakoci Sigmondunk,
Tölünk el-vitetett, ki volt vidámságunk,
O jaj jaj Musáknak ujjul hármás jajunk,
Ha derül vigságra immár a' mi napunk?
- 225 57. Ez szokot hogy hallák Heliconiáról,
Zokogva a' Musák jönnek Parnassusrol,
Thália bánkodván siet Hyampusrol,
Nereides Nymphák a' széles Pontusrol.
- 230 58. Délos szigetéből keserves Diánna
Erkezők, s' Tyrrhenum tengerről Minerva,
Pindusnak hegyéről Erato jajgatva,
Jönnek minden felől a' Musák zokogva.
- 235 59. Már Isten-aszszonyok hogy jelen volnának,
Sigmondnak halálán igen bánkodnának,
Ő el-távozásán felette sirnának,
Ott Calliopetul ily szokot hallának.
- 240 60. Oh keserves Musák földnek dicsösségi,
Bölcsesség követő iffjak ékességi,
Tudomány szerető Ur fiak vigsági,
Halhatatlanságnak szép fényes csillagi.
61. El-vitetett Sigmond ki volt ékességünk,
Menybe fel-vitetett a' mi fenységünk,
Sákban öltözzünk már nincs gyönyörűségünk,
Örökké gyászollyunk el-költ dicsőségünk.
- 245 62. O tündöklő Phoebus csillagok szépsége,
Cynthia szép égnek egyyik ékessége,
Lucifer hajnalnak nagy gyönyörűsége,
Öltözzetek gyázban csillagok serege.
- 250 63. Sicelides Musák sirjatok mindnyájon,
Oreades Nymphák zokogjatok azon,
Hogy el-költ vigságtok nincs ki vigasztallyon.
A' könytől orczátok megne-is száradgyon.
- 255 64. Ezeket hogy hallák a' keserves Musák,
Miért távozá-el, Sigmond azt kiáltják,
Svada leg-elsöben kiálttya meg-foszták,
Az én ékességem, s' szépségem el-vonták.
- 260 65. Sir a' Grammatica nincsen már Tutora,
El-távozott néki ki volt jo Fautora,
Minden reménsége nézett csak Sigmondra,
Azért már szemei gyorsak a' sirásra.

halálát 's hijja a
sirásra.

Sietnek minden fe-
löl a' Musák halván
Sigmond-

nak halálát. az az
Tudomány szerető
Ifiaknak serege.

Keserves sirással
emliti halálát az
Eszesség a' Tудо-

mánynak Isten
Aszszonya.

Nincsen már a' Ta-
nuloknak oly derék
fautora.

A' tudományok

zokogva jajgatnak.

Grammatica sir.

66. Apollo tárháza gyönyörű Poësis,
Már gyászban bé-borult nincsen vigsága-is,
El-hadták lanttyokat a' szép Cámoenák-is,
Citharáját tötte le Terpsichore-is.
- 265 67. Logica jajgattya az ő Mecoenássát,
Miért távozá-l ell' ujjittya sirását,
Nem várhattya többé semmi vidulását,
Ugy kiálttja Sigmond, Sigmond Pátronussát.
- 270 68. Jaj, Physica mondgya nékem hová legyek,
Szerelmes Sigmondom nem tudom mit tégyek,
Te el-mented után én már miként élljek,
Ez után, ő Sigmond ki fejtől fügjek.
- 275 69. Vajha én te veled most edgyütt lehetnék,
Kellemetes Sigmond, el-hittem élhetnék,
Nagy örömben, szivem tudom meg-enyhődnék,
Sirás miatt könyvem árjában nem ülnék.
- 280 70. Az Astrologia buban merult szivel,
Zokog, alig szolhat nincsen semmi kedvel,
Panaszolkodik s' nem gondol már éltével,
Mivel el-távozott kivel volt örömmel.
71. Keserves jajját a' szent Theologia,
Nem titkolhatá-el hogy nincsen Sigmondgya,
Ki volt ő nékie serény gyakorloja,
S' szorgalmattossággal való halgatoja.
- 285 72. Jaj Sigmond ki voltál e' szent tudományban,
Igen áhétatos, elő mozditásban
Sörény, és vigyázo a' Scienciákban,
Sokszor elől jártál a' Triumphálásban.
- 290 73. Pallás Istenaszszony azonban érkezék,
Jajgatással mindgyárt igyen emlekezék,
Minden kedvem Sigmond; nagyon Siránkozék
Jaj miért hagyál-ell' sürüven könyvezék.
- 295 74. Sok ezerek közzül te bizonyság lehetcz,
Sok ezerek közzül de elég-is lehetcz,
Hogy egem kedveltél s' tudom most-is szeretcz,
Tégedet szivemben azért elmém fel-metcz.
- 300 75. Miként el-távozott Gerlicze ő fiát
Keserven sirattya, Bölcseség magzattját,
Szintén ugy ohajtja szerelmét Sigmondjat,
Astraea bánkodik, szánnya Tanitványát.

Poësis gyászban
borult.

Logica jajgat.

Physica siránkozik.

Az Astrologia bán-
kodik.

Theologia sohajto-
zik.

Az egész bölcseség
szomorkodik.

Igasság kényvez.

76. Siralmas verseit hogy Pallás végezé,
Keserves énekét Bellona így kezdé,
Hadi tanácsosom tudos Sigismunde,
Bánatom enyhítő kedves Philomusé.
- 305 77. Ez volté tetszése a' te szerelmednek,
Hogy örök bánatot hadgy az én szívemnek.
Nem lesz ujlása sokára kedvemnek,
Nem virrad vigságra napja életemnek.
- 310 78. Velem egyyüt gyászban én hadi eszközöm,
Miattad öltözöm, oh én vig örömöm,
Nem szállya szívemet sok időre öröm,
Sokáig éltemben csak gyászban öltözöm.
- 315 79. Te voltál vig kedvem mig ez földön éltél,
Tündöklő fegyverben hogy velem öltöztél,
Egyyütt dicséretes dolgokat végeztél,
Mikor ez Világgal sokszor szemben mentél.
- 320 80. Alég végezheté beszédét Minerva,
Gábriel le-jöve volt Istentől hagyva,
S' keserves Musáknak vigasztalást hozna,
Gábriel érkezék égből vigadozva.
81. Kegyes tekéntettel Isten-aszszonyokat,
Ekképp vigasztalá siralmas Nymphákat,
Ne jajgassátok bár kegyes Sigmondtokat,
Vegyétek elébbi ti vigasságtokat
- 325 82. Mi lehet az oka ily jajgatástoknak,
Job hajlék adatott hidgyétek Sigmondnak,
Vessetek véget hát a' nagy bánatoknak,
Mert Sigmond virága a' dicső Jesusnak.
- 330 83. Mennyegben lakozik Christusnak kertében,
Nem lészen vég soha ott a' nagy örömben,
Ne sirassátok hát mert vagyon szent helyben,
Hanem tapsollyatok vigan szivetekben.
- 335 84. Kellemetes volt ám nálatok lakása,
Sokáig lehete de nem maradása,
Mert Jesus kertében volt hivattatása,
Hová életében volt nagy vágyodása.
- 340 85. Lilioma Sigmond szentséges Jesusnak,
Vigad árnyékában az élet fájának,
Örül seregek közt mennyei Rosáknak,
S' Assyriai sok szagos Nárdusoknak.

Bellona: az az Vi-
tézek serege
ohajttya Sigmon-
dot.

Gábriel Angyal
mind ezeket vigasz-
tallya ne bánkod-
nának.

Mert Sigmond la-
kosa menyorszá-
nak.

Hová mindenkor
kévánkozott.

86. Meg-unta már Sigmond javait világnak,
Tetszik csak hajléka a' szép menyországnak,
Az hol dicséretet vég nélkül Jesusnak,
Mondhat: itt a' Vének szent szentet kiáltnak.
- 345 87. Beszédét végezvén szárnyára fel-kele,
Gábiel, s' fényessen az égbe repüle,
Musák-is oszlának kinek hol az helye,
Egy mástól bucsuzván lépének hegyekre.
88. Minap ez verseket egy ifju magában
350 Irá, gondolván hogy nincs semmi világban,
Örökké-valo; csak vadnak változásban
Mindenek; s' bölcsesség halhatatlanságban.
89. Ha örökké élni kívánsz, te szeressed,
355 A' Tudományokat, s' a' Jesust kövessed,
Világot Virtuson kívül csak meg-vedd,
A' Bölcseséget de egyedül keressed.
90. Világon élsz bölcsen ha Christusnak élhetz,
Kinek érdeméből idvességet nyerhetz,
360 Boldogult lelkeknek seregében mehetz,
Christusnak vég nélkül az hol énekelhetz.
91. Tudománt éltedben hog' ha te kerested,
Elő-mozdétani azt igen szeretted,
S' annak követőit elő-segétetted,
Hidgyed mind örökké leszen a' te élted.
- 365 92. Tested koporsóban hogy ha porrá leszen,
Lelkedet Jesusod menybe viszi készen,
Te emlekezeted mind örökké leszen,
S' minden jo te rolad dicséretet téssen.
- 370 93. Nem elmém hányása, hanem sorsunk kára
Vitt, hogy ez Herczegnek verseket sorsára
Irnék, mert míg éle volt a' Tudományra
Fő gondgya, Tanéto s' Tanulo iffjakra.
94. Váradon irám ez egynehány verseket,
375 Ezer hat száz és ötvenhat esztendőket,
Mikoron számlálnék. Olvaso ezeket
Meg ne ved, eléb de csinály te szebbeket.

CANTIO ASZONIOK NEVENEK DICZERETI

es eczersmind gjalazojanak feleleti hasonlo rendel

1. Quod koczis et darabant et quicquid katona possunt,
De söt az korheliékis mind szabadon mivelik,
Mi sokat en lattam, sokat ember szollo poétat,
Morgo poétak közot első poéta lehez.
- 5 2. Nem voltal aszoniok barattia,
Neveknek io akarioia,
De vesztet kevanoia.
3. Azzal neved nem oltod,
Mert nyilvan te kappan voltod,
10 Szegienre ki hozta dolgod.
4. Job volna edczer halni,
Hogi nem aszont moczkolni,
Gialazatoson szolni.
5. Nem szollok enis senkirul,
15 Csak aszoniok neverul,
De iobban, mint te, az kitul
Verseket tanultal ebül.
6. Mondam, szollok nevekrül,
Aszoniok neveirül,
20 Olyat nem hallottal senkitül,
De vehez tanusagot ebbul.
7. Hallottad, első aniank Eva,
Eördöghtül ki löt kegiova,
Mint családöt az megh tiltot fara,
25 Kedves izü edes almara.
8. Jstennek bölcz tudomannia,
Azzal, hogi az almat ragna,
Poronczolattia ellen iarna,
Jgy nala lenne tudva.
- 30 9. Eva feier, tekentetes,
Ez vilagon neve kedves,
Mindennek giöniörüseges,
Ha veszed, nekedis edes.
- 35 10. Kezdem azert enis Annan,
Paradiczomnak tiltot faian,
Volt hagiva szorgalmatosan
Evanak, ne ennek abban.

11. Ki mondom Anna nevit,
Ercsed eo természetit,
40 Csendes eo maga viseleset,
Csudaljad illendö kedvet.
12. Hozom en ele Frusinat,
Ki nem önti senkinek onnját,
Ha tekented iarasat,
45 Feslet ut nem koptattia talpat.
13. Szep neve Ersebetnek,
Hidgied szaiabul enekesnek,
Megien ki neve ennek
Vgi, mint lepeczke az mehnek.
- 50 14. Vgianis szep leany Nester,
Mondod, iffiu gialaszta eczer,
De ne hid, mert az szep Nester
Szüzesseghbenis Mester.
- 55 15. Hogi mar Ilko masodik
Leszen az utolso edgik,
De szüzek közöt iobbik,
Az szüzek keozöt szebbik.
- 60 16. Nem deres lo Margith aszoni,
Ne sürgölögi, mert nincz ot haszon.
Margith aszoni iambor aszoni,
Kinek neveis merö haszon.
- 65 17. Ne gialazd, szep aszoni Sophi,
Venusnak eo igaz kepi,
Az rutat igen giülöli,
Idegen kez inat nem czipi.
18. Szereti Kata vrat,
Kedvelli eo mondasat,
Futtia paranczolattiat,
Nem igaz, kit mondasz tehat.
- 70 19. Judith nem zergö, mint hordo,
Attia szovait fogado
Miert mondod hat, hogi csokolodo,
Aszoniok közt az nagi szep ordo.
- 75 20. Kedves angiali abrazatot
Magdolna mutat, nem latod?
Ha vak vagi, mondom, im hallod,
De nem hallod, mert fai az labod.

21. Az Maria szerelmes,
Vrat szerető, kedves,
80 Bizonnial tekintetes,
Szeretem, mert hüseges.
22. Huszon harmadik Julia,
Illik erre val es szoknia,
Nem illik keziben korczolia,
85 Aldasat neki Jsten nem ugi osztia.
23. Valamiert nem teczik Borbara,
Sybillak Jsten aszonia,
Eczakanak lampasa,
Jupiter vigasztaloia.
- 90 24. Mit vels te Susannarul,
Ki földi jstenektől
Vöt aldast olczon arul,
Söt mindent nier azoktul?
25. Böczületes az Marta,
95 Neveis, nem lad, ugi hozta.
Hazughsak szoczkat raita,
Mint az eb az koncot, nem marta.
26. Dorkonak neve csudas.
Hu, nem ládde, mi csodas?
100 Bolondnak ugi lacsik trefas,
Bizon nem Vardai Dorko az.
27. Valljon minek gondolnad
Hires neves Szabinat?
Ertek raita sem szabonet,
105 Sem utalatos varganet.
28. Hat te, feniesseges Clara?
Kinek dragab gemantnal arra,
Illik keszedben palma,
Kepedetis ugi iriak falra.
- 110 29. Szepe valjon előtted Szoka,
Ki minden örömednek oka?
Tovabis hoga vigadhas arra,
Szoka leszen kevanatos oka.
- 115 30. Harmincz harmadik Christina,
Sem Alecto, sem Hecuba,
Sem Hekate, sem Diana
Nincz olian, mint Christina.

83 [A *val*-je ráírva az *r*-re.] 104 [A *sem* *s*-se ráírva az *n*-re.] 116 sem Proserpina Hecuba

31. Agótha Jstenit aldo,
Sokat imatkozható,
120 Minden rosszát utáló,
Vetket el távoztató.
32. Királyné volt Hadviga,
Magyarországhban, nem iga,
Nem volt feleis hígan,
125 Elte világot vígan.
33. Harmincz hatodik Rebeka,
Mint más, eo nem tánczoska,
Sem rivo, mint lapon beka,
Semmi rosszának nem oka.
- 130 34. Mindennel ekesben szóllo
Vrsúlja lezen utulsó,
Nem illik keziben orso,
Mint köz mezőre borso,
Mint kezben üres korso.
- 135 35. Sok dolgot bár ne tudj, füstös, araniase,
Ugy mint Chimerais, szarvase, szárnyase,
Ezt penigh io tudnod, ha nem szép mondase:
Ki magáie lehet, az ne legyen másé.
- 140 36. Dolgom egiebb nem leven mostan,
Niavaliamis tölem távozvan,
Fekütem az verseket irvan,
Ezerhat száz ötven hatban.

148.

[A „JESVITA PATEREK TITKAI” VERSEK RÉSZLETEI]

a)

Azt itélem vala hogy csak szent Ferencz változtattatott volt úgy Christussá, hogy egymástól különben meg nem ismértethettek hanem csak ruhájokból, mint ezt meg-írta Páter Turselinus apud Possevin. Biblioth. selectae lib. 17. ilyen versekben:

Vetkezzesd-le Szent Ferenczet rongyos csuklyájából,
S' a' ki most Ferencz volt, majd Christussá léssen.
Öltözzesd-fel Christus Jéuszt Ferencz csuklyájában,
S' a' ki most Christus volt, majd Ferenczé léssen. [22]

b)

[A könyv szerzője örülne] ha bé-tellyesednék, a' mit egy nevezetes ember látván a' Pápának ez parancsoló levelét, imé' négy versekben jövendölt, A' mi időnkbeli Jészuita Apáczákról: Kiket Minap az Ecclesiának és a' házassági férfiaknak javokra tudni-illik, a' Római szentséges VIII. Orbán Pápa, el-oszlattott.

137 <Ezent> Ezt penigh io<1>

Az Aszonyoc Jesuitak Társaivá lévén,
Altal-hágtak ö nemeknek szemérmességén:
Elkergette Orban őket Jésuitác mellől,
Jésuitac Szerzetit-is el-törli e' földről. [188]

149.

CANTJO VOTJVA CELSJSSJMJ PRINCIPIS GEORGIJ RAKÓCZJ

scripta cum expeditionem bellicam susciperet adversus persecutores Evangelij
in Polonia A. 1657. lingua hungarica

1. Regi hatalmu s' gazdagh irgalmu
Mindenek feöleött nagy igasságu
Szent Jehova, áldott Jsten, én por és hamu
Te eleödben, kebeledben futok mint hiv juh.
- 5 2. Az te nevedért, áldott fiadért
Halgass megh éngem ígéretedért,
Jácob néveü szent Jehova, tiszteletedért,
Júhaidra s' arváidra tekénts magadért.
- 10 3. Keüldgy segítségeth, adgy egésséget,
Hogy népejdet és te nevedet
Oltalmazsam és ronthassam ellenségidet,
Bátor szivel, igaz hittel áld vitézimet.
- 15 4. Orditto sárkány, kevély oroszlány
Veszedelmekkor, tudom, vermet váy.
Teüzes fegyver jeön népedre mint sürü homály,
Uram le szállj, yeöy, mellénk állj, szent fiadért szány!
- 20 5. Csak te vagy Jsten, bodult elménkben,
Országgh keresés nincsen sziveünkben,
De csak szánom népeidet eözvedgységében,
Jo hirt s'nevet, gyeözeödelmet hogy szolgálj nyeryen.
6. Jrigym ellen kezed segéllyen!
Feöl kenetettel, hogy minden féllyen,
Tarcsd hitiben te szolgálád eö seregiben,
Érted hagyom el országom kincses Erdélyben.
- 25 7. Gyors angyalidat s' heü postáidat,
Én oltalmamra szent szolgálád
Bocsásd Uram, seregessen, hogy táboromat
Oltalmazzák, s' igazgassák minden hadamat.

Cím scripa 7 Szent <Jsten> 16 <nagy> szent [Elöbb:] fiadnak 19 eözvedgységemben
[Értelemszerűleg javítva.] 28 hadaimat

8. En utaimat és járásomat
 30 Igazgasd Uram, minden dolgomat,
 Hogy kár nélkül viselhessem szép hadajmat.
 Benned bizom s' teöled várom én oltalmamat.
9. Old le fegyverét s' minden ereyét,
 Ellensegimnek oszlasd elméyét,
 35 Hatalmaddal, áldott Jsten, eüsd megh vezérét,
 Bodulással, yay, futással teölcsd szemé fényet.
10. Roncsad hatalmát és diadalmát,
 Szégyenicsd Uram, tábora számát,
 Hogy futással visza térven szegyleneül mennyen,
 40 Eörveö légyen, hegyen veöldgyeön, mindeneütt féllyen.
11. Gyeüics eöszve szépen Uram, ekképpen,
 Hogy el vihessem szep hadam éppen,
 Szent fiadnak vallásában tarcsa megh eöreökeön
 Értelemben, szeretetben s' edgy ako légyen.
- 45 12. Jnnét nevedben, szent erdemedben
 Utra eredekek tellyes eöreömben,
 Jeövel hozzám, Uram Jesus, tarcsa megh hitemben,
 Dolgaimban, banatimban légy velem amen.

150.

SEQUITUR CONFESSIO PRINCIPIS FACTA IN POLONIA

post varias fortunæ vices, Georgij Rakóczy

1. Régi keöz mondás az magyaroknál,
 Nincsen szebb dologh szégyen vallásnál,
 Bizám magam, meg találám asztat Krakónál,
 Szép városnál, koronánál, Lengyel országgnál.
- 5 2. Aszt vélem vala, hogy készre megyek,
 Lengyel koplyáknak hogy nincsen hegyek;
 Nem rontotta volt el svecus, igen kemények,
 Jay mit tegyek, hová legyek, Istenem, megyek?
- 10 3. Kevélységhe sorsat soha nem tudtam,
 Jstenem, imé mire jutottam!
 Hadaimban magyarokat miként rontottam,
 El futtattam, le vágattam s' megh gyaláztattam.

31 [A kár szó javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.]

4. **Ordittással** ment hadam eleye,
 Bakos Gáborral elseö ereye,
 15 **Kemény János** vitézimnek volt segítteöye,
 Ingerleöye, kiszeteöje és el veszteöye.
5. **Csillagh** az égen nékem nem fémllett,
 Mint Bethlehemnek, szépen megh jelent,
 Németh országgh teölle rettent, Bécsigh hogy feöl ment,
 20 Nézzed, mint lett, koronát vett, meghis békéllett.
6. **Zeöngeö** szavokat jo tanácsimnak,
 Mind hátra hadtam feö szolgaimnak,
 Szánto Gáspárt éltigh hagyom igaz mondonak,
 Hogy konczomnak héya lészen kapdozásimnak.
- 25 7. **Jol iut** eszemben sokak mondása,
 Lengyel országghnak hadakozása
 Nem lesz olyan, mint az Moldva s' Al feöld havassa,
 Im most érzem, megh égette számat az kása.
8. **Gondgya** Jstennek az eö népére,
 30 Az igaz hitnek eörizeöire,
 Ki teryeshti nagy ereyét eö hiveire,
 Kedvesire, szerzeöire, szereteöire.
9. **Ellenkezeöit** szentedgyházának,
 Megh mocskoloit szent oltárinak
 35 Szegyenitti csufolytt eö szent anyyának,
 Csoda keppen el teörleli nevét azoknak.
10. **Eöreökkén** valo gyalázatomra
 Ne mentem volna enny káromra,
 Országomnak s' mind magamnak ilyen gyászszára,
 40 Romlására, kuarczára s' pusztulássara.
11. **Rittka** volt az so, nékem úgy tetczett,
 Mikor az lengyel minket leczkézett,
 Szegény Kurvác viznek mikor uszny vettkeözeött,
 Illyen helyett mindeneknek gondgya érkezett.
- 45 12. **Gyakran** országom eszemben jutott,
 Mikor io lovam szaladva futott,
 De heyában, mert gyalázat nyakamra hatott,
 Eöreökeöseül mind holtomigh raytam maradott.
13. **Jay**, iobb lett volna házamban eülneöm,
 50 Mint enny ember fegyverrel eölneöm,
 Tatársághnak rabságában magyart keöteözneöm,
 Sok urakat, németeket szégyenittem.

14. Az ezer hat száz eötven hetedik
Eszteendő soha nem felelythetik,
55 Mostohának mindenkoron teölem mondatik,
Mert utolszor szegény magyar ebben rontatítk.

151.

CANTIO DE RAKOCZI

Ad notam: Az tündér orszagrul

1. Elödben allottam hadnak feiedelme,
Es hü seregödnök örökös vezére,
Indulásom lészön te dicsöségödre,
Szolgad mar megh esküt, el indul az végre.
- 5 2. Jm kardom föl kötöm, Uram, te nevedben,
Népemet készítöm ründölt seregökben,
Országomat hagyom Fölségöd kezében,
Edös nemzetimet ne hadgyad inségben.
- 10 3. Száll le, en Jstenöm, lasd, mi van szivemben,
Avagy ha kivanod, ime kebelemben
Szivemet mutatom neköd io kedvemben,
Ha mi ellenöd van, töröld el hirtelen.
- 15 4. Az artatlan vérnek sürü kialtása,
Tudom, hogy föl hatot szentök ohaitása,
Sok keresztyenöknek testök szakadása
Hiu Vram, most tégöd az boszu allasra.
- 20 5. Engömis szolgadat ugy megh keseritöt,
Mikor az szörnyü hir szivemben érkezöt,
Szivem busultában ugyan meg reszketöt,
Könyve szömeinek órczamrul csöpögöt.
6. Es mikent az David Absolont sirással
Siratta zokogvan könyhullatásokal,
Ugy enis népedet sürü ohaitással
Sirattam zokogvan könyvhullatásokkall.
- 25 7. Mikent az ven Jacob szerelmes Josephét,
Hogy lata fianak ü vérös köntössét,
Meg érte, hogy vadak szaggaták el testét,
Ottan koporsoban tévé szent tétemét.

55 rontatott [A rím miatt javítottuk.]

1 [Az iníciálé helye üresen maradt.] 19 reszketet 20 [A szömeinek javításként az olvashatatlan eredetire írva.] 22 zogogvan 25 Josephot

8. Avagy mint Eli pap az Vrnak táborát
 30 Halla, hogy megh verték s el nyertek az ládat,
 Meg zöndüle füle, kivana halálát,
 Székibül ki esvén, meg szegte ü nyakátt.
9. Ecceppen indula siralom szivemben,
 Mert látam Jonatást halalos sebekben,
 35 Edös Josephemet vérös öltözetben,
 Hogy vadak szagatták, látám az mezőben.
10. Vilna szép varasnak iszonyu romlása,
 Mert három templomnak lön nagy pusztulása,
 Tüzel égettetek hatalmas nagy schola,
 40 Sok keresztyen népnek lön hamar *romlása*.
11. Harom bölc s tanitok megh ölettetenek,
 Testök földön hever, ugy verettetenek,
 Egy bölc olasz ifiat tömlöczben vetenek,
 Kit harmad nap mulván ük megh öletének.
- 45 12. Nyelvet alla alat ki vonnyak szégénnek,
 Kit hamar forditvan táblára szegtenek,
 Feiet ü testetül el vagak, el veték,
 Testét négy darabban nyársokban függesztek.
13. Lesna füsti egben föl mene Jstenhöz,
 50 Vér szopo vitéznek nyulanak feiekhöz,
 Az körösztyenöknek ártatlan vérörkhöz,
 Kimillyetlen nyultak kisedek testehöz.
14. Gallia, Belgium es nagy Britonia,
 Az sok vértül ugyan meg részegült vala,
 55 Az vitez Albanus grof bizonyal mondgya,
 Az mint Belgiumban cselekedik hada.
15. Csak halala elöt ö azt megh vallotta,
 Hogy egy keves idő alat Belgiumban,
 Tizen nyolcz ezernel többet hánt halomban,
 60 Még sem talált kedvet papanal Romaban.
16. Dignotus azt írja ötödik könyveben,
 Parisban jartanak bokaigh az vérben,
 Mint egy sebes patak ugy ment folyo vizben,
 Az testöt föl vette, oly volt ereiben.
- 65 17. Ezöknek vérektül az szep folyo zizek
 Egesz Galliaban ugy meg vörösöttek,
 Hogy az környül lakok véle nem ehettek,
 Holt testökkel hizot halakat nem ettek.

30 Halla [A sor fölé beszúrva.] 40 rom lása [!] 50 feieket [Értelemszerűleg és a rím miatt javítva.] 51 vérökhez

18. Boldisar Holsneris azt iria ismétlen,
 70 Hogy ezör es öt száz 50 esztendőben,
 Angliában csak két esztendők möntében
 Nyolczvan ezör embört öletöt hirtelen.
19. Simon Semussisis emleközik rola,
 Huszon nyolcz esztendők alatt oly romlásra,
 75 Volt kereszttyenöknek vére ki omlása,
 Az kiknek bününkért röttentöt halasa.
20. Mert ezör es ött száz hatvan öttül fogvan,
 Az ezör és öt száz nyolczvan egyben iutvan,
 Szörte szellel egész nömös Europaban
 80 Fegyverre hanyattak szellel országokban.
21. Meg emlitem szamat illen sok martirnak,
 Noha tudom, Vram, nalad nylyvan vannak,
 Kik negyvéször valo ezörön voltanak,
 Fölségöd nevéiert immaron megh holtak.
- 85 22. Ötödik Carolust Bodinus oktatyá,
 Hogy Ferencz kirallyal indulyon az hadra,
 Köröszttyenségh ellen elösülyön kardgya,
 Az feiedelmeknek nyakat szakaszthattyá.
23. Pharnesius Sandor ö imadsagaban
 90 Azt kivannya vala, hogy lova lábában
 Kereszttyen bör sarut vonna térd haitasban,
 Lova terdig iarna uczán ver folyásban.
24. Ziglerus Christophus trombitáiát fuia,
 Papot, barátokat seregben dobolya,
 95 Hogy kegyetlenséggel nagy Vitembergaban
 Rohannyon, az varast földig le tapodgya.
25. Murua es Czech országh föstölögh még majsz,
 Az artatlan vérnek laczik páráiais,
 Feier högyön által kialt az sok testis,
 100 Ne indullyake megh, Vram, ezön méghis.
26. Dioclaetianus, Nero, Caligula
 Enny köröszttyéni vért nem öntötek soha,
 Melyben lovak lába ugyan úszot volna,
 En indulásomnak, Vram, most ez oka.
- 105 27. Nem szanom kincsemet, sok szep ioszagomat,
 Csak föl epithessem le romlot házadat,
 Öszve kerithessem el szellet nyáiadat,
 Széllel kergethessem az fene vadakat.

71 esztendöt 72 ezört 82 nalad <vann> nylyvan

- 110 28. Sok veröm hullását, testöm szakadását,
Nem szanom mellették eletem folyását,
Sok io vitezimnek feiök el hullását,
Sok ezör koplaknak csatákon romlasat.
- 115 29. Azert en Jstenöm, latvan szogad igyét,
Menyei harmattal szald meg Sion högyet,
Iüi mellém, igazgasd taborom eleiet,
En ellensegömnek olvaszd el ereiét.
- 120 30. Hogy az te nevedben ellenségöm hatán,
Altal költözhessem kegyetlen hataran,
Láthassam azokat, kiket szivem kíván,
Fusson ellensegöm trombitak harsagván.
31. Jndulasom napian, Vram, meg mutattad,
Hogy szent angyalidat velem bocsatottad,
Az egeen tündöklő napom ragyagtattad,
Io voltod én hozam abbanis mutattad.
- 125 32. Mert az fényös napnak ő kerektségében
Latek három fegyvert tündöklő testökben,
Kik félig allanak az napnak fényeben,
Nem tudhatom vala az látast hirtelen.
- 130 33. Azonban egy kis lángh az nap közepibül
Ki rohana sebel, forogh szörtelenül,
Az három fényös tört egész köröskörnyül
El iara, s be mene ismétlen egyedül.
- 135 34. Ellensegim ellen három fegyvert attal,
Fényös nap Christus, kit en mellem bocsatál,
Masik erős angyal, ki föld, tengörön áll,
Kinek ü szaiabol három elös fegyver ki áll.
- 140 35. Napbol ki iüt lélök kis láng szent szivemben,
Ki az ötközetre vigasztal sziveben,
Szablyamat forgattya az harczon kezemben,
Hogy ot ne eshetnem ellensegh kezében.
36. Koplam, erős bastyam, sisakom, panczelom,
Te vagy, en Jstenöm, tündöklő paisom,
Idegön föld hátán vezer kalauzom,
Mindön igyeimben azert benned bizom.
- 145 37. Már le megyök, Vram, az egbül az földre,
Mert io vallast töttel az en keresemre,
Vigyaz azert, Vram, indult seregömre,
Angyalidis küld el mellem segitsegre.

110 mellettik; folyásit 111 hullásat [Ráírva *hullásit-ra.*] 120 harsagva 141 panczelóm
147 seregö<kben>mrre

- 150 38. Kiert Fölsegödet szent aldozatokal,
Tisztölyem nevedet lelki buzgosagal,
Te juhaid közöt nepedet mondassal
Egigh magasztalom sörö háládassal.

152.

IGEN SZÉP SIRALMAS ÉNEK

1. Magassagyban ülo kiraj, mit haragyszol?
Tüled el hagatunk, latatik, aluszol,
Szegen neped unszol,
Esz egy tüzes feghver mijat hazank oszol.
- 5 2. Uram, ha földre nesz, valjons most mit latnal,
Hogy ha figyelmeznél, vajon most mit latnal?
Bizonal megh szanal,
Mert *te juhaidban* nincen egeb karnal.
- 10 3. Pasztori botodat *najadhoz* emelted,
Meyel seregedet szomorán ütöted,
Jovait elvöted,
Vidam orcáinkat megh keszeriteted.
- 15 4. Hírel ellenseget reank egüt hoztal,
Kikaltal minden *jovunktul* megh fosztal,
Szemunk *szirasban* al,
Nepeid jovain te haragod kaszal.
- 20 5. Dicirheti Szacmar vitez kapitanat,
Otalomra mint ki terjesztete szarnat,
Regi gütöt jovat
Haljdukal dulata regij gütöt jovat.
- 25 6. Az szegen futot nep, *ki oda* szalatis,
Minden javaiban szakmant hantak ot is.
Magar, hat miért szirsz?
Mert nincen elloted jo egy oszlopodis?
- 30 7. Berekszasz es Beregy, *Vari* es Nemeti
Edesz hazajanak cak hejet nezheti,
Mikor feleljtheti,
Bizon az koporso fedele rekeszti.
- 30 8. Azkik házasságyban, szeretetben eltek,
Egy mastul kevesegh tavul aligh mentek,
Most el vált eletek,
Szirban sem tetetek megh hot kedves testek.

8 tejuhaid ban 9 najad hoz 14 jovunk tul 15 sziras ban 18 Oltalom ra 21 kioda
25 van es [Később PERRI a sort idézve *Vari*-t ad helyette.]

- 35 9. Ki szép gyermekinek szíve szerent örölt,
Kiknek orcajokrul szuru konvet torult,
Most fegyvere került,
Megh sem törülheti, noha verben merölt.
10. Szép tornunkban két harangy mikor megh czendult,
Akkor töredelmes szívunk, lelkünk bozdult,
Teimadnod indult,
40 Az te szent igidtől szívunk, lelkünk vidult.
11. Deaki szeregek tötek szép eneklest,
Az közönseges nép velek egut zengest,
Inepi szentelest,
Most nulkak modjara tesnek csak fulelest.
- 45 12. O te edes hazam, Berekszasz varasa,
Hol szegen fejemnek lesz *vala* lakasa,
Vagj cendes szalasa?
Demind az fodigh lön szépséged romlása.

153.

1. Magyarok ezt látván,
Csak el álmélkodván,
Táborba szállának,
Rendelék hadakat,
5 Készíték magokat
Véllek viaskodni.
2. Csalárd mesterségü
.. . . .
Tatár kám követi
10 Erkezők táborra,
Esküsznek Allára
Dühös áruloi.
3. Az urakat kérék,
Alkuvásra inték
15 Békesség színével,
Békével bocsáttják
Hazájokba, mondják
Kajáni lélekkel.
- 20 4. Az fű generálist,
Ama' vitéz Kornizst
Táborból ki család,

38 szívun 46 lesvala

8 [A másoló egy sort kihagyott.]

Tatár kám hivatta
Békesség traktára,
Erössen állattya.

25 5. Tatárok taboránn,
Hordozák sok számánn
Alá 's fel azokat,
Amitásba csábittyák,
Hazugsággal tartják
A' ki tsalt vrakat.

30 6. Tatár kám sátorát,
Elérék hajlékát,
Hát csak az hült helye!
Mint álnok-kigyónak,
Csalárd viperának
35 Ollyan neki szive.

7. Magyarok táborát,
Már vágattya hadát
Szörnyü orditással,
Kit fogdosnak, ölnek,
40 Üznek és kergetnek
Nagy bö vér ontással.

8. Nincsen vigasztalód
... ..
Szomorú ügyedben,
45 Ellenséged hallya,
Nem bánkodik rajta
Te veszedelmeden.

9. A' seregek ura,
Itéllő királlya
50 *Fordítsa ortzádra*
Ruháinak allyát,
Minden undokságát
Tagaidra hánya.

10. Óh irgalmasságnak
55 És vigasztalásnak
Istene és attya,
Szomorú hadaknak,
Nem latorságunknak
Légy vigasztalója!

43 [A másoló egy sort kihagyott.] 50 rá ortzádra [A szótagszám miatt javítva.]

60 11. Ezer hatszáz évben
Fojván ötven hétben
Irták ezt egy versben,
Hogy emlékezetben
Maradjon fel ebben,
65 Irok ilyen rendben.

154.

ALIA PULCHRA

3. Sűrű köny hullással sir mar Erdely orszag,
Mert nyakara szalott keserves nagy rabsag,
Elvetetek rolad az regi melytosag,
Tatar kezben esek tündöklő urasag.
- 5 2. Mert ennek előtte te tündöklől vala,
Minden nepek között hired neved vala,
Az ket Ola orszag hozad hodlott vala,
Sok fele nemzetcség toled retteg vala.
- 10 3. De megis mind azal ugyan nem nyukhatal,
Fel fuvalkodással nyagyob koncra vagal,
Telnek közepiben lengyenre indulal,
Devegre ő tőlök ugyan meg csalatal.
- 15 4. Talam romlasodott nem veszed ezedbe,
Mert soha nem törtent rajtad eletedbe?
Nemis forgott talam soha az elmedben,
Az mire most jutal hazol el mentedben?
- 20 5. Kencses Erdelnök tekencsed bö földit,
Mindenüt *halgassad kössegnek siralmit*,
Es az fő fő rendek ohajto szavajt,
Mert karul vallottak nemzetünk jovait.
6. Az sok var megyeknek sok jo katonai
Oda vadnak imar jo probalt vitezi,
Oda orzagunknak itilő biraij,
Sok tartomanyoknak vitez fő ispani.
- 25 7. Az fő birak oda szolga biraikkal,
Törveny szekben ülő sok assessorokal,
Igassag rostalo jo prokatorokal,
Taborban született vitez hadnyagyokkal.

6 neped 18 siralmit halgassad kössegnek 21 katonait

8. Bö hiral tündöklö szekelsegis oda,
 30 Az ki az orzagnak leg job tagja vala,
 Az gazdag szazoknak jo vitez fő rendi,
 Egynehany szaz, ezer imar tatar rabi.
9. Ki ennék elötte sokat próbalyt vala,
 Es maga verevel hirtis jott nyert vala,
 35 Ki nagy siralomal hazajat ohajttya,
 Minden napi kintol eletit sohajtya.
10. Partium, Hajdusag mind el praedaltatek,
 Ez az pogyansagtol rabsagra vitetek,
 Oda Kemeny Janos sok vitez urakal,
 40 Ö is együt esek raba hajdujval.
11. Holott együt szenved hazank fiajval,
 Szabadissa Isten eötött mind azokal!
 Oda Kornis Ferencz sok szép szolgajval,
 Kit sokan sohajtunk keserves jaj szokal
- 45 12. Mert sokan eltenek atyjaj voltokal,
 Kik imar siratnak keserves banatal.
 Oda sok rend belj lovaszi s puskasi,
 Erdely orszaganak sok fele nepej.
13. Orzagon ki attyat s ki anyat syratya,
 50 Nemely baratyokott szüvök szerent szanya,
 Ki jo akaroit, szomzedgyatt sirassa,
 Fiat s ki bátyait szüve szerent szanya.
14. Az ezer hat szazban es az ötven hetben
 Erdelyül mind esenk nagy keserüsegben,
 55 Magyarok esenek tatarok keziben,
 Kiket irgalmabol szabadisson Isten!

155.

FELVINCZI ZSIGMOND

1. Kemeny Janos urahoz hüseget
 S- edes nemzetehez ualo szeretetet,
 Nemzetenek út tatar rabsagot ert,
 Ur -s- haza, haladok legietek ily ioert.

32 <szasz> ezer; tata [1] 35 hazajt 49 Orzagokon [A szótagszám miatt javítva.] 50 szanyak

3, 12, 13 [Olvashatatlan.] 4 <io tetert> ily

- 5 2. Halado lesz bizony uilagh hangos nielue,
Mely által mindenűt lesz uitezi neue,
Nap kelettől foguast niugottigh hirdetue,
S- haza szeretőknek tükörűl fel teue.
- 10 3. Hazajért halalt Brutusis szenuedet,
Sors uetestűl arra de kenszerittetet,
Kemény Janos pedigh el hadni nemzetet
Szanuan, szabadciaggat .en ueöt.
- 15 4. Cziorgosd batron vitez urodot,
Ferfi szíuel szenued kemény fogsagodot,
Isten, urad s hazad által szabadciagot,
Ez földön jo hirt uarj, -s- egben bodogsagot.

156.

TATAROK RABSAGABAN ESTEKNEK KESERVES ENEKEK

Notaja lehet: Mikor Senacherib

1. Ur Jsten, te hozdad regulta kialtunk,
Latod nemzetestul ezentűl el fogyunk,
Seregeknek Ura, nyilván arvak vagyunk,
Halgas es figyelmes [!] ide, kegyes Urunk.
- 5 2. Jollehet nagy szokszor minket megh intettel,
Hogy az sok bűnőkűl hozdad terithetnel,
Szep szoval, haraggal szokszor fenyegettel,
Neha osztoroddal ugyan megis vertel.
- 10 3. De mi mindazáltal megis bűnben eltűnk,
Megh terni te hozdad oh nem igyekeztűnk,
Mennel inkab vertel, inkab bűnben eltűnk,
Ez oka, hogy mostan tatar kezben estűnk.
- 15 4. Nem külömben vagyunk, mint az sidok regen,
Addigh eltek ökis az fertelmes bűnben,
Megh haraghvek az Ur reajok kemennyen,
Ada pharaonak terhes insegeben.
- 20 5. Negy szaz esztendeigh az nep ot kinlodek,
Tegla es sár gyuras rajtok uralkodek,
Az Jstennek nepe ot nyomorgattatek,
Mighlen az Jstennek haraghja megh szűnek.
6. De mihelt az vetket megh kezdek eszmerni,
Kiki maga vetket megh kezdö iajgatni,
Mindgyart az Jstenis kesz megh kegyelmeznj,
Phraao kezebűl megh szabadítani.

8 <peldaul fel teue> tükörűl 9 Hazajert
22 vetket <megh kezdö iszmerni> megh

- 25 7. Mihelt az sidoknak tereseket lata,
Mindgyart az Jehova az nepet megh szana,
Pharao inseget rajtok mind el ronta,
Az tenger feneken utakat megh irta.
8. Az Veres tengeren Jzrael által kele,
30 Pharao sok neppel de mind bele vesze,
Jzrael bekevel szarazon el jöve,
Kiert dicsiretet az Urnak enekle.
9. Jszmet az Ur Jsten ez nepet megh alda,
Chanaan földere jo helyre plantala,
35 Megh ismet ez a' nep az urat el hagyta,
El szakada tölle, törvenyet megh ronta.
10. Kin az felseges Ur iszmet megh haraghvek,
Lata, hogy sidosagh meszsze partolkodek,
Babiloniabul mas nemzet hozatek,
40 Kivel masodezoris foghsaghra hajtatek.
11. Hetven esztendeigh az nép ot kinlodek,
Az Jsten -s- az kiraly megh szidalmaztatek,
Babbilon nepetöl szörnyen csufoltatek,
Mighlen az Jstennek kedve tellyesedek.
- 45 12. Oh szegeny magyarok, hogy ha gondolkodunk,
Ha ugyan valoban jól magunkban szallunk,
Bizony nem külömben vagyon allapotunk,
Mint regen sidoknak, ugy vagyon most dolgunk.
13. Ha valamely nepet az Jsten sok jokkal,
50 Megh aldott valaha gyönyörü ssep szokkal,
Ezt az nemzetseget szamtalan sok jokkal
Megh aldotta neha -s- hol megh vert haraggal.
14. De mivel az Urnak utait el hadtuk,
Az Urnak törvenyt mivel megh rontottuk,
55 Valamit parancsolt, soha nem fogattuk,
Tatar merges kezét mind azért kostoltuk.
15. Mert az ezer hat száz ötvenhetedikben,
Megh indult nemzetünk rendelt seregekben,
Az nagy veszedelmes haborgo üdökben
60 Megh aldott volt Jsten hirünkben -s- nevünkben.
16. Megh aldott volt az Ur praeda nyereseggel,
Hirrel, nevel, kincsel, gyönyörü ssepseggel,
Ellenségen való nagy gyösödelemmel,
De mi mindazáltal voltunk alnok szivel.

38 Lat<v>a<n>; partolkod<n>ek

- 65 17. Jdegen orszagban jartunk, nem gondoltuk,
Mennel tob javait az Istennek lattuk,
A' bunt annal inkab megh szaporitottuk,
Magunk hirtet nevet foldigh le rontottuk.
- 70 18. Az elott az magyart sok nemzetek feltek,
Lengyel orszagbannis megh varni nem mertek,
Valamely poganyok az magyart ismertek,
Feltek erejetol, karjait rettegtek.
- 75 19. De megh ronta az Ur valoban bennunket,
El vove az Jsten hirunket -s- nevunket,
Csufol mert az pogany, nem feli eronket,
Foldhez verte az Ur mi dicsosegunket.
- 80 20. Mert midon csak ingyen sem tudtunk mar felni,
Ki ki haza fele kezdenk igyekezni,
Nem kezdte az Jsten haza bocsatani,
Tatarnak jovesse kezd fulunkben joni.
21. Nincsen az egh alat, kibem remenkedgyunk,
Foldon egy lelek szincs, kinek eszedezzunk,
A' szornyu ehseghben szornyen megh epedtunk,
A' tatar taboris szornyen ju ellenunk.
- 85 22. Nemely kereszteny ur bjztato volt kezunk,
Mondvan: oh ne fellyunk serelmes nemzetunk,
A pogany tatarral ugyan megh utkoczunk,
Ha kepes az leszen, it fogy el eletunk.
- 90 23. Harcsollyunk megh vellek edes nemzetunkert,
Hallyunk megh vitezek, ozvegyek -s- arvakert,
Edes nemzetunknek megh maradasaert,
No Magyar orszagert, vitezek, oncsunk vert!
- 95 24. A pogany tatarral hogy szemben jutottunk,
Egy tellyes nap estigh vellek viaskodtunk,
Egy ecsaka issmet virratigh harcsoltunk,
Migh az csata miat fottigh el faradtunk.
- 100 25. De mivel az ehsegh -s- faradcsagh el nyoma,
Az szornyu inseghben az nep megh lankada,
Nem iu az magyarnak sohonnat oltalma,
Tatarnak mind ujjab -s- ujjab ju tabora.
26. Ketelen az sancsban kelletek szorununk,
Tellyes negyed napigh sancsban nyomorgottunk,
Kenyernek es viznek szukszegeben voltunk,
Kivul az tatarnak tabora volt rajtunk.

- 105 27. Midön az negyed nap mi rajtunk fel tetcsek,
A' fö fö zaszlokat el forgatni kezdék,
Az magyar nemessek legh ottan el velek,
Hogy ma az nemzetsegh tatar kezben esnek.
- 110 28. Az tatar az sancsbúl minket ki szoritot,
Az semeny nemzetsegh mert töllünk el allot,
Valamint seretet, tatar vagot -s- fogot,
Minden javainkal praedalvan oztozot.
29. Magunkat penigllen porazonkent kötnek,
Minden javainkal tatarok toltöznek,
115 Mert az Ur engedet nagy eröt nekiek,
Hogy nepet praedallyak az magyar nemzetnek.
30. A' tatar a' magyar nepet nem kemelli,
A' mikent a' szolgat, az urat ugy köti,
Együve az urat a' szolgahoz füzi,
120 Mind ifiat -s- öregit nagy rabsaghra küldj.
31. Egyyüvé köttetnek sulgak az urakkal,
Egyyüve az urat kötik az solgakkal,
Egyyüve az nemest az alavaloval,
Ugy hajtya az tatar keserves jaj szokkal.
- 125 32. Nemellyik szerelmes attyat -s- anyyat szannya,
Nemely szep hiteset -s- gyermekit jajgattya,
Nemely szep josagát -s- rokonsagat szannya,
Többire sok magat csak halni bocsattya.
- 130 33. Mint az pasztor nélkül juhok, ugy maradtunk,
Senki nincs gyamolunk, magunk el oszlottunk,
Az egyyk tengertül masikra hajtattunk,
Mint szinten az barom el haracsoltattunk.
- 135 34. A' sidokkal egyyüt meltan iaigathatunk,
Majd lamentatit magunkrúl irhatunk,
A' Jeremiassal meltan zokoghatunk,
Jly panaszolkodo sókra fokadhatunk.
- 140 35. Nincsenek az papok, nincsen az propheta,
El vitetet töllünk, nincs az szent biblia,
Nincsen az raboknak ki io hirt mondhatna,
El nyertek mi töllünk, oda az frigy lada.
36. Jdegen nyelvek közt csak hogy megh nem halunk,
Az tatarok nyelven mert szolni nem tudunk,
Az Jsten felölis egy sot sem szolhatunk,
Mint az szarkanyoknak kölykei közt lakunk.

- 145 37. Nincsen mi közöttünk jsteni tisztelet,
Nincs az hol mi vagyunk christusi esmeret,
Minden felöl minket csak az rabsagh követ,
Nincsen az enekles -s- jsteni dicsiret.
- 150 38. Gyakran emlekezünk az Ur szent hegyerül,
Az Urnak előbbi szent dücsössegerül,
Az Ur templomarul, szep ekessegünkrül,
Gyakran emlekezünk sep inneplesünkrül.
- 155 39. Hol vadnak hazanknak ekes tartomanyi,
Hol vadnak hazanknak csimeres helyei,
155 Hol vadnak Jstennek szep teli templomi,
Hol zenghtek mindennap Jsten szent hazai?
- 160 40. Hol gyultek mindennap egybe Ur fiaj,
Hol vadtok Jstennek szent jnnep napjaji,
160 Holot legeltettek Jstennek nyajjaji,
Hol praedikaltatok Jstennek könyvej?
41. Hol vadtok Christusnak sátoros innepi,
Hol vadtok Jstennek szent szombat napiaij,
Mellyeknek mi othon voltunk megh rontoj?
El tavoztak töllünk az ö frigy kötész.
- 165 42. Az hetedik, sombat sincsen mj közöttünk,
Az melynel nehezbet nem szenved nemzetünk,
Megh becsülnök mostan, de nincsen közöttünk,
Akkor tatarnak kel dolgoznunk minekünk.
- 170 43. Vasnal, kősziklánal kemenyeb sziv volnal,
170 Mely ez nagy rabsaghban minket megh nem szannal,
Hat ha megh szemeddel ugyan megh lathatnal,
Nem hiszem, hogy könyvet ertünk nem hullatnal.
- 175 44. Mert ejjel kezünket labainkhoz kötik,
A' nyakunkat iszmét a' földre le szegik,
175 Nappal egy kicsiddégh ha megh könnyebbitik,
A' szörnyü munkaval megh megh nehezitik.
- 180 45. Gyalaz az ellensegh es húrít bennünket,
Tengeri galyaval fenyegetnek minket,
Ektelen etkekkel tart pogany bennünket,
180 Mellyért ki bocsattuk már sokan lelkünket.
46. Oly kinokra hajtnak, az kit nem probaltunk,
Oly dologhra vontsznak, kit soha nem lattünk,
Oly etellel elunk, az melyhez nem szoktünk,
Melynek terhe alatt már sokan megh holtünk.

- 185 47. A pogany tatarok bennünket csufolnak,
 Jstenünk felölis sokat karomkodnak,
 Sion enekekre mint sidokat fojtnak,
 Mégh vallasunkrul is szörnyen tudakoznak.
- 190 48. A' mely szokra igen szomorun felelünk,
 A' szók közt orcsankon le csordul az könyvünk,
 Mondvan, az fuz fakon sorjával hegedünk
 Rakva, -s- tavul vagyon minden eneklesünk.
- 195 49. Ha fordittyuk szonkat edes nemzetünkre,
 Jollehet nagy mostis tatarnak ensege,
 De hét annál nagyub lelkünknek gyötrelme,
 Mikor jút eszünkben nemzetünk szépsége.
- 200 50. Hogy ha elöl kezdgyük rendenkent számlalni,
 Nem egyibre foghnak minket fokasztani,
 Sirast -s- kony hullatast foghnak indítani,
 Szemünkbül mint forrast, könyvet arasztani.
51. Oh edes atyaink -s- oh edes anyaink,
 Ertünk sirankozo -s- busulo szuleink,
 Oh edes nepeink -s- edes rokonsagink,
 Oh ekessen szollo edes nemzecsegink.
- 205 52. Oh edes hitesink, szerelmes tarsaink,
 Oh arvan hagyatot edes nemzecsegink,
 Oh edes gyermekink, szep viragh szalaink,
 Oh edes szomszedink -s- edes rokonsagink.
- 210 53. Nem tudgyuk, ti nektek mit kellyen izennünk,
 Hogy megh szabadulnank, nincs oly remensegünk,
 Hanem ha az Jsten valakit közzülünk,
 Jstenj erővel megh szabadit bennünk.
- 215 54. Mert immar oly meszsze vittek orszagokra,
 Es Veres tengernek tulso hatarara,
 Onnet az Fekete tengernek partyara,
 Eggyik tatar közzül mas pogany markara.
- 220 55. Ertetek valoban eleget kesergünk,
 A pogany tataris mégh kerdest kerd töllünk,
 Mondvan: mi az oka hogy ennyit kesergünk,
 Talam vagyon othon sok kincsü nemzetünk.
56. Tudgyuk, sok keserves atyak -s- anyak sirtok,
 Sok edes hitesink, gyermekink jajgattok,
 Sok edes rokonink egybe gyülven szantok,
 Rabok vagyunk azert, azt nyilván tudgyatok.

189 [A szokra szóban a z beszúrva.]

- 225 57. Ne sirakonkózzatok feletteb mi rajtunk,
Vai ki jonkra löt ez, hogy mi rabok vagyunk,
Ha tetcsik az Urnak, megh szabadittatunk,
Midön gonossagtúl jol megh koholtatunk.
- 230 58. Nem vét az mi lelkünk az elöl jarokra,
Sem nem ur, sem kiraly ez rabsaghnak ura,
Hanem az mi bününk, az urnak haraghja,
Jgy akarta az Ur, hogy minket megh ronta.
- 235 59. Kemény Janos urunk, orszagh hüsegesse,
Egy arant nyom velünk az rabsaghnak terhe,
Az Ur nagysagodat aldgya megh erette,
Holtod utan menyben leszen lelked helye.
- 240 60. Az rabsaghnak terhet hogy velunk szenveded,
Az magyar foglyokhoz nagy az te hüseged,
Az Urtul bizonnyal nagy jutalmat veszed,
Mert menyben koronad le tetetet neked.
61. Tiis fő fő urak, kik velünk szenvedtek,
Kik Magyar orszaghbul rabsaghra estetek,
Keszerves könyvekkel arat szemeitek,
Megh szabadit az Ur, csak benne hidgyetek.
- 245 62. Kincseteket pogany tatarok kivannyak,
Testeteket penigh ok nélkül roncsollyak,
Sok fő fő nemessek az Urat kialtyak,
Mert szabaditasnak eszközit nem lattyak.
- 250 63. Elegh már Jehova, az mi panaszasunk,
Jm latod, nagy Jsten, sziralmas rabsagúnk,
Ha megh ölszis ugyan csak tieid vagyunk,
Halgasd megh, teneked hogy mi imatkozúnk.
- 255 64. Seregeknek Ura, ha kellünk teneked,
Ha a' bünösökben gyönyörködik lelked,
A' magyar nemzethez ha van még szerelmed,
Ne kessek, Jehova, szabadito kedved.
- 260 65. Lam regen Jzrael kemény Egyiptombúl,
Babylonianak terhes foghsagabúl
Megh szabaditottad irgalmassagodbúl,
Minketis megh menthecs tatar rabsagabúl.
66. Josephet Putiphar kemény tömlöcsébül,
Az három ifjakat egö kemencsébül
Megh szabaditottad ingyen kegyelmedbül,
Minketis, ne kessel, végy ki tatar kezébül.

- 265 67. Danielt orozslany vermeknek torkabúl
A' fene vadaknak kegyetlen szajabúl
Megh szabadítottad atyai voltodbúl,
Minketis megh menthez tatarok markabúl.
- 270 68. Szent Petert, szolgadat a' Jerusalemnek
Kemeny tömlöcsébül pogany Herodesnek
Megh szabadítottad, mert kedveztel ennek,
Kegyelmez megh mostis az magyar nemzetnek.
- 275 69. Ha harmincs igaz van közöttünk, halgas megh,
Ha husz igaz vagyon, a' tabort csirkáld megh,
Ha csak tiz vagyonis, érték kegyelmez megh,
Ha öt van legh alab, Jsten, szabadics megh!
- 280 70. Ha ezt cselekeszed, kegyes Ur, mi velünk,
Bizony erős hittel oly fogadast teszünk,
Ez utan az bűnnek feszkei nem leszünk,
Ha más bűnben élis, sokakat teritünk.
71. Ha penigh hogy megis tovab akarsz verni,
Mint hogy az mi bűnünk, Uram, megh erdemlj,
Ha azt tötted már fel, hogy it kel megh halnj,
Ugy legyen, ha holtigh it foghsis kinzanj.
- 285 72. A' Szent lélek Istent csak ne ved el töllünk,
Hogy pogany vallasra mi el ne csüggedgyünk,
Ha képes ez leszen, it fogy el eletünk,
Adhassuk markodban tisztan szegeny lelkünk.
- 290 73. No azert, magyarok, ily tanacsot adunk,
Kik bekevel vattok, it mi rabok vagyunk,
E sziralmas versben titeket tanitunk,
Halgassatok ide, nektek ez mit mondunk.
- 295 74. Elegh már a' sok bűn, terjünk megh az Urhoz,
Oh mit ragazkodunk a' nagy gonossaghoz?
Terjünk megh az eghnek, tengernek Úrahoz,
Ki a' megh terőknek bizony kegyelmet hoz.
- 300 75. Mert ha megh nem terünk, magyarok, ugy jarunk,
Mint regen a' sidok, kit magunk jól tudunk,
El jü az poganságh, foldigh vagattatunk,
Kit el visznek bennünk, pogannak szolgaulunk.
76. Hol volt kedvesb nepe Jstennek sidoknal,
Hol volt szerelmeseb Jzraelitaknal?
Utalatosbak most minden poganyoknal,
Ado alat laknak orszagh kiralyinal.

- 305 77. Hogy ha megh nem terünk, felö, ugy ne iarjünk,
A' sidoknál mért mi nem karabbak vagyünk,
El jönnek az napok, földigh le rontatunk,
Ez már egyik jele, hogy mi rabok vagyünk.
- 310 78. Terj megh hat, magyarsagh, Jstenert a' bünbül,
Serkeny fel az Urert almod mélysegebül,
Vaj ki nagy ostort vont az Jsten rád menybül,
Migh reád nem ontya, terj megh hát lelkedbül.
- 315 79. Talam mégh csapasat rollad el fordittyá,
Ha igaz térését lelkednek megh hallya,
Poenitentiadat, sorsodat megh sannya,
Fel huzot osztorat te read nem ontya.
- 320 80. Az ki ez verseket helyesen rendelte,
A rabsaghnak terhet sullyossan erzette,
Magyarok rabsagat szirva keszergette,
Az mint ez siralmas versben eneklette.
81. Dicsiretet azért az Urnak mondgyatok,
Mint hogy ö az Jsten, hozza ohajcsatok,
A' mennyet, a' tengert ö birja, tudgyatok,
Ö szabadithat megh, ötöt kialcsatok.

157.

VERSEK AZ EL IRT VARMEGYEKRÜL

kiket Molduaban utolszor be kültenek Kolosuár s az ket Szolnokrol

1. Az el irt varmegyek egymás közt sibógnak,
Nagy felelmes szüuel titkon tanaczkoznak,
Megh emlitik uttyat az köues Oytoznak,
Minemut szemekkel soha nem lattanak.
- 5 2. Megh hantak az köuek terhes szekereket,
Epségben nem hattak cziak egy kerekeket,
Sokak gorombaul el hantak terheket,
Az mellyert koplalás köuetj tetteket.
- 10 3. Mint egerek egykor gülest hirdettek volt,
Hogy maczka nyakara kötnenek harangott,
Tartottak magokban ily forma tanacziot,
Ki fel kötne vegre, nem talalkozhatot.
- 15 4. Eökis egymás között ily vegezest tettek,
Hogy bolondsagh volt, hogy cziak ennyen el iüttek,
Töb varmegyekből is hogy el nem küldettek,
Tulajdon tettekkel masokat mentettek.

12 [A *vegre* szóban a *g* más betűből javítva.]

5. Mert azelőt nekik volt oly szabadságok,
 Hadakozni hogyha el nem ment kiralyok,
 Eökis el nem mentek, megh sem volt bantassok,
 20 De mar az markokban szakat igazságok.
6. Feleő, ez utannis hogy így lesz az dologh,
 Ualagatua megyen louással az gialogh,
 Jo priuilegium hatod meget forogh,
 Azert az parasztsagh nem keuasset morogh.
7. Uarmegyej vrak, fellette nagy vetek,
 25 Hogy othon lappantak, esküt féléségtek,
 Nem azzal terjedne hiretek s nevetek,
 Hanem hogy az hadban fenlenek fegyuertek.
8. Egy nehany roz zoldost az feő rend felültet,
 30 Megh marad hazanal az sok roszak mellet,
 Közrend nemes ember, zoldossaert fjetet,
 Ekkeppen cziallyak megh az jo feiedelmet.
9. Az orszagnak jouan sirossan eök laknak,
 Szantalan az száma sok gazdagsagoknak,
 35 Szamat eligh tudgiak sok rend marhajoknak,
 Magokat megh vonuan megis hon maradnak.
10. Könnyen nevelt testek fel az goliobistol,
 Tarazkok es agiuk nagy roppanasoktól,
 Irtozik az uerek ellensegh nyilatol,
 40 Egesseges dologh felni az halaltol.
11. Ez taborozasban az kik most zoldossak
 Jüttenek, kerkednek, beszedben hazugok,
 Az haza szökesben hogyha volna modgyok,
 Nem neznenek arra, mint all harom faio.
12. Az olyan zoldosnak k.
 45 Tizte hire nelkül ta.
 Az illyen koporso ke.
 Holot szokot jarni
13. Ha kinek zoldossa az ha.
 50 Hir leczyendesseduen .
 Azutan közötttek ken.
 Ki hon maradasban
14. Ki ualasztom ebböl mi.
 Kik nem cziak hiz.
 55 Szüuel az ellenseg
 Szeretnj ki szokot.

24 kuasset 42 <besz> kerkednek 45—60 [A levél fele laszakadva.]

15. Irtam ez uerseket az.
Mikor bort nem l
Ezen juniusnak 21.
60 Ezerhatszaz eöt.

158/I.

CANTIO ALIA

1. Meny el édes szolgám,
Tekents meg szép hazám,
Akarja tatár hám,
Tsak hoz válozt hozzám.
- 5 2. Mond meg szép Erdélynek,
Buban burúlt népnek,
Fö fö vármegyeknek,
Az szíköly kösségnek.
- 10 3. Ha kérdik, mint vagyunk,
Mond meg, rabok vagyunk,
Térdig vasban járunk,
És tsak sarczoltatunk.
- 15 4. Kezeink belincsben,
Tömlöcz fenekiben
Vagyunk nagy inségben,
Tatárok kezében.
- 20 5. Megh sarczoltam volna
Husz ezer tallérban,
De az pogány tatár
Csak meg sem hallotta.
6. Jdegeny országra
Hordoz szerte széllyel,
Sürü számu pénzen
Ád török keziben.
- 25 7. Kemény János urunk
Ország hüségére
Égyaránt közli velünk
Az rabságnak terhét.
- 30 8. Tizen nyolcz ézeren
Vagyunk nagy inségben,
Tatárok kezekben
Szörnyü inségekben.

9. Nyolcz százot hajtottak
 Az Vörös tengerre,
 35 Mint ártatlanokat
 Az veszedelemre.
10. Kérjük szép Rákóczit
 Mint kedves urunkat,
 Szánnya meg gyermekink,
 40 Özvegy feleségink.
11. Bizzunk az Istenben,
 Hogy még iövendöben
 Ki szabadit minket,
 Könyörül népein.
- 45 12. Tatár udvarában,
 Hideg czéllájában,
 Sötét kamorában
 Tartnak nagy rabságban.
13. El változot színünk,
 50 El hervadot orczánk,
 Bé eset két szemünk,
 Mint az irot képnek.

158/II.

KEMÉNY JÁNOS ÉNEKE

1. Menny el édes szolgám,
 Tekintsd meg szép hazám,
 Csak választ hoz nékem,
 Akarja tatar hám.
- 5 2. Ha kérdik, mint vagyunk,
 Élünké vagy halunk,
 Mondjad, rabok vagyunk,
 Tér dig vasban jarunk.
- 10 3. Mond meg jo Erdélynek,
 Buban borult népnek,
 Jeles vármegyének,
 Székelek székinék,
- 15 4. Kolcsos városoknak
 És pátriomoknak,
 A sok özvegyeknek,
 Keserves népeknek.

⁴ [Akarja egy kivakart szó helyére írva.] 13 Kolosos [!] városok

5. A Tatár országnak
Ö tartományában,
Az ö udvarának
20 Hideg tzélájában,
6. Krono tartományban,
Roso városában
Vagyunk nagy rabságban,
Keserves sirásban.
- 25 7. Husz ezer tallérban
Meg sántzoltunk volna,
De a pogány tatár
Még meg sem halgatta.
- 30 8. Kezünk rab szijakban,
Lábunk vas békoban,
Vagyunk nagy sirásban,
Keserves fogházban.
9. Idegen országban
Hordoz szeren szerte,
35 Nagy sok summa pénzen
Ád török kezébe.
10. Ohajtyuk hazánkat,
Hites társainkat,
Fő uraságinkat,
40 Édes magzatinkat.
11. Tizennégy ezeren
Vagyunk magyarságból
A Tatár országnak
Ö tartományában.
- 45 12. Nyoltz százat hajtottak
A Veres tengerre,
Mint ártatlanokat
Hurtzolják, kinozzák.
13. De mind iffiakot
50 És ártatlanokat,
Mind nyomorultakat,
Szánd, Isten, azokat!
14. Vonnják gallyákat,
Ohajtyák hazajokat,
55 Edes magzatjokat,
Szánd, Isten, azokat!

30 békoba 32 fogházba 43 ország<ban>nak

15. Bizunk az Istenben,
 Hogy még jövendőben
 Ki szabadít innét,
 60 S könyörül ö népén.
16. Írám ez éneket
 En, Kemeny János ur,
 Bizván az Istenben,
 Ha él Rákotzi ur.
- 65 17. Adassék ez levél
 Jeles vár megyének,
 Az kéntses Erdelynek,
 Buban borult népnek.
18. Az ezer hatszázban
 70 És az hetven egyben
 Szerzém ez verseket
 Én nagj keservemben.

158/III.

MAS

1. Siralom pataka
 Mely nagyott arrada,
 Melynek arradása
 Erdelyt által foja.
- 5 2. Emlitem ez dolgot,
 Erdelynek romlasatt
 S ki bezelhetetlen
 Keserves sok karat.
- 10 3. Poëtak holy vattok,
 Talam mind aluztok,
 Hogy nem sirassatok
 Erdelynek romlasat?
- 15 4. Sirassuk s-jajgassuk
 Minyajan magunkott,
 Most egyenlö szivel
 Romlott orszagunkott.
- 20 5. Meny el edes szolgam,
 Tekencs meg hazankott,
 El bocsat tatar ham,
 Csak joj viza hozzank.

5 <a>ez 19 <ha ott van tatarham> 20 <joj el hamar hozzank>

6. Ha kérdik, mint vagyunk,
Elünke vagy halunk,
Mondgyad, rabok vagyunk,
Terdig vasban jarunk.
- 25 7. Mondgyad jo Erdelynek,
Buban borult nepnek,
Nemes var megyenek,
Szekelek szekenek,
- 30 8. Kocsos var megyenek,
El pusztult hazanknak,
Uraknak, faluknak,
Nemes frigyumoknak:
9. Hogy mi mind egy labig
Fogva estünk. .
35 Fottig kenoznak,
Erössen rongalnak.
10. Kiknek bilincsekben,
Tömlecz fénékiben
Vagyunk nagy insecben,
40 Poganyok keziben.
11. Tatar udvaraban,
Hideg fog hazakban,
Erös rabsagban,
Vagyunk nagy kinokban.
- 45 12. Testünk el szaradott,
Szinünk el hirtadott,
Karunk el faradott,
Lelkünk el badgyadott.
- 50 13. Nincs, ki vigasztalni,
Sem pedig ulijtni,
Eltünkben taplalni,
Buban vigasztalni.
14. Sohajtyuk hazankott,
Kedves szép tarsunkott,
55 Kedves nemzetünkött,
Nagy urasagunkott.
15. Iszonyu hallani
Orszagunk romlasat,
Es ele szamlalni
60 Keserves rabsagat.

21 kerdi(g) 34 [Az utolsó szó hiányzik.] 50 ulijtani 51 Eletünkben

16. Raj mehet kosarban
Mint szoktak be fogni,
Szegyenny magyarokkal
Ugy kezdenek bani.
- 65 17. Elegics meg Istén,
Sujos ostorodott,
Szabadics rabsagbol
Bünös fiajdott!
- 70 18. Kegyelmes Isténünk,
Te neked könyörgünk,
Mert nagy kinajnkban
Imar el bagattunk.
- 75 19. Nyulcs ki jo karodott
Szegyen nemzetünkre,
Fordics haragodott
Az pogany nemzetre!
- 80 20. Legyén nagy dücsöseg
Menyei királnak,
Az ki meg probalya
Hogy ha benne biznak.

159.

NAENIA IN EXEQUIAS GENEROSI
SIGISMUNDI THOROCZKAY

1. Embernek elete hirtelen mulando,
Vilag dütsösége gyorsan változando,
Szerencsénk világban melj igen forgando,
Szin mutatás alat siralmas gyász hozo.
- 5 2. Siralmas jaj köztünk minden nap halatik,
Kiert bu -s- bánattal szívünk meg rakodik,
Az hervaszto halál kösztünk uralkodik,
Reggel piros ortsa estig meg sárgodik.
- 10 3. Eletünk oljan, mint habok közt hajocska,
Avagy mint viz szélyen uszkáló halacska,
Egészséget meg ront egy kis njavalyácska,
Nagy vig kedvet el ront egy bu bánatocska.
- 15 4. Eltünket világban jaj szoval kezdgyuk el,
Gyermekségből ottan hogy nevedünk fel,
Sok keserves munka szertelen fáraszt el,
Jaj, véletlen jonktol az halál választ el.

4 mutatás <nélkül?>

5. Keméletlen mindent vág eles kaszája,
Nincsen tavúl töle asoja -s- kapája,
Az koronás kiralt székiből ki hja,
20 Minden rendet elegy föld gyomrába zárja.
6. Iljen ez világnak földi dücsösége,
Árnjek, por es pára teljes ékessege,
Mercuriumban főt szép gyonjörüsége,
Minden örömknek csak sirás az vége.
- 25 7. Hát holot maradás nincsen ez életben,
Sem csendes njugovás semmi féle rendben,
Boldogságos annak dolga mindenekben,
Az ki lelkét biza Istennek kezében.
8. Thoroczkai Sigmond nemzetes urunkis,
30 Mivel hogy halando ember volt it öis,
Innét el költözot, az mint im látgyukis,
Ezen sorsunk lészen, erre int minketis.
9. De mivel idejét töltötte közöttünk,
Tudgya, véték nélkül nem élhetet vélünk,
35 Azért kér, szovára moston figyelmezünk,
Mert ilj szokkal lészen bucsuzása tölünk.
10. Kedves io akaro Bánfi Sigmond uram,
Szeretet lánczával kit hozzám csatlottam,
Az Isten éltessen sokka ez világban,
40 Hogy lehes oszlop ez meg romlot házakban.
11. Nezzen az Urjsten reád kégyes szemmel,
Olj eszszel -s- elmével menyből ruházzon fel,
Hogy az ország népet töb tanács feleddel
Bölcs jo itélettel tanácsold io szerrel.
- 45 12. Bánfi Cristof uram, kedves hiv sogorom,
Az Isten áldása, mint bö viz, rád foljon,
Udvarod népével együt elj boldogon,
Végig ez áldása rajtadis máradgyon.
13. Toroczkai nemnek ki terjet ágai,
50 Valahol kik vadtok, szép attyám fiai,
Ember voltam, néktek fogtamis véteni,
Kész légyen szivetek ezt meg bocsátani.
14. Naphoz sok napokot engedgyen az Jsten,
És az igaz hitben mingyajan neveljen,
55 Ö házának egy egy oszlopjává tégyen,
Kik által az Jsten népe épülhessen.

28 ki <dolgat> 46 mind 48 áldás 49 mingyan 55 eg

15. Edes leánjomnak szerelmes jegyesse,
Keserves rabságnak mostan szenvedője,
Szilvási Mattgyás, vén szívemnek öröme,
60 Szabadicson Jsten mostani ügyedben.
16. Elégelje meg már sziralmas sorsodat,
Könjtől törölje meg el ázot orcsádat,
Hozzon meg, -s- engedgye látnod szép hazádot,
Hazádban el yedzet szerelmes mátkádot.
- 65 17. Neked édes nénem, ha mit véttem volna,
Vitéz Bojti Jstván kit özvegyen hagyta,
Kérlek, én vétségem muljék csak héjába,
Szálics anélkül bé az en koporsomba.
18. Teis keservesen siránkozó társom,
70 Huszon hét esztendön kivel volt lakásom,
Kitől el válásom nehézés, jól látom,
Kérlek, könyveidet tartoztasd orczádon.
19. Te árvaságodnak gjamola lesz Isten,
Csak hogy az ő háza nállad kedves légyen,
75 Szolgáld ő felséget, meg lád, véled lészen,
Nem hagj el, meg segít teljes életedben.
20. Gyermekeket neveld az igaz Jstennek
Szent isméréteben ő szent felségenek,
Hosszas örömedre néked ugy élhetnek,
80 Lelki testi áldást böségelis vésznek.
21. Gondold, mulando vagj, az mint enis voltam,
Teis meg hálsz, az mint látod, hogy meg holtam,
Talám nem sokára elis yüsz utannam,
Hogj jól légyen dolgod, tarcs meg, az mit mondtam.
- 85 22. Tudom, hogy lehetet ellenned vétsegem,
Mint hogy ember voltam, gyakran el eshettem,
Meg bocsássad, kérlek, most minden esetem,
Szalicsad csendesen testemet az földben.
23. Szerelmes magzatim, tüis az kik vadtok,
90 Utolso szavaim, kérlek, meg haljátok,
Engedelmességet hozzám mutassatok,
Hogy ne szaljon rátok áldás heljet átok.
24. Az az Jsten, az kit lelkemből tiszteltem,
Kis koromtól fogva az ki voltis velem,
95 Fő gondviselőtök légyen én heljettem,
Minthogy árvaságra maradtok én tölem.

25. Aszszonj anjátoknak Jsten törvenjével
 Légyetek egyező engedelmességgel,
 Hogy ez földön boldog esztendőkkel
 100 Meg álgyon -s- napotok boldogul teljék el.
26. Szolgáim -s- iobágyim it levő serege,
 Légyen meg bocsátva uratoknak vétke,
 Hü szolgálattoknak bö meg fizetője
 Légyen az seregek Ura és Jstene.
- 105 27. Hült testemnek végre el takarására
 Kik egyben gyültetek vég szolgálátomra,
 Akkor mikor tüis juttok iljen sorsra,
 Fizesse meg néktek az egeknek ura.
- 110 28. El ervén már czélját palja futásomnak,
 Elmégyek látniok tiz szép magzatimnak,
 Kiket meg adtam volt az elöt az Urnak,
 Fekete pálczait fogják koporsomnak.

160.

1. Miért hagyál el Vr Jsten,
 Hogy nem tanácztál kegyessen?
 Jm szolnak az utálok fen,
 Pokol szomszed jár nagy szipen,
 5 En csak sirok, jájt mondok ezeken.
2. Az szent vének oda vadnak,
 Gyámoltalanul járkálnak,
 Czezemök el hányattattak,
 Szaggattattak, tapottattak,
 10 Jaj ifjak, szüzek mint romlának!
3. Oh tekencz meg, kegyes Jsten,
 Jm, mi törtint kedveseden!
 Jmmár rútvál fertezettetvén,
 Jdegen ádgý rementelen.
 15 Hova legyünk? Szány meg, kegyes Jsten!
4. Mert oda vagyon az ország,
 Szíp fejedelmi miltóság,
 Ám az regi szíp szabadság,
 Keresztyéni szent nyájasság,
 20 Jaj, veszelylyel el bórult magyarság!

9 Szaggattak tapottak [Az előző sor mintájára, a szótagszám miatt javítva.]
 13 Jmmár <rútvál> rútvál 20 ma<jor> gyrság

5. Ezer hat száz ötven nyolczban,
 Meleg Kis Aszszony havában,
 Hamuban borult hazámban
 Jrtam, busongván így sirván,
 25 Légy mi velünk, oh Jesus, végh orán!

161.

[VITÉZ KÁDÁR ISTVÁNNAK HISTÓRIÁJA]

1. Szörnyü nagy romlásra készült Pannonia,
 Kinek mint tengernek megh aradott habya,
 Az bunak bánatnak környül vött nagy árya,
 Mert az vitézeknek esett most egy héya.
- 5 2. Nem illik ez vitézt nékem el halgatnom,
 Söt méltó Kadarrúl bölcs verseket irnom,
 Elsöben szent irást ezekre kel hoznom,
 Az utan ez romlot magyar népre szabnóm.
- 10 3. Olvassuk amaz nagy ó testamentumban,
 Kevés nép maradot sokszor Sidoságban,
 Mert fogván vitettek Babyioniaban,
 Sok sidó vitézek estek el az harcban.
- 15 4. Az Isten ládáját *egyszer el is* nyertek,
 Ophinit s Phiniást mikoron megh ölték,
 Midön Ely papnak ez dolgót megh vitték,
 Rút halállal megh hólt, székiböl ki essék.
- 20 5. Hector is Trojában valamigh lakhatot,
 Addigh az város is éppen maradhatot,
 De mihellyen Hector nyillal el oltatot,
 Mindgyárt az város is pogány kézre szállot.

1 II romlashoz V romlása készül 1—12 III [Hiányzik.] 3 II bánatnak raitunk van 4 IV vizekneknek [!] V most eset α esett ma 5 II N⟨em il⟩em illik az V nekünk el halgatunk 6 II Kadar⟨nak⟩ [Fölírva:] rol V irnunk 7 II ezekrebe V ezekre elhozzunk 8 II az romlot [Beszúrva: *magar*] nepröl szolnom IV, α meg romlott V a romlot [. . .] szabnunk 9 II az regi oh V Otestamentomat 10 II maradot ⟨szok szor⟩ sidesagban [Fölírva más tintával:] sokszor 11 II foghva vitetet V [12. sorként.] fogva vitézek [!] α tartattak 12 II vesztek el V [11. sorként.] estek az halalban 13—16 II [Hiányzik.] 13 I, IV sokszor megh el III, V ládáját mikoron α egyszer el is 14 III Midön oh Finiást Finest meg ölték IV Ephint es Phineat V Ophnitest α Hofnit és Finiást 16 III ki esvén 17—20 α [Felcserélve a 21—24. sorral.] 17 II lakozot V lakhaték ⟨De miheljen Hector mikor e rontatott⟩ α valamig Trójában lakhaték 18 II, V megh maradot α meg tartaték 19 II ni⟨a⟩llal megh rontott [!] III, V el rontatott IV ki rontatot α Hector nyaka le rontaték 20 II Az varosis ottan pogiani kézre iutot III kézre jutott IV Mingjárást az varos poganj kezbe V kézbe jutot α kézre birék [!]

6. Nem így vanne dolga kis Magyar országnak,
Ebben nevedet vitélő Kádárnak?
Mássa volt, hidgyétek, Hectornak, Ioábnak,
Oltalma vólt Kádár nyilván az országnak.
- 25 7. Azt reméni vala már felöle szívünk,
Isten után hogy ő lesz egyik vedelmünk,
Bastyánk, erős tornyunk ő lenne mi nékünk.
Oh mint megh csalatál, szerelmes nemzetünk!
- 30 8. Tellyes életinek dicziretes dolga,
Mert az szegénységet soha nem predálta,
Ha más rontotta is, Kádár oltalmazta,
Te lehez, Alföldség, ennek bizonyásgha.
- 35 9. El hadgya érettünk az fel földnek pártját,
Hogy halla ide alá magyarok romlását,
Fel köté érettünk Kádár István kardgyát,
Ő bezech kevesé forgata szándékat.
- 40 10. Oh mely de hirtelen esék változása,
Midön küldék ütet Sáka oltalmára,
Uy faluhoz gyüle tatarok tabora,
Ot léssen Kádárnak utolso csatája.
11. Az sereget pedigh fel szoval biztattya,
Mondván, várjuk által az tatárt az sikra,
Ezentül Borosnak el érkezik hada,
Uj falunak is majd megh segít hadnagya.
- 45 12. Az vizen mindgyárást sok tatár érkezék,
Kádár vitéz modra vélek megh ütkezek,

21 IV ugj V Igj vgjon [!] dolgok a magyarságnak 22 II, III, V nevelkedo III Abban IV Abban nevedő α Abban 23 II [Az utolsó szó olvasata bizonytalan:] a' oabnak III Hectornak az jobnak V Mars a volt hidgyetek Hectornak jodiknak [!] 24 II Kadar hidged orszagunknak III, IV higjed ez országnak V Oltalom α Oltalmazója volt Kádár ez 25 – 28 II [Hiányzik.] 25 III, IV fellöle már V Eszt [. . .] felöle mar α vala róla immár 26 V ő lesz mar 27 IV Bastjak [!] erős tornjunk ő lesz mü nekünk V Baspáng [!]; ő ellene minékünk α ő leszen 28 III tsalaték IV csalatek szerelmes Istenünk V Oh mint tsalattaték meg α De jaj mint csalatott 29 II, V volta α napja 30 IV, α szegenjeket soha nem rontotta 31 II Hamis rontoiatis 32 II [Szakadás miatt az első 3 szótag hiányzik] . . . alföld ennek III al földön IV ál föld <ennek> szep ennek V te áll föld α Felelhet(sz) a föld s ég 33–36 V [Felcserélve a 37–40. sossal.] 33 III El hatta IV az al földnek 34 I ide által II ide ala <magyar orszagh> [Föléírva:] magyarok romlasat III ide alá IV idejet [!] V Hogy hallotta magyarok α itt alatt 36 II De eő csak III Oh bezzeg IV Oh de mely kevesse <kevesse> α Ó jaj mely [VII Oh bezzeg] 37 II, III Oh de meli IV De mely hertelenül V Oh de mellj hertelenség ennek változasa α Mert ime 38 I küldik II Mi üdön küldetek sokak III, IV küldék ötet sokak V küldeteket sokak α küldék 39 IV Uj faluhoz juta V gjület [!] a tatárok táborra α Ujfaluhoz szálla [X gyüle] 41 V A serege [. . .] biztata 42 I varjúk II variuk ala V tatart eszakra α vágjuk által 43 II Ezen elborosnak [!] III Azonban IV Ezen el Borosnak el erkezet 44 II is megh segít [Beszúrva:] az III majd segél IV Uj falunak pedigszegett hannjagja V Ujj falunak ki majd 45 I erkezik II, III, α teöb tatar erkezik IV mingjarast tatar el erkezek V Azt vélem mingjarast töb tatár érkezék 46 IV meg ütkezek velek V velle

Hátul az seregek eszekben nem vévek,
Hogy másút az vizen több tatár költöznek.

13. Fel emeli Kádar szemeit az eghre
50 Mondván: Jöy el Isten én segítségemre.
Nosza, vitezkedgyünk katonák, két kézre,
Mert nem látok jöny embert segítségére.
14. Az zaszlo tartonak fel szoival kiáltya:
55 Vid el fiam innét az zászlót más utra,
Hogy it ne vesszenn mind urunk kevés hada,
Mert Magyar orszáért megh halok én megh ma.
15. Ki ontom véremet én szegény hazámért,
Ezentúl megh halok édes nemzetemért,
60 Nem szánok érette bizony ontany vért,
Mert én az Christustul vészek jutalmas bért.
16. Az tatar az nyilat mint polyvát rá szorya,
Még is ugyan villagh -s- forgodik két karya,
Kétszer az tataron magát által vágja,
Még az ellenségh is dolgait csudállya.
- 65 17. De hogy el faradot az nyilak térhétül,
Még his mind halaligh öklel hegyes törrel,
Érmenlik az tatár előtte sereggel,
Azért bucsuzását igi bizta ram rendel.
- 70 18. Elsöben végbéli szerelmes barátim,
Fülöki, szetseni, putnaki rokonim,
Nográdi, palanki, gyarmati társaim,
Diós Györ, olnadi, szendrei vitézim,

47 III sem vevék V sereget eszekben nem vették 48 I más út II Hogi az vizen masut III masut IV, α másutt [...] tatar érkezek V Hogy más után izen [!]; érkezék 49 II–IV, α Fel emelé 50 III, IV jövel Isten Isten jöjjön el α Mondván: Uram Jézus jöjj segítségemre 51 V haton [!] két α Nosza jó katonák harcoljunk 52 II latunk IV segecseg [!] V latunk embert jöni α embert jöni 53 I zaszlos II-V szaszlo α zászló [...] kiálta 54 IV idfiam II Mondván vid el fiam III Vid el kerlek fiam IV Vid el fiam kerlek az zaszlot mas huzva V Kerlek fiam vid el α Vidd el fiam vidd el 55 II Hogi ne veszien it urunk híres III Hogj ne veszen mind itt IV veszen el urunk kedves V Hogy mind itt ne veszen urunk kedves α Hogy ne vesszen mind el 56 II halok it [Szakadás miatt a sor vége hiányzik.] VI halak en magam 57 V en szenj haznért [!] 58 II Ezenel 59 I eretted II ontanj bizoni ertek vert III Nem szánom éretted bizony vért ontani IV en ertek bizonj önteni V ontani bizonj eretek vért α érette(k) 60 II jutalmj III Mert az IV Kiert az Christustol veszek jutalmat bert V, α jutalmat s bért 61 II, IV ugi szoria V A tar [!] nyilat ugj szorjak mint pojvát α Tatár a nyílveszszót mint polyvát úgy szórja 63 I vágta II atal uagita III Héttzer [...] vágja IV Az taboron magát heczter által vagja V taboron α Hétszer a taboron [...] vágja [VI tatáron] 64 II az poganisaghis 65 II faradot nyilak sok IV el farada α fázasztatott nyilak erejével 66 V högjös törevel α hegyes törrel öklel 67 II Eörlödik III, α Le omlik IV Le omlik az tabor V Le omlik elotte a tatar sereggel 68 II [Szakadás miatt a két utolsó szó hiányzik.] III rea IV igj biztatvan V ream α bizta rám ily [VI igy bizta rám] 69 III Elsö jo 70 II Fülöki <sze> seczeni III Füleki szendrei IV Phulposi szercseni palnoki V Teleki szenteni szentseni putnoki α Füleki putnoki (VI Deszeli szentseni) 71 IV Negradi falanki V Nagrándi [...] Gyarmatitar Sira [!] 72 II Dios giorgi onodi szendrei barátim III Dios györgj unodi [...] barátim IV Dios györgy [...] szerelmes barátim V Dios Gjörgy olnodi lendrei barátom [!] α Dios György [...] barátim

19. Kikkel az Alföldön sokszor nyomorgottam,
Sok deret, hideget, meleget kostoltam,
75 Sokszor az pogányon szerenczét próbáltam,
Már Jsten hozzátok, tüledek megh váltam.
20. Végekben lakozó fő fő kapitányok,
Kik engemet kincsel sokszor ruhaztátok,
Én tülem az kincserő törököt vártátok,
80 Már el múlt, én tülem többször ne várjátok.
21. Széki Péter, az ki buzgo szeretettel
Ugy voltál én vélem, mint test az lelekkel,
Megh boczás az egész szendrei sereggel,
Ha voltam nalatok valami vétséggel.
- 85 22. Pap János, Diós Győr kedves kapitánnya,
Az ki életemnek voltál sok hasznára,
Látod, az halálnak akattam horgára,
Tégedet is hivlak terhem *oldására*.
- 90 23. Mezei hadaknak fő elől iárói,
Urunk mellet hüséggel forgodo Urfi,
Haidu városoknak kapitány, hadnagyi,
Mind megh boczássatok, urunk kevés hadi.
24. Nagyságos nemzetes édes fejdelmem,
Kinek hó pénzével kevésbé élhettem,
95 Nagyságod is megh vált bizony már én tülem,
Azért nagyságod is megh boczásson nekem.

73 II, α sokat saniorgottam [VI sokat kutzorgattam] III sokat IV sokat sanjarkodtam V sokat kutzorgottam 74 V kotoltam [!] 75 V szentset [!] α a tatáron [VI a pogányon] 76 II Mar el mult entöllem 77 III Végek [!] lakozo IV Capitanyin [!] V lakozo fő kapitányok α sok fő [VI fő fő] 78 II engemet penzel III sokzor kéntsel kínálatok IV sokszor kencsel 79 II Mert töllem az pénzert lovokot III, α Az kéntserő én töllem [VI kintset] 80 II, IV, α többet nem varhattok [VI Mert el tölt en töllem többet ne várjatok] III többé V el mult az tollem többet 81—88 II [Hiányzik.] 81 III Szeki [beszúrva: *peter*] az ki <engemet> szerettél engemet IV Szeki az ki ott voltak buzgo 82 IV ennekem mind α énhozzám [VI én vélem] 83 IV szentei V ondoi 84 IV hozatok valami vetekben V hozatok valami vetekkel α hozzátok [VI Hol voltam nálatok] 85 III Dios gjörgj IV, α Dios gjörgj vitez [VI Diós György kedves] V Dio gjörg 86 IV Az ki az eletnek α Akik életemnek voltak hasznára [VI Az ki életemnek voltál sok hasznára.] 87 IV Latom [. . .] akadtal V, α Látjátok halálnak [VI Lattád az halálnak] 88 I oldazásra III oldására IV oltasara V oltalmara α Tikteket is hivlak lelkerem oldására [VI Tégedet is hivlak terhem oldására] 89 II Mezej az hadaknak fő elől jaroja III, IV jaroja V Mehetz [!] a hadnak fő elő jaroja 90 II mellet forgodo vitez ur feay III mellet forgodo hüséges urfiak IV mellet holtig forgodo urfi V mellett forgo hüséges férfiya α mellett holtig forgódó urai [VI mellett forgo hüséges urfi] 91 II <feőfeő> kapitani <hodnagi> [Beszúrva:] haginagi III kapitány -s- hadnagya IV főfo kapitányok V várossana [!] kapitanj hadnagja 92 II, α sok hadai III, IV urunknak hadai V botsasto [!] urunk keves hadja 93 <Nagysagodis meg vált> Nagyságos 94 II, IV, V, α keveset 95 II Megh vált nagisagod is bizoninial III—V, α bizonynal 96 II Immar nagisagod is megh boczásson én nekem III Meg botsásson azért nagjsagodis IV meg bocsasón nadsagodis V Meg bocsasón azért nagj sok ideimnek

25. Ha én ez országért nem vitézkedhettem,
Arrul mind az egész sereget követem,
Az hatalmas Urat lelkeim szerint kérem,
100 Adgyon vitézeket ióbbakat helyettem.
26. Immár íó katonák az Istenért kérélek,
Az miként én éltem, tyis ugy élyyetek,
Az szegény árvakon megh essék szivetek,
Ne légyen az magyar soha ellenségtek.
- 105 27. Mer már dicsekedny, íó vitézek, lelkeim,
Hogy ha valakitül valamit el vöttem,
Avagy az szegényen erő szakot töttem,
Ámbár holtam után átok légyen helyem.
28. Azzal is bizonynyal méltán kerkedhettem,
110 Az Iesus Christustul drágha hó pénzt vöttem,
Kinél soha többet nem vár az én lelkeim,
Minden horúl hora nem vész el én tülem.
29. Amaz szent gyürüket uyaimban rakták,
Amaz szent koronát én feyemben nyomták,
115 Lelkeimet az Christus szekihez állatták,
Szent, szent kiáltással nevemet fel irták.
30. Szabo Pál, szerelmes kedves kenyeresem,
Az kit hadnagyságra íó szivel emeltem,
Ted az sirban kérélek megh hidegült testem,
120 Honnan elő kéri Christus, én el hiszem.
31. Nem kérélek engemet hogy vigy meszsze földre,
Amaz czifra pompás temető helyekre,
Hanem hol testemnek ki csorgot az vére,
Csak ót légyen közzel el temető helye.

97 II, III, V, α az 98 II Erről IV Kiről 99 II Az hatalmas istent szivem [Szakadás miatt a többi hiányzik.] III, IV Istent szivem V szivem α Istent szivem szerint kértem 100 II iobbakat nalammal V Adgjon vitezeke [!] jobbat 101 II Mert én jo III, V Maron jo IV Istenre α jó vitézek az Istenre 102 α Hogy amint 103 II segien özuegen V esek lelketek α essék meg 104 V legjen magjar 105 II [Az első két szó olvasata bizonytalan.] Mert mar jo vitezek diczekedik III Maron jo katonák ditsekedik IV Merek dicsekedni jo vitez katonak V Maron jo vitezek ditsekedni lelkeim α [Hiányzik, helyette a 106. sor áll.] 106 III Ha en α [A versszak I. soraként.] 107 II segíennis en IV vagy en az V Vagj en a szenjen [!] α [A versszak 2. soraként.] 108 II [A kéziratban ez az utolsó sor.] V legjen fejem α légyen átok nevem [A versszak 3. soraként; a 4. sor:] És Isten előtt is adjon számat lelkeim 109 III Azzal is en bizony méltán ditsekedem α Azzal is én bizony 110 IV, α Hogy én a Krisztustól 111 III, V az en szivem IV Kit többre soha nem varhat α Melynél soha többet nem várhat én 112 III nem veszet én IV Minden vitessegem immaron le tettem α Hóról hora nem fogy már az el éntőlem 113 III uyaimban vágták [?] IV ujjaimban vontam V gyürük ujyaba 114 III Az szent koronát is az IV njomtam V az fejembe α És a szent koronát a fejembe [VII Amaz szent koronát az fejembe] 115 III allíták IV allitottam V Es szep köntösömet enream rakták α székiben 116 IV fel irtam V kialtasra 117 III, V, α szerelmes edes IV szerelmes kenyeresem 118 III szivem eletem [!] V A két hadnagyságra [!] α Kit a 119 V Ted be sirbe higjed megh hidegült tetem [!] 120 III én ugj V ele hijja 121–124 IV [Hiányzik.] 122 III pompas tzifra V tzififra [!] temető pompas 123 III ki omlot V holt testemnek ki tsorgot vere α hol kiomlott testemnek a vére 124 I [A másoló a sort kétszer írta le.] III Ott legjen tsak közel ő el temetése V O legjen tsak közel en temető heljem α Ott legyen csak közel

- 125 32. Ámbár az vadak is testemet megh rágyák,
Hollok és farkasok vellömet ki szíyyák,
Itilet napyára meg elő állittyák,
Amaz rettenetes székhez fel tamasztyák.
- 130 33. Nem nyuytom már tovább én buczuzásomat,
Vitézek, tarcsátok megh ez regulamot,
Kövessetek, kérlek, az én nyomdakomat,
Ha akartok venni menyben koronákat.
- 135 34. Ez éneket az ki röndelé versekben,
Vitéz Kádar Istvant keserghé szívében,
Czak alacson sorsú, gyöngé értelmiben,
Az nevit kereshed nehúlt az vers főben.
- 140 35. Dicsiret dicsőségh légyen az Istennek,
Fogya megh fel pártját az megh romlót népnek,
Adgyon vitézeket szegény nemzetünknek,
Kíért dicziretet mondgyunk szent nevének.

162.

[AZ ILLYEFALVI VESZEDELEM]

1. Isszonyu hazánk romlása,
Ennek égyik diszés tagja
Sok néppel volt Ilyefalva
Erös két vára.
- 5 2. Pogányok hogy ránk jövének,
Öt nap egész estig vélek
Bajlodtunk, éjjel is untig,
Egész viradtig.
- 10 3. De hogy ök ezt látták volna,
Köztünk hogy senki nem volna,
Ki töllök rettegne, futna,
Sött merész dolga,

125 IV testemet el horgjak 126 IV veremet ki V s' a farkasok 127 IV napjara elő allitjatok α mert elé [IX még elé állittsák] 128 III Az Christus hivei hogj ő szavat halják IV szekben fel allitjak V szekre fel alitjak α Amaz reménségre ismét fel 129 III nyujtom immaron tovab én butsumot V Njujtom mar tovab en butszo szomat 130 III halyatok meg en IV, V, α tartsátok az én 131 IV en ösvenjemet V njomdokimat 132 III menyben jutalmakot IV menjben venni V, α menyből 133—136 V [Hiányzik.] 133 IV Ezeket az ki rendelte volt 134 III, IV Istvan 135 IV sorsa gjenge elmejeben 136 III A nevét kesd [!] fel nehól vers fejekben IV Ha nevet keresed nehól ez versekben α Ha nevét keresed nézzed a versekben 138 III, IV, α Fogja fel még pártját az magyar nemzetnek V Fogja fel még partyát a meg romlot népnek 139 α Legyen őrizője minden híveinek 140 IV mongunk neveert amen α Mondjunk dicséretet az ő szent nevének

4. Frigyet velünk szerzének:
Notáriusok elveszett,
15 Mely chámnak nehezen esett,
Haragra gerjedt.
5. Mondának, hogy ha az embert
Életben adhatnok ötet,
Senki nem bántodnék tőlök,
20 Bizonnyal hinnök.
6. Merzát de meg nem adhattuk,
Életét mert elfogyattuk,
Melyet azután megbántunk,
Hogy nem gondoltunk.
- 25 7. Holt testét is kérték tőlünk,
Melyet megadni nem mértünk,
Nem láttuk, neki feleltünk,
Nem hittek nekünk.
8. Kit hogy megtromfolhassanak,
30 Csalárdságot gondoltanak,
Mind békességre hajlának,
Élést kívánnak.
9. Hivénk pogányok hitének,
De az csak fortély nékiek,
35 Várunkhoz hogy jöhessenek,
A volt elméjek.
10. Élést várunkból kihánjánk,
Eleget az ebnek adánk,
Öket várunkhoz bocsátánk.
40 Mi nagy kárt vallánk!
11. Nem kelle neki praebenda,
Kozák, kurtán köfált vágja,
Tatár tüzet ránk bocsáta,
Ráblása juta.
- 45 12. Várban is erősen vivánk,
Mig szintén mind ellankadánk,
Kezükön hogy mind meghalánk,
Ez volt régulánk.
13. De hogy öt nap és éjszaka
50 Testünk sok viadal mia,
Éhség, szomjuság ezt hozá,
Erönk elfogya.

19 [A *tölök* tölek-ből javítva.] 30 gondolkodtanak 47 Kezünkön

14. Pogányság minket megtolja,
És várunkba bétodula,
55 Tűz s fegyver rajtunk vala,
Lelkünk elhala.
15. Szörnyü romlásunk értsed:
Nyolcz százat rabságra vittek,
Várunkban kik égtek, vesztek,
60 Számba sem vették.
16. Volt öt száz ember koponya,
Vár mellett sok test elhulva,
Széllyel másutt is sok vala
Kinnal meghalva.
- 65 17. Pintzékben, rejtek helyekben
Sokan rejtezték féltőkben,
Vigyázó pogány ezekben
Sem hagyott helyben.
18. Kristusnak hiv tanítványi
70 Sápár Miklos, ilyefalvi,
Márton, kézdi-vásárhelyi
Pogány rabjai.
19. Péter pap, árapataki,
András pap, a szent-királyi,
75 János pap is, a kilyéni,
Sokan a többi,
20. Simon pap kis-borosnyoi
Vitézen pogánynyal vivni
Merészelt szegény meghalni,
80 Kezével harczolni.
21. Mesterek is kik voltak,
Vesztek és raboltattanak,
Szörnyen megkinoztattanak,
Kik köztök voltak.
- 85 22. Anyáknak gyermekecskéjeket
Ölökből kivonták őket,
Kőfalhoz verték testöket,
Szaggatták őket.
23. Mint laptát egy kézből másba
90 Hajitnak, így csecsemöt kardra
Hántanak rutul tétova,
Tagok konczolva.

24. Véneknek ősz szakalukat
 95 Elberetválták és orrukat,
 Porázba vontak sokakat,
 Nyomorultakat.
25. Szülőknek kisdededcskéjét
 El messze hajtották testét,
 100 Annyát is mindjára ezek,
 Hurczolni készek.
26. Sokan közülök megholtak,
 Hogy ily rutul kinoztattak,
 Természet ellen mocskoltattak,
 Melyet nem szoktak.
- 105 27. Lora tették, mig éltenek,
 Ha látták ök, hogy betegnek,
 És hogy lovon nem ülhetnek,
 Megölni készek.
28. Rutul szüzekkel is éltek,
 110 Nem nézték, hogy nincs idejek.
 Buja számári életek
 Ez pogány népnek.
29. Éhségünk nagy volt közöttük,
 Szokatlan nekünk ö étkek,
 115 Kit hogy kénytelen étettek,
 Huldogalt könnyek.
30. Lónak sebessége mellett
 Kötözve ha nem mehetett,
 Szegény rab, hogy ha elesett,
 120 Vonva vitetett.
31. Mely mia meg is fuladtak,
 Ló mellett hogy hurczoltattak,
 Szörnyüképen kinoztattak,
 Jajt sokat mondtak.
- 125 32. Barmokat, nyuzott bőrüket
 Törettek nap estig vélek,
 Kötözni, hogy abból nékik
 Szijat messenek.
- 130 33. Kivel ugy megkötöztettek,
 Hogy testekben bésülyedtek,
 Oztán ha megenyhittettek,
 Kisebesültek.

34. Mely ha meggyogyult, forrása
Mintha karddal vágtak volna,
135 Ugy látszik mais, rabokra
Foghattz bizonyra.
35. Sokan a rabok cséplettek,
Buzát, kölest liszté törtek,
140 Kiből rut italt köpültek,
Abbol részt tettek.
36. Kevert, minémü disznoknak,
Adatik ez ily álatnak,
Tatárok nekünk is adtak,
Azzal kinoztak.
- 145 37. Étkeknek véres tajtékját
Nem hadták elhannunk gazát,
Gaz lévben itattak mocskát,
Mefőtt liquorát.
38. Só nélkül az étket főzte,
150 Mely csak a csömört nevelte,
Hasnak férgét többitette,
Gyomrát gyötörte.
39. Ló hust meg ennünk só nélkül,
(Holott édes mindenestül,
155 Mondottuk) nem jó a nélkül,
Megrongált mentül.
40. Némely rabot megsütöttek,
Tüzes karóba is vertek,
160 Testek rutul metéltettek,
Nem kiméltettek.
41. Lánczokkal is kötöztének,
Lószörből porászt fűztenek,
Rabot szekérhez kötöttek,
Mezitelen vittek.
- 165 42. Nem volt kedvezés semmiben,
Amocz nyégyeknek [!] mint régen
Király kedvezett ügyökben,
Rabsági helyen.
43. Nabukodonzor régen
170 Zsidókkal nem tett szörnyűbben,
Lett dolgunk nekünk ez helyen
Kegyetlenebben.

44. Jovaink hamuvá tették,
Kiket pogányok nem vettek,
175 Szemérmünk mind kimetszettek,
Megfertéződtek.
45. Nagy volt Istennek ostora,
Mely ma is vagyon felhuzva,
Ezzel sem múlt el haragja,
180 Szörnyü csapása.
46. Nem kell tudos ö elméjért,
Eszes tanács adásáért,
Kell ott szép személy a bünért,
Nemes penzéjért.
- 185 47. Kérjük Istent, mint atyánkat,
Szánjon meg nyomorodtakat,
Nézze Kristus főpapunkat,
Bün-oldozónkat.
- 190 48. Haragját a pogányságra
Fordítsa az ö nyakukra,
Döjtse tüzét országukra,
Vég romlásukra.
- 195 49. Médiát és a Siriát,
Orebet, Zebet, Zebaát
Mint elveszté a Salmanát,
Népe rontoját,
50. A kik mondották kevélyen:
Pusztítsukel nagy erönkben,
Istennek hajlékit épen
200 Tegyük semmiben.
51. Tegyen ugy ez pogány néppel,
Mint fertelmes emberekkel,
Ezeknek sok seregivel
És ezerivel.
- 205 52. Térítsen minket ö hozzá
Isten szent lelkével jóra,
Oktasson akaratjára,
Szent országára.
- 210 53. Támadjonfel mi mellettünk,
Vegyeeel nyomorult ügyünk,
A pogány népeket értünk,
Rontsael, kérjük.

174 nem <te> vettek 210 ügyünk<et>

- 215 54. Raboknak erős lánczokat,
Törjeel vas békojokat,
Minden kinzó szerszámokat,
Isten azokat.
- 220 55. Hozza nemzetségük közé,
Oztán őket templomivé,
Csinálja szent edényivé,
Ily eszközivé.
56. Ninivét a mint megtartá,
Ezechiást meghalgatá,
Jósáphátat ő meglátá,
Igy országunkra
- 225 57. Tekintsen kegyes szemeivel,
Dicső székiből kezével,
Tartsonmeg nagy erejével,
Kész fegyverével.
- 230 58. A mint régen a Sionra,
Szemeket kik ércz kigyora
Függeztették, mint Kristusra,
Megtartójokra,
- 235 59. Igy minket is kegyelmesen
Tartsonmeg pogányság ellen,
Mint tüzes rut ördög ellen
Isten kegyesen.
- 240 60. Szegény keserves anyákat,
Örvendeztessen sokakat,
Rabságból ő magzatjokat
Hozván azokat.
61. Az ő szemek eleiben,
Hogy azokban egyetemben,
Mint Jákob Józseffel régen
Örvende szemben.
- 245 62. Kiért ő neki dicsőség,
Légyen mindentől tisztesség,
Adassék néki nagy felség,
Minden erősség.
- 250 63. Romlásunk ezer hatszázban
Az ötvennyolcz forgásában
Esék Kis-asszony havában,
Aratás tájban.

64. Ilyefalvának romlását
Szemlélvén nagy pusztaságát,
255 Pogányoktól elrablását
Irvánle kinját.

163.

TÉCSI JOÓ MIKLÓS

INTÉSE AZ KEGYES LÉLEKNEK, EZ JELES MUNKÁNAK
OLVASÁSÁRA

1. Bujdosó migh léssesz ember ez világban!
Lelked idvességet keressed hazádban,
Altal utat melyre magas menyországban,
Mutat ez Könyvecske örök boldogságban.
- 5 2. Kitsiny? szemléld meg csak ennek valóságát
Lelkednek meg fejti minden akadályát,
Szent írásból adgya tellyes igasságát,
Debreceni Janos tanubizonságát.
- 10 3. Kezdgy hozzá ,s. olvassad az Ur felelmében,
Hogy értelmed légyen Christus igejében,
Hited erőssége nem léssen ketségben,
Ha részeltetel ez lelki vendégségben.
- 15 4. Boldogh az az ember ki erre szert téssen,
Mert lelki fegyverben fel öltözve frissen,
Christus ellenségén gyözedelme készen,
Isten előtt menyben Koronája léssen.
- 20 5. Midön ez munkának lelki édességét,
Meg kóstolod ember hasznos ékességét,
Az könyvirót s. annak tudós mesterségét,
Ditsérd, s. az Istentől kívánnyad életét.

164.

G R A F F G Á S P Á R

O Kedves Böltseségh! Te érted szokott menni
Sok mesze Országban, ki tudos akar lenni
Te érted buidosik sok jámbor ember Fia
Hogy egýkor lehessen hazának tanitoja,
5 Mitt mongyak felölled? Böltseségh vadászoja!
Te mindenek előtt vagy verseim Példája,
Mert tsudálatossan szerzetted meg tenékett

Az ékes Tudományt, az kedves Böltséset.
 Maid mint az kalmárok à kik az Tenger által,
 10 Sok szaz félelemmell hajoznak bátorsággal,
 Hogy szerezhessenek egy kevés nyereséset,
 Melj nekiek sokszor hoz Lelki-betegséset.
 Maid iljkeppen Teis, ó Tudománynak Fia!
 Buidostál ez földre, Barátim Coronája!
 15 Nol ez az Tudomány az Világ nagyj könyvében
 Bé irja nevedet, s-tsillagoknak fejében.

165.

FAUTOR MÁRKUS

1. Nehéz a' tanuság a' ki rest akar lenni
 Az Ocolában-is nem szokott gyakran menni.
2. Te azt nem gondoltál, s. peniglen szerettél
 Az ékes tudományt, ki mind öröкке el.
- 5 3. Nagy diczösseg azért, nagy hala néked leszzen,
 Ki mindenkor marad, es soha el nem vészzen.
4. Sok kedves szerenczét kivanok, s. minden jot,
 Nagy boldogságban ély, s. ne lassad nyomorot.

166.

HESTERT PETELEY DÁNIEL

Ki bizvást akarja az ékes böltsesséset
 Tanulni, s. emberi erköltsnek ékesséset,
 Nem rest söt mindenkor vigyázonak kell lenni
 Szorgalmatossan-is magat tudósnak tenni.
 5 Ezt Günther Uram-is gondolta s. nagy munkával,
 Böltssegnek (!) tisztelet öneki nagy halával
 Meg-lészzen most azért, s. viselhet batorságal
 Az ékes koronát, kit ért azö munkával.
 10 Örvendezhetsz azért à mi Magyar országunk,
 Az által leszzen-is dicziretes Világunk.

JOHANNES C. D.

DE VIA VERAE FOELICITATIS, EJUSQUE INTERPRETE

Clarissimo Doctissimo Domino Johanne P. Somosi

1. A' Szent Irást ki akarod érteni,
Rejtekeit, veleit fel-keresni,
Ezt a' Könyvet ne szánd tiéddé tenni,
Mert ez által azokra tudcz találni.
- 5 2. Praedicátor ha vagy, itt találod-fel,
A' Szent Könyvben mitsoda rejtetet-el.
Részeiben mi dolgokra nézél-el,
Verseiben minémü czélra felel.
- 10 3. Politicus ha vagy, itt Törvényt láthacz,
E' Summából választ-is reá adhacz,
Mind két részre Törvényt el-igazithacz,
Istenednek, s' házadnak ugy szolgálhacz.
- 15 4. Akar ki légy: az Bibliát érteni,
Akarodé? Ez az Vt, râ tud vinni,
Nem kell soká azon fejedet törni,
Kész Tanéto ez, s' itt lehet tanulni.
- 20 5. Summa szerént, mellyik az igaz Vallás,
Ha elmédben adatik oly fuvallás,
Minden féle ösvényekről cirkálás,
Ez kis Könyvben adatic arrol szólás.
6. Serény Férfi Teis a' ki ezt tolmátslod,
Nemzetednec jo hirét azzal tóldod,
Magad nevét Szentek köziben óltod,
Hóltod után menyben nyugalmas bóltod.

ROSNYAI JÁNOS

TYPOGRAPHUS AD LECTOREM

Olvasod e' Könyvet? Meg-lásd hamar általis olvasd,
Mig eljö a' Halál, a'ki meződbe kaszál.
Ez Utat visgáld, elméd restségre ne adgyad,
Majd nyugszol eleget, hogy ha koporso követ.

1. Nem Vjság, el-hidgyed, Világ fiainál
Szolgálat ajánlás, kitsinnél és nagynál:
Mindenik igéri hivségét, hogy léssen
Emberséggel hozzád, és veled jot téssen.

- 5 2. Esküszik nemellyik Istenre, lelkére,
Világ előtt valo nagy betsületire,
Kész az ital közben tenéked szolgálni,
Söt, à melly még nagyob, értedis meg halni.

- 10 3. De ha ajánlását probára fordítod,
Hogy ha szolgálattját nemelynek kívánod
Az szükseg idején: hidgyed, ritkán léssen
Ki az szolgálatra néked lenne készen.

- 15 4. Illyen ez Világnak tsalárd állapotja,
Ki mint magát birja, sok az ő barattja:
Az szerencse kerék de mihel meg fordul,
Maid minden Barátid állanak tsak távul.

- 20 5. Sokan meg változnak, hiteket ujitván,
Kevélyekké lesznek mások tiszték után:
Nemellyek kapdosnak az Világi kintsen,
Semmirekellő vagy, ha néked sok nintsen.

6. Schönleben Barátom, illyen indulatot,
Álhatatlansággál bellett akaratot
Benned nem találtam, miulta ismérlek,
És jo-akaromnak igazán nevezlek.

- 25 7. Nem tetzik Tenéked ez Világnak fia,
Hivságos ajánlást nyujto Politiá
Nem kedves előtted; de ha mire kérnek,
Az Te igéreted töltésében érnek.

- 30 8. Tehetséged szerént kész vagy szolgálatra,
Nem ajánlod magad az jo-akaratra
Ez Világ *modgyára*, tsak szinmutatással;
Együt jár valóság nálad ajánlással.

- 35 9. Idegen országban-valo szolgálattrol,
Hozzám meg mutatot sok jo-akarattrol
Nem szolok: hazámban à mit tselekedtel,
Ditsérem: mert hozzám Menyegzőmben jöttél.

10. Te valál egyedül, ha jól eszemben jut,
A' töb Iffjak közzül, kinek akkor az ut
Eperjesről hozzánk Cassára nem káros
40 Itéltetet lenni, noha voltis sáros.
11. Ha lehet, hasonlot tselekeszem veled,
Midön Néked adgyák, à mi immár Tied:
Eperjes Cassához ám légyen négy melyföd,
Ugyan messze nékem nem lészen Menyegzöd.
- 45 12. A melly Isten Néked Sussannat szerzette,
Mint kedves Társodat tulajdonná tette,
Azon Isten Nektek adgyon egisséget,
Ez élet fottáig kedves békességet!

170/I.

A BOR ÉS VIZ A FELLIEBB VALO MÉLTOSAGÉRT ÉS ANNAK ELL
NYERESEÉRT EGYMAS KOZÖTT PÁNTOLÓDNAK

1. Nagy keöltséghü vendégshégh egykor készittetuén,
Jo bibo tarsaimmal énis ottan üluén,
A torkom mérték felett borban elmeruluén,
Csuklás s-ükröndess keözött holt eleuen leuén,
- 5 2. Ott hagyott a' tarsasagh, s a pad alatt nyúghszom,
Az el hanyott csontokon testemet forghatom,
Hátt azomban ellmémet rettegésben lattom,
S-lelekben eghék felett csak ell ragadtatom.
- 10 3. Hat mint ha a föld felett a felyhökben állok,
Fényes, nagi maghoss helyen halalra aiulok.
Keués idő jartára szozatokat hallok,
Kétt pörlekedeö személt, Bort és Vizett lattok.

VIZ

4. En vagiok az a' személy, kin az Jsten neue
Méggh a' teremtés elöt uala helihesztetue,
15 Es szent lelke uolt raitam s felettem leueghue,
Jobbat ki monthatna, nincs senkinek oly nyelue.

BOR

5. A bor el mosolyódék s ada illyen szokatt:
Elöször adott Jsten holl my aprolékott,
Barom szomiusaghara vizi marsalékott,
20 De erőmmel s-izemmel teghedet megh rontott.

Cím: Méltosag(a)ért

VIZ

6. Az én dicsöseghemet a' Christus neuelte,
Midön nagy szomiusaghat kútboll enyhetette,
Es hogy nagy dicsöséghe't a viz uttan uette,
A kirali' propheta Dauid eneklette.

BOR

- 25 7. Ezen italt keduessé az Ur akor tette,
Hogy a' bort soha ueled egyben nem töltötte,
Es igi a ki maghanak a vizesz bort uette,
Ottan Jsten törüenyét mingiart megh sertette.

VIZ

- 30 8. Az szent Pall tanítása te ellened regnall,
Hogy a' testett gerieszted, tigid azért utall,
Vilagi okoskodás te altalad fenn-all,
Melly Jsten orszaghára utatt fel nem talall.

BOR

- 35 9. Jakob fianak dolghat a ki megh értette,
A paraznasag' neuét nyakadban vetette,
Melly, hogy attyanak agyatt megh szeplösetette,
Ki eöntött moslék viznek az irass neuzte.

VIZ

- 40 10. Syryay Namannak nem uolt egésséghe,
Minden oruoslassban lett kettseghben esese,
Tuddé, miként uiult megh ereye s'-épséghe?
Hogy hétszer megh förödött a' Jordan vizében.

BOR

11. Jerusalemy ember akaduan lattrokra,
Sirankozik a papra, s kialt leuitára,
Szegheni jambor csak ugyan iutt uala halalra,
Hanem szörnyö sebeitt bizta a jo borra.

VIZ

- 45 12. Lád, a' nazareusok téghed megh vetettek,
S életék tartására csak engemet vettek.
Az szent iras jelenti, hogy a kór-betegek
A toban angial által eghesseghet nyertek.

BOR

13. Lehetté iszonyubb kinn, mint a' viz italtoll?
50 Mencia megh Jsten enghemet a fel poffat hastoll!
Tudta joll ezt szent Daud, midön a' nagi uiztöll
Azt kérte, hogy mencse megh vizi aradastól.

VIZ

14. Szemérmét elfedezéd te szegén Noénak,
Es szörnyö atkott hozzal nyomorult fianak.
55 Mit hozzal (o szemtelen) Loth patriarchának,
Valoban szep hirt szerzell mind ket leanyanak.

BOR

15. Eredgi palotákban s nézd az vrak gyomrátt,
Kiuanyaké ebéden a viznek forrasat;
A kapas munka utan beléd mossa labátt,
60 S-vgi haghja nagi szép tisztán az pinczének vtyatt,

VIZ

16. Te dobzodo nagy lator mertekletesseghett,
En uetek te feiedben uétkék ellen fekett,
Az Jsten varosának én hozok eörömett,
De te mindenek keözé hintesz undok mérghett.

BOR

- 65 17. Rakua a te italod mörgezz ezközökkel,
Ha Jsten nem yobbittya titkos és szent izzell,
Te rosz marha az utan birtall egi kis hirrel,
Hogy a' Christus keresztelt megh az én neuemmel.

VIZ

18. Az emberi nemzetett okossagtóll fosztod,
70 Elöszér éktelenüll szemét csipasitod,
Elsö be menesedet édeszen mutattod,
Az utan hyrétt, neuétt, gyomrátt, lelkétt raghod.

BOR

19. Szegyen vallot, mezöben baghzó rut partéka,
A kiben heuer s uszik mind barom s mind béka,
75 Kigyoknak s pióczaknak te vagi rutt hailéka,
Arany az en lakasom, nincs itt Jsten atka.

VIZ

20. Te atcz-é embereknek eledelt, s-barmoknak?
Te addtch-é neuelkedést a' szép viragoknak?
Nytthaczé gyömölcsözést a szép termő fagnak?
80 En éltetlek téghedis s engem tarcs Vradnak.

BOR

21. Ember, dragha étkekkel tested ha taplalod,
Vad hust, fatzant, austrigat be uezsen a' gyomrod,
Mind izetlen -s- keserő, azt kialtya torkod,
Hogy ha io bor itallall azt nem koronazod.

VIZ

- 85 22. A mi hitünk szentségét akkoron fundaltam,
Midön az Jsten fiat a' Jordanban mostam,
Az ó törüenynek terhét mingiart elhagyattam,
Mikor iob oldalaból a keresztfan folytam.

BOR

23. A keresztsegh kegyelmet te adod, el hittem,
90 Es azt a kis titulust nem igen irigylem;
De én a nagy Istennel mas erdemet nyertem,
S kiröl mondgia Christus azt, hoga ez az en verem.

VIZ

24. Hasonlitnak engemet a nagy bölcsesseghhez,
Jozansaggall az embert fel uiszem Jstenhez;
95 Aki jarull kegyessen ezen dragha uizhez,
Hidd, lelki szomiusaghot hoga soha nem érez.

BOR

25. Bölcsesseghre nezueis iobb vagiok naladnal,
Cato, -s- Ennius felöl valamit halhattal,
A ki belém eöltözük, szeghent nem lathattal,
100 S- mikor a nyull bort innék, iob az oroszlanal.

VIZ

26. A templom iob reszeröl vagyon ki folyasom,
Melyell mind ez vilaghot a' böntöll tisztitom,
És az embert Daidként hoga ha megh moshatom,
Ottan mingyart az honnal feyerebnek latom.

BOR

- 105 27. Neha vakis egy patkott, tudom, hogy találhatt,
Jgy a' te mosasodis csak egyszer használhatt;
Engem ualamennyszer a pap masnak adhatt,
Mind anny szer Istentöll nagy kegyelmet uarhatt.

VIZ

- 110 28. Izrael hogy ki iöve a szörnyö rabsaghböll,
Midön megh szabadula pharao torkaböll,
Kétt felé ualasztattam én akkor az Urtöll,
S szép eneklés hallatott a nagy sokasaghtöll.

BOR

- 115 29. Ám bár úszek, förödgiek, -s- igyek a' Dunaban,
Akarky vighassagot de nem talal ottan,
De igy szöll, icczét tartuan a' korcsoma hazban,
Dicsösség az Jstennek a nagy maghossagban.

VIZ

- 120 30. Ha Jstent dicsirtetnél, io lenne barátom,
De korcsoma haz keöröll aztott en nem hallom,
Seöt a sok undoksághot mikor ottan latom,
Hiredet -s- neuedetis vgian megh utalom.

BOR

31. Te naladnal undokiab nincsen e' vilagbon,
Enghemet urak isznak io feö szerszamossan,
De te beléd mitt hordnak Bécsben és Posonyban,
A gyekenyes hordocskak megh mongyák ezt iobban.

VIZ

- 125 32. A gazdag Indiaboll semit sem hoznanak,
Hogy ha az én hatamon gallyak nem iarnának,
Teghedet csak senuedni a' pinczeben dugnak,
A patkanyok s egerek sok szor beléd halnak.

BOR

- 130 33. Tekéncsd a' részegh embert, gazdagiab Cresusnal,
Ha eöstökben kell menni, erősebb Samsonnal,
Elmeiebb -s- szauaban okosb Salamonnal,
Harczolni alkalmatosb Iulius csaszarnal.

VIZ

- 135 34. Jo vitezé csinalod az embert valoban,
Orrát -s- kezétt el vagiak s vgy viszed az agyban,
Ha téghedet csapollnak Nitra varosában,
Sok totokhnak lesz resze az arczull uaghassban.

BOR

- 140 35. Arra ualo a' doctor, hogy azt oruosollya,
Aztott ember csak könnyen, -s hamar elmulattya,
Dé a' kiknek gyomrokot uiz korsagh poffasztya,
Annak nincs e' világhon sohais borbélya.

VIZ

36. Az egekböll szallok én s ugi aldóm a' feöldett,
Mezők en tölem ueznek minden ekességhet,
E' vilagot taplalom, s- én adok kenyeret,
Te büdös pinczebüll jösz, s ugy rontod lelkekett.

BOR

- 145 37. Megh eölell minden lelket Noë ideieiben,
Te uotalt ebben ezköz, vilagh hogi elveszsen,
Ki miat csak barmoknak rendeltetöl éppen,
Jstennél sincs te neued immar becsöletben.

VIZ

- 150 38. Az hires Scythiaban enghemet szeretnek,
Mind eök penigh s mind muszkak teghedet megh uetnek,
Sött a szölö uezszönek csak hellt sem engednek,
Nem kell itis gyümölcsöd Arua varmegyének.

BOR

- 155 39. Szintén érdemed szerint jo helyre szorultall,
Tot, lengiel, muszka, tatar gyomrot ualasztottall,
Jol iártall, füghe helet hogy vad almat raghtall,
Olasz s Spanyol orszaghban én, s-te ott lakiall.

VIZ

- 160 40. Hogi ha te iambor uolnal, ugy nem künzananak,
A te lako helyedröl le nem szagatnanak,
Csontyaid romlására présben nem dugnanak,
A mint megh erdemlette, ugy kell a' szamarnak.

135 <Krako> [Fölé írva más kézzel:] Nitra 136 <lengielnek> [Fölé írva más kézzel:]
totokhnak 157 kuzananak

BOR

41. Meghis, hogy ihassanak, téghed megh persölnék,
Mint egy lator pribeket eleuenen süttnek,
Mint hamburgi eördögöst, sebess tuzre uetnek,
S ugy a' kellö tot nyeluen marecznak neueznek.

VIZ

- 165 42. Maid szintén elepedek nagy boszszusaghomban,
Hogy miattad kell lennem illy nagy gyalazatban,
Es hogy sem mint heueriek efféle mocskokban,
Jer, keressünk birakatt eminentiankban.

BOR

- 170 43. Birallyuk megh a' nemes szép Magyar országott,
Ury -s- nemes rendekett, jeles katonakott,
Szakacsott, kocsisokott, dudast, esatlosokott,
S-ám bár a' Pár-uczai ieles aszszonyokott.

VIZ

- 175 44. Látom, a byrak között uannak kettséghesek,
De hisszem, eök miniaian nagy hitre ésköttek,
Adjanak vagy kétt személt az egyhazi rendnek,
Hogy annynal keduessebb sententiat nyeriek.

BOR

- 180 45. Noha sokatt hattam ell magham oltalmában,
De az ighaz allapott nem all a' sok szoban.
Megh nyukszom én a boros conscientiaban,
Jstenes törüént téezen, ha tekint poharban.

DELIBERATUM EST

46. A byrak mind iutanak kemény feö törésre,
Pro et contra vigyazuan illyen sulyos pörre,
Véghre igy kialtának minden rendek erre:
Tegyünk arany coronát a bornak feiére.

CONCLUSIO

- 185 47. Ezen latás teörtének Nytra varmegyeben,
Ezer hatszáz eötven nyolcz ieles esztendöben,
Eszt noha nem kell irny prophetak konyuében,
Nem art méghis, hogy legyen scythiai nyeluen.

172 aszszonyokatt

AZ BOR ÉS VIZ KEÖZEÖTT
NAGYOBB MÉLTÓSÁGÁÉRT VALÓ VETEKEDÉS

1. Nagy gazdag vendégység edgykor készítettvén,
Bor ivo társimmal énis ottben eülvén,
Az torkom feöleöttébb borban el mereülvén,
Csuklás, tángorgás keösz holt eleven levén.
- 5 2. Ott hágy a' tarsoságh, á pad alatt nyughszom,
El hányott csontokon testemet forgatom,
Azomban élmémet rettegesben látom,
Lelkemben egekben hát el ragadtatom.
- 10 3. Tetczik hogy feöld feöleött az feölyhéökbén állok,
Ragyago magass helyt halálra áyulok,
Kevés ideö mulván szozatokat hallok,
Két peörlékedeöket, bort és vizet látok.

VIZ

4. En vagyok az személy, kinn az Jsten neve
A' teremptés eleött vala helyhesztetve,
15 Maga s-leölke raytam jár vala levegöe,
Nálamnál mást, iobbat nem mond senki nyelve.

BOR

5. Az bor mosolyodván ada illy válaszsztot:
Isten eleöbb adott hol mi approlekot,
Barom szomyusághra vizi mocsárokokot,
20 De téged izemmel s-ereömmel megh rontott.

VIZ

6. En dicseöségemet az Isten nevelte,
Mideön szomjuságát kutbul enyhétette,
Es hogy dicseöségét az viz után vette,
Az király prophéta, Daudid emlétette.

Cím: III méltóságért

2 III otben telvén 5 III Az jo bor ital után <esset> reám gyüt az alom 6 III Az alom közt száلمان testemet <hogy> forgatom 7 III [Elöbb:] élménel 9 II feöld III Tetczik hogy föld; járulok 11 III Rövid üdö 12 III hát bort vizet 15 II levegbe III levegve 16 II se<nkinek> [Föleírva:] nki III senki <ennél> nyelve 17 III olly választ szót

BOR

- 25 7. Ez italt kedvessen az Ur akkor vette,
 Hogy á bort te veled edgyben nem teöltötte,
 Igy á ki magának az vizes bort vette,
 Jstennek teörvényét ottan megh sertette.

VIZ

- 30 8. Szent Pál tanítása te ellened regnál,
 A' testet geryeszted, téged azért utál,
 Boros okoskodás te ellened feönn áll,
 Isten országára ki utat nem talál.

BOR

- 35 9. Jákob fia dolgát á ki megh értette,
 Parázñaságh nevét nyakadban vetette,
 Ki attyának ágyát megh szepleösetette,
 Ki öönteött rosz viznek az irás nevezte.

VIZ

- 40 10. Asyrus Námánnak nem volt egésége,
 Mikor orvoslásban volt kétséghben este,
 Tuddé, miként ieött megh tellyes egésége,
 Hogy hétszer feöreodeött az Jordan vizében.

BOR

11. Jerúsolemi ember találván latrokra.
 Siránkozik papra, s' kiált lévitára,
 Szegény jámbor ugyan el áyult halálra,
 Aszt á szamarita borral gyogytotta.

VIZ

- 45 12. Lád, nazarenusok téged megh vetettek,
 Eltek tartására csak engemet vettek,
 Az irás ielenti, hogy akkor betegek
 Toban angyal által egéséget nyertek.

BOR

- 50 13. Lehete nagyobb kin, mint az viz italtul,
 Mentsen meg az Jsten engem puffott hastul,
 Tudta aszt szent Daud, mykor á nagy urtul
 Aszt keré, mencse megh az viz árodástul.

25 III kedvessé az ur akkor tette 31 III fel ál 37 III Absyrus 38 III Mert orvoslasaban
 vala nagi kétsége [Elöbb:] Mikor orvoslasban volt kétségben este] 39 III ereje segítsége
 40 III megh fördött 41 III embert 44 III Ez à szamarita 46 II Tartalására III tarta-
 sára 50 III engem pusztá háztul 52 II—III mencs [Az I. forrás alapján javítva.]

VIZ

14. Ez edgy beteghséget bár magamra vegyem,
De kolika vízteül nem szármozik, hiszem,
55 Méczes a köszvénynyel, ha nyakadban vetem,
Te dolgajd ezek, eszemben ugy veszem.

BOR

15. Bolcz Aristoteles szava mellettem áll,
Elmét élesittek, az igasságh föll áll,
Soha a viz felol illyet nem hallottal,
60 Mellyel most engemet meghis torkolhatnal.

VIZ

16. Szemérmét föl fedéd te szegény Noënak,
Szörnyü átkott hozál nyomorult fjának,
Mitt hozal, szemtelen, Lott pátriárchának,
Szép hirt s- nevet hozal mind ket leányának.

BOR

- 65 17. Eregy palotákra, nézd az urak gyomrát,
Kiványnyáke viznek ebéden itallyat,
Kapás munka után veled mossa labat,
Ugy hágja szép tisztán pincsenek az uttyát.

VIZ

18. Te tobzodo lator, mértékletésséget
70 En vetek fejedben vétek elén féket,
Jsten országának én hozok eöreömeöt,
De te mindenek keösznt hintesz undok mérget.

BOR

19. Rakva te italod mérges eszkeözeökkal,
Ha Jsten nem iobbitt titkos igékkel,
75 Te ros viz, az ulta birsz edgy kevés hirrel,
Hogy Gálileában bor lettél ereövel.

VIZ

20. Te az okoss embert elméteöl megh fosztod,
Eleöszszeör szemeit te megh csippásitod,
Bé meneteledet édesden mutatod,
80 Mellyel hirét s' nevét, gyomrát, lelkét rágod.

54 II [Elöbb:] kolikat 58 III föl áll 60 III meg torkolhatnal 61 II föl <vetted> [Föleírva:] fedéd III fel födödé te 64 III szerzél 65 II <nézd> [Föleírva:] nézd 68 II hadga; pincsenek <.....> az III hádgya; pinczeinek uttyát

BOR

21. Szégyen vallott, mezeön baghzott rut portéka,
Kiben uszkál s' hever mind barom, mind béka.
Kigyok s' ploczáknak vagy mocsár hayléka,
Arany én lakatom, nincs ott Jsten átka.

VIZ

- ⁸⁵ 22. Te adcze eledelt embernek s' baromnak,
Te adcze nevelést az szép virágoknak,
Gyeümeolcsöket hozo sok szép termeö fáknak?
En éltetlek téged, engem tarcs uradnak.

BOR

- ⁹⁰ 23. Ember io ezekkel testét ha táplállya,
Austrigát és fáczánt hogy ha veszen gyomra,
Izetlen s' kesereü, eszt kjálttya torcka,
Ha io bor itallal megh nem koronázza.

VIZ

- ⁹⁵ 24. Hiteünknek szent rendit akkoron fundáltam,
Mideön Jsten fiát az Jordánban mostam,
Ó törvénynek terhét akkor el ragadtam,
Hogy keresztfán Christus oldalából folytam.

BOR

- ¹⁰⁰ 25. Keresztségh szentségét te adtál, el hittem,
Aszt á kis titulust néked nem irigylem,
Mert nagyobb érdemet én Jstenteül nyertem,
Rollam mondgya Christus, ez az én vérem.

VIZ

26. Hasomlitnak engem az szép beölcsesseghez,
Jozansággal embert ki viszen Jstenhez,
Ki teöreödelmes szivel jár e' drága vizhez,
Leölki szomjuságot az soha nem érez.

BOR

- ¹⁰⁵ 27. Beölcsességhre nezvejs iobb vagyok náladnál,
Cátó és Ennius feleölem mit hallottal [!],
Ki belém eölteozik, tudatlant nem láttál,
Ha az nyul bort iszik, merészb orozslánynál.

84 III lakásom 85 III barmoknak 87 II [Elöbb:] gyeümeolcsöt III gyümölcsöt 89 III jo
ha velem eö testit 91 III keserü izt 102 III ki vezet 103 III töredelmes jár [!] 104 II
[Elöbb:] szomjusagát; <érzi> érez 106 II Emius III és töb bölcsek felölem

VIZ

28. Templom iobb részéreül vagyon ki folyásom,
 Mellyel ez világot beüneteül tisztítottom,
 110 Az embert Daudid kint megh mosogathatom,
 Hamarább az honál feyérbnek látom.

BOR

29. Néha vakis patkot, ugy mondgyák, találhat,
 Az te mosásodis csak edgyszer használhat,
 115 De mennijszér engem az pap másnak adhat,
 Annijszor kegyelmet az Jstenteül várhat.

VIZ

30. Jzraël hogy ki ieött az szeörnyeü rabsághbul,
 Mideön megh szabadult pharao markábul,
 120 Ketté válosztottam én akkor az urtul,
 Kiért dicsértetet Jsten sokasághtul.

BOR

31. Ambár uszék, feöreödgyék akar ki Dunában,
 Kevés vigasságot talál, hiszem, abban,
 De ha teli itcze bor vagyon markában,,
 Dicséret Jstennek, mondgya magassághban.

VIZ

- 125 32. Ha áldatnék Jstenis, jó volna, barátom,
 De a korcsma háznál már nincsen, ugy tudom,
 Seöt á sok undokságh ugyan arad, látom,
 Hiredet s' nevedet kiert megh utáлом.

BOR

33. Náladnál undokabb nincsen ez világon,
 130 Engem urak isznak jo feü szerszámossan,
 De beléd hordanak Bécsben és Posomban,
 Gyékényes hordocskák megh mondhattyák iobban.

VIZ

34. Gazdagh Indiából semmit nem hoznának,
 Hogy ha én hátomon gallyák nem járnának,
 135 Tégedet szenvedny mély pinczében dugnak,
 Egerek s' patkányok gyakran beléd halnak.

109 III folytatom 119 II ottul III uttul 120 II<sokasághtul> sokasághtul III dicsértettel
 121 III törödék akkar ki bujában 123 III borral van 125 II – III istenis volna [A szótag-
 szám és értelem miatt javítva az I. forrásalapján.] 126 II akkoris [Értelemszerűleg az
 I. forrás alapján javítva.] III akkor is más háznál nincsen az ugy tudom 136 III hulnak

BOR

- 140 35. Tekéncsd, részegh ember gazdagabb Craesusnál,
 Üsteőkben kész menny, erősebb Sámsonnál,
 Elmében s' tanácsban ekesb Salamonnál,
 Harczolnj alkalmasb Julius császárnál.

VIZ

36. De io vitézt csinálsz emberbeül valoban,
 Orra s' keze nélkeül fekteted ágyában,
 Ha téged kapnának Krakko városaban,
 Orr nélkeül jeönnél ki Magyar országodban.

BOR

- 145 37. Barbély arra való, hogy aszt megh gyógytcsa,
 Ember keönyen asztot s' hamar el mulottya,
 De á kinek gyomrát viz korságh puffoszttya,
 Nincs e vilagon mar annak orvosloya.

VIZ

- 150 38. En egekbeül szállok s' ugy áldom az feöldet,
 Az mezeők én teölem vesznek ékesseget,
 Világot táplálom, én adok kenyeret,
 Te beüdeös pinczébeül jeösz rontany lelket.

BOR

- 155 39. Megh eölél sok leölkeöt Nóé idejében,
 Te valál az eszkeöz, világh hogy el veszen,
 Ki miátt barmoknak rendeltettél éppen,
 Isten eleött mivel nincs már beocseületben.

VIZ

- 160 40. Hires Sczithiában engemet szeretnek,
 Tatárok és muszkák téged nem kedvelnek,
 Az szeöleö veszeönek csak helt sem engednek,
 Ezek bizonyságim feleölled lehetnek.

BOR

41. Szintén érdem szerint jó helyre szorultál,
 Tatár s' muszka komlos gyomrot válosztottál,
 Jollehet feüge helett vad almát találtál,
 Olasz, magyar, spanyor keöszte én, te ott lakyál.

137 III Tekéncs részegh embert 139 III okosb Salamonnal 142 III az ágyban 144 II nél-
 keül <keöll> jeönné(k) ki <szép> magyar [Elöbb:] országghban III jönnél 148 II [A már
 beszúrva a sor fölé.] III Nincsen e' világon annak 153 III Neró ideiben 156 III előtt sem
 vagy immár 164 III s-panyor körtén te ott

VIZ

- 165 42. Ha jámbor volnál, úgy nem kinoznának,
Te termés helyedreül le nem szoggnának,
Csontod romlására presben nem dugnának,
De erdeme szerént úgy keöll az számárnak.

BOR

- 170 43. Hogy megh ihassanak, téged meg égetnek,
Mint lator pribéket elevenyén feűznek,
Hamburgi ördeögh kint sebess teűzre tesznek,
Ugy ama tot nyelven pivának neueznek.

VIZ

- 175 44. Szintén el apadok nagy boszuságomban,
Hogy miáttad vagyok ily nagy gyalázatban,
Tovább ne maradgyunk effele mocsokban,
Keresseünk birákat eminentjákban.

BOR

- 180 45. Birállyak megh tehát nemess országunkat,
Ur s' nemess vendéget, vitéz katonakat,
Csátlost, seüteöt, kocsist, dudást s' szakácsokat,
Am bár vidám kedveü aszszony állatokat.

VIZ

46. Látom, á birák keoszt vannak nagy *kétségek*,
De hiszem, mindnyáyan nagy hitre eskeűsznek,
Adgyanak két személyt az edgyházi rendnek,
Kik *sententiakban* válosztot tegyenek.

BOR

- 185 47. No sokat hattam el magam oltalmában,
De az igaz virtus nem áll az sok szoban,
Megh nyughszom vigh boros conscientiámban,
Jstenes törvényt tész, ki teként pohárban.

DELIBERATUM EST

- 190 48. Az birák jutának kemény feö teörésre,
Pro s' contra vigyáztván ilyen sulyos peörre,
Véghre aszt kiálttyák mindén rendek erre,
Tégy arany koronát bornak az feyére.

167 II [Elöbb:]adnanak 173 III apadék nagy boszszuságimban 181 II keötések [Értelem-
szerűleg az I. forrás alapján javítva.] III kötéssek 184 II eminentjákban [Értelem-
szerűleg az I. forrás alapján javítva.] III eminentiában 187 III nyukszom végbiros 188 III
[A sor után csak:] Deliberatum 192 III bornak eö

FIDELITAS NONNULLORUM

1. Mala est militia, szűnelkül s may nélkül,
Nem io hadra készülni eles fegyuer nélkül,
Az fara sem io hagni hegyes körömmelkül,
Szarnyalas sem tanacsos io sugar szarnyelkül.

- 5 2. Interim Achacius ad bellum se parat,
Leopus contra leonem fegyvert fogni imperat,
Vincam, vinco vel vincar, Cupauölgin intonat,
Nincs hada Rakocinak, tele szoual acclamat.

- 10 3. Bethlen Janos iouallia elsőben csatazni,
Küküllöuarmegyeuel előliaroba menni,
Aszt mondgia, roszt uitesz, az ki készülni futni,
Azt mit eo cselezkiz, iouallia cselekenni.

- 15 4. Toldalaghi aestuat, hogy eo nem probalhat,
Ez mostani taborban ütközest nem kaphat,
Mert lattia, Bethlen Janos azoknak ügyet adhat,
Az alat üzni kezül, de eo loua nem futhat.

- 20 5. Interim fama volat, roszt hirek erkeznék,
Mert Gorbonal vitezit Barcsainak fel verék,
Timor, tremor, felelem ott megh öreghbedek,
Vitez generaloknak szüüök megh lankadek.

6. Consilium placuit, harcshoz készülenek,
De Szaladoczki Pallal giakran beszélgetnek,
Hogy Rakoczi erkeznék, mar nem ketelkednek,
Megh csak arnyekatolis az sasnak retteghnek.

- 25 7. Bethlen Janos azt mongia, rosztul van csömörtől,
Neki fel emelyedet giomra az roszt hirtől,
Irtozik, hogy szellőzik Rakoczi hirtől,
Igen felti az bőrit katonak tóritől.

- 30 8. Az közüeny Lazar Georgyöt valoba kenozza,
Megh horgadot keze es az laba,
Hogy ne essek az bőre neki az csauaba,
Mert nekijrs reszsze volt az sok practicaba.

- 35 9. Tholdalagi labai reszketnek az kengyelben,
Azt mongia, *hogy eo nem* volt soha ily veszelyben,
Kerdezi, hogy ha holt megh valaki feltében,
Mert fel, ha rayta esik halal történetben.

34 eo nem hogy

10. Izzad Kalnoki Mihaly, emelyegh az giomra,
Mert fel, ha eot ra vonnjak az ebek torara,
Rettegh, hogy megh ne iutna variak konyhaiara,
40 Mert óis sokat cserget io iambor Urara.
11. Dacso Janos irtozik hertelen halaltol,
Az niakat bucsúztattia ez hitvan vilaghtol,
Igen felti az torkat az kender kalasztol,
Szabadicsa Isten, mint Judast az istranghtol.
- 45 12. Czeren futo Miklostis el ütötte az gatt,
Mert igen megh szaggatta az Ura szakkallat,
Izente, hogy eo biria neki egy faluiat,
Mely miat, en hizem, megh niuytiak az niakat.
13. Szekely Istuan io sziuel uaria iol tött Urat,
50 Mert tudgia, hogy giakorta szitta megh az annyat,
Aual fizette neki iambor szolgalattiat,
El hizem, megh csibdesik nekijs az tollat.
14. Miko Miklosis giakran vagta s niúzta Urat,
55 Szidalommal tiztelte méltosagos Urat,
Esztelen bezedekkel illettetuen annjat,
Ki miat megh erdemli hoherok konyhaiat.
15. Bodohazi sok szitkot, atkot ra kialtot,
Az ki iobban szidhatta, annak pénzt adatot,
Sok hallatlan dolgokkal szegeny gialasztatot,
60 Ki miat mint az cedrus fel magasztaltatot.
16. Az köuerit es nadgiat en most le nem irtam,
Csak az öztöueriuel pennamot koptattam,
Ki oluassa irasom, mondgia iambor voltam,
Ezekben hibanelkül mert igazat mondtam.

172.

NADÁNYI MIHÁLY

VÉGHŐSŐ UTOMRA KÉSZÜLUÉN JRÁM EZ NÉHÁNJ VERSEKET AZ FOGHARASJ VARBAN FOHASZKODVÁN JSTENEMHEZ

Notája: Véghetlen jrgalmú

1. Mennjej felséghek,
Földj sok rendeknek,
Szentséghek sereghének,
Kik az Jesus Christus,
5 Amaz drágha myrtus,

41 haltol 54 meltosag [A két utolsó betű kiszakadva.]
3 <Megh diczöült sereghök Diczöült> Szentséghek

Királj alatt njughosztok,
Eggjes monárchája
S-aldott kalauza,
Kit már réghen ohajtok,

10 2. Jm elődben futok,
Mert sohult nem látok
Szabadúlást kiuüled.
Szent fjad véreuel,
Aldott erdeméuel
15 Te váltál megh enghemet,
Ne hadgj el czighghednem,
S-tüled el szakadnom,
Tarcz megh szeghinj lelkemet.

20 3. Czak te vagj egjedül,
Az kj birsz végh nélkül
Mindennel ez világhban,
Kérlek, enghem szeghinjt,
Kj te hozzád készült,
Ne hadgj szoros utomban,
25 Mert lelkem el eped,
Ha te aldott kedued
Nem vighasztal kjnomban.

30 4. Hogj ha ez világhra,
Munkás szállásomra
Hoztál véletlenséghe,
Es ha fel neultél,
Vélem sok jót tettél,
Jutattál ez Jdömre,
Ne hagj gjötrelmimben,
35 Eröttségjmben,
Epicz lelkj erőre.

40 5. Az te jó voltodbúl
Irghalmassághodbúl
Lelkem hogj ha megh vjjúl,
Réghj erejére,
Christus erdemére
Ottan ismét fel buzdúl,
Sok retteghésibül,
Büne gjötrelmibül
45 Altalad megh szabadúl.

6. Erös esküüesed,
Réghj Jghjreted
Biztat jghaz szouoddal,

6 <Alat gjözöd> Királj 9 <En czak te hozzád futok> Kit 10 Jm<e> 14 Aldott <sebe-
juel> 21 <Teremtett allatoddal> Mindennel 30 Hoztál <Ilj njaualljára> 42 fel <zönd>
buzdul 48 ighaz <beszéded>

50 Hogj az njomorúltat
Kj bünébül ohajt
Hozzád téré szándékkal,
Tüled el nem üzöd,
Söt hozzád foghadod,
S-elteted jrghalmaddal.

55 7. Lelkem el bággjadua,
Mert bünök njalábja,
Gjötrj halál arnjéka,
Fút az oltalomra
Hozzad, orvosára,
60 El epedett kénnjában,
Oh jöuel, ne kessél,
Szent lelked viziuel
Neduesisd ez lánghjában.

8. Noha bünejmnek,
65 Titkos vétkejmnek
Fekeljes sebejuel
S-megh büszhött atkáual,
Rút undokságháual
Bántottam felséghedet,
70 De fjad véreuel,
Aldott erdeméuel
Megh tisztitád lelkemet.

9. Az njomorúsághoz,
Melljet bünöm hozott,
75 Mint atjaj veszsödöt,
Uram, megh nem vetem,
Tuduán, kinek hittem,
Söt keduel vészem tüled,
Lelkem oruossághát,
80 Teritö pálczáját,
Látván jttis kezedet.

10. De akaratodra,
Titkos tanáczodra
Maghamot bátron biztam,
85 Holott az Szent Jóbbal,
Az előtt sok úttal
Javojjdal vighadtam.
Hát mostan az ghonoszt,
Kit bünöm reám oszt,
90 Jlletlenül el hannjam?

56 [A *njalábja* helyett álló eredeti szöveg az áthúzgálás miatt olvashatatlan.] 89 kit
<az>

11. Aldott léj, Vr Jsten,
 Kj ez jnségheben
 Biztattál kegjelmeddel,
 Hogj szerelmesjmekek
 95 Bús emlekezetek
 Lelkemet ne fojca el,
 Söt mint pálma agha,
 Midön az terh njomja,
 Hitemet emellje fel.
- 100 12. No hát ellenségheím,
 Minden gjülőljm,
 Fussatok meszsze tülem,
 Bün s-ördögh vádolóm,
 Nincz haraghos biróm,
 105 Tisztúljatok elölem,
 Lelkem ohajtasát,
 Siránkozó szauát
 Megh halghatá Jstenem.
13. Jótétét Vramnak
 110 Böczüllöm ollj nagjnak
 Fejemen ez igjemben,
 Mint kj test sebéuel,
 S-annak veszéljéuel
 Térést szerez lelkemben,
 115 El romoluán kiuül,
 Fel epüluén belöl,
 Vezetj fel az eghben.
14. Alnok bunejmet,
 Lappangho vétkimet
 120 Sziuembül fel kerested,
 Lelkem esméretit
 S-annak erezésit
 Almábül ebresztetted,
 Hogj titkos merégghel,
 125 Megh ölö mételljel
 El veszszén, nem enghedted.
15. Diczöséghe te néked,
 Miuel azt erdemled,
 Mind mennjen és az földön,
 130 Kj az jnségheben,
 Sürü gjötrelmimben
 Tartál czudálatosson,

103—107 [Az eredeti szövegezésű sorok nagyjából az olvashatatlanságig áthúzóval.
 A közölt sorok részben a margóra, részben az áthúzott sorok után írva.] 123 <Sziuembül
 fel kerested> Almabul <csak vetted> ebresztetted

Fjad erdeméuel,
Lelked erejéuel
135 Birál Jgh. osson.

16. Le borult orczáual,
Sziuem buzghóságghal,
Oh menj belj nagj Jsten,
Hozzád esedezik,
140 Sirván fohazkodik,
Lelkemet ne hadgjad el,
Testét le vetkezuén,
Christust fel öltözuén,
Mennjekben vitesd amen.

173.

GUTTOVIENI JÓZSEF

ACROSTICHUM III.

Leopoldus Caesar Romanus vivat diu vivat. Apostrophe ad Hungariam

Legyetek vigak Magyarok,
Ez néktek io tanácsotok,
Orszagtok mert im tündöklük,
Pusztaságh már épittetik.
5 Oroszlánytok vagy on immár,
Lassan ki reátok néz már;
Dolog tételt, ö szereti
Untalan vigyáz; -s-ontani
Saját vérét érettetek
10 Császár Leopold Kész. Hiszitek?
Aetatem habet sat aptam
Söt sokaktul azt hallottam,
Annyira hogy ö Felsege
Rendet szeret mindenekben.
15 Reszketnek töle gonoszsza,
Oszlopa mert Igassagnak
Monarcha Leopoldus, csak
Akar oltalmazni jokat.
20 Noszsa tehát Keresztyének,
Uy Császárnak örüllyetek,
Söt minden jot kévannyatok,
Viszszálkodást utálljatok.
Istenis értetek, osztán,
25 Viaskodni el-kezd méltán,
Alhatatossak ha lesztek,
Törvény szerint és ha éltek.
Diczerjétek tehát azert

140 [Szakadás miatt hiányzik.] 141 Le borul <uán kerlek vram>t orczáual

Istent, és Kirallyoktokért
 30 Untalan imatkozatok,
 Vivat, vivat Kiálczátok,
 Imperator Leopoldtok.
 Vedd magadhoz kérésünket
 Attya Isten, és tarcz minket,
 35 Törököket pedig verd megh! Amen.

174/I.

[BREVIS ETHICA]

1. Istent féld Ne beszélld Másnak titkodat:
 Kevés szót Tégy (de jót;) Bár láss 's hallj sokat:
 Mindenben Kelletlen Ne áltsd magadat.
2. Ki, 's mi légy, Tuddmeg, így Tudsz bánni mással:
 5 Kell élet 's Betsület? Társalkodgy jókkal:
 Kell elég 's Tsendesség? Maradgy sorsoddal.
3. Szeress, de Inkább ne Mást te-magadnál;
 A' köz jó Méltóbb jó A' magadénál,
 Arra vett Szép kintset Földbe miért ásnál?
- 10 4. Egyenlöt, Isméröt, Tarts Barátodnak:
 Tűrj, engedgy (Bár szenvedgy) Fellyebb-valónak:
 Kedvezz, adgy, Békét hagyj Alább-valónak.
5. Állandó Légy a' jó Feltött szándékban:
 15 Légy serény Keresztény Hivatalodban;
 Restségtül Sok rosz sül Minden országban.
6. Zürzavart, Perpatvart Házadból kiüzz:
 Rosz népet, Tselédet Magadhoz ne füzz;
 Ne légyen Kebledben Kigyó, mérég, 's tüz.
7. Költséged Mérsékeld Jövedelmedhez;
 20 Fösvénység, Vagy szükség Mert megkörnyékez:
 Mind Kettő Egyenlő Élet nyüge ez.

2 III, VIII szot szóly IV szot mongj V bar haj te sokat 3 III ne mártsd V ne füzd
 II, IV, VI, VIII—X ne ársd VII ne ártsd 4 IX és ugy 5 VIII, IX társalkodjál 6 VII
 maradj társoddal 8 III, IX hasznosb jo 9 II, IV, IX Aranyat ezüstöt III Aron vett
 kincset V Aronn vett szép kincset földben mert zárnál VII Aron vett IX mit ásnál 10 III,
 IV [A 10—12. sor 11. strófaként.] 11 II, III, V, VII valóknak III engedgy és szenvedgy
 VIII söt szenvedgy 12 II, III, V, VII valóknak V—VII, IX, X Kedvet agy VIII Adj jó
 és kedves szót 13 V légy hiv jo 15 III Résztül; minden dologban IV Részegsbül sok
 bün sül V Rescségtül nincsen gyül VII sok rosztül VIII, X rosz gyül 18 VII szivedben
 19 VII mérsékeljed 20 III Szegénység s nagy IV Szegénység V Fösvénység szegénység
 VII Fösvénység mert

8. Jó név-hír Drága ír, Illatozz azzal:
Hiteled Nevellyed Igaz mondással:
Kedvet lelsz, Áldást nyersz Irgalmassággal.
- 25 9. Mulólag, Futólag Urak kedve jár:
Udvarban Kevés van Kegyes, nézd-el bár;
Sok időt, Esztendőt Ott töltened kár.
10. Ha kezdesz Holmihez, Jól megnézd végét;
Darabot Tyúk elvét a' morsaléért:
30 Más kárán, Példáján Bóldog a' ki ért.
11. Tsak élj jól, Ne gondolj Gonosz nyelvekkel;
Iréglyik Virtust, kik Azt nem érik-el:
Mint boglyát Eb szénát Marhától tilt-el.
12. Az el-lőtt Nyilak közt Egy sem tér hozzád;
35 Szó addig Tiéd, míg Ki nem mondja száz.
Ez légyen Éltedben Rövid Éthicád.

174/XI.

BOLDOG ÉLET REGULÁI

- (1.) 1. Istent féld, ne beszéld másnak titkodat,
Kevés szót tégy, de jót, bár láss, hallj sokat,
Mindenben kelleetlen ne ártsd magadat.
- 5 2. Istenben egészben nagy bátran bizzál,
És ennek nevének hiven áldozzál,
A büntől, mint tűztől, messze távozzál.
3. Erődben, szentségben reménységedet
Ne vessed, elvessed kevésységedet,
Ismérjék a dicsérjék szelidségedet.

22 III mulatozz azzal IV Jo hir név V, X ir illatozással VII kedves ir; illatozó [Ezzel a sorral a vers megszakad.] 24 III Kedves lész áldást vész IV Kedves lész V Kedvet nyersz áldást lelsz VIII Kedvet tész áldást vész 25—36 V [A sorok rendje: 30, 31, x, 25, 26, 35, 36. A többi hiányzik.] 25 V, IX Mulvänn futvänn VI, VIII Mulóan futóan X Futólag mulólag 26 III, IV, IX, X hid el 27 III Esztendőt sok időt VI, IX töltened itt kár VIII üdöd esztendőd X töltenei 28 IV meg nezd a végét V A mit kérsz vagy meg vész meg kell vizsgálnod 29 III Gyöngyszemet IV el vét kis IX, X Nagy kenyért tyuk el vét 31 II hazug nyelvekkel V, IX, X hamis nyelvekkel V [A sor után:] A mit kérsz Vagy meg vész Meg kell vizsgálnod 32 III, IV, VIII—X kik nem érhetik el 33 II Mint szénát, eb boglyát III, VIII Mint gádgyat eb szénát 34 II, III egy sem jó 36 V [A sor után más kéz írásával:] Uraknak s-Nagyoknak Igazt ki ne monygy Gondold meg Azt tudd meg Bé török fejed.

4—6 XII, XIII [Hiányzik.] 7—9 XII, XIII [Ezek a sorok alkotják a változat 15. strófáját.] 8 XII kevésy szivedet XIII kevésy szinedet 9 XII, XIII Mindenek ismerjek

- 10 (2) 4. Ki s mi légy, tudd meg, s így tudsz bánni mással.
Kell élet s becsület? Társalkodj jókkal.
Kell elég s csendesség? Maradj sorsoddal.
- (3) 5. Szeress, de inkább ne mást te magadnál,
A közjó méltóbb jó a magadénál,
15 Arra vett szép kincset földbe mért ásnál?
- (4) 6. Egyenlőt, ismérőt tarts barátodnak,
Türj, engedj, bár szenvedj, feljebbvalónak,
Kedvezz, adj, békét hadj alábbvalónak.
7. Attól félj, bár csekély, ki ellenséged,
20 Eröss kant eb megront, gyakorta nézed,
Hajszála mutatja árnyékát néked.
8. Távozz, ne ohajtsd a magosakat,
Alatt járd és vizsgálj alacsonokat,
Ne vizsgálj s ne csodáld az új dolgokat.
- 25 9. Nagy úrnak s koldusnak nincs együtt helye,
Mást édes, majd mérges lesz csemegéje,
Bár meleg, közel megárt tűz ereje.
10. Ha tisztség, elsőség közrendből kivett,
Kedvesség, gyűlölség, hiddel, célul tett,
30 Mindenek inyének élni nem lehet.
11. Szeressed, kövessed a békességet,
Haragból, patvarból szép egyességet
Szűlj, nevelj, ne kedvelj rút gyűlölséget.
12. Ne ítélj, sőt jót vélj más életéről,
35 Gondos légy, számot végy magad vétkérről,
Mert minden részt vészen szelenczéjéről.
13. Hiddj is, de meglásd, ne mindjárt s mindennek,
Ritka szív, *aki* hiv, vizre vezetnek,
A kétszin nem kicsiny kára életnek.
- 40 14. Mi szép szint mutat s int — sokszor fekélyes,
Arany is, az ércz is, tudod mind fényes,
Alma szép kívül s ép -- féreggel teljes.
15. Hűséges senkihez felette ne légy,
Magadnak vagy másnak azzal kárt ne tégy,
45 Utadban, dolgodban közép ösvent végy.

10 XI lenni XII, XIII bánni 11 XI társalkodjál XII, XIII társalkodj 13 XII mást magadnál 15 XII Árron 17 XI feljebbvalónak XII, XIII fellyeb valónak 18 XI alábbvalónak XII, XIII aláb valónak 19–21 XII, XIII [Hiányzik.] 22 XII nagyobbakat XIII nagyobbakat 24 XI, XIII dolgokat XII dolgokat 25–30 XII, XIII [Hiányzik.] 37 XII Hidgj de 38 XI igaz s hiv XII, XIII a'ki hiv 40–45 XII, XIII [Hiányzik.]

- (5) 16. Állandó légy a jó feltett szándékban,
Légy serény keresztyén hivatalodban,
Mit kezdtl, ne késsél, sietvén abban.
- 50 17. Mit mondtál, fogadtál, el ne felejtse,
Ha hittel ígértél, megteljesítse,
Hazugság, utálság, azt ne szeressed.
- (6) 18. Zürzavart, perpatvart házadból kiüzz,
Rosz népet, cselédet magadhoz ne fűzz,
Ne légyen kobledben kigyó, méreg s tűz.
- 55 19. Megutálj, ne táplálj hizelkedőket,
Mert hoznak s árulnak veszedelmeket,
Csak fényes fokélyes kedveli őket.
20. A törvény mély örvény, sok költséggel jár,
Elveszti perit, ki nyereséget vár,
60 Siratja, mert rajta mind szégyen s mind kár.
- (7) 21. Költséged mérsékeld jövedelmedhez,
Fősvénység vagy szükség mert megkörményez,
Mindkettő egyenlő életnyüge ez.
- (8) 22. Jó név s hir drága ir, s illatozz azzal;
65 Hiteled neveljed igaz mondással,
Kodvet lelsz, áldást nyersz irgalmassággal.
- (9) 23. Múlólag, futólag urak kedve jár,
Udvarban kevés van kegyes, nézd el bár,
Sok üdöd, esztendőd ott töltened kár.
- 70 24. Ha kimégy házból, tégy végső rendelést,
Nem tudhadd, gondolhadd, halál hol tett lest,
Idegen helyeken sirt talált sok test.
25. Mint hittél és éltél, olyan lesz véged,
Ezt éri, követi íteltetésed,
75 Hol öröm vagy üröm utolsó béred.
26. Miglen élsz s mulatsz ez rövid életben,
Ha halál nálad áll emlékezetben,
Nem félhetsz, ment lehetsz az itéletben.

48 XII Restsegtől sok jó vesz minden országban [Utána vagylagos 3. sorként:] (Mit kezdtl ne késsél sietvén abban) 51 XII, XIII ezt ne kövessed 55–57 XII, XIII [Hiányzik.] 59 XII bérít 60 XII, XIII Boldog az nem kinez kit ebből jött kár 61 XI mérsékeld XII, XIII mérsékeld 64 XII Jó hir név XIII Jó <hir> név hir 67 XIII világ kedve 68 XIII És abban kevés 69 XII üdöt esztendöt XIII idöt esztendöt ebben töldnöd [!] kár 70–75 XII, XIII [Hiányzik.] 76 XII mulaz e'

- 80 (10) 27. Ha kezdesz hol mihez, végét jól megnézd,
Észszel járj, időt várj, s dolgod úgy intézd,
Más kárán, példáján boldog, a ki ért.
28. A tanács jó kalács, akárki adja,
Szívvel vedd, meg ne vesd, bár szolgád mondja,
Sok jóval, de kárral nincs reád gondja.
- 85 (11) 29. Csak élj jól, ne gondolj gonosz nyelvekkel,
Irigylik virtust, kik azt nem érik el,
Sértetik, mert nyilik rózsza tövissel.
- (12) 30. Az előtt nyilak közt egy sem tér hozzád,
Szó addig tiéd, mig ki nem mondja szád,
90 Ez légyen éltedben rövid ethicád.

175.

SZENTIVÁNYI MÁRKOS DÁNIEL

GRATIARUM ACTIO

pro conservata divinitus urbe Claudiopoli adversus furorem Tartarorum anno
1658 Transylvaniam vastantium quam D. Sz. rythmis aliquot comprehensam
ita disposuit anno 1660.

Notája: Az szent irás mondja hogy szo

1. Ez világban éltünk njavalás mi nekünk, állapotunk fogjandó,
Békesség közöttünk, sem penig örömünk nám nem lehet állandó,
Ideig vigasság tart, s az nagj szép njájaság az után el múlando.
- 5 2. Szepe hazánk példáját, országunk romlását nintsen az ki nem sirattya,
Koronánk el eset, jó hirünk el veszet, ki ki tsak azt ohajtya,
Le tsügedet fejünket s' el epedet szívünket keszerőség foggattya.
3. Minden rend szomorú, felette sok a bú, meg haragut Istenünk,
Bününk el áradot, s' az ostor ránk szállot, bánkodik az mü lelkünk,
Söt fekete gyászban, temerdék homályban borult be vig életünk.
- 10 4. Jgen meg romlattunk, árvákká marattunk, tehetségünk el fogyot,
Hazanknak csimere, nemzetünk szépsége közöttünk le rodgyadot,
Az pogánj nemzetség, kiben nints kegyesség, laba alá tapodot.
5. Sok urak, nemesek, ifiak, vitézek, jámbor öreg emberek,
Szép szüzek, leánjok, jeles jó aszszonjok, nagj és alacson rendek,
15 Gyenge küs gyermekek, jaj, hová löttetek? Csak gyötrödünk értetek.

81 XII [Vagyilagosan a strófa 3. soraként:] (Darabot tyuk el vet a morsalékért) 82–84
XII, XIII [Hiányzik.] 87 XII [Vagyilagosan 3. sorként:] (Mint buglyát eb szénat marhá-
tol tilt el) 88 XI nyilik XII, XIII nyilak

9 <halálban> homályban

6. El szakadván töllünk, nyilván azt el hittük, nintsen njugadalmatok,
Nagy szü szakadással, lélek fájdalommal hazatokon kül sirtok,
Az Jsten házáért, draga templomáért keservesen jajgattok.
- 20 7. De bizonj tütöket, edes nemzetünket müis nem felejtethük,
Vagy elünk vagy járunk, mikor együt járunk, titeket emlegetünk,
Mikor lesz halálunk, világból ki múltunk, akkor ha el felejtünk.
8. Oh ékes nemzetünk, mi tagunk és vérünk, jaj, ki messze távozá, l,
Utánnad földünkben, gyülekezetünkben, jaj, ki nagy csorbát hagyál l
Országunk nagy resze, hazánk ekessége szörnyü pusztaságban áll.
- 25 9. Sok heljt az szent hazák az földre le omlottak, nints csak egyis halgato,
Az tornjok le egték, ide s' tova dülte, nem hallatik harang szó,
Jffiak zengése nem tseng éneklése, senki nincsen halgato.
10. Az Urnak házában, a fris palotákban sohult nincsen vidám szó,
Nintsen az czitera, meg szünt az virgjina, nem harsog trombita szó,
30 Senki most nem halja, hol vólna orgona, hegedü, szip, dob, lant szó.
11. Minap békességben, nagj gjönjörőségben kik magokat múltatták,
Hogj jo szerentséjek anjéra változék, ingjen meg sem gondolták,
Most az föld poraig, az el vetet sarig magokat meg alázták.
- 35 12. Minap páva módra fénjes ruházatba kik magokat kellették,
Bátron vig lakással, nyájas mulotsággal egjmást gjönjörködtették,
Gjászban most borúltak, sirnak, szomorkodnak, az vidám szivet le
tették.
13. Sok jeles esztendök, kévánatos üdök, jaj, ki meg változának,
Sok ekesült faluk, szép mezö városok szertelen el romlának,
Ugj hogj fene vadak, szokatlan madarak az után ot lakának.
- 40 14. Ezek közt mi nekünk leg nagyob félelmünk a pogánj néptöl vala,
Midön hazánk, honjunk, erötlen várasunk körnjül vétetet vala,
Söt mint az farkasok szájában baránjok, remenségünk nem vala.
- 45 15. De mégis az Isten, ki bölts mindenekben, hatalmát meg mutatá,
Az kegyetlen népnek, pogánj ellenségnek ö szándékát el bonttá,
Kegyelmét népéhez, kitsinj seregéhez irgalmasan meg tartá.
16. Bizonj ez az Isten volt az, ki régentén Lotot meg szabaditá,
Hogj el ne süljedne, ö is ot ne veszne, Sodomából ki hozá,
Az első világban Nóét egy bárkában viz özön közt meg tartá.
- 50 17. Ez az erös Isten az Veres tengeren Izráélt által hozá,
Kinek fenekére, sötét örvénjére Pharahót bé szállitá,
Hol minden nepestöl az halalnak etül melj vizekben marásztá.

35 gjönjörködték [Értelemszerűleg javítva.] 49 <szállitá> hozá

18. Oroszlányok torkát bé költsolá szájját, Dánielt meg őrizé,
Midön az veremben nagj veszedelemben pogánj királj vetteték,
Amaz jffiakban, az sebes tűz langban erejét meg jelenté.
- 55 19. Szent Péter apostal Heródes királjtól tömletzben téteték,
Hogy húsvét innepe mihejt végben méne, halálra ki vetteték,
De az Ur angyala lön bátorítója és meg szabadítaték.
20. Nem engedé Isten, hogy az Szent Pál ellen erőszakot tennének,
Az negjven ferfiak, kik mint oroslánok, rea fenekedének,
60 Az tanító ellen, hamis tanúk lévén, meg szégyenítettének.
21. Nem hagyá hogy ártson az Jézabel azonj amaz száz próphétáknak,
Kik az Obádiách, Akáb praefectussa által meg tartatának,
Nem hagjá, hogj Saul ártana gonoszul szám ki vetet Dávidnak.
22. Nem engedé Jsten, hogj a sidók ellen erejét mozditaná,
65 Sokszor az ellenség, ki pogánj nemzetség, és hogj megis sujtólná,
De hogy azt el njelné, földről el törlené mind az által nem hagjá.
23. Jgj vala mi nekünk minapiban ügyünk kegyetlen nép közöt,
Ki sok javainkal, számtalan rabokkal kedve szerint *töltözött*,
Kit szemünkel látván, szivünk vólt szomorán anji félelem közöt.
- 70 24. Oh szegeny Colosvár, hogy az fene tatár körös körnjül vöt vala,
Ez alatson völgyben, Szamos viz mentében, ugyan keszerves vala,
Midön az pogánjok minden felöl fogok rád csikorgatyák vala.
25. Szemeid emeléd, terjesztéd hegyekre, segedelmed ha jöne,
Midön az pogánjság, iszonju sokaság romlásodra sietne,
75 De lám, senki nem lön, csak az erős Isten, ki téged meg mentene.
26. Mint vadat hálóból, madárt az urokból teged meg szabadita,
Hogy ő csak egyedül, ki dütsőségben ül, te néked meg mútatá,
Ez utánis benne reménséged lenne, bizonyságúl ezt adta.
- 27: Az ő neve légyen áldot mindenekben meg szabadításáért,
80 Bünös fiaival, gyenge juhaival töt jó tétemenjiért,
Az viz, az föld, az égh, az angyali sereg ötet áldgyák ezekert.
28. Müis ő felségét magasztaljuk nevét, büneinket hagyuk el,
Hogj ez nagj romlásnak, szörnyü pusztulásnak idején nem vetet el,
De münköt meg tartot, ő magához kaptolt, hogy ne tévelegjünk el.
- 85 29. Csak ő jó vóltaból, irgalmasságából njertük meg életünket,
Kérjük azért öttet, vigasztaljon minket, ujtsa meg szivünket,
Felejthese velünk az mi sok inségünk, bátoritsa lelkünket.

53 veszedelem(nek)ben 60 szégyenítettének [Értelemszerűleg javítva.] 68 kötözöt [Értelemszerűleg javítva.] 68 <jo> rabokkal 84 téveljettek [Értelemszerűleg javítva.] 87 lelkünk [A rim miatt javítva.]

30. Az békesség napját, örömünk zászlóját emelje fel közöttünk,
 Hogj hazánk bölcséssel, országunk épséggel meg újjulván mi nekünk,
 Ez után örömben, nagy gyönyörűségben tündököljék életünk.
31. Ezer hat száz ötven nyolcszáz esztendőben ezeket meg érzettük,
 Ha kiben meg lássa, hogj az Isten aldjja, mert csak ő vólt mellettünk,
 Ha előtte járunk, bünt el távoztassunk, meg tartatik életünk.

176.

ELOGIUM ILLUSTRISSIMI ATQUE CELSISSIMI
 TRANSYLVANIAE PRINCIPIS GEORGII RAKOTZI SECUNDI

Vivat Perenni Laude Georgius secundus Princeps Rakotzi
 et progeniem Inclytam Cernat Coronatam In Triumphis
 In Lechaeo celebrem Innone. Consorsque Clari cum
 Sophia Thori Praecelse Princeps Vive Perenniter
 Successum Principatui Vt Dacico generet Dynastam
 Vivant et ambae Prohibus Inclytae Vestrae Parentes o Duo
 Lumina Sublimibusque Gloriosos In Soliis Videat Nepotes.

Az boldog emlékezetű hazája s- igaz magyar nemzete szerető
 nehaj méltóságos Rakótzai Györgynek, Erdély országának
 vitéz fényes fejedelmének dicséretesen s- vitézül Gyalu
 s- Fenes közt hartzon való sebeinek fel veteléből lett
 életinek le tételéből etc.

Ad notam: Im hol edes hazám

1. Jajjal, siralommal fel öltözött haza,
 Kinek ekességit most sok rend praedallya,
 Nintsis sohol senki, ki eseted szánya,
 Végső romlásodat noha minden látja.
2. Remenseged meg hült, mar ki honnan taplál,
 Szerentsed kereke törve, s- le fordult, áll.
 Rakott városidnak helyén vad madar száll,
 Fényes nemzetidnek rendi mind gyászban áll.
3. Batorsagra nevelt dajkad szidalomra,
 Vitézlő oskolad patientiara,
 Hadi viselt dolgod fordula csufyságra,
 Idegen nemzetnek juta játékjara.
4. Ki szanya, sohajtya már illy romlásodat,
 Lam, csak szemmel nézi az is nyavalyadat,
 Az ki epithetné valamiben jodat,
 Könnyen mulatya el rank pusztulasodat.

- 20 5. Mert el esék tölled az az fejedelmed,
Félelmes igyedben ki lön reménységed,
Hazad oltalmara szived, tagod, véred,
Nem szanya eletit adni bérül érted.
6. Hivalkodo szemmel hogj illy romlasodat,
Szegeny magyar nemzet, ne nezze hazadat,
Tamasztá vallával holtig orszagodat,
Hellyben hogj allitná esetes dolgodat.
- 25 7. Söt illy szép hazanak utólsó romlása
Ne lenne s- érkeznek igye pusztulásra,
Fegyvert készít, s- megyen szabadítására,
Szive repess, indul, kész minden jóvára.
- 30 8. Emeli zaszlaját, töredelmes szívét,
Fegjvere eliül sok szép könyörgését,
Pogany erő ellen hitit s- remenségit,
Varja Istenetől menyből segítségit.
- 35 9. Eröss hit, remenség benne szeretettel
Bövenn vralkodik vini ellenséggel,
Batrann szembe menni hátalmas vezérrel,
Szinit elegyitven tellyel s- piros vérrel.
- 40 10. Lagy fejer tej jegyzi szive engedelmét,
Ellensegihezis nyujtani kegyelmét,
Piross vér peniglen fenyegető törít,
Kivel bátrann öli pogány ellenségit.
11. Indul nemzetinek zaszlos seregivel,
Kik öltözve vadnak hittel s- remenyességgel,
Az pogany nemzetis jó nagy dühösséggel,
S- szembenn szál meg vijjon az magyar nemzettel.
- 45 12. Pogány szembe létinn szive búzóg s- örül,
Forgodnak vitézi mellette es körül,
Segiti Istene s- rajta meg könyörül,
Ez világi bútúl ezennel meg könnyül.
- 50 13. Rendelt sereg előtt várja ellensegit,
Nyargallya jó lovát, mutatya vig kedvit,
Oktato szép szokkal biztatya nemzetit,
Ki futásban ejté nem régh Kénán vezet.
- 55 14. Eröss ütközetre mind két fél készenn áll,
Semmit itt erdemre nem néz majd az halál,
Söt okost, tudatlant egyaránt vág, kaszál,
Vitezül meg holt test verben azik es áll.

15. Pogány s- magyar nemzet reggel mar hol virrad,
 Az ora el jöve, dób s- trombita rijad,
 Algyuk zengésével pogany lankad s- farad,
 60 Az magyar nemzetis sebessedvén bágyad.
16. Viszont jo pej lovánn seregit nyargallya,
 Vjjabb viadalra seregit biztattya,
 Serény paripáját alatta izgattya,
 Véres viadalra seregit inditya.
- 65 17. Ellenben vezéris mozdúl nagy sereggel,
 Az poganság előtt forgodik fegyverrel,
 Batrann ütközenek az magyar nemzettel,
 Mező rakva lészen bator holt testekkel.
18. Roppanas, sikoltas igen nagy indula,
 70 Pogany s- mind keresztény igen omol vala,
 Mert két fejedelem szemben vinak vala,
 Egy szivet mind kettő mert igen bir vala.
19. Itt mind a két részről sebessedven halnak,
 Szabják szakadoznak, kopiak romlanak,
 75 Sokak pogany közzül hátat advan futnak,
 Mind két reszről testek piros vérben vsznak.
20. Sok szép török lovak meg halva feküsznek,
 Kopasz fő törökök sebessenn hevernek,
 80 Agak, bekek, passak földre sebesednek,
 Az szép zöld pasintonn halni ereszkednek.
21. Latván vitezinek vezer veszedelmét,
 Vegső ütközetnek rendele seregét,
 Vég viadalomnak noditá nagy nepét,
 Hogy egyszer ki ontsa magyar nemzet vérét.
- 85 22. Vitéz fejedelmünk ismét hartzra kele,
 Sereny gyors pej lovánn sok poganyt sért keze,
 Hartz között sok pogány erkezik ellene,
 Kinn illy nemes vitéz ingyen sem rettene.
23. Roppanast, sikoltast, lövést semminek vél,
 90 Algyuk zengesisel mint jo hirrel, ugj él,
 Bizik Isteneben, senkitölis nem fél,
 Verrel festett pogany szagjával ugjan él.
24. Sereg előtt nyargal batrann ellenségre,
 Kezeben fegjvere, vérrel festett töre,
 95 Sokakat haragja meg öle, kit ére,
 Valamelly poganyhoz eles töre fére.

25. De előtte hartzonn egy mélységes árok,
Kiben sok poganynak verben vsz már tagok,
Magyar nemzetnekis az lesz örök átok,
100 Mert abbol szarmazik s- jö ki minden károk.
26. Hegyen völgyönn szellyel nyargal a poganytság,
Hol igen el szelledt az kevés magyarság,
Fejedelmünk szívét viseli bátorság,
Kit tsudalhat minden emberi okosság.
- 105 27. Menyi sok pogány itt támad ellene!
Jó lovát fordítvan, vivik vellek szembe,
Valamelly-felé téi, vtat irt közöttte,
Elöll, hátul kit ér, meg öli fegjvere.
- 110 28. Nyargal, futtatt bátrann roppant seregeknek,
Kik hatat adának mint nemes vitéznek,
Sokakann közzülök arokba szöktetnek,
Arokban utannok szöktet ellenségnek.
- 115 29. Nem varhat sohol már itt olly segedelmet,
Hogy vér nélkült venne innen menedéket,
Itt kellett el erni örök jó hirt nevet,
Húnn vön sebei közt egj halálos sebet.
- 120 30. Homlokann, ortzájann piross vér le tsordul,
Vitézek ezt latván, szivek hartznak buzdul,
Sok jó vitéz körül s- mellette meg fordul,
Poganytság előtte ómól s- futni indúl.
31. Űző ellensegre meg tér s- vitézkedik,
Sereny paripaján batrann vagdalkozik,
Nem gondol halállal, sebtől nem irtozik,
Halalos sebekből teste vertől mallik.
- 125 32. Noha mélyly sebekkel teste el s- virágzik,
Fejdelmi szemellye piros vértől ázik,
Szokatlan dolognak ez sokaknak tetzik,
Hogj illy fejedelem hartzonn sebessedik.
- 130 33. De mind várta ennek szive történetit,
Tsak láthatta volna haza epületit,
Régh fel vette volna halálos sebeit,
Ki adta volna lelkit, verit s- szeretetit.
- 135 34. Mert mi vitésséghez kellett, mindent tudott,
Jeltis szerelmiről hazahoz mutatott,
Kit immár holtával megis bizonyított,
Több fejedelmeknek peldaulis hagyott.

35. Sebbel, vér hullással ö ugjan tartozott,
Mert bünéből sebbel s- verrel ki változott,
Christusnak seb s- véért jó verrel aldozott,
140 Örök boldogságra kikkel utat nyitot.
36. Vgyan földi vérből kell annak könyülni,
Aki menyorszagot kezdi hagni s- űlni,
Kellott ö nekiis ugj ahoz készülni,
S- Isten hiveivel menyben egjesülni.
- 145 37. Hogj elte változott, lött Isten kedveből,
A' Szent haromsagnak egj végezeséből,
Mert menyben kivanták föld kerekségéből,
Hogj ki menekednék bú s- gond köteleből.
- 150 38. Ez földi irigjség mar hozza nem ferhet,
Ragalmazo nyelvek tölle távol estek,
Fölölle nem lehet gonosz itéletek,
Mert menyből Istentől léssen feleletek.
- 155 39. El örökké neve s- jó emlekezete,
Szomszed országokonn fenn marad jo hire,
Mert sok nemzetek közt el vala terjedve,
Kitől pogany nemzet elsöben rettege.
- 160 40. Sirhatsz s- mind örülhettz Gyalu s- Fenes völgye,
Hogy sok vitézeknek löll temető helye,
Ki lehet drágábban nálad fel öltözve,
Mert sok vitézeknek vérekkal vagy festve.
41. De honnan erdemlé fejedelmed teste,
Hogj rajtad történek sebekben el este?
Ezzel bizonyitya hogy vagj teste s- vére,
Halalos sebekkel kit meg is petsétle.
- 165 42. Legyen jelül rajtad immár ki fojt vére,
Kevés magyar nemzett, vedd jó neven tölle,
Amivel tartozott, erted végben vitte,
Maragyon hát nálad jo emlekezete.
- 170 43. Enis ez verseket ki irám rendekben,
Kegyess fejedelmem ohajtván szivemben,
Gondos fáratságit forgatván elmémben,
Kerjük, nyugodjék mar az örök életben.

K E G L E V I C H M I K L Ó S

Notaia: Haborgatni kezdé nem regen szerelem

1. Chak te benned vagion minden remensegem,
Tüled var kegielmet szegeni arva feiem,
el busult eiletem.
- 5 2. Zard megh, bar tovab ne gerjezd szerelmem,
Egö szerelmedtül enihödgiék giötrelmem,
ne fogiasd eiletem.
3. Oh szep Venus Aszoni, ki minden szivekel,
Birsz, -s- foglasz egymashoz sokat szerelmekel,
es igaz hiusegel.
- 10 4. Bu miat giötördöt, farat banatiaban
Szivem, niughatatlan mint volt eö magaban,
nagi kin vallasaban.
- 5 5. Oh Isten ez törben ki immar eytetel,
Szep Dianam kiuül, kivel ismertetel,
15 Lelkem sem hal, sem el.
6. Rementelen voltam mind addigh elmémben,
Még h ez Cupidoczka nem veth szerelmeben,
nem foglalt sziveben.
- 20 7. Eiletem napiait chak neked ajanlom,
Szerelmedet hiven -s- igazan szolgalom,
- 25 8. Ez verseket szerzem egi fene barlangban
Edesemtül menven keserves banatban
jutván busulasban.

8 szerel(emel)mekel 21 [E sor és a következő két vagy három strófa le van szakítva a levélből.] 30 <esuen> jutván

GÖRGÉNY ALAT A VÁR OLDALÁBAN
EL TEMETETET NÉHAI BARCSAI GASPARNAK
TEMETESI KÖVIRE IRATATOT VERSEK

It fekvő meg öletet ur szavai

1. Ritka igasság, sok hamisság ez világban
Nem maracz it boldogsagban,
Hamar esel nyavaljaban,
Mint meg láthat én példamban.
- 5 2. Barcsai Gáspár, ha szoban jár, vigiáz erre,
Fejedelem teste vere,
Hadainak fő vezere,
Élven valék örö mire.
- 10 3. Eltem uramhoz és hazámhoz nagy hüsegben,
Maradása keresésben,
Hogi lehetne békessegen,
Elmém tément fáradt ebben.
- 15 4. Ország tagait, jó fiait kedveltem,
Mindeneknek nem teveztem,
Mert úgy őket nem kerültem,
Köz romlásra lenni véltem.
- 20 5. Azért irigység, most gyűlötség rám fordula,
Titkos veszélj hon találá,
Nemzetemtől ki buzdula,
Fegiver miat éltem romla.
6. Velem egy sorsban, hivatalban hát kik vadtok,
Szerencsében ne bizzatok,
Hanem Istent imágiátok,
Ti ugj mint én, ne járjatok.

AZ MÁSIK KÖVÖN

1. Jajra fordult, bura todult hitván világ,
Mit tartóztacz, mert a mit adcz, mulo virág,
Vagi testünkben vagj lelkünkben lám szüntelen
Mérged csak rágh.

1 II sok csalárdság 2 II maratt 7 II fő verére [!] 8 II El veltalak [!] 10 I keresesiben
II keresetben 12 I fáradot II faratt 14 II tetzettem 15 II nem követtem 17 II Ezért
irigység s- a' gyűlötség 21 II hivatalban az kik 24 II Tijs
1 II buval

- 5 2. Legi ám bár hü, mint igaz szü mindenekhez,
Barzilai vagj Cusai nemzetédhez,
Rut irigiség, mord giülölség, kegietlenség
Jáarul ehez.
- 10 3. Vitéz Abner, kinék fegiver lesi vérét,
Hü Amasa neked ássa titkos vermét,
Szép hiredre, életedre köszörüli
Mérges körmét.
- 15 4. Ez néma kö, minthogi nem nő, ha szolhatna,
Kie e test, melyét vér fest, mi találta,
Megh-mondaná, hoga csudálná minden, ki az
Napot láttja.
- 20 5. Itt néhai nagi Barcsai Gáspár fekszik,
Faratsaga, sok bus gongia után nyugszik,
Vitézseggel, giors hüseggel már senkivel
Nem cselekszik.
6. Virtusokkal, uniókkal rakott példát,
Itt temettek sok sziveknek kivanságát,
Ne bánts senki, mig el éri fényes lelki
Boldogságát.

180/I.

A RÁKOTZI GYÖRGY ÉNEKE

1. Siralmas panaszszát halgasd meg, Ur Isten, szegény Magyar országnak,
Mert közzel erezüek utolso romlását nyomorodot hazánknak,
Hogy ha könyörülő irgalmas szemeid rajtunk nem siralmaznak.
2. Tsudalkozom rajtad, oh te magyar nemzet, hogy még sem tudsz meg
térni,
5 Menyi sok tsapását eddig böv áldását kezdéd az Urnak venni,
Bizony azon félek, hogy a föld szénéről majd el fogsz töröltetni.
3. Hideg Scytiabol mint egy Aegyiptumbol az Ur Isten ki hoza,
Nagy sok gyilkosokat, pogány tatárokat előtted ki hajtata,
Sok szép vég várokat, derék kastélyokat tsak ő kezében áda.
- 10 4. Sok gyönyörü vég vár, ki mind *töröké* már, régen nem tiéd volt-é?
Egészsen Sentoig, majd nem a' tengerig, magyar, nem te birádé?
De hogy el szakadál, Istentől el hajlál, más nemzetnek engedé.

5 II mint tiszta 6 I Bazirlai II Barzillai 9 I vérit II veret 11 II köszörülte 12 I körmit II
körmét 14 II Kie a; fest itt alatta 16 II látta

Cím: Ferentz 5 kezettel 6 [Hiányzik; a II. forrásból egészítettük ki.] 10 örökké
12 engedél

5. Azt reméli vala már Isten után mi nyomorult nemzetünk,
 15 Hogy meg szabadítónk lenne végre jokegyelmes fejedelmünk,
 Ő szabaditona attol a nemzettől, akinek jármában estünk.
6. Szintén nemzetünknek tsak nem fogyatéknél hogy az Isten kegyelme
 Fel virasztott vala, mert egy fejedelmet közepibe helyezte,
 De meg nem bletsüllék, tsak semminek uélik, pogány török meg ölé.
7. Ezer felett hat száz negyven kettödikben Sejdi mikor ki jöve,
 20 Pási Székely hidnál mennyi sok ártatlan gyermekeket meg öle,
 Sok szép hajdu várat, derék kastélyokat többől ki égettete.
8. El hívé magában, hogy nincs nagyobb nemzet, Erdélybe igyekezék;
 Urunk ezt meg hallá, mindgjárt taborával Kolosvarhoz költözék,
 Vezérnek levele pénteken estve mi urunkhoz érkezék.
- 25 9. Mondván: „Fejedelem, hallottam hiredet, kiben nem kételkedem,
 Irva is meg hozták, mások is mondták, kit magamis el hittem,
 Mostan ezért jöttem, hogy vitezsegedet ket szemeimmel nézzem.
10. Avagy fejem el vész, vagy el borit szélvész, ezt én meg sem másolom,
 30 Készüly notához, Rakoczi ostromhoz, holnapnál tovab nem hagjom,
 Eladtak énnékem, mit jársz én ellenem, majd meg emeszt fegyverem”.
11. Vrunck ez levelet mihelyt el olvasá, fejét tsak meg tsoválta,
 A generalisokat s a’ kapitányokat satorában hivatta,
 A tábor közepin kiált keservesen, fejedelmünk mondta:
12. „Én édes fiaim, szerelmes magzatim, nem tudok már mit tégní,
 35 Én ugyan kész lennék magam személyyemben érettek meg ütközni,
 De ha tü itt véstetek, a föld népe el kezd érettek átkozni.
13. Sok ez a pogányság, akiről ezt monják, hartzot véle ne állyunk,
 Ha tü akarjátok, bizonynal az éjjel Rátz országra szállhatunk,
 Holnap illyenkorrá török kostélyakat akár földig ronthatunk.”
- 40 14. De az generálok, hamis kapitányok kezdének kiáltoni,
 Mondván: „Fejedelmünk azt mondja minékünk, hogy tsak megkell
 ütközni,
 Nem szán nadtságodért, bizony az orszáért ez a nemzet meg halni.”
15. Hajnalkor az pogány el juta mint sárkány iszonyu orditással.
 45 Hát már urunk alat két lo is el állot meg izzadott tajtékkal,
 A’ dobot vereti, a sereget viszi szép Jesus kiáltással.
16. Egy török hertelen, két fegyver kezében, urunkhoz ugy vága,
 Ez az otsmány ember az fejedelmünket homlok szegben meg vágá,
 Kit urunk ugy löve, hogy feje veleje orán, száján ki jöve.

15 esünk 17 helyezte<tte> 18 fertök 21 várokat 24 Vezérünk 25 hallotta 29 ostrom
 36 nép el kezd érettek 41 ütközünk 44 meg izzott 48 az orán

- 50 17. Te ötsém is, székel, hidd bár te is ne légyen, hadd el kérlek, álmatat,
 Szerez bőv egér fát, keres erős bástyát, zárold be jól kapudat,
 Halot is meg vették, étked ismeg főzték nagy keserü méreggel.
18. Iskolabeliek, deaki seregek, készüljeteK jaj szohoz,
 Tedd le a musikát, végy reád gyász ruhát, jertek a koporsohoz,
 Mert az urunk meg holt, ki régen jelen volt, vigyük a rakonizhoz.

180/II.

RAKOCZJ GYORGYRÜLLY

- (1.) 1. Siralmass panaszat halgasd megh, Ur Isten, szegény magyar
 nemzetnek,
 Mert közel érezzük utolso romlasat nyomorodott hazanknak,
 Hogy ha könyörülő irgalmass szemcid rajtunk nem sirankoznak.
- 5 (7.) 2. Az ezer hét szazban és az hatvan ötben Szelydj mikor kj jöve,]
 Potczaj, Székely hidnal menyi sok artatlan gyermekeket megh
 ölye,
 Menyi sok szép varast és lakó helyeket töből kj égettete.
- (2.) 3. Csudalkozom rajtad, oh te magyar nemzet, hogy mégH sem tucz
 megh térnj,
 Menyi sok ostorat és nagy bőv aldasat kezded az Urnak vennj,
 Bizony azon félyek, hogy az föld szénéröl majd el fogsz törültetnj.
- 10 (3.) 4: Hideg Szittiabol, mint egy Egyéptombul az Ur Isten kj hoza,
 Nagy sok gyélkosokat, pogany tatarokat te elyülyed kj hajta,
 Sok szep végh varakat, derik kastilyokat csak te kezedben hagyta.
- (6.) 5. Széntén nemzetunknek csak le fogyatighjan az Istennek kegyelme
 Fel virradot vala, mert egy fejedelymet közében helyhezttetet,
 15 De megh nem böcsülyink, csak semmjnek vilyénk, megh ölyi
 pogany török.
- (8.) 6. Elhévé maghaban, hogy nincs nagyobb nemzet, Erdélyre
 igyekezik,
 Urunk ezt megh halla, mindgyárt taboraval Kolosvarhoz
 költözik,
 Vezérnek levele pinteken estvére urunkhoz igy érkezik.
- (9.) 7. Mondván: „Fejedelyem, hallottam héredet, kibem
 20 kityelkedem,
 Irvais megh hoztak, szoval is megh monták, kit maghamis el
 hittem,
 Mostan azért jöttem, hogy vitizségedet kétt szemeimmel nizzem.”

50 keres bástyát 54 ur meg holt ki jelen volt régen
 13 kegyelmit [Értelemszerűleg, az I. forrás nyomán javítva.]

- (11.) 8. Urunk a levelyet mihelt el olvassa, fejtett csak megh csobata,
Az generalyokat és kapitanyokat satorához hévata,
„Szerelymess fiaim, én édes gyermekim, jobb nékünk tirjünk
viszsza.”
- 25 (14.) 9. De az generalyok és az kapitanyok kezdének kialtanj,
Mondván: „Fejedelymunk, azt mongya nemzetunk, hogy csak
megh köll ütözönj,
Nem szany nagysagodért bizony ez orszagert ez a nemzet megh
halnj.”
10. Monda fejedelyem: „Ha ahoz van kedvünk, nem szanom, Isten
tudgya,
Majd megh bjzonyitom, hogy Magyar orszagnak nem voltam
hamis tagja,
30 Le tiszem testemet, nem szanom viremet, egy csöp virem sem
dragha.”
11. De az magyar urak, hamis partolkodok addigh tartak beszéddel,
Haloiat meg kötik, étkét is megh fozék nagy keserü mireggel,
Kiért az Ur Isten itélyü szekében szent fiaért jrja föl:

181.

[RÁKÓCZI-EPOSZ]

(Poéta szól:)

Mikor gyermekségből kivetkeztem volna,
És már ifjuságnak léptem gráditsára,
Mit mondhatok, voltam Ádám s Éva fia,
Gyarlóságban löttem ez gyarló világra.

5 Nem tagadom, én is kedveztem üdőnek,
Bakhúst is tartottam néha kedvesemnek,
Mentem táborában az tegzes gyermeknek,
Vénust Minervánál itilvén én szebbnek.

10 Tudtam is, hogy Páris evvel veszté Tróját,
Megutálván amaz nagy elméjű Pallast.

Testből vérből álló ilyen az ifjuság...

Tudom, mint járt Didó búdosó királyért,
Hogy eltűnt előle Éneas mint árniék,
Trojay ifiu Görög Honájért,
15 Dalilájért veszté Samson is erejét,

Mind ennek rosz végét látván ez föld hátán,
Gyakran sirt énekem magam s mások kárán...

22 csobata

Egykor egy barátom biztában megszólít:
„Mi dolog, azt mondja, soha nem írsz jó hírt,
20 Verseddel jelentesz hol jövendölsz csak kint,
Nem örömrre, búra pennád szívet indít.”

Szeméremmel hallván, ezen megpirulék,
Csak nem fogadást tők, többet én nem irnék...

Letevém pennámat, írásom megszűnék...

25 Azonban előmben egy szép asszony állat
Tiszta orcájáról rám világot czjaptat,
Feiér homloka nem fonnyadt üdö miatt,
Leeresztett feder hajáról jó illat.

30 Fekete klárishoz hasonló két szeme,
Ráróénál gyorsabb, élesb tekintete,
Illendö magos nyak, ábrázattal gienge,
Serini, vidám, bátor, tart madarat keze.

Szárnyias lábavval niom tengert és földet...

35 Pompás mosoligással száíát hagi mozdittia,
Hát piros aiakán szó mint harmat álla,
Bölcsziességnek volt ez lám isten asszonია,
Hogi ismerem, hozzám méltósággal szóla.

Malaszt szól:

„Hallád, ki vétekbén, mint lági párnán fekszel,
40 Istennek jó kariát, engem, mért kerülsz el?

Mit heversz? dologra ujalag serkenj fell

Járj velem! Ethnán túl egy szigetben viszlek,
Parnassus hegyére, hol kilencen ülnek
45 Az bölcs Musák, ha kell, Pegazusra tesznek,
Fényes Apollóhoz szárnyas lovon visznek.

Fáradt Diánáról vehetsz méltán példát

.....
Hektor kezében én adtam fényes szablyát.

50 Ha fegyvereddel nem szolgálhatsz hazádnak,

.....
Bánatos verseket az próbák kívánnak.

55 Nám, kisebb dologban eléggé siratta,
Ovidius szívet ugyan elfogyatta,
Maga több tudománt mértem volt én arra,
Nem szégyen: nem láddé, hazád mire juta.

Kelj fel, édes fiam, így szól az bölcsesség. .

60 Felülök, megbízám magamat a szókra:
„Ó jeles dolgoknak nagy Isten asszonya,
Kész vagyok hazámért kezem vetni kardra,
Ésszel is, ha segísz, megyek oltalmára.

65 Csakhogy száz akadály veti magát közbül,
Mert Pluto magyarnak soknak szívében ül,
Elfajzottak régi dicsiretes vértül,
Ki miatt pórázon vitetünk töröktül.

70 Mert találatnék, ki munkáját nem szánná,
De más hitetlenül mindjárt magyarázná,
Koncz rövid rágását nem örömet hadná,
Privatumra vigyáz, többit oda hadná.”

Malaszt szól:

„Mit használ az restség? Akarom, felkeltél,
Engemet, tudománt, mihelt megismertél,
Nám, jobban jár elméd, jobbik útra tértél,
Szeretlek, csak kövess, irigytől is ne félj.

75 Látom én, kiket bánt magyart vesztő elme,
Kár nyitja füleket, csak késő ne lenne,
Bánám az igaznak vélek lenne veszte,
Hivek tutorához, hozzám az nem férne.

80 Kevés hűségiért ha pogány Ulissest
Elhoztam én onnat, hol hattam Akhillest.

Tizennyolcz nyár után látta meg hazáját,
Karddal, mesterséggel vette vissza házát,
Jó szerencse követ gyakran merész próbát.

85 Inkább nem futok el kereszténj magiartól,
Csak né távozzanak régi példájoktól,
Tütöket segitlek, Huniodi Mátiásról
Gondolkodván Lászlók, István királyokról.

90 Mondd meg azért nekem igaz, rövid szóval,
Bántását hazádnak, érjem orvossággal,
Egyezés, bátorság, sok két kard vonással
Kelletik? Kész vagyok én is hadaimmal.”

95 „Áldott légy Istennek biztató ereje,
Ki nem hadnál minket utolsó veszélyre,
De mely boldogtalan, ha nem követője
Leszen tanácsodnak nemzetünk elméje.

62 megélsz [Értelemszerűleg javítottuk.] 90 Bántást [A szótagszám miatt javítva.]

Az hajós, tengeren északra ha indul,
Nem távozik messze Kalavuz csillagtól.

100 Én pedig búdosom, útvesztett zarándok,
Erdőkön csak magos eget, földet látok,
Ellankadt éltémnek keresnék hajlékot,
Házamból kirekedt, hely nélkül nyomorgok.

105 Úgy tetszik, ha szállást kérnék madaraktól,
Könnyebben nyernék, mint nemzetem tagjától,
Bátran lakom havast, nem irigy vadaktól,
Földön jártam: panasz, nevetség sokaktól.

110 Ilyen gondos főnek mégis mit parancsol,
Nyugovást kérőnek szíve nem is hajol,
Nemesis haraggal mire mulatozol?
Kételen is immár históriám így szól.

II. RÉSZ

Magyar vérből álló nemes Erdélyország,
Ékes fiaiddal valál, mint termett ág,
Negyven esztendeje ellenséged nem ládd,
Nagy boldogságodat bánta s félte világ.

115 Im, egész föld hátát nyargalja Bellona,
Véres tajtékokkal habzik szeme, szája,
Téged olajfával kínálna Minerva,
Nem kell, békekéségben mert vagy megzabálva.

Ugy vagyon. Soksága mindennek csömörg hoz..

(Példa az egyiptusi sárkány)

120 Békekéség mely drága, értette Bocskay,

Fejét koporsóban dicsíret kisiri.

Ifiabb Rákóczi György evel nem elégszik.

125 Vitézi vér benne, ha van, nem nyughatik,
Erős néppel terhes országában bízik,
Nagyobb halmot pénzzel mint rakjon, aggódik,
Avagy méltóságra többre mint érkezik.

130 Hogy ezt érte Plutó, örökre fordula,
Bejárván udvarát, rendben sok szolgálja.
„Mit javallasz Uram? mond egyik furia,
Csak küldj, készen vagyunk minden szolgálatra.”

135 „Rákóczi házában hizelkedő Clotó,
Irigy Proserpina legyen veled járó,
Híven készek nappal, éjjel mint őrálló,
És szemetek legyen szivekre vigyázó.

140 Az udvara nevelt inkább nagyra mind pórt,
Parasztok, ostobák, mennek elől járó,
Kevés mesterséggel visztek végben sok jót,
Csak ne kimiljétek az hizelkedő szót.

Régi uri ágytól neveltetett nemzet,
Tudomással kiket Jupiter szeretett,
Nem támadhat rátok, mivel hátra esett,
Szinnel, nem jó kedvvel, ha visel is tisztet”

(Példa Akáb sorsa.)

145 Ezt hallván, egy lélek felajánlá magát:
„Elmegyek én póstán, megcsalom a királyt.

(Az áltató lelkek az udvarban sokak szívébe béműltek, mire)

Titok tanácsgyűlést Fejérvárat tőnek,
Erdély romlására első igit végzének.

(Sebesi Miklós adja elő Rákóczinak, hogy járt a kalmukok földjén a gétáknál és tatároknál; vad ország az, nincs húszezer szablyája sem, nincs tehát ok félni tőle. Elmondja azt is, hogy:)

150 Luppúj moldvai vajda
Ellened irton ír álnokul portára.
Származott fejtől sok ezer praktika,
Fejed felett házad ég, menj oltására.

(Boros János azzal biztatja, hogy nem kisebb erejű Rákóczi a török császáráénál, de azért nem a török ellen ingerli, hanem hogy:)

tréfát ejtenénk sok pénzű kománkon.

(Rákóczi fejében szeget vernek a beszédek:)

155 Gondold, mikor ilyet vitéz, bátor férfi
Hallhat, ki mindenkor ezt tudta kivánni,
Ha nem kezd nagyobbra szive nevedetni,
Tud-e nyughatatlan elme veszteg lenni?

160 Nem különben mint egy megkényszeredett sas,
Ki prédáját látván, ellene nem állhatsz,
Hijában, báránka, körme között jajgatsz,
Inkább veled vész el, mint kegyelmet kaphass.

(Hír fut a Szamosközbe, Nyírségre, sereget gyűjtenek:)

Akármely tolvajnak nem lehet oly vétke,
Kinek nincs grácia, bár atyját megölte.

(Gyülekeznek Faragó András katonái, Petki István haragos székelyei; Boros János hozza a hajdúkat:)

165 Sándor vitézihez hasonlóknak őket
Mondanád.

(Kemény Jánossal is sok jó könnyű had indul. Megjött a tavasz:)

Flórájért gyászát föld már letette vala,
Mert hosszú bánatját Fébus sokallotta,
Hegyekre, völgyekre új köntöst vonata,
Erdő zöldségben, tér virágban borula.

170 Hideg természetű Saturnust elüze,
Kedvetlen Boreást messze számkiveté,
Vig Zefirust szállást osztónak rendelé,
Vitézek számára mezeit készíté.

Sok ifiat gyulasztott fel az ifiu idő.

(A sok szép sereg rendben áll, mint a szálas erdő. Tanácskozás után a fejedelem Keményt hivatja:)

175 „Hüségedre biztam szerencsém, kérlek,
Vidd jól végben. ”

(Ez felel:)

„Szolgálatra kész vagyok éretted,
Kiben rest nem voltam édesatyád mellett,
De ha szóm foghatna, jobb volna cserélned,
180 Más fundamentumra várat építened. ”

(A fejedelem azonban arra hivatkozik, hogy a vajda vermet ásott neki.)

Ezerhatszáz felett ötvenharmadikban...

(piros pünkösöd tájban megindul a sereg a havasokon át Moldvára. A vajdától elpártolt bojárok várják a hadat, s az hamarosan Bukaresthez közeledik. Lupuj szeméről is elesék az álom, Bazarába Mátétól megtanulta, hogy:)

Szégyennel együtt van haszon is futásban....

(A Nyeszteren át csaknem Podoliába fut. Rég gondolt erre, a kincsét idejében eldugta. Lupuj helyébe Kemény a)

....csendes együgyü, lány.

(Gergice Stefánt ülteti, aki évi ezer tallért ígér. Lupuj viszont a kozákok hetmanjának mondja el panaszát. Ez — Timus:)

195 bezzeg nem bárány,
Vitézket nem nevelt északi tartomány,
Hasonló, mint futni nem tudó oroszlán.

(A vajda kopjásaival együtt megindítja kozákjait a magukat elbízó magyarok ellen. Kemény könnyű csatával akarja őket feltartóztatni. Nem bízza magyarjait a késes szerencséire. De az oláhok elhagyják.)

Valamely eb egyszer Dunát általúsztá,
Másson idő hozván, könnyebben próbálja.

(Kemény elsáncolással is védi Timus ellen a sereget. A visszavonulóknak nagy teher a tele tarisznya, nagy akadály a Tatros is:)

190 Kozák meggazdagult magyar után siet,
Oláh is hol éri, veszi nemzetünket,
De legtöbbet Tatros magában meritett,
Hadi zsákmánt, kincset, lovat, embert, fegyvert

(Úgy látszik, Lupuj megnyerte magának Neptunust. A magyar hadak Ojtoz felé törekszenek, de az erdőn a feltámadt román parasztság irtja őket:)

195 Minden sűrű bokor ellenek támadott,
Honnat véletlenül száz pór dárda ugrott,
Medvék barlangjából puska rájuk zúgott,
Vélnéd: havas, kőszál fejekre szakadott.

(Útjukat elvétik, Beckéd havasát járják; nem fegyverrel, hanem kővel hadakoznak, a ló sörényébe, farkába kapaszkodnak. Stefán Havasalföldre fut:)

Reszket, mint falevél, mert magában gyenge
Volt, veszett mindenkor Sardanapal hive.

(A mezei katonák panaszkodnak Boros előtt.)

Ő pedig sem vitéz, sem nemes, sem okos.

(Bágyadtan mennek át a havasokon, de túl kozák seregek várják őket. Boros a sereget Lupujra bocsátja, maga távolabb áll. Nagy a küzdelem. A magyarok már-már átvágják magukat, de Timus ellenük indítja kozákjait:)

200 Dolmánujját mind két felől felfordítja,
Mezítelen kézben kétélű pallosa,
Mebágyadt katonát kegyetlenül vágja,
Valahol forog, hogy testhalmot utána.

(Brassóból újólágy gyűlnek a hadak. Lupuj vidul, és Máté ellen indul.)

205 Lássuk, nagy medvéhez álnok farkas mint nyul,
Mi tagadás, néztük örömeiben távul.

(Máté felkészülten várja a támadást, Rákóczit is biztatja, hadát is harcra tüzeli. Megütözköznek. Finta mezeje még ilyent nem látott! Máté vajda is megsebesült, de titkolta sebet és vitézül harcolt tovább. Amikor Lupuj megfut, és teljes a győzelem, mutatja sebet. A győzelem híre örömet hoz Erdélybe:)

... ..
Nekünk sem mostohánk volt azért Bellona,

Bár ifiu urunkat megvesszőzte néha,
De csak hogy derekasb dologra szoktassa.

(Rákóczi Moldvába készül. Mikes Kelement küldi előre. Brassóban hadi tanácsot tart. A lengyel követ:)

210 Feles segítségét örömet ajánlja.

(Jön Mikes a hírrel, hogy Lupuj fő hetmánját a harcban elfogták: 22 zászló és kincses szekér jelzi Rákóczi György első győzelmét. Lupuj panaszát halljuk híve vesztén:)

Nemcsak szolgám voltál, vérrel atyámfia.

Isten után futó lóban ha kell bízni,
Nem láttam lovadnak lábát földre tenni,
Az ég mintha tetszett segíteni neki,
215 Boreás szelétül fogott volt születni.

(Lupuj a tenger felé indul.)

Süllyesztett ez vajjon embert mennyit belé?

(A kozákok is menekülnek Timusszal, de a székelyek a nyomukban vannak. Erősen elsáncolják hát magukat; a sánc felett egy dombon Sucziva, ahol a vajdáné vonta meg magát. Petki Istvánnal a székelyek, Mikessel Háromszék, Huszár Péterrel Marosszék jön, Kemény is a rendelt sergekkel. A lengyelek is közel vannak. Körülfogják a várost és a sáncot. A sereg ostromot kíván:)

Titkon is elmegyen sok ediktom mellől,
Jelt vitézségéről hozván ellenségtől..

(A ki-kicsapó kozákokat lesből lövöldözik; Toldalagi Mihály nemhiába, hogy medvén gyakorolta magát. Két hete állnak szemben, mire Kemény harcra rendeli hadát. Öt óra hosszat tartott a küzdelem; a sánc szelét a székelyek és lengyelek meghágják, de tízannyi erősség van belől, a hadnagyok hát vissza-rendelik őket. A sok emberveszteség miatt Kemény megszünteti az ostromot, ágyúból löveti a sáncot. Kisasszony havának tizenegyedikén Timus Sucz várába szorul kozákjaival; nincs eleségük:)

220 De vas acélnál is keményebb volt gyomruk,
Bárán helyén kedves kutya, macska húsok,
Féreggel megrakott dögben vásik fogok.

(Nem adják meg magukat. Amikor azonban Timus fejét ágyúgolyó elüti, a tábor megbódul. Ez a Timus vitéz ember volt, nem is Mars, hanem Cupido ölte meg: a szeretőjéhez ment, amikor a golyó érte.)

Mikor kéne jeles dolgokról traktálni,
Ez gyermek is magát mindjárt oda veti,
Oly hathatós pedig nyilaczkája neki,
225 Hogy akárkit megsért, vagy eszébül vét ki.

(Az elkeseredett kozákok csatába kezdenek, majd traktát Keménnyel, aki szabad elvonulást enged nekik. Mindszent hava 12-én kezdik kivonulásukat. A lengyelek megtörik az egyességet, Kemény alig tudja megfékezni őket. A vajda felesége szomorúan látja a kozákok vesztét:)

„Nem hiában láttam ezt álmomban,
Meggyuladott az vár Gyulafehérvárban,
Üszögöt felragadt szél hoz Moldovában,
Renddel emészt, éget mindent országomban....

230 Görög Juliának leánya *voltam* én,
Oly kedves, hogy tőle gyengén neveltetém,
Bár nőttem volna fel Ré mó farkas tején,
Gondos fájdalommat könnyebben szenvedném.

235 Orfeus erdőkön, halak közt Árion,
Boldogabb nálomnál megromlott Faeton,
Veszttek erős ifiak nem méltatlan okon,
Nehezebb szenvedek én, ártatlan asszony.”

(Gyászruhát ölt magára, melyet Juno hozott neki; valamikor még Patroklosért hordta.)

240 Gyászruhában borult talpig ékes termet,
Mondanád, ha látnád, éjfél elődbe ment,
Kit szekereben hét szűz mint holló követ,
Generálhoz bátran ilyen formán siet.

245 Mondván: „Hadviselő Kemény János látlak,
Vajjon inkább engem tartasz-é rabodnak,
Egy asszony lón ennyi jutalma munkádnak,
Légy szerencsés fottig, földön nem átkozlak.”

(Csodálja a szépségét Kemény, de eszébe jut, hogy Rákóczinak kincs kell: lefoglalják hát a vajdáné kincseit.

A lengyelek Krakkó felé, a magyarok Erdélybe sietnek. Görgényben találják a fejedelmet. A feneketlen kast és telhetetlen szívet nem lehet kielégíteni, mindig többet kíván, és gyanakodás nevekedik benne Most örül a szegény haza, de féltő, megirigyli örömét Proserpina:)

Az Rákóczi-háznak igen mostohája.

III. RÉSZ

250 Boldogtalan öröm, kinek ma kezdete,
Holnap siralomra fordul talám vége;
Nem kellene vágnyi olyan csemegére,
Kinek fojtós magva rút véres kipökve.

230 Mert voltam [A szótagszám miatt javítva.]

Eleget nőttél volt, édes hazám, Erdély,
Tovább nem nyujtóztál volna az lepelnél,
Úgy jár az, ki maga határában nem fér,
Mint farkára nehéz tököt kötött egér.

(Erdély Lengyelország ellen kezdett aspirálni, Rákóczi a kozákokkal kezdett cimborálni, Csehországot, végül Rómát akarta megszerezni.

Beköszönt 1655 nyara. (Közben a költő Marsról elmélkedik.) Rákóczi nagy terveket szövöget. Máté vajda meghalt: a fejedelem Borost küldte támogatására, de az elvesztette seregét; Lupuj és Máté Ploiest és Tergavistia között kerül szembe, Máté elvész.)

255

Uraknak tanulni nem árt példájáról.

260

Valamely poéta magát arra vette,
Hogy jeles dolgait renddel elészedje,
Szükséges, elméjét jól megköszörülje,
Vitéz próbáit mig kibeszélje, fejtse . .

Valamint siratta Dávid Absolonját,
Sirathatta méltán Erdély ily nagy kárát . .

(Máté helyét Hériza foglalja el: török-rác ember, pogány is, paraszt is, állhatatlan, pártos.)

mily hamar megfordul minden,

265

Ezopus mutatja, ember hátán szamar,
Vizen uszkáló vas, nyul szájában agár,
Repülő géliszta, hasán csúszó madár,
Paraszt méltóságban olyan díszesen jár.

(Ilyen Hériza is. Fenn megszédülvén, esik nyakra főre. Bizony tanulhatott volna tőle Rákóczi, aki most nem elégszik meg Havasalföldével, Moldovára feni fogát.

Megjön a tavasz:)

270

Tavasznak mi légyen tulajdona, régen
Az bölcsek nem tudták lerajzolni szebben,
Hanem Flóránt mondták égből ékességben
Lejutni s ruházni földet új köntösben.

275

Ennek áldoztanak mindenféle rendek,
Mivel tőle vártak az fák és az füvek,
Hatalmában voltak megkötve mindenek,
Flóra anyjok nélkül nem jelenhettek meg.

Nem is ok nélkül volt ez méltóság rajta,
Mert látom mindennek tavasz édesanyja,
Ha szántani mégy ki, ekéd szarvát tartja,
Szőlődet kapálja, köti, bimbóztatja.

280 Kertedet virággal, mint szép kárpitokkal,
Testedet tápláló különféle maggal
Béhinti s neveli filemile szóval,
Mig búsult szivedben óránként vigasztal.

Berkeken lefolyó vizen hajókázni,
285 Lengetes erdőkön elkisér vadászni,
Lovaidat gyenge fúvel legelteti,
Völgyeken, réteken gyakran hi szellőzni.

Ha pedig vitézi kenyeret kívántál,
Csakhogy eddig téltől házodban zárlottál,
290 Arra is kaput nyit, sőt veled együtt jár,
Szállásadásban is nagy örömost szolgál.

Valamint az fáknak kinyilatkoztatja
Bimbóit, hidegtől kik voltak titkolva,
Emberek titkát is úgy napfényre hozza,
295 Kikelet-kiköltő nevét nem tagadja.

(Napfényre hozza Hériza titkát is, megtudja azt Rákóczi is. Költőnk a fejedelmet szólítja meg: eddig nem látott bút, megkapta, amit kívánt. Amikor más országok vérben áztak, nála kedves muzsikák játszottak. Most megfúvatja a trombitát. Gyűlnek a seregek: Ónodi kapitány alatt a végbeliek, Gaudi Andrással a németek, Balog Lászlóval a gyalog magyar hadak. Jön Kemény, Boros János.)

Kitétetett ország nagy véres zászlaja,
Aranyas címerét meleg nap szárasztja,
Erős Ispán István ennek hordozója,
Termetére nézve nagy óriás fatyja.

(A fejedelmi udvar is talpon áll: ide gyülekezik a vitézi nép:)

300 Mint egy gyümölcsöskert válogatott fákból,
Olyan szép sereg tölt felserdült ifjakkól. . . .

(Ezeknek Béldi Pál a vezérük, a karabinosokat Radák Imre, a zöld puskásokat Román István hadnagy vezeti. De:)

Hadait hogy tudnám én elé számlálni,
Sőt ha mondanám is, nem hinné el senki,
Régi Magyarország gallérából ennyi
305 Fegyverfogható nép, hogy hogy telhessék ki. . . .

(Június közepén megindul a fejedelem. Sírva vesz búcsút a fejedelemasszonytól. Ez:)

Nagy nemzet valami termetet érdemlett,
Sőt termethez minden tag úgy hozzá illet,
Hogy okos elme sem tenne hozzá többet,
Mennyivel adta volt az áldott természet.

- 310 Nem kivántatott szín ékes ábrázatra,
Mert rút volt a festék hozzá hasonlítva,
Nem illett kezében semmi piros rózsa,
Mivel annál szebbel virágzott orcája.
- 315 Orientális gyöngy nem kellett nyakára,
Nálánál fejrét nem szépített volna,
Fejében az kláris inkább illett volna,
Annál is nyaka szebb hogyha nem lett volna.
- 320 Hosszú keskeny derék, termetihez illő,
Ingadozás nélkül járásában lépő,
Magaviseléssel ugyan kedvet lelő,
Magát s másokat is igen megbecsülő.
- 325 Három Istenasszony: Pallas, Venus, Juno,
Egy szép aranyalmán nehezen osztózó,
Mert betűkkel ez volt reá felmetszett szó:
Legszebbnek adassék, kihez nincs hasonló.
- Mindaddig kötődtek, míg Páris közöttök
Itéletet nem tött, kijért haragot vött,
Ha pedig Sofiát látta volna köztök,
Hinném, könnyebben le szállott volna pörök.

(Néhány nap múlva Boza várához érnek. A fejedelem tábori törvényt ad és szól a sereghez. Erdőkön haladnak át:)

- 330 Alatt is jártunkban valamerre néztünk,
Mennyi szálfá, annyi magos torony köztünk,
Ködtől tetejeket alig látta szemünk,
Fa csikorgás nem szünt, félni mi sem szüntünk. .

(Sok szekér és állat pusztulása után termékeny síkságra értek, az ország szélére. Ellenségre nem is gondolnak, s ime, Hériza közel van hadával. Kemény hamarosan egybe gyűjti a magyarokat: Isten segítsége volt, hogy az ellenség addig nem támadott, amíg a lovasok lóra kaptak. Hériza égett borral tüzelte fel vitézeit, de azok egyébként is derék vitézek:)

- 335 Szabadon mondhatom, sok országot jártam,
Gyalogot cemennél serinybet nem láttam.

(Rákóczi viszont akkor ment először Bellona iskolájába, és vezérei sem voltak jók:)

Nem láttam félénkbet, mint Barcsay Ákos.

(Meg is lett volna a baj, ha Gaudi német gyalogjaival támadásra nem indul. Finta és Sopliest között:)

Dobog az föld, mintha terhétől szenvedne,
Vastag seregektől megfeketült színe.

(Mind a két félen nagy a rémület,)

340 De midőn az méreg két félt összekerít,
Elűz félelmet, és bosszuállásra int.

(Hériza a balszárnyra rendelte lovas kurtánit, de amikor Rákóczi be akarja keríteni, megfut velők. A gyalogosok ezt nem látják, keményen harcolnak, amikor pedig észre veszik, dühödt ebekként küzdenek. Pedig a kétségbeesett had a legborzasztóbb. Költőnk a magyarok sorából kiemeli Nagy Jakabot, az igaz katonát. Vitéz volt Román is, noha pór ágyból eredt; de Hunyadinak és Kinizsinek is egyszerű ember volt az apja. Kornis Ferenc tartotta a rendet a táborban, küldötte harcba a seregeket. Megvádolták, hogy gyáva. Költőnk védelmezi. (Arról elmélkedik, milyen fontos a tett.) Hériza menekül, Boros elől Giorgio várába fut; ott török az úr, és az kiadja a várába menekülteket. Boros azzal kábítja a fejedelmet, hogy most olyan hatalmasnak mutatta magát, hogy még a török császárt is meg tudná verni.)

Innét kezdett lengyel királyságon kapni,
Török császár jármát nyakából kivetni. . .

(Megérkeznek az eddig rejtőzködő vajdák. A fejedelem a Murat szultántól küldött sátorban fogadja őket. Megvendégli és biztatja a vajdákat: Gergicét Moldvába, Kosztándot Havasalföldébe küldi. Ez az utóbbi bosszúval kezdi uralmát, nem gondolván meg, hogy nullum violentum durat. Nem tartott tovább uralma, mint Rákóczi világa, úgy kellett elbujdosnia, panaszosan siránkozva:)

Gyönyörűségemre termett édes földem,
Mely kevés ideig löttél dajkám nékem.

345 Mégis tőled minek előtte elválnám,
Ne légy oly idegen, bár csak szólnál hozzám.

(Havasalföld így válaszol:)

„Örömet bosszúdra nem szólanék, fiam.

De hogy így kénszergetsz, halljad im megmondom,
Kevélyeket gyűlöl Isten ez világon.

350 Ki másnak ökrén szánt, panasz búzát arat,
Más kertében termett gyümölcs fogat vásat,
Jó lelki ismeret veszteg ül s nem fárad,
Aval elégszik, mit Isten neki mutat.

Mi nem választott ő földön sok Nagy Sándort. .

355 Tudod, Rákóczinak mikor útján jártál,
Szegény, még akkor vak vezérre találtál. . .

(A vajda aggodalmára:)

Én elmegyek ugyan bizontalan útra,
De ki visel gondot s vigyáz határidra? . . .

(ezt válaszolja:)

360 Hallod-e jó fiam, vigyázz tanácsomra,
Ki fenn áll, hirtelen el ne essék, lássa,
Minden fejedelem vigyázzon magára. . . .

IV. RÉSZ

365 Mintha célom mellől tovább léptem volna,
Elmémet fordítván Oláh országokra,
Noha nem is messze, mert ezek is holva,
Magyar koronához voltak foglalva.

(Még most is így volna, ha a fejedelem nem rontja magát együtt velünk.)

370 Írásommal nem is azért botlám belé,
Erdély vesztét mintha renddel hoznám elé
Vas pennának is megkopnék orra belé
Sok nyavalyáinknak végét még sem érné.

375 Mindenekről nem is lehet voltaképen,
Hanem imitt-amott dolgát ütöm-vétem,
Semmivel mellőle sem lehet elmennem,
Mert azt várja hozzá köteles hűségem.

375 Zokogván fiait bizonságul híja,
Hogy veszedelmének nem volt maga oka,
Ártatlanságomról, szüntelen kiáltja,
Irgatok! Kezdettem én is nézván arra.

380 Az régi poéták álmodozzák Tróját,
Kinek veszedelme vesztette Ásiát,
Bár én is nézném vagy írnék fabulát,
Mikor írom: Erdély vesztette Európát.

(1657-ben az egész világon csendesség volt.)

385 Mezőt virág szedő gyenge szüzek járták,
Gyermeki szózattól zengtek erdőn a fák,
Kit most hamis hitü pribék és pogánság
Elfoglalt, ott akkor énekeltek zsoltárt.

Városok utcáit nem állotta vártás,
Nem is tudtuk, minek kellenék strázsálás,
Az helyett templomban processziójárás,
Könnyebb s boldogabb is, kedvesebb mulatás.

(Erdély azonban nyughatatlan, s)

390 mint kövér tulok, szeles.

(Báthori István hatalmának az emléke kísértett. Csakhogy az nem fegyverrel hódította meg Lengyelországot.)

Hanem egy vén leánt feleségnek vett volt,
Kie törvén szerint lengyel korona volt. .

(Báthori emléke tüzei Rákóczit: nagy hadat gyűjt, tárgyal a doncki kozáksággal és a svékus királlyal, cimborál a havasalji és moldvai vajdákkel. Lengyelek is, akiket ariánus vallásuk miatt űztek el, jönnek udvarába és biztatják: Lubinicki, Groncki, Sirakocki. A svékus is a maga hasznáért serkentgeti. Radnótra lengyel követ érkezik, Prasmocki, a fejedelem fiát kéri a lengyel trónra. Rákóczi azonban elutasítja:)

395 „Pápista vallásra fiamat vinnéd el,
Fiamnak halálát nézhetném könnyebben,
Hogysen királyságát, kit keresnek hittel.”

(A svéd követtel már biztos trónrajutásról beszél; fegyverre kelt hadát is megmutatja neki. Kemény tél szakad az országra. A fejedelem parancsára szomorúan gyűlnek és indulnak a hadak. Rákóczi így lelkesíti népét:)

400 „... .. kardomhoz a végre
Nyúltam, vallásomat hogy terjesszem messze.
Magyar nemzet között van kevés divatja
Vallásunknak, azon túl nincs gyakorlása.
Úgy hiszem, ránk terjed Istenünk áldása,
Ha nem leszen szívünk hitünk mellett tunya.”

(De az urak erre:)

405 Szokása volt pedig Rákóczi nemzetnek,
Még lehetett, addig másokkal kötődtek,
Hitnek színe alatt hadakoztak, kiknek
Nem úgy religio, mint régió kellett.

(Egyedül Haller István merte megmondani, hogy bajra fog ez fordulni, de az ifjak rámondták, hogy szárába szállott az esze.

Mármarosban megegyez a fejedelem Bakos Gáborral és legényeivel; de az előjelek rosszak: a muszka császár követe inti, a székelység a hideg miatt zúgólódik, maga a fejedelem is betegnek érzi magát. Titkolja, de belső emberének már halála esetére tesz intézkedést: hogy holttestét lengyel földre vigyék. A költő megjegyzi:)

Szívében sincs Erdély s ott maradt kedvese,
Így vakít meg nagyra vágyódásnak szele.

(Sebesi Miklós az út megtisztítására megy előre, átkelnek a havason. Ám:)

410 Alig érők Lengyel országnak határárát,
Tűz gyulton gyul.

(Kemény Boldizsárt homlokon lövik. Lubimercki váránál harcba szállnak a kozáksággal. Jön a német császár követe, kéri, ne támadja meg a lengyel

királyt. Ígér 13 várost, költségeinek a megtérítését, fegyverbarátságot, impériumbéli fejedelemséget.)

Erre Rákóczi György, ha meg kell vallani,
Oly parasztul felel, szégyen kimondani.

(A török követ figyelmeztetését is füle mellett bocsátja. Megy irigy fátuma felé.)

Krakót a svédek átadják, miután kiszívták mindenét. A fejedelem Bethlen Jánost küldi oda, maga meg a Viszla partjára, a svéd királyhoz tart. A lengyeleket ez annál inkább meglepte, mert hiszen Bátori Zsófia lengyel anya gyermeke volt. Közben a kozákok rettenetesen pusztítanak: a mennyegzősöket az ablakon ugratták ki, a paraszt bőrét sütögették.)

415 De hogy maradt volna bántás nélkül ember,
Midőn Isten ellen sem szűnt meg az fegyver,
Mefosztatott templom együtt papi renddel,
Sok helyt borult Isten háza tüzes füsttel.

(A gonosszal szövetkező maga is gonosszá válik.)

420 Noha természettel magyar sem volt angyal,
Annál inkább hogy szentség nem jár táborral,
Egyben, de miolta cimborált kozákkal,
Elérkezett vele minden gonoszsággal.

(Állandó a rablás és a fosztogatás. Rákóczi a Viszla partján haladva eléri a svéd királyt, de a találkozáskor a szekerek feldől. Szandamériánál átkelnek a folyón és észak felé haladnak. Az a tervük, hogy megosztoznák Európán. Egy lelet kelti ezt a reményt a svéd királyban. Egy vers van rajta: tIbI rŌMa DabItUr CaroLe, nepos ConstantInopoLIM DabIt qUoqUe: azaz 1659-re Rómát, 1662-re Konstantinápolyt ígéri. Rengeteg zsákmánnyal vonulnak. Litvániába jutnak. A Bug mellett Brestánát megveszik. A várban hagyja Rákóczi Gaudit. A svédek azonban a tenger felé sietnek. Ez meglepi a fejedelmet, de azok a dánusokkal mentik magukat. Stáremberg generális marad velük, de az is elhagyja az erdélyieket, amikor azok Varsvárt megszállják. A fejedelem Zavikhost felé indul, ahol annak idején a svédek hidat vertek, a lengyelek azonban azt már szétdobálták. Rossz hírek jönnek a táborba, egyre nő a rémület. Nagy nehezen, sok veszteséggel átkelnek a Viszlán. Kozák kalauzzal Podolia felé sietnek. Egy nádas helyen a kozákok elhagyják a magyar táborát, mivel érezték a sáfrán-illatot. A lengyelek nyomában vannak a magyar seregnek. Most már belátja a fejedelem, hogy igaza volt Hallernek, Kornisnak; bennük bízik tehát, őket hagyja hátra a lengyelek feltartóztatására. Hívó városa alatt felmerül a gyanú, hogy a kozákok követésével csak távolodnak hazájuktól; a székelyek Nemes Tamás vezetésével haza indulnak. Rákóczi haragjában a mezei hadakkal akarja őket megbüntettetni, majd a moldvai vajdára bizza a büntetést, de a székelyek hazajutnak. A fejedelem vezéreinek elmondja aggodalmát. A sereg is megrémül, mikor magukra maradnak, eleségük is fogytán. A lengyel csapat támad, a magyarok fáradtak a harcra. A magyar nemzet vádolja önmagát, hogy a kozák gonosz útjára lépett; ígéri, ha szabadul, többé nem lép túl határain. Fáj neki, hogy vérét nem a hazáért,

hanem egy emberért ontja, akinak kevés volt az erdélyi korona. Szerencse, hogy a lengyelség keresztény érületű, egyszeriben elpusztíthatta volna a magyar sereget. Hajlandók a frigyre, de Mikes Mihály követnek, majd a fejedelemnek elmondják igaz szemrehányásaikat: a templomfosztásokat, a barátok megkínzását stb. Megtudván, hogy a tatár had közelg, erre is figyelmeztetik Rákóczit, és azt ajánlják, hagyja el a táborát. Talán ha a fejedelmet nem kaphatják meg, visszatérnek a tatárok. Kalauzul Ratzivil herceget ajánlják mellette. Bár a magyarok is kérik, Rákóczi habozik. Elmondja Keménynek, mit szólnának róla, ha itt hagyná a sereget. Végül hajlik Kemény szavára, de őt is magával akarja vinni. De Kemény marad. A fejedelem elindul:)

Könny hullván le szemén.

(A költő Rákóczi sorsfordulatáról elmélkedik. A fejedelem és kísérete menekül:)

.... mely városok mellett
Mentünk lassú pompás hadi fényességgel,
Csudálják

425 Mint szaladunk vissza most szemünk szöktében.

(A havasokban hegyi tolvajok támadják őket. Végre Rákóczi hazajut. Még el sem érhetett oda, amikor a tatárság ellepte Podolián hagyott táborát. A magyarság sánca vonja magát. A tatár frigyét ajánl. Kemény örömet fogadná: minden lóért 2—2 tallért kíván. De ennek révén megtudja a tatár a magyarság számát, mire félrelökve a frigyét, támad. Hajnaltól napestig tart a harc. Kornis Ferenc biztatja a vitézeket; maga:)

Mint egy unikornis vakmerő vadászra,
Úgy nemzeti mellett életit nem szánja.

(A másik oldalon Béldi Pál vitézkedik:)

430 Legelől állanak nemes és fő rendek:
Nagy Tamás, Mikola Zsigmond, elsőbb tisztok,
Ország s fejedelmi tisztén méltó fejek,
Mint Apafi Mihály, királya Erdélynek.

(A küzdelem nagyon heves: a magyarok életükért, a tatár a zsákmányért harcol. Másnap, 1657 Kisasszony hava 17. napján új hadat indít a kán. A magyarok közt levő cemen gyalogosok átpártolnak. A költő elmélkedik, milyen baj, ha a fejedelem megbízhatatlan emberekből tart gyaloghadat. Az átpártoltak nyitotta résen betör a tatár:)

Így szegény magyarok rabságba jutottak.

(A hír ötödnappra ér Erdélybe, a fejedelem megdöbben:)

435 Én boldogtalan több fejedelmek között,
Vitéz hű népemnek romlása miként lött,
Lá, mért hizelkedett szerencse s becsüllött,
Hogy napom világát fogná bé setét köd.

Nekem is pogány vagy véremet kiontja,
Vagy lészek hazámnak bosszút álló tagja.

(A költő felsóhajt: bár ne adta volna oly hamar életét nemzetéért, immár más nem harcol azért.)

V. RÉSZ

440 Elsőben is mihelt munkámhoz kezdettem,
Személyválogatás nélkül feltött végem
Ez volt, hogy igazat írnék mindenkben,
Méltóság személt nem viselvén előttem.

(Megírta hát, hogy ifjabb korában Rákóczi sem volt vétek nélkül.)

De hogy esett erős szájára zabola,
Akkor ismerte meg világot, mi volna.

445 Különb volt azután magaviselése
Kedves mindeneknél kegyes természete.

Most támadna bár egy olyan Virgilius,
Kinek írásával mint császár Augustus,
Tiszteltetnék méltó hírrel Rákóczius,
450 Kit halál után is illette triumphus.

(Nyugalmat teremtett, amit elsősorban Magyarország érzett meg; Dunán túl és innét sok magyar szerzett vitézi hírt, nevet.)

Magyar gallér alá ritkán pökött német,
Addig, míg Erdélyben Rákóczi-büzt érzett.

(Még a török is csínján borotvált. Kamenic a lengyeleké, Érsekújvár, Várad a magyaroké volt, amíg ő élt. A poéta szemrehányást tesz a Gyalu és Fenes közti mezőnek, hogy elnyelte Rákóczi vérének. Rossz tanácsosai veszítették el. Váradnak nem volt kapitánya, csak vicéje: Gyulai Ferenc. Ez a hajdúkkal hátra maradt. Gaudi és Kovács Gergely biztatására a fejedelem felülést parancsol. Gaudi a patakban akar lest vetni a pogánynak, de Szejdi megkerüli az árkot és hátba kapja Gaudit. Az egri basa támadja a gyalogjától elszakított fejedelmet, de az első támadást visszaverik. Vitézül harcol a magyarság, különösen a székelység. Rákóczi véletlenül Szejdivel kerül szembe, de az ravaszul kitér. A fejedelem utána nyargal, kiáltja:)

„Híres ember vagy, ne bujj el!”

(Üldözés közben különszakad. Bámulja vitézségét a török, elevenen akarja elfogni,)

De mint az égető tűzhöz nem nyúlhatni.

(Távolról sebesítik meg: öt sebből is vérzik. Vérbe borult fejével keresi zászlaját. Megsebesülésének híre megzavarja a magyar sereget, megcsüggednek. A székelyek abbahagyják a harcot. Rákóczit szolgálai veszik körül. Örül a „buszur-

mány” nemzet, de örül a sok korcsos magyar is. Nem csoda! Nem a régi vitézséggel nagyvá nevelkedett úri nép ez, hanem)

455

pór, nyelves, alacsony.

(Rákóczi helyébe Barcsay ül, Szejdi fejedelemnek tiszteli, miközben rabolva Buda felé tart. A fejedelmet Váradra viszik, doktort, borbélyokat hívnak hozzá, de)

... halál ellen nem találunk fűszálat,
Eléb urának befogja szemét Várad,
Maga is magyartól elbúcsúzik Várad.

(A magyar hazához szól mostan a poéta: méltán sirathatja a fejedelem elvesztését, mert oda jutott ügye, ahová Lajos halálával került és Mátyáséval. Nincs sehonnan segítség.)

460 Ha némethez hajlasz, ülj közelb, azt mondja,
Még jól meg nem *fejlek*, azután állj hátra.
Lengyel szomszéd, tudod, magát is nem bírja,
Nem hogy nyavalyádban neked lenne jódra.

Fiaidból álló kevés úri nemzet,
Úgy látom, fazoka mellé szit csak szenet....

465 Te légy tanu bár, ki Rákóczit gyűlölted,
Életénél tovább ha féltett nemzedet?...

Ehhez nem szól senki közelb Nádasdinál
És amaz megavult nemzet Frangepánnál,
470 Mely hamar Rákóczit követ Zrini halál,
Rákóczi halálát bánta sok ilyen kár.

(Az ő életében ilyenek nem estek. A buszurmány örvend, a vezérek divánba gyűlnek. Aztán sorra veszi: Érsekújvár alatt sem küzd a lompos dandár, Kandia szeretné, ha Rákóczi a törökkel ujjat vonna. Olaszország is nyugodtan járathatta eddig hajóit a tengeren. Kamenicz is elesett. Nemcsak Erdély siratja tehát. Mennyi vár és tartomány veszett el azóta! Kivált Erdélyben hány özvegy él; hány kisedet, szülét vitt el a pogány! Elmúlt a régi rend, véget ér minden.)

Írásomnak én is itt véget vetettem.

(Végül Istenhez fordul: ne nézze bűnös szolgálóinak rossz voltát, hadd magasztalják szabadításáért. Győzelmet adott a scitáknak Dáciában, hódoltatta Attila előtt a világot, irgalmas volt a pogány magyarokhoz, hát csak azoknak örömét nem téríti meg, akik csak benne bíznak? Vannak, akik fegyverrel és nyelvvel szabadon sebeznek, Ali szabadítót várnak, szerencsekerekén vígan fenn ülnek. A mi reménységünk azonban csak az Isten. Megnyugszunk akaratában.)

De ha nem bántunk meg, mégis kérésünk az.

Fordulj víg orcával szegény magyar néphez..

Mutasd meg, mit tehet az isteni erő....

(Siránkozik a fejedelem halálán Bátori Zsófia is: gyámoltalanul, egyedül maradt, amikor az ország háborúba merült.)

475 Idegen lész tőlem még te 's én hajlékom,

.....

Te is fiam, kit feltartottam karomon,

Elhagysz nemsokára, s eltávozol, tudom.

Nem jártam ellened, tudod, édes hazám.

(Mégis száműzte. Pedig vérét senki nem adta többször, mint Bátori. Vele a Bátori nemzetség véget ér. De ha ez nem elég ok a szájalomra,)

480 Minthogy régi írás, elkopott érdeme....

(erre nézve szánhatná meg a haza, akinek mostan a hazáért vérben fekszik teste.)

Méltán sirsz feljebb...

481 [A kézirat ezzel a sorral megszakad.]

KELTEZETLEN DARABOK

182.

1. Az én fejemnek olyan állapotya,
 Mikint az hajó, kit az tenger habja
 Elvert nagy mesze, nincz kormány tartója,
 Csak te keszed ójja.

183.

1. Boldogtalan vagiok, mert kinaim nagiok, mint hólt eleven jarok,
 Mind eiel es nappal, sokszior el titkolván, keservesen ohaitok,
 Mert az üdeo el mult, most másképpen fordult, kihez szokatlan vagiok.
2. Az szokatlan dolgot nehez már meg szioknom, giermekseghre
 haylanom,
⁵ Megh sem másolhatom, hozzá nem sziokhatom, mit tegiek hát, nem
 tudom,
 Mert az ideo el mult, most maskeppen fordult, giermek immár nem
 vagiok.
3. Igaz Isten te vagy, türesre eröt adgy, ketseghben esnem ne hadgy,
 Az ki nagy türheteo, de veghre bünteteo rettenetes Isten vagy,
 Az en keresztemben, sok kesertetemben, kerlek Uram, eröt adgy.
- ¹⁰ 4. Az ellen nem szollok, Uram, hogy tetölled meg nem erdemledtem,
 Ióval meg láttál vólt, az elöt az ki vólt, még ió neven sem vedtem,
 Azert büntecz, Uram, ez keresztel enghem, hoki iol eszemben vegiem.

5 II Hozzá sem szokhatom meg sem másolhatom 6 II üdöm el mult eletem öregbült
 8 I vagy II ki nagy türhető 9 II Az én kérésemben és késért. . . kéllek 10—12 [A 12—15.
 soraként.] 10 II Nem szollok az ellen Ur. . . 12 II az keresztel hogy. . .

5. Niavaliás eitem immáron ennekem, bar akar mint irtozzam,
 Hogy ugian cziak egyebet, hanem cziak az halált vária en szegeny
 15 Mert az nagi kinoktol, az lelki rabsághotol meg emesztetik szivem. ^{feiem,}
6. Nincz arról mit tennem, söt czak ohaytassal, bekevel kel szenvednem,
 Az en Istenemnek sullios kezeit, bekevel kel szenvednem,
 Tudom, meg keonyörül, veszelyomnek nem örül, iól czielekszik en
 velem.
7. Aldot legy, Ur Isten, hogy megh ismertetted velem ez ros világhot,
 20 Es meg utáltattad velem ez világban valo heiában valósághot,
 Hogy már meg nierhessem, igaz hüttel kérem az örök boldoghsaghot.
8. Ha előb nem hadtál, seot hozdad fogadtál, tehát mostis ne hadgy el,
 Te io vóltod szerint, Syon falátt tamazd fell,
 Hogy uy áldozatot adgjak nagy hálákot, mely neked leg inkább kell.

184.

AZ TISZTA SZIVEKRŐL VALÓ VERSEK

1. Ur Isten, ki szoktad az igaz sziveket
 Gyakran meg áldani egymás szeretőket,
 Szépennis őrizni életeket,
 Kik csak tölled várják ő segedelmeket.
- 5 2. Egy sem kerülheti rendélesedet,
 Mi felőlünk valo bölcs végezésedet,
 Mihelt meg dorgalsz minket embereket,
 Óttan hunyászokodunk írtván [?] te erődet.
- 10 3. Te vetettél határt az szélyes tengernek,
 És te teremtetted lakossit az földnek,
 Te fundáltad szepen nagy szélit az egnek,
 Ez alat szerzettel helyeket felhőcnek.
- 15 4. Mikor te akarod, az nap meg változik,
 Ha mikor akarod, ottan szépen fénylik,
 Ismét ha akarod, égi csudad ladzik,
 Kikből nagy gyakorta sok változás esik.

13 II akar mint intézzem 14 II H. . . . nem találsz egyebet tsak halált . . . 15 II
 Mert az nagy bán. . . köny hullástul meg emesztődik 17 II . . .nemnek ő sulyos . . .
 20 II . . . világon . . .

14 [Az utolsó betűk a papírlapból kitöredeztek.]

- 20 5. Alázatosokat szoktál felemelni,
Es az kevélyeket székekből kivetni,
Anja szent egy házad hiven vezérleni,
És te hivedet benne meg tartani.
6. De hogy, Uram, mostan az en beszédemet
Tenéked ki mongyam az en értelmemet,
Nékem megmutatot bölcs végezésedet,
Lelkem kiért álgyon örőke tégedet.
- 25 7. Mikor te teremtéd először Ádámot,
Belőle formálád aszszonj álatot,
Kivel hogy az Adám osztán társalkadot,
Emberi nemzetis osztán szaporodot.
- 30 8. Melj rendelésedet mostannis feltartod,
Ember hogy társával éljen, parancsolod,
Szépen együt élvén azt igen iovallod,
De hogy mást kívánjon társán kívül, bánod.
- 35 9. Enis fen hordozván ez rendelésed,
És eleitől szokot bölcs végezésed,
En fejemre venni te büntetésedet
Nem akarom, Uram, ertvén beszédedet.
- 40 10. Immár Uram, az kit nékem parancsoltál,
És nagy szépen jegyül te meg is mutattál,
Ezért en kívánom felmagosztallással,
Hogy nékem ezt érnem hiven meltoztattal.
11. Téged *azért*, Uram, mostan kérlek azon,
Te tisztességedre eljek ez világon,
Es te szent fességed engem meghalgasson,
Véle egyetenbe kiért lelkem álgyon.
- 45 12. Előszóris, Uram, te tisztességedre,
Fele barátimnak előmenetekre,
Éltes, Uram, minket lelkünk csendességre,
És te házadnakis elő menetire.
- 50 13. Cselekedied, Uram, irgalmasságodért,
Tudom, hogy egyedül nem en erdememert,
Sem pediglen az én jó tétéménjemért,
Hanem ingyen való kegyelmességedert.
- 55 14. Halgas meg *azért*, Uram, kérésemben,
Figyelmezzél reám az magas menyegben,
Tarcis meg társomotis szépen egességben,
Kiért téged lelkem álgyon ez életben.

40, 51 [A papírlapból a betűk kitöredeztek.] 41 az ért 47 miket

15. Aldassál azért mostan attyya Isten,
Véle egyetemben fiu Ur Isten,
Aldot Szentháromság, áldassál
60 Mostan es ez után mind örökké Amen.

185.

Ma van Szent Balas napia,
Regiektől nekunk szokas hadua,
Czegen diakoknak jarni,
A hazankent kerölni,
5 Aszonyokat czergetni.
Azert édes aczonyvnk,
Ne légyen hozzád hijában jarassunk,
Kerjunk erted Istenunket,
Segely sokszor diakokat.
10 Adgial egi kis szalonat,
Hat tegyünk rajta aldast,
Agi az Isten erte mast.
Adgiatok szalonát,
Omedamus, reveremus tandem,
15 Hat csináljunk rantotat,
Totus quantus debitorum
Florum germinare.
Adgiatok kalbast,
Omedime reveremus laude,
20 Hat tegyünk rayta aldast,
Totus quantus debitorum
Florum germinare.
Adgiatok egi lant,
Omedime reuiremus tandem.
25 Kurua bannya, ki bant,
Totus quantus debitorum
Florum germinare.
Oh te édes aszonyunk,
Erted kis tanczot jarjunk,
30 Agi nekünk egi darab szalonat,
Czinallyunk vele rantottat.
Adgiatok, adgiatok,
Visza ne uegietek,
Totus quantus debitorum
35 Florum germinare.

Mond szolgálatomat az egri basanak,
 Külgjön vagj szaz tallert regi *szolga*janak,
 Mond szolgálatomot az Ali basanak,
 Kurva volt *az* annya az Ali basanak,
 5 Hog megh nem fizet volt magyar katonanak.

-
1. Jmmár tóváb panaszomát
 Nem nyujtom most siralmomat,
 Jstenre az én gondomat,
 Hagyom magamat.
 - 5 2. Ezeket akkor dudolám,
 Társamat hogy el siratám,
 Könyvemet érte hullatám,
 Sokat bánkodám.

1. Boldog Isten, mely sok siralom hallatik,
 Keserves notára öröme változik,
 Homályban az napnak fénye borittatik,
 Sok jaj minden felé, hallom, kiáltatik.
- 5 2. Most lehet mondani keserves éneket,
 Az mikoron hallunk szomorú hireket,
 Hallunk minden felé nagy veszedelmeket,
 Magyar nemzetinkből el esett népeket.
- 10 3. Sok atyák és anyák fiakot sirattyák,
 Keserves özvegyek *férjeket* jajgattyák,
 Mert nagy árvaságra a törökök hadgyák,
 Hogy kedves férjeket pogányok el vágják.
- 15 4. A vigaság után immár fordul gyászra
 Hagyatott és jutott Erdélynek országa,
 Mert keserves szivet az éles tör járja,
 Édes Jézus, légy már életünk gyámola.
- 20 5. Az atyák keresik kedves gyermekeket,
 Az holt testek között özvegyek férjeket,
 Jaj de nem üsmérik meg ök személyeket,
 Mert a pogány török el vitte fejeket.

2 szolagajanak 4 az az
 10 férfijeket

1. Aldom az Ur Istent mindenekben,
Mert megh halgatot könyörgesemben,
Kérésém megh adta, fejem ioval látta,
Szentül megh aldotta, megh-is koronázta,
5 Elek ebben.
2. Irigymnek torkok be dúgatot,
Ördöghi hatalom le nyomatot,
Nincs rajtam hatalma, ki nekem árthatna,
Jomtol megh fosztana, pokolra haitana
10 S-adna gonozt.
3. Szenteknek köziben én nevemet
Be iratta az Ur eletemet,
Szentül kell viselnem, nem kell ferteztetnem,
Mert en údvössegem, el bomol eorömöm,
15 Ekeszegem.
4. Nem talalek sohul több igazat,
Istenem házán kívül diadalmat,
Mert ez vilaghi jo porrá változando,
Pokolra hajlando, hamar el mulando
20 Mint az harmat.
5. Azert en készülök boldogsagra,
Christustol szerzetet vigassagra,
Hol semmi hamissag, nintsen ot alnoksagh,
Vagyon csjak igassag, mennyei társasagh
25 Siet arra.
6. Szentnek az ö nevet enekelem,
Az szent angyalokkal ditsekedem,
Örökke valonak, szentséges kiralynak,
Gyözhetetlen Urnak, árvak oltalmanak
30 En hirdetem.

ALIA

Ad notam: Oh badgyat lelek buval gondal etc.

1. Kiralyi szekben, fenlő es rogyogo éghben
Ki uralkodol szentseghben, veghetetlen fenyesseghben,
Halgass ide beszedemre, ki elsz mindenkoron mennyben,
Szánd

4 Szánd [Őrszóként.]

1. Aszszony, tenger s-udvar három gonosz örvény,
Ez három örvényben van szikkanos fővény,
Mellyben hogy ha esik egy szegény jövevény,
Nem tudgya, hogy legyen abból ki jövevény.
- 5 2. Jndullyon el azért akar ki ez uton,
De legh kivaltkeppen az savanyu kuton,
Delczeges paripan s igen kedvel futon,
Megh lattya, ha velle eggyeze az aszszony.
- 10 3. Jndullyon el bizvast az ki nem jart vizen,
Jmatkozni nem tud, habozzon tengeren,
Proballya, ha volte valaha olly reven,
Mellyen gallya szakad szelveszteol merülven.
- 15 4. Arany fuvobol-is csak szel az mi ki jeo,
Feovenyből is szeltül neha nagy hegy fel nő,
De irigyseggel lesz massal csak egyenlő,
Udvári remenysegh alom s eseos üdeo.
- 20 5. Oltalom pediglen egyedül csak Isten,
Kiben ha hisz, remenlsz, megh ment attol zepen,
Csak magad tartoztasd, ne eiczed vetkekben,
Reszed hogy ne legyen keserü etkekben.
6. Adgy halat Istennek mindenkor szivedben,
Diczirjed szent nevet tellyes eletedben,
Hogy vezereled teged jartodban s-költedben,
Nem is hagy el veszned sullyos vetkeidben.
- 25 7. Egy gondolattyaban az ki öszve szerze,
Ez szep rythmusokat magaban el vegze,
Hogy ha eiti magat imez három közze,
Örvénynek rendeli az sok rosszszak közze.
- 30 8. Ezekben eiteni magat az embernek,
Maga gondolatlan tarcz veszedelmednek,
Az ki menetelit igen keservesnek,
Ha szinten kezdeti teczikis edesnek.
- 35 9. Jgy hagyá s el végze ez szokkal rythmusit,
Jo tanaczal intven minden jambor s jo fit,
Hogy ha ki fogadgya gyarlo itiletit,
Velle hordozhattya az eo beczüilletit.

CANTIO OPTIMA

Ad notam: Megh ne fedgy engemet az te

1. Halhatatlansagnak, nagy irgalmassagnak győzhetetlen kjrallya,
Te benned bizoknak, hozzád kialtoknak vagy kegyelmes gyamola,
Az kinek szemej soha nem alusznak, vigyáz imatsagokra.
- 5 2. Elete embernek, minden fele rendnek tsak szent kezedben vagyon,
Születese napja, utolso orája mind tudasodra vagyon,
Azert azt akarod, azis kevansagod, hogy te neked szolgallyon.
3. Iras bizonyittyta, az Isten azt mondgya: valaki tiszta sziböl
Eo hozzaja jarul, el ter az gonosztol, könteose megh fejerül,
Az fenyos egekben szentek seregiben az hivek között eorül.
- 10 4. Az szentek ezt értven, bünteol megh rettenven jambor eletet elnek,
Vilagh szidalmara, rut gyalazattyara soha semmit nem neznek,
Czyak hogy Isteneknek kedveben legyenek, erte mindent fel vesznek.
- 15 5. Sok nyomoruságot kell annak szenvednj, az ki akar részt vennj,
Isten orszagaban, hiveknek aklaban az ki akar be mennj,
Abraham Jsaakkal

15 Jsaakkal [Őrszóként.]

CZEREY JÁNOS ÉNEKESKÖNYVÉNEK
KELTEZETLEN ÉNEKEI

1. Oh te halal, nilod nem keduez senkinek,
 Eletet irigled minden embereknek,
 Öruendetesseget nem hacz mar senkinek,
 Senki nem bizhatik ezenek [?], eletinek.
- 5 2. Urak es feö rendek el nem kerülhetnek,
 Erös palotakba cziak heyaban mennek,
 Lelket el választod testetol mindennek,
 Es nyomdosod sziuet ala valo rendnek.
- 10 3. Mely miat bennünkis mindultalan hulat,
 Nem lelünk ez földön bizadalmas varat,
 Mind telben, tauaszszal cziak egy arant arad,
 Szemünk köny hullással gyakorta megh árad.
- 15 4. Oh hamis vilagnak alnok czialardsaga,
 Nam, senkinek ninczen soha batorsaga,
 Habot vet sziueken bu banatnak aria,
 Az halal köszt vagyon mindeneknek napia.
- 20 5. Nezed ez előttünk szomoru halottat,
 Santa Andrasnak [?] el hagiot arvait,
 Mely kiczin örömet vötte ez uilagnak,
 Mert [?] közöttte fekszik örökös hazanak.
6. Ez a fene halal esztis mind ostromla,
 Szerenczetlenséggel vilag mind probala,
 Kiczinsegtol fogua gyakorta talala,
 Nyavalia, betegsegh szegent mind forgata.

3 Öruendetessegek 18 [A törlés alatt a név nehezen vehető ki. Lehet Andorásnak —
 Andrásnének.] 20 [A sor első szava a levél alján csonkulás miatt nem vehető ki tisztán:
 Most? — Meri?]

- 25 7. Így volt az Istennek kedues akarattia,
 Kennal s egetessel hogy megh latogasa,
 Ily nagy njaualiabol ismet fel allassa,
 Egj keuisse ismet vilagban megh hadgia.
- 30 8. Az halálnak sorsa kisseb nyaualiaba,
 Mikor nemis velte, akkor ra talala,
 Mikor nemis velne maga es sogora,
 Mas orszagban leven, akkor ki szollitta.
9. Kik most ide iottünk tiztessege napian,
 Io attiafiai utolso oraian,
 35 Ez holt test kepiben enis buczyut adok,
 Intek mindeneket, io szivel vegietek.
10. Elsobben szerelmes es kedues sogorom,
 Attiam helyet valo nekem gondviseleom,
 Az te io voltodot felette koszönöm,
 40 Ha vettem valaha, boczianotod varom.
11. Ertem szanakozo en szerelmes nenem,
 Arvasagombannis engemet eltetel,
 Mint edes fiadot, szinten ugy neuelel,
 Fizesse megh Jsten, hogi engem eltetel.
- 45 12. En edes nemzetim, io attiamfiaim,
 Boczianatott kerek edes szomszedszagim,
 Mert el tölt most nekem az utolso pohar,
 Jsten meny orszagba engemet oda var.

194.

ALYA PRO FUNERE

1. Ez arniek uilagon semmi nincz allando,
 Eleitol fogua minden leöt halando,
 Szepnek ha mi tetczik, azis mind mulando,
 Porrá es hammua azis változando.
- 5 2. Mely hirtelenséggel most el ragattatnak[?],
 Faknak leuelei széllyel haniattatnak,
 Es mint apro polyvak fel nem talaltatnak,
 Kemeny öszi szelek midön viaskodnak.
3. Olyan hamar szinten öröme vilagnak,
 Keuant remensege uralkodasanak,
 10 Minden ikessege io allapottianak
 Gyorson s veletlenül semmive változnak.

28 <Es annak utanna> Egj 33 Kit 34 attiafiai <tiztessege napian> utolso orain 40 [A sor első szava csonkult.]

5 [Javítgatás miatt a szó végének olvasata bizonytalan.]

4. Az megh heruat rosak mikent melegsegtol,
 Kedues vyolakis az zapor esöktöl,
 15 Ikes liliomok vad s kemeny idöktöl,
 Megh szoktak foztatni fakis ikessegtol,
5. Ekken e vilagi örömtöl foztatnak,
 Kik czyalard *iovain* rendkiul kapdosnak,
 Io remensegekert hirtelen czialatnak,
 20 S praedaul töriben halalnak akadnak.
6. Közonyseges ielböl niluan megis tetczik,
 Farkas trefaiaval mert halal hol iadzik,
 Ott gyaszos koporso konyhulastol azik,
 Bus banat szemetol megh sertet szint .zik [?].
- 25 7. Ez előttunk fekvö el hervat test pelda,
 Kinek fris eletet noha vilag ada,
 Elete zold aga hirtelen hervada,
 Immar neuenek rank cziak hire marada.
8. Veg háza megh keszült, kiben nyotva fökszik,
 30 Mait uttiara indul, keuesetis kesik,
 Czendes nyugouasra foldben kevankozik,
 Kit megh halgassatok, ekkeppen bulczuzik.
9. Nagiob uram, nekem attiam helliet valal,
 Hoszszasz nyavaliamban *rajtam* szanakozal,
 35 Kenomnak mar veget erte az io halal,
 Jsten legyen hozzad, hogy hozzam io voltal.
10. Nagyobbik aszonyom, edes aniam helyyet,
 Melto hala adast nyeluem nemis tehet,
 Iodert, kegisseged gyakran kit velem tet,
 40 Jsten, ki ezekert neked megh fizethet.
11. Erötlen vensegre erkezet szüleim,
 Engemet kesergo edes neuelőim,
 Apo, edes anyam, segeltö gyamolim,
 Jsten mar hozzatok, kedues taplaloim.
- 45 12. Hoszszasz nyauualiamot hagi ohaitva neztöd,
 Kenos gyötrelmimet konjvezve szemlelted,
 Nehez kinaimon magad epeztetted,
 Adion Jsten sok iot, kedueskegien neked.
13. Sinlö nyauualyamban hogy te megh nem untal,
 50 Söt megh etszakannis en mellettem voltal,
 Kenom közöt töllem ha miben bantattal,
 Megh boczyasd Istenert, ha miam [!] but latal

14 zabor 18 <gy>czalard uovain 25 [A *fekvö* szó fölé írva:] leuo 33 <Nagiobbik Aszonyom> Nagiob 34 *rajtam* 48 [A lap alján a sor félig levágva.]

14. Visely gondot veled marat egy fiadra,
 Inczyed es oktassad Jstennek utara,
 55 Hogy ne vetemedgiek szép hirt ronto gyaszra,
 Nekedis igy nem el szomorusagodra.
15. Kedues fiam, N. teis ket szemem vilaga,
 Nyaualias eltemnek ki valal viraga,
 Kenaim köszt sziuem uyto zold aga,
 60 Jsten hozzad, fiam, eltem vidamsaga.
16. Jo attiamfiay, minnyaian kik vattok,
 Szomszedim, baratim, környülem allotok,
 Velem egy faluban levö sok iamborok,
 Nektok, ha mit vettem, mind megh bocziasatok.
- 65 17. Vegy szom tü hozzatok, hogy szentüly ellietek,
 Kárhoztato büntöl rettegjive fellyetek,
 Istennek uttiara futva siessetek,
 Hogy menyben örökke vele elhessetek.

195.

ALIA

1. En szerelmes uram, kedues hutus tarsam,
 Hoszszas nyaualiamban voltal nagj oltalmam,
 Erötlensegemben segellom s oltalmam,
 Sok busulasomban biztatom, gyamolom.
- 5 2. Nem tekented nekem kóros öreg uoltom,
 Jstenesen eltel velem, aszt monthatom,
 Egy nehany esztendot volt veled lakasom,
 Melyet el töltöttünk keresztelj modon.
- 10 3. Sok kinaim között soha megh nem untal,
 Panasz nekül, tudom, en mellettem voltal,
 Tolem busultomban, ha miben bantattal,
 Megh boczias Istenert, tollem mi but lattal.
- 15 4. El indultam immar Istenhez menj egben,
 Kinek konyörgöttem, vette fuleiben,
 Mert eö benne biztam tellyes eletemben,
 Immar be iutottam szentek seregiben.
- 20 5. Meszsze földön leuo egyetlen egi fiam,
 Ohaituan szivesenn, hogi haza irj, vartam,
 Hogi Isten megh tartot, azert halat attam,
 Mostansag nem lattam, cziak azon bankottam.

17 <Oh mely tauol valo> Meszsze 20 <Cziak azon bankottam> Mostansag

6. Edes fiam megis, két szemem virága,
Noha ielen nem vagj, életem istapia,
Jsten legien hozzad, veg szom aszt kialczia,
Es megh boczias nekem, haragod ha volna.
- 25 7. Edes nemzetsegim, Czürös familia,
Minden bizadalmam cziak bennetek vala,
Attia fiusagtok eltemben io vala,
Mostis halalomkor megh-bizonosula.
- 30 8. Azert enis hogj ha nektek mit vetettem,
Tellyes eletemben kik köztetek eltem,
Falusi feleim, nektekis ha vettem,
Hogj ha nehezteltek, boczianatot kertem.
- 35 9. Jndicziatok immar megh holt tetememet,
Szomoru hazamot, . . . ennyi ioszagomot,
Nektekis minnyaian ez leszen napotok,
Testem honnet vettek s annak megh adiatok.

196.

RITHMI FUNEBRES DE UNO IUVENI SE...

1. Ez szomoru helyyen ielen leuö nepek,
Ez keserves testhez, kik ide gyoltetek,
Iol rea nezzetek, mert tuis el estek,
Eszt az vetek soldgiat el nem kerülitek.
- 5 2. Enis szegyen ember, ez keserves sorsra
Ime el iutottam vekseö szallasomra,
De iai, im eszt latom, hogj nem urasagra
Iöttem ide, hanem por es hammusagra.
- 10 3. Oh mely nagj valtozas vilagi eletbol,
Szep effiuságok, tarsasagok kozül
Egy setét tümloczbe tetetni egjedül,
Itten el hagyatni vigasztalas nekul.
- 15 4. Mert az halal merge szivem altal jarta,
Utolso beszedim kenna megh gatolta,
Halal sulios terhe nyelvemet megh fokta,
Minden tagaimot foldre lenyomatta.
5. Ki athat szozatot megh nemult nyelvemnek,
Hogj vegy buczut mondgiak minden nemzetimnek,

34 [A sor 3. szava az elmosódott írás miatt nem olvasható.]

Cím [A többbit nem lehet kiolvasni, részben a kézirat restaurálása-
kor leragasztották.] 5 [Az ember szó fölé írva:] lean

- 20 Mert im el erkezet el temetesemnek
Utolso oraia buczut vetelemnek.
6. Azert az kik közöt eddig neuelköttem,
Egy keves ideig eltem szeretetben,
Vekso buziuzasom tolletek im leszen,
Mait követközendö siralmas versekben.
- 25 7. En szerelmes attiam, ki engem hazodban
Nevelel, fel tartal, voltam oltalmodban,
Mind enni sok iokert Jsten menyorszagban
Tegedet fogadgyon örök niugolmaban.
- 30 8. Ki engem fel tartal, en szerelmes annyam,
Illik nekem tolled feletteb buczuznom,
Hozzam szeretetid, io voltad halalnóm,
Es ha mit vetettem, boczianatiat varnom.
- 35 9. Azert hozzam valo anyyai io voltat,
Meltatlan fiaval töt sok dajkosagat,
Jsten kegelmednek sok fele aldasat
Mutassa, erette adgia szent orszagat.
- 40 10. Szerelmes batiaim, nemzetim mindniajan,
Az kik ielen vattok en vekseö oramon,
Kik it nem vattokis temetesem napian,
Jsten tüktekētis menjben boldogiczion.
11. Nektēkis eöczeim, kik betegsegemben
Szorgalmatossaggal lattatok mindenben,
Hogj vekseö oramig gondomat viselven,
Istentol keuanok iutalmos bert menjben.
- 45 12. Kedues lelki attiam, ki engem itatal,
Etel gyakorta, idegent taplaltal,
Christus szent testevel lelkemben gyogittal,
Tolledis bulczuzom alazatosaggal.
- 50 13. Megh tartottad hozzam nagj szeretetedert,
Velem, meltatlannak tet sok io voltodert,
Az arvak Jstenne adgyon mind ezekert
Mind foldön és menjben örök iutalmas bert.
- 55 14. Nagiobbik, kissebik szerelmes mátkaim,
Kik nyavoliaimban voltatok remenjim,
Tudatlansagomban io pelda adoim,
Tiztes tudomanjban bö osztogatoim.

31 szeretetit io voltat 49 szeretetedet

15. Hozzam szeretetert, velem töt sok jokert,
Megh nem fizethetek mostan mind azokert,
Hanem boczianatot kerek az Istenert,
60 Jsten iutalmazon megh tanitastokert.
16. Viraghoz hasonlo sok szep iffiusagok,
Megh hült tetememnel kik ielen allotok,
Mindniaian tü néktek vagyok en peldatok,
Ki az koporsomban fekszem it, lattiatok.
- 65 17. Mert ember elete olyan, mint viragh szal,
Az ki ikes szinben keues ideigh al,
Kikhez en hasonlo voltam valtozassal,
Azert eletemtöl megh foza az halal.
18. Kedues tanolo tarsim, mostan mindniaiotok,
70 Kik sok tartomanybol nemes deaksagtok
Megh tanolasara ide conflualtatok,
Ha valaha véttem, mar megh bocziassatok.
19. Jstennek aldasa teriedgyen reatok,
75 Tudvan, az viraghoz hogj hasonlok vattok,
Az allandosaghoz semmit ne bizzatok,
Mert röuid üdöre tüis megh hirvattok.
20. Vegre mindniaiotoktol, kik ide gyültetek,
Vegh tiztessegire hideg tetememnek,
80 Vekso buczut veszek, hogj ha közülletek
Valakinek vettem, boczianatot kerek.
21. Mar nem illik tobbet most itten szollanom,
Hanem mindenektol im cziak aszt kevanom,
Hogy eleb mozdidecziak inset en koporsom,
Rend szerent mindenek hallatok buczumot.
- 85 22. Ez gyallo vilagbol el költezem immar,
Mert im foldnek gyomra engemet keszen var,
Az en eletemnek cziak eddig volt hatar,
Fogjatok koporsom, Jsten hozzatok mar.

197.

PRO FUNERE DE UNO IGNOBILI

1. Oh hirtelenséggel megh fuallot szellö,
Az kinek nem arthat ez vilagi erő,
Mikor el erkezik kaszad, rendet sepreö,
Sem iffiat, sem aggot nem vagy el kerülö.

62 <Mindniaian en> Megh hült 66 ideigh <tart> al

- 5 2. Vilag állapotia mikeppen tündöklik,
Hidgyed, megh czial teged, noha hizelkedik,
Gondold megh most erről, ki előttöd fekszik,
Hogy radis rouid nap az sors el erkezik.
- 10 3. Jlyen alnoksaga vagyon az halálnak,
Ör allo uttiara cziak akkor találnak,
Midön veletlenül mind az sirba hulnak,
Megis az emberek semmit nemnak.
- 15 4. Erre semmit nem nez az kegyetlen halal,
Mind effiat, mind aggot le ver, kit hol talal,
Teis szinten noha io erődben valal,
Kegyetlen mergetöl ime, el rontatal.
- 20 5. Laccik, hogy vilaghoz vagj igen mostoha,
Könyörges es szep szo nem fogj nalad soha,
Valamely fele er nylad merges volta,
Ott mindgyart ielen van föld emesztö moha.
6. Oh nagj változasra okot ado vilag,
Lattiatok, mely format dolgaiban talal,
Az ki minap nyaias, elő ember valal,
Ma minden nemzeted tolled immar el val.
- 25 7. Igy van ez vilagnak nagj vakmerösege,
Be fokia szemünköt halal sötétsege,
Megis vilagra von szüünk kemensege,
Igy hordozza embert bolond remenysege.
- 30 8. Vartam hozszasz üdöt, röuid napot adot,
El rendelt oraia semmit nem haladot,
Elök közül engem halal el ragadot,
Mihelt sürü merge testemre fakadot.
- 35 9. En szerelmes uram, legyen Jsten hozzad,
Bö kegyelmü keze eppen fordullyon rad,
Te kis arvaidnak visellyed jól gondgjat,
Az itelő szeken hogj ne valljad buiat.
- 40 10. Ha eggiüt eltünkben fogiatkozás esset,
Magam viselese, ha miben nem teccet,
Nem masunnat, hanem gyallosagbol esset,
Megh boczias, hogj ha mi fogiatkozás esset.
11. Szerelmes szüleim, mar Jsten hozzatok,
Bö kegelümü keze fordullion reatok,
Mondgyon iot utannam tu siro szaiatok,
Vetkemenek, el hiszen, boczianatot attok.

33 [Más kézzel az *uram* fölé írva:] apam 35 [Más kézzel a *kis arvaidnak* fölé írva:] szegyen
bátiadnak [?] 41 [Más kézzel a *szüleim* fölé írva:] apám

- 45 12. Ne siras, nem hasznal nekem s magatoknak,
 Jsten io oltalma legyen dolgotoknak,
 Sokasiczia szamat tu napiatoknak,
 Mar szemetek elöl az földben takarnak.
13. Edes nemzetsegim, siettet halalom,
 50 Rend szerent hozzatok szom nem bocziathatom,
 Tu mindniaiatokhoz egy rendben formalom,
 Jol tudom, sokaknak keduet nem talalom.
14. Mind kiczintol nagyg, sok szep nemzetsegem,
 Kik it ielen vattok nezni temetesem,
 55 Legyen tü neketek lelkemről mentsegem,
 Hogj hozzatok teriek, mar nincz remensegem.

198.

SEQUITUR DE UNO NOBILI DOMINO

1. Ide gyült sokasag, gazdagok, szegyenek,
 Szomoru hazamhoz kik ide gyültetek,
 Iol rea nezzetek, mert tüis el estek,
 Eszt a bünnek soldgiat el nem kerulitek.
- 5 2. En nemes nemzetes N. iutottam ez sorsra,
 Ime el iutottam veksö szallasomra,
 De jaj, im eszt latom, hogj nem urasagra
 Iöttem ide, hanem por es hammusagra.
- 10 3. Oh mely nagy valtozas ily szep állapotbol,
 Nemes es fő rendek tarsasaga közül
 Egy setet tomloczben tetetni egyedul,
 It hagyatni minden vigoztalas nekul.
- 15 4. Szozatot ki athat megh nemult nyelvemnek,
 Hogy ki magyarazzam faydalmat szivemnek,
 Mert im el erkezet el temetesemnek
 Utolso oraia buczut vetelemnek,
- 20 5. Mert valtozo vilag pataki mint foljnak,
 Igy ember eleti egymás utan futnak,
 Minden méltosagi, cziak mint füst, el mulnak,
 Mint haiok tengeren, nyomdokot sem hadnak.
6. Jgy enis, mint vilag eö valtozasaban,
 Avagy mint szep viragh megh hirvadasaban,
 Mostan eletemnek szinten iob koraban,
 Valtozom hirtelen röuid nyauualiamban.

5 [A sor fölött más kézírással:] Vitezleö Mattias György [?] 7 urasagra meltosagra
 10 [A sor felett más kézírással a *fő rendek* felett:] varassok

- 25 7. Mert im harmad napra feküvő agyamban,
Mikor nemis veltem, esem változásban,
Szinten hirtvedasban, nyelvem nemulasaban,
Vegyre az halalnak be essem markaban.
- 30 8. Tüis keuanniatok latvan szep viragot,
Melynek szemetekben szepsege akadot,
Es annak illattia szaglastokban hatot,
Hogy eö virazasa tarczion szamos napot.
- 35 9. De ninczen abban mod, mert eö természetete,
Hogy nem tart sokaig az eö kedvessege,
Hanem cziak ideigh vagyon ikes szine,
Hamar el enieszik az eö kedues ize.
- 40 10. Enis az ki fekszem itten koporsomban,
Veletekis voltam neha vigassagban,
Reszet az viragok tulaydonsagaban
Vegeztem eltemnek el palia futasban.
11. Jol lehet, hogj voltam melto megh eletre,
De nezven viragnak eö természetire,
Mint virag haylando leuen el esesre,
El költözém innet, hiszem, iob eletre,
- 45 12. Azert az kik között ez gyallo eletben
Egy keues ideigh eltem szeretetben,
Vekseö buczuzasom tolletek mait leszen,
Im köuetkezendeö siralmas versekben.
- 50 13. Mar batron vegezven el palia futasom,
Testemnek cziak varom tiztes takarasom,
Hazamtol iaratlan utra indulasom,
Keuanom cziak latni utolso szallasom.
- 55 14. Elsobbennis tolled, kedues hazas tarsam,
Szombatfalui Anna, illik el buczuznom,
Hogy hamit vetettem, tizta szibol banom,
Hoszsabiczia Jsten eleted, keuanom.
- 60 15. Most raitam kesergo kedues hazas tarsom,
Hogy veletlen esek tölled el valasom,
Ez csalard vilagbol valo ki mulasom,
Hald megh, edes tarsam, vekseö buczuzasom.

54 [Az áthúzott *Szombatfalui* név fölé más kéz írásával:] Mathe Orsolya annaszon [?]
59 gyalard 60 [A sor fölé írva ugyanazzal az írással:] Boczianatot keruen ez vekse szolla-
som

16. Ha együt eltünkben fogiatkozás eset,
Magam viselese hamiben nem teccet,
Nem masunnan, hanem gyallosagbol eset,
Kerlek, hogj megh boczias, mar nem vetek tobbet.
- ⁶⁵ 17. Legyen gondviseleöd te özvegjsegedben
Az arvak Jstene sok szenvedesedben,
Es vezerellyen ugy ez gyallo életben,
Hogy lehessunk együt az eörök életben:
- ⁷⁰ 18. Tiis engem szano szerelmes gyermekim,
Török Sıkmond, Laszlo, kedues czömeteim,
Engemet sirato szep alak leanim,
Hozzatokis ezek most az en szavaim.
- ⁷⁵ 19. Az egeknek ura gyamolotok legyen,
Özvegy anyatokkal menjorszagban vigyen,
Vigassagos napot ez földön engedgyen,
Ki mulastok utan boldogsagban vigyen.
- ⁸⁰ 20. Nemes es nemzetes Beczki Laszlo uram,
Kedues edes batiam, kihez en bizhattam,
Soha io voltodban megh nem csalatkoztam,
Hamiben eltemben hozzad foliamottam.
21. Kedues batiam uram, megh nem halalhatom
En attiafivi voltod, igazan megh vallom,
Hanem, tizta sziböl, teriedgien, keuanom,
Isten aldasabol hazadra iutalom.
- ⁸⁵ 22. Tekentetes Mikes Mihaljne aszonyom,
Ki valal eltemben en nagy vigassagom,
Oh melj igen nehez mostani valasom,
Tölled, edes nenem, veksö bucziozasom.
- ⁹⁰ 23. Annyvalis inkab hogj nem szolgálhattam,
Jffiusagom mia mert el vonattattam,
Megh boczias ennekem, hanem hasznalhattam,
Eszt mutatta nylvan, lad utolso oram.

199.

ALIA

1. Szerelmes leaniom, tolled el bucziuozom,
Az kihez mindenkor volt nagy remensegem,
Az Isten megh aldgion, en edes leaniom,
Megh boczias, ha neked veteni talaltam.

⁷⁰ [A sor fölé írva más kézírással:] Mattias Borka Anna ⁷⁴ anytokkal ⁷⁷ [A sor fölé írva:] Vitézleö Mathe Pal Mathe Janos-uram ⁷⁹ gyalatkoztam

- 5 2. Az Isten az folden sok iokkal megh algion,
 Hosszsu őrvendetes üdöt erved adgion,
 Bögözi Mihaljal jora igazgasson,
 Es minden artalmat tölled tavoztasson.
- 10 3. Egjetlen egj fiam, meleg h tüzze tartó,
 Beniam Samuel, engemet eltető,
 Megh holt edes aniad tegedet ruhazzo,
 Legien, arva fiam, Jsten oltalmazó.
- 15 4. Erötlen nyomoru vilagtalan anyam,
 Engemet kesergo en regi io daykam,
 Tegedet el hadlak, megis ez fold hatan
 Többe nem tiztellek szallasodon, anjam.
- 20 5. Jo hiru es sereny Szabo Mihál uram,
 Hozzadis mar tobbet ez utan nem bizom,
 Arva gyermekimet oktassad, keuanom,
 Ha mit azert vettem, boczianatod varom.
6. Keduem szerent valo Szabo Miklos batiam,
 Hozzam szeretettel voltal, tudom nilvan,
 Hogj ha mit vetettem tellies eletemben,
 Boczianatot varok minden vetkeimben.
- 25 7. Kivel en egj vagiok, kedues edes batiam,
 Ki voltal Jonatas szeretetben hozsam,
 Egy test versegedert, hogj megh szolgálhassam
 Neked, nem engedi ez utolso oram.
- 30 8. Kevanom, hogj Isten elted hosszabbitia,
 Lelki testi iokkal hazadnepet lassa,
 Ki mulasod utan lelked boldogicza.
9. En szerelmes aram, édes Szabo Istvan,
 Ez utolso oram Jstentol iot kevan,
 Kellek azon, tegj jot szegyen arvajmmal,
 Legy io szüksegekben nekik oltalommal.
- 35 10. Ersebet, jo eoczem, Bejte Istuan tarsa,
 Bulczuzom tolledis, arvainnak dajkaja,
 Az en arvainnak teis legj gyamola,
 Szallion read ezzel Jsten io aldasa.
- 40 11. Nekem el kel mennem, Jsten ugj akarta,
 Eo eltem hatarat ez üdöre szabta,

17 [A sor két utolsó szavát áthúzták; az utolsó fölé valamit írtak, ez azonban a levél csonkulása miatt nem olvasható ki.] 25 [Az *edes batiam* a sor végén levő eredeti *atiamfia* fölé írva.] 26 voltal <en hoz> Jonatas 29 eltet 32 [Hiányzik; a másoló nem hagyott a sornak helyet.] 33 szerelmes <batiam> aram [!] 41 akaria [Értelemszerűleg és a rím miatt javítva.]

Keuanom szivembol, elted hoszszabicza,
Terieszsze aldasat edes magzatidra.

- 45 12. Nemes es nemzetes Bogözi Mihalj fiam,
Hozzam szeretettel voltal, tudom nyluan,
Ha neked mit vettem öszve szollalkuduan,
Töled Szabo Kata bozianatot keuan.
- 50 13. Neked s leanimnak Istentöl bö aldas!
Örvendetes napot Istentöl sokat las,
Adassek menniekben nektek jo nugovas,
Ha miben vetettem, nekem most megh boczias.
- 55 14. Vegezetre immar, minden nemzetsegim,
Batiaim, neneim, arvaim, eöczeim,
Halalomot sziro szerelmes aszszonim,
Ah Jsten aldgion megh, kedues szomszedsagim!
- 60 15. En szerelmes gazdam, ki beres hazadban
Fogadal s nem hagial niavalias voltomban,
Az te io voltodert Jsten menj orszagjban,
Tegetet fogadgion örök nugolmaban.
16. Legyen tu raitatok Istennek oltalma,
Az foldnekis nektek aldot legyen napia,
Mennei aldomas hazatokot szallia,
Jsteni felelem sziveteket allia.
- 65 17. Mar mindniaotoktol, kik ide gültetek,
En io akaroim, bulczuzom tölletek,
Vekso buczut veszek, hogj ha közülletek,
Kinek mit vettem, boczianatot kerek.
- 70 18. Hozzam megh mutatot io akaratokert,
El temetesemre el ioueteltekert,
Sok fele aldasat Jsten mind ezekert
Vigien menj orszagban, nyoczion iutalmas bert.
- 75 19. Utolliara pedig, niaias szomszedsagim,
Kikkel toltottem el szep beszelgetesim,
Jsten orszagaban örökös szomszedim,
Kevanom, legjetekek hü beszelgetoim!

LESSUS FUNEBRIS

1. Oh mely csudalatos Jsten rendelese,
Megh fontolhatatlan bolcz gonduisselese,
Mert nem tudgia senki, hol leszen elete,
Eltenek vilagon mikor legyen vege.
- 5 2. Napiaink mindenkor mint patakok foynak,
Embernek napiai egj mas utan futnak,
Minden vigasagi cziak mint füst el mulnak,
Mint tengeren iarak nyomokot sem hadnak.
- 10 3. Ezer fele lattiuk, ez földön az halal
Valogatas nelkült, az kiket hol talal,
Eles kaszaiaval mindenüt cziak kaszal,
Senkinek mentsege elotte nem hasznal.
- 15 4. Ne bizal hat ember io állapotodban,
Sem kiczin voltodban, se ember korodban,
Mert forogh az halal sok változasokban,
Kiczinet es nagiot eyti haloiabán.
- 20 5. Vigiazzatok azért nagy es kiczin... ,
Harom negy esztendot megh ert kis emberek,
Gyermekek szüleknek intesét vegyetek,
Annjatok inteset tü megh ne vessetek.
6. Tuis mind fejenket ez sorson el iutok,
Az kire en iuttam, im vagiok peldatok,
Kik minniaian méltan attinkon sirhattok,
El holtak gyermeki, eököt szanjhattiatok.
- 25 7. En szerelmes anyam sirathat szüntelen,
Halalnak torkában mert estunk hirtelen,
Szinten ideieknek legj io idejekben
Szivoköt szakazta ezen esztendőben.
- 30 8. Orülünk, vigadunk Jstennek elotte,
Artatlansagunkban vilagtól megh mente,
Szine elejben minket helljeztete,
Artatlan barannjal minket szenben viue.
- 35 9. Nevendeö leaniok seliemet fogjatok,
Artotlon testemet foldnek megh adgiatok,
Oda vitettetni tölletek kevanom,
Az hol iteletig leszen nyugovasom.

17 [A levél csonkult.] 32 szenben <vite> viue

VERSUS DE UNA MULIERE

1. Oh sik iegen epült te vilagi sator,
El mulando iokon miért vagy ily bator,
Ez rosz tökeletlen es czialard salason,
Ez mireges dögös fortelios vilagon ?
- 5 2. Oh fonniat viragh szal, ki minap viragzal,
Te hazas tarsoddal kedued szerent valal,
Most minden vigsagtól immar el tavezal,
Kedues uig hazadból melj meszsze indulal.
- 10 3. Hirtelen maradal minden ioszagottól,
Ki read marat volt te edes attiatól,
Az halal megh fozta attól, mindenektől,
Soros koporsóban szorultal egjedul.
- 15 4. Vilag allopttia, latod, mint valtozot,
Kiczin boldogsaga ha miben bimbozot,
Hamar cziak vtanna nyauulia nyoitozot,
Edes gyermekinek arvasagot hozot.
- 20 5. No immar nem szollok, el hagjom ezeket [?],
Miuel hogj el hattad ez vilagi lepest,
Lassad mostan, ha mit ezekre felelhez,
Kedues nemzetittól vegj buczut, mint vehecz.

RESPONSIO

6. Vartam hoszszasz üdot, rouid napot adot,
El rendelt hatara semmit nem haladot,
Elök közul engem halal el ragadot,
Mihelt sűrű merge szivemre fakadot.
- 25 7. En szerelmes vram, legyen Jsten hozzad,
Ki ez mirigh kenniat velem mert kostolod,
Temetesem napian nehez agiat njomod,
En arvajmnaK mert [?] iol viseltes gondgiat.
- 30 8. Tüis engem szano szerelmes gyermekim,
Negj arva fiaim, edes czemeteim,
Reatok is esnek most az en szavaim,
Jsten tu hozzatok, kedues czemeteim.
- 35 9. Mind kiczintöl nagig, kedues nemzetsegim,
Kik it ielen vattok, nezni temetesem,
Legjen tünalatok lelkeMröl mentsegeM,
Hogj hozzatok teriek mar nincz remensegeM.

3 czilard 5, 6 [Csonkult sorvégek.] 15 nyaulia 25 [vram fölé írva:] fiam 26 [mert fölé írva:] iol 29 [gyermekim fölé írva:] leanim 30 fion [!] [Föle írva:] ket leanim 31 esik [Ertelemszerűleg javítva.] 33 kiczintöl <fogua> [Föle írva:] nagig

1. Ez szomorúsággal ide iöt nemzetim,
Tiztessegem napian engem kesergoim,
Tü attiafisagtokert leszen most szavajm,
Miuel majdon leszen utra indulatim.
- 5 2. Nem keduez az halal, mar lattiuk senkinek,
Szemben szal mindennel, iffial es vennel,
Fel nyöt leaniokkal es szep legeniekkel,
Es torkon ragadgia, megh öli mergiuel.
- 10 3. Embernek szepsegit az föld nehez doha,
Ikes tagainak az halalnak moha
El rontia s megh fojtia, megh némul az szava,
Ez nyomorult testbol térendeö az porba.
- 15 4. Ninczen az halalnal semmies keseruesb,
Az eö kaszajanal nem lehet mergeseb,
Valahova el nesz, mindenüt felelmesb,
Emlekezeteis mindennel serelmesb.
- 20 5. Nem bizhatik senki eö keresmenihez,
Az hamis kereset karhozatot szerez,
Cziak heyaban kapdosz vig kereskedeshez,
Mert gyakorta neked veszedelmet szerez.
6. Oh mily nagj hirtelen maradunk mindentol,
Semmit nem vihetunk magunkal ez foldröl,
Cziak azok köuetnek, mi iot czelekettünk,
Vagj Isten neuben szegenyek mit attunk.
- 25 7. Mostani napokban szomorúsagunkra
Minden nap virradunk siralymas iaj szora,
Ellenunk fel indult az Isten haragja,
Azert igen siet utolso orankra.
- 30 8. Sirattiak nemelyek kedues gyermekeket,
Hogj el horta halal edes magzatokat,
Nemeljek sirattiak eö hazas tarsokat,
Hogj el valasztotta egjmasz szeretokot.
- 35 9. Bencze Ferencz uram megh szomorodot tarsa
Nem kerulhete el, halallal megh viva,
Eletit ostromla, foldre le tapodta,
Zoldello gjükeret hamar el szaggata.
10. Szerelmes uranak kedue kereso volt,
Dolgaual mindenben [?] uranak

14 kaszajanal <semmies> [Fölé írva:] nem lehet 29 nemelyet 38 [Nehezen olvasható sor.]

- 40 Eo haza nepenek gond viseloie volt,
Szegienynek, boldognak szallas adoja volt.
11. Azert az kik kozot ez gyallo életben
Eddig az ideig éltt nagj szeretetben,
Szerelmes uraval öruendetessegben,
Vekso bucziuzasat kezdi most ez keppen.
- 45 12. Elsöbben szerelmes kedues hites tarsam,
Kinek halalommal nagj banatot hattam,
Szegyen arvaimot mar cziak read hattam,
Megh boczias Istenert, ha ellened voltam.
- 50 13. Az Isten tartson megh, sok iokkal megh aldgion,
Apro gyermekimmel teged boldogiczion,
Az utolso ora hogj kesen talalyon,
Az utan menjegjben tegedet be vigeny.
- 55 14. Szerelmes gyermekem, kedues édes fiam,
Ez alnok vilagot, latod en el hattam,
Megh boczias, io fiam, ha ellened voltam,
Mert neked, masoknak boczianatot attam.
- 60 15. Ertem sirankozo szerelmes leanjm,
Minden banatimban en nagj remensegim,
Jsten tu hozzatok, szerelmes magzatim,
Megh bocziassatok most, kedues maradekim.
16. Isten tü hozzatok, szerelmes batiaim,
Velem egiut siro en edes neneim,
Halalomat szano edes nemzetsegim,
Mondgion iót utannam szajatok, vereim.
- 65 17. Sok io akaroim, kik ide gyultetek,
Kik faratsagtokot nem nehezteltetek,
Hideg tetemimet az kik szemlelitek,
Boczianatot varok minnyaian tolletek:
- 70 18. Legyen tu rajtatok Istennek aldasa,
Az foldnekis nektek aldot legjen napia,
Mennej aldomas hazatokot szallja,
Isteni felelem sziveteket allia.

203.

ALIA

1. En szerelmes anyam, ki vilagra hozal,
Sok özvegsegedben engem fel tartottal,
Segensegedbennis mindenkor taplalal,
Mint annja gyermekit szantal es ruhaztal.

40 boldognak <eo taplalal> szallas

- 5 2. Nem nezted en nekem goromba voltomot,
Hogj ellenned neked fel vontam karomot,
Ha mutattam hozzád az en haragomot,
Az Isten fiaert boczianatod varom.
- 10 3. Ertem sok tet jodert, hozzam latasodert,
Adgion Jsten sok iot hozzam io voltodert,
Boldogiczion Jsten te arva fiadert,
Mennyei koronat nyerheted el azert.
- 15 4. Benkö Andras uram, attiam helliet valo,
Te mostoha fiad rollad hala ado,
Cziak keues ideig volt veled marado,
Boczianatot keuan, mert kesz az koporso.
- 20 5. Isten fizesse megh hozzam io voltodot,
Nem nezted ennekem egjugiu voltomot,
Szeretettel lattad mostoha fiadot,
Kiert nyerhessed el örok vigassagiod.
6. En szerelmes gazdam, Benkeö Jstvan uram,
Nekem gazdalkodo en kedues aszonyom,
Tölletok szolgatok hirtelen bulczuzom,
Gazdam es aszszonyom, boczianatim varom.
- 25 7. Szerelmes eöczejm, kikkel en egj vagiok,
Az anyatok szavat, kerlek, fogadgiatok,
Hogy ne szalljon ratok Istentöl nagj atok,
Batiatok kevannja, hogj megh bocziassatok.
- 30 8. Sok io akaroim, falusi feleim,
Kenjeres tarsaim, kedues szomszedsagim,
Batiaim, neneim, hugaim s oczejm,
Mind megh bocziassatok, kedues nemezetsegim.

204.

1. Oh mely czudalatos Jsten rendelese,
Megh fontolhatatlan bolcz gond uiselese,
Hogy nem tudgya senki, migh leszen *elete*,
Vegso oraianak mikor leszen vege.
- 5 2. Eletunk oraj egymás utan futnak,
Az ki ma el telik, uiszsza nem hozatnak,
Eöregh emberekis megh nem marathatnak,
Ha sokaig elis, de sirban hordatnak.

16 keuan <tollad> mert
2, 3, [A kéziratban csonkult sorok.] 4 [A sor után 5. sorként:] Napaink minden
nap mint patakok fojnak

3. Ezer fele lattiuk, közöttünk az halal,
 10 Valogatas nekült, az kiket hol talal,
 Erös, koros legyen, de megis le kaszal,
 Senkinek mentsege elötte nem hasznal.
4. Ne bizal hat ember, hosszasz eletedben,
 Nyolczvan vagy kilenczuen szamos esztendodben,
 15 Mert forog az halál egész életedben,
 Kiczided, öregöt hayt kelepczeyben.
5. Ne gyönörkedgjek hat senki ez uilagban,
 Faratsaggal gyuttot hasznos jovaiban,
 Nem marad senki megh az gyallo vilagban,
 20 Hanem ki költezik, szal be koporsóban.
6. Szomorusag ala, halal soldgia ala,
 Köttettek mindenek bünnek terhe ala,
 Emberi nemzet koszt nem al megh kaszaja,
 Jndit mindeneket szomoru jaj szora.
7. Erötlen vensegre erkezet aszszonyunk,
 Halva selyében, kit előttünk latunk,
 Sok esztendöt töltöt magunk bizonitunk,
 Falunkban regibbet nalanal nem tudunk.
8. Ez uilagon Jsten eddig mind el tarta,
 30 Vilagtalansaggal ötöt latogata,
 Edes fiajval eddig taplaltata,
 Kedves leanjával eltete, biztatta:
9. Eörökös uy haza immaron el keszült,
 Kiben nyotva fekszik, uttiara el indult,
 35 Nemis sokat kesik, most keszulet futtat,
 De megis buczuzik, kit megh halgassanak.
10. Elsobben nagobbik fiam, Szabo Mihaly,
 Hoszszas njavaljamban rajtam szanakozál,
 Kenaimnak veget erte mar az halal,
 40 Isten legjen hozzad, hogy hozzam jo volta.
- 11: Szabo Miklos fiam, köuetlek tegedet,
 Melto hala adast njelvem nemis tehet,
 Iodert kegesseged gyakron kit .
 Jsten, ki ezekert neked megh fizethet.
- 45 12: Vensegre erkezet erötlen anjadot,
 Vilagtalansagban nem hagyad dajkadot,
 Elteted, taplalad erotlen anjadot,
 Kiert Isten adgyon neked boldogsagot.

18 gyuttok 21—23, 38, 43, [Csonkult sorok.]

- 50 13. Mit mondgiak továbba Szabo Istvan, neked?
Hosszas nyavaliament hogj te tavol nézted,
Hozzam nem johettel, magad epeztetted,
Adgjon Isten sok iot, kisseb fiam neked.
14. Bojte Jstvan fiam, ki hozzam jo votal,
Edes fiam helljet sokszor mint taplaltal,
55 Kenom közöt tollem, ha miben bantattal,
Megh boczias Istenert, ha miam but lattal.
15. Edes leanjom, teis, ketszemem vilaga,
Njavalias anjadnak ki votal viraga,
Uilagtalansagim ujto vilaga,
60 Jsten legjen hozzad, szivem uigasaga.
16. Szabo Miklosne menjem, ki engem taplaltal,
Panasznekült hozzam mind eddiglen lattal,
Tolem njaualiamban ha miben bantattál,
Megh boczias Istenert, töllem mar butszuzdál.
- 65 17. Szerelmes menjeim, mindnjajan kik vattok,
T'ü is onokaim, kik kornjullem vattok,
Kik nagj anjatokot el njugodua lattok,
Ha vettem tu nektek, mind megh bocziassatok.
18. Io attiamfij, minnjajan kik vattok,
70 Sok szomszedsagaim, ferfiak, aszonyok,
Regi aszszonjtoktul eszt az kik halljatok,
Kinek mit vetettem, most megh boczassatok,
19. Muis mar utanna diczeretet mondgiunk,
Az eö hült testenek njugodalmot adgiunk,
75 Valakik most azert temetesen vagiunk,
Boldogult lelkiert illjen aldast mondgiunk:
20. Nyugossa megh Jsten kegyelmessegeben,
Mikor Christus el io angyali sergyben,
Kölczön fel tegedet megh diczioult testben,
80 Alliczjon tegedét Maria sergiben.

205.

1. Nyomoruság alá vettettek mindenek,
Halál kaszajara üdöre kerülnek,
Mihelt nilajval megh indul, embernek
Vege eletenek minden fele rendnek.

52, Jsten <neked> 52, 61–66 [A kéziratban csonkult sorok.] 53 Mind [A *Bojte* szóval kezdődő sor alatta áll.] 67 nyugoua 70 Sok <attia jo> 74 njugdalmot 75 most <attiam>

- 5 2. Szü megh szomoritto az kegyetlen halal,
Senki nem tudhattia, merges nyilakal ál,
Le szakad miatta sok jeles nemes al,
Mindegy cziaszar es kiral, ha mondgia, sirba szal.
3. Szines köntösökre ad gyaszlo ruhakot,
10 Edes beszede kert siralmas jay szokot,
Szep hazokra rendel setet koporsokot,
Neha koporsokon madarak[?].
4. Nem kedvez senkinek, vjat von mindenel,
Perben szal mindgjarast peres emberekkel,
15 Nagj könnyen koczkazik jo munkas nepekkel,
Egy asztalhoz kerül effiakkal, venekkel.
5. Szemelyt nem valogat, mindenekre rohan,
Procatornekülis pereket tamasztvan,
Örök sententiat akar kire mondvan,
20 Szikatt embereket ez foldrol elhordvan.
6. Vegen van örömk, minden derekseghunk,
El mulik elötünk minden ekessegunk,
Halalnak töriben mihellyen be eszunk,
Mikor nemis variuk, innet ki költözünk.
- 25 7. Sirnak szep nemzetj szomoru halalán,
Sir az eo tarsais haza pusztulasan,
Hogy Bögözi Janost lattia el hirvadvan,
Edes cseleditol ez napon megh valvan.
8. Heljesztük vy hazban, szomoru hajlekban,
30 Kepevel keszített uilagi satorban,
Edes hazajaban most van buczuzasban,
Szomoru verseit halljad vdvaraban.
9. Eletem mint az füst el folott es el mult,
Testem el fonnjadot, megh szaradot, el sult,
35 Mint le kaszalt zöld fü megh epedet, megh hult,
Ereie testemnek, kezeimnek megh szünt.
10. Szozattia mar ninczien megh nemult njeluemnek,
Hogi buczut vehessek en nemzetsegimnek,
Mert im el erkezet el temetesemnek,
40 Az utolso oram bucziu vetelemnek.
11. Elsöbben te hozzad en szerelmes tarsom,
Kivel eggiüt éltem, leszen bucziuzasom,
Te jambor urattol most vagjon valasod,
Hald megh, edes tarsom, keserves rabsagom.

12 [A sor olvasata a betűk homályossága miatt bizonytalan.] 27 Janost <keserves halalan> lattia 42 <leszen buczuzas> Kivel 43-44 [Csonkult sor.]

- 45 12. Eggiut lakasunkban teneked mindenben,
Hosszasz nyavaljamban kedued *mindenekben*,
Velem sok tet jokert ha kedued nem tettem,
Colika, arena miat nem kerestem.
13. Köszönöm jo voltod, hozzam latasodot,
50 Negj esztendo alat sok faratsagodot,
Megh nem halalhatom te sok jo voltodot,
Megh boczias, fizesse Jsten jo voltodot.
14. Legyen gond uiseleod te özvejségedben,
Az felseges Jsten sok szenvedesedben,
55 Es vezereljen ugj ez gyallo eletben,
Hogj lehessünk egjut az orok életben.
15. Nevemet uiseleo Bogozsi Janosom,
Sok njavaljam altal uilagot el hattam,
60 Uilagi gondokot minap read hattam,
ha hozad
16. Arvasagra marat gyermekimet
Ha mire erkezel, segiljet és . . . ,
Egj test versegedet töllok megh ne vonjad,
Az Isten tegedet ezért jora megh tart.
- 65 17. Tuis engem sziro szerelmes leanjm,
Engemet sirato s kesergeo gyermekim,
Hozatokis esnek mert az en szavajm,
Isten tü hozzatok, kedves czemeteim.
18. Edes nemzetsegim, Bogöziek haza,
70 Egyenkent mert el hull maradek fonalia [?],
Nagj bizodalمامis tü bennetek vala,
Egy mastol az halal immar el valaszta.
19. Migh köztetek eltem, kinek mit vittetem,
Egesz eletemben egymás közot eltem,
75 Hogy ha közületek valakit sertettem,
Boczianatott kerek, enis megh enghedtem.
20. Kedves agazatim, nagh fájdalom . . . ,
. . . ddel miniajatok eszt jo neuen vegie,
Tu faratságtokot Isten megh fizesse,
80 El hirvatt batiatok boczianatot kére.
21. Tuis tisztesseséges falusi feleim,
Megh hult testem latni kik jöttek, *uzenem*,
Szoros koporsomban vattok be zállóim,
Mind megh bocziassatok, kedves követőim.

45-47, 60-62, 70, 76-78, 82—84 [Részben a betűk elmosódottsága, részben a szavak csom-
kasága miatt hiányos sorok, kikövetkeztetett szavégek.]

- 85 22. Az minden teremptő, jokra fegyelmező
 Kegyes attia Jsten, ki sokot éltető,
 Arvak taplaloia, kifolio szép kutfő,
 Tü nektek kivanom, légien igaz biro.
23. Hallok buczuzasat nemzetes urunknak,
 90 Müis engedgiünk megh Bögözi Jánosnak,
 Kinek koporsoban tetemi nyugoznak,
 Jlyen aldast neki nelveink mondgianak:
24. Menjbe ott nyugodgial, kevese *almogyál*,
 Annyad kebeliben mar foldé változzal,
 95 Lelekben az egiben Jsten jobbian *alyál*,
 Vekső jteletkor ismet testben szalljál.
25. Hogj az düczjösegen lelke nagj örömben,

 100 Hangos trombitanak zöngedezeseben,
 Legyen reszed ebben, tamaszson fel testben.

206.

ALIA

1. En fel nevedeket leanzo mint jarek,
 Czialard hitegeto vilagnak mint hivek,
 Sulios nyavaljambol midon megh ujulek,
 Ket harom nap alat agjambol fel kelek.
- 5 2. De im mint vin lepre edes mez szin alatt,
 Merget ada innom az kegietlen allat,
 Nem hagia megh halni az betegsegh alat,
 El ronta, megh bira szegjen lelkiem varat.
- 10 3. Mely hirtelenséggel leanj sereg közül
 Egj sotet tömlöczben tetettem egiegul,
 It el hagiattattam vigasztalas nekul,
 El indultam mostan attiam fia közul.
- 15 4. Viraghoz hasomlo sok szep lean tarsok,
 Megh hult testem körül tü, kik kornjolt altok,
 Minnyaian tünektek vagiok egj peldatok,
 Kitt itt koporsoban fekonj lathattok.
5. Effiak elete olyan mint virag por,
 Az ki ekes kepiben kevesedik *akkor*,

20

91 <Kinek mar tetemi> Kinek 93, 95—96 [Csonkult sorvégek.] 97 [A lap alján a sor 3/4 része hosszában leszakadt, olvashatatlan.]
 18 [Csonkult sor.] 19—20 [A lap alján a sorok az olvashatatlóságig elmosódottak.]

6. Az én vekso házam viraggal *ikesült*,
 Ikes viragoktól, lattiatok, be terült,
 De annak szaglása, illattia el hervad,
 De nem sokaig tart, kit minden jól lathat.
- 25 7. Jgy enis mint virag ő változasaban,
 Avagy mint viola eő hívadasaban,
 Mostan eletemnek viragzo korában,
 Valtozam hirtelen ez földnek poraban.
8. Eddig engette volt Jsten, hogj én elyek,
 30 Azert ki szollitot, hogi hozza kezulljek,
 Kőszorús tarsimmal hogj tovab ne legjek,
 Ez czialard vilagon hogj töb bünt ne tegjek.
9. Elsőbbben szerelmes epesegecs anjam,
 Ki vegig szemlelted utolso njavaljam,
 35 Jo daykasagodot felette halalom,
 Hozzam latasodot köszönnem, ha tudnam.
10. Husz esztendiök alat engemet neveltél,
 Mint anja leanjat, tudom, ugj kedveltél,
 Erettem ha buszut vilagban szenvettel,
 40 Tudom, hogj szivedből regen megh engettel.
11. Jmmar tarsalkodom az sok szent szüezekkel,
 Elek mind örökke Jstennek szentiuél,
 Szent, szent ugj eneklek angjali szereggel,
- 45 12. engemet coronazz,
 tülletek hivatik,
 Boczianatot kevan, mert menjbe vitetik.
13. neném, Jsten te hozzadis,
 50 Boczianatát kerem jambor urattolis,
 Ha vittem tü nektek, most megh bocziassatok,
 Mert ez után engem többet nem lathattok.
14. Kedves leanj tarsim, mostan minnjajatok,
 Istennek aldasa terjedgien reátok,
 Tudom, az viraghoz hogj hasonlok vattok,
 55 Ez arnyik vilaghoz tuis ne bizatok.

21 [Csonkult sor.] 43—46, 49 [Elmosódott, olvashatatlan sorok.] 51, 52 [Csonkult sorok.]

ALIA CANTIO

1. Vas Pal, edes fiam, szivem vigassaga,
Ki valal eltemnek ujto zöld aga,
Vilagi életnek él folja oraja,
Ely jambor életben, attiad eszt keuannja.
- 5 2. Az teremptő Isten nagy gyamolod legyen,
Te özvejj anyaddal elj bekesegesen,
Vigassagos napod hogj te neked legjen,
Vdvösseges jokra tegedet vezerlien.
- 10 3. Engemet sirato ket kedues leanjym,
Arvasagra tamat kedues maradekim,
Jsten tu hozzatok, vekső szom keuania,
Mert le szakada ma Vasok nagioab aga.
- 15 4. Velem Osdolaban megh öszült uraim,
Kikkel falu terhet viseltem, nemzetim,
Ez jambor falunak sok jambor hutosi,
Most ez hütösseget Vas Miklos le teszi.
- 20 5. Tiztes falus felem, ha hütössegemben,
Valaha vetettem nektek életemben,
Arvak es özvegyek nyomoru ugekben,
Boczianatot kerek arrol mindenekben.
6. Néktekis most szollok, kenjeres tarsaim,
Kikkel taborokban el mentunk, urajm,
Isten hozzatokis jo legyen, baratim,
Boczianatot kerek tolletek, hadnagim.
- 25 7. Tuis, engem szano Vasok, agazatim,
Egy test ver szerent valo nemzetsegim,
Körüllem forgodo kedues rokonjsagim,
Boczianatot kernek tolletek verseim.
- 30 8. Vegi tiztessegemen valakik it vattok,
Bataiam, nenejm, kik most it forgottok,
Eöczeim, hugaim, kik engem sirattok,
Vas Miklos keuannja, hoga megh boczassatok.

Cím [A második szóból csak a C van meg.] 1 <Vas> Vas 5 gyamolod 12 aka 22
ta<y>borokban

DE INNOCENTE

1. Kik most ielen uattok en temettesemen,
Szep atiam fiai, kiczin iaczczó tarsim,
Az Isten fizesse, hogy engemet szantok,
Es temeto hellig *elis* keserietek.
- 5 2. Nem szüksegy, hogy en most minden^t megh konyezzek,
Mert mig ez uilagon közöttetek élék,
Mint Jsten angyala, eltem neuekedék,
Maria sergiben neuem be iratek.
- 10 3. Im megh sem ismerem ez czalard uilagot,
Az szomorú halal, lattiatok, le uagot,
Rosa szep orczamot mikeppen fonniasztot,
El fogta sargaság minden tagaimot.
- 15 4. El indultam immar az fizetes helliere,
Az hol megh fizednek, kinek mi erdeme,
Valamine gonosth ez földön keresze,
Annit szab Istennek mi rank büntettese!]
- 20 5. En mint amaz barson uirag ollian uagyk,
Az ki az eketol nyarban ki szantatik,
Ez az nap fenitol meghis sarattatik,
Es annak utanna simmive ualozik.
6. Homallyal borul be az napnak uilaga,
Igy az en eltemis az halal el fogyia,
Annia en testemnek fekete fold gyomra,
Mert ot czinaltatot mindenek palota.
- 25 7. Mit mondgyak touabba edes nagy apamnak,
Es kornullem allo szep attiam fianak,
Mind utannam iöttoc, azért uigazzatok,
Mikor ratok mutat, keszen talaltassatok:
- 30 8. En szerelmes anyam, ki uilagra hozal,
Minden nyaualiatol engem oltalmazál,
Isten megh fizessen io dajkasagodot,
En megh nem szolgalom te sok io uoltodot.
- 35 9. Egyeflen egy apam, Jsten legyen hozzad,
Ez czialard uilagot most immar el hagyom,
Isten eö felsege sok iokkal megh aldgion,
Es hoszzú eletet boldogúl megh adgyon.

4 hellig en *elis* 5 minden [Az utolsó szó vége elmosódva.] 16 Anni 21—22 [Csonkult sorok.] 25 mndgyak 33 Egyedlen 36 [Az *eletet* javítva *elessel*-ből.]

10. Aldgyon megh az Jsten uilagban eltedben,
 Boldog bekessegen, keuant *egessegben*,
 Földi futasodot *mikor viszed végben*,
 40 Nyery örök életet az fenyés menyegben.
11. Jmmar az Jstennek diczeretet mondgyunk,
 Az szegyen holt testnek nyugodalmot adgunk,
 Az mi halottunknak ilyen aldast mondgunk,
 Nugosson megh Jsten kegelmessegeben.

209.

1. No Istennek dolga, Jsten igy akarta,
 Szegyen attiakfiat közüllunk el hitta,
 Hogy szepen temessuk, testit köztünk hatta,
 Meny orszagban lelkit megh boldogítottta.
- 5 2. Valakik most azért temetesen uattok,
 Nemes es nemzetes sok atiam fiaim [?],
 Jambor szomszedsagink, szerelmes barátim,
 Az holt test kepiben ilyen szot halliatok.
3. Kedues nemzetsigim, ha kiknek uetettem,
 10 Az mig ez uilagon kozottetek eltem,
 Megh bocziassatok most mindniaian ennekem,
 Utolso oramot mert immar el ertem.
4. El indultunk immar az idegen utra,
 Iaratlan es hoszszú szokatlan utakra,
 15 Isten eleiben fenyés menyorszagban,
 Ketten menjunk fel angyalok hazzaban:
5. Mi edes szuleink, raitunk ne siriatok,
 Noha halalunkon sokat bankothattok,
 Hogy egy nap az Jsten minket ki szollított,
 20 Egy sirban batiankhoz minket be szállított.
6. Mi szerelmes aniank, ki uilagra hozal,
 Minden nyaualiaktol minket oltalmazal,
 Jsten megh fizesse io daikosagodat,
 Megh nem szolgálhassuk mü sok io uoltodot.
- 25 7. Nagy György apam urunk, ki minket *tartottil*,
 Minden nyaualiatol minket oltalmazal,
 Isten eö szentsege boldogul megh tarson,
 Mind földön es menyen szentseggel megh *aldgyon*.

38 bekessegen [A javítás a 91. sz. énekből.] 39, 40 Földi futás nyery az fenyés meny [Egy sorban írva; a javítás a 91. sz. ének 11. vsz.-a alapján történt.] 44 [A sor után a lap alján:] Mikor. . . közlön fel

8 ke<k>piben 16, 19, 20, 24—26 [A sorok csonkultak.] 18 sánkothattok [!] 28 adgyon

ALIA DE MAGNO

1. Oh hiruaszto kaszás, te sziguru halal,
Mely szantalan lelket ez ideigy hordal,
Sok szent iamborokot sirasra indittal,
Kegitlenséguddel menyet szomorittal.
- 5 2. Alig varod asztis, vilagra szulessunk,
Soknak aszt sem hagyod, hogy ember kort eriunk,
Ha ma uigan uagyunk, holnap sirban essünk,
Ez gallo uilagbol tolled igy ki mulunk.
- 10 3. Sokaknak te szerzesz uokhetetlen nagy but,
Ki attiat, ki anniat sirattia, ki battiat,
Ki fiat, leaniat, kedues attiafiat,
Nemel io barattiat, kedues rokonsagat.
- 15 4. Miolta ez uilag kezdet, ez igy uolt,
Ez szomoru halal mindenut ilen uolt,
Senki nalanekül uilagbol ki nem mult,
Megis felni tolle, semminen nem tuz.
- 20 5. Ez uilag szinten oly, mint egy uiragos kert,
Kiben edesseget mereggel oszue uert,
Szep arany cseszeben genge italt keuert,
Kiniat el fodozte, czalni akart igy mert.
6. Az vagy eö hasonlob amaz kep irohöz,
Ki bolczen szep szint ad emberi allathöz,
Kezet, labat, szemet ir uig orcaiahoz,
De sziuet es belet nem mutattia ahoz.
- 25 7. Vilagis szinten oly alnok kep mutato,
Ikes ruhaiaban maga fitogato,
Keze rakua kinczel, szeme szep mosolgo,
Labai uidamok, kedue nem haborgo.
- 30 8. Nem iute eszedben Sisara mint iara,
Az kit Jahel aszszon hazaban fogada,
Edes beszedeuel uendegle, itata.
Meleg ruhaiaual beis takargata.
- 35 9. Mikor faratsagat czendessen alusza,
Azomban io kedue megh ualtozik hozza,
Lassu ballagassal Jahel hozza nyo. . . ,
Ily hirtelenséggel ekkeppem megh ole.

6 kor 16 [A sor a levél aljára esik, az utolsó szó csonka.] 17 [Az utolsó szó csonkulás miatt hiányzik.] 34—36 [Csonkult sorvégek.]

10. Jgy szokot ez uilag mindennek neuetni,
 Arnyek halyekaban mindennek beszelni,
 Hamis al orczauaal sok keduet mutatni,
 40 Gazdag ruhaiaual uigan fodozgetni.
11. Nisd fel azert szemed, te uilagy ember,
 Lasd ahul aloszol, haborodot tenger,
 Nem nyugodalmadra puhan tepet kender,
 Radis, mint Jonasra, temerdekek habot uer.
- 45 12. Ne bizal oh ember, uezendo uilaghoz,
 Ki, ladde, hasonlo uizi buborekhoz,
 Bolondsag kabdosni tenger habiaihoz,
 Az uag az fel gultat tüz sebes langiahoz.
13. El merit az nagy hab, tüz langya megh eget,
 50 Megh foit az te uetked, lelkedben serteget,
 Mert Isten mondasat te nem telliesitded,
 Hamis kereseted igy pokolra uezet.
14. Megh atkozta regen Jsten eszt az foldet,
 Az ki te most gondal böuön güttesz kenczet,
 55 Hogy boytoriant adgyon, megh serto töuisset,
 Te nehez munkadra neuellien uad füvet.
15. Most uagyon mindennek alkalmas ideie,
 Örök üduosseknek it femlik mezeie,
 Telhetetlensegnek ne foytson erszenie,
 60 Mert az az pokolnak bizonios ösuenie.
16. Tudod, az gazdagnak az irgalmatlansagh,
 Örök uezelt hozot az fösuen gazdagsagh,
 Es mint Absolonnak szep haiaual fa ag,
 Szernyü halalt hozot, te readis fel hagh.
- 65 17. Amaz ven Tobias legyen te hadnagyod,
 Melliet ha te köuedz, nem szükül maiorod,
 Mint amaz özüegnek nem fogy el olaiod,
 Megh szabadul aual minden adossagod.
18. Zardh alazatossan kiczin szemeidet,
 70 Tisztettek kiuanas ne banczia lelkedet,
 Maragy sziligsegeben, uariad szerenczedet
 Istentöl, megh adgya minden szüksegedet.
19. Nincz it mihez biznunk, nincz örök uarosunk,
 Cziak heyaban azert rayta sagudozunk,
 75 El mulik mint arnek minden uigassagunk,
 Nem lehet sokaig ez testben lakasunk.

bolondsag 52 keresetet 54 [A gondal a sor fölé beszúrva.] 54—56 [Csonkult sorvégek.]
 foyton

20. Siessünk hat uigan Istennek szolgálni,
 Eö szent neuet felni, oltalmunkra kerni,
 Ioszagos dolgokban magunkot foglalni,
 80 Migh lehet, mindennel irgalmas iot tenni.
21. Szemunk fel emelliuk az szep fenies egre,
 Keriuk buzgo szüuet toredelmessegre,
 Fussunk minden gönört, ki uisz örök tuzre,
 Biriuk igy az Jstent nagy kegelmessegre.
- 85 22. Hogy mikor ez testbol kezdunk le uetkezni,
 Siralom patakian hevseggel koltezni,
 Amaz boldog portan Christusban oltozni,
 Meltok, erdemebol, legunk diczoulnj.
23. Most tobbet nem szollok ez gallo uilagrol,
 90 Hanem ez előttünk fekuo halotunkrol,
 Szollok ugy ket szoual az eö halaláról,
 Es annak utanna edes szuleirol.
24. Lattiatok eszt mostan, mint fekoszik halua,
 Egy kiczin deskabol czinalt koporsoia
 95 Szinietül el hiruut szep piros orcziaia,
 Megh hidegült testet uaria az föld giomra.
25. No Jstennek dolga, Jsten igy akarta,
 Szegeny attiak fiat kozullunk el hitta,
 Hogy szepen temessuk, testet koztunk hatta,
 100 Meny orszagban lelket megh boldogítottta.
26. Valakik most ezert temetesen uattok,
Nemes es nemzetes sok attiamfiaik,
Jambor szomszedsagink, szerelmes barátim,
Az holt test kepiben ilyen szot halliatok.
- 105 27. Kedues nemzetsigim, ha kiknek uetettem,
Az mig ez uilagon kozottetek eltem,
Megh bocziassatok most mindniaian ennekem,
Utolso oramot mert immar el ertem.
28. Gima Istuan uram es Gima Istuane,
 110 Fizesse megh Jsten io daykasagtokot,
 Edes apam helliet, edes aniam helienn
 Ezen az uilagon uoltatok ennekem.
29. Az Jstenert kellek, most megh boczassatok,
 115 Hogy ha en ualaha it megh bantotalak,
 Valami haragra fel indittotalak,
 Mert utolso oram lattiatok el ertem.

83 [Csonkult sor.] 91 hala<la>rol 96 [A szó vége csonkult.] 102—108 [A sorok a 209. sz. alatti énekből valók, a másoló csak a strófafejedeteket írta le.] 109 G<y>inna 112 <uoltatok> ennekem Ezen 116 <most szannyatok mert> boczamatot kerek most en tüllek Mert

DE SENECTUTE

1. Minden siralommal fel oltozot üdö,
Szomorusagokkal rakodot esztendo,
Im mely ritka nálunk az sziben oruendo,
Orczank megh torleni nem iut eleg hendo.
- 5 2. Neszd mely hamar mulik ez uilag öröme,
Mely hamar el bomlik minden ikessege,
Mint az füst el mulik minden dicziosege,
Halalnak altalla el mulik elete.
- 10 3. Giazban borula be uilagi életünk,
Szi szakazto mirig hogy regnal közöttünk,
Derek uigassagot sziunkrol le tettünk,
Köny hulatasinkal sziunkrol le tettünk.
- 15 4. Gyakron uirradunk fel rettenetes bura,
Bününk ellen mozdult az Jsten haragya,
Sebes szarnion siet az utolso ora,
Szomorú deskabol czinalt koporsonkra.
- 20 5. Ez keserues pestis sirat sok attiakot,
Nagy ohaitasra uit sok szegeny aniakot,
Mely sok uig sziueket ő megh szomorított,
Az temető kertben mely sok testet hozott.
6. Sok szent jamborokot, tudgyatok, le uagot,
Ez szomoru halal haloiban haitot,
Örök tuzre uete, tudod, az gazdagot,
Fara fel akasztta haianal Absolont.
- 25 7. Hol uadnak mindniaian Istennek szentei;
Saul es Jonatas, sidok ekessegi,
Abner es Amossa, hadak dicziosegi?
Ki kellet ezeknek ez uilagbol mulni.
- 30 8. Asuerus kiralynak hol uan lakodalma,
Vagy az Dariusznak eo nagy gazdagsaga,
Vilag biro Sandor, az eo nagy hatalma?
Halaltol nem mente pompas vrasaga.
- 35 9. Az mü életünkis, mint az füst el mulik,
Mint uizi buborek, olj hamar enieszik,
Kiknek tegnapi nap volt io egessegek,
Ma bizon halalnak kezeben eshetnek.

1 [A *siralommal* fölé írva egy olvashatatlan szó.] 18—20 [A sorvégek csonkultak, bekötéskor leragasztották a szóvégeket.] 20 kerben 33—34 [A sorvégeken csonkult szavak.] 35 tednapi

10. Peldá errol nekünk ez iambor halala,
Nem sok időt tolte beteges agyaban,
Kit az halal nila hirtelen taszita,
40 Lelket az testitol ekkepen megh fosta.
11. Oh emberi nemzet, ugy uiseld magadot,
Hogy szegeny lelkednek nyerhes boldogsagot,
Mindenkoron uariad keszen halalodot,
Mert bizonnial hidgyed, nem tudod oradot.
- 45 12. Ez alnok uilagon nincz örök uarosunk,
Cziak heyaban azert rayta *szágudozunk*,
El mulik mint arnek minden uigosagunk,
Nem lehet sokaig ez testben lakasunk.
13. Lattiatok eszt mostan, mint fekeszik halua,
50 Halalnak miatta eö nemis szolhata,
Mert hirtelen ioue az utolso ora,
Azert most en nekem szollanom igy hatta.
14. Kegelmes nagy Jsten, nylliek megh az egek,
Az hol uduorolnok az düczöült szentek,
55 Haycz megh kegelmesen könyörulo feied,
Mert te hozzad siet alazatos hiued.
15. Valakik most azert temetesen vattok,
Sok attia fiai, sok jambor szomszedonk,
Falusi feleink, ferfiak, aszszoniok,
60 Az holt test kepiben illyen szot halhattok.
16. En szerelmes edes kedues hütös tarsam,
Kiuel sok ideig uolt az en lakasom,
Nagy [?] keserues nekem tolled el ualasom,
Boczianatot keuan uekso buczuzasom.
- 65 17. En hazi czeledim, tollem ualt aruaim,
Az Jsten nouelleyen szerelmes gyermekim,
Immar en tükteket touab nem oktatlak,
Edes aniatoknak gondgya ala hodlak.
18. Kedues nemzetsegim, ha kiknek uetetem,
70 Az mig ez uilagon kozottetek eltem,
Uagi ha mit szollottam az igassag ellen,
Megh boczassatok most *mindnyíjan* ennekem.
19. Tuis tekintetes nemzetes uraim,
Mind kiczintol fogua igaz hü feleim,
75 Kikkell uiragzottak eltemben napiaim,
Mind megh boczassatok, ha uadnak uetkeim.

37 Peldak 46 ragozkozunk [Javítás a 210. sz. ének 74. sora alapján.] 60 [A szó a végén
csönkult.] 63 hgy [?] 72 most ennekem [Máshol többször is a javított szöveggel fordul elő.]

20. Sok io akaroim, kedues szomszedsagim,
Falumnak eskutti es edes komaim,
Nemes es nemtelen en io akaroim,
80 Mind megh boczassatok, edes siratoim.
21. Immar az Istennek nyugodalmot mondgunk,
Az szegen holt testnek nyugodalmat adgyunk,
Valakik most azért temetesen uagyunk,
Benedek urunknak illen aldast mondgunk.
- 85 22. Nugosson megh Jsten kegelmesegiben,
Mikor Chritus el io angyali seregben,
Kölczion fel tegedet megh diczöült testben,
Eö szent orszagaban uigen teged, amen.

212.

VERSUS DE SENECTUTE

1. Vilag allapottia im mikent változik,
Kiczin boldogsaga ha miben bimbozik,
Azonban cziak hamar mingyarast ualtozik,
Meze alat meregh gyakorta reytezük.
- 5 2. Hasonlo ez uilag amaz kep irohöz,
Ki bolczen szep szint ad emberi allathöz,
Kezet, labat, szemet ir uig orcziaiahöz,
De sziuet es belet nem mutattia ahöz.
- 10 3. Ez ueszendö uilag oly alnok mutato,
Cifra ruhaiaban maga fitogato,
Keze rakua kenczen, szeme szep mosólgo,
Labai uidamak, kedue nem haborgo.
- 15 4. Nisd fel azért szemed, te *uilagy ember*,
Lasd ahul aloszol, haborodot tenger,
Nem nyugodalmadra puhan tepet kender,
Radis, mint Jonasra, temerdék habot uer.
- 20 5. Ne bizal oh ember, *ueszendo uilaghoz*,
Ki, ladde, hasonlo uizi buborekhoz,
Bolondsag kabdosni tenger habiaihoz,
Az uag az fel gulat tüz sebes langiahoz.
6. El merit az *nagy hab*, *tüz langya megh eget*,
Megh foit az te uetked, lelkeäben serteget,
Mert Jsten mondasat te nem uelliesi.ed,
Hamis kereseted igy pokolra uezet.

81 nyugodalmot <adgyonk> mondguk

12 [A kézirat levelének az alján a sor eleje elmosódott.] 13—24 [A másoló csak a strófafezdő szavakat írta le. A kiegészítést a 210. sz. alatt közölt ének szövegéből vettük.]

- 25 7. *Megh atkozta regen Jsten eszt az foldet,
Az ki te most gondal böuön güttesz keneczet,
Hogy boytoriant adgyon, megh serto töuüiset,
Te nehez munkadra neuellien uad füuet.*
- 30 8. *Most uagyon mindennek alkalmas ideie,
Örok üduosseknék it femlik mezeie,
Telhetetlenségnek ne foytson erszenie,
Mert az az pokolnak bizonios ösuenie.*
- 35 9. *Amaz ven Tobias legyen te hadnagyod,
Melliet ha te köuedz, nem szükül maiorod,
Mint amaz özuegnek nem fogy el olaiod,
Megh szabadul aual minden adossagod.*
- 40 10. *Hazassagban ellok egy mastol megh ualnak,
Sok ieles ferfiak, aszszoniok megh hálnak,
Az aruak gyamoli naponkent el hulnak,
Mikor leszen uege az rettentö bunak.*
11. *Jm mostis elöttünk, lattiatok, egy halua,
Megh hidegult testel selieben hiruadua,
Kit az Jsten nyla hirtelen szollitta,
Ez keserueseknek egy szerelmes annia.*
- 45 12. *Ezer hatszaz utan hatuan egyedikban
Elso holnapianak az elsodik napian
Szibeli gyaszt hagyot edes leaninak,
Sirast es iajgatast az öö aruainak.*
- 50 13. *Cziak ket napot toltet nehez betegsegeben,
Mellieket el toltot istenes életben,
Nem tantorodot megh io remensegeben,
Lelket ayanlotta az Jsten kezeben.*
- 55 14. *Eddig engette uolt az Ur, hogy it elliek,
Jmmar ki szollitott, hogy hozza kesullek,
Tiszta buzgo sziuuel eleiben mennék,
Es az foldiektöl uekso buczut uegyek.*
- 60 15. *Ertem keseredet szerelmes leanim,
Kik uegik nezitek utolso napiaim,
Ertem ne siriatok en edes gyermekim,
Hanem az nagy Isten algyon megh magzatim.*
16. *Kedues nemzetsegym, ha kiknek uetetem,
Az migh ez uilagon kozottetek eltem,
Most megh bocziasatok, kinek mit uetettem,
Utolso oramot mert immar el ertem.*

25—36 [A másoló csak a strófakezdő szavakat írta le. A kiegészítést a 210. sz. alatt közölt ének szövegéből vettük.] 42 testel <az> selieben <halua> 48 iangatast 64 [A sor után áthúzza:] <En edes czeledim kikkel együt>

- 65 17. Immar az Istennek diczeretet mondjuk,
Az szegeny holt testnek nyugodalmot adguk,
Es az eö annianak testet megis adguk,
Szomorú koporsoiat touab ne szemleliuk.

213.

VERSUS DE PUERO

1. Szomorusagokkal fel oltozot halal,
Minden kapun, ayton kaszaiual leszal,
Le uagya, megh löui, kiket elol talál,
Azert od magadot zoldellö virag szal.
- 5 2. Ez kegitlen halal nem nez sem aggokot,
Viraghoz hasonló kedues effiakot,
Nem tekenti bizon anyoknak sirasot,
Nem nezi senkinek szepsegit, ruthosot.
- 10 3. Alig engedi megh vilagra szülesunk,
Alig varia asztis, keresztseget eriünk,
Mikor nem gondolnok, akkor ki koltozunk,
Siralom patakan altal költözödünk.
- 15 4. Praedical mi nekünk ez kis halottacska,
Az szomorú halal engemet megh fosta,
Horgas kaszaiual ugyanis le vaga,
Iaratlan es hosszú utra igazitta.
- 20 5. De Istennek dolga, am bator ugy legyen,
Utolso oramra kosorum kesittem,
Edes viragokbol szepe ikessittem,
Jsten eleiben keduesen fel viszem.
6. Nem feltem en immar eltem az halaltól,
Vilagnak sok fele nyomorusagitól,
Lelkemet sok fele szantalan uetektől,
Mert az Isten altal sabadultam buntól.
- 25 7. Midon tarsalkodom az Jsten szentiuel,
Elek mind örökke eö szent felsegeuel,
Szent, szent ugy eneklek eö szent senyéuel,
Az artatlan barant követem örömmel.
- 30 8. Kerlek mind feyenkent, kik megh testben eltek,
Ez vilagi bunbol hogy fel serkennyetek,

66 nyudalmot 67 <Ki ki> Es
13, 21, 23 [A sorvégeken álló szó csonkult.] 23 <bunoktól> uete

Mikent születéstől azon keppen ismet,
El megy, mint enis, haylektokból inset.

9. Gondolkozunk azért mennyey hazunkrol,
El ne feletkézünk mü oroksegunkról,
35 Jsten kegelmeröl, Christus halalarol,
Halando voltunkrol es szamadasunkrol.
10. Vigazunk szüntelen es Jstent imadgyuk,
Kesullünk halalra, eltünköt iobbiczcuk,
40 Mert ma a uagy holnap inset mi ki mulunk,
Ugy könnyebben büntöl mi szabadulhatunk.
11. Kik most temetessen mindniaian it uattok,
Szok attia fiai, sok iambor szomszedok,
Mind kiczintöl fokuan igaz attafiok,
Az holt test kepiben illen szot halliatok.
- 45 12. Kedues edes atiam, Jsten legyen hozzad,
Ez czialarad uilagot most immar el hagyom,
Jsten eö felsege sok iokkal megh aldgion,
Es hoszzu eletet boldogul megh adgyon.
- 50 13. En szerelmes anyam, ki vilagra hozal,
Minden nyauualiatol engem oltalmazál,
Jsten megh fizessen io dajkasagodat,
En megh nem szolgalom te sok io uoltodot.

214.

VERSUS DE SENECTUTE

1. Siralommal tellyes, megh hiruaszto halal,
Lest hany eletünknek, mindenut keszen al,
Mi lelkünköt uia merges nilaiual,
Es utanunk uigiaz fel vont kez jyauual.
- 5 2. Ez czialard uilagbol el kel azért mennunk,
Ha ragazkodunkis, ugyan nincz mit tennunk,
Mikent születettünk, ugy jsmet ki mulunk,
Mezittelen ismet földbe takartatunk.
- 10 3. Sok példakból lattuk, nekunk megh kel halnunk,
Megis vetkeinkben szinten torkig ülünk,
Iteletünk napiat semminek remellyuk,
Az bünt mint az vizet szündelen ugy iszuk.

32 [Eredetileg: *mint en inset* volt; más frással javítva [gy:] *mint en is* [Beszúrva:] <innet> haylektokból inset 33 mennyey <dol> hazunkrol 39 *Mint ma a(z)uagy* 46—52 [A másoló csak a strófafezdő sorokat írta le, a kiegészítés a 208. sz. ének 8—9. versszakából való.]

52 [A sor után órszóként:] *Fizess*

8 ismet <vilagbol ki> fodben 10 vetkeiben

4. Intlek mostan ember, az mig üdöd uagyon,
 Istenünkhöz lelkünk addig foliamodgyon,
 15 Kemeny zokogással addig megh ne allyon,
 Miglen vetkeinkert irgalmat talalyon.
5. Az kik eccer pokol tuzeben vettettnek,
 Soha onnan tobbe uiszsza nem iohetnek,
 20 Gazdagot mint iriak, bizonsaga ennek,
 Könyorogy Istennek, ued eleit ennek.
6. Nem leszen ot haszna köny hulatasidnak,
 Sem helye nem leszen hoszszu siralmidnak,
 Nem leszen doktora kemeny faydalmidnak,
 25 Ueget ot nem ered szomorkodasidnak.
7. Pokolban az ordog tuzesz foggal fogya,
 Nemely iegez uizel szünetlen cziapdossa,
 Nemely tüesz nillal testeben szaggattia,
 Keserü mereggel sebeit megh mossa.
8. Peldaul mindenek beszellek, hogy fellyen,
 30 Gonos buneiben vakmeron ne ellyen,
 Veszendö vilagnak semmit ne örüllyen,
 Jstenehez minden idein megh terien.
9. Vayha boldog lelek, hamegh szamlalhatnad,
 35 Mennyej dicziosseget szamlalhatnad,
 Vduarnepet, rendet szemeddel lathatnad,
 Ez gallo vilagon te nem ragazkodnal.
10. Ott oly vigasagos öröm, alleluia
 Utcziankent hallatik, mellyel uigaztallya,
 Istenben bizoknak sziuököt taplallia,
 40 Mellyet cziak az tuthat, az ki megh kostollya.
11. Oh mely öröm leszen nezni kegyes attiat,
 Ki alkotta minden dolgoknak allattiat,
 Jly bolczen uiseli cziak egyedul gondgiat,
 Elmednek megh kötuen kemenj futamottiat.
12. Oda keuankozik Daudid az bösegre,
 45 Mint az szomyu szaruas az folio kut före,
 Oda keuankozik az szep legelesre,
 Mint az ehezet juh az siros mezöre.
13. Nem szollok most tobbet az lelki dolgokrol,
 50 Vagy ket szoual mondok az mi halottunkrol,
 Miuel az eö lelke el ualt az testetol,
 Most buzuiat uezsi uilagy fiaitol.

14. Elsobben ayanlom lelkem az Istennek,
 Itelő biromnak, en üdüözittomnek,
 55 Mert ez földön neki szolgaltam, migh eltem,
 Jöuel en Istenem, ued hozzad lelkemet.
15. Valakik most azert temetesen vattok,
 Sok atiafiai, sziues szomszedsagi,
 Varosi urai, ferfiak, aszszoniok,
 60 Az holt test kepiben ilen szot halliatok.
16. Elsobben en uram, kedues hutos tarsam,
 Egy nehany esztendot volt veled lakasom,
 Tudom, hogy keseru tollem el ualasod,
 Azert ha uetkeztem, kerlek most megh bocziasd.
- 65 17. Ertem keseredet serelmes gyermekem,
 Ne siras engemet, serelmes leanyom,
 Megh bocziassatok most en edes magzatim,
 Mert utolso oram en immar el ertem.
18. Kedues nemzetsegim, ha kiknek uetkeztem,
 70 Az mig ez uilagban közöttetek eltem,
 En gallosagombol tudom, hogy uetkeztem,
 Boczianatot varok, kinek mit vetetem.
19. Jmmar az Istennek diczeretet mondgunk,
 Kik körüle uagyunk, koporsoiat fogiuk,
 75 Testet eö annyának, az fodnek megh adguk,
 Lelke üduosseget adgya Jsten, mondgiuk.

215.

VERSUS

1. Oh te rettenetes, el kerülhetetlen,
 Iosephat volgenek napia turhetetlen,
 Isten haragianak ideie szüntelen,
 Miert nem furdalod sziuemet szüntelen.
- 5 2. Jay, nyomorult bünös uilagnak fiay,
 Mert nem gondolkoztok Istennek fiay
 Itelet napiarol es szamadastokrol,
 Az koporso között zengö trombitarol.
- 10 3. Valahoua veted könyues szemeidet,
 Mindenut elotted latod vetkeidet,
 Sohut nem lathatod semmi mentsegedet,
 Mikor birod el iö itelni tegedet.

57 <Kik most ielen uattok en temetesemen> Valakik
 Cím: Vesus

4. Az futásra semmi hely akkor nem leszen,
Sem hegy, sem kö szikla akadalt nem teszen,
15 Mert az egez uilag talpig tüzben leszen,
Megh pokolis akkor senkit be nem ueszen.
5. Akkor öruendeznek, kik iozanon elnek,
Sirnak pedig az kik eddig dösölodnek,
Legy inkab öruendnek, kik tobbet turtenek,
20 Kik mennel könnebben eltek, inkab felnek.
6. Kik Christus tanaczit köuettek, erülnek,
Az kereszt uiselok batorsagban elnek,
Christus ellensegi hoher kezben esnek,
Sok ur, kiraly, csaszar fen alua resketnek.
- 25 7. Aruak es özuegek uigassagra mennek,
Fosueny, gazdag, dusok tuzre üzettetnek,
Örök tuzre hamis prokatort taszittiak,
Tizen ötöd napra tobbe nem czitalliak.
8. Veszede eszedben, mely nagy szegyent vallasz,
30 Mikor uilag elot torkig bunben allasz?
Most emberek elöt kiket megh nem vallasz,
Azokert irtozo sentientiat hallasz.
9. Ha mi iot miueltel, meg asztis megh hanniak,
Minden igassagnak ueget megh fontolliak,
35 Mert Jerusalemet lampasnal uisgalliak,
Akkor be nem ueszik, ha hiyan talalliak.
10. Mit felelsz biradnak, kerlek, az Istennek,
Ki egy eyyet es napot egge tesz tiz penzen?
Istentis megh veted romlo tisztességet,
40 De cziak ket lepestis alig tez lelkedert.
11. Vayha megh gondolnad uilag allapottiat,
Fö kepen mostani üdonek mi uoltat,
Esegnek, fegyvernek raytunk most lotasat,
Keserues halalnak köztünk kaszalasat.
- 45 12. Minden felöl, latom, gyazban be borulunk,
Vala houa nezek, siralom kozottünk,
Szi szakazto mirig hogy regnal kozottünk,
De megis bününkben szinten torkig elünk.
13. Bokrosauaal kezdok az holtakot nezni,
50 Az eggessegesek nem gyoznek sirt asni,
Az temető helyes megh kezde teryednj,
Öruendetes napot mikor tudunk varni.

14. Vakon kezdé ioni az halál aytokra,
Mert bununkert raytúnk az Jsten haragia,
55 Fejünk felet vagyon Jstenunknek kardgya,
Le uagot, halállal rakot koporsoba.
15. Ez az merges mirig sirat sok attiakot,
Nagy ohajtasra uit sok szegen annyakot,
60 Mert sürün temetek edes magzattiokot,
Azert nem lathatok öruendetes napot.
16. Kik taualy ilyenkor eggessegben voltak,
Töb esztendokotis noha remenlettek,
Szep tellyes haz neppék egymasnak örültek,
Jaj, segenyek, sokan az sirban költöztek.
- 65 17. Siruan nezik sokan púzta hazok falat,
El horta az halál örömök czillagat,
Homallyal vonta be *szemeknek világát*,
Lemeczuen elteknek zoldellő *szep* agat.
- 70 18. Hazassagban élök egy mastol megh ualnak,
Sok jeles ferfiak, aszszonyok megh halnak,
Zsege kis czemetek attioktól buczuznak,
Felessen etseid mind sirba takarodnak.

216.

1. Szerelmes gyermekem, tollem vart...
Szemejdet immar kire fordithatod,
Szerelmes apadra hadlak en tegedet,
Az Jsten neuellen, szüböl keuan.

217.

1. Halando emberek, kik uilagban eltek,
Mellyet sok munkaual olyan igen uztek,
Uitruius szauan, regulaian mentek,
Mint ha mind örökke uilagban elnetek.
- 5 2. Mit üzöd oly igen ez uezset uilagot,
Mert nem hagyod el az sok latorsagot,
Isten ellen ualo nagy hamissagokot,
Miert nem tekinted te szamadasodot?

67 be örömök czillagat [A 92. számú énekben a javított szöveg van.] 68 Lemeczczetuen
[A forrásban — 92. sz. — a javított alak van.] elteknek zoldellő <szep> agat 71
<Effiu>czenge
1, 3, 4 [Csonkult sorok.]
2 [Csonka sorvég.]

- 10 3. Latod, hogy az halal raytad uralkodik,
Nem tudom, melj napon lelkedet megh kerik,
Jsten elejben szam adásra uiszik,
Valami kent eltél, akkeppen itelik.
4. Most uagyon ideje tizta imatsagnak,
Szüntelen köniörökj kegyes megh ualtonknak,
15 Ez arnek uilagban nem sokaig hadnak,
Sok fele bününkert maydon el boritnak.
5. Mint hallod gyakorta, regen oh *toruenyben*
Megh büntete Jsten Daud idejben
Sido nemzetseget mireges halallal,
20 Vágattata nepét erős angyalual.
6. Hatuan ezer hala egy nemzetseg kozul,
Hogy hallia az ember, tolle ugyan remull,
Akor egy osztorat bocziata az Jsten,
De mostan harommal büntetodunk iten.
- 25 7. Pogan ellensegnek raytad uagyon kargia,
Nem egyebert, hanem az te uetked hozta,
Buntetni az Jsten mert azzal akaria,
Ki parancziolattiat neki nem fogadgya.
8. Orszagunkban esseg szeren szerte uagyon,
30 Dragasagmiat semmi oromunk ninczen,
Jsten azzal büntet, hogy hozza nem terünk,
Fertelmes büninknek hogy ueget nem uettünk.

218.

1. Elsobben en edes atiam, Orban Gergely,
Nem iarok ez utan utannad orommel,
Mert el tolt uolt nekem az utolso pohar,
Azert uetkeimnek megh botsias atiam mar.
- 5 2. Eddig engette uolt az Ur, hogy en ellyek,
Mar most ki szollittot, hogy hozza kezulliek,
En szerelmes atiam, tolled buczut uegiek,
Ez arnek uilagon hogy bünt en ne tegyek.
- 10 3. Ertem keseredet en szerelmes anniam,
Ki uegig szemleled utolso niaualiam,
Io daikasagodot fizesse megh Jsten,
Ne siras, mert ninczen ez utan niaualiam.

10, 17 [Csonka sorvégek.] 13 tiza 14 köniörök 25 Pokan
4 botias

4. Kiczin üdö alat engemet szerettel,
Mint annia eö fiat, tudom, ugy kedueltel,
15 Erettem ha busut ualaha szenuettel,
Tudom, te szüedben regen megh engettel.
5. Midon tarsalkodom az Jsten szentiuel,
Elek mind orokke eö szent felsegiuel,
20 Szent, szent, ugy eneklek eö szent *szinével*,
Az artatlan barant köuetem *örömmel*.
6. En edes batiaim, engemet szeretö,
Ha uoltam ualaha tötököt megh uetö,
Kissebik eöczetek tolletek buczuzik,
Boczanatot keuan, ha ualamit uetü
- 25 7. Szerelmes neneim, Isten tu hozzatok,
El megek en innet, touab nemis lattok,
Mongyon en utannam, kerlek, az tu szatok,
Az en io uoltomert ne adassek atok.
8. Kiért minden aldas szallion tü reatok,
30 De kerlek Istenert, raytam ne siriatok,
Mert utannam tuis naponkent el iotok

219.

1. Az kiraly ember midon eö kertiben
Iarna es szemlelne az eo örömeben,
Kedues sitrany almat szedne szedesseben
Külöm külöm fele gumolczot keziben,
- 5 2. Szep uiragok kozot örömost mulatna,
Rosat, liliomot, mintat le szakasztja,
Kedues hiacintust örömmel szakasztia,
Czillag uiragoczkát le szedni nem szania.
3. Maiorannat, annak szep szoldseget,
10 Nem szannia le szedni uiolat, szekfuat,
Egy arant, kit szeret, keduesen le szedi,
czipke küzöl ueszi.
4. Ehez az kiralhoz hasonlo az halal,
Az fü közöt iazzik, cziak egy arant kaszal,
15 Kaszaiat iartattia, nillal fut haraggal,
Genge czemeteket megh serti nilaual.

19, 20 [Csonkult sorvégek; kiegészítésük a 213. sz. ének 27–28. sora alapján történt.]

32 [A negyedik sor hiányzik, meglétére semmi jel nem mutat.]

12 [Csonkult sor.]

5. Kiczin gyermekeket, kik az eo attioknak
 Keduekre elnének szerelmes annioknak,
 Nem engedi, hogy eök sokat mulatnanak,
 20 Illen szép korokban ayanlia az Vrnak.
6. Jai nektek mostan szép uiolak és rosak,
 Apro fuek, szagos mintak, maiorannak,
 Megh hiruaszt és czufol ez halál, hidgetek,
 Rothadando lesztek, uiragok, hidgetek.
- 25 7. Az halálnak senki, bár genge biborat
 Ne mutassa neki vont arany szokniaiat,
 Ne iadzal bár soha lilium, halállal,
 Cziak od magad rosa, szekfü, szép uirag szal.
8. Az halálnak semmi az nagy magas kertek,
 30 Nem alhat ellenek az nagy magas hegyek,
 Erős kö uarakban urak ne bizanak,
 Halaltól magokot nem oltalmazhatnak.
9. Mert hol mi uiragzot az foldon valahol,
 35 Senki nem ohatta magat ez halaltól,
 Frissek és ikések akattak toriben,
 Sok fele uiragok uadnak ő czuriben.
10. Tüis el hiruattok zoldelő pasintok,
 Halál nyila miatt hamar megh szarattok,
 Mert tu napra nezők és utanna iarak,
 40 Kaszasztól fellyetek, s elietek udamok.
11. Mert ime ki nyitak az mezei egek,
 Zoldello kertekben minden fele fuek,
 Nemis touab leszen zoldello szépségtek,
 Cziak míg kaszas el io, addig orulhettek.
- 45 12. Peldank erről nekünk ez *kised* halála,
 Midon ideiben ő uiragzot uolna,
 Edes szüleinek örömeiben uolna,
 Az kegetlen halál életit le uaga.
- 50 13. Ez az Isten dolga, ugyan így akarta,
 Hogy ez uiragsalat közüllük el hitta,
 Menyországban lelkit megh boldogítottta,
 Utolsó sauit mostan én ram bizta.

17 gyermekeket <hogy> kik 26 szokniaiat 34 ez <uilag> halaltól 40 [Az utolsó szó lera-
 gasztás miatt olvashatatlan.] 45 dizdez [!] 52 [A búcsúztató többi része hiányzik.]

KALENDÁRIUMI VERSEK

[AZ 1630-RA SZÓLÓ CSEPREGI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Fürödgyél gyakran, távoztass vérkibocztást,
 Etiket egyél meleget, bortis igyál keveset.
 Ely érvágással, de ne légy sokat aluvo:
 Válcs eget, és lészesz nátha folyástul üres.

FEBRUÁR

- 5 2. Káposztat, vadhust, réczét, ludat ennye nem jo,
 De borsost egyél, bortis utánna vehecz.
 Purgáltasd magad veg' orvosságot utánna:
 Vértis bocsáttas, tégedet intlec és élsz.

MÁRCIUS

- 10 3. Az test ez hoban nedves, hideg, itten azértan
 Innyi nem jo bort, úgy feleséget utál.
 Edes étiket egyél, borjuhust frissen ehétel
 Köppölözd magadat, ért de ne többé vágass.

ÁPRILIS

- 15 4. Itt az vérr ujul, meg többül, vág' eret ottan
 Purgáltasd magadat, jozanon élyis azért
 Válts eget és sétály, lábaidon vért de bocztás,
 Használnyi fognac, hidgyed é hoban ezec.

MÁJUS

- 20 5. Légy vigg, egyél, igyál társoddal borban örömmel,
 Fürödgyél, purgály, véredet onczad ezen.
 Ely meleg étkeckel, de sállýás bort igyal itten
 Legyen egésségedd, Uradat áldgyad ezért.

JÚNIUS

6. Mézes bort, uy sert, meleg étket szinte távoztas:
Er vágo vastul od magad ebben igen.
Hideg vizet igyál, salyátat eczettel, olajjal
Egyél és étkeidet meg hidegölve vegyed.

JÚLIUS

- 25 7. Orvoslást, nag' italt, érvágást, förödöt, álmat
Távoztas, sertül od magad uytul igen
Eczetes étket, káposztát, drága salyátát
Egyél, egésséges lészen é holnap igyen.

AUGUSZTUS

- 30 8. Az Venus Aszszonynac játékját tilttya kis Aszszony,
Az borsos étket, és gyakor álmat evel
Véredet oltalmazd, meg mértékellyed életed,
El mulic az nyár maydan elöled imé:

SZEPTEMBER

- 35 9. Förödés hasznos, érvágás, patika szerszám,
Keczke, vadhust, tejet madarat ebben egyél.
Egyél igyál vigán, jól lakál borral é hoban.
Meg értt szölökben szinten eleget egyél.

OKTÓBER

- 40 10. Récze, madár, tik, lud, galamb tehénhussal itt élnyi
Hasznos, vért vétes, niha mosodgyál azért.
Hasznos répa, retec, szölö, nem tiltatic alma.
Itt forrot mustot, bortis ihatol ugyan.

NOVEMBER

11. Hideg borral igyál mézes bort, tiszta lég' itten,
Érvágást, förödést, hideget innen elüz.
Tégy dolgot: borsos, gyömbéres étket ehétel.
Együt mézessel: csac legyen ebbe modod.

DECEMBER

- 45 12. Ely borjuhussal jo szerrel föttel: és uy bort,
Távoztas innyi, melegen igyál italt,
Fejednek erét meg vágasd ebben á hoban
Esztendöd végét boldogul érjed Amen.

[AZ 1631-RE SZÓLÓ KOLOZSVÁRI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Hogy ha fénlík Vintze, borral telik pintze
Ha Pal fordul köddel, az nep meg hal döggel.

FEBRUÁR

2. Ha Gyertyaszentelő fénlík, jó lesz az len,
Ha havas es hideg, az Tel tart többiglen.

MÁRCIUS

- 5 3. Martius ha száraz, sok búzát s-gabonát hoz,
De ha nedves, az Nyar leszen hev es száraz.

ÁPRILIS

4. Az meleg kikelet mézet böven gyűttet,
Az nedves peniglen Rayt böven tenesztet.

MÁJUS

- 10 5. Ha Pünköst havaban fudogalnak szellők,
Bő esztendőt te-is remelhetz felölök.

JÚNIUS

6. Az minémü időt Medardus napjan latz,
Aratasban osztan olyan időt varhatz.

JÚLIUS

7. Szent Jakab s Kis aszszony ha bort jot nem főznek,
Szent Mihály napjai, abban jot nem téznek.

AUGUSZTUS

- 15 8. Az mint szent Bertalan magat mutogattya,
Az őszi idő-is mind az szerént tartya.

SZEPTEMBER

9. Szent Mihály havára vigyáz rá mind fottig,
Mert ugy jár az időis majd mind Karácsonig.

OKTÓBER

- 20 10. Ha Simon Iud. szinte szent Martonig fénlík,
Gabna s-buza bövön terem, azt reménlik.

NOVEMBER

11. Ha szent Marton napján háboru van és szél,
Arra következik az álhatatlan tél.

DECEMBER

12. Ha Karacson zöld, zuzmarás, ho, jégnélkül,
Husvet oija magát hotol es hidegtől.

222.

[AZ 1632-RE SZÓLÓ KOLOZSVÁRI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Io bor borsos etek légyen most à te barátod;
Most szánto földed, Szölöd-is ebbe ganezd.

FEBRUÁR

2. Most gerendát, lábfát, vesszöket, most karot erdöly,
Ely orvossaggal, véred-is ebbe bocsásd.

MÁRCIUS

- ⁵ 3. Száncs mostan kérlek, tengerre hajodat igazgasd,
Űltess szep fiatalt, Szölöt-is ebbe kapály.

ÁPRILIS

4. Szép fak, és violák kertek vetemények örülnek,
Most tápláld magadat zengö Fülemléle szóval.

MÁJUS

- ¹⁰ 5. Saytokat it nyomtas, retkedet földbe te hincsed,
Hogy ha Orban fénlik, hidgjed à pincze telik.

JÚNIUS

6. Mostan nyiry juhokat, most hadban trombita zengjen,
Rétbe kaszály szénát, Rákot-is ebbe halász.

JÚLIUS

7. Buzát, Rost, Arpát, takarits most à te házadban,
Orvost távoztass, bort elegyitve igyál.

AUGUSZTUS

- ¹⁵ 8. Most almát, körtvélt, szilvát, diot, és mogyorot szedgy,
Buzát csepeltes, mezetis ebbe keres.

SZEPTEMBER

9. Mostan hordokat Mustos pecsenyével erősics,
Száncs, ves, ha vetement várnia böven akarsz.

OKTÓBER

- 20 10. Vítess szép fiatal, disznodat, makra bocsássad,
Most madarász, nyulász, Kosokat juhoz bocsas.

NOVEMBER

11. Raky tüzet az házban, Borokat most rendre furassad,
Aszszonnyal most hály, Subát-is ebbe csénály.

DECEMBER

12. Disznokat most very, távoztasd kérlek az orvost,
Várjad az Karácson, nyulakat arra vadász.

223.

[AZ 1633-RA SZÓLÓ KOLOZSVÁRI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Hév pecsenyével élek, s-borsos gyömbéres étellel,
Forrot bortis iszom, s-házba melegbe lakom.

FEBRUÁR

2. Véremet uyjitom, vad hust borsolva kívánok
Rosz étel az sok hal, páva, goromba récze.

MÁRCIUS

- 5 3. Mézes étel, firidő, köppöly, purgatio, jo bor,
Hasznosok ez hoban fu, recze, szarcza monyak.

ÁPRILIS

4. Er vágásra valo napokat, szolgáltat Aprilis,
Sült malacztot várok, s jo szagu borra vágjok.

MÁJUS

- 10 5. Az haragot le tészem, s-az büszhöt halba nem észem,
Vért vétetek, firidem, nyugodalomra megyek.

JÚNIUS

6. Orvost nem keresek, purgálást hátra halasztok,
Bor, venus, ér vágás, nincs böcsületbe nalam.

JÚLIUS

7. Nem firidem, nem iszom sok bort, nem hivatok orvost,
Sállya, saláta, kömény, harcsa, kárászszal élek.

AUGUSZTUS

- ¹⁵ 8. Testemet étellel meg nem nehezitem ebéden,
Az Feleségemnek más szobát, agyat adok.

SZEPTEMBER

9. Fű szerszámos ételt, jó bort, ez hoba kívánok,
Ketske tejet szeretek, gyenge gyümölcselel élek.

OKTÓBER

- ²⁰ 10. Sültet eszem gyakran, szert tézsek vadra madarra
Vé bort nem szeretek, majd firidöbe megyek.

NOVEMBER

11. Legyen elég gyömbér étkeemben, bors, eczet es méz,
Hozzanak ürmös bort, mondolat aszszu figét.

DECEMBER

12. Fő vér éret vágatok, borsost ebédemre készitek,
Roka subát szerzek, s. magam meleg ágyba megyek.

224.

[AZ 1634-RE SZÓLÓ BÉCSI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Boldog Aszszony hava mint hogy hideg
Ered ne vagj, hanem meg tarcz véred
Gyakoroly ferdöt, és meleg az étked
Legyen, erős bor hozabitya élted.

FEBRUÁR

- ⁵ 2. Fördö, ér vagás, és töb orvosság
Böyt elő hoban, mond hogy jó az okosság
Hideg ételt, italt, ne vegye be gyomrod
Ha éltedet kivansz ez legyen tanaczod.

MÁRCIUS

- ¹⁰ 3. Böyt más hoban testedet köpelezz
Purgály, fördövel nyaualyadot ki vess,

Lagy és meleg étked éttedet nevely
Szerelemtől oy magad, s-meg venhedel.

ÁPRILIS

- 15 4. Szent György hava ekes szép Tavaszszal
Azért Purgaly, s-ély ered vagassal.
Az vér benned nevededik, és meg uyul
Labaidon, és az erekben fel buzdul.

MÁJUS

- 20 5. Io borsos legyen ételed ez hoban
Benedict fü, Salya legyen italban
Ered vagasa nem árt az Szent György havában
Magad purgaly, végy örömet hideg fürdőben.

JÚNIUS

6. Az erős bor, és hév fürdő, mézes, borsos
Étked meg árt, ély salattal lészen hasznos,
Nap hévségtül fuss, és veredet ne eresz
Déli nyugodalmadot zöldelőben keress.

JÚLIUS

- 25 7.

AUGUSZTUS

- 30 8. Szerelemtől fus, mértékletessegen tested
Tarczad, es ez hoban ne eresszed véredet,
Hév ételed ne legyen sem. orvosság
Az fürdővel mutat neked. okosság.

SZEPTEMBER

- 35 9. Őszszely ély teyjel, véred akor meg indul
Orvosság, és az gyümölcs azonban javul.
Az kezke teyjel es jo madarackal
Örvendeztes magad, s-az hives borral.

OKTÓBER

- 40 10. Mind-szent-hava ád vadhust, bort, és ludat
Káczát, réztét, és az soc szep madarat.
Egessegesez azoc, de felletéb ne legyen
Minden dologban tarcz magadat mértékleteszen.

NOVEMBER

11. Ez ho enged élned mézes Sörrel
Mezzel étket készicz es gyömberrel
Föredgyél és tiszta életet kövess,
Ha nem! idetlenül magad megh köszvényitesz.

DECEMBER

- ⁴⁵ 12. Karacson hava meleg étket kivan,
Fö eret vagy, és ne jarj soc hidegen,
Az uy borban meg ne reszegedgyél,
Ha akarod hogy egessegben ély.

225.

[AZ 1634-RE SZÓLÓ KOLOZSVÁRI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Ez hoban meg od magad az tobzodástol,
Gyomrodát pedig az roszt nedves etkektől.

FEBRUÁR

- ⁵ 2. Nehéz nyavalyától magad, oltalmazad
Februariusban, testedet meg oijad,
Méz, bor, legyen gyakran ha lehet ebédben,
Melj gyomrod melegen, tartya hidgjed éppen.

MÁRCIUS

3. Martius ha száraz, buzát s gabonát hoz,
De ha nedves nyár, leszen hev es száraz.

ÁPRILIS

- ¹⁰ 4. Szent György hava földnek meg nijt্যা erejét,
Hasznos veritekre tagittya à testet
Gyakran fekelyekkel terheli bőrödöt,
Eret vagas erre, purgaltasd testedet.

MÁJUS

5. Vgarat szánt Pünköst hava buza termésere,
Szőlöt kapál nagy munkával jo bor italért.

14 [E sorokat követő rész a nyomtatvány csonkulása miatt hiányzik.]

AUGUSZTUS

- 15 6. Az tobzodástol, gyümölcstől magad oijad,
Hogy legyen egészséges az tennen gyomrod.

SZEPTEMBER

7. Száraz eledellel táplállyad magadat,
Bövön süttesd főzesd köver madaradat,
Del után gyümölcs kövesse táladat,
20 Ez utan ne terheld többel asztalodat.

OKTÓBER

8. Elly most lud hussal, hayts à forrottat után,
Serteseket hizlaly, bors az etekben legyen.

NOVEMBER

9. Venus mulatságát mostan ne ohaytsad,
Fördöt hogy keszitsen, fördöst ne szolitsad.

DECEMBER

- 25 10. Subánál, bornál, meleg háznál hurut ellen,
Nints töb orvosság hid meg, de Isten utan.

226.

[AZ 1639-RE SZÓLÓ BÉCSI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Ez első hónapba eret ne vágas,
De ha szükséges, vágni nem ártalmas:
Elly jó borral, és borsos eleséggel,
Fejedet, mellyedet tartsd melegséggel.

FEBRUÁR

- 5 2. Távoztas hideget és akár mi ételt,
Jó bort igyál, s' egyél fűszerszámos étket:
Vért ujits, purgáld magadat, és förödgyél,
Hogy valami hideglelésben ne essél.

MÁRCIUS

- 10 3. Jó köppölyözni, keveset purgálni,
Göz fördővel á gonoszt ki gyomlálni:
Lágy étket ennyi, melegben tartatni,
Tisztán forgolódni, nem bujálkodni.

ÁPRILIS

4. Most minden nő erővel,
Azért élly göz fördővel:
15 Az hitván nedvességet
Orvossággal ki vessed.

MÁJUS

5. Az éneklést, lantolást és jó társaságot
Kövessed, á fűszerszámot, bort, tréfaságot:
A' sállya meg erőssiti a' te szivedet,
20 A' bujaság meg-erőtleniti testedet.

JÚNIUS

6. Od magadat erős bortul, méztől,
Sok fűszerszamtul, es hév fördötől:
Salátát egyél, sok vért ne vétes,
Hevet távoztas, zöld fűvön neves.

JÚLIUS

7. Sokat ne förödgyél, keveset purgály,
Fűszerszamtul, bujaságtul tavozzál:
Mostan használ egy ital igen fő bor,
25 Mert a' hévségtől erőtlen a' gyomor.

AUGUSZTUS

8. Ha a' szükség arra nem kötelez,
30 Mostan sok véredet ki ne erezd:
A' sok fűszerszám, deli aluvás,
Förödés és bujaság ártalmas.

SZEPTEMBER

9. Jól lakjál madár hussal, gyümölchel,
Gyógyitasd magadat, élly köppöllyel:
35 A' fő es máj ereket meg-vágasd,
De elsöben gyomrodát purgáltasd.

OKTÓBER

10. Most elegendő bort, káchát, ludat
Találni, sertés marhát és vadat:
Sokat benne eúnyi nem egésség,
40 Mindenben jó a' mértékletesség.

NOVEMBER

11. A' szent Márton ludgya, bors, erős méhser, bor,
El-kergeti az bänkodást ez hónap-kor:

Sokat ne fürödgyél, de sok vért se bochás,
Meleget szeress, és hideget távoztas.

DECEMBER

⁴⁵ 12. Jó erős bort, és meleg étket,
Hideg ellen jó öltözetet,
Ez hónap kíván, és örömet,
Meleg szobais engedtetet.

227.

[AZ 1639. ÉVI BÉCSI KALENDÁRIUM VERSBETÉTEI]

a)

[Az okos ember a dolgok eredetét keresi.] Amaz az első eredetből, jó következtetést chinál,
á mint szokták mondani:

Exordij boni, exitus quoque est bonus:
Exordij mali, exitus quoque est malus.

Jó kezdetnek jó a' vége:
A' gonosznak, rossz a' vége.

b)

[Jupiternek át kell engednie birodalmát Saturnusnak,] méltán panaszkodva mondhattya azt velünk együt:

Oh fortuna, viris invida fortibus,
Quam non aequa bonis praemia dividis?

Oh irigy szerenche, erős s' jámbor emberekre,
Melly nem egyaránt osztogatj jutalmat hivekre.

c)

[Az égiek Saturnust választották Jupiter helyébe.] Azokáért azt mondhattjuk:

Primus in aethero regnat Saturnus olympo,
Iupiter invigilat, posteriore loco.

Ez esztendőben Saturnus regnál az égben;
Iupiter pediglen utanna ül az székben.

d)

Sok okokból nem örömet láttyuk a' hadakozást . . .

Ignavos facilé est à bello deterrere, non viros.

Félénk embert a' had ieszty,
Bátor embert a' had éleszt.

e)

Gyakorta szoktuk mondani:

Nulla fides, pietasque viris qui castra sequuntur.

A' kik a' hadat követik,
Istent s' a' hitet megvetik.

f)

Hala Istennek,
Bódog Aszszonnak,
Minden Szenteknek.

228.

[AZ 1639-RE SZÓLÓ LŐCSEI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Orvosolni most jó és vért botsátani.
Erre te-is vigyáz jó számot tartani.

FEBRUÁR

2. Hideg ételt-italt most ne végy magadhoz,
Hogy egészségedre kárt valamint ne hoz.

MÁRCIUS

- ⁵ 3. Mártz hóban, nedvesseg bővölködik testben,
Te légy mértékletes italban ételben,

ÁPRILIS

4. Most ingasd testedet, véredet botsássád,
Szép tiszta napokon magadot tisztítsad.

MÁJUS

- ¹⁰ 5. Mostan az jó borral erősíts magadot,
Feleségedhez tarts mértékletes módot.

JÚNIUS

6. Ne botsásd véredet, ha az szükség nem kénitet,
Ne főredgy, az hevség meg bántya testedet.

1 III Orvosolni; botsátatni 2 II is kész légy III Erre gondod levén jól hozzá készülni 5 I bővölködik II Martiusban nedvesseg bővölködik III Martiusban igen bő nedvesseg testben 8 I–II napokon 9 III Mostan hogy ha lehet borral erősödgyél 10 III Es feleségeddel mértékletesen élj 11 III ha szükség

JÚLIUS

7. *Agyban* közösködést, orvoslást most el hadgy,
Meg-tört Anisumot, Sállyát gyomrodnak adgy.

AUGUSZTUS

- 15 8. Ha rá nem kénszerit à nagy szükség téged,
Ne botsásd most sok vért, s-lesz jobb egészséged.

SZEPTEMBER

9. Jól lakjál, hány köppölt, föredgy és légy tsinos
Gyümöls, madár s-vad hús, édes must, most hasznos.

OKTÓBER

- 20 10. Mostan botsáthatod véredet bővebben
Madár, vad, s-kövr lúd hasznos ételedben.

NOVEMBER

11. Tarts tisztan magadot, es ély fü-szerszammal,
Föredhetz gyakrabban, méz-sert-is jól igyál.

DECEMBER

12. Karátson havában ély meleg étkekkel.
Tested erős borral tápláld ködmönökkel.

229.

SZÁNTÓ EMBERNEK VETÉSBEN VALÓ REGULÁJA

- Szent Egyeddel vess gabonát,
Benedekkel zabot, árpát,
Vess hagymákat szent Ambrussal,
Az föld *zöldülyön* Tiburczal,
5 Philep vessen jó lencsét,
Soffi aszszony len magot.
Urbánval vess kender magot
Szent Gergelyvel jó borsokot.
10 Vasas Petervel áss répát,
Simon Judával vágy káposztát.
Sixtus karulyokat hordoz,
Berthalom fürjeket fogdos.
Calixtus házakat tapaszt,
Nagy Karácson csinál kolbászt.

13 I Agyában II Agyadban III Agyban 16 II–III botsás 18, 20 I–II vąd III vad
22 III méh-sert

2 II Benekkel 4 I mind zöldülyön II meg zöldülyön [A szótagszám miatt javítva.]
12 II Birthalan

15 Balás bárány czimert süttet,
Oculi sovány heringet.
Vigan észli Márton ludát,
Erre szent András jó bort ad.

230.

[AZ 1641. ÉVI BÉCSI KALENDÁRIUM VERSBETÉTJE]

[Phrynes a Nagy Sándortól lerombolt Thebae falait újra felépíttette. Megengedték neki, hogy örök emlékezetire] ezeket a szókat rájá szabad volna fel meczetni.

Az Alexánder Thébást el rontotta,
Phrynes megh eppen meg úytotta.

231.

AZ HOLNAPOKRA VALO VERSEK

IANUARIUS

1. Büntöl távozzál, az sok bor italba ne bizzál
Istenedet félyed s-ugy lészen Eghbe helyed.

FEBRUARIUS

2. Am bár füttözzél, de azért Lelkedbe se hüly meg,
Fársangolni ne meny, raytad az emberi szeny.

MARTIUS

5 3. Kertedet az gazbol szivedet szabadítani gondtul
Most igyekezzel tés, s-nints fene gutta ütés.

APRILIS

4. Most szent György szele fu, ne legyen tagaidba gonosz szu,
Elmédbé uijuly, bünbe tovább ne boruly.

MAIUS

10 5. Disztelen itt à hurut, meg sargult ember igen rut,
Viredet uijtsad, s-mennyen è hoba hasad.

IUNIUS

6. Irt árpád ha vagyon; meg arasd, zöld fübe kaszáltass,
Vendéget ne keress, jozan iletre sies.

15—18 [II-ben a sorok rendje: 17, 18, 15, 16.] 18 II Arra
6 igyekettel

IULIUS

7. Az részegségnek, restségnek, álomnak, e' hoba,
Nem volt haszna tavaly, kárt ez idén te se vally.

AUGUSTUS

- ¹⁵ 8. Futva mezőbe tekints, eledelből ott vagy az kints.
Messed, arasd, haza hozd, az szegényeknek-is ozd.

SEPTEMBER

9. Szüry, de kegyességgel, nem jó részegülni bolondul,
Meg romol úgy tagodis, el kopik az borodis.

OCTOBER

- ²⁰ 10. Szántás igen ez hoban, bizodalmod legyen az Vrban,
Meg fárazd magadat, s-el boronáld magodat.

NOVEMBER

11. Most te ne tobzodgyál, oh vay ki gonosz csupor az has,
Estve kitsidet egyél, s-jo melegen fekügyél.

DECEMBER

12. Istent ditsirjed, meg tartásodra te kirjed,
Aldot az falatod, s-ugy léssen hoszsu napod.

232.

[AZ 1642-RE SZÓLÓ LŐCSEI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Feredgy, kicsint igyál, ne bocsásd véredet
Kolbasz, jó bor, meleg etek hasznosb néked.

FEBRUÁR

2. Az föld alkalmatlansága most változik,
Az emberben az ver újzul szaporodik.

MÁRCIUS

- ⁵ 3. Az nedvességeket Marcz-hó meg-indettya
Edes étel tested vérét gazgagettya.

ÁPRILIS

4. Kedves kikeletet Aprilis elő hozzá,
Purgáltasd magadat és készülly jól hozzá.

MÁJUS

- 10 5. Virágzó mezőkkel zöldellő erdőkkel,
Május gyönyörköttet minket szép füvekkel.

JÚNIUS

6. Gyermekedd sert, méssert mostan karos innya,
Napnak melegsége testedet meg-bántya.

JÚLIUS

7. Mivel az leg-nagyob hevség mostan izgat,
Eer-vagástól ferdötül meg-oyad magad.

AUGUSZTUS

- 15 8. Ha nagy szükség s-veszél nem kénszerit arra,
Veredet ne bocsásd, mert szólgál károdra.

SZEPTEMBER

9. Eöszel az vér javúl, és posog tagodban,
Orvoslás-ért gyümölcs jó, csak te-is abban.

OKTÓBER

- 20 10. A' bornevelő Hó jó vad husokat hoz,
Kövér ludat, tyukot, madarakot süt, főz.

NOVEMBER

11. Méssért immár bátran ihatz kényed szerint,
Mézvel-is s-Gyömbérvél élhetz szokás szerint.

DECEMBER

12. Etked légyen meleg, Vért kelletlen ne vághy,
Sok úy bort szalonnat à gyomrodnak ne adgy.

233.

[AZ 1642. ÉVI BÉCSI KALENDÁRIUM VERSBETÉTJE]

Júpiter uralkodik ez esztendőben
Mellette Mercurius lesz: segítségben.

11 Gyermekeid 18 abbant
1 esziendőben

[AZ 1649. ÉVI LŐCSEI KALENDÁRIUM VERSBETÉTJE]

BUTSU VÉTELE AZ AUTORNAK

Immár téged, oh te hamis világ, elhadlak,
Kegyelmes Istenem van, és többé nem kívánlak.

[AZ 1650-RE SZÓLÓ BÉCSI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Fürödjyell, keveset igyal, ne boczasd véredet,
Jo Bor, meleg éték hasznos, tenéked.

FEBRUÁR

2. Tavoztasd magattul hideget, s. akar mi ételt.
Jo bort igyál, s. fűszerszámost egyel.
5 Vért uyecz, s. purgald magadat,
Hogy hidegh lelesben ne essél.

MÁRCIUS

3. Jo köpölözny, keveset purgalny
Geöz fürdővel az gonoszt ki gyomlalni,
Gyenge étket enny, melegben maradny,
10 Tisztán elny s. nem buyalkodny.

ÁPRILIS

4. Aprilis kedues kikelettel, mutattya ereyét,
Emberis purgalassal, s. geöz fürdővel konnyebitesse feyét.

MÁJUS

5. Az vigassagot, és kedues társasagot,
Kövesd, az feűszerszamot, bort trefasagot
15 Az Sállia megh erősiti á te szivedet.
Az buiasagh megh erőtleniti testedet.

JÚNIUS

6. Od magad erős bortul, méztül,
Sok fűszerszamtul, és meleg fürdeötül:
Salatat egyel, sok vért ne vétess,
20 Heuett tauosztas, zöld füüeön neues.

8 fürdővel 12 konnyebiteze

JÚLIUS

7. Miuel az legh nagyob heövvséggh mostan izgat
Er vagastul, fördötül megh oltalmazd magadot.

AUGUSZTUS

- 25 8. Ha szükséggh arra nem készerit
Mostan véredet ki ne erezd,
Az sok füszer szám deli aluuás.
Förödés és buyasággh artalmas.

SZEPTEMBER

- 30 9. Az Bor nevelö October [!] jo Vad hust hoz,
Kövér Ludat, Tyukot s. madarat süt feöz.
Az Fű és May ereket megh vagazd,
De elsőben gyomrodát purgaltasd.

OKTÓBER

10. Most elegendö bort, káczáat ludat
Talalnyí, sertés marhát és vadat.
Sok ennyi benne nem egésséggh,
Mindenben jó az mértékletességgh.

NOVEMBER

- 35 11. Az Szent Marton Ludgya io mézssör, s. Bor,
Elkergeti az bánkodást ilyenkor.
Sokat ne förödgyél, sok vért se boczass,
Meleget szeress, és hideget tavoztas.

DECEMBER

- 40 12. Etked ha lehatt legyen melegh, véredet keméllyed
Sok Vy Bort, Szállánnat, jonak ne véllyed.

236.

EREK VAGASAROL

- 5 Az ki Eret akar vágatni,
Az égbéli jeleket kell meg-nézni,
Az Hóid ha benne, nem kell bántani,
Azon tagot, kit az jól kezdett birni,
Az időnek szép és tiszta vólta
Az Er-vágásnak napjait jobbittya.

31 elegendö 35 mézssör

[AZ 1652. ÉVI BÉCSI KALENDÁRIUM VERSBETÉTJE]

A' TÉLRÜL

*Tristis hyems montes niveo velamine vestit
Labentesque aquas indurat et fulmine nectit.*

Az tél hegyet, völgyet houal már bé fődöz,
S-folyo vizeketis jéggel öszve kötöz.

[AZ 1655-RE SZÓLÓ VÁRADI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Orvoslani most jó s' vért-is botsátani,
Erre gondod lévén hozzákel készülni.

FEBRUÁR

2. Hideg ételt italt most ne végy magadhoz,
Hogy egésségedre kárt valamint ne hozz.

MÁRCIUS

⁵ 3. Martiusban igen bö nedvesség testben,
Te légy mértékletes italban s' ételben.

ÁPRILIS

4. Most ingasd testedet, s' véredet botsássad,
Szép tiszta napokon magadat tisztítsad.

MÁJUS

¹⁰ 5. Viragzo mezökkel, zöldellő erdökkel,
Majus gyönyörköttet minket szép füvekkel.

JÚNIUS

6. Gyermekdéd sert, mézsert mostan káros innya,
Napnak melegsége testedet meg bántya.

JÚLIUS

7. Mivel a' leg nagyobb hévség mostan izgat.
Eér vágástul fődötül meg-ojjad magadat.

AUGUSZTUS

- ¹⁵ 8. Ha nagy szükség s' veszély nem kényszerít arra,
Véredet ne botsasd, mert szolgál karodra.

SZEPTEMBER

9. Jól lakjal, hany köppölt, fürödgy és legy tsinos
Gyümölts, madar, vad hus, edes must most hasznos.

OKTÓBER

- ²⁰ 10. A' bor nevelő ho jo vad husokat hoz,
Kövér ludat, tyukot, madarakat süt főz.

NOVEMBER

11. Mézsert immár bátran ihacz kényed szerént,
Mézzel és gyömbérrel elhecz szokás szerént.

DECEMBER

12. Etked légyen meleg, ért kelletlen ne vágj,
Sok uj bort szalonnát a' gyomrodnak ne adgy.

239.

[AZ 1656. ÉVI VÁRADI KALENDÁRIUM VERSBETÉTJE]

[Az eclipsisekről] egy Poëta igen helyessen mondgya:

Nulla fit Eclipsis, nec cernit terra Cometam,
Quae mortalibus haut plurima damna ferat.

Nincs oly üstökös csillagzás,
Sem égen olyan fogyatkozás,
Mely sok gonoszt emberekre,
Nem hozna és a' népekre.

240.

[AZ 1658. ÉVI NAGYSZOMBATI KALENDÁRIUM VERSBETÉTJE]

... minden kétségnélkül remélhattünk [!] bővelkedő aratást, és szüretet: a' régiak
szám-tartása-szerént:

Pünkösd kevés hűvössége,
És Szent Iván nedvessége
Gyakrabb czür, s' kád tellyessége.

[AZ 1658-RA SZÓLÓ VÁRADI KALENDÁRIUM VERSEI]

JANUÁR

1. Tested jó borral gyomrod vad hússal elegítsd,
Borsos ételt-is egyél, mézes italt-is igyal.

FEBRUÁR

2. Szankazni derekas most csak a' hóba ne döllyünc,
Fogjac a' lovakat, hozza takarni subat.

MÁRCIUS

- ⁵ 3. Kertedet és hegyedet meg-nyisd szancs a' Gabonanac,
Ebben kapaly idején, s' jól terem a' vetemény.

ÁPRILIS

4. Gyomrod tisztítsad kissebbtis véredet eckor,
Ültess szép fiatalt, hörpents ürmös italt.

MÁJUS

- ¹⁰ 5. Gyenge meleg feredöc, vér vételec ilnc e' hoban,
Sallyarol borodat szép vigassaggal igyad.

JÚNIUS

6. Kérj erőt Istentől hogy sok jót gyűjts te meződből,
Ambar bort-is igyal csak ravaszul ne kaszaly.

[AZ 1660-RA SZÓLÓ SÁROSPATAKI KALENDÁRIUM VERSEI]

FEBRUÁR

Fogj madarat, vidrát, bár rajtam vedd-meg az árrát,
Szánkázzál ha lehet, csak hog' a' hoba ne dülly.

¹ hassal ⁷ kissebbtis ¹² [A nyomtatvány csonkasága miatt a többi rész hiányzik.]

² [A betűk kétharmad részben a lap alján levágva, az első kiadó így rekonstruálta sort.]

ÁPRILIS

Balhás ködmenedet Tóburcz vérö fénre terítsed

JÚNIUS

5 Ejj te Kaszás bátya, tudom én nap számra kaszáls; te
Nálam bort-is igyál, csak keveset aludgyál.

J E G Y Z E T E K

BEVEZETÉS

A jelen kötet szövegeit ugyanolyan módszerrel tesszük közzé, mint az eddig megjelent nyolc kötetét. Közlésünk betűhív, de nem paleográfiai hűségű; vagyis a ma már nem használt, régi betűtípusok helyett mai jeleket alkalmazunk. Az átírási kulcs a következő: $f = s$; $\beta, \beta = sz$; $\zeta = z$; $w = u$; $\ddot{y} = y$. A különféle ékezzettel (pont, vessző, e betű stb.) ellátott o és u betűket ö-re, illetőleg ü-re írjuk át. A kis- és nagybetűk használatában, valamint a központosásban nyomtatványok, illetőleg autográf szerzői kéziratok esetében (a jelen kötetben Kőrösi Radó István verseinél) az eredetit követjük, egyébként a kézirat szövegeket a mai gyakorlatnak megfelelően központosozzuk.

A kötet végén levő jegyzékekhez és mutatókhoz a következő megjegyzéseink vannak. Mint már a 7. és 8. kötetben is tettük, az énekek és a nótajelzések kezdősorait egyetlen kezdősormutatóba olvastottuk össze. Feleslegesnek mutatkozott a jelen kötetben a források jegyzékének összeállítása. Ennek az eddigi kötetekben az volt az értelme, hogy a jegyzetekben a felesleges ismétléseket elkerüljük, mivel egy-egy forrás gyakran fordult elő a kötet különböző helyein. A jelen kötetben azonban a legtöbb forrás csak egy alkalommal fordul elő, s ráadásul a források egy részének nincs címe, nem más, mint egy könyvtári vagy levéltári jelzet, s ezért a betűrendbe sem tudtuk volna beosztani. Elegendőnek mutatkozott, ha az egyes szövegek lelıhelyeinek címe után nyomtatványok esetében SZABÓ KÁROLY bibliográfiájának számát, kéziratok esetében pedig STOLL BÉLA bibliográfiájának számát adjuk meg (RMK; STOLL rövidítéssel). Csak néhány olyan forrás van, amelybıl több énekszöveget teszünk közzé a „Keltezetlen darabok” című fejezetben; ezekrıl amúgyis részletesen írunk a fejezet jegyzeteinek bevezetı részében.

Végül egy apró újítást vezetünk be a tartalomjegyzékben: a közölt szövegek címei után megadjuk az illetı szöveg keletkezési évét. Gyakran elfordul ugyanis, hogy egy versnek csak a keletkezési évére emlékszünk, címére pedig nem; ilyen esetben könnyü az illetı szöveget a tartalomjegyzékben megkeresni.

LASKAI JÁNOS

ÉLETE

Minthogy 1629-ben, amikor a leideni egyetemre beiratkozik, 24 évesnek mondja magát (Album Studiosorum Ac. Lugd. Bat. 1575—1875. Hága 1875), születési évét 1605-re kell tennünk. Debrecenben született, itt végezte tanulmányait is. Ennek befejezése után, 1629. aug. 23-tól a leideni egyetem teológiai fakultásán tanult, itt disszertált 1631. jan. 22-én (*De Persona Christi*. RMK III, 1470).

Ezután nyomban hazatért. Előbb az idősb, majd az ifjabb Bethlen Istvánt szolgálta. Ez utóbbinak 1632. dec. 23-án bekövetkezett halála után újra visszakerült Bethlen István udvarába. A közte és az I. Rákóczi György fejedelem közt támadt ellentétek idején több ízben járt követségben a töröknél, 1635/36-ban Bethlen István ágenseként hosszabb ideig Konstantinápolyban tartózkodott. Úgy látszik, később elhidegültek egymástól, Bethlen István 1644-ben kelt végrendeletében meg sem említette egykori familiárisát, pedig „szolgái közül igen soknak hagyott kisebb-nagyobb ajándékokat”. (TARNÓC MÁRTON: Laskai János válogatott művei. Bp. 1970, 60.)

Élete utolsó szakaszáról nincsenek biztos értesüléseink. 1639. ápr. 3-án megnősült. (A Pálóczi Horvát család naplója 1622—1790. Kiad. SZOPORI NAGY IMRE. Bp. 1881. MHHS XXXI, 199.) „Ha adataink az ő személyére vonatkoznak, úgy Laskai János 1657-ben a papi hivatást választotta, és ezzel a sors forgandóságát gyakran tapasztalt humanista végképp eltűnik a szemünk elől.” TARNÓC MÁRTON, uo.)

MŰVEI

Említett disszertációján kívül tudomásunk van egy elveszett vagy lappangó történeti munkájáról, melyet BENKŐ JÓZSEF „Erdélyországnak szerencsés és szerencsétlen viszontagságai, 1588-tól fogva 1622. esztendeig . . .” címmel idéz. (Vö. BRUZ LAJOS: Benkő József tudósítása az Erdélyhistoriája íróinak magyar nyelven található kézírásaikról. ÚMM 1853. V. füz. 222.) A Bethlen Gábor-központú írás 4 könyvet tartalmazott.

Ma már egy példánya sem ismeretes itthon kinyomtatott első munkájának sem, mely *Cito, Longe, Tardé* címmel jelent meg és a pestisről szólt. (Debrecen 1634. — RMK I, 682.)

Illyésházi Gáspár magyarra fordította Beust Joachim deákul írt könyvét és azt 1639-ben Debrecenben *Kezben viselő Könyv. A' io es boldog kimulasnak mestersegeröl* címmel kinyomtatta. (RMK I, 689.) A könyvet a Bethlen-család familiárisaként (Illyésházi Gáspár lánya volt Bethlen Péter felesége) Laskai rendezte sajtó alá, ő végezte a nyomdai javításokat, és ő írt a könyv elé „Graf Illyes-Hazi Gabor Es György Ur-fiaknak . . . Threnchen Váranak örökös Uranak” szóló ajánló levelet.

Laskai legjelentősebb irodalmi ténykedése Justus Lipsius *De Constantia és Politica* c. munkáinak magyarra fordítása. Az első, *Az Alhatatosságról Irt két könyvei* 1641-ben jelent meg Debrecenben. (RMK I, 714.) A második ugyanabban az évben Bártfán látott napvilágot *Justus Lipsiusnak A' Polgári Tarsasagnak Tudományarol Irt Könyvei* címmel. (RMK I, 709. Kritikai kiadásuk a Régi Magyar Prozái Emlékek 2. kötetében TARNÓC MÁRTON gondozásában. Bp. 1970, 65—155, 159—476.)

1644-ben jelent meg *Vedelius Panacea apostasiae* c. munkájának általa eszközölt magyar fordítása, a *Hittül-szakadásnak tellyes meg-orvoslása* (RMK I, 764), valamint a szombatosok megtérítése céljából azok meggyőzésére írt, több-kevesebb önállósággal szerkesztett könyve: *Jesus Kiralysaga; Melynek Idvességes birodalma alá, hat-ható erősségekkel intetteknek, ki-vált-képpen az erdélyi proselyta sidok.* (RMK I, 765.) Ez utóbbi munkáján 7 éven át dolgozott, megírásában Hugo Grotius *De veritate religionis christianae* c. könyvére támaszkodott.

Utolsó ismert munkája egy imádságoskönyv, melyet Kegelius Fülöp imádságos könyvéből válogatott és fordított magyar nyelvre *Egy néhány Ahítatos Buzgo Imádságok* címmel. (RMK I, 844.) A könyvnek első kiadását nem ismerjük, második kiadása Szenci Zsoltáiraival egybekötve jelent meg. (Vö. TARNÓC MÁRTON: i. m. 60.)

Laskai Jánosnak elsősorban a próza terén kifejtett irodalmi ténykedése jelentős, de foglalkozott versírással is.

A Leidenben töltött akadémiai évek során írt néhány alkalmi verset idegen nyelven is. 1630-ban három honfitársát köszöntötte: Vargyasi Dániel Jánost latinul (RMK III, 1456), Medgyesi Pált héberül (RMK III, 1458), Tornai P. Istvánt latinul (RMK III, 1459).

1.

Kézirata és nyomtatott kiadása:

I. MTAK Rui 8-r. 79. jelzetű kézirata. Kiad. SZILÁDY, ItK 1897, 46—51. A pasquillus szövege egy ívrét belső oldalán, a keresztbe fordított íven két oszlopban olvasható. Kívül a következő címzés áll: „Ad manus Viri Reverendi et Clarissimi Domini Georgy Hendelss, Pastoris Ecclesiae Bistriciensis. Bistricium.” (Más kézírással ugyanitt: „Kolos Monostorini”). Ez az 1680-as években született Hendelss György 1621-től működött prédikátorként Besztercén, 1640-ben halt meg. (FR. SCHULLERUS: Siebenbürger Studierende an der Universität in Frankfurt an der Oder. Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde XXII, 404, 407, 412.)

A levélalakra összehajtott papíron, a cím verzóján, más kéztől származó írással „Pasquillae and Principem Georg. Rákozi suosque Consiliarios directae 1635.” megjegyzés olvasható. Ez az évszám 1631 helyett bizonyára tévesen került ide, vagy a másolás ideje lehet. Ugyanezen az ívrét papíron találjuk a Csáky István nevében írt *Cantio apologica*-t. (Lásd kötetünkben 31. sz. alatt.)

II. Kraus Georg: *Siebenbürgische Chronik*. Wien 1862. FRA III. Band 1. r. 94—97. — Az utolsó versszakot, mely az 1594-es eseményekről keletkezett *Conspiratio Kendiana* (kiad. RMKT XVII/1, 398—428) 989—992. sorából alakított változat, csak ez a forrás tartalmazza.

Kraus György, segesvári nótárius, aki 1631-ben az erdélyi követséggel Kassán időzött, krónikájában elmondja, hogy a pasquillust Zólyomi Dávid áruhában, maga előtt disznókat hajtva vitte be Kassára, és ott a piactéren szétszórta akkor, amikor Eszterházy Miklós nádor éppen Jászón tartózkodott. Még a nádor házában is megfordult, és ott-hagyta emlékül nevével ellátott kését az egyik asztalba belevágva.

A pasquillus szövegét Kraus abból a példányból másolta le, melyet Kovacsóczy kancellárnak a szakácsa talált a piactéren. A gúnyvers miatt az erdélyi követek keveredtek gyanúba, elsősorban Kovacsóczy szakácsa, akit Eszterházy el is fogatott. Mivel azonban az egyik kassai mészáros tanúvallomásaival igazolta, hogy az írást valóban a piactéren szedte fel, a szakács hamarosan kiszabadult.

Zólyomi a pasquillust a rakamazi csata (1631. március 15.) előtt vitte be Kassára. A gúnyvers az 1630. december 1-én fejedelemmé választott Rákóczi György mellett, a „pápas”, királpárti főurak ellen íródott e két dátum közti időben.

Rákóczi György-ellenes magyarországi urak ellen írt pasquillusról már előbbi időpontból is van hírünk. Bornemissa János írja 1630. november 14-én Rimay Jánoshoz szóló levelében: „Kegyelmed leveléből hallom, hogy valami éneket, pasquillust de csináltak vala, melyen vagy keveset vagy semmit busulok.” (IPOLYI ARNOLD: Alsó Sztregovai és Rimay Rimay János államiratai és levelezése. Bp. 1887, 349.) Ez azonban semmiképpen nem lehet az itt közölt ének.

Bizonyos, hogy a vers Bethlen István környezetében keletkezett. Fenntartás nélkül dicséri az idősb és a fiatal Bethlen Istvánt; dicséri, bár meg is rója Bethlen Pétert, Zólyomi Dávidot, és jóindulatú figyelmeztetéssel fordul Rákóczi György fejedelemhez. A többi szereplőt egybehangzón kicsúfolja, fenyegeti vagy legalábbis kemény figyelmeztetésben részesíti. Mindez arra mutat, hogy a szerző a két Bethlen Istvánhoz állott legközelebb.

KRAUS szerint a verset Laskai János írta („Author fuisse, fertur, Joannes Laskai” — i. m. 97), aki 1631 februárjában léphetett Bethlen István szolgálatába. Őrá utal a pasquillusra Csáky István nevében írt *Cantio apologica* is, melynek 7. sora arról tudósít, hogy a versszerző „most lépett udvarba”; a 13–14. sor pedig azt mondja, most jött haza Pluto iskolájából. Mindez a németországi akadémiairól frissiben hazatért és udvari szolgálatba lépő Laskaira illik. Minthogy 1631. január 22-én Laskai még Leidenben disputált, a pasquillust ez év februárjának utolsó vagy márciusának első napjaiban írta „familiárisi kötelességteljesítésből”. (Vö. TARNÓC MÁRTON: i. m. 20–23.)

Bár Kraus szóról szóra való másolásról beszél (94. lap), szövege több értelmetlenséget, hibát tartalmaz, és még többet tartalmazhatott, mert munkájának sajtó alá rendezője már javított rajta (vö. a 98. lap megjegyzésével). Hibák akadnak azonban a ránk maradt kéziratban is. Ez nem követi a Krausnál levő strófarendet és rövidebb egy versszakkal.

5–8 Id. Bethlen Istvánt, Bethlen Gábor öccsét Brandenburi Katalin lemondása után, 1630. szept. 28-án választották fejedelemmé. A topai egységben (október 24-én) mondott le, hogy a fejedelemségre pályázó Rákóczi György és közte az erdélyi rendek az országgyűlésen válasszanak, és ne kerüljön sor fegyveres összecsapásra.

9–12 Kornis Zsigmond (megh. 1648) erdélyi katolikus főúr, Katalin híve, 1630 elején ennek egyik követe a császárhoz. A versíró arra céloz, hogy apját és annak két testvérét Mihály vajda megölette. Két testvérét meg Báthory Gábor végeztette ki árulókként 1610-ben.

13–14 Prépostváry Zsigmondra vonatkozólag a jegyzetet lásd a 30. sz. éneknél.

13 sem prae sem post = sem elől, sem hátul

14 Beltek — mezőváros Szatmár megyében, a Prépostváryak jósága.

17–20 Eszterházy Miklós nádorra vonatkozólag a jegyzetet lásd a 32. sz. éneknél.

17 ezterha = eresz, csurgó

19 Munkácsot 1621-ig Eszterházy bírta, ekkor a nikolsburgi béke értelmében Bethlen Gábor kapta meg 300 ezer forintért. Ennek halála után erdélyi őrség szállta meg. A hajdúkra azért morgott a nádor, mivel nagyobb részük Rákóczi György mellé állt, amiben nagy része volt Zólyomi Dávidnak és ifj. Bethlen Istvánnak.

21–24 Kovacsóczy (Kovacsóczy) István (megh. 1634) már Bethlen Gábor idejében Erdély kancellárja volt, és ezt a tisztségét megtartotta Katalin, majd I. Rákóczi György alatt is. Katolikus volt, Katalin híve, akit fel akart szabadítani Bethlen István gubernátor gyámkodása alól. A pasquillista számára azért is gyanússá válhatott, mivel a kassai tracta, melyet Rákóczi György nevében Eszterházyval folytatott nagyon sokáig húzódtott.

22 béczét (Krausnál: benzet!) — a szó értelmezése nehéz. A NySz ’méltóság’, ’ár’, ’érték’ (I, 190) ’fillér’ (I, 194) jelentésben adja.

23 A gerlicefogás SZILÁDY értelmezésében: célt érés. (ItK 1897, 47.)

25–28 Haller István (megh. 1657) katolikus főúr. Bethlen István 1630 őszén őt küldi a nádorhoz és a császárhoz, hogy Rákóczi György ellenében őt támogassák. Rákóczi ezért nem engedte vissza Erdélybe, később is üldözte. (EOE IX, 167.)

29–32 Alaghy Menyhért (megh. 1631) felső-magyarországi birtokos, Bethlen Gábor halála után a hét vármegye visszacsatolásakor királyi biztos. Kétszer nősült. A horvát származású Erdődy Anna második felesége, a 32–33. sorok homályos utalásai rá vonatkozhatnak.

29 Regets — község és vár Abauj megyében.

33–38 Forgács Pál nem ismert személy. SZILÁDY feltevése szerint Bornemissza Jánosnak lehetett egyik tisztje. (ItK 1897, 48.)

37–40 Nyáry István (megh. 1643) kállói kapitány, Bethlen Gábor hívéből Ferdinánd híve, kamarás, tanácsos, felső-magyarországi kapitány lett.

37 Nyares — összevonas a *Nyári es*-ből (Krausnál: Nyári’s!), a versszerző Nyáry nevével szójátékot csinált.

38 A sor értelmezése nehéz, szövegromlás történhetett. Kraus szövege is rossz. SZILÁDY így értelmezi: csuhája nem lévén, érdeklí sok kalász, azaz: mivel nem pap, szúrja a sok halszálka.

40 Uiza — viza, mely értékesebb hal a kárásznál; varsa — vesszéből font halfogó eszköz.

41–44 Kapy András (megh. 1634) katolikus főúr, Prépostvári veje. Bethlen Gábor alatt Kolozs megye főispánja, tanácsos, fődezsmaarendátor volt. Mikor 1630 őszén ifj. Bethlen István és Zólyomi szétszórta Bornemissza János katonáit, a két ifjú megrendszabályozására szemelt országos hadak vezérlésével őt bízták meg. (EOE IX, 46–47.)

45—48 ifj. Bethlen István (megh. 1633) mint Várad főkapitánya, a gyaloghadak kapitánya döntő szerepet játszott Rákóczi György fejedelemmé tételében.

49—52 Zólyomi Dávid (megh. 1649) erdélyi főnemes, Bethlen István gubernátor veje. Sógorával, ifj. Bethlen Istvánnal együtt elsősorban ő akadályozta meg Eszterházy Miklós Erdély, illetőleg Rákóczi György fejedelemsége ellen irányuló terveinek megvalósítását. Székelyhíd erősítésével kapcsolatosan a szomszédos nemességgel és urakkal szemben tanúsított erőszakos fellépéséről, katonáinak kőborlásairól ír Szalárdi. (Siralmas Magyar Krónika. Kiad. KEMÉNY ZSIGMOND. Pest 1853, 87—8.)

53—56 Brandenburgi Katalin (1604—1649) fejedelemsége alatt, és mikor arról 1630. szept. 28-án lemondott, azután is könnyelműen költekezett; elsősorban Csáky Istvánnak adott sok pénzt, hogy hadakat fogadjon (vö. Kemény Önéletírása. Kiad. WINDISCH. 161, 167—68). Kemény János és a közvélemény szerelmi viszonyukról tud, DEÁK FARKAS ezt cáfolja. (Egy magyar főúr a XVII. században. Gróf Csáky István életrajza. Bp. 1888.)

57—60 Csáky Istvánról lásd a 31. sz. ének jegyzetét. Udvarbíróságát a pasquillista azért említi, mert 1630 júniusában őt nevezte ki Katalin felső-magyarországi jóságában helyettesévé. (EOE IX, 38.)

60 lovássagh — olv. lovászagh.

61—64 Bethlen Péter (megh. 1646) Bethlen István gubernátor kisebbik fia; Kemény „semmirekellő” embernek mondja. (Önéletírás. 109.)

63 Nem éred festekkel — a NySz példái szerint (I, 835) a korban azt jelentette: nem vagy képes; meg göngerödni = összehúznád magad. (ItK 1897, 50.)

65—68 Bakos István tokaji kapitányságáról nincs tudomásunk. Eszterházy emlékirataiban szendrői kapitányként említi, de mint kapitányságra alkalmatlan emberrel beszél róla. (TT 1884, 82.) Kraus szövege sem tesz említést tokaji kapitányságáról. Alaghy Menyhért országbíró 1630 őszén őt küldte Sárospatakra Rákóczi György feleségéhez, hogy figyelmeztesse azokra a veszélyekre, melyek urának fejedelemségre törekvéséből következhetnek. (SZILÁGYI SÁNDOR: I. Rákóczi György. Bp. 1893, 169.)

67 Alunan = alulról

69—72 Bornemissa János kassai vicegenerálist küldték „lövő szerszámokkal és hadi apparatussal” a Tiszához, de Zólyomi és ifj. Bethlen István Tokaj közelében szétosztták katonáit. (EOE IX, 46.) Kraus erre célozva idézi személyével kapcsolatban a pasquillus 72. sorát: „Der Generalis Bornemissa führet das Volck tückischer weiss vber die Tisza vnd gehet ihm Justament laut seinne pasquillischen Versen: Meg akad az berken nyakadbeli lesza”. I. m. 102.)

69 araniazo — olv. arányozó, azaz: irányozó, célzó.

71 megh bé áll = míg befagy.

72 lesza = hosszú karó, rúd; itt valószínűleg a korabeli hosszú puskára gondolt a versszerző.

73—76 A hajdúknak a hét vármegye visszatérésével Bethlen Gábor halála után az erdélyi fejedelem szolgálatából vissza kellett volna állniuk a király szolgálatába. Egy részük azonban ezt nem tette meg, jóformán csak a kállóiak tanúsítottak császárpárti magatartást, az ő vezetőjük volt a 75. sorban említett Kéry János.

73 Tippanos — Szilády a *toppan*, *tipeg-topog* szavakkal hozza kapcsolatba és egyértelműnek veszi a gyalogos katonát jelentő talpassal. (ItK 1897, 51.) A *serenykedgietek*-et a szótagszám és Kraus szövege miatt javítottuk a főszövegben, értelmileg a *serkendgietek* is jó.

74 Botskortok teleket = bocskorotok szíját (vö. telekes bocskor).

80 locum tenens = helytartó: Alaghy Menyhért főgenerális. A célzás azonban inkább Eszterházyra vonatkozhatik, aki mint nádor a király helyettese volt. A sor ironikus értelme ráillik.

81—84 A *Conspiratio Kendiana* 989—992. sorai:

Houa megj Kendy, uard megh az gloriat,
Hald megh az orszagh salutatioiat,
Majd neked agiak az Brachium regalt,
Az kire regen Beekessis aspiralt.

83 Brachium regalt — brachium regale = királyi hatalmat

84 Békés Gáspár (1520—1579) Báthory Istvánnal szemben tört fejedelemségre, de 1575-ben vereséget szenvedett.

Kézirata: EK (Budapest) Litt. orig. 602/a jelzetű másolat. Kiad. Dézsi, ItK 1908, 355—66.

Az 1—13. lapon olvasható vers előtt „Illustrissimo Spectabili ac Magnifico Domino Stephano Bethlen Juniori de Iktár Comiti, Servitiorum Suorum semper promptissimam ac humilimam commendationem” szöveg áll. A hátlapon (14. lap) más kéztől eredő *Charikleia* [1] felírást találunk. A kézirat borítólapjára Szilágyi Sándor a múlt század végén az alábbi megjegyzést tette: „É. n. 1630—35. Laskai Csókás János: Bethlen Istvánhoz intézett »Karikleia« című költeménye.” Dézsi feltételezi, hogy annak a kolligátumnak az alapján, melynek a verskézirat eredetileg a 728—40. lapját alkotta, vagy pedig azért, mert a kéziratban Laskai keze nyomát vélte felismerni.

Megjegyzése alapján SZILÁGYI meg a vers első kiadásakor Dézsi LAJOS is (Laskai János verses levele ifj. Bethlen Istvánhoz Charicleáról. ItK 1908, 354) a 465 sorra terjedő verset magának a *Chariclea* széphistóriának tekintette, melyet Dézsi szerint Laskai emlékezetből írt le, és mindenféle más szerelmi történettel megtoldott. Hasonlóan beszél róla RAJKA LÁSZLÓ is. (Heliodoros Aithiopiájának feldolgozásai a magyar irodalomban. Kolozsvár 1917, 18—25.) KIRÁLY GYÖRGY mutatott rá, hogy a vers a már elkészült széphistória-másolat kísérő levele. (Laskai János verses levele a Charicleáról. ItK 1917, 459—61.)

Ifj. Bethlen István kérésére Laskai Czobor Mihálynak a XVI—XVII. század fordulója táján, németből készült, befejezetlen szerzeményét másolta le. Czobor fordításának több példányáról tudunk a XVII. század folyamán, közülük azonban csak Zrínyi Miklós könyvtárában maradt fenn valamivel több, mint 1000 versszakotredék. A görög kalandregény közkedveltségét mutatja, hogy a század végén Gyöngyösi a fordítást átdolgozta, és saját képzelete alapján befejezte. (Vö. RAJKA LÁSZLÓ: i. m. — ZSÁK J. ADOLF: Czobor Mihály a Charikleia első magyar fordítója. ItK 1901, 53—63. — Dézsi LAJOS: Verses görög regények és regék a régi magyar irodalomban. Csengery János-emlékkönyv. Szeged 1926, 113—33. — BADICS FERENC: Gyöngyösi István összes költeményei. Bp. 1937, IV, 404—11.)

Az általa lemásolt széphistóriát kísérő verses levelében Laskai ismételtelen beszél a Héliodórosz-féle kalandregény két főhőséről (76—105., 311—31., 351—55. sor), jellemzi őket, magasztalja tiszta szerelmüket, kiemeli a széphistória alapeszméjét. Versét azonban megtűzdeli még számos szerelmi esettel. A változatos, Theagenez és Karikleia tiszta szerelmével sokszor ellentétes példákat különböző olvasmányjaiból meríthette, elsősorban Ovidiusból, Plutarkhoszból, de feltehetőleg kész históriákból is. Egy ízben (141. sor) Statiusra hivatkozik.

Nagyon kétséges, hogy a kísérőlevél ránk maradt alakjában Laskai kezeírása, az ő másolata lenne. Ennek ellene mond a rossz másolóra valló elírás számos példája. Köztük találunk rímrontásokat (51, 106, 240, 412), szótaghibákat (25, 256, 377), szótorzulásokat, melyeket nehéz lenne a műveltségét fitogtatni tetsző szerző rovására írni (pl. 162: Tybe — Tysbe, 191: Theas — Thebas, helyesebben Thebae, 244: Iunonak — Ionak, 297: Laomedesnek — Lycomedesnek, 300: Laomedontával — Deidamiával, 336: Stránta — Straton helyett; legfőképpen azonban a 109: Menelaus — Emilius helyett, illetőleg a nem azonosítható: Traclina — 157, Pitsenena — 406). A másolás közben ejtett javítgatásokon kívül Laskai ellen szólnak a homályos vagy értelmetlen sorok (80, 349), a tévedésből kétszer szereplők (318 és 323), a strófaelhagyások (feltétlenül ez az eset áll fenn a 82. és 83. versszak között!).

A verses levél keletkezését SZILÁGYI 1630—35 közé, KIRÁLY GYÖRGY 1627-re teszi. Valószínűleg azután keletkezett, hogy Laskai 1631 elején hazatért Németországból. Mindenképpen 1632. december 23-a előtt, mivel ekkor ifj. Bethlen István már meghalt.

Laskai kísérő levelét ugyanabban a strófaszerkezetben írta, mint Czobor a fordítást: ötsoros, egy rímű tizenkettesben.

6 éltedglen — feltehetőleg elírás *ekkedéglen* helyett. (Vö. NySz I, 725.)

15 egi manusra = ugyanazzal a kézzel

20 Epimenides — a hagyomány szerint i. e. a VI. században élő krétai pap, jós, költő, akinek álma Pauszaniász (*Periegesisz* 1. 14, 4) szerint 40 évig tartott. Plutarkhosz is ír róla több ízben; szerinte 50 éves korában ébredt fel (*An seni sū gerenda respublica* 1). Mivel Laskainál más adat szerepel, és részletesebben szól róla, más lehetett a forrása.

31 Maga = ugyan, de hát

34 Haza menyen = haza megyen

38 Feltehetőleg arra vonatkozik, hogy Laskai egy éjjel találkozott ifj. Bethlen Istvánnal, mikor az otthon járt.

- 45 E zeremnel — írásmódomnál vagy írószeremnél.
 46 Id. Bethlen István lehet.
 56 Czobor Mihály fordítására vonatkozólag lásd a bevezetésben idézett RAJKA LÁSZLÓ dolgozatát.
 76 Teagenes — a *Chariclea* férfi főhőse.
 79 edgies = hasonló, egyetértő
 81 Hymenaeus vagy Hymen a házasság istene.
 88 Chariclea Diana papnője volt, előbb le kellett tennie tisztét.
 89 okalbol — rontott szó lehet.
 91 előb = elsőbb
 102 Értelmileg éppen az ellenkezőjét várnók mint amit a sor mond. A „javall” szónak ismeretes *rábeszél* jelentése, de a törtéiában nincs szó róla, hogy Theagenész „kurvaságra” akarta volna bírni Charicleát.
 106 A két ifjú történetét Plutarkhosznál a *Parallela Graeca et Romana* 21-ben olvashatjuk, nevük azonban: Cyanippe és Emilius.
 118 czerében = cserjés, bokros helyre
 121 sulognának = lassan járkálnának
 122 lomoznának = kutatnának
 136 Asopus — folyamistenség. Egyik lányát, Euadnét Capaneus vette feleségül, akit Juppiter (Zeus) akkor sújtott halálra villámával, mikor az ostromhágcsón már elérte Thebae falának ormát. A 141. sorban Laskai Statiusra hivatkozik, aki az i. u. az I. században *Thebais* c. epikus költeményében énekelte meg a Thebae elleni hadjáratot.
 147 Evadne — lásd az előző jegyzetben!
 149 Hammát = hamvát
 156 Lycurgus lányának a történetét nem tudtuk azonosítani.
 157 *Traclina* királyné esete ismeretlen előttünk, valószínűleg szórontás is történt.
 158 Phyllis — Szithon thráciai király lánya, aki jegyese, Démophón utáni búskomorságában felakasztotta magát, de az istenek mandulafává változtatták. Levelét Démophónhoz lásd Ovidius: *Epistolae heroidum* II.
 161—185 Pyramus és Thysbe történetének feldolgozását lásd Ovidius: *Met.* IV. 55—165.
 175 álitá — olv. alitá = gondolta.
 188 kiztikivel = incselkedésével
 190 meg gugolja = megcsúfolja
 191 Thebae helyett a versben következetesen *Thebas*-t találunk. Cadmus (Kadmosz) király lányának, Szemelének és Juppiternek szerelmével kapcsolatosan lásd Ovidius: *Met.* III. 253—316.
 202 bábája = öregasszonya, dajkája
 210 kellek = kérlek
 227 Juppiter ugyanis villámlásban jelent meg nála.
 244 Io helyett *Juno* a másoló goromba elírása; nem tételezhető fel Laskairól, hogy már ő rosszul használta a nevet, annál kevésbé, mivel a történetben Juno is szerepel. Io történetét lásd Ovidius: *Met.* I. 583—779. Laskai azonban más forrásból is merített.
 249 Juppiter nem tinóvá, hanem üszóvé változtatta Iót.
 252 Mikor Argosz aludt, csak két szeme volt becsukva (vö. Ovidius: *Met.* I. 625).
 Az állott valószínűleg elírás *alutt* helyett.
 253 czerébe — vö. a 118. sor jegyzetével!
 276 Iót az alexandriai korban azonosították Isisszel, így lehetett Osiris felesége.
 281—285 Vö. Ovidius: *Met.* I. 742—43.
 287 Hogy *Iole* helyett már Laskai *Ilesnek*-et írt, a szótagszám és az előző sorral való rímeltetés is mutatja. Vele kapcsolatosan Laskai abba a tévedésbe is beleesik, hogy Iole személyéhez fűzi a 291—95. sorban előadottakat, melyek pedig Omfalé, lidiai királyasszony udvarában történtek Herculeszel.
 296 Síróban — Scyrus szigetében, ahol Akhilleusz Lükomédesz király udvarában élt Deidamiával. A nevek hibás írását részben Laskai (Síróban), részben — feltehetőleg — a másoló követhette el.
 301 Phorcis — tengeri istenség; a három Gorgónak, így Medusának is az apja.
 308 Chimaera — mesés ókori szörnyeteg.
 316 Pandora mint minden bájjal felruházott asszony nyer említést.
 320 Kik — értelmileg *kü* jobb lenne, talán a másoló elírása.
 323 A 318. sor ismétlődése, valószínűleg a másoló tévedése-folytán.
 327 femlettenek = fénylettenek
 329 voltak = voltuk

- 332 Panthea — Abradatas perzsa fejedelem felesége, Xenophón sokat írt róla.
 336 Midón II. Artaxerxész perzsa király megtámadta Sztratont, és az gyávaságból nem akart öngyilkosságot elkövetni, a felesége szúrta le.
 348 Az ura halálán bánkódó Ceciliát nem tudtuk azonosítani. Valószínűleg névrontással állunk szemben, mint ahogyan a következő is egy értelmetlenségig elrontott sor.
 356 feljtette = féltette
 357 Timoclea címszó alatt ír róla Plutarkhosz a *De mulierum virtutibus*-ban.
 364 Mint edgi szeretőit = mint egy szeretőjét (vö. Plutarkhoszsal).
 386 Cyane történetét lásd Plutarkhosz: *Parallela graeca et romana* 19.
 400 túlűdik — Talán = tőrődik, mely a *türödzeni* (= készülni) Pápai Páriz szótárában (1708) olvasható szó alapja. Bogáti a szót 'törekedik' értelemben használja (127. zs. 3. sor: „Marhára családra heaba tőrődik”).
 406 Pitsenena [!] személyét nem sikerült azonosítanunk. Valószínű, hogy története a 410. sorral nem ér véget. A másolatból itt egy rész hiányzik. Ezért csonka a Syrinx és Pan története.
 411—415 A Ladon folyó nimfáitól segítséget kérő Syrinxnek Pan elől való menekülését Ovidius a *Met.* I. 689—712. soraiban meséli el.
 431 Daphné átváltozását lásd Ovidius: *Met.* I. 452—567. sorában.
 437 à pello — appello = előzőm magamtól. Ez nemcsak arra vonatkozhatik, hogy Daphné szerelmével űzte-hajtotta, hanem arra is, hogy Apollo megszületése előtt az anyját a Python nevű sárkány üldözte.
 440 Apollo a gyógyászat istene is volt.
 450 állathatná = támogathatná, erősíthetné
 459 Meg nem vonszom = el nem vonom

3.

Kézirata: OL 1526 utáni gyűjtemény, Múzeumi Törzsanyag (R 224). Kiad. ACSÁDY, ItK 1891, 131—36. — XIX. századi másolat. Készítője néhány helyen nem tudta elolvasni a szöveget (141., 219. sor), néhol meg hibás olvasatot másolt (10., 176. sor).

Bethlen Istvánnak, Bethlen Gábor fejedelemsége alatt Erdély kormányzójának, majd Katalin lemondása után rövid ideig Erdély fejedelmének hasonnevű fia két nappal 1632 karácsonya előtt halt meg. (ACSÁDY ISTVÁN: Széchy Mária. Bp. 1885, 58.) „Nagy solennis pompával” 1633. március 24-én temették el Gyulafehérváron. Itt deklamálták el a fenti sirató verset. Minden bizonnyal ennek 148—162. sorára vonatkozik Kemény Jánosnak a megjegyzése, midőn a búcsúztatónak Zólyomi Dávidra alkalmazott részéről a következőket írja: „Akkoron mint valami próféciai lélekkel egy deák orator megjüvendölé Zólyominak az Jonathas és Dávid barátságoknak példáját, applicálván, hogy magára vigyázna, mert elesett mellőle Jonathasa, sok meg vetett hálók volnának pedig ellenére.” (WINDISCH-kiadás. Bp. 1959, 200.)

A vers szerzője jól ismerte a Bethlen-család belső dolgait, és előre sejtette azokat a veszedelmeket, melyek az elhunyt Bethlen István sógorát fenyegették. Tudott azokról a tervekről, melyek Zólyomit a harmincéves háborúba való beavatkozással kapcsolatosan foglalkoztatták, azokról az ígéretekről, melyeket Zólyomi a fejedelemnek tett, hogy felhagy szándékával, és tudott arról, hogy Zólyomi tovább folytatta titkos tárgyalásait. Ez az ember minden valószínűség szerint Laskai János volt, ebben az időben a Bethlen-család, ifj. Bethlen István familiárisa, aki Zólyomi megbízásából Strassburggal is tárgyalt, és akit Zólyomi nótaperében ez ügyben ki is hallgattak. (EOE IX, 180, 357—58.) Laskai szerzőségét bizonyítja a vers több klasszikus vonatkozása, Achatész, Püladész, Timanthész, Agamemnón, Iphigeneia emlegetése a szokásos bibliai példák mellett. Laskainak a Charicleáról írt verses leveléből láthattuk, mennyire jártas volt a görög és római monda-világban. Lehetséges, hogy a verset deklamáló „deák orator” maga Laskai volt. Még nem volt két esztendeje, hogy hazaért Leidenből.

33 Az ütem *háládó* olvasatot kíván.

49 maradhat — bizonyára: marad hát.

52 I. Rákóczi György 1633. augusztus 30-án írja Gyulafehérvárról Körössi István-nak, hogy most házastotta meg az apja. (BEKE BARABÁS: I. Rákóczi György és a porta. Bp. 1888, 86.)

55—57 Vö. Jónás próféta könyve 4. fej.

61 'sellyére = koporsóra

- 69 csendülesbenn — értelemszerűleg a szóban a *csend*, *csendesülés* alapjelentést kell inkább keresnünk, mint a *cseng*, *csendiül* jelentést.
- 70—72 A sorok az 1631 eleji eseményekre, a rakamazi sánc felverésére vonatkoznak. Lásd kötetünkben a 32. sz. ének jegyzetét.
- 74 A sorban szótaghiba van, eredetileg *szivetek* állhatott.
- 86 padunkonn = padlásunkon
- 107 Egy allatt — olv. ég alatt.
- 111 Dávidnak az a szolga vitte meg Saul és fia, Jonathan — Dávid barátja — halálának hírért, aki Sault a saját kérésére megölte. Lásd Sám. (Kir.) II. 1, 8—10.
- 115—123 Sám. (Kir.) II. 1, 19—22. vers parafrázisa.
- 130 Achates — Aeneas társa és barátja.
- 131 Pilades — Oresztész barátja.
- 147 meg hasonlottál = megfogyatkoztál
- 164 lakas = lakoma, menyegzői lakoma (vö. az 52. sor jegyzetével).
- 169 Zólyomi Dávid felesége Bethlen Kata volt.
- 170 Gyulafi Samu felesége Bethlen Anna volt.
- 174 Bethlen István felesége, Széchy Mária magyarországi volt, a versszerző azért emleget itt *idegen* földet.
- 177 Timanthész görög festő i. e. 400 körül. Leghíresebb képe Iphigeneia feláldozása, melyen a festő Agamemnón arcát köpennyel fedte el (vö. a 181—183. sorral).
- 184 Jákob keservesen megsiratta József nevű fiát, akiről testvérei azt mondták, hogy a vadállatok szétszaggatták. (Lásd Móz. I. 37, 34.)
- 185 Tóbiás is megsiratta elveszettnek vélt fiát (lásd Tóbiás Könyve 10, 2). Tobián — a szerző csonkítása szótagszám miatt Tobiáson helyett.
- 196 Hunyad — Vajdahunyad.
- 198 ki enyet = ki miatt
- 199 Ecsed az ecsedi láp egyik szigetén épült.
- 210 Sirját — olv. zsírját.

KISMARJAI VESZELIN PÁL

ÉLETE

Előnevéből következtetve a Bihar megyei Kismarján született. Születési évét nem ismerjük. Ifjúságáról, iskoláiról semmit sem tudunk. Szűcs ISTVÁN (Szabad királyi Debrecen város történelme. Debrecen 1879, 591) azt írja róla, hogy 1612-ben iskolamester volt Debrecenben. A városi számadáskönyvek azonban ebből az évből Karásztelki Mihályt említik rektorként. (ZOLTAI LAJOS: Ismeretlen részletek Debrecen múltjából. Debrecen élete a XVII. századeleji főbírói számadások tükrében. Debrecen 1936, 72.) Így legfeljebb kollaborátor, az iskolamester segítője, köztanár lehetett, akiknek díjazásáról a főbírói számadások nem beszélnek, mivel róluk valószínűleg a tanulók szülei gondoskodtak.

Azért is korainak látszik ez a dátum, mivel csak 1622-ben találkozunk nevével külföldi akadémiákon. 1622 őszén az Odera menti Frankfurtban, 1625-ben Brémában tanult. (ZovLex 234.) Hazatérve előbb Váradon tanított (1626), majd 1627-ben Debrecenben oktatta a keleti nyelveket. (S. SZABÓ JÓZSEF: A debreceni református kollégium tanárai és kiválóbb növendékei. 1649—1925. Debrecen 1926, 23.) Az 1629. június 17-i váradai közzsínaton avatták pappá Nagykaroly rendeltetéssel. (BOROVSKY: Tiszántúli ev. ref. papok. Bp. 1898, 14.) Még ebben az évben innen Debrecenbe vitték prédikátornak. Itt működött élete végéig. S. SZABÓ szerint 1645 végén vagy 1646 elején (i. m. 23), ZOVÁNYI szerint 1645 tavaszán halt meg. (A tiszántúli ref. egyházkerület története. Debrecen 1939. I, 188.)

Thuri Szabó Erzsébet volt a felesége, akit éppen az 1640-es debreceni tűzvész idején gyászolt. (Vö. az *Oktato es Vigaztalo Praedicatio*k ajánlásával.) Hasonnevű fia, aki az 1650-es években járt a holland egyetemeken, és akitől érdekes bejegyzéseket tartalmazó emlékkönyv maradt ránk Toldy Ferenc iratai között („Kismarjai Pál életére vonatkozó adatok” MTAk Rui. 4r. 257/9), szintén prédikátor volt.

MŰVEI

1. Héber és latin nyelven üdvözlő verset írt Besenyei F. Mihályhoz az 1625. június 25-én Brémában tartott és ott kinyomtatott disputációban. (*De Gratuita Justificatione nostri coram Deo.* — RMK III, 1372.)

2. „Az Eggyigyü Híveknek megh erősítésekre, es az el-tévelyedtéknek meg térítésekre” adta ki Pázmány Péter: *Bizonyos okok, mellyek erejétül viseltetvén egy jó ember . . . az római ecclesiának kebelébe szállott* (Pozsony 1631) c. vitairatára válaszként a *Kegyés Es Istenes Beszelgetések* című könyvét. (Debrecen 1633. — RMK I, 627.) A Pázmány által előszámolt nyolc oknak megfelelően Kismarjai Veszelin Pál nyolc beszélgetést szerkesztett, melyet Krisztus folytat a „Cardinális beszédét számláló” eltévelyedett Ádámmal. Appendixként hozzájuk csatolt egy kilencediket, melyben a nyolc okokat visszafordítja.

3. 1637-ben a Pázmány *Kalauz*-a ellen Tejfalvi Csiba Mártontól kiadott *Romanocategorus* (Debrecen 1637. — RMK I, 667) c. könyvben rövid terjedelmű, időmértékes verset írt magyar nyelven a szerzőhöz. (Lásd kötetünkben 5. sz. alatt.)

4. 1641-ben bocsátja ki *Oktato es Vigztalo Praedicatiok, mellyek Debreczen Varasának MDCXL Esztendőben tüz miat löt siralmas pusztulásában, az iszonyu romlas és kár vallás-miat megh keseredet éjjelei és nappali tüz támadások, es tüzes szerszámoknak jel találása-miat meg rettent, es a sok vigyázás-miat el-faradt, söt ugyan megh epedet hiveknek tanuságokra es meg-uyjulasokra az Ur házában el-Praedicattattak, es mostan a' maradékoknak örök emlékezetül, az akkori időre rendeltett szép vallást-tévő könyörgéssel, es siralmas két Enekekkel ki-bocsattattak c. könyvét.* (Debrecen 1641. — RMK I, 715.) Az ajánlásban beszámol a XVI. és XVII. században Debrecen süjtő tűzvészéről, köztük részletesen az 1640. éviről. Kismarjai két versén és néhány versbetétén kívül (lásd 6—8. sz. alatt) itt jelent meg Debreceni Tiszta János két versszerzeménye is (lásd 70—71. sz. alatt).

5. Coccejus előszavával Franekerben látott napvilágot 1643-ban *Brevis Institutio Ad Cognitionem Linguae Hebraicae ex optimis Autoribus collecta a Paulo W. Kis-Mariai Vrsu Scholarum Hungaricarum destinata* című zsidó nyelvtana. (RMK III, 1604.)

4.

Nyomtatott kiadása: **Kismarjai Veszelin Pál: Kegyes Es Istenes Beszelgetesek.** Debrecen 1633. (RMK I, 627). A szerző könyvét versbetétekkel fűszerezte, melyeknek egy részét, feltehetőleg, ő maga fordította latinból magyarra. A 215. lapon, a *Hetedik Beszelgetes*-ben katolikus énekekre hivatkozik, belőlük idéz. A „*Ferenczffy Lőrinc Szives könyve*” 150. lapjáról a *Minden napon áldást mondjon* kezdetű Mária-himnuszról az 1—2, 9—10, 77—78, 85—86, 53—56 és 57—58. sorokat. (Lásd RMK XVII/7. 69. sz.) Mint-hogy a *Szives könyv* 150. lapjára utal, ez Hajnal Mátyás: *Az Jesus Szivet Szerető Sziveknek Aytatosagara Szives Kepekkel Ki Formaltatt . . . könyvechke* 1629-es bécsi kiadása. (RMK I, 576.) Azzal kapcsolatban, hogy a katolikusok az örök életnek megadásáért Máriához „suttognak”, „czinczognak”, ugyancsak a 215. lap margóján Kopcsányi Imád-ságos könyvét is említi. És bizonyára egy másik katolikus forrás megnevezése nélküli énekből idézi az alábbi részt, ilyen bevezetéssel: „Masut így ásitotok:

Rettenetes az mi bay-vivasunk
Mert kegyetlen az mi ellenségünk,
Rettenetes vegső ki mulasunk,
Hogy ha szent szüz nem lesz segítsegünk,
Dicsirtessel dicső szent Haromsag,
Kitül arad rank minden joszag:
Dicsirtessel Nagysagos aszszonysag,
Ki által szal reank az gazdagsag.

Négy versbetéte azonban latin proverbiumokká vált szólások fordítása. Közülük csak a harmadiknál találunk forrás megjelölést.

- A sorokra vonatkozólag lásd WALTHER: *Prov. II/2.* 15116 sz. alatt.
- Juvenalis 6. szatirájának 223. sora csak az első szóban tér el; ott *Hoc* olvasható.
- Marcellus Palingenius: *Zodiacus vitae, hoc est De hominis vita, studio ac moribus optime instituendis Libri XII.* c. könyvében, mely a XVI. század végétől számos kiadásban látott napvilágot, a X. könyv (Capricornvs) 2440—41. sora. Az első sort idézi és lefordítja Madarász Márton is a *Boldisár Meisner Szent Elmelkedesek A Vasarnapi Evangelio-mokba* c. könyvében (410. lap; lásd a 9/s sz. alatt.)
- A versbetét eredetét nem sikerült megállapítanunk.

5.

Nyomtatott kiadása: **Tejfalvi Csiba Márton: Romanocategorus az az, Az Apostoli Vallással Ellenkező, minapi, Romai-Catholicusok, tudományának mutato Laisiroma.** Debrecen 1637. (RMK I, 667.) 2a. — A szöveg után: „Ezt jo es tiszta szivel kivanvan írta Kismarjai Veszelin Pal Egy-hazi szolgad.”

Tejfalvi beregszászi prédikátor volt, mikor a Pázmány Péter *Kalauz*-a ellen könyvét írta. Kismarjai Veszelin Pálnak a pápásokhoz szóló intése a könyvben nincsen sorokra tördelve, a *ZovLex* bizonyára ezért veszi prózának (234). A sorok kezdőbetűit azonban nagybetűkkel szedte a nyomdász. Szerzőnk már előbb is, de később is próbálkozott az időmértékes verseléssel pársoros versbetétjeiben, melyeket latinból fordított.

4 szalak — olv. salak.

11 Bál — különböző pogány népek istene.

6.

Nyomatott kiadása: **Kismarjai Veszelin Pál: Oktato es Vigasztalo Praedicationok.** Debrecen 1641. (RMK I, 715.) Z8b—a2a.

A versfőlkben: VESZELIN PAL KISMARIAIEE

Nótautalása valószínűleg Marusi István énekére vonatkozik, melynek dallama ismeretlen. (Kiadva: RMKT XVII/8, 152. sz.)

13 Lóthért Soárt — Lót Soárba menekült Szodomából és a város ezért megmenekedett a pusztulástól. (Vö. Móz. I. 19, 18—23.)

22 Pünkösöd hava május; a tűz ápr. 23-án keletkezett.

44 percsentésben — olv. percentésben = szempillantásban, percben.

46—48 Az volt a közhiedelem, hogy a tüzet a reformátusokra irigykedő katolikusok gyújtogatása okozta. (Vö. RONCSIK JENŐ: A tűz pusztításai Debrecenben. Bp. 1939, valamint Kismarjai bevezető ajánlását.)

53 Sion — elsősorban Jeruzsálemet, de itt általában a prot. egyházat jelenti

7.

Nyomatott kiadása: **Kismarjai Veszelin Pál: Oktato es Vigasztalo Praedicationok.** Debrecen 1641. (RMK I, 715.) a2ab.

A versfőlkben: CISMARJAI PAL.

Nótajelzése, dallama ugyanaz, mint az előző éneknél.

7 Iah — lehet, hogy Kismarjai a *Jahve*-t csonkította meg így a szótagszám miatt; gondolhatunk arra is, hogy sajtóhiba a *Iaj* helyett.

11 so bádognál — ti. sónál, bádognál. Ez utóbbi a NySz (I, 155) szerint: fehér ón.

12 böze — olv. búze.

8.

Nyomatott kiadása: **Kismarjai Veszelin Pál: Oktato es Vigasztalo Praedicationok.** Debrecen 1641. (RMK I, 715.) 133. és 134. Kiad. BOROS ISTVÁN: Adatok a magyar időmértékes vers történetéhez. ItK 1900, 472—73.

a) A versbetét származását Kismarjai pontosan jelzi. Az idézett helyeket nem láttuk. Az első sort idézi és lefordítja Madarász is a *Boldisar Meisner Szent Elmelkedésinek A Vasarnapi Evangéliomokba* c. könyvében. (507. lap; lásd kötetünkben 9/c' sz. alatt.)

b) A Melanchton-idézetre vonatkozólag lásd WALTHER: Prov. II/3. 19016. sz. alatt.

MADARÁSZ MÁRTON

ÉLETE

1590 táján született Eperjesen. REZIK JÁNOS (*Gymnasiologia, seu historia scholarum et rectorum evangelicorum in Hungaria. Sectio II. cap. VIII. §. XII.*) és nyomában mások is azt írják, hogy Nagy János, eperjesi polgár volt az apja. Madarász a *Kegyés élet gyakorlása* címmel kiadott fordításának ajánlásában az eperjesi Madarász Györgyöt „egy méhbéli öccseként” említi. (SZABÓ KÁROLY: Régi magyar könyvészeti adalékok. MKSz 1886, 8.) Ebből következtetve Nagy János a mostohaapja lehetett. Anyját Damankos Margitnak hívták. A wittenbergi egyetem anyakönyvében „Martinus Damascenus Epperiensis”-ként szerepel. Az eperjesi evangélikus egyház keresztelei anyakönyvében „Martinus Madarasz”, „Martinus Maderas alias Damascenus” alakban találkozunk nevével. (FRENYÓ LAJOS: Anyaggyűjtemény az eperjesi magyar—német egyházköztség történetéhez. Kézirat az eperjesi evangélikus esperesség birtokában Eperjesen, 62. lap.) Kinyomtatott műveinek címlapján Madarász Márton szerepel, az ajánlásokat azonban néha „Damankos Madarász Márton”-ként írta alá.

Iskoláit Eperjesen kezdte, ahol többek között Bocatius János is tanította. Tanult Kassán és Bánócon is. Fiatalon lett iskolarektor Szenicén, ahonnet hamarosan Kassára ment. Innét újra rektornak Varannóra. Itt csak egy évig tanított. Ekkor az eperjesiek külföldi akadámiára küldték tanulni. 1614. július 25-én iratkozott be a wittenbergi egyetemre. (ASZTALOS MIKLÓS: A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora. 1601—1812. Bp. 1931, 116.) 1616-ban tért haza. Előbb az eperjesi iskola tanáraként (conrector) működött, majd 1618-ban a város magyar papjává választották. Ebben a minőségben többször találkozunk nevével az evangélikusok zsinatjain. (Lásd *Collectanea ad historiam ecclesiasticam protestantium in Hungaria*. 52b, 55a, 56a. — OSzK Fol. Lat. 2077.)

Eperjesi prédikátorsága alatt tették le az evangélikus templom alapkövét (1642. május 1.). Ezekben az években a város annyira magyarosodni kezdett, hogy a városi számadáskönyveket is magyarul kezdték vezetni. (FRENYÓ: i. m. 65.) Az 1644—46-os pestisjárvány azonban a város fele lakosságát kipusztította. A háborúk és a pestis miatt a templom felavatására csak 1647. június 15-én került sor.

Az 1640-es évek végén és az 1650-es évek első felében jelentős szellemi harcok és viták dúltak Eperjesen. Sartorius János conrector, majd Eperjes német prédikátora vezetésével egyesek Comeniust akarták az iskola rektorának megnyerni. A város küldöttségének, mely 1645-ben felkereste Comeniust, Madarász is tagja volt. (HEINZ PROKERT: Eine Begegnung mit Comenius. Karpathenland 1934, 100—02. — REZIK: i. m. Sectio II. Cap. VIII. §. XVIII.) Madarász és a városi tanács nem akarta Comeniust Eperjesre hozni, minthogy az nem rokonszenvezett a lutheránus vallással, mint cseh-morva testvér, közelebb állott a reformátusokhoz. Így választották meg azután Büringer János utódjául 1651-ben Matthaides Jánost az iskola rektorává, míg Comenius Sárospatakra került.

Madarász élete végéig Eperjes magyar prédikátoraként működött. Az ő prédikátorsága alatt készült az eperjesi evangélikus egyház használatára az *Eperjesi graduál* (1635—1652).

1654. nov. 8-án halt meg. (FRENYÓ: i. m. 70.)

MŰVEI

1. *Luther Marton Kissebbik Katechismusa: mely kis formába öntetett, hogy az Iffivűságnak gyenge elméje ne munkálkodnék.* Lőcse 1629. (RMK I, 582.) A címlap szerint Luther katekizmusát Madarász „megigazította”, ahogyan a címből is kiténik, a kisebb gyerekek igényeihez alkalmazta.

2. *Eperjessi Magyar Ecclesia Minden-napi Fel-fegyverkedese. Az az. Minden-napi Imadsagos Konyveczkéje.* Lőcse 1629. (RMK I, 583.)

3. *A' B. E. D. Boldisar Meisner Sz. Elmelkedesinek A Vasarnapi Evangeliomokba Magyar nyelvel való meg-ajándékozása.* Lőcse 1635. (RMK I, 652.) A wittenbergi akadémia professzorának, a teológiai tudományok doktorának 1619-ben írott, *Meditationes sacrae in Evangelia dominicalia*, címmel kiadott postilla-kötetét fordította le, egy-két helyen kisebb magyarázó betoldással.

4. *A. D. Sz. H. N. Elmelkedések Az az Esztendönként való Főb Innepi Evangeliomokba, Mellyekhez hozzá adattatott Kristus Keresztján mondott Het Szavainak magyarazattya.* Lőcse 1641. (RMK I, 719.) Ez a könyv az 1622-ben keletkezett Meisner-postillák második kötetének, a *Meditationes in Evangelia festiuitatum annuarum, quibus adiunctae sunt Explicationes septem verborum Christi, in cruce prolaratum-nak* a fordítása. Meisner prédikációihoz Madarász helyenként bő és hosszú magyarázatokat fűz, kiegészíti Meisnert a klasszikusokból, bibliából, szentatyáktól vett idézetekkel; polemizál a katolikusokkal, így több ízben Pázmánnyal, de a kálvinistákkal is vitázik.

Meisner postilláinak mindkét kötetét Prépostváry Zsigmondnak, az evangélikusok támogatójának ajánlotta. A második rész fordításához már 1635 végén hozzáfogott, de csak 1641 nyarán tudta befejezni.

5. *A. D. Sz. H. N. A' Jó, vagy kegyes élet, Es Bóldog Halál Módgyá-ról D. Daniel Sennert Elmelkedesi.* Lőcse 1643. (RMK I, 744.) Daniel Sennert, wittenbergi orvosdoktor több orvoscönyv mellett ezt az egyetlen vallásos jellegű munkát írta. (Vö. THIENEMANN TIVADAR: A XVI. és XVII. századi irodalmunk német eredetű művei. ItK 1922, 90.)

6. *Sz. Bernard Atyanak Szept Áitatos Elmelkedesi, Az emberi állapot ismételiről. Más-képpen A' Lélekről való Könyvecskéje.* Lőcse 1649. (RMK I, 824.) Madarász Szent Bernát: *Meditationes deuotissimi ad humanae conditionis cognitionem, alias Liber animae* c. könyvét fordította le, hivatkozva helyenként a bibliai idézetekre és lapszéli magyarázatokat fűzve az eredeti szöveghez.

7. *Kegyes élet gyakorlása.* Gerhard János: *Exercitium pietatis quotidianum quadripartitum* c. kegyességi könyvének fordítása, melyet már régebben lefordított és kiadott Zolyomi P. Boldizsár. (*Ötven Szentseges Elmelködesek* II. része: *Kegyes és keresztien életnek négy rendbeli gyakorlása.* Bártfa 1616. — RMK I, 460.) Ma egyetlen csonka példányáról tudunk. (SZABÓ KÁROLY: Régi magyar könyvészeti adalékok. MKsz 1886, 8—9.)

Felsorolt művein kívül FRENYO LAJOS szerint (i. m. 63) üdvözlő verset írt 1647-ben Kyss Ádámhoz. (*Applausus Votivus.* Königsberg 1647. — RMK III, 1684.) Az itt szereplő Madarász Márton „eperjesi fi” azonban nem ő, hanem hasonló nevű fia. ZOVÁNYI szerint (ZovLex 285) gyászverset írt Dürner Sámuel halálára, aki mint Eperjes német prédikátora 1653-ban halt meg. A halálára kinyomatott *Letzter Ehrendienst* (RMK II, 789) c. kiadványban Madarásztól nincs semmi. A Zoványitól említett gyászverset nem sikerült megtalálni.

9.

Nyomatott kiadása: **Madarász Márton: Boldisar Meisner Szent Elmelkedesinek A Vasarnapi Evangeliomokba Magyar nyelvel való meg-ajándékozása.** Lőcse 1635. (RMK I, 652.)

A postillák eredeti szövegében olvasható idézeteknek egy részét, a verses betéteket csaknem kivétel nélkül, Madarász verses formában ültette át magyarra. Hogy versnek szánta és annak tekintették, az a körülmény is mutatja, hogy nyomdatechnikailag kiemelték őket, új sorba, dült betűkkel szedték. Ezért valamennyi versnek szánt betétet a főszövegben hozunk, bár néha a sorok ütemezése bizonytalan, a szótagok, verslábak száma szabálytalan. Elvértve Madarász is toldott be a prédikációkba versbetéteket. Pl. a 27. lapon az advent 2. vasárnapjára szóló beszédben egy XVI. századi magyar énekből hét sort idéz. Ez az *Oh Ur Isten tekénts hozzánk* kezdetű énekből való, mely először az ún. *Váradí énekeskönyv* 51. lapján látott napvilágot. (RMNy 222.) Természetesen ezt, mint nem Madarásztól származót, nem közöljük.

a) Az advent 4. vasárnapjára szóló prédikációban. Madarász a latin idézetet a könyv 142. és az *Elmelkedések Az az Esztendönként való Főb Innepi Evangeliomokba* 514., 707. lapjain is idézi, de másként fordítja.

- b) Az idézet az újév napjára szóló beszédben olvasható.
- c) Az Egyiptomba való futásról az újév utáni 1. vasárnapra szólóban.
- d) A vízkereszt utáni 3. vasárnapra rendelt prédikációban. Lásd fentebb az a) alatti jegyzetet. Ugyanígy az *Elmelkedések Az az Esztendönként való Főb Innepi Evangeliomokba* — 514. lap.
- e) A vízkereszt után való 4. vasárnapra szóló beszédben.
- f) A nagyböjt 1. vasárnapjára, Krisztus megkísértéséről szóló beszédben. Idézi és időmértékes versben fordítja Selyei Balogh István. (Lásd 50. sz. alatt.)
- g) A nagyböjt 2. vasárnapjára szánt prédikációban. Madarász nem idézi a Meisner-nél olvasható és onnan fordított német sorokat:

Wo nicht ist Creutz vnd Schmertzten
Da geht kein Gbet von Hertzten.

- h) A nagyböjt 4. vasárnapjára mondott beszédben olvasható.
- i) Uo. közvetlenül az előbbi versbetét után következik.
- j) A nagyböjt 5. vasárnapjára, Krisztusnak a „Sidokkal való disputátziojáról, vetelkedéséről” mondott prédikációban.
- k) Uo.
- l) Uo. közvetlenül az előbbi vers után áll.
- m) A Krisztus feltámadásáról a húsvét napjára szóló beszédben. Madarász összekapcsolva egy más eredetű sorral idézi és másként fordítja az *Elmelkedések Az az Esztendönként való Főb Innepi Evangeliomokba* 428. lapján. Lásd a következő számnál m) alatt.
- n) A húsvét utáni 1. vasárnapra szóló prédikációban olvasható. Madarász az általa nem idézett, de Meisnernél olvasható alábbi német szöveget fordította:

Je lenger Gott die Hülf auffzeucht,
Je mehr sie vnser Herz erfrewt.

o) Uo. Más fordításban megvan a 444. lapon és az *Esztendönként való Főb Innepi Evangeliomokba* 428. lapján is. Madarász Meisnertől eltérőleg az idézet forrását is megjelöli könyvének a margóján: „Lib. de Ing. c. 19.” Prosperus Aquitanicus *Carmen de Ingratis* c. művére utal, lásd Patr. Lat. LI. 451. sor. Lásd a következő számnál az m) alatti jegyzetet.

p) Uo.

r) A húsvét utáni 6. vasárnapra rendelt beszédben. Az *Elmelkedések Az az Esztendönként való Főb Innepi Evangeliomokba* 22. lapján is idézi, de ott másképpen fordítja. Lásd a következő számnál a) alatt.

s) Uo. Az utána következő sorral együtt idézi és időmértékes versben lefordítja Kismarjai Veszelin Pál is a *Kegyés Es Istenes Beszélgetések* 126. lapján. (Lásd a 4/b sz. alatti jegyzetet.)

t) Uo.

u) A pünkösd napjára szánt prédikációban, annak befejezéseként. Madarász itt is Meisnert fordítja. Nála így olvasható: „Nos híc finimus, et cum Ecclesia devoto corde canimus

Sit laus Patri cum Filio,
Sancto simul Paracleto,
Nobisque mittat Filius
Charissima Sancti Spiritus
Amen.”

- v) A Szentháromság vasárnapjára szánt prédikációban. Lásd a jegyzetet az o) alatt.
- z) A Szentháromság vasárnapja után következő 1. vasárnapon mondott beszédben.
- a') A Szentháromság utáni 2. vasárnapra szánt prédikációban.

b') A Szentháromság után való 5. vasárnapra szóló beszédben.

c') Uo. Hosszabban idézi és időmértékes versben lefordítja Kismarjai Veszelin Pál az *Oktato es Vigasztalo Praedicatio*k 133. lapján. Lásd a 8. sz. alatt.

d') Uo. Idézi és hangsúlyos versben fordítja Madarász az *Elmelkedések Az az Esztendönkent* való *Főb Innepi Evangeliomokba* 490. lapján. Lásd a következő számnál o) alatt. A latin disztichon Melanchthontól származik. (Opera . . . Corpus Reformatorum. X, 602.)

e') A Szentháromság után való 7. vasárnapra szóló prédikációban olvasható. Meisnernél nincs meg. Madarász betoldása az i. u. IV—V. században élő Aurelius Prudentius *Cathamerimon Liber* IV. himnuszának 1—3. sorából való.

f') A Szentháromság utáni 8. vasárnapra szánt beszédben. A latin sorokat Madarász nem idézi. Meisnernél így olvashatók: „falsi Prophetæ à Christo nuncupantur

Serunt iniqua dogmata,
Excogitata fraude,
Dant verba dissonantia,
Verbi carentque laude.”

g') A Szentháromság utáni 9. vasárnapra szóló prédikációban.

h') A Szentháromság után való 14. vasárnapra szánt beszédben.

i') A Szentháromság utáni 15. vasárnapra való prédikációban.

j') A Szentháromság után való 19. vasárnapra szánt beszédben.

k') A Szentháromság utáni 21. vasárnapra szóló prédikációban.

l') A Szentháromság utáni 23. vasárnapra szánt beszédben.

m') A Szentháromság után való 24. vasárnapra szánt beszédben. Meisnernél nem szerepel. Madarász Verinusra hivatkozik forrásként. A négy latin sort Madarász Verinusnak *De veris gaudiis* c. verséből vette, de ott a sorok nem közvetlenül egymás után állnak. (Lásd Michaelis Verini Poetae Christiani de puerum moribus Disticha, cum luculenta Martini Iuarrae Cantabrici expositione. Lugdunum 1539. 194. és 202. lapon.)

n') A Szentháromság után való 26. vasárnapra szóló prédikációban „az utolsó itélet modgyaról és processusáról.” — A versidézet Szent Bernát „Jesu dulcis memoria” kezdetű *Jubílus*-ának 22. versszaka. (Kiadva: RMKT XVII) 8,

10.

Nyomtatott kiadása: Madarász Márton: *Elmelkedések Az az Esztendönkent való Főb Innepi Evangeliomokba*. Lőcse 1641. (RMK I, 719.)

Madarász eljárása Meisner postillái e kötetének fordításában általában ugyanaz volt, mint az I. kötetnél. Itt azonban még többet ad saját magából; ahogyan az ajánlásban írja, a fordítást „sok szép mondásoknak, Historiáknak és hasznos kérdéseknek contro-versiáknak Szent Atyák írásából való determinálásának szélén való hozzá-adásával” vitte véghez. Ezek a „lapszéli” betoldások helyenként egész oldalakat elfoglalnak — főszöveggként, és elvétele versbetét is akad bennük. Kiadásunkba itt sem vettük fel természetesen az olyan verses részletet, melyet nem Madarász ültetett át magyarrá, mint a 256. lapon olvasható 3 sort. *Miklós deák éneké-ből* (*Már el-mégyek az örömbé stb.*) Lásd legkorábban a lőcsei kiadású *Keresztyéni Énekek*-ben — 1629. 542; vagy a 478. lap négy-soros énektörredékét (*Kérünk Vram maradvy meg szálásunkon*), mely a *Iesus Christus mi kegyelmes hadnagyunk* kezdetű énekből való. *Keresztyéni Énekek*. Debrecen 1602. (RMK I, 376.) 134.

a) A karácsony másnapjára, István első vértanú emlékezetére szentelt prédikációban olvasható. Idézi, de másként fordítja a *Boldisar Meisner Szent Elmelkedésinek A Vasarnapi Evangeliomokba Magyar nyelvel való meg-ajándékozása* 404. lapján. (Lásd az előző számnál r) alatt.)

b) Uo. Madarász kissé szabadon az alábbi, Meisnernél olvasható német versikét ültette át:

Der Sammet vnd die Seiden dein
Das ist grob Windelein

Darauff du König so grosz vnd reich
Her sprangst als wers dein Himmelreich.

polaczka — olv. pólyácska.

c) Uo. Meisnernél a latin idézet után két német nyelvű verssor következik. Madarász ezt fordította le:

All Ehr vnd Lob soll Gottes sein
Er ist vnd bleibt der höchst allein.

d) Az újév napjára szánt beszéd berekesztése. Madarász nem idézte a megfelelő latin sorokat, és az őket követő német verset:

Tibi Iesu Sit gloria,
In sempiterna secula.
Nomen tuum suavissimum,
In morte sit solatium.

Lob Ehr vnd Preisz zu jeder zeit
Sey dir Heyland der Christenheit
Hilff das der süsse Name dein
Im Todt erquick die Seele mein.
Amen, Amen.

e) A „Kis Karacsoni, Vagy Uy-esztendői kívánságok, vagy ajándékok” c. fejezetben a hatodik elmélkedést záró sorok latin eredetije Meisnernél:

Laus et perennis gloria,
Deo Patri cum Filio,
Et Spiritu Paraceto;
In seculorum secula, Amen

f) A Krisztusnak a keresztfán mondott első szaváról szóló prédikációban olvasható. Meisnernél a latin idézet után a következő két sor áll:

Wer nun seufftzen vnd beten kan
Der ist noch kein verlassen Mann.

g) Krisztusnak a keresztfán mondott negyedik igéjéről szóló beszédben Meisner eredeti művében a következő német közmondást olvashatjuk:

Gut verlohren ist nichts verlohren
Muht verlohren ist halb verlohren
Gott verlohren ist alles verlohren.

h) Az ötödik igéről szóló prédikációban található.

i) Krisztusnak a keresztfán mondott hatodik szaváról szóló prédikációban. — Az idézet Vergilius *Aeneis*-éből való.

j) Uo. Meisnernél a következő sorok állanak:

Hettestu [!] dir was könt erwerben
Was dörrfft ich dann für dich sterben?

k) A negyvennapos böjtidőre szóló elmélkedések kilencedikének a végén áll.

l) Uo. a tizenkettedik elmélkedés végén.

m) A versbetét a nagypénteki prédikációban foglal helyet. Első sorát *Boldisar Meisner Sz. Elmelkedésinek A Vasárnapi Evangeliomokba Magyar nyelvvel való megajándékozása*-ban kétszer is idézi más fordításban. Lásd az előző szám alatt m)-nél. A második sorra vonatkozólag uo. az o)-nál.

n) A húsvét 1. vasárnapjára szánt, Krisztus feltámadásáról szóló prédikációban olvasható.

o) Uo. A latin sorokat idézi, de másként fordította a *Boldisar Meisner Sz. Elmelkedésinek A Vasárnapi Evangeliomokba* 511. lapján. (Lásd az előző sz. alatt d’)-nél.)

p) Megvan az előző sz. alatt az a)-nál más fordításban. Némileg eltérő módon olvasható az *Elmelkedések Az az Esztendőnkent való Főb Innepi Evangeliumokba* 707. lapján. (Lásd alább az u)-nál.)

r) A pünkösd ünnepére szóló beszédben.

s) Uo. A magyar szöveg előtt annak latin eredetije áll:

Veni Sancte Spiritus
Et emitte coelitus
Lucis tuae radium:
Veni Pater pauperum
Veni dator munerum,
Veni lumen cordium;
Consolator optime,
Dulcis hospes animae,
Dulce refrigerium:
In labore requies,
In aestu temperies,
In fletu solatium.

O lux beatissima
Reple cordis intima
Tuorum fidelium.
Sine tuo nomine
Nihil est in homine
Nihil est innoxium.
Lava quod est sordidum,
Riga quod est aridum
Sana quod est saucium.
Flecte quod est rigidum
Fove quod est frigidum,
Rege quod est devium.

t) A Keresztelő Szent János napjára szóló prédikációban.

u) A Mária látogatása ünnepére rendelt beszédben, a sorok közt, nem kiemelt versként. Több ízben is előfordul a prédikációkban. Lásd az előző számnál az a) jegyzetet.

v) A Szent Mihály napjára szóló prédikációban. Meisnertől eltérőleg Madarász a lapszálon forrásként hivatkozik Vergiliusra: „Ex lib. I. Aeneid. Virg.”⁴ Az *Aeneis*-ben a sorok így hangzanak:

Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt; illic fas regna resurgere Trojae.

z) Uo.

11.

Nyomtatott kiadása: **Madarász Márton: A' Jó, vagy kegyes élet, Es Bóldog Halál Mődgyá-ról.** Lőcse 1643. (RMK I, 744.)

Daniel Sennert könyve, melyet Madarász magyarra fordított, nem állt rendelkezésünkre, így a fordítást nem tudtuk egybevetni az eredetivel. A verses részletekre vonatkozólag csak Madarász utalásaira támaszkodhattunk.

a) A címlap verzóján áll.

b) Uo.

c) A lapszálon Madarász így utal a forrásra: „Ovid. ad Liviam”. Az idézett 2 sor az Ovidiusnak tulajdonított *Consolatio ad Liviam Augustam* 359–60. sora.

d) Az előzőkhöz minden megjegyzés nélkül hozzáfűzött sorokra Madarász lapszáli jegyzete így utal: „Horat. I. Carm. Od. 23.” Az *Archytas* c. (I, 23) óda 15–16. sora.

e) Madarász lapszáli jegyzete: „Horat. C. 1. Od. 4. Id. I. 2. Ser. Sat. 6.” A sorok az Ódák I. könyve 4. ódájának 13–14., illetőleg a Szatírák II. könyve 6. szatírájának 94–95. soraiból valók.

f) Madarász a Psal. 37. v. 36.-ra hivatkozik. Az idézett sorok a 37. zsoltár parafrázisa.

g) Az előbbihez hasonlóan Madarász Psal. 37. v. 25. lapszéli hivatkozással a 37. zsoltár parafrázisára utal.

h) Lásd WALTHER: Prov. II/3. 18276 sz. alatt.

i) A sorok a könyv záradékát képezik. Talán Madarász szerezte őket.

12.

Nyomtatott kiadása: Madarász Márton: Sz. Bernard Atyának Szepe Aitatos Elmelkedesi. Lőcse 1649. (RMK I, 824.) A3a, A8b.

Mindkét verses részlet a Bedegi Nyári Bernát, szabolcsi főispán, kállói kapitánynak szóló ajánlásban olvasható.

A könyvet 1710-ben Ács Mihály Kassán újra sajtó alá rendezte. Minthogy Madarász Márton ajánlását elhagyta, ebben a kiadásban a versbetétek nem szerepelnek. (RMK I, 1773.)

a) A Madarásztól idézett sorok az *Epigramma seu epitaphium Bernardi abbatis Clareuallis per modum dialogi* c. epitáfium 6–9. sora. (Opera omnia. Lugdunii 1538, bb3a.). Dialogizálva így fest:

„Nomen habes?” „Ita.” „Quod?” „Bernardus.” „Non sine causa.”
„Non.” „Dic ergo, quid hoc est?” „Bernardus, Bona nardus.”
„Cur nardus?” „Quia fragro.” „Quo fragramine?” „Dulci.”
„Cui fragras et ubi?” „Lectori, codice sacro.”

b) Az idézett sorok Plautus: *Amphitruo* actus 2. 567–68. sora.

KASSAI ANDRÁS

ÉLETE

Életéről keveset tudunk. Zoványi szerint Kassán született és tanult (ZovLex 220), pontosabb adataink azonban nincsenek róla. PAYR SÁNDOR azt írja, hogy a neves dunántúli evangélikus prédikátor és író Lethenyi István volt a tanítója, s hogy 1630-ban Csepregen az evangélikus lelkészek közadakozásából tanult; 1633–34-ben pedig Szentgróton és Graczban a Hagymássy fiúknak volt a nevelője. (A dunántúli ev. egyházkerület története. I. Sopron 1924, 840.)

Egy 1634. május 5-én Szentgrótról keltezett leveléből az állapítható meg, hogy árva fiú volt. Alvinczi Péter meg Kassa város főbírája, Kőszegi Mátyás és a városi tanács pártfogolta. A jelzett levélben arról tudósít, hogy a gondjaira bízott Hagymássy-fiúkat e tájban hozta haza Grazból. Ő maga Kassára készül. (KEMÉNY LAJOS: Cassai András életéhez. ItK 1911, 365–66.)

Még ebben az évben prédikátor lett Kassaujfaluban. 17 esztendőn át töltötte be ezt a tiszteletet a kassai városi tanács és a kassai evangélikus papok egybehangzó írása szerint kegyességgel, tisztességgel és dicséretes szorgalommal („pietate, dexteritate, honestate et industria satis laudabiliter et fructuose, prout fidelem Jesu Christi dispensatorem decet, praefuerit et postquam annos integre septemdecim in loco supranominato in pura verbi divini praedicatione et legitima sacramentorum iuxta invariatam augustanum confessionem administratione exegisset” — vö. KEMÉNY LAJOS: Kassai András életéhez. ItK 1912, 376–78.) 1651-ben, mint a Gömör megyei Hárskút prédikátorát a füleki vár papjának hívják meg, de mivel szlovákul nem tud, innen ez év aug. 19-én távozni kénytelen. „Nem lepne meg bennünket, ha az áttéréseknek ebben a klasszikus századában, a csiki ferencrendi szerzetesben, — aki Serafin Szent Ferenc életéről és haláláról 1679-ben éneket szerzett —, volt kassaujfalui, füleki prédikátor rejteznék.” (KEMÉNY LAJOS: Kassai András. Közl. Abaúj-Torna vm. és Kassa múltjából. 1912. 58.) Jelenleg azonban nem rendelkezünk kétségtelen adatokkal, mi történt vele 1651 után, hogy Kemény feltevése megállná a helyét.

Ránk maradt Kassainak egy levele, melyben a kassai tanácsurakat — özvegyességnek véget vetvén — 1646. ápr. 23-án Kassaujfaluban tartandó lakodalmára hívja. (KEMÉNY LAJOS: i. m. ItK 1912. 376.)

MŰVEI

Két munkája jelent meg nyomtatásban:

1. *Centuria Questionum duabus minüs, De Gratiösa Servatoris Nostris Passione.* az az: *Kettő-Hián Száz Keresztyén Kérdések, Rövid és egyjügyü Feleletekkel az Mi Idvözű Urunk Jesus Christusnak Drágalátos szenvedéséről és haláláról, (utöllyán az szenvedés Historiájának hozzá-adásával: Item egy Generalis Theoria-szerént írot Praedikátiuvál.)* Bártfa 1644. (RMK I, 754.) A könyv tartalmáról az idézett cím jól tájékoztat.

2. *Vigasztalással Tellyes Praedicatiu Az Özvegyységnek sanyaru állapotjáról, Melyben Meg-Tanulhattyak Az Özvegyek; kivel es miben biztathattják magokat.* Bártfa 1644. (RMK I, 755.) Az 1643. okt. 28-ról keltezett ajánló levél öt papözvegyhez szól, köztük Alvinczi

Péternéhez. Számukra készítette Kassai a prédikációkat. Hozzájuk imádságokat, „Poetikai Elaboratio Authoris” címmel 6 vallásos tárgyú éneket fűzött. (Vö. BOTHÁR DÁNIEL: Cassai András. ItK 1911, 357–65.) Bothár a 6 éneket Kassai műveként publikálta, de már megjelenésükkor Szilády Áron megállapította lapalji jegyzetében, hogy közülük 4 Balassi Bálint szerzeménye. Kassai egy keveset változtatott a szövegeken, a kiadvány céljának megfelelően igyekezett őket az özvegyesség témájához közel hozni, özvegyeket vigasztaló énekekkel átalakítani. (Vö. KLANICZAY TIBOR: Hozzászólás Balassi és Rimay verseinek kritikai kiadásához. MTA I. OK XI, 323–24. lap jegyzetével.) Az őket követő *Reggeli hála-adás és könyörgés* meg az *Estvéli hála-adás és könyörgés* azonban feltételezhetőleg Kassai saját szerzeménye. Kassai ajánlásában annak igazolására, hogy nagy baj az, ha egy asszony özvegyesre jut, egy régi magyar énekből idéz részletet. Ugyanazt, melyet *Az Postillának Második Resze*-ben 1634-ben Alvinczi Péter a thecuabeli özvegy-asszonyra vonatkoztatva idézett: „Ha az fő el esik, hova lesznek a’ tagok . . .” (Lásd a 41. sz. ének jegyzetében.)

KEMÉNY LAJOS: Kassa XVII. századbéli könyvnyomtatói (MKsz 1889, 233) c. dolgozatában a város tanácsi jegyzőkönyvből 1644. február 4-i kelettel idézi Kassainak egy kérését és a tanácsnak erre vonatkozó határozatát: „Ujfalvi praedicator uram valami tractatust akarván nyomásban kibocsátani, arra való segítséget kér. Deliberatur: Hozzon elsöben mind Madaras Mártony epperjesi magyar praedicator s mind penig Kótay Jakab uraméktól testimoniálist, hogy azt a kibocsátandó tractatust ö kegyelmek revideálván, approbálták, és méltónak nyomásban való kibocsátásra ítéltek volna, ennek utána örömet akar ö kegyelmének kedveskedni az nemes tanács.”

Bizonyára a fentebb említett *Centuria*-ról van szó, melyet Kassai végül is Bártfán nyomtatott ki Tárkányi István költségén. A hozzá szóló ajánlás kelte 1644. Szent Mihály — szeptember — havának első napja.

13.

Nyomtatott kiadása: Kassai András: *Centuria*. Bártfa 1644. (RMK I, 754.) számozatlan 11–13. lap.

A rövid latin elégiát még fiatalon, tanulókorában írta. A magyar vers az előtte olvasható *Ennek megmagyarozott hunn változata* cím ellenére messzire került a keresztfán függő Krisztus szavairól szóló latintól. A „megmagyarítást” hosszú idő választotta el a latin vers szerzésétől. Az utolsó versszak szerint 1642-ben készült, amikor Kassai már nyolcadik éve kassaiújfalvi prédikátor volt. A könyv pedig, melyben napvilágot látott, csak ezután két évvel jelent meg nyomtatásban.

A könyv végén *Periochi Brevissima Historiae de Passione Domini nostri Jesu Christi, Versibus Hexametris concinnata ab Authore* címmel egy 34 soros latin vers foglal helyet. Két utolsó sora így nevezi meg a szerzőt:

Per tua Te nostri miserescat vulnera CHRISTE,
Supplicat Andreas veluti Cassovius hic nunc.

13 emelő — olv. émelygő.

19 kérgye — kérge; a rímen kívül az is indokolja a *mérge* szó rímpárjaként szereplését, hogy bizonyos fakéregből mérget főztek. Vö. a NySz-nak későbből idézett sorait: „Addig főzsz mérget s étető kérget . . .”. (Amadétól idézve.)

28 éves — ? Talán sajtóhiba *szenvesz* helyett.

34 márczongva — sebesítve, sebekkel borítva.

14.

Nyomtatott kiadása: Kassai András: *Centuria*. Bártfa 1644. (RMK I, 754.)

A Krisztus szenvedéséről szóló fejtegetésekben számos latin idézet olvasható. Ezek egy részét prózában, más részét időmértékes vagy hangsúlyos versben magyarra ültette át. Az idézetekkel kapcsolatosan Kassai nem ad forrásutalást, legfeljebb a szerző nevét említi meg (Bernhard, Eusebius, Gergely Doctor, Dyonisius püspök stb.). A nehezen azonosítható hivatkozásoknak forrását csak részben sikerült megállapítani.

Többször utal Kassai egyházi énekekre, énekmondó szokásra. Mindössze azonban a 27. és 28. lap versbetétjeit találtuk meg a korabeli magyar nyelvű evangélikus énekek között. Az idézett strófák az *Atyának bölcsége bizony Istensége* kezdetű ének 2., 3., 4. versszaka. (Lásd *Keresztyéni Isteni Dicséreték*. Lőcse 1635, 209.)

Néhány egyházi énekutalás forrását Schulek Tibornak sikerült német nyelvű evangélikus énekekben megtalálnia. Mivel a későbbi nyomtatott evangélikus énekeskönyvekben ezek közül kettőt más fordításban olvashatunk, logikus feltételezés, hogy ezeket az énekrészeket Kassai fordította magyarra. Feltehetőleg német énekszövegből való átültetések lehetnek azok a versbetétek is, melyeknek ez ideig nem sikerült fellelni forrását.

Az egyes fejezetek címét adó magyar summázások, bár a kétsoros összeállítások szótagszáma nem mindig azonos, azt a szándékot mutatják, hogy versnek készültek. Mivel azonban vers voltak kétséges, a tartalomjegyzéket itt adjuk a jegyzetben. Ahol a tartalomjegyzék a sorok összecsengését elrontotta, a könyvrészek előtt olvasható szöveget adjuk:

Brevis Consignatio Locorum, Qvi Hoc Libro Continentur.

Rövid Jedzese az Fő Fő Reszeknek, Mellyek ez kiseded könyvecskében Rendel ol-
vastatnak, mint sz. Ereklýében.

Az Első Resz Be Foglallya
Personae patientis contemplationem;
A' szenvedő személynek elmélkedését
Keserves halálra, örömmel menését. (A 3. lapon is.)

A' Masodik
Passionis Dominicae praefigurationem;
A' szép és jeles Példázatokat
Szenvedését Urunknak, meg-mutatató Figurákat.¹ (A 12. lapon is.)

Az Harmadik
Temporis notationem
Az üdönek fel-jedzését
Melyben Urunk végezte életét. (A 23. lapon is.)

A' Negyedik
Loci Nuncupationem
Nevezetít az helynek,
Mely rendeltet-vela szenvedésének. (A 29. lapon is.)

Az Ötödik
Dolorum Christi Specificationem
Ki-belyegzését a' keserves Kinoknak,
Kiket szenvedő vala, halhatatlanoknak.² (A 40. lapon is.)

Az Hatodik
Vulnerum Christi enumerationem
Elő-számlálását szent sebeinek,
Sok ütéseekkel Testén virágzó kékeinek. (A 42. lapon is.)

Az Hetedik
Verborum Septem brevem declarationem
Rövid magyarázattyát szent HET szavainak,
Kiket mondot Kereszt-fáján, hangos kiáltásinak. (Az 52. lapon is.)

A' Nyolczadik
Mortis crudelissimae considerationem
Gyalázatos halálának meg-gondolattyát,
Ki-beszélhetetlen kinoctal-uló fogytását. (A 68. lapon is.)

A' Kilenczedik
Passionis hujus acerbissimae rationem
Keserves szenvedésének okait,
Mellyek indítottak és neveltek nyavalyáit.³ (A 82. lapon is.)

¹ [A tartalomjegyzékben:] Figurácskat ² [A tartalomjegyzékben:] hallhatatlanokat ³ [A tartalomjegyzékben:] nyavalyákat

A' Tizedik

Usus Passionis Dominicae significationem

Idvözítő hasznainak meg-mutatását,

Mellyekben embernek sájátúl adta magát. (A 87. lapon is.)

a) A címlapon olvasható.

b)–f) Az öt versbetét a Tárkány Istvánhoz szóló ajánlásban foglal helyet. Az f) versrész bevezetése egyházi énekre utal. Hogy nem közismert magyar nyelvű ének lehetett, mutatja az a körülmény, hogy tartalmilag megegyezik a 67. lapon olvasható p) versbetéttel. Bizonyára valamilyen német nyelvű éneknek Kassai által készített két egymástól eltérő fordításával állunk szemben.

g) Husz János úrvacsorai éneke után Luthertől szerzett *Jesus Christus, unser Heiland* kezdetű ének 8. verse, mely németül így hangzik:

Hätts du dir was konnt erwerben,
Was braucht ich für dich zu sterben?

(*Evangelisches Kirchen Gesangbuch.* 154.)

h) Az énekrész Konrad Hubert (1507–1577) alábbi sorainak a fordítása:

Allein zu dir, Herr Jesu Christ,
Mein Hoffnung steht auf Erden.
Ich weiss, dass du mein Tröster bist,
Kein Trost kann mir sonst werden.
Von Anbeginn ist nichts erkorn,
Auf Erden ward kein Mensch geborn,
Der mir aus Nöten helfen kann;
Ich ruf dich an,
Zu dem ich mein Vertrauen han.

(*Evangelisches Kirchen Gesangbuch.* 166.)

i) A forrás ismeretlen.

j) A forrásra vonatkozólag lásd HANS WALTHER: *Initia carminum ac versuum medii aevi posterioris Latinorum.* Göttingen 1959. I, 503.

k) A „tudott versecskét” nem sikerült azonosítani. A margón „Prospert” áll forrásutalásként.

l) A *Media vita in morte sumus* (lásd az *In exequiis defunctorum.* Debrecen 1606, 22) középkori eredetű antifóna megfelelő sorai Luthertől:

Mitten in der Hölle Angst unsere Sünd' uns treiben.
Wo solln wir denn fliehen hin, da wir mögen bleiben?
Zu dir, Herr Christ, allein.
Vergossen ist dein teures Blut,
Das gnug für die Sünden tut.

(*Evangelisches Kirchen Gesangbuch.* 309.)

m) Kassai a lapszélén D. Selnecerus személyében nevezi meg a „kereszttyén poétát”.

n) A forrást nem sikerült megtalálni.

o) A forrás ismeretlen előttünk.

p) Lásd az f) alatti jegyzetet.

r) Vö. WALTHER: *Prov.* II/1. 6982.

s) A forrást nem ismerjük.

t) Ismeretlen egyházi ének része lehet, bizonyára fordítás.

u) A latin sorokat nem tudtuk azonosítani.

v) Vö. WALTHER: *Prov.* II/5. 33854e.

Nyomatott kiadása: **Kassai András: Vigasztalással Tellyes Praedicatiu. Bártfa 1644.** (RMK I, 755.) 67–68. Kiad. **БОТНАР**, ItK 1911, 363. — A szöveg végén: „Amen.”

A Szegedi Ferenc Lénárt püspök költségén Kassán 1674-ben megjelent *Cantus Catholici* (RMK I, 1159) *Reggeli ének* címmel közli Kassai kiadványának módosított szövegét (183). A legnagyobb változtatás a versszakok 3. sorában figyelhető meg. A *Cantus Catholici*-ban ez mindenütt 8 szótagos. Itt közöljük az első és az utolsó strófát:

1. Halát adok Jesus a' te jó vóltodért,
S' ez el-múlt éjjel-is rám viselt gondodért;
Melyben szent óltalmod úgy ért,
Hogy semmi ártalom személyemhez nem fért.
8. Kiért dicsirettel hogy álgyam nevedet,
Igyekezetemhez ad segedelmedet:
Rajtam Jesus tartsd kezedet,
Zárhassam jó véggel-bé az jó kezdetet.

Nyomatott kiadása: **Kassai András: Vigasztalással Tellyes Praedicatiu. Bártfa 1644.** (RMK I, 755.) 68–70. Kiad. **БОТНАР**, ItK 1911, 363–64. — Az ének végén: „Amen.”

A Kassán 1674-ben kiadott Szegedi-ék., a *Cantus Catholici* ezt az éneket is módosított szöveggel tartalmazza (184). A strófák 3. sorai itt is tizenkét szótag helyett nyolc szótagból alakulnak. Az *Estvéli Ének* első és utolsó strófája itt így hangzik:

1. Oh kegyelmes szent Atyánk téged dicsírünk,
Hogy ez nap estvéjét engedéd meg-érnünk:
Bocsásd vétkeinket nékünk,
Tudva tudatlanúl kiket cselekedtünk.
8. Aldásodnak Jesus terjedgyen ránk árja,
Virattát hogy szivünk vig örömmel várja:
Már az álom szemünk zárja;
Lelkünket ah ne mocskollya bűnnek sárja.

Oh kegyelmes szép Jésus! Tégedet dicsérünk kezdettel Kassai szövegétől még inkább eltávolodva 5 versszak terjedelemben megvan a *Szoszna Demeter-ék.*-ben is (68. lap). Ennek a változatnak a strófáit az ének versszakai a következő rendben adják: 1, 4, 6, 7, 8. (GACS B. EMILIÁN: *Szoszna Demeter György* kéziratos énekeskönyve. Pannonhalma 1948, 35.)

- 2 Szótagszámhiba van, eredetileg valószínűleg: az nap volt.
- 13 Szótagszámhiba van, eredetileg valószínűleg: meg áldgy volt.
- 24 Szótagszámhiba van, eredetileg *Födöztesd* lehetett.
- 26 Szótagszámhiba van. Talán Az eyjeli volt a sorkezdet.

KÖRÖSI RADÓ ISTVÁN

Életéről nem rendelkezünk adatokkal, és személyét nem tudjuk azonosítani a XVII. század elején élt hasonló nevet viselő személyekkel.

Nem látszik valószínűnek, hogy azonos lenne azoknak a Kőrösi Istvánoknak bármelyikével is, akiket sorozatunk előző kötetében soroltunk fel, és akik között versszerző is volt. (RMKT XVII/ 8, 59. sz. ének.) Az azonosításnak a versszerzőnk nevében szereplő *Radó* (*Rhado*) név látszik főként ellentmondani. Egy Stephanus *Rhadaeus* Kőrösinus nevű veszprémi rektor nevében a *Rhadaeus* a Zala megyei Rada helységből való származást jelöli, míg költőnkél a Kőrösi jelöli a származást, a Radó családi név. (DÉZSI LAJOS: Kőrösi Radó István versei. ErdMúz 1914, 21.)

Még kevésbé származhatnak a versek Váradi Kőrösi Istvántól, aki ez idő tájt I. Rákóczi György udvarában végzett politikai szolgálatokat.

Kőrösi Radó István 1649. febr. 24-i keltezéssel egy hét versből álló gyűjteményt ajánlott Klobusiczky Andrásnak, I. és II. Rákóczi György bizalmas emberének, valamint Szemere Pálnak, a kassai kamara tanácsosának, Abaúj alispánjának. Klobusiczky II. Rákóczi György, Szemere pedig Abaúj megye követeként részt vett az 1649. jan. 25-ére Pozsonyba összehívott országgyűlésen, ott mindketten a reformátusok érdekeinek képviselőiként tevékenykedtek. Kőrösi a versciklust „ösmeretségnek okáért csekély ajándék gyanánt” nyújtotta át a Rákóczi-ház két hívének, s amint ez az olvasókhöz szóló ajánló ritmusokból kitűnik, abban reménykedett, hogy pártfogói kinyomtatják verseit. Az ajánlásban eredetileg elsőként Zakan András szerepelt, de az ő nevét Kőrösi áthúzta. Zákány András a fejedelem familiárisa, 1638–41 közt Borsod megye alispánja, a következő, 1654-i országgyűlésen Rákóczi követe volt. — A gyűjtemény címe:

Egy néhány Uy Enekök, Az Nemes és Nemzetös <ZAKAN ANDRAS> Uramnak KLOBUSICZKY ANDRAS Úrnak az Tekintetös es Nagysagos RAKOCI GIÖRGINEK ERDEL ORSZAGANAK Kegielmes Feiedelmének Húseges Követinek, es SZÖMÖRE PAL Uramnak ABA Uyvar Követenek, nekem kegies es bizodalmas Urajmnak, ösmeretseghek okaért Czekély ayándék gyanánt nyuytatattanak Kőrös Jstvántul Aö 1649 in festo S. Mathiae.

A versgyűjtemény csak néhány szemelvényt tartalmaz Kőrösi Radó költői munkásságából. A Virtusról és annak udvaráról szóló allegorikus versét még 1639-ben szerezte (18. sz.), az ajánló verset bizonyára csak 1649-ben. (17. sz.) A Krisztus életéről, feltámadásáról, mennybe meneteléről írt elmélkedésekből csak a bevezető darabot, az „indító készületet” vette fel. (20. sz.) Az echós katekézis is részlet csupán „az utolsó ritmusok végéből”. (22. sz.) Kétségtelen tehát, hogy Kőrösi Radó több verset is szerzett, mint amennyit ránk maradt gyűjteménye megőrzött számunkra.

Az olvasóhoz szóló ajánló versében azt írta magáról, hogy nem volt „derék tudomány”, amiből arra is következtethetünk, hogy nem járt külföldi akadémiákra. Mentegődzése ellenére a korszak jobb verselői közé tartozik, a manierista költészet képviselője.

Mínthogy a ránk maradt kézirat a szerző saját kezű másolata, a verseket a szerző kéziratához hűen adjuk közzé.

A kézirat a budapesti EK-ban van: Kaprinay-gyűjt. folio 40. (STOLL 68. sz.)

Kézirata: **Kőrösi Radó István verseskönyve** (1649) 42a—44a. Kiad. Dézsi, ErdMúz 1914, 24—26. — A szöveg után: „Kőrösj Rhado Jstvan Mpria”.

3 Orpheus Calliopenak, Linus Uranianak a fia, mitikus görög költők

16 Amphyon úgy építette fel Thebae falait, hogy az ikertestvére által hordott kövek lantja hangjára egymáshoz illeszkedtek.

18 Thebasnak — Thebaenak; Kőrösi Thebas-t ír, akárcsak Laskai. (Vö. 2. sz. alatt a 191. sorral.)

24 toda = tolda

32 revülnek talán: revesednek.

57 Hermus folyó Kisázsziában.

58 Saba — tömjén és mirha termő erdős hegyvidéken, Dél-Arábiában a sabaeusok fővárosa volt.

62 Artaxerxész perzsa királyt hadakozás közben egy katonája tenyerében hozott vízzel üdítette fel.

Kézirata: **Kőrösi Radó István verseskönyve** (1649) 44b—48b. Kiad. Dézsi, ErdMúz 1914, 26—30. — A latin szöveg után: „Idem qui supra Mpria”. A magyar után: „Finis.”

Nótautalása: Jádzik az szerencze kezdetű vers, melyet Petki János írt. (Kiad. RMKT XVII/ 1, 69. sz.) Dallama ismeretlen.

A Virtusról és udvarnépéről szóló verset Kőrösi 1639-ben írta. Tárgyválasztás és feldolgozás módjában manierista költőelődjeinek: Rimaynak („Encomia virtutum” RJÖM 64. sz.) eljárását követi. Valószínűleg Kőrösi is egy barokk képet írt le, mely a Virtust az erények társaságában ábrázolta. Az ének Rimay szerzeményéhez áll közel, képeiben, kifejezéseiben azzal mutat egyezéseket.

1 A sort és a következőket is vö. Rimay versének 7. és 44. versszakai (RJÖM 138. lap).

4 né aszon = meg ne asszon, el ne száradjon

7 Cyntus — Künthosz hegy Délosz szigetén, Apollo és Diana születési helye.

35 udvalnak = udvarolnak; Kőrösi összevonása.

36 asszonyolnak = királynóként tisztelnek

61 Mojses — 3 szótagnak olvasandó.

64 Lectikája = hintója, szekere

68 A sorhoz vö. József könyve 10, 12—13.

76 sövénye = sövénye: fala, kerítése

80 azzal tud = megelégszik azzal

85—88 Vö. a versszakot a következő ének 11. strófájával.

93—100 Vö. Rimay versének utolsó strófájával (RJÖM 140. lap).

94 Sugár = hosszú

99 Sugaridnál fogva = szárnyadnál fogva; sugár — a szárny szélső, leghosszabb tolla, itt maga a szárny.

Kézirata: **Kőrösi Radó István verseskönyve** (1649) 48b—51b. Kiad. Dézsi, ErdMúz 1914, 30—33. — A szöveg után: „Finis.”

A vers bibliai alapjára vonatkozólag lásd I. Móz. 27—28. fejezetét.

3 hunnyából = honjából, szülőföldjéből

14 váta = váltá

29 Szerlecz = széledsz

41—44 A versszakot vö. az előző ének 22. strófájával.

81 két mellyekét = a létra két oldalát

90 fogon = a létra fokán

102 acéllya = edzse, marja. A sor, mint az utána következők is, a manierista stílus erőltettségét, nehezen érthetőségét illusztrálja.

104 patellya = paskolja, sulykolja (TSz II, 95)

20.

Kézirata: Kőrösi Radó István verseskönyve (1649) 51b—52b. Kiad. Dézsi, ErdMúz 1914, 33—34. — A szöveg után: „Finis.”

21.

Kézirata: Kőrösi Radó István verseskönyve (1649) 52b—54b. Kiad. Dézsi, ErdMúz 1914, 34—37. — A szöveg után: „Finis.”

A vers három versszakát megtaláljuk egy szerelmi átkozódás szövegében. (Kiad. RMKT XVII/3, 245. sz.) A 10. versszak ott 3. strófként, a 17. strófa 5. és a 18 versszak ott 6. strófként szerepel.

29 Jairus lánának feltámadását lásd Márk 5, 21—42. és Luk. 41—55.

30 A naimi ifjú feltámasztásáról lásd Luk. 7, 11—15.

35 harácsolnod = elkótyavetyélned, eladnod

40 vönnj — ti. eszedbe venni.

54 vasaltatnj — talán: vásárltatni, ami Kőrösi összevonása lehet a vásároltatni-ból.

67 elgyted — elegyítéd, itt is szóösszerántás történt.

71 mestőrőző szoddal — ti. az áruló Júdás „Üdvözlégy, Mester” szavakkal járult Krisztushoz (Máté 26, 49; Márk 14, 45).

81 tanod = tanúd

22.

Kézirata: Kőrösi Radó István verseskönyve (1649) 55a—57b. Kiad. Dézsi, ErdMúz 1914, 37—41. — A szöveg után: „Finis Coronat Opus.”

Nótautalása: Balassi Bálint Az Szentháromságnak, kinek imádkoznak kezdetű éneke (BBÖM I, 83).

22 imád — imádkozik; az idézett evangéliumi passzus ugyanis Krisztus imádságával fejeződik be (Máté 11, 25—30).

29 Spongia vagy hévér = szivacs vagy lopó, azaz: szífvócső.

44 őditél — szótáraink nem ismerik, értelme itt: keltettél.

KÖRÖSPATAKI B. JÁNOS

SZABÓ T. ATTILA mutatta ki egyik dolgozatában (Ismeretlen adatok Köröspataki B. János életéhez és munkásságához. ErdMúz 1931, 136—39), hogy a *Köröspataki* név szerzőnknek szülőfalujára mutató felvett neve, családi neve a B. betű mögött rejtőzködő *Bedő* volt. A háromszéki lustrakönyvek a Köröspatakon és a vele szomszédos Kálnokon többször tesznek említést a Bedő-családról. Az 1635-ös lustra Köröspatakról szólva megemlíti: „Bedő János elbujdosott, Szabó Benedek attyafia bírja az örökséget.” Kálnokról szólva ehhez hasonló tudósítást olvashatunk: „Bedő János elbujdosott Köröspatakról, kálnoki jószágát Bedő Peter vötte meg, a bírja, vér rokon lévén hozzá.” (Uo. 137.) Feltehetőleg ebben az „elbujdosott” Bedő Jánosban kell keresnünk szerzőnket. Az „elbujdosni” szónak korabeli jelentése: elköltözni, eltávozni. Legalább tizennégy évesnek kellett lennie annak a személynek, aki a lustrakönyvbe belekerült. Az a Bedő János, aki 1635 táján elköltözött a háromszéki Köröspatak, Kálnok környékéről, miután vagyonát rokonainak eladta, tanulni mehetett. Bizonyára ez az 1620 táján született személy azonos azzal a „Johan. B. Köröspataki, Pastor Mező-Tsáv [ásiensis]”-szel, aki az 1655-ben kinyomatott *Leppv Vaidaról való Ének* címlapján szerepel, akinek 1656-ban egy ugyanezen néven kiadott históriája is napvilágot látott (*Az Havasalföldi Hartzrol való Historia*), és 1658-ban megírta a szintén Mezőcsávásra utaló „Lekentse vizének alá foljásában” az *Erdélynek és Magyar Orszagnak szárnyü Romlasarol* szóló históriáját.

Az 1650-es években Mezőcsáváson református lelkészként működő Köröspataki B. János feltehetőleg azonos azzal a Köröspataki Jánossal, aki 1643-ban az erdélyi fejedelmi kancellária hites irnokaként tevékenykedett, akit I. Rákóczi György Gyulafehérvárott ez év február 5-én kelt rendeletében más hites irnokokkal együtt utasított, hogy „alsó-csernátoni Domokos Istvánné Lázár Judit, köröspataki Kálnoki Mihály és ennek neje Damokos Kata peres ügyében tartsanak tanúvallatást”. (SÁNDOR IMRE: A csíkszentsimoni Endes család levéltára (1544—1848). Kolozsvár 1910, 31.)

Köröspataki tehát iskolai tanulmányai után a fejedelmi udvarban viselhetett deáki tisztelet, ott ismerkedett meg Erdély főuraival, akik egyikének kedvéért szerezte a havasalföldi hadjáratról szóló énekét:

Ez éneket irák egy fő Ur kedvéjért,
A' Fejedelemnek egyik Ur hívéjért,
Régi jó Urának emlékezetieért.

Később egyházi szolgálatot vállalt, lelkészkedett, de históriáinak tanúsága szerint mindvégig érdekelték a korabeli történeti események.

Köröspataki B. János 1653-ban már mezőcsávási pap volt. Itt működött 1658-ban is. Hogy ezután mi történt vele, nem tudjuk. Az 1658-i tatárjárás megkímélte a kissé félreeső Mezőcsávást a pusztulástól. Énekében nem tesz ilyesmiről említést. Az 1661-es Ali basa-féle dúlás azonban ezt a falut is tönkretette. Ekkor pusztult el az egyházközség irattára is. Lehet, hogy Köröspataki is áldozatául esett „Ali basa népirtó dühének”. (SZABÓ T. ATTILA: i. m. 139.)

Nyomatott kiadása: **Lvppv Vaidarol valo Enek.** (Lőcse) 1655. (RMK I, 902.) Kiad. OMPOLYI M. ERNŐ, Figy I. 1876, 296—300. — A szöveg után: „Vége.”

Az ének tárgya II. Rákóczi Györgynek Vasile Lupu moldvai vajda (1634—1653) ellen Matei Băsărabă havasalföldi (1632—1654) és Gheorghe Ștefan moldvai (1653—1658) vajda szövetségében 1653-ban indított hadi vállalkozásának második, nyári szakasza. Ennek első részéről, mely kora tavasszal Kemény János fővezérlete alatt ment végbe, nem beszél az ének. A Lupu ellen fellázadt és Rákóczitól meg a bojárok egy részétől támogatott Ștefan az erdélyi csapatok segítségével kiűzte Luput Moldvából. Az azonban pár hét múlva vejjével, a kozák hetman fiával, Timușsal visszatért, és kiszorította Moldvából mind Keményt, aki Erdélybe tért vissza, mind Ștefan vajdát, aki Havasalföldre, Máté vajdához futott.

Köröspataki „új” dologról szóló éneke a hadakozásnak ezzel az 1653. májusában induló részével foglalkozik, amikor Lupu és Timuș Finta mellett május 27-én döntő vereséget szenvedett Máté vajdától, majd nem is egész egy hónap múlva Podul Iloaeinál még nagyobbat a szövetséges erdélyi—havasalföldi—moldvai csapatoktól. Az ének megemlékezik az ezt követő szucsavai ostromról is — de mindenről csak nagy általánosságban.

Köröspatakinak az 1653 végén, az erdélyi seregeknek visszatértekor írt históriája hangban, versformában, helyenként kifejezéseiben közel áll ahhoz a töredékhez, melyet ismeretlen szerző műveként 128. sz. alatt közlünk. (A részletesebb történelmi jegyzetet lásd ott!) De jóval rövidebb és líraibb annál. Témájánál és előadásmódjánál fogva is hasonlóságot mutat egy másik históriás énekkel is, melynek szintén az 1653-as hadjárat a tárgya. (Lásd 130. sz. alatt!)

5 A két oláhországi vajda: Lupu moldvai, Máté havasalföldi fejedelem.

13—32 II. Rákóczi György seregével 1653 május végétől az év őszéig a Barcaságban tartózkodott készen a beavatkozásra.

37 1653. május 27-én a fintai csatában Máté megverte Luput és a vele szövetséges kozákokat.

50 Jászvásár — Iași.

69 Lupu fővezérét (a 131. sz. ének 19. sora szerint hetmanját, a 130. sz. ének 217. és következő sorai szerint a vajda testvérét) más adatok szerint a Podul—Iloaei melletti ütközetben, míg Kraus György: Siebenbürgische Chronikja szerint (kiad. Bécs 1862. FRA III. 1. r. 214) Szucsava ostrománál fogták el.

77 Lupu — magyarul *jarkast* jelent.

86 Aesopus I/4. — „Lupus carnem ferens”. (Vö. a 131. sz. ének 55. sorával!)

110 Borzát = bodzát, vö. a 131. sz. ének 32. és a 130. sz. ének 415. sorával.

166 Két fél népben — mind a kétféle népben.

188 Timușt, a kozák hetman, Chmelnickij fiát, Lupu vejét ágyúgolyó ölte meg sátrában.

195 vakot vét kockája = szerencsétlenül jár

218 Vö. a 131. számú ének 49. sorával.

Nyomatott kiadása: **Az Havasalföldi Hartzrol való Historia.** (H.n.) 1656. Kiad. FRAKNÓI VILMOS, MKsz 1878, 299—300. — A szöveg után: „Vége.”

A nyomtatványtöredék, mely az eredeti éneknek kb. a felét tartalmazza, Medgyesi Pál egyik munkájának közel egykorú (kb. 1660—1670) könyvtáblájából került elő. (Vö. SZABÓ KÁROLY: Egy XVII. századbeli ismeretlen magyar költő munkája egy könyvtábla belsejében. MKsz 1876, 319—20.) FRAKNÓI szerint a nyomtatvány lőcsei eredetű. Hiányzik az A2—A3 és az A6—A7 levél.

Az ének tárgya a havasalföldi személyek lázadása Constantin Șerban vajda (1654—1658) ellen, aki Máté vajdának volt az utóda. Midőn a vajda zsoldos gyalogjait a szolgálatból elbocsátotta, azok fellázadtak, több bojárt családotól felkoncoltak, és a vajda is alig tudott előlük elszökni Tergovișteből. Rákóczitól kért segítséget a fellázadt személyek és általuk vajdaságra emelt Vornic Heriza ellen. Rákóczi György a felkelt erdélyi sereggel és fizetett hadaival a Bodzai szoroson át Havasalföldre nyomult. 1655. június 26-án tábora Ploesti közelében pihent, mikor Heriza katonáival váratlan támadást kezdett. A fejedelem lélekjelenlétének köszönhető, hogy a három oldalról jövő támadókat megállították, a személyeket megverték. A már régebben Rákóczi táborába rendelt Ștefan vajda, akihez Constantin Șerban menekült, csak a szerencsés kimenetelű csata

után érkezett az ütközet helyére. Miután mindkét vajda hűségokmányt állított ki, Rákóczi a fogoly Herizával és a zsákmánnyal Erdélybe tért vissza, néhány ezer fizetett katonáját Boros János vezetésével a vajda mellett hagyva.

A hadjáratról részletesen írt Szalárdi Siralmas Kronikájában (KEMÉNY ZSIGMOND kiad. Pest 1853, 280—88. h.) és Kraus György a Siebenbürgische Chronik-ban (kiad. Bécs 1862. FRA III. 1. r. 330—38.).

Köröspataki énekét a fejedelmi udvar egyik főemberének kedvéért írta még a hadjárat évében, 1655-ben — hallomás után. Több személyt említ név szerint, akik a hadjáratban kitűntek vitézségükkel, de egyet sem olyképpen, hogy arról szerzünk „rég jó urára” ráismerhetnénk.

Nótajelzése Uz Bálintnak feltehetőleg még a XVI. század végéről való énekére utal. Dallama ismeretlen. (Vö. RMKT XVII/2, 361—63 és XVII/5, 482.)

21 Matei Bäsărabă 1654. szept. 29-én halt meg.

30—156 A sorok valószínűleg az előzményekről: Constantin Șerban elűzéséről, Herizának vajdává tételéről, Rákóczi György készülődéséről szólnak.

157 Szimijén — szemjén vagy személy: havasalföldi gyalogos szoldos.

172 Rákóczi fizetett német csapatairól van szó, akiknek kapitánya Gaudi András volt. (Vö. a 233. sorral!)

185 Vö. Sám. (Kir.) II. 18, 2—4.

205 Célzás az 1653-i moldvai hadjáratra, mely kezdetben sikertelenül folyt, s tavaszi szakaszában az erdélyieknek is nagy veresztésük volt.

209 Kemény volt a sereg generálisa.

213 A gyalog hadak főkapitánya Balogh László, maroszéki főkirálybíró volt.

217 Mikes Mihály udvari főkapitány.

220 Ploest a mai Ploesti.

221 Barcsai — Barcsai Ákos.

225 Boros János, II. Rákóczi György bizalmas embere, a hadjárat vezére.

229 Rákóczi seregében több Boros nevű ember is volt; talán azonos azzal a Boros Jánossal, aki a lengyelországi hadjárat után uranevében a törökkel alkuszik. (Vö. SZILÁGYI SÁNDOR: Rozsnyai Dávid tört. maradványai. MHHS VIII. Pest 1867, 169.)

233 Lásd a 172. sor jegyzetében.

237 Maxfel — Mansfeld nevű kapitány a németek csapatában; szerepel a lengyelországi hadjáratban is.

241 Gellyén Gergely mezei kapitány.

245 Bánházi Istvánt Kemény már 1644-ben öreg embernek mondja, ugyanakkor sokat látott és hallott katonának. (Önéletírás. WINDISCH-kiad. 280.)

249 Kovács Gergely, már az 1644-es hadjáratban kitűnt.

253 Jármí Miklós mezei kapitány.

257 Szilágyi Kapitány — Szilágyi János.

261 Harsányi Kapitány — talán Harsányi Jakab, a hajdúk egyik kapitánya.

265 A fejedelmi puskások hadnagya Román István volt; Télás — a Teleajen patak Ploesti mellett.

278—401 A sorok feltehetőleg a csata további kimeneteléről, Heriza elfogásáról, Rákóczinak a két vajdával való találkozásáról szólnak.

402 Kosztándi — Constantin Șerban vajda.

416 II. Rákóczi György egy Murat szultántól kapott díszes sátorban tanácskozott a vajdákkal.

428 Rákóczinak Gyulafehérvárra való visszaérkezésekor fényes ünnepséget rendeztek. (Vö. Szalárdinál 287—88. hasáb.)

25.

Kézirata: Vadadi Hegedüs-kódex (1740—54) 50—57a. (STOLL 203. sz.) Kiad. SZABÓ T. ATTILA, ErdMúz 1931, 140—47. — A szöveg után: „Finis.”

Nyomtatványból másolták a gyűjteménybe. Erre mutat, hogy a kéziratos címlap még a következőket tartalmazza: „Author Ioha. B. Köröspataki. Esaiae 1. vv. 9. Rom. IX. vv. 29. Ha az seregeknek Ura Istene valami keveset meg nem hagyot volna bennünk úgy jártunk volna mint a Sodomabeliek, es löttünk volna hasonlatosok Gomorahoz. Nyomtatott volt ki 1660-ban. Mostan pengig tudni illik 1741 Esztendőben irattatott En altalam Vadadi Hegedüs András által O Tordában.”

Köröspataki énekét 1658-ban írta a Lekence vize mellett. Ez a megjelölés SZABÓ T. ATTILA szerint Mezőcsávásra utal. (Ismeretlen adatok Köröspataki B. János életéhez és munkásságához. ErdMúz 1931, 139.)

Az ének a török—tatár—moldvai—havasalföldi hadaknak 1658-i, II. Rákóczi Györgyöt és Erdélyt megbüntetni szándékozó hadjáratáról, dúlásairól szól. Ekkor két sereg részét, a Barcaságot elpusztítva Gyulafehérvár felé húzódott, majd fel Kolozsvárig, onnan a Szilágyság, a Partium felé fordult. A másik délnyugatról támadva megszállta Borosjenőt, behódoltatta Lippa és Karánsebes vidékét. Köröspataki énekében a két akció egybefolyik.

E dúlásoknak a történetíráson kívül az egykorú költészetből is számos emléke maradt ránk.

3 A sor az 1657-ben Lengyelországban tatár fogságba esettekre céloz.

13 A célzás arra vonatkozhatik, hogy a török fenyegetésére az 1658. jan. 25-én újból fejedelemmé tett Rákóczi György elhagyta Erdélyt — három helytartóra bízva a kormányzást.

17—20 A középkori eredetű hiedelem, hogy a párjavesztett gerlice csak száraz ágra száll, nem iszik tiszta vizet — nagyon elterjedt motívum volt a XVII. századi költészetben. (Vö. RMKT XVII/3, 581.)

49—52 Hasonló kegyetlenkedésről énekelt már Wathay is. Lásd RMKT XVII/3, 185, 355—60.

53 Aeneas Sylvius Piccolomini — II. Pius pápa — 1453 nyarán több levelében is kifejezést adott a Konstantinápoly elestén érzett fájdalomnak, leírta a város megvételét, a török kegyetlenségét. Természetes, hogy *látni* nem látta e szörnyűségeket. E levelek visszhangja Köröspataki sorai, illetőleg strófái. (Vö. Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini. Kiad. RUDOLF WOLKAN. FRA Diplomataria et Acta. 68. k. Bécs 1918. 190, 112. sz. levél.)

69 Háromszéket azért nevezi Köröspataki hazájának, mert ott született. Köröspatak Háromszékben van. Az 1658 augusztusának közepén betört tatár hordák elsőnek Háromszéket dúlták fel.

97 Csík és Gyergyó népe a természettől is védett bejárókat megszállta, a hadak útját elállta, mire azok nyugatra fordultak.

101 Mindhárom helyiség a háromszéki medencében van.

105 Barcaság — Brassó vidéke

116 Brassó 11 000 tallérral váltotta meg magát a tatár kánál.

124 szár- olv. sár (=epe)

134 A célzás arra vonatkozhatik, hogy a Rhédeit beiktatni szándékozó országgyűlést 1658 januárjában Meggyesre hívták össze. A beiktatásra nem került sor, mert az országgyűlés visszafogadta Rákóczi Györgyöt.

137 Brotalom — Brethalom — Berethalom: szász város Meggyestől nem messzire.

143 Szebenre 25 000 tallért vetett ki a tatár.

145—152 Borosjenő feladásáról lásd Szalárdi: Siralmas Kronika. 379—86.

161 Alvinc és Borberek — Alsófehér megyében.

201 Ajton — Torda és Kolozsvár között.

205 Kolozsvár 100 000 tallér értékű sarc árán menekült meg, de külvárosait felégették.

207 Célzás az 1655. évi tűzvészre. Lásd a 137. számú éneket.

217 Monostor — Kolozsmonostor

221 Szász fenes — Szászfenes: Kolozsvártól nyugatra. A versszak rímei is mutatják, hogy eredetileg Szászfenes állt itt, a másoló tévedésből írt *Szászvárost*, mely messze Kolozsvártól, Déva közelében található a Maros völgyében.

225 Gyalu — Szászfenesetől nyugatra. Az eredetileg itt álló *Gyula* éppúgy elírás, mint Szászváros az előző vsz.-ban. A rímek, a földrajzi sorrend egyaránt Gyalu mellett szólnak.

237 Sylágságh — Szilágyság: a Berettyó, Kraszna, Szamos vidéke.

241 Tasnád — Szilágyság megye északi részén

245 Almás várát Kolozs megyében, a Meszes hegység lábánál csellel foglalták el. (Vö. Szalárdi: Siralmas Kronika. 393—95.)

253 Kétfelől: délről, Borosjenő felől és keletről, Erdély felől. Várad megmeneküléséről lásd Szalárdi: Siralmas Kronika. 399—404.

263 Szalontának azért foglalta el csak a helyét, mert Rákóczi parancsára a lakosok még a török odaérkezése előtt felégették, akárcsak Sarkadot (265. sor). Vö. Szalárdi: Siralmas Kronika. 405.

276 Lekentse — a mai Szabédi vagy Szabadi patak Marosvásárhelytől északnyugatra, a régi Marosszék mezősegi részén. (Vö. SZABÓ T. ATTILA: i. m. 139.)

OROSZHEGYI MIHÁLY

Életéről, költői munkásságáról csak annyi adattal rendelkezünk, amennyit szerzeményeiben magáról vall, illetőleg azokból kikövetkeztethetünk. A XVII. század közepe táján több Mihály deák néven emlegetett emberről tudunk, nincsenek azonban kellő bizonyítékaink arra, hogy velük szerzőnket azonosíthassuk. Oroszhegyi Mihály nem nevezi magát deáknak. A *Conclusio* 10. sora megengedi annak feltételezését, hogy valamelyes erdőbirtokkal rendelkezett, a 11. sor és a következők azonban inkább azt, hogy közvetített, fenyőfával kereskedett. Az a körülmény viszont, hogy az öt felkereső embe-
rektől száz-száz zsindeletet kér (versének ellenértékében), az ezt nem adókat meg megátkozza (vö. a 365—72. sorral), arra mutat, inkább tartozott a verselgető deáki réteghez, mint a kereskedőkhöz. Ezt a feltevést erősíti meg az a tény is, hogy siralmas énekében a tatár rabságban sínylődő 40 erdélyi főembert név szerint énekli ki, hogy mennél több embert tegyen érdekeltté versének megszerzésében.

Oroszhegyi a fenyőfáról szóló dicséretében a XVII. század eleji unitárius költőknek, Szentmártoni Bodó Jánosnak, Kolosi Török Istvánnak mesterségdicsérő énekeit utánozza. Az 1657-ben szerzett históriás éneke az ez idő tájt fellendült panaszversek, epikus-lírikus siralmak műfajába tartozik. Mindkettő tanúsága szerint jól ismerte a verstípusok sajátosságait. Főként a siralmas versek műfaji vonásainak áthagyományozásában játszik szerepet a tatárok fogságában sínylődő rabokról szerzett munkája. A következő évek ilyen tárgyú verstermése szoros rokonságot mutat Oroszhegyi siraloménekével.

26.

Nyomatott kiadása: **Oroszhegyi Mihály: Az Fenyő Fának Hasznos vóltáról.** H. n. (Lőcse) 1656. (RMK I, 910. — A szöveg után: „Vége.”)

Oroszhegyi a verset 1655. augusztus második hetében fejezte be históriájának 94. strófája szerint. A fenyőfát és zsindeleysinálók mesterségét dicsérő énekéhez a *Conclusio*-t bizonyára nemcsak azért írta, hogy benne árúját kínálgassa a vevőknek, hanem hogy kifejezze háláját Molnos Péter andrásfalvi (Udvarhely megye) embernek műve megjelen-
tetéséért.

A versfőkben: MIKHAELE.

27 Az Szötsökre tendál az bérlése ennek — a szűcsökre vár a kibélelése.

137 esölékjénél = forgácsánál

148 sellyét = koporsót

157—160 Vö. Kir. I. (Kir. III.) 19, 5—7.

162 meltatnak = készítenek

181 Pipét — csirkét, növendék szárnyast.

185 kukrejtet főznek — marhahúst főznek zsállyás szószban.

192 A sor értelme: A sertésszörből készített fonalat fenyőszurokhoz dörzsölik.

199 ír = kenőcs

254 Kamukát — nehéz gyapjú- vagy selyemszövetet.

255 Iskárlát — skarlát, azaz vörösre festett posztó; Gránátbol — gránátposztóból, azaz velencei zöld, kék, vörös posztóból.
 256 tégláznak = vasalnak
 263 meg-lotsosulna = megáznék
 293 horony — a hornyoláshoz, azaz a deszkában hosszanti bevágáshoz való szer-
 szám.
 295 rodalló Fejsze — vágásra, faragásra, fahéjhántásra egyaránt alkalmas fejsze.
 299 Sik-aszó — patak, a Nagyküküllő egyik ága, mely Zetelaka felett mintegy félóra járásra van. (Vö. ORBÁN BALÁZS: Székelyföld leírása. Pest I. 1868. 66, 68.)
 353 hornyollya — az egymásra illesztéshez szükséges bevágást végzi.
 355 Az flestekemet = a reggelit
 365 Zetelaka — falu Székelyudvarhely felett, a Nagyküküllő patak mentén.
 375 Kis Aszszony hava — augusztus hónap.
Conclusio: 4 Andrásfalva — község Udvarhely megyében, Székelyudvarhely felett.

27.

Nyomtatott kiadása: **Oroszhegyi Mihály: Az Fenyő Fának Hasznos vóltáról.**
 H. n. (Lőcse) 1656. (RMK I, 910.) B2b.
 A könyvet ajánló vers, mely feltevéseink szerint szintén Oroszhegyi verse, nem pedig a nyomdászé. Utána ez áll: „Nyomtatott 1656. esztendőben.”

28.

Kéziratai:

I. OL 1526 utáni gyűjtemény, Újkori Törzsanyag (R 224.) Tunyogi József gyűjteménye. 1653.

II. OL Teleki Mihály gyűjtemény P. 1238. Vegyes iratok: Irodalmi emlékek, költemények. — Egy 8-r. füzet két levélnyi töredékén olvasható a históriás ének 1—40., 151—72. sora, csonkulás miatt a többi hiányzik. A szöveg előtt a következő megjegyzés áll: „Ez Eneket Az En kedves Arva Hugom, Pekri Sófi En velem Boldvai Andrassal, jo akaro Battyaval Jratta le 1658 Esztendőnek Az utollyan. Midön Buval, Banattal, gyaszszal, keserüseggel, Siralommal, könyvezissel, epesiggel, Fajdalommal, Nyomorúsággal és minden fele boldogtalansagokkal, mint egy hajocska az tengerben környül vitetet volna, kinek Edes Attya, Edes Anya ez nyomorult vilagbul elköltözöt és csak maga hagyatot; Kivánom, Isten iltesse, segítse, vezereye, igazgassa, boldogicsa es minden aldasat szeginy arvara Fordicsa az en es töb felebaratunknak szerencsejere.” Boldvai András feltehetőleg a 134. sorban megnevezett Boldvai Gergely nemzetségéből való személy.

Oroszhegyi éneke tárgyánál fogva a 156. számú, ismeretlen szerzőtől származó históriás énekkel mutat rokonságot. Szerkezeti, hangulati, stíláriis egyezéseket találunk közte és más az 1658—61-es évek dülásairól szóló siralomének között. (Vö. pl. a 65—68., 77—80. sorát a 158. számú ének 125—28., 221—23., valamint a 188. számúnak 9—12. és a 154. számúnak 49—50. sorával.

A versfőkben: OROSZHEGJ MJHÁLI.

Az ének nem sokkal az események után keletkezhetett.

30 mint kék galambok — a hasonlat a fejedelmi udvar testőrségére, a „kék gyalogokra”, „kék darabontokra” vonatkozik.

41 Rákóczi magyarországi birtokairól (Ónod, Szendrő stb.) való katonák is részt vettek a hadjáratban.

96 A moldvai és havasalföldi katonák (szemények) a sáncot ott hagyva a tatárok közé álltak.

99 köz árok — egy közönséges árok volt minden erősségük.

101—104 A sorok a *Kádár István éneke* (159. sz.) egyes kifejezéseire emlékeztetnek.

149 A sereg egy része még a fogságba esés előtti napokban ott hagyta Kemény Jánost, és Moldván keresztül igyekezett visszatérni Erdélybe. A moldvai vajda azonban nagy részüket felkoncoltatta. (Lásd Kraus: Siebenbürgische Chronik. Bécs 1882. FRA III. 1. r. 287.)

Kézirata: Collectanea ad historiam ecclesiasticam protestantium in Hungaria. 208b—209b. (STOLL 335. sz.) Kiad. PAYR SÁNDOR: Egyháztörténeti emlékek. Sopron 1910, 189—93. — Címe: „*Bruntzik Tobiásnak, a' ki ideig Szered Városában Predikátor és a' meg nem változtatott Augustana Vallást igazán követő híveknek Superintendense vala (de idővel igaz hitit eltserlén) Lelki gyötrelméről való vallás-tétele, melyet önnön maga ezen Verseken világosságra botsátott Szeredben Anno 1630. B. Aszszony napján.*” A címet a Préd. Könyve 8, 12—13. Mát. 7, 21—23. és 26—27. verséből vett idézet követi. Ez után a következő megjegyzés előzi meg a versszöveget: „Anno 1630. Bruntzik Tobiásról való valóságos historiai versek, ki az időben Groff Thurzó Uraságok mellett, Szeredi Udvari Predikátor lévén, s' egyszer s' mind superintendens a' megnem változtatott Augustána vallást igazán követő atyafiak között. Azoknak utánna, midőn a' Thurzó familia két ágra szállott volna, Mihály és Ádám, attyok halála után, hittül való elszakadásra vonyattattanak volna; nagy persecutiót indétottak a' religio dolgában. Bruntzik Tobiás is ez esetben találtatván, Predikatorból lett Papot vasra vetvén, aristomban tartá, s' megsanyargata. Melly dologért az Ersek előtt bé vádoltatott, bujdosová lön, Kassára szalada. Onnéd vissza hivattatván hitre, e' világi Tiszt-kivánástól indittatván, hitit eltserlén komájával, Gergöly Predikátorral, magának Bruntzik Galgoczi Harmintzadosságot nyere, Gergöly komájának a' Contraságot. Es ugyan akkorban Pintér Mártony, elsőben Patai, az-után Nagy Mátse di iffju Predikátor lévén, helyéből ki-üzettetvén, Bruntzik és Gergely után indula; kit is e' világi Tisztre való vágyodás izgatván, hitit eltserlén, nagyobb tisztre nem juthata, Szentzi Notariusságot nyere. Bruntzik kevés ideig bír Galgotzi Harmintzados tisztet; Gergöly a' Contraságot, nagy nyavalyában esvén, mindenek töle elidegenedvén, ágyban esék, mellyben nem kevés időki nagy kin és gyötrelmek között lévén, magát megismérvén, de nem ugymint Péter, hanem mint Judás kétségben esvén, minden förtelmes tselekedett büneit nyelvél kivallá, sokaknak hallására magát testében és lelkében megátkozván, azt kiáltja vala: hogy jönnének el már az ördögök, és szaggatná el testét diribrül darabra, hogy szabadulhatna a' kinokból. A' mig szólhata, sokat monda Gergöly komájáról és Pintér Mártonyrol, jövendöket monda, jajt kiáltván fejekre és maradékokra. Annak utánna nyelvét fogaival medig elérte, szájából darabokra rágván, kipökdözvén, megnémulva, nagy kinokban meg hala, Galgotzon számár teinetése lön. Gergöly is ugy vesze el. Pintér meddig viszi, ideje megmutatja.”

A vers keletkezésének éve a cím és a záróstrófa szerint 1630. Semmi valószínűsége azonban annak, hogy Brunczwik a „lelkigyötrelmeiről való vallástételt” maga írta volna meg és „botsátotta” volna ki. (NAGY IVÁN II, 243; SZINNYEI I, 1362.) A verset és a *Collectanea*-ban előtte álló bevezető megjegyzést nem származtathatjuk egy időből. Brunczwik-históriáját valamelyik ellenfele, evangélikus hiten megmaradt paptársá vagy tanulódeák írhatta azután, hogy Brunczwik már megkapta a galgóczi harmincadosságot. Ez már 1630. augusztus 15-én, Boldogasszony napjára (vagy talán szeptember 8-án, Kisboldogasszony napjára) megtörténhetett, mivel Pázmány Péter levelének kelte, melyben a pozsonyi Kamaránál számára kérte ezt a tisztséget, 1630. július 2. (HANUY FERENC: Petri cardinalis Pázmány epistolae collectae. II. Bp. 1911, 126.) A historiában nincs szó Brunczwiknak és komájának Pintér Gergelynek haláláról, mint a bevezető

megjegyzésben. Ha csak haláluk után írták volna a verset, a versszerző bizonyára kiaknáztatta volna Brunczwik kínos halálának és a „szamar-temetés”-nek a mozzanatait is. Nincs okunk feltételezni, hogy a históriát Brunczwik halála után szerezték. (Vö. PAYR SÁNDOR: Beethoven halhatatlan szerelmesének hitehagyott őse. ProtSz 1927, 295.)

Brunczwik Tóbiás 1590-ben született Galgócon. 1613–1616 között Nádasdy Pál dunántúli jószágán, Csepregen volt iskolarektor. A dunántúli evangélikus püspök és az egyházkerületek szeniorai által Sárváron 1616. augusztus 1-én kiállított bizonyítvány szerint (kiad. PAYR SÁNDOR: Egyháztörténeti emlékek. Sopron 1910, 169–71) példásan szolgált, jól képzett ember volt, aki különös súlyt fektetett arra, hogy növendékeit megtanítsa vitatkozni, és az egyik csepregi zsinaton (valószínűleg 1614-ben) maga is fényes eredménnyel vitázott.

1617. november 3-án a szeredi zsinaton szentelték fel galgóci lelképásztorrá. 1620. május 3-án ugyanitt a dunáninneri egyházkerület szuperintendensévé választották. Thurzó Szaniszló ebben az időben foglalkozott azzal a tervvel, hogy az istentiszteletekben, a szentségek kiszolgáltatásában és egyéb lelkési teendőkben a magyar evangélikus egyházzal is elfogadtassa a szláv-német liturgiát és kánonokat. Ebben a törekvésben Brunczwikban támogatóra talált. (HAVRÁN DÁNIEL: Adatok Brunczwik Tóbiás életéhez. ProtSz 1899, 607–11.) Az egységesítést célzó semptei kánonokat azonban a magyar papok idegenkedéssel fogadták, ellenszegültek. Brunczwik személye gyűlöletessé vált előttük. A zsinatokon nemcsak fegyelmi büntetésekről olvashatunk ebből kifolyólag, hanem a püspöknek „méreggel való elvesztéséről” is. (Vö. az 1624. április 25-i szeredi zsinatról a *Collectanea* 107ab levelével.)

Kétségtelen érdemei vannak azonban az egyházkormányzati rendtartás létrehozásában és a fegyelem megszilárdításában. Tekintélyét bizonyítja az is, hogy Nádasdy Pál meghívja az 1625-i csepregi püspökválasztó zsinatra, ahol június 2-án Kiss Bertalant ültetik a dunántúli evangélikus püspöki székbe. A gyűlésen Brunczwik elnököl, ő mond intéző beszédet, és a zsolnai kánonokból vett esküformula szerint ő erősíti meg az új püspököt hivatalában. (PAYR SÁNDOR: A dunántúli evangélikus egyházkerület története. Sopron 1924, 656, valamint *Collectanea* 51a.)

Vallási túlbuzgóságát mutatja az evangélikus prédikátorból katolikus pappá lett Thomassevich Mihállyal való esete 1628 tavaszán. A volt léghi prédikátor kuruzslással is foglalkozott és egyéb vétkei is voltak, minthogy titokban katolizált. (HAVRÁN: i. m. 612 és PAYR: i. m. ProtSz 1927, 294.) Mikor a szenci és magyarbéli prédikátorok fegyveres kísérettel szuperintendensükhöz vitték Szeredre a megkötözött hitehagyott prédikátort, és ennek sem sikerült őt visszatérésre bírnia, fogolyként Semptére szállították Thurzó Ádám kastélyába, és ennek börtönében fenyegetésekkel akarták rávenni új vallásának elhagyására.

Pázmány Péter azonban védelmébe vette a konvertitát, s mivel fellépésére Thurzó Ádám nem engedte szabadon, a királytól kérte a bűnösök példás megbüntetését. Bizonyára a felelősségre vonástól való félelemnek és Eszterházy Miklós nádor közbenjárásának az eredménye is volt, hogy Thurzó Ádám és testvére, Mihály, anyjukkal együtt katolizált. Utána a Thurzó birtokon megindult a rekatolizálás. Brunczwik Tóbiás hamarosan követte urai példáját. (FRANKL VILMOS: Pázmány Péter és kora. Bp. 1868–1872. II, 407–8.)

Brunczwik már katolikusként 1630. január 22-re Szeredre hívta a szomszédos helységek evangélikus prédikátorait, igazolni akarta előttük, hogy áttérése belső meggyőződésből folyt, és volt prédikátorait példájával is biztatni akarta a katolikus vallásra való áttérésre. De tetteleiről, hogy Luther az ördögtől vette tudományát, ezért nem lehet az anyaszentegyháznak igaz tanítója, nem tudta őket meggyőzni. Ahogyan *A szeredi beszélgetések summája, mely volt a Thurzó Ádám jószágában levő prédikátorok között* című, közelebről meg nem határozott kézirat alapján FRANKL ismerteti, főként Pintér Gergely galgóci prédikátor szállt szembe a volt szuperintendenssel. Hitelét és tekintélyét igyekezett lerombolni. Jellemét támadta, Júdához hasonlítván őt, aki az üldözések közeledtekor elhagyta mesterét; az igazság helyett a pápisták által ígért békességes megmaradást, a tisztet választotta. (I. m. 409–11.)

1630. január 22-én Pintér Gergely még élesen elítélte Brunczwik Tóbiást. A vers és a kéziratban előtte álló bevezetés szerint ő is hamarosan változtatott magatartásán, és a nagymácsédi prédikátorral, Pintér Mártonnal együtt hitehagyottá lett.

Pázmány Péter a pozsonyi Kamarához intézett levelében a megüresedett galgóci harmincados tisztre azért ajánlja a volt evangélikus püspököt, „minthogy Thobias Prucezbik [!], aki ex Superattendente Haereticorum Praedicantium, nem régen tére meg az igaz hitnek ösmeretire, énnekem elegendő embernek látszik lenni mind [az], ki annak a tisztnek megfelelően, s mind pedig hogy abban az helyben az Catholica Religiót tisztsége szerint promoveálja”. (HANUY: i. m. 126.)

A vers előtt álló bevezetés szerint Brunczwik nem sokáig működött harmincadosként. Erről azonban nem tudunk bizonyosat. Mikor 1637. június 24-én a nádor parancsára elrendelt tanúvallatásokon Thurzó Szaniszló volt feleségének, Poghrányi Györgynének többrendbéli gyilkossági bűnperében kihallgatják, 5. tanúként „vitéz Brunczwik Tóbiás 47 éves” tesz vallomást. (KOMÁROMY ANDRÁS: Listius Anna Rozina bűnperéhez. TT 1897, 631.) További életrajzáról nincs tudomásunk.

Valószínű, hogy az a Brunswick Antal, akivel Mária Terézia alatt, 1765-ben a bécsi Theresianum növendékei között találkozunk, az ő leszármazottja. A vers szerint voltak gyermekei. A gróf Brunszvik családot tőle származtatják. (NAGY IVÁN: i. m.)

17 Gergely komámmal — Pintér Gergely galgóci prédikátor, consistoriumi jegyző; Pintér Mártonról lásd a fentebbi bevezető jegyzetet.

21 Maga = pedig

30 dagályság = harag, kevélység

33 A felelősségre vonás elől Brunczwik Kassára futott.

41 Máté apostol előbb vámszedő volt (vö. Mát. 9, 9).

77 contra — harmincados helyeken az ellenőr neve.

79 titulusinknak = nevezetűnknek, hogy ti. hitárulók. Értelemszerűen javítottuk a szöveget.

97 füstölő — tömjénfüstölő; sos viz — szentelt víz, melybe vízszenteléskor só is tesznek.

132 Bál — különféle pogány népek istensége.

30.

Kézirata: OL közelebből meg nem határozott, egykorúnak mondott kézírata. Kiad. PETTKÓ BÉLA, TT 1888, 270—73. — A szöveg végén: „Finis.” Kiadásunk alapja PETTKÓ közlése.

A versfőkben: SIGMOND SZENTELT VITEZ IGAZ HAZAFIA.

A kézirat az elején csonka. Valószínűleg egy levél hiányzik belőle, mely 11 vagy 12 versszakot tartalmazhatott PRÉPOSTVÁRY, esetleg PRAEPOSTVÁRY akrosztichonnal.

A záróstrófa szerint 1631 márciusának második hetében írta Prépostvárynak egyik pártfogoltja.

Prépostváry Zsigmond (megh. 1645), 1619—1629 között Szolnok és Középszolnok megye főispánja, Bethlen István gubernátorsága alatt azon fáradozott, hogy Katalint felszabadítsa Bethlen gyámkodása alól. Kemény János *Önéletírás*-a szerint Csáky István elhitette vele, „hogy az fejedelemségnek translatioját néki szerzené”. (WINDISCH-kiad. 167.) A meggyesi gyűlés után, 1630 nyarán Katalin védelmének ürügyén megkísérelte a fejedelemség megszerzését. (Vö. DEÁK FARKAS: Egy magyar főúr a XVII. században. Gróf Csáky István életrajza. Bp. 1888. 44—45, 51.) Több ízben volt fejedelemjelölt (vö. SZILÁGYI SÁNDOR: I. Rákóczi György. Bp. 1893, 155 és Tholdalaghy Mihály Naplója. Kiad. MIKÓ IMRE: ETA. Kolozsvár 1855. I, 241), sohasem sikerült azonban kellő számú párthívet szereznie magának, így próbálkozásai kudarcba fulladtak. Rákóczi György 1631 nyarán is azzal vádolta Eszterházy Miklóst, hogy Prépostváryt újabb akcióra ingerli ellene. Nótapert akasztott a nyakába, és mivel nem jelent meg a 1631. október 13-i országgyűlésen, megfosztatta erdélyi jószágaitól. (Vö. SZILÁGYI: i. m. 212—13.)

Nem tudjuk, ki írta a verset. Nem ismerjük biztosan a megtámadott „cibertés” szerzeményt sem. A 18. sor alapján azonban („Praepostvári Sigmond hogy mind prae és mind post”) arra gondolhatunk, Laskai Jánosról van szó. Kötetünkben az 1. sz. alatt közölt pasquillusban, a 13. sorban olvashatjuk ugyanis: „Praepostvári vram, sem prae, sem post nem vagi”.

1 cibertes = sántikáló, bicegő

2 szégyenkői = szégyenkői

3 ikrái = csomói

7 zajda = batyu. Értelmileg inkább a tartalmára kellene gondolnunk, bár e sorok értelme nem egész világos.

9 zuz — a madár zúza.

10 ketyenfity — kótyonfitty = semmirekellő.

12 A sor értelme: versed egyszerre híressé tesz.

15 por — olv. pór

18 Vö. az 1. sz. ének 13. sorával.

20 patvari rost — gyalázkodó roston sült.

22 Szent András hava — november. 1630-ban ez idő tájt nagyon zavaros volt a

helyzet Erdélyben. Bethlen István megbánta a fejedelemségről való lemondása ügyében Rákócziival kötött topai egyességet, híveket gyűjtött a közeli országgyűlési fejedelmválasztásra, Rákóczi Váradon állt hadaival betörésre készen. Eszterházy szintén haddal fenyegetődött.

31 ü enyette = általa

39 Alphonsus-valószínűleg Alfonz aragóniai, nápolyi király (1385–1458), aki BECCADELLI De dictis et factis Alphonsis regis című számos kiadást ért könyve alapján úgy élt a köztudatban mint nagylelkű lovagkirály, a tudósok és íróemberek barátja.

43 Achitofel — Dávid tanácsadója, aki később elpártolt tőle

45 Jósias — Juda királya, jámbor uralkodó, aki helyre állította a mózesi istentiszteletet

47 drincs — csere, változás. A sor értelme: cserében már megnyerte a mennyrországot.

49 Chusai — Dávid király barátja, akit visszaküldött az ellene fellázadt fia mellé, és aki olyan tanácsokat adott neki, hogy Dávid megmenekült.

50 Akhimás és Jonathán vitték Dávidnak Chusai üzenetét.

89 Alélkodás — Pápai Páriz szótára szerint: defectio animi = fogyatkozás, pártolkodás.

99 vázza — ijesztő figurája, madárijesztője.

105 Zebaoth istennek — Sabaoth, azaz a seregek istenének.

126 böjtnek második hete — március második hete.

127 Erdődallya Bélték — Szatmár megyében a Prépostváryak jószágá.

31.

Kézirata: MTAK Rui 8-r. 79. jelzetű kézirata. Kiad. SZILÁDY, ItK 1897, 51–54. — A szöveg végén: „finis 1631. 22. Martij.” Ez a dátum a vers iratásának az időpontja. Az ugyanebben a kéziratban ránk maradt *Pasquillus ad proceres regni Hungariae* (lásd kötetünkben I. sz. alatt) című gúnyversben megtámadott személyek közül Prépostváry Zsigmond és Csáky István védelmére szerzett versek ismeretese.

A versfőkben: STEPHANVS CHAKI ENEKEL.

Csáky István gróf (1603–1662) ifjú korában lett evangélikusból katolikussá. 1625-ben vette feleségül a nádor lányát, Forgách Évát, és telepedett meg a Kolozs megyei Almás várában, az erdélyi Csáky birtokok középpontjában. Bethlen Gábor még ebben az évben Kolozs megye főispánjává tette. A fejedelem halála után a „németes urak” vezetőjeként Katalint támogatta, hogy felszabadítsa őt a gubernátor gyámkodása alól. Hadi vállalkozása azonban már 1630 januárjában kudarcot vallott. (Vö. SZILÁGYI SÁNDOR: I. Rákóczi György. Bp. 1893, 152.) Katalin támogatására haddal jelent meg Gyulafehérvárott Bethlen Gábor temetésekor. Ekkor tumultus keletkezett Zólyomi és az ifj. Bethlen István kezdeményezésére a pápisták ellen, mely nem robbant ki nyílt harcban, de megmutatta, a Bethlen István gubernátor pártja erősebb a katolikusokénál. A temetés után Katalin hatalmas kincset küldött ki Csákyval Erdélyből, ő maga azonban megegyezett a gubernátorral. (Vö. Kemény Önéletírása. WINDISCH-kiad. 160–01.) 1630 júniusában Katalin újabb pénzüsszeget juttatott Csákyhoz, és kinevezte őt felsőmagyarországi birtokaiban helyettesévé. De Balling János kapitány nem adta át neki Munkácsot. A gubernátor és pártja annyira veszélyesnek tartották Csáky személyét, hogy a fejedelmi tanácsban és a meggyesi gyűlésen július 16-án Katalinnal visszavonatták Csáky megbízatását, és az ellene hozott határozatokban kimondották: mivel Csáky jelenléte a hazára és Katalin személyére káros, csak a vármegye- és az országgyűlések idején tartózkodhatik Erdélyben. (DEÁK FARKAS: Egy magyar főúr a XVII. században. Gróf Csáky István. Bp. 1888, 243–5. Vö. az országgyűlés lefolyásáról Csáky egyik megbízottjának jelentését: EOE IX, 116–24.)

Rákóczy György is tartott Csákytól, és arra törekedett, hogy Erdélyből végleg kirekessze. Megidézttette a fiscus elé, hogy Katalin kincséről számot adjon, s minthogy nem jelent meg, erdélyi javait lefoglalták, egy részükre Rákóczi tette rá a kezét.

A Csáky védelmére írt vers a pasquillus minden őt érintő mozzanatra reagál. Érdekessége, hogy belőle az I. sz. alatt közölt pasquillus szerzőjeként Laskai Jánosra következtethetünk.

7 A sor Laskai Jánosra vonatkozhatik, aki 1631 elején tért haza németországi tanulásából és állott Bethlen István szolgálatába.

10 Csáky István apja (megh. 1605) Báthory Zsigmond híve volt. Feje volt a Mihály vajda elleni szervezkedésnek, egy ideig Bástát is szolgált.

13 Pluto scholaia — Szilády a németországi protestáns egyetemekre vonatkoz-
tatja. (ItK 1897, 54.)

21 Vö. az 1. sz. ének 53—56. sorához fűzött jegyzettel.

35 eleb — elsőbb. A sor a pasquillus 60. sorára vonatkozik, mint a következők is.
39 kalam mazzagh ?

43 Rudas — a rúd mellé jobb felől befogott ló, illetőleg négyes fogatban az előtte
levő. Mivel itt rudasmesterségről van szó, inkább a könnyebb kocsiságot jelentheti.

45 folleitar — fullajtár: előkelő fogat előtt ügető lovas, a hatosfogatban az első
nyeregben ülő ember.

47 Nehezen érthető, valószínűleg romlott sor; lözer a NySz szerint csélcsep, bitang,
kópé jelentésben ismert. (II, 635.)

49 Kotyodol — szótáraink nem ismerik. A kotyog = locsog, fecseg származéka
lehet.

53 Vö. az 1. sz. ének 4. sorával

56 Hiü — olv. hív = hű.

64 aszal — olv. azzal.

77 A példa megfelelőjeként Szilády a következő sorokat idézi: Hoc scio pro certo,
quoties cum stercore certo, Vinco aut vincor, semper ego maculor = Biztosan tudom,
ahányszor mocsokkal (ganéjjal) bajlódok, győzök vagy legyőznek, magam mindig bepisz-
kolom.

80 kerely — értelmileg a kárál és nem a kéréll értelem illik ide.

32.

Kézirata: **Kuun-kodex** (1621—47) 159—65. (STOLL 40. sz.) Kiad. Dézsi, ItK 1916,
72—73. — A szöveg végén: „finis.” A vers sajátos strófaszerkezetéből arra lehet követ-
keztetni, hogy csonka; a 9., 10. és 14. versszak után valószínűleg kimaradt egy-egy
strófa. A kódexnek az 1642 körül másolt részében olvasható.

Első és 15. versszaka megvan a MTAK Toldy-gyűjteményben. (Rui 4-r. 257/22.)
Ezeket a strófákat Toldy közölte: ÜMM 1857, 383.

Eszterházy Miklós (1582—1645) nádor mind Bethlen Gábor, mind az őt követő
erdélyi fejedelmek politikájának elszánt, következetes ellenzője volt. Politikájának
középpontjában a Habsburg király hatalmának megszilárdítása, Erdélyre való kiter-
jesztése állott. Ebből kifolyólag többször vádolták azzal, hogy Erdély fejedelemségére
tör. Erdélyben az a hír volt elterjedve, hogy a fejedelemségért a töröknek nagy summát
ígért (vö. EOE IX, 41, 124), de Pázmány is úgy nyilatkozott, hogy 1631. január második
felében ez volt a szándéka. (Vö. FRANKL VILMOS: Pázmány Péter és kora. Bp. 1868—1872.
II, 352.) Bethlen Gábor halála után Katalint akarta megtartani a fejedelmi székben
Bethlen István gubernátorsága nélkül. Majd midőn Rákóczi György megválasztása
került szönyegre, Bethlen Istvánt támogatta. Mindent megtett, hogy Rákóczit tervétől
visszariassa. A felsőmagyarországi rendeknek felülést rendelt el, hadakat gyűjtött,
Erdély megtámadásával fenyegetődött. Rákóczit lázadónak tekintette, aki mint királyi
Magyarországról származó, erőszakkal szerezte meg a fejedelemséget. Mikor meg kénytelen
volt vele alkudozásba bocsátkozni, ő akarta diktálni a feltételeket, miközben tovább
gyűjtötte ellene hadait. Szatmárba, Kállóba megerősítéseket küldött, a Tisza partján,
Rakamaznál sáncba állította csapatait, melyek közül egyes részek 1631. március 4-én
megkezdtek az ellenségeskedéseket. Válaszként Zólyomi Dávid és ifj. Bethlen István az
erdélyi hadakkal Kálló alá szállt, a várost felégette, március 15-én pedig megtámadta és
szétszórta a rakamazi sánc katonáit.

Ennek a győzelemnek visszhangjaként keletkezett az Eszterházyt csúfoló ének,
valószínűleg hamarosan a március 15-i csata után.

3 louász — alacsony rendű szolga, aki nem tartozik a vitézi rend közé. (Vö. KER-
TÉSZ MANÓ: MNyr 1933, 126—27.)

5 Pallás — Pallasz Athéné nemcsak a tudományoknak és művészeteknek volt az
istenasszonya, hanem a tervszerű hadviselésnek is.

6 inás = erős, nagyerejű; Pallasz Athéné egyik állandó jelzője

7 A vérontás a rakamazi csata volt.

14 bagoly — hozzánemértő, ostoba értelemben gyakori a kor szóhasználatában
(NySz I. 156).

21 az érsek — Pázmány Péter határozottan ellene volt Eszterházy terveinek.

26 Kassa volt a nádor főhadiszállása 1631. január közepétől.

30 A rakamazi sáncból a Tiszán át menekülők közül sokan a folyóba veszttek.

(A csata utáni állapotokról jó képet nyújt Miskolczi Csulyak István *Önéletírása*-nak részlete. Kiad. RMKT XVII/2, 296.)

41 Mjnem = mert nem

45 A dunántúli Csepreg mezővárost 1621. január 6-án kegyetlenül feldúlták, lakóit felkoncolták Collalto katonái. Vele működött együtt Eszterházy is. (Lásd erről a RMKT XVII/8. 91. sz. alatti éneket.)

49 rostat — a szó értelme nem világos.

58 Forgách Zsigmondnak 1611-ben Báthory Gábor ellen viselt, kudarcba fulladt hadjáratára céloz az ének. Erről a vállalkozásról szól a RMKT XVII/1, 97—99. számú éneke.

60 czipke = vadrózsa boggyója

61 Haas oldal — Forgách hadaival a töröcsvári szoroson át hagyta el Erdélyt, sokáig kóborolt a havasokban, míg Moldvába jutott.

33.

Kézirata: **Hölischer-kódex** (1686—93) 88a—91a. (STOLL 118. sz.) — A szöveg végén: „Finis. Scripta per me akarki, ha nem hiszed, vakar ki.” Megvan a kódexről készített XIX. századi, Jankovich-féle másolatban is. (OSzK Quart. Hung. 1258. 59b—60b.)

Az ének 1631 utolsó hónapjaiban keletkezett. Tilly Magdeburgot már megvette (május 20.). A 133—34. sor Gusztáv Adolf és a szász választó sikereire célozva valószínűleg az 1631. szeptember 17-i breitenfeldi csatára vonatkoznak. A 115. sor arról vall, hogy már megvolt a szüret („édes volt az idén a must”). A versszerző igen fél a jövőendő időtől, az 1632. esztendődtől.

A cím egy evangélikus pap panaszának és jövendölésének mondja a verset. De inkább kérhoztatja, mint helyesli a protestáns fejedelmeknek a császár ellen folytatott harcát. V. Frigyes, Bethlen Gábort „hitünk rontoinak” nevezi, a szász választót „oktalan elméjű, goromba elector”-nak mondja. A küzdelemből azt a tanulságot vonja le: „Az pápista néppel nem kell hát jádcsany”. Fél a csehek sorsától, inkább a megalkuvást propagálja, mint a harcot. Egyik-másik sora szinte gyalázkodó jellegű: Bethlen Pluto sáros, büdös égő kebelébe szállt le (64. sor), a régi csehországi hatalmas urakból is, akik a pápisták nyomait szimatolták, halmot rak az ördög a pokolban (65—68. sor), Mansfeld áruló mazur volt (72. sor). Viszont annak a feltevésnek, hogy katolikus ember szerzte a verset, ellene mond számos passzusa, ahol pl. az Isten próbatételéről, a csehek csillagán, a Bethlen fényes napján való örömről, az ecclesia sorsáról szól. Azt kéri Istentől, mentse meg vallásunkat a csehekéhez hasonló sorsától (55. sor); a harc vezetőit erős istápoknak mondja (57. sor); örül a jó híreknek (109—12. sor), reménykedik (141—44. sor). Ezek az ellentmondások is nehezítik az ismeretlen szerző személyére vonatkozó következtetéseket. Minthogy a 114. sorban Trencsént emlegeti, feltehető, hogy északnyugat-magyarországi ember írta.

Az ellenmondás egyébként a kéziratban magában is látható. Míg ugyanis a címben „egy helvetica vallásban lévő lekipásztor” panaszáról beszél, a kézirat tartalomjegyzéke így utal a versre: „Kálvinista vallásbul Pápistává lett Pásztor ieövendelési.”

7 Siloe — Lukács evangéliuma beszél Siloe tornyáról, mely ledőlve maga alá temetett 18 embert (13, 4).

8 neme les ott karod — nem lesz-e ott károd?

14 Bél = Báál: különböző pogány népek istensége, akinek papjait Illés megölette (III. Kir. 18, 21—40).

16 Jezabél — Ákháb király idegen származású felesége, a zsidó istentisztelet ellensége.

17 Máté evangélista (16, 18) nem bárkáról beszél az egyházzal kapcsolatosan, hanem kősziklára épített egyházzal, melyen a pokol kapui sem vesznek erőt.

19 alégh — alig; Dagon — a filiszteusok istene, a frigyszekrény előtt való megaláztatásáról lásd I. Kir. 5, 1—5.

20 Rénánál — a Rajnánál, ahol a későbbiek során ismételtelen szereplő V. Frigyes cseh király, előbb pfalzi választófejedelem országa fektűt.

27—28 A II. Ferdinánd császár ellen felkelt csehek a fehérhegyi csatában vereséget szenvedtek, aminek következménye Csehország politikai, vallási leigázása lett.

29 Friderink — V. Frigyes cseh király.

42 A sor Gusztáv Adolf valamelyik visszavonulására vonatkozhatik, valószínűleg arra, hogy seregének csekély száma miatt nem vállalkozott a Tilly által ostromolt Magde-

burg felmentésére, melyet ez 1631. május 20-án elfoglalt. Katonái kegyetlen pusztítást tettek benne.

60 fejedelmink: nemcsak Bethlen Gáborra, hanem Katalinra, Bethlen Istvánra is vonatkozik, akiknek rövid fejedelemsége alatt sok practica volt Erdélyben.

68 beüzleő — büzlő: szagláló, szimatoló.

69 Groffont — ?

70 Jägendorff — Jägendorf őrgrófja a fehérhegyi csata után is V. Frigyes híve maradt és folytatta a harcot. 1621-ben Bethlennel együtt részt vett Pozsony ostromában. 1624-ben halt meg; teőbbeől = többször.

71 hur — ?

72 Manzcffeld — Mansfeld (1580—1626) a császár szolgálatából lépett a protestáns fejedelmek uniójába, 1626-ban Bethlennel működött együtt; mazur — földönfutó.

73 Palatinatum — Pfalz latin neve. Az electori méltóságot és Pfalz nagyobb részét Ferdinánd császár 1623. február 25-én Miksa bajor hercegre ruházta.

75 Ebben az időben Frigyes Hollandiában tartózkodott.

76 agh ebeünk — Miksára vonatkozhatik, aki 1573-ban született, tehát 1631-ben már elég idős volt.

79 Heldenberga — Heidelberg Pfalz fővárosa, a választó székhelye.

81 Saxo — János György szász választó 1630. szeptember 11-én szövetségelt Gusztáv Adolfal.

82 A szólás eredetére nem sikerült rájönni; Zabrághban valószínűleg Zágárában helyett áll. Antal a buta ember szinonimája.

88 A sor János Frigyesre vonatkozik, akinek országát V. Károly az 1547-i mühlbergi csata után elvette.

89 szepelkednek = törekednek

100 néketünt = nélkül

105 szágoda — a NySz csak az igei alakot ismeri: szágodik = száguld

114 Orámust s' hagyámust = oremus habemus (ti. ad Dominum): a mise imára hívó szavai: imádkozunk, emeljük (szívünket) Istenhez.

116 calamust = tollat

126 szent Mihály hava — szeptember.

133—134 A sorok az 1631. szeptember 17-i breitenfeldi csatára céloznak, melyben Tillyt megverték.

140 Vö. a *Canis per fluvium carnem ferens* c. Aesopus-mesével (I. könyv. 4).

34.

Kézirata: Archivum Familiae Rákóczi de Felső-Vadász (OL) B. 1578. Fasc. 3. Vetéssi Istvánnak I. Rákóczi Györgyhöz 1631. nov. 19-én kelt levele. Kiad. TARNÓC MÁRTON: Egy ismeretlen magyar nyelvű államelméleti munka. ItK 1965, 703.

Mezőteremi Vetéssi Istvánról mindössze annyit tudunk, hogy latin ajánlóverset írt Kecskeméti C. János: *Pazmany Peter Kalavzzanak, Tizen Harmadik könyvére való Felelet* c. művéhez (Bártfa 1622 — RMK I, 518).

A levél „megírására az adott neki alkalmat, hogy Ibrányi Mihály átadta neki a fejedelem szóbeli üzenetét, melynek tartalmát ugyan nem ismerjük, annyi azonban kétségtelen, hogy Vetéssi számára ez az üzenet a fejedelmi kegy megnyilatkozását jelentette”. (TARNÓC, uo. 701.) Levelében Justus Lipsiusra támaszkodva államelméleti és államigazgatási tanácsokat ad I. Rákóczi Györgynek. Beszél arról, hogy Xenophón (i. e. 434—359) munkácskáját szándékozik lefordítani magyarra, de mivel ez a munka hosszabb ideig elhúzódik, ő pedig máris szolgálni szeretné urát, megírja levelét, mely Lipsius *Politica* c. munkája IV. könyve 7—9. fejezetének kivonatolása. (Kiad. uo. 703—07.)

Ebben a részben fordul elő Theognis görög elégiaköltő disztichonja, melyet Vetéssi felező tizenkettes sorokban fordított magyarra.

35.

Nyomatott kiadása: **Temetési Pompa**. Debrecen 1632. (RMK I, 612.) C4—D1b. — Címe: **Rhythmi hungarici**. A szöveg végén: „A Ioanne Fileki Alumnus Scholae Debrecenensis” záradék áll.

A nyomtatvány az ifj. Bethlen István és Széchy Mária Krisztina nevű leánygyermekének temetésén, az Ecsedben és Bátorban 1631. nov. 25—26-án elhangzott magyar és latin nyelvű prédikációkat, búcsúztatókat, siratóverseket tartalmazza.

Fileki János, aki feltehetőleg nemcsak deklamálója, hanem szerzője is volt a versnek, 1631. nov. 25-én mondta el Bátorban „estvo az szinben, mikor le töttek az testet az Oratio után” (ti. Veresmarti szenior latin beszéde után).

Fileki János 1626. júl. 18-án írta alá a debreceni skóla törvényeit. (THURY ETELE: Iskolatörténeti adattár. Pápa. II. 1908, 109.) Élete további sorsáról nincsenek adataink. Talán azonos azzal a Füleki Jánossal, akinek Kálnai Péter egy 1647-ben Utrechtben kinyomtatott disputációt (RMK III, 1690) többek közt neki, mint gyulafehérvári prédikátornak ajánlott, aki az 1655. jan. 6-áról keltezett Bisterfeld-végrendeletet is aláírta.

44 Irus — koldus Odüsszeusz udvarában; már az ókorban a koldusok prototípusa.

57 Leheteje — olv. lehet-e: lehetett-e?

80 templum Bathorina — a batori templomban Krisztinának külön sírboltot építtetett az apja.

84 Bethlehemus — Bethlen Gábor fejedelem.

149 morotvaja = tava

36.

Nyomtatott kiadása: **Temetési Pompa**. Debrecen 1632. — A nyomtatvány leírását lásd a 35. sz. ének jegyzetében.

A három versbetét a nyomtatvány F3a—G2b lapjain levő beszédbe van beiktatva. A beszéd címe: „Rövid Beszelgetes Az embernek nyomorult sorsáról es állapottyarol.” A beszédet a harmadik versbetét zárja le, utána a szerzősége utaló megjegyzés olvasható: „Petrus Tarczali Collaborator Scholae Debrecinae.”

Tarczali Péter 1607-ben vagy 1608-ban született. Debrecenben tanult; a felsőbb tanulmányokat itt 1627. április 22-én kezdte el. (THURY ETELE: Iskolatörténeti adattár. Pápa 1908. II, 110.) 1631-ben segédtanár (kollaborátor) volt. Külföldi akadémiát is járt. 1633. május 6-án iratkozott be Leidenben a teológiai karra. (FR. TEUTSCH: Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. XVI, 208.) A következő évben, október 21-én *De Jesu Christo sacrificio* (RMK III, 1502) témából itt respondeáló Géresi B. Mihályhoz latin nyelvű üdvözlő verset írt.

Hazatérve 1636-ban rektor Debrecenben. Az 1637. június 14-i debreceni közzsínaton pappá avatják Ecsedre. (BOROVSKY: Tiszántúli ev. református papok. Bp. 1898, 20.) 1650-ben Aranyosmedgyesre kerül, majd Feketeardóra, 1654-ben Szatmárra, 1656-ban Csengerbe. Itteni prédikátorként 1658-ban Szatmár egyházmegye esperesévé választják. 1661-ben visszamegy Szatmárba és itt működik 1674-ben bekövetkezett haláláig. (ZovLex 469—70.)

37.

Nyomtatott kiadása: **Temetési Pompa**. Debrecen 1632, G3a—Gb4. — A nyomtatvány leírását lásd a 35. sz. ének jegyzetében.

A cím előtt: „Buczuzik Groff Christina kis Aszszony Bathorban mikor az test az Templumban lévő temető helyre meg indittatnek.” A szöveg végén: „Ioannes Maros-Vasarhelyi.”

A verset 1631. november 26-án mondta el, feltehetőleg maga a szerző.

Marosvásárhelyi (máskor Marosvásárhelyi Szócs, illetőleg Vásárhelyi) János személyével részletesen foglalkozott HERPEI. (Vásárhelyi Szócs János és Mihály. Adattár I, 457—67.) Marosvásárhelyt született az 1609—10-es évek táján. Valószínűleg marosvásárhelyi, majd kolozsvári iskolázás után Debrecenbe ment, ahol 1629. szeptember 2-án írta alá az iskola törvényeit. 1631-től fogva iskolaigazgató volt Zilahon. Ebben a minőségben szerezte ifj. Bethlen István kislányának temetésére búcsúztató versét, majd 1633. március 20-a táján azt a latin nyelvű gyászbeszédet, melyet akkor mondott el az 1632. december 23-án elhunyt ifj. Bethlen István felett, mikor annak holttestét halotti pompával Zilahon át Ecsedből Gyulafehérvárra vitték, és ott március 24-én eltemették. Ennek az 1635-ben Franekerben kinyomtatott beszédnek a címlapján szerepel Wasarheli János néven. (*Oratio Fenebris, Super obitum immaturum Illustrissimi Spectatiss. ac Magnifici D. D. Stephani Bethlen Junioris de Iktar* . . . RMK III, 1506.)

1634 nyarán I. Rákóczi György alumnusaként külföldi akadémiákra indult. (HEREPEI: Adatok a külső országokban tanuló fejedelmi alumnusok számontartásáról és a róluk való gondoskodásról. Adattár I, 531.) Huszonnégy éves korában, 1634. július 11-én iratkozott be a leideni egyetem teológiai karára, de még ennek az esztendőnek őszén átment a franekeri egyetemre. 1635-ben itt adta ki a fentebb említett latin nyelvű halotti beszédet. 1636. április 5-én újra beiratkozott a leideni egyetemre és itt október 1-én teológiai

vitatkozást tartott (*Disputatio Theologica Viginta Octava De Septimi Legis mandati perfectione* . . . Leiden 1636 — RMK III, 1515), melynek címlapján Joannes Szödcz Maros-Wasarahely-Transylvanus névvel szerepel. 1637. augusztus 17-én a groningai egyetem előadásainak hallgatására iratkozott be. Az 1638 februárjában itt disputáló Nyikos Jánost (*De Baptismo*. RMK III, 1593) latin verssel üdvözölte. Ebben az évben Angliában is járnia kellett. A Tolnai Dali János körül szervezkedő első magyar puritánusok között EMBER PÁL: *Historia Eccl. Ref.* (Utrecht 1728) őt is említi (386). Herepei szerint Tolnai Dali hazatérése után még egy esztendeig Hollandiában tanult, 1639-ben jöhetett haza. További életsora nem ismeretes.

63 *ἐπιείκεια* = méltánylás, méltányosság

67 Aloës — aloes-fa, aloe: keserű nedvű, mérges növény.

77 vale mondasom — búcsúzásom, Isten hozzádom.

112—117 Légy felöltöztetve mindenek békéjével, hadi erénnyel, hogy a hazának, jó Magyarországnak atyja lehess.

187 Mathusael — Mathusélah, Matusála a Biblia szerint 960 esztendőt élt. (Vö. I. Móz. 5, 26.)

38.

Nyomatott kiadása: **Temetési Pompa**. Debrecen 1632, K1b—K3b. — A nyomtatvány leírását lásd a 35. sz. ének jegyzetében. A vers élén „Az Templumban az test fölöt utolszor Rithmi Hungarici”; a szöveg után „Ioannes P. Vaczi” megjegyzés olvasható.

Váczai P. János, akinek a nevében a *P* (= Pastoris) arra vonatkozik, hogy prédikátornak volt a fia, 1609-ben született, mivel mikor 1634-ben a leideni egyetemre beiratkozik, 25 éves. Apja, Váczai András és hasonló nevű testvére szintén református prédikátorok. Hazai tanulmányairól csak azt tudjuk, hogy 1630. június 9-én írta alá Debrecenben az iskola törvényeit (THURY: *Iskolatörténeti adattár*. Pápa 1908. II, 112.) Külföldi akadémián is tanult. 1634. július 11-én iratkozott be a leideni egyetem teológiai karára. (FR. TEUTSCH: *Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden*. Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. XVI, 208.)

Az 1639. június 25-i váradi közzsínaton avatják pappá Debrecen rendeltetéssel. (BOROVSKY SAMU: *Tiszántúli ev. ref. papok*. Bp. 1898, 22.) Innen 1643-ban vagy 1644-ben Derecskére megy. 1646-ban Kállóban prédikátor, és mint ilyen 1650 utolsó vagy 1651 első harmadáig egyben esperes Szabolcs egyházmegyében. (ZOVÁNYI: *A tiszántúli ref. egyházkerület története*. Debrecen 1939, 185.) Az 1650. június 26-i püspökválasztó szatmári közzsínaton a jelenlevők között így szerepel: „Andreae filius, senior Kis Szolnokiensis, minister pro tempore Calloviensis”. (BOROVSKY: i. m. 23.) 1652-ben Komáromi Csipkés György többek között neki is ajánlja Utrechtben 1652. november 5-én előadott disputációját. (*Disputatio Scholastico-Theologica De Speculo Trinitatis*. — RMK III, 1913.) További életsoráról nincsenek ismereteink.

Leidenben való időzése során latin üdvözlő verset írt Géresi B. Mihályhoz, aki 1634. október 21-én disputációt védett. (*De Iesu Christi sacrificio expiatorio* . . . — RMK III, 1502.) Ezen és búcsúztató versén kívül más irodalmi ténykedéséről nincs tudomásunk.

14 Viator = utas, utazó

16—17 Kiket e gyászos, de mégis jeles.

26 praefalasa = szólásra

35 Pro virili = férfi módra

43 deprecava = könnyörögve

49—51 Sem érefal, sem tűz nem tartja fel a sorsvégzetet.

53—54 A sorok értelme: noha nem helyesli az, aki a bűntől nem vált meg (nem szabadult meg).

107 Várás előtt — olv. várás előtt.

183 Ioppebeli Thabita: jócselekedetekkel, alamizsnálkodással kitűnt jámbor asszony (vö. Ap. Csel. 9, 36).

186 promotor = pártoló

189 Saraptana — Szareftájában egy özvegyasszony táplálta Illés prófétát. (Lásd I. (III.) Kir. 17. 9—16.)

244 Harpagus fiát Asztyagész méd király megölette és feltálatlatta testét az apának, lásd Hérodotosz: *Hist.* I. 119.

267 rajat = sarját, magzatát

274 Az Ábrahám feleségének, Sárának tett ígéretre vonatkozólag vö. I. Móz. 18, 10—15.

278 Biszony = biztos

Nyomatott kiadása: **Alvinczi Péter: Egy Rövid Vti Praedikativ.** Kassa 1632. (RMK I, 619.) c. prédikációjával együtt kinyomatott *Intés* (Sermo Connubialis) F3a lapján.

Alvinczi Péter 1570 körül született Nagyenyeden. Itt kezdte el iskoláit, majd Nagyváradon folytatta tanulmányait. Első ízben 1598-ban indult külső akadémiákra. Wittembergből azonban már a következő évben hazatért. Másodszor 1600-ban szánta rá magát, hogy idegen országokban bujdossék. Ez év júl. 27-én jegyezték be nevét a heidelbergi egyetem anyakönyvébe. Tanára volt többek között Pareus, akinek irénius eszméi egész élete folyamára mély nyomokat hagytak benne.

1603-ban Váradra hívják prédikátornak. 1604, febr. 23-án iktatják be az első pap-ságba, s egyúttal megválasztják a bihari egyházmegye szeniorává. 1605 elejétől Bocskay István oltalmában nagykereki pap. Bocskay szabadságharcában annak belső embereként állandóan mellette tartózkodik. 1606. febr. 10-én Kassára hívják. Élete végéig (†1634. nov. 22.) itt lelkészkedik. Bethlen Gábor fejedelemsége idején neki is bizalmas tanácsadója, udvari prédikátora, aki egyúttal fontos politikai szerepet is játszik. Többször megfordul Erdélyben, míg Kassát a császáriak birtokukba nem veszik. (Vö. HEREFÉJ JÁNOS: Alvinczi P. Péternek külső országokból történt visszatérése és erdélyi útjairól való feljegyzések. Adattár I. 326-333.)

Alvinczi Péter a XVII. század eleji függetlenségi háborúk jelentős publicisztája, az ellenreformáció harcos ellenfele, a kor termékeny protestáns egyházi írója volt. Dogmatikailag inkább kálvinista, liturgiájában inkább lutheránus — nem vallotta magát sem reformátusnak, sem evangélikusnak, hanem egyszerűen az evangélium követőjének. Pareus unionista eszméinek szellemében Kassán megteremtette és haláláig fenntartotta a protestáns uniót. (Vö. RÉVÉSZ KÁLMÁN: Százéves küzdelem a kassai ref. egyház megalakulásáért. Bp. 1894.)

A költészettel nem foglalkozott. Bár annál, amit tőle versként közöltek (HARSÁNYI ISTVÁN: Adalékok a magyar időmértékes vers történetéhez. EPhK 1910, 738), valamivel többet írt. Idegen nyelven is verselt. Mint költő azonban jelentéktelen szerepet játszik, különösen akkor, ha ilyen irányú munkásságát a ránk maradt vagy csak hírből ismert művek nagy számával állítjuk szembe. (Vö. IMRE SÁNDOR: Alvinczi Péter. Hódmezővásárhely 1898.)

Idegen nyelvű versek szerzeményei:

Wittenbergi tanulmányai alatt az ott elhunyt honfitársa, Szikszai Konya István emlékére kiadott gyászversfüzetben görögül (RMK III, 925); debreceni tanársága idején Decsi István és Hodászi Katalin házasságára latinul (RMK II, 318); 1603-ban Derecskei Ambrus prédikációs kötete elé latinul (RMK I, 382); 1611-ben Fabricius György kassai német pap 3 concioja elé latinul (RMK II, 339) írt verssorokat.

Téves azonban Bod Péternek az az állítása, hogy Alvinczi 1603-ban Váradon kinyomatatta Molnár Gergely latin nyelvtanát, versbe szedve a grammatikai szabályokat. (Magyar Athenas 1766, 5. — Lásd ezzel kapcsolatosan HUBAY ILONA: Molnár Gergely Grammatikája, Károli Péter Poetikája és Szilvás-Újfalvi Imre Admonitiones-e. MKsz 1943, 431.)

Tudjuk viszont, hogy az elveszett, Alvinczinek tulajdonított *Öt Levelekre . . . valo Felelet* c. vitairatát egy Pázmány Péter nevére írt csúfoló anagrammával zárta. Mikor ugyanis Pázmány erre megírta a maga válaszát, így beszélt: „Ha tégedet akarnálak rágalmazni, az te tölled én ellenem szerzett magyar verseket, mellyek az könyv végén vadnak, így fordíthatnám igen könnyen reád:

Hogy ha te nem láttál magyar **ÁL NIÁL** férfiat, ime
Alvinci Péter neve is azon mutat.
Fordicsd **ÁLVINCIT**, s **ÁL** s **NIÁLCIV** jó ki belölle,
Olvasd írását, s ezzel is azon tanít
Sem mire kellő tehát, mint **NIÁLT** s **Ál** kulcsokat úgy tarcsd
Alvincit s könyvét, az ki belölle tanúlsz etc.”

Alvinczi Péternek jeleletinek rövidj . . . megh rostalása. — RMK I, 417.)

Az etc. záradékból HARSÁNYI azt a következtetést vonta le, hogy Alvinczi verse hosszabb volt 6 sornál. Tárnya és hangja ugyanolyan lehetett, mint a Pázmány-féle anagrammának. (I. m. 737.)

A „régí barátvers”-ként említett 3 soros versbetétet Alvinczi a Bethlen Péter és Illyés-házi Kata „házasságbeli frigy kötése előtt való intés”-be iktatta bele. A frigykötés, más szóval az eljegyzés 1632 januárjában volt Trencsénben; a lakodalmat 1633 nyarán tartották. (Vö. BEKE—BARABÁS: I. Rákóczy György és a porta. Bp. 1888, 86., valamint a 3. sz. alatt ifj. Bethlen István búcsúztatóját.)

A XV. századra visszanyúló latin szöveg első sorát idézi WALTHER: Prov. II/2. 9186. sz. alatt.

1 geosz — olv. gőz

40.

Nyomatott kiadása: Alvinczi Péter: *Postilla*. Kassa 1633. (RMK I, 628.)

Alvinczi latin idézetekkel fűszerezte prédikációit, melyeket magyarra általában prózában fordított. Kivételt képez az itt közölt két időmértékes versbetétje.

a) A vízkereszt utáni második vasárnapra rendelt beszédben olvasható. Némi eltéréssel megvan a *Postilla* II, 141. lapján is. (Lásd a következő szám alatt az a)-nál.) A mondást több személyhez fűzték (Augustus császár, Szent Ágoston). Lásd WALTHER: Prov. II/4. 25526. sz. alatt.

b) A húsvét után hatodik vasárnapra szánt beszédben. Kiad. HARSÁNYI, EPhK 1910, 738. Az első sor Cato mondásainak II. 24. második sora. Vö. WALTHER: Prov. II/3. 1584c alatt.

41.

Nyomatott kiadása: Alvinczi Péter: *Az Postillának Masodik Resze*. Kassa 1634. (RMK I, 634.)

A beszédekbe szőtt idézeteket Alvinczi itt is általában prózában fordítja, de most gyakrabban választja a verses formát. Egy ízben egy régi magyar verset (valószínűleg halotti éneket) idéz. Könyve 319. lapján a thecuabéli asszonyról szólva így ír: „Iaj bizonyára, mert fő nélkül való test, mivel az férfiú az aszszonyi álatnak feje. Ha az fő el esik (a' mint egy némü némü Magyar Rythmus tarttya) hova lesznek az tagok? Az fő nélkül semmik, mind el hervadnak azok. Hát én szegény fejem meggyek nagy Vr Isten, ki fejem nélkül vagyok.” — Idézi e sorokat Kassai András is (*Vigasztalással Tellyes Praedicativu*. Bártfa 1644 RMK I, 755) ajánlásában.

a) A Szentháromság után való hatodik vasárnapra szóló beszédben. Kiad. HARSÁNYI, EPhK 1910, 738. Csekély eltéréssel megvan a *Postilla* I, 243. lapján is. (Lásd az előző sz. alatt az a)-nál.)

b) Uo. Kiad. HARSÁNYI, EPhK 1910, 738. Lásd WALTHER: Prov. II/1. 162. sz. alatt; a források közt említi a *Carminum proverbialium*-ot, mely 1576-ban jelent meg Bázelen.

c) A Szentháromság utáni 15. vasárnapra szóló beszédben. Lásd WALTHER: Prov. II/1. 3346. sz. alatt. A források közt említi a *Praecepta Sanitatis*-t, másképpen *Schola Salernitanea*-t is.

d) Sem a latin, sem a magyar sorok nincsenek nyomdatechnikailag kiemelve a szövegből. Lásd. WALTHER: Prov. II/2. 15117. sz. alatt.

e) A Szentháromság után való 17. vasárnapra szóló prédikációban. A latin sorok Horatius: *Epist. I, V. 16—17*-re vezethetők vissza. Vö. WALTHER: Prov. II/4. 25093. és 25113. sz. alatt.

f) A Szentháromság után való 26. vasárnapra szóló beszédben olvasható. Kiad. HARSÁNYI, EPhK 1910, 738. A latin idézet a Szent Ágoston: *De civitate Dei* c. munkájában olvasható 27 sorra terjedő latin hexameteres vers első három sora. (Lib. XVIII. c. 23.) Szent Ágoston verse tulajdonképpen fordítása annak a II. század végéről vagy a III. század elejéről állítólag Hieronymustól származó 34 soros görög akrosztichonnak, mely az utolsó ítéletet megelőző csodajelekre vonatkozik. (Vö. György Lajos: *Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban*. Pécs 1929, 55.)

g) Uo. A „régí rhytmusok” eredetét nem sikerült megállapítanunk.

Kézirata: *Szentsei-dalokönyv* (1704 k.) 63b—64b. (STOLL 168. sz.) Kiad. THALY: VÉ I, 135—38 és BUDA JÁNOS, SzD 72—73. — A szöveg végén: Amen Finis.

Az ének versfői visszafelé olvasva a FECIT DIOSZEGI szöveget adják.

Az ének Zólyomi Dávid nevében szóló rabvers. Zólyomi személyéről megemlékezünk már az 1. sz. verssel kapcsolatban. Fogságba vetéséről, nótázásáról bőven ír Kemény János (Önéletírás. WINDISCH ÉVA kiad. 199—208) és Szalárdi János (Siralmas Krónika. KEMÉNY ZSIGMOND kiad. Pest 1853, 87—92). Az 1633. augusztus 21—31-i gyulafehérvári országgyűlés folyamán ellene lefolytatott nótaperét lásd: EOE IX, 340—76.

Zólyomi Dávidnak 1633. április 4-én Marosvásárhelyen való letartóztatására a közvetlen okot az szolgálhatta, hogy nem írta alá a fejedelemtől megkívánt újabb kötelezvényt, hogy végleg lemond a harmincéves háborúban való részvétel kalandos tervéről, csökkenteni katonáinak a számát, véget vet azok garázdálkodásainak. Valójában Rákóczi György, aki részben neki köszönhette fejedelemségét, félt tőle, mivel a hajdúk nagyobb része Zólyomival tartott, nagy hatalom volt a kezében, és azt beszélte, hogy „a melly karddal fejedelemmé tette, ugyan azonnal le is tenni hatalmában volna”. (SZALÁRDI: i. m. 88.) Hogy török részről is felmerült Zólyominak az erdélyi fejedelemségbe való ültetésének gondolata, erről Rákóczit éppen a Zólyomi letartóztatását megelőző hetekben érthette főkapitányának, Szalánczy Istvánnak 1633. febr. 23-án kelt tudósítása. (SZILÁGYI SÁNDOR: Levelek és okiratok I. Rákóczy György keleti összeköttetései történetéhez. Bp. 1883, 86—87.) Március 7-én megírta ugyan a fejedelemmel, hogy a hírek hamisaknak bizonyultak (uo. 90), de Szalánczy értesítése mégis megerősíthette elhatározását Zólyomi félreállítására vonatkozólag. Mikor márc. 13-án tudósítja Szalánczyt a Zólyomi-ügyről, megírja neki: „Hogy fejedelemségemet gyalázatomra másnak adnám vagy engedném, bizony készebb volnék az halált megkóstolnom.” Egyelőre nyugodt, mivel „Zólyomi bejövén ezelőtt 12 nappal, testét, lelkét, feleségét, gyermekét mind az ördögnek adta, ha ellenünk való igyekezeti volt”. (Uo.)

Mikor azonban Zólyomi az új reverzálist nem akarta aláírni, elfogatta, és a következő napon Fogaras várába szállíttatta. A gyulafehérvári országgyűlésen való megnótázása után pedig Kővárba záratta.

A verset még 1633-ban, valószínűleg azonban már az országgyűlés határozata után írták. Hogy a versró Diószegi az ekkor élő hasonlóvá diák, rektor, prédikátor közül kivel azonosítható, nem lehet eldönteni. Leginkább gondolhatnánk Diószegi N. Márton székelyhídi, bihardiószegi papra, vagy Diószegi Szél Mihály bihari papra, 1633-tól váradi esperesre. Ez utóbbi jelen volt az 1634. június 18-i szatmári közzsínaton, mely többek között azt a végzést hozta, hogy „követség menjen az erdélyi fejedelemhez nagyságos Zólyomi Dávid ügyében”. (TÓTH SÁMUEL: Adalékok a tiszántúli ref. egyházkerület történetéhez. Debrecen 1894, 31.)

Lehetséges, hogy a Diószegi nem vezetéknev, hanem a versró lakóhelyét jelöli. Diószeg — Zólyomi Dávid birtoka volt. Nótázása után elkobzásra került, majd a fejedelem 1640-ben Székelyhíddal együtt György fiának adományozta. Zólyomi ugyanis nem szabadult ki többé fogságából. Hiába kötelezte magát Rákóczi György a Bethlen Istvánnal 1636. dec. 4-i kiegyezésben, hogy „Zólyomi Dávidot jó okok és módok alatt elbocsátjuk, Bethlen István uram dolgából azelőtt való írásunk szerint, valamint a vezér ó nagysága tőlünk kívánta volt . . .” (Török—magyar kori államokmánytár XII, 470), Bethlen István veje Kővárban halt meg rabságban 1649. aug. 1-én.

37 El tölli = eltörli

43 Honnénd = honnét

Kézirata: a volt kolozsvári református kollégium könyvtárában levő Eber-féle öröknaptár (*Calendarium historicum Conscriptum*. Wittenberg 1564) egyik példányának 320. lapja mellé kötött üres levél. Kiad. HERÉPEI, Egyht 1944, 122. — A kéziratot nem láttuk. Kiadásunk alapja, a következő két énekével együtt, HERÉPEI közlése.

Szathmári Baka Péter, a nevéből következtetve Szatmáron született, valószínűleg 1590-ben. Itt végezhette iskoláit is, mivel neve nem szerepel sem a sárospataki, sem a debreceni iskola növendékei között. 1619-ben, a csengeri zsinaton szentelték pappá. Minthogy 1620. március 17-én Apátiban (Olcsvaapáti?) fia született, itt működhetett prédikátorként. Második gyermeke Szamosdobon látott napvilágot 1621. január 23-án. 1623-tól Vetés községben lelkészkedik. Innen 1626 nyarán Fejérgyarmatra hívják. 1637. július 28-án Óvárba megy. 1642-ben az érmelléki Székelyhíd-Ujvárosban találjuk. Haláláról hasonlóvá fia, a később szintén református pap a következő feljegyzést hagyta

ránk latinul: „Ezen a napon (1646. január 3.) az én nagyon kedves atyám, midőn templomi könyörgése után öregesen reszkető lábával a szószékről lelépett, érezte, hogy beteg. Majd pedig a reá következő éjjel, mintegy négy óra körül, a mi soha el nem múlt bánatunkra örökre elaludt. Az úvjárosi temetőben temették el két beszéd kíséretében”. (HEREPEI JÁNOS: Idősebb Szathmári Baka Péterné és fiacskája siratója. Egyht 1944, 121.)

Családi életében sok csapás érte. Háromszor nősült. Tíz gyermeke közül csak kettő élte meg a felnőtt kort.

A fentebb említett öröknaptárba értékes egyháztörténeti feljegyzéseket tett. Megörökítette 97 darabból álló könyvtárának katalógusát is. (Vö. HEREPÉI JÁNOS: XVI—XVII. századbeli papok, mesterek és diákok a szatmári református egyházmegyéből. Egyht 1943, 23—24.) Magyar nyelvű sirató versikéin kívül ide írta be Jenei Mihály, szatmári első pap († 1640) sírkövére készített latin nyelvű sírfeliratát (kiad. uo. 27. lapon).

Márton nevű fiacskája 1633. február 1-én halt meg négy és fél éves korában; 3-án temették. A fenti sirató versikét 9 éves bátyja mondotta el felette, amint ez Szathmári Bakának a szöveg előtt álló feljegyzéséből kitérnik: „Super quem Lacrimans, Frater eius Maior natu Petrus, annorum 9 sic fatus, finita concione”.

44.

Kézirata: a volt kolozsvári református kollégium könyvtárában levő Eber-féle öröknaptár egyik példányának a 404. leveléhez kötött üres lapján. Kiad. HEREPÉI, Egyht 1944, 122.

A szöveg előtt Szathmári Baka Péter feljegyzése olvasható első felesége haláláról, aki 1633. december 3-án halt meg: „die Decembris h. e. Dominica 2-da Adventus 1633. Summa cum tristitia in Templo Gyarmattiensi solemnitare sepulta, jacet cum filiis 3 et filiabus 2. Sua contione primum ornavit Reverendus Dominus Paulus Nagi Idai Pastor Ecclesiae Kér Semieniensis, finita autem Concione, filius Noster Petrus Baka annorum 10, Lacrimans sic fatus”.

Ezek szerint a sirató verset, mint az előző szám alatt közölt sirató esetében is, a gyászbeszéd után Péter nevű fia deklamálta.

45.

Kézirata: a volt kolozsvári református kollégium könyvtárában levő Eber-féle öröknaptár egyik példányának a 404. leveléhez kötött üres lapja. Kiad. HEREPÉI, Egyht 1944, 123.

A versike az előző szám alatti sirató után olvasható. Előtte az alábbi megjegyzés áll: „Concione secunda in Templo ornavit Reverendus ac doctissimus Thomas Gyarmathi, Pastor Ecclesiae Matochiensis dignissimus. Finita concione filius eius Caspar in Persona Epilogi hoc recitavit Rhythmos”.

A halotti szertartás végén, a test elhantolására felszólító szavakat Gyarmathi Gáspár intézte a jelenlevőkhöz. Nincs okunk arra gondolni, hogy az előző két siratóval egyező hangú, azonos versformában írt versikét nem Szathmári Baka Péter írta. (Vö. HEREPÉI: i. m. Egyht 1944, 123.)

46.

Nyomatott kiadása: Miskolczi Puah Pál: **Halotti Elmelkedések**. Lőcse 1634. (RMK I, 631.)

Miskolczi Puah Pál az *Elmelkedések*-et ungvári lelkipásztorkodása idején Pongrácz Nagymihály László kérésére nyomtatta ki, hálából jótéteményiért. A kiadvány négy, temetéskor elmondott beszédet tartalmaz:

1. Pongrácz Nagymihály Lászlóné, Aszalós Anna felett 1630. február 10-én,

2. Willei Pribék László felett 1632. április 1-én,

3. ifj. Pongrácz Nagymihály Sándor felett 1633. február 20-án Ecsedben,

4. ugyancsak őfelette 1633. február 28-án a Nagymihályban való sirbatételkor elhangzott prédikációt.

Hozzájuk csatolt egy általános jellegű beszédet a „lelki uton jaroknak elmelkedesekre, miképen jó módgyával járvan és csélekedvén Vy Eget és Földet várianak.” Ezt követőleg „Végezetre halálra menendő beteg ember előtt valo szép Intések, Kérdesz-keések, azokra valo Feleletek, Tanítások, Imatságok, Aldások illendöképpen adjijcaltattanak”.

Mindegyik részben történeti, filozófiai, vallásos tárgyú klasszikus és bibliai idézetek olvashatók, melyek egy részét Miskolczi Puah Pál versben ültette át magyarra. A versbetétek között azonban találunk Szenci-zsoltár részletet (D2a lapon a 38. zsoltárból 12 sort), temetési éneket (B1b lapon az *Emlékezzél élő ember* kezdetű ének 8. strófáját), Siderius János verséből 3 sor idézetet (F2b lapon). Forrásaira egy kivétellel soha sem hivatkozik.

Miskolczi Puah Pál születési idejét nem ismerjük, ifjúkoráról is alig tudunk valamit. ZOVÁNYI szerint először Nagyszombatban tanult (ZovLex 306). Ez 1611–12 táján lehetett. 1625-ben Franekerben kinyomtatott disputációját (RMK III, 1378) ugyanis Samarjai Jánosnak is ajánlotta, aki akkor volt nagyszombati rektor. MÁRTON JÁNOS szerint (A sárospataki ref. főiskola története. I. Az alapvetés korszaka. Sárospatak 1931, 160) 1618-ban írták be a pataki iskola alumnusai közé. Az iskola növendékeként ő is egy rövid latin verssel köszöntötte Rákóczi Zsigmondot abban a versfüzetben, melyet születésekor adtak ki az iskola tanárai és tanulói. (*Genethliaca*. Kassa 1618. — RMK II, 380. — B3b.) A kiadványnak azt a példányát, mely jelenleg az OSzK birtokában van, Miskolczi Puah Pál Miskolczi Csulyak Istvánnak dedikálta, aki ekkor Lisztkán volt prédikátor, és akinek a könyvtárában egyéb tőle származó ajándékkönyvek is voltak. (Vö. RMKT XVII /2, 339, 347.) A baráti kapcsolat kettőjük közt akkor keletkezhetett, mikor Miskolczi Puah Pál pataki tanulóveit megelőzőleg vagy követőleg Lisztkán rektorodott.

1622 végén vagy 1623 elején külföldi akadémiaakra ment. Előbb az Odera menti Frankfurtban; 1623. szeptember 23-tól Franekerben tanult. 1625-ben itt respondeált Amesius elnöklete alatt. (*De Ecclesia Triumphante*. — RMK III, 1378.) Ez év szeptemberében itt három honfitársához is írt latin nyelven üdvözlőverset: Csuzi Cseh Jánoshoz (RMK III, 1375), Gönczi M. Jánoshoz (RMK III, 1376) és Körmendi Thaba Györgyhöz (RMK III, 1379).

Hamarosan hazakerült és prédikátorként tevékenykedett. Működési helyeként azonban csak Ungvárt ismeretes előttünk, ahol 1633-ban alesperesi tisztelet is viselt. Több adatot nem ismerünk életéből (ZovLex 306).

a) A „mondás” közelebbi forrásutalás nélkül, az I. prédikációban olvasható. Eredetét I. Lothar császárnak tulajdonítják, először a Gruter kiadásában megjelenő *Delitiae Poetarum Germanorum* (Frankfurt 1612) I. 686. lapján olvasható. (Vö. BÜCHMANN: *Geflügelte Würte*. München—Zürich 1959, 101.)

b) A latin sorok a *Schola Salernitanea* népszerű egészségügyi szabálygyűjtemény első fejezetének 3–4. sora. Első magyarországi kiadása Lőcsén készült 1617-ben (RMK II, 376). — A második beszédben olvasható.

c) Uo. folytatólagosan olvasható. WALTHER: *Prov. II/1*. 4739c sz. alatt idézi a mondás két első sorát.

d) Az ismeretlen eredetű versbetét a harmadik prédikációban foglal helyet.

e) A versbetét a negyedik beszédben kétszer is előfordul. Eredetét nem sikerült megállapítanunk.

f) Az ismeretlen eredetű sorok a negyedik prédikációban olvashatók.

g) A latin idézet Propertius, II. CXXXIII. 33. sora. Az ötödik beszédben foglal helyet.

h) Uo. az ötödik beszédben olvasható. A Plautus: „*Mercator: Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit*” (4, 7, 40) gondolatára visszanyúló mondás Luther *Tischreden*-jében is megvan (Martins Luthers Werke Kritische Gesamtausgabe. Weimar. Tischreden III. 3490. sz. — Vö. WALTHER: *Prov. II/2*. 8952. sz. alatt említettekkel.)

i) Az ismeretlen eredetű sorok az ötödik beszédben olvashatók.

j) Uo. Lásd WALTHER: *Prov. II/4*. 28318. sz. alatt.

47.

Nyomtatott kiadása: Miskolczi Puah Pál: *Halotti Elmelkedések*. Lőcse 1634. I, 631.) N3b. — A könyvre vonatkozó jegyzetet lásd az előző szám alatt.

A vers szerzője ismeretlen, feltehetőleg a kiadó Brewer Lőrinc írta toldalékként.

1 guggolni = csúfolni, gúnyolni

9 Miért — egy szótagnak olvasandó.

Nyomatott kiadása: **Miskolczi Puah Pál: Halotti Elmelkedések.** Lőcse 1634. (RMK I, 631.) N2a—N3a. A könyvre vonatkozó jegyzetet lásd a 46. sz. alatt. Az ajánló vers magyar és latin nyelven olvasható. A közös cím a latin szöveg fölött áll: *Honorarium In exequialem Libellum. Reverendi et Clarissimi Viri Domini Pauli Puah de Miskolcz, Pastoris Ecclesiae Ungvariensis vigilantissimi; Ut et Consenioris Diocesis Ungensis meriti-tissimi, etc. etc. Collegae locoque Patris honorandi.* A latin szöveg a bal, magyar fordítása a jobb oldalon vele szemben áll.

Multi grandisono scribunt aenigmata versu
 Ut numerent docto praemia digna viro.
 Praelia vel referunt aeterno carmine dira,
 Vel lyricis celebrant facta misella metris.
 Hinc alij fingunt falsam sine mente Sophiam,
 Historias cudunt non pietate graves.
 Maxima pars hominum nugis implere canoris
 Vel satagit chartas, vel sine laude silet.
 Hic modus ast cunctis est notus: trisa Poëtis
 Haec via: non semper laudis honore cluit.
 Sed tu MISKOLCZIDES meliori Numine ductus,
 Contemnis mundi gaudia falsa mali.
 Sordent vana Tibi ducisque simillima bullae,
 Ad breve quae tempus non valitura, perit.
 15 Est Tibi nam cordi Sacrum lustrare recessus
 Quêis non vulgus iners ducitur: artis opus
 Tu Pauli retinens Sancti vestigia PAULE
 Monstras nunc summi mystica verba DEI.
 Informas montes: haec sunt documenta piorum,
 Haec animos nostros sola beare queunt.
 Vive igitur felix vitâ dignissime PAULE,
 Impleat hoc factum, solis utramque domum,
 PAULUS semper eris: nunquam tua fama peribit,
 Delebunt nomen tempora nulla tuum:
 Hunc, hunc LECTOR, ames, volvas et comproba librum.
 Hinc veniunt animi grata alimenta tui.
 Hic tibi dat Sanctae coelestia gaudia vitae,
 Si pius hunc magna Sedulitate legas.

Stephani Selyey Transylvani pro tempore Rectoris Scholae Ungvarien: Maij 9. Anno 1633.

Selyei Balogh István személyéről, akinek életrajzait régebben is — Bod Péter, Weszprémi István, Szinnyi (lásd erre vonatkozólag KULCSÁR ENDRE: Néhány protes-táns író a XVII. században. Sellyei Balogh István. Figy XIX, 285—91) — de újabban is (vö. WINDISCH: Kemény János Önéletírása kiadásában 547) ismételtlen összekeverték Sellyei M. István (1627—1692), pápai prédikátor, majd dunántúli püspök életével, még sok mindent nem tudunk kellő pontossággal. Magáról az 1655-ben kinyomatott *Temető Kert*-nek (RMK I, 905) a mindenható Istenhez szóló *Dedicálás*-ában vall, érdekes módon, de eléggé az általánosságok közt mozogva. Itt azért ad hálát Istennek, hogy elhívta őt „a tisztátalan disznok mellől”, kivette „a közönséges emberek tudatlan társaságokból”, kihozta „a sűrű bálványok közül”, eljuttatta az ő igaz tiszteletre és ismeretére. Hálál-kodik azért is, hogy gyermekségétől való sok bujdosásában megoltalmazta, „bujdosási után nyugodalmas pihenő helyeket” engedett neki, és már 15 éve szent lelkével igazgatja. Ez utóbbi mondatából az következnek, hogy 1640 óta lelkipásztorkodott. A megelőzők-ből pedig azt hámozták ki, hogy alacsony sorból származott, gyerekkorát nyomorúságos viszonyok közt töltötte; KULCSÁR azt is kikövetkeztette, hogy katolikusból lett reformátussá (i. m. 285).

Születési idejét és helyét nem ismerjük. Valószínűleg a székelyföldi Nyárádselyén született. (ZovLex 405 és HEREFEI: Sellyei Balog István. Adattár II, 192.) Debrecenben tanult, az iskolai törvényeket itt 1629. július 3-án írta alá. (THURY ETELE: Iskolatörté-neti adattár. Pápa 1908. II, 111.). 1633-ban az ungvári iskola rektora volt. Az ezt követő években külföldön járt, de ennek idejét nem tudjuk pontosan. BOROVSKY szerint 1634. június 18-án pappá szentelték Szentmiklós (Hegykőszentmiklós) rendeltetéssel. (Tiszán-

túli ev. ref. papok. Bp. 1898, 18.) ZOVÁNYI szerint öt—hat évi lelkipásztorkodás után, 1639-ben tanult Franekerben. Itt *De Justificatione peccatis* témából respondensi tisztet vitt. (ZovLex 405.) KULCSÁR is hollandiai tanulmányokról beszél, de feltételezi, hogy Padovában orvostudományokkal is foglalkozott (i. m. 285).

Viszont egy „Stephanus Seli (!) Transylvanus” nevű ifjút 1634. október 8-án jegyezték be a leideni egyetem anyakönyvébe. (FR. TEUTSCH: Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden 1675—1875. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XVI, 208.) Talán ez a személy azonos a mi Selyei Istvánunkkal, aki mint fentebb láttuk, a megelőző évben mint az ungvári iskola rektora „Stephanus Selyey Transylvanus”-nak írta magát.

1640-től prédikátor Huszton, 1643—1652 között a máramarosi egyházmegye esperese is egyben. (Vö. ZOVÁNYI: A tiszántúli református egyházkerület története. Debrecen 1939. I, 184.) 1652 tavaszától II. Rákóczi György fejedelmi udvarában Keresztúri mellett a második prédikátor. Ebben a minőségben a fejedelmet elkíséri lengyelországi hadjárataiba. Ott tatár fogságba esik, de hamarosan kiszabadul, az 1658. áprilisi országgyűlésen ő adja át Kemény János krími fogságból küldött levelét.

Hűségesen kitartott Rákóczi György mellett annak haláláig. Ezt követőleg újra Husztra került prédikátornak, és hamarosan megint esperessé választották. „Sellyeit a halál bizonyosan 1668-ban érte utol, ezt következtethetjük Csengeri Istvánnak 1668. szeptember 21-én Balásfalváról Teleki Mihály kővári főkapitányhoz intézett leveléből”. (HEREPEI: i. m. Adattár II, 191.)

A költészettel csak elvétve foglalkozott. Mindössze két magyar nyelvű verset írt, ezeket fiatalabb korában szerezte. KLANICZAY TIBOR feltételezi, hogy köze lehetett a váradi rendezett Balassi—Rimay kiadásokhoz. (Hozzászólás Balassi és Rimay verseinek kritikai kiadásához. MTA I. OK XI, 313.) Gyógyítgatott is, de nem tudjuk, vajon tanulta-e az orvostudományokat, vagy csak a házi orvoslást gyakorolta. Irodalmi tevékenységet elsősorban egyházi téren fejtett ki. Műfaja a tanítás, a prédikáció. Nyomtatásban megjelent az a két gyászbeszéde, melyet Bethlen Péter felett 1646. október 28-án és 31-én tartott a Sáros megyei Szentmihályon, illetőleg Szántón (Abaújszántó). (*Temetési pompa*. Várad 1646. — RMK I, 787. — 42—48, 49—56.)

Husztoni prédikációt tartalmaz az *Temető Kert*. (Várad 1655. — RMK I, 905.)

A korszak java prózatermése közé tartozik a sokszor merész hangú, közproblémákat is megszólaltató tanítások foglalata, az *Uti-Tars*. Várad 1657. (RMK I, 928.) A szegények, özvegyek, árvák igaz ügyét elfordító bírák, magistrátusok, tanácsok, az őket nyomorgató „ujjab ujjab adókat találo, privilegiumokat ronto és minden igasság kívül saczczoltato tiszték”, a nyuzó-fosztó kóborló lopók gyakran részesülnek nála kemény dorgálásban. Külön tanítások szólnak „A’ meg átalzkodott szivről”, „A’ Fejedelmekről”, melyek gondolatai II. Rákóczi Györgyhez szólnak, akit a lengyelországi hadjáratra való készültében arra figyelmeztet, hogy az ország, melyben uralkodik „nem varratatott gallérához”, nem szabad az ország javait, jövedelmét — a szegénység verítékét — elvesztegetni, nem szabad a hamis ragadományban gyönyörködni. A birodalmakat Isten osztogatja, tiltott eszközzel ne keressen magának országot. Általánosságban a fejedelmekről beszél, de Rákóczira kell vonatkoztatnunk az ilyen figyelmeztetéseket: éljenek a fejedelmek békekességben a szomszéd országokkal, a velük való frigyet fősvénységből, kicsiny okból ne bontsák fel.

Cím: Tisztesség tévő ajándék a halottas könyvért.

11 Miskolczi Pálról lásd a 46. sz. ének jegyzetét.

49.

Nyomtatott kiadása: Darholz Kristóf: *Novissima Tvba*. Kassa 1639. (RMK I, 692.) A6a—7a. — A cím után a szöveget megelőzőleg: „Per”, a szöveg után: „Stephanum Sellyei Balogh” megjegyzés áll. Ez után az alábbi latin disztichon olvasható:

Lectori Pio

Quisquis amas Dominum, temnens mala facta nefandi

Corporis, Extremam perlege quaeso Tubam. Idem Steph. Sellyei B.

A végső dolgokkal foglalkozó *Novissima Tvba* latinból készült fordítás.

A vers címe magyarul: *Nemzetes fintai Darholz Kristóf úrtól magyar nyelven ékesen megalkotott Novissima Tvba-ért szent köszönetnyilvánítás.*

Nyomatott kiadása: Selyei Balogh István: *Temető Kert*. Váradi 1655. (RMK I, 905.) 29. Kiad. Boros István, ItK 1900, 473.

A mondás a 390–460 körül élő teológus, történetíró, költő Prosperus Aquitanus művéből való (*Epigrammatum ex sententiis S. Augustini*. XCVI. 1–2. sor). Szövege ez:

Numquam bella bonis, numquam discrimina desunt
Et cum quo certet, mens pia semper habet.

(Patr. Lat. LI, 528.)

Lefordította Madarász Márton is Boldisar Meisner Sz. *Elmelkedesi* c. könyvében. (Lásd 9/f sz. alatt.)

Mauritius hesseni fejedelem (meghalt 1632. márc. 15-én) emlékére 1638-ban Kasselben terjedelmes kiadvány látott napvilágot *Monumentum Sepulcrale ad Illustrissimū Celsissimūque Principis ac Domini Domini Mavritii Hassiae Landgravy, Comitis Cattimoei-bocorum Deciorum Zigenhainiae et Niddae, etc. Principis . . . Memoriam Glorīae Sempiternam Erectum* címmel. A könyv 241–50. lapját elfoglaló VII. fejezet *Epicedia Transilvanorum* címen erdélyiektől 1634-ből származó latin, spanyol, magyar nyelvű verseket tartalmaz, melyekkel a gyulafehérvári Bethlen–Rákóczi skóla („Supremo hoc honore afficit Illustris Schola Bethleno-Rakociana, quae est Albae-Juliae Transilvanorum, 27. Sextilis, Anno 1634.”) tisztelte meg a század „főnix”-ét, a „fejedelmek fejedelmét”.

Latin nyelvű verset írt emlékére Judex György, a fejedelmi udvar idegen származású orvosdoktora, („Georgius Judex Medicinae Doctor Illustrissimae Transylvaniae Principis à consiliis medicis”), Johannes Henricus Alstedius, Philippus Ludovicus Piscator, Johannes Henricus Bisterfeldius a gyulafehérvári főiskolában tanító három német professzor, Szigethi Ferenc a gyulafehérvári kollégium igazgatója és „Franciscus Thesaurarius Pannonius Classis Poeseos” aláírással magát megnevező személy, akiről nem sikerült adatokat találnunk. Az egyetlen spanyol nyelvű verset (24 soros) David Valerius Hispanus „nuper admodum ex Judaeo factus Christianus, et paulo post ab Illustrissimo Principe Transylvaniae, solenni disputatione Albae habitā in Comitii, publicus Philosophiae Professor constitutus” szignatúrával látta el. (Vö. vele kapcsolatosan HEREPÉI JÁNOS: Valerius Dávidnak pataki professzorral való kinevezése. Adattár III. 499–501.)

Móric hesseni tartománygróf a magyarországiak pártfogója volt. Szenci Molnár Albert több munkáját ajánlotta neki. A *Psalterium* hozzászóló dedikációjában említi Szenci, hogy „magyarul szólni hallotta” őt Késmárki Tököli Miklós (RMK XVII/6, 12.) Judex György emlékvésében azt írja, hogy ő szerezte számára azt a magyar nyelvtant, melyből az őgróf magyarul tanult. („Grammaticam Hungaricam, quam procurando benigne / Instar revere permagnum, testibus aequis, / Attulit; et linguam hanc discendo, e mille vel unis . . .”)

Szigethi Ferenc rövid magyar versét a 248. lapon olvashatjuk. Szerzőjéről keveset tudunk. Valószínű, hogy vele azonos az a személy, aki 1633-ban Bazelben *Status Et Quaestiones Theologiae Controversae Catholicos Inter Et Papistas De Sacramentis . . .* címmel disputációt nyomtatott ki. (RMK III, 1491.) Versének záradéka szerint 1634 augusztusában már Gyulafehérváron viselt tisztséget, feltehetőleg a kollégiumot igazgatta vagy az akadémia gimnáziumához kirendelt mester volt. Ez a tisztség általában három éves megbízatás volt. 1638-ban már prédikátor Désen. (Vö. HEREPÉI JÁNOS, Adattár I. 192, 384.) Itt hamarosan esperesi tisztséget is visel. Részt vesz az 1646-i szatmári zsinaton. (EMBER PÁL: *Historia Eccl. Ref. Utrecht 1728*. 419.) Több adatunk nincsen róla. A magyar vers után *Alivd* címmel egy latin vers olvasható, melynek nincs az írója megnevezve. Mivel az utána következőt más írta, ezt Szigethi Ferenc műveként itt közöljük.

ALIVD

Te magnum, generis fulgor, amabile
Musarumque decus magnum, et imagines
Majorum, locuples jaspide, sidere
Virtus splendidior magnum, animus sacer
Omni immobilior turbinis impetu

O fecere satis magnum, age vel malus
 Contra livor eat: sed dubium manet:
 Majorem ne bonis tot venientia
 Olim suspiciant secula, Principem,
 An Patrem? thalamo qui minime inclyto
 A te ipso, àque domo, et sanguine filium
 Vestro degenerem, et robore seminis.
 Germano-Hassiaci, temporis editum in
 Hujus fata: habilem vivus adhuc tuis
 15 Conspeixisti oculis, quemlibet in modum
 Seu versare togam, sceptraque; seu gravem.
 Hostis militiae irrumperere in ordinem,
 Infesto inque fugam vertere militem
 Ferro, macte aliis prole beatior
 20 Tali, atque ut miser est Scipio ut Africanus
 Uno hoc, quod dederit tam nitidum jubar
 Tantam ex se maculam! Nonne Philosopho
 Antonine hominum propudio, et tua
 Foedata est probitas, pesteque Commodus?
 25 Nec quicquam alma tuae purpura gloriae
 Abdicata humeris obstat: honoribus
 Igniti Juvenis Martem, et Apollinem
 Junxisti socios: neuque volubili
 Te facti unquam animo poenituit, velut
 Quondam illum Herculeum Maximinum sui
 Maxenti: imperii dum cupidus Pater
 Versâ illud positum mente resumere
 Tentaret. Quid obest ergo morae ad poli
 Quo pulchra astra migres minus? ac ibi
 35 Coeli delicias irrevocabiles
 Carpas interim, humo parte recondita
 Mortali ad modicum: donec amicior
 Tandem utramque liget copula, flebili
 Teutonum aspicere lumine desine
 Monstrosam, atque gemens, in faciem amplius.
 Fiet quando malis aegra Alemannia
 Post infesta tui arma Hassica pignoris
 Respirans, placida et pace recentior
 Obvertens hilares grati animi genas
 Te ornabit merito carmine vindicem.

9 Sérben = sírban; birikè = bír-e, birtokba vesz-e; a sór értelme: a sír nem mind-nyájunké-e?

52.

A latin vers és az utána olvasható magyar fordítás szerzőjéről nem sikerült más adatot szereznünk, csak amit a betűrövidítések elárulnak, hogy 1634-ben poézist tanított Gyulafehérvárott.

A szövegben több sajtóhiba fordul elő.

4 Bethlen Gábor 1629. nov. 15-én halt meg.

17 szivo — olv. szívű.

19 joszaggal = jószággal

23 Migh = meddig?

25 Todd félre = tedd félre

53.

Kézirata: Mihály deák kódexe (1679) 202a—208b. (STOLL 106. sz.) Kiad. NAGY SÁNDOR, EPhK 1885, 172—82. — A szöveg végén: „Amen.”

A versfők: IMMEERITAM STEPHANVS BAPEIJSTTAE CANTO IOAUNJS VARSOCIVS SAEVO NNVC SVB HERODE NEEECEM DDEO OPJTVLANTE FINJSS IAM JIAAM ACCEELERATE — a kétszer, háromszor előforduló azonos betűk figyelmen kívül hagyásával és kevés igazítással az alábbi másfél disztichont adják:

Immeritam Stephanus Baptistae canto Joannis
Varsocius saevo nunc sub Herode necem
Deo opitulante. Finis iam iam accelerata.

(Varsóci István, Isten segítségével énekelem Keresztelő Jánosnak a kegyetlen Heródes alatt való ártatlan megöletését. A befejezés már sietve [ti. készült].)

A história keletkezési ideje a befejező versszak szerint: 1636, helye pedig Kozár. Tekintettel arra, hogy a déli nyelvjárásterület sajátosságait mutatja, ez a Baranya megyei Ráckozár, esetleg Kiskozár vagy Nagykozár lehet.

A szerzőről semmi hírt, feljegyzést nem ismerünk a versfőkönyvön kívül. NAGY SÁNDOR említi egy Varsóci Márton deákot 1611-ből: jegyző Arad megyében. Gondolhatnánk arra, hogy a Kraszna (Szabolcs) megyei Varsolcra származott. Ismeretes egy Varsóci István, akit 1634. június 18-án, Szatmárban pappá avattak a Kraszna megyei Lesmér rendeltetéssel. (BOROVSKY SAMU: Tiszántúli evangélikus református papok. Bp. 1898, 18.) Nem látszik valószínűnek, hogy szerzőnk az Arad megyei Varsóci Mártonnal állna kapcsolatban. Az is csak feltevés, hogy talán a lesméri prédikátor került el 1635-ben a Dunántúlra.

Varsóci István története a bibliai epika elkésett hajtása, melyben megfigyelhető az énekes előadás egy-két sztereotíp formulája. Ilyen a bevezetése, a „hallgatókra” való utalás, a második rész befejező strofájának az énekmondóktól köszönzött, náluk gyakori fordulat: „Ü halálát is majd meg mondanám, csak innom adnátok.” A versfőkönyvből összeállított disztichon viszont arra mutat, hogy a szerző nem volt közönséges énekmondó. A papi hivatásról ismételt hallatott szavai, az egész témafeldolgozás pedig arra vall, hogy az éneket prédikátor szerezte.

A história anyagát Lukács evangéliumából merítette (1. és 3. fej.). Helyenként azonban Erdéli Máténak 1560-ban szerzett, a század végén nyomtatásban is napvilágot látott énekére emlékeztet. (*De Joanne Baptista*. Kiad. RMKT VII, 3–9.) Így pl.:

<i>Varsócinál</i>	<i>Erdélinél</i>
Az ű élyése mezei sáska s erdei méz vala, Az ű dérkát nagy kemény szíjal ű övedzi vala, Köntösse élős teve szőrből készítettét vala. [157–59. sor]	Erdei mézvel ű lakozik vala, És sáska-eledele nékie vala... Ruhája teve szőrből csinált vala, És kemény szitű övezzője vala. [146–147, 149–50. sor]
Dohos tömlöcsben, erős fogságban János förtöng vala [235. sor]	Az tömlöcsben immár ott fetreng vala. [45. sor]
Ot meg esküték az király néki nagy fogadásaval, Valamit kérne tüle, meg adna fele országával [266–67. sor]	Urak előtt nékie ezt fogadá, Hogy valamit tüle kérne, megadná, Országának is felét ha kíváná. [101–03. sor]

Mindkét ének a korra való kitekintéssel végződik.

82 az körtnek innepén — a kürt ünnepén: a zsidó újév ünnepén megszólaltatták a kürtöt, a sófort.

83 Tisri — a zsinagógai év hetedik hónapja, szeptember.

85–91 A sorok neveire vonatkozólag lásd Luk. 3, 1–2.

108 igyik = egyik

121 szörzetősök — itt: papok.

124 meg térgyetök = megtérjetek

157 élyése = élése, eledele

167 A sor értelme nem világos.

191 Vö. Luk. 13, 32.

205 ne mikorban — olv. némikorban, amikor,

235 förtöng = fetreng, hever

254 duska — vendégpohár, melyet ráköszöntéskor kiittak, vö. a következő sorban: „köszöni poharit”.

257 föl tötte az Orbán süvegét — berügött.

288 bánkonía = bánkódni

304 hallátok = halljátok

319 Cajus — Cajus Caesar: Caligula császár.

324 Lugdunumban = Lyonban

347 Gergely napja, március 12. böjti időszak.

Kézirata: a Fráter család levéltárában volt a Bihar megyei és Nagyvárad Történeti és Régészeti Múzeumban, „Fráter levéltár 1666” jelzettel egy levélformára összehajtogatott félv papír mindkét oldalára írva. Kiad. SzépirKözl 1858, 1870 (a közlő neve nélkül) és ZSÁK J. ADOLF, ItK 1901, 67. Az eredeti ma lappang. Kiadásunk alapja a SzépirKözl kiadása, mely a névtelen közlő jegyzete szerint „mennyre az olvashatóság engedte, hű másolat”. ZSÁK modernizálta a helyesírást, és a szövegben is végzett kisebb javításokat. (Lásd alább.) — A vers végén az első közzétételben: „Isten ha szab s. t. b.”, a másodikban: „Isten hozzád stb. tedd az láda fiába, ha megérdemli, ha nem, vesd az á . . . székbe” megjegyzés áll. A levél külső részén: „Az én kedves kegyes Asszonyomnak Barcsay Annának adassék” olvasható.

Bélmezei Fráter Pált I. Rákóczi György elfogatta, mivel azzal vádolták, hogy Bethlen Istvánnal ért egyet. Sikertelenül azonban leereszkednie a váradi vár falán, és elmenekült. (Kemény János Onéletírása. WINDISCH-kiadás 210—11.) Később tisztázta magát, és a svédok szövetségében viselt háborúban együtt harcolt Kemény Jánossal. (Vö. uo. 269—70, 273, 277.) II. Rákóczi György a moldvai hadjárat után, 1654-ben birtokai egy részét is visszaadta neki. Részt vett a lengyelországi hadjáratban; Rákóczi György pártján harcolt Barcsay Ákos ellen. Mikor 1659 nyarán Rákóczi seregeit Erdélybe küldte, Szuhay Mátyással ők voltak a sereg vezérei. (Vö. Szalárdi János: Siralmas Krónika. 448.) Később Kemény Jánost támogatta, amiért el kellett Erdélyt hagynia. ZSÁK szerint száműzetését a Felvidéken töltötte. (Bélmezei Fráter Pál verse feleségéhez 1660 körül. ItK 1901, 66.)

A vers keletkezését illetőleg azonban valószínűbb az első közlő véleménye, aki 1858-ban ezt írja: „Ez irat I. Rákóczi György korából való. Fráter Pál, a hajdúk kapitánya kegyvesztésbe esve, száműzetése alatt írta nejéhez, Barcsay Annához . . .” ZSÁK bizonyítékokra való utalás nélkül csak feltételezi, hogy második számkivetése idején szerezte a verset. („Úgy látszik, száműzetését a Felvidéken töltötte a Krivány hegyesség körül, innen írta feleségének . . .” uo.) A verses levél hangjából inkább arra következtethetni, hogy az első elfutás után készült. 1635 táján Fráter Pál részéről sokkal természetesebb kívánság, hogy a küldött vásárfiával, a nyakláncal ékesített feleségével mennél hamarabb táncolhasson (5. vsz.), és hogy ölében olvashassa versét, mint a 25 évvel későbbi években. Nem gondolhatunk arra, hogy Fráter Pál a verset az 1644—45-ös hadjárat idején írta. Ekkor nem igen adódhatott arra alkalom, hogy a magas Kriván kösziklás tetején, a zöld fenyvesek között vadakat kergessen. (Vö. az utolsó strófiával.)

A verset 1635 tájáról valónak tartjuk.

Hogy Fráter Pál érdeklődött a költészet iránt, egyéb adat is bizonyítja. Gyulaffi Sámuel 1633. máj. 26-án kelt levelében a *Karikleia históriájá*-t kéri tőle. (ZSÁK J. ADOLF: Czobor Mihály, a Chariclia első magyar fordítója. ItK 1901, 53.) Költői tevékenységéről azonban az itt közölt versen túlmenőleg nincs tudomásunk.

7 közzelljib — a kéziratban valószínűleg *közelljib* állhatott. ZSÁK ezt adja, ugyanakkor, valószínűleg önkényesen, kicserélte a sor utolsó szavát is (közellyeb levő).

13 ZSÁKNÁL a sor utolsó szava: felejts

28 távolij — olv. távolj, azaz távol — tehát két szótag.

31 ez — az eredetiben feltehetőleg *esz* állhatott; ZSÁK kiadásában az áll.

35 Sebes keres — Sebes Körös.

37 Crivánnok — Krivánnak; a Kriván hegyesség Árva megyében.

Nyomatott kiadása: **Medgyesi Pál: Praxis Pietatis.** Debrecen 1636. (RMK I, 657.) (: jelzésű (25/a) levél. — A szöveg után: „Stephanus Medgyesi R. p. t. Sch. Deb. (Rector pro tempore Scholae Debreceniensis)” megjegyzés olvasható.

Ugyanígy található a *Praxis Pietatis* későbbi kiadásában: Lőcse 1638 (RMK I, 683), Bártfa 1640 (RMK I, 700), Lőcse 1641 (RMK I, 720), Várad 1643 (RMK I, 751), Kolozsvár 1677 (RMK I, 1215), Lőcse 1678 (RMK I, 1225). A könyvről lásd kötetünkben az 57. sz. alatt.

Medgyesi István, Medgyesi Pál testvére, 1604-ben vagy 1605-ben született Aranyosmedgyesen. (Vö. HERPEI: Adatok Medgyesi P. Pál életéhez. Adattár I, 367—68.) 1621. szeptember 14-én kezdte tanulmányait a debreceni iskolában. 1629-ben itt kollaborátori (segédtanár) tisztséget visel, a következő évben a szenior helyettese (contrascriba), majd 1631-ben szenior. (THURY ETELE: Iskolatörténeti adattár. Pápa 1908, II,

107.) Még ebben az évben külföldi tanulásra indul. 27 éves korában, 1631. október 31-én iratkozik be a leideni egyetemre. 1632. március 5-én Franekerben találjuk. (HELLEBRANT: A franekeri egyetemen tanuló magyarok. TT 1886, 601.) 1633. október 20-án újra Leidenben tartózkodik. (FR. TEUTSCH: Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XVI, 207.) Hazatérve 1634-ben tanár lesz Debrecenben. (THURY: i. m. II, 113.) Bár utódját Nádudvari András személyében már 1635-ből ismerjük, a debreceni skóla rektoraként szerepel az 1636-ban kinyomatott ajánló versének záró megjegyzésében is, valószínűleg azért, mivel a könyv még az előző esztendőben nyomdába került. Ismeretlen, mit csinált 1637. június 14-ig, amikor a debreceni közzsínaton borosjenői pappá avatták. (BOROVSKY SAMU: Tiszántúli ev. ref. papok. Bp. 1898, 20.). 1640—42-ben szatmárnémeti prédikátor, 1640—50 között a szatmári egyházmegye esperese. Részt vesz az 1646-i szatmárnémeti zsinaton. 1654. szeptember 9-én a szöszéken gutaütés érte, ettől kezdve nyugalomban él Szatmárnémetiben (ESZE TAMÁS: A magyar Praxis Pietatis. Könyv és Könyvtár, 1963, 48), ahol 1650-ben házat vásárolt. 1661-ben még életben volt. (SARKADI NAGY MIHÁLY—BARTÓK GÁBOR: Szatmár-Németi szabad kir. város egyházi és polgári története. Szatmár 1860, 121.)

Néhánysoros versén kívül, mely a puritánus kegyesség igen népszerűvé vált manifesztumában jelent meg, egyéb irodalmi tevékenységéről nem tudunk. Nincs nyoma annak, hogy osztotta testvéreinek puritánus meggyőződését.

56.

Nyomatott kiadása: **Medgyesi Pál: Praxis Pietatis.** Debrecen 1636. (RMK I, 657.) /:/ jelzésű 2—3. (26—28.) lapon. — A cím egy 6 strófás, az ezt követő 2 kétsoros latin vers meg a magyar vers összefoglaló címe. Közvetlenül a magyar szöveg fölött „Aliud” áll. A szöveg végén „Libro atque ejus Interpreti gratulabundus, scripsit: Nicolaus Wari, Rector p. t. Sch. Szatt.” (Rector pro tempore Scholae Szattmariensis) záradék áll. A könyvről bővebben lásd kötetünkben az 57. sz. alatt.

Megvan a könyv későbbi kiadásaiban is: Lőcse 1638 (RMK I, 683), Bártfa 1640 (RMK I, 700), Lőcse 1641 (RMK I, 720), Várad 1643 (RMK I, 751), Kolozsvár 1677 (RMK I, 1215), Lőcse 1678 (RMK I, 1225).

Vári Miklós (1608—1666) születési évét abból következtethetjük ki, hogy mikor 1633-ban a leideni egyetemre beiratkozik, huszonöt éves. Hazai iskoláiról nem tudunk. 1632. április 9-én iratkozott be a franekeri egyetemre. (HELLEBRANT: A franekeri egyetemen tanuló magyarok. TT 1886, 603.) 1633. szeptember 5-én először, majd 1634. július 11-én másodszer iratkozik be a leideni egyetemre. (FR. TEUTSCH: Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XVI, 208.) Itt 1634-ben egy 40 soros üdvözlő verset írt latin nyelven Tállyai Mártonhoz, aki *Anatome Samosaténianismi* címmel (RMK III, 1503) unitárius-ellenes könyvet adott ki. Hazatérvén, Szatmáron rektoroskodik 1635—36-ban. (SARKADI NAGY MIHÁLY—BARTÓK GÁBOR: Szatmár-Németi szabad kir. város egyházi és polgári tört. Szatmár 1860, 168.) Az 1637. június 14-i debreceni közzsínaton színérvárallyi rendeltetéssel pappá avatják. (BOROVSKY: Tiszántúli ev. ref. papok. Bp. 1898, 20.) Técsi J. István *Virga Mosis* című 1646-ban Leidenben (RMK III, 1668) nyomtatott munkáját mint szatmári papnak, Vári S. István pedig az ugyanitt 1650-ben kiadott *De viribus Liberi Arbitrii humani* (RMK III, 1753) című munkáját mint beregi papnak ajánlja neki. 1650-től 1656. január 11-ig a szatmári egyházmegye, 1658—1666 között pedig a beregi egyházmegye esperesi tisztjét tölti be. (ZOVÁNYI JENŐ: A beregi és szatmári ref. egyházmegyék espereseinek névsorához. Egyht 1945, 96—100. Uő.: A tiszántúli ref. egyházkerület története. Debrecen 1939, I, 181.)

57.

Nyomatott kiadásai: I. **Medgyesi Pál: Praxis Pietatis Az az: Keresztyén embert, Isten tettése szerint való járásra oktató Kegyesseg Gyakorlas.** Várad 1643. (RMK I, 751.) II. **Medgyesi Pál: Praxis Pietatis.** Debrecen 1636. (RMK I, 657.) 385, 450, 797. Kiad. INCZE GÁBOR: Praxis Pietatis az az Kegyesseg Gyakorlas Bp. 1936, 210, 241, 409.

Kiadásunk a Medgyesi életében megjelent utolsó, várad kiadáson alapszik, melyet a szerző a legjobbnak tartott, és úgy rendelkezett, hogy a kiadók ezt kövessék. A helyesírástól eltekintve az 1636-os kiadás első versbetétje mutat csak szövegbeli eltérést az

összes többiben változatlanul szereplő versszövegektől: Lőcse 1638 (RMK I, 683), Bártfa 1640 (RMK I, 700), Lőcse 1641 (RMK I, 720), Kolozsvár 1677 (RMK I, 1215), Lőcse 1678 (RMK I, 1225). A közölt versbetétek közül a második (b) és a harmadik (c) megvan Drégelypalánki Jánosnak a Debrecenben 1692-ben megjelent *Praxis Pietatis Contracta*-jában is. (RMK I, 1420. 93, 144.)

Medgyesi Pál (1605—1663), a XVII. században az egyik legtermékenyebb egyházi író, a puritánus eszmék propagátora, nagyhatású egyházi szónok — a költészetet nem művelte. Életével és munkásságával ezért itt nem foglalkozunk. (Vö. CSÁSZÁR KÁROLY: Medgyesi Pál élete és működése. Bp. 1911.) Mindössze egy-két verset írt idegen nyelven. Így akadémiai éveiben Leidenben Matkó Jánoshoz héber nyelvű köszöntőt (RMK III, 1457); 1632-ben, debreceni rektorsága idején Keresszegi Istvánhoz négy latin disztichont (RMK I, 607); 1640-ben Geleji Katona István: *Praeconi Evangelici Tomus Secundus* (RMK, II, 552) postilla-kiadványa elé hatstrófás latin dicséretet. Magyar nyelvű verses hagyatéka mindössze néhány, pársoros versbetét, melyet latinból (vagy angolból) fordított.

Lewis Baylynek (1631) „The Practive of Piety, directing a Christian, how to walk that he may please God” című, először 1613-ban megjelent könyvét még a „cantabrigidai Aacademian” (Cambridge) töltött tanulmányai idején kezdte magyarra fordítani. Ebből Magyarországra való hazatérése után, debreceni iskolamestersége idején „némely szép elmékedéseket és könyörgéseket ki szeedetett” és *Szent Agoston Vallasa*-val együtt, *Scala Coeli* címmel, külön címlappal kinyomtatott. (RMK I, 608—09.) Az egész munkát Szenci Molnár Albert biztatására ültette át magyarra, ahogyan ezt maga Medgyesi elmondja a pártfogójához, Lónyai Zsigmondhoz szóló ajánlásában. Fordítása, mely arról szól, hogyan lehet Istent megismerni, istenes életet élni és a boldog halált várni, a XVII. század egyik legolvasottabb könyvévé vált. (Vö. ESZE TAMÁS: A magyar Praxis Pietatis. Kiadástörténeti tanulmány. Könyv és Könyvtár 1963, 43—79.)

A könyvben a Szenci 47. zsoltarából vett idézetben (155. lap) kívül három versrészletet találunk, melyek közül egyet hangsúlyos, kettőt pedig időmértékes versben ültetett át.

a) Kiad. HARSÁNYI, EPhK 1912, 484. A versbetét a VIII. fejezetben foglal helyet, melynek tárgya: „Mint kellyen minden náponként Istenünkkel járnunk”, azaz — hogyan kell irányítanunk cselekedetünket. Bayly az epitáfiumot latinul idézte.

b) A XV. „Soltár Eneklésben meg-tartando Regulák” c. fejezetben olvasható. Baylynél a „régí vers” (old verse) angolul így hangzik:

Tis not the voice, but vow;
Soned heart, not founding string:
True zeal, not outward showw,
That in Gods Ear doth ring.

A latin sorokra vonatkozólag lásd WALTHER: Prov. II/3. 18723. sz. alatt mondottakat.

c) A „Betegségből könnyebbedett Ember Elmékedési Es Háláadásá” című XXX. fejezetben olvasható. Bayly angolra így fordítja:

Our frailty sith (O Christ) thon didst perceive:
Condole our state, who still in frailty cleave.

A Vergiliusra visszanyúló mondásra („Non ignara mali, miseris succurrere disco”: *Aeneis* I, 630) vonatkozólag vö. a WALTHER: i. m. II/3. 17888/a szám alatt mondottakkal.

Nyomtatott kiadása: Medgyesi Pál: *Het Napoki Edgyüt Beszelgetesek, Ket Öszve-Talalkozott Embereknek, tudni-illik edgy Keresztyen es mas edgy Papista, Catholicusoknak. Az Hitnek Edgy-Nehany Viszszairvl.* Debrecen 1637. (RMK I, 668.)

A felekezeti öntudat ébrentartására szolgáló, párbeszédés formában írt vitairat szerzője William Cowper (1568—1619). A könyve Londonban 1613-ban látott napvilágot *Seven Dayes Conference, between a Catholicke Christian and a Catholicke Romane Concerning some controuersies of religion* címmel. Az eredeti mű nem állt rendelkezésünkre.

A két versbetét az „Első Napi Beszelgetes à regisegről közönsegessen” c. fejezetben olvasható.

b) Medgyesi vagy a könyvnyomtató tévedett, midőn *Argimile*-t írt. Valószínűleg a latin szöveg *Armigile*-je is rontás lehet az *Armagile* helyett, minthogy itt a remete Armagilusról van szó.

59.

Nyomatott kiadása: **Medgyesi Pál: Joseph Romlása.** Sárospatak 1659. (RMK I, 948.) 15. Kiad. SIMAI ÖDÖN: Nyelvújítók a XVII. század közepén. MNY 1908, 13.

Az 1659. máj. 22-én elhunyt Ibrányi Ferenc felett Medgyesi ugyanez év júl. 29-én tartott az ibrányi templomban halotti prédikációt. Ebben az 1657–58-as szomorú események felidézése előtt régi „veszett állapotunk”-at említve többek közt a várnai csatáról szól, és idézi Ulászló epitáfiumát.

Az epitáfium latinul Szilágyi Benjámin Istvánnak Bethlen Péter felett 1646. okt. 22-én Liszka falván (Liptó megye) mondott halotti beszédében olvasható, mint Janus Pannoniustól származó vers. (*Temetési Pompa.* Várad 1646. RMK I, 787. A második beszédben, melynek címe: *Funerbris oratio Stephani Benjamin Szilagyii in pago Liskafalva iuxta Rosenbergam.* 21. Octobris 1646.)

A latin sorok Janus Pannonius műveként jelentek meg Teleki Sámuel Pannonius-kiadásában is (*Poemata.* Utrecht 1784. I, 690), bár a kéziratuk nem került elő. (Vö. HABSÁNYI ISTVÁN: Ulászló sírverse. ItK 1898, 353.) Latinul idézi az epitáfiumot Bod Péter is (*Hungarus Tymbaules.* Enyed 1766. Fasc. primus XIV.) „Attribuitur Jano Pannonio” megjegyzéssel.

Az epitáfiumot nyolc tizenkettes sorban lefordította Szőnyi N. István is *Martyrok Coronaja* (Kolozsvár 1675 — RMK I, 1180) c. munkájának „Az hamis Prophétáknak és az őket követőknek esküvéssel tett fogadás tételek és annak hitetlen meg-szegése” c. fejezetében.

60.

Kéziratot:

I. **Kismarjai György-énekeskönyv.** (1742 k.) 53b–55a. (STOLL 205. sz.) — Címe: *Mas.* A szöveg után: „Vege.”

II. **Szentsei-dalokkönyv** (1704 k.) 129b–130b. STOLL 168. sz.) Kiad. THALY: VÉ II, 27–30; BUDA JÁNOS, SZD 137–38. — Címe: *Cantio alia et pulchra.* A 12. versszak itt hiányzik, a 69. sorral pedig megszakad. Őrszóként *Iffjuj* áll a 130b levél végén.

III. **Szolga Mihály diáriuma** (1745–63) 55b. (STOLL 249. sz.) Kiad. BAROS, ErdMúz 1905, 43. Címe: *Valedicatoria super mortem.* A gyűjtemény csak az 1–2, 4–5, 7–8. strófákat tartalmazza. A kiadó szerint a szöveg után két olvashatatlan szó állt, ami a vers töredékes voltát mutatja.

Megvan a *Bartók Miklós-ék.*-ben (1753) is a 45–49. levélen. (STOLL 245. sz.) Az ének végén: „Laudendus est Pater Domini nostri Jesu Christi in secula sempiter amen.” A gyűjtemény összeírója az éneket a *Kismarjai-ék.*-ből másolta.

Az ének megvolt a *Zemlény János-ék.*-ben (1668 k.) is a 93b–94b leveleken 21 vsz. terjedelemben. (Vö. DOMOKOS PÁL PÉTER: Zemlényi János énekeskönyve. ErdMúz 1939, 361.) A „mike ioseph”- és „Macskasi nemes illona” név, valamint az 1636-os évszám itt is szerepelt.

A halotti búcsúztató az 1636. március 20-án, 26 esztendő korában elhunyt Mikó József halálára készült. Fia volt hidvégi Mikó Ferenc neves emlékiratírónak, csiki főkapitánynak, aki Bethlen Gábor alatt tanácsos, Katalin alatt kincstárnok, több ízben az erdélyi fejedelmek portai, bécsi követe volt, és 1635. júliusában halt meg. Apja halála után nevével többször találkozunk birtokperekben, éppen úgy mint a feleségével, Macskási Ilonával az ő halálát követőleg. (KÖBLÖS ZOLTÁN: A hidvégi Mikó család. Emlékkönyv az EME félszázados ünnepére. 1859–1909. 233; SÁNDOR IMRE: A csikszentsimoni Endes család levéltára. Kolozsvár 1910, 25–26.)

A búcsúztató szerzőjét a kolozsvári unitárius kollégiumban kereshetjük. A Mikó család unitárius volt. A temetés Kolozsvárott ment végbe 1636. április 21-én. A kollégium szeniora, Szentgyörgyi Balázs jegyezte be az iskola *Fasciculus*-aiba, hogy a kollégiumból négyen mondtak orációt, többek között maga a szenior, továbbá Arkosi Benedek, a kollégium tanára. Két ifjú pedig éneket deklamált. („Deinde Michael Toroczka, Nobilis et Stephanus Horuat carmina recitarunt” I, 137. — Vö. BENCZÉDI GERGELY: Unitárius halottak és temetések. KerMagv 1886, 156.) A búcsúztatót tehát minden valószínűség szerint a kollégiumban szerezték. A műfaj történetében ez az ének szokatlan népszerűségre tett szert.

Ezt a búcsúztatót megőrző kéziratokon kívül egyéb bizonyítékok is tanúsítják. A gyulafehérvári Batthyány Könyvtár IX. 264. sz. kéziratában található Hermányi József *A nagyanyedi venerabilis tractus leg-régibb protocolumból* 1752 c. kézírata megőrzött egy adatot, mely szerint „Tobiás pap a kortsomán a Miko Josef énekét énekelte”. (KLANICZAY, ItK 1954, 58–59.) Ez a Tóbiás pap az Enyed közelében levő Polyánban volt prédikátor. Hermányi tudósítása szerint a hajdani búcsúztató a XVIII. század közepére a kocsmai sírva vigadás darabjává vált, példaként arra a régi keletű szokásra, hogy egyházi énekeket világi céllal énekeltek. (Vö. KLANICZAY TIBOR: *A XVII. század dallamvilága*. A múlt nagy korszakai. Bp. 1973, 424–25. KLANICZAY itt kiegészíti PAPP GÉZA *A XVII. század énekelt dallamai* (RMDT II. Bp. 1970) c. könyvében a 64. sz. alatt a búcsúztató szövegéről és dallamáról mondott megállapításait.)

Az énekek jelentősen átalakított változata megtalálható Kájoni *Cantionale catholicum*-ában. (Csiksomlyó 1676, 712–13. változatlanul megvan az 1719-es második kiadásban is: 601–02.) Kájoni elszemélytelenítette a búcsúztatót. Megőrizte belőle az 1–2., 4–5., 7–8., 9., 13., 17., 19–21. strófákat, a 8. és 9. versszak közé betoldott 3 újat. Elhagyott összesen 10 strófát, de az átvett 12 versszak is nagy eltérést mutat a kéziratok szövegétől, kivéve a *Szolga Mihály diáriumá*-t, mely több variánsa ellenére, nem utolsó sorban a versszakok sorrendjében — Kájoni szövegével mutat rokonságot.

Kájoni szövegét variálja tovább Illyés István: *Sóvári énekek és halottas énekek* (Nagyszombat 1693) c. kiadványa, mely „Nemzetes iffiu teteme felett” címmel a *Halottas énekek* 93–95. leveleken kottával, saját dallammal adja az éneket.

Mind a Kájoni, mind az Illyés-féle szöveg a legutóbbi időkig élt a nép körében. Az előbbit az 1950-es években Szárászról és Nagyvejkéről (Tolna megye) a Bukovinából áttelepültek szájából ismételten lejegyezte Domokos Pál Péter. (Gáspár Simon Antal éneklésében lásd Nagyvejkéről 1955. VII. hó 2-án magnetofonra felvéve a MTA Népzene-kutató Csoport 568. sz. tekeres b oldal.) Az Illyés-féle változatot szintén az 1950-es években gyűjtötte fel Lajtha László Vitnyédről és Fertőszentmiklósról (Sopron m.). (Kiad. LAJTHA LÁSZLÓ: *Sopron megyei virrasztó énekek*. Bp. 1956, 80., 80/a, 86. sz.)

Kájoni szövege a következő:

- (1.) 1. A' Tenger fővénye ki sok,
Bánatink igaz olyanok:
Séllýében takaró napok,
Gyorsak mint habok.
- (2.) 2. A' mit mutogat e' Világ,
Olyan mint mogyoró-virág,
Mellyet fejsze hamar le-vág,
S' Meg-hirvad az ág.
- (4.) 3. Fáratságra születettünk,
Sok búban forog életünk:
Gyakran ágy-fenekin nyögünk,
Sirban bé-megyünk.
- (5.) 4. Sok bánat mi szivünkre száll,
Sok nyavalya fejünkön áll:
Sok kár, sok siralom talál,
Végre a' halál.
- (7.) 5. Nincs böles, nincs Uraság sohúl,
Im mindent a' halál el-dúl:
Mint őszszel liliom-kórúl,
Minden rend el-húl.
- (8.) 6. Apró gyermekek, és iffiak,
Ország oszlopi, vén Urak:
Tisztes Nemzetes Ur-fiak,
Sirban húllanak.
7. Hasonló a' mi életünk,
Csak mint az árnyék mellettünk:
Mint vízi-buborék leszünk,
Földben enyészünk.

8. Avagy a' Sasnak úttýához,
Kigyó ha kö-sziklán nyomoz:
Tengerben merült hajóhoz,
Tegnapi-naphoz.
9. Mely hamar a' pára múlik,
A' szó mely hamar változik:
A' gyenge virág el-esik,
Halál érkezik.
- (9.) 10. Te-is nagy hamar meg-halál,
Noha még csak iffiú valál:
Sok gyászt Nemzetidben hagyál,
Jaj meg-hirvadál.
- (13.) 11. Gyorson folyt rövid életed,
Bé-fogta halál két szemed:
Szán, s' jajgat édes Nemzeted,
Nem szólhat veled.
- (17.) 12. El-múltak szép multságid,
Meg-hültek Nemes tetemid:
Ugy gyültek ide Nemzetid,
Sírnak Rokonid.
- (19.) 13. Immár tégedet el-viszünk,
A' sirban szomorán teszünk:
Bánatban mi pedig leszünk,
Rád nem nézhetünk.
- (20.) 14. Csendes nyugalomban légy,
Mert most régi házadban mégy:
Tündöklő koronát te végy,
Nagy örömbe légy.
- (21.) 15. Hivek-közzé az Ur tegyen,
Mert irgalmas hozzánk ingyen:
Menyország kapuja szépen,
Téged bé-vegyen.

3 Sellye = koporsó

6 magyaró virág = mogyoróvirág

23 kellő — olv. kelő.

82 Sión — itt az Isten lakhelyét jelenti (vö. Jel .14, 1.).

Nyomtatott kiadása: **Debreczeni Péter: Tizenkét Idvösseges Elmelkedesec.** Leiden 1637. (RMK I, 669.) (???) 4b–5b jelzetű levél. — A szöveg végén: „A Michaele S. Szalardi S. S. Theol. Stud.” záradék áll.

Néhány sajtóhibával lenyomatta Debreczeni könyvének az 1639-i bártfai kiadása is (RMK I, 686), b4–b5a.

Szalárdi Sz. Mihály, minthogy 1635. május 21-én, huszonhat éves korában iratkozott be a leideni egyetem teológiai karára, 1608 táján született. HEREPETI (Szalárdi Sz. Mihály. Adattár I. 552–54) szerint valószínűleg a Bihar megyei Szalárdról való. Iskoláit Váradon végezhette. 1633-ban kerülhetett a kolozsvári reformátusok iskolájába rektor-nak. Ebben a tisztségben volt 1634. november 10-ig, amikor a fejedelem alumnusaként külföldi akadémiákra indult. Előbb Leidenben tanult. Marosvásárhelyi Szócs János az 1636. október 1-én tartott disputációját (*De Septimi Legis mandati perfectione*. Leiden 1636. — RMK III, 1515) több itteni tanuló társa közt neki, mint volt „szőlősi iskolai igazgató”-nak ajánlotta. Vele lehet azonos az a „Michael Szonasi [!] Szalardi Theologiae Studiosus”, aki 1637. február 14-én iratkozott be a franekerai egyetem hallgatói közé.

(HELLEBRANT ÁRPÁD: A franekeri egyetemen tanult magyarok. TT 1886, 604.) Mint akadémiai íjút az 1637. június 14-i debreceni közzsínaton avatták pappá és rendelték Szentjóra udvari prédikátornak. („Sz. Jobinum in aulam”: BOROVSKY SAMU: Tiszántúli evangélikus református papok. Bp. 1898, 20.) ZOVÁNYI (A tiszántúli református egyházkerület története. Debrecen 1939. I, 192) váradi várbeli papként említi 1641–45 között. Életről nem tudunk többet.

Ajánló versén kívül egyéb irodalmi ténykedését nem ismerjük.

Debreczeni Péter (szül. 1608, megh. 1671 után) tanulótársa volt a leideni egyetemen. 1638-ban szentelték pappá. (BOROVSKY: i. m. 21.) Az középkori misztika felé visszahajló a XVII. századi protestáns áhitatnak Philipp Kegeltől, főképpen katolikus forrásokból összeállított elmélkedő-imádságos könyvét Leidenben ültette át magyarrá, ügyelve „a magyar nyelvnek tulydon folyásira.” Kegel német átdolgozásban is kiadta könyvét, de Debreczeni a latin szöveg alapján fordított. (Vö. THEINEMANN: A XVI–XVII. századi irodalmunk német eredetű művei. ItK 1922, 87–88.) Kegel könyvének latin kiadása Magyarországon is megjelent *Duodecim Piae Meditationes* címmel 1679-ben Lőcsén.

Debreczeni fordítása nem szöveghű. Sok helyen rövidített, máshol bővített, a kihagyott elmélkedések helyébe másokat helyezett, az elmélkedéseket hozzájuk „szabott énekekkel” fejezte be. Ezek nagyrészt közismert XVI. századi egyházi énekek, néhány azonban a XVII. század elejéről való; köztük van két Balassi költemény is: *Bocsasd meg Vr Isten ifjusagomnak vétékét* (a VII. elmélkedés végén) és *Adgy mar csendesseget* (a XII. elmélkedés végén). Debreczeni fordítása kedvelt volt mind a XVII. mind a XVIII. században. Újra kiadták Lőcsén 1668-ban (RMK I, 1069), ugyanitt 1704-ben (RMK I, 1694). Ezekben a kiadásokban azonban az ajánló versek nem szerepelnek.

Cím: A könyörgések erejéről és hatékonyságáról a szerző tiszteletére frott versek. 38 Isai fia — Dávid.

62.

Nyomatott kiadása: **Debreczeni Péter: Tizenket Idvösseges Elmelkedesec.** Leiden 1637. (RMK I, 669.) A (???)5b–(???)1a leveleken olvasható. — A vers végén: „Lug-Bat. 1636. 15. Decemb. Nicolaus Lazar Szatthmári S. S. Theol. S.” záradék áll.

Megvan Debreczeni könyvének 1639-i bártfai kiadásában is (RMK I, 686).

Szatthmári Lázár Miklós (1607–1656) a tiszántúli ref. egyházkerület püspöke volt. (Vö. TÓTH FERENC: A’ helvetziai vallás tételt követő túl a’ tiszai superintendenciában élt református püspökök élete. Győr 1812, 122–25.)

Sárospatak után Leidenben, majd Franekerben tanul. 1639. június 15-én avatták pappá szatmári rendeltetéssel. (BOROVSKY: Tiszántúli ev. rev. papok. Bp. 1898, 22.) Innen 1641-ben Ecsedbe ment. Később szepsi, majd viski prédikátorként tevékenykedett. 1646 végétől újra Szatmáron volt; 1650-ben itt esperessé, majd még ugyanebben az évben püspökké választották. Harcolt a puritanizmus ellen, Medgyesi Pál és követői ellen több zsinatot hívott össze (1651. Piskole, 1655. Debrecen, 1656. Bözörmény).

Nyomatásban megjelent a leideni egyetem teológiai karán előadott disputációja: *De Deo Patre et Deo Filio.* Leiden 1636 (RMK III, 1514) és Bethlen Péter felett mondott három halotti prédikációja a *Temetési Pompa* című kiadványban (Nagyvárad 1646 — RMK, I, 787.)

Debreczeni könyvére — melyben egyetlen ránk maradt magyar nyelvű verse megjelent — vonatkozólag a jegyzetet lásd a 61. sz. alatt.

Cím: Alkalmaztatás, mely a jó illatú füstölés oltárának jó elkészítéséért született.

7 temerdek = vastag

20 pozdorja — a kender összetört hulladékszára.

42 hiű = hív, hú

63.

Nyomatott kiadása: **Debreczeni Péter: Tizenkét Idvösseges Elmelkedesec.** Leiden 1637. (RMK I, 669.) (???) jelzetű 1a–b levél. — A szöveg végén: „Lug. Bat. 15. Decemb. 1636. Stephanus Mohatsi Barovius S. S. Theol. Studios.” záradék olvasható.

Változatlanul napvilágot látott Debreczeni könyvének 1639-i bártfai kiadásában is (RMK I, 686), b7.

Mohácsi Barovius István születési évére: 1606 — a leideni egyetemre történt beiratkozásakor megjelölt életkorából következtethetünk. Sárospatakon 1629. febr. 7-én írta alá az iskola törvényeit. (GULYÁS JÓZSEF: A sárospataki főiskola diákjai. Egyht 1943,

122.) 1633-ban rövid ideig szenior volt, majd Újhelybe ment rektornak. A leideni egyetem teológiai karára 1635. máj. 13-án iratkozott be. Külföldi tanulmányai során járt Angliában is. Neve másodikként szerepel a Tolnai Dali János által 1638 elején létrehozott puritánus szövetség hitlevelén. 1638. márc. 16-án Franekerben iratkozik be az egyetemre. Pár hónap múlva itthon tűnik fel a puritanizmus harcosaként. Szepsi prédikátorként Tolnai Dali János mellett áll Miskolczi Csulyak Istvánnal folytatott harcában. Nagy szerepe van abban, hogy Tolnait az 1645. márc. 8-i tállyai zsinaton az abaújtornai egyházmegye esperesévé választják. (ZOVÁNYI JENŐ: Puritánus mozgalmak a magyar református egyházban. Bp. 1911, 25–26, 41–44, 89; MAKKA LÁSZLÓ: A magyar puritánusok harca a feudalizmus ellen. Bp. 1952, 65, 96.) Életének további alakulását nem ismerjük.

Az itt közölt ajánló versén kívül más irodalmi tevékenységéről nem tudunk.

Debreczeni könyvére vonatkozólag a jegyzetet lásd a 61. sz. alatt.

Cím: Bátorítás a keresztny olvasóhoz.

64.

Nyomatott kiadásai:

Iratosi T. János: Az Ember Eletének Bódogul való Igazgatásának módgyáról. Es ismet Patika Szerszamos Bólt. Lőcse 1641. (RMK I, 718.) H8b–H9b. — A szöveg végén: „Gregorius Balog Heveinus P. E. Terebesien.”

II. Iratosi T. János: Patika Szerszamos Bolt. Az az Sok-Fele Halaloknak természetekről, és azoknak nemeiről. Lőcse 1637. (RMK I, 671.) a könyv végéhez csatolt függelék (1)–(2) jelzésű levelein. — A szöveg végén: „Gregorius Balog Höveimus [!], Pastor Ecclesiae Terebesien: g. e. A. D. 1637. 1. Septemb:”

Iratosi T. János (szül. 1576 táján, meghalt 1648) fenti címmel kiadott fordítása mindkét kiadásban külön címlappal, de együtt jelent meg az angol puritánus teológus William Perkins (1558–1602) egy másik, általa lefordított kegyességi művével: *Az Ember Eletének Bódogul Való igazgatásának modgyáról.* Lőcse 1637 (RMK I, 670). Mikor könyvét első ízben kiadta, Nagytoronján volt református prédikátor. Hövei Balog Gergely, a versíró — mindkét kiadások terebesi prédikátor volt. A 2. kiadás helyenként változtatott Hövei Balog versén. A javításokat feltételezhetőleg maga a szerző eszközölte, azért vettük a 2. kiadás szövegét főszövegnek.

A vers kelte 1637. szeptember 1.

Hövei Balog Gergely életéről keveset tudunk. Úgy látszik, nem járt külföldi akadémiákon, nevét ez ideig nem sikerült megtalálni a külföldi egyetemek magyar hallgatói között. 1620-ban találkozunk nevével: prédikátor a Zemplén megyei Kisbáron; 1622 és 1627 között Bodrogkeresztúron működik. (ZOVÁNYI JENŐ: Protestáns lelkészek nyugatványai tizedjegyzékek mellett. MPEtA 1929, 126, 122.) „Miskolczi Csulyak István egyházlátogatási jegyzőkönyvei” (ZOVÁNYI, TT 1906, 286, 307) mint terebesi prédikátorról emlékeznek meg róla az 1636– és 1638–39-i vizitációkkor. A hívek szerették, a jegyzőkönyvben azt olvashatjuk róla: „Populus laudavit pastorem ob fidelem diligentiam. — Auditores de pastore optimum perhibuerunt testimonium.”

Több adatot nem tudunk életéről.

Cím: A könyvecske fordítójához és más kegyes olvasókhöz.

24 Szent Péter feddőzéséről lásd Ap. csel. 2, 14–42.

34 enni — olv. ennyi.

65.

Nyomatott kiadása: **Meder Péter: Anagrammatum Libri Tres.** Rostock 1638. (RMK III, 1543.) Kiad. SZABÓ, RMK III/1, 464. lap. Kiadásunkban SZABÓ KÁROLY közlésére támaszkodtunk.

Meder Péter szegény szász szülőkötől született Feketealmon (Zeiden), W. SERAPHIN szerint 1606-ban (Sieben Gedichte des Petrus Mederus, eines sächsischen „Poeta laureatus” des XVII. Jahrhunderts. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XXIII, 192), mások szerint 1602-ben (ZovLex 297; J. TRAUSSCH — FR. SCHULLER: Schriftsteller-Lexikon II, 400). A brassói iskolában tanult szolgálóként. 1631-ben külföldre ment, Torun, Dancka, majd Rostock volt akadémiai tanulmányainak a színhelye. Teológiai és filozófiai tanulmányokat folytatott, közben házitanítószkodott. Így került a Rostock melletti földbirtokos Wilhelm von Calcheim Lohausen házába. 1638. április 25-én poeta laureatus-szá avatták. Ekkor barátai és pártfogói a *Gratulationes* (RMK III, 1542) kiadvánnyal ünnepelték.

Hazatérve 1638-ban a brassói gimnáziumban előbb lektori, 1640–43-ban rektori

minőségben, majd ezt követőleg 1649-ig Brassóban másodpapként működik. Ekkor Szászhermányba (Honigberg) megy, innen 1653-ban szülőföldjére, Feketehalomba. 1654. november 19-én iktatják be a brassói elsőpap tisztségbe, melyben élete végéig megmarad. Közben 1660–78 között a barcasági evangélikus egyházmegye esperesi tisztségét is betölti. Meghalt 1678. január 11-én.

Nyomtatásban a következő munkákat adta ki:

1. *Anagrammatum Libri Tres in quibus Partim Vitia hujus seculi ut belli Causae breviter perstringuntur. Partim Encomia et Laudes Generosi, Magnifici ac Nobilissimi Viri, Dn Gulielmi à Calheim cognomento Lohausen delineantur.* Rostock 1638. (RMK III, 1543.) Itt látott napvilágot egyetlen magyar nyelvű verse.

2. *Ecloga in tristem. obitum . . . Pauli Spökelli pastoris Ecclesiae Ceidensis.* Brassó 1641. (RMK II, 569.)

3. *Lessus in Luctuosum. . . Discessum. . . Martini Clausembergeri Mediensis, Consulis antehanc inclytae Civitatis patriae.* Brassó 1644. (RMK II, 642.)

4. *Ein gemeines Gebet um der allgemeinen Frieden.* Brassó 1657. II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata idején írta; imádkozták a barcasági szász evangélikus templomokban.

Ezen kívül még több verse jelent meg nyomtatásban és maradt fenn kéziratban. Üdvözlő verset írt latinul a kassai származású Semtei Benedekhez Rostock 1638—RMK III, 1544), német nyelvű köszöntőt a brassói Greissing István és Hermann Margit lakodalma (1646 — a kiadványt említi TRAUSCH — SCHULLER: i. m. IV, 281); egy hosszú elégiát és 3 kisebb verset latinul I. Rákóczi György halálára. (*Lacrimae Super tristem, at beatum obitum. . .* Brassó 1648. — RMK II, 681.) Az I. Rákóczi Györgyöt sirató, öt dicsőítő gyászvers 218 sor terjedelmű, jól megkomponált tudós szerzemény.

Hét német nyelvű versét W. SERAPHIN adta ki (i. m. 197—214). Közük van egy 1647-ből való *Pest-Gesang* és II. Rákóczi Györgynek az 1655-ös havasalföldi győzelme örömré írt *Danksang für erhaltenen Sieg*.

TRAUSCH — SCHULLER említi még egy Nessel Mártonhoz intézett éneket, továbbá több kéziratban prózai munkát. (i. m. II, 403—05; IV, 281.) Közülük két történelmi tárgyú látszik jelentősebbnek, az *Oratio seu Narratio historica eorum, quae in Hungaria ac Transylvania annis 1658 et 1659 gesta publice sunt* és a *Continuatio Historiae De Transylvaniae ac Hungariae vastatione per Turcum 1660 et 1661 facta* cím alatt felsorolt.

Egyetlen magyar nyelvű versében jötevőjét, az akadémiai tanulmányait támogató Wilhelm von Calheim Lohausent köszönti.

66.

Kézirata: *Szentsei-daloskönyv.* (1704 k.) 133a—135a. (STOLL 168. sz.). Kiad. THALY: VÉ I, 144—48 és BUDA JÁNOS, SzD 141—43. — A szöveg végén: „Amen Finis”.

Az ismeretlen szerzőnek 1638-ban Váradon szerzett éneke hősről, Fodor Pálról nem tudunk többet, mint amit a vers mond. Hozzátartozóin kívül vitéz barátjaitól, szegény rabszolgáitól búcsúzik. Véletlen halálával gonosz akaróintak teljesedett be a vágya. Nem lehet megállapítani, hogy halotti búcsúzó, vitézsirató vagy rabvers-e inkább. Szólalatait egyaránt megtaláljuk a korabeli búcsúztatókban, valamint az e tájban virágzó panaszversekben. Tovább is hagyományozódtak a következő évtizedek költészetében. Ugyanígy kezdődik pl. Dobai István számos változatból ismert panaszverse (megvan a *Szentsei-dk.*-ben is, 138b—139b); 23—24. sorával kezdődik az 1672-ben kelt protestáns prédikátor panaszverse (*Szentsei-dk.* 50a—52b). Magában a Fodor Pálról szóló énekben is találkozunk visszatérő sorokkal, fordulatokkal. (Vö. a 12. vsz.-ot a 27-kel, az 1. sort a 3-kal.)

Erdélyben sok Fodor nevű család ismeretes a XVII. században. (Vö. NAGY IVÁN: IV, 184—86; KEMPELEN BÉLA: Magyar nemesi családok. IV, 146—57.) Közülük Fodor György és István Bethlen Gábertól kaptak nemességet 1619-ben. A versben szereplő Fodor Mihályt és Pált nem sikerült azonosítanunk.

5 Életemnek — a javítást a szótagszám miatt eszközöltük.

20 Törült — olv. Törüld.

22 alittom = gondolom

67.

Nyomtatott kiadása: *Deselvics István: Tizenkét idvösseges Elmelkedések.* Lőcse 1639. (RMK I, 695.) b1a—b2a. — A szöveg után: „Szent-györgyi Tzuchius Márton Stud: Acad: S. S. Theol:”

A vers az 1653-i ulmi kiadásban (RMK I, 875) nincs benne.

Philipp Kegel elmékedő imádságos könyvét (*Spirituales Meditationes ex S. Patrum Monumentis desumptae*. Lübeck 1602) Deselvcis előtt már Debreczeni Péter átültette magyarra, és 1637-ben kinyomtatta Leidenben (RMK I, 669). Ő azonban nem fordította le az egész könyvet. Munkájában Deselvcis felhasználta Debreczeni fordítását, és kiegészítette azokkal a részekkel, melyeket ő kihagyott. Így a Debreczeni-féle kálvinista szellemű ájtatossági könyvet lutheránus színezetűvé formálta át. (Vö. THIENEMANN TRVADAR: A XVI. és XVII. századi irodalmunk német eredetű művei. ItK 1922, 87–88.) Kettőjük kiadványát a szakirodalom általában összekeverte. Deselvcis munkája csak 1639 és 1653-ban jelent meg. Az RMK I, 686 (Bártfa 1639), RMK I, 1069 (Lőcse 1686), RMK I, 1694 (Lőcse 1704) kiadások Debreczeni munkája.

Mikor Deselvcis könyve 1639-ben napvilágot látott, Murányban, gróf Széchy Györgyné, Homonnai Drugeth Mária udvari papja volt. Mivel az ajánlóvers alatt Szentgyörgyi Tzuchius Márton akadémikusként, mint teológiai hallgató nevezi meg magát, Deselvcis valószínűleg még egyetemi tanulmányai alatt elkészítette munkáját. Mindketten Wittenbergben tanultak, ahová egyszerre iratkoztak be 1636. február 7-én (ASZTALOS MIKLÓS: A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora. 1601–1812. MPEtA 1931, 121.)

Szentgyörgyi Tzuchius Mártonról BARTHOLOMAEIDES azt írja, hogy a neve *Tzuka* vagy másképpen *Tzuchius*. (*Memoriae Vngarorum qui in alma condam Vniversitate Vitebergensi . studia in ludis patriis coepta confirmarunt*. Pest 1817, 135: „Martinus Tzuka Georgiopolitanus Dictus est etiam Tzuchius”) Ő mondja, hogy Murányban volt magyar prédikátor, innen 1640-ben a gömői evangélikus esperességbe ment át („in fraternitatem Gömöriensem receptus”). Talán vele azonos személy az a *Martinus Tzercky*, akit FABÓ (*Monumenta evangelicorum augustana conf. in Hungaria*. Pest 1865. III, 22) 1640-ből, mint murányi magyar prédikátort említ. További ismeretekkel azonban nem rendelkezünk felőle, MIKULIK JÓZSEF (A gömői ág. hitv. evangélikus esperesség története. Pozsony 1917) nem tesz róla említést.

Itt között magyar nyelvű versén kívül wittenbergi tanulmányai során két ízben latin nyelvű verssel köszöntötte honfitársát, a perényi születésű Horváth Andrást, 1637. június 5-i, illetőleg 1637. július 12-i disputációja alkalmából. (*Disputatio Physica De Insectis*. Wittenberg 1637 — RMK III, 1532 — és *Disputatio Theologica De Ministerio Sive Ordine Ecclesiastico*. Wittenberg 1637 — RMK III, 1533.)

24 pályással = versenyzővel

43 pajsód — a szótagszám miatt *pa-i-zsod*-nak olvasandó.

Kézirata: az Öreg Graduál végéhez kötött első és második tiszta levélen a MTA kéziratárában. A példány egykor a gyöngyösi református egyházközség tulajdonában volt, I. Rákóczi György ajándékozta a református egyháznak. Az ének végén: „Cantionem isthanc prolixiore apposuerat Matthias T. Balasa Gyarmati in aeternum sui nominis haud unquam interituri symbolum: Rector Scholae Gyöngyösiensis pro tempore anni 1639 Mensis Dje octobris ultima indignus. In gratiam Unicae Columbae Ecclesiae Dei collectae apud fideles Geöngyösienses” záradék áll.

Az ének szerzőjéről nem sokat tudunk. Nevéből következtetve Balassagyarmatról származott. Sárospatakon tanult, 1636. szeptember 17-én szubszkribált itt. Neve mellett ez a bejegyzés áll: „ductus Gyöngyösinum”. (BÁN IMRE: Egy provinciális egyházi költő 1639-ből. Balassagyarmati T. Mátyás. Egyht 1944, 334–35.) A Graduálhoz kötött leveleken az éneket követőleg fel vannak sorolva a gyöngyösi iskola mesterei. Közöttük tizenegyediként Balassagyarmati így szerepel: „Mathias Balassa Gyarmathi A. 1638. Rector.” Ez az időpont a rectorásra való behozatalának a kezdete, az ének szerint még 1639. október 31-én is itt szolgált.

Az ének, ahogyan erre a cím is utal, Mikeás jóvendőlése 7. fejezetének parafrázisaként indul. De csak az 1–3. verseknek az általános erkölcsi romlás felett való panaszát viszhangozza, utána a gondolatokat „az mi üdönkhöz” szabja, a keresztyéni kötelességekre oktat.

A nótajelzéseként idézett ének Huszti Péter *Aeneis*-e, mely Bártfán jelent meg 1582-ben. (RMK I, 185.) Dallamára vonatkozólag lásd RMDT I, 22. és 23. (Vö. RMKT XVII/1. 86–88. sz. alatti énekek.)

Cím: Igen szép ének

6 szülő tarlazo = szölt böngésző

42 nyomdokia = tapossa
56 tövises karo — értelmileg: töviskóró.
59 sarkokat nyomodgiak = sarkokat tapossák

69.

Kézirata: *Szentsei-dalok* (1704 k.) 65a–66a. (STOLL 168. sz.) Kiad. THALY: VÉ II, 37–39 és BUDA JÁNOS, SzD 73–74. — A szöveg végén: „Amen.”
A versfőkben ISTUAN DEÁKE.

Az ének keletkezési ideje az utolsó strófa szerint: 1640. augusztus közepe. A szerző személyéről semmit sem tudunk.

Már THALY hivatkozott rá kiadásában, hogy „a vers tárgya azonos és kezdő strófája nagyon hasonlít” az 1548-ból való *Házások éneke*-hez (RMKT III, 75–77); „Lehet tán, hogy e két vers szerzője ugyanegy”, és a *Szentsei-dk.* másolója írt tollhibából 1540 helyett 1640-et. Nincs azonban semmi okunk, hogy a vers 1640-ből való származását kétségbe vonjuk.

SZILÁDY is utalt jegyzetében (RMKT III, 304) arra, a mi István deákunk a csaknem száz éves *Házások éneke*-t tartotta szem előtt, mikor énekét szerezte. A két vers között számos gondolati és kifejezésbeli párhuzamot találunk. Legközelebb állnak egymáshoz a kezdő strófák. Az első a *Házások éneke*-ben a következőképpen hangzik:

Sokszor kértem én az Istent nagy szívem szerint,
Hogy mutasson társot nékem az világ szerint,
Kivel holtig együtt éljek az Isten szerint.

De a vers további részeiben is több gondolati és kifejezésbeli hasonlóságot, egyezést találunk. (Az ezekre való utalást lásd alább.)

10 Vö. a *Házások éneke* 4. sorával: „Társul ada az Uristen téged énnékem”.

13–15 Némi változtatással lásd ugyanebben az énekben a 38–40. sorban. Vö. a fenti ének 7–8. sorával: „Egyetemben az Uristen soká éltessen,/ És egymással mind holtunkig megelégtessen”.

16–20 A 4. vsz. gondolatilag összevethető a fenti ének 22–24. soraival:

Segit minket az Uristen ez világ szerint,
Nyugodalmat ad holtunk után más világ szerint,
Ha most élünk az Istennek törvénye szerint.

21–25 Az 5. vsz.-ot vö. a fenti ének 19–20. sorával:

Vigan látjuk házasságnak drága gyümölcsét,
Mindennemű jószágunknak nevedését

22 két közi = kétkezi

33–34 Vö. az 54. sorral: „Az ő erős jobb kezével minket őrizzen”.

36–40 A 8. strófával kapcsolatban vö. a 12. sorral: „Hogy mind holtig maradjunk tisztességünkben”, továbbá az 53.-kal: „Egymás között szerelmünkben megerősítsen”. (Lásd továbbá a 13–15. sorok jegyzetét.)

41–42 Vö. az 52–53. sorral: „Szent lélekkel az Uristen megkönyékezzen, Egymás között szerelmünkben megerősítsen”.

43–44 Vö. a 9. sorral: „És egymással mind holtunkig megelégtessen”.

70.

Nyomtatott kiadása: *Kismarjai Veszelin Pál: Oktato es Vigaztalo Praedicationok.* Debrecen 1641. (RMK I, 715.) a 16. lap verzóján. — A szöveg végén: „Debreczeni Tiszta Iános.”

Tiszta János neve az 1610-es években bukkan fel először Debrecen városának kereskedő polgárai között. (ZOLTAI LAJOS: Ismeretlen részletek Debrecen múltjából. I. Debrecen élete a XVII. századeleji főbírói számadások tükrében. Debrecen 1936, 62.) 1617-ben a város egyik esküdtbírája. (Uo. 75.) 1626-ban, mint tanácstagot, harmadmagával őt küldik ki a templomépítésre gyűjtendő pénz beszedésére. (Protocollum Senatus et Communitatis. 1626. április 18. pag. 623.) Több külföldi akadémián tanuló debreceni diák respondensként, többek között neki is ajánlja disputációját, mint a debreceni ta-

nács tagjának. Így 1632-ben Nádudvari K. András, (RMK III, 1476), 1647-ben Szokolyai István (RMK III, 1687), 1648-ban Mátyóki István (RMK III, 1703).

1647. szeptember 14-én „ex communi amplissimi senatus vot ocircumspectus dominus Johannes Tiszta, pro nunc et ob senilem aetatem”, feleségével, Kocsis Annával együtt végrendeletben Péterfia úti házát a városnak adományozza. (Protocollum Senatus et Communitatis 1647. pag. 256.) Amint Komoróczy György, a DÁL igazgatója erről tájékoztatót, 1649. aug. 16-án halt meg (uo. 1649. pag. 669).

A DÁL 2756. sz. alatt őrzi fentebb említett végrendeletét. Minthogy sem itt, sem máshol fiáról nem történik említés, a Kismarjai könyvében kiadott két verset feltételezhetőleg ő írta. A debreceni skóla tanulói között sem találkoztunk hasonló nevű diákkal, amelynek alapján arra gondolhatnánk, hogy nem a debreceni kalmár, városi tanácsos, hanem talán a fia szerezte a verseket.

Kismarjai Veszelin Pál könyvéről vö. a róla szóló bevezető részt.

1 A sor Kismarjai Veszelin Pálnak fentebb idézett könyvére vonatkozik.

10 A könyv kiadását, ahogyan az ajánlásból kitűnik, Debreceni Fekete István, az 1640-es tűzvész évében a város főbírája, tette lehetővé.

71.

Nyomtatott kiadása: **Kismarjai Veszelin Pál: Oktato es Vigaztalo Praedicationok.** Debrecen 1641. (RMK I, 715.) A prédikációk végén levő a3a— a5b leveleken. — A szöveg után: „Finis.”

A versfőkben: JOHANNES TISTA DEBRECINVS FAACCIEBAM.

Az 1640-es tűzvész megverselése szövegszerűleg Kismarjai Veszelin Pálnak a könyv elején álló ajánlására emlékeztet. (Vö. a Kismarjai Veszelin Párról szóló részben.) A város prédikátora az említett helyen részletesen ismerteti a tüzesetet, megemlékezik a régebbiekről is. Másrészt Kismarjai Veszelin Pál versének a hatása is érződik Tiszta szerzeményén. (Lásd kötetünkben a 6. sz. alatt.)

A nótautalás Rimay egyik éneke (RJÖM 62—63), dallama Huszti Péter *Aeneis-e* (Lásd a 66. sz. ének dallamára vonatkozó jegyzetet.)

3 Sion a jeruzsálemi salomoni templom helyének a neve, itt az Isten lakóhelye.

11—24 A gyűjtogatókra vonatkozólag vö. a 6. sz. ének 46—48. sorainak jegyzetével.

23 Vö. Kismarjai ajánlásának soraival: „nemely vipera természetü istentelen embereknek Gehénnának tűzére mëlto szertelen ségekből . . .” (6a).

29 Vö. a 6. sz. ének 13. sorával: „Lóthért Soárt, mely tüzet várt, régen miként meg tartad”.

30 Pella — Város a Jordántól keletre. Ide menekültek Jeruzsálemből a keresztény hívők a zsidó háború kitörésekor. (Eusebius: Hist. Eccl. III. 5.)

43 A tűz 1640. április 23-án támadt. Pünkösöd hava = május.

61—62 A tűz április 26-án újra feltámadt.

69 Esptályra = ispotályra, a kórházra, ill. szegényházra

90 Hammá = hamuvá

97—100 Vö. az ajánlás soraival: „az Innep-napokon-is az isteni szolgálatra az Urnak hazában fel nem gyülekezettek Varasunknak lakosi, hanem a’ tűz gyuladásoktul rettegven az ucsákon halgatták az Urnak beszédét Scholánkbeli tudos Iffiaknak szájokból”.

72.

Nyomtatott kiadása: **Iratosi T. János: Az Ember Eletenek Bódogúl való Igazgatásának módgyáról. Es ismet Patika Szerszamos Bolt. Lőcse 1641.** (RMK I, 718.) H10ab. — A szöveg után „M. M. H. F.” betűrövidítés áll.

A vers nem szerepel Iratosi fordításának első, 1637-es kiadásában. (RMK I, 671.) Iratosi könyvéről lásd a 64. sz. ének jegyzetét. A 2. kiadásban az „M. M. H. F.” betűrövidítéssel megjelent vers a megelőző lapok ajánlóverseitől és az egész könyv szövegétől elütő kisebb betűtípussal szedve jelent meg. Úgy tűnik, toldalékként került az ajánlóversek és a szöveg közti üres levélre. Erre mutat az is, hogy a lapalji órszó: CARDO, míg a következő lap: TABLATA szóval indul. Eredetileg más célra készült nyomtatott tehát bele a könyvbe. A vers előtt Hövei Balog Gergely strófái olvashatók (64. sz.), azt megelőzőleg „Martinus M. Helmetzi apposuit” záradékkal ellátva az alábbi latin vers áll:

Elogium Fidei ad Lectorem

In fide (sola) merito Propheta
Vivere Habacuc cecinit fidelem:
Illa praesentis simul et futurae
Tempora vitae.

Dirigit, Nemo hac sine vel sacrata
Jussu cognoscit Domini, vel illa
Efficit, Nunquam hac sine vel Tonanti
Conciliatur.

Sola turbatas animas quiete
Afficit, sola haec renovat, novatas
Gaudio replet, sed ad actiones
Excitat almas.

Hac duce in cunctis poteris periculis
Sistere, et hostes animae nocentes
Vincere, hac quibus [!] duce te polorum.
Regna tenere.

Sed quid hic omnes fidei referre
Cogito fructus! liber JRATOSI
Singulos clare recitat JOANNIS
Ordine pulchro.

Fac legas ergò hunc sedulo libellum
Lector Authori bona compreceris.
Qui has opes nostrum vigili labori in
Transtulit usum. [H7a–8a]

Ennek a latin versnek „Martinus M. Helmetzi”-jét véljük a magyar strófák alján álló rövidítés mögött: *Martinus M. Helmetzi Fecit feloldással*. Feltevésünk szerint a verset Helmecei M. Márton, zempléni prédikátor írta.

Feltehetőleg 1602-ben született, mivel 25 éves volt, amikor 1627. augusztus 30-án beiratkozott a leideni egyetemre. (FR. TEUTSCH: *Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden*. Archiv des Vereines für Landeskunde XVI, 207.) Akadémiai tanulmányai előtt Sárospatakon tanult. Mint liszkai iskolamester 1623-ban került ide, és 1625. február 5-én indult külföldre. (GULYÁS JÓZSEF: A sárospataki főiskola diákjai. Egyh 1943, 117.) Csanaki Máténak 1625-ben Leidenben megjelent *Controversiae Partim Logicae et Philosophicae, partim etiam Theologicae* (RMK III, 1387) című könyvébe latin nyelven üdvözlőverset írt (606. lap), tehát már ekkor megfordult Leidenben. Itt tartózkodott 1628 őszén is, mivel a szeptember 20-án respondeáló Florián Mihályt, a komáromi származású teológust görög nyelvű verssel köszöntötte. (*De Hominis Iustificazione coram Deo*. Leiden 1628. — RMK III, 1422.) Az 1630. jan. 9-i kistoronyai zsinaton avatták prédikátorrá. (ZOVÁNYI JENŐ: A zempléni református dioecesis zsinatai Miskolci Csulyak István esperes idejében. TT 1909, 202.) Mint volt akadémikus, a templomban 6 mondott beszédet („concionem quidem brevem, sed satis elaboratam instituit”). 1632–1639 között Zemlénben prédikátor. (ZOVÁNYI: *Protestáns lelkészek nyugtatóványai tizedjegyzékek mellett*. MPEtA 1929, 140.) „Miskolczi Csulyak István egyházlátogatási jegyzőkönyvei” szerint (vö. ZOVÁNYI, TT 1906. 289, 310.) hívei az 1636-i és 1638–39-i vizitációkor panaszkodtak rá, hogy elhanyagolja a katekizmus tanítását.

További életéről nem rendelkezünk adatokkal.

13 könyü = könyv

36 A sor vége sajtóhiba miatt értelmetlen, *odálása* helyett *edálása* jobb lenne.

Nyomtatott kiadása: Tyukodi Márton: *Az Tiszta Eletü Joseph Patriarcha Eletének, szenvedésének, és ditsirettel viselt dolgainak Sz. Írás szerént való magyarázattya*. Várad 1641. (RMK I, 723.) ** 6–7. Kiad. KULCSÁR ENDRE, Figy. 1885. XIX, 44–46. — A vers

teljes címe: *Rhythmi Hungarici in sacram historiam et tractationem sancti patriarchae Josephi, ab ipso Authore selecti et appositi.*

Tyukodi Márton születési évét nem ismerjük. 1616. márc. 24-én írta alá Debrecenben az iskola törvényeit. (THURY ETELE: Iskolatörténeti adattár. Pápa 1908. II, 24.) Nevével nem találkozunk a külföldi akadémiaikat jártak nevei között. A „Protestáns lelkészek nyugtatványain” (ZOVÁNYI, MPETA 1929, 82) Nyírmihálydiban szerepel 1625. júl. 7-i és 1626. aug. 28-i kelettel. Később Vámospércsen lelkészkedik 1637-ig bezárólag. De még ebben az évben Herpályban találkozunk vele, ahol „munka és szolgálat” nélkül nyomorog 11 hónapig és 2 hétig. Keresszegi István tiszántúli püspök ajánlására vitték el a nagykőrösiek magukhoz prédikátornak. Itt szolgált 1646-ig, amikor is visszalépett hivatalából. (— —: Városunk egy régi jelese. Nagykörös 1889, 23. sz.) Későbbi életéről keveset tudunk. 1650-ben Vámospércsen prédikátoroskodik. 1656-tól megint Nagykőrösön találjuk. Itt van 1661-ben is, szűkös anyagi körülmények közt; a város számadáskönyve szerint ebben az évben 2 tallér kegyadományban részesítették. Valószínű, ebben az évben halt meg. (ÁDÁM GERZSON: Nagykőrösi Athenas. Nagykörös 1904, 273—74.)

A fenti címmel 60 prédikációból álló könyvet írt Paxi György Duna melléki református püspök és Körtvélyesi W. János Pest megyei esperes, ceglédi prédikátor buzdítására, megemlékezve a saját és Nagykörös lakosságának megpróbáltatásairól, József példájával biztatva önmagát és híveit.

Verses szerzeményében, mely könyvében bevezetőként áll, József történetét Móz. I. könyve 37, 39—41, 45. fejezete alapján mondja el.

37 Adamas követ = gyémántkövet. — A középkori hiedelem szerint a gyémánt csak a bak vértől hasad meg. (Vö. ECKHARDT: Középkori természetszemlélet a magyar költészetben. EPhK 1929, 92—93.)

39 Ruben — József legidősebb testvére volt, aki azt javasolta, ne öljék meg, hanem dobják egy verembe. (Móz. I. 37, 21—22.)

46 Juda tanácsára adták el a testvérek Józsefet vándorkereskedőknek. (Móz. I. 37, 25—28.)

56 kamukáját — a kamuka damasztszerű ruhaanyag.

64 félszeg = hitvány. (A rabszolgák ára 30 ezüst volt, Józsefért csak 20 ezüstöt adtak)

69 meg-árendálác = megváltották

70 Aromát = drága kenőcsöt

71 iktatác = vezették

75 fene ötte tagot = rothadásos, elüszkösödött testrészt

85—87 Célzás arra, hogy József ellenállt Putifárné csábításának. (Móz. I. 39, 7—18.)

98 tsintsér = bilincs

115 Pohárnac = pohárnok

120 meg-háborodot = megrettent

140 el-tökítő = ostromló, megvívó (NySz III, 772)

165 Pallérokutl = a munkafelügyelő robottiszteltől. (Vö. Mózs. II. 1, 11—14.)

175 Homiliákban = a szentbeszédekben

74.

Kézirata: Kolozsvár Tört. lt. Kemény-gyűjt. Collectio manuscriptorum historicorum minor. Tomus XXXI. — A szöveg végén: „Finis. In ultima stropha continetur symbolum meum ex Psal. 37. v. 5. Devolve viam tuam super Jehovam et confide in eo, nam ipse efficiet. Scripsi Nagy Enyedini 1654 An. men. septemb. 16 die. Anno aetatis climacterico 42. Conjugij 13. Ministerij s. 12. Nagy Enyedini 7imo Currentibus omnibus. Johannes Sutoris Rozghoni.”

A vers keletkezési ideje 1642 február. Ahogyan Rozghonyi Önéletírásában elmondja, Veresmarti Gáspár marosvásárhelyi prédikátor és Literati Pál marosvásárhelyi bíró tanácsára és közbenjárására 1642. február 9-én jegyezte el magának Medgyesi Borbálát, Medgyesi Ferenc 16 esztendő leányát, akit azután ugyanebben az évben szeptember 10-én feleségül vett. Ekkor Rozghonyi a marosvásárhelyi iskolában volt rektor. Mikor a verset 1654. szeptember 16-án lemásolta, nagyenyedi prédikátor volt.

A versfőkb: ROZGONI JANOS.

Kemény József gyűjteménye nemcsak Rozghonyi versét őrizte meg, hanem Önéletírását is, melyről azt hitték, hogy a múlt században megsemmisült. (HEREPEI: Rozgoni Sutoris János. Adattár I, 485.) Az autográf önéletírás latin nyelvű, címe: *Descriptio annalis. Vitae Johannis S. Rozghoni. Anno 1643. 25 Augusti per eundem.* A címben 1643

szerepel, de önéletírásában Rozghonyi 1654-ig megy, így beszámol még Erzsébet lányának születéséről is, aki 1654 áprilisában látta meg a napvilágot. Az Önéletírás valószínűleg diáriumszerű, naponkénti feljegyzések alapján készített összefüggő mű, mely a benne szereplő személyek legnagyobb részénél velük kapcsolatosan a későbbi évek eseményeiről is megemlékezik. Terjedelme nem egészen 26 levél.

Rozghonyi nagy részletességgel szól családjáról, tanulmányairól, melyeket itthon és külföldön végzett, valamint az ezek folyamán, illetőleg ezt követőleg betöltött tiszt-ségeiről. A személyes és családi ügyeken kívül megemlékezik a kor fontosabb történeti eseményeiről, természeti csapásokról is. Felsorolja azoknak a helységeknek prédikátorait, tanítóit, bíráit, ahol megfordult, a Leidenben, Franekerben tanító professzorokat és az ott tanuló magyar hallgatókat. Élményekben gazdag beszámolókat, tájékoztatást, eleven leírást nyújt külföldi útjáról, a kétszer megtett tengeri utazásáról. Sok helyen megfordult, a látottakról adott beszámolóit néha naivak, de érdekesek. Önéletírása tehát nemcsak nagyszámú személyes vonatkozásai, hanem a korviszonyok ismerete miatt is jelentős. (TONK SÁNDOR: Rozghonyi Sutor Varga János. AHLH 1971. X—XI. 1971. 73—77.)

Születési évét nem tudja határozottan megjelölni, inkább 1612, mint 1611 mellett dönt. Iskolába ikertestvérével, Rozghonyi Mátyással együtt szülőhelyén, Rozghonyban kezdett járni 1618-ban. Az 1625/26. iskolai évet Telkibányán töltötte. Ezután 2 évet Sárospatakon tanult főképpen Ilosvai János famulusaként. 1628. szeptember 10-től csaknem egy évet Tolcsván tanult. Ekkor jóakarói tanácsára, 1629. augusztus 15-én Erdélybe indult. Két és fél évet töltött el a kolozsvári református iskolában. 1632 februárjától 1633. május 29-ig a brassói magyar iskola rektora. Ekkor Gyulafehérvárra megy a Bethlen Kollégiumba. Ugyanide tér vissza egy évi bánfihunyadi rektorsága után 1635. július 16-án. A nagy létszám miatt azonban csak október 6-án tud bejutni a kollégium alumnusai közé. 1636. április 18-tól 1638. január 14-ig Marosvásárhelyt rektor. Ekkor visszatér Fehérvárra, várja az alkalmat a külföldi kiküldetésre. Mikor 1638. április 14-én Bisterfeldet a fejedelem külföldi követségbe küldi, Csernátfalvi Jánossal együtt ő is vele megy. Valószínűleg Rákóczi György költségén, mivel a pénzt Geleji püspök adja nekik. Danckában hajóra szállnak, és elég hosszú viharokban bővelkedő utazás után érkeznek meg Leidenbe május 26-án. Az egyetemre beiratkozik, de már szeptemberben átmegegy Franekerbe, és ott vételet fel magát a teológiai karra szeptember 14-én. Önéletírásában nem említi, de ő is respondensként szerepel a Collegium Hungaricum többi tagjával együtt a Vedelius vezetésével tartott disputációkban (*Controversariae Theologicae quae nobis cum omnibus adversariis intercedunt*). Az *Opuscula Theologica Nova* c. gyűjteményben a 12. és 18. respondensként előadott disputáció volt az övé. (RMK III, 1557.)

1639. november 24-én újra visszatér Leidenbe és bár Önéletírásában erről sem szól, ismét beiratkozik az egyetemre november 29-én. (FR. TEUTSCH: Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XVI, 209.) Arról azonban beszámol, hogy 1640 januárjában anatómiai boncolásokra járt.

1640. március 10-én indulnak útra Magyarország felé. Útjuk azonban most hosszabb ideig tart. Az ellenkező szél még Norvégiába is elviszi hajójukat, s különben is sok várost meglátogatnak útközben. Július 1-re érkeznek Danckába, 31-én pedig átlépik a magyar határt. Szeptember 7-én érnek Fehérvárra, miután útközben Nagymarjába is betértek Rozghonyi patrónusának, Tholdi Györgynek a meglátogatására. Három nap múlva a marosvásárhelyiek már rektoroknak hívják. 1640. szeptember 15-től 1643. június 17-ig tanít a marosvásárhelyi iskolában. Közben 1642-ben megnősül, 1643. június 17-én pedig Geleji püspök pappá szenteli. Kézdivásárhelyre megy prédikátornak, majd 1648. május 1-én Nagyenyedre a Dengelegi Péter halálával megüresedett első prédikátori tisztségre. Még ebben az évben az esperességben is utódjává választják.

Enyedről Otordára ment lelkipásztornak 1655 után. A Rákóczi György lengyelországi kudarcát követő háborús dúlásokat valószínűleg Kolozsvárott élte át, s ő az a meg nem nevezett tordai prédikátor, aki Kolozsvárnak Sejdi Achmedtől való megsarcoltatásakor a sarc megfizetéséhez hozzájárult. (HEREPEI: i. m. I, 487.). HEREPEI szerint 1680-ban még élt.

Fia, Rozghoni Pastoris János, református prédikátor Erdélyben, 1648. január 28-án született Kézdivásárhelyen. A ránk maradt Önéletírás, ahogyan ez a verset megelőző levélre írt megjegyzéséből megállapítható, 1705 novemberében, a zsigóci csatavesztés idején az ő birtokában volt. Ide jegyezte be első és második lányának a születését, akik közül a második a zsigóci csata időnapjaiban jött világra „cum jam instaret dies tristissimae cladis ad vallum Sibo, stragis gentis Hungaricae gente Theutonica”.

2 Király — olv. királi vagy királyi.

36 A sorra vonatkozó bibliai helyet lásd I. Móz. 17, 27.

Egy közelebről meg nem határozott könyv belső táblájára XVIII. századi kézírással bejegyezve. Kiad. L.: Gúnyvers Lorántffy Zsuzsannáról. Száz 1913, 56—57. Kiadásunk szövegét ebből a publikációból vettük.

A fejedelmi udvarban az asztal feletti hitviták folyamányaként, elsősorban a jezsuita Vásárhelyi Pálnak szánt feleletként Lorántffy Zsuzsanna a kálvinista hitelvek bizonyítására a szentírásból idézeteket gyűjtött össze. Ezeket Medgyesi Pál, a fejedelemasszony udvari prédikátora még sokkal megtoldva Lorántffy Zsuzsanna neve alatt 1641-ben Gyulafehérvárott kinyomtatta. (*Moses Es Az Prophetak*. RMK I, 716.) Míg az udvarban, hízelkedésből is, nagy magasztalással beszéltek a könyvről, a magyarországi katolikus körökben kemény bírálatban és goromba támadásban részesítették, s a következő év elején *Nova Transylvanica* címmel kiadott gúnyiratban az egész fejedelmi házat neveltségessé akarták tenni. (SZILÁGYI SÁNDOR: Lorántffy Zsuzsanna. MTAÉvk. XIII, 23—26.) A „mocskos pasquillus”-ban „a kegyes és istenfélő idősb fejedelemasszony is nagy rútul és mocskosan marcangoltatván” (Szalárdi: Krónika. 146), Rákóczi György panasszal fordult a császárhoz, kérte a könyv összegyűjtését, a szerző megbüntetését. A bécsi udvar, minthogy tudott Rákóczinak a svédekkel folytatott tárgyalásairól és a harmincéves háborúba való beavatkozási terveiről, mindent megtett a fejedelem kiengesztelésére. Megkönnyítette számára a helyzetet, hogy Rákóczi tudta nélkül Keresztúri Pál *Talio* címmel a *Nova Transylvanica* hangnemében feleletet nyomtatott ki, melyben főként a jezsuitákat támadta, őket vádolva a szerzőséggel. Mikor a fejedelem értesült Keresztúri könyvéről, elrendelte a példányok begyűjtését és megsemmisítését. 1642. aug. 5-én Ferdinánd is rendeletet adott ki a *Nova Transylvanica* elkobzására és megsemmisítésére. (REIZNER JÁNOS: III. Ferdinánd király rendelete magyar könyvek elkobzásáról. MKsz 1881, 222—26.)

Minthogy ma egyik könyvből sem ismeretes egyetlen példány sem, tartalmukra csak a nyilatkozatokból tudunk következtetni. A *Nova Transylvanica* szerzője durva szójátékot csinált a fejedelemasszony nevéből, annak első szótagja után ló-nak nevezve őt. Ezt a passzust Kazy Ferenc őrizte meg: „Prima cognominis Lorantffiae Syllaba Hungaris equum significans, auctorem admonuit, ut illam equam appellaret; in prolusione Arcam Dei è terra Philistaeorum in Judaeam duabus fordis revectam induceret, per id tempus una taura eandem vehi diceret, pluribus aliis locis modum non teneret.” (*Historia regni Hungariae*. Nagyszombat 1741. V, 54.)

Ennek alapján arra következtethetünk, hogy versünk a *Nova Transylvanica*-ból való. Ugyanaz a tárgya, 5. sorában („Már a hit szekerit egy kanczaló rántja”) megtaláljuk a Kazytól is kiemelt durva szójátékot.

Ferdinándnak az esztergomi primáshoz küldött iratából kitűnik, hogy ismert volt a *Nova Transylvanica* szerzője is, és a császár kérte a megfenyítését. (ILLÉSY JÁNOS: A *Nova Transylvanica*. MKsz 1891, 222—26.) A könyvet Széchenyi György írta, aki ebben az időben esztergomi kanonok, a következő évben csanádi püspök, majd pécsi, azután veszprémi, 1658-ban győri püspök, majd 1685. márc. 25-től esztergomi érsek lett. Talán a ránk maradt verstörődéknek is ő a szerzője.

A *Nova Transylvanica* szelleme kísért a 78. szám alatt közölt, I. Rákóczi György ellen írt pasquillusban is. Ismételten szó esik benne a Bibliában jártas, arról firkáló fejedelemasszonyról, megtaláljuk a ló-rántás szójátékot (40. sor) és találkoznak Rákóczi György *kocsis* gúnynevével, ahogyan őt Homonnai János gróf, felsőmagyarországi főkapitány nevezte (vö. Szalárdi: Krónika. 146).

1—4 Arra vonatkozólag, hogy a filiszteusok hogyan küldték vissza a frigyládát, lásd Kir. (Sám.) I. 6, 7—13.

Nyomatott kiadása: *Lachrimae in obitum praematurum Praestantissimi ac Doctiss. Viri Juvenis Dn Pauli Horleri Leutschoviá-Hungari Die 18. Decembris Anno 1642. Regiomonti Borussorum pie defuncti fusae à Conterraneis et Popularibus*. Königsberg 1642. (RMK III, 1593.) 2. számozatlan levél. — A szöveg előtt: „Ita pie defunctum alloquitur”, utána: „Paulus Kys Sarvarino-Ung. S. T. Theol. Studiosus.” megjegyzés olvasható.

Horler Pál, akinek halálára a gyászfüzetet honfitársai kinyomtatták, Lőcsén született 1622-ben. Sárospatakon is tanult. 1642. december 18-án Königsbergben halt meg vérhasban, december 21-én temették.

A gyűjtemény egyetlen magyar nyelvű versét Kiss Pál írta. Kiss Bertalan dunántúli evangélikus püspöknek volt a fia. Bár magát öccsével, Kiss Ádámmal együtt „Sárvári”-nak mondja, Cenken született (ZovLex 238). Születési éve ismeretlen, csak öccséről tudjuk, hogy 1618-ban született. Valószínű, hogy iskoláikat együtt végezték. Sárvár után — apjuk ide került Cenkről — Sopronban, Pozsonyban, majd Besztercebányán (1635-től) tanultak. Annak a disputáció-sorozatnak az előszavában, melyet 1642. október–novemberében a königsbergi egyetemen az aposztata Kircher János ellen tartottak, Calovius Ádám, a teológia professzora, mint volt Kircher-tanítványokról ír róluk. Kircher pedig 1637-től 1640-ig, katolizálásáig Besztercebányán volt rektor. Kiss Pál és Ádám 1639-ben mentek Königsbergbe felsőbb tanulmányok folytatása végett. Alkalmi nyomtatványokban sűrűn találkozunk mindkettőjük nevével.

Kiss Pál szerepel abban a versgyűjteményben, melyet az 1640. ápr. 12-én magisteri fokozatot nyert berzeveicei származású Polani János köszöntésére adtak ki. (RMK III, 1562.) 1641-ben is latin versekkel köszöntötte Aichinger Tóbiást („posoniensis nobilis Ungarus”) (RMK III, 1571), az erdélyi Tatárlakról való Gerlinus Mátyást (RMK III, 1573), a turóci Lochmann Pált (RMK III, 1578). 1642-ben újabb latin verssel Polani Jánost. (RMK III, 1594.)

1641. január 18-án respondensként szerepelt Eifler Mihály, a logika professzora elnöklete alatt tartott vitán. (*De Natura I Philosophiae II Philosophiae Theoreticae III Philosophiae Primae, seu Metaphysicae.* — RMK III, 1576.) Abból az öt részre osztott disputációból, melyben a katolizált Kircher Jánosnak 1640-ben, Bécsben kiadott könyvére válaszoltak, az 1642. október 10-én és 17-én tartott vita tőle való. (*Examen Aetiologiae M. Johannis Kircheri Tübingá-Würtenberg. Quo rationes migrationis ejus in Synagogam Papalem neque veras neque solidas sed falsas atque leviculas esse.* — RMK III, 1589.)

Míg öccse, aki később Kassa magyar evangélikus prédikátora lett, és 1671-ben halt meg, továbbra is Königsbergben maradt, Kiss Pál 1642-ben eltávozott onnan. Ettől kezdve nincs nyoma. (ZovLex 238.)

77.

Nyomatott kiadása: Szentgyörgyi Gergely: **Elmelkedések Az Öröke-Valóságrol.** Pozsony 1643. (RMK I, 747.)

Szentgyörgyiről csak annyit tudunk, amennyit a címlapon és a Homonnai Jánosné, gróf Jakusity Annához szóló ajánlás végén mond magáról: Észterházy Miklós nádornak volt a secretáriusa. Az előszó kelte: Kismarton, 1643. december 8.

A számos könyvet írt bajor jezsuita Drexel Jeromos (1581–1638) *De aeternitate considerationes* c. munkáját fordította le magyarra. Az eredeti műben található idézetek egy részét versben ültette át. De nem minden versidézettel fordított le. Mások viszont a Drexelnél nem idézetként szereplő mondásokat, a nem szó szerinti, hanem csak értelmileg említett utalásokat, melyek belesimulnak a főszövegbe, Szentgyörgyi versben fordította, s könyvében nyomdatechnikailag is versbetétként emelte ki.

A könyvvel együtt, de külön címlappal jelent meg *Az Örökké-Valóság Emlekeztetője: A' vagy Harom Hetekre Osztatott Elmelkedések Örökké-valóságról.* Ahogyan az olvasókhöz szóló ajánlásban írja, ez a rövid munka az *Elmelkedések* summázása azok számára, akik nem rendelkeznek elegendő idővel a hosszú elmélkedések elolvasására. Feltehetőleg Szentgyörgyi önálló műve. Itt is találunk versbetéteket.

A nagyszombati nyomda „a bizonyára nagy példányszámban eladatlanul heverő 1643. évi kiadást” 1720-ban új címlappal és Boronkai Ádám bihari alispánhoz szóló hatlapos ajánlással újra megjelentette. (ÉSZTE TAMÁS: *A magyar napraforgóvirág.* Egyht 1943, 331, 333.)

a) Az idézet az I. elmélkedésnek az örökkévalóság sokféle ábrázolásáról szóló 1. cikkelyében olvasható. A latin szöveg:

Soles occidere et redire possunt;
Nobis cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua vna dormienda.

Drexel is, Szentgyörgyi is hivatkozik Catullusra, közelebbi forrásmegjelölés nélkül. A sorok az 5. könyv 4–6. soraival egyeznek.

b) Uo. Később még kétszer fordul elő. A 188. lapon a mondást Szent Gergelytől eredőnek mondja Szentgyörgyi (Drexel alapján!).

c) Az V. elmélkedés általános, bevezető részében. A latin eredeti: „Aeternas inhianti fastidio sunt transitoria.” Drexelnél forrásutalásként a lapszélén: Bern. (= Bernardus — Szent Bernát) Epist. 3. található.

d) A VII. elmélkedés 3. cikkelyében olvasható az idézet. Szentgyörgyi nem veszi át Drexel lapszéli hivatkozását: „Virgil. 4. Aeneid.” Az idézet az *Aeneis* IV. énekének 560. sorából való.

e) A VIII. elmélkedés általános részében, ahol arról van szó, miként kell a keresztény embernek az örökkévalóságról elmélkednie. Drexelnél a Plautusra való hivatkozás és a Szentgyörgyitől versben fordított mondás nem idézet, a főszövegből nincs kiemelve: „nimirum cum Plauto sentimus et tum credunt manus nostrae: cum sunt oculatae.”

f) A VIII. elmélkedés 1. cikkelyében, mely arról szól „Az Örökké-valóság nem csak a' szabadulást, hanem annak minden reménységét-is ki-rekeszti”, Szentgyörgyi a Drexelnél nem kiemelt és nem idézetként szereplő alábbi mondatot cserélte ki és fordította le két verssorban: „aegroto dum anima est, spes est”.

g) Uo. Ovidius nevének említésén kívül sem Drexel, sem Szentgyörgyi nem ad közelebbi forrásmegjelölést. A latin szöveg Ovidius: *Ex Pont. IV.* 3, 35—36. sora:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quae valuere, ruunt.

h) Uo. Drexel a lapszélén hivatkozik a forrásra: „Iuuenalis satyr. 14.”, Szentgyörgyi nem.

Hoc monstrant vetulae pueris poscentibus assem,
Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellae:
Inde fere scelerum caussae.

A két első sor a 14. szatíra 208—09., a harmadik sor ugyanannak a 173. sora.

i) Az idézet a IX. elmélkedés második tanulsága. Drexelnél nincs kiemelve, a teljes mondat így hangzik: „Omnia si perdas, animam seruare memento”. Forrásutalás nincs.

WALTHER: Prov. II/3. 20065 sz. alatt idéz a fentihez közelálló mondást: „Omnia si perdas, famam servare memento”.

j) A IX. elmélkedés második cikkelyében olvasható, mely az örökélet-jutalomról szól. A Szentgyörgyitől idézett és lefordított mondást nem találtuk meg a *Considerationes*-nek rendelkezésünkre álló kiadásaiiban (München 1621, Köln 1634), sem Drexelnek az 1675-ben Lyonban kiadott „Opera omnia”-jában. A fejezet ezekben a kiadásokban lényegesen rövidebb, mint ahogyan Szentgyörgyinéél olvasható. A két magyar verssor egyébként sem tekinthető az előttük álló latin szöveg fordításának.

k) Mint ahogyan az előbbi esetben, az idézett latin sorok itt sincsenek meg az általunk használt kiadásokban. Szentgyörgyi lapalji jegyzetben itt hivatkozik a leőhelyre: „Plaut. in Ruden. act. 4. scen. penult. . .” (= Rudens IV. felv. utolsó előtti jelenet.)

l) A IX. elmélkedés összefoglalását tartalmazó harmadik cikkelyben olvasható. Szentgyörgyi nem idézi a latint, melyet eredeti értelméből kiforgatva magyarított meg: „. . . audi *Germania*, audiat *Orbis*. Nulla satis magna securitas, vbi periclitatur *Aeternitas*.” Egyébként Szentgyörgyinek ez a két verssora a kiadványt záró négysoros versbetét 1—2. soraként újra olvasható a könyv végén (480. lap).

m) Uo. Drexelnél a szövegben folyamatosan, kiemelés nélkül olvasható a két verssor latin eredetije: „Si vel coelum ruat, impavidum illum ferient lavinae.”

n) Az *Elmelkedések*-et záró sorok Drexelnél az 1621-es müncheni kiadásban: „Finis libri; Aeternitatis nullus”, az 1634-es kölniben — valószínűleg nyomdahibaként — „Finis Aeternitatis nullus”.

o) Az *Örökké-Valóság Emlekeztetője* címlapján olvasható; feltehetőleg a mottó Szentgyörgyi eredeti versikéje.

p) Az *Emlekeztető* 2. igazságában olvasható, mely arról szól: „Ninchen semmi sem bizonyosb, sem bizonytalanb a' Halálnál.” Egy ifjú koporsózára írt ismeretlen latin epítáfiumot fordított itt Szentgyörgyi magyarra.

14 guggolya = csúfolja

r) Uo. az 5. igazságban, mely arról szól: „Külömb az Isten ítélete, külömb az Embereké.” Szentgyörgyi forrása Szent Ferencnek a *Familiaria quaedam colloquia* címmel ismert szentenciák 35. darabja lehetett. Itt áll többek között:

Voluptas brevis, poena perpetua.
Modica passio, gloria infinita.

s) Uo. a 4. tanulságban olvasható. Kiad. CSEFKÓ GYULA: Nyelvtörténeti adatok. MN_{Nyr} 1912, 402. Két utolsó sora annak a kiadványt befejező négysoros versikének az utolsó két sorában is olvasható, melynek 1—2. sorát az 1) alatt közöltük.

E hosszabb lélegzetű versbetét gondolatilag közel áll Nyéki Vörös Mátyásnak *A véghetetlen örökké-valóságról* szóló énekéhez. (Kiad. RMKT XVII/2, 97. sz.) Malomfalvay Gergely: *Belső-képpen indító Tudomány* című (Bécs 1653 — RMK I, 870) elmélkedésgyűjteményének 130—32. lapjain egy harmadik változatát olvashatjuk az éneknek. (Lásd kötetünkben 128/c alatt.)

78.

Kézirata: OL Rákóczi szabadságharc levéltára. G. 15. I. Capp. 1. A. Fasc. 10. Kiad. THALY, Száz 1871, 401—12. — A kézirat három folio ív, az utolsó levél versójának a végén a kézírástól elütő tintával és írassal: „NB Pasquillus contra P. Geor. Rakoczy.” A szöveg végén: „Amen.”

A gúnyéneket I. Rákóczi György 1644—45. évi hadjáratainak első szakaszával kapcsolatosan írták. Az 1643. szept. 16-i gyulafehérvári szerződés értelmében a fejedelemnek akkor kellett volna megkezdenie a császár elleni háborút, mikor a svédek értesítik, hogy seregeik Magyarország határszélein állanak. Rákóczi György 1644 februárjának az elején ilyen értesítés hiányában is megindította hadait. Hadjárata kezdetben gyors sikereket ért el, Kassa március elején meghódolt, Felsőmagyarország nagy része melléje állott. A svéd fővezérrel, Torstensonnal való egyesülésére azonban nem kerülhetett sor, mert az a dánoknak a háborúba való beleavatkozása miatt messi, Dániában harcolt. A Götz tábornok vezetésével Rákóczi ellen indított császári hadak elől a fejedelem hadai kénytelenek voltak visszahúzódní; Sárospatakra támaszkodva a Bodroghközben várták a főerők a fejleményeket. A császári seregek, ahelyett, hogy az üldözést tovább folytatták volna, Eszterházy Miklós nádor akarata szerint, Kassa alá mentek, hogy a várost megvegyék (jún. 3.).

A császáriak elől történő visszavonulás alatt, 1644 májusában vagy június legelején írhatták a pasquillust Eszterházy környezetében. A hadi helyzet Rákóczi számára ekkor volt olyan veszélyes, hogy arra lehetett gondolni, a fejedelem elveszíti Sárospatakot, Munkácsot, a tiszántúli részeket. Eszterházy vérmes ábrándjai azonban a Kassa alól történt gyors elvonulással hamarosan szertefoszlottak, éppen ezért a vers jún. 18-a után nem keletkezhetett.

A pasquillus hangja rokon a 75. énekével, illetőleg az ott említett *Nova Transylvania* c. gúnyiratával. TÉGLÁS BÉLA (A történeti pasquillus a magyar irodalomban. Szeged 1928, 42) a szerzőnek az erdélyi állapotokról való tájékozódottságából arra következtet, hogy „Rákóczinak valamelyik előzőttje írhatta”. Szerintünk ugyanabban a körben keletkezett, mint a *Nova Transylvania*.

11 Gelleinek — Gelejjének; Geleji Katona István (1589—1649) Rákóczi György udvari papja, 1633-tól erdélyi ref. püspök volt.

32 Valószínűleg, mint a 82. sor utalása is, a folyóban visszatükröződő csont után kapó kutyáról szóló Aesopus-mesére utal. (*Canis per fluvium carnem ferens*. I. 4.)

40 lo-rantas — ugyanaz a szójáték, mint a 75. sz. vers 5. sorában.

43—44 A sorok, az 51—52., 63—64. sorokkal együtt Lorántffy Zsuzsannának *Moses es a Prophetak* c. könyvére vonatkoznak.

47 Dorston — Torstenson, a svéd hadsereg vezére.

60 Simon — Simon bíró a korabeli szólásokban gyakran szerepel a papucs-kormány alatt levő emberek jelképeként.

66 meg vona az orrat = felhúzta az orrát

100 Munkácsot Eszterházy még 1625-ben kénytelen volt Bethlennek átengedni, Rákóczinak csak hosszas traktá után, 1633-ban sikerült megnyernie a király beleegyezését, hogy magának megválthassa.

107—108 Nem tudunk róla, hogy Rákóczi György ilyent ígért volna a töröknek.

127 A gyulafehérvári szerződés után Rákóczi sürgette, hogy Torstenson vagy a svéd sereg egy része Magyarországra jöjjön, vegye meg Pozsonyt és Nagyszombatot, és

utána adja át Rákóczinak. (Vö. „Talán kívánhatnánk azt is, ha módja volna az generalnak benne, megparancsolván nekik, lejövén Magyarországbán, venné meg akár Pozson, akár Nagy-Szombatot és mindjárt adná kezünkben.” SZILÁGYI SÁNDOR: Actes et documents pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczy, prince de Transylvanie avec les Français et les Suédois. Bp. 1874. 119.)

131 Az utalás arra vonatkozhatik, hogy a szerződés 2. pontja szerint Rákóczi kötelezte magát, hogy halála után fiai is folytatják a háborút.

137—144 Bethlen első hadjáratában, 1619. szept. 6-áról 7-ére virradó éjjel Rákóczi gyalogjai Kassán megölték két jezsuitát és a széplaki bencés apátot. A város jegyzőkönyvének tanúsága szerint Rákóczi nem volt bűnös az áldozatok megölésében, bár nem vette nagyon szívére az ügyet, és nem csinált belőle casust. (Vö. RÉVÉSZ KÁLMÁN: Kassai események Bethlen első támadásakor. TT 1896, 119.)

151 ave = légy üdvöz

152 domine mi, cave = uram, vigyázz

161 kuvarczat = kudarcát

164 szuvarczat = ? Szótáraink nem ismerik.

166 Drégelypalánkot 1644. ápr. első napjaiban ostromolták Rákóczi hadai. Vö. erre vonatkozólag MERÉNYI LAJOS: Eszterházy Pál újvári kapitány levelei a nádorhoz. 1641—1644. TT 1907, 600. A törökökről írja 1644. jún. 6-án: „Palánk, Nógrád, Buják alá szüntelen csatáz a török s az Ipoly s Garam közé; sok károkat is tésznek.” Rákóczi seregében kb. 400—500 főnyi török katona is szolgált.

182 A sor utalása nem világos, talán Adonis korai halálára utal. A többesszámú alak azonban értelmetlen. Valószínű, szóróntással állunk szemben, mint a következő sorban is.

183 Beleazarnak — valószínűleg Belsazárnak (Baltazárnak); ez Babilon utolsó királya volt, akit lakomájának éjjelén öltek meg a médek. Vö. Dán. jöv. 5.

189 Lásd a bevezetésben mondottakat.

195 A sor talán a fejedelem Zsigmond nevű fiának a háborúban való részvételére, talán György fiának 1642. febr. 16-án történt fejedelemmé választására vonatkozik.

204 A sor értelme nem világos.

205—212 A sorok a fiskális pörök vagy a szombatosok ellen indított hajszára utalhatnak.

215—216 Zavaros, Geleji beszélt álmról (vö. 81—84. sorokkal), nem a fejedelem.

220 zurad-zavarad — a zür-zavar igei alakja: felzavartad.

223 haládatlansagh — olv. háládatlanság; csak így jó a szótagszám.

229 vil = vittél

235 meg selliettem = megsüllyedtem, elmerültem

248 A sor értelme: Inkább félek attól, hogy Götz a generális (a Rákóczi ellen felvonult császári hadak fővezére).

268 Koczis = kocsis: Rákóczi gúnyneve. Vö. a 75. sz. vers bevezetőjével.

270 Lásd a 166. sort.

271 Bre kepegh Rakoczy = kutya Rákóczi (Thaly szerint)

274 Talán Pál apostolnak a Rómaiakhoz intézett levele 13. fejezetére utal, mely az Istentől származó hatalom, a felsőbbtség iránti engedelmességről beszél.

276 A sor utáni latin cím: Utolsó intés.

286 indulatimnak — kiindulásimnak Ennek és a következő sornak az értelme: lehetetlen, hogy kiindulásomnak kezdeti sikerei az ördög műve lenne.

Kéziratai:

I. Mihály deák-kódex (1679) 110a—112a. (STOLL 106. sz.) Kiad. ERDÉLYI, EPhK 1888, 64—68.

II. Szinyei Gerzson-énekeskönyv (XVII. sz. vége) 1—12. (STOLL 155. sz.) — Címe: *Edgy keresztény sirattya Joseph romlasat versekben*. Terjedelme 37 strófa, hiányzik a főszöveg 28—29. versszaka.

III. *Acta religionaria* (1771) III. 297ab. (STOLL 301. sz.) — A kézirat csak az első 14 versszakot tartalmazza.

A magyarországi protestánsok üldözését felpanaszló énekek nagyobb számban az 1670-es években jelentek meg. Ez az ének azonban hangjában eltér az ekkor keletkezett panaszdaloktól. A Bibliából és a történelemből vett példái, nyelvezete, helyesírása arra mutatnak, hogy előbbi időkből való. ERDÉLYI a XVII. század közepéről valónak tartja

(i. m. 68). HARSÁNYI ISTVÁN (A sárospataki könyvtár XVII. századi verses-könyv töredéke. ItK 1918, 76) szerint iratásának ideje „a XVII. század közepénél korábbra teendő”. A *Szinyvei Gerzson-ék*-nek abban a részében maradt ránk, melyet az első kéz másolt, melynek korát — az írás jellegéből — a XVII. század közepére lehet lokalizálni. Ezért is közöljük jelen kötetünkben.

Feltételezésünk szerint az ének I. Rákóczi Györgynek az 1644-ben Magyarországra induló hadjárata ideológiai előkészítésére keletkezhetett. Ezt szolgálhatta a katolikus egyház ellenes éle, mely a pápák és kiszolgálóik által elkövetett régebbi (az albigensek kiirtásától az 1631-es magdeburgi kegyetlenkedésekig) és újabb keresztényirtásokat hozza elő. Lokalizálható azonban az ének II. Rákóczi Györgynek a lengyelországi hadjáratát megelőző időre is. Tudjuk, hogy ekkor is írtak propagandisztikus célú verseket és egyéb írásokat. (Vö. a 149. és a következő szám alatti énekekkel!)

Mind az I. mind a II. forrás több szövegrontást tartalmaz.

A nótajelzésben idézett ének — *Mikor Senacherib a Jeruzsálemet* — a 46. zsoltár parafrázisa. Metrikus eredetű dallama Illyés István: *Soltári énekek*-ben (1693) jelent meg először. Dallamát lásd RMDT I, 211/I. alatt. Vö. RMKT XVII/4, 626—27.

1 Adrianus — Hadrianus császár, aki 117—138 közt uralkodott. Sion városa — Jeruzsálem.

4 söntek = szünetek

11—15 A sorokra vonatkozólag lásd a Jelenések könyve 12. részét.

14 Bál a pogány isten. A Jelenések könyvének sárkánya az ő védelmében harcol Mihály arkangyallal.

15 szarban esőt — olv. sárba esett.

16 A bujdosó Illésről vö. Kir. I. (III.), 19. részével.

21 A sor értelme: sokan vannak vallásilag lagymatagok.

24 revések — olv. révészek.

25 József — Jákob fia, akit a testvérei eladtak; itt az üldözött protestánsokat jelenti.

38 Babilon a Jelenések könyvében a római császárság. A reformáció óta a római pápaság, a katolikus egyház.

45 Traián — Ulpius Trajanus (98—117), Domicián — Domicianus (79—81) véres keresztényüldözést folytattak.

47 Adrian — az első sorban említett Hadrianus császár; Antal — valószínűleg nem Antonius Pius (138—161), hanem Marcus Aurelius Antonius (161—180) császár, minthogy ez utóbbi indított újra heves keresztényellenes üldözést.

49 Severus — Septimus Severus (193—211); Maximian — Diocletianus császár birodalma nyugati részének kormányzója volt a kegyetlen Maximianus.

50 Decius — Decius Trajanus (249—251); Walérián — Valerianus (253—260).

53 Aurelianusis — hat szótagúnak kell olvasni, hogy a szótagszám kijöjjön — 270—275 közt uralkodott, mely idő alatt eleinte békét élveztek a keresztények, de a 275-ben aláírt rendelete új keresztényüldözést indított el. (СНОВЪТЪ ФЕРЕНЦЪ: Jézus Christus egyházának története. 1905, 135.)

55 Dioclecianus — Diocletianus (284—305) egyike volt a keresztényeket legkegyetlenebbül üldöző császároknak.

61 Az albigensek ellen 1209-ben kezdődött a kereszties háború, mely 1229-ben ért véget, III. Ince pápa 1215-ben ítélte el ezt az eretnekséget.

64 táboríták — a huszita mozgalom radikális szárnyát alkották. Mivel a II. forrásban *táborik* közt olvasható, valószínű, hogy eredetileg az albigensek táboriról volt szó, bár hogy a „szomorú pohár” tizenhárom esztendeig forgott köztük, nehezen magyarázható.

65 Az 1572. aug. 23-i Szent Bertalan éjjeli mészárlás.

66 nostras — Pápai Páriz szótára szerint: mi félünk, hozzánk tartozó, felekezünk.

69 A harmincéves háborúban Tilly katonái 1631. máj. 20-án foglalták el Magdeburgot, és ott nagy vérengzést rendeztek.

71 A vért ivó parázna asszonyról lásd a Jelenések könyve 17. 6. versét.

73 Hyberniában — az ír szigeteken, Írországban; talán a Wycklif társainak izgatására kitört angol parasztháborúra történik célzás, vagy inkább a Tudor Mária (1553—58) alatti üldözésekre.

77 A XII. században keletkezett dél-franciaországi antifeudális eretnecség követőit I. Ferenc, francia király számolta fel.

82 Babilonra vonatkozólag lásd fentebb a 11—15. sorok jegyzetét.

86 Jezábel — Ácháb király felesége, a zsidó próféták és vallás üldözője.

- 89 Keresztelő János fejevételére vonatkozólag vö. Máté 14. résszel.
 90—91 A sorokra vonatkozólag lásd Eszter könyvét.
 98 méseek — Mések a bibliai nemzetségtáblán Jáfet utódai közt szerepel. (Móz. I. 10, 2.) Vö. a 120. zsoltár 5. versével.
 99 Kédár Móz. I. 25, 13 szerint Izmael fia volt, akitől az Antilibanontól keletre lakó arabok származtak. Vö. a 120. zsoltár 5. versével.
 102 Sokot — olv. szokott.
 103—104 Szent Pált lefejezték, sem a kerék, sem a kövek (vö. II. forrás) nem játszottak szerepet halálában. Jakab apostolt, Keresztelő Jánost — lefejezték.
 109 Ácháb királyról lásd a Kir. I. (III). 17—22. részeit.
 111 Értelmetlenségig romlott sor; Nábót megöléséről lásd Kir. I. (III.) 20. részt.
 112 Ácháb vérének ebek nyalták fel.
 118 Mely vasat — mellvasát; paissát — három szótagnak olvasandó. Ábner Saul hadvezére volt, Dávid ellensége, akit Saul halála után Dávid tudta nélkül megöltek. Vö. Sám II. (Kir. II.) 3, 21—39.
 121—122 Az itt említettek erőszakos halállal múltak ki.
 132 Kafarnaum város Galileában, ahol Jézus egy ideig lakott, melyet ezáltal felmagasztalt. „Földhöz paskolásáról” lásd Máté 11, 21—24.
 137 a láda — a szövetségládája előtt Dagon leeséséről lásd Sám. I. (Kir. I.) 5. részt.
 142 Kórének és társainak lázadásáról és pusztulásáról lásd Móz. IV. 16. részt.
 151 Jákob a 400 emberrel eléje jövő Ézsauról azt gondolta, ellenséges szándékkal közelednek. Vö. Móz. I. 32. részt.
 153—154 Szennácherib asszír királynak és követének Rábsákének esetére vonatkozólag lásd Kir. II. (IV.) 18—19. részt és Krón. II. 32. részt.
 155 Izsák megmenekedését lásd Móz. I. 22. fejezetében.

80.

Kézirata: OL Batthyány-lt. P. 1313. 267. csomó. — A versszöveg után egykorú kézírással az alábbi, csak részben kibetűzhető megjegyzés áll: „Az mostani uy uraczkakrol az miczoda pasquillost czinaltak (versfejekre és az . . . az nagi . . . mi alapotiarol valo irasok vannak itten.)”

Az ismeretlen szerzőtől származó pasquillus hőse, mint ezt a 9. sor névbetűje alapján Péter Katalin megállapította, Viczay Ádám, Viczay Sándornak és Hagymássy Orsolyának a fia. A Viczayak előkelő családokkal állottak rokonságban (KOMÁROMY ANDOR: Genealógiai följegyzés a Viczay- és Héderváry-családok eredetéről és elágazásáról 1708-ban. Turul 1893, 151—52), így többek között az Eszterházyakkal (Viczay Ádámnak Éva nevű testvére Eszterházy Miklós nádor testvérének a felesége volt), de nem tartoztak a vagyonosok közé. 1645-ben a király Ádámot és leszármazóit bárói rangra emelte. Az 1646—47-i pozsonyi országgyűlésen megjelentek között neve a báróknál szerepel. (ZSILINSZKY MIHÁLY: A linci békekötés és az 1647-ki vallásügyi törvények története. Bp. 1890, 335.)

Talán mint friss sütetű nagyságos úr ellen e tájban írta a pasquillusszerző az itt közölt verset. Az országgyűlésen Viczay Ádám több más világi főúrral együtt Lippay György érsek és a katolikus klérus törekvését támogatta, hogy meghiúsítsák a linci béke szentesítését. (Vö. a 93. sz. vershez írt jegyzettel!)

Viczay Ádám neve egyébként az országgyűlésen azzal kapcsolatosan jön elő, hogy az evangélikusoktól visszakövetelt, az országgyűlés által kiküldött biztosoktól visszaadásra ítélt lósi templomot nem volt hajlandó visszaadni, patrónusi jogára és arra hivatkozva, hogy ősei a templomban vannak eltemetve. (ZSILINSZKY: i. m. 351.)

Halálának idejét nem ismerjük. Családja két leányában és János nevű fiában élt tovább.

Nincsenek adataink arra vonatkozólag, mikor lépett a pasquillista által emlegetett kapitányságra, illetőleg mikor hagyta azt el.

Életének korábbi szakaszából való az az úrbéri szerződés, melyet Lós földesuraként kötött a város polgáraival. (DÓRY FERENC: Lózs város úrbéri szerződése 1635-ből. MGSz 1901, 163—66.) Nevével („generosus dominus Adam Wiczay, comitatus Soproniensis nunciatus ablegatus”) találkozunk az 1642-i országgyűlésen; Szemere Pál abaúji és sárosi követ emlegeti több ízben. (Szemere Pál abaúji és sárosi követ naplója az 1642. évi országgyűlésről. Kiad. HAJNAL ISTVÁN: Esterházy Miklós iratai. I. Kormányzattörténeti iratok. Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés időszaka. Bp. 1930, 422 skk.) Említi őt

Sopron vármegyének Esterházy Miklós 1643. jan. 14-i rendeletére adott válasza is, mely szerint Viczay Ádám malma nem okoz árvizet, minthogy azt újonnan csináltatván „any-nyira felvetette a malom fejét, hogy az árvizekkel is egyaránt forog”. (KOMÁROMY ANDOR: Levéltári kutatások. TT 1908, 67.)

4 high lábon — petyhüdt lábon, mely hajlik, mint a vessző.

8 réz mérget — hányást; nyálás vagy ganéjos mérget.

10 koncz = hús

13 Losban — a Sopron megyei Lós (Lózs) volt Viczay Ádám birtoka és tartózkodási helye.

15 kosban — a kosok közt.

19 A „nem éri festékekkel” elterjedt szólás volt a korban ’nem képes’ értelemben.

20 adákos = adakozó

21 Lóczbul = locsból, pocsolyából

24 üsttül = ezüsttől

28 gugollyák = csúfolják

46 pallyák = szórják

49 Ez nagy sákos nevet — szójáték a nagyságos-ra.

81.

Nyomtatott kiadása: **Geleji Katona István: Magyar Grammatikatska.** Gyulafehérvár 1645. (RMK I, 773.) C2b.

A *Magyar Grammatikatska* (kiad. TOLDY FERENC, Corpus Grammaticarum. Pest 1866; SIMONYI ZSIGMOND, Geleji Katona István Magyar Grammatikácskája. Bp. 1906) a *Tükkök Titka* függelékeként látott napvilágot. A hatsoros záróvers annak a berekesztése.

Geleji Katona István (1589–1649), az erdélyi fejedelmek udvari papja, 1633 óta Erdély református püspöke hatalmas munkát végzett a református államegyház kiépítésében, a református közművelődés anyagi és szervezeti megerősítésében. Elsősorban egyházi író, a református ortodoxia képviselője. Latin és magyar nyelven széles munkásságot fejtett ki. (KONCZ JÓZSEF: Geleji Katona István könyveinek lajstroma. MKsz 1899, 270–75.) A költészettel való foglalkozás teljesen periférikus jelenség nála.

Több latin nyelvű üdvözlő verset szerzett első heidelbergi tartózkodása idején 1616–17-ben. Honfitársai közül a heidelbergi egyetemen respondeáló Békési P. András (*De Legis Usu Et Abuso*. Heidelberg 1616 — RMK III, 1171), Gyulafehérvári Jánost (Johannes Albensis: *De Mundi Gubernatione sive Dei Providentia*. Heidelberg 1617 — RMK III, 1190), Jászberényi Mátyást (*De Libero Arbitrio Hominis Et Gratia Dei*. Heidelberg 1617 — RMK III, 1196) köszöntötte; ZOVÁNYI szerint Bojthi Veres Gáspárt is (ZovLex 154). 1637-ben Kereszturi Pálhoz írt latin nyelvű verset. (*Christianus Lactens*, Gyulafehérvár 1637. — RMK II, 508.)

Magyar nyelvű versei mind alkalmi szülemények, záró- vagy summázóversek.

82.

Nyomtatott kiadása: **Geleji Katona István: Valtsag Titka.** Várad 1645. (RMK I, 779) Ccccccc2a, a név- és tárgyi magyarázatok mutató tábláját követőleg.

83.

Nyomtatott kiadása: **Geleji Katona István: Valtsag Titka.** Várad 1645. (RMK I, 779.)

Mivel a négyesoros vers a könyv utolsó lapján, a sajtóhibák jegyzéke után áll, gondolhatunk arra, hogy talán nem Geleji Katona szerzeménye, hanem a könyvnyomtatónak.

84.

Nyomtatott kiadása: **Geleji Katona István: A Valtsag-Titkainak Harmadik Volumenje.** Várad 1649. (RMK I, 826.) A címlap hátlapján.

Versében Geleji Katona először tömören összefoglalja a *Valtság Titka* 3 kötetének polemikus-dogmatikai prédikációinak mondanivalóját, a 7. strófától kezdve önmagáról, munkájáról beszél.

- 14 más-szeri = második
 18 Szent fürdő — a keresztség; Ur vendégsége — úrvacsora.
 28 Szövétnék = fátklya
 34 A munkát nem kíméltem.
 37—40 A talentumokról szóló példabeszédet lásd Máté 25, 14—30.

Nyomatott kiadása: **Weber János: Amuletum, az az: Rövid és szükséges oktatás a' Dög-halálról.** Bártfa 1645. (RMK I, 767.) A szöveg a címlap verzóján olvasható.

A latin szöveg és annak német nyelvű verses fordítása egy évvel előbb napvilágot látott Weber könyvének német nyelvű kiadásában. (*Amuletum Das ist: Ein kurtzer vnd Nothwendiger Bericht zur Zeit der Pestilentz.* Bártfa 1644. — RMK II, 641.)

Weber János (1612—84) a régi Eperjesnek egyik érdekes alakja. (Vö. ERVIN LAZÁR: Pohlád na literaturu 16—18. storočia. Starý literárny Šariš V. 1963, 246—48.) Ifjúságáról csak annyit tudunk, hogy iskoláit Eperjesen végezte, de ismeretlen, hol folytatta magasabb fokú tanulmányait, hol szerezte orvosi és gyógyszerési diplomáját. Egy alföldi város patikájában is segédkezett, Eperjesen 1645-ben nyitotta meg gyógyszerárát. (MAGYARY-KOSSA GYULA: Magyar orvosi emlékek. III. Bp. 1931, 316—20.)

Korán kapcsolatba került a bécsi körökkel, 1635-ben már Eperjes városa követeként járt ott, 1648-ban Szelepcsényivel folytatott tárgyalásokat a város megbízottjaként. Bécsből nősült, 1643-ban vette el az angol eredetű humanista költőnő Weston Erzsébet leányát, Breithaupt János özvegyét.

1647 óta Wesselényi Ferencsel is összeköttetésben állott, udvari patikusa és orvosa lett. Eperjesen előbb városi tanácsos, majd másodbíró, 1661-től 1668-ig a város bírása volt. Ez alatt az idő alatt épült az eperjesi kollégium, és állott a város virágzása tetőfokán. Bírósága elején nyerte el Weber a felsőmagyarországi örökös patikusságot, ami nemcsak címet, hanem tekintélyt és nagy jövedelmet biztosított neki. Az evangélikus egyház javára több alapítványt tett, a templom orgonáját saját költségén elkészíttette. Házánál valóságos orvosgyógyszerési iskolát tartott, s még Németországból is jöttek hozzá tanulni.

A Wesselényi-összeesküvéssel kapcsolatosan őt is gyanúba vették, 1670-ben fogságba vetették, és a pozsonyi bíróság sem engedte szabadon. Hogy könnyebben felmentést kapjon, katolizált, s a Bécsben alakult új bíróság csakugyan szabadon bocsátotta, de felügyelet alatt. Fogsága idején vagyona részben elpusztult, más részét elkobozták.

Weber lassan újra lábra állott. 1675 és 1683 között megint Eperjes bírása. Midőn 1682. aug. 17-én Thököly Imre kurucai elfoglalják a várost, újra evangélikussá lesz. A kuruc mozgalom bukását nem érte meg. 1684 elején halt meg, máj. 7-én temették el. (FRENYÓ LAJOS: Adalékok városunk történetéhez. Weber János áttérése. Új Világ. (Eperjes 1933, 46. sz.) A Caraffa-féle megtorlás már csak családját sújtotta. Két fiát kivégezték, felesége börtönben halt meg, lányait kiűzték Eperjesről.

1644—45-ben a pestis dühöngött Magyarországon. Ennek áldozatául esett Eperjes lakosságának csaknem a fele. Ekkor írta Weber a könyvét, és ahogyan a magyar kiadás előszavában ígerte, szlovák nyelven is megjelentette. (*Amuletum, to jest krátká zpráva a potfebná o moru.* Lőcse 1645) A népszerű széles tömegeinek szánt könyvecskét eszméileg a középkorra emlékeztető vallásosság hatja át. A Weber által ajánlott gyógyszereket és gyógymódokat sokszor a babonás hiedelem és naivság jellemzi, de a betegség tüneteinek a leírása, a higiéniai tanácsok, melyeket olvasóinak ad, megállják helyüket. Weber könyve érdekes dokumentuma a magyar gyógyszer tudomány történetének.

Weber János humanista műveltségét az *Amuletum* különböző hivatkozásai is bizonyítják. Erre vallanak egyéb nyomtatásban megjelent munkái is, melyek első bírósága idején és azt követően láttak napvilágot:

1. *Janus Bifrons Seu Speculum Physico-Politicum. Das ist Natvrlicher Regenten Spiegel.* Lőcse 1662. (RMK II, 992.)

2. *Lectio Principvm. Hoc est: Politica Manvdctio . . . Das ist: Politische Anleitung.* Lőcse 1665. (RMK II, 1057.)

3. *Wappen der Königl. Freyen Stadt Epperies in Ober Vngarn.* Lőcse 1668. (RMK II, 1150.)

Bár az *Amuletum* különböző nyelvű kiadásai azt mutatják, hogy Weber latinul, németül, magyarul, szlovákul egyaránt verselt, költői tevékenysége nem jelentős, és a pestisről írt könyvének versbetétjein kívül más emlékét nem ismerjük.

A cím jelentése: jó idején való gondviselés.

Nyomatott kiadása: **Weber János: Amuletum, az az: Rövid és szükséges oktatás a Dög-halálról.** Bártfa 1645. (RMK I, 767.) 14. lap.

A magyar fordítás forrása a német nyelvű kiadás alábbi verse:

Zum Leser.

Was die Alten han gelehrt,
Von der Pestilentz bewehrt,
Wird allhier kurtz dar gestelt,
Obs schon nicht jederman gefällt,
Vnser tichten is vmbsonst,
Bringet nur Schand vnd abgunst.
Die Alten sind war vnd recht,
Wir bleiben wol jhre Knecht,
Derhalben zu jhnen sich,
Halte jedermann, rhat ich.

Nyomatott kiadása: **Weber János: Amuletum, az az: Rövid és szükséges oktatás a Dög-halálról.** Bártfa 1645. (RMK I, 767.)

Az *Amuletum* versillusztrációjának legnagyobb része latinul és német versfordításban szerepel a könyv első, német nyelvű kiadásában (Bártfa 1644 — RMK II, 641). Elvértve előfordul, hogy a magyar kiadásból hiányzik a német versbetéte, de találunk példát ennek fordítottjára is. Weber magyar átültetési általában az előtűk idézett latin szövegekre támaszkodnak, néha azonban közelebb állnak a német versbetétekhez.

a) A mondás eredetét nem sikerült megállapítanunk.

b) WALTHER: Prov. II/2. 10616. sz. alatt idézi a disztichont, és mint legrégebb forrásra Hieronimus Megisero *Poroimiologia Polyglottos: hoc est Proverbia et Sententiae*. (Lipese 1605) c. kiadványára hivatkozik.

Hogy a mondás közismert volt, mutatja, hogy Kraus György segesvári nótárius is idézi, mikor az 1646-os erdélyi pestisről beszél. (Siebenbürgische Chronik. FRA III. Bécs 1862. I, 168.) Idézi Csanaki Máté *Az Dög-Halalról Valo Rövid Elmelkedés*-ben (Kolozsvár 1634) a 132. lapon; Laskai János Lőcsén 1634-ben megjelent könyvének pedig ez a címe: *Cito, Longe, Tarde*.

c) Vergilius a *Georgica* II. 126—30. soraiban szól a citromról. Weber azonban elég messzi kerül a latin szövegtől, magyar átültetése inkább az alábbi német versre megy vissza:

Der Citron giebt sawren Saafft,
Kein Apfell hat ein gröszre Krafft,
Wenn schon der Krancke war vergifft,
Ihm doch nichts schadt noch böses' trifft,
Der Citron hilfft das Leben frist,
Ein Artzney Jung vnd Alten ist.

d) A latin disztichon Cato: *Dist. I. 2.*

e) Weber utalása, a *Sch. Sal.: Schola Salernitanea*, népszerű egészségügyi szabálygyűjtemény, mely még a XII. században keletkezett. A XV. század végétől Villanova Arnoldus és mások jegyzeteivel ellátva, egyre bővülő terjedelemben jelent meg Európaszerte. Magyarországon 1617-ben Lőcsén Schultz Dániel nyomdájában látott napvilágot. (RMK II, 376.)

f) A német kiadásban Weber „Fridaeuallus”-ban megnevezi a poétadoktort. Az idézett szöveg a XVI. század második felében működő Hugo Fridevallus *De tuenda sanitate libri VI.* c. könyvének a „De motu seu exercitio et quiete.” c. 1. könyv, 2. sectiójának 13—16. sora.

g) A mondást, mely Cato: *Dist. IV. 24-re* megy vissza, WALTHER, Prov. II/2. 10983. sz. alatt idézi. Webernek magyarra átültetett soraiban, melyek a latintól kissé

messze állnak, a német szöveg visszhangját is megtaláljuk: „Man soll sicht mit dem Trunkken nicht vberladen.”

h) Johannes Stigelius (1515–1562) igen gazdag latin nyelvű költői termést hagyott ránk. A rendelkezésünkre álló kötetekben nem találtuk meg Weber idézetét.

i) A mondás Ovidius *Remedia amoris* 91–92. sora.

j) Vö. WALTHER: *Prov.* II/1. 5113. sz. alatt.

k) A különböző szótagszámú sorok nem tetszenek versnek, a kiadó azonban versnek szánta, éppen úgy külön sorokba tördelve közölte, mint a versbetéteket. A sorok vége egyébként összecseng. A német kiadás megfelelő helyéből kitűnik, hogy a sorok magától Weber-től valók: 115: „... und derowegen sage ich — Gute Werck sollen wir thun, vnd darauff nicht bawen, Artzney sollen wir brauchen, aber ihnen nicht zu viel trawen.”

l) A mondás eredetét nem sikerült megállapítanunk.

m) A mondás Ovidius *Amorum libri* III. elegia IV. 18.

n) A latin sor Ovidius *Epistolarum ex Ponto libri*-ből az I. könyv 3. levél 18. sora.

o) A forrás ismeretlen.

p) Weber hatsoros versikéje szabad átültetés, akár az ismeretlen eredetű latin, akár az alábbi német versszöveghez viszonyítjuk:

Die Pest regiert mit grosser macht,
Vorm Jahr viel Leuth ins Grab hat gbracht,
Christe dein Rein zu ererben,
Hilff uns ohn Pest seelig sterben,
Nun seufftzen wir allzusammen,
O Gott hilf vns allen Amen.

r) A kiadvány utolsó levelén egy szív alakú, nyakban hordandó amuletumban latinul olvasható: „Sit Jesus Nobis Amuletum Sitque Nepentes.” A magyar szöveg az ábra alatt áll. Kiad. RÓMER FLÓRIS, MKSz 1880, 276.

88.

Kézirata: OL Eszterházy-cs. hercegi ág lt. Repos. 84. Fasc. A.

Eszterházy Miklós személyére vonatkozólag lásd a 32. sz. alatti ének jegyzetét.

Eszterházy 1645. szept. 11-én halt meg. A dicsőítő költemény nemsokára ezután keletkezhetett.

13 Turnus — a rutulusok királya, bátor harcos, Aeneas ellenfele Latiumban. — Cassander — Antipater, macedóniai király fia, maga is Görögország és Macedónia ura.

14 Alexander — Nagy Sándor.

22–23 A sorok értelme: De az én Estorás (= Eszterházy) Miklósom, jó sorsom.

28–36 1620 szeptemberében Bethlen csapatai a Sopron megyei Lakompakot, Eszterházy kastélyát is ostrom alá vették. A császári hadak fővezére, Dampierre jött Bécsújhelyből Eszterházy segítségére, és hátrálásra kényszerítette a magyar hadakat.

42 Eszterházy a rekatolizálás következetes képviselője volt.

46–48 IV. Fülöp 1628. júl. 30-ról keltezett oklevelében nevezte ki Eszterházyt aranygyapjas vitézzé. (TOLDY: Esterházy Miklós munkái. Pest 1852, XXXII.)

62 Mint magaiba — olv. mint magáéba, ti. a nagyszombati jezsuita vagy egyetemi templomát, ahová temették, ő építtette.

67 Eszterházy Pál, az elhunyt nádor fia 1635-ben született, ekkor még csak tízéves volt.

89.

Nyomtatott kiadása: *Triumphus Fidei* az az: A' Nagy Probak Es Keserteteten Az Igaz Hitnek Gyözedelme. Várad 1645. (RMK I, 782.) — A szöveg után: „Vége.”

A búcsúzóvers együtt jelent meg azzal a halotti beszéddel, melyet az ismeretlen prédikátor 1645. január 3-án a váradi temetőben mondott el Várad Miklós Judit nevű leányának holtteste felett. Úgy látszik, ekkor közös síremléket állítottak a már korábban

elhunyt, közös sírban nyugvó 3 gyermekének, feleségének és a most elhantolt leányának. Ez az alkalom tette aktuálissá a kollektív „siralmat”.

A prédikációt követően, a vers előtt a következő szöveg áll: „Varadi Miklosnak, Mostan A' méltóságos Erdélyi Fejedelemlnek Várad Harminczadossának; egyszer-s-mind a' Tekintetes és Nagyságos Iktári Bethlen Catharina Aszszonynak, a' Tekintetes és Nagyságos vitéz Urnak, Albési Zolyomi Dávidnak Hites Társanak minden jávainak Praefectussának; szerelmes Házas-Társán: Banrevi Ersebeten, Es négy szép magzatin, ugy-mint: Varadi Annan, Judithon, Ersokon, Gaboron, valo keserves könyhullatása, siralma. Kik tizenhárom esztendőknék el-forgási alatt, mirigy által (annak terhét bizonyos napokig békességgel viselvén) sok fohászokodások között tsendeszen, az Urban ki-multak, el-alut-tak, és lelkekre nézve a' mennyei polgári Társaságban, imilyen rendel bé-költöztek: Anna, Ch. Urunk születése után, 1632 eszt. 16 napj. Mindsz. h. Eletének 5 eszt. Gabor, 1637-ben, 29 napján Boldog Asz. hav. midőn élt volna 7 napokat, s' meg annyi orákat. Ersok, 1638-ban, 16 napján Bold. Asz. h. Eletének heted-fél esztendejében. Banrevi Ersebetem, 1639-ben, 12 napján Boldog Aszsz. havának, Eletének 27 esztendejében. Judith, 1645-ben, 2 napján Boldog Aszszony havának, Eletének 14 esztendejében és 3 holnap.”

Ezek a sorok mindent elmondanak, ami a vers megértéséhez szükséges.

A szerző személyét nem sikerült megállapítanunk.

23 Zajkoim — olv. szajkóim.

42 Nahumi — Az utalás nem világos. Nem vonatkozhatik Esdrás 2. könyvének Náhumiára, aki Zorobabellel jött haza a fogságból (II. 7, 7), sem Náhum kisprófétára. Legvalószínűbbnek látszik, hogy a naimi özvegyasszonyról van szó, akinek egyetlen fia meghalt. (Vö. Luk. 7, 11–12.)

43 Márának — keserűség forrásának. (Vö. II. Móz. 15, 23.)

82 Isten Decretoma = Isten végzése

87 rajzatimnak = magzatomnak, gyermekeimnek

93 első rajja = első magzatja

108 azonba = eközben, mindjárt

90.

Kézirata: Szentsei-daloskönyv (1704 k.) 111b–113b. (STOLL 168. sz.) Kiad. THALY: VÉ I, 149–53 és BUDA JÁNOS, SzD 120–22. — A szöveg végén: „Amen finis.”

Az 1646-ban keletkezett ének szövegéből megállapítható, hogy a verset a veszprémi hajdúk nevében írta a versszerző a palotai rabló törökökhöz, elsősorban egy renegát magyarhoz, aki a török portyázókkal együtt járt zsákmányért. A török–magyar viszonyt a XVII. század első felében mindkét oldalról a portyázások, hódoltatások, jószágelhajítások, a foglyok ejtése jellemezte. Nem vetett ezeknek véget a második szőnyi (1642) békekötés sem. Annak ellenére, hogy az ének több konkrét mozzanatra utal, nem sikerült azonosítanunk az egyes harci cselekményeket; Vajtai Márton nevét sem találtuk meg a korból ismert veszprémi magyar katonák nevei között. (ERDÉLYI GYULA: Veszprém város története a török idők alatt. Veszprém 1913 — ILA—KOVACSICS: Veszprém megye helytörténeti lexikona. Bp. 1964 — FALLER JENŐ: Palota várának rövid története. Veszprém 1937.)

5 Mast — olv. most; köszönetemet — köszöntésemet

12 kákogion = károgjon

13 Első iövésed — Valószínűleg szövegromlás *előjövésed* helyett.

22 A sor karóba húzásra célozhat, erre következtethetünk az utána levő sorból.

26 mast még iol — Valószínűleg: mosd meg jól.

29 iges = ügess. (Vö. a 70. sorban: iged = ügyed.)

39 A sor vonatkozását nem sikerült megállapítanunk.

41 Popiom — kenőcsféle szer nyárfából, mályvából (NySz II, 1312); keröt = kéröt: sebbe tett tépést.

43 A sor értelme valószínűleg: lándzsára tűzték, karoba tették közületek a jobbak fejt. Az Étsz szerint a 'fentő' jelentése: dárda, ágasbogas fa.

49 bogara = ? A NySz (I, 262) a 'megbogarász' szót: elűz, levág jelentésben adja, talán ezzel függ össze a jelentése.

51 onnya — önja, ön-(ólom) golyója.

53 Hosztoti — valószínűleg a. m. hóstáti, a vár falain kívüli városrészt. Ismeretlen, milyen esetpatétra történt itt utalás. Vagy Hosztoti személyt jelent?

56 A sor értelme nem világos.

- 57 pirtyölnyi = locsogni
 62 csoportos ut = rögös, göröngyös út
 66 Mordájsággoddal = orgyilkossággoddal, álnoksággoddal
 67 halhatot — olv. hallhatod.
 76 Hushagyó — húshagyó kedd, a farsang utolsó napja.

91.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv 109a—110a. (STOLL 55. sz.)

A gyűjteményben szereplő számos búcsúztató között olvasható három datált ének legrégebbi darabja, Molnos Istvánné, Klára asszony búcsúzója 1646-ból.

A halott személyét nem tudjuk azonosítani. KEMPELEN több Molnos családot is említ Háromszékből és a Székelyföldről, melyeknek tagjai a XVII. század első évtizedeiben nemesi címerlevelet kaptak vagy a lustrákon megjelentek. (Magyar nemesi családok. VII, 268.) PÁLMAY JÓSEF Udvarhelyszékből, Andrásfalváról ismert egy Molnos Ferenc nevűt, aki az 1624. évi lustrakönyvben primipulusként szerepel. (Udvarhely vármegye nemes családai. Székelyudvarhely 1900, 163.)

Molnos Istvánné az ének tanúsága szerint a tehetősebbek közé tartozott, akinek nem voltak gyerekei, „gyámoltalan árvákat”, rokonokat tartott házában.

A búcsúztató 1—5. strófája személyes jellegű, a többi 8 sablonos gondolatokat, sztereotíp fordulatokat tartalmaz. Ezt érzékelteti, hogy az ének strófái lépten-nyomon felbukkannak a gyűjtemény egyéb darabjaiban, néha változatlanul, máskor csekély változtatással. Így a 6. versszak a kötetünkben 209. sz. alatt kiadott ének első strófájaként, illetőleg a 210. számú 25. versszakaként; a 7. ugyanezekben az énekekben 2. illetőleg 26. strófaként, valamint a 211. szám alatti búcsúztató 15. versszakaként. A 8. versszakot vö. ugyanezekben az énekekben a 3., 27., 18. strófákkal. A 9. versszakban levő sorok megtalálhatók a 211. sz. alatt közölt ének 17. és 20. strófájában; a 10. ugyanitt a 16.-ban. A 11.-et átvette a 208. számú búcsúztató 10. versszakaként. A 12. versszak sorait lásd az előbb említett búcsúztató 11., továbbá a 204. számú ének 19., valamint a 211. szám alattinak 21. strófájában. Végül a 13.-at az előző strófával kapcsolatosan említett két utolsó ének 20. és 22. versszakában. Búcsúztatóinkból tehát a 211. számú 6., a 209. számú 4., a 210. 3., a 208. és 204. sz. alatt közölt ének pedig 2—2 strófát vett át. Mindezek az énekek a kéziratnak 1661. jan. 1-e előttre datálható darabjai között fordulnak elő. Az ének hatása azonban a kéziratnak olyan búcsúztatóiban is megfigyelhető, melyek későbbi időszakra lokalizálhatók. Így a 6. versszak a 219. sz. ének 13., a 7. pedig 214. sz. ének 15. strófájával is rokonságot mutat.

92.

Kézirata: Kuun-kódex (1621—1647) 179—182. (STOLL 40. sz.) Kiad. DÉZSI, ItK 1916, 74. — A szöveg végén: „finis.”

Az ének számos gondolati és kifejezésbeli rokonságot mutat a Czerey János-ék. halottas énekeivel, búcsúztatóival. 1., 2., 4—5. versszakával találkozunk a 211. sz. alatti ének 1., 3—5. strófáiban. A 8. strófája a 212. számú ének 10. versszakában jön elő. A 2—8. strófái pedig a 215. szám alatt közölt vers 12—18. versszakaival mutatnak párhuzamot.

A címben szereplő 1647-es évszám ellenére, az utolsó versszak tanúsága szerint az ének 1646-ban keletkezett. Az 1644—46-os esztendőknben nagy pestisjárvány dühöngött Magyarországon. (Vö. a Weber Jánossal kapcsolatos jegyzettel a 85. sz. alatt.)

6 mirigi hogi regnal = hogy a pestis uralkodik

8 eluegi = elegyült, kevert

9 Bokrossauul = párosával

18 ohaytasra = jajgatásra, sóhajtozásra

40 böyt előnek fottan — február végén.

93.

Kézirata: OL P. 1313. Batthyány-család levéltára. Törzslévéltár: 267. fasc.

A hosszában összehajtott ív utolsó üres oldalára más kézzel felírva: „Az minemő Pasquilst csináltak volt az Posoni ország giolesen levő nemeli magyar vrakrol 1647. es 1648. valoban.” Ez a megjegyzés nem egykorú a verssel. Későbbi eredetét az is mutatja,

hogy 1647/48-as gyűlésről beszél, holott azt az országgyűlést, melynek néhány résztvevőjéről a pasquillista ír, III. Ferdinánd 1646. aug. 24-re hívta egybe Pozsonyba, s 1647 nyarán véget ért.

Ugyanaz a kéz, mely a fentebbi címet írta, a vers szövegében is változtatásokat eszközölt. Kiadásunkban ezeket a javításokat nem vettük figyelembe, és megpróbáltuk visszaállítani az eredeti szöveget, a 38. sornál azonban ez lehetetlen volt.

A versfőkben: PATER PATZEÖT.

Az 1646/47-es országgyűlésnek a linzi béke becikkelyezése volt a főfeladata. A katolikus klérus mindenképpen meg akarta akadályozni a békekötés megerősítését. Lippay György érsek a papság és a vele tartó katolikus világi főurak nevében ellent mondott a békeokmányoknak, mivel azt a katolikusokra nézve sérelmesnek tartotta. A protestáns rendek követelték, hogy vonják vissza a tiltakozást. Pálffy Pál országbíró is rosszalta Lippay eljárását. Az érsek azonban visszautasította a rendek kérését. Hetekig tartó veszekedés után végül is a király 1646. okt. 22-én érvénytelennek nyilvánította a klérus ellenmondását, és felszólította az országgyűlést a békekötés becikkelyezésére. (ZSILINSZKY: A linzi békekötés és az 1647-i vallásügyi törvénytörvények története. Bp. 1890.)

Ez a helyzet magyarázza a gúnyvers keletkezését a klérus és a vele egyetértő „németes” urak ellen. Minthogy a templomfoglalásokról, azok visszaadásáról, a lelkészi fizetések sok port felvert kérdéséről nem beszél a vers, valószínűleg hamarosan a királyi parancs után keletkezhetett, természetesen protestáns körökben.

Nincs tudomásunk róla, hogy az országgyűlésen lefolyt eseményekben különösebb szerepet játszott volna a jezsuita Paczott Ferenc, akinek nevét az akrosztichon tartalmazza, és akiről a 11. versszakban külön is szó van. Arról sincsenek adataink, hogy lenn volt az országgyűlésen. A pasquillista valószínűleg mint jezsuitát választotta ki célpontul, s feltehetőleg valami személyes ellentét volt közöttük. Talán a rekatoalizálás terén kifejtett missziós tevékenysége szerezte ezt az ellenszenvet Paczott irányában. Ő ugyanis a térítés munkáját tartotta életcélnak, és ebben jeleskedett főleg Pécs, Sopron, Homonna városokban, 1649. aug. 8-án bekövetkezett haláláig. (*Epistolae, elegia defunctorum e Soc. Jesu.* VIII. Bp. EK. Ab. 144. sz. kézirat)

6 torháiat = turháját: nyálát, taknyát

9 Tókos = bugyogós, plundrás, a német csúfneve.

13 Matyus földje — A Kisalföld északnyugati része, Pozsony vidéke; indulgentiat — kegyet

15 A homályos utalás talán I. Rákóczi György 1644-es hadjáratára vonatkozik, mely ha nem is volt különösen sikeres vállalkozás, a király erejét gyengítette. Vonatkoznak azonban Eszterházy Miklós nádornak 1645. okt. 15-én bekövetkezett halálára is. 21 io papunk — Lippay György érsek lehet, aki „port rugott” a király szemébe, mivel az általa aláírt linzi békét fel akarta bontani.

30 Praebendan = a járandóságon; paulicánisok = pálosok

33 palol = szelel, szór. A sor vonatkozását nem tudtuk megfejteni.

36 Achitofel — Dávid tanácsadója, aki később elpártolt tőle. (Vö. Kir. [Sam.] II. 15, 31—34.)

39 Velence 1606-ban tiltotta ki a városból a jezsuitákat.

43 Homályos sor; frauczimer = szolgáló

49 Draskovich Jánost 1646. szept. 25-én választották meg nádornak. A protestánusokat igyekezett lebeszélni követeléseikről.

53 Pálffy Pál országbíró azért kap dícséretet, mert tiltakozott Lippay eljárása ellen.

54 az orszagh közt = az ország rendei közt

57 Batthyány Ádám, dunántúli főkapitány és Forgách Ádám, a volt nádor fia — császárpárti főurak, de a vers szerint Pálffy Pál országbíró véleményét osztották, mint a Zrínyiek is.

58 Zriniek — Zrínyi Miklós és Péter; a következő sor atyjuk tanácsára hivatkozik, ezt nem ismerjük.

61 Szunyogh Gáspár Gömör m. főispánja; Erdődivel — a gyűlésen több ilyen nevű főúr is szerepelt (lásd ZSILINSZKY: i. m. 333—37).

62 Barkóczy László Bereg m. főispánja; lator kert = sánc, palánk. Az utalást nem tudtuk megfejteni, Barkóczy I. Rákóczi György ellen küzdött.

63 Balassa — Balassa Ferenc lehet, aki követte a klérus ellenmondását; Doczi — Dóczi Zsigmond, Saskó, Revistye ura vagy ennek testvérei: Mihály, László. Hogy a szalonna vonás (=húzás-vonás, szerzés erőszakkal) mire vonatkozik, nem tudjuk.

64 Ez az országgyűlés is, mint az előzőek, sokat foglalkozott a végházak fenntartására fordítandó adóval, melyek egy részét a földesurak vállalták magukra.

- 65 Czobor — valószínűleg Czobor Bálint, tanácsos.
 66 Nikolicz — nem sikerült azonosítanunk személyét. Lehet, hogy azonos Mikulich Tamás személynökkel.
 67 Kéry János Balassagyarmat kapitánya, az országgyűlésen koronaórré választották.
 68 Lippay Gáspár az érsek testvére, kúriai protonotárius.
 69 Nádasdy Ferenc, dunántúli főúr 1643-ban katolizált. Áttérése után birtokairól elűzte a protestáns papokat.
 72 pályában — Sem ezt, sem a javított *Tányiban*-t nem tudtuk azonosítani.
 73 Wesselényi Ferenc füleki kapitány, aki Széchy Máriával megalkudva elfoglalta Murány várát.
 74 bakro = bakról. Ugyanaz a malicia sejthető a sorok mögött, mint aminővel Kemény János szól *Önéletírásában* (WININDISCH-kiad. 266). Hasonló csipősséget érzünk a 76. sor mögött is: próbálja elfoglalni Egert a töröktől.
 77 contradictor = ellent mondó. Csáky László az országgyűlésen felszólalt az ellenmondó klérus mellett. Ezért nevezik őt „fő actornak” a papok mellett.
 79 Viczai Ádám báró ezen az országgyűlésen lett magnificus; Czirákkal — Cziráky Ádám báróval, aki a királyi Tábla ülnöke volt, ezért nevezi a pasquillista prókátornak.
 80 tor = halotti tor
 81 Maytény — Majtényi Mihály, az esztergomi érsek ülnöke a Táblán.
 83 Révay Ferenc Turóc m. főispánja, a klérust támogatta.
 84 László — Révay László, az 1644/45-ös hadjáratban a császári hadak komisszáriusa, a klérus híve.
 88 Kenési bikáit — Kinizsi (?) bikáit; a homályos célzást nem tudtuk megfejteni.
 89 A sor első része homályos, a második rész arra vonatkozhatik, hogy a kugli nem ismer tréfát, elüti az útjába kerülő fát; hozzá hasonlítja magát a pasquillista.
 92 Mi nem = vajjon? hát? A Szent Pálra való utalást nem tudtuk megfejteni, Pál éppen tanácsolta a zsolttárok, szent dalok mondását (vö. Efez. 5, 19 és Kol. 3, 16), bár nem a tanácsban.
 95 Bécz táján = Pozsonyban. Itt írták a gúnyverset.

94.

Lelőhelye: a kolozsvári házsongárdi temetőnek egyik sírköve. Kiad. HERPEI ErdMúz 1940, 148. — A szöveg után: „Ano D. 1647 Die 5 aprilily.” — Közlésünk alapja a következő számú verssel együtt Herepei kiadása.

A Hertel család már a XVI. században Kolozsvárott élt. A Dávid Ferenc fiaként szereplő Hertel Dávid 1587-ben halt meg. Hertel Péter Heltai Gáspár egyik lányának volt a férje. (1587-ben már nem élt.) A sírfeliratban szereplő *ifjú* Hertel Péter feltehetőleg ez utóbbinak a leszármazottja, Heltai Gáspár dédunokája volt. (HEREPEI JÁNOS: Ifjú Hertel Péter és Balási Kécszináló Jakab özvegyének sírverse. ErdMúz 1940, 149–50.)

95.

Lelőhelye: a kolozsvári házsongárdi temetőnek egyik sírköve. Kiad. HERPEI, ErdMúz 1940, 150. Az előző szám alatt említett sírkőnek az északi oldalára vésvé.

Balási Kécszináló Jakab felesége közös sírban nyugodott Hertel Péterrel. Mint-hogy Bernad doktor lányaként nyer említést, a hatvanhat esztendősen elhunyt özvegyet Jacobinus Bernardus kolozsvári orvos személyéhez kapcsolhatjuk, akit 1602. október 7-én temettek el Kolozsvárott. (HEREPEI JÁNOS: Ifjú Hertel Péter és Balási Kécszináló Jakab özvegyének sírverse. ErdMúz 1940, 151.)

A sírfeliratok szerzőjét nem ismerjük. Nyelvi sajátosságok és kortörténeti megfontolások alapján HERPEI szerint valamelyik székely származású kolozsvári unitárius egyházfi írhatta.

96.

Nyomatott kiadása: **Pápai Páriz Imre: Keskeny Ut.** Utrecht 1647. (RMK I, 798.) [3b.] — A szöveg után: „Szőlői Iános.”
 A vers a *Keskeny Ut* további kiadásaiiban (RMK I, 920, 997, 1116, 1377) nincs meg. A könyvről magáról bővebben lásd a következő sz. alatti jegyzetet.

Mint hogy „egy és ugyanabban az időben két, pontosan egyező nevű Szőlői Jánost találunk, akik korban is — egy esztendő eltéréssel — megegyeznek, s tanulmányaikban is ugyanazon utakon járnak” (HEREPEI: Herczeg-Szöllösi János. Adattár II, 66), nehéz személyazonosságukat megállapítani, és eldönteni, melyikükkel azonos személy versírónk. A két szóban forgó Szőlői (Herczeg Szöllösi) János 1616-ban, illetőleg 1617-ben született. Az egyikük tanulmányait a váradi iskolában végezte, s Rákóczi Zsigmond alumnusaként 1642-ben indult külföldi útjára. Nevét a franekeri egyetem anyakönyvében találjuk meg; először 1642. november 11-én iratkozott be teológusként. 1643 nyarán a leideni egyetemre iratkozott át. Három és fél éves külföldi tanulmányai során valószínűleg megfordult más egyetemen is, HEREPEI feltételezi, hogy Angliába is áthajózott (i. m. 67). Hazafelé tartó útjában 1646. január 9-én ért Kolozsvárra, és hamarosan mint a váradi schola mesterével találkozunk vele. Így említik őt a külső országokban tanuló diákok vitatkozásainak ajánlásai 1647-ben (RMK III, 1691), 1648-ban (RMK III, 1711). Valószínű, hogy folyamatosan az 1649—50. években is itt tanított. 1651—53-ban váradi várbeli prédikátor. 1655. június 24-én a borosjenői gyülekezet lelkipásztora (RMK III, 1936). Ugyanebből az évből adatunk van rá, hogy Herczeg Szőlői János borosjenői papot és Mihály meg Zsófia nevű gyermekeit, nemkülönben testvéröccsét és ennek gyermekeit II. Rákóczi György fejedelem megnemesítette. Borosjenőben az 1660-i török terjeszkedés bekövetkezéséig lelkipásztoroskodhatott, további sorsáról nem tudunk. (HEREPEI: i. m. 69.)

A másik Szőlői Jánosról feljegyezték, hogy 1639. október 6-án lépett a pataki iskola hallgatói sorába. A külföldi akadémiákról visszatérve a pataki iskolának volt a rektora, 1653-ban még élt. (GULYÁS: A sárospataki főiskola diákjai. Egyht 1943, 236.) Ez a Szőlői János is 1643 nyarán a leideni egyetem teológiai karára iratkozott be, de hogy július 12-én vagy augusztus 3-án-e, nem dönthető el a másik Szőlőssal való névazonosság következtében. Ez a Szőlői 1647-ben együtt látogatta az utrechti egyetemet Pápai Páriz Imrével és Nógrádi Mátyással. (SEGESVÁRY LAJOS: Magyar református ifjak az utrechti egyetemen. Debrecen, 1935, 16.) Az ebben az évben Utrechtben nyomtatásban megjelent *Keskeny Ut*-ban Szőlői is írt magyar nyelvű üdvözlő verset, ami arra enged következtetni, hogy versünk szerzője a pataki érdekltségű Szőlői János. Pápai Páriz Imre azonban 1645. augusztus 31-én szintén beiratkozott a leideni egyetemre (FR. TEUTSCH: Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XVI, 211), és elvileg pár hónapot itt együtt tölthetett a váradi Szőlőssal. Egyébként a pataki érdekltségű Szőlői János pataki tanárságáról 1648. december 9-étől kezdve tudunk. (GULYÁS: i. m. 117.) Róla többször megemlékezik Comenius is Rákóczihoz intézett leveleiben (vö. SpFüz 1865, 634; 1866, 267), és említi őt az egyik külföldi akadémián vitázó diák ajánlása is 1652-ben (RMK III, 1813). „Hihetőleg ezzel azonos személy az az egyező nevű lelkipásztor is, akinek, valamint néhány más Zemplén megyei papnak s polgárnak 1654. július 1-én és december 9-én két utrechti teológus egy-egy disputációját ajánlotta”. (RMK III, 1906, 1910.) (HEREPEI: i. m. 68.) Életsorsáról azonban 1653-at követőleg biztos értesüléseink nincsenek.

97.

Nyomtatott kiadása: **Pápai Páriz Imre: Keskeny Vt.** Gyulafehérvár 1657. (RMK I, 920.) 269—72. — A szöveg után: „Vege.”

Feltételezhetőleg megvolt az 1647-es utrechti kiadásban is (RMK I, 798), a ma ismert egyetlen csonka példány (MTA) azonban a 116. lappal megszakad. A könyv további kiadásai (RMK I, 997, 1116, 1377) az éneket kihagyták.

A versfőkben: EMERICUS PAPA J.

Pápai Páriz Imre életére vonatkozólag a legtöbb értesítést fiának, Pápai Páriz Ferencnek a naplója szolgáltatja. (Kiad. KONCZ JÓZSEF: Pápai Páriz Ferenc naplója 1649—1691. ItK 1892.) 1618-ban született Pápán kereskedő családból. Tanulmányait Gyulafehérvárott fejezte be, feltehetőleg I. Rákóczi György jóvoltából (Vö. HEREPEI: Pápai Páriz Imre. Adattár II, 194.) Itt tanított négy éven át, valószínűleg az alsóbb osztályokban, s közben (1642—45) a jövendő erdélyi fejedelmet, Apafi Mihályt is nevelte, oktatta. (Vö. TÓTH ERNŐ: I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója az 1632—1694. évekről. ErdMúz 1900, 84.) 1645. július 21-én a franekeri, ugyanez év augusztus 31-én a leideni egyetemre iratkozott be. Az utrechti egyetemet beiratkozás nélkül látogatta 1647-ben. (SEGESVÁRY LAJOS: Magyar református ifjak az utrechti egyetemen. Debrecen 1935, 16.) Itt adta ki az Istenről, a szentírásról, bűnről, megtérésről, halálról,

feltámadásról, stb. szóló, a vallás lényeges kérdéseit kérdés-felelet alakjában tárgyaló fent említett könyvét, melyet „az egy ügyő tudatlanoknak de tudni kívánoknak” irt.

1647-ben térhetett haza, de HEREPET Zoványival szemben azt mondja, hogy nem 1647-től lelkészkedett Désen, hanem 1648-tól (i. m. 196). 1649. nov. 10-én esperessé választották. Ugyanez év december 1-én kelt II. Rákóczi Györgynek az adománylevele, mellyel őt, feleségét és Ferenc fiát nemesi rangra emelte, és nekik címert adományozott. (KÁDÁR JÓZSEF: Szolnok-Doboka megye monográfiája. Dész 1900. III, 129.)

1655. decemberében Rákóczi fejedelmi udvarának másodpapja lesz. Családjával együtt Gyulafehérvárott lakik, bár tisztjéből következőleg gyakran változtatja tartózkodási helyét. A lengyelországi hadjáratba nem követi a fejedelmet. Később a török—tatár hordák elől 1658-ban Gyulafehérvárról családjával együtt Kolozsvárra menekül. Még ebben az évben a désiiek újra lelkészüiknek hívják, és újból megválasztják esperesnek is. Az újabb tatár pusztítás elől 1661-ben Besztercére menekül, és itt tölt el pár évet. 1664-ben visszamegy Gyulafehérvárra. Prédikátor, és egyben esperesként működik 1667. május 8-án bekövetkezett haláláig. Két kiskorú fiának és egy kiskorú lányának az alig 18 esztendőös Ferenc lesz a gondviselője és nevelője.

35 az ellen — olv. az ellen (ti. a sok nyavalya ellen).

41 szálagom = zálogom

98.

Nyomatott kiadása: **Mikolai Hegedüs János: Biblia Tanui.** Utrecht 1648. (RMK I, 813.) 67. — A Biblia könyveinek felsorolása után így vezeti be az emlékezetbe vésést megkönnyíteni akaró strófákat: „De ha mégis rövidebben akarod, im én egynehany rhythmusokban foglalom bé rendel minden könyveknek a' kezdetit”.

Megvan az 1665-ös szebeni kiadásban is (RMK I, 1029) 87—88.

Mikolai Hegedüs János (1617—67) azt írja ennek a kiadványnak ajánlásában, hogy elmúlt már 31 éves. Eszerint 1617 táján született. Iskoláit Sárospatakon végezte. Külföldi tanulmányai során megfordult Franekerben (1645. július 21-én iratkozott be), Angliában, Utrechtben. Ez utóbbi helyen tartózkodik 1647—48-ban. (SÉGESVÁRY LAJOS: Magyar református ifjak az utrechti egyetemen. Debrecen 1935, 16.) 1648 első felében itt nyomtatja ki négy fordítását, mely egy könyvben, de külön-külön címlappal jelenik meg. Csak a kiadvány első darabjának, a *Tüzes Oszlop*-nak ismerjük eredeti szerzőjét Alexander Grosse (1596—1654) személyében. BERG PÁL (Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban. Bp. 1946, 97) valószerűnek tartja, hogy többi könyve is angol eredetű. A *Tüzes Oszlop*-ot (RMK I, 812) a címlap és az ajánlás kelte szerint megelőzte a *Biblia Tanui*, minthogy ezt már böjtelő havában, azaz februárban kinyomtatták, míg amannak az ajánlási keltezése „április utolsó napja”. Időben ezt követte a pünkösöd hetében nyomtatott *Szentek Napi-Száma* (RMK I, 815), majd a *Lelki Prebenda* (RMK I, 814), melynek ajánlása 1648. június 20-án kelt.

Érdekes kordokumentumok Mikolainak valamennyi fordítása elején álló, a pártfogóihoz és az olvasókhoz szóló ajánlásai, melyek a magyar társadalmi, művelődési, irodalmi viszonyokra vetnek fényt. Fordításait erkölcsnevelő, demokratikus cézzalatt készítette, kiadványait az „együgyűek” nevelése kedvéért jelentette meg, többek között azért, „hogy ez által vonattassanak el a' gyengek ama' sok mese mondástul, motskos szófia-beszedeektül, király fia kis Miklos költött szerentseitül”. (A *Biblia Tanui* ajánlásából.) Érdekes azonban Mikolai mint nyelvész munkássága is. A *Tüzes Oszlop* végzavában beszél a fordítás nehézségeiről. A magyar nyelvnek nincsenek meg a megfelelő „logikus terminusai”. Ezért több szót kénytelen volt „kimagyarázni”, a deákbold és görögből csinált sok jó szavunk példájára újakat alkotni. Foglalkozott a magyar helyestrás megreformálásával (pl. az igekötők egybeírása az igékkel). Ezekkel a kérdésekkel foglalkozik egyik fennmaradt levele is. (Vö. SZILY KÁLMÁN: Egy régi magyar nyelvész. MNy 1918, 173—78.) Ez a levél a Csepregi Turkovics Mihály költségen megjelent *Ama Szent Iras Feitegetesben hatalmas és igen tudos Doctornak G. Perkinsusnak A' Lelki-Ismeretnek Akadekirol írott drága szép Tanútságának Első Könyvében . . . le tött Istenes Orvoslasi* (Amsterdam 1648 — RMK I, 800) némelyik példánya mellett maradt ránk. Ezért tartja valószínűnek ZOVÁNYI, hogy a fordításban a „némely kegyes férfiak” közt része volt Mikolainak is (ZovLex 304.)

Mikor 1648 őszén Mikolai hazajött, az egyik ungi egyházmegyei belső községben viselt rektori tisztet Felsőzemplénben. A helység nevét nem ismerjük. Innen megy prédikátornak Nagytoronyra 1653 júliusában. 1657-ben Varannóra kerül elsőpápnak. Itt nemsokára alesperes lesz. Mint ilyennek szerepe van abban, hogy a Zemplén megyei szlovák nyelvű evangélikus egyházak a zempléni egyházmegye református esperességének

felügyelete alól a sárosi evangélikus egyházmegyébe mentek át. (Vö. „Magyar protestáns egyháztörténeti kútforrások.” Unio a zempléni megyei helvét hitvallású és ágostoni egyházak közt a XVI és XVII. században. SpFüz 1857, 756–57. — HÖRK JÓZSEF: A sáros-zempléni evangélikus esperesség története. Kassa 1885, 139.) Varannóról 1663-ban újra visszatér Nagytoronyára és itt hal meg 1667-ben. (ZOVÁNYI JENŐ: Adatok Mikolai Hegedüs János életéhez. ItK 1941, 86–87.)

A *Biblia Tanúi* c. könyv tulajdonképpen két részből áll. Az elsőben (1–39), tíz részben, kérdés-felelet formájában a vallás lényeges kérdéseit tárgyalja az Istenről, hitről, megtérésről stb.; a második rész a szentírásról szól, annak olvasására, ismeretére akar szokatni.

99.

Nyomtatott kiadása: **Mikolai Hegedüs János: Az mennyei Igasságnak Tüzes Oszlopa.** Utrecht 1648. (RMK I, 812.)

Az 1665-ös szebeni kiadásban (RMK I, 1029) a címlap versóján szereplő sorok hiányoznak, a többi öt versbetét a 14., 19., 61., 86., 87. lapokon olvasható.

Grosse *Fiery Pillars of Heavenly Truth* c. könyve 1641-ben jelent meg. Mikolait a könyv lefordítására többek között Voetius biztatta. Az angol puritanizmusnak ez a katekizáló modorban megírt terméke a címlap szövegezése szerint: *Ez nyomoruságos élet kerengő pusztájában, az Isten szerelmes ellankhadt népének, a' sok tévelygések s' eretnek-ségek seté éjszakáján, és az ily sok Istentelenségek s' megvesztő gonosz példák szövevényi közöttis, világosan megmutattya, melly uton járhatnak bé a' mennyei Canakán nyugodalmába.* Kérdés-felelet formában tanít a bűnbeesés, az eleve elrendelés, a megváltás stb., tehát a hit lényeges kérdéseiről, bő hivatkozásokkal a szentírás megfelelő helyeire.

Mivel Mikolai „ritmusai” a mechanikus emlékezetbe vésést szolgálják, a versek magukban nem mindig értelmesek, ahogy ezt az előző szám alatt közölt summázó versnél is láthatjuk.

A 9. lapon olvasható versbetétet csak az előtte álló prózai magyarázatból érthetjük meg. Mikolai az *elválasztásnak* 8 jegyét így sorolja fel: „1. Eleven *erzese* a' mi hathato Elhivattatásunknak. 2. *Meggyulása* es tisztasága a' mi sziveinknek és életünknek. 3. *Szives szereteti* az Isten beszédének, és népének. 4. Halálosképpen *gyűlöltetni* e' világtul, azert a' buzgó szeretetért, mellyel a' Christust szerettyük. 5. Az Isten lelkének belső *bizonyosság tétele*, ki elhitheti a' mi lelkünk-ismeretivel, hogy mi Istennek fiai vagyunk. 6. *Megszenteltetett bekesége* a' mi lelkünk-ismeretinek. 7. Sorsunkal való *megelegedes*, és Istennel való mennyei járásunk, mindenkoron es minden állapotunkban. 8. *Buzgó várása* es óhajtsa, az Ur Jesus Christus ítéltre való eljövételinek.”

A 13. lapon olvasható versbetét azt summázza, hogy az Isten az üdvözülésre el nem rendeltéknek 1. nem adja meg igéjének prédikálását, mint az üdvösség eszközt, 2. nem hajtja szívüket a kiszolgáltatót külső eszközökkel való élésre, 3. megkeményíti szívüket, 4. lelki alkát ereszt rájuk, 5. elméjüket elfordítja, hogy nem tudnak itélni a jó és a gonosz között, 6. átengedi őket a sátánnak; az ilyenek 7. nem veszik az igazságot szeretettel, 8. megmaradnak a bűnben.

A további 3 versbetét az előttük álló bevezető prózai szöveg alapján magában is érthető.

100.

Nyomtatott kiadása: **Mikolai Hegedüs János: Szentek Napi-Száma.** Utrecht 1648. (RMK I, 815.) 20. — A könyv végén, a napi teendőket összefoglalva, Mikolai így vezeti be a verset: „E' tiz jeles tiszteidnek Summája.”

Megvan az 1665-ös szebeni kiadásban (RMK I, 1029) is, 215. lap.

9 közönséges — köz, másokért tevékenykedő.

101.

Nyomtatott kiadása: **Mikolai Hegedüs János: Az Istenes Tselédeknek Lelki Prebendájok.** Utrecht 1648. (RMK I, 814.) A címlap verzóján.

Az 1665-ös szebeni kiadásból (RMK I, 1029) hiányzik.

Ez a kis könyv is a katekizmusok módján szól, hogy belőle „az Isten félö Urak, Gazdák, Atyák, Anyák, az Istenül reájok bizattatott, minden tselégyeket, a' szent Atyák példája szerént, oktassák az Ur parantsolatira, nevellyék az igaz Vallásban, és szent életben”, mondja a címlap.

Nyomtatott kiadása: Szokolyai István: *Serelmes Lelkeket Gyogyito Balsamom*. Leiden 1648. (RMK I, 806.)

Az első versbetét Szokolyainak a patrónusához, Némethi Jánoshoz szóló ajánlásában olvasható. Mivel az 1669-es sárospataki kiadás (RMK I, 1097) az ajánlást nem tartalmazza, ebből a kétsoros versike is hiányzik. Az 1671-i kolozsvári kiadásnak (RMK I, 1118) ma rendelkezésre álló példányában (OSZK) az ajánlást tartalmazó leveleknek csak csonkjai vannak meg, de ezek azt mutatják, hogy itt is megvolt a versike. A verssorokkal együtt megtalálható az ajánlás az 1738-, 1747-, 1763-as debreceni kiadásokban is. A második versbetét, mely az egyik könyörgést zárja, a könyv mindegyik kiadásában megvan, de nem mindenhol szerepel külön sorban, versként kiemelve.

Szokolyai Anderko István 1620-ban vagy 1621-ben született. Debrecenben az iskolatörvényeket 1642. május 20-án írta alá (THURY: Iskolatörténeti adattár. Pápa 1908. II, 116), ekkor lépett a felsőbb osztályú diákok közé. 1644-ben rektornak vitték Németibe. 1646–48-ban külföldi akadémiákon találkozunk vele; tanul Franekerben, Groningenben. 1647. március 25-én Leidenben iratkozik be teológusként. (FR. TEUTSCH: Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XVI, 212.)

1648 nyarán tér haza. Először Debrecenben lesz rektor, 1649-ben Berettyóújfalu megye prédikátornak. 1654 őzén Hajdúszoboszlón működik (ZovLex 463). Egrespataki András 1655-ben, Franekerben kiadott disputációját (RMK III, 1934) neki mint szoboszlói papnak ajánlja. További sorsa bizonytalan.

Nem azonosítható azonban azzal a Szokolyai Istvánnal, aki a század második felében sokáig Bethlen János udvari papja volt, és 1720-ban halt meg marosvásárhelyi prédikátorként. (Vö. GÁLOS REZSŐ: Szokolyai István. ItK 1910, 188–92. — HARSÁNYI ISTVÁN: Szokolyai István. Uo. 428–31. — ZOVÁNYI JENŐ: Egy és más a Szokolyai Anderko Istvánt illető adatokról. ItK 1941, 284–86.) Ez a személy valószínűleg a fia volt.

Akadémiai tanulmányai során több disputációban szerepelt respondensként. Így Franekerben 1646-ban (*De praeceptis Christi singularibus*. Kiad. Cloppenburg János franekeri tanár 1652-ben, *Anti-Smalcius* c. gyűjteményben — vö. HARSÁNYI: i. m. 431), Leidenben 1647- és 1648-ban (*De Nominibus Schismaticis* — RMK III, 1687; *De Politia et Magistratu* — RMK III, 1708; *De Potestate Ecclesiae* — RMK III, 1709; *De Perseverentia Sanctorum* — RMK III, 1710; *In confessionem et apologiam remonstrantium* — vö. ZOVÁNYI: i. m. 286).

A *Serelmes Lelkeket Gyogyito Balsamom*, *Avagy Lelki próbákban nyavalygó Embert Vigasztalo Könyveskét*-a Leidában, 1648. július 14-i keltezés szerint Spranckhúysen Dénes, delphisi prédikátornak 1640-ben megjelent könyvéből fordította. Ezzel együtt jelent meg, de külön címlappal *A' Szent Bibliának O Testamentomi Könyveibül egybe sze-degettetett áhitatos könyörgések* egy másik fordítása is, ugyancsak „belga” (holland!) nyelvből.

a) „Az orvosdoktor közönséges regulajaként” idézett latin sorok Ovidius *Remediorum amoris liber unus* 91–92. sora. Idézi mint „mondást” Weber János is *Amuletum*-ának egyik betétjeként és le is fordítja kétütemű nyolcasokban. (Lásd 86. sz. alatt.) Szokolyai időmértékes versfordítását kiad. HARSÁNYI ISTVÁN: Két újabb adalék a magyar időmértékes verselés történetéhez. ItK 1912, 485. A szöveget az 1738-as debreceni kiadás alapján hozta.

b) Mivel Szokolyai fordítása eredetijének a szövege nem volt kezünkben, nem tudtuk megállapítani, hogy az egyik könyörgés végén szereplő kétsoros versike fordítás-e vagy valamely magyar éneknek a sorai, esetleg Szokolyai szerzeménye.

Lelőhelye: a marosvásárhelyi református temető egyik sírköve. Kiad KELEMEN LAJOS, ErdMúz 1909, 160 és KISS PÁL: Marosvásárhely története. Marosvásárhely 1942, 183. — Kiadásunk szövege és le is fordítja KELEMEN LAJOS publikációjából vettük.

Koncz Márton Nagy Szabó Ferencnek, a marosvásárhelyi krónikásnak volt a veje. (Memoriáléját kiad. MIKÓ IMRE, ETA I.) 1648-ban halt meg. A „padlásra ment galambokat etetni, onnan esett le, ami halálát okozta”.

Kézirata: **Petrovay-énekeskönyv** (1670—72) 131b—132a. (STOLL 93. sz.)

A versfőkben: **SZEGEDI SJGMOND**.

Az ének csonka. Az akrosztichon utolsó betűje már csak órszóként olvasható a kéziratban. A búcsúzó az énekeskönyv üres lapjára írták be, a kézirat következő 132b lapjára eredetileg már más vers volt írva, a folytatást oda nem jegyezheték le.

Iktári Bethlen István, Bethlen Gábor testvére, rövid ideig Erdély fejedelme, 1648. január 10-én halt meg.

A versszerzőről, akinek nevét bizonyára a versfők tartalmazzák, nem rendelkezünk ismeretekkel. A *Petrovay-ék* összeírója a gyűjtemény 132a levelének bejegyzése szerint („In Petrova die 18. mensis 8tobris 1672. Allattam be én Petrovai Miklós szolgálny Szegedy Sigmund uramhoz kedden.”) Szegedy Zsigmond szolgálatában állt. Talán ez a személy azonos volt a szerzővel?

19 Bethlen István főispánja volt Hunyad és Máramaros megyének.

32 selyédből = koporsódból

33 Két leánya volt: Kata, Zólyomi Dávid felesége és Anna, Gyulafi Samu felesége.

Nyomatott kiadása: **Veresegyházi Szentyel János: Myrothecium Spirituale, az az: Lelki Patika**. Lőcse 1648. (RMK I, 810.) 22. számozatlan lap. — A szöveg végén: „Mich. Apafi, de Apanagyfalva. N. T.” (Nobilis Transsilvanus).

Apafi Mihály (1632—90), Erdély utolsó fejedelme, aki kortársának, Bethlen Miklósnak a szavai szerint inkább „papak született, nem fejedelemnek”, egyike volt kora legműveltebb embereinek. Gazdag könyvtárában a vallásos tárgyú munkák mellett számos történelmi, földrajzi, jogi, államtudományi, heraldikai, orvosi, nyelvészeti könyvet találunk. (Vö. TOLNAI GÁBOR: Szegény együgyű fejedelem. Nyugat 1940 és Évek és Századok. Bp. 1959 132—45.) Jelentősek az erdélyi közoktatás terén tett intézkedései. Számos ifjút taníttatott külföldön. Sok mű megjelenését segítette elő, de ezen felül maga is foglalkozott irodalmi tevékenységgel.

Ennek nagyobb részét a vallásos irodalom teszi. Még gyerekszámban megy, mikor napvilágot lát *Az egész keresztyeni vallásnak rövid Fundamentomi* (Gyulafehérvár 1645 — RMK I, 771) c. könyve. A kinyomtatás évét megelőző esztendőekben Gyulafehérvárott tanult Pápai Páriz Imre vezetésével (1642-től 1645 májusáig (vö. Apafi *Napló*-jával, kiad. TÓTH, ErdMúz 1900, 84), és valószínű, hogy a könyv létrejöttében nagy szerepet játszott tanítómestere is, aki ekkor a fehérvári iskola tanítója. Már 12 éve Erdély fejedelme, amikor kinyomtatja *Marcus Fridericus Wendeliusnak A' Keresztyen Isteni Tudományrol írott ket könyvei*-t (Kolozsvár 1674 — RMK, I, 1161).

Van egy világi tárgyú publicisztikai munkája is: *Univervis Orbis Christiani* . . (Kolozsvár 1681), melyben a török szövetség kötelékében indított Habsburg-ellenes háborúját magyarázza. A következő években ez az írása még többször napvilágot látott latin, angol, holland, német nyelvű kiadásban. Ránk maradt ezen kívül a *Napló*-ja, mely az 1632. évtől 1689-ig számol be rövid feljegyzésekben az életéről és a körülötte lezajlott eseményekről. (Kiad. TÓTH ERNŐ: I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója az 1632—1694. évekről. ErdMúz 1900.)

Apafi mindössze egyetlen verset írt. Akihez szól, Veresegyházi Szentyel János, 1645-ben tért haza külföldi akadémiákról (ZovLex 519). 1646-ban Apafi tanítómestere volt. A következő esztendőt Apafi Lőcsén töltötte, 1648-ban és 1649 egy részében pedig Bártfán volt. Veresegyházi Szentyel könyvének megjelenésekor tehát Felsőmagyarországon tartózkodott, ahová feltehetőleg tanítója is elkísérte. Lehetséges, hogy mikor Veresegyházi Szentyel a könyvét Lőcsén nyomdába adta — még 1647-ben — Apafi is ott tartózkodott. Így került bele a „hüségés praeceptor”-át köszöntő vers „a' Kereszt Viselő Keresztyének”-nek „minden nemü lelki, testi háboruk és kísértetek ellen” oktatást és vigasztalást nyújtó könyvbe.

Kézirata: **Szentsei-daloskönyv** (1704 k.) 118b—119a. (STOLL 168. sz.) Kiad. THALY: VÉ I, 154—55. *Végbeli vitézek éneke* címmel; HORVÁTH JÁNOS, It 1914, 396—97; BUDA JÁNOS, SzD 127. — A szöveg végén: „Amen Finis.”

Az utolsó előtti strofa szerint 1648-ból származó tavaszváró ének, mely egyrészt

a tizenöt éves háború katonanékeire emlékeztet, másrészt pedig a XVII. század közepe táján újra fellendült vitézi költészet képviselője, két XIX. században készült másolatban 3 versszakkal rövidebb alakban maradt ránk. Az egyik másolat Jankovich Miklós kézírata. (*Régi magyar énekek kézírata*. 6a. Kiad. Aurora 1828, 71: *Vitéz Túri György éneke* (1648) címmel, valamint THALY, VÉ I, 31–32: „Thúry György éneke” címmel és HORVÁTH JÁNOS, It 1914, 394.) Ebben a másolatban a szöveg a *Szentsei-dk.* textusát áttitkoltan tartalmazza. A rövidítést és csinosítást valószínűleg Jankovich végezte. Erre mutatnak a *Szentsei-dk.*-ben a sor fölé, sor alá, lapszélre 4 ízben odaírt, a Jankovich-féle kézírattal megegyező, XIX. századi eredetre valló bejegyzések, valamint az a körülmény, hogy a Jankovich-féle kéziratban az utólagosan eszközölt szövegmódosítások alatt 3 ízben a *Szentsei-dk.* szövege bukkan elő. (Vö. HORVÁTH JÁNOS, „Thúry György éneke”. It 1914, 394–401.)

A Jankovich-féle kézirat szolgált forrásul a MTAK kéziratárában a Toldy-féle gyűjteményben (Rui 4-r. 252/IV. 140.) olvasható szövegnek, mivel attól csak a helyesírás modernizálásában és az 5. sor *kezünkben* szavának *kezeinkben*-re változtatásában tér el.

A Jankovich-féle kézirat szövegét THALY KÁLMÁN — minthogy az utolsó versszaka szerint az éneket maga Thúry György énekelte —, az előtte levő sor 1648-as évszáma ellenére 1548-ból valónak tartotta. Ezzel a keltezéssel Thúry György énekeként élt az irodalmi köztudatban HORVÁTH JÁNOS dolgozatának a megjelenéséig, sőt egyeseknél ezt követőleg is. TAKÁTS SÁNDOR (A nagy Thúry György. Régi magyar kapitányok és generálisok. Bp.² 1928, 57–152.) pl. továbbra is 1548-ból valónak tartja, szerzőjét Alistáli Márton deákban keresi. (Lásd a 67. lapon.)

A Jankovich-féle kézirat nem hiteles szövege a következő:

VÉGBELI VITÉZ ÉNEKE

1. Zöldítsétek egek, hamar az erdőket,
Hogy próbálhassuk már nyugott fegyverinket.
2. Ellensegeinkre egyszer hogy ki kellyünk,
Török pogányokkal vigan meg ütközzünk.
3. Deli Kortván béget kezünkben keritsük,
¹ Delczeg Mehemetet lóváról¹ öklellyük.
4. Hiszen a' magyarok mikoron ki ütnek,
Pogány ellenségnek bátran szemben mennek.
5. Kik hamar előttök futnak vagy el esnek,
Magyar fegyverétől terítve feküsznek.
6. Adjad nagy Ur Isten, vitézi tettekkel
Végházunk kérkedjen sok pogány fejjel.
7. A' végbelieknek tartad meg erejeket,
Hogy pogány véreben mártsák² fegyvereket.
8. Az ezer hatszázban és az nyetvennyolczban
Eneklé Túri György vér szomjuzásában.³

¹ Deli Kortván személyét nem sikerült azonosítanunk. A kéziratban kisbetűvel szerepel. A deli mint közfőnév a portyázókhöz tartozó önkéntes csapat tagjait jelenti, mint melléknév: örült, vad, bolondos. Személynevekben gyakori.

² Menhet Szártot — A kéziratban mindkettő kisbetűvel szerepel; ilyen közzszo a törökben nincs. A *menhet* elírás lehet *Mehmet* helyett, a *Szártot* pedig feltehetőleg török tulajdonnév tárgyesete.

³ 14 csorbájtul = levesétől

107.

Dóry István gömöri követnek az 1649. évi országgyűlésről szóló jegyzőkönyvéből kiad. DEKÁNI KÁLMÁN, ItK 1903, 247. A közlőtől közelebből meg nem jelölt forrás ma lappang, a szöveget az ő kiadásából vettük.

¹ [A *lóváról váról* része vakarás helyére írva.] ² [A *mártsák* javítva *mossák*-ból] [A sor egy kitörült sor alá írva; az áthúzás alatt kibetűzhető: Eneklé ezeket egy]

A Turóc megyei származású Keviczky János (meg.h 1654) 1636. szept. 25-e óta volt kassai polgár. Ebben az időben már javában dült a városban a lutheránus polgárok és a kálvinisták (főképpen magyar nemesek voltak!) között az Alvinczi Péter halálával (1634) újra lángra kapott ellenségeskedés. (Vö. Révész KÁLMÁN: Százéves küzdelem a kassai református egyház megalakulásáért 1560—1650. Bp. 1894.) Mint a tanács tagja, több ízben a város bírása, kivette részét a harcból Keviczky is, azután is, hogy I. Rákóczi György 1644. márc. 12-én, az ő bírósága idején bevonult a városba. Kassa mindenképpen meg akarta akadályozni a kálvinisták térfoglalását, gátolni igyekezett vallásyakorlásukat, istentiszteleteiket; üldözte papjukat (Regézi Horváth Andrást), a kálvinista deákokat és polgárokat. Minthogy ezt a vallásszabadság megsértéseként, a nemesi kiváltságok elleni túlkapásként fogták fel, az 1646/47. évi országgyűlés XVIII. és XIX. törvény-cikkre elrendelte Kassán a szabad vallásyakorlást, és kötelezte a várost, hogy helyet jelöljön ki a katolikusoknak és kálvinistáknak templom, iskola, paplak számára. A LXXXII. tc. pedig úgy intézkedett, hogy a nádor indítsa törvényes keresetet a kassai bíró és Miskolczi György meg Keviczky János tanácsosok ellen, és a tényállásnak megfelelően bíróilag ítélje el őket.

Kassa tiltakozott a törvénycikk ellen, az ellenállást pedig tovább folytatta. I. Rákóczi György halála új reményeket ébresztett benne. Sietve visszatért a koronához, Regéczin megüzentte, hagyja el a várost. Új tápot nyert a felekezeti gyűlölködés, és folyt a kölcsönös gyűlölködés. A kassai kálvinisták azonban továbbra is védelmezőre találtak a megyei nemességben.

Minthogy az előző országgyűlés öt illető törvényei ellen Kassa protestált, azokat nem hajtotta végre, az 1649. jan. 25-re összehívott pozsonyi gyűlésen az egész ügy újra tárgyalásra került. Az országgyűlésen Kassa egyik követe Keviczky volt, ebben az évben megint a város bírása. A kálvinisták őt tartották a baj legfőbb okozójának. Mikor megjelent a tanácskozás színhelyén, a kálvinista követek hangos kiabálással fogadták, eltávolítását követelték. Mikulich Tamás, a személynök védelmére kelt. Keviczky maga, hivatkozva Kassa protestációjára, azzal mentegetődött, hogy nemcsak nem ítélték el, de még törvény elé sem idézték. A rendek azonban kimondták, hogy amíg fel nem oldják a személyére vonatkozó törvénycikk rendelkezését, nem lehet jelen a tanácskozásokon. Mikor ennek ellenére újra megjelent a gyűlésen, megint hatalmas lármára, hangos tiltakozás fogadta. (Vö. KAZY: Historia regni Hungariae. Nagyszombat 1741. VI, 129. — ZSILINSZKY: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai. Bp. 1893. III, 23—31.)

A kassai ügyben hetekig folyt a tanácskozás a nádor közvetítésével, aki igyekezett csendesíteni a veszekedő kálvinista és lutheránus rendeket. Közben Keviczky és a kassai követek azon fáradoztak, hogy híveket szerezzenek városuknak. Bár magukkal is hoztak ajándékokat, Keviczky többször írt haza, hogy pénzről, ajándékról gondoskodjanak, mert „az igazságot csak pénzzel szerezhetni és vehetni”. A követek oly sikeresen tevékenykedtek és olyan pártot szereztek, hogy Törös János, kamarai tanácsos nyilatkozata szerint „az urak kétszer is elvégezték, hogy Kassán se egynek, se másnak helyek ne mutatódjának”. (Révész: i. m. 67, 69.)

De a nádor és a kálvinisták ragaszkodtak az előző országgyűlés törvényeihez, és ebben támogatták őket a katolikus követek és a klérus is. Keviczkynek április folyamán haza írt levelei már jelzik a hangulat megváltozását: alkudozást ajánl a kálvinisták felé, és Kassa nevében maga is egyezkedik. A városi tanács ugyan tiltakozik ez ellen, de az országgyűlés XII. törvényeikke megparancsolja, hogy Kassa biztosítsa a katolikusoknak és a kálvinistáknak a szabad vallásyakorlást, és jelöljön ki helyet intézményeik számára. Némi sikert mégis elértek a kassai követek. A XLV. tc. az 1646/47. évi LXXXII. tc.-ben megnevezett személyeket felmentette a kereset és így a büntetés alól, de csak abban az esetben, ha Kassa alkalmazkodik a törvényekhez, és azokat végrehajtja. A város még számos erőfeszítést tett, hogy az országgyűlés akaratát ne kelljen teljesítenie, a következő év elején azonban kénytelen volt eleget tenni a rendelkezéseknek.

A Keviczky személye ellen irányuló pasquillus az 1649. országgyűlés vége felé keletkezhetett, azokban a napokban, mikor már nyilvánvaló volt, hogy „rókaszelídése”, a kassai követek ajándékai nem tudják megakadályozni a gyűlésnek a kassai ügyet illető articulusait. A Gömör megye követe által feljegyzett gúnyvers ezt a hangulatot fejezi ki.

A gúnyirat azonban csak egy a sok közül, melyeknek tárgyát a Kassán dúló felekezeti ellentéték szolgáltatták. Magán az országgyűlésen is terjesztettek a kassai követek egy papok ellen szóló pasquillust, amivel annyira felingerelték a rendeket, hogy az egyiket, Soporny Miklóst ki akarták dobni az ablakon (Révész: i. m. 70, ZSILINSZKY: i. m. 66). Az országgyűlés tartama alatt III. Ferdinánd rendeletére Kassán 1649. márc. 17-én az egri káptalan által folytatott tanúkihallgatásokban is többször szóba jönnek a városban

mind lutheránus, mind kálvinista részről terjesztett darabos pasquillusok. A tanúk beszélnek létezésükről, de nem nyilatkoznak a szerzőkről. A pasquillus-harcnak ezek a termékei azonban ez ideig nem kerültek napfényre. (KEMÉNY: Tizenhetedik századbeli pasquillusok. ItK 1903, 93–109.)

- 4 syb uásáros — olv. zsibvásáros.
- 7 takarítál = takartál be (célzás a kassai követek ajándékozgatásaira),
- 8 nesz — ? Értelmetlen szó, talán szóröntés; három fán = akasztófán
- 9 Dormit leo, insultarunt mures = Alszik az oroszlán, ugrálnak az egerek.
- 10 libertatis fur es = a szabadság tolvaja vagy
- 11 tartanak — olv. tartának, tartottak; lemures = rossz lélek
- 13 piszmos = piszkos
- 14 A sor értelme nem világos, az „aludj, Bely fiam” mondást nem tudjuk értelmezni. Idézzük mégis a Bátori Boldizsár-népballadából: „Asztalnál ül vala gyöngö Judit asszony / Lábánál röngette szép arany bölcsőjit: / Beli fiam, beli, szép futkosó fiam!” (CSANÁDI—VARGYAS: Röpülj páva, röpülj. Bp. 1954, 110.)
- 15 Melcs kuruiszin = hallgass kurvafia (vö. ItK 1903, 247); prngaus = spring aus (?): állj fel
- 16 Tháis — athéni kurtizán.
- 17 Hatt misese = hát misés papja? A *misese* elírás, rossz olvasat is lehet *miséje* helyett.
- 19 bagaria féked = bőrféked (célzás valamilyen ajándékra?)
- 20 A sor az országgyűlésnek a kassaiak ügyében hozott törvényeikre vonatkozik.
- 21 terilue — valószínűleg írás- vagy olvasási hiba *terítve* helyett; Lőcse a Kassát támogató öt város egyike.
- 22 Pipessen = ékesen; sztrángalis = kötéllel is — homályos sor.
- 23–24 Elizeus úgy támasztotta fel a sunámi asszony fiát, hogy a szájába lehelte. Vö. Kir. IV. 4, 18–37.

108.

Kézirata: OL F. 12. Gyulafehérvári Káptalan Lymbus XIV. es. no. 115. p. 12–13. A szöveg a hosszában kettéhajtott ívrét leveleken négy hasábon foglal helyet. — A külső tiszta lapon a lejegyző kezeírásával „Nemzetes Gauai Miklos Uramnak nekem jo akaro Batiam Uramnak” megjegyzés, alatta tollpróbaként a vers kezdősoora olvasható.

Gávai Miklós Gávai Péternek volt a fia. A család Szabolcsból szakadt Erdélybe; Noszolyon, Védén, Sófálván volt birtoka. Miklóst 1654-ben már a fejedelem udvarában találjuk. (SÁNDOR IMRE: A Gávaiak. GenFüz 1909, 38.) Kemény János a „tatár fogságban írt följegyzéseiben” tesz róla említést. (MAGYARI KÁBOLY: Adatok Kemény János életéhez. TT 1905, 482.) Később találkozunk nevével az erdélyi országgyűlésen. (EOE XIII, 350.) 1684-ben már nem élt; özvegye ebben az évben újra férjhez ment Orlai Miklós-hoz. (Czegei Vass György és Vass László Napló. MHHS 35. kötet. Bp. 1896, 38.) Az erdélyi mellett volt a családnak egy Szabolcs megyei ága is.

A Gávai Miklóshoz mint „jóakaró bátyjaurá”-hoz verset író személyről nem tudunk mást, mit ami a szerzeményéből kihámozható. Református ifjú lehetett, aki kényszerűségből tanult a jezsuiták kolozsmonostori iskolájában és ott rosszul érezte magát. A XVII. században az erdélyi jezsuita missziók — így a kolozsmonostori is (1621–1702) — kezdetben a homonnai, majd később a nagyszombati kollégium hatósága alatt voltak, attól függtek. (VELICS LÁSZLÓ: Vázlatok a magyar jezsuiták múltjából. Bp. 1912. II, 70.) Monostoron a rend tagjai, a tanárok között több szlovák származású volt, és úgy látszik, a bánásmódjuk, elsősorban az általuk nyújtott ellátás, az erdélyi gyomornak szokatlan ételek keltették fel a versíró ellenszenvét. Ez magyarázza a gúnyvers általánosan jezsuita- és „tótellenes” hangját.

Az utolsó strófa szerint a verset 1649. máj. 9-én írták. Arra vonatkozólag, hogyan éltek a kolozsmonostori iskola nemesi származású tanulói vö. BIRÓ VENCEL: A kolozsmonostori belső jezsuita rennház és iskola Bethlen és a Rákóczi fejedelmek idejében. ErdMúz 1931, 117–30.

- 10 Ez ket — bizonyára: ezeket helyett.
- 13 cziate patekkal = csetepatékkal
- 14 exceptiokkal = kifogásokkal
- 19 suphanal = leveznél, lénél. A *szufa, sufa* készítése módját lásd RADVÁNSZKY BÉLA: Magyar családélet és háztartás. Bp. 1879. III, 42.
- 20 miliebl — a millye apró törmeléksó.

- 28 *ala cupredat* — ? Ismeretlen étel, az *ala* lehet esetleg: oláh?; *mericzeket* — a *merc* édeskés sörfélé ital.
- 39 *amiraleknek?*
- 56 *tagolt* = ütött, vert
- 63 *fenesi bor* — Fenes; község Kolozsvártól nyugatra.
- 65 *polieka* = leves
- 66 *tataka* — mint a köv. sor *hariska-ja*, a 70. sor *hajdina-ja* — kölesfélések.
- 73 *Aepicius* — nem tudtuk azonosítani.
- 74 *Eusebius* — nem tudtuk azonosítani.
- 79 *Maga* = pedig
- 86 *palankakra* — kerítésekre, falakra.
- 89 *meper tot?*
- 90 *cziakazonsot?*
- 92 *bikot* = békót (béklyót)
- 93 *priszniokok* = dühösek, mogorvák
- 112 *pünkösd hava* — május.

109.

Nyomtatott kiadása: Gyirwa Wentzel: *Cristvs Vrvnknak Szent Peterrel Valo Beszéletese*. Lőcse 1649. (RMK I, 821.) Kiad. GYÖRGY LAJOS: Két dialógus régi magyar irodalmunkban. Erdélyi Tudományos Füzetek 12. sz. Kolozsvár 1928, 20–43. — A szöveg után: „Vége.”

Gyirwa Vencelről jóformán semmi ismerettel sem rendelkezünk. Nem tudunk róla többet, mint amit 1766-ban Bod Péter írt: „Mitsoda rendbéli ember volt, előttem nem világos”. (Magyar Athenaei. 92.) KATONA ISTVÁN (*Historia critica*. Tom. XIII. Ordine XXXII. Buda 1794, 908) lapon „Gyirwa Wenceslaus Hungarus Szatmariensis”-ként beszél róla. Horányi Elek is így említi. (*Memoria Hungarorum* II, 54.) Sándor István *Magyar Könyvesház-a* (Győr 1803) 260. lapján azt írja: „Gyirwa Vingyiszló szül. Szatmárban”; Danielik pedig: „Gyirwa Venczel vagy saját aláírása szerint Vingyiszló, született Szatmárban”. (Magyar írók életrajzgyűjteménye. Pest 1858. II, 97.)

Szabó Károly (RMK I, 350–51. lap) kételkedik benne, hogy született magyar lenne, s „mind családi, mind nálunk szokatlan Vencel keresztnévéből következettve” szláv eredetűnek tartja, és egy személynek gyanítja azzal a Tesseni Vencellel, akinek *Az szep Magelonarol* szóló prózában németből magyarra fordított históriáját ugyanaz a lőcsei Brewer-nyomda adta ki (RMK I, 1202), mint amelyik a Gyirwa-féle két verses históriát. „Ezt ugyan Toldy *M. költ. tört. 2. kiad.* 134. l. Tessényi Vencelnek nevezi: de azt hiszem, nem tévedek, midőn Toldi ellenére, a Tesseni nevet nem a Baranya vármegyei Tessény falutól, hanem a schlesieni Teschen várostól származtatom”.

György Lajos, aki mind a Gyirwa-fordítások, mind *A szép Magelona históriája* kiadását sajtó alá rendezte, ez utóbbi kiadvány bevezetésében elveti ezt a „semmi adattal nem támogatható, de irodalmunkban elég népszerűvé vált feltevés valószínűségét”, részben a megjelenésük közt levő 27 évi időköz miatt, részben azért, mert a jóval előbb készült versfordítások „bizonyos fordítói készséget eláruló könnyedségével” szemben a Magelona fordítója 1676-ban, saját bevallása szerint „nagy és nehéz munkával” dolgozott, a könnyebb nyelvezetű históriát „értelemzavaró félreértésekkel s számos magyartalansággal” fordította le. (*Szép Magelona*. 1676. Kolozsvár 1911, 53.)

Gyirwa Vencel és Tesseni Vencel személyének azonossága azonban ennek ellenére tovább kísért. Újabbban az Erasmusra visszanyúló *Szép beszélgetés két aszszonyember, Ágota és Borbála között* (Lőcse 1650) című dialógus fordítás tőle származtatásának a lehetősége is felvetődött. (A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. Bp. 1964, 322.) Ennek a kiadványnak a címlapján olvasható „Megfordítottatott pedig Németből Magyarra az *Historia Olvasoknak kedvekért*” mondata közel áll ugyan a *Krisztus urunknak Szent Péterrel való beszélgetése* címlapjához („Megfordította pedig a GYIRWA WENTZEL, Németből Magyarra az ujság kívánoknak kedvekért”), de inkább a kiadó, mint a fordító személyének azonossága miatt. Nem igen érthető, mért hagyta volna el Brewer Lőrinc a fordító nevét, amikor az előző évben két hasonlóan népszerű kiadványon feltüntette. A *Szép beszélgetés* tartalmilag és nyelvileg közelebb áll Krisztus urunk és Szent Péter beszélgetéséhez, mint a *Szép Magelona*, megfelelő bizonyítékok hiányában azonban egyiket sem fogadhatjuk el Gyirwa Vencel fordításának.

Gyirwa személyéről és írói működéséről ez ideig nem vetődött felszínre semmi útbaigazító adat. Nem mond sokat az a körülmény sem, hogy 1667-ből Lőcseről ismeretes egy *Dirva* (szlovákos ejtése: Gyirva!) Vencel nevű gyógyszerész. (MAGYARY-KOSSA

GYULA: Magyar orvosi emlékek. I—IV. Bp. 1929—40. III, 369.) Azt, hogy volt-e kapcsolata fordítónkkal, nem sikerült megállapítani.

Gyirwa a Cunz-Conrad Hase, nürnbergi mesterdalnok XV. században írt egyik dialógusának későbbben átdolgozott modernizált szövegét fordította magyarra (vö. TURÓCZI-TROSTLER: Gyirwa Wentzel Dialogusához. EPhK 1948, 104—05), mely *Gesprech des Herren Christi mit S. Petro von der Welt lauff vnd jrem verkerten boesen wesen* címmel a XVI. században számos kiadásban látott napvilágot. (Vö. GYÖRGY: i. m. 12.) GYÖRGY LAJOS egy „1560 körüli nürnbergi kiadás” szövegével vetette össze a fordítást, és lapalji jegyzetben párhuzamos szövegrészeket idézett annak bemutatására, hogyan rövidített helyenként, illetőleg hogyan fejtette ki néha Gyirwa bővebben az eredeti szöveget.

THIENEMAN „XVI. és XVII. századi irodalmunk német eredetű művei” című dolgozatának (ItK 1923, 152—53) a *Beszélgetés*-t érintő részéből azonban kitűnik, hogy a német kiadások között voltak olyanok, melyek a GYÖRGY LAJOSTÓL használt szövegénél közelebb állottak Gyirwa fordításához. Így pl. az a hely nélküli 1587-es kiadás, melyet OSKAR SCHADE (Satiereen und Pasquillen aus der Reformationzeit. Hannover 1856. I, 154—75) publikált. Ennek bizonyítékként a *Beszélgetés* 231—32. sorának:

Ott találhatik Sophista,
Pickhárd és Zvinglerus abba

megfelelő német szöveget idézzük az 1560 körüli nürnbergi kiadásból (185—86. sor):

Es sind mancherley Glauben im Land
Papisten, Widersteuffer, Jhesuzwiter genant (185—86. sor)

— és az 1587-es kiadásból (180—81. sor):

Es sind mancherlei glauben im lant,
Papisten, Luther, *Pikarten, Zwingler* genant.

A két említett német kiadás között azonban nincsenek lényeges szövegbeli eltérések. Bár nincs eldöntve, hogy Gyirwa Vencel éppen ezt a szöveget fordította magyarra, az kétségtelennek látszik, hogy nem szóról-szóra fordított. A 357—60. sorokat pl. az alábbi háromból bővítette (272—74. sor, SCHADE-kiad.):

Peter, du bist wunderlich in deinem sin.
Weistu nicht, dasz ich so gütig bin?
Warumb heiszt die welt ein jamertal?

— viszont pl. a 489—96. sorokat rövidítette a nekik megfelelő német szövegből (398—409. sor, uo.):

Im alten testament hab ich gelesen,
Was Josua für ein kriegsman sei gewesen.
Der selbig fiel zu der erden und ruft zu Got
Dasz er in errettet ausz aller not,
Dasz er wolt erzeigen seinen gnedigen willen,
Dasz die sonne solt stehen stille,
Auf dasz er seinen feint ereilt.
Herr Got, du hast im mitgeteilt,
Du gehorchtest des einigen mannes stim,
Damit greif er den feint an mit grim,
Lieszest im still stehn die sonn tag und nacht;
In solcher gnad gewan er die grosze schlacht.

— mint ahogy pl. a 499—504. sorok is rövidebben, csak általánosságban beszélnek az eredeti szöveg szitkozódásairól (412—19. sor, uo.):

Das ist mit so vil Herrgots wunden,
Das sacrament flucht man bei pfunden,
Dein marter leiden rückt man dir auf,
Sie fluchen, schweren Gotes tauf,
Dein lung, leber, dein heiliges sterben:
Davon sich wol möcht entferven
Die sonn und mond, alles firmament,
Dasz man deine glieder so lesterlich schent.

Gyirwa az egyenlőtlen szótagú, nehézkesen hömpölygő hosszabb német verssorokat majdnem kifogástalan ütemezésű nyolc szótagos rövid sorokra tagolta. Ezzel az eljárással sikerült élénkebbé tennie a magyar dialógust. Ez a körülmény magyarázza meg másrészt azt a tényt, hogy bár a fenti példák tanúsága szerint helyenként összevont, az itt-ott alkalmazott betoldásaival, a hosszú német soroknak két sorban való terjedelmestítésével fordítása mintegy száz sorral hosszabb a német eredeténél.

Magyar szövegünk az 1649-es löcsei kiadás szövegétől abban tér el, hogy nem reprodukálja a nyomtatvány kurziválását: az *Ur* szavait, az egyes részek előtt álló *Szent Péter*, *Az Ur* szavakat. Amikor a szöveg interpretálásában a németből idézünk, a fentebbiekhez hasonlóan a SCHADE-féle kiadást használjuk.

45—48 A sorok német megfelelője prózában szól: „Nun kömpt Petrus wider zu dem Herrn und ist nur vierzehn tage auszen gewesen, denn es gefelt im nichts auf erden, und klagt dem Herrn über die welt.”

66 Hannék = hánynék

(93.) 116 A sor megfelelője: „Aber auf dem kirchhof warn me dann zwei hundert.”

132 Vö. „Darinnen schenkt man weder bier noch wein.” (109.)

(132.) 155 A magyarban szokatlan szóláshoz vö. „Wie ein eul unter den vogeln ich was”

169—170 A rendelkezésünkre álló német szövegben ezeknek a soroknak nincs megfelelője.

232 Vö. a bevezetésben fentebb idézett sorokkal, *Pickhård*-ot az ottani *Pikarten*-nel. Az 1418-ban, a pikardiai Tournai-ból az inkvizíció elől Csehországba menekült eretnekek a táboritákkal, huszitákkal kerültek kapcsolatba. (Vö. F. M. BARTOS: Picards et Pikarti. Bulletin de la Société de l'histoire du Protestantisme français. 1931, 464—86; 1932, 8—28.)

237—238 A német szövegben csak egy papról van szó: „Darinne ich ein prieter fant, // Der selbig predigt nur menschen tant.” (186—7.)

249 akkor — annak idején, régen. Vö. „Zu der zeit hatten wir erbar frome schulmeister” (196).

267 Vö. „Befehlen die lection armen schreibern” (205).

285—286 A sorokkal kapcsolatban lásd a németben: „Ich dacht, sie repetierten den Cisioianum: // So declinierten sie den Grobianum. (218—219.) Cisiojanus (Cysianus, Cisivanus) — eszió, a késő középkorban használt kalendárium, mely az egyházi ünnepeket és a szentek napjait hexameterekben foglalva tartalmazta.

299 Mig gyermekdéd — ti. *ha* még fiatal.

300 meg tsonkudik — a német *krumb* (= görbe) és *gebogen* (= hajlott) megfelelője. Szótáraink ilyen értelmezésben nem ismerik.

317—322 A sorok megfelelője: „Denn wer auf der welt die warheit sagt, // Der wirt gepeinigt und verjagt” (240—41). Gyirwa megbővített soraiban szokatlan a 320. sor máshonnan nem ismeretes szólása: „el-ontya téj-fölit”.

325 Birodalom-is — ezzel a szóval adja vissza a német *Recht* (= igazság, jog) szót: „Das recht wird in der welt gar verdruckt” (244).

327 Maga bírónak — az erősnek, hatalmasnak.

329 Hanem — olv. *ha* nem.

341 jóságos tselekedet = jócselekedet

344 Tetteti — fénye, tekintélye (Gyirwa ezzel adja vissza a német *ansehen* szót).

350 A sornak megfelelő német szólás: „Wie es wirt in die müll gebracht // Also wirts auch gemalen.” (263—64).

361 árnyék völgy — így fordítja a német *jamertal*-t.

371 más újságot gondoltak — vö. „Ein neue manier hat man erdacht” (280).

379—380 Nem elég szabatos visszaadása a németnek: „Damit vereret man den frembden gast, // Der musz sich beladen mit der last.” (288—89.)

407 burjáng = burján, gaz

420 latorságot forgatók — vö. a 286. sorral, ahol a *Grobianum*-ot hasonlóképpen fordította.

431 aszszonyokkal — ti. paráználkodnak.

434 Vö. Kor. I. 6, 15—9.

463 rokonom — a németben *bruder*.

483 A sort rosszul fordítja. Mint a megelőzőt és a következőket, ezt is az egyik katona mondja az újonnan érkezettekhez: „Wilkomen ins teufels namen! // Komen wir also hie zusamen? // Dasz dich Sanct Veltens wunden rüen! // Von wannen thut dich der teufel füren?” (390—93.) (Az idézet utolsó két sorát Gyirwa nem fordította le.)

- 484 Bálint kországa — „Sanct Veltens wunden”; lásd az előző jegyzetben idézett részben.
- 490 Jozsué harcáról lásd Józsué 10, 12—13.
- 492 Amoretten — a német szövegben nem szerepel; az amorreusokkal, Dél-Kánaán népeivel vívott harcra van szó.
- 497 ez Soldáktul — e katonáktól. Vö.: „Das beten aber von den izigen unsern kriegsleuten” (410).
- 529 lakoznak — lakmároznak, mulatoznak. Vö.: „Sie ligen tag und nacht zum wein” (442).
- 550 Gyirwa betoldása lehet, a rendelkezésünkre álló német szövegben nem fordul elő.
- 569—570 Az eredeti: „Sagen dennoch wol es hat kein not, / Mit gelt ichs wol bezalen kan.” (481—2.)
- 585 (sc. nem félek) — csak Gyirwánál szerepel.
- 633 tyukmon = tyúktojás; mondat = mandulát
- 646 Maga bírók — lásd 327. sor jegyzetében; az egész sor Gyirwa betoldása.
- 650 versenyese = veszekedők
- 655 mond fiát — ti. kurafiat. Vö.: „Heiszen einander schelmen und dieb.” (558.)
- 669—670 Az ételben melegesznek // Dologban penig reszketnek — vö. „Da eszen sie dasz sie schwitzen an der stirn: // Über der arbeit woln sie gar erfriern.” (570—71.)
- 677 Ti. a gazdának.
- 680 A' jót — ti. a jó szolgát. Vö. „Man fint wenig frome mägd und knecht” (581).
- 712 A sor megfelelője: „Oder wirst geschmirt umb deinen kopf” (615).
- 729 tartományok — jószágok, táplálékuk; vö. „Leuten die kein narung nicht haben” (630).
- 763 turbájokban = tarisznyájukban
- 768 vislával — olv. vizslával.
- 774 Amita = vállkendő (Du Cange: Glossarium mediae et infimae latinitatis I. 227.) A sor Gyirwa betoldása.
- 805—808 A németben: „Denn betelleut und lantsknecht stant, // Die sint einander so nahe verwant, // Dasz sie nicht dürften me // Einander die kinder geben zu ee.” (703—06.) Gyirwánál mást találunk.
- 825 Goromba = tudatlan

110.

Nyomatott kiadása: **Gyirwa Vencel: Az Sybillanak Jövendőleseről, Es Salamon Kiralynak Böltsesegeről.** Lőcse 1649. (RMK I, 822.) Kiad. György LAJOS: Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban. Pécs 1929. A ma ismeretes egyetlen példány csonka, hiányzik a B1 és a B4 levél, rongált a B3 levél széle is.

Kissé érthetetlen Bod Péternek a Magyar Athenasban olvasható megjegyzése: „Ez nagy könyv” — hacsak nem a negyedrét formára vonatkozik. Az egész mű terjedelme ugyanis mindössze 2 ív volt. A megcsonkult ívek 628 sort őriztek meg. A neki megfelelő rész a németben 668 sort tesz ki, mindössze 152 sornak hiányzik a magyar megfelelője. A B1 levélre 110, a B4 levélre 42 sor fordítását kell számítanunk.

György LAJOS megállapításai szerint a német eredeti még a XIV. században, IV. Károly német császár (1347—1378) idejében keletkezett „egy 1321-ből való s később kibővített mesterdal felhasználásával”. (I. m. 5.) A XIV—XV. századból számos kéziratos másolata ismeretes. Először 1492-ben nyomtatták ki *Sibille Wisag* címmel. *Von Sibilla Weyssagung vnd Künig Salomnis Weiszheyt was wonders geschehen ist vnd noch geschehen sol vor dem Jüngsten tag* címlappal sűrűn követték egymást a kiadások a XVI. században. Népszerűsége csak a XVII. században hagyott alább. (Modern kiadása: OSKAR SCHADE: *Geistliche Gedichte des XIV. und XV. Jahrhunderts von Niederrhein.* Hannover 1854, 293—332.)

A vers több elemből tevődik össze. Az első emberpár teremtéséről, bűnbe eséséről, paradicsomból való kiűzetéséről, Ádám haláláról szóló bevezető rész—(1—172. sor) után a Sibylla—Kereszt legenda következik (173—274. sor), majd Sibylla Salamon királynak mondott jövendölései — középpontban az ún. császársjólattal — (275—413. sor; itt van a kiszakadt levél miatti hiány). A befejező rész az Antikrisztus uralmát, a világ végét megelőző 15 csodajel-legendát és az utolsó ítéletet beszéli el (414—628. sor).

György LAJOS megállapítása szerint „nehéz feladat lenne pontosan megjelölni éppen azt a kiadást, amelyiket a magyar fordító maga előtt tartott. Jelen esetben ennek nincs is különösebb fontossága”, mivel a „meglehetősen nehezen hozzáférhető kiadások”

közt csak az itt-ott változó verssorok számában és egyes kifejezésekben van eltérés. A magyar szöveg a németnek kis mértékben szűkebbre vont visszaadása, amit a 668 sor-nak 628 sorban való átültetése is illusztrál némiképpen. Hozzá kell ehhez venni, hogy a német szöveg rövidebb soraival szemben Gyirwa a fordítást tizenkét szótagos sorokban végezte.

A magyar szövegnek a némettel történő összevetését GYÖRGY egy 1583-as magde-burgi kiadás alapján végezte. A megocsonkult magyar szöveg kiegészítését az ő közlése alapján adjuk.

58 azt ne értessetek = azt ne érintsétek

189 A vers Sibyllája „egyenes leszarmazottja a Pauszaniasztól emlegetett ókori Sabbe-Sibyllának. Ez pedig nem más, mint a biblia és az újszövetség vonatkozásai alapján a bizánci korszakban Sibyllává népszerűsödött Sába királynő” (GYÖRGY: i. m. 61. Vö. még a 11–22. lappal.)

324–329 A betűk feloldását lásd alább a 334–43. sorban.

334 Albert – I. Albert német-római császár 1298–1308.

335 Adolffus – Adolf, Albert elődje, aki 1292–98 közt uralkodott.

338 Henricus – VII. Henrik 1308–1313. A következő sorok, mint már a 326. is, gyanús halálára céloznak.

342 Fridiricus – Szép Frigyes 1313–1314.

343 Lajos – Bajor Lajos 1314–1347.

345 Carolus – IV. Károly 1347–1378.

347 veszetben szintén kezd = szintén megkezdni veszését. Szótáraink a *veszet* szót nem ismerik.

356 Lelkezés = lelkeződés – átkozódás, szidalom.

379 széleszté = széleset-e

413 Az 1 levél kiszakadása miatt hiányzó szöveg német megfelelője (445–554. sor):

Ir jeglich gern viel were
Der höchste an wirdigkeit vnd ehre
Sie gewinnen der Leyen Gut an sich
Vnd werden vber all leuth reich
Vnd lassen sich damit nicht benügen
Sie nemens wie es sich mag gfügen
Herrn Städt Leut vnd Land
Wird jhr eigen alles fand
Wann das alles nun geschicht
Was sie lehren das thun sie selber nicht
Ihr vbermuth vnd jhr gewalt
Wird so gross vnd mannigfalt
Das sie wöllen mit allen dingen
Ires Leibs wollust volbringen
Sie schonen weder Gott noch der Welt dran
Vnd wöllen von niemand kein straff han
Ir vnrecht leben wird offenbarlich
Allen Christen leuten auff Erdreich
Das wert als lang bisz auff die zeit
Das Gott verhencknuss vber sie geit
Allen Menschen wird verkündt
All jhr Missethat vnd Sünd
Dann werden sie zerstöret gar
Das vnter der gantzen Priesterschar
Der siebend theil nicht mag bleiben
Sie werden zerschlagen vnd vertrieben
So nahet es dem Jüngsten tag zuhand
Vnd wird der Christen Glaub krank
Die Leut gehn dann auff Erdreich
Zerstöret vnd leben vichlich
König ich hab mehr gesehen
Es sollen drey Meerfart geschehen
Wann dieses alles volbracht ist
So ist geboren der Endschrift
Der König aber darnach
Zu der weissen Sibylla sprach

Sybilla deiner witz kan ich nicht erzelen
 Ich bit dich du solt mir nicht verhelen
 Wann die plagen all ein end hand
 So sie den Leuten so viel leides thand
 Sie sprach es kumpt darzu wol
 Das Gott ein Keiser geben sol
 Den hat er behalten in seinem gewalt
 Vnd gibt dem krafft manigfalt
 Er wird geheissen Friderich
 Vnd samlet das Christen volck an sich
 Er wird streitten durch Gottes ehr
 Vnd wint das heilig Grab vber Meer
 Da steht ein Baum vnd der ist gros
 Derselbig sol stehn laublos
 Bisz das der Keyser Friderich daran
 Seinen Schild gehencken kan
 So wird der Bawm wider grün gar
 Darnach kommen aber gute jar
 Vnd wird in aller welt wol stehn
 Der Jüden glaub wird gar zergehn
 Sie glauben an Christum fürbasz mehe
 All Pfaffn die vertriben wurden ehe
 Vnd die auff die zeit dann leben
 Denn wird jr wirdigkeit wider geben
 Das Volck gewint sie lieb vnd wert
 Jederman jhrer lehr begert
 Alle Jüden Heyden Tarten
 Die nicht glauben an Christum hatten
 Die werden all Christen leut gemein
 Vnd wird alles ein glaub allein
 So das alles ergangen ist
 So wird geborn der Endechrist
 Der wird dann predigen vnd lehren
 Vnd das Volck zu jm bekeren
 Er spricht auch offenbarlich das
 Er sey der recht Messias
 Vnd auch der ware Christ
 Der den Jüden verheissen ist
 Von anfang der Welt biszhar
 Im folget nach ein Michel schar
 Die hören die Wort vnd Lehre sein
 Vnd werden glauben an jhn
 So hebt dann sich jammer vnd noht
 Der König sprach (wie verhengt es Gott
 Sie sprach) der glaub wird bewert damit
 Wer rechten glauben hab oder nicht
 Wer dem rechten glauben wil folgen nach
 Der wird leiden gros vngemach
 Der König sprach das wundert mich
 Sibylla das du so eigentlich
 Kanst zukünftige ding sagen mir
 Ich wolt auch gern hören von dir
 Seid du alle ding kanst gesehen
 Die in der welt sollen geschehen
 Sag mir wer der Endechrist sey
 Vnd wie es gehn werd dabey
 Sie sprach der Endechrist ohne spot
 Berümpft sich er sey Gott
 Vnd thut das Volck mit viel dingen
 Zu seinen glauben bringen
 Von seinem leben sag ich dir
 Das soltu sicher glauben mir

Ehe das der Endchrist zu dieser zeit
 Wird empfangen in Mutterleib
 So fert der Teuffel mit gewalt in sie
 Vnd wird des Endchrists schwanger hie
 Er lebt in boszheit mannigfalt
 Bisz das er wird dreiszig Jar alt
 Wie er die Welt soll verkehren
 Darnach wird er predigen lehren
 Nach einander drey gantze Jar
 Vnd bringt die Welt zu vnglavben gar
 Mit fiel wunderlichen fachen
 Als jhm der Teuffel hilft machen

454—458 A kiszakadt sorvégek kiegészítése részben kikövetkeztetés, részben a német szöveg alapján történt.

480 A kiegészítés úgy, mint fentebb.

482 A megfelelő sor a németben: „Vnd nemen weib vnd kind ansich” (627).

484 A megfelelő sor a németben: „Also wird der Endchrist geschand” (629).

488—521 Az utolsó ítéletet megelőző 15 csodajelre vonatkozólag vö. GYÖRGY

LAJOS: i. m. 51—60.

537 förtözik = fertőzik

541 Josaphát — Jósáfát völgyét az ószövetségi bibliában Jóel jövendölésének 3. fej. 2. és 12. verse említi. Jósáfát, Júda királya itt verte meg a moábitákat, ammonitákat, edomitákat. Ez a hely szimbólumává lett annak a helynek, ahol az Úr megsemmisíti a zsidó nép ellenségeit, ahol Jahveh ítél. Ezért lokalizálták az utolsó ítéletet a Jósáfát völgyébe, mely Jeruzsálemtől délnyugatra fekszik.

554 Miként minket a’ szent írás tanítása — ti. tanít.

556—569 A csonka sorok német megfelelői (706—714. sor):

Da fart sein Seel gleich so er stirbt
 Er sey in die Hell odr ims Himmelreich
 Vnd bleibet da auch ewiglich
 Welcher da kümpt in die Hell
 Der mus sein des Teuffels gsell
 Vnd wird auch nimmermehr getröst
 Das er werd von der pein erlöst
 Der vom Himel herab ist komen
 Vnd die menscheit an sich genomen

586—599 A csonka sorok német megfelelői (733—46. sor):

Die bösen wird er all scheiden
 Von den Himmelischen freuden
 Dem sie haben gedienet hie
 Mit dem müssen auch leiden sie
 Jammer vnd not pein vnd arbeit
 Das wird jhn ewig sein bereit
 Die guten wil er auch ewiglich
 Behalten in seins vaters reich
 Da ist auch freud ewig vnd jimmer
 Vnd sie hat kein end nimmer
 Gott vnser HERR Jhesus Christ
 Ein gestrenger Richtr ist
 So er sein Jüngsts gericht hat
 In dem thal zu Josaphat

629 A végén megcsonkult magyar szöveg kiegészítése a német eredetiből (779—820. sor):

So vergibt jhm Gott sein missethat
 Die er sein lebenlang begangen hat
 Vnd das durchs verdienen Jhesu Christ
 Der für vns all gestorben ist

Ja so der Sünder gantz vnd gar
 Mit seinem glauben vergicht offenbar
 Das Christus mit seim bitterm tod
 Hab jn erlöst aus aller noht
 Vnd das bstät mit brüderlicher lieb
 So ist er für Gott nümnen ein dieb
 Noch Mörder vnd vbeltheter
 Sondern ein Christgleubiger
 Wenn er nun aber in sünden falt
 So sol er aber auffstohn bald
 Vnd wider zu Gott ruffen hefftig
 Das er jm sein gnade sende stetig
 Dann der Teuffel vnd sein fleisch
 Die machen jn alle wegen reisch
 Wider seinen Göttlichen willen
 Darumb so solle er sie stillen
 So denn Gott sich sein stetigkeit
 Gibt er jm freud in ewigkeit
 Des frewet sich alle Engel klar
 Vnd die gantz Himmelsch schar
 Darumb Gottes vnd der Welt gericht
 Seind gleich einen anderen nicht
 Die Welt richt nach der gerechtigkeit
 Vnd Got nach der Barmhertzigkeit
 Aber an dem Jüngsten tag
 Niemand erbarmung haben mag
 Wer die erbarmung begert
 Der wird von Gott gewert
 Vnd wer erbarmung wil haben
 Der soll vber seine sund leid tragen
 Fart er aber ohn rew von hinnen
 So mag er nimmer gewinnen
 Göttlich gnad vnd barmhertzigkeit
 Vnd wird dort haben ewig leid
 Marter vnd pein in der Hell jmmmer
 Darumb du dein leben ender
 Vnd besser hie in zeit dein leben
 So wird dir das Himmelreich geben

111.

Kézirata: Teleki-énekeskönyv. 2a—5b. (STOLL 78. sz.) Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 233—38 és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített klny. 43—48. — A szöveg végén: „Finis 1653.” Ez az év csak a másolás időpontja lehet.

A versfőkben: BARAKONI FERENCZ MONAKII SSSANATOL BVCZVZIK.

Barakonyi Ferenc (1611—1675) személyével aránylag sokat foglalkoztak a kutatók. Ennek oka főként az a körülmény volt, hogy ERDÉLYI PÁL benne jelölte meg a XVII. század közepe tájáról származó *Teleki-ék*-nek a szerzőjét (A Teleki-Énekeskönyv. ErdMúz 1907. Klny. barakonyi Barakonyi Ferenc költeményei. Kolozsvár 1907.). ERDÉLYI az énekeskönyv neki tulajdonított 49 versét még egyéb helyekről publikált más 9 énekkel is megtoldotta, s így Barakonyi jelentős mennyiségű szerelmi vers költőjeként élt az irodalmi köztudatban, míg KLANICZAY TIBOR meg nem állapította, hogy a *Teleki-ék*. nem Barakonyi verseinek a gyűjteménye (Barakonyi Ferenc. Magyar Századok. Bp. 1948, 120—130.).

Barakonyi személyével kapcsolatosan a kutatók számos adatot hoztak napfényre. (KEMÉNY LAJOS: Barakonyi Ferenc életéhez. ItK 1908, 346—52; CZOBOR ÁLFRÉD: Barakonyi Ferenc. Tört. Közl. Abauj-Torna vm. és Kassa múltjából. 1911; KERÉKES GYÖRGY: Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665. Uo.) A második világháború során elpusztult ugyan a Gyulai-család szokolóci levéltárában levő Barakonyi-levelesláda anyagának csaknem valamennyi darabja, a levéltárról még 1834—36-ban készített regestrum azonban ránk maradt, és lehetővé tette a rá vonatkozó eddigi megállapítások ellenőrzését és kiegészítését. (VARGA IMRE: Barakonyi Ferenc az újabb adatok tükrében. ItK 1967, 50—55.)

A Barakonyiak nemzetsége Északkelet-Magyarországon játszott szerepet. Barakonyi Ferenc hasonló nevű apja több ízben viselt Torna megyében táblabírói és alispáni tisztséget, szerepelt követként az országgyűléseken, és szépen gyarapította jószágait. Halála után egy ideig István nevű fia, majd ennek elhunytával, 1631-től költökné töltötte be a családfeji tiszteket. A jószágok első felosztása 1633-ban történt meg mostohaanyja, bátyjának az özvegye és ő között. 1636-ban halhatott meg mostohaanyja, mivel ekkor újra osztozkodott unokatestvérével, Lászlóval.

Ifjúkoráról, tanulmányairól nincsenek adataink. A jogi ismeretekben való jártaságára mutat, hogy 24 éves korában már szolgabírói tisztséget viselt Torna megyében. Szolgabíróként szerepelt 1641–42-ben is.

1642-ben az akkori füleki kapitánynak, Wesselényi Ferencnek a szolgálatába állt „udvari kapitányként”. Az iratokból nem derül ki, mennyi ideig tartott ez a szolgálata, amint az sem, hogy ezt megelőzőleg Thököly Zsigmondnál szolgált-e valóban, ahogyan ERDÉLYI állítja (i. m. 31). A Wesselényivel való kapcsolatokról azonban számos adat, Kassa városának, Abatúj és Torna vármegyének jegyzőkönyvei beszélnek. Wesselényi sokszor avatkozik bele hatalmi szóval, jóindulatú támogatással Barakonyi birtok- és peres ügyeibe. Széchy Mária is többször folyamodik hozzá kölcsönért, jószágokat kötve le neki zálogban.

A nádor bizalmas embere az 1660-os években is. Több ízben szerepel a nádor követeként Kassán 1661-, 1662-, 1664-ben. (Vö. KERÉKES: i. m. 42, 105, 231.) 1662 decemberében Torna megye alispánjaként Kassától Bajmócig kíséri a nádort. Ezekben az esztendőkből egy lovasezred parancsnoka, „császár urunk ő felsége ezerkapitánya”. (TAKÁTS SÁNDOR: Emlékezzünk eleinkről. Bp. é. n. 168–69.) A nádorhoz intézett 1664. dec. 3-án kelt kérésében mint „Császár és Koronás Király Urunk ő Felseghe egyik Mezei Kapitánya” saját és felesége nevében kéri azoknak a feltételeknek megerősítését, melyekkel Dadára bizonyos számú katonát telepített, és a nádori megerősítés is ebben a minőségben említi. (VARGA: i. m. 52.)

Több adat szól az 1660-as évekből a Barakonyitól függő katonaság erőszakosságairól. 1663-ban Kassa panaszkodik amiatt, hogy a falvakban kvártélyozó „Barakonyi uramtól dependeáló katonák már harmad naptól fogva rajtuk vannak, sok insolentiákat cseleksenek”. (KERÉKES: i. m. 168.) 1664 őszén a debreceniek másfélszáz ökrét hajtják el a város maci határrészéről. (DÁL Városi jzk. bejegyzése 1664. nov. 20-ról.) Barakonyi katonáinak ezt a hatalmaskodását a város krónikása, Kállói Fényes István jegyző is megverselte. (MATA JÁNOS: Debrecen várossának . . . siralmas sorsainak . . . compendiuma. Bp. 1943. 313–20. sor.)

Barakonyinak egész életében, így ezekben az években is fő gondja: jószágok szerzése. Többször szert tesz vagyonra úgy, hogy előbb gyámja, vagyonkezelője, később örököse megbízóinak. Tanúvallomások szólnak mások megkárosításáról, bizonylatok pénzváltással elkövetett csalásáról. Se szeri, se száma a pereknek, melyek tárgya hol egy darab házhely, hol egy darab szőlő, hol szénakaszálás, elszökött jobbágyok visszakövetelése.

Mint tapasztalt jószágszerzőt, a paragrafusokban jártas szakértőt kedvelhette meg Rákóczi Andrásné, Székel Anna, leendő anyósa. 1648-ban plenipotenciáriusává teszi, „minden jószágában és dolgaiban ügyvivőjévé”. (VARGA: i. m. 52–53.) Székel Annának első házasságából született lánya volt Sulyok Borbála, először Hartai András felesége, aki 1646-ban lett özvegyé. 1648-ban került szóba házasságkötésük terve. 1650-ben már mint férj és feleség szerepelnek a ránk maradt iratokban.

Mint Wesselényi embere, Barakonyi is a pártütés gyanújába keveredett. 1670. ápr. 12-én Zemplén megye gyűlésén ő is meghallgatta a beszercebányai gyűlés felkérésre szólító követeknek üzenetét. (PAULER GYULA: Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése. Bp. 1876. II, 11.) Hiába próbálta igazolni, hogy „mindenkor hű volt a' Felséghez”, hiába nem sorolta a Delegata Commissio sem a pártütők közé, Bécsbe idézték. Mielőtt útnak indult volna, drágaságait a jászói konventnél helyezte el letétbe.

Bécsben az összeesküvés kezdeteiről, az 1668-as tervekről vallott. Sikerült magát tisztáznia, s 1671 augusztusában a bécsi bíróság felmentette. (Vö. PAULER: i. m. I, 202; II, 400.) A Wesselényi-összeesküvés egyik vezetőjének, az Erdélybe menekült Bocskay Istvánnak bottyáni józága is, melyet időközben mint felesége örökét Barakonyi elfoglalt, „neki konferáltatott 6800 forintokért”. Az összeget azonban sokallotta, az országgyűlés pártfogásért folyamodott, instanciájában lefestve „az ország nagyja előtt, micsoda károkat szenvedett ő a pártütők által azért, mert a király részéről soha magát eltántorítottatni nem hagyta; azért kéri, hogy a hátra levő summa, mellyel Bottyánért még tartozik, neki engedtessek el”. (A regestrum 2466. sz. tétele.)

Mint megbízható embernek Spankau, kassai várkommandáns is igénybe veszi

szolgálatait (uo. 2459. és 2498. sz. tétel); a szepesi kamara azonban semmit sem enged el az összegből, annak meg nem fizetése miatt előbb figyelmezteti, majd elveszi tőle Bottyánt (uo. 2547. és 2554. sz. tétel).

A Wesselényi-összeesküvést követő mozgalmakban tehát Barakonyi szemben állt a kurucokkal. A császári csapatok erőszakosságaitól megvédhették jószágait a szerzett protekcionális levelek, de a kurucok úgy bántak vele, mint ellenséggel. A hatalmaskodó földesúrnak már 1668-ban felgyújtották csűrjeit Barakonyban; 1675-ben Tornáról hajtották el lovait, mikor pedig ugyanebben az évben meghalt, Nádaskán levő vermeit verték fel és vitték el belőlük gabonáját.

A kuruc mozgalom fellendülését Barakonyi már nem érte meg. Életének utolsó éviben újra táblabíróként találkozunk vele. Torna megyében 1673-ban viseli ezt a tisztséget, Abaújban 1674. jan. 22-én választják azzá. (CZOBOR: i. m. 6.) 1675-ből még maradtak ránk tőle származó írások, melyek szokásos gazdasági ténykedései közt mutatják: kölcsönbúzáat, szőlőre zálogot ad, örök áron jószágokat vásárol stb. Az év nyarán még intézkedik a vendégi határban levő búza és rozs learatása felől, de ezután hamarosan meghalhatott, mert leányai még ugyanebben az évben megosztották a birtokokon.

Két lánya volt, akik közül a nagyobb, Klárát, II. Rákóczi György kedvelt emberének, tanácsurának, Várad volt főkapitányának a fia, Gyulai Ferenc vette el. A kisebb lánya, Éva a jelentősebb szerepet nem játszó Vécsey Sándor felesége lett. A sógorok vagyon feletti veszekedése még évekig elhúzódott.

Igy kerültek Barakonyi iratai a Gyulai-család birtokába, ahol a második világháború folyamánaként szinte kivétel nélkül megsemmisültek. Elpusztult velük együtt Barakonyinak két naplója is, melyekről a regestrum 1212. és 2344. sz. tétele tesz említést. Közülük jelentősebbnek az első tetszik: „Barakonyi Ferenc naplókönyve ab Anno 1632—1673”. E napló megsemmisülése következtében le kell mondanunk róla, hogy Barakonyi belső világáról, költészetéről, annak ihletőiről saját vallomásai alapján kapjunk felvilágosítást.

Versék, tőle származó írások lehettek Barakonyi levelesládájának abban a csomójában is, melyről a regestrum 6223. tétele így emlékezik: „Curiositasok csomója. Történeti adatok és bohóságok, csupán időtöltésre valók.” És bár nem állapítható meg, hogy vagyoni civódás, szerelmi kaland, ennek írásos megörökítése húzódik-e meg az 1964-es tétel mögött: „Barakonyi Ferencnek gróf Battyáni Magdolnával való izetlenségei” —, feltételezhető, hogy ebben a csomagban is voltak versek.

Barakonyinak a költészet iránti érdeklődéséről versén kívül más, saját kezétől származó emlékünks is van. 1674-ben tornai kúriájában Zrínyi Miklós: *Az Adriai Tengernek Syrendája* 1651-ben napvilágot látott példányához kötött üres levelekre lemásolta az *Oh szegény megromlott s elfogyott magyar nép* kezdetű Rimay-verset, melyet ő Balassi Bálint költeményének tartott; továbbá „Anno 1666 Az Nehaj Vitez Gróff Zrinij Miklos Horvath Orszagi Baan Vadasasaban Egy Erdei Kantul Megh sebessittwen Megh Holt: Arrul Irtt Versek” címmel a *Római bölcsenek régi fejedelme* kezdetű Zrínyi-siratót. Ez utóbbit ERDÉLYI PÁL Barakonyi szerzeményének tartotta (i. m. 177—78). KLANICZAY szerint (i. m. 127—28) Barakonyi a *Petrovay-ék*-ben 36 strófa terjedelmű éneket csak megtoldotta két versszakkal; ezt a hosszabb változatot átvette a *Szentsei-dk.* összeírója is. A valóság azonban az, hogy Barakonyi másolatában az utolsó strófa a *Petrovay-ék.* 36. versszaka. (Közből hiányzik a 15. és a kézirat csonkulása miatt a 17—32. strófa.) A *Szentsei-dk.* két utolsó versszaka nincs meg az ún. *Barakonyi-toldalékban.* (Vö. VARGA: i. m. 54.)

Barakonyi költői tevékenységének ma mindössze egyetlen, kétség kívül tőle származó emlékét ismerjük: a *Teleki-ék.*-nek itt kiadott énekét. Az ének végén álló 1653-as évszámot ERDÉLYI tévesen 1663-nak olvasta, és azt gondolta, hogy a verset Barakonyi Monaki Zsuzsannának az ura, Thököly Zsigmond nevében írta annak halálakor. (I. m. 128—30.) Klaniczay 1653-ra javítja a helytelen olvasatot, de ő is úgy véli, hogy Monak Zsuzsannának a halála szolgáltatta Barakonyinak az alkalmat a vers megírására. Barakonyi Thököly Zsigmond udvarában tűnt fel először, Monaki Zsuzsanna valószínűleg a kedvese volt a 40-es években, s elhunytakor ebben a versben búcsúzott tőle. Monaki Miklós, ónodi kapitány leánya 1639 táján mehetett férjhez Thököly Zsigmondhoz, és 1653-ban halhatott meg, mivel Thököly Zsigmond, valószínűleg, 1654-ben már másodszer nősült. (KLANICZAY: i. m. 125.)

Barakonyi verse azonban nem 1653-ban íródott. Nem is halotti búcsúzó, hanem olyan ember éneke, aki „kedves mulatsággal töltött” ifjúságától köszön el. A kedvesétől szabadságot nyert költő boldogabb volt rab korában, orvosságát továbbra is régi kedvesétől várja, Isten áldását kéri rá, és abban bízik, hogy az Isten ad még olyan időt, hogy

az irigyek ellenére egymás szerelmében élhetnek. Mikor tőle elköszön, búcsúzik a nimfák szép seregétől is, kik tőle jót vettek, de kiket mások kötöttek magukhoz.

Máshoz kötött nimfa volt Monaki Zsuzsanna is. Mikor ezt a verset Barakonyi hozzá írta, már túl volt ifjúságán. Ebben a korban szokatlan volt a 37–39 éves korában házasságra lépő legényember. Barakonyi ennyi idős volt, midőn 1648-ban Hartai András gazdag özvegyével kötendő házasságának a terve felmerült, illetőleg őt 1649-ben feleségül vette. Monaki Zsuzsannaéhoz szóló énekében halálját fejezte ki a régi kedvesnek azért, hogy kalitkájából szabadon engedte, beleegyezett, hogy a „szerencse dolgát” kövesse, egymástól elváljanak (vö. a 33. vsz.-kal). Az ének szerzetési idejét 1648-ra vagy 1649-re tehetjük.

Az ERDÉLYITŐL Barakonyi szerzeményeként kiadott 58 versből az előbbi éneken kívül Klaniczay még egyről tartja jogos feltételezésnek, hogy tőle származik. Ez a *Vásárhelyi-dk.* CIX. éneke, melynek versfői a BARANKZI szöveget adják. Az ének első szavának *Rutul*-ból *Butul*-ra való kijavításával ez BARANKZI-nak hangzanék. Mint-hogy a *Vásárhelyi-dk.* szövegeiben igen sok hiba van, feltételezhető, hogy a BARANKZI név a *BARAKoNi jerenCZ Irta* akrosztichon maradványa. (KLANICZAY: i. m. 126.) STOLL BÉLA az éneket az RMKT XVII. 3. kötetében (37. sz.) ismeretlen szerző műveként közölte.

Feltételezhető, hogy a *Teleki-ék.* néven emlegetett újkori kolligátum I. kéziratának első és harmadik verse is Barakonyitól származik. Az 1. számú *Setet keoddal be borult szerenczem* (kiad. RMKT XVII/3, 100. sz.) ötödik strófájának a szebb nap felvirradásával való biztatása a búcsúzó ének 36. versszakára emlékeztet; 38. sora: *Szarniadnak sugaria lennek* pedig mintha emennek 138. sorából származnék („Szárnyaim szeliblel sugart neueltel ki”). A harmadik ének: *Szerencze kerekén forog állapotom* (lásd kötetünkben a 112. sz. alatt) 73., 76. sora a búcsúzó ének 149–50. sorával egyezik. Lehetséges azonban, hogy a kolligátum e részének másolója merített Barakonyi énekéből, mivel az I. rész többi versében is találunk egyezéseket. (Legtöbbet a 119. sz. alatt közölt énekkel.) Hogy a kéziratba az első darabot és Barakonyi versét egy időben írták be, mutatja, hogy mindkét éneket az egyes versszakok első sorait ugyanazzal a technikával, gondos, kaligrafikus betűkkel jegyezték be. Mindez azonban nem elég bizonyíték Barakonyi szerzőségére.

Fentebb említettük, hogy az öreg Barakonyi verseket írt le magának. Valószínű, hogy ezt fiatalabb korában még inkább megcselekedte. Feltehetőleg ezzel a szokásával hozható kapcsolatba Ráday Gedeonnak az a megjegyzése, melyet Horányi *Memoria*-jának a Balassiról szóló részéhez írt. Arról beszél itt, hogy Balassinak sokkal több világi és szerelmes verse van, mint amennyi költemény tőle nyomtatásban megjelent. Nála megvoltak ezek a versek Barakonyi László kezeírásában: „Nékem volt ez manuscip-tumban, Barakonyi László keze írásából; de vagy eltévelyedett, vagy elidegenítették tőlem, mert nem találom. Barakonyinak magának is voltak azon volumenben versei, többnyire szerelmesek. Az *Nyul éneke* is Barakonyié. Szécsi Máriának is volt ottan három éneke, melyet Murány várában csinált”. Az említett Barakonyi László Ferencnek az unokaöccse lehet. Róla a családi iratokban 1643-ban még említés történik. (Vö. a regest-rum 1497. sz. tételével.) Feltételezhető, hogy a Ráday Gedeón gyűjteménye Barakonyi Ferencről származik, a kötetet László csak lemásolta. (KLANICZAY: i. m. 128.) Barakonyi László költői működéséről ugyanis Ráday fenti utalásán kívül nincsenek adataink. Barakonyi Ferencéről többel is rendelkezünk. Amint életrajzában említettük, Wesselényi „udvari kapitánya”-ként szolgált, a nádor számos birtokadományozásban részesítette, és bizalmas viszonyban volt Széchy Máriával is. Wesselényi udvarában módjában állhatott lemásolni Balassi Bálint költeményeit, megszerezni Széchy Mária verseit, és ugyan-abbán a gyűjteményben megörökíthette saját alkotásait is. Elképzelhető az is, hogy Ráday felcserélte kettőjük nevét.

42 A sor második felének értelme: hanem kedvetlen voltam.

69–72 Vö. a 115. sz. ének 43–44. sorával.

73 Aelus—Aeolus, a szelek királya. Csak A-e-lus olvasat esetén adja ki a szótag-számot.

74 Alcion — Alcyone; A. és Ceyx történetét (Ovidius: *Met.* XI, 410–748) magyarul is megverselték: Bessenyei Jakab: „Házasságról való szip ének” (1562), Kőrösi István (1621. — RMKT XVII/8, 59. sz.).

77 Czeienek = Ceyxnek; keőtelessegeben = házassági kötelékben.

78 Trancinianak — Ovidiusnál a thesszaliai város neve: Trachinia, Bessenyeinél: Trácia (RMKT VII, 186).

85–88 A 22. vsz. tartalmilag egyezik az előző strófával; a versfők szerint is felesleges.

- 90 haboz — hányják a habok.
 104 alcionna = jégmadárrá, sirállyá
 108 apolgtasidtul = csókolgatásidtól. A 27. vsz. után a versfők tanúsága szerint egy strófa hiányzik.
 109—112 Vö. a 115. sz. ének 25—28. sorával.
 117 iz = rész; tetemem = csontom, tagom
 121—124 Vö. a 115. sz. ének 33—36. sorával.
 128 Vakon irtak = vaknak festették
 133 Czinczeres = megbilincsel
 138 sugár — a szárny szélső, leghosszabb tolla.
 143 böij elöt — idegen szöveg hibás olvasatára és rossz másolására valló elírás.
 Talán: böjtelt = farsangot? Vagy: bö időt?
 144 Az álomhozó szellőt *Argirus históriája* többször emlegeti (vö. 22., 30., 126., 136., 153. versszakával). A 114. sz. ének is hivatkozik a históriára.
 149—152 A vsz.-ot vö. a 112. sz. ének 73—76. sorával.

112.

Kézirata: Teleki-énekeskönyv. 6a—7a. (Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 238—40. és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített klny. 48—51. — A szöveg végén: „Finis”. Ugyanez a kéz valamivel később hozzáfűzte: „sed non finis”, és utána a vershez csatolta azt a három Balassi-strófát, melyet kiadásunkban a következő szám alatt közlünk.

Az ének hangulata, egyik-másik gondolata a kolligátum első kézírata 1. számú énekére: *Kalútkamban rekeztett solymomot* (RMKT XVII/3, 100. sz.) emlékeztet. Az ének sajtó alá rendezője felcserélte a *Setet keoddal be borult* első strófát a fenti kezdetű hatodikkal. Mindkettő kiábrándultságot fejez ki, csak az első számúban ennek oka szerelmi bánat, az itt közöltetben pedig általánosabban a szerencse állhatatlansága, barátjának irigysége, ami miatt az udvarnál való lakása, uránál való hitele „elnyomatott”. Befejező részében mindkét vers az Istenbe vetett hit kifejezésével ér véget. A szerzőséggel kapcsolatosan gondolhatunk Barakonyira. Talán ő panaszkodik valamilyen személyét ért intrika miatt abban az időszakban, amikor Wesselényi udvarában szolgált. Az ének 73., 76. sora a kétségkívül tőle származó 111. számú ének 149—50. sorának változata.

Minthogy a kéziratban a megelőző ének és az ezt követő versek szerkesztési ideje 1649, az éneket a következő szám alatt közölt kiegészítő verssel együtt ugyanerre az időpontra lokalizáljuk.

A cím jelentése: A versírónak panasszal teljes versei.

6 Az előző sorok Pál apostolnak a Róm.-hoz írt levele 5. fej. első verseinek a gondolatai.

40 Fordítsd rám vissza, mondd szemembe, ha hazudok.

42 fautorad = fautorod — pártfogód.

50 Fide, cui vide = Nézd meg, kinek hiszel. (Vö. Baranyai Decsi: *Adagium*. 196: „Fide, sed ante vide — Kötve hűd komádat.” (Lásd: WALTHER: *Prov. II/2*, 9439.)

58 Non putarem, non est sapientis = Nem gondolnám, nem okos dolga. — A mondas eredetét nem sikerült megállapítani.

66 taciturnitast = szótlanúságot, titoktartást

69 Dabit Deus finem his quoque = Isten ezeknek is végét veti. — Lásd Vergilius: *Aeneis I*, 199. (Vö. Baranyai Decsi: *Adagium* 235: „Ne had magad, iobban adgya Isten.”)

71 Hala ado — szótagrontó, a helyes *háladó* lenne.

73—76 A strófát vö. a 111. sz. ének 149—50. sorával és a *Kalútkamban rekeztett solymomot* 5. és 8. vsz.-ainak gondolatával.

113.

Kézirata: Teleki-énekeskönyv. 7ab. Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 240. és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített klny. 51. Lásd az előző szám alatti ének jegyzetét.
 2 hiusagnak — olv. hivságnak.

Kézirata: *Teleki-énekeskönyv.* 10b—11a. Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 244—45 és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített kly. 56—58. — A végén: „Finis.”

Az ének, megítélésünk szerint, a *Teleki-ék.*-kolligátum első kéziratában időrendben első darabja annak a négy versből álló ciklusnak, mely Hosszú Mária személyével kapcsolatos. A *Kinom s nyauualiamban* kezdetű versen kívül a *Hosszú siralomra vezető kötelel* (a 11a—12a levélen, kiadásunkban a 115. sz. alatt), *Okat banatimnak* (a 12b—13a levélen, kiadásunkban a 116. sz. alatt) és a *Wincz, Borberek, Jára* (8a—10b levélen, kiadásunkban a 117. sz. alatt) kezdetű versek alkotják ezt a verscsoportot.

Ezeknek az énekeknek keletkezési ideje nem tehető 1649 utánra. A 117. sz. alatt kiadott „Pasquillus” 81. sora említi, hogy „Mikola Kamutit im mar el jedzette”. Az itt szereplő Mikola Zsigmondnak Kamuthy Zsuzsannával való házasságáról 1649. november 25-éről van hírünk. Az ezzel a dátummal kelt levelében írja II. Rákóczi György öccsének, Zsigmondnak: „Mikola uram lakodalmában, az hol amaz mocskos vocatoriáért nem leheténk jelen, kit Mikola uramra nézve bánunk . . .” (SZILÁGYI SÁNDOR: A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése. Bp. 1878, 411—2.)

Hogy ez az utalás kétségtől Mikola Zsigmondnak Kamuthy Zsuzsannával való házasságkötésére vonatkozik, kiderül Kamuthy Zsigmond László nevű fiának családja geneológiájáról több kiadásban is megjelent munkájából. Az 1702-ben Kolozsvárott kinyomtatott *Geneologia, Nobilissimae et Magnificae Familiae Mikolarum ex antiquis et authenticis Instrumentis Literalibus à Ladislao Mikola de Szamosfalva Compilata et ejusdem sumptibus impressa* (RMK II, 2110) 3b lapján az 1679. aug. 10-én elhalálozott apjáról azt írja: „Postea matrimonium cum Domina Susanna Kamuthi de Szent László Nata Baronissa celebrata cum qua Annos 29 in sancta Pace et susceptione 7 prolium convixit”. (A „Postea” arra vonatkozik, hogy I. Rákóczi György udvarában töltött 10 évi szolgálat után.) Hasonlóképpen I. Rákóczi György halála utáni időre teszi a házasságkötés idejét az 1712-ben bővített kiadásban kinyomtatott *Illustrissimae Familiae Mikola Geneologica Historia Prioribus binis Anno 1702* címen megjelent munkája is.

De a 1730-ban Münchenben megjelent *Geneologia perillustris Familiae Mikola de Szamosfalva* . . . sem mond semmi olyasmit a házasságkötés idejéről, mint amit NAGY IVÁN állít (VII, 488), hogy házasságuk Mikolának a tatár fogságból való hazatérése (ez 1662 decemberében volt!) után történt, aminek alapján KLANICZAY TIBOR a vers keletkezését 1663 tájára tette. (Barakonyi Ferenc. Magyar Századok. Bp. 1948, 126.) Szokatlan dolog is lett volna ebben az időben 44 éves korban kötni először házasságot. Mikolának a fia pedig tudhatta az esküvő időpontját, melynek a tőle megjelölt ideje egyezik a fentebb idézett Rákóczi György-féle levél időpontjával.

Mint hogy a pasquillus még csak arról beszél, hogy Mikola Kamuthi Zsuzsannát eljegyezte, keletkezési ideje még 1649 novembere előttre lokalizálható.

Ez a pasquillus Hosszú Máriát gúnyolja, a régi kedvest ócsárolja, aki mást is „tartott keblében”. Hosszú Mária a 64. sorban meg is nevezett Basa Mihályhoz ment feleségül. (Házasságkötésük idejét nem ismerjük.) Feltehetőleg az ő eljegyzésük hírére keletkezett a 115. sz. alatt közölt ének HOSZU MARIANAK akrosztichonnal, mely a *Siruan buczuzik* cím ellenére még kedvező választ vár versére. Időrendben tehát ennek az éneknek meg kellett előznie a pasquillust.

De a pasquillus előtt írták bizonyára a 116. számú éneket is. Benne a szerző azon kesereg, hogy „szunnyadozása” miatt kedvese másé lett. Ez a kedves a 24. sor szerint Hosszú Mária. Mellette azonban megemlíti a költő Katalint és Borkát is, akik szintén a kedvesei lehettek. Közülük KATANAK a nevét olvashatjuk ki az itt közölt versből.

Ennek a négy versnek a szerzője egy és ugyanaz a személy lehetett. Verseit pedig 1649. november 25-e előtt írhatta. Lejegyzésüket valószínűleg éppen úgy 1653 előtt végezték el a *Teleki-ék.*-ben, mint Barakonyi verséét. Barakonyi énekének viszont előbb kellett keletkeznie a fentieknél, mivel az énekesoport ismeretlen szerzője egész strófiákat vett át belőle. (Lásd a 115. sz. ének jegyzetében.) ERDÉLYI több Barakonyi-családot említ, mely a XVII. században Erdélyben élt. Közülünk a *nagyenyedí* előnevet viselő Barakonyi Sámuel Alsófehér megyében lakott, ott voltak birtokai. (Basa Mihály rész-szágai: Vinc, Borberek, Jára szintén Alsófehér megyében voltak!) „Az erdélyi Barakonyiak közül a mi Ferencünknek Sámuel ágával volt sűrűbb összeköttetése.” (I. m. 27.) Ez az Erdélyitől okmányszerűen nem bizonyított rokon összeköttetés egyszerű magyarázatot adhatna arra vonatkozólag, hogyan másolhatták le Barakonyi Ferenc verseit Alsófehér megyében, s hogyan ihlették meg szerzeményei a kézirat másolóját.

2 solymom — vö. a kézirat első énekének ezzel a sorával: „Kalitkamban rekeztet solymomat”. (RMKT XVII/3, 100. sz.)

16 Vö. Árgirus históriája 141. strófájával: „Mihelyen Árgirust nyoszolyán meg látá, / Megismeré mindjárt, reája borula.” A kézirat 2. számú verse, Barakonyi énekének 144. sora is Árgirus históriájából emlegeti az álomhozó szellőt.

21 apollia = csókolja

115.

Kézirata: Teleki-énekeskönyv. 11a–12a. Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 245–46 és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített klny. 58–60. — A vers végén: „Finis.” A versfők: HOSSZU MARIANAK. Ez a név szerepel a következő ének 24. sorában és a 117. sz. énekben.

Hosszú Máriáról lásd az előző ének jegyzetét.

Az ének alaphangulata emlékeztet Barakonyi versére, melyből a versíró 12 sort vett át változtatás nélkül, illetőleg kisebb módosítással. ERDÉLYI szerint Barakonyi „öntudatlanul ismételte” magát (i. m. 135). Barakonyi versén kívül merített az énekszerző a *Teleki-ék.* első verséből is.

2 foglaló leueled — Erdélyi szerint (i. m. 135) mátkaságról hírt adó levél.

9–10 Vö. a kézirat első énekének (RMKT XVII/3, 100) 43–45. sorával: „Sebes heia el kapot praedaiat // Keörme közöt leuö martalekiat // Vig eörömmel viszi kostiat”; kostiat = kosztját, táplálékát.

21 Marinkam — a versfőkben szereplő Hosszú Mária.

25–28 Vö. a 111. sz. ének 109–12. sorával.

33–36 Vö. uo. a 121–24. sorral.

41–44 Vö. uo. a 69–72. sorral.

51 hig — olv. higgy.

116.

Kézirata: Teleki-énekeskönyv. 12b–13a. Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 246–47 és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített klny. 60–62. — A vers vége a kézirat erős átnedvesedése miatt olvashatatlán.

Nótautalása: „Ambator ugy legien” — azonos lehet a *Mátray-k.* „Bátor bár ugy legyen mint hozza szerencse” kezdetű énekkel. (Kiad. RMKT XVII/3, 216. sz.)

A versíró azon kesereg, hogy Hosszú Mária a másé lett.

6 Melj — olv. mély.

21 ERDÉLYI a csonka sort így egészítette ki: „Mindenesztül mért vagy csak tűnő napvilág”.

22 ERDÉLYI kiegészítése szerint: „Nem hamar hervadó, mint zöldellő virág”.

25 kepes = szép

28 nyegedes = gögös

117.

Kézirata: Teleki-énekeskönyv. 8a–10b. Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 240–43 és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített klny. 52–56. — A vers végén: „Finis.”

Az ismeretlen szerző ciklusát a kéziratban ez a gúnyvers kezdi, tartalmilag azonban ez a befejező darab. Itt már szitkokat szór a régi kedvesre, és mintha szegénységével is gúnyolódna.

1 Wincz (= Alvinc), Borberek, Jara (= Marosjára) — Basa Mihálynak, Hosszú Mária urának voltak itt részjóságai.

5 Pavallik — ERDÉLYI szerint (i. m. 132) „pávát mutat, páváskodik, mint *Pest*inél kecskézik, kecskét mutat”.

16 ERDÉLYI: „Borivórol mondják: azért iszik, hogy nád ne nőjjön a víztől az orrában” (uo.). Vö. Baranyai Decsi: *Adagium.* 304: Multa aqua maceratur barba. A viz italtól nád terem orrodban.

17 Sequens = következőleg

19 ki földözöm = felfedem

38 tombolok — táncolok, tapsolok.

41 noszes — olv. nőszes = nősülés. Vö. Baranyai Decsi: *Adagium.* 167: „Facilius est uxorem ducere, quam curare. Könnyű az noszés, de nehéz az kétször főzés.”

46 takarodasnak — betakarításnak, aratásnak.

51 „Feltette az Orbán süvegét” annyi, mint felöntött, becsipett (vö. Nyr 1912, 75).

64 Basaddal — Basa Mihály, Hosszú Mária férje.

- 65 bakaczin szín — gyászsztin.
 68 fosztet pattogo szamaron — festett lármázó szamaron. (Régebben szokás volt a lovakat festeni !)
 73 Janczo s Tini — ismeretlen személyek, talán Hosszú Mária udvarló.
 74 Donatot — a latin grammatikus Donatus neve itt gúnynev lehet valamilyen tanítással foglalkozó emberre vonatkozólag.
 76 „Pusztá piacra házasodni” ERDÉLYI (i. m. 133) szerint: vagyontalan leányt venni el.
 78 loding = lőportartó tok, szíj. A sor értelme nem világos.
 81 Mikola Zsigmond (1622—1679); Kamuthy Zsuzsa a felesége. (Vö. GenFüz 1905, 87; 1908, 113.)
 82 Horuatis — nem tudtuk megállapítani, kire vonatkozik.
 85 Ismeretlen, hogy a sor kire és mire vonatkozik.
 97 Maga — pedig.
 106 felseg — olv. félszeg.

Nyomtatott kiadása: **Pankotai Ferenc: S. Hilarius . . . Várad 1650.** (RMK I, 839.) 19—20. — A vers végén: „Várad Szikra István, a' Várad Ekklesiának eg'gyik méltatlan Pásztora.”

Várad Szikra István feltehetőleg Váradon született. 1636-ban írta alá a sárospataki iskola törvényeit. A sárospataki főiskola diákjainak névsorában a következő megjegyzés áll neve mellett: „Stephanus Sz. Várad Rector Tartzaliensis, inde ad Acad. tandem Pastor Varadiensis.” (GULYÁS JÓZSEF: Egyht 1943, 234.) Ezek szerint tarcali iskolamestersége után külföldi akadémiákon tanult. Azok közé a ritka külföldi tanulók közé tartozik, akiknek nevét nem találjuk a respondens, disputáló hallgatók, vagy társaikat üdvözlő versekkel köszöntők között. Hazatérésének ideje ismeretlen.

Tofaeus Mihály 1647. december 24-én Utrechtben tartott disputációját (RMK III, 1691) többek között Debreceni István és Várad István várad papoknak ajánlja. A következő években is sokan ajánlják neki disputációikat az Utrechtben, Franekerben, Leidenben tanuló magyar diákok közül. (RMK III, 1711, 1757, 1769, 1841, 1889, 1903, 1937.) Közülük az utolsó Köleséri Sámuel 1655-ből. Éveken keresztül volt tehát a várad református hívek papja. 1653-ban a bihari egyházmegye esperesévé is megválasztották. A puritánus papokat támadó, 1655 elejéről való várad pasquillus így ír róla (kötetünkben a 136. sz.):

Szikra áspis módon fiait szoptatja,
 Fraus meszelyével szüntelen itatja,
 Rut mérges kölykeit mardosni tanítja,
 Valakik hol vadnak széljel ő alatta.

További életéről nem rendelkezünk adatokkal. Irodalmi munkásságot nem folytatott, csak ez az egy magyar verse ismeretes.

Pankotai Ferenc (1613—1666?), a külföldi akadémiákat járt szalontai lelkész, egy eredetileg franciául megírt s latin nyelvre átültetett munkát fordított le magyarra, melynek szerzőjét Vedelius Miklósnak mondja. Könyvének (*S. Hilarius. Avagy, Minden jéle Szomoruságoknak nemei ellen, Sz. igaz, és álhatatos öröme vezérlő Elmelkedés*) ajánlását 1650. március 23-án Szalontán keltezte.

Nyomtatott kiadása: **Pankotai Ferenc: S. Hilarius . . . Várad 1650.** (RMK I, 839.) 21—22.

A Pankotai könyvére vonatkozó jegyzetet lásd az előző szám alatt.
 Técsi Joó István 1619/20-ban született a mármarosai Técsőn. Előbb Szatmáron tanult, 1638. október 23-án írta alá a sárospataki iskola törvényeit. (GULYÁS JÓZSEF: Egyht 1943, 236.) Bodrogkeresztúron volt rektor, innen külföldre ment. 1644. június 21-én iratkozott be Franekerben, majd még ez év novemberében Leidenben folytatta teológiai tanulmányait. Itt látott napvilágot *Virga Mosi* című értekezése (RMK III, 1668), melyben a pogányoknak, törököknek, zsidóknak és különböző keresztény felekezeteknek a megtérésről tárgyalt. 1646-ban tért haza. Váradon tanított. Itt adott ki egy *Clavis Evangelica . . .* című gyűjteményt, mely a tanítványaisal rendezett vitatkozásokat

tartalmazza. (RMK II, 680.) 1650-ben mint váradi lelképásztornal találkozunk a nevével. Ebben a minőségben halt meg valószínűleg 1654-ben. (Vö. HEREPÉI: Técsi József István. Adattár II, 64—65.)

120.

Nyomtatott kiadása: Pankotai Ferenc: S. Hilarius . . . Várad 1650 (RMK I, 839.) 22—23.

A vers végén, mely közvetlenül az előző szám alatt kiadott üdvözlőstrófiákat követi, az alábbi záradék olvasható: „Técsi István, Ur Jesus Christus méltatlan szolgája a Várad gyülekezetben.”

121.

Kézirata: OL Teleki Mihály gyűjtemény. P. 1238. Vegyes iratok. Irodalmi emlékek, költemények. A búcsúztató Teleki Mihály másolatában maradt ránk. — A szöveg után áll: „Finis. Scripsi in Kekes 1651. die 31. xbris Michael Teleki de Szek. mp.”

Jármi Ferenc Bethlen Gábor generálisának, Jármik Miklósnak és P. Horváth Annának volt a fia. Mind I. Rákóczi György, mind II. Rákóczi György kedvelt embere volt. Részt vett hadjárataikban, több ízben járt fontos követségekben. 1649-ben Ibrányi Mihály, váradi kapitány halála után ő lett az utóda. (THALY: Körössy György följegyzései. Száz 1875, 316.) Mint ilyenről Szalárdi nagy elismeréssel nyilatkozik. Ő mondja továbbá: „csakhamar üdön tisztiben való beállása után, súlyos betegségben esvén, die 4-ta Febr. anni 1651. ugyan Váradon meghalván, Kolosvárra kísértetvén be, ugyanott is temetett vala a piaci nagy templomban.” (Siralmas Krónika. Kiad. KEMÉNY ZSIGMOND. Pest 1853, 253.) 1651. március 21-én temették el, erre az alkalomra írták a búcsúztatót, melyet Teleki Mihály ez év utolsó napján másolt le magának.

37 boebben — olv. bővebben.

53 teis — a szótagszám csak akkor jó, ha egy szótagnak olvassuk.

71 fonad — olv. fonnyad.

86 ut irtok — útirtók, utat készítő.

97 Jármik Miklós — a megholt testvére, mezei kapitány, az 1657-es lengyelországi hadjáratban esett el.

101 Járai Mihály — később a fiskális jószágok számvevője. (Vö. EOE XII, 183—84.)

128 Egy szótaggal rövidebb sor.

130 azok ez — szövegromlás, eredetileg *asszonyok* lehetett.

122.

Nyomtatott kiadása: Felsőbányai S. Mihály: A' Leleknek Uti Költsége. Utrecht 1651. (RMK. I, 850.) 171—72. — A szöveg végén: „Ultrajectomban Pünkösöd havanak 5. napjan. 1651. esztendőben. Szathmári Istvan” záradék olvasható.

Szathmári Ötvös István 1643. december 10-én írta alá a sárospataki iskola törvényeit. (GÜLYÁS JÓZSEF: A sárospataki főiskola diákjai. Egyht 1943, 382.) Innen Bodrogkeresztúrra ment rektornak. 1649-ben Lórántffy Zsuzsanna és Rákóczi Zsigmond külföldi akadémiákra küldte. 1649. július 18-án iratkozott be a franekeri egyetem teológiai karára. (HELLEBRANT: A franekeri egyetemen tanult magyarok. TT 1886, 608.) A következő évben már Utrechtben tanult; március 9-én respondens volt a *De Studio Verbi Divini* címmel kinyomtatott disputációban. (RMK III, 1760.) Egy év múlva is itt védte respondensként az április 19-én és május 10-én tartott vitatkozáson a *De Sepultura Mortuorum* címmel kiadott disputációt. (RMK III, 1790.)

Ugyanebben az évben Amsterdamban nyomtatták ki *Az keresztényen és Igaz tudományu Belgiomi Ecclesiáknak hitéről. Valo Vallás Tétele* című fordítását. (RMK I, 830.) 1654 tavaszán már Sárospatakon tanított. 1656-ban Érsekújvárra ment papnak. Később a komjádi egyházmegye esperesi tisztségét is viselte. Mikor 1663-ban Érsekújvár török kézre került, egy ideig bújdosott, majd Kocson lelkészkedett. Itt halt meg 1665-ben. (EÖTVÖS LAJOS: Szathmári Ötvös István életéhez. MPEIF 1871, 523.)

Debreceni Kalocsa János tette közzé Szathmári halála után a kecskeméti polgárok költségén a *Títok Jelenése, Avagy Sz. Janos Apostol Mennyei Latasa* című munkáját arról a másolatról, melyet Halászi Mátyás körösi iskolamester régebben készített a könyvről. Debreceni Kalocsa János ajánló levele, melyben röviden az elhunyt szerző

életrajzát is adja, 1666. június 2-áról kelt, a könyv azonban csak 1668-ban látott napvilágot Szebenben. (RMK I, 1078.)

Csak az itt közölt magyar verse ismeretes. Utrechti tanulmányai idején, 1651-ben zsidó nyelven írt üdvözlő verset Komáromi Csipkés Györgyhöz. (RMK III, 1780.) ZOVÁNYI említ egy Felsőbányai Mihályhoz írt latin verset, melyet Szathmári írt volna. (ZovLex 433.) Ezt azonban nem sikerült megtalálnunk.

123.

Nyomtatott kiadása: **Bökényi Filep János: Mennyei Lampas.** Utrecht 1652. (RMK I, 862.) 5ab. Kiad. BÀN IMRE: Apáczai Csere János. Bp. 1958, 153–54. — A vers végén: „Apatzai Janos.”

Apáczai frói munkásságában a költészet jelentéktelen szerepet tölt be. Itt közölt hexameterain kívül mindössze még egyetlen magyar nyelvű hexameterre ismeretes. De latin nyelvű verstermése sem gazdagabb. Ez utóbbi első emléke harderwijki disszertációjának alábbi két sora:

Musarum Patres, nova suscipe tu quoque Mater
Filia prima parit, *πρωτοτοχον* tibi quem.

(RMK III, 1773.)

(Vö. SZINNYEI GERZSON: Adalék Apáczai Csere János életéhez. MPEIF 1875, 180 és BÀN IMRE: i. m. 135–36.) Ennél hosszabb lélekzetű a Komáromi Csipkés Györgyöt köszöntő hexameteres verse, melyben az 1653 februárjában végbement doktori vizsgáját ünnepli:

Ad Eruditissimum ac Doctissimum D. Georgium Komarinum
Pannonium Ungarum. Cum pro Doctorali in Theologiâ gradu
feliciter disputaret, meritosque ac supremos in ea facultate
acciperet honores.

Res mira Hungaridum caput inter nubila condit
Gens, certare aliis et pernecitate volandi
Incipit; ac multas superat tandem omine fausto
Adsequor. Ecce quater zephyris solventibus undas,
Docta Leæna tribus divinâ in arte trophæa
Ex hac donavit, propriam sobolem spoliando.
Macte animo Georgi valido celeusmate gentem
Pannonidum Komari tuam vestigia linquens
Praelare hortare, hocque modo nos te quoque perge
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.

(RMK III, 1850.)

(Vö. SZINNYEI GERZSON: i. m. 181 és BÀN IMRE: i. m. 155.)

Bökényi Filep János utrechti tanulmányai idején nyomtatta ki angolból magyarra fordított könyvét, melyben Apáczai üdvözlő verse megjelent.

2–3 Vö. Móz. II. 19, 16–19.

5 Gedeon győzelméről Midián utódai felett lásd Bír. 6–8. fej.

7 A midianita ór álmát az árpa kenyérről lásd Bír. 7, 13–14.

8 A vőlegényt váró okos és balga szüzekről lásd Máté 25, 1–12.

124.

Nyomtatott kiadása: Apáczai Csere János: Magyar Encyclopaedia. Utrecht 1653. (RMK I, 876.) 154. Kiad. BÀN IMRE: Apáczai Csere János.

Apáczai *A Magyar Encyclopaediá*-nak „A’ földi dolgokról” szóló hetedik része XXIV. fejezetében Regius Henricusnak (Le Roy) a hét fő idegpárt memorizáló hexameteres versét:

Optica prima; ovulos movet altera; tertius gustat,
Quartaque; quinta audit; vaga sexta est; septima linguae.

fordította magyarra az eredetivel megegyező versmértékben.

Nyomatott kiadása: **Applausus Hymenaeus**. Wittenberg 1652. (RMK III, 1817.) A3ab. — A szöveg után: „Ita Novis Sponsis vovet animus fraternus Samuelis Serpili Caesaroforensis Hungari.” záradék áll.

Serpilius Sámuel 1630 táján született Késmárkon. Tanulmányait részben itt (ZovLex 407), részben Eperjésen végezte. (Rotarides: Auctorum et scriptorum Hungarice praecipiorum catalogus alphabeticus 929. sorszám alatt — a pozsonyi volt ev. liceum kézirattárában). 1651. június 28-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre. Itt 1652. október 26-án és 1653. március 9-én respondensként szerepelt. (RMK III, 1825 és 1862.) 1653-ban tért haza. Még ugyanebben az évben másodpap lett Leibicen (Szepes megye). Itt halt meg 30 éves korában, 1661-ben.

Mindössze egy magyar nyelvű versét ismerjük. Ez abban a gyűjteményben jelent meg, melyet feltehetőleg ő szerkesztett, Serpilius János nevű bátyja második házassága alkalmából. Míg a többi szerencsét kívánó verselő csak egy-egy rövid szerzeménnyel szerepelt a füzetben — német vagy latin nyelven — ő a magyar köszöntő mellett egy hosszabb latin és egy rövidebb német verset is írt.

Még két idegen nyelvű verses szerzeménye van. Német nyelven köszöntötte a később körmöci evangélikus papként működő Neckel Dánielt házasságkötése alkalmából. (*Fraudenkrantzlein* . . . Wittenberg 1652. RMK III, 1820.) Szintén wittenbergi teológusként hatsoros latin köszöntőt írt az iglói születésű Klesch Dániel házasságára. (*Verba Laeta* . . . Wittenberg 1653. — RMK III, 1863.)

Nyomatott kiadása: **Fraudenkrantzlein Auff den Hochzeitlichen Ehrentag** . . . Wittenberg 1652. (RMK III, 1820.) B2b—3a. — A sorok végén a következő záradék olvasható: „Ezt szívből kívánnya az uy házasoknak Zaskaliczky András Arvai.”

Az arvai származású Zaskaliczky András ifjúságáról sem tudunk. Teológiai tanulmányait Wittenbergben végezte. Innen hazatérve előbb Liptószentmiklóson volt iskolarektor, majd Puchovban, 1658—1660 között Németprónán tanított. Ezután Hricsón lelkészkedett. 1674-ben innen úzte el a katolikus restauráció. (Vö. FABÓ: Monumenta evangelicorum augustana conf. in Hungaria. III. Pest 1865. 126, 151, 162.) Éveket töltött bujdosásban Németországban. 1682-ben tért haza. Egy ideig Zsolnán időzött, majd a Kiszuca melletti Újhelyen lelkipásztorkodott. Lelkészi működését azonban rövidesen kénytelen volt abbahagyni. Zsolna mellett egy kis birtokot vásárolt és ott gazdálkodott, majd később Teplicén Bakoss Gábor lányának, Zay Andrásnének udvarában lelkészkedett. Halálának idejét nem ismerjük. (Burius János: Micae. Kiad. PAULUS LICHNER. Pozsony 1864, 145.) Valószínűleg az ő fia volt az a Zaskalitzky János „zsolnai fi”, akinek 1677. május 26-án történt halálát egy Boroszlóban nyomtatott, gyászverseket tartalmazó kiadvány siratja. (RMK III, 2807.)

Rövid magyar verse abban az emlékfüzetben látott napvilágot, melyet Neckel Dániel, a későbbi körmöci evangélikus lelkész barátai, honfitársai adtak ki 1652-ben, amikor házasságra lépett Hammer Lukácsnak, a wittenbergi kántornak a lányával. A 13 német és 10 latin nyelvű verses üdvözet között Zaskaliczkyé az egyetlen magyar nyelvű. A magyarul nem értő nyomdász a szövegben sok sajtóhibát vétett.

A következő szám alatt közölt magyar versikéjén kívül még két latin szerzeménye maradt ránk. 1677-ben Boroszlóban 3 distichonban köszöntötte Zabler Jakab volt bártfai lelkészt, bujdosótársát abból az alkalomból, hogy Mühlbergben másodpappá választották. (RMK III, 2809.) Ugyancsak németországi bujdosása idején, 1682-ben egy 8 strófás köszöntőt írt abba a versfüzetbe, melyet legnagyobb részt magyarországi bujdosó papok írtak össze Zember György volt besztercebányai lelkésznek Frusia Zsuzsannával kötött házasságára. (RMK III, 3190.)

1 Az Zygia — sajtóhiba lehet.

9 kívánek — olv. kívánnék.

Nyomatott kiadása: **Catastrophe Fausta Et Salutaris** . . . Lipcse 1678. (RMK III, 2915.) 3. számotatlan levél. — A szöveg után: „Zaskalicky András Alsó Hricson néhai Praedicátor” olvasható.

A versfüzet Michaelis Pál tiszteletére készült. 46 verset tartalmaz. Közülük egyedül a Zaskaliczkyé a magyar nyelvű. Michaelis Pál az eperjesi kollégiumnak volt

a tanára, 1673-ban menekült külföldre. Egy ideig Briegben, Boroszlóban élt; 1675-ben a wittenbergi egyetemre iratkozott be, majd Jénába költözött, ahol 1678-ban császári költővé avatták, ugyanakkor a poétai babérkoszorú mellett a filozófiát is elnyerte. Pártfogói, barátai, köztük számos magyarországi exuláns erre az alkalomra írta a verseket.

128.

Nyomatott kiadása: **Malomfalvay Gergely: Belső-képpen indító Tudomány.** Bécs 1653. (RMK I, 870.)

Szerzőnk életéről kevés adattal rendelkezünk. 1616-ban született Erdélyben, nevéből következtetve Malomfalván. Húsz éves korában a Máriáról elnevezett (mariánus) magyarországi ferences rendtartomány noviciusa lett. 1643-ban szentelték fel pappá. Több kolostorban működött. 1652-ben Eszterházy László, a nádor fia mellé került udvari papnak. 1654. szeptember 8-án három évre a rendtartomány főnökévé választották. Rendfőnöksége idejére esik a mariánusok mozgalma, mely arra irányult, hogy szakadjanak el az obszerváns rendtartású ágtól, csatlakozzanak a reformáltakéhoz, ami nagyobb önállóságot biztosíthat a rendtartománynak. A kismartoni 1656. február 13-i időközi gyűlésen megindított akció 1659-ben sikerrel ért véget. Az ő rendfőnöksége idején váltak el a szlavóniai ferences kolostorok a magyarországi mariánusoktól és alkottak önálló tartományt.

Malomfalvay utódját 1657. szeptember 15-én választották meg. Ekkor ő a custosi (6r) tisztséget nyerte el. Mint ilyennek 1658-ban a spanyolországi Toledóba egyetemes rendi közgyűlésre kellett volna elkísérnie rendfőnökét. Ő azonban erre a hosszú útra nem vállalkozott, ezért az egyetemes gyűlésre szóló megbízással mást választottak helyébe. (KARÁCSONYI JÁNOS: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp. 1923. I, 122.)

1667-ben a király erdélyi püspökké akarta tenni. Malomfalvay azonban nem fogadta el a püspökséget. Ugyanebben az évben a rend generálisa a cseh- és lengyelországi rendtartományok biztosává tette meg, és kiküldte a kolostorok megvizsgálására. Ez év április 21-én azonban Kismartonban meghalt. (FARKAS SERAPHIUS: Scriptorum Ordinis M. S. P. Francisci Prov. Hung. Reformatae nunc S. Mariae. Pozsony 1879, 24.)

Malomfalvaynak két nyomtatásban megjelent munkája ismeretes. Az egyik a fenti címmel kiadott, 12 elmélkedést tartalmazó gyűjtemény, „néhány Theologus Doctorocnak diák írásához” kapcsolódva a túlvilági élettel, az örökkévalósággal foglalkozik. Másik munkája egy *Halottas Predikatzjo* (Bécs 1654), melyet gróf Batthyány Ádám felesége felett, mint Batthyány káplánja mondott 1653. június 10-én Németújvárbán. Itt, a Batthyány-birtokok központjában az 1640-es évek elején ferences kolostort és templomot építtetett Batthyány Ádám. Később nagyapjának könyvtárát is a kolostornak adományozta. (KARÁCSONYI: i. m. 213.)

JENEI FERENC közölte két Batthyány Ádámmal szóló levelét, melyekből kitűnik, hogy ferences rendtársai könyveinek kinyomtatását, nyomdai gondozását intézte. (Ismeretlen irodalmi levelek a Batthyány-levéltárból. ItK 1960, 691–92. Vö. uo. a 688. lap róla szóló adataival.)

Az elmélkedésgyűjtemény 3 verses betétet tartalmaz.

a) Az első a hatodik elmélkedésben olvasható, mely arról szól, hogy bizonyos a halál, bár bizonytalan eljövételének ideje; az embernek nem szabad bízni tudományában, ifjúságában, erejében.

b) A nyolcadik fejezetben a szerző azt ajánlja, hogy az olvasó a kétféle örökkévalóság: a mennyország és a pokol örökkévalóságáról elmélkedve gondolja meg Assisi Szent Ferenc szavait: „O dilectissimi fratres et in aeternum benedicti filij, audite me, audite vocem Patris vestri: Magna promissus; majora promissa sunt nobis. Servemus haec, suspiremus ad illa. Voluptas brevis; poena perpetua. Modica passio. Gloria infinita. Multorum vocatio; paucorum electio. Omnium retributio.

Oh szerelmes Atyámfiak és örökké áldott fiaim, halgassatok engemet, halgassátok az ti Atyátoknak szavait.

Nagy dőlgett fogattunk; nagyobbák igyértettének mi-nékünk. Tartsuk meg ezeket; ohaytsuk azokat. Rovid gyönyörűség: véghetetlen inség.

Kevés szenvedés: örökké-való dichőség. Sokaké az hivatal: keueseké a' választás. Mindeneké a' jutalom.”

A magyar vers az idézett latin szövegnek, illetőleg prózai fordításának versbe szedése. Az idézet Szent Ferencnek *Familiaria quaedam sententia colloquia* címén ismert

szentenciának 35. darabja. (Lásd 77. sz. alatt az r) versbetétben is — Szentgyörgyi Gergelynél.)

c) A kilencedik elmélkedés az örökkévalóság fogalmának megmagyarázásával, értelmezésével foglalkozik. A fejezetet záró vers az előtte fejtegetett gondolatokat ismétli. Hangulati és stílári rokonságot mutat Nyéki Vörös Mátyás hasonló tárgyú verseivel, elsősorban *A' véghetetlen örökké-valóságról szóló éneké*-vel. (Vö. RMKT XVII/2, 97. sz.) továbbá Szentgyörgyi Gergely: *Elmélkedések az örökké-valóságról* (RMK I, 747) 443—44. lapon olvasható versével. (77. s. sz.)

129.

Nyomatott kiadása: **Malomfalvy Gergely: Halottas Predikatzjo.** Bécs 1654. A 2. számozatlan levél b oldalán.

A vers forrására Malomfalvy hivatkozik; az idézet Horatius Ódáinak I. könyve 4. darabjának 12—13. sorából való.

130.

Nyomatott kiadása: egy hely és év nélküli nyomtatvány, melyből azonban csak töredékek maradtak ránk.

Az éneknek 7 levélből álló töredékét KONCZ JÓZSEF találta meg a szamosújvári Ferences rend könyvtárában egy könyvtáblában és ő publikálta. (Lupuj vajdáról ismeretlen XVII. századi magyar ének. MKsz 1880, 284—297.) Az ének 4 levele ugyanott megvolt másodpéldányban is, ezeknek lelőhelye azonban ma ismeretlen. A KONCZ által lőcseinek tartott nyomtatvány címlapja nem került elő, a leveleken lapszám vágy betűjelzés nincsen.

Az éneknek 133 sorát tartalmazó töredéke a brassói Honterűs gimnázium könyvtárából került napfényre az 1920-as években Rohde György 1659-i német naptárjának borítólapjából. Ezek a sorok 8 levélsíkon olvashatók. VERESS ENDRE, aki a töredékeket kiadta (Újabb töredék a Lupuj és Máté vajda hartzáról való énekből. MKsz 1930, 274—81), a papírszeleteket egy brassói nyomtatvány még nem lapszámozott próbaplapjaiból származóknak mondja. Mivel a töredékek a második világháború során elpusztultak, kiadásunkban VERESS közlésére támaszkodunk.

Mind a Koncz- mind a Veress-féle töredék valószínűleg egy és ugyanazon kiadvány maradványa. Ennek a feltevésnek mindössze egyetlen sor (a 477.) látszik ellentmondani. Ezt KONCZ — feltehetőleg a jelenleg ismeretlen helyen levő nyomtatványtöredék duplum-példányából — így közölte: *Jól meggondolták utokban.* VERESS ezzel szemben így hozza a sort: *Jól megh tanolták utokban.* KONCZ meggondolták szava valószínűleg kikövetkeztetett szó a feltehetőleg sérült példányból. A 8 levélsíkból kettőnek a szövege — összesen 36 sor — VERESS szerint megegyezik a szamosújvári töredék megfelelő részeivel. Bár ennek a két papírszeletnek rektójáról és verzójáról, a 9—9 sorból álló szövegből (205—13., 233—41., 449—57., 477—85. sorok) csak a kezdősorokat közölte VERESS, megállapítható, hogy a brassói töredék ép levelein éppúgy 7—7 strófa állott, mint a Koncz-féle szamosújvári töredék levelein. Megállapítható az is, hogy a brassói levélsíkok egy-egy levél rektójának és verzójának első 7—7 (egy esetben), 8—8 (három esetben), 9—9 (négy esetben) sorait tartalmazták. Ez a körülmény némi segítséget nyújt a szövegrekonstrukció komplikált munkájában, bár VERESS sehol sem jelezte, melyik két-két töredékszöveg volt ugyanazon a szeleten. (Itt említjük meg VERESS tévedését: azt hitte, hogy KONCZ közleményének 288. és 294. lapján a jegyzetben Köröspataki énekből — lásd kötetünkben a 23. sz. alatt — párhuzamos helyként idézett sorok a szamosújvári másodpéldányból valók.)

A töredékeiben ránk maradt ének tárgya II. Rákóczi Györgynek Vasile Lupu moldvai vajda (1634—1653) ellen viselt 1653-as hadjárata. Erről a jelen éneken kívül több históriás énekünk is fennmaradt. (Vö. ANDREI VERESS: *Cântece istorice vechi ungurești despre Români.* Ac. Rom. Memoriile Secțiunii Lit. Ser. III. tom. III. Mem. 1. — 1925.) Megverselte a hadjáratot Köröspataki B. János (lásd a 23. sz. alatt), egy „anachoréta” (lásd a 131. sz. alatt), és erről szól az ún. Rákóczi-eposz a második részében. (Lásd a 181. sz. alatt.)

Mint hogy mind KONCZ, mind VERESS közlésében az egyes részek egymás utáni rendje önkényes és téves, hogy az egyes töredékeket rendezhessük, ismernünk kell a történeti eseményeket.

Vasile Lupu moldvai fejedelemségével (1634—1653) csaknem egy időben Matei Băsărabă állott Havasalföld élén (1632—1654). A két vajda között hatalmi és pénzügyi

okokból következőleg több ízben támadt viszály. (Vö. JON SÎRBU: Mateiu Vodă Băsarabas auswählige Beziehungen 1632—1654. Lipcse 1899.) Beleavatkoztak ebbe az erdélyi fejedelmek is. (Vö. GÖRÖG FERENC: A két Rákóczi György fennhatósági joga a két oláh vajdaság fölött. Bp. 1904.) Lupu nemcsak a havasalföldi vajdaságra törekedett, hanem az erdélyi fejedelemség ellen is terveket szőtt. Minthogy a lengyelek és kozákok közti háborúskodásban II. Rákóczi György a lengyeleket támogatta, összekötötést keresett II. Rákóczi György ellenségeivel. A portának felajánlotta Erdély elfoglalását, ha az megengedi, hogy Máté vajdát elűzze, és helyette vejét, Chmelnickij hetman fiát, Timust ültethesse a vajdai székbe. A moldvai vajdát nem kedvelték a portán, és Rákóczi ismételt megbízatást kapott, hogy űzze el vajdaságából. (Vö. SZILÁGYI SÁNDOR: Erdély és az északkeleti háború. Bp. 1890, 247.) 1653 tavaszán Rákóczi cselekvésre szánta magát. Lupu kancellárjával, Gheorghe Ștefannal egyet értve meglepetésszerűen csapatokat küldött Moldvába. Az egyik bojár azonban elárulta a tervet Lupunak. Ez utána küldött az erdélyi csapatok elé siető Ștefannak, aki azonban szerencsésen Kemény János táborába ért családostól. Lupunak csak annyi ideje maradt, hogy meneküljön Jászvásárból. Ágyúit, kincseit a főúton előre küldte Kamenec felé, hogy félrevezesse Keményt, maga mellékutakon menekült. (SZILÁGYI: i. m. 249.)

Gheorghe Ștefan lett az új vajda. De vajdasága most még csak pár hétig tartott (ápr. 13-tól máj. 8-ig). A kozák segítséggel Moldvába visszatért Lupu megverte csapatait, és a mellette tevékenykedő magyar csapatokkal együtt kiszorította őt Moldvából. Ștefan a havasalföldi vajdához futott. Lupu és a kozákok Havasalföldre törtek. Kezdeti sikerek után azonban a Ialomîța völgyében, a vajda székhelyétől, Tirgovîștétől nem messzire, a Finta pataknál Máté fényes győzelmet aratott.

A fintai győzelem után Ștefan vajda újból benyomult Moldvába. Havasalföldi, erdélyi és lengyel csapatok segítettek. Lupu még egyszer megpróbált ellenállni, de Bacau és Roman között újabb csatát veszített. Elfogták ekkor öccsét is, és Erdélybe vitték fogságba. A Iași felé nyomuló Ștefan 1653. júl. 16-án Tirgu Frumos mellett a Bahlui pataknál újabb győzelmet aratott. (Ez volt a Lóna hídjánál vívott csata, a Podu Iloaei melletti ütközet, melyben Boros János is részt vett 2000 erdélyi lovassal.)

Lupu családját, kincseit Timușsal együtt a megerősített Suceavába küldte, maga pedig a tatárokhoz menekült, hogy Suceava felmentésére segélyhadat eszközölgjön ki. Közben folyt Suceava ostroma. A román, magyar, lengyel csapatok által ostromgyűrűbe szorított kozákok sokat szenvedtek az éhségtől, de hősiessen ellenálltak két hónapig keresztül. Mikor azonban Timuș halálosan megbesült, illetőleg meghalt, traktára léptek Kemény Jánossal, aki újabb erdélyi csapatokkal, ágyúkkal jött Erdélyből az ostromlók erősítésére. Lupu kincse a magyarok kezére, Rákóczi kincstárába került.

A tatár seregekkel újra Moldvába érkező Lupu a hazafelé tartó kozákokkal a Prut mellett fekvő Ștefanestínel találkozott össze. A tatár kán megtudván Suceava elestét, visszafordult. Luput elfogatta, láncokba verve a portára küldötte. Többé nem sikerült vajdaságát visszaszereznie, bár 1661-ben bekövetkezett haláláig többször szerepelt különböző tervek cselekvő vagy passzív személyeként.

A töredékek összehelyezésében az események egymás után következő mozzanataihoz próbáltuk fűzni az egyes részeket. Minthogy ez az ének is az éppen ez idő tájban virágzó ún. lírai-históriás énekek csoportjába tartozik — versalakban, felfogásban, tartalmában és kifejezéseiben egyaránt közel áll Köröspataki énekéhez! — rá is jellemző, hogy nincs szigorú szerkezeti felépítése, gyakoriak a ki- és visszatérések. A műfaji sajátságokon túlmenőleg azonban a zökkenőket jelen esetben főleg az okozza, hogy a ránk maradt töredékek közötti összefűzéshez segítséget mindössze egy esetben kapunk a 408. sor után álló *Mind* órszóban, amellyel az egyik brassói levélcsik kezdődik (lásd a 409. sorban). Az azonosítást az értelmi összefüggés is támogatja.

A KONCZ JÓZSEFTŐL kiadott töredék részeit I.-gyel, a VERESS ENDRE által közölteket II.-vel jelölve, a szövegeket az alábbi rendben adjuk.

A/I, 1—56. sor: az 1653-as tavaszi események, Lupu futása.

B/I, 57—112. sor: Lupu menekülése a Dnyeszteren át.

C/II, 113—119. sor: Lupu a kozákokkal tárgyal, dupla hópénzt ígér, Erdély elfoglalását is tervezi. — A papírszlet hátlapján szintén hétsoros szöveg következik.

D/II, 121—127. sor: A Moldvába visszatért Lupu párthíveivel Ștefan vajda ellen lép fel, de csak rövid ideig tartó sikerrel.

E/I, 129—184. sor: a fintai csata.

F/II, 185—193. sor: folytatás.

G/II, 197—204. sor: Lupu újra csatát áll a Lóna hídjánál. (Nem tudjuk magyarázatát adni, hogy ennek a papírszletnek verzójáról mért csak 6 sor került közlésre.)

H/I, 205—260. sor: a csata folytatása.

I/II, 265—272. sor: a magyarok öröme, Lupu bánata. A nyolcsoros szeletke páros oldalának szintén nyolcsoros szöveget kellett tartalmaznia. Ezért tettük ide a következő töredéket:

J/II, 273—280. sor: nehezen azonosítható mozzanat, feltehetőleg a Lóna hídja melletti csatából, esetleg már Suceava ostromából, melyről a következő részek szólnak.

K/II, 281—288. sor: Suceava ostroma.

L/II, 289—296. sor: folytatás.

M/I, 297—352. sor: folytatás.

N/I, 353—408. sor: folytatás, Timus halála.

O/II, 409—417. sor: folytatás.

P/II, 421—429. sor: folytatás. Mint kilencsoros rész, az előző papírszelet párja.

Qu/II, 433—440. sor: folytatás, a kozákok traktája Kemény Jánossal. Ennek a papíresíknak szintén kilencsoros párja a verzón:

R/II, 441—448. sor: folytatás, a kozákok kótyavetyéje.

S/I, 449—504. sor: a kozákok hazaindulnak; visszagondolnak vállalkozásukra.

Lupu további sorsa.

Az éneknek nemcsak a szövegrekonstrukciója okoz nehézséget, hanem az egyes töredékrészek szövegének a megállapítása is. Főleg a szamosújvári példány tartalmaz mai állapotában sok hiányt, kiszakadt sorokat, kitöredezett betűket. Bizonyosnak látszik, hogy KONCZ JÓZSEF kiadásában a ma lappangó 4 levélnyi másodpéldányt is felhasználta. Ez tartalmazhatta azokat a szövegrészeket, melyekből az OSzK-ba került 7 levélnyi töredéken semmi vagy csak szófoszlány látszik (205., 233., 353., 449., 477. sor). Nem valószínű, hogy a levelek KONCZ közlése után sérültek meg vagy hogy ő találta ki a hiányzó szavakat. Kiadásunkban lapalji jegyzetben feltüntetjük, amit KONCZ még láthatott. Azokat a szavakat, betűket azonban, melyeket KONCZ vagy VERESS egészített ki, illetőleg kiadásunkban mi következtettünk ki az értelem alapján, nagyszámú előfordulásuk miatt a lap alján nem említjük meg, csak a szövegben jelöljük kurzív szedéssel.

Az ismeretlen szerzőtől származó ének, mint ugyanennek a témának egyéb feldolgozásai is, feltehetőleg nem sokkal az események után keletkezhetett. Mivel a felszabdalt levelek az 1659-i naptár bekötési táblájába kerültek bele, a históriát ezt megelőzőleg kellett kinyomtatni.

2 Bizonyára Kemény Jánosról van szó, akit II. Rákóczi György 1653 kora tavaszán az Ojtozon át Moldvába küldött, hogy Luput elfogja.

9 Štefan kancellár ápr. 2-án a vajda engedélyével távozott Iaşiból, hogy egyik Erdély közelében fekvő jószágára menjen, valójában, hogy Keménnyel találkozzék. Távozása után az egyik vele összeesküvő bojár, Ciogola, felfedte tervét Lupunak. Az üldöző csapat nem tudta megakadályozni, hogy Štefan Bacauban találkozzék az erdélyiek előőrseivel. A *kamarás* ugyanaz a személy lehetett, aki az üldöző csapatot vezette. (Vö. SIRBU: i. m. 326.)

41 Valószínűleg *hada eloszola* volt a szöveg. Štefan már 1653. márc. elejétől, számításból, szélnek eresztette a vajda katonáit, meggyőzván őt, hogy nincs rájuk szükség, mivel béke van. Kielégítésükre Lupu 40 000 tallért adott át kancellárjának. (SIRBU uo.)

53 Lupu ápr. 10-én hagyta el Iaşit. Štefan Keménnyel ápr. 13-án vonult be. Másnap már vajdává tették Štefánt.

57 Lupu kincsesel megrakott szekerei, podgyásza az őt üldöző katonák kezébe került. Lásd a bevezetőben mondottakat, valamint Kraus: *Sibenbürgische Chronik*. Bécs 1862. FRA III. 1. r. 200.

93—94 Lupu és kísérete nagy sietve kelt át a Dnyeszteren, közben lőtték is őket. (Vö. Kraus, uo.)

98 nagyara = nádjára

124 vakot vetett koczkája — szerencsétlenül járt. Vö. Köröspatakinál a 23. sz. ének 195. sorával.

187 Máté vajda sebesüléséről lásd Kraus: i. m. 206.

198 Lupu kettős gyalázatja a fintai és ezt követőleg a Bacau melletti csatavesztés lehetett; a harmadik Podu Iloaeinál érte.

202 Lona hidgya — a Bahlui patak hídja Iloaeinál (Iloaea = Ilona).

211 Bolho — Bahlui pataka, mely Podu Iloaei, Iaşi érintésével a Pruthba ömlik.

215 Hatmánya — hetmánja (= hadvezére). Lupu egyik főemberének elfogásáról a témát feldolgozó valamennyi ének megemlékezik (vö. a 23. sz. ének 69. sora jegyzetével, és lásd még: SZILÁGYI: i. m. 252. lapját, ahol Lupu öccséről van szó. Kraus Lupu bátyjáról beszél, akinek elfogatását Suceava ostroma idejére teszi. (214. lap.)

256 Czetneki nadrágh az szárán — csetneki (Bihar megyei falu) vászonnadrág a lábán.

258 Bizonyára a Lóna hídjánál győztes katonákról van szó.

273—280 Ezekről a kissé nehezen értelmezhető sorokról lásd a bevezetést.

301 Vö. SZILÁGYI: i. m. 253.

351 Parázñaságban intimus = mélyen elmerült a parázñaságban. Lásd erről Krausnál a 215—18. lapot.

354 Értelmetlen sor, talán a kikövetekezettett szöveg is oka ennek.

407 czemert — olv. csemert, azaz: csömrött.

411 kelve ett = kelve evett, azaz nem kellettlenül, hanem szívesen.

415 Bodzagyüker — vö. a 23. sz. ének 110. és a 131. sz. ének 32. sorával.

417 Vö. a 131. sz. ének 33. sorával.

433 Az új erdélyi erőkkal beérkező Kemény Jánosról lehet szó

441—448 Már a tárgyalások alatt megengedték, hogy a kozákoknak élelmet adhattak el. Egy-egy kenyérért 1, sőt 5 tallért is adtak, pisztolyt, puskát cseréltek. (Vö. Kraus: i. m. 217 !)

501 Ki mettek fia orrában — fiának az orrát megcsonkították.

131.

Kézírata: **Apor Formularium toldaléka** (XVII. század 2. fele). (STOLL 146. sz.)
Kiad. SZABÓ T. ATTILA, ItK 1930, 354—57. — A szöveg végén: „Finis et laus Deo uero . . .
celj et terrae” záradék olvasható.

Az Apor-család abasfalvi levéltárából 1944-ben került a volt EME levéltárába az az 1552-ben Velencében nyomtatott Formularium, melyben a nyomtatott szöveg elé kötött leveleken a história — egyéb latin és magyar nyelvű verses és prózai emlékek között — helyet foglal.

Az ének tárgya az a küzdelem, melyet Vasile Lupu moldvai vajda (1634—1653) vejének, Chmelnickij kozák hetman fiának a szövetségében folytatott Matei Băsărabă havasalföldi (1632—1654), Gheorghe Ștefan moldvai (1653—1658) vajdák és szövetségeseik, II. Rákóczi György ellen 1653 folyamán. Ugyanez a tárgya Köröspataki egyik énekének (lásd a 23. sz. alatt) és egy ismeretlen verselő csonkán ránk marad históriájának (lásd az előző sz. alatt). Az események ismertetését lásd ez utóbbi ének jegyzetében.

Az utolsó vsz. tanúsága szerint a történetet hallomás után énekelte meg egy anachoréta „víg kedvében” 1654-ben, tehát az eseményeket követő esztendőben. Az egykorú szóhasználatban az *anachoréta* remetét jelentett. (Vö. Pápai Páriz Ferenc szótárával !) Egyesek görögkeleti vallásból római katolikusra áttért ember jelöléséül fogják fel. (SZABÓ T. ATTILA: Lupuj vajda történetének ismeretlen változata. ItK 1930, 357.) Szerzőjét éppen ezért Kájoni Jánosban véljük megtalálni. Ebben a korban ő volt az egyetlen író, aki görögkeletiből katolikussá, Ferenc-rendi szerzetessé lett. Nincs azonban birtokunkban olyan adat, mely ezt a feltevést kétségtelenné tenné. Kájont 1655-ben Nagyszombatban szentelték fel pappá, előzőleg itt folytatta tanulmányait. Nem tudunk róla, hogy 1654-ben Erdélyben tartózkodott volna. Viszont a Formularium kézirásos toldalékában találunk Kájoni írásában ránk maradt feljegyzéseket is. De ez az ének kétségkívül nem az ő kezétől származó másolat.

Az ének több olyan tárgyi, kifejezésbeli motívumot tartalmaz, melyet megtalálunk Köröspataki előbb említett szerzeményében is.

4 Lupu 1653 húsvét táján jött vissza Moldvába kozák segítséggel, megverte Rákóczinak ott tartózkodó csapatait, Ștefan vajdát, és Máté ellen indult.

5 Targaljistya — Tirgoviște, a havasalföldi vajda székhelye.

10 Rákóczi György Brassó környékén táborozott, hogy segítséget nyújtson Máténak. Máté mellett csak néhány száz erdélyi katona volt, akik az elfutott Ștefan vajdával együtt húzódtak Moldvából Havasalföldre. (SIRBU: Mateiu — Vodă Băsărabas auswählige Beziehungen. Lipcse 1899, 333.) Petki Istvánt küldte be Rákóczi 5000 emberrel Havasföldre, de ezeket a bojárok visszairányították Rákóczihoz. (Vö: Kraus: Siebenbürgische Chronik. Kiad. Bécs 1862. FRA III. 1. r. 207.) Vö. egyébként ezt a részt Köröspataki énekének 4—9. vsz.-ával.

15 Ez volt az 1653. május 27-i fintai győzelem.

16 Egy hónap múlva a Lóna hídjánál (= Podu Iloaeinél) verték meg Luput; wyla — olv. újula.

19 Lásd Köröspataki énekének 69. sora jegyzetét; a zászlók elnyerésével kapcsolatosan lásd uo. a 177. sort.

26 lengyenek — lengyelek, a moldvai hadjáratban Rákóczi szövetségesei voltak.

- 27 Szoczua = Suceava
 28 gorolykatol — keserű pálinkától.
 32 A bodza gyökérrel való táplálkozás megvan Köröspatakinál (110. sor) és az előző énekben is (415. sor).
 33 Vö. az előző ének 419. sorával.
 34 nyu uala — talán: elnyúl vala? SZABÓ T. ATTILA nyuuada-t olvasott, ennek a rímek is ellene mondanak. Az ebben és a 36. sorban emlegetett bűz, bűdösség megvan az előző énekben is a 408. sorban, de Köröspataki is beszél „bűdös tagjok”-ról a 147. sorban.
 40–41 E sorokkal kapcsolatban vö. Köröspataki énekének 43. vsz.-át.
 43 Azon kezben = azon közben
 49 A szakállfestés motívuma megvan Köröspatakinál is (55. vsz.). A Lóna hídjá melletti ütközet után azonban Lupu ott a tatároktól kért segítséget.
 55–56 Aesopus meséjére (*Lupus carnem ferens* — I. könyv. 4.) csaknem azonos szavakkal hivatkozik Köröspataki is. (Lásd a 22. vsz.-ot!)
 61 anachureta — lásd a bevezető sorokat.

132.

Kézirata: Tiszáninneni Református Egyházkerület Nagykönyvtárának kéz rattára 422. 7b–8a. — A szöveg után: „Finis. Stephanus Uporj Anno 1654. Dje januarij in schola Illustrissima S. Patakiense” záradék áll. Ez a megjegyzés a kézirat szövegének tintaszínétől különbözőleg zöld tintával került a vers végére. Ezt követőleg 1738-ból származó bejegyzés olvasható: „Mondatott ezen Halotti Tanítás Nemzetes Nagyságos Vinnaj István felett.”

Az „Oratio funebris Vinnai István temetésekör” címet viselő 8-ad rét kis füzetkébe írt halotti oráció kevés személyes vonatkozást tartalmazó prédikáció, biblikus, kenetteljes hangon, barokk stílusban. A végén ezzel a szokványos fordulattal tér át a végbúcsút vevő strófákra: hogyha az elhunyt szólni tudna, így beszélne. A XVII. században Szatmár és más északkeleti megyékben több Vinnayról tudunk, akik birtokközösségben és rokonságban voltak Északkelet-Magyarország több nemesi családjával. (NAGY IVÁN, X. 857, 865.)

Mikor Upori István a halotti orációt és a verses végbúcsút 1654 januárjában megírta, még a sárospataki iskola tanulója volt. 1652. január 25-én írta alá az iskola törvényeit. Neve mellett a következő bejegyzés olvasható: „Rector Ujlakiensis, tandem Pastor factus et demum in senectute Senior Tractus Ungvariensis.” (GULYÁS JÓZSEF: A sárospataki főiskola diákjai. Egyht 1944, 129.) Tehát Sárospatakról az újlaki rektorságba ment. Minthogy a külföldi akadémiákon tanuló diákjaink között eddig nevével nem találkoztunk, feltehetőleg domidoctus volt. 1674 táján Mokcsán lelkészkedett. (Az ungi református egyházmegye. S. a. r. KÖMIVES SÁNDOR. Nagykapos 1931. 60, 271.) Később Palágyon működött. Az ungi ref. egyházmegye esperese volt 1685-től 1695-ig. (ZovLex 504.)

15 felly szot = felülről szót (felső szót)

133.

Kézirata: Csáky-lt. (OL) P. 72. fasc. 575. p. 510. — A vers szövege előtt más kézírással: „Nemetbül magyarra fordítot siralmas versei Nemet orszagnak, historico . . . [olvashatatlan szó] versei le irattatuan az magyarok kedueert Negiedik Ferdinand Magyar orszagi kiraly halalarul.” Az utolsó sor után: „Vege.”

A kéziratban a sorok nincsenek strófákba szedve, de az egész vers öt részre van tagolva megfelelően a vers után álló nyers fordítás számozott részeinek:

„1. Negiedik Ferdinand (kiralinak), az szentseges Romai birodalom kiraljanak szomorusasag halalanak keserves emlekezete. 2. Sziatok egek, giaszoliatok faidalomban, rejcz el ekesegedet, tedle minden örömedet, segeli bankodni, fedezd be magad felhőkkel, meliekből konyhullatasok heljet oncz essököt. 3. Oh nap s oh hold, oh egek ekes czillagi, öltözzetek giaszban, legien tavul minden vigassagh. Faion de nektekis az mü faidalmunk, legien fienesseghek pusza sötetseghben. Bucuzzek minden termetünk [!], mert az halal mint egi kö fal, erőszakot al. 4. Halala az nagi Feiedelemnek, Ferdinand kiraljnak, kit faidalommal nevezek, mert ismeröst emlegetek; oh halal, mert az mü szegeni feiünköt szomorusasghban keverted; tovab de nemis szolhatok, mert az szü fogastul el giözetet

vagiok. 5. Ezen halál minket hasonló banatban keverjen, mert eo általa földnek feniesége, kereszthenjsegh öröme, (áldot öröm heljet iertek konjhullatasok) negiedik Ferdinand megien el mü tölünk."

Ennek a szó szerinti fordításnak versbe szedésében sok az egy-két szótaggal hosszabb (3., 10., 17., 18., 24.) vagy rövidebb (1., 7., 8., 19., 21., 26., 28., 29., 31., 32., 33.) sor, a rímek is kezdetlegesek.

A fordítót nem ismerjük. IV. Ferdinánd 1654. július 15-én halt meg.

134.

Nyomatott kiadása: **Kéry Sámuel: Keresztyen Seneca.** Bécs 1654. (RMK I, 882.)

Kéry Sámuel előkelő családból származott Ferenc-rendi szerzetes volt. Már akkor nagy műveltséggel rendelkezett, midőn 1645-ben belépett a magyarországi mariánus rendtartomány novíciusai közé. Három évi nagyszombati teológiai tanulmány után 1651-ben szentelték pappá, s a Batthyány Ádámtól létesített és támogatott németújvári kolostorba került. Jó szónok és filozófus hírében állott. (FARKAS SERAPHIUS: *Scriptores Ordinis M. S. P. Francisci Prov. Hung. Reformatae nunc S. Mariae.* Pozsony 1879, 25.)

1654-ben Batthyány Ádám házikáplánjaként, az ő biztatására fordította le, és az ő költségén nyomtatta ki 18 részre osztva Seneca válogatott „leveleinek virágait”. Latinból való fordításának nem nevezte meg forrását. A jezsuita Schellenberg *Seneca christiana id est Flores christiani ex L. Annaei Senecae Epistolis collecti et in 38 capita digesti* című, először 1637-ben, azután még sokszor kinyomatott (Magyarországon 1660-ban Lőcsén — RMK II, 953 és 1700-ban Nagyszombatban — RMK II, 2022) könyvét ültette át magyarra. (TURÓCZI-TRÖSTLER: *Keresztény Seneca.* EPhK 1937, 42.)

Kéry Sámuel rendjének több klostromában működött és többféle tisztséget viselt. 1660-ban a Pozsony és Nyitra megye határán, Dejte város mellett fekvő Szentkatalin kolostorban annak jötevője, gróf Erdődy Gáborné, Amade Judit iránt való hálából, hogy az a kolostort és a templomot az 1645-ös Rákóczi György hadakozása idején elpusztult állapotából helyre állíttatta és bőkezűen támogatta, lefordította és neki ajánlotta Szent Bonaventura Mária-zsoltárait. (*A Boldogságos Szűz Zsoltár-Könyve.* Bécs 1660. — RMK I, 954. Kiad. FARKAS SERAPHIUS: i. m. 26–28.)

1670-ben a rendtartomány órévé (custos) választották. Meghalt 1671. december 17-én Pozsonyban.

a) Az első verses részlet a XXIII. fejezetben olvasható. A latin szöveg Schellenbergnél:

Infraenati ostro alipedes, pictisque tapetis,
Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

b) A második versbetétnek latin eredetije a XXXVI. fejezetben:

Nosque ubi primus equis Oriens afflavit anhelis,
Illis sera rubens accendit lumina Titan.

Midőn 1740-ben Szilágyi Sámuel Kéry fordítását átdolgozva, Kéry nevének elhallgatásával Bécsben újra kiadta a *Keresztény Seneca*-t, mindkét versbetétet elhagyta.

135.

Nyomatott kiadása: **Miskolczi Csulyak Gáspár: Angliai Independentismus.** Utrecht 1654. (RMK I, 893.) A 152 oldalas könyvnek a végén olvasható a vers, számozatlan levélen. Kiad. TOLDY FERENC, KISFÉ V, 445–46. — A szöveg után: „Hazája kívül bujdosó Arra szivből kívánkozó, Bereghi M. Ianos” megjegyzés olvasható.

Szerzőnk felsőbb tanulmányait 1646-ban kezdte Sárospatakon, ahonét 1648-ban ecsedi rektornak ment el. (GULYÁS JÓZSEF: *A sárospataki főiskola diákjai.* Egyht 1943, 383.) Később a franekeri egyetem teológus hallgatói közt találkozunk a nevével, 1652. augusztus 29-én iratkozott be ide. (HELLEBRANT ÁRPÁD: *A franekeri egyetemen tanult magyarok.* TT 1886, 792.) Itt van 1654-ben is (vö. Azari Zsigmond: *De modificatione cultus divini c. disputatio* — RMK III, 1869. — ajánlását), bár ebben az évben az utrechti egyetemet is látogatta, anélkül, hogy oda beiratkozott volna. (SEGESVÁRI LAJOS: *Magyar ref. ifjak az utrechti egyetemen.* Debrecen 1935, 18.) Szemben állt a puritánus elvekkkel, ezt mutatja versének a szelleme és az a körülmény, hogy az Miskolczi Csulyak Gáspárnak

a könyvében látott napvilágot. Miskolczt 1651-ben azért távolították el a sárospataki kollégiumból, mert Tolnai Dali János ellen izgatott. Miskolczi 1652 márciusában iratkozott be az utrechti egyetemre, és itt adta ki a puritánizmus ellen írt könyvét, a puritánus mozgalom ellenfelének, Arnoldusnak előszavával.

Bereghi 1654-ben a franekeri egyetem teológiai karának hallgatójaként 4 disputációban is szerepelt respondensként, melyet Arnoldus elnöklete alatt tartottak. (RMK III, 1874.) Ezeket más tíz magyar hallgatónak 36 disputációjával együtt Arnoldus nyomtatásban is megjelentette. (Henrici Echardi Lutherani Scopae Dissolutae seu Fasciculus ejus controversiarum succinte refutatus et 40 publicis disputationibus in Academia Franekera dissolutus a Nicolao Arnoldo Sacrosanctissimae Theologiae Doctore et Professore. Franeker 1654. Benne Bereghi disputációi a XIX—XXII. számúak.) A kötetben Arnoldushoz Bereghi a következő ajánlást írta:

Ad Authorem

Doctorum qui scripta¹ suis perdocta labellis
Ringens mordebat non secus atque catus.
Hunc Arnolda minax sano sermone repellis
Judice scriptura, nubila densa terens
Ecquid enim proprium catus est: ni ludere cauda
Offert quid dignum Zoilus arte suum;
Ridiculum sese cautus ut praestabit ocellis
Invidiose alter ducitur ore vitis.
Sic sua quemque trahit mundo lactante voluptas
Tellus progeniem pascit opaca suam.
Luctantes animi discrimina foeda propinant
Concordes almae vim pietatis habent.
Inde scopas Arnolde solutas ordine rerum
Justa scripturae singula lauce premis.
En nomen cujus passim latrare boatus
Audit turba Dei dedolet ore loqui.
Ficulus dictus sURDACTer Saulus Et ulcus
Aestuat irriguo purificanda rogo.

Joannes M. Bereghi Ungarus
Sacrae theologiae studiosus

Ismerünk tőle egy másik latin nyelvű verset is, melyet szintén Franekerben írt 1654-ben; Azari Zsigmondot köszöntötte vele abból az alkalomból, hogy a szabadakarról disputált. (RMK III, 1869.)

Külföldről hazatérve 1655—1661 között Kecskeméten tartózkodott, előbb mint iskolamester, majd mint lelképásztor. (CZELDER MÁRTON: A kecskeméti helvét hitvallású református egyház vázlatos története. MPEIF 1887, 385.) Kecskemétről Jászberénybe került. Örvendi Molnár Ferencnek 1663—64-ben itt megmutatta a biblia egy részéből (Mózes I—IV. könyve) készített versbe szedett summáit, melyek azonban nem maradtak ránk. (Vö. Örvendi Molnár Ferenc: *Lelki Tár-ház*. — RMK I, 1034. ajánlásával.)

„Az igaz mondásért lött változása Jászberényben”, ahonnét Miskolcra távozott. (SZILÁGYI SÁNDOR: Kecskeméti református anyakönyvi följegyzések. SpFüz 1859. II, 76—77.) Örvendi 1665-ben már mint néhairól beszél róla. Ebben az évben halhatott meg.

1 Landresnek — Londonnak. (Vö. a francia Londres-ral !)

3 Vergilius nem írt Londonról, a *Georgica* I. könyve 30. sorának „ultima Thule”-ját a Shetland-szigetek egyikével azonosították.

9 Bolton — Robert Bolton puritánus lelkész, a szeparatizmus létrehozója; Miskolczi Csulyak könyvében a 14—15. lapon olvashatunk róla.

14 Brun Robert — Robert Brown az ún. illeszkedő (nonconformista) ellenzék egyik feje. (Vö. a könyv 15—16. lapjával.)

17 a *fa ló* a könyv 145. lapja szerint: a „szent Independentizmus, amaz Trójai nagy faló, mellyet nem Sinon, hanem Bolton, Brun és Robinson nem Trójának, hanem az Isten szép ecelésijának elpusztítására. koholtanak.”

27 Miskolczi könyvének címében van szó a „minden Reformata Ecclesiaktól különböző fejtelten lábság”-ról.

¹ scripra

31 Dromo a kor irodalmában gyakran szerepel az alvilág alakjaként, ördöggént.

38 Bolton öngyilkosságáról lásd a könyvben a 15. lapon.

41 A *Tragus* névéhez fűzött hagyomány aesopusi mesére megy vissza, mely az őszülő férfiről és a két hetéről szól. Pesti Gábor 1536-ban kinyomtatott *Esopus fabulay*-ban „Egy ferfyurol ees az ew felesegirewl” címmel olvasható (a 88b lapon).

45 A szerelméért körmét levető oroszlán is aesopusi hagyomány. Lásd Pesti Gábor fordításában „Az orozlanrol ky az parazt ember leyanyat zerety uala”. (78b lapon.)

51 Micha — valószínűleg a Bírák könyve 17—18. fejezetének Mikája, aki anyja házánál bálványt emelt, s mikor ezeket Dán nemzetsége elvitte, utánuk ment.

52 Ráchel — Jákob felesége, aki magával vitte atyja bálványképeit (vö. I. Móz. 31, 19; 34—35).

53 Procorus — Procolus barbár származású római hadvezér, akit Probusszal szemben 280-ban császárrá kiáltottak ki. Gallián kívül Britannia is elismerte császárnak. Az ellenpárt azonban legyőzte. A két utolsó sort nem tudjuk értelmezni.

136.

Kézirata: egy közelebből meg nem jelölt nyolcadrét alakú könyvhöz kötött 3 tiszta levélen, az EME kézirtárában volt Kolozsvárott a Mikó Imre-féle irományok között. Jelenleg a kolozsvári EK-ban van 1671. sz. alatt. Kiad. SZABÓ KÁROLY, MPÉIF 1870, 592—98. A vers kéziratához nem jutottunk hozzá, kiadásunk alapja SZABÓ KÁROLY közlése.

A XVII. század közepétől a puritánus mozgalomnak a Tiszántúlon Várad volt a főfészke. (Vö. ZOVÁNYI JENŐ: Puritánus mozgalmak a magyar ref. egyházban. Bp. 1911, 327 s. köv. — MAKKAI LÁSZLÓ: A magyar puritánusok harca a feudálizmus ellen. Bp. 1952, 142—44.) A váradi iskola tanárai a helybeli lelkészekkel iskolai és egyház-szervezeti reformokat akartak megvalósítani, és szembe fordulva a hivatalos egyházi és világi hatalommal, presbitériumokat szerveztek. A Váradról kisugárzó puritánus mozgalommal az egyházi ortodoxia és a politikai hatalom birtokosai egyaránt szembeszálltak. A mozgalom elleni küzdelem egyik hajtása a váradi pasquillus is 1655 első hónapjaiból. Iratásának ideje azért lokalizálható erre az időtájra, mert a vers szerzője az 1654-es napfogyatkozásról mint tavalyi jelenségről beszél (22. sor), viszont az 1655. május 30-án Debrecenben összeült közzsínatról és az ott hozott határozatokról, melyek egy része a pasquillusban megtámadott személyek ellen irányult, nem szól semmit. Talán éppen a zsinatra akarta előkészíteni a hangulatot.

Az utolsó versszak szerint a gúnyvers írója a váradi skólával állt kapcsolatban. SZABÓ KÁROLY a merész hangból azt következtette, hogy Enyedi Sámuel és Tarpai András skólabeli tanároknak volt hivatalnoktársa (i. m. 591). Nem valószínű, hogy a váradi iskola egyik tanulója volt a pasquillus szerzője. Ennek ellene mond, hogy jól ismerte nemcsak a váradi puritánus köröket, hanem az egész Bihar megyei esperesség presbitériánus érzelmű papságát is, melynek mintegy a harmad részét kipellengérezte. A pasquillus műfaji sajátágaiból következik, hogy egyes személyeket nemcsak „elvi” magaslatról támad, valamint az is, hogy ma már a személyes vonatkozások hátterét nem mindig tudjuk felderíteni, néha még a célba vett személyt sem tudjuk azonosítani.

7 A célzás az 1654. évi napfogyatkozásra vonatkozik, vö. a 9—11. és 22. sorral.

25 Lásd Pál II. levele a Kor. 2, 3.

29 Blandratát mint az antitrinitárius mozgalom erdélyi terjesztőjét nevezi Dávid Ferenc atyjának.

30 Dávid Ferenc nem Szamosújvárbán halt meg, hanem Déván.

37—39 Váradnak ez idő tájt három lelkésze volt, de a várban is működött egy; megnevezi őket a 39. sorban.

41 Szikra István „fiáról” azért beszél, mert Szikrát 1653-ban a Bihari egyház-megye esperesévé választották meg.

47 Kovásznai Péter már az 1646-i szatmárnémeti zsinat puritánus vádlottjai közt szerepelt, csak szigorú kikötések mellett engedték meg neki, hogy lelkészkedhessék.

49 Magyar — helyesen: Nagyari; a basiliscus gyíkról régen azt hitték, hogy tekintetével gyilkolni képes. (ECKHARDT, EPhK 1929, 86.)

51 Nagyari 1648—52-ben Borosjenőben, majd Tállyán lelkészkedett. A költő itt aligha jelent poétát; kitalálót, új dolgokat, új tanokat kiagyalót inkább.

53 Borsai Ferenc volt 1655-ben a várbeli lelkész; a várkapitány 1651-től Gyulai Ferenc volt, a presbitériánus tanok reá is hatottak.

57 Enyedi Sámuel 1653-tól a váradi iskola tanára volt.

- 58 A sor jelentése: tudatlan orvos, igen jó hóhér.
 59 fex = faex = borseprő
 60 grex = falka, nyáj
 61 Enyedi nem Angliában, hanem Utrechtben szerzett orvosi képesítést.
 65 1653 elején Tarpai Sz. András a bihari eklézsia papja volt, de már ebben az évben újra Váradon találjuk (HEREPEI: Tarpai Sz. András. Adattár II, 83–87), más vélemény szerint 1654-ben tanított ott. (ZovLex 471.)
 69 túl Cséki — RÁCZ KÁROLY Tölcsekinék olvassa. (A zarándi egyházmegye története. Arad 1880, 89.) Tölcseki János egyéb adatok szerint borosjenői pap volt ebben az időben. (HEREPEI: Tölcseki S. János. Adattár II, 70–72; MÁRKI SÁNDOR: Arad vármegye protestánsai az erdélyi fejedelmek korában. ProtKözl 1895, 126.)
 73 Bányait SZABÓ KÁROLY Telkibányai Istvánnal azonosítja (i. m. 596), de ő csak 1656-ban tért haza külföldi akadémiákról. Nagybányai Ferencről lehet szó, akinek presbitériumszervező tevékenysége miatt távoznia kellett Székelyhídről.
 81 Komáromi István Móriában — Komáromi Szvertán István, 1654 őszétől Kismarján lelkész.
 85 Pankotai Ferenc 1640-től 1655 tavaszáig volt lelkész Szalontán.
 89 Kisfalvi Tamást 1656-ban Belényesről Borosjenőbe vitték papnak, a pasquillus szerint 1654 elején Belényesen volt (VALLAJI SIPOS IMRE: A belényesi ev. ref. egyház története. Nagyvárad 1883, 35.)
 93. Igaz Kálmán a kolozsvári ref. skóla tanára volt, 1654 tavaszán bocsátották el puritánus nézetei miatt; ez év végén kerülhetett Szalárdra papnak. (ZOVÁNYI: Puritánus mozgalmak . . . 333.)
 97 Csipi Csalányosi személyét nem sikerült azonosítanunk; a név lehet hibás olvasat vagy gúnynév is.
 102 Diószegi 1654-ben távozott Szentjóbrról; ennek ura Rhédei Ferenc volt.
 105–107 Sem az Ürögdön lelkészkedő Némethiről, sem a meg nem nevezett szalkai papról nem tudunk többet mondani. Sülelmedi Bálint később Máramaroszigeten volt lelkész (vö. LUGOSSY JÓZSEF: A máramarosi egyházmegye a' XVII. században. PEIL 1847, 1418–22.)
 109 Mind a név, mind a mögötte rejlő célzás ismeretlen.
 113–114 A személyeket nem sikerült azonosítanunk.
 117 Az örvendi pap személye ismeretlen.
 118 Belényesi János vajai lelkészt, esperest az 1655. május 30-i debreceni közszinat 1 évre kitétte a papságból, az esperességtől örökre megfosztotta.
 121 A kerek papról nem tudunk többet mondani.
 125 A 3 személy közül RÁCZ (i. m. 91) Komáromit a szántai lelkésszel azonosítja; hogy melyikükre áll a vers tartalma, hogy kicsapták Jenőből, nem állapítható meg.

Kézirata: Kolozsvár RSzK Akadémiája kolozsvári filiále könyvtára I. sz. részleg, Aranka Gyűjtemény V. 3–12. számozatlan lap. Kiad. PERÉNYI JÓZSEF: Kolozsvár siralmi. ItK 1939, 49–51.

A *Kolozsvár siralmi* címet Aranka György adta. Másolatának a forrása egy 1699-ből származó kolozsvári nyomtatvány lehetett, melynek címlapját is megörököltette: „Bokros jaj szó kiáltás az az Kolosvár várossának szrönyü tüzzel való meg égéséről szerzet siralmas jajjal telyes három énekek, mellyek közül az két első énekek az másodszori égést, melly 1655. esztendőben, Szent György havának harmadik napján dél után, az harmadik pedig az 1697-dikben pünköst havának 6-ik napján véletlen és reménletlen történt égéseket példázzák. Kolosvárat anno 1699.”

Az 1655 április első napjaiban keletkezett tűzvész 1800 házat hamvasztott el és emberéletet is követelt. (Vö. JAKAB ELEK: Kolozsvár története. Bp. 1888. II, 658.) A szerencsétlenség visszhangját megtaláljuk a korabeli történetíráson kívül több, kötetünkben olvasható énekben. (Vö. 25. sz. 207. sor.)

Az énekszerző szerint a tűz Isten büntetése volt a város lakóinak fényűző, bűnös életéért. Ez a felfogás, az ének istenes hangja, meg hogy elsősorban a templom felépítésére biztat, azt mutatja, hogy a versíró egyházi férfi lehetett. A következő szám alatt kiadott ének feltehetőleg szintén az ő munkája.

Nótautalása Marusi István énekére vonatkozik, melynek dallama ismeretlen. (A szöveg kiadva: RMKT XVII/8, 152. sz.)

6 Cambises — Kambüszész perzsa király az i. e. VI. századból. Egyiptom meghódítója, kegyetlenségéről híres uralkodó volt.

23 hammua — olv. hamuvá.

24 mazurra = hajléktalanná, bujdosóvá

79 Sok pénz erő — sok pénzt érő

138.

Kézirata: Kolozsvár RSzK Akadémiája kolozsvári filiálé könyvtára I. sz. részleg, Aranka Gyűjtemény V. 12—19. számozatlan levél. Kiad. PERÉNYI JÓZSEF, ItK 1939, 51—55.

Lásd az előző számú ének jegyzetét.

Nótautalása kötetünk 92. sz. énekére vonatkozik.

83 Mi — mert

139.

Kézirata: OL Teleki Mihály gyűjtemény. P. 1238. Vegyes iratok. Irodalmi emlékek, költemények.

A megverselt történet az 1655-i havasalföldi hadjáratból való visszatérés egy mozzanata. A győztes erdélyi sereg Havasalföldről a Töröcvárszoroson át tért vissza hazájába. Útközben esett meg Csizsár Gergellyel a furcsa történet: az a személy, akiért kezességet vállalt, elszökött. Őt vonták felelősségre, de felakasztás helyett csak jelképesen eltemették. A történet színhelye a 4. vsz. szerint az ország határához közel, a havasok aljában volt. A 15. sor Rukaj megjelölés a mai Rukár, a 22. sor szép forrása pedig a Dímbovița.

A történet hősen kívül a versszerző Kemény Jánost és annak öccsét, Boldizsárt említi név szerint. A tréfát ez utóbbi rendezhette meg, bizonyára a bátyja tudtával.

Ebben az időben Erdélyben több Csizsár nevű család élt. Kemény János Önéletírásában beszél arról, hogy midőn 1645 elején Vasile Lupu, moldvai vajdához ment a fejedelem képeiben, hogy részt vegyen a vajda lányának és Radziwill János hercegnek a lakodalmán, magával vitt „igen jeles embereket” is, akik „nagy recreatiojára voltak”. A felsoroltak között ott találjuk Csizsár Gergelyt is. (WINDISCH-kiad. 294.) A vers több sorából (vö. 5—8., 65., 72. sorral) megállapítható, hogy Csizsár Gergely Kemény János bizalmas embere volt. Ugyanaz a Csizsár Gergely lehet ez a személy, akiről Oroszhegyi Mihály éneke (lásd 28. sz. alatt a 135. sorban) úgy emlékezik meg, hogy Kemény Jánosékkal együtt tatár fogságba került.

5 Az „egy ur” a 65. és 72. sor szerint Kemény János.

10 Tolvai selleritől — a tolvaj zsellérek a Constantin Őrban vajda ellen fellázadt személyek.

15—16 A Rukaj és Csiga helyek meghatározását megadja a következő strófa. Vö. a bevezető sorokkal.

33 a generalis — Kemény János.

35 kék gyalogok — a fejedelmi udvar fizetett katonái.

46 Ez a sor is Kemény Jánosra vonatkozik, akinek Csizsár familiárisféléje lehetett.

49 Markalph = Markalf, a Salamon és Markalf népkönyv hőse.

52 Egy krucsat feliben — fölibe egy keresztet faragtak.

57 Morio — a korabeli iskolaelődásokban a bolondos, tréfás szerepet játszó hős neve.

58 szeliből — olv. szélyből, azaz az erdőszélből.

61 Letes vizét = Lethe vizét; Lethe az alvilág folyója, melynek vize elfeledteti a múltat a belőle ivóval.

140.

Nyomtatott kiadása: *Triumphvs Caesarevs Polyglottvs*. [Róma 1655]. D1a—D2a. Kiad. FERENCZI ZOLTÁN, MKsz 1919, 108—09.

A verses album először Kircher Athanasius *Oedipus Aegyptiacus. Hoc est universalis hieroglyphicae veterum doctrinae temporum iniuria abolitae instauratio* című háromkötetes munkájának (Róma 1652—55) I. kötetében, az 5. levél után bekötve, kolofon nélkül jelent meg, és magyar nyelvű vers nem volt benne. Kircher könyvében 20 évig dolgozott, és azt hitte, hogy megfejtette a hieroglifek olvasását. Kortársai is jelentős műnek tekintették könyvét, kinyomtatását III. Ferdinánd pártfogolta. Az ő dicsőítését szolgál-

ták a versek, melyek a világ különböző nyelvein íródtak, illetőleg annyin, ahány nyelvről Kircher munkájában szó esett. Mikor 1655-ben az albumot címlappal ellátva önálló kiadványban is megjelentették, az eredeti versek számát megtoldották még egy-egy magyar, cseh és török nyelvű verssel, s így a második kiadásban 27 elogium dícséri Ferdinándot.

A magyar vers címe és szövege között az alábbi megjegyzés olvasható: „Quemadmodum in his Aegypti Obeliscis, Oedipo interprete *oádávasia* immortalitate donata vetera Aegypti secula legit; sic in Ferd. III. tanquam in Obelisco suo, seu pyramide coronata, veteres Regum, et Heroicorum suorum temporum glorias se lecturam sperat: et sic ait:” E szöveg után:

Ferdinánd Császár, e kis Iras felsegedhez így ohaít: (= 1655)

Quando Aegyptiacis spirantia secula saxis,
Canaque saxa tuis video viuentia chartis,
Oedipe; mox patrijs altum illachrymata ruinis,
Heu mihi! dico meos pulcherrima sceptrata colossos!
Sic et ego iaceo!
Ne iaceam: tus sta, felix, Auguste Colosse!
Quotquot et Vngaricis felicia nomina sceptris
Aurea Apostolico fecerunt tempora Regno,
Omnia in Augusto legat actas nostra colosso,
Dum veterisque nouaeque facis compendia famae,
Iam raucas tergens lachrymas, atque vnicus implens
Quod solet aut virtus, vel sors fortuna vocari.

Ita Hung.

A magyar verset valószínűleg valamelyik Rómában élő magyar jezsuita írta. (FERENCZI ZOLTÁN: Egy ismeretlen magyar vers 1655-ből. MKSz 1919, 109.)

1 Oedipus — Thébé mondai királya, aki megoldotta a Szfinx rejtélyes talalós meséjét, mire az levetette magát a szikláról. A szfinx szobrok kelet, elsősorban Egyiptom jellegzetes emlékei a templomok, piramisok bejárata közelében.

13 választ Királyomban = választott királyomban

21 úji — olv. új.

141.

Kézirata: **RSZK Kolozsvári Történeti Levéltár** (volt EME levéltára). Kemény-gyűjtemény Miscellanea tomus XX. Varia.

Kemény János első felesége, Kállay Ferencnek a lánya, 1632-ben ment férjhez. (Kemény János Önéletírása. WINDISCH-kiad. 196.) A búcsúzó 3. versszaka szerint 36 évet élt. Ez ideig sem születési évét, sem halálának időpontját nem sikerült megállapítanunk. A búcsúzó 8. sorából következtetve 13–14 éves korában volt az esküvőjük. Ismerjük egy levelét 1654. június 24-i kelettel, melyben azt írja: „én elég beteges állapottal vagyok”. (MAGYARI KÁROLY: Adatok Kemény János életéhez. TT 1905, 471–72.) Levele tanúsága szerint ekkor még élt. Viszont Kemény János 1656-ban már Lónyay Annának udvarolt. (TÓTH ERNŐ: Kemény János és Lónyay Anna levelezése. TT 1900, 161–218. Vö. az 1656. december 18-ról keltezett levelével.) Halálát így 1654 második felétől 1656 első feléig terjedő időre kell tennünk. Tekintettel arra, hogy legfeljebb 37. évében járt, amikor meghalt, és valószínűleg legalább 14. életévében, mikor férjhez ment, halálát inkább 1655–1656 fordulója tájára tehetjük, mint 1654 végére. Ekkor írhatta az ismeretlen szerző a búcsúzóját is.

27 A sor értelme nem világos.

61 Simon és Ferenc.

66 Eretlen = erőtlén

74 selyebül = koporsóból

142.

Kézirata: OL Teleki Mihály gyűjtemény. P. 1238. Vegyes iratok. Irodalmi emlékek, költemények. — A szöveg után: „Amen.”

Bethlen Mihály Bethlen Györgynek és Csejthi Iónának a fia, 1621-ben született. 1640-ben I. Rákóczi György fejedelmi kamarása, 1646-ban Doboka megye főispánja lett.

Ezt 1654-ben felcserélte a Fehér megyeivel. Kétszer nősült. Első felesége Sombori Borbála, a második Bornemisza Kata volt. Mindkét házasságából több gyermeke született. 1656. február 19-én halt meg. A búcsúztató szerzőjét nem ismerjük.

A nótajelzéseként idézett sorral kezdődik Tholnai Bálint éneke. (Előszőr: Debrecen 1590, 110.) A nótautalás utáni megjegyzés azt jelenti, hogy az utolsó sor megisméltendő. Tholnai énekét 8/6/6 osztású, háromsoros dallamra énekelték (RMDT I, 210. sz.), s így nem tudjuk, hogyan húzták e dallamra a 4 × 8-as búcsúztatót.

1—4 A versszak *Az tenger fövénye ki sok* kezdetű (lásd 60. sz. alatt) búcsúztató vers második strófájához áll közel.

21—28 Vö. Sal. II. (Kir. II.) 18, 9—15.

39 het jeles ifiak — a hét Makkabeusok, halálukról lásd Mak. II. 7. fejj.

86 Somborine — első feleségének az anyja.

99 vettem — összevonás *vettem*-ből.

114 Bethlen János — kancellár, történetíró apja testvérének, Bethlen Farkasnak volt a fia.

117—118 Második felesége testvére volt Bornemisza Annának, Apafi Mihály feleségének. Egyébként is a Bethlen- és Apafi-családot egy tőből származtatták.

121 Bethlen Ferencné, Kemény Kata. Bethlen Ferenc Bethlen Mihály apjának volt a testvére.

125 Bethleni nemes urfiak — Bethlen János és Ferenc fiai.

130 Matskasi nemes nemzetim — testvérének, Bethlen Juditnak és Macskási Mihálynak a gyermekei, akiknek az elhunyt a gyámjuk volt.

143.

Nyomatott kiadása: *Trauer-Binden* . . . Wittenberg 1656. (RMK III, 1977.) Kiad. CZEIZEL JÁNOS, EPhK 1903, 188. — A szöveg végén a következő megjegyzés áll: „Ecképpen azmegholt személynek emlékezetit hirdete szomoru elmével Kövesdi Pál.”

Kövesdi Pál valószínűleg Komáromban született, de születési évét nem ismerjük. Egyéb életrajzi adatai is hiányosak. Felsőbb tanulmányait külföldön végezte. 1654. június 16-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre. 1656-ban itt jelent meg teológiai tárgyú disputációja: *De Orali Manducatione*. (RMK III, 1975.) Még ebben az évben hazatért és Komáromban lett iskolamester. Innen hamarosan Eperjesre került tanárnak.

1659-ben meghívták a soproni magyar iskola vezetésére. Sopronban 1657 óta működött magyar iskola, mely Kövesdi vezetése alatt virágzásnak indult, benépesedett. 1664-ig állt az iskola élén, ekkor lelkészükké választották Sopron evangélikus vallású magyar polgárai. Az iskolával továbbra sem szakította meg kapcsolatait, néhány órában tanította a lelkészeknek készülő növendékeket. 1674-ben a protestáns üldözés őt is megfosztotta hivatalától, betiltották az evangélikus iskolákat is, a magyar iskola is bezárta kapuit. Kövesdi azonban továbbra is Sopronban tartózkodott, itt halt meg 1682. május 5-én. (PAYR SÁNDOR: A soproni ev. egyházközség története. Sopron 1917, 398—409; MÜLLNER MÁTYÁS: A soproni ev. főtanoda története. Sopron 1857, 34—37.)

Gyakorlati cél vezette Kövesdit latin nyelvű magyar nyelvtanának megírására. Valószínű, hogy ennek végleges szövege lassanként, tanítás közben alakult ki. (Vö. GULYÁS ISTVÁN: *Excerpta Linguae Hungaricae*. Debrecen 1908, 58.) Ő maga könyvét kéziratban használta, az csak halála után, 1686-ban jelent meg nyomtatásban Lőcsén, valószínűleg János nevű fiának gondozásában. (*Elementa Linguae Hungaricae sive Grammatica Hungarica*. — RMK II, 1584. — (A nyelvtankönyvről lásd SZATHMÁRI ISTVÁN: Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp. 1968, 339—60.)

Rövid magyar nyelvű versén, disputációján és nyelvtanán kívül ismeretes még két rövid latin verse. 1654-ben volt tanítóját, Matthaides János eperjesi rektort köszöntötte. (*Lauream Philosophicam*. Wittenberg 1654 — RMK III, 1921.) Később egy négyesoros emlékkverssel szerepel a soproni ev. esperes, Láng Mátyás gondozásában megjelent, Pauerfeindné, Krugschanek Annához túlnyomórészt német nyelven írt gyászversek írói között. (*Geistliche Wasserquelle* . . . Regensburg 1677. — RMK III, 2835.)

Magyar verse egy 12 lap terjedelmű gyászversfüzetben jelent meg, melyet a westfáliai születésű, 1646—1648 közt a soproni latin iskola igazgatójaként, attól kezdve pedig modori lelkészként működő Sarnickhausen Henrik Konrád halálára a Wittenbergben tanuló magyarországi deákok szerzeményeiből adott ki az elhunyt sógora. A kiadványban egyedül Kövesdi írt magyarul. A német nyomdász a magyar szövegben néhány sajtóhibát ejtett.

Nyomatott kiadása: **Fautor Márkus: De Heredibus . . .** Jena 1656. (RMK III, 1967.) E4b. — A magyar versike előtt:

Ecce ! faves Patriae, Fautor, permulta legendo,
Ut dulcis quondam Patriae experiãre favorem.
Quale servitium, tale meritum !

A magyar szöveg végén: „Az mellyet kívánnya az ő jo akaró barátjának Fautor Marcus Uramnak Günther Andras Késmarki való”. Kiad. KARL-HEINZ B. JÜGELT, ItK 1967, 465.

Hasonló nevű evangélikus lelkész fiaként született Günther András 1634-ben Maldurban (Szepes m.). Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen is tanult. 1654-ben a wittenbergi, 1656-ban a jénai egyetem hallgatója. Itt magiszteri fokozatot nyert 1658. febr. 9-én, amikor is köszöntésére barátai egy alkalmi nyomtatvánnyal kedveskedtek neki. (RMK III, 2014.) Hazatérve előbb apja mellett Szepesolasziban, majd később Káposztafalván (Kabsdorf) lelkészkedett. 1663-ban kötött házasságára két gratuláló füzetet is nyomtattak barátai: RMK II, 1009 és 1014. 1671-ben menekülnie kellett. Szászországban élt, előbb Lipsében, majd Naumburgban. Ez utóbbi helyen 1677-től lelkészként működött. Később Bleicherodában lett pap és esperes. 1709-ben halt meg. (JOHANN SAMUEL KLEIN: Nachrichten. Leipzig—Ofen 1789. I, 103—05.)

Csak az itt közölt rövid üdvözlő verse ismert magyar nyelven. Latin verset írt 1655-ben Löhner Kristófhhoz (RMK III, 1950); 1656-ban pedig gyászverset Sarnickhausen modori pap halálára (RMK III, 1977). Német nyelvű verset írt apja második házasságára (RMK II, 1034) 1664-ben és 1675-ben a Lipsében kinyomatott német nyelvű prédikációs kötetének végén, melyben a város iránt érzett halálját fejezte ki. (RMK III, 2705).

KLEIN szerint (I. 103) 51 éves lelkési pályája alatt 5424 prédikációt mondott. Ezek közül német nyelven több megjelent nyomtatásban is. (RMK III, 2568, 2705, 2717, 2745, 2799. Vö. PUKÁNSZKY BÉLA: A magyar protestáns exuláns irodalom. ProtSz 1925, 144—54.)

Günther András abból az alkalomból írta üdvözlő versikéjét, hogy Marcus Fautor a jénai egyetemen 1656. jan. 16-án megvédte jogi disszertációját.

145.

Kézirata: **Zemlény János-énekeskönyv** (1668) 92b—93b. (STOLL 88. sz.) Kezdő sorait és a befejező 17. versszakot kiadta DOMOKOS PÁL PÉTER, ErdMúz 1939, 361. A kézirat ma lappang, kiadásunkban DOMOKOS közlését követtük.

Az utolsó strófából következtetve 1656-ban a végeken keletkezett szegénylegény ének.

146.

Nyomatott kiadása: Várad 1656. (RMK I, 914.)

Egyszerre jelent meg latinul és magyarul. A latin cím: *Metamorphosis Illustrisimi quondam Herois felicitis memoriae Sigismundi Rakoci; Id Est: Ejus eruditae vitae, heroicaeque virtutis, cum simili morte seu vitae termino Poetica descriptio, Latino et Ungarico idiomate composita; A Francisco Borsati Papensi. In Illustri Váradensi Gymnasio Sacrae Poëseos pro tempore Collaboratore.* (RMK II, 867.)

Pápai Borsáti Ferencről alig tudunk többet, mint amennyit a kiadvány címlapja, illetőleg a latin kiadás előszava mond. Ez utóbbit Tarpai Szilágyi András és Enyedi Sámuel mint a váradi skóla rektorai írták, HERPEI szerint 1653-ban, minthogy még ugyanebben az esztendőben Tarpait pappá avatták és ott hagyta a tanári állást. (Adatok a Rákócziak váradi kollégiumának történetéhez. Adattár II, 26.) Mivel azonban két év múlva ismét váradi skólamesterként működik (uő.: Tarpai Sz. András. Adattár II, 85), Enyedi pedig 1653-tól folyamatosan a váradi iskolánál volt, emiatt az előszót 1656-ban, a megjelenés évében is írhatták.

HEREPEI a Rákóczi Zsigmond emlékére frott latin és magyar nyelvű verses mű keletkezési idejét 1652-re teszi, mivel az ilyesfajta magasztalásokat a temetési beszédekkel és búcsúztatókkal együtt a gyászszertartás alkalmára készítették (i. m. 26). Szerinte: „Borsáti művének is az 1652. év április 28-án a fehérvári székesegyházban tartott gyászszertartás alkalmára már készen kellett lennie”, 1656 csak a nyomtatás ideje volt.

Feltevésének azonban ellene mond két körülmény. Tarpai és Enyedi előszavából következtetve Borsáti műve nem a temetési gyászszertartás alkalmára készült, hanem iskolai előadásra. Ilyesféle az előszó szerint Váradon is szokás volt. Inkább igaza lehet SZILÁGYI SÁNDORNAK, aki szerint a nyári vizsgák alkalmával szavalta el az egyik tanuló, talán éppen az a Nadányi János, aki a magyar szöveg után egy latin verssel szerepel a kiadvány végén. (Borsáti Ferenc ismeretlen iskolai alkalmi költeménye 1656-ból. MKsz 1887, 95.) Döntőbb a magyar változat utolsó versszaka, ahol ez áll:

Váradon irám ez egynehány verseket,
Ezer hat száz és ötvenhat esztendőket,
Mikoron számlálnék . . .

melyből világosan kitűnik a szerzetetés ideje. Borsátival és munkájával kapcsolatosan vö. NÉMETH S. KATALIN: Borsáti Ferenc Metamorphosisa c. dolgozatát az előszó magyar fordításával: AHLH X—XI. Szeged 1971, 125—31.

A volt kolozsvári református kollégium könyvtárának egyik könyve Borsáti saját kezű beírását tartalmazza: „Franciscus Borsati Ungarus. Varadini Sacrae Poeseos. annos duos Publicus Collaborator.” Kinyomtatott munkájának a címlapján szereplő Pápai (Papensis) előnévén túlmenőleg, mely bizonyára származási helyét jelzi, és talán arra is következtetni enged, hogy iskoláit Pápán végezte, ez az összes adat, melyet életéről tudunk. De még kétesztendő tanítóskodásának az idejét sem tudjuk pontosan lokalizálni. Életére vonatkozólag nincsenek további adataink. Az azonban téves értelmezés, mely szerint azonos személy a Borsai nevezetű váradai várbeli pappal (vö. a 136. számú ének 53. sorával), illetőleg az 1659-ben Hegyközszatárban lelkipásztoroskodó Borsai Ferencel. (HEREPEI: i. m. 25, 27.)

A váradai iskolában a poétai osztályt tanító Borsáti először latinul írta meg Rákóczi Zsigmond jóságos cselekedetekkel tündöklő életének és boldog kimúlásánakj „poetica inventioval” díszes leírását. Az előszó a magyarra való átültetését azzal okolja meg, hogy sokan vannak, akik nem járatosak a latin nyelvben, s ha járatosak is, nincsenek hozzá szokva a latin költői frázisokhoz.

A latin előszó így hangzik:

Illustrissimae Principi, quondam Celsissimi Principis Georgii Rakoci Relictae, Susannae Lorantfi, Dominae Dominae nostrae Clementissimae Ecclesiarum Scholarumque Orthodoxarum Nutrici benignissimae, Salutem et longae vitae prosperitatem.

Cum nuper apud nos consveto Franciscus Borsati Papensis Poeseos Collaborator suos discipulos exercendi gratia pro actu publico Musarum Chorum exhibuisset; quilibet actorum pro sua quam gerebat persona, de selectis thematibus elegantem habuit declamationem: Ex iis autem unus, qui Calliopes agebat personam, perorando recitavit non invenustam Illustrissimi magnaeque memoriae Herois Sigismundi Rakoci fillii Celsitudinis Tuae dilectissimi Methamorphosim, inventione et stylo satis poëtico elaboratam. Quam omnes Scholastici et nobiles literati tanti nominis cultores avidissimè non sine suspiriis imas cogitationes spirantibus audiebamus. Continet enim pia recordationis Sigismundi vitae splendorem, virtutis elegantiam, morum svavitatem, in scientias amorem, in eruditos humanitatem, et benevolentiam, in Deum et religionem pietatem et observantiam, uno verbo, vitae mortisque tanti pectoris compendium poëtici similitudinibus et inventionibus exquisitè adornatum. Cum igitur verum sit virtutem post funera manere, et musas mortem ignorare, hanc quoque orationem ligatam ejus virtutis praëconibus adjicere placuit, ut tua Celsitudo cum posteritate intelligat, qualem amiserit eruditio patronum, et quanta in veneratione vel ipsi artium cultores Poëtae videlicet Heroem illum habuerint, et habeant, cümque vitam dare nequeunt à praedicandis laudibus cessare nolunt. Cum autem plures sint Latinae linguae ignari, et inter literatos non quilibet poëtici assvevit phrasibus, ea quae carminibus data sunt, Ungaricis quoque Rhythmis ab eodem Francisco Borsati Papensi exhibentur; et quanam per similitudinarias descriptiones intelligantur, marginales notae explicabunt. Tuo autem nomini hoc opusculum sacrum esse Celsissima Princeps volumus, quia Tuae Celsitudinis gnati dilecti laudes celebrat, tum etiam quia mens Authoris non alia quam Tuae Celsitudinis gratificandi fuit, tum verò quia Celsitudo Tua quantà inter alias Scholas nostram quoque prosecuta sit beneficentiã nemini est in ambiguo, quicquid igitur gratitudinis praestamus id Tuae Celsitudini optimo jure debetur. Igitur testificandi obsequii et singularis observantiae in Tuam Celsitudinem hoc manusculo à praefato Discipulo nostro parato comparemus, licet sciamus infandum renovatum iri dolorem, probè tamen etiam tenemus, piaë animae nunquam deesse suam consolationem.

Accipiat itaque Tua Celsitudo hocce manusculum ex animi gratiam referre volentis affectu profectum. Faxit Deus, ut etiam indicibus nostram gratitudinem Tua Celsitudo experiri valeat. Oramus insuper vitae et omnis boni authorem, ut Tuae Celsitudinis vitae diebus dies adjiciat, annos multiplicet ad sui nominis gloriam, Ecclesiae et Patriae emolumentum, in Scholarum et Eruditorum subsidium. Amen.

Celsitudinis Tuae Humiliter addicti

Andreas Szilágyi Tarpai,
Scholae Varadiensis Rector

Samuel Enyedi,
Medicinae Doctor, Scholae
Varadiensis Rector

METAMORPHOSIS.

Divi mutatam Sigmundi carmine formam
Aurorâ nascente canam; Formosa Tonantis
Is fuerat Soboles divûm de sanguine nata,
Quae genitura Deos erat, et si fata dedissent
Sacras Astrifero mentes aequasset Olympo
Sanguis coelicolum. Vestro Polyhymnia Vati
Pande vias Superûm, quo possim tramite laetus
Certius ire, mihi facilis dux esto viarum,
Dirige virgo meam navim tua littora versus
Scribere cum tantas ego res sim viribus impar.
Jam Sol oceani vitreis ascenderat undis
Lucentemque globum roseo splendente pyropo.
Volvebat, radiis orbem diffuderat, ingens
Cujus ab excelso volutabat lumen Olympo.
Ipse dabat cunctis animam, recreabat et ille
Multos; et Zephyrus blandi spiramine circum
Aëra mulcebat, mentes recreare dolentes
Qui didicit. Cantu resonabant tecta ferarum
Frondea, tum graciles mittebat ab ore susurros
Gens volucrum dulcis rutili vaga musica Coeli;
Candida purpureis risere Rosaria campis
Virgineo flores pinxere vireta colore.
Flora parens florum roseis ornata capillis
Per campos varios, viridis per et avia ruris,
Floribus excultam spargebat Florida messem.
Fertilis annus erat, ver, aestas, atque autumnus,
Omnia miscebant risit concordia cunctis
Ebria calcatis spumabant praela racemis
Tunc, et de tenero pendebat¹ palmitis fructus
Aspectu svaavis, dulces spirabat odores
Sigmund Rakocides tandem flos Entheus orbis
Pannonici: Argoo lauri mactandus honore
Regali illustris cultu, squammantibus auro
Armis, auro ocreis, cinctusque micante pyropo,
Deserit, aerocomis Palatia sparsa colossis
Patris, ubi stellata ferit penetralia culmen
Coelicolum; aulaeis laquearia culta superbis
Fulgescunt. Curis, vacuus tunc pectore, mundi
Forte erat. Exiguâ recreatum Athleta phalange
Ad campos patriae patris prodivit ab aulâ,
Qualis ab Eois cum se effert Lucifer undis
Exuperans croceo Coelestia signa nitore;
Indum, aut sanguineo veluti violaverit ostro
Si quis, ebur; vel mixta rubent ubi lilia multa
Alba rosis, tales Sigmond dabat ore colores.
Obvius undisonis fuerat de fontibus hortus
Deliaes coluerê Deae. Paestanaque rura
Hic sese adtollunt Rhodopois floribus arva.

Propositio.

Invocatio

Narratio incipit.

Annus aureus in quo
Sigismundus Rakoczi.

Remotis
curis.

Se in hortum deliciarum
f. e.

¹ pendebant

Hunc venerê hortum florentem Hamadryades alto
 Vertice quaeque volans. Subitò, Permessia proles
 Cujus, Sigmundus, celeri pede limina pandit
 Hinc illi aspectu patet umbris arbor opacis
 Plurima, et aestivo se comit sylva virore:
 Eminet hinc scopulis altum pendentibus umbra,
 Diffusae et fagi, viret isthinc vertice crispa.
 Quercus, juxta abies, et odora in vulnera pinus
 Tum, quae fronde comans semper, semperque gravescens
 Lentiscus triplici svevit gemmascere foetu
 Stat laurusque virens, et cornus idonea telis;
 Hac veniunt rivi, occultos hâc semita colles
 Ducit, et hâc metas per campum dividit Plex.
 Rursus ab hinc hortus quo non florentior alter,
 Hesperisque Palaestinisque beatior arvis,
 Panditur ipse suis, et se miratur in umbris:
 Hinc et hinc serie latum florente per hortos
 Fronde capillatâ vernascit plurimus ordo
 Arborum, et uberior succedit copia fructu:
 Desuper ore diem foecundo purior aether
 Afflat, tum fructu distingvens fertilis annum.
 Mitior hîc Zephyrus flammantem ventilat aeslum. [!]

Hortus describitur mund

Illinc ast aliud cernit generosa Juventa
 Sigmundus. Fluvii excurrunt et murmure strident
 Foelici, et fuso depurgant prata meatu;
 Hâc fluit Euphrates medioque aspergine littus
 Pulsat, et effuso trahit undas gurgite vastas:
 Hâc quoque Tigris abit Phartis Schyticisque sagittas,
 Otior, ast fluctu gurgis devolvitur aurè
 Aegyptique plagas septeno vortice Nilus
 Permeat allambens foecundam graminis umbram.

Hortus describitur mundi.

Et jam quid memorem? mediis ubi purior hortis
 Grandior assurgit reliquis et vertice supra est
 Arbor, sexcentas quae claudit cortice vitas,
 Pulerior una nitet centum parit aurea mala
 Flore novo, foetuque novo, semperque comanti
 Fronde viret; mediis sed quam mirabile dictu
 Serpit, et astrictis ramorum amplexibus haeret
 Extendens lingvam diductâ fauce trisulcam,
 Tumque venena coquit, squammis intermicat aurêis
 Monstrum audax serpens; quo surgit vertice crinis,
 Caeruleo fluit, at longus per tergore lapsu,
 Os frontemque hominis mentitur et arduus affert.
 Rursum quid cernit? serpens à corticis alvè
 Fructus dentato morsu rapit, atque ministrat
 Toxicâ, flaventi et mortem sub cortice condit.
 Haec dum Sigmundus spectat: Sic pendulus haeret
 Is animo; quis rerum eventus? non scit; at ille
 Plurima pervolvens animo, nec vel quid agat scit.

Ubi delicias inter mundus,
 toxica suls ministrat
 amatoribus, et decipit
 allectos.

Adfuerat Chloris soboles pulcherrima divûm
 Cui vultus renitent; radiantia bina coruscant
 Lumina, dulcis honos oris caput: ipsa deinde
 Nudatos artus oleo perfusa nitescit.
 Auro internectit crines, it pectore summo
 Flexilis obtorti per collum circulus auri:
 Aurea purpuream subnectit fibula vestem,
 Quae Juvenem, auro sic fulgens ostroque decora,
 Sigmundum ornabat dictis, revoluta, sub umbrâ
 O decus ô famae merito pars maxima nostrae!
 Astraetae soboles Sigmund quid pendulus haeres?
 Delicium Zephyrorum hortus quem conspicis est hic,
 Cernis ut Ambroseo redolent hîc Balsama odore,
 Conspicui passim puris de fontibus amnes

Regina Mundi deliciae.

Sigmundo.

ad omnem omnino a-
 maenitatem opportunum
 hunc esse hortum blanda
 voce denunciat. ut eo ipso
 ad se possit allicere.

Decurrunt, tacitoque meant per prata susurro.
 Hic liquidi fontes, semperque virentia prata
 Adsunt et tremuli lambentes gramina rivi.
 Dulcia mella fluunt, hic largi copia lactis,
 Quam magis exhausto spumaverit ubere muletro.
 Laeta magis pressis manabunt flumina mammis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno
 Balsamaque et Baccas semper frondentis Achanti.
 Hinc quoque Castalidum lectissima turba sororum
 Dulce melos fundit placidos dans carmine plausus
 Dixerat. Aetheriis penetralibus edita, miros
 Ecce Polo cantus jaculatur Thespia proles.

Quo magis ridet magis
 sic decipit orbis.

Interea Coelo demissus fertur ab alto
 125 Divus amor ferro cinctus teloque trisulco,
 Spicula fulgenti rutilantia dirigit arcu.
 Talibus affatur Sigismundum mente coruscum
 Rakoczi verbis, aperitque latentia damna.
 Heu fuge vipereis tecta, heu Sigmunde vireta!
 Mortifer, heu fuge technas; hic latet angvis in herbâ!
 Quot florum species totidem² hic sunt spicula mortis.
 Heu fuge fallacis volutantia gaudia mundi!
 Hauserat haec tacitus vigilantibus auribus ipse
 135 Obstupuit subitò gelidusque per ima cucurrit
 Ossa tremor, rubor atque niventia membra subivit,
 Multa movens animo numen veneratur Olympi,
 Is quid agat nescit dubiâ sed mente tenetur.
 Deus amor trepidam torsit fulgente sagittam
 Ex arcu, extemplòque refixit virgineum cor
 Sigmundi Juvenis, corpusque per arva recondit.
 Sanguis ut erupit terramque colore refersit
 Purpureo, Rosa rubra (hoc quam mirabile dictu)
 Crevit stillantis subitò de sanguine fontis.
 Ast Sigmund jacet exangvis, ceu fulmine tactus
 Vivit; et est propriae tamen haud spes ulla salutis.

Amor divinus positum
 inter delicias Sigismun-
 dum admonet, sibi ca-
 veat, ne mundus pro
 melle, venena propinet.
 Miratur astum Orbis.

Ecce autem Gabriel Coelo demissus ab alto
 Navigat, hic ventos et turbida nubila tranans:
 Sydereo flagrans Clypeo, et coelestibus armis
 Insignis facie, Jesus quem misit ab axe,
 Omnia coelicolae similis, vocemque coloremque
 Et crines flavos et saeva sonantibus arma,
 Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea fulget
 Cassida. Labentem Juvenem rapiebat in altum,
 Illum autem Aligeri densâ inclusère coronâ.
 Ecce autem è medio positus dux Aliger armis
 Agmine procedit. Socii venerantur euntem.
 Ingens oris honos, oculis decor emicat ingens
 Aurati Solis radii fulgentia cingunt
 Tempora, Caesaries divinum spirat odorem.
 En subitò fulget lux, Sigmondique coruscat
 Vultus, et ardentem jactat sub nubila lucem
 Os humerosque auro similis; quin ipsa decora
 Caesaries splendet Phobaeae lampadis instar,
 Et candore nives antèibat lactea vestis.
 Candidius Cygnis, hederâ formosius albâ
 Corpus erat, laetos oculis afflaret honores:
 Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
 Argentum, Pariusve lapis circumdatur auro.
 Ales sublatum³ Juvenem coelesti sistit in horto,
 Quem Jesus; Sacrata, colit; bis rura quotannis
 Is renovans, plantat varios in germine flores.
 Hic liquidi fontes, hic mollia prata per herbas

Ne Sigismundus praeda
 foret deliciarum, amor
 coelestis eum fudit, et
 mundi mundum cor le-
 thaliter sauciat.

Peremptus jacet.

Jesus Gabrielem cum
 coelestis aulae exercitu
 mittit, et fusi animae
 Juvenis ad se transferre
 imperat.

Angelicus Sigismundo
 applaudit exercitus.

Fulget anima Sigismundi
 lumine coelestis gloriae.

Ab angelis in beatarum
 animarum chorum depor-
 tatur; qui est hortus
 coelestis.

² totidem ³ A *sublatum* szót kézírással *tám-ra* javították.

Labuntur gelidi sinuosis flexibus amnes.
 Littora, et Halcionem resonant, et Achanthida dummi
 Et gemit aëreâ resonans ubi turtur ab ulmo.
 Hic formosus oves in gramine pascit Iesus
 Propter aquae rivum patulae sub tegmine fagi
 Aeternam tenui Musam meditantur avenâ
 Christicolae, et cantu referunt ad Sydera valles.
 Hic Manna est Cygnos superans candore nivali
 Aurea perpetuae quam textit Virginis urna.
 Talia Calliope lauri speculata sub umbra,
 Purpuream picto chlamidem circumdata limbo,
 Cui tunica ex auro, crines nodantur in aurum,
 185 Aurea coeruleis radiabat fascia gemmis.
 Sigmundum et Juvenem roseo sic ore profatur
 Dia, pios renovans casto de pectore cantus.
 O ter chare Diis Sigmund, ter chare Deabus!
 Siccine per tenuem nunc aëra vectus abibis?
 190 Siccine Sydereas arces petis Alma Juventa?
 I decus, i nostrum melioribus utere fatis,
 Utere, Christiadum et gemmantia prata require.
 Non aliter clari rutilus moderator Olympi
 In coelos Phrygium Juvenem deferre per auras
 Jussit, et abductum, sacratam duxit in arcem,
 Haec ubi Calliope digitis salientibus adfert
 Tollit et celerem, liquidumque per aëra tendens
 Avolat, et tenues migrat ceu fumus in auras.
 Ast Sigmundus ubi aetherias sublatus in arces
 200 Esset, concentum coelestis curia regni
 Voce super tollit, gratos dant sydera plausus.
 Halantes Aloe, et Casiâ Myrrâque madentes
 Aedes coelicolum, quae semper murice fulget,
 Candidus aspectat Sigmund novus Accola campi
 205 Syderei, totus Tyrio fulgescit ab ostro.
 Hic est cujus amor vino mihi dulcior omni,
 Svavis odorati cui spirat nominis aura,
 Propterea illius nymphæ inflammantur amore
 Najades, et magno studio vestigia lustrant.
 210 Malus ut arboribus decori est, ut vitibus uvæ,
 Utque Rosæ campis, ut Lilia vallibus alba:
 Sic Christus decus omne suis, sub tegmine cujus
 Cana lego recubans tenera lanugine mala.
 Hic ille est Cervus saliens in montibus altis
 215 Cornibus arboreis atque inter lilia pascens.
 Cujus nocte madet vertex, et rore capilli.
 Qui superat candore nives, ostrumque rubore
 Aurea frons illi, vibratur vertice nigra
 Caesaries fuscis corvorum nigrior alis,
 220 Qualis gemma micat fulvum quæ dividit aurum,
 Aut quales oculi candentis lacte columbae
 Irriguos juxta gelidis in vallibus amnes:
 Tales sunt oculi Christi sine labe decori.
 Ecce genae flagrant hûic semper odoribus, ecce
 Candida destillant labrorum Lilia myrrhâ.
 Praeterea leni flagro castissimus auræ
 Coelestis croceo Sigmund recreatur in horto
 Christiadum: et circumfigit multos pede gressus
 Intuiturque ornata Rosarum prata colore
 Miraturque suis depicta coloribus arva
 Coelicolum, Violas cernit gemmascere in auras
 Atque Roseta novis spectat sobolescere culmis:
 Haeret, et attonitus viridaria cernit amoena.
 Abramidos Hyacinthos, Jesseadósque nitentes
 Narcissos lustrat; miratur Lilia Judith

Horti coelestis descriptio Allegorica. i.e. sedis beatarum animarum

Calliope maxima musarum i.e. prudentia, conspiciens animam Sigismundi coelestia petere regna ingemit, et foelicia quaeque ipsi precatur.

Ganimeses propter formositatem ab Aquila Jovis Armigero in coelum sublatus: allusio ad mundam

Sigismundi animam.

Sublatæ Sigismundi animæ Christi regia applaudit.

Majestatem Dei, et gloriam miratur.

Christus Princeps horti coelestis i.e. caput animarum beatarum lucidissimarum.

Novus hospes coelestis horti Sigismundus, gaudet contueri sacros ordine flores i.e. beatas omnium sanctorum animas Christo alleluja dicentes.

Lactea; Susannasque Rosas, quae munere odores
Assyrio fundunt Tyrio fulgore nitentes.
Isacidus isthinc, Jacobea germina, flores
Gaudet contueri Arabiae foelicis odores.
Nardos Davidicos, illinc Opobalsama matris
Virginis, aspectat, Christi, tum svaverubentes
Magdaleas Violas, aeterno rore madentes.

Tandem Rakoci Sigmund sic ore profatur:
O mihi si liceat talem ut mutarer in herbam!
Tunc ego flagrarem divino satus odore.

O sacrata Poli Princeps, quod contuor auras
Coelicolum, Rhodio mihi munus grandius imbre
Numine suffusum vestro est: si vota videbor
Exhausisse; Midas fulvo prope diluar Hermo

Vix haec dicta tulit sensit torpecere sensus
Sigmund, et totus mutari visus in astris.

Ecce pedes haerere solo radicibus altis,
Brachia cum digitis culmos abiêre in olentes,

255

Lactea virgineo tollunt se lilia collo,
Crispatque pili foliorum corpora pandunt,
Formaruntque novum tenues in germine florem.

Haec sunt extremo, quas protulit ore loquelas
Virgineum, Sigmund florum decus, ô bone Christe!

Flos ego nectareus formâ sim dulcis Jesu,
Regis et aetherii semper sim flosculus unus.

O Jesu svavis! Deus, ô Deus ergo tuus sum,
Tuque eris ergo meus semper Deus, en tua Rura

Laetus odore colam, et flammâ fragrantis amoris:
O decus humanae gentis, Lux aurea mundi,

Praesidium miseris, spes et solatia nobis!
Jam mea vita tua est; et jam tua lilia Sigmund.

His medium dictis sermonem, et verba repressit.

270

Hujus adest horti director Christus amoeni
Extemplò circum fultus radiantibus astris,

Cujus in adverso niveo de pectore fons est
Propter odoratam lauri nemus; huc abit omnis

Christiadum turba, et latices de fonte sacrato
Propinant dulces, superant qui munera Bacchi

Massica; tum dives quae fundit vina Falernus.
His multos Christus flores in cortice fulcit,

Sigmundumque novum florem beat, atque perenni
De fonte; aeterni fundit, quem pectoris aula,

Irrigat, ut flores in germine ferre beatos
Pergat, et aeternas pariat cum flore corollas.

Interea Pindum circumvolvât Enthea Virgo
Calliope vultu tristissima, carmina moestis

Ventilat ex labris; vocat agmina sacra Dearum.
Thespia quas tellus genuit, quas Thessala rura

285

Mittunt. Ismarides glomerantur. Delphica proles
Currunt Aoniae; affatur quas Enthea virgo

Taliter; ô sacris cultae virtutibus omnes.
Progenies antiqua Poli terraeque commantis

Virgineumque decus, coeli pulcherrima proles:
Orbis Pannonici Sigmund hei gloria fulgens,

Astraeae soboles sanctissima: cura virentis
Thymbraei nemoris, rutilum sublatus Olympum est.

Aurea jam squallent, Svadae quondam sua prata
Deseruit Pindum aetherios qui jam tenet hortos.

Plangite Sicelides, mea numina, plangite Musae
Plangite Sigmundum sacrae, mea cura, Camaenae

Ite piaë lachrymae, planctum geminate sorores
Hunniacae. Subitò divas rubor ora colorat

Lactea virgineus. Mirantur Delia proles

Visis floribus sacris, cupit
mutari etiam in florem;
i.e. in numerum beata-
rum animarum adscribi.
Christum sollicitat.

Sigmundus mutatur in
lilium lacteum, i.e. reci-
pitur in sedem beatarum
animarum.

Flos novus Sigmundus
se totum Christo dedicat
in aeternum.

Jesus qui solus est aqua
vitae, novum florem
Sigmundum micantem
in choro beatorum, irrigat
i.e. coronâ vitae aeternae
condecorat; ut in aeter-
num Christo psallat.

Sublatâ in coelum Sigis-
mundi animâ prudentia
tristis ejus discessum
virtutibus musisque i.e.
artibus liberalibus la-
mentabiliter indicat.

Concurrunt Deliades
Hunniacae, i.e. studiosa
juventus Ungarica.

Eloquentia luget.

300	<p>Et casum ingeminant lacrymis fusè ora rigantes Purpurea. Ast Ponto tristis, generosa profatur Nympha redux Schytico. Proles dignissima Phoebi Vel sanctae arbitrio Spartae, Sigmund tua rura Cur viduata jacent! squallent viduata Magistro Pulpita Musarum! ò campos arcesque beatas Quas Sigmund habitas! tecum sic vivere nobis O si contingat! Croesoeis deflua palmis Munera non unquam captarem, Caspia tellus Vel quae dona refert: dulcis placet ast mihi Sigmund.</p>	<p>Et audito Sigis. discessu pectora plangunt. Astrologia illachrymatur.</p>
		Poësis gemit.
310	<p>Nata Polo soboles Pallas pulcherrima cultu Illachrymans. Sigmund, ait; et Sapientia Sigmund Ingeminant maestae; niveo haec de gutture fundunt Testis eris multis Sigmunde è millibus unus, Millibus è multis, Svadam coluisse, sat unus Ast eris: illacrymat Natum Sapientia mater.</p>	<p>In Ungaria tota se Sapientia in luctum ef- fundit, et ingeminat mae- stissimae i.e. omnes Sch. Orth.</p>
	<p>Hanc sequitur dictis pia Virgo quam Hellados ortam Urbibus esse ferunt. ò Sigmund chara Dearum Progenies vestras cur deseris alma Clientes! O fac ut redeant nobis tua tempora Sigmund: Vel nos aetherios habitare lares, juga collis</p>	<p>Philosophiae patronum deflet liberalissimum.</p>
320	<p>Tecum Christiadam, quae sanxit Christus in astris. Tantum effata fuit Virgo et post verba retorsit. Plangunt Pindicolae. Quaequae sua lilia Sigmund. Appetit Aonidum. Dea sed post ingemit ultro Ipsa potens rutilo (ad tristis) Bellona cerebro Pacta Panonphaei: Sigmund hêi candide noster Candide, nos spernis forsan, quando petis arces Sydereas? ò ne fuge Sigmund, lux mea Sigmund, Lux toties imis mihi suspirata medullis.</p>	<p>Bellona i.e. juvenus Bel- licosa ducem deplorat.</p>
	<p>Vix ea dicta dedit Bistonia virgo, repente Advolat aetheriis penetralibus inelyta proles Coelicolum Gabriel Pharetram gemmantibus ornans Sydereus jaculis, Dias recreare dolentes Talibus aggreditur verbis. Quae causa doloris O Heliconiades. Vestrum jam plangere Sigmund Desinite, ast hilari laetos cum pectore vultus Summite. Jam Coelo, dignum putat ardua virtus Et labor Antaeo domitori aequandus Achaeâ Arte; pium Juvenem, qui cantu victor ad astra Sublatus; teneros inter florens Hyacinthos Gaudet, et Assyrio Nardos circumdat odore Sublimis: recreat superi quem Patris Imago Unica. Fastidit jam Sigmund avia regna Mundi; sed dedit coelestibus arva manipulis Sedulus excolere; haec colit, et colet aurea semper. His dictis Gabriel pharetratus ad aethera pennis, Se abstulit, et celerem flammis immiscuit altis.</p>	<p>Cum Bellona finem verbis dedisset Angelus coelo delatus Sapientiam, artes liberales, Scho. omnes, et juventutem martialem bono esse animo jubet Sigis. deflare vetat.</p>
335	<p>Desinite, ast hilari laetos cum pectore vultus Summite. Jam Coelo, dignum putat ardua virtus Et labor Antaeo domitori aequandus Achaeâ Arte; pium Juvenem, qui cantu victor ad astra Sublatus; teneros inter florens Hyacinthos Gaudet, et Assyrio Nardos circumdat odore Sublimis: recreat superi quem Patris Imago Unica. Fastidit jam Sigmund avia regna Mundi; sed dedit coelestibus arva manipulis Sedulus excolere; haec colit, et colet aurea semper. His dictis Gabriel pharetratus ad aethera pennis, Se abstulit, et celerem flammis immiscuit altis.</p>	<p>Laeta denunciat.</p>
340	<p>Desinite, ast hilari laetos cum pectore vultus Summite. Jam Coelo, dignum putat ardua virtus Et labor Antaeo domitori aequandus Achaeâ Arte; pium Juvenem, qui cantu victor ad astra Sublatus; teneros inter florens Hyacinthos Gaudet, et Assyrio Nardos circumdat odore Sublimis: recreat superi quem Patris Imago Unica. Fastidit jam Sigmund avia regna Mundi; sed dedit coelestibus arva manipulis Sedulus excolere; haec colit, et colet aurea semper. His dictis Gabriel pharetratus ad aethera pennis, Se abstulit, et celerem flammis immiscuit altis.</p>	<p>Eumque aeternae feli- citatís laureâ redemitum esse significat.</p>

*

A magyar vers nem szövegszerű fordítása a latinnak. Több sorát nem fordította le Borsáti magyarrá, máskor meg hosszú strófáknak nincs latin megfelelője. Míg pl. a latinban a szabadművészetek, a műzsák siralma 48 sort tesz ki (280–328. sor), ugyanez a magyarban 100 sorra terjed (217–316. sor); a magyarban a szabadművészetek közt ott siránkozik a Grammatica, Theologia, Physica stb., ami a latin nyelvű változatban hiányzik. Altalában a magyar bőbeszédűbb, mint a latin; terjedelmük aránya 2/5 : 3/5-höz. A magyar változatban kevesebb a klasszikus vonatkozás, a mitológiai dísz, ezzel szemben jobban elárasztja a biblikus hang, keresztényibb a szelleme. Az allegorikus célnak megmaradt a fordításban is, a magyar szöveg azonban kevésbé pompázatos, egyszerűbb, közönségesebb vers, melyben több az oktató célnak, mint a „poétikai invenció.”

A magyar nyelvű változat egyetlen ránk maradt példányának az elejéről számos strófa hiányzik, kb. a latin első 130 sorának megfelelő rész. Ezekben a sorokban az eposzi

intonálás után (propositio, invocatio) egy tavaszi reggel leírását kapjuk. Rákóczi Zsigmond elragadtatással szemléli a gyönyörű kertet, mely allegorikusan a világ gyönyöreit szimbolizálja. Chloris azonban figyelmezteti őt azokra a veszélyekre, melyekbe a világi gyönyörök dönthetik az embert. Az „amor divinus”, a mennyei szerelem leszáll az égből, hogy vágyat keltsen Zsigmondban az égi boldogság után. Ez utóbbi gondolatokkal: a világ méz színe alatt mérget nyújt — kezdődik a csonka magyar szöveg; bizonyára az Amor divinus intézi intő szavait Zsigmondhoz. A magyar szövegből 374 sor van meg. Ez a latin 215 hexameterének felel meg.

Rákóczi Zsigmond *Metamorphosis*-én kívül még két latin vers maradt ránk Borsáti-tól. Az egyik a latin, a másik a magyar nyelvű változat címlapjának verzóján olvasható:

Programma Ad Celsissimam Principem, benignam Musarum Nutricem, etc.

Christiades inter Princeps Celsissima, Phoebe,
 Et nostri, renitens Lux geminata, poli.
 Christiadam Susanna, decus, Celsissima; nostrisque
 Eoum terris Occiduumque Jubar.
 En humiles adeunt, capitolia celsa, cuthurni
 Vestra; pietatis dulce ubi candet opus.
 Principis et fulget remicans Clementia, Matris
 Virtutis radiis: candida mille modis.
 Accipe quae Vates mittit; Celsissima Princeps;
 Sint licet haud tantá, carmina digna, manu.

Celsitudinis Vestrae humiliter devotus Author.

Programma Ad Celsissimam Principem, benignam Orthodoxarum Scholarum Nutricem etc.

Thespiades pelagum petierant forte sorores
 Praeter spem, quibus at parva Carina fuit
 Aequare cum medio Divae vada livida verrunt
 Nascuntur Musis mille pericla meis
 Ecce Notus, Boreasque ruunt, creberque procellis
 Affricus, et timidam perfurit unda ratem.
 Iactatur Pelagi ventis heu naufraga puppis!
 Heu nullum, quò se Cimba revertat, habet!
 Syrtibus heu vastis tolluntur Dia sororum
 Turba, quibus Titan nullus ab axe micat!
 Iam Driades ventos, tortas sensere charybdes,
 Iam puppis scopulos inter et inter erat.
 Dum mea sic Navis diris agitatur ab undis
 Et fieret Musis nulla medela meis
 Ecce mihi tandem Tua Lux Celsissima Princeps
 Effulsit mediis, hei rosea in tenebris!
 Tu, mihi Plejades, procul, ignea Sidera circum
 Fulsisti; in mediis Tu Cynosura, vadis.
 Quando minas Pelagi ferret mea Cimba; refulsi
 Tu mihi Patakidum, candida, ab orbe Pharos
 Ad Te jam properat Princeps mea fessa Carina
 Illustra miseris lumine quaeso Deas.
 Ut tandem saevas, mea, Te renitente charybdes
 Vitare, et portum, possit habere, ratis.
 Nata Diis Princeps, Nutrix et Palladis alma
 Te mea, Te poscit nunc, Dea, magna Parens
 Ad Te currentem Zephyro lenire Carinam
 Dignare ó Princeps maxima cura Deum!
 Magna Parens, succurre Tuis, ne sperne sorores
 Aonias, supplex te mea Musa petit.
 Dulce levamen ades nostram quoque dirige puppim
 Submergi quaeso ne patiare Deas.
 Sint licet indignae Musae, tamen Alma vocanti
 Adsis: Virtutis fac peto, Matris opus!
 Nam Pater omnipotens, Princeps Te sydera Musis:

Christiadas inter maluit esse Deas.
 Irradia; ut radiis, miserè, fulgentibus, actas
 Undis Thespiades; quaeso benigna Parens.
 Te mea Musa canet Phoeben, et Te Duce Pindi
 Culmina fulgebunt: Te; Dea clamat, ave.
 Ergo pios lusus, castae joca parca juventae,
 Et nullo imbutos accipe felle sales.
 Sparsa Lycambèis hic nulla cruoribus hasta,
 Nulla per infamem jacta sagitta Phaphum.
 Pota sed Aoniis mihi Musa est parcus undis
 Mollia ne nimius falleret ora liquor.
 Ergo magna Parens, quae mittit, fronte serenâ
 Parva licet, miseri dona Clientis, habe.

Illustris. Celsitudinis Vestrae.

Haec cecinit Franciscus Borsáti.

4 Tarentula — a tarentula nevű pók csípését Délolaszországban élénk ütemű táncsal, futkározással izzasztották ki magukból az emberek; a gyorsasághoz, élénkséghez így társulhatott a vidám nevetés képzele.

11 Absolon — Dávid király fia. Szépségére vö. Sám. II. (Kir. II.) 14, 25.

12 Annibált pohára — Hannibál mérget ivott, mikor a bithyniai király ki akarta szolgálatni a rómaiaknak.

30 vén = vőn, vette

74 Hálycyon — Aeolus lánya volt, akit Zeus változtatott madárrá: sirállyá.

81 Manna — itt Ján. 6, 48. verse értelmében az élet kenyere: Jézus.

84 Prophetissa Anna — jelen volt Jézusnak a templomban való bemutatásakor, amikor is jövendőlt felőle (vö. Luk. 7, 37—38).

116 nem tudgya medgyen = nem tudja, mit tegyen

118 Jesse vagy Isai — Dávid atyja, Krisztus őse.

125 Spikinárd — több jóillatú növény neve (pl. levendula, bécsifű).

142 vé = vevé, vette

153 Cásia — jóillatú cserje, vad fahéj (Daphne Cneorum).

189 Hengédi = Engedi, Engaddi; szőlőiről lásd az Énekek éneke 1, 13-t.

191 Paranympus — a menyasszony, vőlegény kísérete, barátja.

195 Hermon — az Antilibanon legmagasabb csúcsa; a sorra vonatkozólag lásd Énekek éneke 4, 7—8.

203 Sion tetején — a mennyei lakhelyen.

211 A sorral kapcsolatban vö. az Énekek éneke 4, 12.-vel.

227 Hyampus — Közép-Görögországban, Fociszban.

228 Nereides Nymphák — tengeri istenasszonyok, Néreusz leányai

246 Cynthia — déloszi Cynthusból való; Cynthus volt Apolló születéshelye.

247 Lucifer = Venus vagy hajnalcsillag

249 Sicilides = szicíliai

250 Oreades Nymphák — a hegyek múzsái.

255 Svada = Suada: az ékesszólás istenasszonya.

261 Poësis — a költészet megszemélyesítője.

263 Cámoenák — a források nimfái, később a költészet múzsái.

287 Sörény = serény

300 Astraea — az igazság istennője.

304 Philomus — talán *Philomelus* helyett; a focisziak vezére; a szócsonkítás a szótagszám miatt történhetett.

Kézirata: Csáky-lt. (OL) P. 72. fasc. 575. p. 508a—510a.

A három, ívnagyságú levélre írt versszövegben a javítgatás, a sok helyen hibás szótagszám — egyben a szerző gyenge verselő készségének a jelei — arra vall, hogy első fogalmazvánnyal van dolgunk. Az ismeretlen szerző előtt a *Nem szollok én senkiről* kezdetű asszonyesüfölgő egy változata állhatott. Ez a variáns a „harminczharmadik Christina”, „harmincz hatodik Rebeka” kifejezésekből következtetve hosszabb vers volt valamennyi eddig ismert változatnál. (Vö. RMKT XVII/ 3, 119. sz.)

Szerzőnk az asszonycsúfólót visszajára fordította, helyenként csak átírta. Az eredeti „Margit asszony dérés lo” (uo. 119/I. 45. sor) szolgáltatta az 58. sort: „Nem deres lo Margith aszoni”; a csúfoló 53–54. sora:

Kata urát gyűlöli
Tanácsát sem kédvelli

a jelen vers 66–68. soraiban így alakult át:

Szereti Kata vrat,
Kedvelli eo mondasat,
Futtia pranczolattiat.

Néha csekély változtatással vagy minden változtatás nélkül emelt át sorokat. Pl. a csúfoló 1–2. sora:

Nem szollok én senkiről,
Csak az aszszony nepekről

énekünkben így jönnek elő (14–15. sor; tulajdonképpen a vers kezdete, ha a bevezető strófákat leszámítjuk):

Nem szollok enis senkirul,
Csak aszoniok neverul

Még kevesebbet változtatott az 57–60. soron:

Az Maria szerelmes,
Úra szerető, kédvés,
Bizonyal tökeletes,
Szeretem mert hüseges,

Ez tulajdonképpen az eredetiben sem csúfoló jellegű. Szerzőnk 78–81. sorában így hangzik:

Az Maria szerelmes,
Vrat szerető, kedves,
Bizonnial tekintetes,
Szeretem, mert hüseges.

A nevek hangalakja (Ilkó, Dorkó) szintén a csúfolóra emlékeztet. Mindössze három olyan névvel találkozunk, mely a csúfoló vers változataiban nem fordul elő. Bizonyára ezek is megvoltak a szerző által ismert változatban.

Imaeretlen verselőnk a csúfólóból travesztált dicséretet az elején és a végén személyes jellegű strófákkal toldotta meg. Ezek versformája eltér a középső résztől. Ennek ellenére kiadásunkban folyamatosan adjuk a verset, mivel a kézirat tanúsága szerint így alkot egységet, szerzőnk egyetlen versnek tekintette. A bevezető versszakok az átírt vers szerzőjét bírálják. Az utolsóban önmagáról és a vers keletkezési idejéről szól: betegségéből gyógyulófélben 1656-ban írta.

73 *nagi szep ordo* = nagy szép rend

83 *val* – olv. *váll* = női alsó ruha (ingváll).

110 *Szoka* = *Zsóka*, *Erzsóka*

115 *Alecto* – a három *furia* egyike: *Hecuba* (*Hekabé*) – Trója királynéja, *Priamosz* felesége, az istenek nősténykutyává változtatták.

116 *Hekate* – *Hekaté*, a fény istennője, máskor a bűvölés és varázslás isten-asszonya; *Diana* – a vadászat, az éjjeli bűvölés istenasszonya.

122 *Kiraljne* volt *Hadviga* – alig lehet másvalakire gondolnunk, mint Nagy Lajos király lányára, az egyesült lengyel–litván királyság királynéjára. Az RMKT/3, 119. szám alatti nőcsúfolóokban ez a név nem szerepel.

136 *Chimera* – tűzokádó szörny, elől oroszlán, középen kecske, hátul kígyó formával.

Nyomatott kiadása: **Jesvita Paterek Titkai**. Magnovardia [Nagyvárad] 1657. (RMK I, 926.)

A jezsuiták ellen írt könyvet a címlap verzőjén olvasható ajánló sorok szerint ismeretlen szerzője latinból fordította. Az egész munka párbeszéd egy novícius és egy jezsuita páter között Loyola Ignácról, a jezsuiták tudományáról: a vak engedelmességről, a pápákon, királyokon, fejedelmeken való hatalmukról, gyónási titoktartásukról stb. A protestáns szellemű könyvben erős gúny és ironia van a jezsuiták ellen.

a) A novícius affelől kérdezi a pátert, miért nevezte Loyola Ignác a szerzetét Jézus Társaságnak; a páter azt feleli, hogy először is azért, mert Ignác is egész életében a lelkek üdvözítésén fáradt, azzá változtatta magát, akinek nevét a rend tagjai viselik. Így kapcsolódik az Assisi Ferenc stigmáiról szóló vers ide, mely után a novícius továbbfűzi gondolatait: „Most tanúlom-meg, hogy a' képpen járt Ignátius Atyánk-is; hogy ki-kapcsolván kapcsait és palástyát le-vetvén, Ignatius Christussá léssen; az ő palástyát viszont Christusra adván, és bé-kapcsolván, Christus Ignatiussá léssen, mikor ő Christussá fog változtatni.”

A magyar verssorok forrása megtalálható azon a helyen, ahová a könyv utal: Possevino: Societatis Jesv bibliotheca selecta, XVII. könyv, melynek tárgya „De poesi et pictura ethica vel fabulosa collatis cum vera honesta et sacra”. Ennek *De epigrammate* címet viselő 17. fejezetében *De S. Francisci stigmatibus* címmel hatsoros latin verset olvashatunk „Horatii Torsellini” lapszéli megjegyzéssel. A magyar fordításnak megfelelő 1–4. sor így hangzik (az 1607-es kölni kiadást használtuk; ennek 449. lapján):

Exue Franciscum tunica, laceroque cucullo,
Qui Franciscus erat, jam tibi Christus erit,
Francisci exuviis (si qua licet) induae Christum,
Iam Franciscus erit, qui modò Christus erat.

Ugyanezeket a sorokat idézi és lefordítja Czeglédi István is *Az Ur frigy szekrénye előtt Dagon le-dülése* c. munkájában. (RMK I, 1100. II. 38. lapon.)

b) A verses betét a könyv végén álló *Toldalekotska*-ban (183–88. lap) olvasható. Ebben a részben arról van szó, hogy a könyv nyomtatása közben a fordító kezébe jutott VIII. Orbán pápának a jezsuita apácarend felosztatásáról Rómában 1631-ben nyomtatásban megjelent rendelete. A 9 pontba szedett rendelkezés rövid ismertetése után következőnek a verssorok egy „nevezetes ember jövendöléseként”.

A neve feltüntetése nélkül megjelent *Egy Veres Tormfosdit Iádtzo Sandal Barátomnak, játék el-vesztéseért valo meg-piricskeltetése* (H. n. 1666. — RMK I, 1052.) című munkájában Czeglédi István is idézi a magyar verssorokat, előzőleg pedig a latin megfelelőit. Azzal kapcsolatosan kerül rájuk sor, hogy Czeglédi kifejezi azt a vágyát, hogy bárcsak a mostani pápa (VII. Sándor) „degradálná a' Jesuitai Rendet, maint nyolczadik Orbán á Jesuitissákat amà versek szerént):

Foemineus sexus sociis immixtus Jesu
Transcendit sexus munia foeminei.
Non tulit hanc labem Vrbaní vigilantia Papae
Suppressit socias. Mox Sociosque Premet.” (108. lap.)

A latin vers eredete ismeretlen.

Kézirata: **Hölischer-kódex** (1686–93) 86a–87a. (STOLL 118. sz.)
Megvan a kódexről készült XIX. századi másolatokban is: OSzK Quart. Hung. 1258. 19b és MTAK Rui 4-r. 252. IV. 128–30.
A versfőkben: RAKOCJ GYEORGJ.

Az ének címe magyarul: „A felséges Rákóczi György magyar nyelvű fogadalmi éneke, melyet akkor írtak, mikor 1657-ben Lengyelországban az evangélium üldözői ellen hadjáratra vállalkozott.”

A kezdősor nótajelzésként szerepel Felvinczi György *Comico-tragoedia*-ja I. felvonásának második jelenete élen.

A lengyelországi hadjárat előtt II. Rákóczi György életrészében és írásban azt a propagandát folytatta, hogy többek közt az evangélium, a protestánsok üldözése miatt indít háborút. (Vö. Szalárdi: *Síralmas Krónika*. KEMÉNY-kiad. Pest 1853, 296.) „Az Calvinista s egyszersmind Unitaria religionak oltalmazásának avagy promoveálásának (melynek az utólsójától felette idegen volt ő Nagysága Erdélyben) praetextusa alatt” ment Rákóczi Lengyelországba, mondja Önéletrészében Petrityvit Horváth Kozma. (Kiad. THALY KÁLMÁN: *Történelmi kalászatok 1603—1711*. Pest 1862, 16.)

A címben az 1657-es évszám szerepel. Szoros egységet alkot a következő szám alatt közölt, már a lengyelországi kudarc után keletkezett verssel. Valószínű, hogy azzal egyidőben, a hadjárat után keletkezett ez is. Mivel a címben a magyar nyelvűség ki van hangsúlyozva, gondolhatunk arra, hogy eredetileg latinul íródott. Ismeretlen szerzője ugyanaz a személy lehet, aki a következő számú éneket is írta.

40 Eörveő légyen — ?

44 ako = akol

150.

Kézirata: **Hölischer-kódex** (1686—93) 87a—88a. (STOLL 118. sz.) — A szöveg végén: „Finis.”

A versfőkben: RAKOCZJ GEERGJ.

Megvan a kódex XIX. századi másolataiban is: OSzK Quart. Hung. 1258. 20ab és a MTAK kéziratára 4-r. 252. IV. 131—34.

A cím magyarául: „Rákóczi György fejedelem vallomása, melyet Lengyelországban a szerencse különféle változásai után tett.” Az ének tehát a lengyelországi kudarc után keletkezett. Ugyanaz a személy írhatta, mint az előző szám alatt közölt verset. Erre mutat az azonos versforma, ugyanaz a lelőhely; ez az ének mintegy az előbbinek ellenverse.

8 megyek = meggyek: mit tegyek?

14 Bakos Gábor, ónodi kapitány vezette az előcsapatokat.

15 Kemény János volt a sereg fővezére.

18 Bethlehemnek — Bethlennek. Szójáték a Betlehem és a Bethlen névvel; amint Betlehem felett csillag jelezte Krisztus születését, így vezette Bethlen Gábort is szerencsecsillaga Bécsig.

23 Szánto Gáspár személyét nem tudtuk azonosítani.

27 Célzás az 1653-i sikeres moldvai és az 1655-i havasalföldi hadjáratokra.

40 kuarczára = kudarcára

41 so = szó

43 Kurvácz — ?

151.

Kézirata: **Mihály deák-kódex** (1679) 118b—121a. (STOLL 106. sz.) Kiad. ERDÉLYI, EPhK 1888, 161—65. — A szöveg végén: „Amen.”

Tartalmában és kifejezéseiben az ének részben az előző szám alatt közölttel, részben a 149. sz. alattival mutat rokonságot. Ez is az igaz vallás követőit, a katolikus egyházzal szemben álló újítókat, a protestánsokat sújtó üldözésekkel, kegyetlenségekkel foglalkozik. Az ilyen vádak, számszerű adatokkal való bizonygatások, a véres jelenetek kitergetése propagandisztikus célból közkeletű volt a XVII. század folyamán, különösen a harmincéves háborúk idejekorán, Magyarországon az ellenreformáció erősödésével később is.

Az ének keletkezhetett az I. Rákóczi György által a svédek szövetségében a Habsburg király ellen 1644 elején indított magyarországi kitérő hadjárat megelőzőleg, de inkább azok közé a propaganda-énekek közé tartozik, melyek II. Rákóczi Györgynek az 1657-es lengyelországi hadjáratát készítették elő, azt indokolták. (Vö. a 149. sz. alatti ének jegyzetével.) Az a körülmény, hogy a protestánsok ellen elkövetett kegyetlenkedéseket lengyelországi példákkal kezdi (lásd a 10—13. vsz.-ot!), hogy ugyanazon a módon könyörög Istenhez, jöjjön segítségére, küldje el hozzá angyalait; hogy táborát igazgassa; törje meg ellenségei erejét, hogy az elfusson előle, mint ahogyan ezt a 149. sz. ének teszi, inkább arra mutat, hogy énekünk a lengyelországi hadjáratot megelőzőleg keletkezett. A benne említett legfrissebb hír a fehérhegyi csatáról, annak következményéről való emlékezés.

Az énekszerző számos, ma már feledésbe merült személyre, írott forrásra hivatkozik. Ezeket, sajnos nem tudtuk azonosítani. (61. sor: Dignotus; 69. sor: Boldisar Holsner; 73. sor: Simon Semussis; 93. sor: Ziglerus Christofus.)

Nótautalásának szövege Gersei Árgirusról szóló históriájának kezdő szavaival azonos. Valószínű dallama: RMDT I, 235.

29 Éli, másképpen Héli papról lásd Sám. (Kir.) I. 4, 13—18.

34 Jonatás — Saul fia, Dávid barátja és több ízben megmentője, akit halála után Dávid keservesen megsiratott (vö. Sám. (Kir.) II. 1, 11—27.

37—48 1611-ben Vlnában egy Bresciából származó olasz ember, Franco di Franco az úrnapi körmenetet gyalázta. Bírószág elé állították s ott nyelvének kivágására, testének felnégyelésére ítélték. A katolikus diákok és a tömeg a városban is garázdálkodott, prédált és égetett. Vö. DOMENICO CACCAMO: Eretici italiani in Moravia, Polonia, Transilvania (1558—1611). Firenze 1971. 170, 271—73.

49 Lesna — morvaországi város.

55 Albanus grof — Ferdinand Alvarez, Alba herceg (1508—1582) a spanyol királyok helytartója volt Belgiumban 1566-tól fogva, és ott kegyetlenkedett. 1672-ben hívták vissza tisztségéből.

61—68 A párizsi Szent Bertalan éjszakai vérengzésről van szó, melyet vidéken is hasonló követett. A megölt hugenották száma a protestáns forrásokban 10 és 100 ezer között mozog.

69—72 A sorok a Tudor Mária alatti protestánsüldözésekre vonatkozhatnak. Mária, aki 1553—1558 közt uralkodott, a protestánsok üldözése miatt nyerte a Véres Mária nevet.

85 V. Károly spanyol király volt 1516-tól, német-római császár 1519-től. 1555-ben névleg lemondott, 1558-ban halt meg. Bodinus — Jean Bodin, francia humanista, a tolerancia híve (1520—1596), de egy időben a protestáns fejedelmek elleni spanyol—francia szövetséget pártolta.

86 I. Ferenc francia király 1515—1547.

89 Farnese Alessandro (1545—1592) hadvezér II. Fülöp spanyol király szolgálatában, egy időben Németalföld kormányzója.

99 A fehérhegyi csata, ahol a cseh protestánsok döntő vereséget szenvedtek, 1620-ban volt.

121—140 A hadba induló fejedelem csodás látomásáról nem sikerült máshonnet adatot szereznünk.

136 Két szótaggal hosszabb sor; értelmileg és verstanilag a három szó tűnik betoldásnak.

142 paisom — a helyes szótagszám miatt három tagúnak olvasandó.

152.

Kézirata: Szilágyszegen Oláh László családi írásai között volt egy 1669. július 29-i keletű kezeslevél hátlapjára írva. Kiad. PETRI MÓR: Igen szép siralmas ének a XVII. századból. Pesti Napló 1887, 122. sz.

Mint hogy a kézirat ma ismeretlen helyen lappang, kiadásunk alapja PETRI közlése. A központozásban és nagybetűk használatában azonban a követett elvek szerint jártunk el. A kézirat a vers szövegén kívül egyéb megjegyzést is tartalmazott, de ez a kiadó szerint, csak részben volt olvasható. Többek közt elmosódott írással: „Est Danij Boda” formában tartalmazta a másoló, vagy a possessor nevét.

A panaszvers tárgya az 1657 júniusában Lubomirski György marsall vezetésével Magyarországra tört lengyel csapatoknak pusztítása Beregszász és Szatmár környékén. Az egykorú történetírók részletesen beszámoltak a betörésről. (Pl. Szalárdi: Siralmas Krónika. KEMÉNY ZSIGMOND-kiad. 304—14; Kraus György: Siebenbürgische Chronik. Bécs 1862. FRA III. 1. r. 273—80.) A betörés okaira rámutatott Lubomirski manifestuma (lásd Krausnál 274—77). A vállalkozás célja az volt, hogy — elsősorban a Rákóczi-birtokokon — megbosszulják II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratát. Ezért dúlták fel kegyetlenül Bereg megyét, Szatmár és Ugocsa megyék középső részét, a szamosközi földeket és Máramaros nyugati felét. Énekünk közelebbről Szatmár és Beregszász sorsával foglalkozik. A szöveg helyesírása kezdetleges és következtelen. Különösen az ékezetek kirakásában, a jésett hangok jelölésében, a szavak egybe- és különírásában mutat bizonytalanságot. Ez utóbbiakat néhány esetben javítottuk.

2 el hagatunk — olv. elhagytunk.

4 Esz — olv. és.

13 Az ellenség érkezését nem előzte meg a híre. (Vö. Szalárdinál 305. lap.)

17—20 Bik Sándor, Szatmár alkapitánya „kockát játszott inkább akkor, mikor az ellenség ellen serénykedni és hadat kellett volna viselni”, mondja Enyedi István a II. Rákóczi György veszedelméről szóló írásban. (MIKÓ IMRE: ETA IV. Kolozsvár 1862, 234.) PETRI szerint a 17. sort nem ironikusan kell érteni, a kapitány a hajdúkkal azért dúlatta a begyűjtött javakat, hogy ne kerüljenek az ellenség kezébe.

22 szakmant — olv. zsákmányt.

25 Beregy — PETRI szerint a későbbi Nagy-Bereg, Beregszásztól északkeletre; Vari — a kiadó szerint bizonytalan olvasatú szó, a jegyzetben Váriveral mondja azonosíthatónak, amely Beregszásztól délkeletre feküdt. Németi a Szamos jobb partján. Szatmár a XVIII. század elején olvadt össze vele. (Vö. SZIRMAY ANTAL: Szatmár vármegye fekvése, története. Buda 1809. I, 142.)

26 hazajanak — szövegromlás lehet *házainak* helyett.

29 házasságban — egyaránt lehet házasságban vagy házas ágyban.

34 szuru konvet torult — olv. sűrű könnyet törtült.

44 nulnak — olv. nyúlnak.

153.

Kézirata: Tiszántúli Ref. Egyházkerület Nagykönyvtára. Sarkadi Nagy Mihály gyűjteménye „Különböző korból egyveleg” feliratú csomag. R. 472. 55—56, 51. Kiad. KISS KÁLMÁN: „A szathmári csizmadia-czéh régi jegyzőkönyvéből.” TT 1878, 705—06.

A XIX. századi másolat 4 levél terjedelmű, „A’ Csizmadia Czéh régi Protocollumából való kiírás Szatmáron” felirattal. Az ének előtt az 1658—60-as évekre vonatkozó néhány történeti feljegyzés olvasható. A vers eleje hiányzik. Az utolsó versszak Sarkadi másolatában nem a végén, hanem az 51. lapon található. A többi strófával való összefüggését azonban az azonos versforma kétségtelenné teszi.

Az ének tárgya az 1657-i hadjáratnak az a mozzanata, amikor II. Rákóczi György nek a seregtől való elválása után a hátra maradt seregrészek a tatárok fogságába estek. Az eseményeket úgy adja elő, ahogyan azokról Kemény János a Ruina Exercitus Transilvanici című iratában beszámolt. (Kiad. WINDISCH: Kemény János önéletráisa és válogatott levelei. Bp. 1959, 361—68.) A sereg fővezéréként azonban az ének szerzője Kornis Ferencet említi, ami nem felel meg a tényeknek. A fővezér Kemény volt, a tatárok őt hívták ki tárgyalásra, Kornis a táborban maradt Kemény képében.

1 Az ezt látván a tatárok érkezésére és támadásaira vonatkozik.

28 Egy szótaggal hosszabb sor.

154.

Kézirata: Bocskor-kódex. (1716—1739) 122a—124a. (STOLL 180. sz.) Kiad. THALY KÁLMÁN, Száz 1871, 480—82 és FERENCZI ZOLTÁN, ErdMúz 1898, 519—21.

Az 1657. július 31-én Lengyelországban tatár fogságba esett magyarokon kesergő siralomének szerkezeti, hangulati, stílári és tartalmi egyezéseket mutat több korabeli panaszverssel. Az utolsó versszak szerint 1657-ben írták. A 10. strófa arról tesz említést, hogy a Partiumot és a Hajdúságot elprédálták. Ennek a vidéknek a feldúlása Szejdi Ahmet budai vezér seregétől 1660-ban történt. Ha az énekszerző erre célozott, akkor a vers csak 1660-ban keletkezett. Valószínűbb azonban, hogy ennek a vidéknek „elprédálásáról” szólva az innen toborzódott katonák rabságba esésére gondolt, mint ahogy az ezt a részt megelőző 8. versszakban a székelységgel és a százakkal kapcsolatosan is erre utalt. Emellett bizonyít a 11. versszak is, mely szerint Kemény János még fogságban van. (1659 augusztusában szabadult.) Rajta kívül az énekszerző még Kornis Ferencet említi meg név szerint, amiből arra következtethetünk, hogy a versíró talán a Kornis-család familiárisai közt kereshetjük.

5—12 Tartalmilag és hangulatilag vö. e sorokat Oroszhegyinek a 28. sz. alatt közölt éneke 3—4. versszakával.

10 vagal — olv. vágyál.

11 Telnek közepiben — 1657. jan. 18-án.

29—30 A sorokat vö. Oroszhegyi idézett énekének 37—38. sorával.

32 Egynehány száz ezer — semmiképpen nem értelmezhető így: néhány százezer. Százezernyi a hadjárat elején sem volt Rákóczi serege. Kemény a *Ruina exercitus Transilvanici* c. röpiratában (lásd a WINDISCH-kiad. 367. lapján) a harcra való katonák számát 4—5 ezerre teszi. A sor így értelmezendő: néhány száz, néhány ezer.

43 Kornis Ferenc, Kolozs megye főispánja, tekintélyes erdélyi főúr volt, Kemény helyettese, mikor azt tárgyalásra a tatár kánhoz a magyar táborból kivitték.

155.

Kézirata: RSzK Kolozsvári Történeti Levéltár (volt EME levéltára) Keresdi Bethlen-lt. „Különféle iratok a XVII. századból” rendezetlen részében. Kiad. LUKINICH IMRE, ErdMúz 1903, 591—92. — Az eredeti fogalmazványban fennmaradt vers szövege

előtt más kézírással „Authore Sigismundo Felvinczi de eadem. Laudetur Sanctissimum”
Sacramentum” megjegyzés olvasható.

Felvinczi Zsigmond 1629 táján született, minthogy a kolozsvári házánál 1703. május 5-én tartott tanúkihallgatás szerint ekkor 74 évesnek mondotta magát (Kolozsvári Történeti-lt. Törzsgyűjtemény. Haller—Teleki-család birtokpere.) Gyermekek és ifjúkora ismeretlen előttünk. 1642-ben Ferenc és János testvéreivel együtt, mint a Bethlen Gábertől megnevesített Felvinczi Márton fiai az aranyosszéki primorok között szerepelnek a lustrakönyvben. (VERESS S.: Torda ős családjai. Torda 1890, 121.) Zsigmond nevével a Torda megyei lustrakönyvekben később is találkozunk. (Vö. BIÁS ISTVÁN: Tordavármegyei lustra 1671-ből. GenFüz 1910, 33; Tordavármegyei lustra 1677-ből. Uo. 136.)

Kemény Jánosnak 1659. május 5-én fogságából Erdélybe küldött Instructioja többek között őt is megnevezi, mint szolgáját, aki ismeri, mije van, és akit kér, teremtsen elő a váltásdíjat „kölességgel, záloggal, koldulással.” (Hon és Külföld 1842, 224.) Egy 1659. július 11-én kelt kezeslevél „Kemény János Uramnak ő nagyságának fővebbik gondviselő szolgája”-ként említi. (Kolozsvári Történeti-lt. Bálintitt-lt.)

Kemény familiárisaként írta tehát rövid versét, melyben ura különös érdeméért említi, hogy nem hagyta el az erdélyi sereget, együtt maradt vele, és most övével együtt viseli a rabságot.

Gyöngyösi István *Kemény János emlékezeté*-ben így írt róla (BADICS, Gyöngyösi összes költeményei II. 106):

Volt ez belső s' -meg hitt szolgája Keménynek,
A' Lengyel-Országban hogy veszni menének,
Hon hatta, s rá bizta gondgyát mindenének,
Hivatalosan-is meg-felelt tisztének.

Nevezetes ember, dicsiretes sokban,
Mind Ura hűségén, mind egyéb dolgokban,
Serénykedik most-is, lehet mennél jobban,
Hogy szabadulhatna jó ura gyorsabban.

1660. február 5-ről, mikor tehát Kemény még nem gondolt fejedelemségre, II. Rákóczi György pedig harmadszor is fejedelemmé téve, Szebent ostromolta, ránk maradt Felvinczi Zsigmondnak Kemény János fiához, Kemény Ferenchez intézett levele, mely szintén a Kemény-család szolgálatában álló embernek mutatja őt:

Alazatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak mint Uramnak, Jsten Nagyságodat minden szomorúságotoktól oltalmazza sziből keuanom.

Nagyságodnak már jó ideje hogy egy rab Jobagia it volt Veczien, it tartottam jó gondviselés alatt, minden holnapra három három veka búzat adattam haza nepinek; mostani alkalmatossággal az tar szekereken ki küldöttem Szurdokra, kiről is irtam az ot ualo Gondviselőnek hogy uiseliének gondot rajta miglen Nagyságodnak felölle oda parancziolatia erkezik.

Ertem Nagyságos Uram az Kegyelmednekis szomoru betegségit kin el hittem Kegyelmednekis nem kiczin busulasa es szomorusaga uan, Jsten uigasztalia Nagyságodat megh giogiuasaua, bizony nekünkis ide be eleg szomoru hir, ha Jsten rajtunk nem köniörül, talam Jsten megh marasztia eo Nagyságat miniajunk szerenczejere.

Megh bocziassa Nagyságod hogy edigis nem irhattam Nagyságodnak, noha tartoztam uolna hogy edigis Nagyságodat leuelem által megh latogattam uolna, mind azáltal akar mikor Nagyságodnak bizony egik legh kisebbik alazatos szolgaja maradok, en Nagyságos Uram elegh busulással szomorusággal töltöm üdömet edes Aniam Feleségem es Eöcziemek Szebenben ualo rekedese miat; cziak Jsten tudgia mire ualik szegenieknek dolgok; kerem Nagyságodat mint Uramat mikor modgia uan -s- üressege, mind az Ur eo Nagysága mind pedigh maga egésseghe felöl tudositani ne neheztelen mely abbeli Nagyságodnak jó akaratiat alazatoson megh szolgalom; Ezek utan adgia Jsten minden örüendetes jó hireket hallanom Nagyságod felöl.

Datum in Vecz die 5 Febr. 1660.

Nagyságodnak alazatos szolgaja
migh el ez hituan uilagon
Felvinczi Sigmond mp.

(OL Múzeumi törzsanyag. R. 224. 1660
N. sz.: 1909. 12.)

Felvinczi Zsigmond birtokában a lengyelországi hadjáratban kapcsolatban voltak bizonyos történeti és költői emlékek. Ezt mutatja, hogy mikor mint „labancos ember”-nek elkobozták jószágát, a II. Rákóczi Ferenc erdélyi kincstára jószágigazgatójának, Patkós Jánosnak a megbízásából az 1707. január 20-án készített leltárban, lefoglalt ingóságai között említés történik ilyen művekről. Az egyik „Erdélyországa Lengyelországban való (1657-iki) expeditiojának magyar versekkel való leírása sub Lit. D.”, a másik „Erdélyországnak Lengyelországban való menetelének és ott forgott dolgoknak leírása sub Lit. B.” (THALY KÁLMÁN: Néhány XVII-ik századi ismeretlen történetirodalmi mű nyoma. TT 1879, 399; uő.: XVII-ik századbéli elveszett irodalmi művek emléke. Száz 1894, 904.) Az utóbbiról nem tűnik ki, hogy verses alkotás-e. A Rákóczi-levéltár Lybubusából, ahol Thaly a fenti adatokra rábukkant, a szóban forgó művek azóta nem kerültek elő.

1707-ben tehát még élt. Apor Péter a *Syntagma vivorum*-ban úgy emlékezik meg róla, mint aki „sokakkal jótévő volt.” (SZÁDECZKY: Apor Péter verses művei és levelei. Bp. 1903. I, 242.)

Felvinczi versét 1657—1659 közt, Kemény János fogsága idején írta.

4 haladok = hála adók, azaz hálások.

13 Cziorgosd — *csörgesd* lehet.

156.

Kézirata: Budapest EK Litt. Orig. 398. Kiad. NAGY IVÁN, MTT (1871) XVII. 33—45. — A cím előtt: „Az magyar nemzetnek badgyasto keserves rabsaga irattatik megh ez historiaban”, a szöveg végén: „Finis. Ladislaus Redej. m. pr.” olvasható. A vers Rhédey László, az 1657. esztendőben rövid ideig fejedelemséget viselt Rhédey Ferenc fiának kézírásában maradt ránk.

Rhédey László részt vett a lengyelországi hadjáratban, az 1657. július 23-i wierz-bodi békekötés után azonban elvált a főseregtől, a fejedelem kíséretében hazajött. Politikai tárgyú levelek, a hadjáratra vonatkozó feljegyzések és egyéb másolatba vett kordokumentumok alkotják a fenti vers mellett annak a foliáns lapokból álló kéziratköteggnek az anyagát, melyet NAGY IVÁN az MTT (1871.) XVII. évfolyamában közzétett.

Rhédey csak lemásolta az éneket. A 317—18. sor szerint a versszerző fogságban volt, személyes tapasztalatok alapján számolt be a rabok keserves sorsáról. A zsidó nép történetéből vett, ismételtlen visszatérő bibliai párhuzamok, az egész ének vallásos szemlélete, hogy pl. a tatár fogságba kerültek számára az egyik legnagyobb gyötrelmet a vallásos vigasz, az istentisztelet, a lelki gondozás hiánya jelenti, arra mutat, hogy a verset egyházi ember, valamelyik református pap szerezte. Ezt erősíti meg az a körülmény is, hogy a 73. vsz.-ban a rab magyarok „tanításáról” beszél, ami az adott esetben a hitben való erősítést jelenti.

Az ének tárgyánál fogva is rokonságban van Oroszhegyi Mihály énekével (lásd 28. sz. alatt), és hangulati, stílári, kifejezésbeli egyezéseket mutat más panaszersekkel, olyan énekekkel melyek az 1658—61-es évek török—tatár dúlásairól szólnak, ezeknek a küzdelmeknek hőseit éneklie meg. (Pl. Kádár István éneke, lásd 161. sz. alatt.)

A szerző a magyar sereg tatár fogságba esését nagyjából úgy adja elő, ahogyan azt Kemény János *Ruinae exercitus Transsylvanici*-ja elmondja. (Kiad. WINDISCH: Kemény János önéletírása és válogatott levelei. Bp. 1959, 361—68.) Az ének keletkezésének idejét nem tudjuk pontosan meghatározni. Kemény János még a rabok közt van (1659 augusztusában szabadult), viszont a foglyok közül egyeseket már elvittek a Vörös-tenger mellé. Ez utóbbi mozzanat arra utal, hogy az ének nem mindjárt a fogságba esés után, illetőleg nem a rabság első idejében keletkezett.

Nótautalása: „Mikor Senacherib a Jeruzsálemet” (1590) — a 46. zsoltár parafrázisa. (Lásd RMKT/4 626—7; RMDT I, 211/I.)

4 figyelmes — olv. figyelmezz.

50 gyönyörű sep szokkal = sok gyönyörű széppel (*szokkal* — olv. sokkal).

85—92 Hasonló reménytelen helyzetben biztatja Kádár István is vitézeit, vö. a 41., 51., 57—58. sorokkal a 161. sz. alatt.

110 Az semeny nemzetsegh — a havasalföldi, moldvai vajdák Rákóczi hadjáratában részt vevő katonasága.

125—128 (valamint a 221—223.) sort vö. Oroszhegyi énekének 65—68., 77—80. (lásd 28. sz. alatt), valamint a 188. számú ének 8—12. és a 154. sz. ének 49—52. sorával.

165 Az hetedik — ti. nap (a zsidóknál a szombat), melyet ünnepként kellett megszentelni.

187—192 A sorok megértéséhez a 137. zsoltár 2—3. verse szükséges. A tatár fogságban a magyarok éppúgy nem akarják énekelni Sion (itt Jeruzsálemet jelenti) szent énekeit, mint ahogyan nem tették a babiloni fogságban a zsidók. A fűzfákra akasztották hangszereiket, mert nem akartak énekelni.

229 A sor értelme: nem okoljuk az előljárókat.

233—234 Vö. a 158/I. számú ének 25—28. sorával.

243 arat — olv. árad, esetleg: áradt.

261 Putifár feleségének és Józsefnek történetét vö. Móz. I. 39. és 41. fejezetével.

262 Lásd Dán. Jöv. 3, 15—22.

265 Vö. Dán. Jöv. 6, 16—23.

269—272 Vö. Ap. csel. 12, 3—10.

273—276 Ábrahám könyörgött hasonlóképpen Szodomáért, lásd Móz. I. 18, 24—32.

157.

Kézirata: **Teleki-énekeskönyv** (1655—1660) 43a—44a. (STOLL 78. sz.) Kiad. ERDÉLYI, ErdMúz 1907, 365—66 és Barakonyi Ferenc költeményei. Bővített klny. 44. sz. mely az itt közölt verset tartalmazza

A *Teleki-ék*. néven ismert kolligátumnak a harmadik része, mely az itt közölt verset tartalmazza, mindössze két levélből áll. A második levél csonkasága miatt az ének utolsó 16 sorának csak az első fele van meg, s így a vers keletkezése a szöveg mai alakjában hiányos. Az „Ezen juniusnak 21 . . . Ezerhatszaz eöt . . .” csonka sorok minden valószínűség szerint az 1658. június 21-ét tartalmazták. 1658 júniusában II. Rákóczi György 500 lovast küldött Gheorghe Ștefan volt moldvai vajdával Moldovába, hogy visszaszerezze vajdaságát, melyet a török azért vett el tőle, mivel támogatta Rákóczit a lengyelországi hadjáratban. A kudarc után a porta elkergette. Ő Erdélybe menekült, Rákóczitól kért segítséget. Rákóczi hatalma már összeomlóban volt, jelentős támogatást nem adhatott, de mivel a vajda segítségére szüksége lett volna, ha sikerül őt újra vajdává tennie, megszervezte ezt a kis expedíciót. A vállalkozás azonban nem sikerült. A moldvaiak elfogadták a portától kinevezett új vajdát, Rákóczi tervei meghiúsultak. (GÖRÖG FERENC: A két Rákóczi György főnhatósági joga a két oláh vajdaság fölött. Bp. 1904, 75—76.)

Énekünk keletkezése pontosan összevág a vállalkozás idejével. Rákóczi csapatai 1658. június 21-én juthattak túl az Ojtozon; a verselő részben az átkelés viszontagságairól beszél.

5 Megh hantak az köek — összerázták.

44 három faioi — a háromfa = akasztófa. Megvan Tinódinál is. (RMKT III, 136; vö. TOLNAI VILMOS: A régi büntetőjog néhány nyelvi maradványa. MNy 1913, 292.)

158.

Kéziratai:

I. **Szentsei daloskönyv** (1704) 74b—75b. (STOLL 168. sz.) Kiad. THALY, VÉ I, 157—60 és BUDA JÁNOS, SzD 83. — A vers végén: „Ámen Finis.”

II. **Tsorik András-énekeskönyv** (1750—51) 236—37. (STOLL 240. sz.) Kiad. SZABÓ T. ATILA, ErdMúz 1945, 120—21. — A kéziratban 8 sor alkot egy-egy versszakot.

III. **Bocskor-kódex** (1716—39) 124a—126a. (STOLL 180. sz.) Kiad. THALY KÁLMÁN, Száz 1871, 482—84 és ERDÉLYI PÁL, ErdMúz 1898, 521—22. — A szöveg után: „Finis.”

Az ének tárgya a 1657 nyarán tatár fogságba esett magyarok panasza.

Legrégibb keletűnek az I. változat tetszik. A II. változat végstrófájának időmegjelölése, az 1671 — vagy elírás 1661 helyett vagy utólag ragadt az énekhez. De az első sem keletkezhetett közvetlenül a rabságba esés után, mivel a tatárok a rabok egy részét már eladták a törököknek, akik gályarabokként elvitték őket a Vörös-tengerhez. Viszont mind az első, mind a második változat Rákóczi György segítségével bizakodik; Kemény János mindkettő szerint még fogságban van (1659 augusztusában szabadult). Ez a körülmény azt mutatja, hogy ezek a változatok nem sokkal a fogságba esés után keletkeztek. Kemény János fogságáról az I/25—28. sor:

Kemény János urunk
Ország hűségére
Egyaránt közli velünk
Az rabságnak terhét

a 156. sz. ének 234—35. sorával csaknem szóról szóra megegyezőleg ad hírt:

Kemény Janos urunk, orszagh hűsegesse,
Egy arant nyom velünk a rabsaghnak terhe.

A III. változatban a tatár rabságban szenvedők panaszkodásába behatolt az Erdély pusztulásán való siránkozás is. A versszerző elpusztult hazájának küldi üzenetét (30. sor); iszonyú volt hallani annak romlását (57—64. sor). Ez a változat tehát csak az 1658-as vagy az ezután következő dúlások után keletkezhetett. A két elsőnél későbbi keletre mutat az is, hogy sem Rákóczit, sem Keményt nem emlegeti.

A *Tsorik András-ék.* nemcsak a címben nevezi meg Kemény Jánost, hanem a 61—62. sorok őt mondják a vers szerzőjének. Az a mód azonban, ahogyan az állítólagos szerző itt önmagáról beszél — Én, Kemény János ur — szokatlan az egykorú költői gyakorlatban. Szerzősége ellen vall az utolsó négy sor is, mely 1671-et említ az iratás évül. Kemény János a nagyszöllősi csatában 1662. január 23-án elesett. De ha az évszámot elírásnak tekintjük 1661 helyett, Kemény akkor sem szerezhette fogságában, mivel onnan 1659-ben a nyár folyamán már hazakerült.

Kemény prózairói munkássága ismeretes. Feltehető, hogy verselt is. A XVIII. század vége felé Benkő József birtokában még volt olyan írás, mely emellett szóló bizonyítékként tekinthető. (BENKŐ JÓZSEF: A magyar nyelven lévő erdélyi történelmi kéziratok Hon és Külf. 1842, 187; vö. BRUZ LAJOS: Benkő József tudóstársa az Erdély Történelmének íróinak magyar nyelven található kézírásairól. ÜMM 1853. I, 228): „Kemény János éneke, melyben siránkozik keserves rabságán. Némely elől bocsátott fontos mondások után maga az ének így kezdődött:

Sok színben változik,
Mikor hízlekedik
Világ az embernek stb.”

Benkő kézírata 1849-ben a nagyenyedi kollégiumban elégett. A fennmaradt töredékből nem állapítható meg, hogy az ének kapcsolatban lenne az általunk közölt verssel. Hogy azonban a XVII. század vége felé ismertek egy „Kemény János nótát”, az is bizonyítja, hogy Petróczy Kata Szidónia egyik versét „Kemény János erdélyi fejedelem nótájára” írta. (HARSÁNYI—GULYÁS: Petróczy Kata versei. ItK 1915, 324.) Ismeretes volt „Kemény nótája” a XVIII. században is. Egy 1736-ban keletkezett éneknek ez a nótautalása. (KOZCSA SÁNDOR: Rebellisének a Pérólázadásról. ItK 1929, 470.)

Bár a XIX. századi családi hagyománynak kevés a bizonyító ereje Kemény János szerzősége mellett, megemlíthjük, hogy 1930-ban Kemény Anna szóbeli közlése alapján TÁRCZA BERTALAN a Magyar Dalos Naptár függelékében *Kemény János siralma a krími fogságban 1657-ből* címmel két versszakos népdalt közölt, melynek második strófája nagyon közel áll az I. változat 9—12. sorához:

Madárkám, madárkám,
Vidd el leveletem;
Se közel, se messze,
Csak harminc mérföldre.

Ha kérdik, hogy vagyok,
Mondd, hogy rabul vagyok,
Tatár tömlőciben
Térdig vasban vagyok.

(Vö. SZABÓ T. ATTILA: Egy törökkori dalunkról. It 1930, 249; Uő.: Egy állítólagos Kemény ének. ErdMűz 1945, 122.)

Népköltészetünkben a madártól való üzenetküldés motívumával, az előbbi sorokra emlékeztető kifejezésekkel sűrűn találkozunk. Az *Amott kerekedik egy farkete felhő* kezdetűben pl. a sorok így hangzanak:

Ha kérdik, hol vagyok, mondd meg, hogy rab vagyok,
A török udvarban talpig vasban vagyok.

(ERDÉLYI JÁNOS: Népdalok és mondák II, 134.)

Ha kérdi, hol vagyok? mondgyad, hogy rab vagyok,
A török udvarba talpig vasba vagyok.

(DÉGH LINDA—KATONA IMRE: Történeti énekek és katonadalok. Kálmány Lajos népköltési hagyatéka. Bp. 1952, 196).

(Vö. még KÁLMÁNY: Szeged népe. III, 17; KRIZA: MNGy I. 229, 240; III. 33—34, valamint a DÉGH—KATONA-kiadás 198. lap jegyzetét.)

De kontaminálódott az ének néhány sora a népköltészet más jellegű darabjaiban is. Pl. a KALLÓS ZOLTÁN gyűjtésében: Balladák könyve. Bukarest 1971, 143—44. lapján közölt *A nagy hegyi tolvaj* c. balladában 12. strófaaként találjuk:

Ha kérdi, hol vagyok?
Mondd meg, hogy rab vagyok,
Nagy Tatáriának
Hej de rabja vagyok.

(1958-as gyűjtés Gyimesvölgyéből.)

Uo. a 235. sz. darabban:

Rab vagyok, rab vagyok,
Török rabja vagyok,
Tatár tömlőcibe
Térdig vasba vagyok.

(1955-ös gyűjtés Klézséről, Moldvából)

Egy Kemény János nevéhez fűződő ének nyomai tehát a XVII. század második felétől megfigyelhetők; a Kemény család hagyománya is megőrzött bizonyos emléket a fejedelemségi verselő tevékenységéről. Kétségtelen bizonyítékaink azonban nincsenek arról, hogy Kemény János írt verset, még kevésbé arról, hogy az itt közölt éneket ő szerezte.

Az I. és II. változat kezdősora nótajelzésként szerepel Felvinczi György *Comico-tra-goediájá*-nak V. felv. 3. színében. A III. változat kezdősorai megtalálhatók egy húsvéti köszöntőben:

Siralom pataka igen megárad,
Melljben az Úr Krisztus járván, elfárad.

A 9—10. sor a *Vásárhelyi-dk.* egyik versének kezdősoraiban bukkan elő:

Póéták hol vattok, talán mind alusztok,
Szép éneket musák, hogy nem hangicsáltak?

(RMKT XVII/3, 229.)

Rá emlékeztet betlehemes játékaink elterjedt kezdésmódja is:

Pásztorok, hol vagytok?
Talán mind alusztok?

(MNT II. 537, 610, 611. stb.)

Annak illusztrálására, hogy a XVIII. században is mennyire elterjedtek voltak a verselő hagyományban énekünk kifejezései, stílfordulatai, idézzük itt az 1764-es mádfalvi veszedelemről szóló éneket:

De hol kerekedék siralom pataka?
Talán kerekedék a kis Fel-Csik felől,
A kis Fel-Csik felől, Mádéfalva felől.
Hol vagytok póéták, talán mind alusztok!
Fel-Csik nagy bánatját, hogy le nem írjátok,
Fel-Csik nagy bánatját, Háromszéknek gyászat,
Megemlegethetjük Sivkovics járását:
Sok szép virágszálát, mert mind leváगतá,
Kit tűzbe, kit vízbe halomba rakatá,
Ki apját siratja, ki anyját jajgatja,
Ki szép hitestársát jajszóval óhajtja:
De jaj, még azok is mind vértől áradnak,
Mind vértől áradnak, emberfejet hajtnak.

(KRIZA: MNGy III, 41.)

- I, 33–36 Vö. a 156. sz. ének 213–214. sorával.
 I, 37 II. Rákóczi György ígérte a rabok kiváltását, a közvélemény ezt várta tőle
 (vö. Szalárdi: *Siralmas Krónika* 331–37).
 II, 14 pátriumoknak — talán elírás *Partium* v. *patrimonium* helyett.
 II, 21 Krono — Krim?
 II, 22 Roso — ?
 II, 26 Meg sántzoltam volna = megsarcoltam volna
 III, 20 joj viza — olv. jójj vissza.
 III, 29 Kocsos = kulcsos. A *vármegye* előtt szokatlan jelző, szövegromlás lehet
kulcsos városok helyett. (Vö. II. 13. sorával.)
 III, 32 frigyumoknak — értelmetlen szövegromlás.
 III, 50 ulijtni — olv. újítani.

159.

- Kézirata: RSzK Történelmi levéltára, Kolozsvár (Volt EME levéltára). Törzsanyag: Versekek, vegyesek. Mikrofilmje: MTAK 640/III. — A vers végén: „Finis.”
 Toroczkaï Zsigmond, II. Rákóczi György tanácsosa Toroczkaï Istvánnak és Kálnai Borbálának volt a fia. (KÖVÁRI LÁSZLÓ: Erdély nevezetesebb családoi. Kolozsvár 1854, 243.) Felesége Bánfi Anna volt, Bánfi Zsigmondnak és Kristófnak a testvére. Toroczkaï Zsigmond unitárius volt. A búcsúztató ismételen inti családjá tagjait, hogy maradjanak meg hitükben. Az intésnek nem volt foganatja, „maradéki mind az annyok nyomdokát” követték, aki kálvinista volt. (Vö. Petrityvit Horváth Kozma Önéletrása. Kiad. THALY KÁLMÁN, Történelmi kalászatok 1603–1711. Pest 1862, 5.)
 A Kolozsvári Unitárius Kollégium fasciculusainak bejegyzése szerint Toroczkaï Zsigmondot 1658. augusztus 25-én temették el. A búcsúztatót a kollégium valamelyik tanára, valószínűbb, valamelyik diákja írta erre az alkalomra. (Fasc. II. 149.)
 23 A mercurium (= higany) az alkimisták gyakorlatában többek között szeszt is jelentett. Így is értelmezhető: a világ gyönyörűsége elpárolog, mint a szesz.
 25 Hát holot = minthogy tehát
 40 házakban — szövegromlás lehet *házában* vagy *házánkban* helyett.
 43 töb tanács feleddel — Bánfi Zsigmond 1658. jan. 16-án lett tanácsúr. (EOE XIII, 557.)
 54 mingyan — mivel a sor egy szótaggal rövidebb és a *rögtön* értelmű 'mindjárt' nem is illik a szövegbe, az eredeti *mingyan* szövegromlás lehet *mindnyájan* helyett mindnyájakat értelemben.
 59 Szilvási Mátyás tatár fogságba esett. Az anyja előteremtette a kívánt sarcot, de ő hazafelé jövet útközben meghalt. Toroczkaï Erzsébet Rhédey Ferenchez ment férjhez.
 89 Péter és Erzsébet voltak élő gyermekei.

160.

- Kézirata: OL Teleki Mihály gyűjtemény. P. 1238. Vegyes iratok. Irodalmi emlékek, költemények. — A szöveg végén: „Finis.”
 A vers iratásának ideje 1658. augusztus hava. Valószínűleg a Bodza szoroson át beáramló tatár hadak pusztításainak visszhangja.
 10 A sor egy szótaggal rövidebb.
 22 Kis Aszszonynak havában — augusztusban.

161.

- Kéziratai és nyomtatott kiadása:
 I. Petrovay Miklós-énekeskönyv (1670–1672) 133–34. (STOLL 93. sz.) Címe: *Cantio de periculo Transylvaniae*. A szöveg végén: „Finis per me Nicolaum Petrováy Anno 1671 die 4ta Aprilis” megjegyzés olvasható a gyűjteményt összeíró tollából.
 II. Mihál Farkas-kódex (1677–1687) 146a–149b. (STOLL 103. sz.) Kiad. ERDÉLYI PÁL, EphK 1893, 177–82. — Címe: *Cantio Stephani Cadar Contio Kadar Ano Domini 1678 die mensis 18 Aprilis*. A szöveg után: „Finis huius Ano domini 1678 Anno domini” záradék áll. Terjedelme 23 versszak, hiányzik a 4., 7., 21–22., 28–35. strófa.

III. **Thoroczkai Zsigmond-énekeskönyv** (1695 után) 16a–19b. (STOLL 134. sz.) — A végén: „Finis.” A kézirat csonkasága miatt az 1–3. versszak hiányzik, a 4–35. strófa hiánytalanul megvan.

IV. **Bathó Mihály-énekeskönyv** (1728) 171–80. (STOLL 189. sz.) Kiad. KOCZIÁNY LÁSZLÓ: *Őszi harmat* után. 75–81. — Címe nincs. A végén: „Amen.” Terjedelme 34 strófa, hiányzik a 31. versszak.

V. **Varro Péter-énekeskönyv** (1772–1775) 16a–19a. (STOLL 307. sz.) — Címe: *A Kádár Éneke*. A szöveg után: „Amen.” Terjedelme 34 versszak, hiányzik a 34. versszak.

VI. **Bíró Mózes énekesfüzete**. (1773 után) 14b–20a. (STOLL 315. sz.) — Címe: *Vitéz Kádár Istvánnak Historiája*. A szöveg végén: „Amen.” Terjedelme 35 versszak. (Az apparátusban α -val jelölve.)

VII. **Balás József-énekeskönyv** (1784–1787) 51b–56b. (STOLL 357. sz.) — Címe: *Historia Kádár Istváné*. A végén: „Vége.” 34 versszak, hiányzik a 24. versszak. (Az apparátusban α -val jelölve.)

VIII. **Jankovich Miklós: Magyar világi énekek**. (1789–1793) 13b–14a. (STOLL 383. sz. — Címe: *Kádár István vitézsége*. Terjedelme 34 versszak, hiányzik a 20. strófa. (Az apparátusban α -val jelölve.)

IX. **Benczédi Sámuel-énekeskönyv** (1807–1809) I. rész 62–71. (STOLL 585. sz.) — Címe: *Kádár Historiája*. A végén: „Ammen. Est manus Samuelis Benczédi. Anno 1807.” záradék olvasható. Terjedelme 35 versszak. (Az apparátusban α -val jelölve.)

Megvolt a *Bálint Mihály-ék*-ben is (STOLL 643. sz.).

X. **Vitéz Kádár Istvánnak Historiája, Melly: Az ő fegyver-viselésének végső részét foglalja-bé, és mostan e' kis formában, az új dolgoknak olvasásában gyönyörködőknek kedvéért újonnan ki-nyomtatott. 1770-dik Esztendőben.** (Az apparátusban α -val jelölve.)

Három gyűjteményben (I., III., VI.) az ének hossza 35 strófa. Ilyen terjedelmre mutatnak azok a kéziratok is, melyek valamilyen okból egy-egy versszakkal rövidebb formában őrizték meg számunkra az éneket (II. — 7., VI. — 31., V. — 34., VII. — 24., VIII. — 20. versszak hiányával).

A ponyvakiadványok, köztük a fentebb említett legrégebb, éppen úgy, mint a többi ponyvakiadás, 39 strófát tartalmaz. A kéziratokban nem szereplő versszakok a következők:

A 21. és 22. versszak közt: Mint Atya magzatját engem' úgy szerettél,
Hibás dolgaimról gyakran meg-fedettél,
Sok jó akarattal vóltál, mint lehettél,
Isten bódogitsen engem' meg-betsültél.

A 23–24. vsz. között: Ha addig a' midön köztetek lakhattam,
Számptalan tsatákban veletek forgottam,
Hogyha személyteket miben meg-bántottam
Meg-botsásatok, mert gyarló ember vóltam.

A 25. és 26. vsz. között: Jó vitéz Barátim, ha néktek vétettem,
Nem akarathól-is kit ha meg-sértettem,
Ellenségnek földén veletek hogy türtem,
Meg-engedjete ha tinéktek kárt tettem.

A 30–31. vsz. közt: Melly nehezen esik töled meg-válásom,
Azt meg-nem mondhatom mert nintsen szállásom,
Nem lehet te veled tovább maradásom
Mert Krisztussal léssen mennyben én lakásom.

A ponyvanyomtatvány új versszakai mind a búcsúztató részben szerepelnek és logikusan illeszkednek bele a gondolatmenetbe, a versszakok egymásutánjába. Valószínűtlen, hogy ennek a 39 strófából álló változatnak esetleg egy régebbi szöveg lenne az alapja, mert az összes kéziratoss feljegyzésben, köztük a Kádár István halálát néhány évvel követőleg másolt *Petrovay-ék*-ben a négy versszak hiányzik. Szentmártoni Bodó János Mária Magdolnáról szóló históriájának szövegébe ugyancsak a XVIII. századi ponyva kiadói toldottak be öt strófát. (RMKT XVII/4, 665.)

A ponyvakiadásokat az egész XVIII. században nyomon követhetjük. KANYARÓ FERENC tíznel több kiadást említett, de nem sorolta fel őket. (Régi magyar Vitéz Kádár István éneke. ItK 1893, 284.) ERDÉLYI PÁL szerint „Majláth Béla, miként velem közölte, a XVIII. században tíz ponyvakiadásából ismeri”. (Adalékok a régi magyar irodalom történetéhez. Mihál Farkas gyűjteménye. EPhK 1893, 177.) Ponyva volt a forrása ERDÉLYI JÁNOS kiadásának. (Népdalok és mondák. Pest 1846. I, 337–42.) THALY egy 1789-es kiadványból közölte a szöveget (VÉ I, 161–69). HAHN ADOLF egy 1799-ből való váci kiadványról beszélt. (Egy múlt századbeli énekes gyűjtemény. Figy II, 1877, 362.) Ezen kívül POGÁNY PÉTER a históriának még 3 váci kiadását említi. (Folklor és irodalom kölcsönhatása. Bp. 1959, 105–06.) Az említetteken kívül ismeretes még a XVIII. századból a kiadó és a megjelenési év feltüntetése nélküli budai (OSzK 187. 297), csíksomlyói (F6v. Kt. Szűry-gyűjt. 5696) kiadása, valamint több olyan, mely nem jelöli meg a nyomtatás helyét sem. (OSzK Aprónyomtatványok Tára: 65/11, 65/21; F6v. Kt. Szűry-gyűjt. 288 stb.) Ponyvafüzetben napvilágot látott a XIX. század folyamán is.

E nagyszámú ponyvanyomtatvány képviselőjeként kiadásunkban a legkorábbi fennmaradt 1770-es kiadást vettük figyelembe; az 1770-es kiadvány és a többi ponyvakiadás közti — egyébként nem számos — szövegeltérésekre már nem voltunk tekintettel.

A számbavett tíz forrás szövegeinek egymáshoz való viszonya nem tisztázható minden részletében. Annyi mindenesetre megállapítható, hogy a VI—IX. kéziratos forrás és a ponyvanyomtatvány egy közös előzményre (α) mennek vissza. (A kéziratos források az 1770-i nyomtatványnál mind későbbiek, de ebből mégsem származhatnak, mert — mint említettük — a négy többletstrófát nem tartalmazzák.) Ez az előzmény a XVIII. század közepe táján keletkezhetett, mégpedig a szövegen tett tudatos változtatások, alakítások eredményeként. A VI—X. forrás eléggé egyöntetűen őrizte meg e kései variánsokat, úgyhogy α szövege minden különösebb nehézség nélkül helyreállítható. Zavar mutatkozik VI, 68–90. sorokban: e részben VI nem α -val, hanem a korábbi változatokkal egyezik, teljesen következetesen. Ezért itt kontamináció tételvezeték fel VI-ban vagy elveszett előzményében. Ahol ezen kívül VI—X valamelyike eltér α -tól, az az esetek túlnyomó többségében egyedi variáns, melyeknek sem a szövegkritika, sem pedig az utóélet szempontjából semmi jelentőségük nincs. Mindössze négy helyen tapasztalható rendellenesség, a VI—X. források valamelyike α -val szemben a korábbi változatokkal egyezik. (36., 39., 63. és 114. sor.) Ennek nem tudjuk magyarázatát adni. Az apparátusban VI—X egyedi variánsait nem közöljük, hanem csak α rekonstruált szövegének eltéréseit, mai helyesírással. (Az anomáliákra természetesen figyelmeztetünk.) α -nak egyébként szövegkritikai értéke nincs (mindössze a 13. sorban használtuk fel, a részleteket lásd lentebb, a sorhoz írt jegyzetben), s csak azért közöljük, mert a szöveg utóéletében, a XIX—XX. századi folklor változatokban fontos szerepe van: valamennyi népköltési változat végeredményben e XVIII. század közepi átdolgozásra megy vissza.

Az átdolgozástól független, többnyire időben is korábbi és a szerzői szöveghez közelebb álló I—V. forrás egymáshoz való viszonya nem tisztázható. Kétségtelen, hogy a legrégebb, Petrovay-ék.-beli másolat egyszersmind a legjobb is. Több esetben a „lectio difficilior” törvénye alapján megállapítható, hogy az összes többi forrással szemben Petrovay Miklós másolata őrizte meg a hiteles alakot. (Lásd alább, a 19., 32., 34. és 60. sorhoz fűzött jegyzetet.) Petrovay szövegét csak néhány helyen kellett II—V segítségével javítani.

A kéziratos feljegyzések és a ponyvák alapján DEÁK FERENC a versszakok felforgatásával megpróbálta „helyre állítani” a história „eredeti szövegét”, és az így keletkezett akrostichonból megállapítani a szerző nevét. (Vitéz Kádár István éneke. ItK 1907, 328–32.) A 39 strófás ponyvaszövegekhez viszonyítva 18 kezdőbetűt hagyott meg eredeti helyén, 4 ízben kicserélte a sorkezdő betűket, 17 esetben pedig a versszakok felforgatásával, önkényesen megválasztott változattal az alábbi akrostichont hozta létre: SNO SHNAJEO ARFAKS DEKVHS MPJMNHI MSNMEAINED. Ebből 5 betűt nem vett tekintetbe, kettőt újjal cserélt ki, és ezek után erőltetett módon a következő szöveget olvasta ki: NOS JOHANES FARKAS KHEUDUS HIMNUS MNENIAE. Tanulmánya óta a história szerzőjének Ködi Farkas Jánost tartották.

Egy ilyen nevezetű ember élt II. Rákóczi György idejében; különböző bizalmas szolgálatokat teljesített. De egyáltalán nem tudunk róla, hogy verselt volna. Az utolsó előtti versszakban a versíró alacsony sorsúnak, gyenge értelműnek, azaz kevéssé iskolázottnak mondja magát. A DEÁK FERENC-től említett Ködi Farkas János nem tetszik alacsony sorból valónak. Másrészt egy gyenge értelmű verselőről nehéz elhinni, hogy olyan roppant bonyolult módon megoldható akrostichont fabrikáljon, illetőleg annak vázára húzza rá versét, mint amilyenből Deák rekonstruálta a latin mondatot. Az utolsó előtti versszak felhívja ugyan a figyelmünket, hogy a szerzőt a versfőkben keressük.

A Ködi Farkas névnek kiolvasása és a versírónak vele való azonosítása azonban Deák Ferenc érveléséből nem tetszik megnyugtatónak, meggyőzőnek.

Teljesen téves az, amit Deák Ferenc a história hősről, a Kádár István énekében szereplő helyekről, a vers keletkezéséről dolgozatában írt. Kétségtelen, hogy Kádár István valószínűleg személy. De nem a lengyelországi hadjáratban halt meg, hanem az 1658. esztendőben a Berettyó vidékén a törökkel folytatott csatározásokban. Valószínűnek látszik, hogy annak a borosjenői Kádár-családnak volt a leszármazottja, amelyik család 1651. február 16-án kapott címeres nemes levelet II. Rákóczi Györgytől a törökkel folytatott csatákban tanúsított vitézségért. (PAP KÁROLY: Vitéz Kádár István éneke. MNy 1927, 461–67.) Ennek nem mond ellen az éneknek az a passzusa, mely arról beszél, hogy Kádár a Felföldről jött az Alföld védelmére. Ónod, Diósgyőr, Putnok stb. mind az Alföld „partján” vannak. A Rákócziak felsőmagyarországi erősségeiben teljesíthetett Kádár katonai szolgálatot, mielőtt az Alföldre jött, hogy a törökkel csatázzon. 1656 nyaráról hírnök van egy Kádár Istvánról, aki a szalontaiakkal a Gyulától Lippa felé vonuló törökök közül nyelvet akar fogni. (Vö. Teleki Mihály levelezése. I. Bp. 1905, 1.) Szalárdi János (Siralmas Krónika. 397) és Bartha Boldizsár (Rövid Chronica. Debrecen 1666. — RMK I, 1032. sz. 38–39.), egykorú történetírók beszélnek „a híres-neves, Alföldre csatázással járó” hősnék 1658 szeptemberében a tatárokkal Berettyóújfalun közelében vívott harcáról és haláláról. A tatárok szeptember 21-én égették fel Újfalut, e tájt vesztett el Rákóczi Györgynek egy csapata Kádár hadnagysága alatt. Ezt jegyzi fel Kádárról a tiszántúli református egyházkerület egykorú jegyzőkönyve is. (TÓTH SÁMUEL: Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület történetéből. Debrecen 1894, 42.) A népi hagyomány is Berettyóújfalun vidékéhez fűzi a csatát, az elesettek sírhelyét. Egy 1920-ban végzett ásás eredményei is igazolni látszanak a néphitét. (PAP KÁROLY: i. m. 465.)

Kádár István énekét halála után hamarosan szerezhették. Búcsúztató jellegéből következtetve talán a temetésére. Szerzője jól ismerte az alkalmi költészet búcsúzó jellegű alkotásait, ezeknek műfaji sajátosságait vegyítette a vitézi költészet hagyományával. Feltűnő az ének népi szemlélete.

Az ének elterjedtségét, népszerűségét mutatja számos kéziratos másolata és ponyvakiadása, továbbá az a tény, hogy 49. sora szállóigévé lett. (CSATKAI ENDRE: Felemelő Kádár szeméit az égre. MNy 1952, 306; DOBCSÁNYI FERENC: Fölemelő Kádár szeméit az égre. MNy 1955, 110.) Színhagyományban élő költészetünknek a legutóbbi időkig nyomon követhető részét alkotta Kádár István éneke. E népköltési változatok tudunkkal sehol sincsenek együtt felsorolva. Erre mi sem vállalkoztunk, csak néhány — dallammal együtt felgyűjtött — változatra figyelmeztetünk. (Szövegük, mint említettük, a ponyvaváltozaton alapul.) BARTÓK BÉLA: A magyar népdal. Bp. 1924, 213. sz. — DOMOKOS PÁL PÉTER, ErdMúz 1937, 332–35. — CSANÁDI IMRE—VARGYAS LAJOS: Repülő páva repülj. Bp. 1954, 216–17, 491. — MNT III/A, 651–52. — JÁRDÁNYI PÁL: Magyar népdaltípusok. Bp. 1961. I, 139. — KODÁLY—VARGYAS: A magyar népzene. Bp. 1952, 351. sz.

Hatással volt *Kádár István éneke* a magyar népköltészetre egyéb vonatkozásban is. Vitathatatlan rokonság van az ének és *Kerekes Izsák* népballada között. Szövegszerűleg az 57–64. sor emléke figyelhető meg leginkább. A 47–49. sorban Kerekes Izsák pl. így beszél:

Kiontom véremet apámért, anyámért,
Megöletem magam szép gyűrűs mátkámért,
Meghalok én még ma magyar nemzetemért.

(MNGY III, 4)

A hősi nyilatkozat után Kerekes is — mint Kádár István — kétszer vág át az ellenségén.

Még jobban mutatja a rokonságot a balladának Bihar megyéből újabban előkerült korábbi változata. Ebben a Margitáról való hős, Veres Jóska a Kádár énekhez még közelebb álló sorokat jelent ki a csata előtt. S míg Kerekes Izsák a szebeni rácokkal szemben veszi életét, Veres Jóska a tatárokkal harcol, s azután egy halmot raknak a sírjára, úgy, ahogyan a néphagyomány Kádárról tartja. (Vö. a ballada szövegét és VARGYAS LAJOS dolgozatát a Kerekes Izsák népballadáról: Kutatások a népballada történetében. Ethn 1960, 510–15.)

10 Sidoság = Zsidóország, Izrael

13 Az I. és a IV. forrás szövege azért látszik értelmetlennek, mert a frigszekrényt a zsidók ellenségei nem „sokszor” nyerték el. A III. és az V. forrás változata mindenképpen hibás, a következő sor „mikoron” szavának téves ismétlése. A XVIII. század közepi változat valószínűleg utólagos „értelmesítése” a romlott helynek, tehát nem szerzői szöveg. Jobb híján azonban elfogadtuk a „javítást”.

14 Ophinit s Phiniást = Ofnit és Phiniást. Ők voltak a frigyszekrény őrei; a csatában a filiszteusok megölték őket. Vö. I. Sám. (I. Kir.) 4, 10–11.

19 Vö. a NySz példamondataival: „Sándort egy korty-ital mérge oltotta el.” — „A kegyetlen tyranusok eloltatván.” — Az *elolt* szónak „megöl” jelentése hamar elhomályosult, mert I-en kívül az összes többi forrás kicserélte a szót.

23 Joáb — Dávid kiváló vezére volt.

32 Alföldség — e szóra csak a Tájosztár közöl egy adatot 1840-ből. Valószínű, hogy Petrovay másolata itt is hiteles, s a többi változatban a szót különböző módon próbálták „értelmesíteni”.

34 ide = itt (NySz I, 1533). — A sor szövegének helyreállítása némileg problematikus. A II–III. forrás változatát fogadtuk el, mert az „ide alá”, „oda alá” gyakori szókapcsolat volt a régiségben. (NySz I, 46.) A szótagszámot viszont elrontja, a szerző talán így gondolta: „id'alá”. α látszólag jobb változata kétségtelenül utólagos „értelmesítés”.

38 A *Petrovay-ék. küldik* szava is múlt idejű alak, i-ző változatban. — Sága (Zsága) erősség volt a Berettyó bal partján, Berettyóújfalutól délre, mely a következő sor Újfaluja.

43 Borosnak — talán Boros Jánosnak, aki II. Rákóczi György katonája, bizalmas embere volt.

48 A „másutt” szónak „másút” alakját is idézi a NySz, ezért csak a különírást javítottuk.

60 jutalmas = megérdemelt (NySz II, 69) A „jutalmas bér” kifejezés szerepel a 79. sz. ének 120. sorában is. A kései másolatok készítői már nem értették, s más kifejezésekkel helyettesítették.

67 Ermenlik — szótáraink nem ismerik. Lehet az ermen — örmény = örvény jelentésű szavunk származéka, *örvénylik* jelentésben, bár a régiségben az „örvénylik” igei alak sem mutatható ki.

70–72 A felsorolt helységek azt mutatják, hogy Kádár a felsőmagyarországi végvárakból, részben Rákóczi György jószágaiából való katonáknak volt a hadnagya.

81 Széki Péter szendrői kapitány volt.

89–92 E versszak szerzői szövegének helyreállítása bizonytalan. Lehetséges, hogy eredetileg valamennyi sorvégi szó egyes számban állott; a 89. sorban II, IV és V, a 90. sorban IV–V, a 91. sorban III és V, végül a 91. sorban V változata utalna erre.

Kézirata: MTAK Toldy Ferenc hagyatéka RUI 4-r. 257/8. Kiad. KEMÉNY JÓZSEF, ÚMM 1854, II, 34–39, és ORBÁN BALÁZS: Székelyföld. Pest 1869. III, 32–34.

A 10 levélből álló kézirat *Illyefalvi névtelen tatár pusztítás* 1658 címmel Kemény József kezefírása, annak a cikknek a kézirata, melyet az ÚMM-ban tett közzé. Az éneket eredetileg Dersi Sámuel iskolarektor másolta be 1765-ben az illyefalvi ref. egyházközség jegyzőkönyvébe. Erről készült 1853-ban egy hitelesített másolat, mely később Kemény kezéhez jutott. Ma már a szóban forgó jegyzőkönyv nincs meg az illyefalvi ref. egyházközség birtokában. Kiadásunk Kemény kéziratára támaszkodik.

Ismeretlen szerzőnk az éneket nem közvetlenül Illyefalva feldúlása után írta, mivel beszámol a tatár fogságba esettek szenvedéseiről, életéről is. Az utolsó előtti versszakban szereplő 1658 augusztus hónapja nem az iratás, hanem Illyefalva pusztulásának az időpontja. Valószínűleg valamelyik szomszéd község papja vagy iskolamestere szerezte. Erre mutat a bibliában való jártasság mellett az a körülmény, hogy név szerint megemlékezik a védelemben meghalt vagy fogságba jutott papokról, míg az esemény más hőseiről nem tesz említést.

Illyefalva (Háromszék megye) a Székelyföld legdélibb részén elsőnek esett áldozatul az 1658 augusztusában a Bodza szoroson át Erdélybe tört tatár hordák pusztításainak.

4 Erős két vára — ORBÁN BALÁZS szerint a dombon levő templomot körülvevő külső és belső faltól védett hely (Székelyföld III, 34–35).

14 Notáriusok — ugyanaz a személy, akit a 21. sorban Merza névvel illet

21 Merza — mirza vagy murza = fejedelmi, a tatár előkelők címe volt.

42 kurtán — havasalföldi, moldvai katona, a román *curtean* szóból. Eredeti jelentésben: udvaronc, udvari katona.

73–75 A sorokban felsorolt falvak Illyefalvával szomszédosak.

- 77 Kisborosnyó Illyefalvától kissé messzibbre esik kelet felé
141 kevert — moslák.
- 166 Amocz nyégyeknek — szövegromlás lehet *Amosz népének* helyett. Amosz fiának, Izaiás prófétának imádságára az angyal Szennakerib asszír király seregéből megölt 185 000 embert, mire a király lemondott Jeruzsálem elfoglalásáról. (Vö. Kir. II. (IV.) 19, 35—36. és Iz. jöv. 37. fej.)
- 169 Lásd Kir. II (IV.) 24, 10—16.
- 194 Mediát és Siriát — e két ország fejedelmeivel a zsidóknak sok harcuk volt, a biblia több helyen szól ezekről, pl. Kir. II. (IV.) 13, 22—25. fej. Krón. I, 19, 16—19.
- 195 Oreb, Zeb — mádiánita fejedelmek, kiket a zsidók megöltek. (Bir. 7, 25.) Zebea — Zebee vagy Zebe ugyanúgy.
- 196 Salmana — a megmaradt madiániták királya, akit Gedeon megölt. (Bir. 8, 5—13.)
- 221 Ninivéről lásd Jón. jöv. 3. fej.
- 222 Ezechiás csodás szabadulásáról lásd Kir. II. (IV.) 20, 35.
- 223 Jósaphát — valószínűleg a Josafát völgyéről van szó, Jeruzsálemtől dél-nyugatra, ahol Josafát, Juda királya megverte az ellenséget. (Joel jöv. 3, 2 és 12. Krón. II. 20, 20—26.)
- 230 Vö. Móz. IV. 21, 8—9.
- 243 Jákob találkozásáról Józseffel lásd Móz. I. 46, 29—30.
- 251 Kis-asszony hava — augusztus.

163.

Nyomatott kiadása: **Debreczeni János: Conciliatorium Biblicum.** Utrecht 1658. (RMK I, 937.) *6a. — A szöveg után: „Irárm Ultrájectomban Pünkösöd havának 24. napján 1658. esztendőben Az Christusban kedves Attyádfia Tetsi J. Miklos” záradék olvasható.

Técsi Joó Miklósról nagyon kevés ismerettel rendelkezünk, jobbára csak annyival, amennyit nyomtatásban megjelent írásai elárulnak róla. Nagyváradon tanult, majd külföldi akadémiákra ment. 1658. március 27-én Utrechtben a szabadakaratról disputált (RMK III, 2027), ezt az írását Várad közönségének, az ottani volt iskolájának, tanárainak ajánlotta. 1658. augusztus 12-étől Franekerben tanult. A következő évben itt egy vigasztaló könyvet nyomtatott ki *Lilium humilitatis, azaz . . . Isten anyja szent egyháznak . . . keserves siralma.* (Franeker 1659. — RMK I, 939.) A könyv az Erdélyre zúduló török—tatár dúlások visszhangjaként keletkezett, benne a hazafias fájdalom a bűntudattal fonódik össze. Népszerűségét mutatja, hogy 1703-ig öt kiadása ismert.

Tanult Groningenben is (ZovLex 473). 1662-ből még van róla hírünk, de tovább nem tudunk sorsáról. 1662-ben Angliában járhatott, mivel ebben az évben üdvözlő verssel köszöntötte Jászberényi Pált, aki Londonban, Apafi Mihálynak ajánlva, egy németből latinra fordított antitrinitárius-ellenes könyvet adott ki. (*Examen Doctrinae Ariano-Sociana*e. . . London 1662. — RMK III, 2164.)

Hihetőleg rokona volt Técsi Joó Istvánnak. (Vö. HERPEI: Técsi Joó István. Adattár II, 65.)

Külföldön való tartózkodása idején több idegen nyelvű verset írt azokhoz a magyar hallgatókhoz, akik disputációt védelmeztek, disszertációt készítettek. Ezek a következők:

1. Gröningen 1658. — RMK III, 2021. Martonfalvi Györgyhöz egy rövid latin vers. (Megvan Martonfalvi könyvének 1664-i bővített debreceni kiadásában is. RMK II, 1031.)

2. Utrecht 1658. — RMK III, 2022. Martonfalvi Györgyhöz görög nyelvű verse.

3. Utrecht 1658. — RMK III, 2020. Kereszturi Bálinthoz 5 latin disztichon.

4. Franeker 1659. — RMK III, 2054. Debreceni Gele Jánoshoz 4 latin nyelvű disztichon.

5. Gröningen 1659. — RMK III, 2059. Csedregi Péterhez 8 latin disztichon.

6. Franeker 1659. — RMK III, 2057. Tolnai F. Istvánhoz szóló rövid latin verse.

7. London 1662. — RMK III, 2164. Jászberényi Pálhoz 17 latin hexameter.

Kötetünkben az egyetlen ismert magyar nyelvű versét közöljük.

Debreceni János forrása: John Thaddæus: *The Reconciler of the Bible wherein above three thousand seeming contradictions throughout the Old and New Testament are fully and plainly reconciled* (1656). Debreceni azonban a könyvet latin fordításból ültette át magyarra, melyből a két első szót: *Conciliatorium Biblicum*. kiadványa címében is

megtartotta a magyar szöveg előtt: az az *Az egész Szent irásban, úgy mint az Oh és Uj Testamentomban egy mással ellenkezni láttato helyeknek össze valo békéltetések, avagy megh egyeztetések* . . .

A fordító és Técsi J. Miklós egy ideig együtt tanult Utrechtben.

164.

Nyomtatott kiadása: *Laurum Academicam* . . . Jéna 1658. (RMK III, 2014.) B2.

Az erdélyi százok között a XVII. század folyamán több Graff, Graffius nevezetű családot ismerünk, melynek tagjai lelkészi, iskolamesteri tisztségeket viseltek Szebenben, Medgyesen, Segesváron, Kolozsváron és egyebütt. Szerzőnk kolozsvárinak mondja magát. Annak a Graffius Gáspárnak volt tehát a fia, aki 1631 és 1658 között a kolozsvári szász reformátusok papja volt. (HEREPEI: Idősebb Graffius Gáspár. Adattár II, 206–18.) Gyermekekről semmit sem tudunk. 1658-tól egyetemi tanulmányokat folytatott Jénában. (MOHOS GYULA: Magyarországi tanulók a jénai egyetemen. Bp. 1890, 19.) Itt időzött 1660-ban is. Ebben az évben az ott disputációt tartó Zabler Jakabot, a későbbi bártfai lelkészt egy 12 soros latin üdvözlő verssel köszöntötte. (RMK III, 2113. C4ab. lap.)

Az 1661 nyarán Marosvásárhelyre összehívott általános zsinaton avatta pappá Veresmarti Gáspár püspök. Kolozsvárott működött, de nemsokára lemondott állásáról és eltávozott a városból. 1673-ban Szászrégenben találkozunk egy Graffius Gáspár nevű evangélikus prédikátorral. HEREPEI szerint „nem lehetetlen, hogy ez a lelkipásztor azonos az egy évtizeddel megelőzőleg szemünk elől eltűnt ifjabb Graffius Gáspárral”, aki tehát ott hagyta a református felekezetet és evangélikus lett. (HEREPEI: i. m. 212–13.) További életéről nincsenek adataink.

Írói tevékenységet nem folytatott. Csak említett latin nyelvű verse és az a rövid latin, illetőleg egy 3 strófás német verse ismeretes, mely a magyar versével együtt abban a kiadványban jelent meg, melynek darabjaival Günther Andrást (1634–1709) köszöntötték német és magyarországi barátai. A latin megelőzi, a német követi a magyart. A német szöveg után „M. Casparus Graff, Transylvano-Claudiopolitanus” záradék olvasható.

165.

Nyomtatott kiadása: *Laurum Academicam* . . . Jéna 1658. (RMK III, 2014.) B4b. — A vers végén: „Az mit az ő hivseges a magyar nyelvében Tanito Mesternek szívűl kívánnya Marcus Fautor Sempronienis Hungarus” záradék foglal helyet.

Fautor Márk gazdag soproni polgárcsaládból származott. Hasonnevű apja 1590 és 1617 között Sopron város tanácsosa volt, az 1526–1611 közti évekről egy német nyelvű magyar tárgyú krónikát hagyott ránk. (MÜLLNER MÁTYÁS: A soproni ev. főtanoda története. Sopron 1857, 17.) Versszerzőnk 1654-ben iratkozott be a jénai egyetem jogi karára. (MOHOS GYULA: Magyarországi tanulók a jénai egyetemen. Bp. 1890, 18.) 1656-ban respondensként szerepelt a *De Hereditibus* . . . címmel kinyomtatott dolgozatban (RMK III, 1967.), melyben Günther András magyar verssel köszöntötte. Ezt viszonzta Fautor, amikor Günther a magiszteri fokozat elnyerése alkalmából kinyomtatott versfüzetben egy hosszabb latin és az itt közölt rövid magyar verssel köszöntötte.

További életéről nincsenek adataink.

166.

Nyomtatott kiadása: *Laurum Academicam* . . . Jéna 1658. (RMK III, 2014.) C3a. — A vers végén: „Hestert Daniel Peteley Erdélybül-való.”

A szerzőről semmit sem tudunk. A versikéből következtetve nem jól tudott magyarul, Erdélyből származó szász ember lehetett. Pontosán nevét sem tudjuk megállapítani. Szabó Károly Peteley Dánielnek mondja. Vezetékneve azonban Hestert is lehet, mivel a vers záradéka magyar nyelvű. Peteley vonatkozhatik származási helyére: Petele Torda megyében van.

A versfüzetre vonatkozó jegyzetet lásd a 164. sz. alatt.

167.

Nyomtatott kiadása: *Somosi Petkó János: Igaz és Tökéletes Boldogsagra Vezelő Ut.* Sárospatak 1658. (RMK I, 913.) Számozatlan 12. levél. — A vers végén: „Ita vovet Johannes C. D. S. P. S. S. P. 1658.” záradék olvasható. Nem tudtuk feloldani.

Nyomatott kiadása: **Somosi Petkó János: Igaz és Tökeletes Boldogsagra Vezelő Ut. Sárospatak 1658.** (RMK I, 913.) Számozatlan 12b. levél.

A négyesoros versike írója nem nevezte meg magát. Somosi könyvének nyomtatását még 1656-ban kezdte el Renius György tipográfus, de Rosnyai János fejezte be 1658-ban. Ezt mutatja a könyv utolsó lapján álló megjegyzés: „E könyv végeződöt-el 1658-ban Rosnyai János által ugyan Sáros-Patakon.” RÁCZ LAJOS (A sárospataki főiskola első nyomdája. SpRefL 1930, 271) szerint a verszetet „nyilván az elhalt Renius nyomdász megszólaltatása, emlékének felújítása”. Szerzője az a Rosnyai János lehet, aki már Renius betegsége idején vezette a nyomdát. (Vö. TAKÁCS BÉLA: Comenius sárospataki nyomdája. Sárospatak 1958.) A címe miatt — és minthogy az előtte álló vers 1658-ból keltezett, Rosnyai szerzeményének tartjuk.

Nyomatott kiadása: **Conjugii Foedus.** Kassa 1658. (RMK II, 896.) 3b—4a. — A szöveg végén „M. A. K. E. V. P.” betűk állanak, melyeket nem sikerült feloldanunk.

A versfüzet Schönleben Mihály, eperjesi polgári családból származó ifjú és Treutler Zsuzsanna házasságkötésére készült kiadvány. Schönleben Mihály felsőbbfokú tanulmányokat is végzett külföldön. Később szerepet játszott Eperjes történetében. 1671-ben a város követeként Bécsben járt, hogy ott kieszközölje a Rákóczi Ferenc felkelése után Eperjest megszálló császári katonaság kivonását. (PAULER: Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése. Bp. 1876. II, 415.)

A házasságkötés napja 1658. november 25-e volt. Erre az alkalomra egy másik versfüzet is megjelent nyomtatásban (*Votivae Acclamationes*. Lőcse 1658. — RMK II, 907), ez azonban nem tartalmaz magyar verseket.

A *Conjugii Foedus*-ban mindössze ketten írtak verseket. Az egyetlen magyar nyelvű vers ismeretlen szerzőjétől *Ad Dominum Sponsvm* címmel egy 25 soros latin nyelvű dicséretet is olvashatunk, mely megelőzi a magyart. Benne emlékeztet a kettőjük közti barátságra, a maga részéről továbbra is hűséges ragaszkodást ígér. A magyar vers nem követi ugyan a latint, de ennek tárgya is az igazi barátság dicsérete.

Kéziratai:

I. OL Eszterházy-lt. P. 108. Repos. 85. fasc. 3. Kéziratok, költemények 1—6. Kiad. BADICS, ItK 1929, 90—95.

II. Hölischer-kódex (1686—1693) 66a—70a. (STOLL 118. sz.) — A szöveg után: „Vége.” (Megvan a gyűjteménynek XIX. századi Jankovich-féle másolatában is: Quart. Hung. 1258. 49a—52a.)

III. Magyar versek a XVIII. és XIX. századból. (OSzK Fol. Hung. 1058.) 18a—20b. — Címe: *Az bor és víz között nagyobb méltóságért való vetekedés.*

A bor és a víz vetélkedése a certamen műfaj kedvelt témája volt Magyarországon is. A tárgyat feldolgozta és Hagenauban 1517-ben ki is nyomtatta Hagymási Bálint (Valentinus Cybeleius Varasdiensis) *Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae* címmel. (Kiad. MARIA RÉVÉSZ: Opera . . . Bp. 1939. Vö. KARDOS TIBOR: A Renaissance Magyarországon. Bp. 1961. 445—58, 661—64.)

Versünk azonban nem ezzel a prózában megírt humanista deklamációval áll összefüggésben, hanem a vágáns költészet termékével, a Mapes Walter nevéhez fűzött középkori goliárd-dialógussal. Ezt az 1841-es londoni Wright-féle kiadásból (87—92. lap) közzétette BERNÁTH LAJOS: Protestáns iskoladramák. Bp. 1903, 237—40.

A *Goliae dialogus inter Aquam et Vinum* címen ismert középkori versnek Magyarországon is számos latin és magyar hajtása van a XVII. századtól kezdve. A latin szövegek rövidebbek a fentebb említett vágáns dialógusnál, 31—32 versszakosak. Ilyenek: 1. OL Batthyány-lt. P. 1313. kéziratok 267. cs. 494—97. leveleken olvasható vers a XVIII. századra mutató kézírással. 2. A *Zsoldos Xavér versgyűjteményé*-ben (1786—1798 STOLL 369. sz.) fennmaradt *Vinum cum aqua certat coram Deo* c. certamen (109b—111/a levélen). 3. Az OSzK kéziratárának Waltherr-hagyatékában (Quart. Hung. 1523. 20. 187a—189/b) a XVIII. század végéről vagy a XIX. század elejéről származó másolata. 4. OL Eszterházy-lt. P. 108. Repos. 85. fasc. 3. Kéziratok, költemények 59—61. levélen olvasható *Somnium prodigiosum Thetis et Liaei, seu Vini et Aquae mutuo inter se pro corona et dignitatis apice litigantium ac certantium Historia*.

Bár a szövegek között helyenként eltérések vannak, terjedelmükben, tartalmukban a másolatok megegyeznek. Viszonyuk a Wright-féle kiadáshoz a következő. Az ottani 41 versszakból ezekben a feljegyzésekben az alábbi strófák változatait találjuk: 1—7 25—26, 10—11, 8, 24, 23, 15, 12, 23, 22, 13—14, 19, 16—17, 27, 30—32, 37, 29, 40—41.

Az itt közölt magyar szövegek terjedelmükben a goliárd-dialógussal egyeznek inkább (47—48 strófásak!), szövegileg azonban a magyarországi latin másolatokhoz állnak közelebb. Ugyanabban a sorrendben tartalmazzák pl. az 1—29. versszakokat, attól eltekintve, hogy a 15. és 25. strófának nincs meg a megfelelő magyar átültetése. Az eddig előkerült magyarországi latin szövegek közül azonban egyik sem szolgált a magyar átültetés közvetlen forrásául. Legközelebb áll hozzájuk a jegyzetben alább közölt szöveg.

Szövegileg szintén a magyarországi, fentebb említett latin változatokhoz állnak közel a XVIII. századból ismert magyar nyelvű fordítások, mint az említett *Zsoldos Xaver versgyűjteménye* 106—108. lapján olvasható *A Bornak a Vizzel való pöre* című 41 versszakos szöveg. (Nem az ugyanebben a kéziratban olvasható latin változat fordítása!) Abból a 33 strófás magyar dialógusból, melyet BERNÁTH LAJOS az 1793 nyaráról keltezett Tótfalusy-féle kéziratból *Thetis és Lieus* címmel a protestáns iskoladramák gyűjteményében kiadott (227—36. lap), 20 versszak a jegyzetben alább közölt latin nyelvű változattal mutat párhuzamot. (Nincs megfelelő a latin szöveg 9., 16., 20—21., 25—31. versszakának.)

Az említett verses átültetésektől távolabb állnak azok a későbbi dramatikus formában olvasható feldolgozások és epikus alkotások, melyeket WALDAFFEL JÓZSEF (*A bor és víz pántolódása és rokonai. ItK 1929, 464—67*) és DÖMÖTÖR TEKLA (*RMDE II, 419—21*) sorol fel, illetőleg tesz közzé.

Az I. forrás szövege az utolsó versszak tanúsága szerint 1658-ban keletkezett Nyitra megyében. Abból a körülményből, hogy a vers az Eszterházy-lt.-ban maradt ránk, hogy a „parucái jeles asszonyokat” emlegeti, azt következtethetjük, hogy leírója a verset Eszterházy Pál udvara számára másolta le, aki Nyitra közelében, Semptén sokszor tartózkodott ezekben az időkben, és maga is foglalkozott versek szerzésével. (Vö. BADCIS FERENC: XVII. századi vers a Bor és víz vetélkedéséről. *ItK 1929, 78—89.*) A 29., 31., 34., 38—39., 43., 47. versszak helyi vonatkozásai arra vallanak, hogy ezek a részek magyarországi szerzőtől származnak, nincs közülük a Mapes-féle *Dialogus*-hoz. Lehet, hogy volt olyan nálunk keletkezett latin változat, mely ezeket a helyi vonatkozásokat már tartalmazta, valószínűbb azonban, hogy a magyar átültető betoldásai.

A II. és III. forrás legjellemzőbb sajátága, hogy a latin versnek, illetőleg az I. forrásnak 7/6 tagolású 13 szótagos sorait egy szótagnyi csonkítással tizenkettes sorokba írta át. Feltehető, hogy az I. forrás versszerkezete eredetibb, mint a II. és III. forrásé. Logikusabb annak feltételezése, hogy az első átültető a versformát is átvette, mint az, hogy egy tizenkettes sorokból álló strófaszerkezetet utólag az eredeti latin vers ritmusára, strófaszerkezetére állítottak vissza. Ez azt jelenti, hogy az I. forrás szövege régibb, „hitelesebb”, mint a II. és III. forrásé. Emellett szól az a körülmény is, hogy a II—III. forrás egy-két helyen szintén az eredetibb tizenhárom szótagos sorokat őrizte meg. Így a 41., 103., 105., 121., 164., 185., 186. sorban, bár közülük csak a 105. és 185. adja változatlan szövegezésben a feltételezett eredetit. Hogy a *Hölischer-kódex* másolata egyébként sem tekinthető hiteles szövegnek, kétségtelenné teszik az ilyen szövegromlások: 47. sor: hogy akkor betegek (hogy a kór-betegek helyett); 67. sor: veled mossa (beléd mossa helyett); 119. sor: ottul — uttúl (urtóll helyett); 126. sor: akkor is ház (korsoma ház helyett); 181. sor: vannak nagy keötések (uannak kettseghesek helyett); 184. sor: eminentiája (sententiaja helyett). (Vö. még a 68., 106., 125., 143., 162. sort is!)

Az I. forrás záróstrófája hiányzik az II—III.-ból. A *Hölischer-kódex*-ben ezt az alábbi latin nyelvű záradék helyettesíti:

„Quam Deliberationem Judicariam per competentes ibidem denominatos Judices prolata, per Viam interpositae Appellationis maturioribus (?) revisionis erga, huc in praesentiam nostram scribarum nimirum et Notariorum Juratorum Inelytae Tabulae Regiae deducta, ultro citroque discussa existente per nos quoque maturioribus ex fundamentis in partibus ab utrinque copiose allegatis et in medium adductis quã legitimam rationibusque et positis (?) Bacchi Legibus omninò conformem omni sui in parte laudari, approbari et ratificari atque in suo statu per omnia relinqui, ita et ad altius forum fors interveniendam extra Dominum admitti, Appellationem Judicialiter decerni, Literasque Testimoniales Adjudicatoris Sententiales in partibus et per viam Appellationis in praesentia quoque nostra triumphanti praefato Egregio Basilio Falernij, alias Vijnj Authentice extradandas esse duximus et concedendas.

Lecta, publicata, correcta et extradata per me Apostolicum Sacrae Sedis Pannoniensis Interpretem et Bacchum primum Cancellarium mp.”

- I, 2 Jo bibo tarsainmal = jó ivótársaimmal
 I, 24 kiraliij — olv. királi vagy királyi.
 I, 29 Pál lev. az Efezusiakhoz 5, 18.
 I, 33 Jákob fiának, Rubennek bűnéről lásd Móz. I. 35, 22 és 49, 4.
 I, 37 Vö. Kir. II. (IV.) 5, 1—14.
 I, 41 Lásd Luk. 10, 30—37
 I, 45 A nazareusok különleges fogadalmat tett személyek, többek közt nem volt szabad bort inniok. (Vö. Móz. IV. 6, 4.)
 I, 48 Lásd János 5, 4.
 I, 51 Vö. Dávid CXLIV. zsolt. 7.
 I, 55—56 Lóth lányainak vérfertőzéséről lásd Móz. I. 19, 30—35.
 I, 60 haghja — olv. hágja (ti. a pince felé vezető utat).
 I, 68 A kánai mennyegzőben borra változtatott vízről lásd János 2, 1—11.
 I, 86 János a Jordán vízében keresztelte meg Jézust. (Vö. Máté 3, 12—15.)
 I, 88 Lásd János 20, 33.
 I, 92 Az utolsó vacsoráról lásd Luk. 22, 17—20.
 I, 98 Ennius i. e. II—III. században élt római költő.
 I, 103 Vö. az L. zsoltár 9. versével.
 I, 107—108 A sorok az úrvacsora osztására vonatkoznak.
 I, 112 Mózes hálaadó énekéről lásd Móz. II. 15.
 I, 124 A sor a gyékénnyel letakart, mindenféle szennyet szállító hordókra vonatkozik.
 I, 130 eöstökben kell menni = üstökbe kell menni, azaz hajba kapni
 I, 163 hamburgi eördögöst — a vonatkozás ismeretlen előttünk.
 I, 172 Pár-uczai — Paruca: Nyitra közvetlen közelében levő község, mely később összeolvadt Nyitrával.
 II, 37 Asyryus = a szíriai
 II, 68 A *hadga* szövegromlás, értelemszerűleg *hágja*-ra javítottuk az I. forrás alapján.
 II, 76 Célzás a kánai mennyegzőre, vö. János 2, 1—11.
 II, 106 A sor romlott szöveget mutat. Vö. az I. forrás 98. sorával.
 II, 119 Az *urtul*-ra való javítást értelemszerűleg az I. forrás alapján végeztük.
 II, 162 *komlos* gyomrot — szövegromlás lehet.

A Batthyány-levéltárban őrzött latin változat szövege a következő:

Somnium prodigiosum Thetis et Lyei Aqvae et Vini mutuo iter se pro Corona et dignitatis Apice litigantium ac certantium Hystoria.

- (1.) 1. Factum est convivium liberale multum,
 Epulis et Poculis liberè excultum,
 Illic, postquam Genio satis est indultum,
 Reliquerunt socij me Vino sepultum.

Extasis

- (2.) 2. Raptus sum in spiritu, non in Carne gravi,
 Jamque fere tertium coelum superavi,
 Factus sum examinis non parum ex pavi,
 Ubi mirabilia haec consideravi.

Causa

- (3.) 3. Ad examen praesidet in Excelsis Deus,
 Cum coepisset Spiritus trepidare meus,
 Ecce, Coram Judice, Thetis et Lyeus
 Accusant alter utrum, Actor ut et reus.

Aqva

- (4.) 4. Thetis in exordio multum gloriatur
 Dicens: mihi merito laus et honor datur,
 Cum sim ex quo Machina Mundi fabricatur,
 Ut super me Spiritus Dei ferebatur.

Vinum

- (5.) 5. Bacchus ad haec incipit talia referre,
Mos est prius vilia, chara post conferre,
Sic et Deus voluit te prius afferre,
20 Ut me possint bibere potatores terrae.

Aqva

- (6.) 6. Thetis inquit: gloriam meam ampliavit
Christus, cum de Puteo potum postulavit,
De torrente siquidem, attestante David,
Bibit et propterea caput exaltavit.

Vinum

- 25 (7.) 7. Gratum fecit Dominus fructum vitis istum,
Cum vinum in latices fecit intermixtum,
Tamen qui potaverint Vinum aqva mixtum,
Sunt adversus Dominum et adversus Christum.

Aqva

- 30 (8.) 8. Hortatu[r] Apostoli Pauli disciplina
Luxus passum fugere pocula supina,
Qvia virtus tollitur, ubi regnant vina,
Et prudens a semita labitur Divina.

Vinum

- 35 (9.) 9. Tibi juste vitium luxus imputatur,
Qvando Jacob filio testamentum datur,
Qvi fusus ut aqveus liquor increpatur,
Dum per eum Patrius Thorus maculatur.

Aqva

- (10.) 10. Reliquerunt Naman¹ Syrum spes humanae,
Nec prodesse poterant medicinae sanae,
Cui vox Prophetica consulit non vane,
Ut se lavet septies nudus in Jordane.

Vinum

- (11.) 11. Laesus à latronibus Hyerosolimita,
Visus à Praesbitero, visus à levita,
Ejus procul dubio defecisset vita,
Ni fuissent vulnera Vino delinita.

Aqva

- (12.) 12. Me retenta respicit Nazarenus Vitâ,
Nam in me est posita vitae medicina,
Qvod ex Evangelica patet disciplina,
Cum sanaret Angelus aegros in piscina.

Vinum

- 50 (13.) 13. In dolorem ingeris pocula dum praestas,
Ventrem reddis turgidum minisque infestas,
Ergo inter alias David res honestas
Orat, ut ne demergat se aqvae tempestas.

¹ Haman

Aqua

- 55 (14.) 14. Noë per te temerè dormit denudatus,
Unde maledicitur subsanando natus,
Ac per te confunditur Patriarcha gratus
Loth, degens in montibus vino ebriatus.

Vinum

- 60 15. Satis contemptibilis, satisque egena
Est, si forte sumitur sine vino coena,
Nec exteret homines paupertatis poena,
Dum non promptuaria sunt eorum plena.

Aqua

- (Vö. 16.) 16. Scis quod cum tu fueris intemperiei,
Ego sum aposita tuae rabiei,
Quia sicut legitur aquae non Lyei
Impetus laetificat Civitatem Dei.

Vinum

- 65 (17.) 17. Potus tuus pestifer est et venenatus,
Nisi sit Prophetico Sale dulceratus,
Tu in me vilissimus potus es mutatus,
Cum Christus ad Nuptias fuit invitatus.

Aqua

- 70 (18.) 18. Ratio confunditur, oculi coecantur,
His qui tuis poculis multum imorantur,
Blande dum ingrederis, primo recreantur,
Sed tanquam à Regulo demum trucidantur.

Vinum

- 75 (Vö. 19.) 19. Omnium vilissima funderis in planum,
Ego vero nobile mittor in arcanum,
Te potat in vallibus pecus rusticanum,
Sed meus laetificat potus cor humanum.

Aqua

- 80 (Vö. 20.) 20. Certe temporanea reddit excolenti
Fructum terra proxima aquas defluenti,
Datque fructus uberes anno venienti,
Ex Vino augmentum dat inebrianti.

Vinum

- (Vö. 21.) 21. Cibus quamvis sapidus, aut quamvis charus,
Absque me si sumitur, semper est amarus,
Tuo gaudet poculo pauper et avarus,
Sed ego inebrians Calix sum praeclarus.

Aqua

- 85 (22.) 22. Sacramenta Fidei pridem inchoavi,
Quando Dei Filium in Jordane lavi,
Et figuras veteris legis consumavi,
Cum de Christi Latere membrisque manavi.

Vinum

- (23.) 23. Etsi fontis gratiam captet a te reus,
Per me tamen homines plures salvat Deus,
Tu nec esses aliquid, nî esset Lyeus,
De quo dixit Dominus: hic est sanguis meus.

Aqva

- (24.) 24. Ego Sapientiae sum assimilata,
Cujus fonte pectora plane sunt potata,
Unde, si quae fuerint corda irrigata,
Non affliget amplius sitis exoptata.

Vinum

25. Regnum Dei Spiritus Sanctus tunc instruxit,
Per me quando unicam Sponsam sibi duxit,
Atque in vinariam Cellam introduxit,
Ubi de uberibus lac et vinum suxit.

Aqva

- (26.) 26. Dextro Dei Latere meus est egressus,
Per quem nunc abluitur, si quis est excessus,
Unde sub Baptismatis fonte sum expressus,
Et Culpaē fidelibus lavaerum concessus.

Vinum

- ¹⁰⁵ (Vö. 27.) 27. Quamvis per te gratia mox renatis datur,
Tamen relabentibus demum hoc negatur,
Ergo per me potior virtus designatur,
Quam qui capit quoties toties sanatur.

Aqva

- (28.) 28. In egressu Israel plebis Numerosae,
De Egipti finibus deducente Moijse,
Dulcoravit Dominus me miraculose,
Ut cantarent canticum Deo gloriose.

Vinum

- (Vö. 29.) 29. Si causa quaelibet cesset à Lyeo,
Non resultat canticum neque laus ab eo,
Sed si fretus fuerit tandem potu meo,
Decantabit Gloriam in Excelsis Deo.

Deliberatum est

- (Vö. 46.) 30. Ad haec Cives Coelites debite pensatis,
Vini Rationibus rite aprobatis.
Clamant omnes fortiter vocibus elatis,
Pax in terra populis bonae voluntatis.

Dormiens

31. Quibus ego vocibus tandem post examen,
Excitatus retuli somnij velamen,
Affirmans veraciter Sanctorum dictamen,
Quod Vinum prae caeteris praestans sit liqvamen.
Si quis haec crediderit, gaudens dicat Amen

Datum Ex antiquis monumentis Casparis Vitális.

Batthyany-lt. P. 1313. Kéziratok.
Rakszám 267. p. 494—7.)

Kézirata: — „a Nemzeti Múzeum levéltárának rendezetlen iratai között egy nyolcadrés nagyságú” kétfelé hajtott irat — ma lappang. Kiad. BARTHA JÓZSEF: Barcsai Ákos csatájáról való gúnydal. ItK 1898, 189—90. A szöveget Bartha kiadása alapján adjuk.

A valamilyen kötésből kiszakított levél első oldalán *Speculum veritatis* cím alatt latin mondatok váltakozva jellemzik II. Rákóczi Györgyöt és Barcsai Ákost, az elsőt magasztalva, az utóbbit kisebbítve. A levél második oldalán olvasható a vers.

A gúnyvers szerzőjét nem ismerjük, megállapítható azonban írásának a kora és a környezet, melyben keletkezett. Az 1659. május 24 — június 15-i szászsebesi gyűlés után egyre jobban kiéleződött a harc II. Rákóczi György és Barcsai Ákos között. Minthogy Rákóczi Erdély ellen készülődött, Barcsai augusztus 20-ra Keresztesmezőre tábort országgyűlést hirdetett, ide parancsolva a megyei, valamint a székely hadakat. Rákóczi katonái augusztus 24-én Kolozsvártól nyugatra, Gorbónál felverték Barcsai előőrseit. Ez alatt a gyűlés a porta és a Barcsai hűségében mellet foglalt állást, adót vetett ki, katonai segélyt kért a töröktől, a havasalföldi vajdától. Mikor azonban augusztus 30-án reggel hírül vették, hogy Rákóczi már átkelt a Meszes hegységen és Gyalu felé közeledik, Barcsai a mellette levő táborot hazabocsátotta, a tatár fogságból éppen csak hazaérkezett Kemény Jánost alkudozás céljából Rákóczihoz küldte, maga pedig Déva felé vette útját.

A gúnydal a Barcsai-tábor harci készülődését, majd hirtelen feloszlását csúfolja ki néhány főszereplő pellengérré állításával. Az utolsó versszak ugyan azt mondja, hogy nem foglalkozott a „kövérvél”, a „nagygyával”, hanem csak az „ösztövérvél”. Barcsai Ákosról valóban nem szól, de a megverselték közt van Bethlen János, a kancellár, Lázár György, az ítélmester, Toldalagi Mihály és több neves híve Barcsainak. Valamennyiükről szó lesz majd a Rákóczi Györgyöt harmadszor is fejedelemségébe visszaállító 1659. szeptember 24 — október 7-i marosvásárhelyi országgyűlésen. Rákóczi nem akar nekik kegyelmet adni, illetőleg „moderálván engedi csak az amnistiát.” (EOE XII, 392.) Pedig a kiénekeltek személyek sem vétettek többet Rákóczi György ellen, mint a Barcsainak hűségesküt tett és az országgyűlésen bocsánatban részesült erdélyi rendek más tagjai.

Rákóczi György harmadszori fejedelemségbe való visszaállításának legfőbb intézője a hozzá lekötözése után is végig hűségében megmaradó kancellárja, Mikes Mihály volt, legfőbb támogatói pedig a székelyek — testvéreinek, Mikes Kelemennek, a maroszéki főkapitánynak és Lázár Istvánnak, a csiki főkirálybírónak a vezetésével. Az ő környezetükből kellett kikerülnie a pasquillus szerzőjének. A vers legkésőbbben az amnesztiairól való tárgyalások napjaiban, 1659. október 3—4-e táján keletkezhetett; valószínűbb azonban, hogy megelőzte a tárgyalást, s talán röviddel a Barcsai-tábor szétfutása után írták.

A pasquillus verstanilag több helyen sántít, néhány sora egy, néha két szótaggal is rövidebb vagy hosszabb a kelleténél.

A cím magyarul: Némelyek hűsége.

1 Mala est militia = rossz dolog a katonáskodás

5 A sor jelentése: Eközben Ákos háborúra készülődik.

6 A nyúl fegyvert fogni parancsol az oroszán ellen.

7 Kupavölgyén azt mennydörgi: győzni fogok, győzők vagy legyőznek.

8 acclamat = kiáltja

9 Bethlen János tanácsúr, kancellár, 1656 óta Küküllő megye főispánja volt.

13 Toldalaghi aestuat — Toldalagi habozik, nyugtalanodik; Toldalagi Barcsai egyik első és leghívebb embere volt.

17 Interim fama volat = közben híre terjed

19 Timor, tremor = félelem, reszketés

21 Consilium placuit = úgy tetszett a tanácsnak

22 Szaladoczkai Pállal — Kétségtelenül gúnynev.

29 Lázár György — tanácsos, ítélmester.

37 Kálnoki Mihály — előkelő székely nemes, kezdettől Barcsai híve, a keresztesmezei tábor katonái feje.

41 Dacso Janos — Daczó János, előkelő székely nemes, Barcsai követeként járt Moldvában.

45 Czeren futo Miklos — Cserei Miklós, a történetíró Cserei Mihály nagyapja.

A 47. sor arra vall, hogy a Rákóczi-birtokokból kapott részt Barcsaitól.

49 Székely István — nemesember Háromszéken.

53 Mikó Miklós — régi székely család tagja, Kövér Gábor már 1658. júl. 31-én

azt írja róla Rákóczi Györgynek: „Sok illetlen szavai kiváltképpen Mikónak.” (EOE XI, 407.)

57 Bodohazi — Bedőházi Tamás, Barcsai híve, 1658 októberében Barcsai nevében Rákóczival egyezkedett.

172.

Kézirata: OL Teleki Mihály gyűjtemény. P. 1238. Vegyes iratok. Irodalmi emlékek, költemények.

A versfőkben: MJCHAEL NADANJ — Nadányi Mihály, Barcsai Ákos fejedelem ítélőmesterének neve olvasható. A két ívrét levélre írt vers eredeti fogalmazvány, számos áthúzással, javítgatással.

Nadányi Mihály annak a Nadányi Gergelynek volt a fia, aki 1613-ban részt vett Báthori Gábor fejedelem megölésében, s akit ezért a következő évben a megyesi gyűlésen felkoncoltak. Az eset után Mihály, testvéreivel: Miklóssal és Istvánnal Magyarországra futott rokonához, Pázmány Péterhez. Miklós Magyarországon maradt, katolizált. István és Mihály, miután kegyelmet kaptak, visszatértek Erdélybe. Nadányi Mihály csak rövid ideig játszott közéleti szerepet. Az 1659. február 26 — március 26-i besztercei országgyűlésen Barcsai Ákos javaslatára ítélőmesterré választották. Ő maga ekkor azzal mentegődött, hogy nem jól latinul, a deáki tudományokban kevéssé jártas. A többség véleményét Haller Gábor így fogalmazta meg: „Nem kell abban a fő deákságot nézni, hanem a jó conscientiájú embert, könnyű az stylumban való defectust emendálni, de a rossz conscientiát nehéz megjobbtítani.” (EOE XII, 173—74.) Szalárdi is hasonlóképpen és elismeréssel nyilatkozik róla. (Siralmas Krónika. 431.)

Hűséggel szolgált Barcsait. Mikor az 1659. május 24 — június 15-i szászsebesi országgyűlés határozataira II. Rákóczi György manifesztumot bocsátott ki, erre a kemény hangú feleletet valószínűleg ő írta. 1659. augusztus 30-án a keresztiesmezei tábortól országgyűlésről a havasalföldi vajdával kötendő szövetségkötés tárgyalásaira őt is Mihnye vajdához küldötték. Közben azonban a vajda az Erdélybe visszajött II. Rákóczi Györggyel szövetkezett. Nadányi Mihály neve többször szerepelt az 1659. szeptember 24 — október 7-i marosvásárhelyi gyűlésen. Már szeptember 27-én az a hír járta, hogy Mihnye vajda lefejeztette; október 2-án meg, amikor a rendek Nadányit is bele kívánták vonni az általános amnesztiába, azt beszélték, hogy Rákóczi kérésére a vajda ma vagy holnap lefejezteti. („Notandum tamen quod circumferebatur de domino Ladanyi Mihály, quod iussu principis nostri Rakoczii per Mihne waida ille sit detruncaudus hodie vel cras”. — EOE XII. 375, 389.)

Nadányinak sikerült Mihnye udvarából elfutnia. „De vigyázás levén reá, szaladó-útjában megfogatott és Fogaras várába fogva kiküldetett vala. Kinek felesége hogy férjének gratiát nyerhetne, az öreg fejedelemasszonyt is Patakon s a fejedelmet is Radnóton supplicálta, alázatos könyörgésével a gratiáért megtalálta vala. De a fejedelemasszonytul is nagy kemény exprobráltatván, szemére hányatván a szászsebesi mocskos articulusok s egyéb boszúk, válasza csak az lett vala: az kik ömagyságok romlását nem szánák, sőt annak szerző okait adnának, hogy azok is elvesznének, ömagoknál kárabb nem volna! A fejedelemtül pedig azon kívül is eleitül fogva nehézség viseltetvén ellene, annyival inkább exacerbáltatott, gerjesztetett vala, hogy az articulusok és az fejedelemnek holmi magamentegető írásinak megcáfolási neki tulajdonittatnának, ugyan Fogarasban feje elüttetni parancsoltatott vala.” (Szalárdi: Siralmas Krónika 465.)

Itt közölt búcsúversén kívül egyéb verses szerzeményt nem ismerünk tőle. Ránk maradt azonban az az útravaló intés, melyet 1657-ben külföldre induló János fiához írt. (Kiad. GÉRESI KÁLMÁN: Intő utasítás akadémiákra induló ifjú Nadányi János számára. MPEIF 1878, 484—90.) Halála előtt készült végrendeletében utolsó akaratként hagyta fiára, hogy a papi pályára lépjen. (Lásd GÉRESI: uo.)

Az ének nótautalása Balassi Bálint énekére vonatkozik. (ÖM 95. sz.) Dallama ismeretlen. Az ének 1659. októberében keletkezhetett.

7 Eggjes monarchája = egyetlen királya

97—98 A „Crescit sub pondere palma” mondás közkeletű volt a korban mind versben, mind prózában. (Vö. RMKT XVII/2, 4. számú ének jegyzetével.)

Nyomatott kiadása: **Guttovieni József: Carmen Acrostichvm.** H. és é. nélkül. [Trencsén 1659.] (RMK II, 943.) B2a—B3a.

A sorok kezdőbetűi a LEOPOLDUS CAESAR PIUS VIVAT DIU szöveget adják.

Guttovieni József a tőle származó nyomtatványok címlapján szereplő kormegjölésekkel következtetve 1602-ben született. Szüleiről, gyermekkoráról nem tudunk semmit. Ő maga kiadványain nemes embernek („Nobilis Hungarus”) mondja magát.

PAULINY LÁSZLÓ: Dejepis superintendencie nitranskej. Senice 1891. III. rész 49. lapon azt mondja, hogy Szenicén 1621-ben *Josef Gutlovsky* volt az iskola rektora. Hogy ez Guttovieni nevének a romlott alakja lehet, az mutatja, hogy az *Applausus* címen Gutlovskynak itt említett munkája Guttovienié. Innen Győrbe mehetett, mivel a pozsonyi volt ev. líceum kéziratárában a Drexler Pál által másolt *Protocollum Superintendentale* című kézirat végén álló „Nomina Ordinatum Ministrorum”-ban Tarnóci Mártonról, a későbbi ev. superintendensről az olvasható, hogy Győrben Guttovieni rektorsága alatt tanult. Tarnóci Mártonnak Győrben való tanulása 1635 tájékán lehetett. Téves EÖTTÉVÉNYI NAGY OLIVÉRNÉK az állítása, hogy „Guttovini József 1656—58-ig” tanított a győri iskolában, s ekkor „a tanítványa volt itt Tarnóczy Márton, a későbbi püspök.” (A Győr szab. kir. városi ág. hitv. evang. keresztyén egyházközség története. Győr 1905, 46.)

1638-ban újra Szenicén rektor. (REZIK: Gymnasiologia. A pozsonyi volt ev. líceum példánya 65. lap.) Feltehetőleg 1648-ig működött itt, mivel utódját Tarnóci Mártonban Rezik 1648-ban nevezi meg. Ez idő tájt azonban, úgy látszik, Guttovieni már Galgócon lakott. A pozsonyi ev. egyházközség számadáskönyvei szerint (Kirchen Rechnung von 1633—49) ugyanis a pozsonyi magyar ev. egyházi 1648. június 21-én Galgócon járt nála. (Guttovieni neve nem szerepel Reziknél a galgóci rektorok között!) Valószínűleg már ekkor tárgyaltak arról, hogy Guttovieni Pozsonyba költözzék. Ebben az időben a pozsonyi ev. egyház iskolájában az I—II. osztályokban németül, a többiben latinul folyt az oktatás, de a két alsó osztállyal párhuzamosan magyar iskola is volt a magyar gyermekek számára: A tanító személyzet közt gyakran előfordul „a magyar iskola rektora” elnevezés.) SCHRÖDL JÓZSEF: A pozsonyi ág. hitv. ev. egyházközség története. Pozsony 1906. II, 200.)

1648 nyarától Guttovieni többször tartózkodik Pozsonyban. Az egyházközségi számadáskönyvek tanúsága szerint a pozsonyi magyar lelkész azért kap pénzt, mert Guttovieni néhány napig nála lakik; július 2-án Guttovieni is kapott az egyháztól 22 tallér, 4 sillinget ajándékkul, mikor Galgócra Pozsonyba jött. Úgy látszik, csak a következő év őszén telepedett meg állandó lakásban Pozsonyban; Klobusiczky János egyházfelügyelőt 1649. szeptember 19-én fizették ki azokért a költségekért, melyekbe Guttovieninek Pozsonyba költöztetése került. A városi tanács szeptember 24-én ebédet ad a tiszteletére. 1649-ben mint a magyar iskola rektora kap egy negyedévre fizetséget. Ettől kezdve a számadáskönyvek és saját kezű nyugtatványai szerint rendszeres fizetést kap 1658-ig. 1659-re azonban csak félévre, azzal a megjegyzéssel, hogy ezzel teljes kielégítést nyert (Kirchen Rechnung von 1650—59). Eszerint 1659 júniusával fejezte be a magyar iskolában való működését. Utána, ahogy kiadványai címlapjaiból következtetni lehet, a város kancellistájaként, scribájaként dolgozott.

De az evangélikus egyházzal nem szakadtak meg kapcsolatai. Úgy látszik tovább folytatott ott kántori ténykedést, mivel az 1663., 1667. évekből is olvashatunk a neki adott juttatásokról. Az 1669. évről nincsenek meg a számadások, az 1670. és későbbi évek számadásaiban nem találkozunk többé a nevével. Feltehetőleg ez idő tájt halt meg.

MARKUSOVSKY SÁMUEL állításának, hogy a pozsonyi magyar iskola tanítója Guttovieni 1665-ig volt (A pozsonyi ág. hitv. evang. líceum története kapcsolatban a pozsonyi ág. hitv. evang. Egyház múltjával. Pozsony 1896, 75) némileg ellene mondanak szerzőnknek nyomtatásban megjelent munkái címlapján olvasható tájékoztatásai. Abban azonban igaza van Markusovszkynak, hogy „Nevezetes latin költő volt.” Egy magyar és egy cseh nyelvű versén kívül valamennyi szerzeményének a nyelve a latin.

Latin verseinek első csoportja az 1656-ban, a Nyitra megyei Ludányban tartott felsőmagyarországi evangélikusok általános zsinatjához fűződik: *Applausus Super Solennem Panegyrim in Castro Ludan* . . . Trencsén 1656. (RMK II, 864.) Ekkor már hetedik éve volt a pozsonyi magyar iskola tanítója („ . . . per Josephum Guttovieni d. e. Scholae Hungaricae Posoniensis post liminariae jam septennianum Rectorem.”). A 12 vers közül háromban az Ostrosits-testvéreket (Mátyást és Miklóst), négyben a zsinaton megjelent Kalinka Joáchim ev. püspököt, a főrendeket, a megyék és városok küldötteit; egy-egy versben az új superintendenseket, az espereseket, más egyházi személyeket és rektorokat köszönti; a két utolsó epilógus, illetőleg zárszó, melyekben magáról is vall: „Divini quam-

vis non sit mihi Vena Maronis / Nasonis sed sum tantum ego Discipulus. / Vos tamen Illustres, Generosos, ac Reverendos / Astari vinco nunc volui ecce stijlo . . .”

Három esztendő múlva jelent meg az a versfüzete, mellyel Lipót császár előtt hódolt: *Carmen Acrostichum* . . . (RMK II, 943.) 9 darabja közül 1 magyar, 1 cseh és 7 latin nyelvű. Az 1658. július 1-én császárrá választott Lipótot dicsőítő verseit a címlap szerint azért írta, hogy megmutassa hűségét, és hogy elnyerje a császári kegy morzsáit. Itt már nem nevezi magát a pozsonyi magyar iskola rektorának, egyszerűen csak pozsonyi lakosnak. („. . . Homagium praestare studens, et aliquam Caesareae gratiae Micam nancisci cupiens: quam humillimè dedicatum, praesentatum, et ante Augustissimos Svae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis pedes depositum die 24. Augusti . . . Per Josephum Guttovieni D. E. Nobilem Hungarum, et pro nunc Inhabitorem Posoniensem, Aetatis suae 57.”) Talán éppen a császári udvar támogatásának köszönhető, hogy tanítóból a szabad királyi város egyik tisztviselője lett.

A következő kiadványában Zrínyi Miklóst ünnepli: *Carmen Acrostichum, In felicem Natalis recursum Excellentissimi Comitiss, Domini, Domini Nicolai Perpetui A Zrinio* . . . Die 6. Decembris Anno planè fatali 1663. per Josephum Guttovieni, Nobilis Hungarus et Liberae ac Regiae Civitatis Posoniensis Cancellarius Juratus Scriba: Aetatis suae 61. Bécs 1663. (RMK III, 2196.) Ezt a gyűjteményt az előzők fölé emeli a megénekelt hős, Zrínyi Miklósnak a személye és azok a körülmények, melyek között az 1663 „végzetes esztendő” végén létre jött. Az 1658—1663-as években a török ismételten feldúlta Erdélyt, elfoglalta Váradot, hatalmas területeket hódoltatott be; az 1663-as hadjáratban a királyi Magyarország területén is nagy pusztításokat végzett, bevette Érsekújvárt, s már Pozsonyt, Bécsét fenyegette. 1663 nyarán a király Zrínyi Miklóst nevezte ki a magyar haderők főparancsnokává. Bár Montecuccoli visszautasította a vele való együttműködést, Zrínyi az ősz folyamán több ízben megverte a török csapatokat; nemcsak lehetetlenné tette a török portyázásokat, hanem visszavonulásra kényszerítette a nagyvezért.

Ezek a győzelmek birták rá Guttovienit a Zrínyit ünneplő versek megírására. Bennük nemcsak köszönetét fejezte ki, hanem a magyarság és Európa újraéledő reményességét is. („. . . non tantum declarandae Natalitiae congratulationis, sed etiam Heroicorum Triumphorum, contra Turcam, naturalem Christianorum hostem, ad Ujvar, hoc anno per eundem hostem ab Hungaris ablatum, praestitorum, gratiae et perpetuae reminiscendae ergò praelibato Heroi, Martem, et Artem, à natura sua amanti humillimè oblatum” — olvashatjuk a nyomtatvány címlapján.) A költemények a közelmúlt eseményeinek visszhangján kívül a közvélemény tükrözői. Megfigyelhető bennük a bécsi udvarral, a német katonasággal szemben bizalmatlan magyar nemesség magatartása, történelmi szemlélete, a nemesi költészet frazeológiája, mely majd a kuruc korban teljesedik ki.

A következő év november 15-én Guttovieni mégis egy újabb, Lipót császárt magasztaló versfüzetet helyez a „császári és királyi Felség laba elé”: *Carmen Congratulatorium, de Auspicato Natalis recursum et Elegia Acrostica de Lamentabili Hungariae statu* . . . (Bécs 1664. — RMK III, 2239.) A füzet versei azonban többek, mint az udvaronc költő szokványos hízelkedései, fellengzős dicséretei, aki értük jutalmat vár. Mikor a hatvankét éves Pozsony városi kancellista Zrínyi dicsőséges téli hadjárata, a szentgotthárdi győzelem, de Souches eredményes felvidéki hadjáratai után a török ellen hadakozó Lipót császár születésnapjára köszöntőverseit megírta, még javában folytak a vasvári béke miatt elégedetlenkedő magyarok lecsillapítására szánt propagandisztikus híresztelések. Zrínyi Miklós még élt, a békekötést megvitató bécsi tanácskozás még nem ment végbe. Guttovieniben is élt még a török elleni háború reménye; komolyan vette azt a hírvést, hogy a vasvári békével a császár időt akart nyerni, hogy összeszedje erejét, hogy majd folytassa a török elleni küzdelmet. Ezért ünnepli Lipótban legfőképpen Mars hívét, a török elleni harcok szervezőjét. A füzet 3 rövid és 2 hosszabb verset tartalmaz.

Hogy a remények szertefoszlása hogyan hatott Guttovienire, nem tudjuk. Írói tevékenységéről nincs több adatunk, életére vonatkozó utolsó értesülésünk is 1667-ből való.

11 Aetatem habet sat aptam = megvan hozzá a megfelelő életkora Guttovienitől, mint a XVII. század 50—60-as éveinek latin nyelvű világi költőjétől alább közöljük a Zrínyi Miklóst ünneplő versfüzet (RMK III, 2196) darabjait.

Dedicatio

ARS, et MARS siquidem fraterno sunt sibi vinco
Juncta, suum debent semper habere DECUS.
Ergò licet Mars nunc in toto saeviat Orbe,
Tu tamen hoc grato carpe animo Artis opus.

Et nostram, quanquam valdè sit rustica, Musam,
Sub patrociniò fac recubare tuo.
Non rem, sed mentem rectâ perpende trutinâ,
Offertur tibi quâ, Celse Dynasta: VALE!

I. *Acrostichum Hecatostichum Heroicum*

Comes Nicolaus A Zrinio, Banus Croatiae, Heros Incomparabilis, Et Virtute Bellica
Nulli Secundus, Hungariae Defensor Vivat!

Cedite Pannonicae, palmam concedite GENTI
Orbicolae, Proavosquè, Abavos, Atavosquè videte
Mente, fuère armis quàm semper in Orbe corusci.
Eruite Annales, et eos lustrate, vetustos,
Si cupitis virtutem Hunnorum noscere divam!
Non opus est numeris, vastum vulgata per Orbem
Innumeris, ne sint suspecta, exempla referre.
Cur te, Marce, canam totum cantate per Orbem?
Orbis enim, Aureli, (neque me sententia fallit)
Laudibus ad coelum te summis evehit usque,
Ac nunquam poterit factorum, crede, tuorum
Unde decus surgit magnum tibi, lausquè perennis,
Sic oblivisci, nulla ut sit fama superstes.
Andreae nolo Regis narrare secundi,
Zoile, facta tibi, quae sunt notissima cunctis.
Regum etiam qui vult reliquorum noscere dotes,
Is legat historicos solerti indagine libros.
Non sed Matthiae Corvini fas pede sicco est
Immortale decus transire, audire sed est fas
Omnibus, Hungarico qui sunt de sanguine creti
Busta suis nam Caesar¹ vidisset ocellis
Adstans illius, visoquè deinde sepulchro,
Non sese à lachrymis potuit cohibere, quòd illic
Ungaricum vidit Regem recubare sepultum.
Sultis adhuc, homines, virtutes noscere Regis
Corvini; totus fuerat virtute coruscus.
Rem non prolixis narrabo ambagibus istam,
Occiduae nunquam gentes terrore carebant,
Atque Oriens timuit Corvini nomen, et orbis
Totus in ipsius sua dotes lumina fixit.
Ille fere unus erat, qui tempore vicerat uno,
Aethiopes, Valachos, Bohemos, Hunnos, Saracenos,
His adde, Austriacos, immò his simul adde Polonos.
Et quid opus verbis? Matthias noster in Orbe
Rex fuerat talis, qualem feret haud magè vastus
Orbis, et Hunniacus dici aptè possit Ulysses.
Sisto gradum hic; numeris neque enim comprendere nostris
Istius Regis virtutes sum potis omnes.
Non hic Hunnorum robur jam carmine dicam
Corporis, et vires nolo memorare stupendas.
Omnibus unus enim duntaxat Blasius ille
Mirâclo esse potest, Magni cognomine gaudens.
Parvâne vis illi est, hominem qui dentibus ipsis
Armatum poterit saltando ferre? negat quis?
Respondet pro me praedictus Blasius ille,
Armatas quondam qui praestitit hoc opus ingens.
Blasius iste sibi similes habuit quoque multos;
Immò habet hoc pariter non paucos tempore tales,
Lusu inter sese qui dum certare videntur,-
Inducunt alijs magnum certando stuporem,

¹ Maximilianus

Sicquè suum factis monstrant genus esse decorum.
 Exemplis verùm, quid verum roboro tantis?
 Tu comes Illustris, quali prognatus es ovo,
 Vin (licet ipse scias perse) tibi carmine dicam?
 Illustri quondam satus es de stemmate ZRINI,
 Regius in cujus majoribus extitit ardor
 Turcarum vires frangendi; Sic probo nanque;
 Unus enim ZRINI, NICOLAI nomine gaudens,
 Talis erat, quo non animosior extitit, Heros,
 E cujus lumbis TE. descendisse fatemur.
 Barbara nam Sigethum cùm gens obsederat Arcem,
 Expugnare volens tormentis grandibus illam,
 Laetus obit potius mortem, Celsissimus Heros,
 Lumen Pannoniae, quàm Turcis tradere tetrus.
 Illud enim lugent munimen tempus ad istud
 Christicolae amissum; damnum irreparabile certè!
 Armatus NICOLAUS enim ZRINI exit ab arce,
 Nil trepidans hostes, portis ast ejus apertis,
 Unus is ante alios in confertum irruiat agmen,
 Legibus et nullis vinctus cuntos necat hostes.
 Laeditur is gladio pugnando hic vulnere facto
 In vacuas animam transmittere cogitur auras,
 Sic Heros ferro decernens interit ille,
 Et famam liquit, quae totum personat Orbem,
 Cum virtute bonam sic successoribus usque
 Unde potest quisvis censuram dicere talem,
 Non poterit Virtus quod ZRINIA in Orbe perire.
 Durat enim, durabit adhuc, nec conteret aetas
 Ulla unquam Patrum Comitum ZRINI enthea facta.
 Si quis in hoc usquam poterit reperiri Orbe,
 Has animi dotes qui tam constanter habebat,
 Unus Avus Comitum ZRINI quas fortiter usque
 Non sine sanguineo servavit flumine quondam.
 Gaude igitur tellus, quâ nil foecundus usquam,
 Affatim poteris nam tales gignere flores.
 Rex Stephanus Bathori, Bethlehemus, et ambo Rakoczi,
 Inter eos an non possint numerari aequè?
 AEquales ast his quis adhuc vult nosse Dynastas?
 Dico fidenter sine palpo, do auribus hic nil.
 Et securè animi tacitos expando recessus.
 Flebile quis nescit Regnum hoc subiisse ruinam,
 Et cladem tantam, quantam reminiscitur aetas
 Nostra nihil, Turcâ circum vastante cruento?
 Sed Deus omnipotens tantum cohibere furorem
 Optatò voluit, nostras et misit in oras
 Robore pollentem (similem haec cui vix habet aetas,
 Verè ajo) Heroem¹, Comitem de stemmate Zrini
 Illustri genitum, cujus Natalia festa
 Vos Proceres Regni, vos Cleri, vos quoque Cives,
 Atque homines alij condignâ laude praeite!

II. *Acrostichum Hecatodistichum Elegiacum.*

Comes Nicolaus A Zrini, Perpetuus, Regnorum Dalmatiae, Croatiae, Et Slavoniae
 Banus, Flos Procerum Hungaricorum, Vivat Diu!

Clara dies, NICOLAE Comes Celsissime ZRINI,
 Si non, Natalem quâ colis, esse potest;
 Omnino claram tamen est ostendere mentem
 Conveniens hac, quâ, luce satus fueras.
 Miraris nostros verùm Tu forsitan ausus,
 Istius et causam vis bene nosse rei.

¹ Heroam

Expediam paucis, illam tantummodò gratâ,
 Marte furente sub hoc, percipere aure velis.
 Si Deus omnipotens hominem è tellure creando
 Carpserrat inde suo gaudia more statim;
 Nónne decet partier tristes deponere vultus
 Nos homines certo, Celse Dynasta, die?
 Interpone tuis interdum gaudia curis,
 Sic prudens svadet, sic ait ille Cato.
 15 Curas ergò isto mordaces tempore pelle,
 Exhilaraquè hodiè Tequè Tuosquè parùm
 Omen habes verum, nomenquè reale, DYNASTA,
 Monstrat ut effectus, non sine fruge, tuus.
 Luce, luce sacra, lætosquè recense triumphos,
 Multoties carpsti quos super hoste palàm.
 Ampullas verùm, et ne sesquipedalia verba
 Nasuto cuiquam projicere híc videar;
 Ungara de factis testatur terra triumphis,
 Quos in diversis viderat illa locis.
 Sic igitur verè NICOLAUS diceris esse,
 Cùm victor populi sis, fuerisquè trucis.
 Aras atque focos defendis fortiter armis,
 Heroëm factis Te esse docesquè tuis.
 Zelus et ardor inest tantùm Tibi totus in illo,
 Prosternat Turcas ut tua dextra feros.
 Regius iste tuus toto cantabitur aevo
 Affectus, finem nec quit habere suum.
 Ignis et unda priùs sese inter foedus inibunt,
 Et lupus ipse priùs fiet amicus ovi;
 Nomen in orbe tuum quàm declarescet, eritquè
 Cedrina vacuum laude, carensquè sono,
 Inter Te, Turcasque simul concordia talis
 Est, et erit, (puto sic) antea qualis erat.
 Omnino nunquam tibi possunt bella deesse,
 Cum Turca pacem nunquid habere potes?
 Pace quidem scimus nihil híc pretiosius esse;
 Quaeritur illa tamen non ita, ceu queritur.
 Et licet inter se mortales foedera miscent
 Pacis, ut in domibus sint, maneantquè suis:
 Rumpuntur tamen haec (loquitur res ipsa) frequenter,
 Et manibus tractant arma nociva suis.
 Pannoniam si quis nunc perlustraverit oram,
 Horresco referens, quàm est ea foeda nimis!
 Egregios etenim PAGOS, immo OPPIDA cernet
 (Immanè!) in cunctis concinerata locis.
 Tartaricum sensit gladium pars, parsquè tenentur
 Capta, suum sexus sensit uterquè malum.
 UJVARINUM, aliasquè Arces jam possidet hostis,
 Hostis habet muros totius orbis atrox,
 Ungariâ amissâ, quae spes Europa supersit
 Tota tibi, clarè cernere jam poteris.
 Sicut enim, fractâ, et valdè nutante columnâ,
 Mox prona in casum cernitur esse domus.
 Res Tua sic agitur, Tu tota Europa; ruas ne,
 Néve (quod avertat Christus!) ita intreas.
 Evigila ergò citò, somnumquè Epimenidis à Te
 Pelle procul, rebus prospice sicquè Tuis!
 Gens etenim parvas si barbara nôrit habere
 Te vires, ausus Tu experière suos.
 Non Te servabunt munitae, crede mihi, arces,
 Grandia Te tutam moenia nec facient.
 Omnia tentabit verùm petulantia Turcae,
 Ut Te pro voto possit habere suo.

Regna Tibi eripiet, turrilas diruet urbes,
 Abducat juvenes, interimetquè senes.
Ungariae exemplo sapiant citò coetera Regna,
 Quae retinent florem Marte silente suum.
Marte ruunt Arces, Urbes, Regna, Oppida, Pagi,
 Cuncta sed haec talo stant bene pace suo.
Dic, ubi Strigonium, vel Pesth, vel Buda, vel Alba
 Regalis? Marte haec jam perière semel.
Arx Varadina quid est? quid Nittria? Galgociumquè?
 Quid Leva? quid Neógrad? Mansio Barbarica est.
Lamentis horum est amissio digna locorum;
 80 Quae fuerant Patrij moenia magna soli.
Mille Heraclitos mihi sistas in medio ipsos,
 Qui fundant lachrymas nocte, diequè suas:
Attamen amissas satis haud deflere valerent
 Res, quas praesenti tempore Turcus habet.
Tu NICOLAE tamen ZRINI praedicta vicissim
 Illa loca à Turcis tollere ritè stude.
Inquè vocato alias inter res numine primùm
 Divino, sortem deinde ita mitte tuam.
Aerea militiam verum quia tympana quamque
 Clagentesque ornant, immò animantque tubae:
Certamen fausto posthac quò tramite currat,
 Prospera pro voto praeliaquè eveniant:
Res opus est tali cunctas pro Marte parare
 Ante, ut progressum possit habere suum.
Omnia sed quoniam perse, tibi quae fore possunt
 Commoda, sat bene scis, non opus est numeris.
Ast Te ad laetitiam, Comes Illustrissime, paucis
 Carpendam festâ luce monebo metris.
Timpana Natali pulsentur tempore, et Arx sit
 Aerisonis hodie plena Czatorna tubis.
Iste dies cunctis festivior esse diebus
 Jure Tibi debet, Celse Comes, merito.
Aeternum quarè Genitale luce jehovam
 Lauda, et pro tantis da pia vota bonis;
Excelsis etenim Tu luce Parentibus istâ
 In mundum sydere cretus eras.
Te Comites Comitem, Te Heroêm, Tequè **Dynastam**,
 Te similes similem progenuère Patres.
Sic fortes fortem, (Vates ut Horatius inquit)
 Sicquè boni pariunt, rite creantquè bonos.
Cygnus enim Cygnum, mitisque Columba Columbam
 Gignit, et ex Aquila nascitur aequè Aquila.
Laudibus ast quid opus nostris, ubi res sonat ipsa?
 Verba procul fugiant, res ubi praeceo sui est.
Audit enim ille nihil, factis de qui nihil audit
 Divinis Celsi Zriniadum Comitibus,
Vox populi, vox esse DEI perhibetur ubiquè,
 Vim veri in sese nanque habet illa suam.
Omnibus ast celsum Comitibus cantatur in Oris
 Nicolei nomen factaquè Zriniadum.
Non, Tua quàm multos sat dextrè dextra triumphos
 Certè annos aliquot fecerat ante, canam.
Ista sed, hoc nostro quae Tu nunc feceris anno,
 Facta quis excultis commemoret numeris?
Aeterno meritas (sanctè ajo) carmine grates
 Nemo DEO nostrùm persoluisse potest.
Barbara gens nam cùm nostras audisset ad oras
 Cùm Castris dextro Te accelerâsse pede:
A crudeli mox coepit cessare rapinâ,
 Quam crebrò in nostris fecerat illa focus.

Nanque Tuas nimiùm vires, atque arma timebat,
 Et tantùm in Castris haeserat illa¹ suis.
 Urbs quoque nostra fuit tanto stipata tremore,
 Quem nequeam numeris exposuisse meis.
 135 Sed rursus, Tua cùm ad Comarinum Castra metâsses,
 Pulso, aliam mentem sumpserat illa, metu.
 Fortunata fuit nae sors tum Poseniensis,
 Urbs de Te famâ nostra ubi plena fuit.
 Laudabatquè statim magnum nostra ora Jehovam,
 140 Exquè Tuo adventu gaudia magna habuit.
O flos! ô Patriae decus! ô solamen! ô una
 Spes, Nicolaë Comes Zrinides, Hungariae!
 Si non in nostra Te fata superna morari
 Jussissent (factum sicut id est sat) humo:
 145 Ponium nunquam proprijs consistere talis
 Quivisset praesens tempus ad usque bene.
Res tamen ex voto processerat illicò nostro
 Inquè vado certè mox erat illa suo.
 150 **Omnes** pro fausta, Comes Illustrissime, sorte
 Fudimus ex imo pectore vota DEO.
Cur Deus ast crebrò fidentum vota suorum
 Non audit patulâ, spernit at, aure, bonus?
Enarrare rei caussas quantumlibet hujus
 Non aegrè possem; malo tacere tamen.
 155 **Rara** avis est etenim, qui orandi calleat artem
 Vult pariter nostram deinde probare fidem.
 Unde quis in tantis non oret casibus, aut quis
 Altâ contemnat fronte pericla hominum?
Materiam certè scribendi carmina magnam
 Hic habeo, scriptum contraho at hocce meum.
Hic, hic de Comitibus NICOLAI carmina ZRINI
 Solenni tantùm sunt mihi aranda die.
 Ut Natale Comes festum Celsissime ritu
 Hoc, vel eo celebres: Te ne docere queam?
 165 **Non** opus est aliquos Heros tibi scribere Celse,
 Quos melius nôsti mequè, alijsquè, modos.
Adsit Homerus, Horatius, Ovidiusquè, Maroquè,
 Et cuncti Vates sint licet hic celebres:
Regum non possent tamen, Heroumquè aliorum
 170 **Omnia** carminibus facta referre suis.
Immò nec ipsorum gaudî praescribere normam;
 Novimus obrussâ id nanque carere suâ.
Cur tamen hoc etiam fatali tempore non sit
 Fas laudare Deum? vel celebrare diem?
 175 **O** faustum! ô superam! ô jucundam, dico die illam!
 Quâ NICOLAUS erat ZRINIUS ille satus.
Regibus, et Regnis etenim clarissima virtus
 Illius auxilio est non nisi facta tuo.
 180 **Unde** Poëtae etiam de Heroë poëmata Zrini
 Nunquam quivissent scribere laeta boni.
Mars nec in his nostris nunc vulgaretur ubique
 Finibus; acceptum fertur at omne tibi.
Verè igitur Tanti Natalem carmine lucem
 Svavidico Herois me redimire decet.
Iste dies mandat tristes expellere curas.
 Esse animo læto praecipit iste dies.
Vos Proceres Regni, Tuquè Jllustrissime Petre
 Zrini, hilarem monstra luce hodiernâ animum!
Arxquè Czatorna sonet, magno clamorequè dicat
 Nicoleos Zrini vivat in orbe diu!
Tormenta explodant, pulsent sua Tympana, et inflent
 Luce Tubas, tota et jubilet Aula simul!

¹ ille

Dicide Pierides! Nicolaus vivat in Orbe
Incolumnis Zrini, Marte eluatquè diu!
Illius Excellens Prosapia vivat in Orbe
Nomine mactaquè sit Zrinia Posteritas!
Ut queat ingenti tela hostica proterere ausu,
Fortiter Hungaricum protegere atque solum.

Aliud. Vivat in aeternos Zrinia fama dies!

Vivat in Orbe diu celso de stemmate cretus,
Nicoleos Zrini vivat in Orbe diu!
In nostris etenim residebat faustiter oris,
Cum Turcisquè manus sat bene conseruit.
Aeternos meruit Comes hic praeclarus honores,
Quia sua crudeles vibrat in arma Getas.
Zrinia pacificam vicinis dextera Regnis
Vitam, percusso fortiter hoste, tulit.
Fama dies igitur non Zrinia, terminet unquam,
Vivat in aeternos Zrinia fama dies.

Ex voce τό Nicolaus, Anagrammata

1. Sal vinco.

Visitur in cerebro cui Sal sapidissimus udo,
Dicit is, in solo robore Vinco, minus.

2. Icon laus.

Icon virtutis Laus est, et debita merces,
Nec quando finem sunt habitura suum.

3. In clauso.

Consilium in clauso qui scit bene corde tenere,
Is nae prudentis nomen habere potest.

4. Nil cavos.

Nil cures homines, falsosquè, cavosquè loquuntur
Quando sonos de Te; nil Tibi nanquè nocent.
Sperne sed interdum vanae mendacia linguae,
Foeteat immota ut sic Camarina parum.

Carminis oblatis caussa.

Heroum pereunt virtutes, factaquè clara,
Si pereunt Vatum carmina scripta, statim.
Nam quis Alexandri nōsset facta enthea Magni,
Extarent Curti (!) scripta nisi historica?
Trajanus certè non ulli cognitus esset,
Si non Plutarchi Musa notāssset eum.
Interitum pariter quis Trojae? Quis Priami Arcem
Scisset? at id clarus narrat utrunquè Maro.
Ergò quòd incultā volui exposuisse Minervā
Hic quoque virtutes, Celse Dynasta, Tuas,
Ne mihi des vitio, verum, voluisse favorem,
Altius expendas, me meruisse Tuum.
Nam propè Teutonicus quamvis exercitus esset,
Ferre tot afflictis qui potuisset opem.
Ex his nemo tamen violento restitit hosti,
Nemo, latrocinium qui foret ultus, erat.

Tu sed pro nobis, et libertate ciisti
 In Mahometigenas bella cruenta Getas.
 Atque repressisti grassantis Marte furorem
 Hostis, et agressus Castra inimica Tuo es.
 Ergò agè Zrini, animo praesenti praelia misce
 Cum nostro, immò Tuo fortiter hoste libens!
 Nulla tuum nomen sic secla futura silebunt,
 Sic scandes quondam coelica regna: Vale!

In Momum

Cùm tua non edis, carpis mea carmina, Mome,
 Carpere vel noli nostra, vel ede tua.
 Dente Theonino vel si vis rodere nostrum
 Carmen,¹ id antè tuum rode, beatus eris.
 Sed quia Patronum Zrini sum nactus in hac re,
 Nil metuo morsus, livide Mome, tuos.

174.

Kéziratai és nyomtatott kiadásai:

I. A Tótfalusi Kis Miklós által kinyomtatott kalendáriumban. Kolozsvár 1697. Hónaponként elosztva 1—1 versszak. Kiad. GYALUI FARKAS, ItK 1903, 200—01, a júniusra szóló strófa híján, mivel az általa használt kolozsvári példányból az illető levél hiányzik. Mi a sárospataki példányból közöljük, amelyben a naptári rész teljes. (MKsz 1940, 93.) — E változat szó szerinti másolata: *Tatai János naplója és életírása* (1706—1718 OSzK Oct. Hung. 612.) 2a—b. — Címe: *Brevis Ethica*. Mellette más írással: „Auctore Gregorio Tholnai Rasoris”.

II. *Filep-kódex* 47. lap. Kiad. KONCZ JÓZSEF: Kaposi Sámuel sárospatak-gyula-fehérvári tanár (1689—1719) rövid élet vázlatja és etikája. MPEIF 1883, 379—81; 1884, 157—58 (újraközlés!), valamint a marosvásárhelyi ref. koll. értesítője az 1884/5. évre, 135—36. A közlő szerint a kézirat egykorú másolat a marosvásárhelyi Teleki Tékában. A kézirat ma lappang. Koncz egyik helyen sem indokolta meg, milyen bizonyítékok alapján tartja a verset Kaposi Sámuel szerzeményének.

III. A nagykálói ref. egyházközség 2. számú anyakönyve 346—47. Kiad. GÖRÖM-BEI PÉTER: Szöllösi István etikája 1690-ból. MPEIF 1883, 552. — Címe: *Rövid Ethica*. A vaskos könyvből, melynek első része Hercegszöllösi István teológiai munkáját tartalmazza, második része pedig anyakönyvként szolgált, a XVIII. század első évtizedeiben másolták le Nagykálón. A kézírás nem azonos a Hercegszöllösiével; hogy a verses etika tőle származnék, arra nincsenek bizonyítékaink.

IV. *Dezső Mihály memoriáléja* (1729—1761) 47—50. (STOLL 192. sz.) — A szöveg előtt: „Ama nagyhirü, boldog emlekezetü Kaposi Samuel uram Ethicája következik, kiis a Gyula Fejérvári Reformatum Collegiumnak sok esztendőkig Professora volt és ugyan ott professorságában meg holt.” A végén: „Finis.”

V. *Beregszászi Tóth Péter gyűjt.* (1736—1739) II. 49a—51a. (STOLL 197. sz.) — Címe: *Ethica laconica. Az az az erkölcsöknek rövid tudománya.* Az utolsó 4 strófát a másoló erősen összezavarta.

VI. 1747-i egyleveles nyomtatvány. (Lelőhely: Sárospatak, Nagykönyvtár Kt. 2129.) — Címe: *Az Ember' Életét Isten Törvényének 's Akaratjának Sinor-mértékén vezető 's igazgató Rövid Ethica.* A szöveg végén: „Irtá ama' Bóldog-emlekezetü Tóth-Falusi Kis Miklós 1697-dik Esztendőben. Nyomtatattott 1747-dik Esztend. P. M. Költségével.”

VII. *Szikszai-énekeskönyv* (1750—1752) 38b. — (STOLL 239. sz.) — Csak az első 7 versszak és a 8. strófa két első sora van meg.

VIII. *Szolga Mihály Diáriuma* (1754—1763) 90a—b. (STOLL 249. sz.) — Címe: *Az ember életét Az Isten törvénye sinor mértékén vezető 's igazgató rövid Ethika.* Terjedelme 12 strófa. A változatokat közölte belőle BAROS GYULA, ItK 1909, 187—89.

IX. *Méhes György: Palaestra Litteraria* (1773, Bp. EK H. 25.) 165—66. — Címe: *Rövid Aethica.*

¹ Crimeu [!]

X. Szentgyörgyi József gyűjt. (1779) 11—12. (STOLL 333. sz.) — Címe: *Magyar ethica*.
XI. Szolga Mihály Diáriuma (1754—1763) 133b—134b. Kiad. BAROS GYULA, ItK 1909, 187—89. — Címe: *Boldog élet regulái* A szöveg végén: „Vége. Ezt műveld és élsz. Luk. 10. v. 29.” Terjedelme: 30 versszak. A kézirat ma lappang, kiadásunk alapja Baros közlése.

XII. *Analecta MS 151*. (XVIII. század első fele) I. 151—52. (STOLL 218. sz.) — Címe: *Regula Vitae. Rhythmis Hungaricis*. Terjedelme: 20 versszak. A szöveg után a következő megjegyzés áll: „Ezekről a’ Versekről azt jedzem meg, hogy ezek közül azon tizenkét verset, melyek előtt a kereszt jegj nincsen, találtam nyomtatva az 1660-dik esztendőre Kolosvaratt ki nyomtatott Calendariumban a’ tizenkét Holnapok alatt, mindenik Holnap alá egj egj vers lévén tétetve. A’ keresztel meg jedzett verseket nem tudom, ki dolgozta közibe, de mint hogj szép hasznuak, ezts le irtam.”

XIII. A XVIII. század második feléből származó kézirat (OSzK Oct. Hung. 465.) 3a—4a. — Címe: *Elet Regulái*. Terjedelme: 20 strófa. A versszakok sorrendje azonos a XII. forrásával.

A vers főként az iskola révén terjedt, elsősorban diákok másolgatták gyűjteményeikbe. Népszerűsítéséből kivette azonban részét a kalendárium is, aminthogy legelőször is ott bukkant fel. Napvilágot látott pl. az 1799-es Hochmeister-féle szebeni *Erdélyi Házi és Uti Kalendárium*-ban, az 1799-es pesti *Száz Esztendő Kalendárium*-ban. Kinyomtatták egyleveles nyomtatványként is (vö. a VI. forrásban említettelt). Valószínűleg még a XVIII. századból való az OL 1526 utáni gyűjtemény, Újkori Törzssanyag (R. 224.) és uo. a Teleki lt. (Új rendezés 96. fasc. 2618.) egyleveles nyomtatványa is. Továbbvándorol a kézirat gyűjteményekben a XIX. században is; megvan pl. a *Külömbfélék* c. gyűjteményben (1808) 51b—52a, a *Tasy Ferenc diárium*-ban (1810, STOLL 619. sz.) 33b—34a. A verset az iskolában sokáig könyv nélkül tanították. Tankönyvekben még a század közepe felé is találkozunk vele. (LÁNCZAI JÓZSEF: *Kisdedek katekismussa*. Kolozsvár 1843.)

Terjedelem tekintetében a vers 3 típust mutat. Legáltalánosabb a 12 versszakos változat, melynek strófaszámait második szövegkiadásunkban zárójelben közöljük. 20 strófában őrizte meg két kézirat (a XII. és XIII. forrás), 30 versszak terjedelemben egyetlen feljegyzésben találjuk (lásd a XI. forrást). Valószínű, hogy a rövidebb változat volt a régiebb, idők folyamán ezt bővítették új strófákkal. (Vö. a XII. forrás másolójának megjegyzését!)

A szerzőre vonatkozólag nincsenek megbízható adataink. Az irodalmi köztudat Misztótfalusi Kis Miklós nevéhez fűzi. Ő a *Mentség*-ben beszél róla, de nem mondja, hogy ő írta: „Tavaly a kalendáriumba valami verseket töttem, melyek az etikát comprehendáltak rövideden.” (34. fej.) Tótfalusi máskor is nyomtatott ki verses apróságokat, de ezek nem saját szerzeményei voltak, legfeljebb belejavított a szövegükbe. A ránk maradt források közül egy elég kései egyleveles nyomtatvány (1747 — lásd a VI. forrásban) és egy XIX. századi feljegyzés (*Külömbfélék* — OSzK Quart. Lat. 2151.) említi őt szerzőként. Más két forrás Kaposi Sámuelt nevezi íróként (II. és IV. forrás). *Tatai János Naplójá*-ban Tholnai Borbély Gergely szerepel szerzőként. Kiadták a verset Hercegszöllösi István műveként is.

Ezek az állítások és feltevések elesnek, ha helyt adunk a XII. számú forrás másolójának, aki a vers 20 strófás szövegében keresztrel jelölte meg azokat a versszakokat, melyeket nem talált meg az 1660-as kolozsvári naptárban. Ez ideig ebből az évből származó kalendárium nem került elő Kolozsvárról. De a szerző személyét ez sem döntené el. Kizárná azonban az összes eddig felbukkant verselőt az állítólagos szerzők sorából.

Kötetünkbe a verses etikát a marosvásárhelyi kézirat másolójának megjegyzése miatt soroztuk be.

A vers forrását az *Elegantia gnomata, Regulae vitae, Regulae sanitatis, Regulae salutis, Prudentiae tabulae, Vivendi modus* stb. címet viselő erkölcsi szabályokban kereshetjük. Nyenek következnek a vers után *Tatai János Naplójá*-ban, ezeknek társaságában olvasható a *Szolga Mihály Diáriuma*-ban (vö. BAROS, ErdMúz 1905, 96). A marosvásárhelyi kézirat [XII. forrás] *Vivendi modus*-ának latin sorai pl. a következőképpen hangzanak:

Adhibe curam, pone mensuram: dives eris.
Tene te calidum, comede parum: sanus eris.
Time Deum, fac bonum: salvus eris.
Esto vir justus, cunctis reddendo suum jus,
Redde creatori jus, debita tum cuicumque,
Serva dulcorem juris moderando rigorem.
Sis gratus, cor offer, opus dispone futurum,

Vita peccatum subsidiumque pete.
Quis, quid, cui dicas, cur, quomodo, quando — videto,
Ex lingua stulta veniunt incommoda multa.

Ezek a gondolatok számos XVII. századi termékben előjönnek. Az *Etika* gondolataival, kifejezéseivel kapcsolatos párhuzamokat Beniczky Péter *Magyar Rhythmusai*-ból, az *Actio Curiosa*-ból, a XVII. század közmondásaiból és más emlékeiből idézi BAROS GYULA: Két vers a XVII. századból. ItK 1909, 182–84. A verses etikához hasonló szellemű erkölcsi szabályokat sűrűn találunk a különböző diák eredetű gyűjteményekben.

I, 9 Nem egészen érthető sor; néhány későbbi forrás különbözőképpen próbálta „értelmesíteni”. A II. forrás „Aranyat ezüstöt” változata látszik a legjobbnak, ez azonban elrontja a belső rímelést.

I, 33 A kutya távol tartja a marhát a szénaboglyától.

XI, 29 Kedvesség gyűlölség — értelemszerűleg rokonértelmű, nem ellentétes jelentésű szó kíváncsnak a sorba.

XI, 57 fényes fekélyes — szokatlan jelzős szerkezet, valószínűleg szövegromlással állunk szemben.

175.

Kézirata: **Vadadi Hegedüs-kódex** (1740–1754) 57a–60b. (STOLL 203. sz.) Kiad. SZABÓ T. ATTILA, ErdMúz 1931, 151–54. — A szöveg végén álló megjegyzés: „Finis per me Andream Vadadi” a másolóra vonatkozik.

Az ének címe magyarul: Hálaadás, hogy az Isten az 1658-ban Erdélyt dúló tatárok dühétől megőrizte Kolozsvár városát, melyet D. Sz. így foglalt versekbe az 1660. évben.

Szabó T. Attila úgy véli, hogy a címben szereplő D. Sz. betűk Szentiványi Márkos Dániellel azonosíthatók. Szentiványi M. Dániel 1637-ben született. 1657-ben a kolozsvári szentpéteri iskola rektora volt. (KUK Fasc. II. 124.) Még ennek az évnek az elején külföldi akadémiákra küldték tanulni. Szabó T. Attila Benczédi Gergelynek egy munkájára való hivatkozással azt mondja, hogy 1659. október 20-ig időzött külföldön. A város 1658-ban történt feldúlásának, jobban mondva megsarcolásának nem volt tehát szemtanúja. De ez a körülmény nem zárja ki a szerzőségét, mivel az éneket a cím szerint 1660-ban szerezték, amikor Szentiványi Kolozsvárott lehetett.

Az ének feltétlenül 1660 májusa előtt keletkezett, mert ekkor újabb csapás sújtotta a várost. Szejdi Achmet budai pasa a Gyalu és Szászfenes közti csata után 60 000 tallér sarcot vetett ki Kolozsvárra. Mivel erről a szerző nem beszél, éneke 1660 elején keletkezhetett. Nem zárja ki tehát Szentiványi szerzőségét az a körülmény, hogy 1660. augusztus 28-án már újra a leidei egyetem hallgatója volt. (TEUTSCH: Die Studierendens aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden. Archiv des Vereins für siebenbürg. Landeskunde XVI, 214.)

Bár nincs határozott bizonyíték, hogy az éneket az a Szentiványi Márkos Dániel írta, aki külföldi útjáról 1668. júniusában végleg haza térve a kolozsvári unitárius kollégium rektora, 1672 januárjától egyben Kolozsvár plébánosa is volt, majd 1684. május 4-én püspökké választották (KUK Fasc. II. 398), Szabó T. Attila feltevése elfogadhatónak tetszik.

Szentiványi költői ténykedéséről nincsenek adataink. Nyomtatásban az a halotti beszéde jelent meg, melyet Baumgart Bálint felett mondott 1672-ben (RMK II, 1296). Tudunk még tanári beiktató beszédjéről (*De religione christiana* — vö. Fasc. II. 246) és *De sancta trinitate* című munkájáról. (ZovLex 448.)

1689. május 12-én halt meg, 15-én temették el (Fasc. II. 458.)

Egyes sorok szótagszámát valószínűleg a másoló rontotta el (pl. 3., 4., 25., 36., 66. sor).

Az ének nótautalása: „Az szent írás mondja, hogy szoros út vagyon” az 1588-ból való *Apollonius historiájá*-ra utal. Dallama feltehetőleg: RMDT I, 101 és 236. (Vö. RMKT XVII/ 5, 129. sz.)

13 ifiak — háromszótagú olvasat esetén szabályos szótagszámú sort kapunk. (Ugyanígy a 27. sorban is.)

46 Lót megmeneküléséről lásd Móz. I. 19, 1–17.

51 etül melj — olv. étül, azaz étkül mély.

54 Vö. Dán. Jöv. 6, 16–20 és 3, 19–27.

57 Péter szabadulásáról lásd Ap. Csel 12, 4–10.

59 Vö. Ap. Csel. 23, 13–22.

- 61 Jézabel — Ákhábnak, Izrael királyának pogány felesége, aki megölette a zsidó prófétákat annak a száznak a kivételével, akiket Abdiás elrejtett.
 62 Obádiách — Abdiás, Ákháb házának gondviselője. (Kir. I. (III.) 18, 4.)
 63 Vö. Kir. I. (III.) 19, 18–24.
 76 urokból = hurokból
 87 Felejtése — olv. felejtesse

176.

Kézirata: OL 1526 utáni gyűjtemény. Újkori Törzssanyag (R 224.) Tunyogi József gyűjteménye. 1653. A szöveg végén: „Finis.”

Az ének tárgya II. Rákóczi György utolsó csatája a törökkel, melyet 1660. május 22-én vívott a Kolozsvártól nyugatra fekvő Gyalu és Szászfenes között. Szerzője, a Rákóczi-ház, a fejedelem ismeretlen híve, aki a csata lefolyását Rákóczi „életének letétele” után (1660. június 7.) írta meg.

Mivel a lelőhelyen közvetlenül előtte Oroszhegyi Mihálynak az 1657-ben Lengyelországban tatár fogságba esettekről írt siralmas verse olvasható (lásd kötetünkben 28. sz. alatt), gondolhatunk arra, hogy talán ugyanannak a szerzőnek a munkája ez a históriás ének is, melyet éppúgy jellemez a lírai hangvétel, mint a tatár rabságba esettekről szóló siraloméneket. Konkrét bizonyítékunk azonban nincs Oroszhegyi szerzősége mellett.

Az ének latin címe és az azt követő latin szöveg megvan az OL-ban Teleki Mihály levelezésének XIII. fasc. 373. levelén is.

A nótajelzés Rimay énekére utal (RJÖM 18), melynek dallama ismeretlen.

6 Rakott városidnak helyén = gazdag városid helyén

24 esetes dolgotat = elesett ügyedet

36 tellyel — olv. tejjel.

52 a Borosjenő elfoglalására indult Kenán basát Rákóczi György 1658. júl. 6-án megverte.

74 kopiak — háromtagúnak olvasandó.

105 Egy szótaggal rövidebb sor, talán: támad ő ellene volt eredetileg.

125 teste el — olv. teste él.

132 Egy szótaggal hosszabb sor, talán a sorkezdő *Ki* a másoló rontása.

177.

Kézirata: OL Keglevich-lt. P. 421. 1. II/6. Levelezés 1660. No. 11. Kiad. VARÁZS-ÉJI GUSZTÁV: Keglevich grófok, mint költők. Figy 1880. IX, 154–55.

A vers a két levélből álló papíron a második levél rectóján olvasható. Címe nincs, csak nótautalása: „Háborgatni kezde nem regen szerelem.” (Vö. RMKT XVII/3, 554.) Az 1660. június 21-én Tornáról keltezett levél az előző oldalon a következőképpen fejeződik be: „... maradvan néki megh elek, igaz hiu szolgálja ez versekkekkel, mellieket tiszta szibül irt egikor Keglevich Miklos m. pr.)”

A versfőkben: CZOBOR E. . E. — A levél alsó széle hiányzik, ezen a részen valószínűleg a VÁ betűket tartalmazó strófák álltak, s így az eredeti akrosztichon CZOBOR ÉVÁÉ lehetett. (Az utolsó versszak a strófák mellett a margón keresztben van írva.)

Keglevich Miklós a Horvátországból származó család magyarországi ágának volt tagja, aki apjának (ónodi főkapitány, Torna megye főispánja volt) 1642-ben bekövetkezett halála után folytatta annak vagyonszerző tevékenységét és a közelet terén is követte példáját. Mint Torna megye főispánja 1670-ben csatlakozott Rákóczi Ferenc felkeléséhez, s még az 1670. május 1-én megnyílt tállyai gyűlésen is a fegyverletétel ellen volt. A Judicium Delegatum azonban nem ítélte el, minthogy különös érdemeket szerzett azzal, hogy elsőként foglalt el protestáns templomot, nevezetesen 1671. március 11-én, amikor udvari papjával és a Kassáról kijött német katonákkal a katolikusok számára Tornán elvette azok parókiáját és egyházát. (PAULER GYULA: Wesselényi Ferenc és társainak összeesküvése. Bp. 1876. II. 44, 238.)

Később mindvégig híven szolgálta a Habsburg királyt, amiért a kurucok 1679-ben feldúlták Torna, Borsod, Ung megyei jószágait. (KAZY FERENC: Historia regni Hungariae. III. Nagyszombat 1749, 241.) 1687-ben grófi címet nyert, majd aranysarkantyús vitéz lett. 1701-ben halt meg, Kőszegen temették el.

A Keglevich-lt. irományai kiterjedt birtokpereiről tanúskodnak, magánérdekű vagy irodalmi becsű levél azonban kevés akad az iratok között. Ez utóbbiaknak egy 20 levélből álló csoportját fentebb említett cikkében VARÁZSÉJI GUSZTÁV ismertette. A le-

veleket Keglevich Miklós 1660-ban írta menyasszonyához, Czobor Évához. Ekkor Keglevich Kelet-Magyarországon, legtöbbször Tornán tartózkodott, a zavaros időkben itt vigyázott jószágára. A történeti események csak ritkán találunk visszhangra ezekben az udvarló, szerelmes levelekben. Május 9-én írt levelében beszél arról, hogy „torkig úsznak a hadban”, hogy a török a Tiszántúlt pusztítja, Debrecent sарcolja. Főleg azonban azért bosszankodik, mert a német hadak vonulása miatt nem meri otthagyni birtokait (június 8-i levele). Emiatt nem mehet menyasszonyához. Augusztus 4-én kelt levelében meg arról tudósítja jegyesét, hogy a nádor parancsára neki is táborba kellett szállnia, és most mennek a török föld felé. Rakamaznál messzibbre azonban nem jutott Keglevich. Elmaradván Várad megsegítése, miután a török azt augusztus 28-án megszállta, ő is haza mehetett. Az utolsó levelét november 8-án már útközben írta. Pár nap múlva már a menyegzőjét ülte. Keglevich Péter írja naplójában 1660. nov. 21-éről: „Unokaöcsém, Keglevich Miklós lakodalma ma volt Holicson, nehái Czobor Bálint lányával, Czobor Évával.” (DEÁK FARKAS: Keglevich Péter naplója. MTT 1867. XIII, 249.)

VARÁZSÉJI az itt közölt szerelmes versén kívül egy másik leveléből is kiadott egy 12 soros versikét. Ez azonban annyira dőcögő, szótagszámai olyan ingadozást mutatnak (8 és 11 között váltakoznak a sorok), hogy nem vettük fel kiadásunkba főszöveggént. Ha nem is ilyen terjedelemben, Keglevich más levelében is találunk ugyanis olyan passzusokat, melyek versszerűen csengenek, azt a hatást keltik, hogy valamely ének sorai, emlékezetből vett vers- vagy szólásidézetek, melyek esetleg a levélíró invenciói. Keglevich Miklós vallomásszerű szerelmes levelei sokszor olyasféle közhelyekből állnak, mint aminőket a század elején írt pl. Batthyány Ferenc jövődő feleségéhez (ECKHARDT SÁNDOR: A körmendi Balassi-emlékek. EPhK 1943, 34–47), versidézetekkel fűszerezve leveleit. Miközben Keglevich jegyesének udvarol, utána epekedik, valamilyen ének motoszka a fejében, melyből udvarló szólásokat, sorokat vesz át, azokat alkalmazza saját állapotára vagy rájuk emlékezve, szavak, becézgetések betoldásával változtat rajtuk. Nehéz lenne eldönteni, mennyi a saját találmány és mennyi az átvétel ezekből a mondatritmusban daloló, rimszerűen csengő sorokból. Verses betétként való kiemelésük helyett, a korabeli szerelmes levél stílusának illusztrálására is itt közöljük Keglevich Miklósnak három levelét. A főszövegben egyedül a kéziratban is versként kiemelt szöveget adjuk.

Köteles szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek, én édes szerelmes Hugoczkam, Isten kegyelmedet minden kívánta sziveczeje szerint való jokkal tellies életben meghaldgia enis tiszta szibül kevanom.

Szerelmes edes Euiczkam panaszkodhatnam ugian en mostansagh, az en kedues Hugoczkamra, hogy annira megh restelkedet, es el feletkezet igaz hiü szolgálaiarul, nem gondol immar en velem, az Eviczka (patientia) nem tehetek rola, *hanem immar el indulok, megh beszelem niaualiamat, Diananak mondok. Vala nekem egi kegiesem, megh feletkezek rolam szerelmesem, megh irdle gonosz szerenche, el szola tülem, mint hamis irdge, nem jutok en mar annak eszeben, se az en Evichkamnak sziveben, nem tudom miért vadult el tülem, holot szolgáltam neki igen hiven, de laquilion kerlek kemenseged, ne legien mint erős kő szikla szived, ved szolgadat kegielmedben, írj neki, -s- plantald szivedben.* Edes szerelmes Hugoczkam honnet illy idegensagh, enni időtül fogvast, egy betüchkejit sem latvan kegyelmednek, bizoni nem kichin idegensagh, holot nem e vala az fogadas, en bennem talam nem volt ugian fogiatkozas mégh eddigh, latom hogy en addigh ezen az földon, maid meghis halhatnak, az minemő alapatban vagion most ez az föld, mégh kegyelmed levelet latnam, es tudositathatnam kegyelmedet magam alapatiarul. Edes giönörüseseg Hugoczkam írjon kegyelmed uigaztallia kegyelmed leveleczejevel keserves eletem, had örvendgiek bennem el busult szivem, hogy ha az en szerelmes Euiczkamat nem lathatomis, de az eő giönörüseseg Nevezkejet latvanis vidulion szegeni feiem, mert szerelmes edes Eviczkam ha lehetne hiszem repülnek hozzád, mert *mint szomiuzo szarvas siet az szept chorgo patakhoz, ugy ohat en szivemis az en egietlen egi uigaztalomhoz.* De mit tehetek rola, ha az hamis irdgi szerenche, ily tavul vete az en edesemtül, *uaiha megh foghatnam -s- megh foghatnam, bizoni megh kioznam.* De azon igen felek szerelmes kedves Hugoczkam, hogy en Chaky Pal Uram lakodalmarra szerenche ha mehetek, ki bizoni nem keves szivem faldalmara volna, hogy ha tovabrá haladna az en szerelmes Euiczkamnak latasa, -s- udvarlása.

Az Öregh (urnak) Urnak megh irtam az okatis, minemő alapatban legien mostan ez az föld, attul felek megh gatollia utamat, es hamar udvarlasamat az en kedves Hugoczkamnak, mindazon által ha lehetséges leszen, el nem mulatom. bar chak ket, vagy harom hetel haladna el, addigh el valik ez az zurzavar, akkorra meghis biztathatnam keserüsheben telliessege el bagiat szivemet, hogy megh menekednek bu -s- banatitul, az eő kevanata kedvesenek szemelienek latasaval. Az selimet edes Hugoczkam mégh nem latam. Tovab nem terhelem elmedeet sok irasomal edes Euiczkam, ne talantan ezelis bantas[*t*]

tettem, felek, kirül alazatosan szegeni feiemre bochanatot, es kegielmet kerek, hanem ker azon Gratiajaban had maragion, -s- tarchon kegielmében, *en megh elek, -s- bennem az lelek, lesz neki szivem köteles*, kevannia hogy ezen keserves szütül küldöt levelezke talalia az eö kegieset jó egesegeben, es szerenches oraban, mondvan *menniel edes levelem, mond szolgálom neki, köszönched en szommal ne feleichen, söt emlichen* jelench megh hogi holtigh marad Keygelmed igaz, hiu köteles szolgálad Kegeleuich Miklos mp.

Tornan 4 May 1660.

Az egesz Companianak ajanlom sok szolgalmomat, Muskonne Aszoniomnakis és keygelmednek azon kepen, bezech eö kegylmeis igen hamar el feletkezet ajanlasarul az irasban, talam ugian nem kaphat keygelmetek azon az föld[ön] se tentat se papiroost.

*

Köteles szibeli igaz szolgalmomat ajanlom az en szerelmes kedves Hugoczkmaknak, kevanom aztis Istentül tiszta szibül, hogy minden sziveczkeje kevanata sok ezerni jokal jo szerenchekel, egeseges hoszu etel meg aldgia

Az keygelmed 22 Aprilis Posenibil nekem irot levelet, adak megh 14 Maij, melliet ket kepen kedvesen -s- chudalkozasal vettem, chudalkozasal, mert ugian el hültem bele, hogy latam, gondolvan honnat vetödött ide michoda szel futa ide, vagy minemö madarka hozta ide, mert chak nem veltem, hogy az en szerelmes Euiczkm fogh engem el feleiteni, minddeddighis töb levelet mert nem lattam, ki ennalam penigh feleleb igen kedves volna, kedves uolna bizoniara, mert az en kedves Hugoczkmaknak ezen levelet latvan, veltem magamban hogj maszor letem az uilaghra, örültem, örvendeztem raita, mint ha magat lattam -s- chokoltam volna, Hogy penigh szerelmes edes Euiczkm el nem feletkeztel rolam erte örökre szolgallak, ezt az hozam mutatot Gratiajat keygelmednek, Isten chak addigh tarchon ebben az giarlo etelben, megh elegseges kepen az en Hugoczkmaknak megh halalhatom, keremis, hogy tovab ezen Gratiajat mutassa szolgálaihoz, else feletkezek huerül, tudosicha egesegrül, az eö kegieskeje, mert nekie minden öröme, minden uigasa egiedül chak Euiczka, kinek egesegerül, jo es örvendetes hirt hogy halhason, chak azon imadgia az Istent, mert *se ehelik, se ihatik, se nyughatik, se alhatik, se mulathat, se uigudhat, hanem chak giötrödik, es kinlodik, farad, -s- nyughatatlanlodik, busul -s- gondolkodik, valameddigh az eö szerelmes, kedves, edes kedveserül -s- egesege felöl jot nem halhat. Gondoltam immar edes giöniörüseges Hugoczkm, hogy talam vagy el feletkezet keygelmed rolam, vagy hogy megh holt, chak nem mint holt, eleven jártam, de hogy megh latam, ugian uduiltam, es ujjultam, holtombul fel tamattam, az en kedves Euiczkmaknak giöniörüseges kezeckejenek irasat, es szivem uigasztalo Nevezkejet, melliet szepten megh chokolvan, leveleben be takarvan, tettem titkos ladaczkamban, reitem Lelkém tarhazaban. En azert szerelmes edes Hugoczkm ajanlom magamat az keygelmed kegies Gratiajaban, kerem legiek be plantalva, soha ki giomlalhatatlan szibeli kerteczkejeben keygelmednek, irjon, ne mulasson, giakran hogy vehesem, lathasam, chokolhasam, szept Nevezkejet, gienge levelezkejet, mert en ki vagiok, -s- kie vagiok nem szükségh uigalni, mert en chak keygelmed szolgálai -s- igaz híve vagiok, megh elekis nem mase, hanem az Euiczkaeje, az kinek mind holtighis híven, tökelletesen maradok, szolgálak. Muskomne aszoniomnak ezen levelemet kerem első alkalmatosagal küldgie megh keygelmed, tudom hogy eddigh keygelmedis volt eö keygelmevel szemben mit uegezet keygelmetek örömet ertenem, Edes Szerelmes Hugoczkm bizon banom hogy fogadasom szerint fel nem mehetek, de mit tehetek rola, hiszem az hol az magamet, az keygelmedetis ottan örzöm. Az Fanchy [?] eö keygelme most beket hadgion az matkaianak ülliön ottan veztegh, keygelmed jól megh verje ha roszul viseli magat. De edes Szerelmes Euiczkm, ha chak annira volna Torna Sasinhoz, az meli közlül kültém Fanchit [?] visza, talam enis giakraban niomnam Sasinnak az küszöbet, de bar tavullab volnais, giakrabban szolgálnek es udvarolnek keygelmednek, de Torna Sasjntol megh lehetősetalo darab föld, de megh adgia Isten megh aztis, hogy közeleb leszek az en kedves Hugoczkmához, Az selimet regen varom, ha nem siet keygelmed uele, el fogh kesni. Ajanlom sok szolgalmomat az egesz Companianak, keygelmednek azt fő kepen, kevanvan ezen levelem talalia keygelmed szerenches oraban es jo egesegeben. Keygelmednek kötelesseges szolgáló hiue megh Isten elteti Kegeleuich Miklos mp.*

Tornan 22 Maij 1660.

Igaz szibeli köteles szolgalmomat ajanlom keygelmednek, mint szerelmes kedves edes Hugoczkmaknak, Isten szerencheletesse keygelmednek minden szibeli kevanasagat szibül enis kevanom.

Edes kedves Hugoczka alkalmas ideje hogy nem vettem mar az kegyelmed levelet melliet szivem szerint latnek, mert tudom az kegyelmed egesege felol onnet erthetnek, melyrul minden alkalmasosagal orvendetes hirt hallani kevannek, en edes szerelmes Euiczka az kegyelmed szolgaltatara mostansagh turheto kepen vagiok, csak magadis legyik jo egesegeben, mert *ninch szivemnek nagiob orome, lelkemnek ninch akkor gyotrelme, mikor eotet Isten jo egeseget latogatia, nekem kiult levele vigan, frissen haggia, szivemet eo azzal vigasztallia*, hogy az en szerelmes Euiczka rabjat kegiesenek egesegerul tudositia, De immar edes Hugoczka aprodonkint keszulgetek, az mint elobeni levelemben megh irtam hogy nem akarok kesni azon volnek Isten kegielmebul hogy mahoz ket hetre megh induliak, ha mi alkalmatlansagh azon kozben nem er, adgia Isten edes szerelmes Hugoczka *lasson egesegeben ket szemem, orvendgiek te szepsegedet latvan az en lelkem, mint borostian fajoz ugy te hozzad fusson en szivem, csak te minden kedvem lesz giöniörüsegem*. Ugy vagion ertesemre hogy Muskonne Aszoniom eo kegyelmének nem leszen it kin sokaigh mulatasa. Septembernek elein hogy be akkarna eo kegyelme menni, bizoni szivem szerint bannam, ha oly szerenchetlen volnek, hogy eleb be menne eo kegyelme hogy sem en fel erkeznen, kerem kegyelmedet mind maga -s- mind en szomal kerje eo kegyelmet ne siessen annira, bar csak megh Isten fel uiszen addigh legien varakozasal eo kegyelme, mivel immar en sem mulatok sokaigh (innen) itten, enis irtam eo kegyelmenek, kerven eo kegyelmet hogy megh oly hamar ne indulna eo kegyelme be felé. tova nem akarvan edes szerelmes Hugoczka busítani se gienge [?] fileidet szapora irasomal terhelni se peng . . . sokal unalmas szokal untatni, Hanem az Istennek kegielmeben ajanlani, *magamat penigh ezekel az maga Gratiajaban ajanlom, kegies szeretetében magam akarvan foglalnom, hogy holtigh abban maradhasak kevanom holtighis hiven szerelemedet lehesen szolgálnom*. kinek ezer -s- megh ezer jo szerencheket Istantul kivanok, alazatos szivet, buzgo szerelmet neki atlanok, alhatatosagot, rabsagot, hiusegeth, tokelleteseget, eo hozzá tartok, megh elekis az ki voltam vagiok, leszek es maradok kegyelmednek köteles szolgália Kegelueich Miklos mp.

Tornan 2 Augusti 1660.

178.

Kéziratai:

I. RSzK Akadémiája, kolozsvári filiálé könyvtára. 3. sz. részleg E. II. 66. jelzetű, 1628-ban Amszterdamban nyomtatott L. Annaei Senecae Philosophi: Opera omnia c. könyv elülső szennylevelén. Kiad. KANYARÓ FERENC: Elégiák Barcsai Gáspár haláláról. ErdMúz 1898, 218—19.

II. OL 1526 utáni gyűjtemény. Újkori Törzsanyag (R 224). Tunyogi József gyűjteménye. 1653. — Címe: *Verba ejusdem Domini*. A szöveg végén: „Finis coronat opus.”

Barcsai Gáspárt Kemény János párthívei ölték meg mezőörményesi udvarházában 1660 őszén. Holttestét Barcsai Ákos rendelkezésére a görgényi várhegyen temették el. A vers terjedelme és tartalma nem emlékeztet a szokásos sírfeliratokra. Ahogyan erre KANYARÓ is rámutat, inkább Barcsai Gáspár emlékét megőrkítő alkalmi költeménynek tetszik, éppen úgy, mint a következő vers is. (Uo. 221.)

Seneca műveinek fentebb idézett kiadása Szentpáli N. Ferenc ajándékozása folytán 1699-ben Cserei Mihály birtokába került. A szennylevelekre írt latin és magyar nyelvű bejegyzések, köztük a Barcsai Gáspárra vonatkozó 2 vers is, a XVIII. század legelejéről valók. Cserei 1704-ben hónapokat töltött Görgényben, ekkor jegyezhetette fel a verseket, melyek, állítása szerint, Barcsai sírkövére voltak felírva.

A II. forrás szövege a XIX. században készített másolat, forrásáról semmit sem tudunk. (Lásd még a köv. sz. alatti jegyzetet is.)

5 ha szoban jár = ha szoba kerül

6 Fejedelem teste vere = a fejedelem testvére

18 hon találá — örményesi udvarházában ölték meg.

19 ki buzdula — alanya a következő sorban: éitem; a 'kibuzdul' jelentése vízről, vérről szólva: 'kibuggyan'.

179.

Kéziratai:

I. RSzK Akadémiája, kolozsvári filiálé könyvtára. 3. sz. részleg E. II. 66. jelzetű, 1628-ban Amszterdamban nyomtatott L. Annaei Senecae Philosophi: Opera omnia c. könyv elülső szennylevelén. Kiad. KANYARÓ, ErdMúz 1898, 219—20. (Vö. az előző számú vers jegyzetével.)

II. OL 1526 utáni gyűjtemény. Újkori Törzsanyag (R 224.) Tunyogi József gyűjteménye. 1653. — Címe: *Epitaphium Caspari Barcsaj. 1660. 30. novembris*. A szöveg után:

„Hic in Domino quiescit Spectabilis ac Generosus Dominus Casparus Barcsai, Serenissimi Principis Domini Acatij Barcsaj Frater Germanus unice charus, ejusdemque Aulae Capitanus Campestris Equitatus Generalis, Cuius vitam arma inopinata sustulerunt Örményesini die 30 novembris Anno 1660, Aetatis vere suae XLV.” megjegyzés olvasható. A másolat a XIX. században készült.

6 Barzillai vagy Cusai — mindkettő Dávid híve a közte és Ábsálom közti harcban (vö. Sám II. (Kir. II.) 15, 32; 17, 27. és 16. fejj.)

9 Abner — előbb Dávid ellensége, később hozzá pártolt, de megölték (vö. Sám. II. (Kir. II.) 3. fejj.).

10 Amasa — sorsa hasonló volt az Abnerével (lásd Sám. II. (Kir. II.) 20. fejj.).

21 A sor értelme nem világos.

180.

Kéziratai:

I. Brassai-kódex (XVIII. század első fele) 61–63. (STOLL 222. sz.) KANYARÓ, TT 1896, 125–30.

II. Perczi József-énekeskönyv (1755) 28–32. (STOLL 250. sz.) — Címe nincs. Az ének szájhagyományban terjedt szövegét mindkét forrás csonkán őrizte meg. Hogy mennyire megromlott a szöveg, mikor a XVIII. század közepe felé lejegyezték, mutatja az ének címe is: Rákóczi György nevét a feljegyzés időpontjában még nem olyan távoli Rákóczi Ferencével cserélték össze; az 1642. év 1660 helyett, valamint a 16. strófa után érezhető kihagyás, még inkább a II. forrásban a csatáról szóló rész elmaradása — mindez arra mutat, hogy csonkult, folklorizálódott szöveggel van dolgunk.

A Brassai-k. utolsó versszaka arra vall, hogy az éneket a sárospataki skóla diákjai számára írták a fejedelem temetésére, mely 1661. ápr. 24-én ment végbe Sárospatakon. Bár az ének 1661-ben keletkezett, és így közlésével a kötet időhatárát átlépjük, a tematikus egység kedvéért mint a következő szám alatt ugyanezzel az indokkal közölt Rákóczi-eposzt is, ebben a kötetben adjuk ki. Szerzőjét valószínűleg a pataki iskola tanárai vagy diákjai közt kell keresnünk.

A vers nem búcsúztató, hanem sirató, mely a korabeli panaszversekre is emlékeztet. Az ötödik strófa szövege közel áll Kádár István énekéhez, ahol a 13. sornak megfelelő passzus így fest:

Azt remélni vala már felőle szívdünk,
Isten után hogy ő lesz egyik védelmünk.

Érdekes párhuzamot mutat az ének Vitnyédy Istvánnak egyik 1661. júl. 11-én Zrínyihez írt levelével. A gyalui csatát megelőző mozzanatokról Vitnyédy itt így számol be: „... meg látván az sok pogányságot, mondotta tisztviselőinek, mit kellessék cselekedniük, mert sok a pogányság, megharcoljanak-e vagy elmenjenek előle; ottan némelyek azt mondták, ha meg nem harcol, leteszik az fegyvert, melyre mondta, mindenre kész, úgy arra is, hogy vérével egy darab földet megfössön, biztatta hadait. .” (FABÓ BERTALAN: Vitnyédy István levelei. MTT XV. 1871. I, 153.)

I, 11 Sentoig — romlott szóalak, azonosítani nem tudtuk; KANYARÓ önkényesen itt Szabácsig-ot írt.

I, 13–14 A sorok egy-egy szótaggal rövidebbek.

I, 15 Egy szótaggal hosszabb sor.

I, 19 Sejdi — Szejdi Achmet budai vezér 1660-ban vezette azt a hadat Erdély ellen, mely Kolozsvár mellett megverte Rákóczi Györgyöt.

I, 20 Pási — romlott szó, nem tudtuk azonosítani; a II. forrásban itt Pocsaj olvasható; ez Rákóczi-birtok volt, a török feldúlta. — Székely hídnál — Váradtól északra.

I, 24 Egy taggal rövidebb sor.

I, 32 Egy szótaggal hosszabb a sor.

I, 33 A sor egy szótaggal rövidebb.

I, 35 érette = érettetek

I, 44 el állot = kidőlt

I, 46 A sor egy taggal rövidebb.

I, 47 homlok szegben = homlokán

I, 49 Romlott sor; KANYARÓ önkényesen így javította: *Te is Székelyhíd, bár téged ne érjen kár.*

I, 51 Halot is meg vették = a hálót is megvetették

II, 13 fogyatighjan = fogyatékján

II, 33 itélyü = itélő

Kézirata: ma lappang. Tartalmi kivonatát szemelvényekkel bőven illusztrálva kiadta ALSZEGHY ZSOLT: A Rákóczi-eposz. ItK 1958, 517—24. — A tartalmi összefoglalásban eszközölt egy-két rövidítéstől eltekintve a töredéket Alszeghy után adjuk.

A 970 versszak (3880 sor) terjedelmű, de a végén csonka ének kézírata Lukinich Imre birtokában volt. Először DÉZSI LAJOS szólt róla. (Magyar történeti tárgyú szépirodalom. Bp. 1927, 23.) Lukinich a kéziratot az ő számára lemásoltatta. De kiadás céljára Lukinich másvalakivel is leíratta. Azóta az eredeti kéziratnak nyoma veszett. Ez ideig azonban a másolatok sem kerültek elő. (Vö ALSZEGHY, i. m. 517.)

A Rákóczi-eposz néven emlegetett ének tárgyát elsősorban II. Rákóczi György hadjáratai: az 1653-i moldvai, 1655-i havasalföldi, 1657-i lengyelországi vállalkozása szolgáltatta. Az ezután következő eseményeket a szerző már csak röviden érintette. Bővebben szólt mégis a Gyalu és Fenes közti csatáról, melyben Rákóczi halálosan megsebesült. Míg a fejedelem régebbi hadjáratait elítélte, vétkes nagyravágásnak, rossz tanácsadóinak tulajdonította, törökellenes harcairól elismeréssel szólt. Halálát pl. a Mátyás királyéhoz, II. Lajoséhoz hasonlította. Nemzetünk addig fénylett, míg ő élt; bukásáig sem a török, sem a német nem bántott bennünket. Barcsai fejedelemségét, Apafi „királyságát” a versszerző csak éppen érinti, hasonlóképpen Várad elfoglalását, Érsekújvár elesését, Zrínyi Miklós halálát is.

Mikor Zrínyi haláláról emlékezik (468. sor), szól Nádasdyról, Frangepánról is. Ez a körülmény és „Rákóczi halálát bánta sok ilyen kár” passzus arra is következtetni enged, hogy a Zrínyi név nem a költőre, hanem az öcosére, Péterre vonatkozik. Nehéz azonban feltételezni, hogy az 1670-es felkelés megtorlásaként eszközölt kivégzések csak ennyiben éreztették volna hatásukat. Valószínűbb, hogy a rájuk vonatkozó sorokat már a kivégzésük előtt, de az elégedetlenség szervezkedésének előre haladott állapotában írta. Nádasdy Bécs ellenes magatartása régebb óta ismeretes volt. Frangepánt Zrínyi Péter 1669 őszén szervezte be a mozgalomba. Lehetséges azonban, hogy az ének a Zrínyi Péter, Nádasdy, Frangepán letartóztatása körüli időkből vagy kivégzésük után keletkezett.

Az ének töredékében is alkalmas arra, hogy szerzőjéről, környezetéről bizonyos megállapításokat tehessünk, bár ezek nem elegendők személyének felderítésére. Megfigyelhető, hogy nem németbarát (vö. a 451—52., 459—62. sorokkal), és még inkább, hogy ellensége a töröknek. A társadalom felsőbb köréhez tartozására, illetőleg az oda hűzésára következtethetünk azokból a nyilatkozatokból, melyekkel a „régí úri ágytól neveltetett nemzet” (141. sor), „a régi vitézséggel nagyvá nevededett úri nép” (455. sor előtti rész) vezető szerepének elvesztését siratja. Amiatt panaszkodik, hogy II. Rákóczi György udvara pórokat nevelt nagyra, parasztokból, ostobákból kerültek ki a vezetők (137—38. sor); felfordult világ ez, ahol a „paraszt méltóságba olyan díszesen jár”. (267. sor.) Rákóczi György bukását részben ezeknek az alacsony sorból származó tiszteknek meg a pörhadaknak tulajdonítja. A havasalföldi vajda, Heriza iránti megvetésének is az az egyik oka, hogy paraszt (262. sor utáni rész). A szerző tanult ember volt, ezt mutatják a több helyütt megfigyelhető tudatos és tudós költői törekvések: az előkészítő mitológiai fikció, a görög istenalakok szerepeltetése, festői részletek (230—45. sor: Lupu feleségének bemutatása, 268—95. sor: Flora érkezése, 307—29. sor: Báthori Zsófia bemutatása).

Mintthogy elismeréssel, nagy rokonszenvvel nyilatkozik II. Rákóczi György özvegyéről, Báthori Zsófiáról, a szerző személyét az ő udvarában, az ő környezetében kell keresnünk.

Bár az ének írója hangsúlyozza igazmondó szándékát (pl. vö. a 441. sorral!), a történeti események előadásában többször téved. Talán az 1653-i moldvai hadjárattal kapcsolatosan Kemény Jánosnak Bukarest felé közeledése a kivonatoló rossz olvasata Bacau helyett (a 181. sor utáni részben). De már a szerző tévedése, hogy az 1655-ös eseményeket nem a valóságnak megfelelően adja elő. Ennek az évnek nyarán nem volt csata Ploiești és Tîrgoviște tájékán Lupu és Máté vajda között. Luput az 1653-as hadjárattal elűzték országából, Máté pedig 1654. nov. 29-én meghalt. Heriza sem Máté helyét foglalta el, hanem Constantin Șerbanét, mikor ez ellen fellázadtak a szemények. Az ilyen tévedések arra vallanak, hogy az éneket jóval ezek után az események után és nem Erdélyben szerzték, az író már összezavarta a személyeket.

Az ének történelmi cselekményére és szereplőire vonatkozó jegyzeteket lásd a II. résszel kapcsolatosan a 23., 130. és 131. számú; a III. részre vonatkozólag a 24. számú daraboknál. A IV. részt vö. a 149—56. számú énekekkel.

Jegyzetünkben csak a verses részletekkel foglalkozunk, a prózai tartalmi összefoglalás magyarázatával nem.

6 Bakhust = Bacchust

- 14 ifiu — három szótagnak számít.
 26 világot czjaptat = világosságot küld
 28 feder — sajtóhiba lehet *fordor* helyett.
 36 A sor utáni „Malaszt szól” megjegyzés az eredetiben is meglévő széljegyzet, akár a 70. sor után is.
 56 Maga = ámbár, noha
 69 Koncz = csont
 119 csömörg — sajtóhiba lehet *csömört* helyett.
 138 mennek — talán sajtóhiba *menne* = legott helyett?
 170 Saturnus ünnepét télen, decemberben tartották.
 191 Tatros Csíkból a Gyimesi szoroson át Moldvába vezető patak. (A hadjáratnak erről a mozzanataról lásd: Kraus: Siebenbürgische Chronik. I, 201—02.)
 193—6 Az Ojtozi szorosban Tirgu Ocna nevű falu sóvágói támadtak az erdélyi katonákra.
 198 Sardanapal — Sardanapalus asszír király, elpuhult életet élt.
 211 Vö. a 23. sz. ének 69. sorának jegyzetével.
 217 ediktom = parancs
 232 Rémó farkas tején — Remus (és Romulus) farkasának a tején.
 235 Faeton — Phaeton, a Nap istenének a fia, akit apja villámmal sújtott agyon.
 254 A mondást olyan emberre alkalmazzák, ki erejénél nagyobb dolgot akar véghez vinni. Erasmusnál így hangzik: Mus non ingrediens antrum, cucurbitam ferebat. (Adagiarum Chil. III. Cent. Prov. 79.)
 264—267 A felfordult világnak ezek az elemei nincsenek meg Aesopusnál, ahogyan erre a versszak első sora utal.
 335 cemménél = szeménynél. (A havasalföldi vajda zsoldosai, gyalogos testőrei voltak a szemények.)
 364 holva — a NySz 'holnap reggel', 'kora reggel' jelentést ismer; értelme itt: valaha.
 386 vártás = ör
 406 A sor értelme: nem annyira a vallás, mint az ország kellett. II. Rákóczi György a lengyelországi hadjárat egyik indokaként a religio védelmét hozta fel; vö. a 149. sz. ének jegyzetével.
 468 megavult nemzet = régi nemzetség

KELTEZETLEN DARABOK

Az itt kiadott szövegek eredet szempontjából két csoportra oszthatók. A 182—188. sz. alatt közölteket vegyes forrásokból tesszük közzé, részben olyanokból, amelyeknek eredetijét nem is láthattuk. Témájuk is igen különböző: néhány soros tollpróbák, egy érdekes folklórszöveg, egy közelebről nem datálható történeti-politikai ének stb.

A 189—191. sz. alatt közlített négy énekszöveg forrása a *Thordai-kódex*. Törzsanyaga Thordai János zsoltárait tartalmazza, ezt követően, a 643—737. lapon főként halotti énekek, majd a 737—90. lapon „Következnek mas szep Isteni Ditsiretek” felirással egy 12 darabból álló vegyes énekcsoport található. (Vö. STOLL 80. sz.; RMKT XVII/4, 538.) Köztük találjuk Balassinak, Rimaynak, Bogátinak és Szencinek egy-egy énekét, két unitárius egyházi ének változatát (RMKT XVII/4, 20. és 51. sz.), két szombatos éneket (RMKT XVII/5, 113. és 118. sz.), valamint a kötetünkben közreadott négy darabot. Ezek szövege máshonnan nem ismert. Tárgyuk vallásos és moralizáló, felekezeti jelleg nélkül. Szerzőjükről, szerzetési idejükről nincsen semmi adatunk, s a kéziratba való bejegyzésük ideje is bizonytalan. Az *Áldom az Úr Istent* kezdetű (189. sz.) valószínűleg még 1657 előtt írták le; a két szombatos énekről VARJAS BÉLA (RMKT XVII/5, 552) azt állapította meg, hogy azok csak 1663 után kerülhettek a kódexbe.

182.

Kézirata: Kassa város levéltára 6454/7. sz. alatti iratán, tollpróbaként. Kiad. KEMÉNY LAJOS: *Probatio Calami*. TT 1890, 196. — A verset Kemény Lajos közlése után adjuk.

A közlő szerint 1632-ből való.

183.

Kéziratai:

I. **Czerey János-énekeskönyv** (1634—1651) 118b—120a. (STOLL 55. sz.) Kiad. STOLL, RMKT XVII/4, 276. sz. ének jegyzetében.

A versfőkben: BAI ANNAH.

II. **Szentsei-daloskönyv** (1704) 78b—79a (STOLL 168. sz.) — Címe: *Cantio alia pia et optima*. Kiad. BUDA, SzD 86—87. — A végén a szöveg csonka, terjedelme 7 strófa. A versfők itt már nem adnak értelmes szót, jobban mondva csak a BAI nevet.

Az ének szerzőjét nem ismerjük, illetőleg hogyha az a versfőben megnevezett Bai Anna, nem tudunk róla semmit. Erdélyben ismeretes ilyen nevű család, s minthogy az éneket először a *Czerey János-ék*-be Erdélyben jegyezték le 1646 táján, keletkezését oda kell lokalizálnunk.

Az istenes éneknek első sorai később az *Őszi harmat után* kezdetű énekhez kapcsolódtak annak bevezető soraiként. Ezzel kapcsolatosan lásd ECKHARDT SÁNDOR: BBÖM I, 102. számú és a RMKT XVII/3. kötetben STOLL BÉLA megjegyzéseit a 276. számú ének jegyzetében.

5 másolhatom = változtathatom

14 Egy szótaggal hosszabb sor, valószínűleg az első *ziak* a másoló hibás betoldása.

17 Egy szótaggal rövidebb sor, eredetileg *ő sulyos kezeit* lehetett, ahogyan erre a II. forrásból is következtethetünk.

18 Egy szótaggal hosszabb sor, talán *veszélynek* volt az eredeti szöveg.

20 Két szótaggal hosszabb sor, talán a *valo* a másoló betoldása.

23 A másoló kihagyott egy hat szótagos sort.

184.

Kézirata: az RSzK kolozsvári Történeti Levéltár (volt EME) Czegei Wass-lt.-ban egy XVII. század közepéről való féltvnyi papíron. Kiad. SZABÓ T. ATTILA: Egy XVII. századi „Házások éneki”. ItK 1939. 180–82. — A szöveg végén: „Finis per me Johannem Vas m. pr.”

Szabó T. Attila szerint „a vers kétségtelenül a XVII. század közepéről való”, mert az ugyanarra a papírra írt gazdasági feljegyzések kelte 1650, az ének írása pedig egykorú velük. Vas János nemcsak leírja a szövegnek, hanem valószínűleg a szerzője is. Mivel a gazdasági feljegyzések a Szolnok-Doboka megyei Szentgothárdra vonatkoznak, ez a Vas János az 1647-től szentgothárdi birtokosként ismert, 1680-ban királyi táblai ülnökként elhalálozott Czegei Vas Jánossal egy személy.

Kiadásunk alapja SZABÓ T. ATTILA közlése.

3 Csonka sor lehet, két szótaggal rövidebb.

8 írtván — rossz olvasat vagy íráshiba lehet *írtvén* = értvén helyett.

15 ladzik = látszik

26 *aszszonj* — a szótagszám *asszonyi* olvasatot kíván.

33 Ha a sorvégen kitesszük az *-et* tárgyvégződést, ahogyan a 35–36. sorban meg is van, a szótagszám jó.

39 *felmagasztaltással* lehetett eredetileg.

57–59 A sorokban szótagszámhiba van.

185.

Kézirata: a volt gyöngyösi ferences könyvtár F. 120. jelzetű, a XV. század végéről és a XVI. század elejéről származó latin nyelvű nyomtatványokat magában foglaló kolligátum hátsó védőlapján. Kiad. VARJÚ ELEMÉR: Balázs-járó 1650 tájáról. Ethn 1915, 44–45. A MNT II. kötete (Jeles Napok. Bp. 1953) a 87–105. lapon 14 Balázs-járót közöl, köztük szövegünket is a 85. lapon.

A farsang utolsó napjaiban (febr. 3.) szokásos Balázs-járás elterjedtségéről Bárány György ev. lelkész Francke művéből 1711-ben készült fordításában (Oktatás a gyermek nevelésről) azt írja el: „a mi Magyarink között a Tót Mester uraimék által bé hozatott Balás napi ugrálás a szalonnás nyárs körül, a melyet ki nem nevetné és improbalna az igazi keresztyének között.” (43. lap.) „A XVII. század közepére valló kézírással lejegyzett szöveg” (VARJÚ: i. m. 44. lap) is „régiektől” ránk hagyott szokásról beszél. A töredékes szöveg a balázsolók mondókájának befejező, kéregető része. Ezt a részt a balázsolók szokásában általában egy dialógus előzi meg, melyet az előljáró, egy generális, egy vagy két katona, a püspök és ennek katonái, az iskolamester, a diák, egy paraszt és más személyek folytatnak egymással. A Balázs-járás és az ilyenkor mondott szövegek nem egy esetben kontaminálódtak a Gergely-járás szokásával és az akkor elhangzó mondókákkal. (Vö. a MNT II, 108., 111. sz. alatti Gergely-versekkel !)

Szövegünk közeli rokonságban van a szájhagyományból a XIX. és XX. században feljegyzett balázsoló-énekekkel. (Ezeket felsorolja VARJÚ idézett dolgozatában, illetőleg lásd őket a MNT II, 77–90. számú daraboknál.)

Számos párhuzam van pl. az énekkezdésekben. (Lásd a MNT II, 77–80., 82., 87–88., 90. számú darabokat !) A MNT II, 111. számú éneke így kezdődik:

Ma vagyon Szent Balázs
Akkor pedig szokás volt már régen
Hogy a kis diákok,
Iskolapajtások verbuválnak.

Hasonlók az ajándékkérő mondókák is. Pl. a MNT II, 90. számú darabban:

Adjatok szalonnát,
Akkorát, mekkorát

A 102. számú énekben:

Adjatok szalonnát, omne dignum leverendum laude,
Hogy csináljunk rántottát, Tótusz kápusz demizerum forum Domine.

Közös a Balázs-jarást befejező táncra való felhívás mozzanata is, lásd pl. a MNT II, 81–82., 102., 122. sz.

5 czergetni = sergetni

A 14., 16–17., 19., 21–22., 24., 26–27., 34–35. sor latin szavainak halandzsává romlott szövegét a más Balázs-járók hasonlóan eltorzított szavaiból is nehéz lenne megbízhatóan helyreállítani. Talán valaha így hangzottak a sorok: Omne dignum veneremur laude — Totus campus debitorum florem germinet. (Vö. a SZTACHOVICS REMIG által a Figy 1877. III, 379. lapon közölt Somogy megyei változattal.)

15 Hat = hadd. (Ugyanígy a 20. sorban is.)

186.

Kézirata: **Tatrosy György-énekeskönyv** (1618) 51b. (STOLL 37. sz.) Kiad. DÉZSI, Ethn 1914, 314.

A kézirat több levelére pársoros prózai és verses szöveget írt be — talán toll-próbaként — a gyűjtemény valamelyik későbbi birtokosa. A közölt sorokat lejegyző kéz írását megtaláljuk a 11b lap találós meséjének, a 12b lap levélkezdetének és az 52a lap *Árgirus históriájá*-ból vett két sorának írásában. Az írás jellege a XVII. század közepe táján történt lejegyzésre mutat.

187.

Kézirata: OL Teleki Mihály gyűjtemény. P. 1238. Vegyes iratok. Irodalmi emlékek, költemények.

Egy tizenhatodréti alakú füzetke töredékének az első darabja, egy ismeretlen ének két utolsó versszaka. Utána Bogáthi IV. zoltárának hatstrófás töredéke és a 160. sz. alatt közölt panaszvers következik. Ez utóbbinak iratási ideje 1658. augusztus hónap. Emiatt ez a töredék is 1658 tájára lokalizálható, legalábbis nem valószínű, hogy ennél az időpontnál későbben keletkezett.

188.

Kézirata: **Gyulai Sáska Absolon-énekeskönyv** (1798) 26–28a lap belső margójára írva. (STOLL 435. sz.) Kiad. KLANICZAY: Beszámoló a Román Népköltészet és Népköltészet könyvtáraiban végzett kutatásaimról. MTA I. OK 1953, 376–77.

Az ének ebben a formájában töredéknek látszik. Bár az énekeskönyv összeállítója a XVIII. század végén jegyezte fel gyűjteményébe, ahogyan ezt Klaniczay bizonyítja, a siralomének az 1660 körüli török–tatár pusztítások visszhangja. Megállapításai ezekre az időkre érvényesek, kifejezései, hangja a kor panaszverseivel mutat rokonságot. Hangulati és stílusbeli rokonság fűzi azonban a Rákóczi-kor erdélyi kuruc verseihez is. 9–12. sora pl. közel áll *A holdvilági és feketehalmi harc*ról szóló ének 29–32. sorához (MKBR 286):

Sok atyák és anyák siratják fiokat,
Elmaradott árvák jajgatják atyjokat,
Keserves özvegyek óhajtják urokat,
Nem láthatják vérben heverő tagjokat.

Vannak egyező képei *A kolozsvári veszedelemről való históriá*-val is. (Kiad. uo. 288–89.)

189.

Kézirata: **Thordai-kódex** 737—38. (Stoll 80. sz.)

17 A sor hosszabb egy szótaggal; valószínűleg másolási hibával van dolgunk *Istenem házán kül* vagy *Isten házán kívül* helyett.

190.

Kézirata: **Thordai-kódex** 782.

A kódex csak az első három sort őrizte meg, a további szöveget tartalmazó levél kiszakadt.

A dallamra utaló szöveget: „Oh badgyat lelek buval gondal etc.” lásd a címlap nélküli, valószínűleg 1648-ban nyomtatott *Várad-i-ék.* (RMK I, 816) 153. lapján; dallamát pedig RMDT II, 314. sz. alatt.

191.

Kézirata: **Thordai-kódex** 785—87. — Minthogy az éneknek nincs címe, nótautalása, valószínűleg hiányzik az eleje. A szöveg végén: „Vale et sic te gere, ne male tibi eveniat tandem, Ne instans aulae . . .” (A további pár szó a mikrofilmen nem betűzhető ki.)

2 szikkanos = tapadós

192.

Kézirata: **Thordai-kódex** 789—90. Az ének vége a kéziratból kiszakadt.

Nyéki Vörös Mátyásnak két bűnbánati zsoltára is kezdődik a nótautalásban megadott sorral, lásd RMKT/2, 59. és 61. sz. alatt.

Dallamát lásd RMDT II, 249. sz. alatt.

CZEREY JÁNOS ÉNEKESKÖNYVÉNEK KELTEZETLEN ÉNEKEI

A 191—217. sz. alatt közölt énekek tulajdonképpen a keltezetlen darabok harmadik csoportját alkotják. Külön cím alá azért soroztuk őket, mert a jelek szerint egy szerző alkotásai lehetnek, vagy legalábbis egy és ugyanazon közösségből kerültek ki. A sok belső rokonság, az átvételek nagy száma, a hasonló stílus, a falusi környezet (osdolai jelleg!), az azonos versforma mind erre látszik mutatni. Ez az énekesoport *Czerey János énekes-könyvé*-ből való. (STOLL 55. sz.)

Törzsanyagának összeírójáról és első tulajdonosáról, Czerey Jánosról részletesen szó volt sorozatunk 7. kötetében. Ezúttal a kézirat második felének énekanyagát vesszük szemügyre, amely többségében katolikus jellegű, falusi környezetben keletkezett halotti búcsúztatókat tartalmaz. E rész a 105—08. levélből álló négy leveles ívvel kezdődik, ahol a törzsanyagénál későbbi kézírással írt három halotti búcsúztató olvasható. (193—195. sz.) Ezután egy korábbi kézzel leírt rész következik (109a—133a), amely főleg katolikus egyházi énekeket tartalmaz. (Kiadva sorozatunk 7. kötetében.) E részből egy 1646-ra keltezett búcsúztatót (91. sz.) és a *Boldogtalan vagyok* . . . kezdetű panaszverset (183. sz.) közöljük kötetünk más-más részeiben. A kézirat 134—37. levelére egy betlehemes játék van lejegyezve (kiad. SCHRAM FERENC, ItK 1964, 497—520), majd a 138—73. levélen ismét halotti búcsúztatók találhatók. Ez utóbbi részben az egyes ívek a következő levelekből állnak: négy levélből áll a 138—41. levelet tartalmazó ív, melynek az órszó szerint is folytatása a 8 levélből alkotott 142—49. levelet adó ív. Ezt követi a kissé nagyobb alakú 8 leveles ív (150—57), mely után megint kisebb alakú, 4—4 leveles következnek (158—61 és 162—65). A következő egységet — több csonka darabban — a 166a—171b lap alkotja, amely után már csak a 172—73. levélből álló ív tartalmaz halotti búcsúztatókat.

A búcsúztatók közül 2 ad a keletkezés időpontjáról kézzelfogható tájékoztatást. A 164b—165b lap éneke (212. sz.) megmondja, hogy az elhunyt személy halála 1661. jan. 1-én történt; a 155b—157a lap darabja pedig az 1685. évet említi. Az a tény, hogy a későbbi évszám a kéziratban előbb található, mint a korábbi, világosan mutatja, hogy a gyűjteményben a levelek jelenlegi sorrendje bizonytalan, nem lehet a kézirat eredeti rendje, a leveleket a bekötéskor összezavarták. Erre vall az a körülmény is, hogy a 150—57. és a 172—73. levél 3—4 mm-rel hosszabb, mint a többi búcsúztatót tartalmazó ívek levelei. Feltevésünk szerint a szerzőnek két párhuzamosan vezetett füzetet lehetett, melyeknek széthullott leveleit bekötéskor úgy rakták össze, hogy a pár mm-rel hosszabb lapok a kisebb alakúak közé keveredtek.

A gyűjtemény keltezetlen darabjainak a datálása éppen ezért rendkívül bizonytalan. Pl. az 1661. jan. 1-én meghalt személyről szóló búcsúztató (212. sz.) leírója a 4—9. strófáknak csak a kezdő szavait jegyezte be a kéziratba, e versszakok teljes szövegével az éneket megelőző második darabban található meg, ez a rész előbb keletkezett 1661-nél. Kétségtelen viszont, hogy a kézirat 1661—1685 között keletkezett búcsúztatókat is tartalmaz. Ezek szétválasztása azonban megnyugató módon nem lehetséges. Az egész gyűjtemény egyébként is teljesen homogén: a falusi környezetben keletkezett búcsúztatók elmélkedő részeikben, szűkre fogott búcsúzó szakaszaikban egyaránt egységes hangulatot árasztanak, s jellemző valamennyiükre a sablonos fordulatok, gondolatok

állandó visszatérése, egy-egy régibb búcsúztatóból sorok, strófák átvétele. A gyűjtemény énekei sémaversek voltak, amelyekben a neveket be lehetett helyettesíteni, vagy egyéb kisebb változtatással alkalmassá tenni máskori használatra.

Mindezek alapján az látszott célszerűnek, hogy a *Czerey János-ék.* 105–08. és 138–73. levelén található énekanyagot teljes egészében ebben a kötetben tegyük közzé, bár, mint mondtuk, kötetünk időkorén túl eső szövegeket is tartalmaz. Mindössze a 155b–157a lapon található búcsúztatóval tettünk kivételt, amely kétségtelenül 1685-ben keletkezett; ezt a darabot sorozatunk egy későbbi kötetében közöljük.

193.

Kézirata: *Czerey János-énekeskönyv* 105a–106a.

Sánta András „elhagyott árváját” búcsúztatja. A 6–8. versszakból azonban azt kell következtetnünk, hogy nem ifjú ember volt; sok bajon, betegségen esett át, és most egy „kisebb nyavalya” végzett vele, akkor, midőn a rá gondot viselő sógora éppen más országban járt.

Sánta család ismeretes a háromszéki Osdolán; 1614-ben előfordul János nevű tagja, mint pixidarius. 1620-ban nemeslevelet nyert Bethlen Gábortól. (PÁLMAJ JÓZSEF: Háromszék vármegye nemes családjai. Sepsiszentgyörgy 1901, 379.) A búcsúztatóban szereplő személyt nem tudtuk azonosítani.

4 ezenek — bizonytalan olvasatú szó; talán: eszének, de így egy taggal hosszabb.

18 A szótagszám miatt *Andorásnak* olvasat lenne jó.

40 vettem — összevonással a *vétetem*-ből; nagyon gyakori alak az énekeskönyvben.

194.

Kézirata: *Czerey János-énekeskönyv*. 106a–107b. — A végén: „Finis”.

Nevet nem tartalmazó búcsúztató. A halott hosszú betegség után múlt ki a világból; bátyjától, néniétől, vén szüleitől, fiától köszön el. Falusi ember volt.

17 Ekken = ekként

24 Bus bánat — valószínűleg: bú s bánat; a két utolsó szó olvasata bizonytalan.

29 nyotva = kinyújtva

30 Mait = majd

33 Nagiob uram = bátyám

37 Nagyobbik aszonyom — néném.

52 miam — összevonás a *miattam*-ból.

65 Vegy — olv. vég.

195.

Kézirata: *Czerey János-énekeskönyv* 108ab.

Elmélkedő rész nélküli búcsúztató, melyben egy hosszú betegségben elhunyt öregasszony köszön el urától, messze földön levő egyetlen fiától. A Csűrös családból való, valószínűleg ő maga, de esetleg az ura. Háromszék megyében Osdolán a Kászonszékből idekerült Csűrösök közül 1635-ben öten lustráltak. (PÁLMAJ, i. m. 123.)

196.

Kézirata: *Czerey János-énekeskönyv*. 138a–139b.

Egy tanuló búcsúzik szüleitől, testvéreitől, lelki atyjától, társaitól anélkül, hogy magát vagy másvalakit is megnevezne.

Az 1–3. és 5. versszak csekély változtatással megvan az utána következő második búcsúztatóban (lásd 198. sz. alatt), vö. az 1–4. strófával.

4 soldgiat — zsoldját, fizetést a vétekért.

5 szegyen — szegény.

10 effiuságok = ifjúságok, ifjak

53 A mátká szónak van *barátnő* és *barát* jelentése is.

69, 71, 77 Egy taggal hosszabb sorok.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 140a—141a.

A bevezető elmélkedő rész után a meg nem nevezett halott búcsúzik urától, szüleitől, nemzetségétől.

10. versszakát az utána következő, 198. sz. alatti búcsúztató 16. strófájában találjuk meg. A kéziratban utána következő negyedik búcsúztatóban (lásd 201. sz. alatt) a 8. strófát egészében, a 9.-et részben, a 14.-et csekély változtatással olvashatjuk a 6—7., 9. versszakban.

12 A sor utolsó szavát nem tudtuk elolvasni.

18 fogj — olv. fog.

26 Be fokia = befogja

53 nagyg — olv. nagyig.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 141a—143b.

A kézirat búcsúztatóinak nagy többségétől eltérően ez — ahogyan a címe is mutatja — előkelő személy számára készült, akit azonban nem sikerült azonosítanunk. Mind a búcsúztatóban eredetileg szereplő személyek, mind a főléjük írt nevek sokszor előjönnek Háromszék területén. (Vö. PÁLMAJ: i. m. 296, 297—98, 306., 440.) Mikes Mihályné (minden bizonnyal II. Rákóczi György kancellárjának a feleségéről van szó!) említése sem bizonyult támpontnak a vers idejének, keletkezési helyének meghatározásához. Mindössze az derül ki, hogy az elhunyt személy ifjú korában Paczolai Borbála udvarában szolgált; meghalni viszont „élete jobb korában”, nem fiatalon halt meg; rövid betegség után és váratlanul. Feleségétől, 4 gyermekétől, Beczki László „édes bátyjától” és Mikes Mihálynétól búcsúzik.

Az 1—4. versszak a 196. sz. alatt közölt ének 1—3., 5. strófájával, a 16. strófa pedig az előtte álló vers 10. versszakával egyezik; a 17—18. versszakokat vö. a 205. sz. ének 14., 17. strófájával.

28 Vegyre — olv. végre.

47 mait = majd

82 attiafivi — a szótagszám *atyafi*-t kívánna.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 143b—145a. — A végén: „Amen.”

Szabó Kata búcsúzik gyerekeitől, anyjától, testvéreitől, vejétől. Az anyja az az idős vak asszony, akinek búcsúzója szintén megvan a kéziratban (lásd 204. sz. alatt). Ennek ellenére a személyeket nem tudjuk azonosítani. Pálmaj Háromszék m. nemes családjairól szólva rengeteg Szabó nevű családot említ (többek között Osdoláról), a búcsúztatóban szereplő nevekhez is találunk egyezéseket, de mind a három férfinév egy Szabó családban sem szerepel együtt. Az osdolai Bögöziek 1631-ben nyertek nemesi levelet. (PÁLMAJ: i. m. 399 s. köv., és 89.) Ez az ének is összefüggésbe hozható tehát Osdolával, mint a kézirat több más búcsúztatója.

17. strófája egyezik a 202. számú ének 18. versszakával.

7 Bögözi Mihály nevű vejével, úgy látszik (a 49—52. sorból) nem értették meg egymást.

10 Beniam Samuel — nem tudtuk azonosítani; mivel egy taggal rövidebb a sor, talán szórontás.

25 Jonatas — Saul fia, aki nagyon szerette Dávidot, és mindent megtett, hogy apja haragjától megóvja, életét megmentse.

32 aram — ebben a korban az *ara* a fiatalabb fiútestvért is jelentette.

34 Kellek = kérek

39 Ersebet jo eoczem = Erzsébet húgom

40 Egy szóttaggal hosszabb sor.

44 Bögözi Mihály a veje volt, a *fiam* csupán megszólítás. A sor egy taggal hosszabb.

50 nugovás = nyugovás

56 A sor a mai olvasó előtt azt látszik mondani, hogy a búcsúzó valaha cselédként szolgált egy gazdnál. A *gazda* azonban a ház urát, a családfőt is jelentette, a *béresház* pedig nem saját tulajdonban levő házat, bérelt házat. A sor értelme még sem elég világos, nem tudjuk, kit értsünk a „szelermes gazdán”. Az urát nem érthetjük rajta, mert búcsúzásnak ez a strófa túlságosan kevés lenne.

200.

Kézirata: **Czerey János-énekeskönyv.** 145b—146a.

Egy kislányka általános jellegű búcsúzója.

Az 1—4. versszak gondolatai, kifejezései, sorai megtalálhatók a 204. sz. alatt közölt ének 1—4. strófájában; 2. strófája a 198. számú ének 5. versszakával mutat egyezéseket.

33 seliemet = koporsómat

201.

Kézirata: **Czerey János-énekeskönyv.** 146b—147a.

Egy asszony, aki mirigyben (pestis) halt meg, búcsúzik ágyban betegen fekvő urától, 4 fiától.

A búcsúzó 6. strófáját egészében, a 7.-et részben, a 9.-et csekély változtatással olvashatjuk a 197. sz. alatt közölt énekekben. 8. versszakát vö. a 205. sz. ének 17. strófájával.

3 salason — olv. szálláson.

12 Soros koporsóban — olv. szoros koporsóban.

20 végj buczut — olv. végbúcsút.

202.

Kézirata: **Czerey János-énekeskönyv.** 147b—149a.

Bence Ferenéné búcsúzik urától, gyerekeitől, testvéreitől. PÁLMAJ csak Uzonból ismer egy kihalt Bence családot (i. m. 60).

Az ének 18. versszaka a 199. sz. alatt közölt búcsúztató 17. strófájával egyezik. Gondolati és kifejezésbeli rokonságot mutat más búcsúztatókkal is, de nem szövegszerű egyezéseket.

3 Egy taggal hosszabb sor.

6 iffial — három szótagúnak olvasandó.

33 Egy szótaggal hosszabb sor.

47 Szegyen — szegény.

51 kesen — olv. készen.

52 menjegiben = mennyégben.

203.

Kézirata: **Czerey János-énekeskönyv.** 149ab.

Benkő András mostohafia rövid búcsúzásáról szól az ének. PÁLMAJ 8 Benkő családot említ Háromszék megyéből; 1614-ben Illyefalván lustrált egy András nevű primipulus, aki katolikus volt, de Kézdiszentlélekhez közelebb, Dálnokon is lustrált ugyanekkor Benkő András és István. (I. m. 67—68.)

Adatok hiányában nem állapítható meg, milyen viszony lehetett a halott és „szerelmes gazdája”, Benkő István között. Itt valószínűbb a *szolgálás*, mint Szabó Kata búcsúzójában. (Vö. a 199. sz. alatti énekekkel, az 56. sorhoz fűzött jegyzettel.)

204.

Kézirata: **Czerey János-énekeskönyv.** 150a—151b.

Annak a vak öregasszonynak a búcsúzója, akiről szó van a 199. számú énekekben, vö. az ottani jegyzettel. Szabó Mihály, Miklós, István a fiai voltak; Bőjte István Erzsébet lányának az ura.

Az 1—4. strófákat vö. a 200. sz. alatti ének 1—4., a 19—20. versszakokat a 91. sz. ének 12—13. strófájával.

A szótagszám több helyt bizonytalan a versben, az 57., 61. sor egy-egy taggal hosszabb, a 21. viszont rövidebb eggyel.

18 gyuttot = gyűjtött

26 selyében = koporsóban

53 Bojte István — Szabó Kata búcsúzójában (197. sz.) a neve: Bejte. Egy anyagi Bejte Istvánról, aki 1614-ben lustrált, lásd PÁLMAJ: i. m. 88.

59 ujto = újtó

78 seregyben — olv. seregben.

205.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 152a—154b.

Bögözi Mihály búcsúzik feleségétől, hasonló nevű fiától, gyermekeitől, nemzetiségitől, falusi feleitől. Talán rokona volt annak a Bögözi Mihálynak, akiről a 199. sz. énekben van szó. PÁLMAJ Osdoláról ismer Bögözieteket. (I. m. 89.)

Az ének 14. és 17. versszakát vö. a 198. sz. alatt közölt ének 17—18. strófájával.

7 A sor értelme nem világos. Gondolhatnánk arra, hogy a halál beálltakor leesik a halott *álla*.

8 Egy taggal hosszabb sor.

23 eszunk — olv. esünk.

43 A többi sor rime *válásom*-at kíván, értelmileg *válásod* kell.

48 arena — betegség, melyet a vesekő, húgykő, epekő vált ki.

83 záloim = zárlóim

95 egjben = égben

206.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 154b—155b.

Egy húsz éves leány köszön el anyjától, leánytársaitól.

Az ének közvetlenül az 1685-ben keletkezett búcsúztató előtti lapokon olvasható. Ez természetesen még nem határozza meg korát. Egyezéseket, párhuzamokat olyan darabokkal mutat, melyek a kéziratban az 1661. jan. 1-én elhunyt személytől búcsúzó ének után állnak s valószínűleg 1661. jan. 1-e után jöttek létre. A 8—9., 10—11. versszakot a 218. sz. alatt közölt búcsúztató 2—5. strófájával (ezen kívül a 8. versszakot, legalábbis annak első két sorát, megtaláljuk a 212. sz. ének 14. strófájában is), a 11.-et a 213. sz. 7. versszakával állíthatjuk párhuzamba.

18 Egy taggal hosszabb sor, vagy a kepiben — *képben*-nek olvasandó.

39 buszut = búsút, azaz búsulást, szomorúságot.

207.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 157ab.

Egy Vas Miklós nevezetű, Osdolában lakó, falusi tisztséget viselő „hites” ember búcsúzik fiától, családjától, hivatali társaitól, kenyeres bajtársaitól, akikkel együtt fordult meg a táborokban. Ezek a táborozások II. Rákóczi Györgynek lengyelországi hadjáratát követő időkben váltak gyakoriakká, az egymást váltogató fejedelmek esztendeiben. Valószínű, hogy az ének az 1660-as évek első szakaszára céloz, s így 1661. jan. 1-e után keletkezett. Közvetlenül az 1685-ben írt búcsúztató után olvasható. Az sem lehetetlen, hogy ezután keletkezett.

PÁLMAJ (i. m. 457) említ egy Vas Pál nevű embert, akinek a fia Vas Miklós 1720-ban nemesi címerlevelet kapott, de nem Osdoláról, hanem a tőle nem messze levő Esztelekről. Lehetett a búcsúzóinak a fia.

2 ujto — olv. újtó.

13 Osdola — szomszédos falu Kézdiszentlélekhez, ahol Czerey János élt.

29 Végi — olv. vég.

208.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 158a—b.

Egy kisgyerek köszön el nagyapjától, szüleitől, játszótársaitól. A 10—11. strófát vö. Molnosné búcsúzójával (91. sz.), a 11. versszakot még a 211. sz. ének 21—22. strófájával, illetőleg a 212. sz. ének zárószakaszával. A 8—9. strófa párhuzamot mutat a kötetünkben 209. sz. alatt közölt ének 6—7. versszakával, de átvette őket a 213. sz. búcsúzó is. (12—13. vsz.)

28 Egy taggal hosszabb sor.

31 megh fizessen io dajkasagodat — hasonló szerkesztéssel a kéziratban máshol is találkozunk.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 159a–b.

Az ének az elején egyes számban indul, a 4. versszaktól azonban ketten búcsúznak. Az apát Nagy Györgynek hívták. Személyét nem sikerült azonosítanunk. PÁLMAJ Háromszék megyében 25 Nagy családot említ. (I. m. 322–37.)

6–7. versszakát vö. az előtte álló ének 8–9. strófájával. 1–3. strófáját átvette az *Oh hírvaszto kaszas* kezdetű ének (210. sz. 25–27. vsz.); a 2–3. strófát vö. a *Minden siralommal fel oltozot* údó kezdetű búcsúztató 15. és 18. versszakával. (209. sz.)

16 Egy szótaggal rövidebb sor.

210.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 159b–162a.

A feltűnően hosszú bevezető elmélkedés után (1–22. strófa) a tulajdonképpeni búcsúztató rész csak az utolsó négy versszak. Lehet azonban, hogy az ének csonkán maradt ránk, minthogy az elhunyt csak Gima Istvántól és annak feleségétől vesz búcsút, mint akik szülei helyett nevelték. Személyüket nem tudtuk azonosítani.

Az 1661. jan. 1-én meghalt személyt búcsúztató darab (212. sz.) innen vette át a 6–7., 11–15., 17. és 27. strófát; hat esetben csak a strófafezdő szavakat tüntette fel a leíró. Ez a körülmény kétségtelenné teszi, hogy 1661 előtt keletkezett.

Énekünk a 25–27. versszakot a kéziratban előtte álló búcsúztató 1–3. strófájából vette át, a 26–27.-nél csak a strófafezdő szavakra utalva. A 25–27. strófa részben változott szöveggel, részben változatlanul (27. vsz.) megtalálható a Molnos Istvánné búcsúzójában is. (91. sz. 6–8. vsz.) A 19. és 26–27. strófa az énekünket követő búcsúztató 12., 15. és 18. versszakával mutat párhuzamot.

13 Egy taggal rövidebb sor.

29–36 Vö. Bírák 4, 17–21.

67 Vö. Kir. I. (III.) 17, 14–16.

86 hevsséggel = sietséggel

211.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 162b–164b.

Egy bizonyos Benedek nevű személy búcsúzik családjától, rokonaitól, a falu esküdteitől. Mirigyos időben keletkezett. 1., 3. és 4–5. strófája *Az mirigyről való szep enek* (92. sz.) 1., 2., 4–5. versszakával, 15–18., 21–22. strófája a Molnosné-féle búcsúzóval (91. sz.) mutat részben szó szerinti egyezéseket, részben párhuzamos gondolatokat és kifejezéseket. 12., 15. és 18. versszakát a 210. sz. búcsúztató 19. és 26–27. strófájaként találjuk. További párhuzamok: 15., 18. vsz. = 209. sz. 2–3. vsz.; 15., 16., 18. vsz. = 214. sz. 15., 16., 18. vsz.; 21–22. vsz. = 208. sz. 11. vsz.

A 15. vsz. a felsoroltakon kívül a kézirat 167a lapján is olvasható, egymagában, egy elveszett szöveg 14. versszakaként a következő formában:

Valakik most azért temetesen vagyunk,
Sok atia fiai, sok iambor szomszedi,
Varasi felej, ferfiak, aszszonjok,
Ez holt test kepiben tollem eszt halliatok.

212.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 164b–165b.

A *Czerey-ék*-nek ez a darabja azok közé a kevés számú búcsúztatók közé tartozik, ahol személyes vonatkozású eseményekről vehetünk tudomást. A 11–13. versszakból megtudjuk, hogy a halottat mennykőcsapás sújtotta, és két napi vergődés után 1661. jan. 1-én halt meg.

Az ének egyben tipikus példája annak, hogyan állították össze a búcsúztatókat kész elemekből. A szerző a már máskor elmondott énekekből válogatta össze az anyagot. Minden változtatás nélkül vette át a 210. sz. énekből a 4–9. strófát; ezeknek csak a strófafezdő szavait jegyezte fel. Csekély változtatással onnan vette a 2–3. és a 16. strófát is. (Vö. 210. sz. 6–7., 11–15., 17., 27. vsz.) A 17. versszak 1–2. sorát is megtaláljuk a kézirat más búcsúztatóiban, mint szokványos befejező sorokat. (208. sz. 11. vsz.;

211. sz. 21. vsz.) A 10. vsz. *Az mirigyről való szep enek-ből való* (92. sz.); innen a szerző máskor is merített. (215. sz.) A 14. vsz. 1—2. sora szintén a sablonok közé tartozik; lásd 206. sz. 8. vsz. — Az átvett elemek közé mindössze pár strófa összekötő szöveget ékelt be a kézirat egészére jellemző hangulat- és kifejezésvilágának megfelelően.

A búcsúztató nem nevezi meg a halott személyt.

35 Vö. Kir. I. (III.) 17, 14—16.

213.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 166a—166b.

Az ének főként elmélkedő részből áll, a búcsúzó rész mindössze az utolsó három strófa, ahol az elhunyt kisfiú apjától, anyjától köszön el.

A búcsúztató két utolsó versszakának csak a strófakezdő szavai vannak lejegyezve a kéziratba, s ezen az alapon a 208. sz. ének 8. és 9. versszakával állíthatók párhuzamba, onnan is egészítettük ki őket. A 7. strófa a 206. sz. ének 11. versszakával, de méginkább a 218. sz. ének 5. strófájával egyezik. A 11. vsz. sablonszerű kifejezéseit a 210. sz. ének 26., valamint a 211. sz. ének 15. strófájában találhatjuk meg.

A szöveg csonka. A *Fizes* órszó mutatja, hogy a kézirat következő lapján olvasható magányos versszak nem ehhez a kisgyerek-búcsúztatóhoz tartozik. (Lásd a 211. sz. ének jegyzetében.)

32 el mégy — *elementek* kellene értelemszerűleg is, meg a szótagszám miatt is.

40 Egy taggal rövidebb sor.

214.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 167a—168b.

A hosszú bevezető rész (1—14. strófa) gondolataiban is (a pokol gyötrelmei, a mennyország boldogsága), kifejezéseiben is egyedi jellegű. Az öregasszonyt urától, gyerekeitől és a közösségtől búcsúztató utolsó 5 versszak viszont sablonos; a kézirat énekeiből ismert fordulatok alkotják a sorokat, strófákat. A 15—16, 18, 19. strófa párhuzamos kifejezéseit, sorait részben 1661 előttré datált énekben (211. sz., 15., 16., 18. és 21. vsz.), részben kötetünkben a 212. sz. alatti darabban (16. vsz.) találjuk meg.

20 A dúsgazdagról és a koldus Lázárról szóló példabeszédet lásd Luk. 16, 19—31.

35 Hogy a sorban zökkenő van, nemcsak a szótagszám hibázása, hanem az előző sorvéggel egyező szó ismétlődése is mutatja.

45 Vö. a 42. zsoltárral.

52 uilagy — olv. világ.

215.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 169a—170b.

Az ének 12—18. strófája kötetünkben a 92. sz. alatt kiadott ének 2—8. versszakával mutat egyezéseket. A vers összeállítója sorokat fogalmaz át, illetőleg ismételi meg. Az ezt megelőző részben a 11. versszak a keletkezés idejére vonatkozólag éhségről, fegyverről beszél. Hangulatilag, kifejezéseiben és tartalmában is közel áll a *Halando emberek kik uilagban ettek* kezdetű énekhez (lásd kötetünkben a 217. sz. alatt), mely Isten ránk küldött hármassal ostora közül a pogány ellenség kardját, az országban pusztító éhséget emeli ki. (A harmadik csapás bizonyára a csonkán maradt ének további részében került volna szóba.) Ezt az éneket a pogány ellenség és a drágaság, éhség miatti panaszkodás alapján az 1660-as évekre lokalizálhatjuk. A tartalmi rokonság miatt ez az időpont lehet az itt közölt vers keletkezési ideje is.

2 Josephat — Jósáfát völgye (Joel jöv. 3. fej.) annak a helynek szimbóluma, ahol az Úr megsemmisíti majd a választott nép ellenségeit. Itt az utolsó ítéletre történik célzás.

38 Egy taggal hosszabb sor, valószínűleg az *egy* felesleges.

47 mirig = mirigy — pestis.

69—70 Vö. e sorokat az 1661. jan. 1-én elhunyt ember búcsúzójának 37—38. sorával. (Kötetünkben a 212. sz. alatt.)

216.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 171a.

Töredék. Az egy strófányi szövegben egy anya búcsúzik fiától.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 171ab.

Az ének csonka, a befejezése hiányzik a kéziratból.

Keletkezési idejét 1660 tájára tehetjük. (Vö. a 215. sz. ének jegyzetével.)

3 Utruius — ? Élt egy Vitruvius Pollio nevű építész-író Caesar és Augustus császár korában; nem valószínű, hogy a szerző őt idézné.

17–22 Lásd Sám. II. (Kir. II.) 24, 12–15 verseit. A bibliában azonban *hetven-* ezer emberről történik említés.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 172ab.

Orbán Gergely fia búcsúzik szüleitől, testvéreitől. Az ének a végén csonka, lehet azonban, hogy az eleje is az, mivel nincs elmélkedő része, bár ilyesféltre a kéziratban több példa is akad.

PÁLMAY JÓZSEF (Háromszék vármegye nemes családjai. Sepsiszentgyörgy 1901, 343.) szerint 1614-ből, 1635-ből ismeretesek az Orbán család tagjai Markosfalván, Gidófalván, adatai között azonban György nevű személy nem szerepel.

A 2. versszakot vö. a kötetünkben 212. sz. alatt közölt ének 14. strófájával, az 5.-et pedig a 213. sz. 7. strófájával. 2–5. strófája a 206. sz. búcsúztató 8–11. versszakával rokon.

Kézirata: Czerey János-énekeskönyv. 172b–173b.

Az ének csonka, hiányzik a kisgyermek búcsúzása. Az azt bevezető formula a búcsúztató-szerző többször felhasznált sablonja.

1 király — vol. királyi.

3 zitrany alma — citromalma.

6 mintat — méntát, fodormentát.

9 Egy taggal rövidebb sor.

KALENDÁRIUMI VERSEK

Az itt közölt kalendáriumi versek az 1630—1660 közt megjelent kalendáriumok verses anyagát adják. (220—243. sz.) Kiadásukkor ugyanazokat a szempontokat követtük, mint sorozatunk előző, 8. kötetében. Igyekeztünk megkeresni az egyes darabok előfordulását az 1660. éven túlmenőleg megjelent naptárakban is, legalábbis a század végéig terjedőleg.

220.

Nyomatott kiadása: **Calendarium**. Csepreg 1630. (RMK I, 589.) Kiad. KÖNIG, ItK 1900, 407—08.

- 5 ennye = enni
- 29 kis Aszszony — augusztust hívták régen Kisasszony havának.
- 30 evel — ti. együtt.
- 45 jo szerrel = jó fűszeresen

221.

Nyomatott kiadása: **Kalendárium**. Kolozsvár 1631. (RMK I, 1791.)

- 8 Rayt — méhrajt.
- 13 Szent Jakab havának a júliust, Kisasszony havának az augusztust hívták
- 17 Szent Mihály hava = szeptember.
- 19 Simon Jud. Ezt az olvasatot kívánja a szótagszám, a ritmus. Simon és Judás napja okt. 28-án van.

222.

Nyomatott kiadása: **Kalendárium**. Kolozsvár 1632. (RMK I, 621.)

- 3 erdöly — termelj ki az erdőben.
- 6 fiatal — facsemetét; ebbe — ti. ebben a hónapban.
- 10 Orbán: máj. 25-én. Vincéről (jan. 22.) hasonlóan vélekedtek.
- 21 furassad — ebben a környezetben a szó jelentése nem világos; talán forrassad?
- 23 most very = most vágass.

223.

Nyomatott kiadása: **Kalendárium**. Kolozsvár 1633. (RMK I, 629.)

Az 1679. évi kolozsvári naptár (kiad. KÖNIG, ItK 1900, 410—11) febr., szept., dec.-i hónapversei ennek az 1633-as kalendáriumnak megfelelő hónapverseivel azonosak.

- 4 goromba = kövér, zsíros
- 5 firidő = fürdő. (Vö. alább: firidem.)
- 6 fu = vadkacsa. Az 1679-es kalendáriumban *lud* áll helyette.

Nyomatott kiadása: **Kalendárium**. Bécs 1634.

A ránk maradt példányok (OSzK RMK I, 631/b) csonkák, a július hónapra szóló versek hiányoznak.

- 1 Boldog Aszszony hava volt a régi neve nálunk a januárnak.
- 3 Gyakoroly ferdőt = gyakran fürödj
- 6 Böyt elő ho — február.
- 9 Böyt más ho — március; köpelezz = köpülőzd.
- 37 Mind-szent-hava — október.

Nyomatott kiadása: **Kalendárium**. Kolozsvár 1634. (RMK I, 638.)

A jún.-júl. havi részek a ránk maradt példány csonkasága miatt hiányoznak.

A márciusi hónapvers az 1631-es kolozsvári naptárból való.

21 forrottat = forralt bort

Nyomatott kiadása: **Kalendarium**. Bécs 1639. (RMK I, 688.)

Ugyanezeket a verseket találjuk az alábbi kalendáriumokban: Bécs 1641—1648, 1651—1652, 1654; Csepreg 1641—1642; Tejfalu 1646; Kőszeg 1659. Csupán az 1654. évi bécsi naptárban van egy-egy szótagos rövidülés a 29. és 31. sorban. A kőszegi példány csonka, csak július közepéig vannak meg a versek. Nyomdahiba folytán itt a márciusra eső két utolsó és az áprilusra eső két első sort felcserélték.

A febr.-márc., máj.-jún., aug.-nov. hónapokra eső versek némileg eltérő változatai az 1650-re szóló bécsi kalendáriumban az 1642-es lőcsei naptár hónapverseivel kontaminálódtak. L. a 236. sz. alatt.

Nyomatott kiadása: **Kalendarium**. Bécs 1639. (RMK I, 688.)

a) A latin és magyar sorok a „Prognosticon astrologicum”-ban olvashatók, a 29/b levélen.

b) A verssorok a naptár 30/b levélén találhatóak.

c) A 31/b levélen. Kiad. KÖNIG GYÖRGY: Kalendáriumbeli magyar distichonok. ItK 1900, 408.

d) és e) A verssorok „Az Hadrol” szóló részben, a 35/a levélen olvashatók.

f) Záradékvérsek a naptár utolsó lapján. Megvan az 1650. évi bécsi naptárban is.

Nyomatott kiadásai:

I. **Kalendarium**. Lőcse 1639. (RMK I, 694.) Kiad. KOVÁCS IMRE: Régi magyar kalendáriumaink 1711-ig. Debrecen 1938, 45.

II. **Kalendárium**. Várad 1644. Feltételezhetőleg ugyanígy megvolt az 1649. évre szóló váradai naptárban is. A ránk maradt csonka példányból, melyben csak a febr., márc., jún. hónapi versek vannak meg, erre következtethetünk.

III. **Kalendarium**. Lőcse 1654. Megvan ugyanebben a változatban a lőcsei 1655—1677 (az 1677. évi kalendáriumban jan. hónapra nincs vers); a kassai 1668.; a kolozsvári 1673., 1675—1677. évekre kinyomtatott naptárakban is.

Amint látjuk, az 1639-es lőcsei kalendárium hónapverseinek hosszú évekre, sőt évtizedekre szóló utóélete van. A rájuk visszanyúló rigmusoknak a II.-vel jelzett szövegei nem mutatnak lényeges eltéréseket. Nagyobb számú és lényegesebb változatok figyelhetők meg a III. csoportban említett kalendáriumokban. Ezek mellett, a naptárak egy másik csoportjában az 1639-es versek az 1642. évre szóló lőcsei kalendárium rigmusaival kontaminálódtak. Ezt a kontaminált szöveget 239. sz. alatt külön hozzuk.

17 hány köppölt = köpölyözzél; a köpölyözés abból állott, hogy egy felmelegített poharat borítottak a testre, és így abból vért szívattak ki.

22 méz-sert — sokszor helyett méhsert olvashatunk, melyet hígított mézből erjesztettek.

229.

Nyomatott kiadásai:

I. **Kalendárium.** Bártfa 1641. Ezab levél.

II. **Kalendárium.** Kolozsvár 1641. D4b levél. — Címe: *Szántó embernek vetésben való regulája.*

A bártfai kalendáriumban a „Házi, mezei és kerti Regulák . . .” című fejezetben olvasható. Az alábbi sorok vezetik be: „Végezetre tetezet a’ régi szántó vető gazdáknak megh-rögzöt Reguláit, a’ Szentek Idnepinek rendi szerént elő hozni:”

A „régí regulákra” való utalás sejteti, hogy a forrást más régebbi kalendáriumokban kell keresnünk. Bizonyára abból a földművelőknek szóló verses tanácsból dolgozták át, mely már az 1592-es kolozsvári *Cisio*-ban (RMK I, 256) olvasható, és megvan az 1650-ben Lőcsén kinyomatott *Cisio*-ban (RMK I, 1612. 4ab), meg az 1668-i lőcsei kalendáriumban is. Az 1592-i *Cisio*-ban a vers így fordul elő.

Ves Buzát Egidij, Árpát, Zabot, Benedicti,
Borsót Gregorij, Lenczét, Ledneket, Philippi.
Hagyma-magot Ambrosij, az mező zöldül Tiburtij.
Azonban elő az Kakuk, certissimus nuncius veris.
Kendert Vrbani, Lent Viti, Répa magot Kiliani.
Ruffi, Téli búzát, Assumptionis mes mehet ha tart.
Palant meg Viti, vágd le az Kaposztát Colomanni.
Abdon és Sennes fogad aratót, memor esto.
Hust sóz Lamperti, Kolbászt post festum Martini.
Ludot süs Osualdi, Saitot végy Vincula Petri.
Répát ás ad opem, Kaposztát Vidi Dominum.
Hordoz ölylüt Sixti, meny Fürezni Bartholomei.
Fát végy si velis, bizony meg kelletic Michaelis.
Simonis és Iudae, szoktác mondani Vae tibi nudaе.
Szobádat tapaszd Calixti, azt fücz-be Natalis Christi.
Egyél Diszno hust Blasij, legy iámbor per circulum anni.
Es iól lehet dolgod, most és tempore omni.

(M3b—4a levél)

- 1 Egyed napja szept. 1.
- 2 Benedek — márc. 21.
- 3 Ambrus — ápr. 4.
- 4 Tiburez — Tibor napja ápr. 14.
- 5 Fülöp — máj. 1.
- 6 Soffi — Zsófia — máj. 15.
- 7 Orbán — máj. 25.
- 8 Gergely — márc. 12.
- 9 Vasas Péter — aug. 1.
- 10 Simon Juda (Judás) — okt. 28.; vágy — olv.: vágj.
- 11 Sixtus — aug. 5.
- 12 Bertalan — aug. 24.
- 13 Calixtus — okt. 14.
- 15 Balázs — febr. 3.; bárány czimert = báránycombot.
- 16 Oculi — húsvét előtt a 4. vasárnap.
- 17 Márton — nov. 11.
- 18 András — nov. 30.

230.

Nyomatott kiadása: **Calendariom.** Bécs 1641. (RMK I, 710.) C5a levél, Az Hadrol c. fejezetben.

A naptár, melynek hónapversei egyeznek az 1639-es bécsi kalendárium rigmusaival, nem tartalmazza annak versbetéteit, csupán ezt a 2 új sort.

Phrynes — athéni hetera, Prakszitelész szobrász kedvese, a monda szerint ajánlkozott, hogy felépítteti a Nagy Sándortól 336-ban lerombolt Thebae város falait, ha megörökítik a nevét egy feliratban.

231.

Nyomatott kiadása: **Kalendárium**. Kolozsvár 1641. (RMK I, 717.) B6b—B7a levélen, tehát nem az egyes hónapok végén.

7 Szent György — ápr. 24.

11 Irt = ért

232.

Nyomatott kiadása: **Kalendariom**. Lőcse 1642. (RMK I, 728.)

Megvan az 1643—1645-ös, 1649—1651-es lőcsei és az 1655-ös váradi kalendáriumban is. Ez utóbbiban a szeptember hónapra eső rigmusok az 1639. évi lőcsei naptárral egyeznek. Az 1639-es hónapversek egyéb strófáit is helyettesítették az innen vett versekkel, illetőleg változataikkal. (Vö. 239. sz. alatt.)

21 méssert — mézsert, máskor méhsert olvashatunk.

233.

Nyomatott kiadása: **Kalendariom**. Bécs 1642. (RMK I, 724.)

A versbetét a „Prognosticon”-ban olvasható.

234.

Nyomatott kiadása: **Kalendariom**. Lőcse 1649. (RMK I, 823.)

A kétsoros záróvers a 77. lapon áll.

235.

Nyomatott kiadása: **Kalendarium**. Bécs 1650. (RMK I, 834.)

A január, április, július és december havi rigmusok az 1642-es lőcsei kalendáriumra mennek vissza, a többi hónapvers az 1639-es bécsi naptár hónapverseinek helyenként eltérő változata.

29 Az Fü = a fő

236.

Nyomatott kiadása: **Cisio**. Lőcse 1650. (RMK I, 1612.) G3b levél.

237.

Nyomatott kiadása: **Kalendarium**. Bécs 1652. (RMK I, 857.) C1a levél. Kiad. KÖNIG GYÖRGY: Kalendáriumbeli régi magyar distichonok. ItK 1900, 409.

238.

Nyomatott kiadása: **Kalendariom**. Várad 1655.

A hónapversek szövege részben az 1639-es lőcsei kalendárium 1654-es évi variánsának (jan.-ápr.; szept. hónapok), részben a lőcsei 1642-es naptárnak (máj.-aug.; okt.-dec. hónapok) rigmusaiból kontaminálódott. A kétféle szöveg összeolvasztása már 1655-nél előbb megindulhatott. Már az 1652-es váradi naptárba az 1639-es lőcseiből került bele a szeptember havi vers. Az 1653-as váradi kalendáriumból a ránk maradt csonka példány miatt (csak a júl., szept., nov.—dec. hónapi versek vannak meg!) nem állapítható meg ennél több, de a szeptember havi itt is az 1639-es naptárból való.

Lényegében az 1655-ös váradi kontaminált szöveget adja az 1656-os váradi kalendárium (a decemberi hónapvers azonban eltérőleg itt az 1639/1654-es lőcsei naptárból

való); az 1658. évi kassai naptár (a május hónapi vers azonban az 1639/1654-es lőcseiből került át); az 1668. évre nyomtatott szebeni és az 1671-es kolozsvári kalendárium. (Mindkettőben a december havi rigmusok — akárcsak az 1656-os váradiban — az 1639/1654-es decemberi verseivel egyeznek; ezen felül mindkettő felcserélte a jún. és júl. hónapi rigmusokat.)

239.

Nyomtatott kiadása: **Kalendariom**. Várad 1656. C6 levél.

240.

Nyomtatott kiadása: **Kalendariom**. Nagyszombat 1658. (RMK I, 931.) E2 lap.
A versike az *Ez esztendőnek bőségéről* c. fejezetben olvasható.
Szent Iván — jún. 24.

241.

Nyomtatott kiadása: **Kalendariom**. Várad 1658. Kiad. KÖNIG GYÖRGY, ItK 1900, 409.
A ránk maradt példányok csonkák, a hónapversek a júniusiakkal megszakadnak.
3 hozza = hozzál
6 Ebben — ti. a hónapban.

242.

Nyomtatott kiadása: **Kalendárium**. Sárospatak. 1660 (RMK I, 967.) Kiad. KÖNIG György, ItK 1900, 410.
A ránk maradt csonka példányban mindössze 5 sor van meg.
3 Tóburecz = Tibor (ápr. 14.); véro fénre = verőfényre.

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A KÉPEK JEGYZÉKE

1. A Kismarjai György-énekeskönyv 53b—54a lapja Mikó József halotti búcsúztatójának kezdő strófáival (60. sz.)
2. Rozghonyi Sutoris János Önéletírás-ának kezdő és Könyörgő énekének befejező része (74. sz.)
3. Szentgyörgyi Gergely elmélkedő könyvének címlapja és utolsó levele (RMK I, 747; 77. sz.)
4. Az 1646—47-es országgyűlésről írt pasquillus a Batthyány cs. levéltárából (93. sz. vers első része)
5. Az 1646—47-es országgyűlésről írt pasquillus a Batthyány cs. levéltárából (93. sz. vers második része)
6. A Kuun-k. 179., 182. lapja a 92. sz. ének kezdő versszakaival és befejező strófájával
7. Az Apor Formularium todaléka a Lupu vajda romlásáról szóló ének részletével (131. sz.)
8. Malomfalvay Gergely elmélkedő könyvének címlapja és az előző levél illusztrációja (RMK I, 870; 128. sz.)
9. Miskolczi Csulyak Gáspár puritanizmus ellenes könyvének címlapja (RMK I, 893) és benne Bereghi M. János ajánló versének kezdősorai (135. sz.)
10. Aranka György gyűjteményének V. 3. lapja az 1655-ös kolozsvári tűzvészről szóló jajos ének kezdő strófáival (137. sz.)
11. Deselvits István elmélkedő könyvének (RMK I, 695) címlapja; a 67. sz. vers lelőhelye
12. Debreceni János bibliai összegegyeztető könyvének (RMK I, 937) címlapja; a 163. sz. ének lelőhelye
13. A Vadai Hegedüs-kódex 52b—53a lapja Köröspataki B. János Erdély és Magyarország romlásáról szóló históriájának 17—28. strófájával (25. sz.)
14. A Petrovay Miklós-énekeskönyv 134. lapja a Kádár Istvánról szóló ének befejező versszakaival (161. sz.)
15. A Tsorik András-énekeskönyv 236—37. lapja Kemény János énekével (158/II. sz.)
16. A Perczi József-énekeskönyv 28—29. lapja a Rákóczi Györgyről szóló ének kezdő versszakaival (180/II. sz.)
17. A Barakonyi-toldalék Zrínyit sirató énekének végstrófái Barakonyi Ferenc záró szavaival

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Adattár	= Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Szerk. Keserű Bálint. Bp.—Szeged 1965—1971. I—III
AHLH	= Acta Historiae Litterarum Hungaricarum
BBÖM	= Balassi Bálint Összes Művei. Kiad. Eckhardt Sándor. Bp. 1951—1955. I—II.
DÁL	= Debreceni Állami Levéltár
Egyht	= Egyháztörténet
EK	= Egyetemi Könyvtár
EME	= Erdélyi Múzeum Egylet
EOE	= Szilágyi Sándor: Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Bp. 1875—1898. I—XXI.
EPhK	= Egyetemes Philologiai Közlöny
ErdMúz	= Erdélyi Múzeum
ETA	= Mikó Imre: Erdélyi Történelmi Adatok. Kolozsvár 1855—1862. I—IV.
Ethn	= Ethnographia
Figy	= Figyelő
FRÁ	= Fontes Rerum Austriacarum
GenFüz	= Genealógiai Füzetek
It	= Irodalomtörténet
ItK	= Irodalomtörténeti Közlemények
KerMagv	= Keresztény Magvető
KisfTÉ	= A Kisfaludy Társaság Évlapjai
KUK	= Kolozsvári Unitárius Kollégium
MGSz	= Magyar Gazdaságtörténeti Szemle
MHHS	= Monumenta Hungariae Historica. Scriptores
MKsz	= Magyar Könyvszemle
MNgv	= Magyar Népköltési Gyűjtemény
MNT	= A Magyar Népzene Tára
MNy	= Magyar Nyelv
MNvr	= Magyar Nyelvőr
MPEIF	= Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező
MPeTA	= Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár
MTA Évk.	= A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei
MTA I. OK	= A Magyar Tudományos Akadémia nyelv- és irodalomtudományi osztályának közleményei
MTAK	= A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
MTT	= Magyar Történeti Tár
Nagy Iván	= Nagy Iván: Magyarország családai. Bp. 1857—1868. I—XIII.
NySz	= Szarvas Gábor—Simonyi Zsigmond: Magyar Nyelvtörténeti Szótár. Bp. 1890—1893. I—III.
OL	= Országos Levéltár
OSzK	= Országos Széchényi Könyvtár

- Patr. Lat. = Jacques-Paul Migne: Patrologiae Cursus Completus. Series Latina
 PEIL = Protestáns Egyházi és Iskolai Lap
 ProtSz = Protestáns Szemle
 RJÖM = Rimay János Összes Művei. Kiad. Eckhardt Sándor. Bp. 1955.
 RMDE = Régi Magyar Drámai Emlékek. Kiad. Kardos Tibor—Dömötör Tekla.
 Bp. 1960. I—II.
 RMDT I. = Régi Magyar Dallamok Tára. I. Csomasz Tóth Kálmán: A XVI. század
 magyar dallamai. Bp. 1958.
 RMDT II. = Régi Magyar Dallamok Tára. II. Papp Géza: A XVII. század énekelt
 dallamai. Bp. 1970.
 RMK = Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár. Bp. 1879—1898. I—III.
 RMKT = Régi Magyar Költők Tára. Bp. 1877—1930. I—VIII.
 RMKT XVII. = Régi Magyar Költők Tára. XVII. század. Bp. 1959—1975. I—VIII.
 RMNy = Régi Magyar Nyelvemlékek
 RSzK = Román Szocialista Köztársaság
 SpFüz = Sárospataki Füzetek
 SpRefL = Sárospataki Református Lapok
 Stoll = Stoll Béla: A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények
 bibliográfiája (1565—1840). Bp. 1963.
 Száz = Századok
 SzD = Szentsei daloskönyv. Kiad. Buda János. Bp. 1943.
 SzépirKözl = Szépirodalmi Közöny
 Szinyvei = Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp. 1891—1914. I—XIV
 ThalyVÉ = Thaly Kálmán: Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok. Pest 1864.
 I—II.
 TörtSz = Történelmi Szemle
 TT = Történelmi Tár
 ÚMM = Új Magyar Múzeum
 Walther.Prov. = Hans Walther: Proverbia sententiaeque latinitatis medii aevi. Göt-
 tingen 1965.
 ZovLex = Zoványi Jenő cikkei a Theológiai Lexikon részére a magyarországi
 protestantizmus történetéből. Bp. 1940.

A KEZDŐSOROK MUTATÓJA

	Éneksorszám
A citrom s narancsot nagy kedvesen vettem	54
A jóhitű ember szelíd (nj.)	71
A kegyes beszédnek tiszta könnyörgésnek	61
A királyi ember midőn ő kertiben	219
A régiék mit értettek	86
A szegények házát s koldusok szállását	129
A szentháromságban kinek (nj.)	22
A szentírás mondja hogy szoros (nj.)	175
A szentírást ki akarod érteni	167
A szók a dolgok jegyei	81
A tél hegyet völgyet hóval már befödöz	237
A tenger fővénye ki sok	60
A tündérországról (nj.)	151
A váltáság részei ezek	84
A Zygia összeköti az oltárnál	126
Akarsz e valaki jó illat tétellel	62
Aki eret akar vágatni	236
Akit asszony meggyőz fején lehet bús gőz...	39
Áldom az Úristent mindenekben	189
Állhatatlanságát a vak szerencsének	139
Ámbátor úgy legyen (nj.)	116
Amit csendes és békességes időben	127
Amit ember igaz hitből	76
Angyali seregben a szép fényességben mennyei dicsőségben	44
Asszony tenger s udvar három gonosz örvény	191
Atya szerelmével Krisztus érdemével megváltott frequentia	38
Az Alexander Thébást elrontotta	230
Az elírt vármegyék egymás közt zsidognak	157
Az én fejemnek olyan állapotja	182
Az Istennek dolgát Rákóczi forgassad	1
Bánattól nehezült keserves fejemnek	111
Boldog Isten mely sok siralom hallatik	188
Boldog, kinek addig múlt napjai hossza	51
Boldogasszony hava minthogy hideg	224
Boldogtalan vagyok mert kínaim nagyok	183
Brunszik Tóbiásnak most harmincadosnak	29
Búcsúzó éneket ki fonnyaszt szíveket	43
Bujdosó míg lészesz ember ez világban	163
Bűntől távozzál a sok boritalban ne bízzál	231
Citerákkal pengő rendelt szép versei	146

Csak tebenned vagyon minden reménységem	177
Egy új dolgot hozzunk elé	23
Eleitől fogva hasznos írásokkal	105
Életnek halálnak ura légy erős bátorságom	97
Elmúlt élet után jövőndő világba vigyázzván	94
Elődben állottam hadnak fejedelme	151
Elsőben e könyvet aki szedegette	119
Elsőben én édes atyám Orbán Gergely	218
Elterjedett a te híred	65
Embernek élete hirtelen mulandó	159
Embernek elméje gondolja meg utát	24
Emlékezzél ember az utolsó napra	121
Én édes rokonim szerelmes feleim	132
Én édes uram Istenem	109
Én felnevekedett leányzó mint járék	206
Én szerelmes anyám ki világra hozál	203
Én szerelmes uram kedves hűtös társam	195
Erdély s Magyarország érkezék nagy gondod	25
Érezd veszettséged jajgasd bűneidet	100
Eszterházy Miklós atyám	88
Ez árnyék világon semmi nincs állandó	194
Ez első hónapba eret ne vágass	226
Ez hóban megódd magad a tobzódástól	225
Ez könyvnek autora ki légyen megírva	70
Ez rövid élettel éltem végére sietvén	95
Ez szomorú helyen jelen levő népek	196
Ez szomorúsággal ide jött nemzetim	202
Ez vagyon már hátra tekintvén egymásra	45
Ez világban éltünk nyavalyás minékünk	175
Ez világi öröm keserű mint üröm	118
Ezerhatszáz hogy elfuta	103
Ezerhatszáz után negyven hatodikban	91
Fényes boldogságnak dicsőséges helye	141
Fogj madarat vidrát bár rajtam vedd meg az árát	242
Fürödj kicsinyt igyál ne bocsásd véredet	232
Fürödjél gyakran távoztass vérbocsátást	220
Fürödjél keveset igyál ne bocsásd véredet	235
Görög poétáknak ha hinni kellének	17
Gyönyörködjél kegyes lélek az Űrban	67
Gyönyörúségesbet föld kerektségében nem találtam éltemben	131
Ha akaratlan a vétség	83
Ha ki ez munkácskát akarod guggolni	47
Ha nem jóvalld is cselekedetemet	101
Háborgatni kezdé nemrégén szerelem (nj.)	177
Hajdan frigyládáját borjas tehén vitte	75
Halandó emberek kik világban éltek	217
Hálát adok Uram a te jóvoltodért	15
Halhatatlanságnak nagy irgalmasságnak győzhetetlen királya	192
Harcai sok hadai mindenkor vannak a jóknak	50
Hév pecsenyével élek s borsos gyömbéres étellel	223
Hogy deákból magyart fordítasz mint igazt	64
Hogyha fénylik Vince borral tolik pince	221
Hosszú siralomra vezető kötele	115
Hozzád illendő jóakaratomat	90
Ide gyült sokaság gazdagok szegények	198
Igy kell-é örökkén nyavalyásan élnem	42
Imhol édes hazám (nj.)	176
Immár téged ó te hamis világ, elhagylak	234

Inmár tovább panaszomat	187
Istenemtől mit én szívem szerint	69
Istennél nincs kedvesb földön díszesb s ékesb	113
Istent féld ne beszéld másnak titkodat	174/I 174/XI
Iszonyú hazánk romlása	162
Jaj szegény hazánknak iszonyú romlása	138
Jajjal siralommal felöltözött haza	176
Jajra fordult búra tódult hitvány világ	179
Jákob pátriárka Haranban indula	19
Járulj ide mostan ki az újságokban	27
Játszik a szerencse (nj.)	18
Jehova Istene panaszát népednek	33
Jehova Úristen seregeknek ura	71
Jó bor borsos étek legyen most a te barátod	222
Jó hírekkel s nagy értékkel szépen fénylő Kolozsvár	137
Jójj segítségül Uram Istenem ily nagy szükségemben	53
Jupiter uralkodik ez esztendőben	233
Kemény János urához hűségért	155
Kerubimok seraphimok ura Jehova Isten	7
Készülettel az Ojtozon	130
Kezdetől az Isten volt és meg is maradt	110
Ki bizvást akarja az ékes bölcsességet	166
Kik most jelen vagytok én temetésem	208
Kínom s nyavalyámban halált hozó búmban	114
Királyi székben fénylő és ragyogó égben	190
Lámpást s fáklyákat törvény kiadásakor Isten	123
Landresnek mikoron néhai tündöklő cselédjét	135
Lásd meg Uram én ügyemet (nj.)	142
Láss egy füles baglyot mostan a zöld ágon	80
Lát az elő mozdít szemet a más harmada kóstol	124
Legdrágább embernek két szeme világa	89
Legyetek vígak magyarok	173
Lelkem ismereti most kezd már furdalni	78
Lőn az Isten szava régen szent Jánoshoz	96
Ma van szent Balázs napja	185
Magasságban ülő király mit haragszol	152
Magyarok ezt látván csak elálmélkodván	153
Magyarok jámborok szómat meghalljátok	136
Magyarság romlott ág rendedben nincs jóság	145
Mala est malitia szű nélkül s máj nélkül	171
Még ifjúságomban tizenyolc esztendőmkor	108
Meg ne fedj engemet a te (nj.)	192
Menj el édes szolgálóm	158/I 158/II
Mennyei felségnek földi sok rendeknek	172
Mi kegyelmes atyánk tégedet dicsérünk	16
Micheás próféta keserűségében	68
Midőn Adriánus Sion városától	79
Miért hagyál el Úristen	160
Mik vagyunk bujdosók míg élünk világban	122
Miképpen Istennek az ember szolgát tészen	144
Mikor ez világra sok kereszt utára.	37
Mikor gyermekésből kivetkeztem volna	181
Mikor Senacherib a Jeruzsálemet (nj.)	79, 156
Mind szent az Isten igéje	82
Minden rendek látván miként munkálkodnak	26
Minden siralommal felöltözött idő	211
Mindenek kik bölcses a mennyei szent tudományban	143
Mindenkor jó hírrrel s névvel virágoznak	56
Mondd szolgálatomat az egri basának	186

Nagy gazdag vendégség egykor készítettvén	170/II
Nagy költségű vendégség egykor készítettvén	170/I
Nagyságod levelét megadván énnékem	2
Nehéz a tanúság aki rest akar lenni	165
Nem régen kevélyen gróf úr Eszterhás	32
Nem újság elhigyjed világ fiainál	169
Némelyekre lelke gondja	85
Nincs hasznosb mesterség a jól meghalásnál	72
Nincs oly írás a szent Biblia után	55
Nincs oly üstökös csillagzás	239
Nincsen hasznosb dolog a kegyes életnél	49
No Istennek dolga Isten így akarta	209
Noha most Erdély kesergi halottját	52
Nyomorúság alá vettettek mindenek	205
Nyuszt hiúz rókával bővelkedő János	107
Ó átkozott Judás Joab maradékja	21
Ó Babilon élted gyalázat rút rusnya pirotság	5
Ó bágyadt lélek búval gondol (nj.)	190
Ó én bűnös lelkem zarándok testemben	20
Ó felséges Űristen ez új házasokat . . .	125
Ó gyorsan változó világ	142
Ó hervasztó kaszás te szigorú halál	210
Ó hirtelenséggel megfuvallott szellő	197
Ó kedves bölcsesség te érted szokott menni.	164
Ó mely csudálatos Isten rendelése	200, 204
Ó mely keseredett szegény Erdélyország	28
Ó mennyei echo Istentől jött szent szó	22
Ó minden fák között ékesebben felnőtt	13
Ó sík jégen épült te világi sátor	201
Ó te halál nyílád nem kedvez senkinek	193
Ó te rettenetes elkerülhetetlen . . .	215
Okát bánatimnak ha kérded Minerva	116
Olvasod e könyvet meglásd hamar által is olvasd	168
Oly búval (nj.)	68
Orvoslani most jó s vért is bocsátani	238
Orvosolni most jó s vért bocsátani	228
Panaszos napokra jutott magyar nemzet	93
Pünkösöd kevés hüvössége.	240
Quaquam propinquo Dacia funere	52
Quod kocsis et darabant et quicquid katona possunt	147
Ragyogó szép fényben lakó szent Jehova Űristen	74
Régi Egyiptusnak s ím az Oedipusnak	140
Régi hatalmú s gazdag irgalmú	149
Régi közmondás a magyaroknál	150
Ritka igazság sok hamisság ez világban	178
Rómaiak Cannast a magyarok Várnát	59
Segítségül Uram csak tégedet hívlak	31
Sem ízi sem büzi cibertes versednek	30
Síralmass panaszát halgasd meg, Űr Isten, szegény magyar nemzetnek	180/II
Síralmas panaszát hallgasd meg, Űr Isten, szegény Magyarországnak	180/I
Síralmas volt nékem világra születnem	66
Síralom pataka mely nagyot áradá	158/III
Síralomban borult idő	104
Síralommal teljes meghervasztó halál	214
Sírjakok egék teli fájdalommal	133
Sok emberek cifra meséket formálnak . . .	48
Sok szomorúsággal (nj.)	138
Sok szomorúsággal megrakódott idő	92

Sokaknak elméjek merő balgatagság ...	34
Sűrű könnyhullással sír már Erdélyország	154
Szent Egyeddel vess gabonát	229
Szerelmes gyermekem tőlem várt	216
Szerelmes leányom tőled elbúcsúzom	199
Szerencse kerekén forog állapotom . .	112
Szomorúságokkal felöltözött halál . . .	213
Szörnyű nagy romlásra készült Pannónia	161
Te Pannóniának nemes tartománynak	35
Téged uram valamikor (nj.)	137
Tercmt Kijöv Levi Száml Törvény summái	98
Tested jó borral gyomrod vadhússal elégtsd	241
Uram téged valamikor kezd (nj.)	6, 7
Úristen tehozzád régóta kiáltunk	156
Úristen ki szoktad az igaz szíveket	184
Vagyon-é szívedben forró szomorúság	120
Valaki Istenhez akarsz járulni	63
Valakik megtudni akarják érteni Józsefnek szép virtusit	73
Várom Uram Isten fejemre (nj.)	24
Vas Pál édes fiam szívem vigassága	207
Végzetetlen nem kegyetlen Istene ez világnak	6
Végtelen irgalmú (nj.)	172
Vesd le ó magyar nép a friss öltözetet	3
Világ állapotja ím miként változik	212
Vinc Borberek Jára kinek lakóháza	117
Virtus áldott erkölcs vidám istenasszony	18
Zöldítsed Úristen hamar az erdőket .	106

NÉVMUTATÓ

- Abdiás 453, 734
 Ábel 234
 Ábia 172
 Ábner 234, 461, 527, 640, 738
 Abradatas 574
 Ábrahám 77, 143, 150, 159, 196, 207, 258,
 306, 369, 474, 608, 705
 Absolon (Ábsáalom) 362, 366, 383, 473,
 525, 697, 738
 Achates 28, 574, 575
 Achilles 19, 466, 573
 Achimás (Achimáász) 132, 603
 Achitóphel (Achitófel, Akhitófel) 131, 603,
 647
 Ács Mihály 585
 Ácsády Ignác 574
 Ádám 63, 142, 145, 148, 155, 289, 290,
 291, 292, 345, 377, 464, 489, 576, 660
 Ádám Gerzson 632
 Adolphus (Nassaui Adolf) 295, 661
 Adonis 226, 638
 Adrianus I. Hadrianus
 Aegeus 166
 Aeneas 464, 575, 644
 Aeolus 303, 667, 697
 Aepicius 268, 657
 Aesopus 89, 141, 222, 342, 473, 595, 606,
 637, 680, 683, 740
 Ágamemnon 29, 574, 575
 Ágoston, Szent 53, 66, 160, 183, 610, 616,
 621
 Aichinger Tóbiás 635
 Ajtoni István 123
 Ákáb (Ácháb, Ákháb) 113, 175, 234, 453,
 468, 605, 639, 640, 734
 Alaghy Menyhért 10, 570, 571
 Albanus gróf (Ferdinand Alvarez) 384,
 701
 Albensis, Johannes I. Gyulafehérvári János
 I. Albert 295, 661
 Alcion (Alcyone, Halcyon) 303, 304, 368,
 667, 697
 Alecto 378, 698
 Alexander I. Sándor, Nagy
 Ali 482, 594
 Alistáli Márton 654
 Alphonsus (Alfonz király) 131, 603
 Alstedius, Johannes Henricus 616
 Alszeghy Zsolt 739
 Alvinczi Péter 159—161, 586, 587, 609,
 610, 655
 Amade László 587
 Amasa (Ámásza) 461, 527, 738
 Amesius, Guilelmus 613
 Amocz (Ámosz) 420, 713
 Amor 14, 16, 19, 20
 Amphyon 71, 72, 592
 Amurates 186
 András, szentkirályi prédikátor 418
 Anna 368, 697
 Annás 174
 Antaeus 695
 Antal I. Antonius Aurelius
 Antikrisztus 298, 660
 Antipater 644
 Antonius M. Aurelius 232, 617, 639, 725
 Antonius Pius 639
 Apáczai Csere János 321—322, 673
 Apafi Boldizsár 123
 I. Apafi Mihály 123, 264, 480, 649, 653,
 687, 713, 739
 II. Apafi Mihály 649
 Apollo 20, 23, 71, 74, 167, 373, 465, 574,
 592, 617, 697
 Apor Péter 704
 Aranka György 684, 761
 Áretas 180
 Árgirus 308, 670, 671, 701, 742
 Argus (Argosz) 18, 19, 573
 Arion 472
 Aristotelés (Arisztotelész) 436
 Árkosi Benedek 620
 Armagilus 186, 622
 Arnoldus, Nicolaus 680

Áron 172, 191
 Artaxerxés 72, 574, 592
 Asclesius, Nicolaus 240
 Asopos 15, 573
 Astraea 302, 691, 697
 Assverus 527
 Aszalós Anna I. Pongrácz Nagymihály
 Lászlóné
 Asztalos Miklós 579, 628
 Asztagész 608
 Attila 143, 482
 Augustus 143, 481, 610, 752
 Aurelianus, L. Domitius 232, 639
 Aurelius, M. Flavius Claudius 159
 Azari Zsigmond 681, 682

Bacchus (Bakhus) 18, 242, 322, 464, 694,
 716, 718, 739
 Badics Ferenc 572, 703, 715, 716
 Bai Anna 741
 Bakos Gábor 382, 478, 674, 700
 Bakos István 11, 571
 Bál (Báál, Bél) 34, 130, 138, 198, 231, 233,
 265, 577, 602, 605, 639
 Balási Kécszináló Jakab 256, 648
 Balassa Ferenc 255, 647
 Balassagyarmati T. Mátyás 199—202, 628
 Balassi Bálint 587, 593, 615, 625, 666, 667,
 722, 735, 741
 Balázs, Szent 450, 742
 Bálint I. Velten
 Balling János 603
 Balogh László 474, 596
 Bán Imre 628, 673
 Bánházi István 596
 Bánfi Anna 706
 Bánfi Kristóf 408, 708
 Bánfi Zsigmond 408, 708
 Bánházi István 97, 596
 Bánrévi Erzsébet 245, 248, 645
 Bányai I. Nagybányai Ferenc
 Barabás Samu 610
 Barakonyi Éva 666
 Barakonyi Ferenc 302—305, 664, 665, 668,
 669, 670, 671, 705, 761
 Barakonyi István 666
 Barakonyi Klára 666
 Barakonyi László 665, 667
 Barakonyi Sámuel 669
 Bárány György 742
 Baranyai Decsi János 668, 670
 Barcsai Ákos 441, 475, 482, 596, 619, 721,
 722, 737, 738, 739
 Barcsai András 97, 123, 596
 Barcsai Anna 619
 Barcsai Gáspár 460, 461, 737, 738
 Barkóczi László 255, 647
 Baros Gyula 622, 732, 733
 Bartha Boldizsár 711
 Bartha József 721
 Bartholomæides László 628
 Bartók Béla 711

Bartók Gábor 620
 Bartos, F. M. 659
 Barzillai I. Chusaj
 Basa Mihály 313, 669, 670
 Básta György 603
 Báthori András 24
 Báthori Gábor 570, 605, 722
 Báthori István 477, 478, 571, 726
 Báthori Zsigmond 603
 Báthori Zsófia 454, 475, 479, 483, 739
 Batthyány Adám 255, 647, 675, 681
 Battyány Ferenc 755
 Battyány Magdolna 666
 Baumgart Bálint 733
 Bayly, Lewis 621
 Beccadelli, Antonio 603
 Becski László 507, 747
 Bedegi Nyáry Bernát 585
 Bedő János I. Köröspataki B. János
 Bedő Péter 594
 Bedőházi (Bodóházi) Tamás 442, 722
 Beethoven, Ludwig van 601
 Bejte (Böjte) István 508, 516, 748, 749
 Beke Antal 610
 Beke Barabás 574
 Békés Gáspár 12, 571
 Békési P. András 641
 Beleázár (Belsasszár, Baltazár) 226, 638
 Béli Pál 474, 480
 Belényesi János 349, 684
 Bellona 374, 467, 470, 475, 695
 Belzebub 46
 Bencze Ferenc 512, 748
 Benczédi Gergely 622, 733
 Benczédi Sámuel 709
 Benedek 529, 750
 Beniczky Péter 733
 Benjám Sámuel 508, 747
 Benjámín 149
 Benkő András 514, 748
 Benkő István 514, 748
 Benkő József 568, 706
 Bereghi M. János 345—348, 681, 682, 761
 Berg Pál 650
 Bernát (Bernardus, Bernhardt), Szent 48,
 55, 61, 62, 580, 582, 585, 587, 636
 Bernáth Lajos 715, 716
 Besenyei F. Mihály 576
 Bessenyei Jakab 667
 Bethlen Anna 575, 653
 Bethlen Farkas 687
 Bethlen Ferenc 687
 Bethlen Ferencné (Kemény Kata) 364,
 687
 Bethlen Gábor 6, 139, 144, 170, 171, 225,
 228, 249, 382, 568, 570, 571, 574, 603,
 604, 605, 606, 607, 609, 617, 622, 627,
 637, 638, 644, 653, 656, 672, 700, 703,
 726, 746
 Bethlen György 686
 Bethlen István 9, 29, 146, 262, 568, 569,
 570, 571, 573, 574, 602, 603, 604, 606,
 611, 619, 653

- ifj. Bethlen István 11, 24, 25, 26, 27, 30,
 146, 155, 156, 568, 569, 570, 571, 572,
 574, 603, 604, 606, 607, 610
 Bethlen János 364, 435, 441, 479, 652, 687,
 721
 Bethlen Judit 687
 Bethlen Kata 28, 575, 653, 645
 Bethlen Krisztina 142, 147, 148, 153, 155,
 606, 607
 Bethlen Mihály 361, 362, 686
 Bethlen Miklós 653
 Bethlen Péter 11, 25, 28, 568, 570, 571,
 610, 615, 622, 625
 Beust, Joachim 568
 Biás István 703
 Bik Sándor 701
 Bíró Vencel 656
 Bisterfeldius (Bisterfeld), Johannes Hen-
 ricus 607, 616, 633
 Blandrata György 347, 683
 Blasius, Magnus 725
 Bocatius, Johannes 579
 Bocskay István 467, 609
 Bocskay István főispán 665
 Bod Péter 609, 614, 622, 657, 660
 Boda Dani 701
 Bodinus (Bodin) Jean 385, 701
 Bodolai Imre 123
 Bogáti Fazekas Miklós 574, 741, 743
 Bojtí Istvánné 409
 Bojtí Veres Gáspár 641
 Boldvai András 599
 Boldvai Gergely 123, 599
 Bolton, Robert 345, 682, 683
 Bonaventura, Szent 681
 Bornemisza János 11, 569, 570, 571
 Bornemisza Anna 687
 Bornemisza Kata (Bethlen Mihályné) 364,
 687
 Boronkai Ádám 635
 Boros István 578, 616
 Boros János 97, 468, 469, 470, 473, 474,
 476, 596, 677, 712
 Borovszky Samu 576, 607, 608, 614, 618,
 620, 625
 Borsai Ferenc 347, 683, 689
 Borsáti Ferenc l. Pápai Borsáti Ferenc
 Bothár Dániel 587, 590
 Bögözi János 517, 518, 519, 749
 Bögözi Mihály 508, 509, 547, 749
 Bökényi Filep János 321, 673
 Brandenburgi Katalin, 11, 570, 571, 574,
 602, 603, 604, 606, 622
 Breihaupt János 642
 Brewer Lőrinc 613, 657
 Brun (Brown), Robert 345, 682, 683
 Brunswick Antal 602
 Bruntzik (Brunczwik, Brinszvick) Tóbiás
 127, 128, 129, 130, 600, 601, 602,
 Brutus, Marcus Junius 392
 Bruz Lajos 568, 706
 Buda János 611, 622, 627, 629, 645, 653,
 705, 741
 Burius János 674
 Büchmann, Georg 613
 Bürgözdí 349,
 Büringer János 579
 Caccamo, Domenico 701
 Cadmus (Kadmosz) 17, 573
 Caesar, Caius Julius 366, 431, 439, 752
 Cajafas (Kaifás) 174
 Calchelm, Wilhelm von Lohausen 626, 627
 Caligula, Caius 180, 385, 618
 Calovius Ádám 635
 Calliope 71, 368, 369, 371, 372, 592, 689,
 693, 694
 Cambises (Cambyses, Kambüszész) 349,
 685
 Cantabricus, Martinus Juarrra 582
 Capaneus 15, 573
 Caraffa, Antonio 642
 Carolus l. IV. Károly
 Cassander 244, 644
 Cato 160, 241, 430, 437, 610, 643, 727
 Catullus 217, 635
 Cecilia 21, 574
 Cerbero (Cerberus) 341
 Ceres 242, 322
 Ceyx 322, 667
 Chariclea (Karikleá) 12, 14, 20, 21, 572,
 573, 574, 619
 Chimaera 20, 379, 573, 698
 Chloris l. Flora
 Chemelnickij, Bogdan 595, 677, 679
 Chobot Ferenc 639
 Choré (Kóré) 235, 640
 Chusaj (Cusai) 132, 461, 603, 738
 Cicero, Marcus Tullius 143, 154, 160, 184
 Ciogola 678
 Clausenbergerus, Martinus 627
 Cloppenburg János 652
 Clotho 149, 468
 Coccejus 577
 Collalto, Rambold 605
 Comenius, Joannes Amos 579, 649, 715
 Constantin Şerban 98, 476, 595, 596, 685,
 739
 Cowper, William 621
 Croesus (Craesus, Kroisos) 75, 143, 149,
 209, 431, 439
 Cupido 18, 459, 471
 Curtius, Rufus 730
 Cyampus (Cyanippe) 15, 573
 Cyane 22, 574
 Cybelius Varasdiensis Valentinus l. Hagy-
 mási Bálint
 Cyrus (Kyros) 20
 Czegei Vass György 656
 Czegei Vass János 742
 Czegei Vass László 656
 Czeglédi István 699
 Czeizel János 687
 Czelder Márton 682
 Czerey János 6, 745, 749
 Czirák (= Cziráky Ádám) 648

- Czobor Alfréd 664, 666
 Czobor Bálint 255, 648, 735
 Czobor Éva 734, 735, 736, 737
 Czobor Mihály 572, 573, 619
- Csáky István 11, 134, 569, 571, 602, 603
 Csáky László 255, 648
 Csáky Pál 735
 Csalányosi 348, 684
 Csanádi Imre 656, 711
 Csanaki Máté 631, 643
 Császáz Károly 621
 Csatkai Endre 711
 Csedregi Péter 713
 Csefkó Gyula 637
 Csejthi Ilona 686
 Csengeri István 615
 Csengery János 572
 Csepregi Turkovics Mihály 650
 Cserei Mihály 737
 Cserei Miklós 442, 721
 Cserényi Miklós 123
 Csernátfalvi János 633
 Csiszár Gergely 123, 355, 356, 357, 685
 Csuzi Cseh János 613
- Dacso (Daczó) János 442, 721
 Dagon 138, 605, 640, 699
 Dálila 464
 Damankos Margit 579
 Damascenus Martinus I. Madarász Márton
 Damokos Kata 594
 Dampierre, Henri Duval 644
 Dán 683
 Dániel 75, 233, 399, 453
 Danielik János 657
 Daphné 23, 574
 Darholz Kristóf 168, 169, 615
 Darius 143, 268, 527
 Dávid 27, 96, 113, 136, 143, 145, 150, 163, 198, 208, 215, 268, 362, 369, 383, 428, 429, 430, 434, 438, 453, 473, 527, 533, 537, 574, 575, 603, 625, 640, 647, 697, 701, 712, 717, 718, 738, 747
 Dávid Ferenc 347, 648, 683
 Deák Farkas 571, 602, 603, 734
 Deák Ferenc 710, 711
 Debreceni Fekete István 630
 Debreceni Gele János 713
 Debreceni István 671
 Debreceni János 423, 713, 761
 Debreceni Kalocsa János 672
 Debreceni Péter 191, 193, 624, 625, 626, 628
 Debreceni Tiszta János 204—209, 577, 629, 630
 Decius, Traianus 232, 639
 Decsi István 609
 Dégh Linda 707
 Deidamia 19, 573
 Dékányi Kálmán 654
 Deli Kortván 264, 654
 Demophón 16, 573
- Dengelegi Péter 633
 Derecskei Ambrus 609
 Deselvits István 627, 628, 761
 Dersi Sámuel 712
 Dézsi Lajos 572, 591, 592, 604, 646, 739, 743
 Diana 14, 372, 378, 459, 573, 592, 698
 Dido 464
 Dignotus 384, 700
 Diocletianus, Valerius 232, 385, 639
 Dionisius (Dionysios) alexandriai püspök 64, 587
 Diószegi Mátyás 348, 684
 Diószegi N. Márton 611
 Diószegi Szel Mihály 611
 Dirva Vencel 657
 Dobai István 627
 Dobcsányi Ferenc 711
 Dóczi László 255, 647
 Dóczi Mihály 255, 647
 Dóczi Zsigmond 255, 647
 Domitianus, T. Flavius 232, 639
 Domokos Istvánné Lázár Judit 594
 Domokos Pál Péter 622, 623, 688, 711
 Domokos Tamás 123
 Donat 313, 671
 Donatus, Aelius 671
 Dorston I. Torsterson
 Dóry Ferenc 640
 Dömötör Tekla 714, 716
 Dóry István 654
 Draskovich János 647
 Drégelypalánki János 621
 Drexel Jeromos 635, 636
 Drexler Pál 723
 Dromo 345, 683
 Du Cange, Charles 660
 Dürner Sámuel 580
- Echardus, Henricus 682
 Eckhardt Sándor 632, 683, 735, 741
 Ecsedi Báthori István 144
 Egrespataki András 652
 Eifler Mihály 635
 Éli (Héli) 384, 411, 701
 Elizeus 264, 656
 Ember Pál 608, 616
 Emilius 572, 573
 Ennius, Quintus 430, 437, 717
 II. Endre 725
 Enoch (Enok) 193, 298
 Enyedi István 701
 Enyedi Sámuel 347, 683, 684, 688, 689, 690
 Eöttevényi Nagy Olivér 723
 Eötvös Lajos 672
 Epimenides 12, 13, 572
 Erasmus 657, 740
 Erato 39, 372
 Erdéli Máté 618
 Erdélyi Gyula 645
 Erdélyi János 706, 710
 Erdélyi Pál 638, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 700, 705, 708, 710

- Erdődi 255, 647
 Erdődy Anna 570
 Erdődy Gáborné, Amade Judit 681
 Frangepán (Zakariás felesége) 172, 173
 Ézsaiás (Ezsaiás, Izaiás) 149, 713
 Esopus I. Aesopus
 Esze Tamás 620, 621, 635
 Eszter 318
 Eszterházy László 675
 Eszterházy Miklós 9, 136, 244, 569, 570,
 571, 601, 602, 603, 604, 605, 635, 637,
 640, 641, 644, 647
 Eszterházy Pál 245, 644, 716
 Eszterházy Pál, újvári kapitány 638
 Euadne (Évadné) 16, 573
 Euritus 19
 Eusebius 657
 Eusebius (Eusebiosz Pamphilosz) 61, 268,
 587, 630
 Éva 29, 149, 289, 290, 376, 464
 Ezekias (Ezechiás) 149, 422, 713
 Ézsau (Esau) 76, 215, 233, 640
- Fabó Bertalan 628, 674, 738
 Fabricius György 609
 Faeton I. Phaöton
 Faller Jenő 645
 Faragó András 469
 Farkas, Seraphius 675, 681
 Farnese, Alessandro 385, 701
 Faustina 159
 Fautor Márkus 424, 688, 714
 Fekete Péter 123
 Felsőbányai S. Mihály 672, 673
 Felvinczi Ferenc 703
 Felvinczi György 699, 707
 Felvinczi János 703
 Felvinczi Márton 703
 Felvinczi Zsigmond 391—392, 703, 704
 II. Ferdinánd 570, 605, 606
 III. Ferdinánd 225, 357, 358, 634, 647, 655,
 685, 686
 IV. Ferdinánd 343, 344, 680, 681
 Ferenc, Assisi Szent 220, 324, 379, 586,
 637, 699
 I. Ferenc, francia király 385, 639, 701
 Ferenczi Lőrinc 577
 Ferenczi Zoltán 685, 686, 702
 Ferentzi István 123
 Fileki János 142, 606, 607
 Flora 469, 473, 690, 691, 696, 739
 Florián Mihály 631
 Fodor György 627
 Fodor István 627
 Fodor Mihály 196, 627
 Fodor Pál 197, 627
 Forgách Ádám 255, 647
 Forgách Éva 603
 Forgách Zsigmond 137, 605
 Forgács Pál 10, 570
 Foxus, Joannes 37
 Földvári Ferenc 123
- Fraknói Vilmos 595, 601, 604
 Francke, August Hermann 742
 Franco di Franco 701
 Frangepán Ferenc 482, 739
 Frankl I. Fraknói Vilmos
 Fráter Pál 181—182, 619
 Frenyó Lajos 579, 580, 642
 Friderik (Fridericus, V. Frigyes) 139, 140,
 605, 606
 Fridevallus, Hugo 643
 Fridiricus (Szép Frigyes) 295, 661, 662
 Frusia Zsuzsanna 674
 Fülöp (Makedóniai) 362
 Fülöp (Philöp), negyedes fejedelem 177,
 180
 II. Fülöp, spanyol király 701
 IV. Fülöp, spanyol király 644
- Gábrriel 172, 173, 367, 368, 374, 375, 692,
 695
 Gacs B. Emilián 590
 Gálos Rezső 652
 Gaudi András 97, 474, 475, 479, 481, 596
 Ganimedes 693
 Gáspár Simon Antal 623
 Gávai Miklós 656
 Gávai Péter 656
 Gedeon 321, 673, 713
 Geleji Katona István 221, 222, 223, 224,
 225, 226, 228, 229, 237—239, 621,
 633, 637, 638, 641
 Gellyén Gergely 97, 596
 Géresi B. Mihály 607, 608
 Géresi Kálmán 722
 Gergei Albert 701
 Gergely, Szent 62, 587, 635
 Gerhard János 580
 Gerlinus Mátyás 635
 Gheorghe I. Ștefan I. Ștefan
 Gima István 526, 750
 Golia 715
 Gönczi M. János 613
 Görgei 349
 Görög Ferenc 677, 705
 Görög Ilona (Júlia) 464, 472
 Görömbei Péter 731
 Götz (Gecz), Johann 228, 637, 638
 Graff (Graffius) Gáspár 423, 714
 Graffius Gáspár 714
 Graja, Joanna 37
 Greissing István 627
 Groffont 140, 606
 Groncki 478
 Grosse, Alexander 650, 651
 Grotius, Hugo 569
 Gruter 613
 Gulyás István 687
 Gulyás József 625, 631, 649, 671, 672, 680,
 681, 705
 Gusztáv Adolf 605, 606
 Gutlovszky, Josef I. Guttovieni József
 Guttovieni József 446—447, 723—731
 Günther András 365, 424, 688, 714

- Gyalui Farkas 731
 Gyarmathi Gáspár 612
 Gyarmathi Tamás 612
 Gyirwa Vencel (Wenceslaus, Vingyiszlo) 269—301, 657, 658, 659 660, 661
 Gyöngyösi István 572, 703
 György Lajos 610, 657, 658, 660, 661, 663
 Gyulafehérvári János 641
 Gyulafi Samu 575, 653, 619
 Gyulafiné I. Bethlen Anna
 Gyulai Ferenc 666, 683
 Gyulai Ferenc, váradi kapitány 483
- Habakuk 631
 Hadrianus (Adrianus) 230, 232, 639
 Hagymási Bálint 715
 Hagymássy Orsolya 640
 Hahn Adolf 710
 Hajnal István 640
 Hajnal Mátyás 577
 Halászi Mátyás 672
 Hálcyon I. Alcion
 Haller Gábor 722
 Haller István 10, 478, 479, 570
 Hámán 233
 Hammer Lukács 674
 Hannibál (Annibál) 366, 697
 Hanuy Ferenc 600, 601
 Harpagus 158, 608
 Harsányi István, 577, 609, 621, 622, 639, 652, 706
 Harsányi Jakab 17, 596
 Hartai András 665, 667
 Hase, Cunz-Conrad 658
 Havrán Dániel 601
 Hecate (Hekaté) 378, 698
 Hecuba (Hekabé) 378, 698
 Hedvig (Hadviga) 698
 Hector 151, 411, 412, 465
 Heliodoros 572
 Hellebrandt Árpád 620, 625, 672, 681
 Helmecci M. Márton 209—210, 630, 631
 Heltai Gáspár 648
 Hendelss György 569
 Henricus (VII. Henrik császár) 295, 661
 Hentes 349
 Heraclitos 728
 Hercegszöllösi István 729, 731, 732
 Hercules(Héraclés)20, 71, 122, 144, 265,573
 Herczeg-Szöllösi János I. Szöllösi János
 Herczeg-Szöllösi Mihály 649
 Herczeg-Szöllösi Zsófia 649
 Herepei János 607, 608, 609, 611, 612, 614, 615, 616, 619, 624, 632, 633, 648, 649, 650, 672, 682, 684, 688, 689, 713, 714
 Heriza, Vornic 473, 474, 475, 476, 595, 596, 739
 Hermann Margit 627
 Hermányi József 623
 Heródes Agrippa 180, 399, 453
 Heródes Antipás 172, 174, 177, 178, 180, 181, 618
- Heródes, Nagy 177
 Heródiás 177, 179, 180, 233
 Herodotus (Hérodotos) 158, 608
 Hertel Dávid 648
 Hertel Péter 648
 ifj. Hertel Péter 256, 648
 Hestert Peteley Dániel 424
 Hieronymus 610
 Hilarius, Szent 671
 Hodászi Katalin 609
 Holofernes 198
 Holsner, Boldisar 385, 700
 Homerus (Homéros) 729
 Homonnai Drugeth Mária Széchy György-né 628
 Homonnai János 634
 Homonnai Jánosné I. Jakusity Anna
 Horányi Elek 657, 667
 Horatius 50, 161, 584, 610, 676, 728, 729
 Horler Pál 634
 Horvát 671
 Horvát István 622
 Horváth András 628
 P. Horváth Anna 672
 Horváth György 123
 Horváth János 653, 654
 Hosszú Mária 309, 311, 312, 669, 670
 Hosszútelki Phlistik 123
 Hörk József 651
 Hövei Balog Gergely 193—195, 626, 630
 Hubay Ilona 609
 Hubert, Konrad 589
 Hunyadi János 255, 476
 Husz János 589
 Huszár Péter 123, 471
 Huszti Péter 628, 630
 Hymenaeus (Hymen) 14, 573
- Ibrányi Ferenc 622
 Ibrányi Mihály 606, 672
 Igaz Kálmán 348, 684
 Ignác, Ignatius I. Loyola Ignác
 Ila Bálint 645
 Illés 75, 113, 138, 157, 175, 193, 231, 233, 298, 639
 Illésy János 634
 Illyés István 623, 639
 Illyésházi Gábor 568
 Illyésházi Gáspár 568
 Illyésházi György 568
 Illyésházi Kata 610
 Ilosvai János 633
 Imre Sándor 609
 Inachus 18
 III. Ince 639
 Ince Gábor 620
 Ino 454
 Io 18, 19, 572, 573
 Iole 573
 Iphigenia (Ifigenéja) 28, 574, 575
 Ipolyi Arnold 569
 Iratosi T. János 194, 209, 210, 626, 630, 631
 Irus 143, 149, 607

- Isai (Izáj, Jesse) 190, 369, 625, 697
 Isis 573
 Ispán István 474
 Ispán Miklós 123
 István deák 629
 István, első mártír 44, 48, 582
 I. István, Szent 144, 356, 466
 Izaiás I. Ésaiás
 Izmael 190, 640
 Izsák 77, 150, 196, 207, 213, 235, 306, 369, 494, 640

 Jacob (Jákob) 29, 52, 75, 76, 77, 143, 150, 207, 215, 235, 369, 383, 422, 428, 435, 575, 639, 640, 683, 713, 717, 718
 Jacobieus, Bernardus 648
 Jáfet 640
 Jáhel 524
 Jairus 81, 593
 Jakab apostol 233, 640
 Jakab Elek 684
 Jakusity Anna 635
 Jancsó 313, 671
 Jankovich Miklós 654
 János Frigyes 606
 János György 606
 János, Keresztelő 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 233, 256, 584, 618, 640, 717
 János killyéni paph 418
 Janus 642
 Janus Pannonius 622
 Járai Mihály 319, 672
 Járdányi Pál 711
 Jármí Ferenc 317, 318, 672
 Jármí Miklós 672
 ifj. Jármí Miklós 97, 319, 596, 672
 Jászberényi Mátyás 641
 Jászberényi Pál 713
 Jenei Ferenc 675
 Jenei Mihály 612
 Jeremiás 395
 Jesse I. Isai
 Jezábel 138, 233, 453, 605, 639, 734
 Joáb 80, 412, 712
 Jób 143, 158
 Johannes C. D. 425
 Jónás 525, 529
 Jonathán 27, 575, 603
 Jonatás 132, 384, 508, 527, 574, 701, 747
 Jósáfát 663, 713
 Jósiás 25, 132, 603
 József 210, 211, 212, 213, 231, 383, 384, 398, 422, 575, 631, 632, 639, 705, 713
 József 75, 280, 658, 660
 Júda 211, 370, 632
 Júdás 80, 82, 127, 128, 230, 345, 442, 593, 600, 601
 Judex György 616
 Judit 198, 369, 693
 Julius I. Caesar
 Juno 17, 18, 19, 472, 475, 572, 573
 Juppiter 15, 16, 17, 18, 378, 468, 553, 558, 573, 693

 Juvenalis, Decimus Junius 577, 636
 B. Jügel, Karl-Heinz 688

 Kádár István 411, 412, 416, 640, 650, 599, 704, 708, 711, 712, 738, 761
 Kádár József 650
 Káin 225, 230
 Kájoni János 623, 679
 Kalinka Joáchim 723
 Kállay Ferenc 686
 Kállay Zsuzsanna 358, 360, 686
 Kállói Fényes István 665
 Kallós Zoltán 707
 Kálmány Lajos 707
 Kálnai Borbála 708
 Kálnai Péter 607
 Kálnoki Mihály 442, 592, 721
 Kálvin János (Calvinus) 33, 183
 Kamuthy László 669
 Kamuthy Zsuzsa 314, 669, 671
 Kanyaró Ferenc 710, 737, 738
 Kapi András 10, 570
 Kaposi Sámuel 731, 732
 Karácsonyi János 675
 Karásztelki Mihály 576
 Kardos Tibor 715
 Károli Péter 609
 IV. Károly császár 295, 296, 660, 661
 V. Károly 385, 606, 701
 Károlyi Gergely 123
 Kassai András 57—68, 586, 587, 588, 589, 590, 610
 Kassai Miklós 123
 Kata, Balási Jakabné 256
 Katona Imre 707
 Katona István 657
 Kazy Ferenc 634, 655, 734
 Kecskeméti C. János 606
 Kédár 640
 Kegelius Fülöp (Kegel, Philipp) 569, 625, 628
 Keglevich Miklós 459, 734—737
 Keglevich Péter 735
 Kelemen Lajos 652
 Kemény Anna 706
 Kemény Boldizsár 357, 478, 685
 Kemény Ferenc 686, 703
 Kemény János 6, 120, 123, 357, 358, 382, 391, 392, 398, 402, 403, 405, 469, 470, 471, 472, 474, 475, 480, 571, 574, 595, 596, 599, 602, 603, 611, 614, 615, 621, 648, 656, 677, 678, 679, 685, 686, 700, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 721, 737, 739, 761
 Kemény József 632, 686, 712
 Kemény Lajos 586, 587, 656, 664, 741
 Kemény Simon 686
 Kemény Zeigmond 571, 596, 611, 623, 672, 700, 701
 Kempelen Béla 627, 646
 Kénán basa 455, 734
 Kendi István 569, 571
 Kerekes György 664, 665

- Kerekes Izsák 711
 Keresszegi István 621, 632
 Keresztúri Bálint 713
 Keresztúri Bíró Pál 615, 634, 641
 Kertész Manó 604
 Kéry János 12, 255, 571, 648
 Kéry Sámuel 344, 681
 Keviczky János 265, 655
 Kinizsi Pál 472
 Király György 572
 Királyfalvi Gáspár 123
 Királyfia Kis Miklós 650
 Kircher, Athanasius 685, 686
 Kircher János 635
 Kisfalvi Tamás 348, 684
 Kismarjai Pál 576
 Kismarjai Veszelin Pál 31—37, 576, 577,
 578, 581, 582, 629, 630, 778
 Kiss Ádám 580, 635
 Kiss Bertalan 601, 635
 Kiss Kálmán 702
 Kiss Pál 216—217, 634, 635
 Kiss Pál, tanár 652
 Klaniczay Tibor 587, 615, 623, 664, 666,
 667, 669, 743
 Klein, Johann Samuel 688
 Klesch Dániel 674
 Klobusiczky András 591
 Klobusiczky János 723
 Kocsis Anna 630
 Kocziány László 709
 Kodály Zoltán 711
 Kolosi Török István 598
 Komáromi 349, 684
 Komáromi Csipkés György 608, 673
 Komáromi Szvertán István 348, 684
 Komáromy Andor 602, 640 641
 Komoróczy György 630
 Konez András 123
 Konez József 641, 649, 676, 677, 678, 731
 Konez Márton 262, 652
 Konez Pál 123
 Kopesányi Márton 577
 Kornis Ferenc 123, 388, 291, 476, 479,
 480, 702
 Kornis Zsigmond 9, 570
 Kosztándi I. Constantin Şerban
 Kótay Jakab 587
 Kovács Gergely 97, 481, 596
 Kovács Imre 754
 Kovacsics József 645
 Kovacsóczy (Kovaczioziki) István 10,
 569, 570
 Kovásznai Péter 347, 683
 Kozocsa Sándor 706
 Köblös Zoltán 622
 Kódi Farkas János 710, 711
 Köleséri Sámuel 671
 Kőmives Sándor 680
 König György 753, 754, 756, 757
 Körmendi Thaba György 613
 Kőrösi Radó István 69—82, 567, 591,
 592, 593
 Kőrösi Rhadaeus István 591
 Köröspataki B. János 87—108, 594,
 595, 596, 597, 676, 677, 678, 679,
 680, 761
 Körössi István I. Váradi Körössi István
 Körössy György 672
 Kortvélyesi W. János 632
 Kőszegi Mátyás 586
 Kővári László 708
 Kövér Gábor 721
 Kövesdi Pál 365, 687
 Kövesdi János 687
 Kraus, Georg 569, 570, 571, 595, 596,
 599, 643, 678, 679, 701, 740
 Kriza János 707
 Kulcsár Endre 614, 615, 631
 Lactantius, Caelius Firmianus 161
 Ladányi István 123,
 Ladányi Mihály I. Nadányi Mihály
 Lajos császár (Bajor Lajos) 295, 661
 I. Lajos, Nagy 144
 II. Lajos 482, 739
 Lajtha László 623
 Láncai József 732
 Láng Mátyás 687
 Laskai János 7—28, 568, 569, 570, 572,
 573, 574, 592, 602, 603, 643
 I. László, Szent 358, 466
 Lázár 78, 82, 258, 751
 Lázár Ervin 642
 Lázár György 441, 721
 Lázár István 721
 Lethenvei István 586
 Lévi 172
 Leviátán 83
 Liaeus (Lyeus) 715, 716, 717, 719, 720
 Lichner, Paulus 674
 Linus 71, 592
 I. Lipót 446, 447, 723, 724
 Lippay Gáspár 255, 648
 Lippay György 254, 640, 647
 Lipsius, Justus 568, 606
 Listius Anna Rozina 602
 Literáti Pál 632
 Livia Augusta 584
 Lochmann Pál 635
 Lónyai Zsigmond 621
 Lónyay Anna 686
 Lorántffy Zsuzsanna 216, 318, 613, 634,
 672, 689, 696
 Lóth 34, 205, 429, 436, 452, 578, 630, 717,
 719, 733
 I. Lothar 613
 Loyola Ignác 699
 Lőhner Kristóf 686
 Lubinicki, Ján 478
 Lubomirski György (Jerzy Sebastjan)
 701
 Lucifer 128, 280, 289, 372
 Lugossy József 684
 Lukács evangelista 46, 172, 174, 605
 Lukinich Imre 702, 739

- Lupu (Lupuj; Lupul), Vasile 87, 88, 90, 91, 92, 93, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 338, 340, 341, 342, 468, 469, 470, 471, 473, 594, 595, 676, 677, 678, 679, 685, 739, 761
 Lupu vajdláné 339
 Luther Márton 47, 580, 589, 600, 613, 658
 Lycomedés 19, 572, 573
 Lyeurgus 16, 573
 Lysanias 174
- Macsikási Ilona 188, 622
 Macsikási Mihály 687
 Madarász György 579
 Madarász Márton 39—55, 577, 579, 580, 582, 583, 584, 585, 587, 616
 ifj. Madarász Márton 580
 Maderas Martinus I. Madarász Márton
 Magelona 657
 Magyar Benedek I. Nagyar Benedek
 Magyar Károly 656, 686
 Magyary-Kossa Gyula 642, 658
 Majláth Béla 710
 Majtényi Mihály 255, 648
 Makkai László 626, 683
 Malomfalvay Gergely 323—327, 637, 675, 676, 759
 Mansfeld (Maxfel) kapitány 97, 596
 Mansfeld (Manczfeld) Peter Ernest 140, 606
 Mányoki István 630
 Mapes, Walter 715, 716
 Mardocheus (Mardokeus) 233
 Mária angol királynő 37, 639, 701
 Mária Magdolna 368, 369
 Mária Terézia 600
 Markalf 356, 685
 Márki Sándor 684
 Markusovszky Sámuel 723
 Marosvásárhelyi (Vásárhelyi) Szócs János 148, 607, 608, 624
 Mars 142, 232, 471, 473, 617, 724, 727, 728, 731
 Márton, kézdivásárhelyi prédikátor 418
 Márton János 613
 Martonfalvi György 713
 Marusi István 578, 684
 Mata János 665
 Méré evangélista 128, 138, 602, 605
 Máté (Matei Băsăraba) 86, 87, 88, 89, 93, 95, 331, 332, 341, 469, 470, 473, 595, 596, 676, 677, 678, 679, 739
- Máthé János 507
 Máthé Orsolya 506
 Máthé Pál 507
 Mathesius 43
 Mathusael (Mathuselah) 152, 608
 Matkó János 621
 Matthaides János 579, 687
 Mátyás Anna 507
 Mátyás Borka 507
 Mátyás György 505
 Mátyás apostol 591
- Mátyás király 144, 358, 466, 725, 739
 Mauritius (Móric) hesseni tartománygróf 170, 171, 616
 Maxentius, Aurelius Valerianus 617
 Maximianus (Maximian) Heirculeus 232, 617, 639
 Maximilianus I. Miksa császár
 Meder Péter (Mederus, Petrus) 195, 626
 Medgyesi Borbála 632
 Medgyesi Ferenc 632
 Medgyesi István 183, 619, 620
 Medgyesi Pál 183, 185—187, 569, 595, 619, 620, 625, 634
 Medusa 20, 573
 Megisero, Hieronimus 643
 Meisner, Boldisar 41, 577, 578, 580, 581, 582, 583, 584, 616
 Melanchton 37, 578, 582
 Menelaus 15, 572
 Menhet Szárt 264, 654
 Mercurius 18, 19, 20 558
 Merényi Lajos 638
 Mések 640
 Micha (Mika) 346, 683
 Michaelis Pál 674
 Midas 236, 694
 Midián (Mádián) 321, 673
 Mihály angyal 231, 639, 662
 Mihály vajda 570, 603
 Mihnye (III. Mihnea vagy Michail Radu) 722
 Mikes Kelemen 471, 721
 Mikes Mihály 96, 480, 596, 721
 Mikes Mihályné I. Paczolai Borbála
 Miklós deák 582
 Mikó Ferenc 622
 Mikó Imre 602, 652, 683, 701
 Mikó József 187, 188, 622, 623, 761
 Mikó Miklós 442, 721, 722
 Mikola Zsigmond 123, 314, 480, 669, 671
 Mikolai Hegedüs János 259—261, 650 561
 Miksa bajor herceg 606
 Miksa császár 725
 Mikulich Tamás 648, 655
 Mikulik József 628
 Minerva 310, 372, 374, 464, 467, 730
 Miskolci Csulyak Gáspár 681, 682, 761
 Miskolci Csulyak István 605, 613, 626, 631
 Miskolci György 655
 Miskolci Puh Pál 165—167, 168, 612, 614, 615
 Mitridates 267
 Mohácsi Barovius István 193, 625
 Mohos Gyula 714
 Molnár Gergely 609
 Molnos Ferenc 646
 Molnos István 251
 Molnos Istvánné 250, 646, 749, 750
 Molnos Péter 119, 598
 Momus 731
 Monaki Miklós 666
 Monaki Zsuzsanna 664, 666, 667

- Monika 66
 Montecuccoli, Raimund 724
 Morio 356, 685
 Mózes 62, 75, 634, 637, 671, 717, 720
 Mucius 154
 Murat szultán 476, 596
 Muskonné asszony 736, 737
 Müllner Mátyás 687, 714
- Nábót 234, 640
 Nabukodonozor 354, 420
 Nadányi Gergely 722
 Nadányi István 722
 Nadányi János 689, 722
 Nadányi Mihály 442—446, 722
 Nadányi Miklós 722
 Nádasdy Ferenc 255, 482, 648, 739
 Nádasdy Pál 601
 Nádudvari András 620, 630
 Nagy Boldizsár 123
 Nagy György 523, 750
 Nagy Iván 600, 602, 627, 669, 680, 704
 Nagy Jakab 476
 Nagy János 579
 Nagy Lajos 698
 Nagy Sándor 617, 618, 756
 Nagy Szabó Ferenc 652
 Nagy Tamás 123, 480
 Nagybányai Benedek 347, 683
 Nagybányai Ferenc 348, 708
 Nagyildai Pál 612
 Nahumi 645
 Námán 428, 435, 718
 Neckel Dániel 674
 Nemes Tamás 479
 Nemesis 467
 Németh S. Katalin 689
 Némethi János 652
 Némethi örögdi prédikátor 348, 684
 Neptunus 470
 Nereis 372
 Néreusz 697
 Nero 232, 385, 439
 Nessel Márton 627
 Nestor 150
 Nikolicz 255,
 Noé 432, 452, 719
 Nógrádi Mátyás 649
- Nyáry István 10, 570
 Nyéki Vörös Mátyás 637, 676, 744
 Nyikos János 608
- Obadiách I. Abdiás
 Odüsszeusz 607
 Oedipus 357, 358, 685, 686
 Oláh László 701
 Omfalé 573
 Ompolyi M. Ernő 595
 Onodi kapitány 474
 Ophini (Ófni) 411, 712
 Orbán Balázs 599, 712
 Orbán Gergely 537, 752
- Orbán György 752
 VIII. Orbán pápa 379, 380, 699
 Oreb 421, 713
 Oresztész 575
 Orlai Miklós 656
 Oroszhegyi Mihály 107—124, 119, 598,
 599, 685, 702, 704, 734
 Orpheus 71, 472, 592
 Osiris 19, 573
 Ostrosits Mátyás 723
 Ostrosits Miklós 723
 Ovidius 218, 465, 572, 573, 574, 584,
 636, 644, 652, 667, 724, 729
- Örvendi Molnár Ferenc 682
- Paczolai Borbála 747
 Paczott Ferenc 254, 647
 Pál, Szent 155, 168, 229, 233, 255, 279,
 306, 346, 428, 435, 453, 640, 648,
 668, 683, 718
 Pálffy Pál 254, 647
 Palingenius, Marcellus 44, 577
 Pallas Athéné 20, 136, 345, 373, 374,
 464, 475, 604, 695
 Pálmay József 646, 746, 747, 748, 749,
 750, 752
 Pán 22, 574
 Pandora 20, 573
 Pankotai Ferenc 315, 316, 348, 671, 672,
 684
 Panthea 20, 574
 Pap János 414
 Pap Károly 711
 Pápai Borsáti Ferenc 366—377, 688, 689,
 690, 695, 696, 697
 Pápai Páriz Ferenc 574, 603, 639, 649,
 650, 679
 Pápai Páriz Imre 257—259, 648, 649, 653
 Papp Géza 623
 Pareus 609
 Paris 464, 745
 Patkós János 704
 Patroklos 472
 Pauerfeindné Krugschanck Anna 687
 Pauler Gyula 665, 715, 734
 Pauliny László 723
 Pauszaniasz 572, 661
 Paxi György 632
 Payr Sándor 586, 600, 601, 687
 Pázmány Péter 576, 577, 580, 600, 601,
 604, 609, 722
 Pegasus 167, 465
 Pekri Zsófi 599
 Peneus 23
 Perényi József 684, 685
 Perkinsus (Perkins), William 209, 626,
 650
 Pesti Gábor 683
 Pesti Péter 670
 Peteley Hestert Dániel 714
 Péter Katalin 640
 Péter, árapataki prédikátor 418

Péter, Szent 192, 194, 198, 234, 269, 270,
 271, 272, 273, 276, 277, 279, 280,
 282, 283, 284, 286, 287, 399, 453,
 599, 600, 626, 657, 658, 659, 733
 Petki István 469, 471, 679
 Petki János 592
 Petri Mór 701, 702
 Petriyvitv Horváth Kozma 700, 708
 Petrovay Miklós 653, 708, 710, 712
 Petróczy Kata Szidónia 706
 Pettó Béla 602
 Phaeton 472, 740
 Pharnesius Sándor I. Farnese, Alessandro
 Philomus (Philomelus) 374, 697
 Phinias (Fíneesz) 411, 712
 Phoebus 150, 372, 469, 696, 697
 Phorcis (Phorkys) 20, 573
 Phrynes 556, 756
 Phyllis 16, 573
 Piccolomini, Aeneas Sylvius (II. Pius
 pápa) 101, 597
 Piladés (Püladés/ 27, 574, 575
 Pilátus 174
 Pindarus 154
 Pintér Gergely 129, 130, 600, 601, 602
 Pintér Márton 129, 130, 600, 602
 Piscator, Philippus Ludovicus 616
 Pitsenena 22, 572, 574
 Plautus, Titus Maccius 56, 218, 585,
 613, 636
 Plutarkhosz 572, 573, 574, 730
 Pluto 80, 127, 130, 134, 135, 139, 209,
 341, 345, 466, 467, 570 604, 605
 Pogány Péter 710
 Poghrányi Györgyné I. Listius Anna
 Rozina
 Polani János 635
 Polyhymnia 690
 Pompejus, Magnus 143
 Pongrácz Nagymihály László 612
 Pongrácz Nagymihály Lászlóné 612
 Pongrácz Nagymihály Sándor 166, 612
 Possevino, Antonio 379, 699
 Prakszitelész 756
 Prasmocki 478
 Prépostváry Zsigmond 9, 130, 131, 132,
 133, 570, 580, 602, 603
 Priamus (Priamos) 730
 Probus, Marcus Aurelius 683
 Procorus (Procolus) 346, 683
 Prokert, Heinz 579
 Propertius, Sextus 166, 613
 Proserpina 468, 472
 Prosper (Properus) Aquitanus 43, 45, 581,
 589, 616
 Prudentius, Aurelius 46, 582
 Pukánszky Béla 688
 Putifár 212, 398, 632, 705
 Pyramus 16, 573
 Phytagoras 54
 Python 574
 Rabsácé (Rábsáke) 235, 640
 Rác Károly 684
 Rác Lajos 715
 Radák Imre 474
 Ráday Geleon 667
 Radvánszky Béla 656
 Rajka László 572, 573
 Rákhe! (Ráche!) 346, 681
 Rákóczi Andrásné I. Szekel Anna
 I. Rákóczi Ferenc 715, 734
 II. Rákóczi Ferenc 704, 738
 I. Rákóczi György 9, 170, 172, 221, 222,
 223, 224, 225, 226, 228, 229, 245,
 568, 569, 571, 574, 589, 591, 594,
 602, 603, 604, 606, 607, 610, 611,
 619, 627, 628, 633, 634, 637, 639, 647,
 649, 655, 656, 669, 672, 677, 681, 686,
 700, 726
 II. Rákóczi György 60, 93, 341, 380, 381,
 383, 403, 405, 441, 454, 461, 462,
 464, 467, 468, 470, 471, 472, 473,
 474, 475, 476, 478, 479, 480, 481,
 482, 591, 595, 596, 597, 599, 602,
 603, 611, 615, 620, 627, 638, 649,
 650, 656, 666, 669, 672, 676, 677,
 678, 679, 699, 700, 701, 702, 705,
 706, 708, 710, 711, 712, 721, 722,
 724, 738, 739, 740, 747, 749, 761
 Rákóczi Zsigmond 318, 366, 367, 368,
 369, 370, 371, 372, 373, 374, 613,
 638, 649, 669, 672, 688, 689, 690,
 691, 692, 693, 694, 695, 696
 Ratzivil (Ratzivill) János 480, 685
 Regéczi Horváth András 655
 Regius (Le Roy), Henricus 673
 Reizner János 634
 Rémo (Remus), 472, 740
 Renius György 715
 Révay Ferenc 255, 648
 Révay László 255, 648
 Révész Kálmán 609, 638, 655
 Révész Mária 715
 Rezik János 579, 723
 Rhédey Ferenc 708
 Rhédey Ferenc fejedelem 597, 684, 704
 Rhédey László 348, 704
 Rimay János 569, 587, 592, 615, 630,
 666, 734, 741
 Robinson 682
 Rohde György 676
 Román István 474, 476, 596
 Rómer Flóris 644
 Romulus 81, 740
 Roncsik Jenő 578
 Rosnyai János 425, 715
 Rotarides Mihály 674
 Rozghonyi Erzséber 633
 Rozghonyi Sutoris János 214—215, 632,
 633, 761
 Rozghonyi Mátyás 633
 Rozghonyi Pastoris János 633
 Rozsnyai Dávid 596
 Ruben 211, 632, 717

- Sáfár Miklós 418
 Salamon 266, 286, 291, 292, 293, 297,
 431, 439, 660
 Salmana (Szálmána) 421, 713
 Salóme 179
 Samarjai János 613
 Sámson 431, 439, 464
 Sándor Imre 594 622, 656
 Sándor István 657
 Sándor, Nagy 21, 22, 37, 43, 45, 75,
 143, 244, 255, 362, 266, 429, 432,
 436, 439, 527, 556, 644, 730, 756
 VII. Sándor pápa 699
 Sánta András 497, 746, 751
 Sánta János 746
 Sára 159, 608
 Sardanapal 470, 740
 Sarkadi Nagy Mihály 620, 702
 Sarkutzi György 123
 Sarnickhausen Henrik Konrád 687, 688
 Sartorius János 579
 Saturnus 469, 553
 Saul 27, 208, 453, 527, 575, 640, 701, 747
 Schade, Oskar 658, 659, 660
 Schellenberg, Johann Baptist 681
 Schönleben Mihály 426, 715
 Schram Ferenc 745
 Schrödl József 723
 Schulek Tibor 588
 Schuller, Friedrich 569, 626, 627
 Schultz Dániel 643
 Scipio Africanus 31, 617
 Sebesi Miklós 468, 478
 Segesváry Lajos 649, 650, 681
 Selnecker, D. 589
 Selyei Balogh István 167—169, 581, 614,
 615 616
 Semele 17, 18, 573
 Sentei Benedek 627
 Semussis, Simon 385, 700
 Senakerib (Szennácherib) 198, 235, 640,
 704, 713
 Seneca, Lucius Annaeus 681, 737
 Sennert, Daniel 580, 584
 Seraphin, Friedrich Wilhelm 626, 627
 Serpilius János 674
 Serpilius Sámuel 322, 674
 Severus, Septimus 232, 639
 Sibylla 288, 292, 293, 294, 295, 296,
 297, 660, 661, 662
 Siderius János 613
 Simai Ödön 622
 Simon, kisborosnyói pap 418
 Simonyi Zsigmond 641
 Sinon 682
 Sirakocki 478
 Širbu, Jon 677, 678
 Šisara (Sziszára) 524
 Sivkovics (Siskovich!) József 707
 Socrates 159
 Soghar István 123
 Sombori (Zsombori) Borbála 687
 Somboriné (Zsombori Jánosné) 363, 687
 Somosi Petkó János 425, 714, 715
 Soporny Miklós 655
 Souches, Louis de 724
 Spankau, Paris 665
 Spökellus, Paulus 627
 Sprankhuysen Dénes 652
 Staremburg svég generális 477
 Stadius, P. Papinius 16, 572, 573
 Štefán Ferenc 123
 Štefan, Girgice; Gheorghe (Stefán vajda,
 Stepán, Stephán) 98, 328, 329, 333,
 340, 469, 470, 476, 595, 677, 678,
 679, 705
 Stigelius, Johannes 242, 644
 Stoll Béla 567, 591, 596, 600, 604, 605,
 611, 617, 622, 627, 629, 638, 645,
 646, 653, 664, 667, 679, 688, 700,
 702, 705, 708, 709, 715, 731, 732,
 733, 738, 741, 743, 744, 745
 Strassburg Pál 574
 Stráton 20, 572, 574
 Sulyok Borbála 665
 Sülelmedi Bálint 348, 684
 Svanda (Suada) 372, 694, 695, 697
 Syrinx 574
 Szabó Anna 262
 Szabó Benedek 594
 Szabó Erzsébet 508, 748
 Szabó István 508, 516, 748
 S. Szabó József 576
 Szabó Károly 567, 579, 580, 595, 626,
 657, 683, 684, 714
 Szabó Kata 509, 747, 748, 749
 Szabó Mihály 508, 515, 748
 Szabó Miklós 508, 515, 748
 Szabó Miklósné 516
 Szabó Pál 415
 Szabó T. Attila 594, 596, 597, 679, 680,
 705, 706, 733, 742,
 Szádeczky Kardoss Lajos 704
 Szalánczi Gábor 123
 Szalánczy István 611
 Szalárdi János 571, 596, 597, 611, 621,
 634, 672, 700, 701, 708, 711, 722
 Szalárdi Sz. Mihály 189—191 624
 Szántó Gáspár 382, 700
 Szathmári Baka Péter 163—164, 611,
 612
 ifj. Szathmári Baka Péter 612
 Szathmári Baka Péterné 612
 Szathmári István 687
 Szathmári Lázár Miklós 191—192, 625
 Szathmári Ötvös István 320—321, 672,
 673
 Széchy György 146
 Széchy Györgyné I. Homonnai Drugeth
 Mária
 Széchy Mária 146, 156, 255, 572, 574, 575,
 606, 648, 665, 667
 Széchenyi György 634
 Szegedi Ferenc Lénárt 590
 Szegedi Zsigmond 262—263, 653

- Szejdi Achmet 462, 463, 481, 482, 633,
 702, 733 738
 Székel Anna 665
 Székely István 442, 721
 Széki Péter 414, 712
 Szél Pál 349
 Szelepcsényi György 642
 Szemere Pál 591, 640
 Szenci Molnár Albert 569, 613, 616, 621,
 741
 Szentgyörgyi Balázs 622
 Szentgyörgyi Gergely 217—221, 635, 636,
 637, 676, 761
 Szentgyörgyi Tzuchius Márton 198—199,
 627, 628
 Szentiványi Márkos Dániel 451—454, 733
 Szentmártoni Bodó János 598, 709
 Szentpáli N. Ferenc 737
 Szerenyei Péter 349
 Szigethi Ferenc 169, 616
 Szikra István 347, 349, 683
 Szikszai Konya István 609
 Szilády Áron 569, 570, 571, 587, 603,
 604, 629
 Szilágyi Benjámín István 622
 Szilágyi János 97, 596
 Szilágyi Sámuel 681
 Szilágyi Sándor 570, 572, 596, 602, 603,
 611, 634, 638, 669, 677, 678, 679,
 682, 689
 Szilvásújfalvi Anderkó Imre 609
 Szilvási Mátyás 123, 409, 708
 Szily Kálmán 650
 Szinnyei Gerzson 673
 Szinnyei József 600, 614
 Szirmay Antal 702
 Szithon (Sithon) 573
 Szokolyai Anderkó István 261—262, 652
 Szokolyai István 652
 Szombatfalvi Anna 506
 Szopori Nagy Imre 568
 Szöllösi István I. Herczegszöllösi István
 Szőlösi János 256, 649
 Szőlösi János prédikátor 256, 649
 Szőnyi Nagy István 622
 Sztachovics Remig 743
 Szuhay Mátyás 619
 Szunyogh Gáspár 255, 647
 Szücs István 576

 Takács Béla 715
 Takács prédikátor 349
 Takáts Sándor 654, 665
 Talia (Thalia) 372
 Tállyai Márton 620
 Tamás (Thomas), Szent 186
 Tárca Bertalan 706
 Tarczali Péter 146, 607
 Tárkányi István 587, 589
 Tarnóc Márton 568, 569, 570, 606
 Tarnóci Márton 723
 Tarpai Szilágyi András 347, 683, 684,
 686, 688, 689, 690
 Teagenes (Theagenész) 14, 15, 20, 572,
 573
 Técsi Joó István 316, 620, 671, 672, 713
 Técsi Joó Miklós 423, 713, 714
 Téglás Béla 637
 Tejfalvi Csiba Márton 576, 577
 Teleki Mihály 599, 615, 672, 685, 708,
 711, 722, 734, 743
 Teleki Sámuel 622
 Telkibányai István 684
 Terpsichore 373
 Tesseni (Tessényi, Teseni) Vencel 657
 Teutsch, Franz 607, 608, 615, 620, 631,
 633, 649, 652, 733
 Thabita 157 198, 608
 Thaddaeus, John 713
 Thais 265, 656
 Thaly Kálmán 622, 627, 629, 637, 638,
 645, 653, 654, 672, 700, 702, 704,
 705, 708, 710
 Theognis 606
 Thesaurarius Ferenc 179—172, 616
 Theseus 166
 Thetis 715, 716, 717, 718
 Thienemann Tivadar 580, 625, 628, 658
 Tholnai Bálint 687
 Thomassevich Mihály 601
 Thordai János 741
 Thököly Imre 642
 Thököly Miklós 616
 Thököly Zsigmond 665, 666
 Thuri Szabó Erzsébet 576
 Thury Etele 607, 608, 614, 619, 620,
 632 652
 Thúry György 654
 Thurzó Ádám 600
 Thurzó Mihály 600
 Thurzó Szaniszló 601, 602
 Tiberius császár 174, 177
 Tilly, Johann Tserclaes 605, 606, 639
 Timanthes 28, 574, 575
 Timoclea 21, 574
 Timus 336, 338, 341, 469, 470, 471, 595,
 677, 678
 Tini 313, 671
 Tinódi Sebestyén 705
 Titan 696
 Tóbiás 29, 68, 525, 530, 575
 Tóbiás pap 623
 Tofaeus Mihály 671
 Toldalagi Mihály 441, 471, 602, 721
 Toldi György 633
 Toldi Miklós 123, 255
 Toldy Ferenc 576, 641, 644, 654, 657
 681, 712
 Tolnai Borbély Gergely 731, 732
 Tolnai Dali János 608, 626, 682
 Tolnai F. István 713
 Tolnai Gábor 653
 Tolnai Vilmos 705
 Tonk Sándor 633
 Torma Mihály 123
 Tornai P. István 569

- Toroczkai Erzsébet 708
 Toroczkai Ferenc 123
 Toroczkai István 708
 Toroczkai Mihály 622
 Toroczkai Péter 708
 Toroczkai Zsigmond 407, 408, 708
 Torstenson, Linnard 222, 637
 Tótfalusi Kis Miklós 716, 731, 732
 Tóth Ferenc 625
 Tóth Ernő 649, 653, 684
 Tóth Sámuel 611, 702, 711
 Tölcseki S. János 348, 686
 Török László 507
 Török Zsigmond 507
 Törös János 655
 Traclina 16, 572, 573
 Tragus 345, 682
 Traián (Traianus), M. Ulpius 232, 639, 730
 Trausch, Josef 626, 627
 Treutler Zsuzsanna 427, 715
 Tullius I. Cicero
 Tunyogi József 599, 734, 737
 Turnus 244, 644
 Turóczy-Trostler József 658, 681
 Turselinus (Torsellinus), Horatius 379, 699
 Tysbe (Tisbe, Thisbe) 16, 572, 573
 Tzercky, Martinus 628
 Tzuka (Tzuchius) Márton I. Szentgyörgyi
 Tzuchius Márton

 Tyukodi Márton 210—214, 631, 632

 II. Ulászló 186, 622
 Ulysses 131, 466, 725
 Upori István 342—343, 680
 Urania 71, 592
 Uz Bálint 596

 Vácsi András 608
 Vácsi P. János 153, 608
 Vacadi Hegedüs András 596, 733
 Vajtai Márton 249, 645
 Valérian (Valerianus), Publius Aurelius
 232, 639
 Valerius, David 416
 Vállaji Sipos Imre 684
 Várad Anna 248, 645
 Várad Erzsébet 248, 645
 Várad Gábor 248, 645
 Várad Judit 248, 644, 645
 Várad Kőrössi István 574, 591
 Várad Miklós 245, 644, 645
 Várad Szikra István 315, 671
 Varázséji Gusztáv 734, 735
 Varga Imre 664, 665, 666
 Vargyas Lajos 656, 711,
 Vargyasi Dániel János 569
 Vári Miklós 183—184, 620
 Vári S. István 620
 Varjas Béla 741
 Varjú Elemér 742
 Varro, Publius Terencius Atacinus 154

 Varsóczy István 172—181, 617, 618
 Varsóczy Márton 618
 Vas György 123
 Vas Miklós 521, 749
 Vas Pál 521, 749
 Vásárhelyi Pál 634
 Vásárhelyi Szócs János I. Marosvárár-
 helyi Szócs János
 Vécsey Sándor 666
 Vedelius, Nicolaus 569, 633, 671
 Velics László 656
 Velten, Sankt 280, 659, 660
 Venus 14, 15, 20, 311, 377, 459, 461, 464,
 475
 Veres Jóska 711
 Veresegyházi Szentyel János 264, 653
 Veresmarti Gáspár 607, 632, 714
 Veress Endre 676, 677
 Veress Sándor 703
 Vergilius 52, 239, 345, 479, 583, 584,
 621, 636, 643, 668, 682, 724, 729,
 730
 Verinus, Michael 47, 582
 Vetéssi István 142, 606
 Viczay Ádám 235, 255, 640, 641, 648
 Viczay Éva 640
 Viczay János 640
 Viczay Sándor 640
 Villanova, Arnoldus 643
 Vinnai István 680
 Virtus 73
 Vitalis, Casparus 720
 Vitéz Gábor 123
 Vitnyédy István 738
 Vitruvius, Pollio 536, 752
 Voetius, Gisbert 651
 Vulcanus 138

 Waldapfel József 716
 Walther, Hans 577, 578, 585, 589, 610,
 613, 621, 636, 643, 644, 668
 Waltherr László 715
 Wathay Ferenc 601
 Weber János 239—243, 642, 643, 644,
 646, 652
 Wendelius, Marcus Fidelius 653
 Wesselényi Ferenc 255, 642, 648, 665, 667,
 668, 715, 734
 Weston Erzsébet 642
 Weszprémi István 614
 Willei Pribék László 612
 V. Windisch Éva 571, 574, 596, 602, 603,
 611, 614, 621, 648, 685, 686, 702,
 704
 Wolkan, Rudolf 597
 Wright, Thomas 715, 716
 Wycklif, John 639

 Xantippe 159
 Xenophón 574, 606
 Xerxés 143

 Zabler Jakab 674, 714

Zákány András 591
 Zakariás (Zachariás) 172, 173, 234
 Zaszkaliczky András 322—323, 674
 Zaszkaliczky János 674
 Zay Andrásné 674
 Zeb 421, 713
 Zebaa (Zebea, Zebbee) 421, 713
 Zember György 674
 Zemlényi János 622
 Zeus 697
 Ziglerus, Chritophus 385, 700
 Zolius 682, 725
 Zoltai Lajos 576, 629
 Zólyomi Dávid 10, 11, 27, 28, 137, 162,
 569, 570, 571, 574, 575, 603, 604,
 611, 645, 653
 Zólyomi Dávidné I. Bethlen Kata
 Zólyomi P. Boldizsár 580
 Zorobabel 645
 Zoványi Jenő 576, 580, 586, 607, 608,
 613, 614, 615, 620, 625, 626, 631,
 632, 635, 641, 650, 651, 652, 673,
 674, 680, 683, 684, 713, 733
 Zrinyi Miklós 726
 Zrinyi Miklós, a költő 255, 572, 647, 666,
 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730,
 731, 738, 739, 761
 Zrinyi Péter 255, 482, 647, 729, 739
 Zsák J. Adolf 572, 619
 Zsilinszky Mihály 640, 647, 655
 Zsuzsanna 318, 369

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó

LASKAI JÁNOS

1. <i>Pasquillus ad proceres regni Hungariae</i> (1631)
Az Istennek dolgat Rakoczi, forgassad	9
2. [<i>Verses levél a Charicléáról</i>] (1631–32)
Nagyságod levelét meg adván énnékem	12
3. <i>Rühni Hungarici in obitum illustris ac magnifici domini domini comitis Stephani Bethlen junioris Albae Juliae declamati</i> (1633)
Vesd le, oh magyar nép, az friss öltözetett	24

KISMARJAI VESZELIN PÁL

4. [<i>A „Kegyves es istenes beszélgetések” verses részletei</i>] (1633)	
a) Oh emberi állat! bizonyos az halál	33
b) Így legyen, így akarom: Mit? ki mit mondhat ez ellen	33
c) Az Papok az harczot szeretik most, minden hazugság	33
d) Legy lopo, legy tolvay, parázna legy, es rut eretnek	33
5. <i>Kegyves intes a papas Ecclesiahhoz</i> (1637)
O Babylon! élted gyalázat rut rusnya pírónsag	34
6. <i>Debreczen városának keserves siralma es esedezése 1640 esztendobeli romlásában</i> (1640)
Veghetetlen, nem kegyetlen Istene ez világnak	34
7. <i>Psalmus CXXX.</i> (1641)
Chérubimok, Seráphimok Ura Iehova Isten	36
8. [<i>Az „Oktato es vigasztalo praedicationok” verses részletei</i>] (1641)	
a) Retteges es félelem, valahol vagyón Uri segítség	37
b) Gondos firfi tanács, söt akar mely munka faratsag	37

MADARÁSZ MÁRTON

9. [<i>„Boldisar Meisner sz. elmelkedesinek” verses részletei</i>] (1635)	
a) Az Isten a' töredelmes sziveket bódogíttya	41
b) Az irégységnél igazbb	41
c) Istené a' föld, azért az égh-alat légyünk akar holott	41
d) Töredelmes szívet Isten bódogít	41
e) Miként tenger a' világh	42
f) Az Isten-félök hadakozás-nélkül	42
g) A' holott kereszt és fáydalom nincs	42
h) Allyatok megh, és a' jó szerencsés állapotra tartoztatok	42
i) Végét szakasztya ezeknek-is az Isten	42

j)	A' kit tanítása és élete vétke nem kárhoztat.	43
k)	A' jámbor Tanítóknak élete példája	43
l)	Vagy ne taníts, vagy jó erkölcsöddel taníts	43
m)	Az okosság a' Szent Írásokban micsoda .	43
n)	Mennél tovább hallasztya Isten segítségét	43
o)	Mennél többet jár	43
p)	Leg-jobb a' békeség, minden dologok között	44
r)	Mégyen vala örvendező szívvel.	44
s)	Hadak segítik mostan a' Pápákat	44
t)	A' Szent-egy-ház vérrel épült, s-vérrel kezdetet	44
u)	Dicsőség Atyának, à Fiúval	44
v)	Mennél többet futkos	45
z)	A' jól élés (méltán) dicsértetik	45
a')	Az adókat meg-hallgattya	45
b')	A' Noe kis BARKÁJÁT keresem	45
c')	Nem segítvén az Isten	45
d')	Krisztus, bé-estveledik	46
e')	Testünk étellel meg-elegétetvén	46
f')	Hamis tudománt hirdetnek	46
g')	Ne vétkezzél, ő ember, mert az Úr láttya	46
h')	A' könyörűly raytunk	46
i')	Visely gondot, ember, a' jelen valokról.	47
j')	A' gondviselés nagyob a' disznokról . .	47
k')	A' ki a' keresztül nem nyomorgattatik .	47
l')	A' száy származtat mézet	47
m')	A' gyakor Orvosság az egéséget meg-bántya	47
n')	Téged kívánlak ezerszer	48
10.	[Az „Elmelkedések” verses részletei] (1641)	
a)	Mégyen vala lelkében örvendezvén	48
b)	Bársonyod s-bíborod à széna	48
c)	Minden tisztesség és dicsőség egyedül az Istené	48
d)	O Jesus néked dicsőség és hála-adás légyen	48
e)	Dicséret, s-vegetlen dicsőség . . .	49
f)	A' ki könyörög és fohaszkodik	49
g)	Jókat el-veszteni, semmit el nem veszteni	49
h)	Az ki kútyából minden iszik	49
i)	Illy nagy munkás dolog vala	49
j)	Ha te magadnak valamit érdemelhetsz vala	49
k)	Cso-tova SÁTÁN; Jöy-elő Isten, vagyok Te szolgád	50
l)	Tisztességed, neved s-dicséreted	50
m)	Az okosság, micsoda az szent dologokban	50
n)	Bokáig le-bocsátot palástal	50
o)	Kristus maradgy velünk	50
p)	Töredelmes szívet Isten böldegít	51
r)	A' hól à test vágyodása uralkodik	51
s)	Jövel Szent Lélek Isten	51
t)	Egy nap se múllyék	52
u)	Isten à töredelmes szívet böldegittya	52
v)	Hazánk felé tartunk	52
z)	A'ki Istenben bízik	52
11.	[„A' jó vagy kegyes élet és böldeg halál módgyáról” verses részletei] (1643)	
a)	A' ki böldegül kíván meg-halni	52
b)	Nem halhat-meg-gonoszúl, à ki jól élt.	53
c)	Minnyájan oda tartozunk	53
d)	Minden embernek egy éj leple	53
e)	A' hálál azon lábbal zörget à királyok palotáján	53
f)	Az Istentelen hatalmasokat	54
g)	Gyermek vóltam és meg-vénhettem . . .	54
h)	Míg tétedről nem vész számot	54
i)	Ember Emlekezzel-Meg a' Halal-ról	55
12.	[„Sz. Bernard atyanak szep áitatos elmelkedesi” verses részletei] (1649)	
a)	Neved vagyon? ugy: kicsoda? Bernárd. Nem ok-nélkül?	55
b)	Nem lehet, hogy azon egy időben	55

KASSAI ANDRÁS

13. <i>Elegia auctoris de passione D. J. C.</i> (1642)	
O Minden fák-közöt, ékesebben fel-nöt	59
14. [<i>A „Centuria” verses részletei</i>] (1644)	
a) KI MI érett Vnk szenvedet	61
b) Leczkéje és minden-napi tudománya	61
c) Urunk testéből ki-omlot szent vérét.	61
d) Christus szenvedésének emlékezeti szerzi	62
e) Semmi job vigasztalás szükségben nincsen . . .	62
f) Urunk kemény kinnyait az kik meg-böcsüllik	62
g) Ember, ha érdemmeddel üdvözülhetnél volna	62
h) Csak te-hozzád én Christusom, buzog lelkem.	63
i) A'ki ez kívül más célra röpi	63
j) A'mit Adamban az idegen bűnért el-vesztettünk-va	63
k) Sidók gonosz cselekedetét	64
l) A' Pokolnak kinnya közepiben bűsit bennünket büneink	64
m) A'ki szívének sebeit és annak tellyes mérgeességit	64
n) Uram JESUS Christus, szent utolsó szavaid	64
o) Aldot Isten, lelkem ajánlom kezédben	65
p) Az ki Christusnak halálát és kinnyait	65
r) Mikor a' Christus képe mellől te mégy	65
s) Meg-száná Isten nyomoruságinkat	65
t) Kellyünk-fel, kellyünk-fel én kedves szerelmesim	66
u) Uram Jesus szent kezédben vagyok élet és halál	66
v) Eiletem az Christus, halálom fő nyereségem	66
15. <i>Reggeli hála-adás és könyörgés</i> (1644)	
Halat adok Uram a-te jó-vóltodért	66
16. <i>Estvéli hála-adás és könyörgés</i> (1644)	
Mi kegyelmes Atyánk, tégedet dicsírünk	67

KÖRÖSI RADÓ ISTVÁN

17. <i>Ajánlo rhythmusok</i>	
Ghórógh Póétáknak ha hinny köllének	71
18. <i>Arany lant</i>	
Virtus áldot erkölcz vidam Jsten Aszon	73
19. <i>Az Jakob lajtoriaia példazta Christus urunkat minden jó teteményvel</i>	
Jakob Patriarcha Haranban indula	76
20. <i>Az Chrvstvs Jesusnak kénszenvedeséről való elmélködeshöz indító készület</i>	
O én bűnös lölköm szárandok testemben	79
21. <i>Az Judás aruloságharol</i>	
Oh átkozot Judas Joab maradékja	80
22. <i>Catechesjs echica</i>	
O mennyei Echo Istentül jött szent szo	82

KÖRÖSPATAKI B. JÁNOS

23. <i>Lvpej vaidarol való enek</i> (1653)	
Edgy új dolgot hozzunk elé	87
24. <i>Az havasalföldi hartzrol való historia</i> (1655)	
Embernek elméje gondollya-meg utát	94
25. <i>Erdélynek es Magyar országnak szörnyü romlasarol es az nepeknek rabsagra viteleröl való rövid historia</i> (1658)	
Erdélj-s-Magyar ország erkezek nagy gondod	100

OROSZHEGYI MIHÁLY

26. <i>Az fenyő fanak hasznos vóltáról</i> (1655)	
Minden rendek látván miként munkálkodnak	109
27. <i>Intes</i> (1655)	
Járuy ide mostan ki az újsagokban	119

28. <i>Az magyaroknak 1657 esztendőbeli pogány tatároktól való szomorú el rabloltatásokról írt siralmas versek</i> Oh mily keseredet szegény Erdély Ország	120
1630–1660	
29. [<i>Brunzik Tóbiásnak lelki gyötrelmérül való vallás-tétele</i>] (1630) Brunzik Tobiásnak, most harmintzadosnak	127
30. [<i>Prepostváry Zsigmond védelmére írt válasz</i>] (1631) Sem ízi, sem búzi czibertes versednek	130
31. <i>Cantio apologica magnifici domini Stephani Czyaki</i> (1631) Segiütségül Vram, cziak tegedet hilak	134
32. <i>Cantio nova palatini</i> (1631) Nem regen keuelien groff ur Eszterhas	136
33. <i>Edgy néminémü helvetica vallásban lévő keöreösztény leölki pásztornak panasza és yeövendeölése az ecclesiának</i> (1631) Jehova Istene, panaszsát népednek	138
34. VETÉSSI ISTVÁN Sokaknak elmeiek merő balgatagság (1631)	142
35. FILEKI JÁNOS: [<i>Halotti versek Bethlen Krisztina temetésére</i>] (1631) Te Pannonianak nemes tartomannak szomorodot serege	142
36. TARCZALI PÉTER: [<i>A „Rövid beszélgetés” verses részletei</i>] (1631) a) Szerelmes Baranya szentül élt Leanya b) Oh te ekés alak, vidamito ablak c) Szerelmes szüleim es kedves rokonim	146 147 147
37. MÁROSVÁSÁRHELYI JÁNOS: <i>Rythmi valedicatorü</i> (1631) Mikor ez vilagra sok Kereszt utara az ember születetik	148
38. VÁCZI P. JÁNOS: [<i>Halotti versek Bethlen Krisztina temetésére</i>] (1631) Atya szerelmevel Christus érdemevel meg váltot frequentia	153
39. ALVINCZI PÉTER: [<i>A „Sermo connubialis” versbetétje</i>] (1632) Az kit aszszony meg gyöz, fején lehet bu s-geosz	159
40. ALVINCZI PÉTER: [<i>A „Postilla I.” verses részletei</i>] (1633) a) Hogy ha ki nyelvél titkon mást rág, szidogat, szól b) Nem sanyarit nehezen valamit meg láthat az ember	160 160
41. ALVINCZI PÉTER: [<i>A „Postilla II.” verses részletei</i>] (1634) a) Hogy ha ki rosز nyelvél, titkon mást rágh, szidogat, szól b) Asztalomat szidalom, szólással mord haragos nyelv c) Kertbeli fü szerszám, mérgét nem rontya halálnak d) Ez bizonyos, megh halsz, napjával kétes az óra e) Mit szerez az boros esz, titkot kész mondani közre f) Itilet jele lesz, föld kezd izzadnia szörnyen g) Ott nem leszen hasznal valamit felelni	160 160 191 161 161 161 161
42. <i>Cantio alia de Zolomy</i> (1633) Igy kölle örökkén navalyásson élnem	162
43. SZATHMÁRI BAKA PÉTER: [<i>Végszó fiacskájához</i>] (1633) Buczuzo éneket, ki fonyast sziveket, édes öczem képedben	163
44. SZATHMÁRI BAKA PÉTER: [<i>Végszó feleségéhez</i>] (1633) Angiali seregben az szép feniessegeben, Menyei diczossegeben	164
45. SZATHMÁRI BAKA PÉTER: [<i>Felszólítás a holttest elhantolására</i>] (1633) Ez vagon mar hatra, tekintven egy masra, ez megh hidegfült	164
46. MISKOLCZI PUAH PÁL: [<i>A „Halotti elmelkedések” verses részletei</i>] (1634) a) Az idök változnak mijs változunk azokban b) Ha te egessegeben kevansz lenni bekesssegeben c) Embert az sok gond sokszor fonnyásztya terhével d) Eltem migh lehetet; lehetet migh Christus akartad e) Minden nevetség csak por és mindenek semmi f) Edes fiam, edes fiam, edes fiam Theseus g) Idöd termetted boritáltol szokot el esni h) Boldog kit másnak szomorú kára tanit meg i) Jo dolog én bennem nincsen meg romlot edenben j) Ha többet nem tudcz eleg Christust tudni tenéked	165 165 165 165 166 166 166 166 166 166

47. <i>Az ragalmazohoz</i> (1634)	
Ha ki ez munkacsát akarod guggolni	167
48. SELYEI BALOGH ISTVÁN: <i>Honorarium in exequialem libellum</i> (1634)	
Sok emberek cifra meséket formálnak	167
49. SELYEI BALOGH ISTVÁN: <i>Sancta adgratulatio</i> (1639)	
Nincsen hasznosb dologh az kegyes életnel	168
50. SELYEI BALOGH ISTVÁN: [<i>A „Temető kert” verses részlete</i>] (1655)	
Harczai, sok hadai mindenkor vadnak a' jóknak	169
51. SZIGETHI FERENC: <i>Rhythmi Hungarici</i> (1634)	
Boldog, kinek addég niúlt napiai hoszsza	169
52. THESAURARIUS FERENC: <i>Alivd</i> (1634)	
Qvanquam propinquo Dacia funere	170
Noha most Erdély keserghi halottyat	171
53. VARSÓCI ISTVÁN: <i>Az köröszitő Szent Ianosnak fogantatásarul, születésarul, hivatallyarul, hűségéről, tudományarul, fogásarul és halálarul valo széphistoria</i> (1635)	
Iöy segétségül, Uram Jstenem, illy nagy szüksegemben	172
54. FRÁTER PÁL	
Az citrom s narantsot nagi kedvessen vöttem (1635)	181
55. MEDGYESI ISTVÁN	
Nints oly iras az szent Biblia utan (1636)	183
56. VÁRI MIKLÓS: <i>In Praxin Pietatis</i> (1636)	
Mindenkor jo hírrel s-nevel viragoznak	183
57. MEDGYESI PÁL: [<i>A „Praxis pietatis” verses részletei</i>] (1636)	
a) Biró valék tegnáp már most reszketve Birámnak	185
b) Nem szó, hanem szó fogadás	185
c) Christe ki, ez nyavalyát kostoltad, jöy segedelmül.	185
58. MEDGYESI PÁL: [<i>A „Het napoki edgyüt beszélgetesek” verses részletei</i>] (1637)	
a) Iezus, Tamás vereért	186
b) Segits meg minden Nepeket	186
59. MEDGYESI PÁL: [<i>Ulászló király epitaphiuma</i>] (1659)	
Romaiak Cannast	187
60. [<i>Mikó József halotti búcsúztatója</i>] (1636)	
Az tenger fővénye ki sok	187
61. SZALÁRDI SZ. MIHÁLY: <i>Rhythmi de vi et efficacia precum in gratiam authoris conscripti</i> (1637)	
Az kegyes beszednec	189
62. SZATHMÁRI LAZÁR MIKLÓS: <i>Pro re nata succincta altaris Thymiamatis accommodatio</i> (1637)	
Akarsze valaki jó illat tetellel	191
63. MOHÁCSI BAROVIUS ISTVÁN: <i>Παράβουλος ad christianum lectorem</i> (1637)	
Valaki Istenhez akarsz jarulni.	193
64. HÖVEI BALOG GERGELY: <i>Ad translatozem libelli et alios pios lectores</i> (1637)	
Hogy Deákból Magyárt forditasz mint igazt	193
65. MEDER PÉTER: [<i>XXX. anagramma</i>] (1638)	
Elterjedet az te hired	195
66. <i>Cantio flebillis</i> (1638)	
Siralmas volt nékem világra születnem	195
67. SZENTGYÖRGYI TZUCHIUS MÁRTON: <i>Ez lelki aldozatoknak idvösséges hasznokról</i> (1639)	
Gyönyörködgyél kegyes lélek az Urban	198
68. BALÁSSAGYARMATI T. MÁTYÁS: <i>Cantio preelegans</i> (1639)	
Micheas Propheta keserűsegeben	199
69. ISTVÁN DEÁK: <i>Cantio alia de matrimonio</i> (1640)	
Istenemtül mit én szivem szerent.	202
70. DEBRECENI TISZTA JÁNOS: <i>Jot-kevano rythmusok</i> (1640)	
Ez könyvnek authora, ki légyen meg-irva	204
71. DEBRECENI TISZTA JÁNOS: <i>Debreczen varasanak tűz miat valo megh romlot allapottyarul rövid elmélkedése</i> (1640)	
Iehova, Ur Isten Seregeknek Ura.	204
72. HELMECZI M. MÁRTON: <i>Az Patika szerszamos bóltnak velünk közlőjéhez</i> (1641)	
Nincs hasznosb mesterseg az jól meg-halasnál.	209
73. TYUKODI MÁRTON: <i>Rhythmi Hungarici</i> (1641)	
Valakic meg-tudni akarjác érteni	210

74. ROZGHONYI SUTORIS JÁNOS: <i>Istenhez való halado es könyörgő enek</i> (1642) Ragyogo szep fenyben lako szent Jehova Ur Jsten	214
75. [<i>Lorántffy Zsuzsanna ellen írt gúnyvers</i>] (1642) Hajdon Frigyládáját borjas tehén vitte	216
76. KISS PÁL Amit Ember igaz hitbül (1642).....	216
77. SZENTGYÖRGYI GERGELY: [<i>Az „Eltelkedések az öröke-valóságrol” verses részletei</i>] (1643)	
a) A' Nap le-mégyen, 's meg fel-jő	217
b) A' gyönyörűség tart csak kis-korig	217
c) A' ki az orökké-valókat kívánnya	217
d) Illy félelmes állapotban	218
e) A'mit szemünk lát, 's fog kezünk..	218
f) Reménli jógyúltát Beteg ö ágyában	218
g) A'mivel ember bír, el-szakad mint fonál	218
h) Dajkáktól az Aprók ha pénzt kunyorálnak	218
i) Oh emberi állat	218
j) A' Szentek jutalmát, méltán magasztallyuk..	219
k) Predikatzíókor hogy őket szapulták...	219
l) Nem lehet ott semmi bizonyos bátorság	219
m) Ha rá dol-is az Ég; nem fél.....	219
n) Immár végét értük e' kis Könyvetskének	219
o) Ezt a' Lelkek szereteti tanáchlotta	219
p) Ekés szép természetel, nagy gazdag nemzettel	219
r) Rövid itt a' gyönyörűség	220
s) Menyí chillag égen villag	220
78. <i>Confessio Rakociana</i> (1644) Lelkem ismereti most kezd mar furdalni	221
79. Mjdon Adrianus Syon várassátul (1644)	230
80. <i>Ezek az mostani apro uraczkákról írot uy magyar versek</i> (1645) Lás egy füles baglyat mostan az zöld ágon	235
81. GELEJI KATONA ISTVÁN A' szók a' dolgok jegyei (1645).....	237
82. GELEJI KATONA ISTVÁN: <i>Rövidbe' foglalt rhythmosus mentseg</i> (1645) Mind szent az Isten igéje ...	237
83. GELEJI KATONA ISTVÁN Ha akaratlan a' vétség (1645).....	237
84. GELEJI KATONA ISTVÁN: <i>Summaja, rendi, es cselja az egész munkának</i> (1649) A' Váltság Részei ezek	238
85. WEBER JÁNOS: <i>Cautela</i> (1645) Némellyekre Lelkek gondgya	239
86. WEBER JÁNOS: <i>Az kegyes olvasónak</i> (1645) Az régiek mit értettek	240
87. WEBER JÁNOS: [<i>Az „Amuletum” verses részletei</i>] (1645)	
a) Az szerencsét hijába vádollyuk	240
b) Ez három szó: hamár, meszsze, késön.....	240
c) Citron noha keserü alma	241
d) Idöd tölcesed vigyázással.....	241
e) Déli álomtól távozzál	241
f) Ingadozás a' természetet igen segíti	241
g) Felettéb ne terheld magadat	242
h) Ezek az ember bús kedvét..	242
i) Ottan mindgyárt ellene ály	242
j) Sokan a' kik egyyest ittak.	242
k) Jó cselekedeteket tegyünk	242
l) Késő immar attyámfia	243
m) Mi azt leg-inkáb kívánnjuk	243
n) Az betegségh néha ugy el-hatalmazik	243
o) Mit használ a' fürdő vagy gyógyító füvek	243
p) Sokakat meg-ölt a' dög-halál.....	243
r) Uram Jezus légy Orvosunk	243

88. <i>Magyar ország sohaitasa nagy hirü nevü palatinusához Eszterhazy Mikloshoz</i> (1645) Eszterházy Miklos atyam	244
89. <i>Varadi Miklosnak ... házastársán es négy szép magzatán valo keserves könyhullatása, siralma</i> (1645) Leg drágább embernek két szeme világa	245
90. <i>Alia cantio</i> (1646) Hozzád illendő io akaratomat	248
91. [<i>Molnos Istvánné halotti búcsúztatója</i>] (1646) Ezer hat sziasz utan negiven hatodikján	250
92. <i>Az mirigyről valo szep enek 1647</i> (1646) Sok szomorúsággal meg rakodot jdö	252
93. [<i>Pasquillus a pozsonyi országgyűlésről</i>] (1647) Panaszos napokra jutot magyar nemzet	253
94. [<i>Hertel Péter sírfelirata</i>] (1647) El mvlt élet vtan iovendo világba vigiazvan	256
95. [<i>Balási Jakab özvegyének sírfelirata</i>] (1647) Ez rövid élettel éltem végére sietven	256
96. SZŐLŐSI JÁNOS: <i>Ez könyveczkeröl</i> (1647) Lön az Isten szava regen szent Ianoshoz	256
97. PÁPAI PÁRIZ IMRE: <i>Halotti enek</i> (1647) Eletnek halálnak Ura	257
98. MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS Teremt, Kijöv, Levi, Száml, Törvény summái (1648) ..	259
99. MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS: [<i>„Az mennyei igazságnak tüzes oszlopa” verses részletei</i>] (1648)	
a) Nem szót, hanem dolgot	260
b) Erzvén, Meguyúlt, Szeret, öt Gyülölik az Urèrt	260
c) Nints ige, Nem hajlott, Keményült szíw, Alvó lélekben	260
d) Világos, bünt Gyülöl, rosszszat Útál, Jól él	260
e) Erzi szükét, Hartzol, Ohaitya Ur kedvét	260
f) Erzi Ur szerelmét. Eöriül. Álmèlkodvan	260
100. MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS Èrezd veszettséged, jajgasd büneidet (1648)	261
101. MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS: [<i>„Az istenes tselédeknek lelki prebendajok” mottóverse</i>] (1648) Ha nem jóvallodis tselekedetemet	261
102. SZOKOLYAI ANDERKO ISTVÁN: [<i>A „Serelmes lelkeket gyógyító balsamom” verses részletei</i>] (1648)	
a) A' nyavalyak ellen vigyázz: mert többire késő	261
b) Add látnom ortzád világát	261
103. [<i>Koncz Márton sírfelirata</i>] (1648) Ezer hatszáz hogy elfvta	262
104. SZEGEDI ZSIGMOND: <i>Iktari groff Bethhlen Istvánnak temetesere irt szomoru versek</i> (1648) Siralomban borult idő	262
105. APAFI MIHÁLY: <i>Tiszteletes és tudós Veresegyházi Szentjel János uramhoz</i> (1648) Eleitöl fogva hasznos irásokkal	264
106. <i>Cantio mütis</i> (1648) Zöldítsed Ur Isten, hamar az erdöket	264
107. <i>Pasquillus contra Joannem Kewiczky</i> (1649) Nuszt, hiuz, rokával beöwelkedeö János	265
108. [<i>Gúnyvers a kolozsmonostori jezsuita iskoláról</i>] (1649) Meg iffiusagomban tizen niolez esztendömkor	266
109. GYIRWA VENCEL: <i>Cristvs vrvmknak szent Peterrel valo beszélgetese</i> (1649) En édes Uram Istenem	269
110. GYIRWA VENCEL: <i>Az Sybillanak jóvendöleseröl, es Salamon kiralynak böltsegeröl</i> (1649) Kezdettol az Isten volt és meg-is maradt	288
111. BARAKONYI FERENC: [<i>Búcsúzö ének</i>] (1649) Banattul nehezült keserues feiemnek	302
112. <i>Rühmi scribentis pleni quaerelis</i> (1649) Szerencze kerekin forog állapotom	306

113. Istennel nincz keduesb, feöldön diszesb s ekesb (1649)	308
114. <i>Alia</i> (1649) Kinom s nyaualiamban, halalt hozo bumban egiedül hü oruosom	308
115. <i>Siruan buczuzik</i> (1649) Hoszu siralomra vezető köteled	309
116. <i>Mas</i> (1649) Okat banatimnak ha kereded, Mynerua	310
117. <i>Pasquillus</i> (1649) Wincz, Borberek, Jara kinek lako haza ...	312
118. VÁRADI SZIKRA ISTVÁN: <i>Pankotai Ferencz uramnak</i> (1650) E' Világi öröm, keserü mint üröm	315
119. TÉCSI JOÓ ISTVÁN: <i>Tiszteletes Pankotai Ferencz uramnak</i> (1650) Elsöben e' könyvet a' ki szedegette	316
120. TÉCSI JOÓ ISTVÁN: <i>A' keresztyén olvasónak</i> (1650) Vagyoné szivedben forro szomoróság	316
121. <i>In lugubres exequiis generosi domini Francisci Jarmi</i> (1651) Emlekezel ember az utolso napra	317
122. SZATHMÁRI ÖTVÖS ISTVÁN: <i>Ez jeles könyvnek mivoltat, es fordítójának kegyes induláttját jól meg fontolvan iram ezeket</i> (1651) Mik vagyunk? bujdosok, míg élünk világban	320
123. APÁCZAI CSERE JÁNOS: <i>Magyar hiveknek meg szollétatások</i> (1652) Lampást s-fáklyákat törveny ki adásakor Isten	321
124. APÁCZAI CSERE JÁNOS: [<i>A „Magyar Encyclopaedia” versbetétje</i>] (1653) Lát az elő, mozdít szemet a' más, harmada kostol	322
125. SERPILIUS SÁMUEL: <i>Szibéli ohaitás</i> (1652) Ő Fölséges Ur Isten, ez Uy házásokat	322
126. ZASZKALICZKY ANDRÁS Az Zygia özsoe köti az óltárnál (1652)	322
127. ZASZKALICZKY ANDRÁS A Mit csendes és békeséges időben (1678)	323
128. MALOMFALVAY GERGELY: [<i>A „Belső-képpen indító tudomány” verses részletei</i>] (1653)	
a) Ekes tekéntetem es nemes nemzetem	323
b) Istentől áldottim 's' Szerelmes fiaim	324
c) Örökké-valóság; örökké-valóság	325
129. MALOMFALVAY GERGELY: [<i>A „Halottus predikatzjo” versbetétje</i>] (1654) Az szegények házát, s' koldusok szállását	327
130. [<i>Ének Lupu vajdáról</i>] (1653) Készülettel az Ojtozon	327
131. <i>Lupulj uajdanak romlasarol</i> (1653) Geonyörüségset föld kereksegeben nem talaltam eltemben	340
132. UPÓRI ISTVÁN En edes rokonim, szerelmes feleim (1654)	342
133. <i>Szentseges romai birodalomnak halala, s negiedik Ferdinand kiralinak emlekezeti keserves holtanak</i> (1654) Siriatok, eghek, teli faidalommal	343
134. KÉRY SÁMUEL: [<i>A „Keresztyen Seneca” verses részletei</i>] (1654)	
a) Bársony színben, fékezetlen, szárnyos lábbal nyargallyon	344
b) Zugásival serkentett-fel	344
135. BEREKHI M. JÁNOS: <i>Oda elegiaca</i> (1654) Landresnek mikoron nehaj tündöklö tselédgyét	345
136. <i>Pasquillus</i> (1655) Magyarok, jámborok, szómat meg halljátok	346
137. [<i>Kolozsvár siralmái</i>] (1655) Jo hirekkel s nagy értékkel szépen fénlő Kolozvár	349
138. <i>Alia</i> (1655) Jaj szegény hazánknak iszonyu romlása	352
139. <i>Csiszar Gergely csufos tragediaja</i> (1655) Alhatatlansagat az vak szerencsenek	355
140. <i>Elogivm X. Ferdinando III.</i> (1655) Regi Aegyptusnak, s' im az Oedipusnak	357
141. <i>Strophae ualedicatoriae</i> (1655) Fenyés bodoghsagnak dücsyosseges helye	358

142.	<i>Tekintetes es nemzetes Bethlen Mihaly uram temetesere es halalara</i> (1656) Oh gyorson változó világ	361
143.	KÖVESDI PÁL Mindenek, kik bölcsék az mennyei szent tudományban (1656)	365
144.	GÜNTHER ANDRÁS Mikképen Istennek az ember szolgat tészén (1656)	365
145.	Magiarság, romlott ág (1656)	366
146.	PÁPAI BORSÁTI FERENC: <i>Változása az néhai tekintetes és nagyságos boldog emlékezetü Rakoci Sigmondnak</i> (1656) Citherákkal pengő rendelt szép versei	366
147.	<i>Cantio aszoniok nevenek diczereti</i> (1656) Quod koczis et darabant et quicquid katona possunt	376
148.	[<i>A „Jesvita paterek titkai” verses részletei</i>] (1657) a) Vetkeztesd-le Szent Ferenczet rongyos csuklyájából b) Az Aszonyoc Jesuitak Társaivá lévén	379 380
149.	<i>Cantio votja celsjssmj principis Georgij Rakóczj</i> (1657) Regi hatalmu s' gazdag irgalmu	380
150.	<i>Sequitur confessio principis facta in Polonia</i> (1657) Régi köz mondás az magyaroknál	381
151.	<i>Cantio de Rakoczi</i> (1657) Elődben allottam hadnak főiedelme	383
152.	<i>Igen szép siralmas ének</i> (1657) Magassagyban ülo kiraj, mit haragyszol	387
153.	Magyarok ezt látván, csak el álmétkodván (1657)	388
154.	<i>Alia pulchra</i> (1657) Sűrű köny hullással sir mar Erdely orszag	390
155.	FELVINČZI ZSIGMOND Kemény Janos urához hűségert (1657—59)	391
156.	<i>Tatarok rabsagaban esteknek keserves enekek</i> (1657—59) Ur Jsten, te hozzád regulta kialtunk	392
157.	<i>Versek az el irt varmegyekről</i> (1658) Az el irt varmegyek egymás közt sibógnak	400
158/I.	<i>Cantio alia</i> (1657) Mény el édes szolgám	402
158/II.	<i>Kemény János éneke</i> Menny el édes szolgám	403
158/III.	<i>Más</i> Siralom pataka	405
159.	<i>Naenia in exequias generosi Sigismundi Thoroczky</i> (1658) Embernek elete hirtelen mulando	407
160.	Miért hagyál el Vr Jsten (1658)	410
161.	[<i>Vitéz Kádár Istvánnak históriája</i>] (1658) Szörnyü nagy romlásra készült Pannonia	411
162.	[<i>Az ulyefalvi veszedelem</i>] (1658) Ísszonyu hazánk romlása	416
163.	TÉCSI JOÓ MIKLÓS: <i>Intése az kegyes léleknek, ez jeles munkának olvasására</i> (1658) Bujdoso migh léssesz ember ez világban	423
164.	GRAFF GÁSPÁR O Kedves Böltseség! Te érted szokott menni (1658)	423
165.	FAUTOR MÁRKÜS Nehéz a' tanuság a' ki rest akar lenni (1658)	424
166.	HESTERT PETELEY DÁNIEL Ki bizvást akarja az ékes böltsességet (1658)	424
167.	JOHANNES C. D.: <i>De via verae foelicütatis, ejusque interprete</i> (1658) A' Szent Irást ki akarod érteni	425
168.	ROSNYAI JÁNOS: <i>Typographus ad lectorem</i> (1658) Olvasod e' Könyvet? Meg-lásd hamar általis olvasd	425
169.	Nem Vjság, el-hidgyed, Világ fiainál (1658)	426
170/I.	<i>A bor és viz a felliebb valo méltosagért és annak ell nyereséért egymás között pántolódnak</i> (1658) Nagy keöltséghü vendéghség egykor készittetuén	427

170/II. <i>Az bor és víz kezeölt nagyobb méltóságáért való vetekedés</i> Nagy gazdag vendégség edgykor készítettén	434
171. <i>Fidelitas nonnullorum</i> (1659) Mala est militia, szűnelkül s may nélkül	441
172. NADÁNYI MIHÁLY: <i>Véghő utomra készülén járam ez néhány verseket az fogharasj varban fohaszkodván Jstenemhez</i> (1659) Mennjej felségnek, földj sok rendeknek	442
173. GUTTOVIENI JÓZSEF: <i>Acrostichum III.</i> (1659) Legyetek vigak Magyarok	446
174/I. [<i>Brevis ethica</i>] (1660) Istent féld Ne beszéld Másnak titkodat	447
174/XI. <i>Boldog élet regulái</i> Istent féld, ne beszéld másnak titkodat	448
175. SZENTIVÁNYI MÁRKOS DÁNIEL: <i>Gratiarum actio</i> (1660) Ez világban éltünk njavalás mi nekünk, állapotunk fogjandó	451
176. <i>Elogium illustrissimi atque celsissimi Transsylvaniae principis Georgii Rakotzi secundii</i> (1660) Jajjal, siralommal fel öltözött haza	454
177. KEGLEVICH MIKLÓS Chak te benned vagion minden remensegem (1660)	459
178. <i>Görgény alat a vár oldalában el temetetet néhai Barcsai Gaspárnak temetesi kövire iralatot versek</i> (1660) Ritka igasság, sok hamisság ez világban	460
179. <i>Az másik kövön</i> (1660) Jajra fordult, bura todult hitván világ	460
180/I. <i>A Rákotzi György éneke</i> (1661) Siralmas panaszszát halgasd meg, Ur Isten, szegény Magyar országnak	461
180/II. <i>Rakocj Györgyrülly</i> Siralmass panaszat halgasd meg, Ur Isten, szegény magyar nemzetnek	463
181. [<i>Rákóczi-eposz</i>] Mikor gyermekségből kivetkeztem volna	464

KELTEZETLEN DARABOK

182. Az én fejemnek olyan állapotya	487
183. Boldogtalan vagiok, mert kinaim nagiok	487
184. <i>Az tiszta szivekről való versek</i> Ur Isten, ki szoktad az igaz sziveket	488
185. Ma van Szent Balas napia	490
186. Mond szolgálatomat az egri basanak	491
187. Jmmár továb panaszomat	491
188. Boldog Isten, mely sok siralom hallatik	491
189. Aldom az Ur Istent mindenekben	492
190. <i>Alia</i> Kiralyi szekben, fenlő es ragyogo éghben	492
191. Aszszony, tenger s-udvar három gonosz örveny	493
192. <i>Cantio optima</i> Halhatatlanságnak, nagy irgalmasságnak gyözhetetlen kjrallya	494

CZEREY JÁNOS ÉNEKESKÖNYVÉNEK KELTEZETLEN ÉNEKEI

193. Oh te halal, nilod nem keduez senkinek	497
194. <i>Alya pro funere</i> Ez arniek uilagon semmi nincz allando	498
195. <i>Alia</i> En szerelmes uram, kedues hutus tarsam	500
196. <i>Rithmi funebres de uno iuveni se</i> . . . Ez szomorú helyen ielen leü nepek	501
197. <i>Pro funere de uno ignobili</i> Oh hirtelenséggel megh fuallot szellő	503
198. <i>Sequitur de uno nobili domino</i> Ide gyült sokasag, gazdagok, szegyenek	505

199. <i>Alia</i>	Szerelmes leaniom, tolled el bucziuozom	507
200. <i>Lessus funebris</i>	Oh mely csudalatos Jsten rendelese	510
201. <i>Versus de una muliere</i>	Oh sik iegen epült te vilagi sator . . .	511
202.	Ez szomorusaggal ide iöt nemzetim	512
203. <i>Alia</i>	En szerelmes anyam, ki vilagra hozal	513
204.	Oh mely czudalatos Jsten rendelese	514
205.	Nyomoruság alá vettettek mindenek	516
206. <i>Alia</i>	En fel nevedeket leanzo mint jarek	519
207. <i>Alia cantio</i>	Vas Pal, edes fiam, szivem vigassaga	521
208. <i>De innocente</i>	Kik most ielen uattok en temetessenem	522
209.	No Istennek dolga, Jsten így akarta	523
210. <i>Alia de magno</i>	Oh hiruaszto kaszás, te sziguru halal	524
211. <i>De senectute</i>	Minden siralommal fel oltozot üdö	527
212. <i>Versus de senectute</i>	Vilag allapottia im mikent változik	529
213. <i>Versus de puero</i>	Szomorusagokkal fel oltozot halal	531
214. <i>Versus de senectute</i>	Siralommal tellyes, megh hiruaszto halal	532
215. <i>Versus</i>	Oh te rettenetes, el kerülhetetlen	534
216.	Szerelmes gyermekem, tollem vart .	536
217.	Halando emberek, ki uilagban eltek .	536
218.	Elsobbem en edes atiam, Orban Gergely	537
219.	Az kiraly ember midon eö kertiben	538

KALENDÁRIUMI VERSEK

220. [<i>Az 1630-ra szóló csepregi kalendárium versei</i>]	Förödgyél gyakran, távoztass vérkibocztást . .	543
221. [<i>Az 1631-re szóló kolozsvári kalendárium versei</i>]	Hogy ha fénlík Vintze, borral telik pintze	545
222. [<i>Az 1632-re szóló kolozsvári kalendárium versei</i>]	Ío bor borsos etek légyen most à te barátod . .	546
223. [<i>Az 1633-ra szóló kolozsvári kalendárium versei</i>]	Hév pecsenyével élek, s-borsos gyömbéres étellel	547
224. [<i>Az 1634-re szóló bécsi kalendárium versei</i>]	Boldog Aszszony hava mint hogy hideg . . .	548
225. [<i>Az 1634-re szóló kolozsvári kalendárium versei</i>]	Ez hoban meg od magad az tobzodástol . .	550
226. [<i>Az 1639-re szóló bécsi kalendárium versei</i>]	Ez első hónapba eret ne végas	551
227. [<i>Az 1639. évi bécsi kalendárium versbetétei</i>]		
a)	Jó kezdetnek jó a' vége	553
b)	Oh irigy szerenche, erős s' jámbor emberekre	553
c)	Ez esztendőben Saturnus regnál az égben	553
d)	Félénk embert a' had ieszit	553
e)	A' kik a' hadat követik	554
f)	Hala Istennek	554
228. [<i>Az 1639-re szóló lócsei kalendárium versei</i>]	Orvosolni most jó és vért bocsátani .	554
229. <i>Szántó embernek vetésben való regulája</i>	Szent Egyeddel vess gabonát	555

230. [Az 1641. évi bécsi kalendárium versbetétje] Az Alexánder Thébást el rontotta	556
231. Az holnapokra való versek Büntől távozzál, az sok bor italba ne bizzál . .	556
232. [Az 1642-re szóló lőcsei kalendárium versei] Feredgy, kicsint igyál, ne bocsásd véredet .	557
233. [Az 1642. évi bécsi kalendárium versbetétje] Júpiter uralkodik ez esztendőben	558
234. [Az 1649. évi lőcsei kalendárium versbetétje] Immár téged, oh te hamis világ, elhadlak .	559
235. [Az 1650-re szóló bécsi kalendárium versei] Förödgyell, kevesset igyal, ne boczasd véredet	559
236. <i>Erek vagasarol</i> Az ki Eret akar vágatni	560
237. [Az 1652. évi bécsi kalendárium versbetétje] Az tél hegyet, völgyet houal már bé földöz . .	561
238. [Az 1655-re szóló váradi kalendárium versei] Orvoslani most jó s'vért-is bocsátani	561
239. [Az 1656. évi váradi kalendárium versbetétje] Nincs oly üstökös csillagzás	562
240. [Az 1658. évi nagyszombati kalendárium versbetétje] Pünkösöd kevés hüvössége	562
241. [Az 1658-ra szóló váradi kalendárium versei] Tested jó borral gyomrod vad hussal elegítsd	563
242. [Az 1660-ra szóló sárospataki kalendárium versei] Fogj madarat, vidrát, bár rajtam vedd-meg az árrát	563

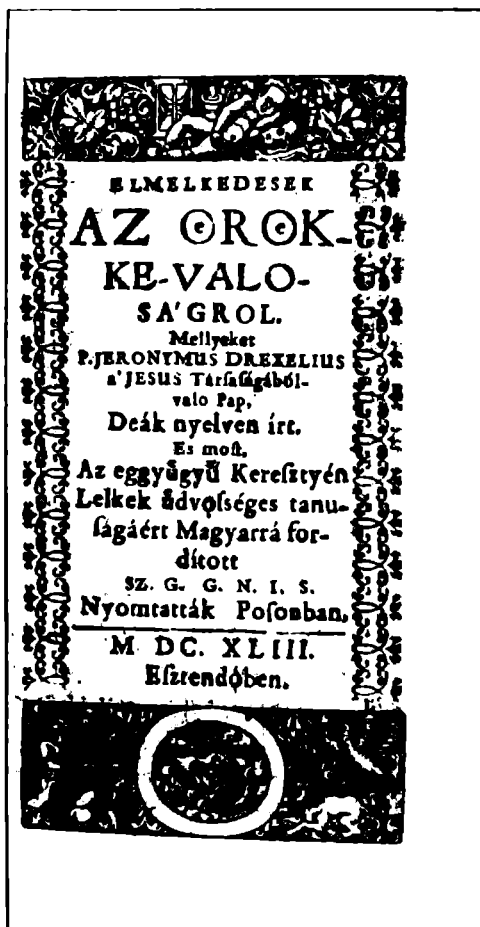
JEGYZETEK

Bevezetés	567
Laskai János	568
Kismarjai Veszelin Pál	576
Madarász Márton	579
Kassai András	586
Kőrösi Radó István	591
Köröspataki B. János	594
Oroszhegyi Mihály.	598
1630—1660	600
Keltezetlen darabok	741
Czerey János énekeskönyvének keltezetlen énekei	745
Kalendáriumi versek	753

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A képek jegyzéke	761
A rövidítések jegyzéke	762
A kezdősorok mutatója	764
Névmutató	769

Κ Ε Ρ Ε Κ

480 *Az Őrökké-valósi emlékeztetője.*
 Nem lehet ott semmi bizonyos bá-
 torfág,
 A'hol kétséges az Őrökké-VALOSÁG.
 Oh meg-mérhetetlen, s
 ki-méríthetetlen,
 Végtelen hofszűfág!
 ŐRÖKKÉ-VALOSÁG!

3. Szentgyörgyi Gergely elmélkedő könyvének címlapja és utolsó levele
 (RMK I, 747; 77. sz.)

179

Az mirigytről való hep enek 1647
Sok homorusaggal meg rakodot. Idő,
Siralommal arat keservesztendő,
Im mely ritka nálunk a síbő örüendő,
Oroszánk meg törteni nem iue elég kendő.
Gyafban borula bē világi életünk,
Szi lakapto mirigi hogi regnal ködörünk,
Derekek utiqasagot síbőből leedörünk,
Kony hullarásinkal mért eluegi kénye
Bokronauat kérdék az holokot rívni,
Az egészségések nem győznek sirt asni,
Az féméto helyis meg kérdé eördni,
Eörüendécs napot mikor Tuditekarni

Syakron

182

io Szer hat szar van negyven hatra
iucuan. Dög halat hajoián
Keszruet foroguan, Né
zetem s iralman enis
Homorkoduan, Jrtá
nagi ohayvan
Böye elönck
foean.
fint
Isten eltesse legiemedet
edes Anyam
Szánek szőgiben ügyasó z. Pastor
~~...~~

f

Belső-képpen indító
TUDOMÁNY
 Mellyet, némely Theologus Docto-
 roknak diák írásához együgyű elmélke-
 déssel kapholkodván, s, édes nemzetének ádóhát-
 ges lelki jókat kívánván.
 A Z
ÖRÖKKE-VALÓSÁGNAR
 Gyűrű-ébe foglaltt,
 E S
MAGYAR NYELVEN
 Tizen-két elmélkedésre, s, meg-an-
 nyi jnadságra Osztott.
*Es utólyára, az tévelygő atyafiaknak-is, igaz
 hitet, s, következőképen báldog
 Örökké-valóságot kívánván:*
 A Z
 Jgaz hitnek némely szükséges ágozattól;
 Egy-néhány, rövid és Sommás lotz-
 kével meg-jóbtott,
 Seraphim Sz.: FERENCZ fiaiközül: Leg-mélt-
 sátlamb es kifestőbb Szerz.: s, s,
MALOMFALVAY FR. GERGEY
Superiorum Permissi.

NYOMTÁTTA,
 Bechben az Coloniai Udvarban Colimorovius Máté,
 M. DC. LIII. évtizedben.

8. Malomfalvay Gergely elmélkedő könyvének címlapja és az előző levél illusztrációja (RMK I, 870; 128. sz.)

A N G L I A I
INDEPENDENTISMUS

A V A G Y

Az Ecclesiái fenyítékben, és a
külső Isteni tiszteletre tartozó jó
rendtárfokban, minden Reforma-
ra Ecclesiákról különböző fejetlén
lábtag.

*Eggynehány szava hibetű, tudós,
Belgiumi Doctoroknak szafokból, rövid-
den őszve szedegettetés, és Magyar
nyelven kibocsáttatott*

MISKOLCI C. CASPAR

által.

ULTRA JEETUMBAN

Nyomtatott VASBERG JÁNOS
által M DC LIV. Efstendőben.

A 711. sz.

— 8 68

Oda Elegiaca

A V A G Y

Amaz utálatos FEJETLEN-
LABSAGNAK tenyészésén
bánkódó Magyar Verfek.

ANDRESNEK mikoron nehaj
ründöklő tselédjét,
Eggy szóval emlitem, válto-
zó forrását, ügyét.

Ez ám amaz Város, kivül Maro Virgilius
szóll.

Néppel es kintessel kérkedő gazdag akol.
Hol a Saxó népek, megszálván hitre tő-
rének,

Igaz vallásra, nagy szépen érkezének.
Kisl. tvan Pluto fényes világát irigylé,
Pörsindító szelén konkolyát ide vésé.

Izgatván ezzel, BOLTONT gyepőjeit e-
resztvén,

Mert Plebánuságnak nem vala föld-
gyarévén.

Ez Britot kivül megszálván, mardosá
sarkát.

Akará feltenni szin helyén első raját.

P A L A

9. Miskolczi Csulyak Gáspár puritanizmus ellenes könyvének címlapja (RMK I, 893) és benne Bereghy M. János ajánló versének kezdősorai (135. sz.)

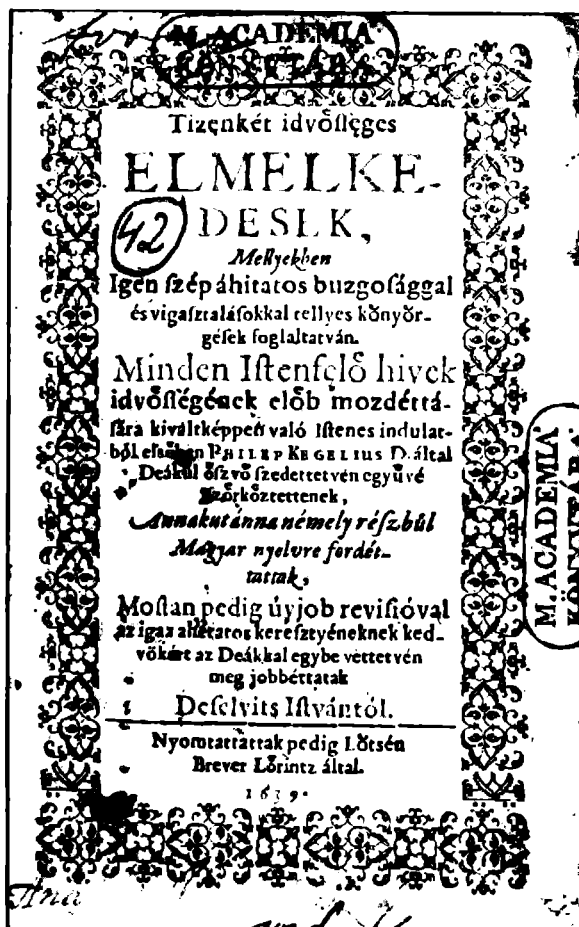
Nota: Jégedlram valami Aa.

Ho hure Mel, s nagy erte Mel,
Irepen fen lo Kolosvar,
Hogy meg romlal, fel-puhtulal,
Mlyen igen melly nagy Lac,
Horra terni, s meg jobbulni,
Jeged Jsteu megis var.

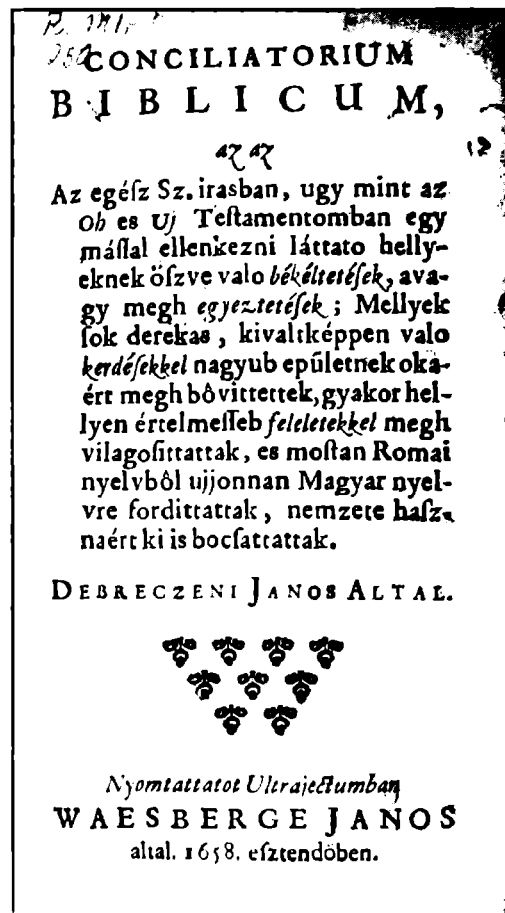
Mly vad Kivü s természetü,
E világon hol volna,
Mly romlásait s puhtulását,
Ki tegedet nem száma,
Maradványa vagy másilja
Cambiseket a volna

Jeruzálem, tin sírű velem,
Romlavanad mezt mássa
Egyedül lész ha meg nem térsz
Puhtulásának mássa,
Az szornyü bün, mind belöl'stün,
Hófalaidot Afa.

Jsten ellen ki erőssen
Meg büntetett, vértörtél,
Dün

11. Dessevits István elmékedő könyvének (RMK I, 695) címlapja; a 67. sz. vers lelőhelye

12. Debreceni János bibliai összegegyeztető könyvének (RMK I, 937) címlapja; a 163. sz. ének lelőhelye

Vajha des hatant mostan itt járhatna
E néis slyurus segadis lálhatna
Kedveset sionomat nyugod imidhatna
Eppen oten siollat megis lálhatna

Jaj a bét nedes hison söt sejt hison
Melyen e világon engem hozt hison
Sok nem hatat sionon hogy rotholjad hallat
Eppen vido kamat sionon ad sionon
Kellomart népes belőlled sionon
Kik sionon sionon sionon sionon
Sionon sionon sionon sionon sionon
Sionon sionon sionon sionon sionon

De a des hatant jaj mire jutottál
Dals sionon sionon sionon sionon
Magratat sionon sionon sionon sionon
Mint a sionon sionon sionon sionon
Mert eger has sionon sionon sionon
Sionon sionon sionon sionon sionon
Sionon sionon sionon sionon sionon
Sionon sionon sionon sionon sionon
Sionon sionon sionon sionon sionon
Sionon sionon sionon sionon sionon

Molt ismet ujjabha öven nyelradóiban
Ugyan azon foyány nyargal oridőgunkban
Dül rabal és Pradal egyen azonban
Latio sup siononket hogyak siononket
Hegyek völgyek siononket az hol rabal siononket
Nagy siononket siononket siononket
Regi állapotól kik meg siononket
Tök nem halad meg mar hátyája siononket
Zuhogó siononket egyel nappal siononket
Siononket nagy siononket siononket siononket
Az siononket siononket siononket siononket
Melyen az kik siononket siononket siononket
Siononket siononket siononket siononket
Noha vial Jöve az vipera siononket
De meo siononket siononket siononket siononket
Mert siononket siononket siononket siononket
Siononket siononket siononket siononket
Kikben siononket siononket siononket siononket
Ead meut siononket siononket siononket siononket
Et siononket siononket siononket siononket
Siononket siononket siononket siononket
Nem siononket siononket siononket siononket
Mert siononket siononket siononket siononket
Majd csak ugy mar siononket siononket siononket
Siononket siononket siononket siononket siononket
Melyen siononket siononket siononket siononket
Siononket siononket siononket siononket siononket

Magyarország

13. A Vadadi Hegedüs-kódex 52b-53a lapja Köröspataki B. János Erdély és Magyarország romlásáról szóló históriájának 17-28. strófájával (25. sz.)

Oké Ti: Vitez szolgak, Mikenté Lét Halála.
 2. Lét Irigj kezeitt Bak as: Isten tudója
 Harczon E nem Ege mege opiak Gy: Haj: Pala.
 Mostan Ti Hiv: fektek. Hala: Buziatotta. 4.
 Díszertessel Menyiken: Dorok: Zsuzs: Isten.
 Hiv: Neve: es Díszert: Gloria: Terjedjien.
 3. én Nemzetemre győzedelem Terjen.
 Lelkemi: Nyugodjék: Zbrahim Kelleben.
 Vers: Fejekbe: Neve: sölul sem: Talalod.
 Ha: mind: Ejel: Nappal: Emedett: forgatod.
 Lelk: ^{kegyes} Remor: jagott: nagy: k: Isten: Söt.
 Ezer: Hatt: Száz: Selett: Hát: van: katolikában. 70.
 Nyujt: ki: Szent: Ur: Isten: Hatalmas: karodatt.
 Né: Hád: el: marulni: Te: kiozin: Hajodatt.
 Zaboly: az: Poganiz: Ronez: mege: Hatalmokat.
 Eld: mege: szonez: ut: Igar: Magyarok: hat: Zmen.
 Istam: Torna: Varaban: Pünke: Havanak: Harmine: zád.
 Napian: Ezer: Hatt: Száz: Heeven: Nagy: E: Isten: Isten.
 1767. szept. 30. Máj. Barakonyi: Ferencz

17. A Barakonyi-toldalék Zrínyit sirató énekének végstrófái Barakonyi Ferencz záró szavaival

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
A szerkesztésért felelős

Nagy Tiborné

Műszaki szerkesztő: Helle Mária

✱

AK 1173 k 7779

Terjedelem 09,65 (A/5) iv + 20 oldal melléklet

✱

1977. 2934 Akadémiai Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bernát György

A RÉGI MAGYAR
KÖLTŐK TÁRA
sorozat eddig megjelent
kötetei

1. kötet

A TIZENÖTÉVES HÁBORÚ,
BOCSKAY ÉS BÁTHORI GÁBOR
KORÁNAK KÖLTÉSZE

2. kötet

PÉCSELI KIRÁLY IMRE,
MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN
ÉS NYÉKI VÖRÖS MÁTYÁS
VERSEI

3. kötet

SZERELMI ÉS LAKODALMI
VERSEK

4. kötet

AZ UNITÁRIUSOK
KÖLTÉSZE

5. kötet

SZOMBATOS ÉNEKEK

6. kötet

SZENCI MOLNÁR ALBERT
KÖLTŐI MŰVEI

7. kötet

KATOLIKUS EGYHÁZI
ÉNEKEK
(1608 – 1651)

8. kötet

BETHLEN GÁBOR
KORÁNAK KÖLTÉSZE
(XVII. század)

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

Ára: 145,- Ft

ISBN 963 05 1034 0